

260-7-20

232

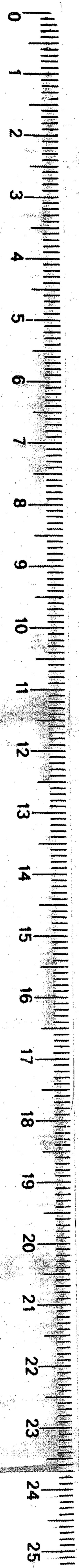
260-7-20
 232
 1198

1198

2 400 40

MADE IN SPAIN

PAŪLI BENII EVGVBINI
SACRAE THEOLOGIAE
DOCTORIS
IN PLATONIS TIMAEVM
SIVE IN NATVRALEM OMNEM
ATQVE DIVINAM
PLATONIS ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADES TRES.

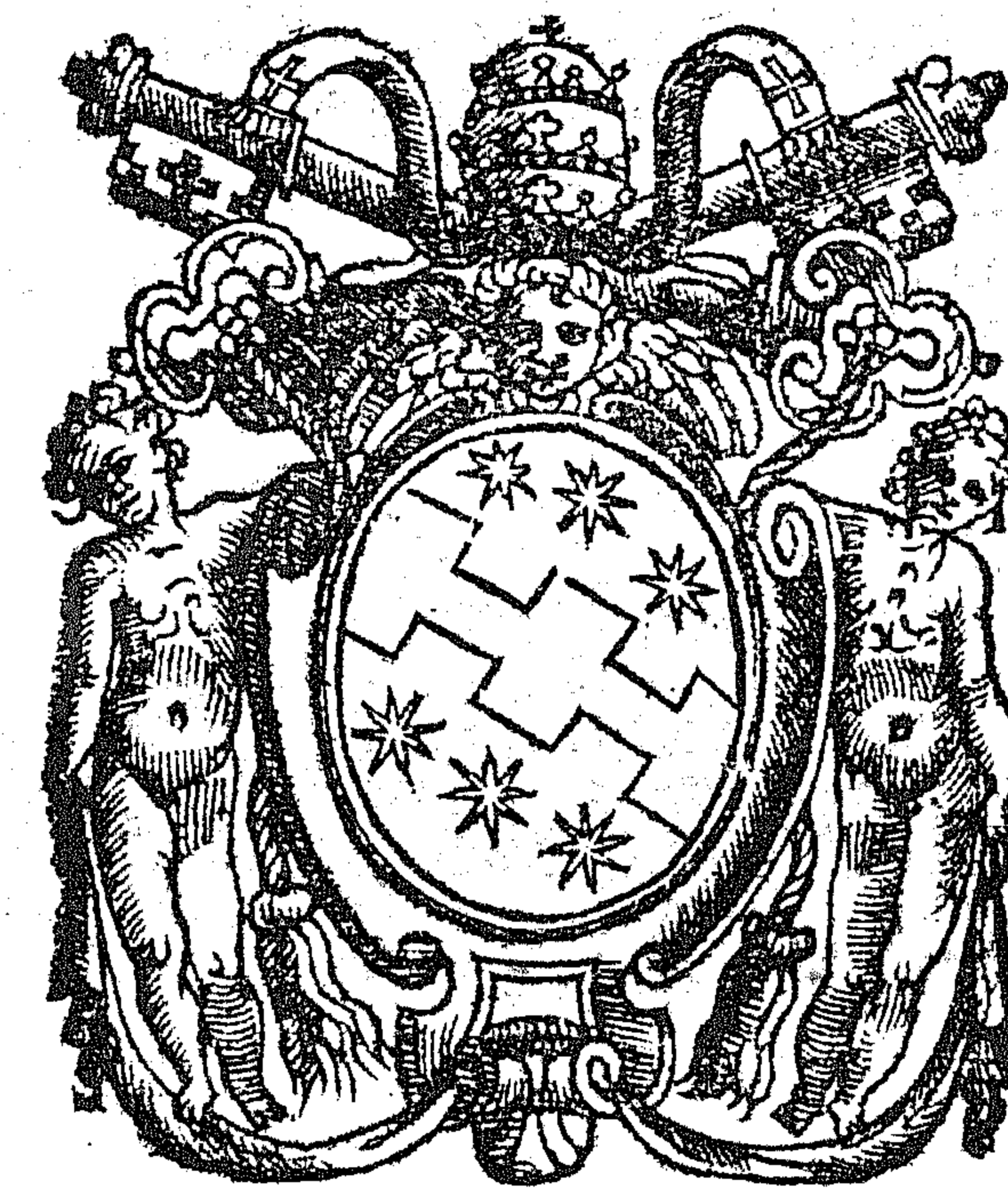
R. 922/

EX QVIBVS TRES PRIORES LIBRI, QVONIAM EOS
non Philosophis modò, sed & Theologis ac bonarum artium studio-
sis omnibus cum vtilitatis tum honestissimæ voluptatis ple-
nos fore speratur, seorsim quoque editi,

CLEMENTI IIX. PONT. MAX.
tanquam Religionis morumque propugnatori ac
restitutori acerrimo; tum verò

CYNTHIO ALDOBRANDINO

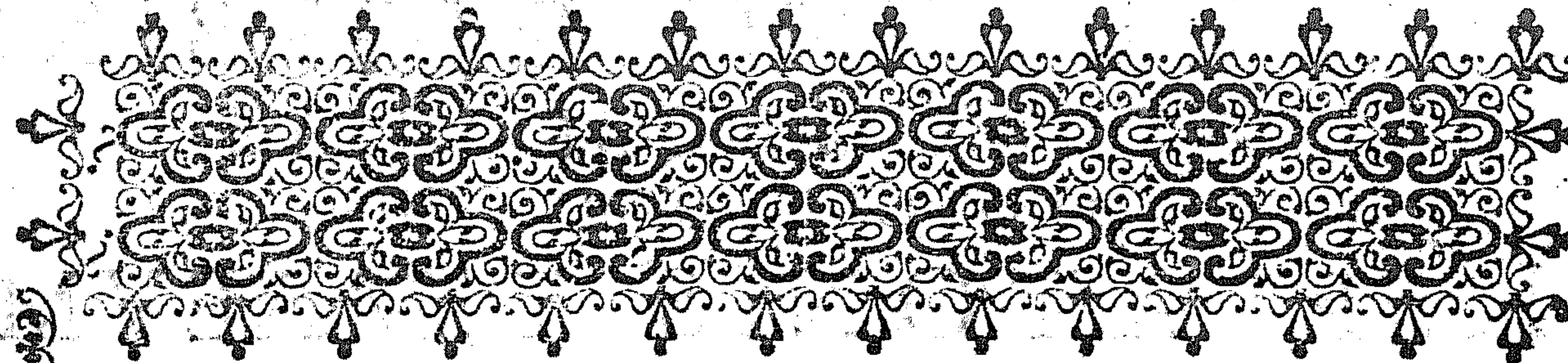
*S. R. E. Cardinali amplissimo, quippe CLEMENTIS Nepotiae
bonarum artium tutori splendidissimo, dicantur.*

R O M A E,

Ex Typographia Gabiana. Anno CID ID XCIV.
Cum Priuilegio, ac Facta à Superioribus potestate.

Ad Collegio de la Comp de S. de la Gabiana Bc

APPROBATIO.

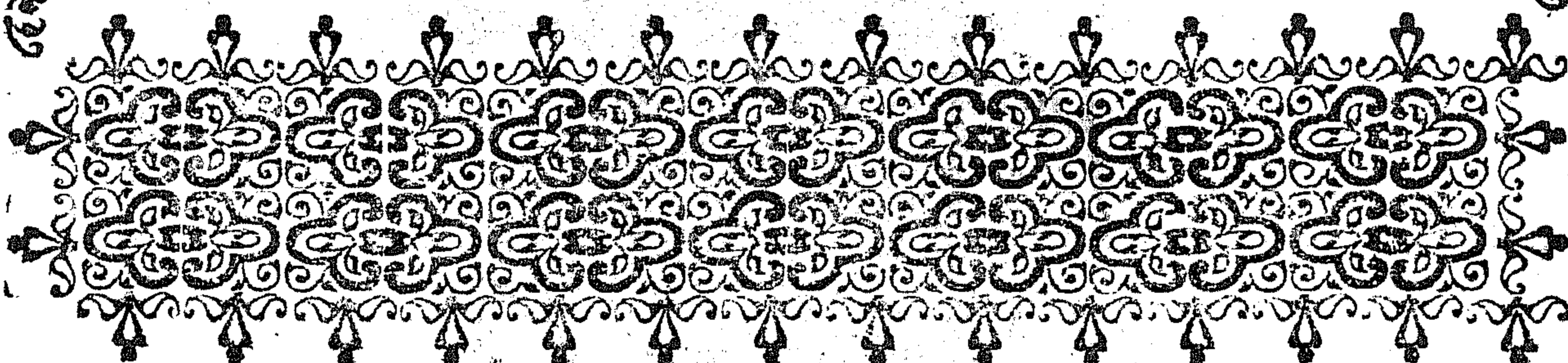
Ego Lælius Peregrinus iussu Reuerendiss. Patris Bartholomæi de Mirâda Sacri Palatij Magistri legi tres anteriores prioris Decadis libros in Timæum Platonis à Paulo Benio Eugubino Doctore Theologo, viro doctissimo religiosissimoque compositos. Quos vt insignis eloquentiæ, multiplicis eruditionis, & eximiæ pietatis refertos comperi, ita in communẽ studioforum diuinæ humanæque Philosophiæ utilitatẽ typis dandos censui, In quorum fidem &c. Datum Romæ Idib. Decemb. 1593.

Lælius Peregrinus Sacræ Theologiæ
Doctor indignus.

PRIVILEGII SVMMÆ.

Ne quis ad decennium hos in Platonis Timæum, siue in naturalem omnẽ atque diuinam Platonis & Aristotelis philosophiam Commentarios siue coniunctim siue diuisim prætextu vilo sine ipsius Authoris licentia, aut imprimere aut impressos vendere audeat in Ecclesiastica ditio; Clementis VIII. Pont. Max. diplomare ac pœnis cautum est.
Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub Annulo piscatoris, Die 28. Ianuarij M. D. XCIV.

CLEMENTI. IIX.
PONT. MAX.

RELIGIONIS MORVMQVE
Propugnatori ac Restitutori Acerrimo.

Paulus Benius Eugubinus Perpetuam Fœlicitatem.

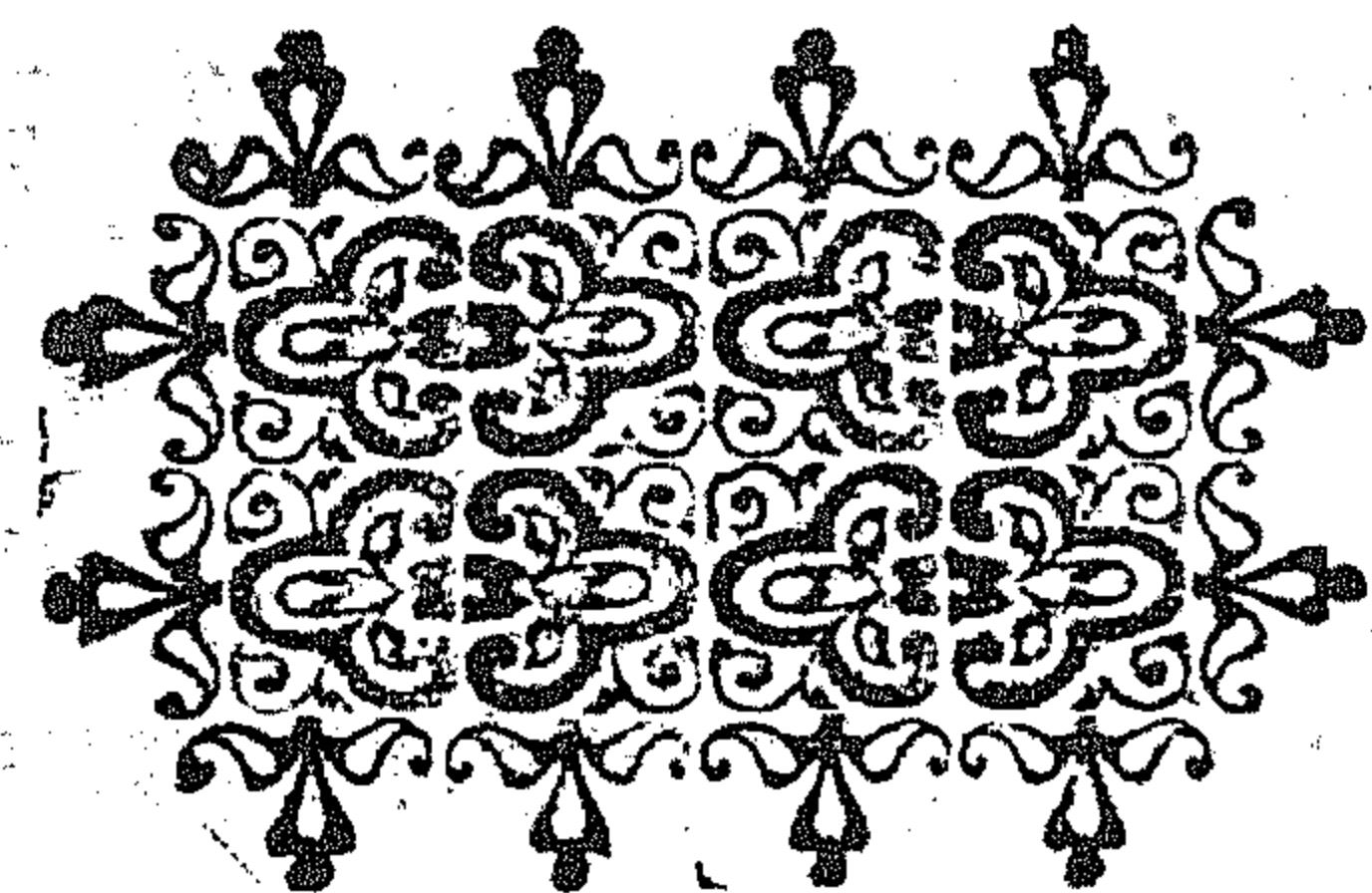

NOVVM sanè ac varium P. B. atque à priscis vsque Peripateticorum temporibus optatum & à multis etiam tentatum in naturalem omnem atque diuinam Platonis & Aristotelis Philosophiam edimus opus ac monumentum. In quo quidem cum cetera omnia Christiana Reipub. utilia fore speramus & periuicunda, tum illa in primis quæ in prima hac lucubrationum nostrarum parte ad bonas artes ac liberalia studia ab Catholica Ecclesia hostibus propugnanda sanctissimi atque fœlicissimi nominis tui auctoritate munita ac splendore illustrata litteris consignamus. Id quod eò etiam libentiùs facimus, quòd in his libris eò maximè scriptiones nostras atque cogitationes intendimus, vt Christianis Philosophis rationem ac viam ostendamus, vnde Aristotelica Platoniceque Philosophia siue scopulis atque offensionibus declinatis, siue salebris et difficultatibus superatis, pulcherrima summorum Philosophorum decreta & monumenta sine vlla

† Re-

Religionis morumque iactura & offensione, immo cum pietatis questu & accessione, tractare possint. Qua quidē in re te inprimis B.P. tāquam Religionis, morum, optimarum denique artium propugnatorem restitutoremque appellant, ac suo quasi iure tutorem patronumque deposcunt lucubrationes nostrae. Eas igitur P. B. pro tua singulari pietate atque clemētia hilari fronte excipias, Et qui huic rerum Vniuersitati, maximè verò homini, pari sapientia & potestate imperas & moderaris, qua de Vniuersitate atque homine inprimis diurnis nocturnisque multorum annorum vigilijs elaborata subinde edimus, ad publicam fidelium utilitatem, Ecclesiaeque splendorem ac dignitatem, augustissimi nominis tui auctoritate foueas ac tuearis.

Vale P. B. teque diu Christiana Reipub. ac bonis omnibus incolumem serua. Datum Romae IV. Idus Februarij. M. D. XCIV.

CYNTHIO ALDOBRANDINO

S. R. E. CARDINALI

AMPLISSIMO,

ET

CLEMENTIS. IIX. PONT. MAX.

NEPOTI OPTIMO.

Paulus Benius Eugubinus S.

ICI vix potest (CARD. AMPLISSIME) quàm ingentem tui expectationem excita-ueris apud omnes, cum ante quinquenniū ex Polonia ac Germania Romam rediens, optatissimum Pontifici Max. nuncium attulisti de pace inter Regios Principes constituta. Verum longè aucta est apud me tui opinio & expectatio, cum in Germaniam rediturus vt Hippolyto Aldobrandino Cardinali, a quo ad Pontificem Legatus fueras, obuiam procederes; Patauij, hoc est in celeberrimo doctrinarum omnium domicilio, atque adeò sapientiæ arce, menses aliquot substitisti. Etenim quā obsecro aliam de te opinionem ac spem concipere potuissē, cum viderem neminem esse ex florentissimæ illius Urbis, ac propè dixerim Orbis, nobilitate (hanc enim ex Italia, Gallia, Germaniæ, ac totius ferè Europæ flore collectam esse non te fugit) qui incredibilem comitatem humanitatemque tuam non celebraret: qui prudentiam rerumque gerendarum notitiam non admiraretur: qui optimarum artium doctrinarumque varietatem, maxime verò pietatem, rei que diuinæ studium non prædicaret: qui denique multas magnasque virtutes tuas, suauissimosque mores non extolleret? Huc accedebat quòd cum constans fama esset te adolescētē ab Iohannis Aldobrandini Cardinalis latere nūquam discessisse: atque in clarissimum hoc sapientiæ lumen, integritatisque exemplum intuentem, illius tum facta tum di-

cta

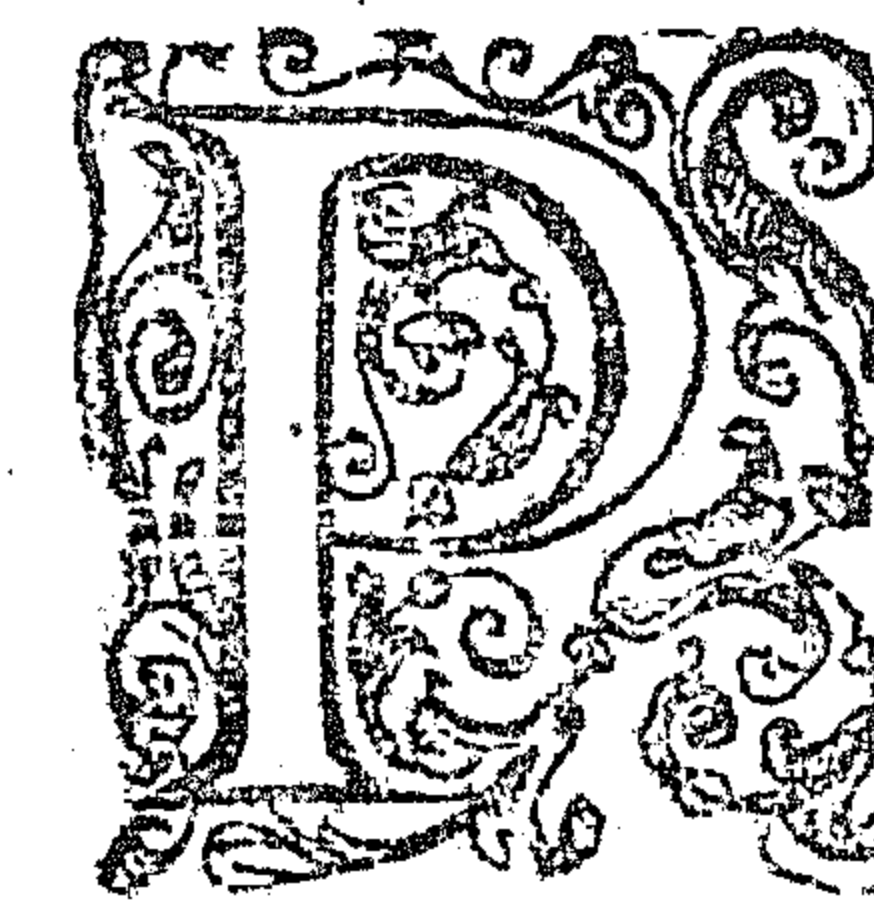
Et omnia diligenter obseruasse: paulò verò post Iohanne im-
matura morte nobis adempto, in Hippolyti sinum confugisse,
in quo diuinæ humanæque virtutes mirificè elucere cœperant
omnes, haud sanè poteras nisi magnificam ac propè singularem
de te expectationem apud homines concitare. Verùm cum su-
perioribus mensibus Romam ipse rediissem, vnde sexennio an-
te discesseram, teque animaduertentem HIPPOLYTO AD
PETRI SEDEM ERECTO, tantam animi moderationem re-
tinere: tam admirabilem in audiendis omnibus facilitatem, in
iuuandis charitatem, & (vt semel dicam) in grauissima quæ tibi
à Pont. Max. imposita est negociorum mole sustinenda, non
modò constantiam, fidem, æquitatem; sed prudentiam, confi-
lium, sapientiam adhibere, vt in hoc Orbis terrarum Theatro
omnibus charus sis, in omnium oculis animisque verferis, ti-
bique bona omnia omnium hominum ordines optent, incre-
dibili sanè gaudio atque voluptate perfusus sum. Sed nouum
mihi quiddam interim accidit, CARDINALIS SAPIENTISS.
& inopinatum, quod me in dubitationem adduxit, nobilem eam
quidem atque pulcherrimam, sed quæ distraheret in delibe-
rando animum, ancipitemque curam afferret. Sed qualistan-
dem hæc fuit dubitatio? Ea sanè quam præ honesto pudore
quodam exponere vix audeo: sed exponam tamen. Ego enim
vt verè atque ingenuè fatear, eo planè consilio atque cogita-
tione Romam veneram hoc tempore, vt quos diurnis noctur-
nisque multorum annorum vigilijs atque lucubrationibus
DE VNIVERSITATE, in primis verò DE HOMINE
libros conscripseram, ei dicarem vni, cui VNIVERSITATIS
HOMINISQVE in primis cura ab ipso VNIVERSITATIS
AVTHORE ATQVE PARENTE commissa esset. Id quod
eò libentiùs faciebam, quòd in ijs libris PLATONICAE
ARSTOTELICAEQVE PHILOSOPHIAE scopulos om-
nes ac salebras longo studio exploratas & conquistatas com-
monstrarem, à quibus Christiano Philosopho cauendum
esset ne fidei morumque iacturam faceret. contra verò decre-
ta omnia explicarem, de quibus cum Christiana, hoc est cer-
tissima, quæque nullam in partem nutare potest, veritate, sum-
mi illi philosophorum proceres consensere. Quam sanè rem
rum

tum ijs omnibus frugiferam fore sperabam qui humanæ diui-
næque sapientiæ studia colerent: tum verò CLEMENTI iu-
cundissimum, qui de sacrosanctis fidei decretis propugnandis,
deque Christiana pietate ac sanctitate retinenda & amplifican-
da diu noctuque cogitaret. Sed ecce tibi, CYNTHI ILLV-
STRIS SIME, vix in te egregiasque virtutes tuas oculos
mentemque defigo, cum illorum instar qui in splendidis-
simum theatrum aliquod magnificentissimè ornatum, ac
mira rerum varietate & pulchritudine distinctum, ex inopina-
to inciderint, ornatissimo earum splendore, admirabilique pul-
chritudine capior. Ita factum est, vt cum te in dies magis ac ma-
gis mecum ipse obseruarem atque suspicerem, summa quadam
cupiditate flagrare cœperim meam erga te obseruantiam testi-
ficandi. Id quod eam mihi mentem iniecit, vt interdum etiam
de prima vigiliarum mearum tibi parte nuncupanda cogitarè.
Quid plura? Bartholomæum Blondum, cuius tu non modò in-
tegrissimos ac suauissimos mores, sed & Christianam eloquen-
tiam pari cum pietate sapientiaque coniunctam, tanti facis, ac
meritò quidem facis; conuenio. huic quo consilio ad Urbem
redierim, quid deinde in animum inciderit, quò inclinare co-
gitatio cœperit, hæsitatiã denique omnem atque dubitatio-
nem aperio. Tum ille qua solet humanitate, Quid tu (inquit)
hac in re hæres ac dubitas, ac non potiùs & CLEMENTI
PONT. MAX. & CYNTHIO CLEMENTIS nepoti orna-
tissimo vigilijs istas offers ac dicas? nonne animaduertis claris-
simas ac propè diuinas CLEMENTIS virtutes in CYNTHIO
elucere: in eo authoritatem, gloriam, dignitatemque in dies
magis ac magis propagari: illum Christianæ Reipub. iuuandæ
atque amplificandæ cupiditate exardescere: & (vt dicam
paucis) sanctissimum illum senem veluti PHOENICEM
IN CYNTHIO renouari? Quid? an non me ipso non solum
teste, sed sponse atque obside propè dixerim, te illi totum
tradidisti: cum afflicta quadam in causa ad eius opem confu-
giens ac patrocinium, singularem eius benignitatem atque
clementiam expertus es? Ergo lucubrationes istæ tuæ &
CLEMENTIS PONT. MAX. & CYNTHII CARDI-
NALIS AMPLISSIME sunt: id enim non hortor solum at-
que

que suadeo, sed, si tantum autoritate apud te valeo, quantum prædicas & profiteris, præcipio & iubeo. Sic ille. Cui statim ipse omni hæsitatione deposita, libentissimo assensu animo: meque eius mandata curaturum recepi: idque eò libentiùs, quòd hac ipsa de re me iam antea commonuisset LAZARVS SORANZVS: vir sanè (quod non te fugit CARDINALIS SAPIENTISSIME) cum propter insignem familiæ nobilitatem, maiorumque splendorem; tum maximè ob egregia ingenij, doctrinæ, integritatis, vnde etiam AVVNCVLO TVO MAX. ATQVE SANCTISSIMO charus est; pietatisque ornamèta clarissimus. Is enim, vt te mirificè & diligit & colit; immo verò tanquã de cœlo ad nos delapsus admiratur, ac simul Christianæ Reip. de te foelicissima sperat ac pollicetur, vix aliqua meorũ librorũ partem perlegerat, cū CYNTHIVM, inquit, CARDINALEM ORNATISSIMVM ATQVE OPTIMARVM ARTIVM PATRONVM ACERRIMVM ET SPLENDIDISSIMVM habes tu Beni, cui tui libri secundum Pont. Max. meritò ac iurè debentur. Ipse nanque est, qui quos Christianis Philosophis ac bonarum disciplinarum studiosis omnibus iuandis labores ingentes exantlasti, optimè omnium non æstimabit modò, ac pro ea qua doctrinarum studiosos amplectitur charitate fouebit, verum etiam perinde ac Sol colores, sui nominis splendore ac lumine illustrabit. Ergo vt horum ego voluntati obtemperem, meisque simul optatis satisfaciam; EN TIBI QVOQVE CYNTHI ILLUSTRIS ATQVE REVERENDISSIME NOVVM EXIMIVMQVE SACROSANCTI CARDINALIVM SENATVS LVMEN AC DECVS, PRIMAM HANC VIGILIARVM MEARVM PARTEM, QVOD BONVM, FOELIX, FAVSTVMQVE SIT, DONO AC DICO.

DE TOTIVS OPERIS
R A T I O N E E T
I N S T I T V T O:
DE QVE RERVM TRACTANDARVM
OECONOMIA ET SERIE
I N V N I V E R S V M
A D L E C T O R E M.

DER DIFFICILEM atque pulcherrimum Platonis Dialogum de NATVRA explicandum aggredior. Etenim cum in eo de MVNDI ortu atque natura sic disputet eximius hic Philosophus; vt ab ipsis rerum initijs atque generibus summis ad indiuiduas vsque partes, per intermedias progressus, admirabilem huius theatri fabricationem, œconomiam, ornatum denique & pulchritudinem veluti ante oculos nobis proponat, incredibile est quàm ingens ad sapientiæ studiosos inde manare possit utilitas. Quapropter non modò Crantor, Aristocles, Ptolomæus, Dercyllides, Atticus, Plutarchus, demum (ne in singulis recensendis molestus sim: bisdenos enim supra tricenos vnus Proclus enumerare & visus est: quorum tamen omnium iacturam fecimus) Philosophi alij plurimi in vberissimo huius Dialogi campo tanquàm in Philosophorum Marathone versati sunt: verum etiam Galenus, hoc est Philosophus ac Medicus longè eximius, in multis illius decretis explanandis desudauit: multosque labores ac & libros (qui tamen non extant omnes) ad hunc ferè vnum, siue potiùs ad huius partem quandam dilucidandam contulit. Quin etiam Iustinus, (vt de Philone,

TIM ABT PVL-
chritudo, utili-
tas & difficul-
tas: & quàm
multi semper
in eo versati
sunt.

¶ In Timæo
sparsim.

¶ Lib. de pla-
cit. Hip. &
Plat. & lib.
de his que
medicè dicta
sunt à Pl. in
Timæo.

¶ Iustinus, (vt de Philone,
A Origene,

Origenē & Eusebio sileam : qui utinam moderatius ex eo hausissent & oportunitus) Clemens Alexandrinus, Nazianzenus, Augustinus, Cyrillus, Theodoretus, veteres denique Patres ferme omnes tam præclara præstata Hebræorum veritatis vestigia, ac veluti Christianæ sapientiæ semina in eo conspicati sunt ; ut hoc vno varia Religionis nostræ instituta aduersus Christiani nominis hostes propugnauerint . Sed & incredibile est quantopere huius lectiōne libri delectatus sit, sēque in eodem exercuerit acerimus Græcæ sapientiæ emulato M. Tullius. Ut enim in aduersarijs illis Aeschylis atque Demosthenis orationibus Atticæ eloquentiæ Ideam ac formam, ita in Timæo admirabilem sapientiæ thesaurum contineri arbitratus est. Denique vix ac ne uix quidem aliquem optimarum artium laude floruisse senties, qui nobilissimum hunc Dialogum tanquam clarissimum Philosophiæ lumen non suspexerit : atque ad eum quasi ad magnificentissimum sapientiæ theatrum non cupidè semper mentem animamque conuerterit . Quanquam ubi tot tantorumque iudicio & auctoritate virorum ad Timæum nobilitandum careremus, vnus Aristoteles, quod attinet ad humanam sapientiā, instar omnium nobis esse posset . Hic etenim est qui ex Timæo naturalis Philosophiæ ordinem atque dispositionem ferè omnem, decreta quoque multa eaque integra, & (ut rem paucis complectar) initia & semina suæ Physiologiæ desumpsit . Quæ cum ita sint ; operæ pretium me facturum existimo, si omnem meam curam, operam, industriam, quicquid etiam ingenij atque doctrinæ in me erit (si quid tamen erit) ad hunc Dialogum quem dialogorum omnium principem iure optimo appellaueris, explicandum contulero . Qua in re, ut totius scriptiōnis nostræ, instituti- que ratio tibi extet CANDIDE LECTOR, illud primùm curabo, ut disputationem Timæi omnem de Græcis purè atque dilucidè, sed ritè inprimis fidelitèrque conuertam . Tum verò in suas illam particulas Peripateticorum librorum more tributam atque distinctam, commentarijs explanabo, quos si varijs sæpè dilucidationibus cumulauero ; hoc equidem appositè & opportunè faciam, ut spero ; ac nusquam nisi re ipsa id penitus exigente . Sed & interim, quoniam Platonis Timæo Aristotelis Physiologia respondet, (quanquam longè lateque manat : ac pro rerum copia & varietate funditur Aristoteles, angustis finibus contentus est Plato : atque in exiguum gyrum tanquam in sacrarium suam ille doctrinæ vbertatem nititur compellere & reuocare) physica Aristotelis decreta cum naturali Platonis Philosophia comparabo : res ab ipsis initijs instituens atque pertexens . Quo sanè fiet, ut quibus in rebus hi summi Philosophi inter se consentiant aut dissentiant : quid a Platone Aristoteles mutuatus sit : quidue Plato ex alijs auctoribus in Timæum retulerit, liceat animaduertere . Et quoniam nulli Philosophorum sæcæ mancipatus aut addictus hanc scriptiōnem aggredior ; sed solutus planè ac liber : immo verò quasi Ethnicorum arbiter ac disceptator : (id enim Christianum Philosophum decet) siue manis tanquam animaduersor ac censor, (moderatus tamen, atque ad illos defendendos etiam excusandosue paratus ubi commodè possit) omnino iudicare conabor

QVAE PRAEFANDA SINT IN hoc opere : ac figillatim qua ratione & consilio Aristoteles cum Platone sit comparandus .

conabor ubi nam eorum doctrina cum Christiana veritate cohereret, vel ab eadem aberret . Sic enim scopulis cognitis atque perspectis, facilius erit magnum hoc Platonicæ Aristotelicæque Physiologiæ pelagus scilicet iter emersi . Verùm ne quis interim in reliquis Philosophiæ partibus quæ contemplatione continentur, nostrum hunc laborem, quantumlibet sit ; studiumque requirat ; dabimus operam ut quæ de Deo beatissimè mentibus præcepit uterque, in his ipsis commentarijs declarentur : atque eodem planè more modoque inter se conferantur, atque ad extremum diiudicentur, quo physica decreta diiudicamus & comparamus . Ut propterea opus hoc nostrum non tam in Platonis siue Timæum, siue Physiologiam, quam IN NATVRALEM OMNEM ATQVE DIVINAM PLATONIS ET ARISTOTELIS PHILOSOPHIAM extare voluerimus . Nam quæ pertinent ad Mathematicas disciplinas, ea sanè, quoniam in Aristotelis Platonisque libris sparsim tractantur ac paucis : nec tam ratione ac via traduntur, aut concluduntur præceptis, quam pro re nata ad multarum rerum notitiā ex Mathematicorum spatijs reuocantur ; pro re nata tantum, ac sparsim etiam paucisque attingentur a nobis . Prius tamen, ne eorum querelis contemnere videar, † qui totum hoc philosophandi genus non modò spernunt, verùm etiam acriter reprehendunt in Christiano viro, disputabimus DE PLATONICA ET ARISTOTELICA PHILOSOPHIA in vniuersum : simulque demonstrabimus magno cum Ecclesiæ bono, totiusque humane societatis vtilitate retineri & coli posse, dum tamen debitam illi moderationem & cautionem, quam etiam perspicuam interim facere, ac veluti in tabulam referre nitimur, adhibere ne grauemur . In quam sanè rem eò libentiùs incumbam : atque ut istorum querelis satisfaciam, nervos omnes ac vires intendam, quòd in alteram quoque Philosophiæ partem quæ ad vitam & mores pertinet, atque actione continetur, hoc ipsum laboris genus Deo benè iuuante susceperim . Quare satis me interim mihi prospexisse putauero, si dum philosophicas scriptiōnes multas edimus : multas etiam molimur & commentamur : & ut dicam paucis, in Ethnicorum monumentis volutandis diu multumque versamur, facti huius rationem, atque eam sanè Christiano viro non indignam lectori reddidero . Etenim præter quam quòd interea Patrum quoque Theologorumque nostrorum volumina, ac sacros præsertim libros diu nocturne tractare cogimur dum ethnicorum Philosophorum errores, quòd fidei rei que Christianæ interest, agnoscere & diiudicare conamur, vno RELIGIONIS ATQVE PIETATIS studio philosophicos eiusmodi labores exaltamus . Hæc erit HUMANISSIME LECTOR vigiliarum lucubrationumque nostrarum tum omnium, tum harum maximè quas in præsentia mandamus literis, ratio & institutum . In quo sanè quæ molimur tum per se singula ardua sunt & difficilia : tum illa pars maximè, in qua ea omnia de quibus Philosophorum Homerus Plato, solertissimisque Naturæ genius Aristoteles inter se aut conueniunt, aut dissentiunt, atque (ut summam dicam) philosophantur, explicanda recepimus . Quamobrem Simplicium

† Post antiquos quos multos Agrip. lib. de vanit. scient. Viu. in pseu. doctoret. p. 1. eius in l. de van. gen. l. i. lius Gyr. in progymn. & alij de quib. Staphil. in epitom. trim. sec. & Boetius Tom. 1. l. 12. cap. iij. 12.

VENAM ART-
rotem cum
Platone siue
conciliare siue
conferre, aut
polliciti aut
aggressi sint:
& quid effece-
rint.

placium (quod attinet ad concordiam) liberalissime + spondidisse, soluen- + In proem.
do autem haud fuisse inuenies. nisi tamen pugnes ingenti aere isto tunc se prior. & a-
omnino liberasse Simplicium, cum ex Platone etiam non minus frigide libi.
quam impudenter proferret motus, temporis, Mundique eternitatem: ei-
dem nouum illud corpus siue quintam naturam ex qua caelum constet,
affingeret: eidem eorum omnium quae mouentur, initium, non secus atque
Aristoteli, motionis expers visum esse affirmaret: & si quae sunt huiusmodi
alia, quae + venditare solet egregius iste conciliator. Boëtius quoque hanc + Vide l. 8.
ipsam concordiam in omnem Philosophiae partem non + promisit solum, phy. l. 1. de
verum etiam (si quibusdam credimus) aggressus est aliquando, tametsi aut ce. & alibi.
operis magnitudo, aut immatura mors obstiuit quominus ad exitum illam + In lib. pe-
perdukerit. Id quod ferme accidit Iohanni Pico: qui cum Platonem & rier.
Aristotelem facile conciliari posse existimaret: idque se se facturum magna
cum omnium expectatione + recepisset (quanquam ut verè conciliantur + In C. ncl. &
id ego in multis crediderim fieri nullo modo posse) suam ille fidem liberauit alibi saepe.
nunquam. Nam quod + Ficinus scribit rem perfecisse quidem, sed libros + In Epist.
vsque adeo sacè & inquinatè scriptos morientem reliquisse, ut ne legi qui-
dem possent, demiror valde. siquidem Iohannes Franciscus Picus Iohannis
Pici ex fratre nepos omnino + affirmat fuisse quidem ab eo promissam + L. 4. de va-
eiusmodi conciliationem: sed scriptam nullo modo. Porro autem Paulus nis. gēt. ca. 2.
Schalichius Picum æmulatus hoc idem magnificis verbis + pollicitus est: + In Conclu.
licet ubi demum promissis steterit, non video, nisi forte aliquid ex istius En- & al.
cyclopaedia in medium afferas: in qua quidem, ut alia multa prateriam in
qua sacrosanctis Ecclesiae decretis iure optimo animaduersum est; praelusisse
potius, aut etiam lusisse videri posset, quam in arenam descendisse. Ne-
que verò id non tentarunt Franciscus Diacetius & Symphorianus Camperius:
quorum alter in Platonis Conuiuio pleraque Academicorum decreta
cum Peripateticis coniungenda suscepit: tametsi dum pauca quadam, eaque
sparsim, ac veluti per transfennam attigit, quid effecerit aliorum sit iudi-
cium. alter integrum librum scripsit, seu potius inscripsit de Platonis cum
Aristotele, Galeni cum Hippocrate symphonia: quam tamen; quod atti-
net ad Platonem & Aristotelem, dolerem equidem exaudiri nusquam, nisi
meorum tarditas aurium mihi suspecta esset. Sed longum esset, ac fortasse
etiam inuidiosum de ijs omnibus sigillatim dicere, qui cum ad eiusmodi siue
concordiam, siue comparisonem animum appulerint, nos tamen visi sunt
ieiunos ferè ac vacuos reliquisse. Quare tantum dicam (etsi hoc
etiam inuitus dicam) legi posse Sebastianum Foxium in eo commen-
tario quem scripsit de consensione Platonis & Aristotelis: Gabrielem
Buratelium qui in Simplicij vestigijs insistens eiusdem sententiae con-
fecit opus: Francisci Vicomercati librum de Platonis Aristotelisque
dissensione & consensione in Philosophia vniuersa: (quanquam hu-
ius ego hac de re librum, etsi diu conquisiturus, nunquam inueni: ut dubi-
tem etiam an quemadmodum illum + pollicetur, ita mandauerit monu-
mentis) Iacobum Mazonium in method. d. triplici rita, in quibus inter
+ Ad Ceru.
Loth. in pro-
emio meteo.
& ab

sete-

cetera hanc ipsam conciliationem molitur: Faelicem Accoromborum in di-
lucidatione difficiuum Aristotelis locorum: vbi hoc quoque argumentum
sibi tractandum proponit: & si qui sunt alij. Hos enim optatissimi huius
praclarissimique operis siue nobilem spem concitasse, siue incredibile desi-
derium reliquisse intelliges. Ut vel hinc percipere liceat quam ingentibus
difficultatibus & quasi vallis septus sit quem peragere molimur campus
pulcherimus & florentissimus. Quanquam cum illum peruadere, atque
vndique perlustrare necesse sit serio philosophantibus: cumque ἀθυροῦν-
ταις ἀνδρες (ut est apud + Platonem) οὐκ ἔω πρόπαιον sint consecuti,
ingentes huiusmodi vallos superare, atque vniuersam difficultatum quasi
aciem profligare nitendum est. Id quod longo tandem studio & diligentia,
ac diurnis nocturnisque vigilijs effici posse desperandum non est: cum ab
ipso rerum authore, qui praclara quaeque difficultatibus interclusit, eadem
diurnis saepe laboribus superari posse tributum sit. Quod hac ratione, si
in horum Philosophorum comparisonem intueamur; Iacobo Carpentario
(concedat autem Petrus Ramus tantum nos huic tribuere, quantum ipsa
postulat veritas) aliqua ex parte contigisse video, dum eruditus in Alci-
noum digressioribus nonnulla eorum decreta recenset & comparat. Cui
etiam rei eiusdem Carpentarij animaduersiones in physicam descriptionem
vsi esse vtcunque possunt: ita enim descriptam Aristotelis physiologiam
explicat, ut interdum loca etiam indicet quibus Platonis ea de re opinio
continetur. Neque verò Franciscus + Patricius, etsi Aristoteli insen-
sus ac subiratus, inanem hac in re operam nobis nauasse putandus est, licet
enim plerunque nuda potius vtriusque siue dicta, siue dogmata enumeran-
do percenseat, quam consensionis dissensionisue semina atque incrementa
vestiget; ad haec saltem non raro vir eruditissimus tanquam digitum ride-
tur intendere. Atque hoc quidem munus mutua Georgij Trapezuntij ac
Bessarionis Cardinalis industria non inuulter fortasse suscipi ac tractari
potuisset, si ad tantorum Philosophorum causam, quasi in Areopago di-
cturi accessissent: nec se se tot contentionibus ac maledictis (quod + Tra-
pezuntio in primis contigit) longius abduci passi essent. Sed & Aristotelis
Platonisque dissensiones aliquas, tametsi breuiter & quasi aliud ageret,
attigit + Georgius Gemistus, qui & Plethon dictus est. Id etiam fecit
Bernardinus Donatus: sed pressè tamen, atque infensore animo erga
Aristotelem quam decessisset: & ex Gemisto (ne quid dissimulcm) vsurpa-
tis quae plurimis. Atque hoc dudum etiam tum Taurum Berythium praes-
tuisse constat, qui Suida + teste, περὶ τῆς τῶν δογματῶν Πλάτωνος καὶ
Ἀριστοτέλους διαφορᾶς scripsit commentarios: tum Proclus in ijs per-
fecit quibus Aristoteles a Platonis Timæo dissentit: quemadmodum apud
Iohannem Grammaticum aduersus eundem Proclum pro Mundi creatio-
ne pugnantem legimus. quamuis eiusmodi librorum (quod ego sciam)
vestigium extat nullum: perinde atque illa omnia quae Porphyrius de
Platonice & Aristotelice Philosophiae concordia septem libris + scripsit:
quaeque Plotinus totidem libris aduersus Taurum in eandem sententiam
diffu-

+ In Critia
post ini.

+ In Tom. 2.
dijcus.

+ In lib. com-
par. Plat. &
Arist.

+ In libello
de dogmat.
Plat. & Ari.

+ In τὰ ὕποθ.

+ Ex Suida
& alijs.

6 AD LECTOREM.

disputavit, temporis iniuria perierunt. Sed quoniam & de instituta ratione multa satis pro opportunitate diximus LECTOR ORNATISSIME; rerum tractandarum œconomiam ac seriem in vniuersum exposuimus simulque demonstrauimus quàm ingentibus difficultatibus sepius sit campus hic pulcherrimus quem ingredimur, nunc distinctè ac sigillatim PRIMAE DECADIS œconomiam, quidque in singulis illius libris contineatur, paucis accipito.

PRI-

7
PRIMAE DECADIS
OECONOMIA:
QVIDQVE IN SINGVLIS
EIVSDEM LIBRIS
CONTINEATUR.

IN PRIMO libro Platonice & Aristotelice Philosophiæ studium commendatur primum, idque breuissimè. Tum verò contra multis rationibus differitur eiusmodi Philosophiæ decreta nec percipi posse; nec inter se vllò modo coniungi: nec denique sine iactura retineri. Ad extremum diluuntur eadem rationes: ac Platonis Aristotelisque decreta tum a nobis percipi, tum magna cum vtilitate retineri ac coli posse ostenditur. Quanquam argumentum illud, quo nonnulli pugnant hæc studia Christianæ pietati obesse; quoniam est amplissimum atque grauissimum; sigillatim ac præcipua quadam cura tractatur duobus proximis libris.

Hinc secundo & tertio quæritur an Platonis Aristotelisque lubricationes quemadmodum continent alias vtilitates multas, ita ad pietatem (quod caput est) Religionemque tuendam atque amplificandam valeant. Atque idcirco ea loca omnia & argumenta quibus effici videtur eorum libros sine obesse, siue prodesse Christianæ pietati, notantur, certòque ordine explicantur. Statimque argumentis collatis, ac damni vtilitatisque rationibus quasi subductis, demonstratur cum vitæ & moribus, tum Religioni vsui esse posse non mediocriter. Quanquam cum non desint qui vel ex eo velint Platonis Aristotelisque libros repudiandos esse, quòd Ethnicorum doctrinæ minimè attingendæ sint Christiano viro; refellitur prius horum opinio; atque ostenditur Philosophiam, externasque doctrinas, si debita cautio & moderatio adhibeatur, cum magna sapientiæ ac virtutis accessione, Christianaëque rei bono tractari posse.

IN quarto variæ quæstiones explicantur de materia Timæo subiecta institutòque vniuerso. Vbi, quoniam Timæus in omnium

LIBRARIUS
UNIVERSITATIS
PARISIENSIS

§ AD LECTOREM.

omnium propè artium ac disciplinarum campum pedem quodammodo posuisse, ac diuina humanaque omnia attingisse visus est quibusdam, demonstratur illum certo definitoque instituto ac materia contineri.

Quintus complectitur totius dialogi apparatus, œconomiam, partitionem, atque huiusmodi alia quædam, quibus omnibus sternitur aditus ad latissimum Platonice Physiologie campum. Quanquam in eo comparantur prius Aristoteles & Plato in naturalis Philosophiæ instituto ac materia: tum verò in physica œconomia & artificio: simulque ostenditur vter ad Christianam philosophiam congruentius iecerit fundamenta.

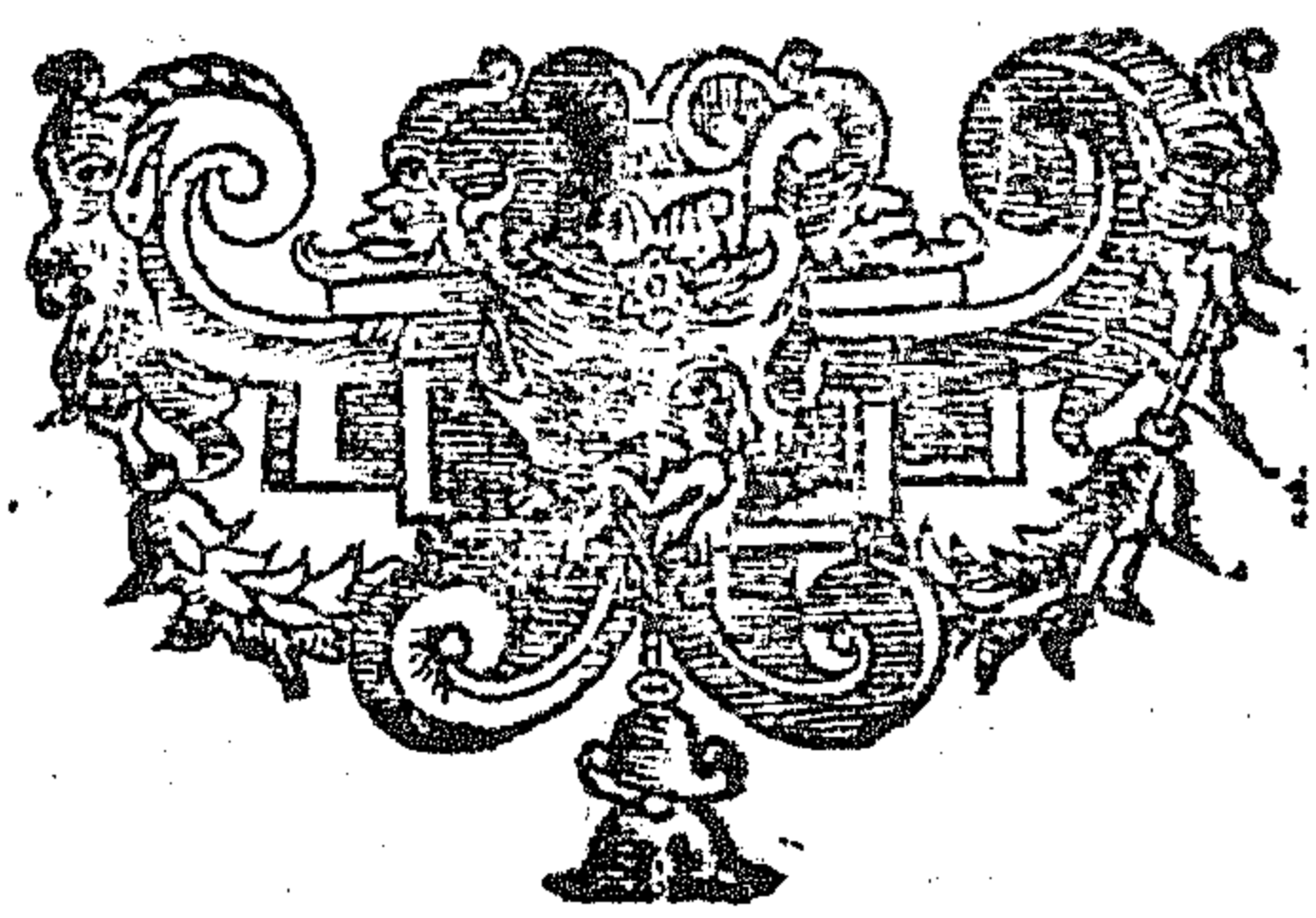
Sextus ac cæteri duo qui proximè consequuntur, versantur in ijs omnibus declarandis quæ ante naturalis Philosophiæ tractationem tradit Plato tum de politicis institutis, tum de alij multis, quæ non solum ad Timæum, verum etiam ad libros de Rep., Atlanticum, & Hermocratem pertinent.

IN nono explanantur ea quæ tum ponit Timæus ac statuit tanquam fundamenta vniuersæ scientiæ naturalis: tum in primis refert ad inuenienda constituendaque initia & causas Vniuersitatis.

Denique in Decimo veluti digressione quadam ostenditur vnde nam acceperit Plato fundamenta proposita suæque Physiologie semina & rudimenta: ac sectæ authorésque agnoscuntur quorum decreta secutus est. Hinc etenim cum aliæ controuersiæ multæ tollentur in commentariorum progressu. tum verò facilius intelligetur vbi nam in Mundi ortu constitutioneque tradenda ad Mosem veritatémque ipsam accesserit: vbi ab eadem discesserit & aberrarit.

HAEC SVMMATIM IN PRIMA DECADE.

Quæ autem contineant reliqua duæ, suis quæque locis eodem ordine aperientur.

IN

IN PLATONIS
TIMÆVM;
SIVE IN NATVRALEM
OMNEM
ATQVE DIVINAM PLATONIS
ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMÆ
LIBER PRIMVS.

Siquis est qui varias Philosophorum disciplinas atque instituta secum ipse reputet: nec tamen aliquem deesse putet, qui in amplissimo humanæ sapientiæ campo feliciter quam Plato & Aristoteles versatus sit, hunc sanè in augustissimum aliquem Philosophiæ antislitem, ac clarissimum sapientiæ lumen, quo reliqui mortales orbatifuerint, incidisse; aut certè quam longissimè aberrare necesse est. Etenim si omnem ingenij aciem ad Platonem intendas: eiusque decreta diligenter æstimes & mediteris, hunc unum esse intelliges, qui non solum vniuersam Græcorum Barbarorumque sapientiam accuratè ac splendide ad suos dialogos retulerit: atque eandem, quod eius fuit ingenium, mirum in modum auxerit & illustrarit: verum etiam omnes quotquot post eum præclare de Philosophia meriti sunt, doctrinæ & eloquentiæ magnitudine excitatos, ad sui æmulationem imitationemque conuerterit. Ut quemadmodum inter innumerabiles humanæ sapientiæ negociatores ipse vnus diuini nomen inuenit: atque inter mortales Philosophorum Deus est appellatus: cæteri verò omnes qui ab hu-

DE PLATONIS & Aristotelis Philosophia.

Præcipua Platonis laus.

† Cic. 2. de Nat. D. et ad Au. lib. 4.

ius familia valde dissident, + plebeij existimati sunt: ita maiorum laudem imminuisse; equalium splendorem (nisi tamen Peripateticorum principem excipias) obscurasse: ac posteris denique principatus spem ademisse fatendum sit. Quod si ad Aristotelem conuertas animum, hunc unum inuenies inter tot Philosophiæ proceres, cuius siue ingenij vim & magnitudinem, siue optimarum artium studium, siue differendi subtilitatem, siue doctrinæ copiam & varietatem, nunquam satis admirari valeas. Is enim est qui non modò regiam viam aperuit ac stravit ad Doctrinas omnes, & præterlabentem rerum naturalium veritatem quasi machinis retentam, cõgigit inter mortales consistere; verum etiam omnes penè ipsius Philosophiæ partes, tametsi apud alios plurimum discetas, admirabili quodam ordine contexuit: atque elaboratissimis literarum monumentis excoluit & illustravit. Vt propter ea non modò ingenij acumine superiorem non agnoscat: vixque æqualem sustineat: sed magni etiam Dæmonis nomen sibi vendicans, vel cum Platone de gloria ausus sit decertare. Quæ cum ita sint, quisnam ad lautam aliquam Philosophiæ supellectilem, splendidaque humanæ huius consuetudinis ornamenta sibi comparanda non temerè aspirabit, qui siue vtriusque, siue alterius dogmata non dicam spreuerit: sed diu nocturne euoluenda, ac toto pectore amplectenda minimè duxerit?

At esset profectò (dicat quispiam) cur & eorum nomen inter sapientiæ studiosos augustissimum semper haberetur: & nos præcipuè his tanquam ducibus in Philosophia uteremur; nisi tot tantisque difficultatibus ac quasi vallibus sua obstruxissent monumenta, ut sæpè non tam de Philosophiæ decretis dilucidandis & explicandis cogitasse, quàm pro iisdem occultandis, ac quibusdam veluti tenebris obtegendis laborasse viderentur.

Plurimum sanè, fateor, isthac multaque huius generis alia negocij facessant: quandoquidem de industria caliginem quandam suis decretis, atque adeo Philosophiæ ipsi offudisse visi sunt. Nam quod ad Platonem attinet, certum est ab ipso alia enigmatibus ac fabulis, alia metaphoris translatisque rationibus, quamplurima mathematicis figuris ac numeris fuisse innoluta: ac reliqua penè omnia Socratico illo disputandi genere contineri, ex quo quid non sit potiùs de qualibet re, quàm quid sit, comprehendas. Inter quæ multa etiam (quod maximè quidem refert) ijs nitantur doctrinæ fundamentis, quæ paucissimis tantùm auditoribus, domesticisque sermonibus patefecit. Nam si quid interim in suis dialogis paulo clariùs tractat, ita sanè in exemplis atque inductionibus multus est, ut incredibilem quandam afferat satietatem. Quanquam neque tãto opere in multis defatigat animos ac satiat, quia eosdem interdum mira quadam pulcherrimarum rerum suppressione atque taciturnitate planè ieiunos relinquat. Vt quamuis ea omnia suis enodasse concedamus, nostris tamen incommodis non prospexerit, dum ea literis noluit consignari. Cum præsertim (id quod rei caput est) vix aliquas Philosophiæ partes, atque eas nullo penè ordine tractasse videatur. Huc illud etiam accedit, quòd tot tantisque hæreses & quasi spinas in illius doctrinam eius discipulus Aristoteles comportavit, ut mirum sit, si quid

Aristotelis commenda- tio.

Platonis & Aristotelis disciplinas esse retineudas.

Afferuntur rationes, ut ostendatur Platonis decreta non posse percipi. Prima. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima.

Octava.

+ Cic. in Tuscul.

De Platonis laudibus deinceps multa: præsertim ad finem huius libri.

De Aristotelis laudibus vide plura in proœmio nostro Moralium.

Academia. var. hist. libr. 3. Clem. Alex. Stro. lib. 1. et alij.

si quid constanter in ea sentire, siue illos fructus ex eadem percipere valeas. Etenim cum Platonis Academia magno Philosophorum concursu, sapientiæque splendore indies percrebresceret, ecce tibi Aristoteles præceptoris gloria commotus, acutis quibusdam argumentis, quanquam fallacibus & captiosis, eum iam senectute penè confectum, memoriæque malè firmum adortus, ab Academia Peripato, ubi doceret, intra priuatos lares secedere primum impulit: tum verò cum Peripato liberè fruere, ac sectatores non paucos nactus esset, inuidentiâ omnino indulgens, omnem ingenij vim ad Platonis doctrinam, retulit oppugnandam. Et quamuis Xenocrates deinde Speusippo, aliisque nonnullis suffragantibus, sese Aristoteli opposuerit: eundemque è Peripato eiciens, Platonem illuc ad docendum reuocavit; Aristoteles tamen cum ex aduersa parte in Lyceo gymnasio: speruisset, eandem doctrinam labefactare non destitit. Ut nouis indies querelis in eum excitatis, iisdemque etiam crebris repetitionibus inculcatis, rari etiam quam in huiusmodi obrectationibus innumeri penè persequuti sunt sectatores, amplissimam patefecerit. Sed quid ego Peripateticorum iniurias commemoro, cum ipsimet Academicici in sui Principis doctrinam tot opiniones, atque eas è regione pugnantes disseminarint, tot controuersias suscitauerint atque discordias, ut quam ipsi explicandam illustrandamque recepissent, labefactare potiùs, atque suis sedibus conuelle- re visi sint? Et quidem licet Platone ac paulo post etiam Speusippo eius

Nona.

Academia. lib. cit. Diog. in Plat. Cic. & alij. Ex B. Aug. 19. de ciu. D. 2. & 3.

In Tim. in Theol. Clem. & in Theol. Plat.

Vide Dec. 1. l. 5. Dec. 2. lib. 2. 3. & deinceps sæpè. consule etiam quæ habentur in proœmio ad test.

successore vita functo, in unum Xenocratem Academia deuenisset, isque non omnino esset indignus cui tantæ disciplinæ patrocinium committeretur, postea tamen in tot sectas diuisa est atque dissecta, ut vel de vna felicitate ex nouis Academicis & Cynicis trecentas fermè opiniones siue sectas emeruisse locupletissimo Varronis testimonio compertum sit. Et quanquam posterioribus deinde seculis Plotinos, Ammonios, Porphyrios, Atticos, Iamblichos, atque huiusmodi alios illustrioris notæ Philosophos inuenerit, qui nouorum spiritus Academicorum inuentis, constantius veteri Academia, Platonicque ipsi adhaerent; tamen, vno Plotino excepto, tot allegorij symbolis, & (ut verius loquar) portentis ac fabulis Platonis doctrinam cumularunt, ut quantum ex illorum fragmentis, Proclodique in primis animaduertere licet, sæpe nouum potiùs Aesopum, ac quasi Proteum effingere ac moliri visi sint, quàm susceptum Academiae patrocinium præstare. Quamobrem haud mirum videri debet Ficinum, Diacertium, ac recentiores denique multos, qui consimili quodam philosophandi genere delectati, trita horum vestigia sæpenumero persequuntur, se ipsos nouis interdum difficultatibus ac nodis implicare potiùs, quàm ceteros expedire. Sed de Platonis vigilijs cum sæpe aliàs, tum præcipuè ad Timæi initium copiosius + differemus.

Decima.

NUNC ab Academicis ad Peripateticos diuertamus. nam haud multo aliter de Aristotelis Philosophia accidisse arbitraris. Hic etenim presso dicèdi stylo, obscuròque orationis genere suâ adeo innoluit perstrinxitque disciplinam, ut quod Plato fabulis, allegorij, mathematicis rationibus, ac

Quæ videantur suadere Aristotelis doctrinam cõprehendi nõ posse. Primum.

Secundum.

cæteris id genus inuolūcris effecerat, vna sententiarum breuitate atque obscuritate sit consequutus. Huc accedit quod permulti Aristotelis libri desiderantur, atque ij sanè grauissimis de rebus conscripti: multi etiam, aut certè qui diuinam Philosophiam continent, præpostero ordine sunt collocati atque dispositi. Quamobrem si frequenter differendi breuitate acuta etiam retunduntur ingenia, atque ita retunduntur, vt eius sententiam in vmbra potius intueri atque adeo vaticinari liceat, quàm constanti aliquo iudicio comprehendere: lucubrationum quoque iactura, praua ve collocatio nostra studia in ipso meditationis cursu sepiissime interpellant. Neque hic tantis huius disciplinæ incommodis, etsi grauissimis, finis factus est: etenim cum in tanta rerum obscuritate atque ignoratione illud aliquando persugium homines haberent, vt ad eorum scripta confugerent, qui aut ab Aristotele ipso fuerant instituti: aut ab ijs tanquam Aristotelicæ doctrinæ heredibus hæc per manus quasi tradita suscepissent; iam cum hæc ipsa quoque interierint, maximum nobis præsidium ademptum est Peripateticam doctrinam percipiendi. Quin etiam dum libri quos incolumes ex Aristotele adhuc habemus, multorum annorum spatio, ab Attalicis scilicet Regibus vsque ad Syllæ tempora; in terræ visceribus delituisse, cum ea vtilitate quæ ex multorum studijs hæc in re ad nos permanere potuisset, caruimus; tum (quod multos vehementer commouit) eos non nisi laceros, & vetustate consumptos, ac denique † Apelliconis cuiusdam inscitia de-

Tertium.

Quartum.

Quintum.

Sextum.

prauatos excepimus. Quod si temporum interuallo Andronicos, Alexandros, Ammonios, alijsque solertissimos viros habuimus, qui de Aristotelis disciplinis retinendis explicandisque cogitantes, multum operæ ac studij hæc in re posuerunt, plurimumque lucis posteritati attulerunt, hos quoque partim desiderari, partim diminutos ac mutilos, & magna sortasse ex parte adulterinos ad nos intelligimus peruenisse. Qui etiam apud multos peregrini ac propè incogniti ita diu iacuerunt, vt vnus Arabis patrocinio tanta Aristotelis doctrina fulcri ac sustentari visa sit. Iam verò (vt paulo acrius aduersariorum partes agam) incredibile est quàm valde hæsitet, quantisque æstuet dubitationibus Peripateticorum Princeps. Etenim nullum fermè locum tractat, quin eundem anteuertat ingenti dubitationum acie. Quarum plerasque, vbi aduenerit explicandi tempus, aut omnino suppressit: aut sic tractat, vt nullus exitus inueniatur: aut denique solennibus illis verbis ἐν τῷ ὕστερον δυνάμειν ἐραυμέν, ὕστερον ἐπισκεπτέον, περὶ τῶν ἄλλοις λόγους, atque his similibus postulans sibi tempus ad solutionem prorogari, nusquam tandem se debito ac promissis liberat. Quamobrem in aliorum sententijs oppugnandis, dubitationibusque in eas congerendis tam profusus est ac multus: contra verò in suis decretis ferendis tam obscurus ac breuis, vt ad dubitandum potius quàm ad docendum fictus videatur: iustiusque σκοτεινός cum Heraclito, aut, ἀσύντατος, cum Arcefila possit nuncupari. verum mittamus in præsentia hæsitantiam istam. Etsi enim non facile sit ei condonanda, qui cum lubricas quasque controuersias miris tergiuersationibus subterfugiat, minimè omnium dubius videri velit, libera-

liter

liter tamen cum illo agam, quod ad eius inconstantiam mea festinet oratio. Et sanè dum varijs dubitationibus quasi fluctibus iactatus, in varias se partes versat, non ita ad latebrosos illos recurrit sinus, quin mirificè aliquando secum ipse dissideat ac pugnet. Immo verò in grauioribus questionibus nullum propè locum apud eum inuenies, in quo tutò consistere possis. Ex quo sanè factum est, vt sepe vna de re non solum innumere serè sententiæ ortæ sint inter Peripateticos, verum etiam quamplurimæ seetæ sibi è regione pugnantem emerferint. Quæ etiam sic indies magis ac magis excresecunt, vt iam nullus fermè terrarum angulus reperiatur, qui non suam enumeret. Atque hæc quidem seetæ sic inter se dissident, vt singulæ suas sententias in Aristotele ratas ac firmas prætexant: idque etiam re ipsa ostendere videantur. Vt propterea verissimè dici possit Aristotelem dissidiarum fontem esse: nihilque in eo varietate atque inconstantia firmiter reperiri. Quæ omnia, etsi ea sunt, quæ omnino deberent cogitationes nostras à Peripateticis studijs auertere, illud tamen potissimum restat quod Christiano Viro maximè præuidendum est atque præcauendum. Sed quid istud tandem? Illud sanè, quod de eo, qui in Christianorum manibus tantopere versetur, non sine pudore dicere audeo: sed dicam tamen. Extant enim multa in Aristotelis Philosophia, in quibus Philosophum peccare ac labi non solum indignum est, verum etiam flagitiosum ac turpe. Atque, vt ex ijs, quæ plurima quidem sunt; pauca quedam attingam, diuinam prouidentiam in suspicionem vocauit iste: DEVM ipsum certo globo affixit, quasi pistrino cuidam per omnem æternitatem damnatum: eiusdem virtutem nescio cuius corporis vel potius circuli finibus terminauit: illumque verbotenus magis quam re ipsa rerum caelestium, ipsiusque Vniuersitatis fecit authorem. Immo verò tam arcta eum naturæ necessitudine cum abstractis illis mentibus consociauit, vt (si ei credas) nullo serè discrimine distinguantur: tantum abest vt infinito interstitio eas omnes superare confessus sit. Neque verò ab his valde dissentiuunt ea quibus primæ materiæ, supernarum mentium, Mundi denique ipsius æternitatem introducit. Etenim tam liberali munificentiæ ingenio præditus fuit egregius hic Philosophus, vt ne ea quidem quæ sunt Dei propria, rebus mortalibus impertiri, & cum Mundo communia efficere dubitaret. Quid quod DEVM, si rerum ortum ac procreationem spectes, aut commentitium (id quod paulo ante dicere cœperam). Vniuersitatis authorem fecit, aut materiæ necessitati astrictum, nullumque aliud efficientiæ genus tulit, nisi id quod artis ac naturæ finibus continetur? De humano vero animo mirum est quot quantasque errorum quasi ansas importarit in Philosophiam. Primum enim de eius natura sic agit, vt quamuis interdum tentasse videatur eius immortalitatem statuere, aperitissima tamen initia atque argumenta obtulerit, quibus eo authore, planè mortalis decerneretur. Huc accedit, quod si mortalitatis scopulos in eo deuitaris (quod tamen nisi aut dissensiones multas in illo admittas, aut τὴν δέσιν διαουλάτης, nunquam feceris) in alios subinde non minus periculosos incidas necesse est. Nam statim præcluditur via atque ratio, qua eundem

Septimum.

Octauum.

dem

dem animum statuas aut cum corpore procreatum: aut pro hominum numero, sic ut sius cuique tribuatur, existere: aut corpori ipsi non motionem solum, sed vitam etiam impertiri: ita ut perfectissima humani corporis forma, (quam Peripatetici vocant) dicendus sit. Ex quo sanè factum est, ut nullam in partem propendere possis sine aperta pietatis atque Christiani nominis offensione. Nam quis est tam hebes, qui non rideat hinc pietatem, religionem, iustitiamque vniuersam labefactari, seu potius funditus tolli: **DEVM**que ipsum (si Aristotelico more fingatur) omni prorsus diuinitate spoliari? Hinc grauissima sanctorum virorum querelæ ab ipsis ferè Christiana Ecclesiæ incunabulis excitatæ, extant in Aristotelem. Nam ut interim **Irenæum** atque **Iustinum** omittam, quorum alter clamat perniciosæ Gnosticorum dementia Aristotelem suffragari: alter integro libro eius infestatur errores: aureus ille eloquentiæ fons **Chrysostomus** Aristotelicam doctrinam veluti arma quædam detestari visus est, quibus impij heretici Christianam veritatem non oppugnarent solum, verum etiam exulare iussissent. **Ἄπολετο** (inquit) ἡ ἀλήθεια παρὰ τοῖς ἀσεβῆσι, καὶ ἐκράτησεν ἡ Ἀριστοτελικὴ δὴ δασκαλία. Quocirca eorundem hereticorum impietatem exostulans, quod illi Aristotelica docti, Filij & Spiritus Sancti diuinitatem eleuare contenderent, **Ἀγαπάκιον** (inquit **B. Paulum** appellans) ὑπερ Ἰησ πύσιως. ἀγαπακίων εἶπε τοῖς ἀσεβῆσι. Πόθεν ἐδὴ δάξαντε τὰ Ἀριστοτελικὰ; Atque hinc **Chrysostomo** antiquior **Tertullianus**, cælestes illas Apostoli voces, quibus Philosophiam, inanemque sapientiam increpauit, in Aristotelem conuertit omnes. Quamobrem cum dixisset Aristotelem, & versipellem esse, & in sententijs coactum: in coniecturis prætere a durum, argumentis operarium, contentione molestum, etiam sibi ipse omnia retractantem, ne quid omnino tractauerit: præcipuè verò excellentem struendi & destruendi artificem, subiungebat **Hinc** illæ fabulæ & genealogiæ interminatæ, & quæstiones infructuosæ, & sermones serpentes veluti cancer: à quibus Apostolus nos refrenās, nominatim Philosophiā, & inanem seductionem cauendā monet. Hæc **Tertullianus**. Quid verò magnus ille Theologus, qui à singulari diuinæ Sapientie studio non inuenit, **Grægorius**? Quem alium nisi Aristotelem, eiusque sectatores intelligit, dum effrenatos illorum in disputando impetus arguit, qui quintum quoddam corpus, & à materia semotum, ac quodammodo incorporeum excogitarunt? Quem præcipuè exagitat præter Aristotelem, dum obiurgat eos qui materiam æternam atque increatam consingunt? **Nonne** Aristotelem idcirco etiam increpat, quod versutum sectetur artificium: quod nimis ieiunam atque angustam Deo tribuat prouidentiam: quod denique humanum animum mortalem effinxerit? **ut** meritò quidem clamat abiecta huius dogmata esse refutanda: eumque Aegyptiacam veluti plagam appellet, quæ in Ecclesiam perniciosè irrepsit. Atque hæc ferè omnia (si noua de Aristotelis impietate iuuat audire testimonia) quamplurimi adhuc idemque grauissimi testantur Patres. Dum enim de Deo loquitur ille, exclamant **Clemens Alexandrinus** & **Athenagoras**,

Nonum, in quo Patres varij testes profertur in Aristotelem: nimirum Irenæus, & Iustinus. **Chrysostomus**

Tertullianus.

Nazianzenus.

Clemens Alexandrinus.

† Iren. lib. 1. aduer. her. cap. 24. † Iust. lib. cōt. Ari. & orat. paret. † ὁμι. ἐἰς τὸ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. † De præscri. aduers. hereticos ferè ad initium. † Ad Timot. 1. ad Tit. 8. 2. Tim. 2. ad Coloss. 2. † Orat. 2. de The. † Orat. 2. de The. in fine. † Loco citato. † De moder. in disp. seruā. † Clem. or. 1. hori. † Ambr. ini. exam. l. 1. c. 1. † Ath. in Apol. pro Christiana.

† Theod. lib. de Prou. ser. 1. suppresso. Arist. nomine. † Nem. de an. fasc. l. c. 44. † Ambr. l. 1. off. c. 13. Epi. l. 3. to. 2. c. vii. † The. l. 5. de curan. † Aeneas in Theoph. dial. † Isid. orig. l. 8. † Iust. in adhor. † Cyril. lib. 2. con. Iul. paulo post init. † Tert. in lib. de an. & a. libi. † Chry. hom. 7. in c. 1. ad Cor. & al.

goras. Dum eiusdem Dei prouidentiam attingit, clamat adhuc **Clemens**, vrget **Theodoretus**, quæritur **Nemesius**, ac cum ipso **Ambrosius** iterum & **Epiphanius**. Dum de humano animo agit, detestatur eius furorem **Origenes**, ac **Nazianzenus** rursum, **Nyssenus**, **Theodoretus**, **Aeneas**, **Isidorus** atque **Iustinus**. Denique dum materiam atque Vniuersitatem ipsam æternam facit; sexcenti (ne te in illis recensendis detineam) de eius temeritate exostulant. Quæ etiam magna ex parte post **Iustinum** & **Cyrillum Alexandrinum** (ut interim alios nonnullos præteream) vituperant in **Aristotele**. Hæc præcipuè sunt quæ facile existimes tum horum Philosophorum disciplinas difficiles atque spinosas reddere: seu potius omnes ad eas aditus intercludere: tum præsertim ab Aristotelicis contemplationibus Christianum virum arcere. Nam si **Tertullianum**, **Chrysostomum**, atque alios nonnullos audias qui **Platonem** etiam in veram pietatem plurimam peccasse tradunt: atque errorum ansas præbuisse multis, utrunque sanè fidei nostræ hostem, & ut est apud sanctos viros, hæresum Patriarcham appellare poteris, atque à Christiana societate arcere. **QUANQUAM** si equiores simus, neque tam grande exhibent negocium, quin horum Philosophorum decreta, si non omnia, præcipua certè percipere liceat, dum tamen summum in hæc studium, nervosque omnes intendamus: neque rei Christianæ illos sic obesse ostendunt, quin possint cum vera pietate coniungi: & cum Ecclesiæ utilitate retineri. Nam ut de **Platonis** fabulis, allegorijs, huiusmodique alijs inuolūcris primo loco dicam, hæc sanè, si artificio atque industria non careant, maiorem interduum utilitatem habent, quàm quæ nudis sermonibus exponuntur. Etenim præterquam quod suis quasi imaginibus vehementius pulsant animum, resque ipsas memoriæ firmiter consignant, nouitate atque festiuitate admirationem pariunt & voluptatem: quæ duo ut mirificè ad disciplinas alligant capessendas, ita de difficultate plurimum demunt. Huc accedit quod allegoriæ ac fabulæ istæ non vsque adeo magnam **Platonice** Philosophiæ partem occupant, immo verò exiguam. Ut omittam eas si omnino abstrusæ videantur; nec alibi fiant ab eodem auctore perspicuæ, sæpè ad eorum cognitionem, cum aliunde perueniri posse, tum præcipuè, si quæ **Aristoteles** eadem de re scripsit, cum **Platonice** disputationibus conferantur. Etenim (ut rem exemplo aliquo illustremus) quis tandem neget pulcherrimam illam **Timæi** fabulam, quæ **Aegyptius** Sacerdos **Palladem**, cum eam sibi regionem delegisset, quæ prudentissima ingenia esset editura, ex **Tellure** & **Vulcano** seminibus desumptis, **Athenas** condidisse, conditæque legibus exornasse ait, atque ita homines qui ex eo solo susciperentur, optimè ad bellicis pacisque munera tractanda informatos, præclara facinora edidisse: eò præcipuè spectare, ut optimum **Atheniensis** regionis temperamentum significetur: & proinde factum esse, ut gentes, quæ in ea degerent, cæteris populis ingenio ac fortitudine antecellerent? Quod si quis non id facile inde intelligat, **Critiam** & **Menexenum** perlegat: ac tandem, si neque hæc loca ab omni eum dubitatione liberent, in similes enim quasdam allegorias

Ambrosius.
Athenagoras.
Theodoretus.
Nemesius.
Epiphanius.
Aeneas Gazeus.
Isidorus.
Cyrillus Alexandrinus.

AD RATIONES quibus differretur **Platonis** decreta nõ posse percipi. **Ad Primam.**

et ipsa interdum reuolui videntur, quantum reipub. librum euoluat, tandemque ad Aristotelem confugiat, qui in sua Politia rem hanc dilucidè est persequutus: docuit enim Europæ ac frigidarum incolas regionum robusti atque excelsi animi esse, seu potius eo multum abundare: ingenio autem humili existere atque demisso. contra verò Asiæ populos ingenio quidem et arte excellere; animi tamen fortitudine ac robore esse destitutos: ac proinde hos ad seruitutem, ad libertatem illos natos videri. Atque hinc sanè ostendere conabatur Græciam, Atheniensisque in primis, quippe qui medium locum sortiti essent, cum animi magnitudine atque ingenij gloria reliquis gentibus antecellere; tum etiam ad imperandum optimè esse à Natura conformatos. Quam quidem sententiam acerrimus Platonis imitator M. Tullius cum optimè (ni valde quidem fallor) percepit, tum ingeniosissimè et ad Patriæ laudem conuertit. Cum enim Romanos cæteris gentibus non ingenij et sapientiæ solum, sed belli etiam laude plurimum præstitisse affirmet, Romamque ipsam virtutis, imperij ac gloriæ domicilium appellet; Græcos verò, quippe qui doctrinæ, rerumque gestarum laudibus excelluisse, vel ipso interdum non repugnante, iudicarentur, non nisi in Europæ angulo floruisse condendat, animositateque prætere a ita fuisse destitutos, ut hostes ne viriliter quidem aspicerent; quis obsecro Platonico exemplo atque artificio patriam exornasse inficietur? Mitto quæ de auro in hominum animis insito, ac de Sirenis in Politia tradidit Plato: mitto quæ de cælestibus illis sororibus in Epinomide: prætereo quæ de Ioue diuorum exercitu stipato, atque in currum imposito in Phædro: ac reliqua denique huiusmodi alia taceo, quæ ut sunt cum Philosophiæ præceptis coniuncta, ita etiam ab Aristotele tractantur fabularum sepositis inuolucris. Translationes verò aut ipsi in rebus usurpantur à Platone, quæ solidiorem probationem à nobis non expectant, quemadmodum aliqua ex parte et primæ materiæ, et intelligentis animi naturam præter alia nonnulla Aristoteles explicauit: aut ad dialogi splendorem festiuitatèque comparandam retinendam re assumuntur: ut hæc legentis animum oblectare potius atque subleuare debeant, quàm retardare. Porro autem Mathematicæ explanationes, quæ sanè ad res etiam pergrauas à Platone referuntur, si difficultatem interdum præferant, inertiam nostram magis euincunt, quàm Platonem arguunt obscuritatis. Nam cum Mathematicæ disciplinæ, ut magnam humanæ eruditionis partem continent, summis semper Philosophis, ac Platoni in primis in delitijs fuerint, quis mireretur si nostri homines ad physicas diuinæque doctrinas liberalissimis illis studijs, aut leuiter degustatis, aut omnino neglectis accedentes, immo verò illotis pedibus, ac (quod Gellianus ille Taurus et conqueritur) ἀδελφῶν τῶν ἀμύσσοι repente ad nobiliores Philosophos diuertentes, in max. mas difficultates atque angustias sentiant se esse redactos? Et sanè dum Aristoteles cum Mathematicis exemplis, tum rationibus, quæ sanè tot tantisque difficultates non plebeijs Peripateticis attulere, tam frequenter vititur, atque in Physiologia integros serè libros ad vnā aut alteram demonstrationem conscribendam in

† Lib. 7. c. 7.

† Ex varijs locis intercisè, ut 1. de orat. 2. Tit. pro Plac. et alibi.

† Lib. 1. c. 9.

† Geo-

Geometricis rationibus et consumit, nec tamen ingeniosos animos à conquisitionibus illis deterret; cur nostros prosterneret animos Plato, qui vix semel atque iterum (dum scilicet et circuitum humani ortus, ac et mundani animi naturam Pythagoreo more explicaret) pergrande aliquod negocium ob Mathematicas rationes facessere visus est? Nam Geometrica rationes, quas ad primorum quatuor corporum naturam explicandam reuocauit, dum res physicas et Mathematicis figuris constare visus est, non ex sunt, quæ si accuratè expendantur, non facile tandem percipi possint. Neque multo aliter de Socratico illo disputandi genere sentiet is, cui exploratum fuerit quid nam tentatiuæ (quas appellant) disputationes præstent: quod sit obstetriciæ artis munus: et quo denique consilio (ut rem complectar breui) Socraticam illam inquisitionem instituerit atque adamauerit Plato. Ita enim illud verissimum esse intelliget, quod doctissimi viri et Plutarchus et Galenus hac de re docuere, dum significauerunt Socraticum hoc inquisitionis genus aptissimum esse quò tum longè lateque manantem Sophistarum ostentationem et superbiam frangeret, atque detegeret ignorantiam: tum iuuenum mentes inanibus Sophistarum disciplinis deprauatas corrigeret, ac quodam quasi medicamento perpurgaret. Sic etenim ad veram rerum cognitionem, honestiorisque vitæ officia, quorum omnium præceptiones reliquis dialogis temperatiore sermone complexus est, traduci posse, atque ad humanitatem ipsam informari, summus hic Philosophorum Princeps animaduertit. Quinquam, dum Aristotelem, qui ita diu in antiquorum sententijs commoratur, atque easdem tam apertis reprehensionibus infectatur, tanto cum applausu studioque complecteris; cum tamen sententiæ illæ (si æquiore animo considerentur) egregiè interdum videri possint; cur Platonem non sustineas, qui captiosas fallacissimasque Sophistarum opiniones tam prudenter ac verecundè (huc enim præcipue ironiam illam spectare quis dubitet?) refellit: ibidemque optimarum artium vias indicans, tam multa præclare tradit? Iam verò, etsi non dubito immo ex et Aristotele qui ἀγράφων τῶν δογμάτων Πλάτωνος non scriptorum, inquam, Platonis decretorum mentionem facit, perspectum habeo aliqua suos docuisse Platonem quæ licet scriptis quibusdam (ut idem Aristoteles indicat) circumferrentur, publicis tamen literis minime consignauerit; ac multa etiam memoriæ prodidisse, quæ longè vberius lucidiusque nonnulli ex plena eius oratione excepissent, ac præsertim ubi de Deo, de Dæmonibus, deque alijs nonnullis (id quod alibi ostendam) philosopharetur, non est tamen cur ex præsentibus scriptionibus quamplurima Platonicæ Philosophiæ decreta, atque ea præsertim quæ ad Naturæ rationem pertinent, omni serè ex parte cognoscere desperemus. Quamobrem eum librum quem et Philopono, ac et Suida teste, de ijs conscripsit Aristoteles, quæ docuit quidem Plato, sed posteritati non commendauit, libentissimè (cautione tamen adhibita) perlegissem: attamen cum ea quæ extant, tam splendidis omnium planè rerum atque artium doctrinis contineantur, ut noua in dies et clariora introspicere liceat, si quid ex eius decretis

† Lib. 6. c. 7. phys. † Lib. 8. de rep. ad initiū. † In Timæo.

† In Timæo.

† In quest. Plat. q. 1. et lib. de decr. Plat. † Li. de plac. Hip. et Pl.

† L. 4. phys. 1. 15.

† 4. phy. com. 6. † Li. de bono Dæmone.

Ad Quartam.

Ad Quintam & Septimam.

C cretis

creitis desideremus, vel non ita perspicue fuerit explicatum, æquo animo ferendum est. At qui tandem (inquis) hæc nisi apud stolidos Philosophos de illo affirmare audeas, qui non modò uniuersas Philosophiæ partes complexus haud fuerit, sed nobiliores magisque necessarias prætermiserit? Nam esto in Timæo naturalem, in libris de Rep. ac de legibus politicam Philosophiam sit persecutus: esto etiam in varijs dialogis multa differuerit quibus priuati homines ad virtutem informantur; ubi quæso egit de artificio differendi, quod ad veritatis conquisitionem usque adeo est Philosopho necessarium? ubi de beatis illis atque à corporis concretione penitus abstractis mentibus, de quæ omnibus quæ ad diuinam Philosophiam pertinent? cum præsertim veritus de Deo disputare, hunc et inuenire difficile, et enuntiari ad ualor esse affirmari? Nam Mathematicas disciplinas, siue eas spectes quæ attinent ad numerorum magnitudinum rationem, siue quæ usdem quodammodo fulciuntur, Musicem et Astrologiam, has sanè omnes à Platone prætermittas fuisse certum est. Quin etiam dum de vita et moribus, et laudatissimis Socratis institutis planè imbutus uideri uoluit, tam frequenter uerba facit, præterquam quod œconomica, hoc est optatissima atque humanæ Societati pernecessaria præterit instituta; ita dispersè ac sine methodo ea tractat, tam in bonorum ac malorum finibus statuendis anceps est atque ieiunus, sic denique ab uirtutum ipsarum ordine, sine, usque demonstrando alienus, uix ut minimas germani Philosophi partes ac munera expleuisse uideatur. Dicuntur ista quidem, atque à Peripateticis in primis: sed quàm aut dicantur uerè, aut obijciantur iustè, propria disputatione conquiremus. Est enim cum grauissima, tum varia ac multiplex hæc dubitatio: immo (ut ingenuè fatear) totam fermè controuersiam continet: cum huc maximè aduersariorum, sed Peripateticorum imprimis, tela pertineant. Quamobrem ne interim proluxa unius controuersie tractatione longius quàm par est nostra hæc protrahatur oratio, atque institutæ disputationis cursus in medijs spatijs obturbetur, grauissimam hanc quæstionem Euthyphroni dialogo, in quem modò scribimus commentarios, præfigemus. Cum enim omnino cupiamus, ut qui ad Platonis lectionem accedunt, his statim siue spinis, siue salebris perpurgatum aditum inueniant, Euthyphroni maximè qui primus inter Platonicos dialogos enumeratur ac legitur, iure merito præfigetur. Iam uerò ijs, qui Platonem aliquando multum esse affirmant: ac præsertim in inductionibus et exemplis, cauendum est sanè ne dialogi officia ignorarint. Etenim incredibile est quantum et exemplis et inductionibus gaudeat dialogus: atque in ijs præsertim quæ pertinent ad uitam et mores. Sic enim facilius non modò captamus assensionem, uerum etiam quid in unaquaque re sit reum aut prauum, uerum aut falsum intelligimus: simulque de rerum gerendarum ratione, de quæ totius uitæ officijs admonemur. Quamobrem cum in omnibus ferè Platonis dialogis, atque in ijs maximè in quibus frequens est exemplorum inductionisque usurpatio, de uirtutibus ac uitæ officijs disputetur, haud mirum uideri debet, si tam libenter hac argumentandi ratione

Ad Sextam.

ratione utatur. præsertim uerò quòd sepe insectatur Sophistarum opiniones: quarum falsitatem inductione, iteratisque rerum exemplis facilius deprehendi atque prosterni nemo est qui non uideat. Huc etiam accedit, quòd ijs qui dialogis in rerum conquisitione utuntur, illud inter cætera curandum est diligenter, ut eam disputandi rationem teneant quæ ad commune dicendi genus (ubi tamen res id patiatur) accedat. Sic enim in concertationibus uerisimile ac decorum conseruatur rectius: commodiusque explicantur ea de quibus instituta est disputatione. At communis hæc dicendi ratio maximè oritur ex eorum quæ indiuidua sunt inductione, atque rerum domesticarum exemplis: quæ ita demum uim suam obtinent, atque aduersarium uigent, cum illustris fuerit atque accurata enumeratio. Quid quòd satietas illi in dialogis de Græco conuersis faciliè creatur, quòd splendorem illum sermonis atque uenustatem, in primis uerò sententiarum ac partium elegantiam ac concinnitatem haud referunt? Quare si græcè doctus Platonem perlegas, sentias profectò tam suauiter, tantæque partium consensione eius orationem fluere uniuersam, ut (quod grauissimorum uirorum testimonio constat) ne unum quidem uerbum auferre ab ea possis, quin aliquid etiam de Attica illius uenustate atque elegantia minuat. Denique qui Platonice orationis uertatem copiamque non probant, meminerint nimiam festinationem ac breuitatem solidæ eruditionis esse nouercam: uideantque ne aut quorundam dumetis atque angustijs assueti agrorum amœnitatem atque uertatem fastidiant: aut pulcherrimam Solis lucem oderint, quòd in caligine quadam sint educati. Sed ad Aristotelem propero, cuius quidem concertationes nostros erigere animos deberent potius, atque ad Platonis doctrinam capessendam inflammare, quàm uel minimum quidem de nostris studijs remittere. Etenim uehemens acerrimusque disputator fuit Aristoteles, (fateor) ac magnitudine ingenij ad miraculum propè excelluit. Uerum ubi Præceptoris doctrinam insectatur, gloriæ cupiditate ductus est sepius, astuque inuidiæ, quàm ingenij doctrinaeque uertate. Nam quemadmodum Themistocles Milciadis trophæis excitatus, neque somnum, neque ullam partem quietis capere poterat; ita etiam Aristoteles Platonis gloria permotus, eiusque nomini atque existimationi summopere inuidens, tantam doctrinæ copiam æquo animo nunquam potuit sustinere. Quamquam haud scio quàm accommodatè Aristotelice concertationis rationem ac uim hac comparatione explicauerim. Themistocles enim ita Milciadis commotus est gloria, ut eum deinde rerum gestarum magnitudine faciliè superauerit: hic uerò, etsi multum quidem profecit, plurimumque laudis est consequutus, frequentius tamen ad obiretationes falsasque criminationes confugit, atque aliterius ruinis, gloriæ quasi molem sibi erigere studuit, quàm honestiore sibi ratione prospexerit. Nam cum Platonis eloquentiam se imitari atque exprimere posse omnino confideret; eruditionem uerò sublimius ferri animaduerteteret, quàm parem se se illi præstare posset; totum se ad eius Philosophiam labefactandam, ac, si fieri potuisset, euertendam contulit. Quamobrem ut Herostratus ille,

Ad Octauam.

† Plutar. in
Thes. et in
Themis. Cic.
4. Tusc.

† Similia de
Phil. eloquen
tia habet Pa
fil. epist. 161.
quæ est ad
Diodorum.

Sæar. lib. 4.

C 2 cum

cum famam aliunde consequi minimè valeret, magnificum illud ac toto terrarum orbe celeberrimum Ephesiæ Dianæ templum incendio deuastauit, perpetuam se inde sui nominis famam apud posteros sperans esse propagaturum: ita Aristoteles, cum nihil adeo illustre proferre ex sua officina posset, quod parem cum Præceptoris decretis dignitatem atque splendorem referret, ac legitimo Marte, quem optaret locum, se obtinere posse desperaret; in ea re suas curas omnes cogitationesque defixit, ut ipsius Platonis lucubrationibus splendorem eriperet, ac quasi noctem quandam offunderet. Hinc factum est, ut ad Ideas quibus tantopere illustrari Academiam sentiret, non ex animis hominum solum obliterandas, sed ex diuina etiam mente, si licuisset, penitus euellendas, tot retulerit concertationes. Hinc, ne rerum exemplaribus reiectis Naturam quasi cæcam in rerum molitione fateri cogeretur, priuationem, quæ appetitionibus quibusdam in materia excitatis, ad formam perfectionemque certa ratione eam impelleret, extollere, ac (si Deo placet) inter rerum principia collocare non dubitauit. Hinc tam acriter conatus est Mundi fabricationem, quamuis omnium facillè hominum ac seculorum consensu firmata esset; prosternere, eiusdemque aternitatem, quasi hanc Deo inuideret, introducere. Hinc puram illam cæli materiam detestans, peregrinum quoddam, immo nouum, ne dicam commentitium, ac monogrammis Epicureorum Dijs persimile corpus excogitauit. Hinc denique (ne in presentia tot tantaque enumerando molestus sim) magna eorum pars sumpsit exordium, de quibus illum non verbis solum, sed re ipsa a Præceptore discrepare non dubitarim. Atque hac de causa (ne quod est ferè caput) præmittam; sepe germanas verborum significationes dissimulare atque adeo peruerrere solet: sepius detorquere sententias, atque in germanis illius siue decretis siue rationibus conuiuere. Ut interim omittam ita gloriose aliquando exultare, si fortè suum Magistrum non ita dilucidè aliquid explicasse offenderit, adeoque frequenter, quas aduersus illum excogitauit rationes, inculcare: ut hoc unum summæ illum inuidentiæ coarguere possit. Neque verò tam pugnaciter affirmauerim Aristotelem omnem ingenij aciem eò defixisse, ut Platonis Philosophiæ obduceret tenebras, quin ijs surripiendis, quæ in suas lucubrationes conuenirent, furtisque ipsis occultandis operam nauarit egregiam. Quamobrem (ut immensum propè furtorum numerum hoc locofileam, atque aliquid de artificio dicam, quo nouus hic Lartidius ad suam Philosophiam Præceptoris decreta conuerterit) mirum est profectò quàm bellè res decerpas, seu potiùs raptas ad sua transtulerit: quàm sapienter priorem earum ordinem permutarit: quàm callidè rerum signa & notas non inuertèrit solum sed permiscuerit: quàm uafre denique ac malitiosè in his ipsis quæ usurpauerat, aliquid exquisierit, unde Platonem carperet, séque illius aduersarium potiùs quàm sectatorem ostenderet. Ut propterea non facile flatuas magisne artificium mirandum sit, quo furta occultauit, an reprehendenda audacia, qua pro suis aliena venditare ausus est. Quæ sanè dum ijs, qui accuratè Aristotelem ipsum cum Platone contulerint, tandem constare

† Gel. lib. 3. cap. 17.
† Maiorag. in Ari. Rhe. & Thelesius in sua phil.
† Theles. in sua phil.

stare est necessarium, qua licentia cum Speusippo Platonicæ disciplinæ successore actum putas, quando huius libros tam magno auri pondere & emere non dubitauit? quantas præterea rapinas exercuisse censet, si (quod vulgarunt & aliqui) multorum Philosophorum monumenta varijs terræ partibus conquisita in vnius propè Alexandri bibliotheca, atque ipsiusmet Aristotelis manibus adseruabantur? Nam si, ut iidem affirmant: hanc ipsam Alexandri bibliothecam igni de industria tradidit, & ut ille & cecinit, Doctorem calamo, ingratus, Dominumque veneno

Perdidit, igne patrum dogmata, nos tenebris, id profectò quod ad concrematos libros pertinet; ne sua furta paterent, ac quasi plagij reus damnaretur, effecisse, nemo poterit dubitare. Quas itaque Aristoteles in summum hunc Philosophorum Principem tragedias excitauit, atque in eiusdem doctrinam varias plerunque futilisque disseminauit opiniones, ad illius inuidiam, huiusque sapientiam ostendendam faciunt potiùs, atque ad ingenuos animos in Platonis studia vehementius inflammandos, quàm vel leuissimè eorum conatus labefactare debeant. Quæ cum ita sint, quis reliquorum Peripateticorum inimicitias, quas hæreditario quodam odio persequuntur, telaque pertimescat? Quanquam cum ex ijs nec pauci, nec obscuriores, in ipsis Peripateticis contemplationibus illiberalem Aristotelis animum, calumniisque ipsas sæpenumero agnoscant & fateantur: illustriores verò, Ammonius, Simplicius, Philoponus, Eustratius, atque alij nonnulli longè plus Academiæ spatia probauerint quàm Peripatum, vel ipsi qui sub Aristotele stipendia meruerunt, nobis suffragabuntur. Nam, quod ad sexcentos propè alios recentioresque præsertim attinet, nihil est cur laboremus. Etenim si ij aliquid temporis ac studij in Academiæ decretis collocassent, legitimum profectò ius haberent in ea disputandi. verum cum ipsam Academiam ne a limine quidem unquam consalutarint, sed Aristotelis verbis inherentes, ac tenuissimas planè umbras sectantes, querelas querelis addere, atque clamoribus gymnasia complere gestiant; vereor ne risum potiùs, seu interdum etiam stomachum moueant, nedum vel minimum, quod volunt, consequantur. Nunc ad intestinas inimicitias venio. Nam si in varias atque innumeras propè sententias disticta, proprijs discordijs prostrata Academia videtur, hoc ad degeneres quosdam Academicos attinet potiùs, qui nouo quodam iure, subque proflus iudicio Philosophiam tractantes, nouisque indies inbiantes opinionibus, nihil præter nomen ex antiquitate conseruarunt, quàm Platonem nostrum nullo modo attingant. Etenim dum Speusippus & Xenocrates, qui primi Platonis rationem auctoritatè in Academia susceperant, ac post eos Polema & Crates, Crantorque etiam diligenter ijs quæ à Superioribus accepissent, vterentur; Zeno primum, siue quasdam verborum immutationes non probaret, siue certè nonnihil etiam in rebus ipsis à prioribus Academicis Platoneque dissentiret, corrigere disciplinam aggressus, eam miscere cœpit. Tum eius emulus Arcefilas, cum statueret nihil percipi posse, atque a rebus omnibus assensum cõbiberet, vndique eam perturbare, seu potiùs euertere

Ad Nonam.

tere conatus est. Neque perniciosissimo consilio est omnino frustratus: siquidem Lachidem sectatorem habuit, cuius opera nouæ huiusmodi opiniones, atque adeo commenta per Euandrum & Egesimum non longo temporis spatio ad Carneadem, ac denique ad Clitomachum transmissa sunt; qui ut eloquentia & ingenij acumine vigeant, ac diu magnâque existimatione floruerunt, insolens hoc philosophandi genus longè lateque disseminarunt. Quanquam non multo post in tota Græcia orbatum, omnique patrocínio destitutum, eò usque exulauit, quò Romanum hominem, † M. Tullium inquam, patronum inuenit disertissimum. Et quamuis Arcefilas in iudicio assensuque cobibendo, vel potiùs in Philosophia ipsa perturbanda in multorum antiquorum auctoritate delitesceret, qui negassent quicquam percipi posse: atque inter hos non modò Anaxagoram, Empedoclem, ac Democritum †, sed Socratem Platonemque ipsum numeraret: ac Cicero dum ad desertam hanc nouæ Academiæ disciplinam patronus accederet, inter hos Platonem ea ratione referret, quòd in eius libris multa in vtranque partem disputari, nihil verò affirmari existimaret, atque hoc nomine tum nouam Academiæ cum veteri eandem faceret: tum ijs assentiri nollet qui Socratem illo differendi genere longè alio consilio usum dicerent; quàm ut Democritum, aliòsque huius hæresis authores confectaretur; attamen Arcefilas, si huius te auctoritas commoueat quicquam; cum Zenoni obrectandi, eiusdemque definitiones labefactandi studio ad Democritica dogmata tanquam tempestate delatus fertur adhæsisse: tum, quòd rei caput est; vel a nouis Academicis Academiæ ac Socratis desertor calumniatorque deprehensus repudiatus est. Cicero autem, si me audias, adamauit hoc Philosophandi genus, tum ut varijs opinionibus expositis, incundissimum legentibus quasi spectaculum præberet: tum præsertim ut dum de vnaquaque re differeret in vtranque partem, vela panderet orationis, ac magnitudinem eloquentiæ suæ ostentaret. quæ sanè res, tametsi in multis probari potest; culpa tamen nullo modo caret vbi de Deo deque huiusmodi alijs agitur, de quibus ex animo nefas est dubitare. Interim tamen assensum non ab omnibus prohibere visus est, sed ab ijs tantum quæ non sine temeritate (quod plerique faciunt) tanquam certa explorataque traderentur. Nam si eo me adhuc vrgeas argumento, quòd Cicero veris omnibus falsa quædam tanta similitudine adiuncta esse asseuerauerit, ut in ijs nulla insit iudicandi & assentiendi nota; iam ego, ut omittam & assensum ab omnibus prohibenti, hac quoque lege assensum non esse præbendum, & multa etiam præteream quibus † S. Augustinus ac † Lactantius hac in parte illum acerrimè insectantur, ad ipsummet M. Tullium prouoco: nam in † Academicis quæstionibus, dum huic vniuersæ dubitationi clausulam imponit, apertè fatetur aliquando se assentiri, ac V. libro de finibus scribit, Peripateticos multa necessarijs Mathematicorum rationibus conclusisse. Ut propterea ipse inconstanti teste utaris: Cicero autem hac in re aduersus nos disputandi ius habeat nullum: atque eò magis, quòd Platonem de omnibus dubitare, nihilque certi statuere falsissimum est. Eius enim dum Anaxagoras & cæteri illi homines nihil cognosci, nihil percipi posse dicerent;

† Vide 1. de nat. Deo: ad inimum.

† Vide Cic. in qu. Acad. S. Aug. con. Acad. Lact. de falsa sap. l. 3. & alios.

† Libris contra Acad. † Lib. 3. Diu. instit. fusè. † Lib. 4. sine in Lucul.

dum angustos sensus, imbecillos animos, breuia curricula vitæ contenderent: dum omnia abstrusa, omnia tenebris circumfusa, & (ut Democritus) in profundo veritatem esse demersam, huiusmodique alia clamarent, Plato quippe qui non minus in rerum assertionibus moderatus erat ac verecundus, quàm excellenti quodam ingenio atque iudicio præditus esset; plurima esse perobscura, tenebrisque ac falsitatibus inuoluta, negare nullo modo potuit; multa tamen vera esse, & constanti interdum iudicio attingi, illustribusque veritatis notis percipi ac teneri iudicauit. Hinc cum de rebus quas sensibus expositas habemus, verba faceret, eas nihil certi, nihil constantis habere, nunquam intelligentia percipi posse, sed solis opinionibus institutisque teneri constanter asseueravit. Contra verò de Deo, de Ideis, de animorum immortalitate, de virtutibus, ac de huiusmodi alijs ita constanter loquutus est, tantamque ipsis veritatem firmitatemque attribuit, ut illi nihil minus siue ascribere, siue affingere possis; quàm illiberalibus Arcefilæ atque huius gregis Philosophorum sententijs fauisse. Hi etenim a Deo ordientes, cætera deinde omnia non solum in controuersiam reuocare, sed etiam tenebris omnino circumfundere studuerunt. Immo verò, ut Plato in ijs decretis quæ ad constans immortaleque rerum genus attinent, ab Arcefila nouisque Academicis grauissimè dissensit; ita, si rem totam paulo accuratiùs consideremus, in rerum caducarum contemplatione non omnino cum illis visus est conuenire. Etenim cum altera ex parte res quæ sub sensum cadunt, continuis mutationibus subiectas, proindeque nunquam verè esse alicubi statueret cum Heraclito; ex altera verò Ideas, quæ stabilis perennisque nature essent, ac sola intelligentia perciperentur, rebus omnibus præficeret, res ipsas mortales opinione tantum attingi posse ea potiùs ratione pronuntiauit, quòd nunquam in eodem statu persisterent, quàm quòd eas contrarijs notis omnino conclusas, naturæque obscuritate ac tenebris inuolutas cum Democriticis existimaret. Deinde Plato res mortales in opinione positas arbitratus, non vtranque partem excludit, atque refellit; quòd Arcefilæ aliorumque huius ordinis proprium erat Philosophorum; sed probabiles rationes sequutus, quòd se etiam interdum facere M. Tullius profitetur; alteram infirmat, alteram probat ac sequitur. Quamobrem Timæus in quo vniuersæ Naturæ ratio continetur; libri quoque de Republica & de legibus, vbi Iustus effingitur, ac traduntur politica institutiones: Critias præterea in quo siue ad belli pacisque munera adhuc informatur Respublica, siue bellica munera strenuè obeuntes exprimentur ciues, atque alij dialogi plurimi, continenti narratione maxima ex parte conscripti, assertionibusque referti sunt. Critonem præterea, Phædonem, & Apologiam de animi immortalitate, de virtutibus, omninoque de statu animi ab huius corporis contagione seiuncti mira quadam constantia præcipere certum est. Denique in reliquis dialogis qui ad contentionem accedere magis videntur, non potest Socrates sæpe ex rebus ab aduersarijs concessis, varijsque huiusmodi vijs atque rationibus multa non concludere & affirmare. Ut M. Tullium, qui in Platonis libris multa in vtranque partem disputari, nihil verò affirmari † contendit, grauissimè quòd eius

† In qq. Acad. dem. & alibi.

eius pace dixerim) lapsum esse appareat. Nam quod ad beatam vitam attinet (ut in aduersariorum exemplo persistamus) ita sanè philosophatus est Plato, ut cum nihil in eius dialogis exaggeretur altius, tum nihil constantius tradi potuerit: adeo perspicuè semper eam quæ in actione posita est, in triplici bonorum genere, animi scilicet, corporis, & fortunæ; eam verò quæ ex contemplatione pendet, in Dei atque Idearum cognitione, quam sanè paucissimis atque adeo exiliter in hoc mortali corpore concedi voluit, collocauit. Vt interim omittam ita splendide de eo felicitatis genere loquutum esse, quod sanctis Viris post huius vitæ curriculum reseruatur, tamque asseueranter docuisse in supremum cæli verticem pios animos euolare: ibidemque veritatis contemplatione summòque bono frucentes, beatissimam vitam degere, ut apud iustum Platonice doctrinæ estimatorem nullus supersit dubitandi locus. Quæ omnia Platonis testimonijs ostendere idcirco supersedeo, quòd de perfecta felicitate copiosam disputationem instituerim in dialogis nostris. Iam verò (ut ad postremum veniam dubitationis caput) dubitari non potest quin ex Academicis nonnulli frequenter exposita verborum sententia vix primoribus labris degustata, interdumque etiam neglecta, nouis quibusdam Symbolis, allegorijs, atque huiusmodi alijs abstrusis notionibus Platonis dialogos compleant: ac, quasi hoc philosophandi genus ipsemet Plato in Phædro non contempserit, magno cum temporis dispendio vsurpent. Perspicuum est etiam sanctissima fidei nostræ mysteria cum Platonis decretis ita miscere interdum, tantaque cum audacia confundere, ut, si illis credas; Areopagitam Dionysium in eiusmodi mysterijs explicandis impensius Πλατωνίζειν dicere queas. Verum enim uerò Græcorum id otio ut condonetur partim abste peterem: partim ijs quæ inter hæc præclare conscripserunt multi, compensandum affirmarem, nisi adulterinum hoc semen vel in nostræ tempestatis Academicos, quorum studijs multum iuuari potuissemus, supraquam ferri possit propagatum, altioresque radices egisse cernerem. Sed de hoc quoniam ita res postulat, aliàs loquuturus suscijs, ad Aristotelem me conuertam.

AD EA QUIBUS differebatur Aristotelis doctrinam comprehendendi non posse.

Ad Primum.

QUI sanè haud ita facile reiiciendus est, sed excipiendus potiùs. Nam, ut omittam non ubique Laconicum esse: multaque præterea satis perspicuo dicendi genere complecti: ac præsertim ubi aut eloquentiæ præcepta tradit, aut hominem cui priuatim publiceque officia vitæ prescribit, ad foelicitatem informat; certum est cum dicendi breuitate verborum proprietatem & candorem ita coniunxisse, adeoque purè significanterque loquutum esse, ut vix credi possit in sententia exprimenda maiorem ἐπέφρασαν ac vim potuisse ex orationis proprietate comparari. Quamobrem ut accommodatè excogitatum ab antiquis existimarim, Platonis sermone loquuturum fuisse Iouem, si humana voce uti voluisset; sic ego (si tamen fingendi locus esset) Aristotelea oratione loqui debuisse contenderem, si acrem quandam absolutamque verborum proprietatem adamasset. Et sanè si M. Tullius hæc Aristotelis lucubrationes, quas ipsi retinemus, verè perlégit, (quod ut in multis libris falsum esse sentiam, multa faciunt) nulla alia de causa scripsisse crediderim Aristotelem aureum orationis flumen fundere

† Laert. in Arist. & alijs.

† In temp. Pl. in proo. † In Ptol. musicam. † I. Meta. com. suo. 59. † Cap. de op. post. com. suo 4. & 7. † In consol. ad Apoll. 3. Symph. & alibi. † 4. de diff. puls. & al. † L. 7. 10. & quinque sequentibus. † Multis in locis. His Cic. adde, Suidæ, Clem. Alex. Macrobium & alios pluribus locis.

dere, nisi ob candorem delectumque verborum atque adeo vim efficacitatemque sermonis. Atque idcirco non dubito † φιλοπρωτάτων (quod ei nomen alij aliam ob causam tribuere videntur) ob id vel maximè potuisse appellari. Sed & illud tanto huic orationis accedit nitore, quòd dum continuatione quadam admirabili res necit, intra subiectæ ipsius materiae fines ita ferè semper orationem concludit, ut si quid inter ratiocinandum de toto argumento prætereat, aut aliquid tenebrarum eidem offundat, ex continenti orationis ordine, constantique rerum de quibus agitur, serie, vniuersam sententiam faciliùs indagare atque comprehendere possimus. Adde non ita presso atque obscuro dicendi genere legentis ingenium labefactare, quin multo magis accuratum à nobis laborem ac studium eliciens, & subleuare memoriam, & ingenium ipsum excitare atque acueri soleat. Ut faciliè mihi persuadeam Aristotelem non ob id solum compressum dicendi genus affectasse, quòd cum intelligeret in Attico longius Platonem excellere, in Laconico sibi gloriam duceret conquirendam: verum etiam, quia cum in suam familiam non nisi præstantia ingenia cooptaret, atque a Natura egregiè ad disciplinas informata, hisce difficultatibus segnia deterrenda, generosa verò inflammanda esse duxisset. Quòd si multa huius Philosophi monumenta desiderari contendas, equidem ut id ex grauisimis authoribus † Proclo, † Porphyrio, † Alexandro, †, Simplicio; præcipuè autem ex † Plutarcho, † Galeno & Athenæo, immo uerò ex eodem met † Aristotele non obscure intelligitur; ita hac tecum de re nihil omnino pugnabo. Verum ubi hæc tibi concessero, immo verò libros etiam quibus diuina Philosophia continentur, miras latebras atque offensiones habere assensero, perturbatòque ordine esse digestos, quid tandem effeceris? An aliquid erit quod in ijs siue artibus siue facultatibus quibus tum benè dicendi præcepta, tum differendi artificium tradit, non dicam infractum ac mutilatum offendas, sed perfectius absolutiùsque desideres? An verò quod in ijs libris, quos de moribus, deque ciuili institutionis ratione scribit, mutilum sentias ac quasi decurtatum, unde tua studia interpellentur? Denique si Physiologiam diligenter euoluas, vix unquam aliquid aut desiderari, aut præpostero ordine collocatum esse iure meritò suspicaris. Immo uerò tam apte partes inter se uniuersas coherere, atque extrema primis respondere animaduertes, ut cum huiusmodi Physiologia quam latissimè pateat, ordinem uel maximè & coherentiam admireris necesse sit. Quod si ita est, quisnam aut eam sibi arroget uim ingenij, ac temporis diurnitatem polliceatur, aut sexcentis uitæ curis ac perturbationibus quibus in dies distinemur, ita subtrahat mentem, ut posteaquam Platonis decreta (iam enim hæc retinenda esse demonstrauimus) absolutioresque illas Aristotelis lucubrationes diligenter euoluerit, ad alia capeienda studia aliquid sibi ocij superesse, seu potiùs ad vberiores fructus ex illis percipiendos multum & ingenij & temporis non deesse intelligat? Quanquam non me interim præterit Christiano uiro (id quod controuersiam omnem maximè continet) non in humanis doctrinis, sed in diuinis pollicita-

Ad Secundum.

D

tatio

rationibus atque oraculis benè beateque viuendi rationem esse repositam, † sanctissimosque Ecclesie patres eo consilio iudicasse Ethnicorum disciplinas esse perdiscendas, quòd ad diuinas contemplationes aditus habere animaduertent. Quapropter non ego ille sum, qui licet diuturno temporis spatio, magnaque vitæ tranquillitate mihi fruendum esset, in Aristotelis lucubrationibus, & in Philosophia ipsa alio consilio versandum existimem, quam ut sacrarum literarum, quibus nihil propè hominum generi præstantius Dei munere tributum est; vberiore scientiam consequi, atque in ea feliciter conuiescere liceat. Quamobrem, ut ad cœlestem Philosophiam facilius nobis atque expeditior pateret aditus ex humana, vitam nostris laboribus eorum vigiliæ non deessent, quibus & magni huius Philosophi sententias atque decreta ex pleno eius ore excipere licuit, eademque sincere ac dilucidè peruulgare. Sed quoniam † alij diuerso studio delectati, id efficere neglexerunt: alij cum id multis in rebus effecissent, temporis iniuria suas lucubrationes ad nos transmittere non potuerunt; reliquum est, & ut illos qui posterioribus seculis in ijs dilucidandis egregiè operam nauarunt, sectantes, & proprijs vigilijs atque laboribus, si quando eorum nobis industria non satisfecerit; nobismetipsis consulentes, tantam temporis iniuriam iacturamque omnem, ubi instituta comparatio atque explicatio postulauerit, refarcire studeamus. Quod eò nobis gratius ac fructuosius accidere poterit; quòd nihil propè in literarum studijs, aut in memoria firmiter hærere solet, aut magis oblectare animum, quam quòd propria diligentia fuerit comparatum. Licet itaque tam presso atque concluso orationis genere utatur Aristoteles, & permulta etiam tum ex ipsius tum ex illustriorum Peripateticorum officina desiderentur, attamen in re tam præclara nullo modo animum abijcere debemus. Nam quòd Aristotelis libri in terre latebris diu occulti permanferint: indeque & vetustate penè consumpti, & Teij Apelliconis inscitia deprauati fuerint, frigidam hanc esse quorundam excusationem maxime suspicor. Quamuis enim Aristotelis bibliothecam ad Nelei, qui eam diu retinisset, successores transmissam, ob Attalicos Reges in diuturna obscuritate atque ignoratione latuisse † Plutarcho ac Straboni crediderim, quis tamen Philadelphum Ptolemæum Aristotelis monumenta tot ex locis antea comportata, † tanta erogata pecunia excepisse, nec omnia citra controuersiam adulterina existimasse credat, si non nisi in Nelei bibliotheca (id quòd Regem istum Aristotelis opera tam diligenter conquirentem, ac † Stratone qui Nelei fuit condiscipulus, præceptore utentem, latere non poterat) adseruabantur? Immo verò cum altera ex parte Philadelphum Aristotelis libros ex Neleo emisse: atque Alexandriam vna cum ijs, quos Athenis Rhodique compararat, exportasse, † Athenæus, qui Alexandrinus & ipse fuit, tradiderit: atque id verum esse ex eo etiam intelligatur, quòd Alexandria à Cæsare capta, libros illos consti-

† Vide Basil. hom. ad adol. Ense. l. 6. c. 18. & 20. & l. 3. c. 15. hist. Eccl. Hier. ad Mag. & Ep. ad Damasum de filio prod. Aug. l. 1. c. Cres. & 2. de doc. Chri. c. 40. Clem. l. 1. & 5. Str. Grat. dist. 37. & alios. † Præcipui Hermias, Hipparcus & Eudemus, ex Suida, Laër. Simp. & alij.

Ad Tertium & Quintum.

Ad Quartum.

grasse

† In C. Cæs. grasse vniuersis † Plutarchus sit auctor: ex altera verò a Nelei successoribus ad Apelliconem deuenisse, tandemque Romam à Sylla translatos, grauisissimi auctores Plutarchus (ut dicebam) & Strabo referant; quis varia fuisse librorum exempla, Neleumque in primis bibliothecam, cum Ptolemæo illam traderet, prius sibi describendam curasse, non libentissimè concedat? Etenim cum Apelliconis Syllaene temporibus, quibus illam è tenebris iam erutam ferunt, † Peripatetica Philosophia magnopere vigeret: cum præter Theophrastum qui Neleo bibliothecam commendasset, Menedemus etiam, Nicomachus, Eudemus, Clearcus, Pharnias, alijque sexcenti, atque ij insignes illius disciplinae sectatores † Aristoteli successissent; cum † Ἐποποιήτωνδς libros editos & quereretur Alexander, & fateretur Aristoteles: exoterici præterea, quòd & nomen indicat, antea vulgati essent; Aristotelicorum librorum exempla ante Sylla tempora non in vnius sed multorum manibus fuisse, maximè verisimile, ne dicam necessarium videri debet. Denique (quòd ad Apelliconem attinet) vix credi potest rudem, quòd isti fatentur, hominem tot tantisque voluminibus manum adiuuere ita potuisse, ut non omnino eius appareret inscitia: nihilque fortasse præter obscuritatem quandam, quam tamen Aristoteles ipse de industria est confectatus; aut ordinis perturbationem eius emendationes siue deprauationes redolerent. Quinimmo cum nostri libri a Laërtianis quam maximè differant, atque ipse Laërtius Andronicum, qui † Plutarcho teste, a Sylla per Tyrannionem libros acceperat: in illis enumerandis, indicibusque proponendis sequatur, facile intelligitur hos nostros nequaquam fuisse ab Apellicone deprauatos. Quòd si inde vehementius urgeas, quòd cum Laërtianos libros ab Aristotele ad Andronicum per Theophrastum, Neleum, Neleique successores ad Apelliconem denique & Syllam constet esse transmissos; nostri, si tam valde discrepant a Laërtianis, Aristotelis esse non possint; equidem quòd me vertam non satis video. Nam cum ipse Laërtius non modò in librorum numero, indicibus, ac serie nostris nullo modo consentiat, verum etiam quamplurima recitet ex Aristotele, quæ in nostris codicibus nusquam reperiuntur: immo horum dogmatibus aduersentur potius: cum † Cicero scribat aureum eloquentiæ flumen suum Aristotelem fundere: atque orationis ornamenta in eo † admiretur, quæ cum nostro non congruunt: cum † in Prolog. Musica. † l. 1. & sequentibus. † l. 2. c. 25. & 98. & l. 7. c. 2. & alibi. † l. 19. c. 4. & 5. l. 20. c. 4. & alibi. † l. 5. & 6. Strom.

† Vide Plut. l. de exilio. Clem. Strom. Cic. 5. de fin. Strab. l. 14. † Ex Ath. Strab. Amm. Gel. Simp. & alij passim. † Ex Gel. l. 20. c. 4. & alij.

† In Sylla.

† In quæst. Academicis. † In Topicis. † In Symp. & alibi. † In Prolog. Musica. † l. 1. & sequentibus. † l. 2. c. 25. & 98. & l. 7. c. 2. & alibi. † l. 19. c. 4. & 5. l. 20. c. 4. & alibi. † l. 5. & 6. Strom.

† Plut. in Sylla. Str. l. 13. † Athen. l. 1. & Amm. in proem. categoriarum. † Laër. in Strabo. † Lib. primo.

D 2 credam

credam, non habeo. Nisi tamen quæ de Aristotelicorum librorum iactura, confusione, ac varietate ab Andronico & Strabone (ne antiquiorum suspensiones attingam) sunt dubitationes excitatæ: a Plutarcho, Athenæo, Adrastio & Magentio repetitæ: ab Olympiodoro, Ammonio, Philopono, & Simplicio auctæ; ab alijs denique multis, præsertim verò a Iohanne & Francisco Pico & Francisco Patritio & alijs exaggeratæ, Homericis elementis, ac tripartitis literarum notis (id quod Georgius & Trapezuntius ridiculè moliri visus est. dum Aristotelicorum librorum numerum, ordinem ac iacturam propè ipsam & sinceritatem hac instaurare ratione conatur) sedari & consopiri posse existimes. Ut proinde ipsa quam terimus doctrina potiùs, quæ peracuta est ac rehemens, præcipuè verò & summo studio elaborata, & ad ingenia limanda plurimum valet, nos permouere atque allicere debeat. Nam quod dicebatur omnia ferè dubitationibus antevertere ac cumulare, id verius (ne debita laude fraudetur) acre illius ingenium solertiàmque declarat, quàm proditæ Philosophiæ reum faciat hominem. Ut enim gubernator accuratus ac prudens dicendus est, qui dum soluit, scopulos omnes perspectos habet, quos in suscepta navigatione vitare oportet: sic etiam accuratus ac solers censendus est Aristoteles, dum in disputationum exordio varias affert dubitationes; quas superare necesse est. At positas dubitationes miro deinde silentio supprimit: aut sic tractat interdum, ut nullum inuenias exitum: aut etiam in aliud tempus reijciens, soluendo nunquam est. Grauis profectò ac multiplex accusatio: quæque non ab vno eodèmq; fonte profecta est. Ut enim innumerabilia penè sunt loca, in quibus Aristoteles videri potest vaser, lubricus, ac tortuosus; ita id non vnam, sed varias multasque causas habet. Ac primùm quidè haud dubium est maximam eorù partem quæ tractauit, variè fuisse ab antiquis agitata: multiplicèsq; peperisse sententias. Constat enim ante Aristotelem, multa de rerum initijs, de cælestibus corporibus, de humano animo, de Mundo denique vniuerso fuisse ab illis tradita: quæ partim imprudenter ac temerè, partim etiam accuratè atque ingeniosè excogitassent: partim denique essent obscuritate atque suspicionibus plena. Quamobrem, cum Aristoteles ad certum ordinem adducere ac diiudicare illa tentaret, mirandum est potiùs in tam ingenti opinionum sylua, rerùmque anfractu, cursum tenere potuisse, quàm aliquid interdum minus explicatè tractare: cum præsertim, ut est facile obscuras rerum naturas contèplantibus hæreret, ac veluti tempestate iactari: ita difficillimū sit, ab omnibus se dubitationibus liberare. Deinde quis est, qui si paulo attentius cogitet hæc ab ethnico homine esse profecta, hoc est ab eo, qui tenebris circumfusis, languenti ac penè extincto lumine immensum Vniuersitatis spatium perlustraret, non statim ignoscat illi si nonnunquam hæsitasse sentiat? Quod si id fecerit, cur non patietur etiam hominem gloriæ cupidissimum (etsi enim & Arnobio, Hieronymo ac Tertulliano teste fuit id ethnici Philosophis commune crimen; Aristoteli tamen, si Iustinum & atque alios nonnullos audias, hæsit in visceribus ipsis) hac calliditate cunctantem, suo nomini ac gloriæ prospexisse? certum est enim in ijs præcipuè quæ fuisse latebras ac diuerticula, in quibus

+ Pic. l. 4. de
vanit. gent.
+ Pat. in
disc. Perip.
+ Lib. 1. de
comp. Ar. &
Pl. c. 8.

+ Arnob. l. 8.
ad u. gent.
Hier. ep. ad
Iul. Terr. l.
de patien. sub
initium.
+ Iust. or.
hort. ad gen.
Laert. in Xe
nocrate. Ae
lia. lib. 4. &
alijs.

bus non satis intelligeret quid esset statuendum. Huc accedit quòd dubitationibus illis occasionem dedit multis conquirendi atque explicandi ea quæ ipse vnus non potuisset. Ut vbi nos in portum haudquaquam deduxerit, gratiam tamen illi habere debeamus, quòd nobis scopulos indicarit. Denique videndum est etiam ne interdum ingenioso ac solerti, si non apertè, latenter certè offerat explanationes dubitationum: vel commodè satis ex his quæ dixit, eas eruendas relinquat: & (ut rem complectar breui) ne tu idcirco aut silentio, aut nouis tricis innoluisti eas dictites, quòd rem totam non versaueris ea diligentia & studio, quod Aristotelis flagitant monumenta. Et quoniam constat multos eius libros desiderari; animaduertendum est etiam ne dum varias quæstiones in alia reijcit loca, tergiuersationis, atque adeo ignorationis nomine eum oneremus, cum tamen verè ibi suam fidem liberarit. Nam cum plurima sint quæ cum reieciisset ad aliam contemplationem, explicasse tandem compertum sit; iniuriosum esset eius fidem in reliquis promissis culpæ, quæ modò nusquam persoluta reperiantur. Dum verò eius inconstantia accusabatur, equidem hanc querelam (si eos exceperis quos docuit Spiritus Sanctus) neminem fortasse declinasse videas, qui ingentem aliquem librorum numerum scripserit, ac præsertim de rebus abstrusis ac lubricis. Neque enim fieri posse videtur, ut aliquis in tanta rerum varietate ac dubitationum tumultu eandem perpetuò sententiam seruet in omnibus: præcipuè verò in ijs quæ aut difficilia sunt ad explicandum, aut probabiles vtrinque rationes habent. Ac si quis seruet etiam, vix ac ne vix quidem contigisse videas, ut ita perspicuè explicarit sese, quin sæpe possit ad varias sententias trahi. Quæ cum omnia acciderint Aristoteli, vel hoc vno optimè excusari posset. At hic in rebus grauissimis, ac supra quàm ferri possit secum pugnat. Dicuntur ista quidem a multis. Sed dum alij conantur diluere quæ hoc nomine obijciuntur illi, nos nihil statuere debemus sine diligenti eorum locorum meditatione, in quibus huius criminis accusatur. Quanquam non est cur hæc loca, quæ innumera penè sunt, vnius dubitationis causa aggrediamur hoc tēpore: atque ἐσὺν λόγῳ (ut loquitur Plato) ἐπεγείροντες, immensum penè πᾶρεργον breui disputationis ἐργῶ addamus. Cum præsertim ad positam dubitationem tollendam satis in præsentia videri possint, quæ mōx subiiciam. Ut enim semper importunos atque pertinaces existimauimus illos qui ita mordicus Aristotelis opiniones tuentur, ut summam in illis consensionem esse dictitent: ita etiam præcipites atque contumeliosos iudicauimus eos, qui nihil constans ac perpetuum inueniri in eo clamant: passimque Aristotelem Aristotele coarguere nituntur. Quamobrem ij semper mihi risi sunt sapienter facere, qui non præiudicata opinione occupati, aut etiam certæ alicui sectæ mancipati philosophantur: sed vnam veritatem magna cautione quærentes, multa sectantur & laudant: multa repudiant ac damnant: sèque etiam aliqua habere fatentur, de quibus non facillè audent constituere. Quocirca neque Aristotelem perpetuò sibi constare affirmant: neque passim aduersari: sed & scopuloso interdum loco salebrisque versari: interdum verò feliciter nauigare. Quod si huiusmodi moderationem adhibeamus, quam æquus iudex ac moderatus facillimè

Ad Septimum.

Ad Sextam.

cillime probabit : nōsque suis locis ostendemus in Aristotele tenendam esse, in multis quidem iniuriosè accusari, in multis verò pertinaciter defendi statuemus . Quod si ita est, iam ea prorsus ratione, quam paulo ante afferēbam, transigenda erit controuersia . Non grauatè scilicet esse ferendum eum qui tam pressè multa ac varia scripserit, in primis verò difficilia argumenta tractauit ac salebrarum plena, non rarò inconstantiae suspicionem ac notam subire . Cum præsertim longè vberiores fructus referre possimus ex ijs quæ minus habent controuersiae, ac paulo explicatiùs traduntur, quàm temporis iacturam in ijs facere quæ dissidijs implicata videntur & inconstantia . Nam si minus adhuc te placabilem Aristoteli præbeas, quod frequenter inuidētia atque impetu, quo in antiquorum decreta ferebatur, delatus sit ad dissidiorum scopulos, non (quod alijs facillè contigit) rna rerum difficultate ac multitudine; equidem, vt id + viris grauissimis placuisse videro, ac re ipsa facillè deprehendi potest, ita non magnopere tecum hac de re pugnabo . Verùm hoc pacto mutaretur controuersiae status : cum æstus atque inuidētia illa effrenataque cupiditas gloriæ, personam potiùs culpent quàm decretorum augeant dubitationes . Quocirca quæ hac in parte de Aristotele expostulant + multi qui eum tradunt inuidum fuisse, procacem, ad adulationem compositum, multis denique vitij affectum, cum eius vitam potiùs quàm doctrinam perstringant, non ego hic attingam, vbi de rna doctrina disputatur . Sed iam tandem veniamus ad postremam dubitationem in qua turpium dogmatum fautor, immo impietatis patronus, Christianaëque fidei hostis declaratus est . Grauiissima est autem (vt verè fatear) hæc quæstio: omninoque digna, quæ à Christiano Philosopho quam diligentissimè tractetur : vt re perspecta, vel Aristotelem valere iubeamus : vel eius doctrina (si cum pietate coniungi posse constet) retineatur . Verùm locus hic, vt est arduus ac grauis, ita etiam vberimus ac copiosus : continet enim nobiliores totius Philosophiæ controuersias : neminèque propè dicam ex sanctis Ecclesiæ patribus, præsertim græcis non excitauit interdum . Quamobrem nihil ferè vnquam maiore cum animi voluptate perlegi quàm quæ hac de re, etsi dispersè, scripta sunt . Ergo omnino statui disputationem hac de re instituere: ac nobile huiusmodi argumentum sigillatim accuratissimeque complecti. id quod si non proxima, altera certè disputatione faciam . Cum præsertim propositum crimen, vt paulo ante dicere cœperam, factum sit Aristoteli cum Platone commune: atque ita etiam commune, vt vterque Christianaë religionis hostis, hæresimque architectus ac machinator renunciatus sit . Interim haud dubites Aristotelis Platonisque doctrinam cum ad acuenda ac perpoliēda ingenia, tum ad liberales diuinæque disciplinas percipiēdas plurimùm conferre: atque in presentia magna cum vtilitate retineri . Quod si tot querelis excitatis, videor tibi callidè facere, atque adeo tergiuersari, qui rem in alium locum reijciam; conabor etiam meam fidem Deo bene iuuante non sine huius dilationis fœnore liberare .

SED Demus (inquires) ingeniosum hominem ac solertem non omnino frustra operam in Platone nauaturum, licet ænigmatibus, fabulis atque huiusmodi

Ad Octauum,
& Nonum .

+ Tortul. de an. c. 5. Eustr. l. 1. eth. c. 6. & alijs de quibus supra.
+ Theod. Hic. ro. Tertull. Suidas ex Timæo, Aelia. & alijs multis in locis.

iusmodi alijs inuolūcris nonnihil sint eius Philosophiæ aditus interclusi: concedamus etiam magnos in Aristotele progressus effici posse, quamuis varijs nos sepe rationibus atque vijs in angustum deducere, & aliquando etiam nobis imponere videatur . At si ad nobilem aliquem Philosophiæ gradum aspirare non licet, nisi vtriusque decreta diligenter euoluantur ac teneantur, quisnam ambos se speret persequi posse, nisi tamen nouerit eodem tempore & intra res aspectui subiectas, oculos mentemque defigere, & iisdem corporatis rebus omnino neglectis, supra omnem humanæ naturæ conditionem in rerum diuinarum contemplatione versari? Nam quo pacto interpretum industria ab hisce nos difficultatibus atque angustijs subleuare possit, non satis video . Vt enim in præsentia ex rebus paulò ante constitutis concedam & Peripateticos in Aristotelicis doctrinis nostra studia plurimùm posse promouere, Academicosque etiam nonnihil præsidij nobis in Platonice esse allaturos: profectò dum suum illi duces secuti, tantopere nituntur sensibus, atque humi (vt ita dicam) plerunque serpunt: hi autem cum suo Principe magnifica quædam ac propè diuina commentari videntur, ac sepe etiam attolli altiùs ac philosophari diuiniùs, vtroque certè consequendi spem nobis adimunt vniuersam .

NON exiguam profectò, immo verò maximè arduam (vt verè fatear) isthæc habent difficultatem . Etenim dum nostros animos à corporatis rebus veluti ab imaginibus, & quasi vmbrijs ad diuinas traducere conatur Plato; contra verò perennem in naturalibus constantiam statueret Aristoteles, atque in ijs certam absolutamque scientiam quæreret; Peripatetici sanè Aristotelis decretis religiosè hærentes, per res aspectabiles, non modò intimè atque ad ipsa vsque viscera pertinere, verùm etiam eas ferè vndequaque dimetiri nituntur . Hinc non solum auctoris institutum atque consilium passim requirere solent, atque ad illud Aristotelicæ orationis filum referre, (quod non exiguam sanè laudem meretur) verùm etiam sententias (quod dum multi eorum in his sunt ferè toti, culpa non caret) quantumuis breues in partes distribuunt, articulatimque secant, roculas ipsas Grammaticorum more perpendunt & librant, & quæstionibus denique planè alienis, ne dicam tricijs, complentes omnia, sese mirificè lacescunt & insectantur . At verò Academici ita se gerunt in Platonis dogmatibus explicandis; vt non ab humilioribus solum abstineant, sed sepe etiam & germanum expositæ scriptionis consilium relinquunt: & res certa serie ac lege coniungere, atque ad institutum referre, sententiisque ipsas explanare contemnant . Hinc frequentissimè a propositis sibi Platonis præceptionibus sermonem ad aliena traducere rideas: hinc noua quædam, ac præter expectationem statim in medium afferre: nihilque denique tam subtile, nihil tam magnificum præ manibus habere, quin ad subtiliora quædam atque altiora mentibus assurgere atque euolare contendant . Atque hinc sanè factum est, vt cum inter Academicos hæc Philosophandi licentia grassaretur in dies magis, ad Aristotelis gymnasium, quod scilicet eius disciplina videretur esse solidior, homines commigrarint: Platonisque decreta,

DUBITATUR adhuc quia Plato & Aristoteles oppositis vestigijs sic incedunt, vt si alterutrum perfectum qui liceat, vtrunque certè non liceat.

Ex varijs capitibus augetur dubitatio: ac tandem quis modus inter tot incommoda sit tenendus, decernitur.

decreta, quasi fictis quibusdam & commentitijs mysterijs continerentur; propemodum repudiarint. Quæ res magnopere sanè est deploranda: licet enim Aristotelis lucubrationes sint peritiles, magnòsque in optimis quibusque disciplinis progressus habeant, ac demum nulla tam recondita aut ars aut scientia reperiatur, quæ ab Aristotele non fuerit vel subtiliter ingenioseque tractata, vel nequeat ab eius commentationibus magnum lumem accipere: Platonis tamen decreta, præterquam quod splendide omnium disciplinarum specimen referunt, omnes ingenuas artes redolent; magnificum quid ac propè diuinum præferunt, quod constat neque Aristotelem, neque ullum ex alijs Philosophis esse consequutum. Atque ut de eximia ac penè incredibile eius eloquentia aliquid dicam, quisnam post homines natos acrior Platonis insectator inuentus est, illiusque gloriæ æmulator ardentior, quàm strenuus dicendi artifex Aristoteles? & tamen ornata atque disertæ orationis palmam (quanquam malitiosè quidem: cum doctrinæ quam interim extenuabat in eo, sibi principem gloriam quæreret) Magistro deferendam esse significauit. Quis laudis auuidior excogitari potuit, atque appetentior gloriæ, quàm Romanæ eloquentiæ parens Cicero? At hic Platonis in dicendo vberitatem ac suauitatem ita suspicit, ut omnium quicumque aut scripserunt aut locuti sunt, principem fuisse velit. Quis ferè inter Poëtis in dictione humilior & squalidior offendi potuit quàm Epicarmus? & tamè aliquem fore aliquando prædixit, qui obscuros eius sermones coloribus purpuræque vestiret: cum interim dicendi laude cæteros superaret faciliè, superaretur nunquam. quod totum paulo post a Platone Epicarmi studioso perfectum esse dicitur. Quis denique Timone mordacior fingi potuit, atque ad maledicum carmen procliuor? At hic perstringere illum haud nouit, quin eiusdem orationem maxima suauitatis laude cumularet, cum caneret,

† Τὸν πάντων δ' ἠγαῖτο πλατῦσατος, ἀλλ' ἀγορητῆς
Ἡδυπέτης, τέτιξεν ἰσογράφος, οἶθ' Ἐκαδήμης
Δένδρει ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαυ ἰεῖσι.

Hoc est.

Hos inter dux ille Plato celsissimus ibat,
Cuius ab ore melos manabat, quale Ecademi
Arbustis lepida modulantur voce cicadæ.

Quid plura? ita propter huius dicendi suauitatem atque eloquentiam in Græcorum animis siue perccebit existimatio, siue exultauit ambitio, ut vno Platonis sermone Ioui vtendum affirmarent, si humana voce uti voluisset. Quamobrem nullum omnino orationis ornamentum, nullam dicendi virtutem fingi posse animaduertas, cuius imago in illius dialogis non adumbrata modò, sed omnibus expressa coloribus, perfecta que cernatur. ut futuram illius in dicendo suauitatem nec immerito apes tanto ante monstrauerint, quæ in cunis paruulo in labellis confedisse dicuntur: nec temerè Socrates prædixerit, dum nouellum & cygnum, quem sibi per visum è gremio sublimem euolare, dulcissi-

2. Polit. c. 4.

† Laert. in Plat.

† Laert. lib. 3. in Plat.

† Cic. 1. de diuin. Valer. max. l. 1. c. 6. Guar. in Plat. apud Plut. † Guar. ibid. & alij.

dulcissimisque cantibus aërem complere inspexerat, Platonem, qui adhuc erat adolescentulus, designatum voluit: nec denique sine maxima ratione Atheniensis populus funebrem sibi quotannis Platonis orationem recitari statuisse: tantum omnium aures, atque animos suauitate & admiratione compleuerat. Quod si tantopere excelluit eloquentia, quid de eiusdem eruditione ac sapientia existimabimus, qui cum dicendi artem ludicræ cuiusdam ac puerilis ferè exercitationis instar & duceret, atque vna Philosophia cogitaret, tot terrarum & spatia peragravit: tot maria traiecit: tot sapientes adijt, sibi que intima familiaritate deuinxit? Quid an non is est Plato, qui tot annos Academiam illam toto orbe terrarum, omnibusque seculis celeberrimam incredibile cum laude est moderatus? qui Aristotelem, Aristotelem inquam, quem ad miraculum propè & discendi cupiditate, & ingenij magnitudine exarsisse ac floruisse compertum est, vixit ipse annos instituit ac docuit? qui vnus denique ad sese nobilium Philosophorum omnium studia mentesque conuertit? Quamobrem superioribus seculis apud egregios Philosophos, sanctissimòsque Religionis nostræ Patres, atque (ut rem complectar breui) diuinarum humanarumque rerum studiosos adeo augustum Platonis nomen semper fuit, ut quacunque te veritas, scriptorem ferè nullum inuenias alicuius nominis, qui ad hunc tanquam ad munificentissimam Philosophiæ arcem confugiendum, ex eiusdem fonte ardentem discendi sitim temperandam, ac propè explendam esse non duxerit. Quare ex huius tanti viri spatijs non modò Aristoteles, Xenocrates, Theophrastos, Demosthenes, AEscbines, Tullios, Galenos, Plutarchos, atque alios planè huius ordinis viros, sed etiam Instinum, Basilium, Nazianzenum, Clementem & Cyrillum Alexandrinum, Theodoretum, atque Augustinum extitisse intelligimus. Ut interim Dionysium Areopagitam, Philonem, Origenem, Casariensem Eusebium, atque huiusmodi alios nonnullos præteream, quorum prior ita de Deo, beatisque mentibus agit, ut cum multas Platonis sententias (castiores scilicet ac sanctiores) delibavit: tum præsertim in Platonis officina (id quod philosophandi ratio declarat satis) ingenium acuerit: reliqui verò tam faciliè Platonem sectantur, sic ab illius dictis pendent, simulque eius doctrinam vsque adeo cum diuinis literis coniungunt, ut fortasse viros istos Platonis suauitate atque doctrina supra quam par erat delinitos fuisse iure optimo suspiceris. Ergo & hunc semper longè plures olim, quàm aut Aristotelem, aut alium quemlibet sequuti sunt: & post Christum natum, hoc est postquam veritas depulsis tenebris illuxit hominibus, hunc vnum inter omnes profanos Philosophos Catholici Patres minimè omnium à Christiana verissimaque doctrina recedere consententur. Quin etiam Augustinus vir acumine ingenij, morumque sanctitate clarissimus, Platonis libros ad sacrarum rerum scientiam testatur esse peritiles: neque ullum esse ex veteribus, qui ad Christianam pietatem propius accesserit. Quamobrem huius maximè libris euoluendis (ut magnus ille Basilus edisserit) olim Christianæ sapientiæ studiosi assequabantur, ut tanquam in aqua solem cernere assueti, faciliùs possent in veritatis Christi-

† Cic. in orat. ad Ernt.

† Vide Menex. c. Gorg. † Laert. in Plat. Hier. in Prol. galea. & alij.

† lib. de vera reli. c. 4. l. 3. con. Academics. l. 2. de C. D. c. 14. et l. 8. c. 4. 5. 8. 10. l. 4. con. Iul. ep. 56. que est ad Diosc. & al. † In hom. ad edol.

E Stianæ

stiana radios mentis aciem, obtutumque desigere. Sed ne in summas huius Philosophi laudes excurrere potius mea videatur oratio, quam inanem, atque adeo perniciosum Academicorum, de quibus paulo ante dicebam, laborem atque licentiam expostulare, depravatamque studiorum commutationem redarguere, eam sanè coërcebo: atque eò magis, quòd potissimam Platonice Philosophiæ laudem atque dignitatem, seu potius eiusdem caput ac fontem ab exordio indicauerim: atque ipsamet Platonis disputationes eæ sint, quæ sui authoris sapientiam proprio splendore illustrare, opinionemque nostram confirmare debeant.

Iam verò, ut fidem meam præstare aliquando possim, ac quod iam antea pollicitus sum exoluere, finem faciam primæ huic disputationi: ac Deo benè iuuante ad alteram me conuertam.

FINIS LIBRI PRIMI.

IN PLA-

IN PLATONIS
TIMÆVM;
SIVE IN NATVRALEM
OMNEM
ATQVE DIVINAM PLATONIS
ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMÆ
LIBER SECVNDVS.

MAGNAM sanè atque difficilem, ac nescio an maximam & difficillimam disputationem aggredior. Disceptandum est enim atque constituendum an expediat Christiano viro Platonis & Aristotelis monumenta tractare: eorumque decreta perdiscere. Quòd studium an ad veram pietatem tuendam amplificandamque magis quàm ad labefactandam imminuendamque valeat, non facile est indicare. Et quidem Aristoteles (ut ab ipsa exordiar) non modò priuatim ab eruditis Medicis atque Oratoribus diligenter euoluitur: à Philosophis verò aliisque viris liberali doctrina perpolitissimis mirificè colitur: verùm etiam in publicis Academijs legitur passim, idque diligenti commentatione adhibita & studio. Quin etiam ab ijs diu noctuque teritur, & cum diuinis literis copulatur, quorum est sacrosancta Religionis mysteria aperire: populos ad pietatem instituere: Ecclesiam denique suis propè humeris sustinere. Ex quo fit, ut si hoc studium pietati obsit, longè latèque obsit: si vtilitatem habeat, vtilitas quoque in omnes Christianæ Reip. ordines deriuetur egregiè. Id ipsum serè de Platone affirmari potest: etsi enim hoc tem-

AN EXPEDIAT Christiano viro perdiscere Platonis & Aristotelis decreta. Proposita questionis difficultas & vtilitas.

pore in publicis Gymnasiis non usque adeo frequens est eius usus atque tractatio: priuatim tamen nusquam non rotatur. Nam ut est suauitatis ac leporis plenus, multarumque artium quasi floribus luminibusque resperfus, atque in primis eloquentie laude clarus, nemo est mediocris alicuius literaturæ vir, qui interdum in huius dialogos tanquam in pulcherrimum aliquod magnificentissimumque theatrum oculos non defigat. Quin apud Gallos, Germanos, Transalpinosque penè omnes nostris quoque temporibus serio ac diligenter euoluitur. Denique (ut semel dicam) cum ob anticipatam quandam opinionem magnam auctoritatem habet apud omnes: tum à nonnullis qui se admirabilem quandam ac nobilem disciplinam consecrari atque adumare profitentur, de manibus nunquam deponitur. Ergo ut certo ordine procedat oratio; illud ante omnia expendendum est diligenter ac statuentium, ex quo maxime pendet ipsa questionis explicatio. AN scilicet Eibnicorum Philosophia, externaque disciplina excipiendæ sint in Christiana Republica: AN verò repudiandæ & explodendæ. Tum hoc cognito atque definito, ad Platonicam & Aristotelicam progrediemur. Atque ut priorem partem explicemus, proferantur prius aliorum hac de re iudicia, ac quicquid potissimum in utranque partem occurrit, qua res difficillima tulerit breuitate, attingatur.

Disputationis ordo: ac prius videndum esse inuenerunt an humane discipline excipienda sint: tum de Platónica & Aristotelica Philosophia deliberandum.

Huiusmodi philosophiæ Ethnicorumque disciplinas à Christiana Republica explodendas esse qui videantur docere.

Chrysostomus

Tertullianus

EXTERNAS eiusmodi doctrinas, humanamque Philosophiam vniuersam ab Christiana Republica explodendas esse ij penè omnes censuisse visi sunt, qui in Ecclesia siue excellenti doctrina, siue pietatis ac sanctimonie laude flourerunt. Atque ut ab eo initium ducam qui cum admirabili rerum diuinarum scientia summam vite integritatem, ac propè inauditam eloquentiam coniunxit, † Chrysostomus sanè non modo Philosophorum verba cum euri-
pis, atque opiniones cum sepulchris contulit: verum etiam eorundem decreta seu potius errores, ex quibus enumerauit plurimos, hæreses innumerabiles peperisse, nec aliunde quàm à Philosophis hæreticos sua dogmata accepisse scribit. Hos quoque non sapientie sed superstitioni atque idololatriæ studuisse, non Deum sed saxa coluisse affirmat. Sed ne in obiurgationibus ac maledictis, quibus eos passim insequitur, recensendis sim longior, illud solum addam, Philosophorum magistrum non alium ab eo denunciari quàm Dæmonem. Hinc † Tertullianus auctor sanè doctrina & eloquentie laude non vulgaris, non vno in loco appellare solet Philosophos hæreticorum Patriarchas. Atque idcirco non modo reprehendebat Hermogenem, qui in eorum studium incumberet: verum etiam aduersus illorum doctrinas, tanquam in funestissimam Christiane religionis corruptelam ac pestem, sic clamabat. Hæ sunt doctrinae hominum & Dæmoniorum, prurientibus auribus natæ de ingenio sapientie secularis: quam Dominus stultitiam vocans, stulta Mundi in confusionem etiam Philosophiæ ipsius elegit. ea est enim materia sapientie secularis, temeraria interpretes diuinæ naturæ & dispositionis: ipsæ denique hæreses à Philosophia subornantur. Inde AEones & formæ nescio quæ, & trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat.

† Chrysost. h. omil. 7. in ep. ad Cor. hom. 65. in Io. & hom. 4. in epist. ad Rom.

† Tert. lib. de an. & l. ad Hermog.

fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: à Stoicis venerat. & uti anima interire dicatur, Epicurus obseruatur. & ut carnis resurrectio negetur, de vna omnium Philosophorum schola sumitur. & vbi materia cum Deo æquatur, Zenonis disciplina est. & vbi aliquid de igneo Deo allegatur, Heraclitus intèruenit. Eadem materiae apud hæreticos & Philosophos volutantur: iidem retractatus implicantur. Hæc Tertullianus: quæ omnia post pauca egregijs illis vocibus claudit, Quid ergo Athenis cum Hierosolymis? Quid Academia & Ecclesiæ? Quid hæreticis & Christianis? Nostra institutio de porticu Salomonis est: qui & ipse tradiderat Dominum in simplicitate cordis esse quærendum. Viderint qui Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum Christianissimum protulerunt. Qua in re pari sanè ardore atque contentione vel ab ipsis propè Apostolorum temporibus in Philosophos fusè inuectus erat vir sanctissimus † Irenæus. Atque ab hac sententia ne latum quidem unguem videtur discessisse Nazianzenus, Eusebius & Augustinus. Quorum † primus hæreticos appellat Philosophorum discipulos: Iulianumque in primis, hoc est insensissimum pietatis hostem, ab illis venenum impietatis hausisse scribit. † Alter inutile iudicat Philosophorum studium: illosque statuit non modo esse plenos inconstantia, dissensionumque artifices, ac sibi metipsis exitiosos, verum etiam Christiane doctrine ac veritati aduersari. † Postremus literatis huius Mundi curiositatis, fraudis, infidelitatis denique inurit notas: ac Christiano viro qui diuinis sit literis eruditus, Philosophos ne de nomine quidem agnoscendos esse arbitratur. Quin † alicubi cum eos qui sese liberalium disciplinarum ac Philosophiæ sectatores profiterentur, libidinum seruos appellasset, denique tanquam ab Apostolo excitatus in eos exarsit hic verbis. Non ergo illæ innumerabiles & impiæ fabulæ, quibus vanorum plena sunt carmina Poëtarum, vno modo nostræ constant libertati. non Oratorum inflata & expolita mendacia. non denique ipsorum Philosophorum garrulæ argutia: qui vel Deum prorsus non cognouerunt: vel cum cognouissent, non sicuti Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Ac paulo post: Absit omnino ut istorum vanitates & infanie mendaces, ventosæ nugæ, ac superbus error, rectè liberales literæ nominentur: hominum scilicet infelicitium, qui Dei gratiam per Iesum Christum Dominum nostrum, qua sola liberamur de corpore mortis huius, non cognouerunt: nec in eis ipsis, quæ vera sunt, senserunt. Iam verò, si placet, Hieronymi quoque sententiam exploremus. Ergo † hic est, qui non à Poëtarum solum, sed Dialecticorum etiam Philosophorumque nos lectione arcet quòd in obscuritate & vanitate ambulent: hic Philosophos gloriæ mancipia, eorundemque decreta modo Idola, modo Aegyptiorum primogenita iubet nuncupari. hic denique Philosophiam

† Iren. lib. 2. adu. hæ. c. 19. Naz. in lib. de fide. & orat. 1. con. Iulianum. † Euf. l. 15. de præp. Euan. in proem. & l. 14. c. 1. in orat. Constan. & alibi sepe. † Aug. l. 1. de act. con. Fel. Manich. l. 8. de ciu. c. 7. et ep. 131. quæ est ad Memorium. † Epist. 131. ad initi.

† Hier. in c. 4 ep. ad Eph. in c. 20. Ezech. in ep. ad Fabiol. de mäsion. mäs. 1. in epist. ad Col. c. 2. & in c. 10. Mar. ad Pama. de habitu Pauli. & al.

Irenæus.

Nazianzenus.

Eusebius.

Augustinus.

Hieronymus.

Lactantius.

phiam atque Rhetoricam à Christo omnino reprobata fuisse ait, dum eligeret piscatores, ac proinde Christianis interdici eas attingere. Verum inter tot Patres quid obsecro sensit eruditissimus ac disertissimus auctor Lactantius? An non is est † qui nos gravissima oratione admonuit idcirco viros plurimos, atque eos alioquin eruditos nutasse in fide; quod ex Poëtarum, Rhetorum, Philosophorumque scriptis venenum vna cum melle hausissent? Sed quo pacto hanc ipsam quæstionem aduersus eloquentissimum Philosophum differuerit, ex ipsomet audiamus. Nam cum in M. Tullium incidisset in Philosophiæ oppugnatores insultantem † his verbis: Quisquam ne vituperare vitæ parentem, & hoc paricidio se inquinare audeat, & tam impiè ingratus esse? † Nos ergo (exclamauit continuò) paricidæ sumus M. Tulli & insuendi, te iudice, in culeum, qui Philosophiam negamus parentem esse vitæ? At tu qui aduersus Deum tam impiè ingratus es (non hunc cuius effigiem veneraris in Capitolio sedentem: sed illum qui Mundum fecit, hominè que figurauit: qui Sapientiam quoque ipsam inter cætera cœlestia beneficia largitus est) Magistram tu virtutis, aut parentem vitæ vocas, ad quam si quis accesserit, multò sit incertior necesse est, quàm prius fuerit? cuius enim virtutis? quam ubi ipsa sita sit, adhuc Philosophi non expediunt. Cuius vitæ? cum ipsi Doctores ante fuerint senectute ac morte confecti, quàm constituerint quomodo viui deceat. Cuius veritatis indagatricem profiteri potes? qui sæpe testaris cum tanta fuerit multitudo Philosophorum, sapientem tamen exitisse adhuc neminem. Quid ergo te Magistra illa vitæ docuit? Et paucis verbis interpositis. Studuisti Philosophiæ: & quidem sic, vt nullus vnquam diligentius: quippe qui omnes cognoueris disciplinae, sicut ipse gloriari solus. Cùm que ipsa laudis iteris illustraueris, imitatorè que te Platonis ostenderis. Cedo igitur quid didiceris: aut in qua secta veritatem deprehenderis. In Academia scilicet quam secutus es, quam probasti? at hæc nihil docet, nisi vt scias te nihil scire. Tui ergo te tui libri arguunt, cum nihil à Philosophia disci possit ad vitam. Hæc inter cætera aduersus summum Philosophiæ laudatorem auctor disertissimus. Nam si quis omnia recensere velit, quæ is in Philosophos scripsit, huic sanè longius quàm par est producenda erit oratio. Sed & hos ipsos rei Christianæ obesse plurimùm, non obscure profectò significarunt Leo Magnus & Ambrosius: dum † ille Apostolorum Principi Philosophicas opiniones conculcandas fuisse diceret, ac dissoluendas terrenæ sapientiæ vanitates: † hic verò testaretur Astrologiam, Geometriam, & huiusmodi alia Christianis fuisse despecta, quod nihil valerent ad salutem, sed raperent in errores. Quamquam alijs adhuc exaggerat vir clarissimus Philosophiæ notas ac detrimenta. † Scribit enim non à Deo, sed ab humana imbecillitate atque adeo inscientia esse profectam: commentitijs rationibus contineri: diuinæ prouidentie aduersari

† Lact. li. de falsa religio vno in loco. & l. 3. de falsa sap. fusè.

† l. 5. Tuscul. quæst. ad in.

† Lact. lib. 3. de falsa sap. c. 14.

Iam non proposita verba, sed alia his affinia oppugnat, quæ habetur in Tusculanis disputationibus. li. 5. ad in.

Leo Magnus. Ambrosius.

† Leo ser. 1. in nat. Apost. Petri et Pauli.

† Amb. in ep. ad Col. c. 2.

† In ps. 108. & in ep. ad Col. c. 2.

aduersari, à Deo auertere: elementis tribuere diuinitatem: animisque in varios errores adductis, inani quadam suauitate implicatos detinere mortales. Atque ob id phaleratam eam esse dicit; versare lutum, denique (vt cum Apostolo concludat) apud Deum meram esse stultitiam. Quid quod † Cyprianus, qui (si Augustino credimus) fuit externarum studiosissimus doctrinarum, Philosophos sæpe lacerat, insimulatque stultitiæ. Clemens verò Alexandrinus qui nonnullis acerrimus Philosophiæ propugnator, ac laudator summus videri solet; Philosophiæ incommoda ac damna non agnouit solum, verum etiam interdum apertè confessus est. † Nam (vt omitam Græcos Philosophos reprehendisse quod ad veritatem obsurdescerent) nonne scriptum reliquit eam nugis contineri, ac (quod est longè grauius) cum zizanij esse permistam, atque hæresum fuisse seminarium? Age verò si celeberrimum eruditissimùmque Clementis discipulum, † Origenem inquam, consulamus, quid tandem responsurum esse arbitramur, nisi humanas doctrinas multis magnisque erroribus, quos etiam sæpe coarguit, esse refertas, neque externæ Philosophiæ esse fidendum, cum alioqui mendax sit, & fallax? Quin etiam non hæc docet solum, sed & planè fatetur Valentinum, Basilidem, atque alios multos qui peruersas opiniones in Ecclesiam introduxerunt, ex Philosophorum scholis eas arripuisse. Neque verò interim prætermittendus est magnus ille ac planè Regius fidei propugnator ac propagator † Basilius: hic etenim præterquam quod miram in Philosophorum sententijs notauit inconstantiam, eorùmque decreta cum aranearum telis conferre non dubitauit, vera rerum initia sustulisse ait Philosophos, atque in diuinam prouidentiam, Deumque ipsum peccasse turpiter. Nam quid ego de clarissimo atque sanctissimo Philosopho dicam, qui ab martyrio cognomentum accepit? Etenim verissimè dici potest huius scripta perpetuis fermè Philosophorum vituperationibus contineri: passimque in eorum decretis detegere impuritatem aliquam ac labem. Sed & eosdem non minus acutè & eleganter quàm breuiter prudentèrque perstringit ac damnat † Prudentius, dum canit,

† In lib. de bono patient. & in lib. de Spir. sancto. & alibi. † lib. 6. Ser. l. 3. ad in. & alibi.

† Hom. 7. in Ios. & 14. in Gen. & alibi.

† Bas. hom. 1. in Exa. ad in.

† Prud. hym. in infideles scripto.

Cyprianus. Clemens Alexandrinus.

Origenes.

Basilius.

Iustinus Martyr.

Prudentius.

Quid non libido mentis humanæ struat?
 Quid non malorum pruriat?
 Statum laceffunt omnipotentis Dei
 Calumniosis litibus.
 Fidem minutis dissecant ambagibus,
 Vt quisque lingua est nequior,
 Soluunt ligantque quæstionum vincula
 Per syllogismos plectiles.
 Veh captiosis sycophantarum strophis,
 Veh uersipelli astutiæ.
 Nodos tenaces recta rumpit regula,
 Infesta disertantibus.
 Idcirco Mundi stulta delegit Deus
 Vt concidant Sophistica.

Déque

Déque imbecillis subiugauit fortia,
Simplex vt esset credere.

Hilarius. *Mitto autem* † Hilarium † Arnobium, quorum alter Philosophos fidei † Hilari. in
Arnobius. *irrisores appellat: alter rerum causas ignorasse ait, nihilque constantiæ* † Psal. 63.
Adrianus Pon- *seruasse. Taceo* † Epiphanium † Adrianum Pontificem summum, quo- † Arnob. in l.
ticianus. *rum posterior Ethnicorum (inquit) Dialectici sunt non astruendi sed de-* 2. adu. gent.
Epiphanius. *struendi Magistri: prior verò conqueritur quòd homines vanæ sapientiæ co-* ad inir.
gnitione occupati, Deum syllogismis conarentur concludere. Prætereo † Epiph. adu.
Athanasius. *† Athanasium qui Philosophorum sapientiam, statim atque Dei sapientia* Aria.
Beda. *apparuit in terris, ait infatuatam esse. De* † Beda etiam nihil dicam qui domi- † Adr. dist.
nicum illud verbum, Qui non intrat per ostium in ouile, sed ascēdit 37. c. 6.
aliunde, fur est & latro, ad Philosophos retulit, quòd oues, hoc est eos † Athan. de
quos instituendos suscepissent, non modò non conseruarent, sed deciperent hum. ver.
& necarent. Hos inquam omnes, atque alios non paucos ex patribus mis- † Beda in c. 8.
Concilium *fos facio. Cum præsertim* † Concilium Cartaginense pro his omnibus satis † Conc. Cart.
Cartaginense. *esse possit. Neque enim externarum disciplinarum lectionem vetaret Epi-* c. 16. & re-
scopis, nisi illæ apud sanctissimos atque grauisimos Patres propter pietatis fertur etiam
offensionem malè audissent. Sed quoniam testimonium quod ab aduersarijs dist. 37. c. 1.
ipsis sumimus, solet esse firmissimum, age Ethnicos atque adeo ipsos Philo-
Quid fense- *sophiæ, liberaliumque (quas ipsi vocant) artium architectos ac machina-*
riant Ethnici ip- *tores consulamus. Et ut silentio inuoluam multa, quæ ab iisdem scripta*
si. *sunt aduersus Philosophos, scitè profectò ac verè de ijs artibus & facultati-*
Plato. *bus, quæ in contemplatione versantur, pronunciaffe videtur* † Plato, cum eum † Ep. 10. vbi
qui has λόγους (tu versutiam vel potius ornamenta fastu plena dixeris) vide Mar-
appellauerit, rectissimè (inquit) appellauerit. Sed & lepidum ac peracut- tum.
um est illud quod in Platonis Phædone contra eos scriptum reperitur. Ete-
nim cum moneret Socrates Philosopho semper esse moriendum, ac per om-
nem vitam sedulò commentandam esse mortem. Mihi quidem (inquit Si-
mias) haud multum ridere cupienti, risum expressisti. Nam
multos arbitror fore, qui id non audierint, aptissimè in Philoso-
phos dictum putent, Philosophos dignos esse morte: idque ne
ipsos quidem latere. Quibus verbis non obscurè impietatis notam inu-
sit illis. Atque hunc quidem non paucorum fuisse sensum, neque ex plebe
haustum, sed eorum imprimis, qui Respublicas moderarentur, profectò vel
Celsus. *ex* † Celso intelligitur, qui ut nascentis Ecclesiæ gloriæ inuidebat, cum cer- † Cel. apud
neret eos qui Christianam fidem amplecterentur, alacriter commentari mor- Orig. con. Cels.
tem: seque ad martyrium fortiter comparare, Id verò (aiebat ipse) Phi- lib. 1. par. 2.
lophi etiam propter impendens vitæ discrimen fecerunt. qui-
Seneca. *bus verbis satis indicat, Philosophos, quod pertinet ad pietatem & religio-* † Sen. ep. 89.
nem, malè audisse apud antiquos. Sed ne † Senecam præteream tacitus,
quem à laudatissimo viro Hieronymo tantopere laudari video; quot aduer-
sus Geometriam, Astrologiam, Physicam, dicam paucis, in omnes propè
Philosophiæ partes is excitauit tragædias, ut superuacua huiusmodi studia
(sic enim appellat ea) doceat esse repudianda atque exterminanda? An

tu exi-

tu existimas (inquit) reprehendendum, qui superuacua sibi com-
parat, & preciosarum rerum pompam in domo explicat, non
putas eum qui occupatus est in superuacua literarum supelle-
ctile, plus scire velle quàm sit satis? Intemperantiæ genus est.
Quid quod ista liberalium artium confectatio molestos, verbo-
sos, intempestiuos, sibi placentes facit, & ideo non discentes
necessaria, quia superuacua didicerunt. Et paulo post, Philoso-
phi quantum habent superuacui: quantum ab vsu recedentis?
Ipsi quoque ad syllabarum distinctiones & coniunctionum ac
præpositionum proprietates descenderunt. Quicquid in alio-
rum artibus superuacuum erat, transtulere in suam. sic effectum
est, vt diligentius sciant loqui quàm viuere. Audi quantum
mali faciat nimia subtilitas, & quàm infesta veritati sit. Prota-
goras ait de omni re in vtranque partem disputari posse ex æ-
quo, & de hac ipsa, An omnis res in vtranque partem disputa-
bilis sit. Nausiphanes ait, ex his quæ videntur esse, nihil magis
esse, quàm non esse. Parmenides ait, ex his quæ videntur nihil
esse in Vniuerso. Zenon Eleates omnia negocia de negocio de-
iicit: ait nihil esse. Circa eadem ferè Pyrrhonij versantur, &
Megarici, & Critici, & Academici, qui nouam induxerunt
scientiam, nihil scire. Hæc omnia in illum superuacuum stu-
diorum liberalium gregem conijce. Illi mihi non profuturam
scientiam tradunt: hi ipem omnem scientiæ eripiunt. Illi non
præferunt lumen per quod acies dirigatur ad verum: hi oculos
mihi effodiunt. Si Protagoræ credo, nihil in rerum natura est
nisi dubium. Si Nausiphani, hoc vnum certum est, nihil esse
certi. Si Parmenidi, nihil esse præter vnum. Si Zenoni, ne v-
num quidem. Quid ergo nos sumus? Quid ista quæ nos circun-
stant? alunt, sustinent? Tota rerum natura umbra est, aut ina-
nis & fallax. Non facilè dixerim vtrum magis irascat illis, qui
nos nihil scire voluerunt: an illis, qui ne hoc quidem nobis re-
liquerunt, Nihil scire. Hæc Seneca inter cetera. Nam si illud te in-
terim commoueat quòd Senecæ eam saltem Philosophiæ partem sentias pro-
Tullius. *bari quæ pertinet ad mores, audi* † M. Tullium, qui tametsi Philosophiæ
† Tull. 2. Tus. *studiosus, quas illa utilitates attulerit sectatoribus, declarauit his verbis:*
non longè ab *Quotus quisque Philosophorum inuenitur, qui sit ita moratus,*
initio. *ita animo ac vita constitutus vt ratio postulat: qui disciplinam*
non ostentationem scientiæ sed legem vitæ putet, quique obtem-
peret ipse sibi, ac decretis suis pareat? videre licet alios tanta le-
uitate & iactatione, ijs vt fuerit melius non didicisse: alios pecu-
niæ cupidos, nonnullos gloriæ, multos libidinum feruos; vt
cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio: quod quidem mihi
videtur esse turpissimum. Sed vitam eorum scripta ac monumenta
F extarent,

Romanus Se-
natus.

Vespasianus
Imperator.

Afferuntur scri-
ptores sacri.
Salomon.
Apostolus.

Author pro
eadem senten-
tia.

extarent, qui in Hortensio tantopere exercuerunt eundem M. Tullium, in-
telligeremus enim ex Ethnicis etiam plurimos fuisse Philosophiæ vitupera-
tores, eosque prudentia & eruditione præstantes. Sed pro his omnibus ij
esse poterunt quos subiiciam. Nam si grauiissimi quoque Senatus ac Prin-
cipis audire lubet sententiam, nonne Romani, vt est apud † Gellium, ad † Gell. l. 15.
Philosophos ac Rhetores tanquam inuentuti ac Reip. perniciosos pellendos
Senatusconsultum promulgarunt? † Vespasianus autem, qui vnâ cum filio † Dio in Vef.
Christianos vsque adeo benignè tulit, vt ea tempora si cum antecedentibus
aut consequentibus conferantur, Alcionei veluti dies visa sint, quibus in-
ter senissimas Neronis Domitianique tempestates suos Ecclesiæ fœtus ede-
ret ac propagaret; nonne cum Philosophis agens, omnem placiditatem
exuendam censuit, cum (Dione teste) in Philosophos grauius exandescens,
edicto decerneret vt exularent ab Vrbe? At diuinorum fortasse oraculo-
rum testimonia desiderantur. Immo verò in promptu sunt omnibus, eaque
perspicua & luculenta. Nam † Salomon occupationem pessimam appellat
huiusmodi doctrinas, easdemque sub nomine meretricis insectatur ac dam-
nat. Apostolus verò † Perdam (inquit) sapientiam sapientium, &
prudentiam prudentium reprobabo. Hinc vt eas funditus tollat
† Videte (inquit) ne quis vos seducat per Philosophiam. Et rur-
sus: Si quis non acquiescit ei quæ secundum pieratem est doctri-
næ, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones &
pugnans verborum. Et alibi: † Nonne stultam fecit Deus sapien-
tiam huius Mundi? Atque ob id etiam clamabat † scientiam instare, † sa-
pientes à Deo confundi, & alia id genus non pauca. Et præclare quidem
ac planè diuinè. Nam (vt ait † Tertullianus) fuerat Athenis, & istam
sapientiam humanam affectatricem & interpolatricem veritatis de congres-
sibus nouerat. Ipsam quoque in suas hæreses multipartitam varietate secta-
rum inuicem repugnantium. Hæc aduersus humanas disciplinas ex sacris
profanisque authoribus. Quamobrem (vt ipse etiam horum personam ac par-
tes tantisper sustineam) si sapientissimus rerum author ac moderator Deus
hæreticos illos ab inferis excitaret, qui præ cæteris Christianæ Reip. nocue-
runt: iuberetque illos, quoniam humanarum doctrinarum incommoda ac
detrimenta iam nouerunt optimè; rem vniuersam vel inuitos aperire, nòs-
que simul de discrimine admonere, cui vltro propter huiusmodi studia nos
ipso obijcimus, talia profectò vno ore exclamare omnes audirentur.

QVQVSQVE tandem fucatis Oratorum blandimentis pertentari ani-
mos vestros sinetis? quandiu medicatis. Poëtarum poculis, captiosisque Dia-
lecticorum prestigijs illudi vos patiemini? quem ad finem sese effrenata ista
perniciosa sapientiæ iactabit cupiditas? Nihilne tenebricosæ mutuoque pu-
gnantes Philosophorum sententiæ, nihil theatralis Oratorum ostentatio, ni-
hil mendacia, ac turpitudines Poëtarum, nihil contracta ex istorum om-
nium inuentis. labes, nihil sanctorum virorum isthæc execrantium atque de-
testantium voces, vos commouebunt? Videte, videte per Deum inmortalem
ae ijs studijs Christiani homines in Dei Ecclesia gloriemini, quibus maximè
Ethni-

† Gell. l. 15.
c. 11.

† Dio in Vef.

† Salo. Eccle-
siastes c. 1. &
Prou. c. 5.

† 1. ad Cor. c.
1.

† ad Col. c. 2.

† 1. ad Cor. c.
1.

† 1. ad Cor. c.
8.

† 1. ad Cor. c.
2.

† Tertul. lib.
de prof. hæc.

Ethnicorum sapientissimi iam apud inferos erubescunt. animaduertite ne
pietatem religionemque ijs artibus tueamini, quibus nos ad omnem impieta-
tem prolapsi sumus. caute ne inde vobis aditum aperiri existimetis in cœ-
lum, vnde nobis omnibus exitium patuit sempiternum. Etenim quid quæso
tam dissimile inueniri potest quam Philosophus & Christianus? Græciæ di-
scipulus & Cæli? gloriola negotiator & æternæ vitæ? verborum & facto-
rum operator? rerum euersor & edificator? veritatis oppugnator & propu-
gnator? inimicus & amicus erroris? Dæmonis, Dæmonis (nobis credite) sunt
adumbrata ista sapientiæ inuenta & lenocinia. Nam quemadmodum Mi-
thridates olim ab Romano Imperatore profligatus, ac patrio regno in Arme-
niam pulsus, maximam auri vim atque argenti, ingentemque eorum om-
nium copiam quibus mortalium oculi præstringi solent ac capi, obujs expo-
suit hostibus, vt ijs, dum pro libidine oblectarentur, victoriam è manibus
eriperet: ita infensissimus Christiani nominis hostis, dum ab Ecclesiasticæ
militiæ DVCE deuictus, in suas ille latebras conijceretur, pulcherrima elo-
quentiæ, cæterarumque huiusmodi artium semina, hoc est curiositatis, &
ambitionis incitamenta, atque (vt fateamur ingenuè) illecebras iuuentutis,
animorumque corruptelas disseminare cœpit, disseminatque per suos satelli-
tes indies magis: nimirum vt vos adumbratis eiusmodi bonis, adulterinisque
voluptatibus captos, à diuinæ sapientiæ perceptione retardet, atque im-
mortalibus religionis fructibus priuet. Quamquam leuissimè quidem & ob-
scure quod iuebamur attigimus. Itaque rem omnem complectemur clariùs
sicque complectemur, vt diuinis maximè exemplis ac documentis vtamur.

† Vide Tul.
pro lege Ma-
niliæ.

† Ios. c. 7.

Vide Orige-
nomil. 7. in
Ex.

† Lucæ c. 15.

† Exodi c. 8.

† Iud. c. 13.

† Gen. c. 26

Ergo quod olim Dei populo capta Iericho accidisse legimus, vt † Achan au-
ream linguam, coccineum pallium, argenti denique Siclos plurimos de ana-
themate cum tulisset, vniuersam gentem polluerit ac macularit, vindicem-
que sceleris iram prouocarit; id ipsum maioribus nostris inter Christianos cer-
nimus contigisse. Etenim profanis studijs atque doctrinis, seu potiùs oblecta-
mentis ac lenocinijs deliniti, auream linguam, hoc est eloquentiam, cocci-
neum quoque pallium, nimirum poësim: quam plurimos denique argenti Si-
clos, id est multiplices Philosophorum opiniones vsurparunt, quibus si non
Ecclesiam, at certè se ipsos, aliòsque propè innumeros contaminantes, Chri-
stianæ fidei desertores, hæresumque authores, atque propagatores effecti
sunt. Vt quemadmodum humanum genus vix conditum propter curiosam
sciendi cupiditatem, sexcentis detrimentis affectum, immo verò prostratum
& perditum est. ita etiam vix erectum atque restauratum nouis calamita-
tibus opprimeretur. Et sanè si diuinorum oraculorum sensus paulò inti-
mius exploremus, quid aliud significare existimabimus lutulentas † Sili-
quas quibus nesciebatur prodigus ille filius, nisi impurissimas Ethnicorum do-
ctrinas? quid † Cinipbes, quibus percussi sunt Aegyptij, præter Dialecticos?
quid Ranas nisi loquacissimos Poëtas? Sed & † Sycera, dum eius potatio
interdicebatur Nazaræis, quid aliud obscuro præmonstrabat, nisi ab huma-
na sapientia abstinendum esse ijs, qui Christo sunt mancipati? Impudentis-
simus verò † Abimelech, qui sanctissimo Patriarchæ Isaac aduersabatur: etiam dist. 37.

Humanarum
disciplinarum
Symbola ex di-
uinis literis: de
quibus vide
Aug. ser. 87. de
tēp. Orig. hom.
14. in Gen. &
fufius hom. 4.
in c. 7. Exo. Cl.
Alexan. 1. Str.
Chryf. hom.
65. in Io. Hier.
in ep. ad Da-
mas. de filio
prodigo, & ali-
bi alios. Decr.
etiam dist. 37.

an non appositè Philosophi personam expressit? quin & † Ægyptium à quo † Exo. c. 2.
 Hebræus ille oppugnabatur, nonne fatebimur indicare Ethnicorum Philo-
 sopheriam pietati reluctantem: & idcirco veluti de medio tollendam esse,
 quemadmodum à Mose interfectus est Ægyptius ille? Atqui † meretricis † Deut. c. 23.
 mercem, quæ in Sancta sanctorum induci haud poterat: canis que pre-
 tium quod altari offerri prohibebatur, quis non videt ad externas doctri-
 nas esse referenda? Denique uniuersas † Ægyptiorum plagas ipsissimam † Exo. c. 27.
 humanarum disciplinarum imaginem esse nemo sanè qui rectè sentiat du- † & deinceps.
 bitabit. Declarant hæc antiqua illa superiorum ætatum monumenta: quæ si
 cum Christianis conferantur, nihil nisi densissimas tenebras, ac cæcorum
 mortalium somnia præferunt. Quamobrem lustrate obsecro priscorum sa-
 pientium Academias, adite Ægyptiorum sacraria, conscendite Babi-
 loniorum turres, penetrare Indorum fines, legite Gallorum versus, per-
 currite Romanorum annales, Græcorum fabulas ac libros Philosophorum
 diligenter euoluite, eisdemque splendidissimam Euangelij lucem obijcite, ac
 statim ipsius veritatis ruina & incendium esse intelligetis. Nec mirum.
 Sunt enim sensus, insidiosus administri, insidi satellites, tardi nuntij, impuri
 fontes, errorum denique ianue atque magistri. ut propterea nisi Philoso-
 phia contempta auocemus animos à sensibus, & à corporis caligine, quam-
 longissime discedamus, in perpetuis erroribus versandum sit; tantum abest
 ut pucherrimum sapientiæ aspectum liceat intueri. Quocirca mirentur sanè
 alij, ac toto animo commoueantur, cum audiunt Salomonem Regem, qui
 diuinitus hauserat sapientiam, tandem posthabitis diuinæ legis præceptis;
 † meretricijs delitijs atque adeo Idolis seruasse. Nos enim Christianos po-
 tiùs demiramur, & obstupescimus, qui aspersi Christi sanguine, Spiritu
 Sancto imbuti, diuinis mysterijs initiati, sacrosanctas edocti Euangelij doctri-
 nas, Christo, Christo inquam relecti, Deique ipsius domicilium ac templum,
 vel supra omnem beatarum mentium conditionem effecti; humanarum tan-
 dem artium oblectamentis, quasi veneficijs & cantionibus sic occupantur,
 ut pietatem, castimoniam, virtutes denique omnes deserant: hærefes con-
 sectentur turpissimas: Dæmonis efficiantur administri: omnium vitiorum
 labe, omnium scelerum cæno fœdentur. Testes sunt Nicolai, Cherinti, Ba-
 silides, Valentini, Marciones, atque Nestorij: testes etiam Apelles, Ar-
 rij, Pelagij, Vuiclefi, Lutheri, Caluini, atque alij innumeri, quos Super-
 ris licet & Inferis inuisos huc Dei iussu cernitis aduenisse. Hos enim He-
 fiodi nox, ac Theogonia uniuersa, hos Thaletis Océanus, Homeri Theoma-
 chia, Anaxagoræ homæomeriæ, Democriti atomi, Orphei orgia, Pythago-
 ræ metempsychosis, Superstitiosique numeri infatuarunt. Hos Empedocles,
 Anaximandri, Platonis, Epicarmi, Aristoteles, Antisthenes, Zenones,
 Tullij, Ethnici denique fabulatores, nouatorésque omnes, seu stellionatores
 maui & impostores (neque enim tantam temeritatem, nisi magna nomi-
 num insolentia complecti possumus) suis carminibus atque commentis dece-
 ptos, sensim in errores innumeros induxerunt; dum Chaos, Cupidinem, The-
 tin, litem & amicitiam, fluentes imagines, abstracta exemplaria, infinita-
 tem,

tem, Parcas, præposterum fatum, Necessitatem, Casum, decidentia è cælo
 semina, eternam materiam, varios Mundi opifices, multiloquia, mille de-
 nique blandiendi atque fallendi vias, artesque patefecere. Quæ omnia e-
 xemplis planissima vobis reddere haud grauaremur in præsentia, nisi alij
 plurimi, atque inprimis sanctissimi viri † Irenæus & † Epiphanius hæc
 † Iren. lib. 2. suis scriptis explicassent diligenter. Quanquam, ne in tanta exemplorum
 c. 19. & al. ubertate exarescere videatur oratio, illud vnum attingemus quod ut per-
 † Epiph. non petuis lacrymis dignum est, ita Christianos omnes, atque inprimis re-
 rno in loco. rum sacrarum administratos ab Philosophiæ humanarumque artium studijs
 Tert. lib. de præf. & al. penitus abalienare deberet. Sed quale tandem est hoc exemplum? Fla-
 alij. gitiosissimum ac nunquam satis execratum Nouatiani facinus. Etenim
 cum usque ad Cornelij Pontificis Romani tempora diris Tyrannorum
 carnificinis, funestissimis hæreticorum facibus, sexcentis denique Dia-
 boli machinis grauiter oppugnata fuisset Ecclesia: atque ita oppugnata, ut
 intra ducentos ac viginti annos (tot enim fluxerunt à Petro ad Cornelium)
 rix aliquam quietis partem cepisset unquam; nunquam tamen discissa est:
 nunquam diro schismatis mucrone appetita, quo veluti iugulari, aut etiam
 capite ipso truncari solet. Cum ecce tibi Nouatianus, hoc est orator diser-
 tissimus, ac Philosophus summus, quique non ex Epicureorum, Cynico-
 rumque officina, sed ex laudatissimis Stoicorum spatij extitit; perniciosissi-
 mam illi schismatis cladem importauit. Nam cum fortissimos Christi athle-
 tas, quos Decius incassum in auditis tormentis pertentaauerat, dicendi copia
 ac pietatis specie captos, à Cornelio, solidaque petra distraxisset primum:
 tum se us Paulo ipso sanctiorem (si Deo placet) ac doctiorem ostentasset; ho-
 rum denique ope atque præsidio aduersus Petri cathedram nouum solium
 apud inferos machinatus erexit, statuitque: è quo etiam egregius tum Phi-
 losophus tum hæreticus ingenti clade affecit Christianam Remp. uniuersam.
 Hi Philosophiæ fructus, ac theatralis sapientiæ quæstus. Quamobrem ut
 dicendi finem faciamus, sic habetote. SACKAS literas Christianam-
 que Theologiam quippe quæ sunt Dei virtus & sapientia, perfectam doctri-
 nam continere eorum omnium quæ Christiano conducunt homini ad bene bea-
 tæque viuendum. Contra rerò profanas artes quippe quæ ab humana teme-
 ritate & corruptela, idque non sine dæmonis impulsione profectæ sunt, esse
 omnium illecebrarum atque libidinum seminarium. Ut propterea vobis
 præuidendum sit diligenter ne profanis literarum studijs diuina violetis.
 Quin potiùs summopere elaborandum, ut ex hominum animis quantum
 fieri possit externa eruditio euellatur omnis: maximè verò Iapponijs, Me-
 xicanis, Sinis, us denique uniuersis quibus iamiam affulgere cœpit Euange-
 lij lumen humanarum disciplinarum aditus (nisi tamen quos ex densissimis
 superstitionis tenebris, atque adeo ex Orci faucibus eripitis, eosdem venena-
 tis Poëtarum fabulis ac veterosis Philosophorum contentionibus, ad omnem
 impietatem impuritatemque reuocandos esse existimatis) penitus interclu-
 datur. Hæc pro eiusmodi opinione.

QUAM tamen nolim equidem ingenuo Philosopho, ac Christiano in-
 primis

Humanas di-
sciplinas perdi-
tione esse, ac
non sine Eccle-
siae utilitate re-
tineri qui sen-
serint.
Clemens Ale-
xandrinus.

Origenes .

Theodoretus .

Damasceus .

Clemens Ro-
manus.
Boëtius :

Augustinus.

primis probari nunquam: sed potius ab eodem repudiari ac reijci: contra-
riamque demum, ea quam deinde referam, cautione, atque moderatione
alibita, retineri. Contrariam vero sententiam (ne præclarissimis carere
videar Patrum testimonijs, quibus interea aduersaria exultauit oratio) sequi-
tur Clemens Alexandrinus: eamque cum alibi tuetur sæpe, tum præsertim
libro I. & VI. Stromatum: ubi docet Philosophiam hanc esse ipsum studium
veritatis: humanasque disciplinas omnes à Deo profectas esse: ac propterea
iure optimo cum à Deo manent, recipi ac tractari. Quin etiã pugnat diuinam
providentiam quippe quæ singula admirabili consilio distribuit & artificio,
Iudæis legem, Græcis ac Barbaris Philosophiam tradidisse, quæ legis instar es-
set ac fœderis: ut utriusque, si rectè vterentur illis, esset Christianæ Philosophiæ
fundamentum. Hinc etiam (ut sæpe solet) Dialecticam cum Lidio lapide,
Philosophum cum Trapezita comparat: subindèque humanarum artium Re-
ginam ac dominam, Theologiæ vallum, virtutis ac vitæ viam, diuinæ sapien-
tiæ radium appellat Philosophiam: mirisque eam laudibus extollit, quas re-
censere longum ac propè infinitum esset. Neque à Clemente discessit eius au-
ditor Origenes, qui varijs in locis, in primis verò in his quæ disserit contra
Celsum, disertè ostendit huiusmodi eruditionem, veritati, prudentiæ, virtu-
ti denique ipsi, ac Dei cognitioni inseruire: ac propterea nihil aliud aut exi-
stimandam, aut appellandam esse quàm veritatis cognitionem, rectèque vi-
uendi rationem, ac denique diuinæ sapientiæ administram. Quocirca Abi-
melech duòsque illius socios, qui tandem cum Isaac ineunt fœdus, atque ab
eodem excipiuntur conuiuio, eleganter & transtulit ad tres Philosophiæ par-
tes quæ cum Theologia coniunctæ, cælestibus diuinorum oraculorum dignan-
tur epulis. Sed de huiusmodi symbolo alias. Nunc ad Theodoretum ve-
nio, qui sanè in libro de fide tradit nulla alia in re, quàm in boni verique
scientia versari Philosophiam: ob idque non solum omnium humanarum vir-
tutum vias, atque adeo virtutem ipsam continere, verum etiam ad diuinas
virtutes ac disciplinas sternere aditum. Atque hac de causa ijs planè lau-
dibus eam ornat quibus à Platone varijs in locis ornata ac celebrata fuerat.
Sed nullo modo prætermittenda sunt, quæ de ea scripsit & Damascenus. Hic
etenim præterquam quod improbat illos qui Philosophiam à Christiano viro
respuendam esse dicerent; eam sanè tum Dei donum appellat, ac diuinis il-
lis B. & Iacobi verbis commendat, quibus quæ proficiuntur à patre lumi-
num, perfecta esse dixerat omnia: tum rerum diuinarum & humanarum
cognitionem continere, nosque Deo similes reddere, grauissimis verbis te-
statum. Neque verò ab his dissentiunt & Clemens Romanus atque Boëtius:
quorum alter licere ait ex humanis disciplinis depromere argumenta ad Ec-
clesiæ decreta confirmanda, hereticosque ipsos refutandos: alter verò Phi-
losophiam & docet, tum ad Theologiam perdiscendam, tum ad oppugnatores
aduersariosque redarguendos valere plurimum. Nunc ad Augustinum
verio: qui sanè tantè estimat Ethnicorum disciplinas Philosophiamque ip-
sam, ut prædicet & torpentes animos excitare, atque à terrenis fluxisque re-
bus ad diuinas & sempiternas attollere. Id quod sibi rsu venisse scribit Ci-
ceronis

† Hom. 14. in
Gen.

† In lib. qui
Dialectica
inscribitur,
c. 4.
† Iac. c. 1.

† Clem. li. 7.
et 10. recog.
& ep. 5.

† Locis infra
citant.

ceronis Hortensio lectitanti, in quo Philosophiæ laudes continerentur.
Et idcirco etiam eos qui Philosophiam fugiendam putant, nil aliud sibi velle
ait, quàm ut ne sapientiam amemus. Et egregiè quidem ac propè diui-
nè. Posuit enim Deus immortalis in conspectu hominis lucentem hunc Mun-
dum, tanquam pulcherrimum diuinæ artis ac sapientiæ spectaculum, atque
vberissimam admirationis segetem, ut opificis sapientiam contemplantes
illum perpetuò diligamus ac veneremur. Sed ne ineptus sim ego, qui bre-
ui disputatione concludere enitar ingentem sententiarum quasi syluam, qui-
bus Philosophiæ caterarumque humanarum disciplinarum utilitatem ac di-
gnitatem extollunt Patres, ad ea saltem loca digitum intendam, in quibus
apud eos id fieri animaduerti. Ergo humanas disciplinas & laudarunt, &
retinendas esse docuerunt copiosissimè Augustinus libro I. contra Cresco-
nium: II. de doctrina Christiana: XIII. contra Faustum: libro I. contra A-
cademicos, & alibi sæpe. Basilius in aurea oratione illa qua docet, quo pa-
cto ex profanis authoribus utilitas sit capienda. Hieronymus in epistola ad
Magnum, & in altera ad Paulinum. In primum quoque caput Danielis,
& in secundam Epistolam ad Titum. Adde etiam in XI. Isaiæ caput, ubi
Stoicos cum Christianis decretis consentire in plerisque testatur. Idem etiam
fecit Eusebius non vno in loco: nam præterquam quod in II. libro de præpa-
ratione Euangelica, Platonis quem mirificè extollit, Romanorumque testi-
monijs aduersus alios Ethnicos Christianæ fidei hostes decernat: & libro VI.
Stoicorum fatum oppugnat varijs Philosophorum argumentis, in X. fusè do-
cet præclaras quasque artes atque doctrinas ab Hebræis mutuatas esse Græ-
cos Philosophos: Ut propterea etiam toto libro XI. ac XII. præcipua nobi-
liorum Philosophorum decreta ab sacris literis excepta, maxime verò Pla-
tonis doctrinam cum diuinis oraculis consentire pugnet. Ut interim omittam
quæ scribit libro VI. & Ecclesiastica historia: ubi tum Clementem Alexan-
drinum laudat hac in parte, quod externas doctrinas egregiè coniunxit
cum diuina; tum Origenem celebrat propter eximiam Philosophiæ cogniti-
onem multiplicemque eruditionem. Quo etiam nomine commendatur a
Theodoro Dydimo, & Iustinus à Socrate. His addi potest Gregorius
Nyssenus in libro de vita Mosis, Cassiodorus in proœmio diuinarum institutio-
num, Beda in IX. caput II. libri Regum, Isidorus & libro III. de summo ho-
no, & Constantinus Imperator in oratione ad Sanctorum coetum, ac Rhaba-
nus in II. caput Matthæi. Quin Nazianzenum quoque & Ambrosium
cum ijs percensere possis: nam licet interdum Philosophiam reberenter pro-
scindere uisi sint: hic tamen in proœmio in Lucam non nihil agnoscit illius
utilitatem: ille verò cum alibi, tum præsertim in orationibus quas habuit in
laudem Basilij & Heronis, liberales disciplinas, Philosophiamque vniuer-
sam commendauit non vulgariter. Idem planè affirmare licet de Iustino &
Chrystomo: quorum alter adulterinas quidem sectas passim insectatur acer-
rimè: Philosophiam tamen (ut legere est in dialogo quem habuit cum Tri-
phone) diuinis penè laudibus extollit: immo Philosophos etiam ac Poetas
multos laudat, ut perspicuum fiet non multo post: alter verò (id quod demon-
strabit

† Est ep. 103

† Euseb. c. 11.
& 13.

† Theod. l. 5.
hist. Trip. c. 8.
† Soc. lib. 3.
hist. c. 15.
† Isid. c. 13.
† Const. c. 9.
& 10. apud
Euseb.
† Amb. citat-
ur etiam d.
27. c. 9.

Basilius.

Hieronymus.

Eusebius.

Gregorius Ny-
ssenus.

Cassiodorus.

Beda.

Isidorus.

Constantinus.

Imperator.

Rabanus.

Ambrosius.

Nazianzenus.

Iustinus.

Chrystostomus.

Cyillus Hierosolymitanus

Dionysius Areopagita. Decreta Pontificum.

His adduntur diuinarum literarum auctoritates.

Ecclesie vsus.

strabimus infra) non paucis Philosophiæ declarauit utilitatem. Sed & Cyrillus Hierosolymitanus qui Catechesi XIX. scribit humanis rationibus non diuinis scripturis cum Ethnicis esse agendum, atque idcirco etiam Philosophicis argumentis eos refellit; eidem fauet sententiæ. Denique vix fortasse aliquem ex Ecclesiasticis scriptoribus reperias, qui interdum aliquam Philosophiæ laudem non tribuerit. Sed pro his omnibus esse poterunt Dionysius Areopagita in epistola ad Polycarpum, ac summi Pontifices Eugenius II. Leo IV. Gregorius VII. atque alij multi, qui suis decretis sanxerunt Philosophiam caterasque humanas disciplinas retinendas esse atque colendas. Iam verò expectet fortasse aliquis ut Trismegisti etiam, Platonis, Pythagoræ, Aristotelis, M. Tullij, Galeni, Plutarchi, Ethnorum denique omnium qui eximiam Sapientiæ laudem adepti sint inter mortales, sententias exponam: ac magnificas illas liberalium disciplinarum laudationes, ijs saltè quas ex ethnicis Philosophis percensui doctrinarum vituperationes opponam. Verùm dies me deficiat si obsignatas horum tabellas excipere ac proferre velim. Quamobrem hos omnes prætermittam tacitus: eoque magis, quod cum ij Philosophiæ non modò fautores, sed etiam amplificatores, atque adeò parentes vix sint: & eorundem propè causa orta sit huiusmodi controuersia, suspecti esse possint. Quin potius ad ea suffragia confugiam, in quibus nulla potest esse suspicio. neque enim diuinarum literarum approbationibus ac testimonijs caret hæc sententiæ. Nam Salomon cum in Sapientiæ libro loqueretur de naturali Philosophia, vocauit illam Dei scientiam. idem etiam in Ecclesiastico monuit, à Domino omnem sapientiam esse profectam. atque in Prouerbis nos hortatur ut intelligamus sermones prudentiæ, verutiãque verborum, parabolas, & obscurum sermonem, dicta sapientum, & ænigmata. Quæ sanè (si Hieronymo credimus) propria sunt Dialéctico- rum atque Philosophorum. Atque huc pertinet diuinum illud lumen quod sanctissimus & vates affirmabat in nobis impressum esse. Huc quod Deus excellenti sapientia ornauit Adamum, Salomonem, & Beseleel: quorum priores rerum naturalium ac ciuiliū, posterior rerum fabrilis opere gerendarum notitiam perfectè callebat, huc quod Moses omni Aegyptiorum sapientia dicitur imbutus, Daniel omni eruditionis genere instructus, cautus in omni doctrina ac disciplina memoratur: qui sanè si huiusmodi disciplinas, aut perniciosas, aut utilitatis expertes reperissent, vitassent sanè illas, quemadmodum, tum reliquas eius gentis superstitiones, tum delicias ac regias epulas vitarunt. Huc etiam multa pertinent quæ attigit Apostolus in epistola ad Romanos, dum loqueretur de Ethnorum sapientia: cum præsertim ex his quæ sub aspectum cadunt, inuestigari ac percipi ea velit, quæ solo cernuntur animo: atque hac ipsa ratione (ut optimè inter cæteros ostendit B. Augustinus) Deum à Philosophis cognitum fuisse testetur. Quod si eos quoque percensere velimus, qui cum prudentia ac sanctitate excellerent, externarum disciplinarum studium adamarunt, aditum quidem amplissimum, exitum verò nullum reperiemus. Quis enim nesciat Dionysium Areopagitam, Clementem Romanum, Iustinum Martyrem, Cle-

† Sap. c. 13.

† Eccles. c. 1.

† Prom. c. 1.

† Hier. in ep. ad Mag. ora to. ad init.

† Psal. 4.

† Gen. c. 2.

† li. 3. Reg. c. 3. & 4. & Sap. c. 7.

† Exod. c. 31.

† Act. c. 7.

† Dan. c. 1. et Act. 7.

† Aug. 8. de ciuit. c. 9.

† Aug. lib. 2. de doct. Chr. c. 4.

† in epist. ad Magnum.

Clementem Alexandrinum, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum, Augustinum, innumeros denique alios ijs disciplinis non dicam informatos, sed alijs imbutos excoltosque fuisse? Hinc egregia illæ & Augustini voces rem hanc edisserentis. Nonne aspiciamus quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Aegypto Cyprianus doctor suauissimus, & martyr beatissimus? quanto Lactantius? quanto Victorinus, Optatus, Hilarius? ut de viuis taceam, quanto innumerabiles Græci? Quod prior fidelissimus Dei famulus Moyses fecerat. Hinc etiam Hieronymus, (neque enim prætereundus est qui in re perdifficili Ecclesiæ vsus præclare & copiosè ostendit) Iosephus (inquit) antiquitatem approbans Iudaici populi, duos libros scripsit contra Appionem Alexandrinum Grammaticum, & tanta secularium profert testimonia, ut mihi miraculum subeat quomodo vir Hebræus, & ab infantia sacris literis eruditus, cunctam Græcorum Bibliothecam euoluerit. Quid loquar de Philone, quem vel alterum, vel secundum Iudæum Platonem Critici pronunciant? Curram per singulos. Quadratus Apostolorum discipulus & Atheniensis Pontifex Ecclesiæ, nonne Adriano Principi Eleusina sacra inuisenti, librum pro nostra religione tradidit? & tantæ admirationi omnibus fuit, ut persecutionem grauissimam illius excellens sedaret ingenium. Aristides Philosophus, vir eloquentissimus, eidem Principi apologeticum pro Christianis obtulit, contextum Philosophorum sententijs: quem imitatus postea Iustinus & ipse Philosophus, Antonino Pio & filijs eius, Senatuique librum contra Gentiles tradidit, defendens ignominiam Crucis, & resurrectionem Christi tota prædicans libertate. Et paulò post, Pantænus Stoicæ sectæ Philosophus ob præcipuæ eruditionis gloriam à Demetriano Alexandria Episcopo missus est in Indiam, ut Christum apud Brachmanas & illius gentis Philosophos prædicaret. Clemens Alexandria Ecclesiæ presbyter, meo iudicio omnium eruditissimus octo scripsit Stromatum libros, & totidem ὑποτυπώσεων, & alium contra gentes, pædagogi quoque tria volumina. Quid in illis indoctum, immo quid non è media Philosophia est? Hunc imitatus Origenes, decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias comparans: & omnia nostræ religionis dogmata de Platone & Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmans. Scripsit & Miltiades contra gentes volumen egregium. Hippolytus quoque & Apollonius Romanæ vrbs Senatores propria opuscula condiderunt. Exrant & Iulij Africani libri, qui temporum scripsit historias: & Theodori, qui postea Gregorius appellatus est, viri Apostolicorum signorum atque virtutum, & Dionysij Alexandrini Episcopi: Anatolij quoque Laodicensis Ecclesiæ

clesiæ sacerdotis necnon presbyterorum Pamphili, Pierij, Luciani, Malchionis, Eusebij Cæsariensis Episcopi, & Eustathij Antiocheni, & Athanasij Alexandrini: Eusebij quoque Emiseni & Triphillij Cyprij, & Asterij Scythopolitæ, & Serapionis confessoris: Titi quoque Bostrensis Episcopi: Cappadocumque Basilij, Gregorij, Amphiloehij: qui omnes in tantum Philosophorum doctrinis atque sententijs suos refarciunt libros, ut nescias quid in illis primùm admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Veniam ad Latinos. Quid Tertulliano eruditius, quid acutiùs? Apologeticus eius, & contra gentes libri, cunctam seculi obtinent disciplinam. Minucius Felix Causidicus Romani fori, in libro, cui titulus Octavius est, & in altero contra Mathematicos (si tamen inscriptio non mentitur authorem) quid gentilium scripturarum dimisit intactum? Septem libros aduersus gentes Arnobius edidit: totidemque discipulus eius Lactantius: qui de ira quoque & opificio Dei duo volumina condidit: quos si legere volueris, dialogorum Ciceronis in eis *επιτομὴν* reperiēs. Victorino Martyri in libris suis licet desit eruditio, tamen non deest eruditionis voluntas. Cyprianus quod Idola Dij non sint, qua breuitate, qua historiaram omnium scientia, quorum verborum & sensuum splendore perstrinxit? Hilarius meorum confessor temporum & Episcopus, duodecim Quintiliani libros & stylo imitatus est & numero: breuisque libello quem scripsit contra Dioscororum Medicum, quid in literis possit, ostendit. Iuuenus Presbyter, sub Constantino historiaram Domini Saluatoris versibus explicauit, nec pertimuit Euangelij maiestatem sub metri leges mittere. De cæteris vel mortuis vel viuentibus taceo: quorum in scriptis suis & vires manifestæ sunt & voluntas. Nec statim praua opinione fallaris, contra gentes hoc esse licitum, in alijs disputationibus dissimulandum: quia omnes penè omnium libri, exceptis his, qui cum Epicuro literas non didicerunt, eruditionis doctrinaeque plenissimi sunt. *Hæc inter cætera Hieronymus. Nam si quis reliquos Ecclesiæ Patres percensere velit, qui ad hæc vsque tempora per tot secula eandem consuetudinem in Ecclesiâ conseruauerunt, is profectò vix vnquam finem vllum enumerandi faciet. Quamobrem vt quod authoritatibus nitebatur argumentum concludamus; vnnum iterum Theologorum Principem adducam in medium, qui sanè non modo non contempsit externarum disciplinarum usum, verum etiam ex illis quadam vsurpauit alacriter. Nam cum Titum de Cretensum moribus admonere vellet, Epimenidis illud vsurpauit.*

† Κρητες ἀσὶ ψεύσαν, κατὰ θυρία, γασέρες ἀργαί.

Corinthios verò vt à prauis sermonibus audiendis auocaret, Menandri senario vrgebat ex Thadæa.

† Θδία

† 1. ad Cor. c. 15.

† Θθείροσιν γὰρ ἦθη χρεσὲ ἑμιλίαι κακαί. Atque apud Athenienses in Areopago differens tum profanam illam aræ inscriptionem.

† Αθ. c. 17.

† ΑΓΝΩΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ in fidei argumentum conuertit: tum heroici clausulam scite arripuit ex Arato

† Αθ. c. 17.

† Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἑσμέν. Quod si quis rationibus rem confirmari cupiat, audiat magnum Basilium, id in homilia quadam *δυσερυσιμῶς* ac grauissimè differentem. *Εὖως*

Rationes ex Basilio.

† ὁμιλ. πρὸς τοὺς νεότους.

γε μὴν, ἐπὶ τῆς ἡλικίας, ἑπακούειν τοῦ βέβητος τῆς διανοίας αὐτῶν οὐχ οἰόντες, ἐν ἑτέροις οὐ πάντη διεσκηκόσιν, ὡς περ ἐν σκιαῖς τισὶ κατόπιστροις, τῶ τῆς ψυχῆς ὁμματι τέως προσημιναζόμεθα, τοὺς ἐν τοῖς τακτικοῖς τὰς μελέτας ποιουμένους μιμούμενοι. οἱ γὰρ ἐν χειρονομίαις, καὶ ὀρχήσας τὴν ἐμπειρίαν κτησάμενοι, ἐπὶ τῶν ἀγῶνων, τοῦ ἐκ τῆς παιδείας ἀπολαύουσι κέρδους. καὶ ἡμῖν δὴ οὐδὲν ἀγῶνα προκείσθαι πάντων ἀγῶνων μέγιστον, νομίζεν χρεῶν, ὑπὲρ οὗ πάντα ποιητέον ἡμῖν καὶ ποιητέον εἰς δύναμιν ἐπὶ τοῦτου παρασκευῆν, καὶ ποιηταῖς, καὶ λεγοποιοῖς καὶ ῥήτορσι, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον, ὅθεν αὐτὸς μέλλει πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἀφέλειά τις ἔσεσθαι. ὡς περ οὐδὲν οἱ δόλοποιοὶ παρασκευάζονται πρὸς τὴν θεραπείαν τισὶν ὁ, τι πότῃ ἂν ἢ τὸ δεξόμενον τὴν βαρῆν. οὕτω τὸ ἀνθος ἐπάγουσιν ἂν τε ἀλουργόν, ἂν τέ τι ἕτερον ἢ τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυντος ἡμῖν ἢ τοῦ καλοῦ παραμένειν δόξα, τοῖς ἕξω δὴ τοῦτοις προτελεθέντες, τὴν νικαῦτα ἡμῶν ἱερῶν καὶ ἀπορήτων ἐπακουσόμεθα παιδαμάτων. καὶ οἷον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ὄραν ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῶ προσβαλοῦμεν τῶ φωτὶ τὰς ὄψεις. Hoc est, vt nos interpretamur. Dum per ætatem haud nobis licet arcana literarum mysteria percipere, in alijs quibusdam non planè diuersis, tanquam in vmbris ac speculis defigimus animi aciem: in ijs interim nos ipsos exercentes, quemadmodum ij facere solent, qui vmbratili exercitatione sese comparant ad rem militarem. ij nanque, cum satis instructi fuerint gestus atque saltationis arte, ludicræ exercitationis fructum ex veris certaminibus referunt. Ergo existimandum est certamen nobis maximum esse propositum, cuius causa pro viribus laborandum sit atque certandum. ad quam rem dum præparamur, cum Poëtis, Historicis, Oratoribus, atque omnibus denique agendum versandumque est, ex quibus aliqua vtilitas ad animum excolendum possit deriuari. Quapropter vt infectores quibusdam inficere lanam consueuerunt medicamentis, antequam aut purpureum, aut quempiam alium colorem inducant: sic etiam nos vt perpetua in animis nostris honestatis opinio, atque virtutis quasi color qui elui nunquam possit, inhæreat, vbi profanis externisque doctrinis initiati fuerimus ac præparati, tum demum sacras illas atque arcanas hauriemus: ac tanquam in aqua solem inspiceret assueti, facilius in immensum splendorem illum oculos defigimus.

gemus. Hæc in ignis Basilii: qui earundem disciplinarum fructus v-
simumque ad diuinas percipiendas mox etiam egregie demonstrauit his verbis.

Τίμι μὲν τοὶ καὶ παρρηκίας ἢ παιδείσεων ἐκατέραν τῆς εὐκρίνου ἂν τύ-
χοις; ἢ ποῦ, καθάπερ οὗτοῦ οἰκεία μὲν ἀρετὴ τῶν καρπῶν βρύειν ἀραίω, φέρε δὲ
τινα κόσμον καὶ φύλλα τοῖς κλάδοις ἀεισιόμενα, οὗτω δὲ καὶ ψυχῆ, προσηγεμένως
μὲν καρπὸς ἢ ἀλήθεια, οὐχ ἄχαρι γε μὴν οὐδὲ τὴν θύραθεν σοφίαν περιβεβλη-
δα, οἷόν τινα φύλλα, σκεπὴν τε τῶν καρπῶν καὶ ὄψιν οὐκ ἄφρων παρεχόμενα; λέ-
γεται τοίνυν καὶ Μαυτίης ἐκείνος ὁ πᾶν, οὐ μέγιστον ἔστιν ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ πᾶ-
σιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίαν μαθήμασιν, ἐγγυμνασάμενος τὴν διάνοιαν,
οὗτω προσελθεῖν τῆ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος. παραπλησίως δὲ τοῦτω, καὶ τῶν κατὰ
χρόνους, ἢ σοφὸν Δαυὶδ ἐπὶ βαβυλωνίως φασὶ ἢ σοφίαν χαλδαίων κατὰ μαθόν-
τα, τότε ἢ θεῶν ἀφ᾽ αὐτῶν παιδαγωγία. ἀλλ᾽ ὅτι μὲν οὐκ ἀχρηστον ψυχῆς, μαθήματα
τὰ ἔξωθεν δὲ ταῦτα, ἰκανῶς εἴρηται. id est, Iam verò quid afferre simi-
le possis, vnde vtriusque vim naturamque liceat intueri? An
vt in arbore, tamen si præcipuum illius est munus, vt pomis iis-
que pulchris ac tempestiuus abundet; frondes etiam quæ agitan-
tur in ramis afferre ornatum solent: ita sanè proprius atque ger-
manus animi fructus est veritas, haud tamen indecorum est ex-
terna quoque sapientia, quasi frondibus præditum esse, quæ &
tutetur fructus, & aspectum præbeat non iniucundum? Hinc
Magnus ille Moses cuius nomen omnium sermone celebratur,
tum demum sese ad eum Q V I E S T, contemplandum con-
tulisse dicitur, cum Aegyptiorum literas percepisset. Cui sanè
haud est illud de Daniele Sapientissimo, quanquam posterioribus
seculis, longè dissimile. Hunc enim ferunt non antea di-
uinam sapientiam attigisse, quàm Babylone Chaldæorum im-
butus esset sapientia. Sed satis opinor, demonstrauius hacten-
us externas hæc profanasque disciplinas nequaquàm esse inu-
tiles. Hæc rursus Basilii. Quicum optimè consentit is qui tam acriter
insectari Philosophos visus est Chrysostomus: nam oratione II. aduersus Iu-
dæos fusè ostendit humanas doctrinas negligendas non esse: cum ad refellen-
dos Christianæ fidei hostes magnum momentum habere soleant. Id quod A-
postoli exemplo in primis confirmat, qui Athenienses non sacris Euangelij
prophetarumque testimonijs aggressus est, sed profanis. Atque huc etiam
spectasse assererat, dum sese Iudæis quidem Iudæum, ipsi verò qui sine lege
sunt, perinde ac sine lege esset, factum prædicaret. Neque verò ab his dis-
sentiant, quæ hac de re, tamen si aliud agere videretur, scripsit Augusti-
nus lib. II. de ordine, vbi qui vel præ animi caligine nullum ordinem vi-
dent in rebus, vel abditissimas causas sibi dilucidè patefieri volunt, cuiusmo-
di sunt ij qui quærent CVR Itali semper serenæ hyemes orent, Getulia
verò misera semper sitiât, hos disciplinis omnibus erudiendos esse dixit.
Nam aliter (subdit) ista sic intelligi, vt luce clariora sint, nullo modo pos-
sunt. Quo etiam in loco Philosophiam scribit nos de rerum omnium principio,
atque eiusdem sapientia docere, ac denique non modo non contemnere diu-

Chrysostomo

Augustino.

† cap. 5.

na mysteria, sed etiam efficere ac cogere, vt non aliter quàm veritas ipsa
postulet, intelligantur. Sed copiosissimè id ipsum docet libro II. de doctri-
na Christiana à trigésimo ad quadragesimum secundum vsque caput ferè
perpetuò. Vbi sanè acutè (vt solet) liberales disciplinas sigillatim enumerat.
penè omnes: ac quem quæque habeat usum & utilitatem multis magnisque
rationibus demonstrat, quas ne prolixitate orationis sim molestior præerire
cogor. Atque hinc cum in Philosophum incidisset, monuit huius decreta non
modò non esse formidanda, vbi veritati, Christianæque fidei assentiri eam
inueniremus, sed in usum nostrum esse conuertenda, perinde atque Israéli-
tæ aurea atque argentea Aegyptiorum vasa, vestesque ad rectum usum re-
tulere. Et sanè cum liberales Ethnicorum disciplinæ (vt idem egregie dis-
serit) aptissimæ sint quibus veritatem consequamur, cum moribus quoque
humanæque societati perquam vtilia contineant multa, cum demum vel de-
vno Deo colendo nonnulla inueniatur apud eos, hæc profectò ab illis tanquam
ab iniustis possessoribus transferre Christianus debet ad iustum Euangelij v-
sum. Atque eadem sermè disciplinarum enumeratione longè ante Augu-
stinum usus fuerat Clemens Alexandrinus: qui in VI. libro Stromatum, Clemens Alex-
andrinus.
cum ad arcæ, tabernaculi, ac templi cognitionem, quæ sanè in diuinis lite-
ris est pulcherrima ac necessaria; tum ad ædificationem, quæ ad humanam
societatem tuendam plurimum valet, perbellè refert Geometriæ usum.
Psalmodiæ verò docet, diuinisque laudibus; moribus præterea componen-
dis, ornandisque animis magnopere conferre Musicam: si tamen non impu-
dica sit, non lymphata, & insanã, sed pudica & moderata. Astrologia quo-
que mirum est quàm magnas (vt ipse ostendit) utilitates afferat. nam &
nauigationi, & agriculturæ conducit, quibus carere haud potest humanum
genus: & ad percipiendas anni, tempestatumque varietates, opportunita-
tesque momentum habet maximum, & cælestium corporum interuallis,
Mundi figuræ, raris denique Cæli astrorumque conuersionibus intelligendis
peraccommodata est: quibus nisi desipimus, mirificè ad diuinam sapientiam
ac providentiam agnoscendam attollimur. Idem censet de Dialectica, qui-
pe quæ docet rectam diuidendi, definiendi, captiosasque Sophistarum argu-
mentationes diluendi rationem, & (vt dicam paucis) ad veritatem quam
tantopere expetimus, siue demonstrandam, siue tuendam vias tradit. De-
nique longius sanè quam institueram protrahatur oratio, si fructus enume-
rare velim quos (vt ipse disserit) ex reliquis Philosophiæ partibus tum agen-
do, tum contemplando capimus: huc enim tam ex profanis literis quàm ex
diuinis ingentem congerit argumentorum vim. Sed & alius rationes tum
ex Philone (qui vnus pro Hebræis esse posset: quanquàm Iosephus quoque cū
doctrinas omnes, tum Mathematicas mirificè laudat) tum ex Hieronymo, Cyril-
lo, aliisque sanctissimis Patribus afferrem, nisi adnũ aduertèrem me in ijs
recensendis ad immensum illum campum reuocari à quo declinaueram dum
eorundem sententias attingerem. vix enim vnquam (mibi crede) exitum in-
ueniret oratio. Nam siue spectes conditi hominis finem, qui nos à rebus mor-
talibus ad cælestia Deumque ipsum contemplandum aduocat: siue propensio-
nem

Clemens Alex-
andrinus.

Philo & Iose-
phus.
Ad ratiocina-
tionũ omnium
prolixitatem
vitandam argu-
mentorũ te-
des indicantur
curiam.

† Ph. lib. de
agricul.
† L. I. Iud.
ant. c. 4. 8.
15. 16. &
al.

nem quam ad omnes disciplinas rerumque notitias habemus: siue lumen, ingeniumque quo ad res tum gerendas tum contemplandas ab opifice Deo præditi sumus: siue splendorem ac decus quæ in ijs ipsis elucet, qui liberalibus disciplinis exculti sunt: siue artes varias quibus hominum salutis ac dignitati & priuatim & publicè prospicitur: siue uilitatem atque momentum quod eadem nobis afferunt tum ad verum & falsum discernendum, tum ad vitia fugienda, amplectendâsque virtutes: siue vim ac pondus quod habent non modo ad instruendos tyrones aut rudes, sed Ethnicos & Idololatrias expugnandos, ad curiosos, pertinaces, hæreticos denique coarguendos, aut etiam eos qui in fide nutant atque æstuant confirmandos: hominesque ipsos barbarie, ac mutorum propè animantium stupiditate & feritate exuendos: siue commoditates (ut rei caput ac summam complectar) & facultates quas nobis præstat ad diuina decreta percipienda, explicanda, communicandâque; profectio humanam Philosophiam, cæterasque liberales disciplinas retinendas, colendâsque esse intelliges. Ut interim iucunditatem omittam, honestissimamque voluptatem quam percipimus ex huiusmodi studijs: quæ sanè talis est ac tanta, ut nostros non modo animos sustentet ac recreet, verum etiam turpi interim ocio, uitiôrûmque illecebris nos subtrahat summa cum utilitate ac laude. Hinc nonnulli tria munera à Magis oblata, ad tres referunt Philosophiæ partes, quibus illi excellere: idque ea de causa, quod hæc quoque offerendæ sint diuino Regi. aurum etiam & argentum quibus expoliari. Agyptios iussit Deus, eleganter transferunt ad Gentium eloquentiam & sapientiam, quæ à nobis usurpanda, & in meliorem usum transferenda sint. Alij per fermentum ac mel quorum primitias non adolere in sacrificium, sed offerre tantum iubebantur Hebræi, Ethnicorum eloquentiam atque doctrinas intelligunt quas Domino offerre deceat. Nonnulli etiam acutum gladium ex Goliæ manu extortum à Dauide, Philosophiæ aptant, qua insultantes hæretici confodiendi sunt: ac tres puteos, & uisionis scilicet & abundantie, & insurandique, triplicem in Patriarchis sapientiam, quæ naturæ, morum, differendique rationem tradit, designare existimant. Hinc etiam & Oseam ex fornicaria muliere, & Abraham ex Agar antequam ex Sara, liberos suscepisse; hoc est ex profana Philosophia priusquam ex sacra, fructus collegisse monent. & Moysen & alienigenam, humanam scilicet eruditionem, in uxorem accepisse, quæ ad liberalem educationem habet utilia multa. Sed & illud accommodatum est ac scitum, quod captiuam mulierem, tamen alienigenam, in uxorem duci permittebat Deus, abrafa tamen cesarie, abscissis unguibus, mutata denique veste: id quod externam sapientiam significare autumant, quam superfluis ressecatis, externoque fastu in Christianam humilitatem conuerso, à nobis excipi volunt. Eodem quoque nomine & Moabitidem mulierem ad Dei populum adductam affirmant, quod nimirum Ethnicorum Philosophia non repudiaretur aut exularet, sed cum diuina intimè coniungeretur. Comparant etiam Philosophiam cum admirabili Scala illa quam per visum Iacob aspexit, eam uidelicet ob causam, quod per ipsam tanquam per gradus ascendamus ad rerum diuinarum con-

Addunt pos-
sibilem d symbo-
la ex sacris lit-
teris, de quibus
vide Cl. Alex.
var in loc. Au-
gust. de doct.
Ch. Orig. var
in loc. Hier. in
epist. ad Mag.
Naz. in orat. in
laud. Bas. Amb.
proc. in Luc.
Nyl. in l. de vi-
ta Moys. gl. or.
& Ischium in
c. 7. Leu. Cafs.
in psal. 15. &
psal. 6. & alios.

† Matt. c. 2.

† Exo. c. 12.

† Lev. c. 2.

† 1. Reg. c. 22

† Gen. c. 24.

† al.

† Gen. c. 26.

† Gen. c. 46.

† al. tres ta-

men alio no-

mine Gen. c.

26.

† Of. c. 1.

† Gen. c. 16.

† Exo. c. 2.

† Deut. c. 21.

† Ruth c. 1.

† Gen. c. 28.

tem-

† Proh. c. 9. *templationem. Quibus omnibus addunt nihil aliud significari & ancillarum illarum nomine, quæ (ut plerique exponunt) vocatur ad arcem; nisi humanas doctrinas, quæ tanquæ ancillæ ministrant cœlesti Philosophiæ: nihil demonstrari uarietate illa qua diuinus Psalter ornari uidit deauratâ Reginae uestimentum, nisi liberales Græcorum artes ac disciplinas. Hæc pro altera sententia, quæ sanè nisi sapientiæ studium (ut egregiè differit & Augustinus & Clemens) amari uetemus, ac rone omni ex parte abiecta, belluarum propè in morem degendum putemus omnino probemus atque amplectamur necesse est. Næ quæ illi obijciebantur, diluètur omnia ac facile etiâ diluètur, si quæ subiciâ diligenter spectentur.*

† Ps. 44.

† lib. 1. de or-
di. c. 2.

† In Str. pas-
sim.

EVANGELII promulgatio, qua latissimè dispersis Apostolis personare cœpit terrarum orbis, non modò perculit Dæmones, qui in humanum genus tyrannidem exercebant; verum etiam eos omnes exuleeravit, qui ab impietate, Mundique illecebris sese auocari grauentur. Hinc Synagogæ omnes varijs sectis instructæ, Pseudoprophetæ etiam, Magi, Haruspices, Idolorum ministri, Tyranni, Monarchæ, Philosophi denique plurimi, humanarumque cultores disciplinarum, ueluti signo dato ad Euangelium tanquam ad patrium incendium restinguendum, Christianosque quasi humanæ societati exitiosissimos delendos confluxere: quibus cum etiam transfugæ iniquissimi, hæretici inquam & Apostatæ conspirarunt. Quamobrem Philosophi (de ijs enim horumque similibus dicendum est hoc tempore: de cæteris ubi opportunior sese obtulerit occasio) pro suis quique institutis aculeatis argumentationes atque sophismata contorquere in Christianos: hos phaleratis ac theatralibus vituperare inuictiuis: varia ijs ueneficia atque præstigijs affingere: inauditas ac tetras de ijsdem disseminare calumnias: quasi penates, sædera, leges, religionem, diuina humanaque omnia cœlo, terra, marique violarent, infestarent, labefactarent, euerterent. Quamobrem Arnobius (ut aliquod extet calumniarum specimen) cum ijs respondere instituisset, qui in nascentem Ecclesiam (ut ipse appositè scribit) insanirent ac bacharentur, terrarumque orbem perijisse dictarent statim ac gens Christiana cœpisset, AC PRIMVM (aiebat ipse) ab his illud perquirimus: postquam esse nomen in terris Christianæ Religionis occœpit, quidnam inusitatum, quid incognitum, quid contra leges principaliter institutas aut sensit, aut passa est rerum ipsa, quæ dicitur appellaturque Natura? Nunquid in contrarias qualitates prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes consensum est esse concretas? Nunquid machinæ huius, & mollis qua uniuersi tegimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio? Nunquid vertigo hæc mundi, primigenij motus moderamen excedens, aut tardius repere, aut præcipiti cœpit volubilitate raptari? Nunquid ab occiduis partibus attollere se astra atque in ortus fieri signorum cœpta est inclinatio? Nunquid ipse Syderum Sol princeps, cuius omnia luce uestiuntur atque animantur, calore exarsit, in-tepuit, atque in contrarios habitus moderaminis soliti tempe-

AD QUESTIONE
explicatijs de
clarandam o-
stenditur origo
querclarum o-
mnium, quas
in Philosophos
excitarunt ple-
rique sancto-
rum Patrum.

ramenta

ramenta corruptit? Nunquid Luna desinit redintegrare se ipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? Nunquid frigora, nunquid calores, nunquid tepores medij inæqualium temporum confusionibus occiderunt? Nunquid longos habere dies bruma, & reuocare tardissimas luces nox cœpit æstatis? Nunquid suas animas expirauerunt venti? emortuisque flaminibus neque cœlum coarctatur in nubila, nec madidata imbribus arua succescunt? commendata femina tellus recusat accipere? aut frondescere arbores nolunt? sapor frugibus, esculentis, exustis liquoribus mutatus est? olearum & bacculis cruor teter exprimitur? nec lumini subministratur extincto? Animalia terris sueta, atque in aquis degentia non esuriunt, nec concipiunt? Fœtus non in vteris sumptos suis moribus, & sua lege custodiunt ipsi homines? Denique quos per inhabitabiles oras terræ sparfit prima incipiēnsque natiuitas, non copulant nuptiarum sollennibus iustis? non dulcissimos procreant liberorum stirpes? non negocia publica, non priuata, & familiares res agunt? non (vt cuique libitum est) per diuersas artium, disciplinarumque rationes ingenia dirigunt, & studiosè referunt natiuitatis vsuras? Non regnant? non imperant quibus fors rerum attributa est? Talibus non auctiores quotidie dignitatibus, & potestatibus fiunt? iudiciorum discrepationibus præfunt? leges interpretantur & iura? Nonne omnia cætera quibus vita succingitur & continetur humana, suis omnes ingentibus patriorum celebrat institutionibus morum? Cum igitur hæc ita sint, neque vlla irruerit nouitas, quæ tenorem perpetuum rerum dissociata continuatione diduxerit: quid est istud, quod dicitur inuectam esse labem terris, postquam religio Christiana intulit se Mundo & veritatis absconditæ sacramenta patefecit? Sed pestilentias, inquit, & ficcitates, bella, frugum inopiam, locustas, mures, & grandines, resque alias noxias, quibus negocia incurfantur humana, dii nobis important iniurijs vestris atque offensionibus exasperati. Hæc Arnobius. Quicum alij quamplurimi consentiunt, varia calumniarum maledictorumque genera referentes. Ergo huiusmodi hostibus pro iustissima Christi causa fortiter resistendum esse censuerunt Maiores nostri. Atque idcirco cum Apostolus veluti Coryphæus defensionis rationem indicasset generosis illis verbis. † EVANGELIVM DEI NON ERVBESCO: Virtus enim Dei est in salutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est, Iustus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de Cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinent: quia quod notum est Dei, manifestum est in illis.

† Ad Rom. e.

1.

illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius, a creatura Mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse Sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam, vt contumelijs afficiant corpora sua in semetipsis. Qui commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quam Creatori, Ecce tibi ad demonstrandam non modò Christianorum innocentiam atque candorem, verum etiam aduersariorum impuritatem atque furorem, conuolere sese Quadratus Apostolorum discipulus, Aristides qui floruit eodem tempore, Hegesippus deinde, Iustinus, Theophilus Antiochenus Episcopus, Miltiades, Hippolytus Apollonijsque, vterque Romanus Senator, Athenagoras atque alij propè innumeri. Etenim si in Ecclesiasticos scriptores intendas animum, qui ab vno Hieronymo recensentur, triginta fermè Patres apud eum inuenias, quorum alij contra Gentes, alij contra Idola, alij contra Porphyrium, Celsum, Autholicum, aut alium quenpiam Christianæ fidei calumniatorem edidere libros. Nec pauciores fortasse post Hieronymum, tamesi Christiana Republica iam altius confirmata, idem argumentum sunt prosequuti. Quin etiam innumeri extiterunt siue ante Hieronymum, siue post, qui licet titulos atque indices a propositis diuersos suis præfixerint libris, non tamen in campum alium quam hunc nobilissimum atque pulcherrimum, quem propterea Christianorum Marathona dicere possis, excurrerint. Nam vt taceam quamplurimos patres vsdem quos in hæreticos scripsere libris, Philosophos vrgeri atque exagitare, vt de Melitone & Dionysio, Sardeniæ altero, altero Corinthiorum Episcopo, Apollinario presbytero, Bardesane & Tatiano testatur Hieronymus, atque de Ireneo, Epiphano, Athanasio, alijsque plurimis ipsi quotidie legimus; Petri disputatio cum Appione quam Clemens Romanus madauerat monumentis Quadrati & Aristidis pro Christiana religione editi commentarij, Asiæ Sardensis Episcopi Apologeticum, Apollonij Romani Senatoris ac martyris de fide disputationes, Iulij Firmici Materni de mysterijs & erroribus profanarum religionum liber, Hermiæ Philosophi gentilium Philosophorum irrisio, Zachariæ Mytilenensis Episcopi commentarius aduersus Mundi ac materiæ aternitatē, Theodori Caru Episcopi Christianæ disputationes, Pionij martyris sanctissimi Apologia, immo verò quæ Aristobulus, Demetrius, Eupolemus, Dionysius Alexadrinus Episcopus, Orosius, et Heliodorus presbyteri, Commodianus, Niceas & Vigilius tradidere, hæc verò gentes vel maximè coarguebant. Atque eodè pacto quæ siue Tertullianus de anima (quamquam

H

hic

hic alibi † aperto Marte in Gentes intulit arma) siue Augustinus de ciuitate Dei (hic enim cum Arnobio ferè consentit in argumento), siue Eusebius de Preparatione, aut etiam de demonstratione Euangelica (tametsi Porphyrium inuasit apertius, ac triginta in eum conscriptis libris) atque alij huiusmodi scripserunt, perpetuè feruè sunt Philosophorum & Gentium Christianæ fidei obtruncantium reprehensiones: & cum Clemente Alexandrino, Iustino, Theophilo Antiocheno, Hermia, Theodoro, Lactantio, Athenagora, Cypriano, Origene, Minutio, Nazianzeno, Cyrillo, Chrysostomo, Damasceno, aliisque huiusmodi, quos quotidie terimus, quique ad Gentes atque Idololatrias, siue eiuusmodi fidei calumniatores prima ipsa aliquorum librorum fronte oppugnandos ac notandos sese aggredi profitentur, materiam habent, institutumque commune. Quo pacto tum Phileas deinde & Vitalis, tum Methodius, Eusebius rursus & Apollinaris (nam in Proclum quoque fidei causa scripsisse dicuntur ij tres) tum alij multi, quorum scripta interiere, apertè aduersarios Idololatrias indicibus ipsis librorum notantes, Christianæ causæ defensionem susceperunt. Ut interim sileam ea quæ Iosephus scripsit contra Appionem, fidei nostræ quippe quæ cum Mosis ac Prophetarum oraculis maximè coniuncta est, defensionem aliqua ex parte continere: cum præsertim ab eo auctore profecta sint, qui tandem de Christo testimonium dedit præclarissimum. Nam quæ Philo Iudæus apud Græcos περὶ τῆς θεογονίας τοῦ ἰσραὴλ mandauit monumentis, magnificam esse Christianæ fidei laudationem, Ethnicorumque reprehensionem non est quod dubitemus.

SED quanquam vno omnes spiritu ducti fuisse videantur, veruntamen non eandem planè rationè tenuere omnes. Fuerunt enim aliqui, qui superstitiones Gentium ceremonias, mysteria, sacrificia, theomanias, idolomanias, turpitudines denique errorèsque huiusmodi vniuersos diligenter conquiescere, atque ijs Christianæ fidei candorem, integritatem, soliditatem, pulchritudinemque opposuere: virtutes interim probatasque de Deo aliisque rebus sententias quas apud illos inuenissent, nonnihil dissimulantes: ea, opinor, cogitatione, quod ad coercendos aduersarios non ea valerent, quæ sapienter Philosophi statuisent, sed quæ peccassent. Atque idcirco eo etiam nomine exagitarunt illos, quod Philosophiam ad popularem auram quæstumque retulerint, contentionibus, inuidiaque seruiuerint: omnibus denique voluptatum illecebris irretiti, atque deprauati fuerint. Alij tamen paulò aliter. Nam quæ præposterè statuisse viderentur illi, exagitarunt acriter: quæ rectè, agnouerunt quidem: sed ne locus relinqueretur aduersarijs, vnde attollerent supercilium, ad priscam mortalium Philosophiam ac veritatem reuocare conati sunt: quasi ex Hebræis à quibus Philosophiam manasse volunt, ea furati essent. Ac priorem quidem viam non modo secuti sunt Tertullianus, Lactantius, Chrysostomus, Nazianzenus, atque alij multi, ex ijs quos paulò ante recitauimus, verum etiam complures alij, quorum libri ad nos minimè peruenerunt. Nam Apollinaris ius Episcopus Laodicenus qui triginta integros libros scripsit in Porphyrium, Apollonius item, Hegesippus, Phileas, Methodius, & eiusmodi alij, qui aduersus Porphyrium adhuc atque Idolorum cultores dis-

† In Apol. l. de pallio, ad Scapulam de testim. an. ad uersus ido. & idololat. & al.

sputarunt, acriter (quantum ex Eusebio, Hieronymo, Epiphano, & alijs colligere possum) uersere aduersarios. Posteriorem autem viam iniere Eusebius, Cyrillus & Clemens Alexandrini, Augustinus atque alij, tum ex ijs qui extant, tum facillè ex ijs qui interiere non pauci. Nam in quam tandem classem referendi sint nonnulli ex antea dictis, ac præterea Victor Romanus Pontifex, Bardesanes qui Syriacè atque egregiè scripsit in Gentes (tametsi tum ipse, tum alij quidam pauci, quos interim recenseo, hæresi fœdarunt se miseri) Brabianus, Photinus, Candidus, Musanus, Eusebius Emisenus (alter est hic ab eo quem terimus, atque longè antiquior) Gregorius, Boëtius, atque alij multi, quorum scripta ad nos transmissa non sunt, mihi non facillè coniectare licet; nam pro fide tantum in Philo-
sophos decertasse scimus. Quanquam posterioribus sæculis cum iam Ethnicorum deseruissent calumniæ immo verò iam viderentur euanuisse, alij quidam in antiquiores, clariorèsque Philosophos intuentes, quandam conciliandi rationem adinuenerunt: atque idcirco ostendere conati sunt veteres Philosophos fidei nostræ minimè aduersari, sed fauere potius: atque eorum dogmata ex eodem esse hausta fonte, ex quo nostra celestis hæc Philosophia. Tametsi huiusmodi dogmata apud illos tenebrosa sint in multis & deformata: apud nos verò pura, sincera, ac planè diuina perseuerent. Atque hanc sanè viam inijt Augustinus Eugubinus ciuis meus, vir sanè eximia eruditionis, ac linguarum scientissimus: qui decem integris libris, quos de perenni Philosophia inscripsit, ostendere conatus est Christianam Philosophiam eandem feruè esse, quam veteres Poætæ, atque Philosophi, ac prisca propè mortales omnes coluere: licet paulò obscurius, aut minus intelligenter sepe locuti sint. Et ideo non modò de Deo singulari, deque creatione rerum, & animi immortalitate, verum etiam de Deo Trino, de Angelis atque Dæmonibus, de extremo hominum iudicio, & exitio Mundi, deque futura vitæ, siue præmijs, siue supplicijs, beatâque vitæ in vniuersam, eadem feruè tradidisse illos, quæ nos profiteamur. ut propterea perennis (vnde etiam libri inuenere nomen) sit Philosophia vniuersa. Quanquam hoc ipsum argumentum antiqui etiam, licet variè atque inter ipsas Apologias magna ex parte complexi sunt. Quin Origenes, qui, Hieronymo teste, decem Stromatèis libris Christianorum ac Philosophorum sententijs collatis decreta nostra omnia ex Platone, Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmare conatus est, hoc ipsum argumentum copiosè tractauit. Quæ res his quoque posterioribus sæculis Platonicos excitauit multos, qui minimè dubitarunt Platonem & Aristotelem non inter se solim, verum etiam cum Christiana veritate conciliandos suscipere. Quo Philosophandi genere ex Academicis etiam delectatus est Philo; qui vniuersam Platonis Philosophiam ac Theologiam (quanquam sine delectu vlllo, ac supra quàm ferri possit liberius) ad Mosis Genesim reuocauit. Quamobrè sapienter mea quidem sententia B. Thomas, qui quod Philo in Platone audaciùs, parciùs in Aristotele præstitit. Nam dū plerique Aristotelica decreta (vt erant dubitationum salebrarumque plena) opinarentur à Christiana veritate penitus dissentire; ipse vsque adeo commodè exposuit

ferè omnia, ut quod pertinet ad doctrinam, aut nulla, aut certè leuissima impietatis vestigia in eo reliquisse videatur. Cum enim in libris quos scripsit contra Gentes, Christianæ fidei mysteria atque decreta vallasset tum aduersus Ethnicos, tum aduersus hæreticos qui Ethnicismum saperent: atque hac de causa, quæ naturalem intelligentiam rationemque haud superare viderentur, humanis confirmasset ratiocinationibus: quæ superant, ab infidelium propugnasset telis, atque in primis ostendisset pugnantia nullo modo continere; Aristotelis quoque Philosophiam tanquam acutissimum telum, sed à furiosis hostibus iamèiu occupatum, atque in nos conuersum; ex Ethnicorum hæreticorumque manibus extorsit. neque id solùm, verùm etiam eodem Philosophiæ telo Christianos ad Religionis arcem tuendam, truculentosque hostes confodiendos armauit. Nam quæ de diuinis rebus scripsit ille, contemplatiuæ Theologiæ, quæ de moribus, morali accommodauit vir sanctissimus. Denique Aristotelea omnia siue ad nostra dogmata confirmanda, siue ad contraria refellenda, siue ad Christianas præceptiones explicatè ritèque tradendas ac certo constantique ordine disponendas, retulit. Ut verissimè dici possit ad arcem vocasse ancillas: varias, inquam, Philosophiæ partes reuocasse ad Theologiæ usum.

S E D quorsum Ecclesiasticæ defensionis, variaeq. illius rationis tam alie repetita oratio? eo nimirum, ut intelligatur apud Patres idcirco male audire cœpisse Philosophos, quod Philosophorum nomine Idololatrias maximè ac superstitiones Christianæ fidei oppugnatores intelligerent. Cum enim ij Philosophiam profiterentur, hocque præcipuo ariete, quo suam expugnare debuissent superstitionem, appeterent fidem, Apostolus ac Patres haud grauatè huiusmodi illis reliquerunt nomen quod apud homines sustinerent. Et idcirco videas Eusebium, Iustinum, Lactantium, Nazianzenum, atque huiusmodi alios, dum Ethnicorum Philosophos perstringunt, horum Theologiam, seu potiùs Matheologiam suis phaleris denuotare, atque ostendere illam ex superstitionis fabulis, sacrilegis ritibus, fallacissimis oraculis & theogonijs (dicam paucis) idolomanijs teterrimis fuisse constatam: insanas quoque de Mundi, hominisque ortu sententias, quin Deorum bella, adulteria, turpitudines denique innumeras continuisse. Atque ex his etiam constare satis potest, cur maiores nostri cum eius ætatis hostibus dimicantes, in antiquos etiam Poëtas ac Philosophos intulerint arma. Tametsi enim ij in Christianam legem quippe quæ multo postea nata est, nihil scripsissent: veruntamen calumniatorum religio instituta, ac Philosophia ipsa cum veteribus erat communis: usque adeo ut cum robustam aliquam machinam in nos vrgerè vellent, illam ex Peripateticorum maximè Academicorumue, aut Stoicorum officina proferrent; siue etiam in abditis Homeri, Orphei, alteriusue Poëta penetralibus molirentur. Id quod apertè satis ex Patrum Apologijs intelligitur, præsertim verò ex his quæ Celsus, Porphyrius, Iulianus atque huiusmodi alij apud Origenem, Hieronymum, Cyrillum, Nazianzenum, atque huius ordinis viros nobis obieciisse legimus. Quanquam in Philosophis oppugnan-

dis hæreticorum quoque habita est ratio, ac fidelium etiam multorum insolentiæ ac temeritatis. Nam cum ij, licet quædam è medijs Philosophorum spatijs desumerent, plura ex eorundem doctrinis præposterè deriuarent, & usurparent: quin secretiora fidei mysteria humanis rationibus ac minutis Dialecticorum interrogatiunculis concludere ac definire conarentur; miris denique inuentis sacrosancta fidei mysteria miscerent atque confunderent, acrius in illos inuectum est à Maioribus nostris. Quæ cum ita sint, iam ad contraria Patrum argumenta diluenda, seu potiùs eorum sententias explorandas, communia initia atque rationes apparebunt.

AC PRIMVM magna eorum authorum pars non germanos, sed adulteros Philosophos impugnat: falsaque decreta quæ cum veris permixta sunt, damnat, non vera. Etenim quemadmodum eo processit humana temeritas, ut multi per speciem pietatis falsa dogmata in Hebræorum legem primùm, tum in Christianam Religionem importarunt; ita etiam multi per speciem sapientiæ falsas opiniones & decreta iniecerunt in Philosophiam. Atque hinc commentitiæ illæ, ac profanæ de Deo, de Mundo, de animo, deque huiusmodi alijs manarunt opiniones. Hinc præclare dicebat † Origenes totius sapientiæ fontem atque originem fuisse Deum: humana tamen ignoratione & temeritate factum esse, ut & honestissimum Philosophiæ nomen tot erroribus esset demigratum: & quæ in utilitatem tributa fuerant, in perniciem conuerterentur. Et hoc ipsum est quod grauissimis verbis Hieronymus docuit † tum in illud Apostoli. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. ubi monebat Deum non omnem sapientiam improbasse: cum se interim ex creatis rebus cognoscendum præberet, atque omnis sapientiæ author diceretur; sed curiosam & fallacem: cum improbi ingenio, perinde ac diuinijs male uerentur: tum in illud Danielis, Tradidit Dominus in manus Nabuchodonosor partem vasorum domus Dei. ubi, Si cunctos (inquit) Philosophorum reuoluas libros, necesse est, ut in eis reperias aliquam partem vasorum Dei: ut apud Platonem fabricatorem Mundi Deum: ut apud Zenonem inferos & immortales animas, & vnum bonum honestatem: sed quia iungunt mendacium veritati, & Naturæ bonum, multis perdunt malis, ideo partem vasorum domus Dei, & non omnia vasa integra atque perfecta cepisse memorantur. Id quod suscipiunt confirmant † Clemens ac Iherodoretus: quorum prior cum differeret proposita Apostoli verba, asserbat non veros sapientes, sed Sophistas reprehendi; quique non vtilia & solida, sed curiosa & superuacanea sectarentur. Neque enim (inquit inter cetera) omnes sapientes intelligit Apostolus, sed qui sibi sapientes viderentur, quia intelligit Dominus eorum cogitationes vanas esse. Quare Cratinus de his cecinit.

Vobis Sophistarum examen quid profuit?

† Postle-

† Orig. hom. 18. in Num.

† Hier. in ep. 1. ad Cor. c. 13.

† Clem. lib. 1. Strom.

Ut eorum qui Philosophiam damnare vult sunt, explicetur sententia, fundamenta quædam iaciuntur. Primum. A plerisque adulteros philosophos oppugnari non philosophiam inuenerunt.

† Posterior verò ex Platonis ipsius confessione, quam tum ex libris de Rep. ac de legibus, tum ex Politico & Theaeteto profert; demonstrabat Philosophos erroribus etiam fuisse implicatos. Sed neque Chrysostomus longè abfuit ab hac sententia: nam † alicubi fatetur inter cetera quæ rectè statuerunt quidam ex Philosophis, sapienter tradidisse animam esse immortalem: virtutem nulli re externa intelligere: & ex necessitate aut fato non esse ut quis euadat bonus aut malus. Quamobrem sapienter, ut solet, Nyssenus, † habet. (inquit) Philosophia seculi, humanaque disciplina carnale quoddam præputium, quo circumciso, quod relinquitur, Israëlita inuenitur esse nobilitatis. Nam dum perhibent immortalē esse animam, id pium est: dum de corporibus in corpora transire volunt, id tanquam præputium est circumcidendum. Deum esse non negant, creatorēque omnium à quo pendeant cuncta: verè asseuerant: sed materiam creatori veluti egenti supponunt: id falsò. sic multa sunt veris excogitata rationibus: sed absurdis postea maculata. Hæc Nyssenus. Quæ sanè ante illum Origenes quoque complexus fuerat copiose. Cum enim & dissidium & fœdus perpenderet Abimelech cum Isaac, sic diserebat. Philosophia neque in omnibus legi Dei contraria est, neque in omnibus consona. Multi enim Philosophorum vnum esse Deum, qui cuncta creauerit, scribant: in hoc consentiunt legi Dei. Aliqui etiam hoc addiderunt, quòd Deus cuncta per Verbum suum et fecerit et regat: et Verbum Dei sit quo cuncta moderentur. In hoc non solum legi, sed etiam Euangelij consona scribunt. Moralis verò et Physica quæ dicitur Philosophia, penè omnia quæ nostra sunt sentiunt. Dissident verò à nobis cum Deo dicunt materiam esse coeternam, dissident cum negant Deum curare mortalia, sed providentiam eius supra lunaris globi spatia cohiberi: dissident à nobis cum vitas nascentium stellularum cursibus pendunt. dissident cum sempiternum dicunt huic Mundum, et nullo fine claudendum. Sed et alia plurima sunt in quibus nobiscum vel dissident, vel conueniunt. Et ideo Abimelech secundum hanc figuram aliquando in pace esse cum Isaac, aliquando dissidere describitur. Hæc & alia multa quæ longum esset recensere hac de re Origēnes. Quicum B. Augustinus cum sepe alibi consentit, tum præsertim libro primo † in Genesim: ubi egregie nos admonet, multa verè ac sapienter statuisse Philosophos de natura rerum: atque hæc nullo modo pugnare posse vti diuinis literis: idēque ne aut simulata religionis superstitione à vera Philosophia recedamus, aut false Philosophiæ loquacitate seducamur, id sine ulla dubitatione falsissimum censendum esse quòd diuinis literis aduersatur. Quam sententiam ne quid amplius exoptari posset, in libris † de ciuitate Dei ex ipsiusmet Apostoli explicita doctrina. Quocirca cum vera falsis permista sint in Philosophia, adulterina dogmata (ut dicebam) damnant plerique istorum Patrum, non verà atque germana.

† Theod. l. 1. de fide.

† Hom. 7. in ep. 1. ad Cor.

† Nyss. in li. de vita Mos.

† L. 1. in Gen. ad li. c. 8.

† li. 8. c. 9.

DE INDE sanctissimi illi viri sepe non studium externarum doctrinarum reprehendebant, sed temerarium illorum philosophandi rationem, qui passim diuina mysteria quantumuis humanā superarent intelligentiam, humanis rationibus, (ut nuper dicere cœperamus) examinare, metiri, ac manibus propè ipsis (si Deo placet) tractare niterentur: fide interim quæ vna debet esse fundamentum, vel repudiata & spreta, vel certè humanis persuasionibus posthabita. Atque huc spectabat † Apostolus, cum traderet non in humanis rationibus & persuasionibus, sed in virtute & sapientia Dei fundari ac nitī fidem nostram. id quòd clarius expressit cum nos hortaretur ad mancipandos animos in obsequium fidei. Atque hoc consilio aiebat † Hieronymus sacrilegium esse humanas rationes transferre ad diuina. hoc † Epiphanius monebat reuelari Spiritum Sanctum non ijs qui de ipso humano sensu argumentantur; sed ijs qui piè ac legitime credunt. hoc † Ambrosius clamabat auferenda argumenta & disputationes ubi quæritur fides. hoc † Athanasius, Quæ fide traduntur (inquit) curiosè inuestigationi perue minimè sunt. hoc † Chrysostomus periculosum esse affirmabat curiosè examinare, & inuestigare Dei mysteria: fide & simplicitate opus esse ad eorum comprehensionem, non Philosophia: † obedientiam denique exigere à nobis Deum, non curiositatem. Hinc præclare etiam † Cyrillus Alexandrinus. Id (inquit) quòd est fide susceptum, non ulterius inuestigationibus audaciùs est peruestigandum; etenim quòd ultra inquiritur, non est fides. Sed & egregie † Bernardus quoque cum diceret, Dum paramur de omnibus reddere rationem, etiam quæ sunt supra rationem & contra rationem præsumimus, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quàm rationem ratione conari transcendere? & quid magis contra fidem, quàm credere nolle quicquid non possit ratione attingi? Atque huc pertinent magnificè illæ voces ab Salomone & Apostolo profectæ, ab † Irenæo repetitæ, à † Tertulliano, Epiphanio, Cyrillo sepiùs confirmatæ atque exaggeratæ altius. Institutionem nostram esse de præcepto Salomonis. DOMINVM in simplicitate cordis esse, quæne dum. PROCVL releganda à fidei rebus ea verba, Quare & quomodo? Vnde malum & quare? Vnde homo & quomodo? denique vnde Deus? Atque aduersus temerariam horum philosophandi rationem discerni cum alijs multi, tum verò Iustinus Martyr in oratione Parænetica ad gentes, Clemens libro I. & V. Stromatum, Lactantius libro tertio diuinarum institutionum, Theodoretus libro primo de curandis Græcanicis affectionibus, † Eusebius libro I. de præparatione Euangelica, Diadocus Cap. XXII. Cyrillus libro de recta fide. † Tertullianus libro de præscriptione hæreticorum. Neque vero hæc eò spectare existimes, quòd ubi sancita sit fides ac persuasa, humanis rationibus (ne si id quidem fieri commodè possit) ad eam confirmandam non sit utendum: nam (ut differit † Clemens) cognitio quæ supra fidei fundamentum habetur. splendida est ac magnifica: ac propterea Patres curiositatem, semper & audaciam reprehendunt, non moderatam cognitionem atque fidem.

† 1. ad Cor. c. 7.

† Hiero. in c. 30. Hierem.

† Epiph. bar. 66. in confut. 3. c. Axiij.

† Amb. l. 1. de fide c. 5.

† Athan. in ep. ad Serap.

† Chryst. in hom. 2. in ep. ad Rom. & hom. 4. in ep. 1. ad Cor.

† Hom. 17. in ep. ad Rom.

† Cyr. dial. de Trin. l. 2.

† Ber. ep. 190

† Iren. lib. 1. adu. her. c. 1.

† Tert. lib. de præscr.

† Cyr. & Epiph. canon vno in loco.

† Lact. c. 3.

† Euseb. c. 2. & 3.

† Tertu. c. 8. 9. & 10.

† Clem. lib. 5. Strom.

Secundum. Sæpe non studium externarum disciplinarum, sed temerariam philosophandi rationem reprehendunt.

Sed eo spectant ut intelligatur, si res humanis rationibus peragatur, aut rōnis, aut maxime, ac demonstrationes, omninoque explorata rationes quæ rantur, id verò (cum fides ex + Apostolo sit substantia rerum sperandarum + ad Heb. 11 argumentum non apparentium) infidelitatis esse. Quocirca qui hoc tempore fide semper retenta, ac tanquam splendidissima face omnibus propofita philosophantur, scitè atque prudenter philosophantur.

Tertium, Dammati eos etiã qui nimij sunt in profanis doctrinis: ac sine delectu vnãque voluptate ducti aut curiositate philosophantur, spernentes in-
terim verã sapientia fructus

DENIQUE certum est Patres non modò reprehendere instituisse eos Philosophos de quibus diximus, verùm etiam Christianos multos, qui Philosophos legerent; sed tamen eiusmodi Christianos non alio reprehendebant nomine, nisi quod nimij essent in profanis doctrinis, & ad nauseam usque philosopharentur: cum præsertim sine delectu nullo id facerent, atque vna voluptate ducti, aut curiositate, non solidæ eruditionis, honestæque utilitatis studio; in Agar interim ancillaëque amore, hoc est in profana doctrina conquiescentes; Sara, id est diuina sapientia, neglecta. Nam (ut egregie monebat + Ambrosius) alia legenda sunt ne negligantur, atque huiusmodi sunt diuina litera, harumque persimiles: alia ne ignorentur, ut humana disciplina, alia, ut resellantur, qualia sunt scripta hæreticorum, Sophistarum, & huiusmodi aliorum. Et idcirco de his postremis Hieronymus cum de Daniele ac socijs loqueretur; aiebat, Discunt non ut sequantur, sed ut iudicent & conuincant. quomodo si quisquam aduersus Mathematicos velit scribere imperitus mathematices, risui pateat, & aduersus Philosophos disputans si ignoret dogmata Philosophorum. Discunt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua Moses omnem sapientiam Aegyptiorum didicerat. Hæc Hieronymus. Quanquam si quid veri complectebantur Aegyptiorum & Chaldæorum litera discabant non modò ad resellendos illos, sed ut erudirentur etiam: ac veluti Dei populus ex Aegyptiorum spolijs ditarentur: nam hoc ipso eruditionis nomine hæc eadem Moysi, Danielis, ac sociorum exempla vrgent Basilius, Augustinus, Beda, & plerique alij. Hinc scitè profectò + Cassiodorus. Veruntamen (inquit) nec illud Patres sanctissimi decreuere, ut secularium literarum studia respuantur, quia non exinde minimum ad sacras scripturas intelligendas sensus noster instruitur: si tamen diuina gratia suffragante notitia ipsarum rerum sobriè ac rationaliter inquiratur; non ut in ipsis habeamus spiritus prouectus nostros, sed per ipsa transeuntes, desideremus nobis à patre luminum proficuum salutarèque sapientiam debere concedi. Cui sententiæ mirificè etiam fauet Beda dum + sic scribit, Turbat acumen legentium, & deficere cogit qui eos à legēdis secularibus libris omnibus modis existimat prohibendos, in quibus si qua inuenta sunt vtilia, quasi sua sumere licet, alioquin Moses & Daniel sapientia & literis Aegyptiorum Chaldæorumque haud passi essent se erudiri: quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant. Nec etiam ipse Magister Gētium aliquot versus Poëtarum suis

+ refert. dist. 37. c. 10.

+ in proæ. dist. un. inf.

+ in li. 2. Reg. 19.

vel

+ Basl. in or. ad adol. + Aug. 2. de doct. Christ. + Dam. l. 4. de fi. ori. c. 18

vel scripturis vel dictis indidisset. Cur ergo legi prohibentur quæ tam rationabiliter legenda probantur? Hæc iste: quæ omnia tradidit + Basilius, + Augustinus, atque alios sapientissimos sequutus Patres, quorum sententias partim attingi supra, partim, quoniam in re non obscura versamur, libenter prætereo causa breuitatis. Quanquam autem illa + Damasceni verba, quibus rem totam non minus breuiter, quam eleganter ac scitè expressit, prætereunda non sunt. Sic ergo loquitur. *εἰ δὲ πῶς δὲ τῶν ἐξωθεν χηρίμων καὶ πῶς τὰς διυνηθείμεν, ἢ τῶν ἀπαγορευμένων ἐστὶ. γὰρ οὐ μὲν δόκιμοι ζῆταί, τὸ μὲν γνήσιον χηρίων σαρδόντες, τὸ δὲ κίβδηλον παραιτέμενοι. λὰ βωμοὶ λόγους καλλίστους, θεοῦ δὲ γὰρ λόγους καὶ μὲν τοὺς ἀλλοτρίους τοῖς κηρίων ἐπορῆσιν. πλῆσιν γὰρ ἐξ αὐτῶν ἰχὺν κτίσασθε διυνηθείμεν.* Hoc est, Si quod ab externis decerpi à nobis possit, non est quod despiciatur. Quin potius probati instar trapezita legitimum purumque aurum coaceruemus, refutemus adulterum. Excipiamus honestos optimosque sermones: ridiculos autem Deos, alienasque fabulas canibus proiciamus. Ita enim fiet ut aduersus illos ex eorundem scriptis vires magnas colligamus. Hæc sanctissimus author Damascenus, qui idcirco etiam alicubi monebat se in profanis libris non nisi apis more (quæ etiam fuerat Basilius similitudo) versari, atque ut ab inimicis ipsis caperet salutis fructus. Hæc ad prioris sententiæ rationes explicandas, communia initia. Quibus illud etiam addendum videtur, hyperboles quas in diuinis literis Hieronymus, Augustinus, alique sapientissimi viri sine vlla dubitatione agnoscunt, in patribus reperiri non raro: idque præsertim dum de Philosophorum vanitate agitur. Etenim cum viderent Philosophos plurimos obfirmato animo sua decreta retinere, ac fidei mysteria quippe quæ sibi non paterent, respuere, quin etiam hæreticos interdum philosophicis rationibus (quanquam præposterè usurpatis) suos errores tueri, ita ut Philosophia quæ erat istorum iniquitas, iam Christianæ fidei aries videretur, clamabant Patres Philosophorum decreta esse vanitatis falsitatisque plena: a Sophistis Dæmonèque ipso fuisse Philosophiam inuentam: miras errorum ansas præbere fidelibus: denique repudiandam esse & exterminandam. Atque hoc pacto iustissimo quodam impetu ducti, ac Zelo succensi, in adulterinos istos Philosophos, humanam sapientiam ab Christiana Republica eliminabant in vniuersum.

QUAE cum ita sint, iam si quis rem totam expendat diligenter, animaduertet profectò nullum prope locum atque argumentum saltem ex Patribus fuisse à nobis allatum contra Philosophiam, quod vna aut altera tripartita huius, seu potiùs quadripartita rationis via non facillè cum posteriori sententia concilietur. Quanquam ne aut muneri deesse videar, aut causam suspectam reddere si cominus congredi cum ijs recusem, qui Philosophiam, humanasque disciplinas nisi sunt lacefcere, age ijs omnibus sigillatim respondeamus.

Iam diluuntur Argumenta, quæ allata fuerant pro contraria sententia: ac sigillatim exponuntur Patres.

Chrysoſtomus

A C primū Chryſoſtomum oppono; atque ab ipſo in fidei obrectatores exardefcente ad pacatiorem pronoco. Qui ſanè, ut intelligeremus adulterinos Philoſophos non Philoſophiam in vniuerſum à ſe damnari, † conqueritur ſapientiam in malum uſum fuiſſe conuerſam: ac propterea comparat illam cum vino, corporiſque robore: quæ natura bona ſunt; præpoſtèro uſu mala. Deinde cur obſecro uir ſanctiſſime, tot Philoſophorum volumina peruolutaſti? tot eorum decreta didiciſti? Ego uerò ut eos reſellerem atque exterminarem. At hac ſaltem ratione Chriſtiano uiro concedere debes eorum uſum. Quamquam ſi tot clariffimorum uirorum ſententias, tot etiam rationes urgeam, quibus efficitur captis ac moderatis Philoſophiæ ſtudio nulla modo eſſe interdendum, an non libenter fateberis non modò ad Ethnicos qui diuinis oraculis fidem haud præſtant, reſellendos, immò et erudiendos ualere plurimum; uerum etiam imbecillis, rudibus, in fide etiam uitantibus iuuandis confirmandiſque; mortalibus denique omnibus, prudentia atque artibus quibus publicis priuatiſque rebus conſulamur, perpoliendis, eſſe pernecessariam? Ita ſanè: nam id planè Apoſtolum feciſſe uideo; dum infideles Areopagitas ad ueritatem, fidelem Titum ad prudentiam, imbecillos Corinthios ad moderationem informare ac prouehere niteretur. Atque hæc ipſa ratione illum Iudæis Iudæum, Græcis Græcum, omnibus omnia factum eſſe † opinatus ſum. Quo conſilio diuinum quoque Pſalterium cum Hebræis egiſſe monui aliquando. Quin etiam iam minimè † repugnarem, quæ ad Naturæ atque Vniuerſitatis cognitionem pertinent, ubi ſacris literis explicandis uſitè eſſe poſſint, ex Philoſophorum fontibus merito hauriri: ac proinde ueriffimè tradi cœlum globosum eſſe atque rotundum, varijs quoque orbibus variari ac diſtingui; ſydera etiam ſuis eſſe infixæ ſedibus, ac potiùs ad circulorum conuerſiones quàm per ſe ipſa conuerti: atque huiusmodi alia doceri, de quibus † aliquos apud noſtras, meque interdum addubiſſe memini. Neque enim ueritas pugnat cum ueritate: aut recta ratio, moderatæque inueſtigatio diuinorum myſteriorum aſſenſioni obſeſſe uallo modo poteſt. Hæc Chryſoſtomus. Qui ſanè hoc pacto tum ſecum ipſe, tum cum poſterioris ſententiæ authoribus optimè congruit. Tu uerò Tertulliane qui paſſim Philoſophos proſcindis ac damnas, atque in primis † clamas eſſe Patriarchas hæreticorū: ex Philoſophorum ingenio † hæreſes omnes animari: à † Philoſophia hæreſes ſubornari: ſubtiloquentiaæque † ac Philoſophiæ regulis hæreſes omnes conſtare; unde tandè (ut innumeras hæreſes prætermittam quibus vniuerſe Philoſophorum ſectæ refragantur: tantum abeſt ut faueant) tuas illas collègiſti hæreſes, quibus Vatiniano odio infectaris ſecundas nuptias: pœnitentibus mœchis claudis, Eccleſiæ gremium: et (ut præteream cæteras quæ ſunt pluriimæ) Montanum, cuius etiam ſectator factus es, Paracletum feciſti? An tu hos errores (miſerè) Philoſophorum fontibus hauſiſti? ſi negas, iam calumnias abs te in Philoſophos conſlatas ipſemet diſſoluis ac deſtruis. ſi affirmas; hos obſecro mihi fontes apud Philoſophos oſtende. Quamquam cum non Philoſophorum decretis, ſed diuinis ſcripturis, præpoſtèrè tamen à te expoſitis, tuas iſtas hæreſes tueri conatus ſis aliquando, ac uel illud Iohan-

Tertullianus.

† hom. 7. in c. 1. epiſt. ad Cor.

† ora. 2. ad Iud. eos. † loco citato.

† Laſt. Orig. & alij.

† lib. de præſer. her. c. 3. † lib. 1. adu. Marc. † lib. de præſer. loco cit. † lib. 5. adu. Marc.

† Iob. c. 8.

† ex Tert. in l. de reſurr. carnis.

nis, † Cum uenerit Spiritus ueritatis docebit uos omnem ueritatem, inſaniffimo Montano, de cuius cupa perpotati, turpiſſimè aptaueris, ſubterfugium tibi ſuper eſt nullum. Deinde illud mihi reſpondeas uelim, cur tantopere Ethnicorum ſcripta, Philoſophorumque decreta euolueris. Etenim illud ueriffimè affirmari poteſt, neminem ex Patribus, ſi tamen uerum atque alterum exceperis, reperiri, cuius licubrationes plus aliquid quàm tuæ oleant ex Ethnicorum diſciplinis; ac præſertim ex Academiâ. Nam ingens quidem rerum externarum copia cernitur in Nazianzeno; maxime uerò ubi obruit Iulianum: incredibili etiam earundem uarietate præſus eſt Clemens, Iuſtinus, et Eufebius: à quibus etiam haud longo interuallo ſuperatur Laſtantius: nam Origenem (ſi quæ extant tantum ſpectemus opera) inter hos agrè retulerim. At tu, ſi tua ſcripta attentè legantur, quod attinet ad externam eruditionem, cum his omnibus decertaſti: aliquos etiam ſuperatiſti. Iam itaque cur pernicioſa (ut tu uocas) horum librorum lectio- ne fatigari tandiu uolueris, reſpondeo. At uerò me † philoſophari coëge- runt hæretici, quemadmodum et rhetoricari, atque ad iſtos reſellendos id feci. Accipio excuſationem tuam: atque eodem quo tu in Philoſophia uerſatus es nomine, ſtatuo idem ſtudium eſſe retinendum. Quamquam tu quidem iniquus Philoſophorum fuiſti iudex, eorumque ſcripta toruo inſpexiſti oculo: qui falſa dogmata non modò curioſius ueſtigas improbaſque liberius, recta uerò diſſimulas libenter ac præteris (id enim eſſet tolerabile) uerum etiam hæc ipſa interdum aut detorques, aut etiam immeritò repudias ac cul- pas. Nam id uel errores in quibus de Deo, deque humano animo diſſerens, lapſus es, declarant luculenter. Sed de his deinde in Timæo opportu- ne. Ergo ſi tu quidem uerè atque ex animo ſtatuſ, à Chriſtiana ſocietate omnino explodendam eſſe Philoſophiam, ego ſanè libentiùs tot Catholicorum Pa- trum ſententiam amplector quàm tuam. Si uerò hyperbolicè te ſepe locu- tum eſſe fatearis, ac quoniam hæretici Dialectica ac Philoſophia abutentes, in Chriſtianam fidem nimis iniurioſi uiderentur, Philoſophiam etiam nedum hæreticos hac una de cauſa ab Eccleſia exterminandam eſſe cenſis, nò ma- gnopere improbo. Quin etiam cum non potueris non ſepiſſimè uti Philoſo- phiæ initijs atque decretis, Platonis quoque interdum, et aliorum quorundam ſententias in tuum uſum (quancunque tandem illis retuleris gratiam) con- uertere, uideo te non raro factis tua dicta reſellere. Hæc ad Tertullianum. Irenæus uerò non Philoſophiam ipſam damnat, aut Philoſophos in vniuer- ſum ſed eos tantum perſtringit qui Gnoſticorum dementia quoquo modo ma- teriam miniſtraſſent. Ex quibus etiam multi non Philoſophi fuerunt, ſed Poète. Quamquam tanta etiam moderatione perſtringit eos, ut etiam ſigni- ficet non pauca rectè ab illis fuiſſe tradita, quibus tamen Gnoſtici præpoſte- rè uterentur. Denique hæreticorum errores infectabatur Irenæus. quare ut hæretici in omnibus abutebantur Philoſophiæ, aut etiam cum Philoſophis peccabant, habuit unde aliqua Philoſophorum errata reprehenderet, atque in crimen uocaret. Philoſophorum autem uirtutes, quæque rectè ac ſapienter pronunciarentur, cur proſequeretur, haud ualde habuit. Ut non mirum ſit

Irenæus:

Nazianzenus, si allucini in eos vir sanctissimus inuectus sit. At vero Nazianzenus non veros Philosophos, sed eminentes tantum respuit ac temerarios: vanaque ac perniciose dogmata damnat quæ eo tempore Iulianus inter ceteros in Christianam fidem impudentissime iactabat, non solida atque germana. Atque hoc nomine Philosophos appellat Patriarchas hereticorum: nimirum quod Heretici huiusmodi decretis quorum turpitudines etiam attingit, uti non dubitarent: Nam quanti fecerit veræ Philosophiæ studium, tum ijs laudibus declaravit, quibus ob excellentem humanarum doctrinarum notitiam celebrat Basilium: tum suimet ostendit exemplo: cum externa sapientia ad miraculum propè fuerit excultus. Quocirca Apostatam, quicum non sacris, sed profanis ratiocinationibus fuit agendum, ijs ipsis quibus ille Christianis infultabat, Ethnicorum armis non oppugnavit solum, sed expugnavit ac fregit. Quod si interdum Philosophos omnes carpere visus est, atque humanæ Philosophiæ auctoritatem in universum eleuare, id sanè accidit partim, quod illorum mores ac vitam spectaret potius quam præcepta: partim quod eam conferret cum diuina Philosophia, apud quem ceu stellæ coruscante Sole splendorem omnem ac decus amittit. Nam idcirco in Iambis † asserbat rem bonam secutos Philosophos, sed non bene: eosdemque ostendebat humanæ gloriæ ac libidini seruisse: cum tamen ibidem ex varijs Philosophorum sectis copiosè demonstraret nihil virtute melius atque præstantius reperiri. Quid plura? Nazianzenum diligenter euoluas: atque eum intelliges ex Ethnicorum scriptis, præsertim verò ex Platone, innumera propè non dicam ad Philosophos refellendos, sed ad pietatis dogmata explicanda & illustranda deriuasse in suos libros. Ego enim hoc labore in presentia supersedeo, quod commentarijs in Timæum, hoc est proprijs locis id reseruauerim. Nunc venio ad Eusebium, quocum agam paucis. hic enim primò Ethnicorum sapientiam confert cum Christiana: quod dum fit, eam sanè non inferiorem esse solum, sed ne legitime quidem conferri posse, & fateor & prædico, usque adeo longo relinquatur intervallo. Deinde in ijs libris in quibus exagitat Ethnicos aut vna aut maximè spectat ea quæ ad eorum ceremonias ac religionem seu potius superstitionem attinent: ut nimirum huius fœditate ac portentis patefactis, Ethnicis qui Christianis quasi auitæ religionis desertoribus calumniam creassent, impurissimum os obstrueret. Nam alioquin Eusebius externam sapientiam, atque Academicorum imprimis, plus satis interdum suspexit: ut † libro X. in Timæum atque alibi declarabimus. Iam verò cæteris facile est respondere. Nam Augustinus luculenter sententiam explicauit suam: ostendit enim moderatum externarum doctrinarum usum, & opportunum, Ecclesiæ non modò non obesse, sed prodesse plurimum. Quamobrem ipse illud vnum monebo in presentia, Epistolam illam in qua tam ardentè Philosophiæ obrectare videtur ad Memorium Episcopum esse scriptam, qui lucubrationes quasdam de medio profanarum doctrinarum ab eo peteret, ac curiosius peteret. Ergo Augustinus Episcopalis oneris, Ecclesiasticarumque curarum memor, in quas incumbendum esset

† Iambo 18.

† vide li. 10. Dec. 1. fusè & lib. 1. Dec. 2. & alibi.

utriusque, non inopportuna sanè occasione arrepta, liberales disciplinas extenuat vehementer, immo verò illiberales esse docet, Christianasque solum hoc nomine censesdas esse. Quamobrem cum Ethnicos qui liberaliū disciplinarū gloriarentur, libidini seruos appellasset, grauissima illa, liberalique viro planè digna intulit verba. Quid enim aliud dicendum est ijs qui cū sint iniqui & impij, liberaliter sibi videntur eruditi: nisi quod in literis verè liberalibus legimus. † SI VQS filius liberauerit, tunc verè liberi eritis: per eum nanque præstatur, ut ipsæ etiam quæ liberales disciplinae ab eis qui in libertatem vocati non sunt, appellentur, quid in se habeant liberale noscatur. Neque enim habent congruum libertati, nisi quod habent congruum veritati. Vnde ille ipse filius, & veritas (inquit) liberabit vos. Hæc Augustinus. Quare ubi humanæ doctrinæ cum diuinis conferuntur, non illiberales modò appellentur: verum etiam insanæ, tenebrosæ, omnibus denique flagitijs coopertæ censeantur. Nam cum beatæ etiam mentes, quæ ab omni corporis concrecione seingata sunt, ubi de Deo agitur, corporeæ dicantur, quid mirum si hominum sapientia quæ apud Deum est stultitia, reputetur illiberalis? Adde si alibi vnquam hoc certe in loco hyperboles fuisse usurpandas, ut vanitates, superbisque error dicerentur humanæ doctrinæ: nam hoc maximè amicum Episcopum à profanis studijs ad sacra reuocare, deque officio appositè admonere poterat. Hieronymus etiam nullum dubitationi reliquit locum: etenim ad refellendos aduersarios externas literas esse necessarias tradit in epistola ad Magnum: ac propterea etiam Origenem, Methodium, Eusebium, & Apollinarem celebrat, qui hac ratione insensissimis Christiani nominis hostibus Celso atque Porphyrio fortissimè restitissent. Contra verò testatur Cyprianum hac in parte minimè fuisse laudatum, cum aduersus Demetrium, hoc est Idololatram, Prophetarum et Apostolorum testimonijs usus fuisset potius quam Philosophorum, & Poëtarum. Sed ad veritatē discendam iisdem vti licere, in ipsis diuinorum oraculorum cōmentarijs (loca enim iam antea obseruauimus) tradit non semel. Immo verò in epistola quoque ad Damasum, ubi profanas doctrinas nonnihil improbare visus est, tandè ut quæ alibi docuerat veritatē omnino retineret, sic scripsit. Huius sapientiæ typus & in Deuteronomio sub mulieris captiue figura describitur, de qua diuina vox præcipit, ut si Israëlites eam habere voluerit uxorem, caluitium ei faciat, vngues præfecet, & pilos auferat: & cum munda fuerit effecta, tunc transeat in victoris amplexus. Hæc si secundum literam intelligimus, nonne ridicula sunt? itaque & nos facere solemus quando Philosophos legimus: quando in manus nostras libri veniunt sapientiæ secularis: si quid verò superfluum, de idolis, de amore, de cura secularium rerum, hæc radimus, his caluitiū inducimus, hæc in vnguium morem ferro acutissimo desecamus.

Hæc

Eusebius.

Augustinus.

Hieronymus.

Hæc Hieronymus. Ut propterea dum reprehendit non modò Rhetorum ac Poëtarum, sed Dialecticorum Philosophorumque lectionem, partim in corruptos istorum mores inspexerit, qui (ut est apud B. Paulum) humanam gloriam sectarentur, libidinique & auaritiæ seruirent: partim obiurgare illos voluerit fideles, qui curiosius ac sine delectu illo philosopharentur: qui- que his studijs delinuti, spernerent sacrarum literarum studium: partim Ethnicorum audaciam reprimendam censuerit, qui tenuissimæ humani ingenij, ac Philosophiæ luci temerè præfidentes, clarissimam Christianæ fidei lucem negligerent. Sed imprimis præposterum Philosophiæ usum, ementitiosque Philosophos appetijt suis telis: cum ij Philosophiæ nomine ac studio abutentes, mirificè obessent fidei propagationi. Ut interim omittam inter eos Philosophos extitisse neminem, qui non fuerit varijs erroribus implicatus: ac proinde non iniuriosè corij auctoritatem in vniuersum eleuari. Lactantius autem accommodatè fortasse premit M. Tullium, qui cum tãtopere extolleret Philosophiã, assensionem tamen prohibebat, atque Idololatriam quæ cum Philosophia pugnat, sectabatur. Sed quoniam ad vnã M. Tullij, aut ad summum ad nonorum Academicorum instituta traducit generalem quæstionem, haud satis video quo pacto cæteras sectas, Philosophiãque in vniuersum attingat. At enim id facit dum ait, multos idcirco mutasse in fide, quod ex Poëtarum, Rhetorum atque Philosophorum scriptis venenũ vnã cum melle hausissent. Facile dicuntur ista: sed quod Poëtarum interest ac Rhetorum, non tam facile ostenduntur. A Poëtis enim quippe qui obscœnitatibus referti sunt penè omnes, magnam sanè morum corruptelam profectam esse non inficior. Fateor etiam per Rhetores qui plerunque popularem auram captarent, aut auaritiæ mancipati essent, aliqua incommoda fuisse humanæ societati importata. At quo pacto hæreses ex illis hauserint fideles, incompertum habeo: nisi tamen Gnostici aliqui, aut huius farinae homines proferantur, qui ex Poëtis chaos atque alia quædam perpauca siue proferre siue obtendere solebant, ut suas ineptias, si quo modo possent, adornarent. At verò si non ex Poëtis vsque adeo & Oratoribus, ex Philosophis saltem expressæ sunt hæreses non pauca. Esto, sed vel ex ementitis Philosophis vel veris: si ex prioribus, iam hos vbi Christianæ fidei aduersentur, repudiandos esse non fatemur solùm, sed profitemur. si à posterioribus, id verò non ipsorum culpa, sed legentium improbitate ac temeritate factum est. si enim ex diuinis literis quæ è regione cum hæresibus & falsitate pugnant; hæreses innumeras ab improbis ductas videmus, quid mirum si ex humanis etiam nonnunquam per improbitatem sint deriuata? Nam tu certè Lactanti, qui erroribus atque hæresibus non careres, has non tam ex Philosophis quam ex sacris voluminibus, tuo tamen arbitratu expositis, collegisti. Ergo tua bona cum venia, peruersa dogmata eliminabimus, excipiemus vera. Atque hoc pacto Philosophiam, quoniam veræ sapientiæ indagatricem esse volumus, retinebimus. Tamen si interim non negabimus, te etiam qui Arnobium præceptorem secutus, Ethnicos fidei oppugnatores oppugnasti, non mediocrem pietatis & eloquentiæ, immo & sapientiæ interdum laudem mereri. Iam verò Leo Magnus eas Philosopho-

Lactantius.

Leo Magnus.

rum opiniones ab Apostolis conculcandas esse intelligebat, quæ pietati, & vero Dei cultui aduersarentur: atque has ipsas (ut ibidem satis declarat) appellabat terrenæ sapientiæ vanitates. Neque enim spectabat Physiologiæ errores, atque eorum similes, sed Religionis. Et idcirco etiam asserbat Romanam quæ Magistra fuisset erroris (Idololatriæ nimirum & superstitionis) per Apostolos effectam esse discipulam veritatis. Ambrosius autem partim damnabat Philosophos eorum temporum, qui non nisi fallacia insanæque dogmata promerent ex suis scholis: atque hoc nomine in Astrologos maximè & Mathematicos inuehebatur: partim improbabat curiosum ac præposterum philosophandi modum, quo fiebat, ut aëris spatia, (sic enim est apud illum) metirentur; aut aliena curiosius inquirerent: cum virtutem interim seque ipsos ac Deum ignorarent: partim denique impietatem arguebat quam Idololatriæ illi honestissimo Religionis & sapientiæ nomine celabant. Huc enim pertinet quod eorum Philosophiam tum phaleratam, externo scilicet cultu ac fallaci splendore fucòque corruptam, tum versare lutum, hoc est luteis Idolis occupatam fuisse dicitabat. Nunc de Cypriano dicam: qui sanè Philosophos propter improbitatem morum perstringit potius, quam doctrinæ causâ. Nam quod illos notat stultitiæ, id sanè facit ex Apostoli sententia, intuens in adumbratam inanemque eorum sapientiam, quæ miserè Idolis cupiditatibusque seruiret. Hinc Philosophos laudat quod tum alia quædam re- tē docuerint de Deo, tum verò illi rerum creationem administrationemque tribuerint. Quid plura? Nititur vir sanctissimus ab Ethnicorum spectaculis auocare Christianos: idque ut assequatur, duo illis spectaculorum genera proponit honestatis ac suauitatis plena. At quæ obsecro? Totius Naturæ est alterum, ac pulcherrimæ huius Vniuersitatis quam ab ornatu & pulchritudine Mundum appellant. Alterum rerum quæ sub aspectum non cadunt, ac diuinarum, quo altissimas causas, ipsamque Vniuersitatis opificem contemplamur. Illud oculis, hoc animo, illud ratiocinatione, hoc fide attingendum atque percipiendum. Quamobrem H A B E T C H R I S T I A N V S (inquit suauissimus auctor) spectacula meliora, si velit: habet veras & profuturas voluptates, si se recollegerit. & ut omittam illa quæ nondum contemplari potest, habet istam Mundi pulchritudinem, quam videat atque miretur. Solis ortum aspiciat, rursus occasum mutuis vicibus dies noctesque reuocantem: globum Lunæ temporum cursus incrementis suis, decrementisque signantem: astrorum micantium choros, & à summo de summa mobilitate fulgentes: anni totius per vices membra diuisa, & dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos, & terræ molem libratam cum montibus, & proflua flumina cum suis fontibus, extensa maria cum suis fluctibus atque littoribus. Interim constantem pariter summa conspiratione nexibusque concordiæ, extensum aërem medium, tenuitate sua cuncta vegetantem, nunc imbres contractis nubibus, profundentem: nunc serenitatem resecta raritate reuocantem: &

Ambrosius.

Cyprianus.

† In l. de Spi. sanct. ad in.

† in li. de spe. fac. ante fi.

in

in omnibus istis incolas proprios in aëre auem, in aquis piscem, & in terra hominem. Hæc inquam & alia opera diuina sunt Christianis fidelibus spectacula. Quod Theatrum humanis manibus extructum istis operibus poterit comparari? magnis licet lapidum molibus extruatur, crusta sunt montium, & auro licet tecta lacunaria reluceant, astrorum fulgore vincuntur. Nunquam humana opera mirabitur quisquis se cognouerit filium Dei.

Hæc de priore spectaculorum genere: quod sanè in Physiologia Naturæque contemplatione positum est totum. De posteriore verò sic differebat. Videbit instituentem Deum Mundum suum, & cum cæteris animalibus hominis illam admirabilem fabricam melioremque facientem. Spectabit Mundum in delictis suis: iusta naufragia, piorum præmia, impiorumque supplicia: maria populo siccata, & de petra rursus populo maria percepta: spectabit de cælo descendentes messes, non ex areis: inspiciet flumina transitus siccos refrenatis aquarum agminibus exhibitia: videbit in quibusdam fidem cum igne luctantem, religione superatas feras, & in mansuetudinem conuersas. intuebitur & animas ab ipsa morte reuocatas. Considerabit etiam de sepulchris admirabiles ipforum consummatorum iam vitas corporum redactas: & in his omnibus iam maius videbit spectaculû, Diabolum illum qui totum detriumphauerat Mundû sub pedibus Christi iacentem. Quam hoc decorû spectaculum fratres? quam iucundum, quam necessarium intueri semper spem suâ: & oculos aperire ad salutem suam. Hoc est spectaculum quod videtur etiã luminibus amissis. Hæc de de posteriore quod Theologiam continet. Quamobrem qui

Clemens Alexandrinus.

humanam Philosophiam putat damnari à Cypriano, ac non potius cum Augustino asserit eam mirificè ditatâ esse, vehementer decipitur. Iam verò cû Clemente non est quòd multis agam: hic enim vsque adeo pugnat pro Philosophia, ac tam eruditè & copiosè celebrat studia doctrinarum, vt meritò Philosophiæ patronus dici possit ac propugnator. Quamobrem eorum nomine quos obsurdissime ait ad veritatem, superstitionum magistros, Christianaëque fidei hostes, corruptos denique ac perditos sophistas intelligit, quibus veritas stultitia, stultitia veritas visa est. Quos verò in Philosophia errores notat Origenes

Origenes.

(si iure tamen notat) omnino reijcimus, atque vnâ cum eorum sectatoribus, præsertim hæreticis detestamur. quæ verò idem apud Philosophos probat (si meritò probat) cum eodem amplectimur libentissimè. Nam Origenes (quæcunque huius rei fuerit causa) Philosophis, Platonèque imprimis ita sepe videtur abusus, vt si quando aliquos iure optimo reprehendit, ipse certè culpa, iustaque reprehensione non semper careat. Basilius autem satis ipse

Basilius.

suam sententiam aperuit. Docuit enim in Ethnicorum scriptis vera cum falsis; virtutes cum vitijs esse permistas. quare quæ notauit ad degeneres quorundam opiniones pertinet non ad germanam Philosophiam. Nam alioquin incredibile est quantopere vir sanctissimus cum Philosophiæ libera-

Hic locus; vt etiam notauit Pamelius, videtur mendosus.

littimque disciplinarum studijs exultus, tum præsertim Platonis studiosus fuerit. Id quod vel ex aurea oratione illa intelligi potest, cuius supra mentionem feci. Dum etenim verbis docere conaretur, qua ratione ex profanis authoribus utilitas sit capienda, id sanè eodem tempore re ipsa demonstrauit egregiè. Nam ad hanc vnâ orationem ex vna Platonis Politia viginti ferme loca (ea enim memini me obseruasse ac contulisse omnia) mirificè imitatus est. Inter quæ (vt aliquod admirabilis artificij extet exemplum) quis non Basiliij ingenium extollat, dum Platonico artificio ad studia doctrinarum instituit adolescentes? Nam cum Plato politicii custodis animum ad leges suscipiendas dum præpararet, scriptum reliquisset, †

† l. 4. de rep. ante med.

Οὐκ ἐν οἷσθα ὅτι οἱ βαφείς ἐπειδὴν βαλεῖται βάλυαι ἔρια, ὡς τ' εἶναι ἀλουργὰ, πρῶτον μὲν ἐκλέγονται ἐν τοσούτων χρωμάτων μία φύση τὴν τῆς λευκῶν. ἐπειδὴ προπαρασκευάζουσιν ἐκ ὀλίγη παρασκευῆ δευτέρου ὅπως δέξωνται ὅτι μάλιστα τὸ ἀνθος, καὶ ἔπειτα δὴ βάλυαι, καὶ ὁ μὲν αὐτῶ τῶ ἔστω βαφῆ, δὲ δευτεροῦν γίγνεται τὸ βαφὲν, καὶ ἡ πλύσις, ἔτ' ἀνδ' ὀρυμμάτ' ἔτε μὲν ὀρυμμάτ' ἔδυναται ἀπὸ τὸ ἀνθος ἀφαιρεῖσθαι, ἀ δ' ἀν μὴ οἷσθα οἷα γίγνεται ἐὰν τ' τις ἄλλα χρώματα βάλυαι, εἴαντε καὶ ταῦτα, μὴ ὠροτραπέυσας, Hoc est, An non animaduerti-

sti infectores, vbi uelint lanas purpureo colore inficere, primum quidem ex tanta varietate vnium deligere colorem album: tum verò hunc non mediocri cura præparare, vt quammaximè suscipiat florem: atque ita demum purpureum colorem inducere, qui idcirco purgationibus vllis elui ac flore priuari non possit? Nam quæ his præparata medicamentis haud fuerint, nosti cuiusmodi tandem euadant, siue ijs illa coloribus aspergantur, siue alijs. Cum inquam hæc ita differeret Plato, ecce tibi Basilius, qui, vt ostenderet qua ratione præparandi sint animi ad diuinas doctrinas percipiendas, nobilem Platonis locum in rem suam sic conuertit. Ὡς περ ἐν οἱ δὲ δευτεροῦν παρασκευάζουσιν ὠρότερον θεραπεύειν τὸν ὄ, πὶ πὸτ' αὐτῆ τὸ δεξόριον τὴν βαφὴν: ἔπειτα τὸ ἀνθος ἐπαρουσιάζουσιν, αὐτῶ αὐλοργόν, αὐτῶ πὶ ἔτερον ἢ. τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς ἔστω, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἢ τῶ καλῆ παραμύθη δόξα, τοῖς ἔξω δὴ τῶ τοῖς ὠροτελεθῆντες, τὴν κατὰ τῶν ἰερῶν καὶ ἀπορρήτων ἐπακροσόμεθα παιδεύματ'. Id est. Quemadmodum igitur infectores quibusdam medicamentis lanam sufficere solent anteaquam siue purpureum, siue alium quentiam colorem inducant: ita etiam vt perpetua in nostris animis infideat virtutis & honestatis opinio, vbi externis hisce literis initiati ac præparati fuerimus, tum demum factas illas, arcanasque disciplinas hauriemus. Hæc Basilius: qui etiam in huius loci imitatione mirificè conuenit cum M. Tullio. hic etenim vt erat acerrimus Platonis imitator, locum in Hortensio sic expressit. Vti qui purpuram

R puram

puram volunt, sufficiunt prius lanā medicamentis quibusdam : sic literis talibusque doctrinis ante excoli animos, & ad sapientiam concipiendā imbui ac præparari decet. *Ut mihi propterea Basilij locum Ciceronis propè verbis conuertere licuerit. Nunc cum Iustino agendum esset paulò vberius : is nanque in Philosophis arguendis est ferè totus. Verùm ne longius progrediatur oratio nostra quam postulet instituta ratio, illud solum dicam in præsentia, nihil ferè esse cur Philosophiam ab eo labefactatam nedum euersam putemus: tum quia Græcorum Theogoniam Theologiamque orget inprimis, quam nos etiam superstitionisissimam ac mendacissimā esse monuimus: tum quia, ut pro Christianis Apologias scribebat, atque hostes refellebat, illorum errores, corruptique mores redarguendi erant: non virtutes, quæque rectè decreta ab illis essent, persequenda. Quanquam multa etiam interdum, ut Ethnicos calumniatores Ethnicorum refelleret scriptis, ex Poëtis & Philosophis affert, quibus ostendit eos de Deo, Mundi que creatione, de prouidentia præterea, extremo iudicio, præmijs, supplicijs, aliisque huiusmodi multis, multa tradidisse, quæ cū Christiana fide nõ parum congruunt. Sed de his omnibus in Timæo copiosè. Neque verò Philosophos insectatur Prudentius carminibus illis, sed Christiana fidei hostes: & idcirco non in Philosophos, sed in infideles inscripsit carmen. Nec sanè aliter de Hilario & Arnobio esset sentitendum, nam alter fidei irrisores appellabat Philosophos, intuens in Philosophos eorum temporum qui ferè omnes Euāgelium procacissimè irridebant, alter verò contentiosos, mendaces, & inconstantes damnabat, cuiusmodi apud ambitiosissimos Ethnicos fuerunt semper plurimi. Adrianus etiam non moderatos Dialecticos reprehendebat, sed rufros, ac perpugnaces, qui differendi artificio abutentes, nihil minus sectabantur quam veritatem. Idem statue de Epiphanio, nam eos insectabatur, qui impudentibus argumentationibus ea demonstrare ac quasi coercere niterentur, quæ partim egerent fide, partim non nisi probabilibus atque adeo obscuris rationibus, quæ est humani ingenij imbecillitas, attingi possent. Sed & Athanasius, qui Philosophorum sapientiam infatuatam esse dicit, statim ac Dei sapientia apparuit in terris, superstitionis religionem intelligit illius nomine, atque Philosophiam illam idololatriæ seruientem, Ex quo etiam fiebat (id quod sibi voluit Beda) ut quos suscepissent instituendos deprauarèt, tantum abest ut iuuarent. Denique Concilium Cartaginense ideo vetat Episcopis profanarum doctrinarum lectionem, quòd vigilias curamque omnem transmittere debent diuinarum literarum studio ac Dominico gregi. Cum præsertim Episcopus què oportet cæteris Christianorū ordinibus sapientia non minus quam pietate ac probitate antecellere, iādiu peregrisse debeat Philosophiæ humanarumque disciplinarum curricula. Atque hæc de causa Augustinus cum se videret à Memorio, hoc est Episcopū ab Episcopo, ad humanarum literarum studia prouocari, pulcherrimam Epistolam illā eidem rescripsit, qua diuinarum literarum nobilitatē, humanarum obscuritatē obiecit. Ac consimili de casu Hieronymus reprehendebat Sa-*

Iustinus.

Prudentius.

Hilarius.

Arnobius.
Adrianus

Epiphantus.

Athanasius.

Beda.
Cōcilium Car
taginense.

cerdotes

cerdotes, qui missis Euāgelij Prophetarumque lectione, non profana solum legerent, sed vani etiam & obscena. Alioquin Gregorius VII. fatque alij multi nõ inberēt, ut Episcopi curarēt liberales artes doceri in suis ecclesijs. **VENIO** ad testimonia Ethnicorum. Ac primū quid si Plato, qui constantiæ fidelitati, ac sinceritati ἀλλὰς τε ἡ εἰς ἀλλὰ τεινούσας σοφίας τε ἡ δευότρητας, alias inquam facultates, ac cætera sapientiæ genera quoquo modo opposuit, atque illas veram Philosophiam, hæc κομψότητας censuit esse appellandas, id fecit rei benè gerendæ causa, & ut seruiret temporibus nimirum ut Aristodorum in Dionis, quem vnice diligebat, amicitia ac fidelitate contineret? certè ipse sexcentis in locis docet, non actione solum sed & contēplatione contineri Philosophiam, immo verò hoc ipso in loco, si acutiùs intuearis, id dū negat, (si tamen negat) fatetur simul. nam dum ait ἀλλὰς σοφίας dicendas esse κομψότητας, an nõ alia quoque præter sinceritatē ceterasque huiusmodi virtutes sapientiæ appellat nomine? Deinde dum asserit eas virtutes quæ pertinent ad mores, esse veram Philosophiam, illud ipsum sibi voluisse crediderim quod ab eius præceptore tantopere decatum legimus: hic enim dum vnas virtutes sectaretur quæ pertinent ad mores, cæteras quæ in siderum Mundi que totius contēplatione versantur, sperneret, ac propterea Philosophiam è cælo in vrbes deuocasse diceretur, dictitare solebat vnā iustitiam, sinceritatem, aut huiusmodi alia, esse veras solidasque virtutes. Denique (quod rem maximè continet) dum cæteras facultates atque sapientiæ genera vocat κομψότητας, ego sanè existimo animi ornamenta intelligi, non astutiam ac fastum illum, quem nullo alio adducti exēplo, comminiscuntur aliqui. atque hoc pacto Plato, quippe qui virtutes quæ ad vitam & mores pertinent, commendare atque extollere instituerat, eam Philosophiæ partem, quæ vnā intelligentiam perficit, extenuat quidem, non tamè vllò modo reprobat ac damnat. Quòd autē Platonius ille Simias ac Celsus significant impietatis notā à multis fuisse interdum inustā Philosophis, id verò cum de Ethnicis loquatur iste et Idololatrias, Philosophiæ dignitati fauet quammirificè: intelligitur enim eos qui nõ temerè sibi vindicarent Philosophi nomen, Ethnicorū Dijs ac Religioni (id quod de Anaxagora & Socrate, immo verò de Platone etiā & Aristotele inter cæteros proditū est) baud habuisse fidem, quæ sanè res apud iustum rei æstimatorē pietas potius quam impietas censenda est. Venio ad Senecam: cui sanè, tametsi septē integros libros cōsumpserit in Phisicis questionibus, inconstantia minimè obijciam hoc tēpore. quinetiā, ut perhumaniter eum illo agā, libenter fatebor Socratis partes acuratè ipsum egisse, dū grauissima disputatione illa, quam referrè cæperā, liberales artes, earumque munera enumerat, & illarum eleuat auctoritatē. Sed ne in singulis cogamur insistere, fat sit eū fateri illis animum saltē præparari ad virtutē: nam post longas illas querelas sic scribit, Quare ergo liberalibus studiis filios erudimus? nõ quia virtutem dare possunt, sed quia animum ad accipiendam virtutem præparant. Quemadmodum prima illa (ut antiqui vocabant) literatura, per quam pueris elementa traduntur, non docet liberales artes, sed mox percipiendis

Prefer. d. 37
c. 12. et can.
Dominis. 1.
q. 1.

Ad Ethnicorū
testimonia.
Ad Platonem.

Ad Celsum.

Ad Senecam.

dis locum parat: sic liberales artes non perducunt animum ad virtutem, sed expediunt. Hæc & alia multa prudentissimus Philosophus. Quamobrem cum eam Philosophiæ partem quæ mores instituit ac vitam, diuinis propè laudibus celebret, cæterarum verò disciplinarum tractationem virtuti inseruire fateatur, sententia nostræ fauet non mediocriter. Nam si acriter etiam insectatur Philosophos quod scientiam assensionemque planè negarent, aut curiosius philosopharentur, id sanè minus quosdam Philosophos, vel potiùs Sophistas attingit, non veram Philosophiam. Idque ipsum decernendum est, dum postremò verbosos illos facit, intempestiuos, sibi placentes, quique vana consèctentur, ac plus scire velint quàm sit satis. Quæ sanè ita cum Apostoli doctrina consentiunt, ut ex hoc quoque eius familiaritate usum fuisse confirmari posse videatur. Quæ verò

Ad M. Tullium

M. Tullius malè moratis Philosophis obijciebat, ea nihil planè obsunt Philosophiæ: id enim ipsemet Tullius ostendit statim agrorum similitudine: Nam ut agri (inquit ipse) non omnes frugiferi sunt qui coluntur, falsumque illud & improbè,

Etsi in fegetem sunt deteriores datæ Fruges, tamen ipsa suapte natura enitent.

Sic animi non omnes culti ferunt.

Atque ut in eodem simili verser, ut ager quamuis fertilis sine cultura fructuosus esse non potest, sic sine doctrina animus. ita est utraque res sine altera debilis. Cultura autem animi Philosophia est, quæ extrahit vitia radicitus & præparat animos ad fatus accipiendos, eaque mandat his, & (ut ita dicam) serit, quæ adulta fructus vberimos ferant. Hæc Cicero, qui sanè ut alibi appellat Philosophiam animi medicinam, vitæ ducem atque parentem, artium matrem, vitiorum expultricem, virtutis indagatricem, magistram morum ac disciplinæ: munus inuentumque Deorum: utque eandem contendit caliginem pellere ab animo, vitæ tranquillitatem largiri, terrorem mortis auferre, & (ut alia multa præteream) totam frugiferam & fructuosam esse: ita etiam hoc in loco mira consensione negat animos sine Philosophiæ cultura frugiferos esse posse. Ut propterea quamuis magnum sui desiderium reliquerit nobis Ciceronis Hortensius, in quo copiosissime defendit, ornauitque Philosophiam, grauissimè tamen suâ sententiam testatam reliquerit. Porro Senatus consultum, quo Rhetores atque Philosophi ab Vrbe (id quod Lacedæmone etiam accidisse legimus) sunt pulsi, id eadem Gellio teste, ea tantum de causa decreuit, quod adolescentes earum disciplinarum cupidi, viderentur auocari ab armis, atque in otio quodam modo degere. quod sanè temerè factum est, perinde ac temerè Lacedæmones imitati sua studia referrent ad arma potiùs & ad nationes omnes subigendas, quàm ad pacem ac moderatum Imperium. Quocirca vehementer mirarer Romanos, qui nullam propè sapientiæ curam habuerunt, omni que superstitiosis ac libidinum cæno inquinati erant, totius penè orbis terrarum imperio tandem potitos esse, nisi sanctissimos viros audiens omnino persua-

Ad Senatuscōsultum.

sum

† Test. Apolog. c. 47. ib. de Thebanis & Argivis idem significat.

sum habere, id summo Dei consilio factum esse: nimirum ut varijs terrarum prouincijs ac Regnis, uno eodémque fœderatis imperio, quæ ciuitas Diaboli fraude fuerat Magistra erroris, Dei sapientia ac benignitate fieret Magistra veritatis. Age uerò de Vespasiano dicamus, qui sanè expulit Philosophos, non quod apud eum malè audiret Philosophia, sed propter tumultus & errores, qui à Demetrio Cynico, atque alijs non bonis Philosophis disseminarentur: quibus etiam in Principem, atque Urbis perniciem vulgus sollicitasse dicebantur. Nam alioquin Philosophorum contumaciam (si Sætonia credimus) leuissimè tulit. Quanquam quæ magna illi esse potuit laus, qui Philosophos pellens, Musonium Babylonium quem alterum propè Apollonium Tyanæum dixeris, retinuit? Certè Nero ac Domitianus qui virtutes ipsas conabantur excindere, et in Philosophis pellendis, perinde atque in ciuibus necandis mirificè consenserunt, hoc vno visi sunt quàm Vespasianus cordatiores, quod eos qui Magicas artes tractarent, haud passi sunt in Vrbe versari. Posterior enim Musonium quoque Babylonicum, qui tamen fuerat Vespasiano charus, ab Vrbe exulare iussit: prior Magos omnes ac diuinos, ut tandem aliquando se illorum artibus delusum sensit, exagitauit atque prostrigauit. Quanquam haud magnopènè mirarer in Philosophos etiam, dum sine delectu eos expulit omnes, non sine temeritate aliqua animaduertisse, qui in innocentem Davidis stirpem crudeliter desecisset, ac, quod fuit omnium flagitiosissimum, Messie affectaret nomen, idque vel miraculis confectis turpissimè. Denique sic habeto. Quemadmodum Aristophanes, Pacuvij, Timones, Luciani, Iuuenales, Rhetores denique, Comici, Satyricique multi in Philosophis ridendis, ridendi sunt: ita etiam Nerones, Vespasiani, ac Domitiani, quin & Spartiates, Argui, Thebanique in iisdem Philosophis explodendis, explodendi sunt ac despiciendi. Nam quod ætate hac nostra, & superiore etiam doctrinarum splendore apud Catholicos undique corrumpente, non Agrippa solum, sed heretici quoque multi eas detestentur: ac Philosophos non modo Vrbe, ut a Domitiano factum est, sed orbe pellendos esse clament, nil mirum. Nam præterquam quod Donatistas, atque huiusmodi alios quosdam sui similes imitantur, quid est quod miremur, lupos id machinari ut caula eueriantur, & canes ab ouium custodia submoueantur?

† Vide Tert. in Apolog. c. 47. † Agr. lib. de vanit. scien. † Luth. Calvin. & alij, de quibus vide de Staphili in epist. † Vide Aug. li. cōtra Crecon.

NUNC venio ad auctoritates diuinarum Scripturarum. Et quidem Salomon per occupationem pessimam seu malam (nam Hebraicè est בְּרַבְרָבִין binjan rab) vel intelligit occupationem laboriosam, ut existimant quidam, vel afflictionem (vita dicant) tristem atque molestant (id enim בְּרַב־Rab significat nonnunquam in diuinis literis; & ideo legimus, viderunt se בְּרַב־Berab in afflictione, & rursum, nosti quia populus iste בְּרַב־Berab in afflictione est, & dies peregrinationis meæ parui, & בְּרַב־Rabim tristes) vel denique (quod in idem sermè recidit) in præsentia significat malum pœnæ ut pœnant, nam cum hæc vox בְּרַב־Rab apud Hebræos è vestigio opponatur voci בְּרַב־tob quæ pro

De eiectione Philosophorum per Vespasianum.

Explicantur etiam finonia Scripturarum. Salomon.

† Exo. c. 5. v. 19. † Exo. c. 32. v. 22. † Gen. c. 49. v. 9.

pro quocūque bono usurpatur: ad quodcunque malum referri potest. Et verè Salomon in libro illo difficillimo videtur vniuersa huius vitæ bona iudicare mala, quia (vt ipsemet satis indicat) sunt laboris & afflictionis plena. Neque verò Philosophiam meretricis nomine damnauit Salomon: nam eo in loco de vera meretrice loquitur: idque in litera ipsa planum est, in qua ad viuum exprimit meretricis mores. Quod si metaphoricè etiam velis exponere locum, ad carnis quidè illecebras non incommodè poteris meretricem illam referre, & ad voluptates humanæ vitæ: ad Philosophiam verò frigidè omninò & importunè. Atque idcirco ex huiusmodi tropologia non solum infirmum, sed falsum ducetur argumentum. Vt interim omittam in propòsita sententia, Ne attendas fallaciæ mulieris: fauus enim distillans labia meretricis: illud fallaciæ, temerè omninò coniungi cum fallaciâ quam inani Philosophiæ ascribit Apostolus. quid enim siue malæ mulieri Salomonis (nam φάουλ' ἡ γυναικὶ habent Septuaginta) siue etiam fallaciæ mulieris (sic enim legimus ipsi) cum κενὴ τῆς ἀπάτης cum vana inquam fallaciâ Apostoli quas tam facile permiscet isti? Quare ruinosa est ac vana coniectura illa. Illud autem, Perdam sapientium sapientiam; Sapientiam huius Mundi, atque adeo astutiam significauit Apostolo, iuxta illud, † Comprehendit sapientes in astutia ipsorum, vel etiam Sophistas, quique sibi met viderentur sapientes: hi enim speciosum sibi sapientis nomen usurpabant, cū ostentationis fallaciæ essent pleni. Adde veram quoque Sapientiam intelligere potuisse: sed qua tamen abuterentur illi, vt dicam paulò post. Per Philosophiam verò à qua cauendum monet (si Clementi, Hieronymo, & Chrysostomo credimus) non veram intelligit Philosophiam, sed inanem atque fallacem: nam idcirco quasi se ipsum explicans subdit, & inanem fallaciâ: quanquam nihil prohibet quo minus aliquo pacto intelligere potuerit vel Philosophiam in vniuersum, quæcunque ea esset: vel etiam germanam ac veram; idque ea de causa, quòd videret à nonnullis per fraudem usurpari ad refellenda decreta fidei. Consimilique consilio damnabat quæstiones & pugnas verborum. intelligebat enim has non ex vera Philosophia, sed curiositate, fastu, ac temeritate deriuari: cum præsertim ijs mysterijs adhiberent eas, in quibus fide opus erat, nõ quæstionibus & contentione. Et hac ipsa de causa clamabat alibi. † Qui videtur esse sapiens, fiat stultus vt sit sapiens. Nam quoniam in abditissimis fidei mysterijs versabatur, quæ humanam intelligentiam superant quamlongissimè, nos sapienter admonerat, ne nostris doctrinis fidentes, diuina humanis temerè metiremur: sed captiuaremus mentem in obsequium fidei. Stultam verò appellat sapientiam huius Mundi, siue quòd stultitiæ speciem referat, si cum cœlesti conferatur, siue quòd eius sectatores nimium suæ sapientiæ tribuentes, stultissimè laborentur: siue quòd temerè insipienterque iactarent Philosophi humanæ sapientiæ præsidijs insitam ignorantiam præuâsque cupiditates penitus euelli posse, cum diuinæ sapientiæ, atque Euangelij faces illis adiuuere necesse esset.

Quam-

Apostolus.

† Iob. c. 5. v. 13.

Clem. 1. Str. Hierony. & Chrys. loc. cit.

† 1. Cor. c. 3.

Quanquam si quis pugnet hoc etiam in loco ementitam sapientiam, qualis in Sophistis cernebatur passim; non synceram, stultitiæ nomine notari ab Apostolo, id sanè me minimè repugnante faciet, quin potius assentiente. Vt propterea etiam dum clamaret scientiam instare, ac sapientes à Deo confundi, in superbam illam pietatique aduersantem sapientiam intueretur.

1 A M verò tragicis querelis illis, quæ postremo loco excitabantur, ea fermè satis esse possunt, quæ dicta sunt hactenus. Nam ingentes illæ Christianorum ruinae ac damna; magna ex parte ab falsis mendacibusque Philosophis profecta sunt: aut etiam ex præpostero veræ sapientiæ usu. Vera etiam Philosophia, quæ vna Philosophiæ nomen meretur, à munificentissimo bonorum omnium auctore Deo in beneficij loco humani generis parenti primùm, tum cæteris mortalibus concessa est, tantum abest vt à Dæmone malorum omnium architecto ac machinatore, inuenta sit atque disseminata. Symbolis quoque illis alia plurima, eaque illustriora fortasse pro Philosophia opposuimus. Vt omittam, quæ ab illis ducuntur argumenta, per exiguam habere firmitatem, eadèmq; interdum facilitate refelli qua asseruntur: cum præsertim Delphici instar gladij contrarijs peræquè apientur sepe. Atque idcirco ab istis non sine aperta calumnia varia illa tot gentium decreta atque doctrinæ, falsitatis plena, atque adeo veritatis ipsius incendium appellantur: cum præsertim sexcenta propè ex iisdem colligi possint, quæ verè ac sapienter apud illos decerni, Euangelium ipsum declarauit: vt Mundum à Deo esse conditum: Deum prospicere mortalibus: animum non interire: ad bene beatèque viuendum Pietatem cæterasque virtutes aut vnas, aut maximè esse sectandas: iniuriâ ferre præstare longius quam inferre: subeundam potius mortem, quam turpiter aliquid faciendum, & huiusmodi alia, quæ apud Platonem sunt perspecta ac certa. At verò de varijs illis hæreticorum classibus, quæ suis illis æonibus sexcentisque huiusmodi portentis ex Poëtarum Philosophorumque officinis prodijisse visi sunt, sic habeto. Hæreticos suarum opinionum, seu potius somniorum prætextus quæsisse semper: hosque ex diuinis literis primùm, quòd apud fideles in omnem aeternitatem ratæ essent, & immutabiles. tum ex Philosophis: nam his etiam suus est honos: denique ex Poëtis, quòd ipsi etiam apud veteres nomen aliquod obtinuissent sapientiæ. Quocirca si quæ impiè asserbantur, non temerè ducebantur ex Philosophorum initijs atque decretis, sed aptè & congruenter, profectò eiusmodi decreta atque initia digna sunt, quæ vnà cum hæreticis explodantur: cum ab illis tanquam à malis ovis corui pessimi orti sint. Quòd si repugnanter, aut ineptè id fecerint atque præposterè, hac sanè de causa non Philosophi, sed vni hæretici sunt à nobis exterminandi. Nam alioquin non humanæ solum artes atque doctrinæ, sed diuinæ etiam disciplina, præsertim verò Sacrosancta Apostoli monumenta atque decreta

Ad ea quæ Auctor ipse obieciebat.

idem.

idem subirent crimen: cum hæc quoque usurpent hæretici importunissimi, ac maximè omnium usurpent. Vt propterea qui tradunt hæreticos suas illas delirationes ac nugas ex Philosophicis decretis exprimere conatos esse, haud tamen statim Philosophos ipsos mendacij impietatisque coarguere possint, nisi congruenter id hæreticos fecisse constiterit. Cuius rei conquisitio, quoniam infiniti penè operis esset, prætermittenda à nobis est. Tamen non poterò non multa in hanc sententiam attingere in Timæo, ubi ἰσως ἢ ἄλλοις τῶν διδασκάλων (ut Platonis verbis utcumque utamur) ἰσως δὲ τῶν ἀδίκων Philosophis acceptum referunt hæretici. Interim, quod ad Nouatianum attinet scelestissimum Schismatis auctorem, ac Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ violatorem, sic planè habeto. Fuit ille quidem disertus (fateor) atque egregiè versatus in Stoicis veruntamen venenum non ex Philosophia hausit, sed ex Montani potiùs Cathaphrygumque, ac Tertulliani cupa: siue (ut ad initia intendam digitum) in superbissimi Luciferi sorbuit caupona. Nam cum Cornelio summopere inuideret, iniquissimoque animo ferret illum sibi in Romana Sede anteponi, multa falsò unà cum Nouato, iactare de eo cepit: ac disseminatis libellis gloriosum illius nomen fictis criminibus lacerare. Hinc ambitionis æstu ed vesantiæ delatus est, ed temeritatis audaciæque processit callidissimus veterator, ut multis rerum nouarum cupiditate excitatis: multis etiam à Cornelio per fraudem abalienatis, Episcopos quosdam, sui nimirum similes, clam Romæ coegerit. Quid multa? horum tandem opera è portis inferi inauditum portentum, dirumque monstrum emergere ac prodire visum est, quod Romani Pontificis titulum sibi arrogaret. Vt non immeritò cum deropente aduersus Cornelium, hoc est sanctissimum Pontificem, extitisset monstruosum caput ac portentosum, elogio illo ROMÆ NOVATIANVS DOMINICÆ CONCVLCATOR MARGARITÆ, PORCVS NIGER, PATRIÆ INGERIT VIOLENTER MANVS: NON TAM DIGNVS VENERABILIBVS ARIS, QUAM FLAMMIS INFERNI VLTRIGIBVS, execrandum facinus Ecclesia detestata sit. Hæc Nouatiani schismatis initia: hæc furoris incrementa: quem sanè vtrò, quæ illius erat in Catholicos rabies, in Montani aliorumque huiusmodi hæreticorum scopulos irruens, ad summum prouexit. Nam cur obsecro aut sustulit secundas nuptias, aut denegavit Ecclesiæ dimittendorum facultatem peccatorum, aut se sui que similes uadapods haberi voluit, reliquos impuros atque profanos, nisi Tertulliani Cathaphrygumque dementiam hæresesque secutus, atque egregio illo Montani Paraclete percitus ac dementatus? At enim (dixeris) dum fideles quoque lapsos quantumuis poenitentiam egißent, negabat esse in Ecclesia unquam recipiendos; nonne Stoicorum illud urgebat Virum bonum constantissimum esse debere atque infractum? Esto urgeret. Sed quis, obsecro, non intelligat quàm impuden-

† Vide Cypr. epist. 40. 42. & 52. Eus. Eccl. hist. l. 6. Pacia. ep. 1. 2. & 3. ad Symphoros. Theod. hæ. fab. lib. 3. Aug. de agone Christ. c. 31. Soc. l. 6. c. 20. & al.

† Vide Gildæ Sap. in Bibl. Sanctorum Patrum.

ter ac frigidè hunc errorem tueretur suum? cum id quod Stoici ad virum probum summa quadam constantia & fortitudine effingendum proferebant, hoc Nouatianus ad Christianos qui huiusmodi fortitudinem deseruissent, ab Ecclesiæ gremio quantumuis respiscerent, ac factum desererent suum, perpetuò arcendos referret? Quamobrem hæc summa sit quoddam huiusmodi lapsos ab Ecclesia arcerei, ex Tertulliano prius, tum ex egregio comite Nouato Montani sectatore absorbuerat: quorum ille machis, alter lapsis omnibus Ecclesia interdiceret. quod verò eloquentia ac Philosophia tegere niteretur hæresim, eius furoris fuit & impudentiæ, per quam optimis artibus abutebatur. Neque verò interim Theologiæ dignitas violatur, si cum omnibus numeris, quod illius interest, perfecta sit, externas tamen doctrinas excipit Christianus, easdemque etiam ad illam interdum refert. Nam humani imbecillitas ingenij, atque adeò ingens quæ peccatum consecuta est, ignorantio, multorum quoque improbitas, ac denique aliæ causæ multæ omnino effecere, ut ijs administrandis egeat Christiana societas. Quin etiam ea quæ pertinent ad cognitionem rerum naturalium, haud extant in diuinis literis explicata: sed omnia veluti in semine aut fontibus continentur: cum Naturæ auctoritatem totiusque Vniuersitatis ortum ponant ante oculos: cetera Philosophiæ relinquunt tanquam ancillæ. Atque eodem nomine tum ceteras Philosophiæ partes, quibus de uita & moribus, deque Mathematicis disputatur, amplectitur Christianus: tum reliquas externas disciplinas perdiscit & consecratur: Rhetoricam scilicet, Dialecticam, Poëticam, Historiam, ac, quæ primo loco fuerat recensenda, Grammaticam, & linguarum, quibus in primis diuina mysteria continentur, studium & cognitionem. His enim omnibus sic indigemus, ut si quis his neglectis diuinarum Scripturarum sensa percipere, ac diu cursum in illis tenere posse speret, temerè sanè (nisi tamen diuinitus illustretur) atque insipienter speret. Qua in re, quoniam eam à multis obseruatam, à Clemente uero, & Augustino copiosè explicatam esse video (id quod nos etiam paulò ante, breuissimè tamen, fecimus) non immorabimur in præsentia. Nam quod & Ambrosius & Hieronymus pari consensione docent, omnes Philosophiæ partes in diuinis uoluminibus inueniri, id verò ea ratione asserunt, quod in Genesi rerum naturalium causæ ortusque per genera summa proponantur: Prouerbia verò, atque alij quoque libri de uita & moribus præcipiant multa: Apostoli denique Epistolæ (ut cetera taceam) differendi artificio non careant: ac propterea speciem quandam præferre videantur tripartitæ illius Philosophiæ, quæ in Naturæ obscuritatem, differendi subtilitatem, & vitam ac mores distributa fuit à M. Tullio: non quod hæc ibi explicatè ac per genera singula, germanòque Philosophiæ more modòque tradantur.

QVÆ cum ita sint, qui omnino volunt humanas doctrinas ex Christianorum animis euelli, aut saltem, quoniam iam illos occuparunt alijs, earundem aditus obstrui iubent in posterum, falluntur grauissimè,

L. Nam

Nam homo ut est ingenio et ratione præditus, atque ortus ad contemplandum, nisi omnem humanitatem exuat, non potest non ratiocinari, atque inuestigare rerum causas & naturam, ac veritatem denique ipsam & sapientiam non sectari & colere. Quinetiam ubi tot tantaque mysteria vna fide percipere videtur, ratione maximè vititur: neque enim fidei mysterijs assentitur nisi multis magnisque de causis adductus: miraculis scilicet, certissimis prædictionibus, aliisque huiusmodi rationibus, quibus omnino persuasum habet ea nisi à Deo, qui decipere nullo modo potest, non prædici ac tradi. Quanquam ut sine ulla veneni suspicione aut fece haurirent fideles, non negarim magnopere optandum esse ne ad Ethnicorum monumenta confugere cogentur. Quod apud nos optandum est magis, quam sperandum, apud quos Ethnicorum maximè industria comparata atque excultæ sunt. Quòd si qui inveniuntur apud Indos, qui dum Euangelium excipiunt, vna cum auita religione sectis institutisque omnibus tanquam superstitionum plenissimis nuncium remittant, ijs fortasse ad Ethnicorum monumenta intercludendus esset aditus. Res tamen authoribus egeret industrijs ac navis, quique varias ac graues difficultates possent ingenij ac sapientiæ magnitudine superare. Nam primò non video quo pacto humane diuinæque artes atque doctrinæ, maximè uerò ratio diuini cultus Ecclesiasticæque disciplinæ, nisi latinis literis communicari & asseruari possint. Tradenda itaque ac discenda erit Latina lingua. Itaque M. Tullius saltem concedendus videretur, qui, præterquam quòd ad vinum refert libidines, corruptosque mores suorum temporum; supersticiosos ritus, ac varias Ethnicorum opiniones concertationesque continet, cum Christiana fide ac religione pugnant, quæ fortasse Ecclesiæ candidatis, sine magna pietatis ac sanctimonie iacturâ concedi minimè possent. Deinde aliqua Medicinæ, Philosophiæ, Iurisprudentiæ, ac liberalium artium præcepta & monumenta tradenda & communicanda illis erunt, quibus politica societas excolatur, ac vitæ incommodis prospiciatur: qua in re, mea quidem sententia, diuino propè ingenio opus erit, nam si Hippocrates, Galeni, Platonis, Aristoteles, Vlpiani, cæteri denique omnes quibus nos vitimur, humanarum artium magistri negentur, sexcentis prememur incommodis: si concedantur, res erit offensionum plena. etenim non modò ingenti profanarum doctrinarum mole ac studijs occupati indies magis, pietatis exercitationes remittent facile: ac curiositati, ambitioni, auaritiæ denique seruiant; verùm etiam rursus de animi immortalitate, de prouidentia, de Mundi ortu, deque huiusmodi alijs liberiores excitabunt questiones: rursus idolatriæ superstitionumque offendent incitamenta. Quid plura? Num Tertulliani, Lactantijs, Origenes, Eusebij, immo verò Clementes, Hieronymi, Basilij, Augustini, cæterorum denique Patrum, quibus sacrorum quoque Canonum, Conciliorumque volumina complector, tractationes illis negabimus, vel potius concedemus? si negemus (quanquam vix fortasse obtineri id poterit) priuabimus fideles Magistris, ac veluti pulcher-

rimis

LIBER SECVNDVS. 83

rimis Ecclesiæ facibus. Si concedantur, iam quoniam inter hæreticorum atque Philosophorum, quibuscum ijs certandum fuit, errores adoleuit Ecclesia, statim obijcientur illis Gnosticorum, Arrianorum, aliorumque huiusmodi, siue sophismata, siue superstitiones, siue denique monstra ac vitia, quæ sunt innumera, à quibus fidelium animi auresque abhorere debent. Quo circa (ut vnde digressus sum mea reuertatur oratio) quamuis Deo bene iuuante non omninò desperem rationem aliquam iniri posse, vnde Iapponijs, aliisque gentibus succurratur quæ proximè complexæ sunt Euangelium, immo verò inter commentandum (ut fieri solet) visus sim mihi saltem rudem aliquam huius rei formam ac speciem intueri, veruntamen constat eos, qui in præsentia non Indis, sed Europæ gentibus interdici velint externis disciplinis, rem partim absurdam iubere, partim etiam quam difficillimam.

FINIS LIBRI SECVNDI.

L 2 IN PLA-

IN PLATONIS
TIMAEVM;
SIVE IN NATVRALEM
OMNEM
ATQVE DIVINAM PLATONIS
ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMÆ
LIBER TERTIVS.

PROPE DIVIMVS priorem questionis partem, eamque difficilem sanè ac grauem: sed quam tamen difficilior ac grauior consequatur. Nam si huius partis explicatio in contrarium cecidisset, deprehensumque fuisset Philosophiæ externarumque doctrinarum studium Christiano Viro nullam utilitatem afferre, iam questio absoluta esset vniuersa: satis enim superque constaret Platonis Aristotelisque Philosophiam, quorum causa instituta erat disputatio, non modò non esse colendam, sed explodendam à Christiana Republica. Sed quoniam constitit has disciplinas, Philosophiamque imprimis, si tamen vera sit, non adulterina; magno nobis esse vsui & ornamento, ac propterea omnino retinendam esse; iam videndum est ad quam classem redigenda sit Platonis Aristotelisque Philosophia. NVM scilicet vera censenda sit ac solida: an è contrariò vana, fucata & fallax, & (vt dicam breui) Philosophiane an Pseudophilosophia existimari appellarique debeat.

Ergo tribus capitibus complectar rem vniuersam. nam primum rationes omnes afferam quibus censendam ostendi posse pietati officere, Platonis

Aristo-

TERTIÆ huius
 Disputationis
 occasio & ne-
 cessitas.

Præcipua capi-
 ta disputatio-
 nis.

Aristotelisque decreta. Deinde contrarias proferam: ac quemadmodum Christiana rei inferuire posse videantur, explicabo. Denique argumentis collatis, ac damni utilitatisque rationibus quodammodo subductis, aperiam quid statuendum esse putem in hac re grauissima. Ac si forte retinenda erunt, ostendere conabor quo pacto vitari debeant vitia, quo hauriri virtutes. Nunc igitur aggrediar quod posui primo loco: ac Platonis Aristotelisque decreta laxatis habebis (ut ita dicam) ac quasi aduersarius insensissimus oppugnabo.

QUAENAM PRÆcipue cū Christiana veritate ac vitæ honestate pugnantia itauerit Plato

De Deo.

QUAE apud Platonem cum Christiana religione pugnant, ac vera pietati & sanctimoniam aduersantur, cum magnitudine ac numero parent quamlatissime, tum perspicuitate apud iustum veritatis aestimatorum omnem sibi locum præcedunt defensionis. Atque ut ab ijs ordiar quæ egregius iste Philosophus in Deum ipsum bonorum omnium auctorem peccat, quis ferre possit ingentem illam monstrorum cateruam, quam passim in Deorum numerum refert? Etenim Cælos primum, Saturnos, Ioues, Apollines, Veneres, sexcenta denique æternis ignibus deuota capita donauit diuinitate. Tum verò, ne cum vno Hesiodo, Homero, aliisque stultissimis Poëtis illis errasse videretur; Lunam astraque omnia, & cœlestia corpora, Mundum denique ipsum Deos fecit: tametsi eadem animantes esse & crederet & prædicaret. Ad extremum eò processit insanie, ut elementa, ac ne terram quidem excipiens, in diuina numina retulerit: eademque referferit ingenti Deorum turba. Ut quemadmodum apud Aegyptios ne ipsas cepas à Dijs discernere licebat: ita apud Platonem pisces, uolucres, saxa denique ipsa (si Deo placet) ac stirpes (his enim referta uideo elementa quæ Dijs ipse replet) uix ac ne uix quidem à Platonicis Dijs secernere valeas. Quamobrem minimò mirum uideri debet si Antisthenes deinde, Xenocrates, Speusippus, Heraclides Pontius, Strato, alique plurimi, qui ex Academia spatij extiterunt, tam absurdas de Dijs sententias protulere: dum alij populares naturalisque, alij tum infixos cælo tum uagos Deos introduxerunt: alij denique pro arbitrato puerilibus fabulis, dum de Dijs uerba facerent, libros repleuerunt. Quòd si hoc declinare coneris argumentum ac crimen, quòd passim uideatur Plato & Homerum, Orpheum, aliosque huiusmodi carpere, qui Saturnum, ceterosque illos introducunt Deos, utinam ne id fecisset, unquam; nam dissidia, bella, adulteria, aliasque consimiles turpitudines reprehendit Plato, quas illi de Dijs uulgauerant: Deos uerò ipsos ex albo minimè radit, sed purgat potius, atque castissimos fingit. Quocirca optasem, ut eos, quoniam scelestissimos homines conuerterat in Deos superstitiosa illa natio, suo illo libidinis ac scelerum cœno deturpatos atque adeo demersos reliquisset, quò deinde infames essent apud posteros: uel etiam eosdem irrisisset, ac maledictis cummulasset & probris: nedum ab illis notis eosdem studuisset vindicare. At id alia ratione fecit: nam Socrates & apud Platonem, si rem paulò attentius intueamur; uulgares illos Atheniensium Deos contemnebat, aliosque

Eorum quæ hic obijcimus Platoni, loca è regione non collocamus omnia: quia hæc argumenta ex locis sitis spiciosis pertraque, non aperiis, & ex varijs authoribus paulò interdum detorta, huc retulimus. in eorum tantè explicatione suis quæque locis notantur.

† ex Tull. l. de Nat. Deo. post init. & Plat. ipso 4. de leg. & al.

† l. 2. & 10. de Rep. et alibi sæpè; licet Ironicè nonnunquam.

† In Apolog. & al.

cole-

colebat augustissimos atque sanctissimos: immo uerò singularem Deum faciebat, quem etià infinita sapientia & probitate, cæterisque omnibus uirtutibus Deo dignis ornabat: pro quo denique mortem non dubitauit occumbere. Quid plura? suum Deum sic descripsit Socrates, ut eum afferret in manibus scriptum gessisse LARGIOR: in fronte MEMINI: in corde DILIGO: in pedibus MOROR. Quamobrem cum augustissimis eiusmodi, ac planè diuinis symbolis eius diuinitatem Christianum penè in morem effingeret, nefas est profectò arbitrari intimum Socratis discipulum ac sectatorem Platonem, castissima ac sanctissima de Deo opinione repudiata, profanam atque impiam amplecti uoluisse. Verum dicuntur ista quidem à nonnullis, ac magnificis etiam laudibus celebrantur: sed (si me audias) sunt sibilis ac risu dignissima. quis enim hæc credat, qui, uel ipso Platone teste ac laudatore, Socratem uideat morti proximum, ac de rebus grauissimis differentem, per Iouem, quid uerò Iouem commemoro? immo per Canem Aegyptiorum Deum iurare, ac sua decreta confirmare: iubere & etiam Aesculapio gallum suo nomine sacrificari: in Apollinis honorem carmen condere: seque hausto ueneno ad Deos quos innumeros propè statuit, migraturum, tam insolenter iactare? Nam quæ de suo illo Deo siue Dæmone & comminiscitur, qui nunquam hortaretur, sed prohiberet, ab anilibus fabulis non longè uidentur abesse. Atque iisdem ueluti sordibus inquinata sunt quæ de Dæmonibus & Heroibus commentatur. Nam alicubi primos & Dæmones ex Terra Cæloque ortos facit: reliquos ex his deinde propagatos. Alibi tamen eos spurios esse dicit, Dijs Nymphisque natos ex adulterio. Eosdem præterea de nomine (quasi uerò eorum ortui interfuisset: & imposta illis nomina suis ipse auribus excepisset) recensens uir mirificus, non modò Saturnum, Iouem, horumque filios fratresque ac nepotes, uerum etiam Thetin, Rheam, & Iunonem enumerat. Utque confusio gigneretur maior, ac fabula esset obscurior, hos modò Deos, & modò Dæmones (cum tamen Dæmones à Deorum classe dissociasset, ac medios inter Deos & homines collocasset) modò diuina animalia appellat: modò aspectabiles fieri ait: modò delitescere: & non solum Amorem, quem interdum fecerat Deum, immò & Deorum beatissimum, transformat in Dæmonem, uerum etiam quem Deorum principem appellauerat, atque hominū Deorumque parentem, in Dæmonū ordinem redigit Iouem. Ut propterea summus rerum omnium opifex Dæmone natus sit, à summòque opifex, atque adeo a seipso tertio gradu, intermedijs scilicet Oceano, & Saturno, distet. Neque uerò errore atque impietate carèt, quæ de admirabili suo illo Verbo tradidit, deque diuina mente, quibus sacrarum literarum Verbum ac sapientiam expressa dictitant Platonicum multi. Nam dum Verbum summo bono, Mentem Monadi inferiorem facit, & huius generis docet alia, hoc ipsum est, quod Arrianorū impietati materiã ministravit, dum uerã Christi diuinitatem negarèt, ac Filium à Patre multū abesse contēderent. Sed et ea omnia quæ de Mundi initijs ac natura, deque tēporum ratione dixerit, cum secum ipsa

† in Apol. & al.

† in Apol. ad finem.

† de hoc in Alcib. 1. & al. passim.

† ex Tim. 4. de leg. in Crat. Com. in Soer. or. et al.

† in Tim. eo.

† locis supra citatis.

† uide Cyr. l. 1. cōtra Iul. ad fin.

De Dæmonibus.

De Verbo, & diuina mente.

De Mundo ac temporum ratione.

non

non raro, tum cum Christiana veritate quammaximè pugnant. Etenim (ut omittam beatum animantem + fecisse Mundum, optimum item ac sapientissimum) si quæras an in certi alicuius ac definiti temporis exordio incæperit hic Mundus, an verò ab omni fuerit æternitate (id enim apud nos diuorum oraculorum caput est ac fundamentum) rem planè controuersam reliquit. Nam + Plotinus, Simplicius, Proclus, ac magna denique Platoniorum pars æternum; contra verò Seuerus, Atticus, Plutarchus, & nonnulli alij certo temporis initio conditum esse affirmant. Quòd si rursus + quæras, an ex materia conditus fuerit, an verò nulla materia subiecta, materiam (contra quàm Christiana veritas docet) omnino subiecit eius molitioni. Quòd si de materia scisciteris adhuc, vtrum procreata fuisset necne, id que siue ab omni æternitate, siue ab initio temporis, profectò nihil certi audies à Platonis, sed in varias opiniones discessisse intelliges. Denique longum esset enumerare errores omnes. Nam in Timæo decem ferme annorum millia in Ægyptiorum antiquitatibus agnoscit: iisdemque pares facit commentitios quosdam Athenienses, quos supra nouem millia annorum belli laude claruisse scribit. Miras etiam ac varias eluiones, exustiones, terrarum vastationes + introducit, quæ definita quedam annorum curricula, statasque cæli conuersiones consequantur: cum tamen interim non minus impiè quàm imperitè Ægyptum ab huiusmodi iniurijs liberam + asserat fuisse semper. Idem tamen generales quasdam cæli conuersiones, interdumque etiam magni cuiusdam anni mentionem facit, vnde ad Chaos (quasi beato illi Deo, nam talem fecit Mundum; nihil obesset interitus) recurrant omnia: atque alicubi etiam infiniti temporis meminit iam exacti, tempusque eui & æternitatis appellat imaginem: cum tamen ibidem, ne vlla in re secum ipse diu consentire videatur, tempus vnà cum cælo aliquando incæpisse fateatur. Iam verò longum esset commemorare, quot de + prouidentia & administratione Mundi, immo verò, quod iandiu referre oportuerat, de tota conditæ vniuersitatis ratione disseminauit errores. Neque enim affirmare + dubitauit summum opificem non omnes huius Mundi partes, ac rerum genera procreasse, sed potissimas tantum: imperfectasque interim, quæque ob materie defectum ad interitum vergerent, ac malum aliquod turpitudinemque referrent, demandasse iunioribus quibusdam Dijs. Quæ res Manichæis occasionem facile præbuit duos illos Deos commentandi, quorum alter bonorum, alter malorum auctor fuerit & procreator. Atque huc etiam pertinet (si rectè animaduertas) quòd Mundum generat ex intelligentiæ ac Necessitatis coniunctione. Qua etiam in re ita videtur sapientissimus ille Platonis fabricator cum minoribus Dijs quos ad molitionem accersit, permisceri atque occupari, vt facillimè existimes in Hebræorum illorum somnium incidisse, qui Deo Mundum procreanti, Angelos dedere comites atque ministros: hoc enim in hominis constitutione, id quòd Triadis desertores molitur apud Hebræos) docuisse meridiana luce clariùs est. Ex quo etiam facillè accidere potuit vt Simon, Menander, at-

De eluionibus & exustionibus.

De prouidentia ac tota molendi. Vniuersitatis ratione.

+ In Tim. & al.

+ de his vide Dec. 2. l. 2.

+ Vide lib. 2. de cælit.

+ In Tim. Atlan. & in Ciuili.

+ In Timæo.

+ vide S. Th. 2. 2. q. 2. 2. 4.

+ In Timæo.

que

quæ alij plurimi, qui vel ab Angelis, vel ab alia quadam virtute (quam illi uocant) à summo Deo seiuncta conditum asseuerarunt Mundum, ex Platone hauserint sui furoris initia. Quod si non semel prædicat Dei prouidentia administrari omnia, in Atlantico tamen statuit Deos inter se partitos esse Mundi regiones, ita vt eam quisque curet, quæ sibi obtigerit, cæteris cæteras derelinquens. Quocirca quemadmodum Anaxagoram + carpit interdum, quòd Vniuersitatis procreatricem Mentem introduxisset, cum tamen deinde ab omni propè cura vacare, atque ocio penè disfluere videretur; ita Platonem coarguere possimus, quòd egregium illum Vniuersitatis opificem ac moderatorem plurimum procreare, tum gubernare prohibuerit. Age verò quis sine admiratione, aut etiam sine Stomacho recensere possit monstrosas opiniones atque decreta, quæ + protulit de humano animo? Primum enim modò ex diuina Mente docet haustos esse ac delibatos humanos animos: modò ex quibusdam Mundanæ animæ reliquijs in cratere quodam fuisse temperatos: modò ex numeris ad harmoniam compositis esse conflatos. Deinde non solum ante corpus, sed vel ab ipsius Mundi exordio, simulque omnes, voluit esse procreatos: idque in certo quodam ac definito numero. Astris quoque insertos fuisse tradidit, æthereisque vehiculis, ex quibus in hoc corpus tanquam in carcerem detrudantur, vbi non modò amittant rerum præteritarum memoriam, sed etiam quodammodo insaniant. Hinc eos non discere, sed reminisci voluit in hoc corpore, atque ex eodem cum discesserint, in feras, animantèsque varias commigrare. Quinetiam in ipso discessu præsentire futura, post discessum etiam miris modis vagari circa sepulchra, idemque contingere illis apud inferos: tametsi eosdem scribat interdum conuexam cæli partem tenere, vbi diuinis spectaculis oblectentur, nec tamen quoque ambrosiæque perfruantur. Denique (vt alia quedam taceam) non vnã animam voluit esse homini tributam, sed tres, atque eas in disiunctis sedibus constitutas. Quæ omnia cum diuinis literis Christianæque veritate mirificè pugnant. Vt propterea mirandum non sit Tertullianum auctorem sanè grauem non modò longas de animo disputationes texere aduersus Platonem, atque innumeros propè errores coarguere, verum etiam perniciosissimos heresum fontes in eo demonstrare ac detestari. Quæ cum ita sint, quid mirum si de humano quoque corpore præposterè decreuit tam multa? Etenim hoc primum existimauit, non à summo opifice perinde atque animus, sed à minoribus Dijs fuisse conditum. Quin negauit uerè esse hominis partem, atque ob id tradidit hominem esse solum animum, ita vt solum animum appellet animal, eundemque definiat animal immortale mortali vtens corpore. Deinde idem planè corpus, quasi uerò non apertissimè pronunciasset à Dijs illis fuisse constatum, à terra scribit editum: immo verò hominem ipsum esse terra natum. Sed & ne arroganter minus quàm insulserè errasse videretur, + susè disputat humanum genus in Attico solo conditum esse primum, tū inde in cæteras regiones deriuatum ac propagatum. Vt propterea homines in Attica autέχθονες essent & indigenæ: alibi in-

In Phædone.

Hec in Timæo Phædone et al. p. ar. sim.

De animo humano.

De corpore humano, & homine ipso.

De his vide Timæum, primum Alcibiades. Axiarch. & alia loca multa.

In Menæxeno.

M cola

colæ & peregrini. Iam verò commemorare pùdet, quæ usque aded. turpiter de tertio illo hominum genere comminiscitur: quod ex viro & fœmina + permiscuit conflauitque. Nam, vt omittam ibi in diuinam sapientiam, veritatẽque ipsam insolentiùs peccari quàm ferri possit; haud sanè desuerunt ex + Hebræis, qui hunc odorati locum, sacrosanctam Moysis de hominis procreatione historiam, quæ hominem masculum ac fœminam creatum refert, cum Platonis deliramentis coniungere: atque Adamum ante fœminæ constitutionem ipsissimum Platonis Androgenum effecere. Huc illud etiam accedit, quod incredibile fortasse videri possit: sed qui Timæum legerit diligenter, intelliget profectò ab eo planissimè tradi: nimirum ceteros animates occasione quadam & casu propè esse conditos: vt scilicet qui multandi essent humani animi, detruderentur in eos: ac propterea belluarum animæ (quod horrent piæ aures) erunt humana. Atque hinc fit vt dum tam sepe pro animi immortalitate dimicat, pleræque ratiocinationes non minùs mutarum animantium animas, quàm hominum immortales facere, ac quicquid tandem valeant, in omnibus animalibus valere videantur. Hæc de humano animo deque homine in præsentia. Nam quæ susè + commemorat circa hominem à Prometheus & Epimetheo gesta, quæ de auro, ceterisque metallis cum hominibus in ortu permistis fingit, quod addit hominem effici Dæmonem, atque hominem præterea Sole, mulierem Terra, Androgenum Luna procreatum esse, hæc sanè atque huiusmodi alia libenter prætermittam, quod non Philosophorum iudicia, sed delirantium somnia mihi videri soleant. Verùm quid de ijs dicam, quæ in sanctitatis, iustitiæ, vitæ denique ac morum perniciem non scripsit solùm, verùm etiam (si Deo placeat) publicè priuatimque seruari inssit? Etenim qua, obsecro, ratione + retineri potest liberorum communitas sine ingenti quadam paternæ charitatis pietatisque offensione ac rerum omnium perturbatione? quis cernere sine indignatione possit sacerdotio fungentes ac rem diuinam obeuntes mulieres? quis cohibere risum, si easdem perspexerit arma tractare atque instruere acies? quis sine pudore aut stomacho eas sustineat nudas, ac cum viris in palæstra exerceri? Nam quod attinet ad fœdissimam illam vxorum communitatem, id sanè præterquam quod incredibilem quandam confusionem pareret, bonestatis, iustitiæ, religionis, humanarum denique ac diuinarum legum fundamenta euertetet: hominẽque ipsum in belluã quodammodo transformaret. Neque verò turpitudine carent ea quibus siue cœlibatum damnat, cœlibesque ipsos multari iubet: siue mulieres prohibet à publicis conuiujs, quasi magnum piaculum admitteretur, abesse: siue spurios, immo legitimos quoque filios, quantumuis in fontes aliquando, vel alimentis priuari, uel amādari decernit ac relegari: siue mendacium legislatoribus Reipublicæque moderatoribus ac Principi concedit interdum, atque aded præcipit vsurpari: siue ægrotis non sine crudelitate interdicit nonnunquam Medicorum præsidjs. At quis possit vnquam sine ingenti rubore amatoriam percensere, quæ tam frequenti usurpatione commemorat? Equidem quàm exigua illum

De his quæ pertinent ad vitam & mores.

+ in Conuiuio + Leo Hebr. & alij quidam.

+ non vno in loco.

+ ex libris de Rep.

illum cura attigerit honestatis, is optimè intelligere possit qui vel unam Aristophanis laudationem perlegerit in Conuiuio. Ego enim ne aut pudicas aures offendam, aut in ijs quæ à Christiana pietate ac religione iam a pertè abhorrent, nimius esse videar, egregijs viri laudibus, vel grauissimis sanctorum Patrum in eum querelis hoc tempore prætermittis, colophonem imponam, & ad Aristotelem, hoc est Platonis discipulum me conuertam.

Infra in hoc ipso lib. 3. hæc distincte loca omnia in quibus notatur hic Aristot. vbi enim examinatur ibi commodum visum est ea præferre ac recensere.

QVA NQVAM quæ aduersus hunc in hanc ipsam sententiam diseruimus in prima disputatione, tot sunt ac tanta, vt præceptorẽ nõ æquasse modò, verùm etiam superasse videatur. Etenim si sapientissimis iisdemque sanctissimis viris credimus, is est, qui Deo, si non omnium rerum, at certè mortalium administrationem cognitionemque negauit: qui eundem asseruit non liberè ac pro arbitrato agere, sed necessitatis legibus obstrictum esse: qui que simul diuinæ siue virtutis siue sapientiæ sustulit infinitatem. Contra verò ad ordinem redegit eum cum cœlestibus mentibus: certòque globo contorquendo, quasi pistrino, affixit per omnem aternitatem. Vt propterea (si ei credas) non modò definita quadam, eaque angusta sapientia cœrceatur, verùm etiam (quod sine scelere ne suspicari quidem possumus) ab hominis ipsius gubernatione omnino vacet. Hinc aternitatem illi cum cœlo, sed quid cœlum dico? immo vero cum elementis fluxisque rebus communem fecit, quas omnes per genera donauit aternitate. Hinc etiam illum ea vi priuauit ac facultate, per quam superaret Naturam, ac nulla subiecta materia aliquid procrearet & moliretur. Ita vt non verus (si rectè reputes) sed fictus & commentitius Vniuersitatis author censendus sit: cum præsertim, si quam tandem vim & efficientiam Aristotelico Deo affingere possit litigiosus defensor, tota motu & lumine, vel certè vno lumine contineatur, quod ciendo primo orbe importat Mundo. Neque verò impietate carent, quæ de beatis illis mentibus (intelligentias appellant Peripatetici) excogitauit atque disseminauit egregius hic Philosophus: quin quot enunciauit de illis, tot fermè in veritatem pietatẽque peccauit. Etenim affirmauit eas esse sempiternas, purissimos actus, (iam enim quoniam cum Peripateticis agimus, elegantes quoque illas Peripateticorum uoces interdum excipiamus necesse est) per se, & absolutè necessarias: essentialiter & quoad causalitatẽ subordinatas inuicè: mouere cœlestes orbes, ac necessariò mouere: tot esse numero quot cœlestes orbes: propter se ipsas mouere: denique esse omnino immobiles, ac conuexæ sui orbis parti affixas. Cum tamen uera Theologia doceat eas moueri, atque ad Dei imperium, & pro muneris opportunitate relinquere beatas illas sedes: orbes quoque uel nõ mouere, uel si mouent, nihil minus quàm propter se ipsas id efficere: quàm maximo præterea numero contineri: à Deo tantum pèdè omnes, ita vt nullo modo sint inter se essentialiter subordinatæ, aut ratione causæ sibi inuicem subiectæ, sed dignitate ac cognitione quadam. Denique esse non propter se, sed propter Deum, nec necessarias aut aternas, siue etiam purissimos actus, sed liberè, & ab initio temporis fuisse procreatas: esseque in potentia quadam: cum solus Deus sit purissimus

QVARE scripserit Aristoteles cum Christiana pietate ac veritate pugnantia.

De Deo:

De Intelligentijs, & Dæmonibus.

De Mundo &
de Animo.

mus actus, per se, absolutus, necessarius, æternus & perfectissimus. Quid quod energumenos non à Dæmone obsideri, sed potius atrabile, ac melancholia iactari voluit Aristoteles? id enim (ut de oraculis diuinis taceam) cum ratione ac sensu ipso usque adeo pugnat, ut extremæ dementiæ fuerit hoc affirmare. Consimiles præterea suspiciones, seu potius errores tum de Mundo disseminauit, tum de animo: de quibus in præsentia quoniam & Patres passim expostulant, & nos non pauca attigimus supra, nihil attinet dicere. Quare illa potius detegam hoc tempore, quæ sunt totius Christianæ pietatis, atque aded humanæ societatis caput & fundamentum. Etenim si quid est quod homines sincère amplecti debeant id sanè est veritas, atque honestas: si quid castè ab ipsidem colendum ac tuendum, pietas atque Religio: si quæ spectanda sunt maximè per omnem vitam, hæc sunt malefactorum supplicia, virtutum præmia, beata denique vita: si quid insectandum ac detestandum, tyrannis atque oppressor patriæ. At videamus quàm egregiè id docuerit Peripateticorum Princeps. Etenim cum Oratorem institueret qui morum probitate, dicendique virtute hominum cæsus ad iustitiam ac patriæ charitatem incenderet, non veritatis rationem habendam esse voluit ac sinceritatis, sed potius intuentium quid cuique verisimile videatur: mendaciumque ipsum, dummodo veritatis speciem habeat, usurpandum alacriter. Quocirca non anticipatam quandam virtutem ac probitatem requirit in Oratore, sed sermonis artificio effectam ac simulatam. Hinc etiam omnes fallaciarum ac præstigiæ vias eum docet, quibus animi non modò pertentari ac flecti, sed etiam decipi, sed præcipites in omnem fraudem atque errorem dari possint. Inter quæ (ut specimen aliquod extet earum quas excitat perturbationum) dum rationem tradit ac viam, unde auditores ad inuidiam compelli possint, quis non videat quàm intolerandum hoc sit, & cum authore suo penitus explodendum? Etenim cum viro bono non dolendum sit sed latandum potius de prospera aliorum fortuna & secundis rebus, inuidia sanè, quæ ægritudo quædam est ac dolor ex secundis æqualium nostrorum rebus perceptus, nisi in improbum hominem cadere nullo modo potest. Neque verò quisquam mihi obijciat hoc loco Aristotelem cum Nemese (hanc nos perturbationem, indignationem appellabimus in præsentia) & æmulatione, quæ sine dubio cum virtute coniunctæ sunt, confudisse inuidiam. Nam fateor equidem sapientes indignationem in virum bonum cadere voluisse: cum per hanc non de secundis bonorum rebus angamur: sed improborum hominum prosperitatem, atque adeo fœlicitatem ægrè feramus, & indignemur. Sat quoque scio posse nos æmulationem cum laude sectari atque complecti: cum hinc non aliorum bonis inuideamus: sed quæ in æqualibus bona cernimus, puta animi moderationem aut sapientiam, ea ipsi adipisci cupiamus. Verùm optimè hæc omnia animaduertit Aristoteles, qui in Ethicis & indignationem non cum inuidia permiscuit: sed inter ὀφύρον & ἐπιχαρεια-
riar, inter inuidiam inq. 2, qua de alienis bonis angimur, & præ-
poste-

† vide disp. 1

De Veritate,
Sinceritate.

† lib. 2.

posteram peruersamque lætitiæ, unde de alienis malis lætamur, mediam collocavit. Quin etiam in his ipsis libris de Rhetorica Nemese ab inuidia, inuidiam ab æmulatione tum accuratè distinxit: tum earundem natura, vi, affectionibus discriminibus diligenter notatis, & singulas definiuit separatim: & earum excitandarum rationem sigillatim ostendit ac docuit. Ut propterea non modò non confuderit Aristoteles inuidiam cum Nemese & æmulatione; verùm etiam doceat eas inter se plurimum dissidere: atque æmulationem & indignationem bonas & bonorum esse: inuidiam uerò malam atque malorum. Hoc ueritatis & sinceritatis studium in Aristotele. Nam studium honestatis, si ab eo requiri debet qui in omni uitiorum cœno contabuerit, inde ostenditur satis, quòd in nefando amore conuiuendum, diuortia permittenda, Comiciis turpium actionum imitationem sectandam, obscenas Deorum imagines retinendas esse voluit; uanissimas ac detestandas Physiognomicorum prædictiones adamauit & coluit. Quid uerò de pietate? pudet me sanè, ac magnopere quidem pudet, huius uesaniæ atque impietatem commemorare: sed quoniam ita res postulat, commemorabo. Ergo uel Natura ipsa reclamante, atque aded perhorrentibus mortalium animis, sancendum esse voluit filios qui aliqua ex parte mutilati orirentur ac mæci, non educari sed necari: ac ne parentes magno filiorum numero grauantur, conceptus medicamentis, quæ fœtum impedirent, anteuerti. Seruos etiam supplicijs ad Domini uoluntatem censuit affigendos perinde ac si uitæ, & necis omnino essent domini. Qua in re seruorum puerorumque carnifex, ac Naturæ hostis censendus esset potius, quàm humanæ societatis institutor atque Magister. Sed quid, obsecro, de Religione? Profectò qui uideri uoluit nihil Cælo, Terra, Marique non exploratum reliquisse, diuina, humanaque omnia perlustrasse, atque imprimis accuratissimè tractasse quæ ad uitam & mores siue priuatim pertinent, siue publicè; hic est qui de Religione ac Dei cultu, qui humanarum rerum caput est ac uertex, usque aded oscitanter, laconicè, malitiosè, peruersè, flagitiosè denique ac turpiter egit, ut potius impietati Epicuri qui Athenis post eum statim philosophari cœpit, qua fouisse uideatur, quàm religionem ut par erat, retinere uoluisse. Etenim VII. Politicorum libro, cum iam antea statuisset ea sine quibus ciuitas stare nequit, esse alimenta, artes, arma, pecunias, iudicia, ac (ne tanquam Diagoras aut huius similes insanire uideretur, Religionisque crimen subiret: quamquam haud tandem effugere hoc potuit) diuinum cultum, hunc (inquit) sacrificium uocant. ubi præterquam quod non nisi stomacho quodam ac quasi in rem ignotam ac plebeiam incidisset, Religionem nominat, unis sacrificijs coërcet Deorum cultum. Sed et statim (si rectè animaduertas) non amplius inter necessaria enumerat huiusmodi cultum, sed ἀπέστειλεν, decere, inquam, ait. Denique id munus, etsi omnium grauissimum & religiosissimum, uno propè uerbo ciuibus mandat: ac de cæteris omnibus, quæ fuissent dicenda (ijs tamen exceptis quæ ad ædium structuram, & oraculi

De honestate.

De Pietate.

De Religione.

culi locum pertinent) altum silentium. Quinetiam cum suam illam Rempublicam, ut quam felicissimè degat, vel ab ipsis coniugijs ac liberorum procreatione instituat, ac deinde pueros excipiens, totam eorundem viuendi rationem ad annum usque vicesimum primum prosequatur, mirum est, quàm copiosè minutatimque tradat instituta omnia & exercitationes, (quanquam eas, si me audias, frigidissimas) quibus censet promoueri posse ad virtutem: cum tamen de ijs quæ ad pietatem attinent ac diuinum cultum (id quod tunc maximè oportuit) ne verbum quidem, nisi tamen illud obijcias, quòd iusserit infames illas picturas ac statuas Deorum tolerari, & propter pecuniæ indigentiam templa expilari, ac sacerdotes arceri. Ut minimè mirum videri debeat Religionis denique accusatum in Calcidem profugisse. Verùm quæ pietas, quis cultus, quæ religio præcipi ab illo potuit ac tradi, qui non solùm animi immortalitatem (ut diximus) vocasset in controuersiam, ac Dei prouidentiam sustulisset, humanarumque illi rerum denegasset cognitionem, varum etiam assereret futuræ vitæ sue supplicia, siue præmia ab antiquis fuisse inuenta ad homines in officio continendos, eaque non minùs impiè quàm impudenter in fabulæ haberet loco? Ex quibus omnibus satis superque constare potest, quàm turpiter senserit de futura vita, ac quàm longè à perfectâ illa quàm tantopere expetimus, fœlicitate aberrarit. Quæ res si expendatur adhuc, inde etiam intelligitur, quòd hominis fœlicitatem in hac tantum vita (nam idcirco assererat nos breui, Deum æterno tempore frui fœlicitate) posuit & collocauit: atque ad hanc vnâ omnes ingenij sui vires præceptaque retulit. Quanquam quam, obsecro, fœlicitatem in hac vita cernere potuit ille, qui Dei prouidentia sublata, pietatem, Religionem, & cum hac fidem, continentiam, moderationem, omnes denique humanas virtutes tolleret? aut quæ vitæ tranquillitas reperiri aut fingi potuit, vbi excellentissima virtute, iustitia, inquam, deleta, miram vitæ confusionem consequi, humani generis societatem euerti, nullum demum humanitatis vestigium relinquere necesse est? Iam uerò longum esset ea perpendere atque examinare omnia quæ pro tyrannide scripsit: dum uidelicet tam fusè rationem tradidit illius tuendæ ac propagandæ. Etenim uerissimè dici potest usque ad eò peccasse hac in re, ut in hoc peccato uno alia propè innumera concluderet: atque unico flagitio ad sexcenta flagitia, eaque turpissima aditum patefecerit. Sed quoniam longum esset, ut dicebam, ea examinare omnia, unum saltem atque alterum illius locum describere visum est, ut de re tota constare possit. Ergo cum monuisset tyrannidem duobus modis iisque inter se contrarijs, conseruari, de priore sic differēbat. † Ad tyrannidem conseruandam oportet sanè viros, qui excellunt, deprimere: magnòque animo præditos interficere, & neque concœnationes permittere, neque sodalitatē, neque disciplinam, neque aliud quippiam huiuscemodi, sed omnia cauere, vnde solent exoriri duo, spiritus magni & fides: & neque ludos literarum, neque alios conuentus sinere coli, in quibus

De præmijs ac supplicijs bonorum & malorum, deque beata vita.

De Tyrannide ac patriæ oppressore.

† li. 5. Polit. c. 11. pr.

bus honesto otio homines fruuntur. Cunctaque moliri, è quibus maximè fieri potest, ut cuncti, ne noti quidem inter se sint: cognitio enim facit ut maiorem fidem sibi mutuò habeant. Et peregrinos semper in aperto esse, & versari circa fores. Ita enim minimè clam esse poterit quod agunt, & assuescent humiliter sentire semper seruientes: & alia quæcunque huiuscemodi sunt instituta Persarum, & Barbarorum, accommodata tyrannis sunt. cuncta enim idem valent. Atque eniti non fallere ipsos, quæcunque aliquis dicit, aut facit illorum qui parent ipsis, sed esse exploratores: quales erant fœminæ, quæ Syracusis vocabantur Potagogides. Et Hieron mittebat auscultatores, vbi aliquis esset congressus & conuentus: liberè enim loquuntur illic minus metuentes huiuscemodi homines, ac si liberè loquuti fuerint, minus fallunt. Et criminari committereque inter se, & amicos cum amicis: & plebem cum nobilibus, & diuites cum diuitibus. Et pauperes reddere, qui parent ipsis institutum tyrannorum, & ut præsidium non alatur: & illis occupatis in quotidiano victu parando, otium non sit ad insidias ipsis struendas. Exemplum autem huius sunt pyramides AEgypti, & quæ Cypselidæ dicarunt diis, & templum quod Olympio Ioui ædificarunt Pisistratidæ: & Polycratis opera, quæ Sami sunt. Cuncta nanque hæc valent idem, otio priuare, & pauperes reddere, qui sub imperio ipsorum sunt. Et collatio pecuniæ: ceu Syracusis. quinque enim annorum spatio, Dionysio dominante, vniuersam rem familiarem contigit collatam esse. Serit etiam bella tyrannus, ut continentibus curis premantur, & opera ducis egeant. Et regnum quidem conseruatur studio amicorum, tyrannorum autem proprium est inprimis, nullam fidem habere amicis, ut volentibus sanè cunctis: his autem solis facultatem habentibus, ipsum delendi. Et illa quæ geruntur à postremo genere status multitudinis, accommodata tyrannis cuncta sunt: & nimia potestas: fœminarum in domibus, ut consilia virorum nota ipsis faciant: & seruorum indulgentia, eadem de causa. Serui enim non insidiantur, neque mulieres tyrannis. Cùm autem bene cum illis agatur, beneuolos necesse est esse tyrannidibus & statibus multitudinis. Populus enim studet esse Monarcha. quare assentator apud utrosque in pretio est: apud populos quidem, qui loquuntur ad voluptatem (hic est enim assentator populi) apud tyrannum autem qui se cum ipsis humiliter gerunt, quod profectò est opus assentationis. Etenim hanc ob causam studiosa est improborum hominum tyrannis. lætitia enim afficiuntur, cum vident sibi aliquos assentari. Hoc autem facere nemo in animum induceret, qui spiritum liberum haberet: sed diligunt

gunt probi viri, vel certè non adulantur: & vtilis sunt prauis ad res prauas. clauus enim clauo, vt in prouerbio est. Et nullo mortali delectari, qui grauis sit & liber, peculiare tyrannorum est. talem enim se solum tyrannus oportere esse putat. Qui autem & ipse dignitatem tuetur, præbetque se liberum hominem, eripit ipsi summum honoris locum: & quod proprium tyrannidis est, quæ dominari in omni re vult. odio igitur hos habent tanquam dissoluentes potestatem suam. Et vocare ad epulas externos potius quam ciues, familiaritèrque cum ipsis viuere, eorundem institutum est, tanquam hi sint hostes: hi verò minimè aduersentur ipsis. Hæc & huiuscemodi cuncta tyrannica sunt, & conseruant potestatem ipsorum: nihil autem inde prauitatis abest. Sunt autem, vt ita loquar, hæc omnia tribus formis contenta. proponit enim sibi tyrannus tria. Vnum eorum est, vt quibus dominatur, versent animo res tenues. nulli enim parui animi homo insidiaretur. Alterum autem, inter ipsos nulla fides sit: non euertitur enim tyrannus, prius quam aliqui fidere sibi ipsis cœperint. Qua de causa cum probis viris bellum gerunt, vt detrimentosis suæ potestati: non solum quia ferre non possunt herile imperium, verum etiam quia fidi sunt & sibi ipsis & alijs: nec indicarent, aut socios insidiarum, aut alios. Tertium autem est, vt facultate priuati sint rerum gerendarum. nemo enim attingit quæ fieri non possunt. quare neque etiam tyrannidem frangere experitur, nisi facultas sit. Ad quos igitur terminos rediguntur studia tyrannorum, hi tres sunt. cuncta enim redigeret aliquis instituti ipsorum ad hæc quasi fundamenta. partim enim ne fidant sibi ipsis, partim autem ne valeant, partim vt paruos spiritus habeant. vnus igitur modus, vnde salus existit tyrannis, talis est *Hic primus locus in quo tyrannidem eamque durissimam seuissimamque instituit. paulò mitiorem tyrannidem, sed tyrannidem tamen, effingit in loco altero, ubi Alter (inquit) modus fermè ab opposito eorum, quæ dicta sunt, diligentiam adhibet. licet autem percipere ipsum ab interitù regnorum. quemadmodum enim vnus modus est interitus regni, efficere potestatem procliuiorem ad tyrannidem: sic tyrannidis incolumitas est, efficere ipsam magis similem regno, vnum duntaxat seruantem, potestatem scilicet, vt imperium habeat non solum in uolentes, uerum etiam in nolentes. Qui enim abijcit hoc, abijcit etiam tyrannidem. Sed hoc quidem tanquam solum ac fundamentum manere oportet: cætera autem partim facere, partim uideri, simulantem regiam personam callidè. Primum igitur uideri curæ habere res communes neque pecuniam absumentem in largitionibus huiuscemodi, quæ offendunt animos multitudinis: cum ab ipsis capiant, in*

offi-

officinis suis assiduis, & minuta mercede accepta magnopere laborantibus: donent autem meretricibus & peregrinis & scœnicis artificibus copiosè. Atque rationem reddentem eorum, quæ accepit, & quæ expendit: quòd sanè tam præstiterunt nonnulli è tyrannis. ita enim aliquis dispensans res, paterfamilias non tyrannus esse videbitur. Non opus est autem metuere, ne aliquando desit pecunia, cum sit dominus ciuitatis. Sed etiam longè à domo degentibus tyrannis hoc prodesset magis, quam relinquere pecunias, quas antea coegerint: minus enim custodes tyrannidis insidiabuntur potestati eorum. Sunt autem magis tyrannis peregrinantibus formidandi, qui tueptur dominatum quam ciues: hos nanque vnà secum ducunt, hi verò vicem illorum subeunt. Deinde sumptuosa munera collationesque opus est uideri eum cogentem ob Reipub. administrationem, & si aliquando opus fuerit, vt seruiant temporibus belli: demumque se ostendere custodem ipsarum & quæstorem, vt publicarum, & non vt suarum ac propriarum. Et speciem præ se ferre non difficilis hominis & asperi, sed grauis & seueri. Præterea autem huiuscemodi vt non metuant, qui congregiuntur cum ipso, sed potius vereantur. Hoc autem arduum est adipisci, si fuerit contemnendus. quapropter opus est, vt si alijs virtutibus minimè studuerit, ciuili facultati deditus sit, & inserere in animos ciuium huiuscemodi de se opinionem. Amplius autem non solum ipsum perspici neminem ciuem contumelia vexantem, neque puerum, neque virginem, sed etiam nullum familiarium ipsius: eodemque pacto se gerere suas mulieres erga alias. quoniam propter fœminarum etiam cõtumelias multæ tyrannides euerse sunt. Et quod pertinet ad corporis voluptates, contrarium facere, quam nunc quidam è tyrannis faciunt. Non enim tantum statim à mane hoc faciunt, & continenter quidem multos dies, verum etiam alijs uideri uolunt hoc gerentes, vt tanquam beatos & Deorum vitam penè consecutos, eos admirentur. Atque inprimis deceret, se moderatè gerere in huiuscemodi rebus: si autem non, intelligi cæteris fugere ac vitare. neque enim facile insidiis captari potest, neque contemptui esse homo sobrius, sed temulentus: neque uigil, sed qui dormit. Contrariumque faciendum est eorum, quæ olim dicta sunt fermè omnium: construere enim & ornare ciuitatem oportet, vt tutorem existentem, & non tyrannum. Adhuc autem, & erga Deos uideri semper studium ponentes eximè. Minus enim metuunt accipere aliquid iniusti pacti ab huiuscemodi, si religiosum existimauerint esse Principem, & curam Deorum gerere. Et minus ipsi insidiantur vt socios habenti, quique auxilium laturos sint, Deos. decet autem talem uideri citra superstitionem. Atque

N

que

que eos, qui boni sunt aliqua in re, sic honorare, ut non arbitrentur se vnquam à suis ciuibus magis honoratum iri, si liberi forent. Et huiuscemodi honores tribuere ipsum: animaduersiones autem in eos, qui deliquerint, ab aliis qui potestatem eius rei habeant, & à curiis proficisci. Communis autem custodia omnis imperij vnus, neminem efficere vnum magnum, aut certè plures: seruabunt enim se mutuò. Quod si vnum oportuerit magnum facere, nullo modo, qui sit ingenio audax. huiuscemodi enim ingenium indolèsq; in omnibus factis est prona ad inuadendum. Et si visum fuerit cuiuspiam potestatem dissoluere, paulatim hoc facere, & non omnem simul ei auctoritatem eripere. Adhuc autem ab omni contumelia sibi temperare: præter cæteras autem à duabus, à corporibus cædendis, & flore ætatis dehonestando. Maximè autem hanc cautionem adhibere debet in illos, qui sunt studiosi honoris: se nanque parui duci in spoliatione bonorum, grauius ferunt auari: contemptum verò, qui ab ignominia proficiscitur, non ferunt ambitiosi neque probi viri. Quapropter siue huiuscemodi factis uti non oportet, siue verbera videri inflixisse more parentum, & minimè ob contemptum. Consuetudines autem, quæ incurrunt in florentes ætate, amoris causa, & non ob potestatem; demùmque, quæ speciem habent ignominia, redimere maioribus honoribus. Ex ijs, qui insidiantur corpori vitaèque tyrannorum, hi maximè sunt metuendi, & egent plurima custodia, quicumque non curant tueri vitam, si modò cædem patrarint. quare maximè cauere oportet eos, qui existimant contumelia vexatos, aut se ipsos, aut eos, qui cura ipsis sunt. Abiecerunt enim omnem cogitationem sui, qui ira incensi insidiantur: ut Heraclitus etiam significat, arduum esse affirmans aduersus iram præliari: animo nanque cmi. Quia autem ciuitates è duabus constant partibus, ex hominibus pauperibus & è diuitibus: maximè quidem vtrasque existimare oportet salutem accipere à principatu: operaque ipsius fieri, ne mutuò sibi iniurias faciant: & veri ipsorum firmiores extiterint, hos maximè reddere proprios sui principatus. Quoniam si in rebus ipsius hoc extiterit, non necesse erit tyrannum seruos liberare, & ciuibus arma demere: satis enim erit altera pars potestati ipsius adiuncta, ut firmiores sint illis, qui insidiantur. Superuacaneum autem esset exponere singillatim omnia hæc, propositum nanque manifestum est, oportere non tyrannicum, sed patremfamilias & regalem esse videri iis, qui in potestate ipsius sunt: & non extortorem bonorum, sed tutorem: & vitæ mediocritatem persequi, non exuperantiam. Adhuc

autem

autem consuetudine conciliare sibi claros viros: multitudi-
ni autem blandiri. Sic de tyrannide disputat egregius iste Politie
Magister, qui suos ciues ad felicitatem informandos, ac beatam illis
publicæ vitæ rationem commonstrandam suscepit. Hæc habui, quæ
breuiter afferrem aduersus Aristotelem. Tamen non pauca addenda
essent ex Patribus, quæ superioribus sunt affinia.

ET ENIM Iustinus Martyr (ut ab illo exordiar) cum in Ad-
hortatorio ad gentes, & in omnibus propè libris passim reprehendit
eum tanquam veræ religionis aduersarium, tum in primis integro libro
plurima illius decreta refellit. Nam pleraque ab eo de materia, deque
priuatione illa sua, ac de forma etiam enunciata idcirco damnat, quod
nihil minus quàm rerum initia dicenda sint: ac præsertim quia dum sum-
mum rerum authorem Deum (qui vbi de principijs agitur & causis, di-
lucidus esse debet ac certus) aut incertum relinquit, aut prætermittit,
cætera omnia rerum initia omnino superuacanea videri debent. Hinc
Aristoteles Naturæ efficientiam, quod re ipsa diuinam ille efficien-
tiam contempserit, contemnit. Fortunam quoque & causam quip-
peque cum primis & secundis causis, Mente scilicet & Natura, ab eo
confundantur, affirmat inconsultè ac temerè statui. Temporis præterea
& motus, ortus & interitus, Cæli ac Mundi infinitatem detestatur.
quinetiam explodit cæli naturam & attributiones: prosternit ratiocina-
tiones atque adedè machinas, quibus nititur Mundi firmare æternitatem:
tuetur à nulla Mente impelli cælum, sed suoptè nutu ac natura ferri:
ac proinde primum motorem (quem Peripatetici vocant) immo Mentem
omnes quotquot cælestia corpora ciere voluit, hoc nomine superfluas esse.
decretum improbat quo ille tradit, nisi vnicum Mundum à Deo condi
non potuisse. sempiternitate item cæli ac siderum clamat rerum ordinem
& prouidentiam tolli, atque alia id genus redarguit multa, quæ quoniam
ad alios mea festinat oratio, libenter prætermitto: eoque magis quod (ut
eiusdem doctissimi Martyris verbis utar) facile intelligi possit, eum qui
turpiter in rerum initijs peccauit, protinus lapsus esse ignoratione eorum
quæ à principijs consequuntur. Occurrit autem post Iustinum Tertullia-
nus, qui præter ea quæ iam antea meminisse ab illo conscripta in Ari-
stotelem, diuinationem in somnijs, quam hunc affirmat non omnino repu-
diasse, tanquam merum somnium repudiat: atque idcirco etiam cum duas
portas somnijs tribuisset Homerus, veritatis corneam, falsitatis ebur-
neam, maiore sententiam mendacio recitasse ait, agnouisse tamen ve-
rum. Eundem sentit cum alia multa peccasse de animo, tum verò quod
vel hæsitavit, vel certè ad mortalitatem magnopere propenderit. Deni-
que (ut summatim dicam) vbi de re Christiana agitur, omnino exulare
iubet Aristotelem, & quam longissimè exulare. Neque verò aliter sensit
Ambrosius, qui non modò censuit Aristotelem (id quod iam antea obser-
uauimus) turpiter sensisse de diuina efficientia, & prouidentia, temerè
de Mundi initijs & æternitate, arroganter de cæli astrorumque mate-
ria,

Confirmantur
allata argumē-
ta, atque alia
quædam ad-
duntur ex Patri-
bus: nimirum
Ex Iustino.

Tertulliano.

Ambrosio.

Nazianzeno.

ria, abiectè de humano animo, ac de futura vita, verùm etiam de voluptate, deque externis bonis præpostere philosophatum esse. De Nazianzeno autem nihil attinet dicere, cum enim (ut ab initio dicere cœperam) ipse etiam à Deo incipiens, atque ad primam usque materiam deveniens, varia in eo decreta reprehendat, quin & Aristotelem differendi artificium, calliditatè que criminetur, quid, quæso, superesse aliud videbatur, nisi ut eundem quasi impium ac propè atheum damnaret? Quanquam cum asserat Nazianzenus Aristotelem scidisse providentiam, ac de beata & vita scripsisse abiectè, quin humanum animum fecisse mortalem, non video cur non eodem tempore impietatis notas in eum congereret, ac simul (quoniam Deum propè cæcum fingit, ac diuinitate ipsa exiit) in atheorum propè numerum reuocarit. Sed dies me deficiat, si ea omnia percensere velim, quæ ab Origene, Hieronymo, Chrysostomo, sexcentis denique alijs Aristoteli impietatis nomine obijciuntur. Quamobrem ut dicendi finem faciam, tantum addam eos à quibus Philosophi Aegyptiorum plagæ dicti sunt, quod attinet ad egregios illos Academicorum & Peripateticorum Principes, nihil propè veriùs atque accommodatiùs proferre potuisse. HÆC contra Platonis & Aristotelis Philosophiam in proposta controuersia. NVNC contrarias rationes (id enim secundo loco proposuimus) aggrediamur, atque ab ijs ordiamur quæ fauent antiquiori.

Qua apud Platonem cū Christiana religione pugnent. De Deo.

ET SANE incredibile est quàm casta illustriæque decreta, quàm admirabiles ac planè diuinas sententias de Deo tulerit Plato. Etenim innumera propè sunt loca, in quibus fatetur ac celebrat admirabilem quæque nullis verbis efferi possit Dei sapientiam, probitatem, potentiam, pulchritudinem, iustitiam, cæterasque huiusmodi, quas sacri Theologi vocant & in Deo statuunt perfectiones. Immo verò apertè docet Deum esse ipsam sapientiam, pulchritudinem, bonitatem, ac reliqua quæ recensent omnia, hæcque summa cum naturæ simplicitate consistere. Eundem facit perturbationum, affectionumque expertem, immutabilem, Vniuersitatis authorem, bonorum omnium causam, rerum omnium mensuram, earundemque finem, initium & medium, causarumque omnium principem, immo authorem, ac propterea unicam causam & singularem. Quinetiam affirmat cuncta quantumuis exigua, & infinita intimè à Deo attingi, cognosci, & gubernari: eundem preces ac vota audire: præcipuo amore prosequi hominem, largitum esse ac largiri indies quæcunque habemus bona: scelerum esse iudicem, ac bonorum malorumque indicatorum: omniaque dirigere ad perfectum finem. Idem ex Platone continet res omnes in seipso miro quodam modo, quique nulla oratione explicari potest. Est veritatis, sapientiæ, vitæ, Idearumque fons, seipso perfectus atque beatus. Denique vix fortasse aliquid ex Theologorum Scholis proferas ex ijs quæ augustissimam illam diuinamque naturam contemplantibus humane intelligentiæ præsidij vestigari atque attingi possunt, quod non ingenuè Plato, constantèrque de ea prædicarit. Immo verò animi quoque

†Epist. 8.

quoque aciem quoquo modo extulisse visus est ad nonnulla eorum quæ nos non nisi diuino lumine illustrati percepimus. Nam & eorum quæ non sunt principem appellat eum: & præter opificem Deum ac Mentem omnium procreatricem, Verbum diuinissimum (sive hoc sit id ipsum quod Mens illa procreatrix, sive differant: de hoc enim aliàs) introducit ad res mundanas constituendas; ac quod non sine stupore maximo ante Christum natum ab Ethnicis eoque inter densissimas errorum superstitionumque tenebras educato audiri potest, tum Deum omnium rerum Principem & causam, tum eius causæ patrem Dominum fatetur ac celebrat. Sed & parem admirationem affert triplex ille rerum sive Rex, sive causa, quam profert: nam quicquid tandè sibi velit (de hoc enim aliàs) profectò de diuina natura hæc tradit. Nam si verè quod authores grauissimi memoriæ prodiderunt, futuram Verbi incarnationem atque œconomiam non ignorauit (de hoc enim nisi locis in quibus isti nituntur, diligenter examinatis, statuerè nihil ausim in præsentia) præclara sanè commendatione ac præconio dignus est. Nec sanè aut nulla aut exigua tribuenda est laus Platoni nostro dum de Dæmonibus verba facit: nam præterquam quod eos constanti assertione retinet ac tuetur, multa de ijs pronunciat, quæ mirificè cum Christiana veritate consentiunt. Etenim si Græcorum more Dæmonis nomen quod apud nos inuidiosum est, tantisper in bonam partem acceperis, hæc profectò inter cætera inuenies literis cõsignata. Dæmones mira quadam sapientia & sanctitate præditos esse: depellere mala ab hominibus, atque eorundem esse custodes firmissimos, quin hominibus singulis singulos Dæmones in custodiæ ac tutelæ loco esse attributos: ab ijsdem animos hinc decedentes ad iudicium perducere: sub aspectum quidem non cadere, licet nobis adsint: sed tamen perspicuos nobis fieri cum uolunt: esse Dei & hominum internuncios, ac propterea precibus honoribusque prosequendos ut fausta nobis sit eorum legatio: probos homines amplecti eximio quodam amore, improbos verò (nam id quoque cum veritate coniungi potest) odisse: sibi inuicem patefacere mysteria: celerrimo motu sive in caelestem sive interrenam regionem ferri: præsto esse tum vigilantibus tum dormientibus, eisque alloqui ac commonere. & alia id genus quædam. Neque verò minor ei debetur laus dum de Mundo philosophatur: sive enim huius decreta cum cæterorum Philosophorum monumentis, sive cum diuinis literis conferas, inuenies profectò ex Ethnicis ad Christianam fidem ac veritatè propius accessisse neminem: ac vel ob id unum Attici Mosis nomen (si tamen eo dignare Ethnicum fas est) iustissimè meruisse. Quamobrem apud eum statim Mundum & à Deo, & in tempore, & boni causa, & liberè, & perfectum audies conditum, atque in eodem tandem hominem dominum collocatum: quæ sunt Mosis dogmata germanissima. Quinetiam triplex illud molientis Dei opus, quod in Moysè sapientissimi Patres agnoscunt, à Platone non neglectum, immo mirificè custoditum fuisse animaduertes. Etenim informem Mundi molem sive elementa ac materiam creat primum (quanquam hoc non vno eodemque loco, neque ita per-

De Dæmonibus.

De Mundo.

per-

perspicue Plato) tū distinguit, denique exor nat vterque. vterque etiam sic Mundi fabricationem exponit, vt illū iam iam ex opificis quasi manibus factum proferre videatur. vterque etiam propter admirabilem rerum ordinē ac seriem quæ cum Natura conuenit, Naturam instituit et condit: vterque demum tum puris Mētibus prætermisissis, tum diuinæ naturæ siue opificis tractatione, corporata, eaque per Naturæ gradus ponit ante oculos à generalibus inchoans. Quod si Plato Mundum efficit singularem, omnibusque rerum vel gradibus vel generibus complet; quin passim refert conditum esse ad pulcherrimæ cuiusdam Idææ exemplum, quod ab omni æternitate gestauerat in mente opifex; Scholasticos patres consule de rerum creatione subtilius differentes, atque id etiam sentias Platoni cum Moyse esse commune. Quid plura? Tradunt sacræ literæ Deum, etsi amore adductus bonitatisque communicandæ studio condiderit Mundum, atque in eo hominem collocarit dominum, omnia tamen propter seipsum condidisse. sed & illud addunt, fuisse quidem totius Vniuersitatis auctorem ac motitorem, sed tamen Filium & Patris artem, immo & Vniuersitatis artificem peculiari quadam ratione appellant. At hæc ipsa disertis verbis & fatetur & prædicat Plato: qui tametsi in Timæo instar Moysi passim doceas Deum omnia molitum esse per genera: idque amore ductum, ac bonitatis communicandæ causa, atque hominem interim mortalis huius Mundi Principem ac Dominum pronunciet constitutum, verumtamen opificis gratia testatur esse omnia, eadēque à Filio esse profecta. Iam verò si per res creatas libèret euagari, & in generibus singulis spectare summum illius ingenium ac sapientiam, mira sunt quæ de beatarum mentium domicilijs, mira quæ de earum ordinibus, varietate & effectibus, mira quæ de homine ac primæno illius statu & felicitate occurrerent ex Platone. quæ etiam priscam illam veritatem redolent quam mirificè, ac Christianum incredibiliter delectare, interdumque etiam iuuare possunt. Sed de his atque alijs id genus suo loco. Ego enim interim pauca quedam de immortalis animo, de vita & moribus, deque beata vita, attingam breuiter: nam dum quærimus an Platonis doctrina cum pietate consentiat, id maximè instituto nostro accommodatum est. Ergo quod interest ad humanum animum, vix profectò explicari vnquam posset, quàm eximius fuerit illius immortalitatis assertor ac propugnator. Nam quemadmodum animi immortalitas non pietatis solum ac religionis, sed etiam iustitiæ vniuersæ, ac totius humanæ societatis est præsidium ac fundamentum, ita nihil aut frequentius inculcatum, aut altius exaggeratum legitur in eius libris. Hinc etiam Socratem agnosces apud illum vitiorum vituperatorem acerrimum, virtutum laudatorem maximum, honestatis denique & integritatis supra quàm dici possit cupidissimum. Verè enim nullo vitio aut laborare, aut sibi, Reipublicæque perniciem asserre sensit mortales illos, cui ipse (vt mira homines charitate & beneuolentia complectebatur) suis concertationibus (quas deinde Platonis eloquentia veluti purpura vestitas, ac pro dialogorum more exornatas legimus) opem ferre non

De animi immortalitate.

De vita & moribus.

con-

conaretur. Qua etiam in re eò fuit admirabilior, quod malorum omnium fontes, auaritiam, ambitionem φιλαυτίαν denique ipsam ac turpes cupiditates appetijt semper suis telis, (atque hæc maximè fuit causa cur Sophistas, hoc est fastosum hominum genus, atque ad corrumpendos adolescentes natum, perstrinxerit tam libenter) & ad diuitiarum, gloriæ, illecebrarumque omnium despicientiam, atque adeò sui ipsius contemptum hortabatur ferè perpetuo. Quocirca (si me audias) de vita & moribus supra quàm credi possit de Ethnico, feliciter sapienterque disputauit. cum præsertim dum ciues suos à torpore ac veterno illo excitare niteretur, beatam illis vitam, cuius inquisitor summus fuit ac laudator, quibus posset modis ante oculos ponere, atque à fluxis huius vitæ voluptatibus ad sempiternas allucere atque inflammare niteretur. Quid plura? eò processit noster Plato, vt si Clementi Alexandrino, Iustino, ac nonnullis alijs, inprimis verò Eusebio Cæsariensi fidem habeamus, non solum de Deo trino & vno (id quod retulimus supra) nobiscum sentire visus sit, verum etiam de primorum hominum ortu ac statu, de Mundi siue eluione, siue futuro excidio, ac mutatione: de resurrectione corporum & generali iudicio, de finibus bonorum & malorum, ac de vniuerso alterius vitæ statu deque huiusmodi alijs, quæ recensere longum esset, a Christiana veritate non discrepet. Quæ omnia quoniam iustissimum volumen exigerent, suis quæque locis, Deo bene iuuante, explicabuntur. Interim progrediar ad contraria argumenta diluenda: si enim hos vniuersos se opulos tandem aliquando superauerimus, facilis nobis aditus non dicam ad portum, sed ad opportunam aliquam stationem patebit in suscepta navigatione.

De beata vita.

† Hom. 7. in c. 1. epist. ad Cor.

Ergo vsurpauit sæpe nomina illorum Deorum, inueteratam patriæ, ac Græcorum omnium secutus consuetudinem, cui (vt egregiè differit † B. Chrysostomus) haud satis valebat repugnare. Quid enim faceret Ethnicus, qui non modò Philosophorum Poëtarumque monumentis, sed omnium propè gentium sermone atque decretis (vsque adeo inualuerat idololatria) id videret tritum & confirmatum? cum præsertim his omnibus accederet legum religionisque pondus: vrgerentque exempla multorum, qui cum Atheniensium religioni haud ita faciliè assentirent, exilio supplicisque affecti fuerant. inter quos recens erat Socratis exemplum, qui cum patrios Deos negare diceretur, cicuta sublatus est. Quanquam non idcirco destitit Plato, quominus vanissimam illam cateruam Deorum patriamque superstitionē teclè repudiatis, ijs qui acutiè cernerent, sententiã proderet suam. Nam primò cum moneret † ex suis epistolis serias quidem Deum, vulgares autem, Deos habere ad initium, satis indicauit nū se Deum censere, non multos. Atque hoc ipsum (si de proposito Epistolæ auctoritate dubites) est quod in Timæo tacitè indicauit dum opificem ac patrem Mundi assereret in vulgus haud prædicandū esse: quod Dionysio etiam confirmauit, cui cum de diuina natura quærenti responderet Εὐλαβοῦ (αἰεβα) μή ποτε ἐκπίση ταῦτα εἰς αἰθρώπους ἀπειθεύτες, χρεδὸν γὰρ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, οὐκ ἔστι τούτων ὡρὸς τοῦς πολλοῦς κατὰ γλαστότερα ἀκούσματα.

Ad argumenta allata: contra Platonem.

De Deo, Dæmonibus, & cœlestib' Dijs.

† vide Theodor. lib. 2. de vit. græc. af.

Caue

Carene hæc tibi vnquam excidant apud homines imperitos ac rudes: nihil est enim, mea quidem sententia, quod vulgo magis ridiculum, ingenuis magis admirabile diuinumque videatur. Deinde in Timæo Saturnum, Iouem, cæteraque monstra illa in Demonum classem (hanc autem inter diuinam & humanam medium tenere locum docet passim) non reuocat solum, verum etiam, si acutiùs cernas, ab ipso arcet Demonum ordine: disertè enim tradit Athenienses, qui eos in Demonum loco haberent, nec firmas nec probabiles rationes habuisse, quibus id confirmarent. Quæ sanè res quoniam non sine aperto capitis periculo exponi poterat clariùs, apud æquum estimatorum satis declarat Atheniensium Deos siue Demones ab eo improbari. Sed & sepissimè vnus Dei (quod non est negligendum) mentionem facit: idque non secus ac si esset singularis: nam curatorem nostrum Deum esse ait, eundem inuocandum ad Ciuitatis constitutionem, quippe qui nostras preces audiat, gubernetque omnia. Hinc in gerendis rebus Ε'αυ θεός εδέλαε SI DEO libuerit, præfandum monuit, & huiusmodi scripsit alia quæ sunt penè innumera. Quare in Timæo (id quod rem continet maximè) vbi agit de ortu & constitutione Vniuersitatis, huius auctorem & molitorem facit singularem: huicque uni tribuit summam probitatem, sapientiam, virtutem, atque huiusmodi alia. Quinetiam docet eundem esse conditorem reliquorum omnium siue Deorum siue Demonum, atque ab illo tanquam à summa immortalique causa pendere. Denique ut nos sanctis viris, quos tamen infinito interstitio seiungimus à Deo, Diui nomen impertiri solemus, tametsi tale nomen (si notionem voci subiectam spectes) sit Dei proprium; ita sermè Plato Deos appellauit cælestes illas mentes: cum tamen (quod pertinet ad naturam) nihil attribueret illis cum Deo commune, & idè non modò vnum statuit Mundi auctorem, sed eundem Idearum omnium fontem, ac supra ens & bonum constituit, Monadem appellat, seipso perfectum, aliisque titulis ornat, à quibus longissimè arcet cæteros. Vt propterea nihil præter merum nomen reliquerit & reliquis illis Dijs. Atque hinc etiam intelligitur quæ tandem fuerit eius sententia, dum astra & cælestia corpora donauit diuinitate: nam nomine errauit quidem: re tamen leuissimè à nobis dissensit. Constantè enim asseruit fuisse à summo opifice condita & ex mortali materia condita, ac proinde corporata, & interitui, quantum in illis est, exposita, naturalique motioni subiecta. Quibus omnibus efficitur ut non modò infinito intervallo seiungantur à Dei natura & perfectione, verum etiam ne entis quidem nomen obtineant apud Platonem, quippe qui (ut patebit in Timæo) res corporeas entis imagines potiùs atque umbras reputat quàm vera entia. Tolle igitur nomen, ac nullus supererit offensionis locus. At animata fecit ea, & hoc nomine diuina animalia appellari iussit. Esto, Sed quid inde? Nam primò dum animata censet illa, haud negat esse corporata & aspectabilia: ac propterea, quoniam adhuc erunt entis imagines, speciosum illud diuinitatis nomen merus titulus erit, ac vana res. Deinde dum à vulgo

† Plura vide l. 2. dec. 2. vbi disputatur Platonis Deum vnicū esse & singularem.

à vulgo Dijs crederentur, non tam curandum fuit aut differendum de nomine quàm de natura ipsa, hæcque à diuina dissocianda atque exterminanda. Certè eximius idèque sanctissimus Doctor & Chrysostomus, edisserens illud Psaltis, † Quis similis tui in Dijs Domine? (huius autem exempli sunt alia quoque loca) consimili ratione excusat diuinum Prophetam, quòd visus esset Deum verum cum Dijs falsis comparare. Ad extremum, si concedamus, id quod quidam Patres faciunt; Angelos mouere cælestia corpora, sine dubio assistentes (quas vocant) cæli formæ erunt, motricæque animæ: at hoc maximè est, quod sibi voluit Plato dum diuinas illas mētes motionem impertiri voluit cælestibus corporibus: haud enim aliter quàm cum navi nauatam, licet indissolubili vinculo, eas cum cælestibus globis consociare visus est. Quamobrem, ut dicebam, solo nomine dissidemus. Quin ne nomine quidem dissidemus, si res spectetur intimiùs: nam cum sæpe Angeli in diuinis literis dicantur אלהים elohim quod nomen & Deos significat, & (si meram vocem attendamus & Apostolo ipso teste, est Angelis cum Deo commune) discrimen superest nullum. Idem statue tum de Dijs illis tutelaribus, tum de terrestribus, quicunque tandem ij essent, tum de elementis, quibus nihil minus quàm veram diuinitatem ascripsit. Quod si quandoque ignem ac cætera elementa Vulcani nomine ac Numinis instar usurpauit, id sanè Græcorum more fecit, quòd poëtica ornamenta illa ad dialogorum festiuitatem ac splendorem attinere viderentur. Nam alioquin in Timæo vbi seridè agitur, elementa subiecit molitori Vniuersitatis non secus ac figulo lutū: eadèque decoris, ex se omnis fecit expertia, vnòque tantū gradu ab prima materia quam turpitudinem appellat, distantem: tantum abest ut illis concesseris diuinitatem. Denique quibus Dijs, nisi iam antea dictis, compleuerit elementa, non satis video: nisi fortasse alios & Demones habuit, qui siue aërem siue aliquam Mundi partem incolerent: ac modò delitescerent, modò aspectabiles fierent: quod tamen cum Christiana veritate minimè pugnat. Vt propterea hac in re absuerit longiùs ab Aegyptiorū superstitione, qui vel cepas alliaque in Deorum loco venerarentur. Neque enim Saturnum, Iouem, cæterosque illos egregios Deos à calumnijs vindicauit, quòd eorum nomen sacrosanctum haberi vellet, sed quòd diuinam naturam, (id quod in Politicis libris & declarauit satis) cuperet augustam esse apud omnes, ac vel leuissimè labis suspicione carere. Quod si Iouem ipsum, immo & Aesculapiū, Apollinem, ac consimilia illa monstra, quæ leto proximis cum dignitate quadā usurpare videtur, spernenda non censuit, spernantur huiusmodi dicta ac facta omnia: sintque superstitiosa, impia, sacrilega, detestanda. Quàquam quod attinet ad gallū quem Aesculapio reddi iubet, commodè videtur accipi posse. Erat enim gallus apud veteres pauoris symbolum: & propterea cum forti excelsoque animo subiret mortem Socrates, fortasse Aesculapio quem cæteri solerent leniendo dolori ac metui optare presentem, reddi voluit gallum: ut iudicibus Atheniensibusque omnibus constantia sua esset testator. Denique id ac reliqua quæ

† Orat. 2. contra Iudeos. † Ps. 85.

† Heb. 1. 2.

† in Epitomi de.

† l. 2. et 10.

dicebamus, forte non religionis causa, sed populariter ac de more gentis, aut etiam non sine contemptu aliquo eius religionis efferuntur. nam dum per canem irrat, non tantum scdissimo illi Aegyptiorum Deo tribuere videtur, quatum Ioui quem ex aquo attestatur, detrabere. nam certè acerrimus Philosophorum insectator Tertullianus, Socratem in Deorum contumeliam quercum, hircum, canem denique deierasse contendit. Hac de diuina natura. Nam de Socratis Damone nihil est statuendum in presentia: sed quoniam res longiorem conquestionem postulat, opportuniori loco reservanda est: cum praesertim apud Iustinum, Chrysostomum, aliosque nonnullos ita benè audiant hac in re Socrates & Plato, ut non suspecta atque iniuriosa videri debeat nostra dilatio. Quæ verò pertinent ad Mundum, haud ita sanè dissidentibus inter se opinionibus inuoluta sunt & portentis, quemadmodum obijciatur. nam primò Mundum ex Platonis sententia, certo temporis initio fuisse conditum non secus ac diuinæ literæ testantur, apud me certum atque exploratum est: idque demonstrabitur suo loco. Deinde si materiam subiicit rerum molitori, id sanè Christiani quoque Patres faciunt, qui docent materiam fuisse quidem procreatam nulla alia materia subiecta, sed res deinde omnes per genera ex ea materia constatas & constitutas esse. Quinetiam id nō ex patribus solum, sed ex diuinismet oraculis perspicuè satis intelligitur: nam & abyssus tecta tenebris, ac terra illa, quæ primū dicitur fuisse inanis & vacua, cumque aquis permixta & confusa, est ea ipsa congeries, quæ siue Chaos, siue confusa ac temerè iactata elementa, siue ἄνω, informemque materiam appellat Plato, ita ut Chaos non re solum primæ materiæ respondeat (nam idcirco etiam Rabbini inanè terram illam vocant חומר הראשון chomar hariscon, id est materiā primam) sed fortasse etiam ab ea ipsa Moysi voce יְהוָה ihou (ut viri quidam docti coniectant) profecta sit. Quamobrem si rerum corporearū materiam ex Platonis sententia à Deo creatam esse ostēderimus, dubitatio supererit nulla. Nam si te illud permoueat adhuc, quod videatur Plato materiā illam diu multumque iactatam & incompositam posuisse, antequam ab opifice in ordinem redigeretur & exornaretur; cum sacræ literæ ex ea statim res mundanas per genera constitutas fuisse tradant, id sanè examinabitur suo loco. Denique dum Mundum animantem facit, huncque beatum & sapientissimū, non statim impietatis debet insinulari. Neque enim quicquid falsum est, id impium esse volumus in Ethnicorum decretis, sed quod derogat de humana pietate, deque diuina dignitate. Quanquam neque falsitatis omnino coargui potest: nam si Mundo aliquam Mentem à corpore abstractam et seiugatam perinde ac singulis cælestibus orbibus attribuit pro anima, atque hanc non nisi à Deo beatam effici voluit, ut certè voluit, vix ac ne vix quidem habeas unde eum reprehendas: nisi eodem tēpore damnandos censeas non modò Peripateticos ac Stoicos omnes, verum etiam viros sanctissimos qui de Angelis talia quædam tradidere. Sed quia reclamabit forsasse aliquis quod hæc anima ex Platone, non motionē solum, verum etiam vitam tribuat Mundo, ac propterea nō modò sit assistens (quam appellant) sed

De Mundo.

† Tert. in A. pol.

† Vide dec. 2. lib. 1. & 2.

† Vide Stenc. Cosmop. in c. 1. Genes. & al.

† Dion. lib. de cel. hier. S. Th. 2. contra Gen. c. 70. & al. Aug. dubitat. & alij de quibus proprio loco.

sed etiam informans: quin addet toti corporeo Mundo Angelum ex patribus fortasse attribuisse neminè; id profectò non est huius loci: nam interim sat nobis esse debet Platonē, si non falsitatis, impietatis certè culpa vacare. Ingens autem annorum illorū numerus (si nonnullos audias) non est quod nos magnopere commoueat: nam comode videtur posse cum Christiana veritate coniungi: ita nimirum ut anni illi longè breuiores quàm nostri fuerint: nam Xenophon (ut de Plutarcho, Plinio, Eudoxo, & alijs multis taceam) Annus (inquit) diuersus est. Etenim ipsi Aegyptij vtuntur anno quandoque menstruo: sæpe bimestri: non rarò trimestri: sæpe quadrimestri, nonnunquam solari. vbi etiam (quod rei nostræ maximè interest) statim subdidit, Quæ varietas etiam ex nostris, qui ab eis literas habuerunt, sapientes coëgit aberrare. Quo in loco non difficile crediderim Platonem, ac (quem hac in re secutus est idem Plato) Solonē ab illo significari, cum inter Græcos qui sapientia floruerunt, isti maxime ab Aegyptijs didicissent. Generalis vero huius eluionē (si Eusebio, atque alijs quibusdā credimus (haud ignorasse videtur Plato: sed potius cum Deucalionea (id quod inter Ethnicos fecere non pauci) confudit eam: nā quæ de Pyrrha & Deucalione (horum enim eluionē refert in Timæo) deque humano genere per eos excitato dicuntur, Noëticum diluuium referunt. Quamobrem dum ait Aegyptum non fuisse huiusmodi calamitatibus obnoxia, voluit potius Solonis historiam, Aegyptiūque illius sacerdotis dicta fideliter referre, quàm iudicium interponere (neque enim videbatur eius temporis) aut sententiam afferre suam. Quanquæ quæ attinent ad Platonicas eluiones exustionēque, & ad ingentem illum annorum numerum, immo ad magnum quoque annum, ac totam temporum rationem, expēdemus paulò subtiliùs suo loco. Vbi profectò nisi constati ratione conciliari poterunt cū Christiana veritate, libenter Platonē argui patiar: neque enim idcirco à præclari authoris lectione abstinenti nobis erit, quod illi alicubi antiquitatis ignoratione, aut lapsus esse videamus, aut minus sibi constare. De Providentia verò ac rerū omnium administratione, deque tota conditæ Vniuersitatis œconomia & ratione quàm egregiè philosophatus sit Plato iam satis constare potest ex dictis. Quare dū deos illos à summo opifice procreatos, eiusdem opificis iussu mortale hominis partem attexere voluit immortalis, excusandus est potius atque adeo laudandus quàm vituperandus. nā hac in re, sicut in tractatione illa vniuersa, id spectauit maxime ut cum diuini artificis dignitate quantum fieri posset congrueret oratio. Quamobrem ut Deus in presentia secundis causis vititur tanquam ministris in rerū mortalium constitutione, ita rationi consentaneū videri poterat, ut istis causis, à se tamen ab exordio Mundi procreatis, viretur ad eadē constanda et molienda, quæ ex caduca materia generantur: nam quemadmodum modò instaurat, ita tunc instituebat rerū genera ac naturā ipsam. Et idcirco in molitione hominis, cū Plato mortalis tantum partis effectiōni adhiberet ministros illos, atque ij non nisi ad imperium opificis, atque ex caduca vilique materia constaret corpus, nihil videbatur detrabi de summi illius artificis

De ratione tēporum.

De Eluionibus & exustionibus.

De Providentia ac tota Mundi constitutione.

ficis dignitate. Quod si Deus nihilominus hominem, hoc est eum quem immortalitate quoque corporis donare, ac sua imagine ornare instituerat, suis quoque manibus (ut sanctissimus loquitur Iob) plasmare voluit, atque in hoc longè splendidius (quod Platonem latuit) artificis enituit non beneficentia solum, sed & sapientia & dignitas, quid est cur hac de causa illum non dicam erroris, (nam errauit; fateor) sed impietatis nomine criminemur? Quod si etiam Hebræorum sententiam visus est amplecti, qui ne ex Moysis verbis hominis creationem enarrantis Triadem diuinissimam fateri cogantur, Deum cum Angelis locutum esse pugnant, longè tolerabilior est Plato quàm Hebræi illi. Plato enim nullam creandi vim tribuit ministris illis, nam ex elementis apud illum conflarunt humanum corpus: Hebræi in creatione ipsa Angelos attribuunt Deo socios. Apud Platonem Deus summa cum potestate imperat illis ut mortale continent corpus: Hebræi nullum planè imperium exprimunt, sed potius sapientia ac potestatis aequalitatem (ex æquo enim deliberatur) admittere coguntur. Plato denique tradit huiusmodi ministros unam mortalem partem attingisse, atque uni Deo immortalis concedit effectum: illi Angelos immortalis quoque adhibent absurdissimè. Quare ab Ethnico hac etiam in re abesse debet impietatis crimen; tantum abest ut vel in illud Hebræorum somnium verè inciderit, vel furoris materiam Menandro caterisque hæreticis illis ministrarit, qui nescio quas virtutes rerum procreationi præficientes, impudentissimè negarunt Deum Mundi fuisse opificem ac procreatorem. At enim in eo culpa non caruit, eaque grauissima, quod fuerit Manichæorum antesignanus, dum imperfecta minoribus Dijs manderet explenda. Minimè verò. Nam Manichæus duos Deos, alterum optimum, alterum improbissimum introduxit: & (ut ait † B. Augustinus) duo principia inter se diuersa & aduersa, aeterna & coæterna, diuæque naturas, boni scilicet & mali, quæ mutuo pugnant semper, aliaque elementa rerum, ex quibus ignis tum bonus tum malus reperiretur. idemque de aqua & vento statuebat immo & de animabus eiusdem ordinis, quarum aliæ ab uno Deo, aliæ ab altero prodissent, atque huiusmodi somniabat multa, quæ omnino pugnant cum Platone, qui sempiternum Deum faciebat unicum, eumque totius Vniuersitatis authorem: licet rebus mortalibus absoluendis quosdam adhibuerit ministros, sed bonos ac Dei imperio subiectos, non improbos & aduersantes: atque omnia præterea, quantum natura ferret, bona esse condita, tametsi quædam propter materiam deficerent à perfectione, ac mali aliquid admistum habere viderentur. Ut propterea nihil minus quàm in Platonis officina conflata sit hæresis Manichæorum. Neque verò cum pietate pugnat dum certas Mundi partes certis Dijs gubernandas attribuit, ita ut singulæ principem ac custodem obtineant suum. nam hoc est quod alium Angelum Persis (iam enim Platonis Deos ostendimus respondere Angelis nostris) alium Hebræis, alium alijs nationibus, immo singulis rerum generibus, atque adeo singulis hominibus attributos partim ex diuinis oraculis partim ab sacris Theologis didi-

† Aug. lib. de
hæres. ad
Quodvult.
hæres. 46.

† vide com.
23. lib. 6.

didicimus. Quæ omnia non modò non denigrant præpotentis Dei existimationem ac dignitatem, sed summam atque intimam eius sapientiam & curam declarant, quæ in admirabili illa ordinum varietate ac serie elucet quammirificè. De humano verò animo præclare multa docuisse Platonem docuimus supra. Quod si aliquando, ut in re planè abditâ verfabatur, quæque mortalium intelligentiam superat; visus est peregrina quædam dogmata atque adeò fidei nostræ parum cõsona introducere, profectò non tam facillè damnandus est: nam (ut uidebimus in propria tractatione) sunt quædam apud eum, quæ si spoliuntur Poëtici inuolucris (hæc enim sancti Patres etiam in eodem argumento adamarunt) & ad Philosophiæ normam æstimentur, nihil planè continent impium aut absurdum; immo quædam primigeniæ veritatis speciem referunt. multa quoque per calumniam tribuuntur illi ab Aristotele & Peripateticis. Denique in eo cui nihil prius fuit, nihil antiquius, quàm ut animos ad sui cognitionem excitaret, & ad pietatem, iustitiam, omnium denique virtutum amorem incenderet, reliqua ferè omnia sunt venia atque impunitate dignissima. Nam metempsychosim illam, quæ aut una aut maximè hac in re Platonis existimationem imminuisse visa est, Plato ipse, si rectè animaduertas, in Timæo ubi eam tradit, significare visus est non ad ueritatem, sed Poëtarum more ad homines instituendos, atque à vitijs cõrrectos introductam esse: & idcirco immeritò arbitrantur aliqui non alio nomine quàm metempsychosis causa muta animantia procreasse. Sed de his quoque, deque ratiocinationibus quibus animi immortalitatem suadere conatur, ac de alijs multis quæ ad hominem attinent, quoniam sunt inter se coniuncta, suis locis differemus; Tertulliani, Clementis, Theodoretii, aliorumque nonnullorum Patrum iudicia hinc inde proferentes. Venio ad ea quæ in sanctitatem peccare, & in morum perniciem decernere dicebatur. Qua in re (ut primùm grauiori accusationi, etsi præpostero quodam ordine, respondeam) quæ pertinent ad uxorum communitatem, licet indigna videri possent quæ Patronum inueniant; veruntamen ne à nobis causa tota haud diligèter perspecta, tam capitali crimine damnetur Plato, videndum esset sanè an verè hanc communitatem introduxerit, & quo pacto: atque imprimis rationum pondere esset urgendus. Verùm quoniam id copiosè facimus libro VI. idcirco consulendus est locus ille. Nunc tantum dicam eiusmodi communitatem, quæ apud Aethiopes, Britannos, Afros, ac varias etiam Arabiæ gentes, immo apud Bracmanes Persarum sapientes, ac Lacedæmones quandoque & Romanos generatim fuisset in more posita, nisi pro vnis custodibus ciuitatis, quod euinci possit, non esse à Platone retentam: quos etiam non promiscuè omnes cum uxoribus omnibus & pro arbitrato copulari voluit, sed ex Magistratus cui nuptiarum demandat curam, arbitrio ac præscripta norma: ita ut certi certis cum uxoribus ac citra consanguinitatis gradus (hos nanque solis magistratibus illis notos esse voluit) congregerentur: & hoc nomine tum honestatem ac decus consanguinitatis quæ ex recitatis spreuerant multi, tum ipsarum

De humano
animo.

De corpore hu-
mano atque
homine uni-
uerso.

De his quæ per-
tinent ad vitã
& mores.

farum nuptiarum nomen ac iura retinere ac conseruare conatur. Hæc tamen ipsimet Platoni fuerunt semper suspecta, atque idcirco & modum fatetur esse difficillimam, & multa sibi obijcit, quæ rei indignitatem ac turpitudinem videntur detegere. Quin in libris de legibus, etsi huiusmodi communitatem aperte non rescindit, per speciem tamen inuidiæ, quam sibi inde conflauerat, declinandæ, ad certas indiuiduâsque personas reducit coniugium. Quamobrem priorem sententiam detestantes, posteriorem amplectamur. Quod verò ad liberos pertinet, quos cum alij nonnulli, tum maximè Aethiopes & Massagetæ communi studio educasse ac dilexisse legimus; constituta rei familiaris fortunarumque communitate, res fortasse non magnas difficultates, deformitatēue vllam, sed commoditates multas affert, estque honestatis ac decoris plena. nam senes ac maiores natu omnes ab adolescentibus in parentum loco haberi ac coli iubet: contra verò ab illis adolescentes diligi tanquam filios: sēque propterea mutua charitate complecti. Quare vix video quid vilius ac sanctius optare possit humanum genus. Quod si neque id arrideat (quanquam cum id primum à Christianis nascente Ecclesia, tum verò in cœnobijs tanta cum laude factitatum videamus, arridere omnino debet) iam dum tollit communitatem vxorum, tollit & liberorum. At verò dum rei sacræ tractationem ac sacerdotium decernit etiam mulieribus, id sanè ijs quæ humana tractarent non diuina, ac superstitionem sectarentur potius quàm Religionem, concedi optimè potuit: cum præsertim hoc pacto opportunè ac non sine honestatis fructu fœminas seiungerent à viris in ceremonijs obeundis. Quare nos qui vni in cultu ac religione sacrosancta ac planè diuina obimus mysteria, mulieres à sacerdotio ac sanctiorum munerum (præsertim vbi sacris ordinibus contineantur) administratione arcebimus, atque ijs gentibus, quæ nihil augustum & sanctum peragunt, institutum illud relinquemus. Sed quid quod non modò viros, sed fœminas etiam nudas exerceri iubet cum tamen id indecori nihil habere velit? Mira profectò res, fateor, atque in homine inprimis modesto ac verecundo, qualem legimus fuisse Platonem: sed quæ tamen miram etiam rationem habeat & illustrem. Etenim egregie mea quidē sententia dictitare solebat Nicolaus V. Pont. Max. Platonis Remp. ac doctrinam cum scelicissimo illo innocentie statu, Aristotelis cum perduto congruere. Extorres sumus (inquit Plato) in hac terra, atque exulamur à patria. at exulare iussi sunt primi homines à natiuo domicilio & solo, ac propterea nos etiam post illos exulamur. negat Plato sordidum hoc corpus esse animi germanum ac proprium: cum mortalitatem alterum, alter immortalitatem præferat. at verè in statu illo scelicissimo immortalitas non animo solùm sed etiam corpori concessa erat. Ciues denique (vt alia multa sileam) à pueris pudicos, fortes, sobrios, omnibus virtutibus ad miraculum propè instructos effingit, ac perfectissimam quandam omnium partium facultatūque consensionem & harmoniam in singulis hominibus requirit. at hoc primigeniæ ætatis fuit, dum appetitus rationi obtemperaret. Quid igitur mirum si Naturam duce[m] secutus quæ

homines

homines nudos procreauit, existimauit etiam nuditatem in homine probò ac moderato indecoram non esse? nihilque in propositis mulierum exercitationibus violari honestatis leges? id enim fuit antiquissimi illius status, in quo primi homines dum innocentiam ac sanctitatē custodirent, nullo pudore tangebatur ob nuditatem. Et sanè dum monet Plato vestes aduersus frigus, contra libidinem castitatem esse comparandam, externūque cultum corpori, internum animo inseruire, integra inuiolataque hominis natura posita, quam ipse optatis potius quàm re ipsa à se fingi ignorauit, rectissime ratiocinatur: idque eò magis, quòd quemadmodum id in viro propter consuetudinem minimè ab honestate & decoro alienum ducebatur; ita longò vsu idem in fœminis (id quod experientia ipsa apud Lacedæmones Macedonēsque ostenderat) contigisset: præsertim eodem fœminis adhibito pudoris velo, quod exercendis viris adhiberi solebat. Quæ cum ita sint, quis præter decorum fuisse existimet mulieres aliquam etiam rei militaris partem sustinere? præcipue verò, quòd eatenus ab illis obiri uellet militiæ onera, quatenus sexus pateretur & imbecillitas: ita vt grauiora munera viris, leuiora fœminis tribuerentur: quæ sanè & fieri posse, & utiliter pulcherrimis argumentis confirmat. Certè Minos et Licurgus celeberrimi illi Legislatores mulieres perinde ac viros cursu, luctatione, cæterisque huiusmodi exercitationibus excoli noluerunt. Què usum Plutarchus author sanè grauissimus & eruditissimus laudat comprobâtque nò paucis; sed eo inprimis argumento, quòd cum fœminæ tum corpore tum animo non secus ac uiri exerceri, uirēsque maiores sumere possent, æquissimum esset, vt & animo & corpore exercerentur non secus, ac uiri: cum præsertim (ut asperioribus laboribus & exercitationibus extinguuntur vitiorum cupiditates) hinc mollitiæ ac luxui minus esset locus, filij robustiores gignerentur, aduersa tolerarentur constantius, pro patria denique vbi opus esset, vel ipsius militiæ incòmoda subiri possent: quòd Amazones, Lacænas, atque alias multas summa cum laude fecisse legimus. Quod verò pertinet ad cœlibatum, mira res: cum is qui matrimonio abstinuit, ac cœlibem traduxit vitam omnem, cœlibatum damnasse videamus. Sed longè admirabilior est ratio quæ vsus est ad id confirmandum; id enim statuit ὁς χερὸν τῆς ἀεργουῦς φύσεως ἀντέχεσθαι, τῶν παίδων παίδων καὶ ἀλείποντι ἀεὶ τῶν δειῶν ὑπὸ τῆς αὐτῆς παρὰ δίδουαι, Quòd oporteat hominem sempiternam sibi naturam comparare, dum filiis semper ac nepotibus propagatis, perpetuos pro se ministros Deo relinquit. Quæ in re tria mihi videtur agnouisse ac spectasse quæ in Ethnico sunt admirabilia. ac primum sanè est hominem à Deo fuisse conditum, ut esset diuini cultus (id quod in Timæo declarat latiùs) administrator: atque hac de causa uel una uel maximè filios procreare, ac sobolis propagationem procurare debere. alterum est, hinc fieri vt homo diuinam consequatur naturam: neque id solùm quòd (vt tradit Aristoteles) per huiusmodi perpetuitatem diuinum quiddam participant mortales: (id enim eodem Philosopho teste propter

† 2. de An.
sex. 34.

propter generis perpetuitatem commune est homini cum ijs omnibus quæ aliquo vitæ genere sunt prædita, cuiusmodi sunt etiam plantæ) sed etiam quia Deo seruiunt per omnem æternitatem. Postremum est eum qui resuset legitimam sobolem procreare, Deum administris, sequæ diuinæ naturæ communicatione priuare: atque idcirco (id quod eodem in loco docuit) hosce nullo honore ornandos, immo pæna, etsi leui, multandos esse. quæ res nihil ferè differt ab eo more quem Hebræi, hoc est Dei famuli, ante Christum natum coluere. Nam apud hos sobolis Deo procreandæ causa matrimonium erat præcepto ac lege sancitum: ut propterea steriles ignominiosæ ac tanquam maledictæ haberentur, atque in squalore & mærore degerent. Contra verò quæ abundarent prole, honorata Deoque charæ, ac propè felices censerentur. Quod sanè † Hieronymum et si castitate non minus quàm eruditione florentè adduxit ut Abrahami, quippe qui charam Deo sobolem propagare cœpisset, nuptias, Iohannis Baptistæ virginitati æquarit. Quocirca licet haud dubitandum sit quin saltem nascente Christo; quo tempore virginitatis decus non modò elucere cœpit, ac matrimonij splendorem longissimè superare, verùm etiam celebrari, suaderi, coli, ac mira cum dignitate retineri visum est, aut iam nulla lex, præceptumue Christianos cogeret ad coniugium, aut certè nisi præcipuis quibusdam certisque causis incidentibus; compertum est tamen atque Catholicorum Patrum consensione firmatum, Matrimonium & ab Mundi initio, & post diluuium diu fuisse diuino iussu imperatum: ac propterea vitio minimè uertendum est Platoni quòd cœlibatum eo tempore non probarit, quo uirginitatis pulchritudine nondum publicè commostrata, ne ipsis quidem Hebræis, si paucissimos quosdam exceperis, atque hos diuino spiritu imbutos altiùs; probabatur: cum præsertim ea maximè de causa id sanciuerit, ut hoc pacto diuini Numinis colendi nullum unquam finem facerent mortales. De publicis uerò conuiujs quibus interesse iubebat mulieres, sic habeto: id præterquam quod nihil continet contra Religionem & pietatem; atque apud Lacedæmones aliàsque satis laudatas gentes fuerat in more positum, à Platone grauissimis de causis decretum esse: atque ea potissimum, quòd quas conuiujs præscripsit frugalitatis ac temperantiæ leges, facile esset uiolare ac fallere ubi priuatim liceret conuiuari: cum præsertim è contrario omni iam ingurgitandi occasione sublata, faciliùs etiam perniciosus ille contentionum fomes τότε ἐμὸν ἢ τὸ οὐκ ἐμὸν deleteretur, atque ea uitæ coniunctio retineretur, quam Reip. tuendæ necessariam esse docuerat. Verùm grauiora sunt ac difficiliora quæ de spurijs obijciebantur: dum enim hosce præfocari iubet, uel certè alimentis priuari, an non apertam sæuitiam exerceri iubet? nam si hanc ipsam legem contra eos quoque latam esse uoluit, qui ex legitimis nuptijs suscepti essent, dummodo uel manci, uel ex improbis parentibus orirentur, id sanè quàm inauditam crudelitatem ac barbariem referat, nemo est qui non uideat. Quamobrem conetur Marsilius, ac si qui alij sunt qui mordicè, defendunt Platonica decreta omnia, tueri illum: ego enim qui turpissimum esse

† l. 2. cōr. Ioh. post in. & referur in 3. d. 1. q. 4. similia habet August. li. de be. no coniug. c. 21. ad finem

esse duco Christianum virum Ethnicis doctrinis mancipatum esse, si non quod pertinet ad omnes, in ijs certè quæ attinent ad spurios errasse, aut saltem ut id de eo iure suspicaremur, effecisse, fateor ac fatebor semper. Et si enim dum asserit honorum factus certo in loco publicè nutriendos esse, cæteros in occulto & latenti abscondendos, nondum eum damno; at tamen dum tandem concludit ac prohibet μήδ' εἰς φῶς ἐκφίσειν κύνες μηδὲν ἐὰν γίνονται. ἐὰν δὲ π. βιάσονται οὐτὸς ἐκτιθέσθαι, ὡς οὐκ οὐσὸς τῶν τῶ τοιοῦτων, ne in lucem proferant factum ullum, si contingat: quod si quid cœgerit ut exponant, alimento priuari; qua ratione defendi possit nō video. tamen si non inficior id contra spurios potius (de his enim loquebatur) quàm mancos aut saltè ex improbis parentibus natos sanxisse. ex ijs enim posterioribus uerè cum adoleuissent, in patriam reuocandos esse uoluit qui euasissent frugi, ac propterea hos alio amandari potius iussit, quàm necari. Vide lib. 5. com. 27. Sed quid de mendacio; quod interdum ab Reip. moderatoribus, legislatoribusque usurpari usque adeo apertè ac sepe statuit? Equidem hac ratione magnus ipse legislator fuisset, ac Reip. moderator, quem legimus à multis sepe notatum esse mendacijs. Quamquam cum ueritatem tum magnificis laudibus commendat passim, mendacijsque tum Deo, tum hominibus odiosum faciat, atque à priuatis nunquam attingi uelit, à Magistratibus autem non nisi officij causa, & ad publicam utilitatem; idque tum demum cum ueritas prodesse nequeat, profectò leuissimæ culpæ reus censendus est. At grauissimè saltem lapsus est dum ægrotos Medicorum præsidijs carere iubet. Iubet, fateor: sed primùm non omnes, sed eos qui per intemperantiam morbofi facti sint. nam sic scribit. Absurdum est sanè homines egere Medicis, non ad sananda vulnera, aut ad curandos morbos aëris intemperie, aut eiusmodi infortunijs contractos; sed ut distillationibus ac tumoribus medeantur, quos uitæ mollitiæ, desidia, luxu denique pepererunt. Deinde ea tantùm prohibere uidetur medicamenta, quibus morbum fouerent potius, & quasi alerent, quàm curarent. nam idcirco tum Herodicum Aesculapij nepotem damnabat, qui morbosos huiusmodi homines morbum protrahere, seu uerius longiorem mortem efficere primus docuisset, tum delicatos quosdam diuites irridebat, qui mortis metu longum & insanabilem morbum perpetuis medicamentis, diuturnaque curatione tolerarent. contra uerò durioris uitæ homines laudabat tenuiorisque fortunæ, qui breuem curationem à Medico flagitarent, asserentes nequaquam sibi satis esse ocij ad ægotandum, malleque uitam sanctos laboriosis negocijs liberari, quàm uitam trahere continujs medicaminibus ac molestijs impeditam. Denique (ut summatim dicam) ijs qui iam tum sibi, tum Reip. inuiles facti essent, Medicorum opera interdicit. Nam idcirco monebat Aesculapium, utpote politicum Medicum, ea quoque de causa haud censuisse hos esse curandos, quòd nollet similes sibi generare filios: & idcirco etiā concludebat, At uerò homines natura & incontinentia morbosos uiuere, neque iis ipsis, neque aliis conferre putabat Aesculapius: neque

horum gratia artem esse oportere: quin curationem ijs esse negandam, tametsi ditiores essent quam Midas. Quamobrem dum tantopere insectatur intemperantiam, eamque conatur à sua ciuitate prorsus depellere, haud sanè vituperabimus illum, sed laudabimus. quamuis dum eò procedit, ut nullum pietatis & officij genus ijs impertiri velit Medicos, improbabilis. præsertim verò quòd quamuis visus sit huiusmodi legem in eos ferre, qui per desidiam & intemperantiam in morbos insanabiles incidissent, deinde tamen, quoniam, quacunq; tandem ratione ijs laborarent aegroti, Reip. inuites viderentur, cum morbos omnibus seruandam hanc legem putauit. Idcirco enim aiebat ad extremum, eos qui pessimè affecti essent animo ac vitijs insanabiles viderentur, à iudicibus esse necandos: qui verò pari ratione affecti essent circa corpus, à Medicis planè deserendos ut interirent. In his verò quæ amatoria continent, sunt qui non modò omni ex parte excusent eum, sed etiam laudent, quòd nimirum impudicum amorem vituperarit acriter: pudicum laudarit colueritque per omnem vitam. Verùm (si me audias) non omnia pudica censenda sunt, si ad Christiani candoris normam expendantur & examinentur. Nequè id dico, quòd legi Latæ, qua parte turpem amorem insectatur, non fauerit, aut non rectè latam iudicari: hoc enim calumniantur iniquissimè aduersarij; sed quòd alicubi inseruerit quædam, quæ si reticuisset, rectius. Etenim rectè dum continentiam & celebrat, & grauissimis rationibus suadet: rectè dum ante matrimonij tempus iubet castam incorruptamque degendam esse vitam: rectè dum extra matrimonium (cui etiam admirabili quadam temperantia ac moderatione indulgeri vult) omnem libidinem improbat ac damnat: rectè denique ac penè diuinè dum huiusmodi illecebras tanquam turpissimas, impia, nefandaque vitia vulgari, ac tam inter seruos quam liberos vituperari, omnique infamiae genere notari iubet: ut pueri cum lacte imbibant odium in omnem impuritatem, hocque cum illis perseueret per omnem vitam. Sed dum tandem eos qui vxoribus superinducerent pellices, tunc solum afficit ignominia, cum id ceteros non celarint, id verò ne clandestinum adulterium videretur aliqua ex parte excusare, aut non omnino grauatè ferre, longè rectius fuisset sine hac conditione sancitum: cum præsertim adulterium (ut ipsemet fatetur ac docet) pugnet cum Natura ipsa. Pari etiam ratione, licet amatorios illos sermones traducat ad bonas fruges, ita ut honestum amorem, non turpem retineat, immo hunc acerrimè vituperet, illum ornet miris laudibus; veruntamen multa interponit quæ omnino fuissent prætermittenda, cuiusmodi est Aristophanis ac Lysidis oratio. Quanquam si (ut opinor) orationes illæ & fabulæ circumferebantur in vulgus, atque à perditis usurpabantur turpiter, facilè excusarim Platonem qui ea reserri voluerit, ut deinde distinctè, consentienter atque dilucidè (quod fecit) redarguerentur.

HÆC habui quæ in præsentia responderem obiectis in Platonem criminibus & argumentis: ex quibus quidem fateor aliqua esse solida

& graua: pleraque tamen partim iniuriosa sunt & ficta, partim infirma ac leuiora quam ut in Ethnici causa excusationem non habeant. Quocirca (iam enim quod pertinet ad Platonem id aggredior quod tertio loco proposueram) si æqua lance expendantur vitia & virtutes, ac decreta quæ pietati honestatique repugnant, cum pijs integerrimisque sanctionibus ac præceptionibus conferantur, profecto leuissima & quam exigua apparebunt huius generis errata ac vitia. præcipuè verò quod erratis per omnes eius dialogos non negligenter conquisitis atque exaggeratis, multorum querelis & accusationibus cognitis, magna dialogorum pars omni labe (quod honestatis interest & pietatis) deprehendatur immunis: cum tamen nullus ex illis non sit multis magnisque virtutibus ac saluberrimis præceptis instructus. ita ut ne in ijs præceptis referendis integrum nobis uolumen constandum ac molendum esset, iniurius quodammodo fuerim Platoni, ac longissimè absuerim ut pro dignitate eius causam defensionemque tractarim. Quæ cum ita sint, iam intelligere licet Platonis libros non sine utilitate retineri posse: cum præsertim vitijs aut omnibus aut præcipuis & capitalibus iam, ueluti scopulis, exploratis, facilè sit ea uitare, ac uirtutes fructusque suauissimos colligere ex eius lectione. Id quod eò nobis facilius continget, quòd in sequentibus libris in quibus Mundi ortum atque naturam cum Platone explicabimus, quicquid tandem occurrerit, quòd à Christiana ueritate dissideat, examinare acriter ac resellere, quæ cum illa cohereant obseruare diligenter ac patefacere instituerimus.

VENIO ad Peripateticorum Principem: de cuius doctrina, quod rei nostræ interest in præsentia, sic habeto. Quæ de uita & moribus tradit magnus hic author, non ingenij solum & eruditionis, sed prudentiæ & utilitatis sunt plenissima. Etenim siue præcepta ipsa & decreta spectes, siue eorum ordinem & æconomiam, siue rerum uarietatem ac copiam, siue rationum (pro re tamen subiecta) efficacitatem ac pondus, siue denique dicendi genus atque rationem, nihil propè existimes in hoc genere præstantius aut admirabilius ab Ethnico expeti potuisse. Quinetiam si modè uariationem paucis quibusdam adhibueris, profecto amplissimum illorum campum sine ulla pietatis offensione, immo cum ingenti Christianæ rei utilitate lustrare poteris. Nam (ut de morali Philosophia primùm dicam) qui de humanæ immo & Christianæ uitæ officijs accuratè disputarunt, atque inuolutas horum officiorum quæstiones, unde etiam Ecclesia penè tota regitur, enodare conati sunt, ij sanè nihil ferè antiquius habuerunt, quam ut de uirtutibus ac vitijs, deque humanis actibus Aristotelem prius consulerent, atque eius doctrinam retinerent, explicarèntque diligenter: usque adeo acutè omnem uirtutum humanarumque actionum uim peruasit & explanauit. Neque uerò minor caperetur utilitas ex politicis præceptionibus, si in rerum publicarum administratione diligens earum haberetur ratio. Etenim dum à primis ciuitatis initijs ac partibus per intermedios gradus ad perfectam illius formam ascendit, ac varias administrationis formulas, usum, naturamque omnem commonstrat, incredibile est

Tam argumentis in utranque partem allatis & expensis, concluditur longè maiores esse Platoniorum librorum utilitates, quam detrimenta, ac propterea omnino esse retinendos.

QUAE APUD Aristotelem congruant cum Christiana ueritate.

De Philosophia actiua in uniuersum.

Sigillatim de Ethica.

Politica.

quàm acutè tantam munerum varietatem viderit : quàm scitè constituerit & informarit . cum præsertim interim varias gentium Respublicas explorarit , diiudicavitque : omnia publicæ administrationis genera , eorūque siue virtutes & commoda , siue vitia & detrimenta retulerit : iisdem ad seditiones cauendas tollendæque , & (vt semel dicam) ad conseruanda recta administrationis genera , remedia legesque præscripserit . Vbi etiam (quod caput est) tum optimam excellentissimamque Remp. ex multis deligens , singulas eius partes constituit , muneraque pro hominum ordinibus commonstrat ac prosequitur diligenter , tum maxime ciues ab ipsis incunabulis informat atque instituit , Oeconomicam interim , quam ueluti fundamentum (quanquam de hoc suo loco) non secus atque Ethicam (vt par est) retulit ad politicam rationem , pertractas . Quod dum facit ita frugales ac prudentes , immo (vt uerius dicam) sanctas atque Christiano viro accommodatas leges coniugio , liberis , rei que familiari uniuersæ præscribit , vt mihi sanè in eas intuenti non ab Ethico , sed à Christiano Philosopho profecta esse videantur . Quapropter quantumuis auerso animo moralem eius Philosophiam perlegas , vix pauca quædam habeas , quæ in eo audeas notare ac reprehendere . Nam quod inuidus sese ostendat interdum , atque ijs ipsis authoribus detrahat è quorum libris transtulit multa : quod quædam uarijs in locis repetantur , nonnulla etiam suspecta sint , nec Aristotelis ingenium ac stylum æquè referre videantur , quod denique quædam sint intercisa & manca (quæquam hoc de Nicomachijs ac politicis libris , qui rem propè omnem continent , nõ est quod suspicaris) hæc præterquam quod et paucissima sunt , & tempori potius quam auctori sunt tribuenda , ad pietatem ac bonos mores , quæ vna spectamus hoc tempore , nihil attinent . Physica etiam diuinæque monumenta , etsi mea quidem sententia vbi pietatis tantum ac morum habetur ratio , non sunt cum moralibus comparanda , immo uerò salebras habent varias & offensiones ; ueruntamen multas etiam magnasque utilitates afferunt rectè utentibus . Nam abstractas mentes incorporeasque naturas contra multorum peruicaciam confirmant altius : summam Vniuersitatis pulchritudinem , constantem ordinem referunt : admirabilem hominis constitutionem , functiones ac facultates edocent : totius denique Naturæ varietatem , amplitudinem , miracula (vt ita dicam) ponunt ante oculos , quæ propter rerum naturalium ignorationem ueluti caligine tecta erant & consopita : quibus omnibus tum innumeri reselluntur hæreticorum errores , ac delirantium Philosophorum mendacia ; tum maxime ad Dei sapientiam , probitatem , adde etiam prouidentiam contemplandam aditus aperitur amplissimus . Sed & pro animi immortalitate decertauit equidem pro virili parte : licet enim non satis haberet exploratum , quo pacto conciliaret explanaretue nonnulla , ac propterea vt erat ingenio callidus , ac gloriæ non contemptor , dissimulauit & inuoluit ea ; at tamen fidelibus ad eius immortalitatem confirmandam argumenta obtulit tali Philosopho non indigna . Idè statue de Mundi unitate , pulchritudine , perfectione , atque (vt minora taceam) de Dei unitate , atque omni absolutissi-

† Vide lib. 1. eth. in proemio nostro.

Oeconomica .

De Physica & Metaphysica .

mæ perfectionis genere . Quæuis enim in quibusdã verè estuauit , ac fortasse deceptus est ; haud tamen negari potest quin diuinæ naturæ eiusdemque attributionibus speculãdis (id quod clarissima B. Thomæ scripta declarant satis) ueluti machinas , atque adeo armamentarium fabricauerit instruxeritque fidelibus . Nam si cū † Iustino Philosopho ac martyre sanctissimo , aliisque nonnullis cordatis uiris librum de Mundo ad Alexandrum Aristotelis ascribas (quanquam quoniam de libris agimus qui inter Aristotelicos enumerantur , doctrinamque potius expendimus huius commentarij quam auctorem quæramus , hunc pro Aristotelico accipiamus licet in posterum) vix videtur superesse aliquid quod ab eo iure & merito expetere possis . Est enim Deus (vt ibi disertè docemur) Mundi opifex & procreator : continet tutaturque omnia , eademque sine labore vllò administrat : similiter initium , medium , finemque tenet cuiusque rei . Quin si illius vim spectes (inquit summus hic auctor) est valentissimus : si decorem , formosissimus : si vitam , immortalis : si virtutem , præstantissimus . liberè etiam ex eodem gerit omnia , & pro arbitratu : audit mortalium preces , ac pios prodigijs etiam & miraculis iuuat ac vindicat ab interitu . est quoque iustissimus , ita vt iustitiæ præses dicatur , & lex omnium in equilibrio perpetuò manens . pari ratione censetur immutabilis , omnisque varietatis expers : quique licet semotissima quæque sui vi & potestate contineat , in summo tamen cœli culmine , vnde ὁρατος dicitur , residet . Hinc varia illa Deorum nomina , quæ apud Poëtas reperiuntur , Saturnus , Iuppiter , & id genus alia , tradit minus Dei esse omnia , atque ad varios illius effectus designandos inuenta , perinde ac cætera illa , custos , amicitia præses , & consimilia . Quid plura ? in eodem collocat Necessitatem ac fatum : illam quod sit natura immobilis & necessarius ; hoc propter rerum seriem in offenso tenore procedentem . Idem , nec dissimilè ob causam , continet τὴν μοῖραν , Νέμεσιν , et Ἀδραστιαν (tu sortem , iustitiã distribuentem , ac Naturam quæ nec fallere potest nec falli , non immeritò dixeris) tum parcas , propter tria scilicet temporis interstitia & sortes quas cuique distribuit : tum denique Δίκην , qua puniat violantes sanctiones suas . Hæc ille , vt propterea vno tantum à nobis dissideat : in eo videlicet , quod quamuis administret , immo & contineat omnia , ad ea tamè quæ nec adire honestum , nec dictu speciosum , haud transfundat sese ; quasi verò dum augustius decetiusque esse censet , vt sua vi potius , quam per præsentiam id faciat , Dei vis ab ipso Deo vel minimum differat . Sed tolerabiliter errauit : nam quosdã etiã inuenias apud nostros alioquin sanctissimos atque doctissimos , qui dubitare visi sunt , an Deus vilissimas quasque res curet singulatim , atque imprimis iudicauerit esse explicatu difficillimum quo pacto Deus rebus singulis per essentiam adsit , præsentiam , atque potentiam . Iam uerò ne præterire uidear quæ scripsit tum de arte Poëtica , tum de rectè dicendi ac differendi facultate , equidem sic statuo . Magna est uis Poësis , atque humanum animum , cui à Natura uidetur quodammodo insita , flectit impellitque mirificè . Hinc si honestum uirileque sit carmen , perutile accidit ad uitam , & mores : si obscenum & effæminatam ,

† Inj. in pæ. r. et al.
† Bestar. lib. 3. c. 10. contra Calum.
Apul. qui dicit lib. 1. de Mũ. proficitur se sequi Aristotelem , sequitur lib. de Mun. ad Alexand. 10. Trac. Pic. lib. 4. de uarijs gen. c. 1. & al. Aug. Sic. parsim. Fernel. lib. 1. de abditis rer. caus. Idè Patres quorum multi.

De Poëtica.

aut aliqua ratione immoderatum, perniciosum. Ergo, etsi in eo quem habemus de arte poetica liber, ea tradit præcepta quæ per improbitatem possunt ad deteriores actiones utcumque detorqueri; constat tamen moderatum Poëtam effingere ac frugi, præcipit enim ut res imitemur non perinde ac gestæ sunt, sed prout geri debuerunt. Ex quo fit, ut Ideam quandam vitæ singulis penè vitæ generibus proponi velit, infimo, mediocri, ac supremo. Atque hinc poësim historia præstantiorem facit, & ad mores excolendos magis idoneam. Quocirca si quis ad illius normam ac leges poemata condiderit, is vtilem poësim, atque ad vitam erudiendam accommodatam condiderit: cum præsertim accedat imitatio ac delectatio, quæ ad præcepta altius in animis cõsignanda momentum habet maximum. Par quoque aut etiam maior est Aristoteleæ Rhetoricæ utilitas: nã ubi non ignauum ac peruersum, sed nauum ac pium oratorem nata fuerit, Religioni, Iustitiæ, honestati præstò erit summa cum Ecclesiæ utilitate, ac dignitate. Quæ sanè omnia is qui Rhetoricæ usum, finem, vim denique ac naturam vniuersam perceperit, dubitabit nunquam. Atque idem planè statuendum est de artificio differendi. Etenim cum ad veritatem intelligendam, bonumque ac rectum agnoscendum, declinandumque malum, facilem quasi callem nobis ostendat, quis non intelligat, nisi nostra obsit improbitas, Christianæ Reipub. esse perutilem, ac siue ad refellendos aduersarios, siue ad erudiendos imperitos ac rudes, eius usum atque utilitatem patere quamlatissimè? Hæc habui quæ in re pietatis ac morum breuiter differerem de Aristotelis doctrina: nam reliquæ, quas ad alios vitæ usus multas magnasque habet utilitates, non sunt huius loci. Quamquam vnum adhuc, quod est potissimum in hac re, prætereire nullo modo possum. Etenim tantam rerum doctrinarumque molem, quam quasi in partes dissectam proposuimus; pulcherrimè tum inter se, tum ad beatam vitam (quantum tamen Ethnico licuit) ordinauit ac retulit: idque hominem (si quis rectè reputet) à prima infantia ad senectutem usque siue priuatim degeret, siue publicè, ad omnem virtutem informans. Nam accuratissimè de nutritione explicatis multis, liberos & frigori à primis annis, & procedente ætate laboribus assuescere voluit: ut alterum corpori afferret firmitatem, alterum torpori aditum præcideret; tum non nisi liberalibus ludis ac fabulis, quibus ad serias honestasque actiones allicerentur, exerceri atque imbui iussit. Interim verò non modò à seruorum commercio, immo & auditione aspectuque seruiliū rerum auocauit eos, verum etiam omnem verborum obscœnitatem exterminauit de ciuitate; ut à pueris discerent nihil turpe aut dicere aut facere: qua in re pœnas etiam adhibuit æquissimas aptissimasque. Turpes quoque picturas (id quod nostrorum hominum impuritatem damnat) ac deformia quæque ne aspiciere quidem voluit. Tragicis etiam spectaculis ac Iambis, non ante maturam ætatem eos admisit. ebrietatem omnemque improbitatem ac turpitudinem quammaximè submoueri præcepit à Magistratibus. Denique nec sordidas disciplinas & exercitationes tractare voluit, nec ipsæ interesse, sed

inge-

Rhetorica.

Logica.

Quam præclare Aristoteles tantam doctrinarum molem digesserit & ordinarit.

ingenuè liberalitèrque excultos, grauiorum artium ac disciplinarum, præsertim verò moralis ac ciuilis, tractationem opportunè attingere, ac virtutum omnium studium cupidissimè sectari. Sed iam ad ea quæ obijciebantur, respondeamus.

ET sanè propositorum argumentorum ratio non vna est ac simplex, sed tripartita. Obijciuntur enim illi quædam, quibus, si subtilius considerentur, nullus subest error aut offensio pietatis: ita ut in illis omni racet culpa Aristoteles, immo in aliquibus multum ei laudis & gratia debeatur. Quædam sunt verè absurda, ac proinde oppidò damnanda à fidelibus & explodenda. Nonnulla denique, utpote ambigua & obscura, in controuersia versantur: sicque versantur, ut non magno negotio tum ad pietatem tum ad impietatem trahi possint. Atque ut de primis primo loco dicam, immeritò sanè ac eusatur, quòd docuerit omnes fallaciarum ac præstigiatarum vias, quibus humani animi non modò pertentari possint ac flecti, sed decipi etiam & in omnem errorem præcipites dari. Nam quòd pertinet ad fallacias, probè sanè hic author, qui dum explicat congruas ratiocinandi formulas, ut eas sectemur, prauas etiam ostendit, quas vitare debeamus, præsertim ubi cum Sophistis agatur. Nam si Medicis uenenorum, Theologis hæresum cognitio haud uitio uertitur, ut illis occurrere possint; cur Dialectico uertetur uitio cognitio sophismatum, cum præsertim (ut contrariorum eadem fermè est ratio ac disciplina) rectæ formulæ cognitio sine falsæ cognitione vix tradi possit? Ut propterea iure optimo (id quod iam antea obseruauimus satis) Clemens Alexandrinus, Augustinus, atque alij grauissimi Patres huiusmodi studium probauerint, ac multis magnisque rationibus retinendum esse docuerint. Idem fermè iudicari de ijs quæ ad animos flectendos ac perturbandos scripsit: uerè enim (ut ostendam non multò post) monuit frugalem oratorem his posse carere, cum affectus non sint artis proprii, sed quasi extrinsecus: tamen si (quod interdum accidere solet) auditorum gratia, seu potius culpa, istis etiam adhibenda sit oratio: ac propterea ea maximè de causa scripsit de affectibus, quòd ubi orator incideret in corruptum & iniquum iudicem, in re suo confugere posset ad huius animum aut leniendum aut concitandum, ut iustitiam ac ueritatem (id quod Oratori propositum esse debet) hac saltem ratione tueretur.

SED neque uitio uertendum est Aristoteli quòd attribuerit Comicis turpiū actionum imitationem. nam primò dum τῶν χερῶν † imitationem appellaret Comicum, non tam actiones turpes (quamquam & has quoquo modo intelligebat propter ridicula, ut dicam paulò post) quam uiles & humiles significabat. atque hac de causa Tragediam † definiuit imitationem actionis illustris: quo nomine distingui uoluit à Comædia. Quin neque tam ex propria ipse opinione materiam atque actiones præstinebat Comico, quam in receptas, ac longa Comicorum consuetudine tritas usitatâque intuebatur. Etenim eo in loco nulla adhuc tradebat præcepta Comædiæ, sed totus erat in uarijs poësis generibus, siue speciebus ma-

Ad ea quæ in Aristotele notabantur tanquam Christianæ pietati ac ueritati aduersantia.

Reuocantur autem ad tres ordines.

De ijs quæ pertinet ad primum ordinem: (sunt autem quibus nullus subest error, aut offensio pietatis) hoc est.

De Dialectica.

De arte dicendi, qua continet motus animi morum.

De eo Poësis genere cui attribuit turpiū actionum imitationem.

nis

uis ac formis agnoscendis & distinguendis. Quocirca cum Comœdiam distingueret à Tragœdia, in formam ac morem intuebatur quo tum orta esset ac uiguisset, tum à Comicis tractaretur: atque idcirco ex ijs quæ extarent clariorum Comicorum comœdijs, ducebat exempla. Deinde esto turpes actiones intelligat: (uerè enim *κακία* & *ἀπειρή*, vitio inquam & virtute, differre vult illas actiones) esto etiã sentiret, atque ex propria opinione traderet, materiam illam debere Comico esse subiectã, (nam in progressu visus est easdem actiones aliqua saltem ex parte statuere ac retinere, ut mox apparet) attamen id totum videtur necessitate rēque ipsa ita poscente factum esse: cum enim Poësis sit humanarum actionum ac morum (sunt enim mores cum actionibus coniuncti) expressio & imitatio: hi uero partim sint probi, partim improbi, posita ac recepta poëtica imitatione (nam si ad hanc oppugnandam conuertat arma, mutabitur controuersie status) materia illa alicui imitatori relinquatur necesse est. Ad hæc (quod rem continet maximè) aperte declarauit † Aristoteles deteriorum huiusmodi actionum imitationem prius fuisse positam in conuitijs ac maledictis, quod actionis genus non probauit: deinde ab Homero atque alijs qui eum sequuti essent, fuisse traductum ad ridicula, probis reiectis ac maledicentia: quod factum laudauit mirificè, ac propterea etiam sædas omnes actiones ualere iussit; simulque ex turpibus, quoniam latissimè paterent, ridicula tantum excipi uoluit, idque ea de causa, quòd hæc noxia non essent. ut propterea moderationis laude ornandus potiùs uideatur Aristoteles hac in re, quàm eo crimine, quod totum in quosdam antiquos conuerti debet, notandus atque damnandus. At enim ridicula etiam, ut idem Aristoteles non potuit non fateri, ex turpitudinis fonte manant: ac propterea (eius pace) non possunt non obesse. Quod tum experientia declarat satis, dum ridiculorum usu uirilem grauitatem, constantiam, atque moderationem corruere uidemus, & ad omnem licentiam parari aditum: tum ex Platone didicimus, qui ut fuit uerecundiæ & honestatis studiosissimus, eiusmodi actionum imitationem reiecit è sua † politica: ac libro VII. de legibus, cum animaduerneret Comœdiam ad risum (ut ipse ait) uerbis, cantu, saltatione, imitatione denique uniuersa comparatam esse, Magistratus iussit magnam ijs curam adhibere: omninòque prospicere ne ciues ullam Comœdiæ partem attingerent: sed peregrinis tantum concederetur eius tractatio: idque eo solum consilio, ut ciues ridiculorum turpitudine cognita, ab his tota uita abstinerent, seria ac moderata amplectentes. Quid plura? si ridiculis Comœdiam leuiter aspergi uoluisset; ut scilicet cætera quæ ad uitam instituendam pertinerent, suauius instillarentur animis, esset sanè cur audiremus Aristotelem. at cum omnem Comœdiæ uim ac naturam in ridiculis collocauerit, Comœdiãque hisce deformitatibus conflauerit totam, quis iam superesse poterit illius excusandi locus? Nam Comœdiam, quæ, perinde ac cæteræ artes, politica inseruire debet, atque humano usui ad uitam instituendam felicitatẽque comparandam referri, non posse serijs ac ridiculis temperari, ac ciuiles actio-

nes

nes & populares haud habere industriæ, moderationis, prudentiæ, multarum denique virtutum exempla, quæ Comicis offerant ad imitandum, nemo est qui non uideat esse falsissimum. Hæc obiecerit quispiam Aristoteli in proposita controuersia. Qui tamen interim nil fortasse à nobis disideret. nam cum animaduertisset mores quoque Regum atque illustrium uirorum, quantumuis strenui uiderentur, iræ, aliisque perturbationibus & vitijs sæpe esse obnoxios, horum actiones, quæ Poëtarum imitatione exprimerentur, ad Ideam quandam exemplarumque virtutis † iussit reuocari. quare quemadmodum pictores quorundam imagines expressuri, formosiores effingunt eas, ita Tragici summam illius quam sibi imitandum proponunt, personæ exprimere iussit probitatem, idque perinde atque Homerus Achillem ita strenuum ac bellicosum fecit, nihil ut in eo desiderare possis, quod strenuo uiro ac forti conueniat. Quare haud dubitarem Aristotelem in præceptis Comœdiæ, quæ tamen temporis iniuria perierunt, idem planè seruasse quod in Tragœdia, immo & in Epopœia (nam idcirco ex Epopœia desumpsit exemplum) significauit ac monuit. Quid multa? An non ad extremum † de quolibet Poëta præcepit ac docuit, oportere illum actiones imitari, vel quales erant, aut sunt, vel quales esse dicuntur aut uidentur, vel quales esse oportet? Quod si quales oportet, omnium itaque est Poëtarum ad Ideam reuocare actiones: ac proinde quemadmodum Tragicus, (ut ipse tamen scribit) aut Epicus, tum Regis, tum Ducis Heroisue perfectam quãdam Ideam ponit ante oculos, ita à Comico ciuiles ac populares actiones quas imitatur, ad Ideam quandam normamque virtutis, (quantum tamen patitur illud uitæ genus) traducendæ sunt, quòd matronis pudicitia, senibus prudentia, adolescentibus modestia, seruis fidelitatis, cæteris cæterarum uirtutum inter ridicula ipsa extet exemplum. Quo pacto & Politica optimè inseruire poterit Comœdia, popularẽsque actiones, si quod prudentiæ, aliarumque uirtutum specimen dederint, ad summum, quantum tamen gradus ille patitur, extolli poterunt: tantum abest ut non possint sub Comici imitatione cadere. Neque uerò non est excusandus dum licere uult medicamentis anteuertere fœtum: id enim fieri consensit, ubi (ut ipse † ait) mores institutiõque ciuitatis prohibeant natos exponere, ac duplicatam prolis multitudinem iubeant hac ratione uitari: sic enim ipse expedire magis censet, ut medicamentis impediatur fœtus & conceptio, quàm ut post conceptionem impietas illa exerceatur. Et ideo etiam cum dixisset, Ad multitudinem nimiam euitandam anteuertere oportet ut non concipiantur, subdebat, nam postquam concepti sunt, & sensum aut uitam acceperint, nefas est attingere eos. Qua in re rectius sanè quàm Plato: qui (ut uidimus) spirituos etiam si exponantur præcepit alimento priuari. Atque eadem planè uenia dignus est Aristoteles, cum à Domino seruos corrigi iubet, ac pœnis affici. Etenim ut omittam apud ueteres fuisse in more positum, ut potestas coercendæ ac multandæ familiæ esset apud Dominos, quemadmodum cum alij testantur † mulierum, tum uerò egregiè admodum cecinit † Homerus

Q

in

† cap. 12.

† cap. 23.

† lib. cit. c. 2.

† lib. 10.

† l. 7. Pol. c. 16. ante fin.

† uide tit. in fin. de ijs qui sunt sui uel al. iur.

† Od. 9.

De Fœtu medicamentis impediendo.

De Domini erga seruos.

in Odyſſea

Θεμιστεύει δὲ ἕκαστος παίδων ἢ δ' ἀλ' ὄχλων.

Vxori & natis reddit nam iura feuerè

Quisque suis.

huiusmodi morè, ubi de seruis puniendis ageretur ac mancipijs (de his enim loquitur Aristoteles) multò magis vixisse, atque in presentia etiã rigere apud multas gentes; profectò non omnino pro arbitrato præmijs & pœnis affici voluit, sed pro benefactorum malefactorumque ratione: ita ut libertatem etiam illis concedi iuberet, ubi Dominis fidelem ac diligentem nauassent operam. Quinetiam in priore Oeconomicorum libro, ex quo posterior qui de re familiari inscribitur, est expressus totus, (immo cum hic græcè nō extet: vel certè idem planè sit cum priore, illud confusio- nem peperisse Latinis arbitror, quòd cum à duobus interpretibus de græcis conuersus esset, idque titulis illis voce diuersis, liberalissimus compila- tor utrunque retulit inter Aristoteleos) nihil de extremo supplicio: sed docet solum ut καλᾶσις, punitiones inquam, medicorum more (id quod correctionem potiùs, quam extremum supplicium spectasse satis indicat) opere ac verbis adhiberentur ubi opus esset. Ut propterea inter alia multa, quæ egregiè præcepit dominis in seruorum gubernatione, id sanè nullo pacto videri debeat impiè crudelitèrque sancitum. Quòd verò obijcie- batur permisisse arceri Sacerdotes, atque expilari templa, id sanè tamet- si turpissimum videri possit, reprehensione tamen caret hoc in loco. nam ut prætermittam secundum illum librum de re familiari, vnde hæc hausta sunt, verè non esse Aristotelis, quemadmodum viri docti monent, ibi author exempla tantum colligit ex Græcorum ac Barbarorum historijs, qui- bus illi vel auxissent rem familiarem, vel pecunias parassent in summa egestate: quæ tamen interim, ut historici personam sustinet, nec approbat, nec damnat. Quocirca, si (quòd accidere in exemplis solet) ex ijs extent aliqua quæ non sint ex iustitiæ legibus, industriam saltem atque ingenium præferunt, quæ probes. Quanquam Didales Persa (id quod rei nostræ interest) dum ex fanis accepit argentea vasa, non aliunde accepit quàm ex fanis hostium: idque in extrema pecuniarum rerumque indigentia, pro- pter quàm milites iam ferè ad seditionem inclinabant. Neque Gabrias Atheniensis Taoni Regi Aegyptiorum id consiliij dedit, ut per speciem amouendi Sacerdotes in tanta multitudine ac sumptu, callidè adduceret il- los ad contribuendam aliquam pecuniæ vim, nisi dum bellum gereret con- tra Persas: idque ea lege, ut eo peractò essent ab omni tributo & exa- ctione immunes. Quæ sanè Ethnicis, ac multò minus rem simpliciter nar- ranti, infamiæ vertenda non sunt. Sed & de picturis atque imaginibus nihil sermè decreuit, quòd vel laudandum vel excusandum non sit: nam cum scripsisset Omnino igitur obscœnitas verborum, ut & quic- quam aliud, per legislatorem exterminanda est de Ciuitate: ex turpiter enim loquendi licentia sequitur & turpiter facere. Pot- tissimum igitur statim à pueris neque dicant, neque audiant

De Principi- bus ac ciuibus erga Sacerdo- tes ac templa.

De obscœnis imaginibus.

quicquam turpe. Si quis verò dicere aut facere quicquam pro- hibitorum deprehensus fuerit, is si liber sit, sed nondum in con- uentum comestatorum dignatus assumi, honore prohibeatur, & verberibus castigetur: sed si sit maioris ætatis, seruili infamia afficiatur. opportunissimè etiam præclareque subdebat. Cum verò di- cere quicquam interdixerimus, perspicuum est etiam à nobis prohiberi ne deformes siue picturas siue actiones aspiciant. Ac propterea cura erit Magistratibus nullam neque picturam ne- que statuam esse talium rerum imitatricem. Quòd si statim etiam subdidit. Nisi tamen apud Deos quosdam, quibus etiam lasciu- iam mos tribuit: apud hos permittet lex iam homines factos pro se & filiis & vxoribus sacra facere, quis non videt ipsum, quo- niam vsui ac legi repugnare cum difficile, tum periculosum esse animad- uerteret, id necessitati ac timori tribuisse? tametsi dum illud postularet, ut ante virilem saltem ætatem id fieri ne liceret, quo loco haberet isthæc non dubitauit significare.

† cap. 5.

I A M verò non possum non magnopere admirari, atque adeo stoma- chari incredibile eorum siue temeritatem, siue stupiditatem qui Aristoteli affingunt nefandi amoris approbationem: quòd scilicet in eo voluerit esse conuiuendum. Etenim libro † VII. politicorum, quem locum aduer- sarij ipsi proferunt, cum dixisset ex iucundis alia naturaliter esse iucun- da, alia non naturaliter, sed partim ex læsione, partim ex consuetudine, partim ob naturas prauas, rem in his omnibus quæ non naturaliter sunt iucunda, exemplis ipsis (ac per hanc occasionem propositæ libidinis affe- rebat exemplum) declarauit statim: ubi hæc omnia ad habitus tum ferri- nos, tum maniacos, tum morbosos, tum denique praua consuetudine (id quòd in turpi amore accidere voluit) peruersaque natura contractos reuo- cauit. At cum dixerit (id enim commouit aduersarios: atque hoc est quòd vrgent) concubitus illius, quem nos nefandum appellamus, habitum con- suetudine illa contrahi, statimque addiderit, Id quòd tum natura, tum consuetudine euenit, quemadmodum illis qui à pueritia con- sueuerunt. quibuscumque igitur in causa est natura, eos incon- tinentes appellaret nemo, quid clarius afferri potuit? id inquam obij- ciunt aduersarij. Sed profectò cum semel aliquis transferit verecundiæ fines, nihil non facit impudentiæ segetem. Ergo addit (fateor) ea verba. Sed si rectè intelligantur, refellunt potiùs quòd isti volunt, quàm confir- mant. Nam Aristoteles cum dixisset, Alij item (habitus scilicet) ex morbo sunt uel à consuetudine: ut pilorum euulsiones, vnguium rosiones, carbonum etiam & terræ comestiones, præterea ve- nereorum vsus cum maribus, atque hanc postremam cum ceteris il- lis ferinis & truculentis actionibus coniunxisset; ac denique verè affirmas- set, eos qui hac ratione coirent non esse appellandos incontinentes, id sta- tim ea ratione ostendebat, quòd cum aliquis aliqua ex prædictis actione implicaretur, vitij terminos excederet, perinde atque ij qui immanitate

De nefanda li- bidine.

Et feritate fœdarentur. Et idcirco etiam eos qui ijs resisterent, noluit appellari continentes, nisi similitudine quadam: nam continentia uitio opponitur, ut prudentia insipientiæ, fortitudo timiditati, nō vitij excessui, cuiusmodi sunt prædicti. Et ideo concludebat rursus huiusmodi excessus partim ferinos esse, partim morbosos. Quamobrē cum Aristoteles nefandam eiusmodi libidinē ferino habitui similem esse velit, ferinos uerò habitus ijs uerbis explicasset paulò ante, Dico autem ferinos, cuiusmodi erat ea mulier, quæ grauidarum ventres rescindere, atque inde fœtus comedere consueuisse inquit: vel qui crudis aut humanis carnis uescitur, vel infantes sibi inuicem ad epulandum mutare solent, uideant isti quàm iniquo ac turpi loco sit eorum causa, & quàm contumeliosi sint Aristotelis reprehenses: cum in eo maximè eum accusent, in quo summam laudem meritus est. Quid autem de diuortijs? Equidem qui hæc quoque probata fuisse uolunt Aristoteli, magno me labore liberaissent & cura, si locum ullum protulissent in quo illa exceperit ac probarit. Nam uisus est quidem polliceri se de illis, quoniam in eorum mentionem inciderat, uerba facturum, ostensurumque rectè an præpostere de ijs sancitum esset apud Cretenses: ubi tamen id fecerit, aut in quam sententiā (hæc est approbando ne an improbando, aut etiam moderationem illis adhibendo) id fecerit nō inueni. Quinetiam cum in oeconomicis & politicis, ubi proprius erat huius disputationis locus, spreuerit eiusmodi tractationem, ac matrimonij leges tam sanctè custodiri iusserit, non uideo cur id ei crimen obijci ullo modo possit. Ut omittā ne si quidem conuincendum existimasset in illis, id magnopere exposulandum esse, dū diuturnitate temporū, atque aded lege ipsa, nedum consuetudine, apud omnes propè gentes, Hebræosque ipsos recepta essent: ac propter ea (ut matrimonio diuinum sacramenti pondus nondum accesserat uspiam) tum diuortij dedecus (præsertim si non nisi graues quasdam ob causas concederetur) omnino animaduertere, tum inueteratæ huic consuetudini repugnare non liceret. Nam certè Plato qui longè altius sese extulit, atque honestatis officia quæsiuit accuratius, diuortij & ob infœcunditatem (in qua nos etiam certa quadam de causa, frigiditatem appellant aliqui, patimur locum esse diuortio) aut nimiam morum & acerbiteratem, in qua nos tori saltem admittimus disiunctionem, uisus erat comprobare. Atque hoc fortasse nomine in hanc sententiā uenisset Aristoteles, quod in Ethnico, nisi morosiores esse uelimus & importuni, mirandum non esset: quin crimē gentibus & ætati acceptum esset referendū: Plato & Aristoteles moderationis laude ornandi. Venio ad Physiognomica, in quibus vix ac ne vix quidem uideo cur tādē notari queat: non enim lubrica quædam atque aded uana & superstitiosa obseruat, quorum naturalis ratio afferri nullo modo possit; immo uerò consimilia repudiāt disertis uerbis: sed probabilia sectatur, quæque cum natura uidentur esse coniuncta. Etsi enim indagare solet affectiones quoque animi, cuius natura nihil commune habet cum corpore, corporis tamen temperamentum multum refert non solum ad mores ac passiones animi, quæ corpus etiam

† l. 2. pol. c. 8.

† l. 6. de leg.

† l. 1. de leg.

De Diuortijs.

De Physiognomica.

afficiunt, uerū etiam ad opera mētis, quæ eget corporis adminiculo. Hinc prædit ea, nō causas esse, sed signa: nec unum aut alterum sufficere, sed plura requirenda atque spectanda. Quin passiones affectionesue animi, nisi corporis signis declarantur, negat ad huiusmodi artem pertinere: immo si adsint, non idcirco semper manifestas fore passiones. Denique nihil fermè de his habet quod non possit in Philosopho præsertim Ethnico, uel laudabile uel tolerabile iudicari.

NEQVE uerò sic conturbor pertinacibus ac litigiosis quorundam argumentis, ut ad alium ordinē referre illa soleam, quæ magnus hic Philosophus tradidit de animi humani natura. Etenim uerè pro eius immortalitate pugnaui, eandemque sexcētis prope in locis confirmauit Aristoteles. Quæ sanè argumenta libenter prætereo, tum ut breuitati studeam: tum maximè ne uidear actum agere. At enim dubitari non potest, quin immortalitatem disertè satis uisus sit constituere: sed multa sunt tamen propter quæ uidetur secum ipse pugnare, atque aded in contrariam sententiā non uolenter trahi posse. Fateor equidem. Nam ut homo fuit atque hæsitauit in multis, præsertim uerò circa ea quæ ad animum pertinent, nō potuit in tanta rerum uarietate, etsi callidus, aut suam hæsitantiam occultare, aut ea omnia præuidere, siue etiam explanare, quæ ex varijs eius Physiologiæ decretis inuisque ad immortalitatem (quod aliqui deinde fecerunt) oppugnandam referri poterant. Etenim statuta Mundi æternitate, infinitus sese animorum numerus obijciebat primū: cum tamen in rebus non modò corporeis, sed fortasse in abstractis etiam ei non probaretur infinitas. Declarandum quoque illi erat, anteiret ne corpus, an uerò eodem planè tempore inciperet: qua in re, ut erat ingenij acer, uidebat quicquid decerneret, lubricū esse, atque oppugnationibus obnoxium: nam neque certam ullam operationem poterat citra temeritatē attribuire ac præfinire animo, si corpore constitueretur antiquior (qua enim ratione aut quibus adminiculis ad eam intelligendam peruenire unquam potuisset?) neque mutationē ullam nisi physicam satis agnoscebat, unde si cum corpore inciperet, ortus rationem ac modum ullum afferret cum immortalitate cōgruentem. atque eādē planè de causa minimè habebat quo pacto explicaret, quū tandem haud necessariò communicaret cum corpore ac phāstasmate quod ad intelligentiam pertinet: (id enim immortalitatē necessariò consequeretur) aut quo pacto facta concreti resolutione intelligeret: cū præsertim in insectando Platone & eius reminiscētia, effecisset eam esse abraße instar tabulæ, & quantum in ea est, omni rerum specie & cognitione priuatam esse uoluisset, ac quicquid denique incipit, id & interire arbitraretur. Huc accedebat, quod nō satis cōpertum habebat an informaret corpus quemadmodū formæ cæteræ: an uerò ei assisteret tantum, perinde ac nauita & gubernator nauis. Et hoc pacto illinc uerebatur ne immortalitas (nā creationē non agnoscenti mergenda penitus uidebatur in materia) labefactaretur ac tolleretur: hinc ne hominē ex animo & corpore quasi unū per accidēs (quanquā huic incōmodo quoniam assistentē tantum esse, lōgius probabatur illi, iā excogitauerat unde occurreret) facere

De animi humani natura.

facere cogeretur. Ad hæc multiplicatio habebat etiam novas salebras propter materiam, cum ex hac illi (ut multi sentiunt) videretur pendere indiuiduorum multiplicatio. His igitur implicatus dubitationibus Aristoteles, atque alij etiam fortasse quæ ipse acutiùs quàm ceteri prospiciebat animo, diuerticula si in alia vnquam, hac certè in re quæsiuit, ac tenebras adamauit: è quibus sanè omnibus ex Peripateticis hæctenus euasit nemo: ac (si me audias) qui conciliare omnia conetur & explanare apud Aristotelem, euadet nunquam. Hinc alij ad hos quasi anfractus deuittandos, ac soluendos nodos, creationem cum nouitate effendi (quam illi uocant) Aristoteli cognitam ac retentam esse voluerunt: alij infinitatem in rebus corporatis tantum ab eo improbatam dixere: alij negarunt animum ex Aristotele multiplicari pro numero indiuiduorum: alij statuerunt vnum esse intellectum agentem in omnibus: alij denique turpiter illi asfinxerunt mortalitatis opinionem. Inter quos, etsi qui multiplicationem negant, explodendi sunt vndique, postremi tamen sine vlla dubitatione hallucinati sunt grauissimè. Nam si Aristoteles docere instituisset animum esse mortalem, haud sanè erat cur magnificas illas voces funderet, † intellectus extrinsecus aduenit: † operationi mentis nulla communicat actio corporalis: † non habet organum corporeum: † intellectus separatur ab alijs vt incorruptibile à corruptibili: † est impassibilis passione corruptiua: † mens est immista, † est diuina, † nihil habet commune cum corpore, † est separabilis, nec est in materia ut anima sensitiua: † est hominis particula diuinissima: † intelligit cum vult, & quicquid vult: † non est Physiçi eius tractatio: non est principium motus: non est finis generationis: non est in materia: † quedam anima re est separabilis: † Physiçi est agere de anima quæ non sine materia: † intellectus non est cum corpore: † non corrumpitur: † est impassibilis: † impossibile est aliquid esse intellectu præstantius. Quid plura? si censuisset Aristoteles animum humanum esse mortalem, potuisset quemadmodum & in æternitate Mundi fecerat, perfricta apertaque fronte eius mortalitatem tradere. nam hoc pacto si quod de cæteris mortalibus formis iudicium tulisset de humano animo, omnes euasisset scopulos quos proposuimus: cum tamen ubi in eos, aut eorundem similes incidit, miris tergiuersationibus, molestissimisque dilationibus euadat. Vt propterea ad humani animi naturam explicandam, nulla siue infirmior, siue audacior ratio ac via iniri possit apud Aristotelem, quàm mortalitatis. Nam † Nyssenus, † Theodoretus, atque † alij nonnulli ex patribus qui Aristoteli exprobrant mortalitatem, id sanè fecerunt quod ipsi haud essent Aristotelis interpretes: sed rem ex vulgato interpretum qui tunc Alexandrei erant, sensu ac rumore perpendere. Quocirca horum nos pietatem probamus atque amplectimur: Alexandreos verò interpretes hac in parte reprehendimus ac repudiamus: cum præsertim (id quod dilucidè ostendit hos magnoperè aberrasse) nullum locum, immo ne uerbum quidem proferre possint (nisi tamen nescio quedam verba ex † moralibus proferant, de quibus paulò post) vbi mentionem

† l. 2. de gen. an. c. 3.

† l. 2. de gen. an. c. 3. † l. 1. de an. t. 92.

† l. 3. t. 6.

† l. 1. de an. t. 21. † l. 3. de an. t. 3.

† l. 3. de an. t. 4. † l. 10. mer. c. 7. † l. 3. de an. t. 12.

† l. 3. de an. t. 7. † lib. 10. mer. c. 7. cit.

† l. 3. de an. t. 8. † lib. 1. de par. c. 1.

† l. 8. mer. t. 3.

† l. 6. mer. t. 2.

† l. 1. de an. t. 49. † l. 1. de an. t. 65.

† l. 1. de an. t. 66. † l. 1. de an. t. 82.

† Nyss. c. 6. l. 2. de an.

† Theod. l. 5. græc. affec.

† Iust. in hor. ad gen. & Naz. or. 2. de The.

† lib. 3. c. 6.

tionem fecerit Aristoteles mortalitatis humani animi, sed tortuosis quibusdam vijs ac rationibus eã intrudere conetur: quæ si quid efficiunt, nihil aliud efficiunt nisi Aristotelem non omnes nodos hac in re explicasse: aut ad summum non vbiq; sibi constare. cum tamen nos innumera propè loca offeramus in quibus apertam ac magnificam mentionem facit immortalitatis. Quæ cum ita sint, profectò nullo modo est asserendum hinc iustitiam tolli, pietatem, cæterâque uirtutes, quin potiùs animi immortalitate posita, tum hæc, tum præmia bonorum, suppliciaque malorum, atque uniuersum futuræ uitæ statum retineri. At enim qua ratione obsecro, futuræ uitæ præmia & supplicia non sustulit, cum asserat hæc fuisse à ueteribus excogitata & inuenta, ad homines in officio continendos? Sed profectò supra quàm dici possit contumeliosi sunt isti & importuni. Etenim cum assereret † Aristoteles, Cætera verò fabulosè ad multitudinis persuasionem, & ad legum, & eius quod conferat opportunitatem, iam allata sunt, de ijs loquebatur quæ in fabulæ figuram de substantijs à materia seiugatis orbiumque motoribus reliquissent maiores: docebaturque ea omnia, vbi vnum aut alterum excepißes, (nimirum hos motores, Deos esse, atque diuino numine contineri naturam vniuersam) ficta esse ac fabulosa, atque ad vulgi persuasionem accommodata. quo in loco nihil planè de præmijs ac pœnis futuræ uitæ, sed de ijs loquebatur quæ Dijs affinxissent veteres: & ideo ne vllus supereset dubitandi locus, subdebat statim, hominiformes nanque & aliorum animalium nonnullis similes eos dicunt, & his similia. vbi sanè apertissimis verbis ostendit se de humanis belluinisque ac monstrosis formis loqui, quas illi veteres fabulosis sermonibus illis affinxissent Dijs, de præmijs verò ac supplicijs bonorum & malorum ne uerbum quidem. At ista tradit non solum ad multitudinis persuasionem, sed ad legum usum & opportunitatem, fuisse excogitata. Esto. sed quid præterea? an quia asserit huiusmodi figuris Deos illos effinxisse & quasi induisse, vt hinc etiam ad leges seruandas excitarent uulgus, futuræ uitæ supplicia & præmia finxisse istos uoluit ac commentatos esse? minimè uerò. Quocirca potuissent ij quidem iure optimo querere, quæ tandem ratione fieret, ut cum tales effingerent Deos, hac ratione uulgus ad legum obseruantiam, siue allicerent, siue impellerent (id quod Peripateticos torfit, ita ut is qui magni commentatoris titulo tumet Auerroës, non dubitarit ad Zodiaci animalia & his similia confugere) at cur tam præposteram ac monstrosam de Aristotele sententiam proferrent, non habuerunt. Quanquam (si me audias) neque erat cur tantopere æstuarerent, atque ad eiusmodi somnia confugerent. Etenim Aristoteles in legiflatores quosdam intuebatur: qui sanè quò maiorem auctoritatem haberent suæ leges, ac religiosè exciperentur (poëtis nimirum imitati, qui se à Musis & Apolline afflari simulabant: ac fortasse id quod Hebræis uerissimè acciderat ut à Deo legibus donarentur, falsò adumbrantes) se à Dijs fingebant accepisse illas: quos propterea modò humana, modò alicuius animantis specie sibi adesse dictitabant. Certè inter Græcos

De virtutibus.

De præmijs ac supplicijs bonorum & malorum, ac de futura uita: vbi quatuor in primis loca explicantur, quibus pugnat aduersarij futuræ uitæ statum explodi ab Aristotele. Primus.

Cre-

Creteſium legiſtator Minos Homero ac ꝑ Platone teſte, ſe in antro quodam per annos nouem cum Ioue ſermones miſcuiffe, atque ab eodem leges retuliſſe iactabat. Inter Romanos verò (vt de alijs taceam) Numa Pompilius, quemadmodum eſt apud ꝑ Liuium, in lucum quendam ſecedere ſolebat: vnde, cum Aegeria nympha ſimulato congreſſu, leges attulit. Quocirca quemadmodum de Minoë cecinit Homerus.

Ενι Κνωσός μεγάλη πόλις, ἐνθάτε Μίνως

Εντέωρος βασιλευε Διός μεγάλη ὄαρις ὕς.

Inter & has Gnoſus magna vrbs eſt, Rex vbi Minos
Cum Ioue congreſſus nouem protraxit in annos.

ſc de Numa Ouidius.

Aegeria eſt quæ præbet aquas Dea grata Camenis,
Illa Numæ coniux conſiliũque fuit.

Quare Plutarchus ꝑ quaſi Ariſtotelis interpres, eadem ſermò de priſcis legiſtatoribus commemorat his verbis. Ij, ut præſtantes quidam eſſe videantur, ad Deos referunt actiones, ſomnia, ſpectra, & alium eiufmodi factum prætexentes: quod uiris quidem politicis, quique ad contumacem & intemperantem turbam coguntur viuere, non fortaffe inutile eſt, vt quaſi ſuperſtitionis freno vulgus retrahant, transferantque ad id quod vtile eſt. Hæc Plutarchus: quibus nihil clariùs ad noſtram ſententiam explicandam & confirmandam. Verùm ſit iſta (dicet quiſpiam) germana iſtius loci ſententia: ſed quid ad ea quibus rursus futuram hominis ſælicitatem oppugnauit ac ſuſtulit? etenim in ꝑ libris de moribus, cum ijs reſponderet, qui aſſerent nobis, quippe qui homines ſumus & mortales, humana & mortalia, non diuina illa in quibus videbatur ſælicitas collocata; eſſe cogitanda & ſpectanda, aiebat non idcirco deſerendam eſſe nobis contemplationem illam: vt ſaltem quatenus licet immortales efficeremur. Atque hinc eſt vt tandem in ſua diuina ꝑ Philoſophia latiùs euomens virus impietatis ſuæ, affirmauerit nobis contra quàm Deo accidere: cum nobis breui admodum tempore, illi per omnem æternitatem optima contingat vita. quid enim obſecro clariùs aſſerre potuit ad futuræ vitæ beatitudinem euertendam? Tametiſi cum iam antea impudentiſſimè ꝑ ſcripſiſſet ſælicitatem ex ijs eſſe quæ non pertinent ad mortuos; ne ſiquidem in poſterioribus iſtis locis tantam peſtem euomere deſtiſſet, impietatis crimine caruiſſet. præſertim verò (id quod inſanabile reddit vulnus ac deſperatum) quia cum in mortis ſermone ꝑ incidifſet, quam extremum malorum eſſe diceret; id ea ratione confirmabat, quòd poſt mortem nihil boni aut mali ſuper eſſe videretur. Hæc inquam obijciat quiſpiam. Et quidem perſpicua videri poſſent cuiſpiam loca iſta: veruntamen ſi ſpectentur accuratiùs, nihil minus efficiunt, quàm quod conantur aduerſarij. Siquidem Ariſtoteles in libris ꝑ de moribus (id quod ipſemet admonet paſſim, atque interpretes fatentur omnes) egit de ea tantum ſælicitate quam pertinere exiſtimauit ad hominem in hac

Secundus.

ꝑ in Minos. ca
1. de leg.

ꝑ Dec. 1. l. 1.

ꝑ lib. de Socr.
demon. pag.
6.

ꝑ l. 10. mor. c.
7. propè ſi.

ꝑ l. 12. Met. c.
39.

ꝑ l. 1. mor. c.
10.

ꝑ l. 3. mor. c.
6.

ꝑ l. 1. mor. c.
9. & 13. l. 10
c. 7. 8. & al.

ꝑ lib. 1. mor. c. 7. & l. 10. c. nem 7.
ꝑ l. 10. mor. c. 7.
ꝑ locis paulò
ante cit. &
clariùs l. 1.
mag. mor. c.
4.
ꝑ l. 10. mor.
c. 8. m.
ꝑ l. 1. c. 4. 7.
9. Et alibi vt
cõſtabit pau
lò poſt.

hac vita, ac propriè ea cum ꝑ docuiſſet beatam uitã eſſe poſitam in operatione ſecundum uirtutem optimam & præſtantiſſimam, hoc eſt, non in uirtute ipſa tantum, ſed in operatione quæ ſit ſecundũ uirtutẽ, neque ſecundũ quantum uirtutem, ſed ſecundum optimam & perfectiſſimam quæ manat in primis (ut ipſemet deinde exponit) à mète et ſapientia, & in contẽplatione conſiſtit optimi; addebat hanc operationem eſſe debere in uita perfecta: hoc eſt (ut ipſemet non obſcurè ꝑ explicauit) non in puerili & immatura aetate (puer enim ſælix dici non poteſt cum careat ſapientia) ſed uirili: atque ea ſic uirtutis habitu, operationũque frequentia confirmata (neque enim unica ſiue hirundo, ſiue ſerena dies efficit uer) ut ratio atque iudicium, mira cum facilitate & uoluptate in optimi contẽplatione uerſetur. Hæc ſummatim Ariſtoteles: Quocirca dum in diuina Philoſophia (qui locus urgere uidetur maxime) reprehenderet veteres illos, qui Deo negarent id quod eſt optimum, contẽderetque Deum optimam uitam degere ſemper, profectò non alio conſilio contendebat, talẽ illum degere ſemper optimam uitam, qualem nos breui tempore, niſi ut optimam illã ac beatiſſimam quam introducebat Dei uitam, eũ beata illa et optima, quam homini, hoc eſt mortali, attribuerat in libris de moribus (in hanc enim intuebatur verbis illis) conferens, aliquo modo adumbraret, & explicaret. nam aptius illi exemplum nec ſuppeterat, nec ſuppeteret poterat ullum: cum unum hominem (quemadmodum ipſemet teſtatus eſt) proferre poſſet qui Dei contẽplationem, in qua beatam Dei uitã collocabat, quoquo modo exprimere, et imitari uideretur. Ergo eſt quidem fortaffe, quod attinet ad duo iſta priora loca (nam de duobus poſterioribus dicam mox) cur dubitent peripatetici quin arenoſa aut potiùs commentitia (ne dicam puerilis) ſit Ariſtotelea ſælicitas, cum perfecta illa vitæ diuturnitas incerta ſit, ac ſenectuti, morbis, morti denique ipſi (vt minor a incommoda & infortunia taceam) ad horas ac momenta ſingula ſit obnoxia iure etiam querunt de obiecto (vt ipſi loquũtur) huius ſælicitatis, ac quodnam tandem ſit hoc optimum quod hominem contẽplantem reddit beatum. id quod eos tranſuerſos egit mirificè. quin de ſententia uniuersa ea quoque de cauſa & querere & dubitare poſſent, quòd Ariſtoteles qui clamat hominem ſe habere ad res diuinas, perinde atque oculus noctuæ ad lumen Solis: non intelligere ſine phantaſmate & labore: ea quæ intelligit eſſe minimam partem eorum, quæ ignorat, & his ſimilia; tandem affirmare haud dubitat eundem hominem frequentiſſima contẽplatione, ac ſine labore ullo, immo incredibili cum uoluptate & iucunditate contẽplari; atque inde beatum effici. denique (ne enumerem ſingula) dubitare etiam potuiſſent quo conſilio eodem tempore vel ciuilem ſælicitatem quæ in actione cõſiſtit, repudiet (id enim toto capite VII. libri X. clariùs conſtare uidetur, quam vt in controuerſiam vocari poſſit) cum ea tam longis moralium uirtutum conquiſitionibus perueſtigafſet: vel ſaltem ſælicitatis definitionem, quam ſe unius actiuæ, ſeu ciuilis vitæ gratia aſſerre ꝑ profeſſus erat, contẽplatiuæ maxime aptet. Nam ijs qui præſtantiſſimæ uirtutis nomine non unam ſed geminam uirtutem intelligunt, nimirum prudentiam ſiue iuſtitiam, quæ in ſælicitate actiua &

R intel-

intelligentiam quæ in contemplatiua sit præstantissima, videndum est ne vel id faciant repugnante Aristotele, qui si plures virtutes sint, optimam (+ inquit) & præstantissimam intelligo: vel certe ne interim in nouas difficilioreſque salebras incidant. cum enim Aristoteles tum ante summi boni inuentionem felicitatisque definitionem, tum deinde in huius explicatione, tam frequenter professus esset se querere finem ac bonum agendarum rerum; atque hac de causa hoc diceret tum bonum illud esse quod appeteret + ea methodus atque tractatio: tum esse facultatis illius + scopum atque propositum: cum præterea + adderet eius cognitionem esse: ciuilibus facultatis propriam, quæ in rebus gerendis occupatur tota: ac rursus esse + singulis cum gente ac ciuitatibus commune, ac tale ut + non possessori modo, sed & affinibus & amicis, & ciuibus sit sufficiens (hæc enim ciuilibus vitæ boni esse propria docet + passim idemet Aristoteles) & ob id etiam testatus + sit se longas illas de virtutibus, amicitia, & voluptate disputationes suscepisse eius boni causa quod ciui li vitæ propositum est, ac denique (ne persequar omnia) dum ipsam definitionem iam iam laturus esset, eam diceret + in ea hominis actione sitam esse, quæ ipsi homini practicam vitam degenti conuenit, profectò (quicquid semel + tandem, quasi omnia retractans atque rescindens, scripserit Aristoteles) non potest ea definitio atque aded conquisitio vniuersa contemplatiuæ felicitati primò ac maxime aptari, aut etiam eidem cum actiua, peræquè communis fieri quin rescindantur atque ad alienum scopum detorqueantur ea omnia, quæ ab initio ad finem propè ipsum, hoc est ad septimum vsque caput postremi libri, disputata sunt: præsertim verò, quòd dum eam definitionem moliretur ac veluti fabricaret, se scripserit + non eo in loco de contemplatiua vita acturum, sed deinceps: quod fecit postremo libro. Quamobrem (ut redeam ad institutum) ea quæ dicebam atque alia huiusmodi sunt quæ iure optimo & sciscitari & agitare potuissent ac debuissent Peripatetici horum locorum occasione: at cur assererent hic Aristotelem futuræ vitæ felicitatem homini denegare, non habuerunt: nam (ut vidimus) totus est in felicitate huius vitæ: atque huius exemplo & specie (quoniam alia ratione non poterat) conatur Dei felicitatem ac vitam optimam & beatissimam adumbrare ac suadere. ita ut hæc loca neque ad statuendam neque ad resellendam futuræ vitæ beatitudinem quidpiam valeant: vel potius, quoniam ibidem humanam mentem tum diuinam appellat, tum diuinissimam hominis partem; ad eam retinendam aliquo pacto valere possit rectè ratiocinanti. Idem fermè de tertio loco affirmarim. Nam quoniam Solon ob humanarum rerum inconstantiam qualis in Priamo & sexcentis alijs visa erat, neminem audebat beatum appellare ante mortem, itane (aiebat Aristoteles) is cui omnia è voluntate ac feliciter succedunt in hac vita, beatus dendus erit non in vita sed post mortem? Quod statim etiam conatur resellere: idque ea potissimum de causa, quòd hoc cum ijs pugnaret, quæ paulò ante fuerant demonstrata: atque idcirco paulò post absurdum esse statuebat aliquem uocari felicem, nisi cum eo munere fungeretur, ijsque frueretur

+ l. i. mor. c. 7.

+ l. i. c. 2. 3. 4. 7. 8. 9. 10. 13.

+ l. i. c. 2. ad fin.

+ l. i. c. 2. & in 3. ad fin.

+ l. i. c. 2.

+ l. i. c. 2.

+ l. i. c. 7.

+ vide l. 10. eth. c. 8. & a. libi.

+ l. 2. c. 1. & deinceps.

+ l. i. c. 7.

+ lib. 10. c. 7.

+ l. i. c. 5.

Tertius.

rerum in quibus felicitas fuerat collocata; ac proinde negabat in morte potius aut post mortem quam in operatione ipsa & munere, quod in vita tractauerat, & in quo felicitatis vis constituta fuerat, vocandum fuisse felicem. Quibus in locis quoniam Solon non aliam quam huius vitæ felicitatem videbatur quodammodo tollere: (nam sententiam illam tulerrat + contra Cræsum, & huiusmodi alios qui huius vitæ aura & prosperitatibus elati felicissimos se reputarent, quemadmodum + Euripides, etiam + Sophocles, + Herodotus, & alij quidam fecerunt iisdem ferè verbis) Aristoteles verò de hac ipsa operatione ac felicitate loquebatur, quam in vita mortalibus attribuerat: atque hanc ipsam retinere conabatur; nihil contra futuræ vitæ felicitatem. Et hinc est ut quoniam Solon (quemadmodum ipse Aristoteles monet) non tam post mortem quam in supremo vitæ die sentiebat pensandum esse felicitatem, (nam idcirco monebat finem esse spectandum ac supremum vitæ diem) idque ut iam planè constaret nullis calamitatibus de felici illo statu fuisse deiectum, ex quo sequebatur illum in vita felicem fuisse saltem, licet non potuisset nisi in morte id verè agnoscere, ac felix appellari; Aristoteles his non contentus pugnat hunc in vita felicem appellandum quoque fuisse. Nam de humana felicitate (inquit) loquimur in qua fieri nequit ut ne calamitas aliqua accidere possit: ac propterea satis est huiusmodi felicitatem habere eam constantiam & diurnitatem quam patiuntur res humanæ: cum præsertim in ijs sit collocata quæ minus quam cætera subiacent calamitatibus: quæque, si cætera bona ledantur omnia, adhuc consistere possit: cum præclarissimis illis siue iustitiæ siue sapientiæ, siue etiam prudentiæ operationibus retentis, non possimus de felicitate deijci: vel si deijciamur, ut contingit in calamitatibus grauissimis, vnde cruciatibus & alijs huiusmodi malis afficimur sæpè; miseri certè non simus. Hæc Aristoteles, ut summatim dicam: quibus efficit aliquem in hac quoque vita contra Solonem felicem uocari posse. Etenim licet Solon dum assereret in supremo tantum vitæ die de hominis felicitate iudicandum, eò spectabat solum ut eorum temeritatem cobiberet qui secundis rebus elati, felices haberi vellent: eiusmodi tamen assertionem, quippe quæ generalis erat, & nullam eius vitæ partem, aut operationem excipiebat, felicitatis nomen denegabat in vniuersum. Ex quo planè fiebat ut Aristotele quoque felicitas quæ in operatione quadam huius vitæ collocata fuerat, ruere videretur. Ergo Aristoteles, huc refert disputationem, totusque est in mortalium actionibus & felicitate humanæ huius vitæ retinenda. Quod cum ita sit, quis non ijs succenseat qui ex hoc loco effatum illud in vniuersum colligere non dubitant, nimirum felicitatem ex ijs esse, quæ non pertinent ad mortuos? & cum de mortali hac vita tantum loquatur iste, illud ad beatam vitam aptare audent quam nos docemus non in hac vita, sed post mortem, neque Aristoteleo illo operationum genere, sed longè diuerso attingi & comparari? Quid multa? eò paulatim per huiusmodi occasionem adducitur Aristoteles ut dubitet, an pertineant ad mortuos amicorum posterorumue siue prosperitates siue calamita-

+ ex Herod. l. 2. Hist.
+ Euripid. in Andromac.
+ Soph. in Thydaro.
+ Her. l. cir.

lamitates aduersaque fortuna; nam ex altera parte, inquit, absurdum videtur mortuum modò felicem effici, modò miserum atque in vniuersum mutari. Ex altera verò parte quemadmodum viuentes cum dormiunt, infamia videntur attingi prosperaque fortuna, ita filiorum posteriorumque siue infamia & calamitates, siue prosperitates videntur ad mortuos vsque pertinere. Quam dubitationem ad extremum sic transigit, ut velit ex his filiorum amicorumque siue prosperitatibus siue calamitatibus si quid pertingat ipsos, exile ac paruum pertingere: nec illos posse ex beatis miseros, neque ex miseris beatos reddi. Quo in loco tantum abest ut Aristoteles eam felicitatem, aut infelicitatem quam nos ex alio operationis ac vitæ genere manare profiteamur, sustulerit, quod aduersarij calumniantur; ut non audeat statuere, eos qui vita functi sunt, non exiliter saltem attingi viuentium, siue amicorum siue affinium aduersa prosperaque fortuna: cum tamen, ne si hoc quidem negasset, beatitudini aut miseriæ præiudicasset, de qua quærimus: cum hanc ipsi profiteamur longius semotam esse ab euentibus huius vitæ, ut his essentialiter, immo ne accidentaliter quidem (de his enim euentibus loquor Aristoteleo more, nulla habita ratione bene aut malè factorum unde calamitatibus aut prosperitatibus illis, dum viueremus, aditus aliquo modo aperuerimus) attingi possit. Sed ut ad postremum locum veniamus dum ait nihil amplius videri mortuo boni aut mali superesse, quid clarius (dicet aliquis) ad futuræ vitæ felicitatem euerendam? Ego verò longè aliter sentio. ac profectò licet non improbo eorū responsum, qui hoc in loco Aristotelem populariter locutum esse affirmant: et ob id etiam obseruant non dixisse superesse nihil, sed videri superesse nihil; veruntamen ne fortasse cuiquam videar Tragicorum more in difficillimis nodis soluendis ad machinam confugere (verè enim in re difficili persepe eò confugiunt Peripatetici, ut asserant Aristotelem ex aliorum sententia esse locutum) aliam responsionem afferam, quæ (ni vehementer aberro) locum hunc ab omni calumnia vindicabit egregiè. Ergo cum Aristoteles dixisset fortitudinem versari in rebus terribilibus, maximè autem terribilem esse mortem, probabat hoc subdens, *τέρας γάρ*. extremum enim; quasi diceret est malum quod nos priuat omnibus bonis ac vita ipsa, est igitur maximum & terribilissimum. Et quia potuisset quis statim obijcere. At quid Aristoteles si adhuc animus sit superstes, ac bona illum maneant & mala? Occurrit itaque è vestigio Aristoteles huic dubitationi ac subdit. At non uidetur mortuo superesse aliquid boni aut mali. quasi diceret: vtrum uerè super sit mortuo bonum aut malum nec ne, non disputo in præsentia: tantum affirmo non videri superesse aliquid. Et ideo homo quem diximus exercere uirtutem fortitudinis in rebus terribilibus, non potest aliquid terribilius offendere, quam mortem: quia quantumuis post mortem animo superesset quid atrocius & terribilius; cum tamen hoc non cadat in nostrum sensum ac cognitionem, necesse est fateri mortem, quæ præsentissima ac minimè omnium dubia sensibus mentique se obijcit nostræ, ac tanquam maximum malorum

Quartus.

lorum sese obijcit, esse nobis horribilissimam malorum omnium. Ergo ex hoc loco (si attentius expendatur) non habetur nisi Aristotelem nolle in præsentia disputare, vtrum uerè super sit aliquid: cum satis sit nihil interim videri superesse. Neque uerò illud saltem concedendum est aduersarijs, quòd cum Aristoteles totus in felicitate huius vitæ occupatus fuerit, ac de alterius vitæ beatitudine scripserit nihil, hanc suspectam effecerit. Etenim videbat prudens Ethnicus cæteros poetarum sententiis rem peregrisse, ita ut Elisos campos, beatorum insulas, mortuorum umbras, Plutonis Regiam, Cocytum, Acheronta, & huiusmodi alia sexcenta afferrent hac in re, quæ non magnam fidem inuenirent apud sapientes. sentiebat etiam se non posse in alterius vitæ statum intendere animi oculos, quemadmodum in hunc fecerat; nec rem ita peragere disputando, ut de more & grauis, & pro rei natura perspicua atque in primis ex sensu, quo totus nitebatur, petita videri posset oratio. maluit itaque vir gloriæ amantissimus rem silentio inuoluerè, quam supra crepidam cum gloriæ periculo se extollere. Tametsi interim non potuit non indicare hæsitantiam suam: immo se ad saniorum partem esse propensum. Quòd dum verisimilibus quibusdam argumentis ostendo, mitto quod habet in libris de moribus dum scribit viro forti pro patria occumbendum esse: hoc enim pugnaret cum ratione ac Natura ipsa si futuræ vitæ status esset nullus: præsertim si iste iam esset felix qualem eum fingit. mitto etiam quod cum fateatur summum humanæ mentis bonum esse ab hac mortalitate separatum, non potest non fateri etiam animum, si sit immortalis, hoc bonum post concreti huius dissolutionem assequi, ac commodius etiam assequi. mitto præterea quod in Politicis cum incidisset in beatorum insulas, quas Poëtæ decantassent, eas sanè nec statuere ausus est nec resellere. Atque ut aliunde meam sententiam comprobem, duo illa moralis Philosophiæ loca perpendo primum: in quorum altero cum dixisset verisimile sibi videri felicitatem à Dijs exhiberi: in altero scriberet humanæ mentis bonum siue felicitatem esse à rebus mortalibus separatam: horum tractationem subdebat esse altioris maiorisue negotij. Vbi sanè uel tali felicitatis genere tacitè significauit felicitatem quæ post curriculum huius vitæ ab alijs statueretur (nam hoc maximè maioris negotij alteriusue contemplationis dicenda esset) uel certè, si de felicitate huius vitæ loquebatur, quam nobis adhuc mortalibus siue agentibus, siue contemplantibus à Dijs putauit exhiberi atque conferri; profectò non videtur refugisse ac declinasse vtriusque istius felicitatis tractationem tanquam altioris maiorisue negotij, nisi quia ubi vel de felicitate à Deo collata, uel de separato bono seridè agendum esset; duo ista non poterant perfectè explicari, nisi in quæstionem de alterius quoque vitæ bono incidere. deinde cum in disputatione de animo humano tam apertè doceat intellectum agentem esse immortalem atque perpetuum: ac rursus etiam fateatur humanum animum si separaretur à corpore humano non posse

Cum de futuræ vitæ ratione ac statu disputare noluerit Aristoteles: & an reuera huiusmodi disputationem penitus declinarit.

† l. 3. c. 6.

† l. 10. c. 8.

† l. 7. Pol. c. 5.

† l. 1. c. 9.
† l. 10. c. 8.† l. 3. de an. t. 20. & al.
† l. 1. de an. t. 12.

posse non intelligere, functionemque aliquam sibi conuenientem propriamque exercere, quis non intelligat effici futura vitæ statum fuisse illi persuasum? Atque huc etiam pertinent ea omnia quibus non obscure pro animi immortalitate decertauit. Quid plura? an non in libris de moribus scriptum reliquit, *Μᾶλλον δ' ἴσως τὸ διαπορεύειν περὶ τὰς κακὰς καὶ τὰς εὐαγαθὰς κοινῶν ἔσιν, ἢ ἀντικειμένων. ἴσως γὰρ ἐκ τῆς εὐκαρίας διικνεῖται πρὸς αὐτὰς ὁπὲν εἰ τὰ εὐαγαθὰ, εἴτε τὸναντίον, ἀφαιρόν τι καὶ μικρὸν ἢ ἀπλῶς ἢ ἐκείνοις εἶναι.* hoc est, Magis autem fortasse de iis est dubitandum, qui vita functi sunt: num boni alicuius aut mali sint participes. Apparet enim si ex ijs permanet ad ipsos quidpiam siue bonum siue malum, hoc vel absolutè atque simpliciter, vel illis exiguum ac paruum esse. Quis enim hunc locum legere possit, quin intelligat Aristotelem omnino uideri unum sumere, & alterum querere: querere an uiuentium calamitates aut prosperitates attingerent eos qui uita functi sunt: sumere eorum animos superesse. Et ideo id quod sententiam nostram mirificè confirmat: ac non immortalatem solùm, uerùm etiam futura vitæ felicitatem & infelicitatem illi persuasam fuisse indicat, statim subdit, *εἰ δὲ μὴ τὸ σὸν γὰρ καὶ τοῖσιν, ὥς μὴ ποιεῖν δαίμονας τὰς μὴ ὄντας, μὴ δὲ ὄντας μακαρίας ἀφαιροῦν τὸ μακάριον.* Quod si neque exile sit (de bono aut malo loquitur, quod exile ad summum permanere dixerat ad mortuos ex uiuentium calamitatibus) haud sanè tale erit ac tantum ut siue felices ex infelicibus reddere possit, vel è contrariò. Hæc rursus magnus iste Philosophus: qui propterea hîc etiam animi immortalitate, ac finibus bonorum & malorum retentis, iustitiam, pietatē, uirtutes denique omnes non sustulisse, sed quantum ab Ethnico non simplici, sed sagaci illo quidem & cauto, quique unis sensuū adminiculis in philosophando ueretur, expectandū fermè esset, confirmasse dicendus est. Sed iam mihi audire uideor Peripateticos aliquos, eosque non ignobiles ea de causa nobis uehementer aduersari, ac repugnare, quòd Aristoteles hoc in loco non spectarit statum demortui nisi quatenus fuit felix, atque habita ratione exactæ vitæ & felicitatis: quo solùm nomine (inquiunt isti) eum reputauit quodammodo participem prosperæ vel aduersæ posterorum fortunæ. Ergo quoniam locus hic est grauissimus, quique (ut dicebam) ad animi immortalitatem, bonorum malorumque fines, Religionem, uirtutesque omnes vel retinendas in Aristotele, vel labefactandas momentum habet maximum; age rem hanc paulò latiùs disputemus: ac priùs Peripateticorum istorum opinionem quàm maximè possumus confirmemus. Et sanè non uidetur Aristoteles hoc in loco ullam futura vitæ rationem habuisse dum assereret eius qui è uita excessit felicitatem, posterorum prosperitatibus aut calamitatibus attingi. Nam primò cum Solonis sententiam oppugnare aggrediretur, apertè præmonebat, neque se illum esse

† l. c. 10. ad ini.

Ad explorandum adhuc quid senserit de futura uita, expenditur accuratiùs propositus locus ex libris de moribus.

Ac priùs afferuntur aduersariorum argumenta, & confirmantur alitius.

I.

esse, qui assereret mortuum esse felicem, neque Solonem id sibi ueluisse: hæc autem si in futura vitæ felicitatem spectasset, quasi eam ullo modo persuasam habuisset, affirmasset nunquam. Deinde inter Solonem & Aristotelem ideo dissidium oriebatur; quia Solon dicebat neminem dum uiueret, felicem uocari posse, cum esset adhuc calamitatibus obnoxius, sed expectandum supremum vitæ diem: ac tunc demum cum extra omnem uitæ huius aleam fuerit collocatus si è sententia & uixerit & decesserit, tunc felicem appellari posse. Aristoteles contra contendebat eum qui operaretur ex uirtute optima in uita perfecta, dum adhuc uiueret & operaretur, & esse & dici posse felicem, tametsi in calamitatem aliquam posset incidere. hoc autem dissidium ad hanc uitam pertinere totum nemo est qui non uideat. Ad hæc Aristoteles statim Solonis argumentum in eum retorquens; si ob id (inquit) nemo qui inter uiuos numeretur, potest dici felix quia est adhuc calamitatibus obnoxius, ergo neque ubi decesserit, quantumuis è sententia decesserit, dici poterit felix: siquidem huius felicitas non est extra omnem aleam, sed potest posterorum calamitate perungi. at hoc etiam de exactæ vitæ felicitate profert: non autè (id quod decepit aliquos) intuens in statum aliquem animi ab hoc corpore seingati ac superstitis, qui adhuc sit felix. Quod sanè quoniam uideri posset intellectu difficile, cum felicitas illa quæ in actione uiuentis ponebatur, eo mortuo funditus euanisset, ac proinde non uideatur posse ullo modo aut labefactari aut perungi posterorum calamitate, conatur Aristoteles (quoniam iam semel pronunciatum fuerat) declarare ac suadere: nam quemadmodum (inquit) uiuentis felicitas labefactari potest eo uel sentiente quidem: ut cum illo inscio, filij uerbi gratia aut amici in grauissimam aliquam calamitatem incidunt: ita dicere possumus eius demortui, cuius filij uerbi causa in calamitatem incidunt, felicitatem labefactari aut perungi: licet ille non sentiat amplius. En tibi nihil hætenus de futura uita aut felicitate, sed de præterita tantum. Et idcirco cum dixisset: Quod si mortuum felicem esse non dicimus, neque Solon id uoluit, sed solummodo hominem dixit tunc beatum appellari tunc posse quippe qui extra omnia mala et infortunia iam collocatus sit, subdebat, Hoc quoque dubitationem quandam habet: uidetur enim mortuo bonum et malum adesse, perinde ac uiuenti et non sentienti: ut honores et infamiæ filiorum et omnino posterorum prosperæ aduersæque fortunæ. & paulò post. Absurdum quoque est si nihil neque ad aliquod tempus posterorum res ad parentes pertineant. Vbi etiam quia temerè uideri potuisset asserere mortui felicitatem utpotè exactam atque deletam posse adhuc lædi ob posterorum calamitates: idque imprimis negasset Solon qui assererat mortuum esse collocatum extra omnem huius uitæ aleam. Sed redeundum (inquit) ad id de quo priùs dubitabamus: ex illo enim fortasse etiam id quod nunc queritur considerabitur. Atque hoc pacto posteriorem hanc in quam disputando incidere questionem inter-

II.
III.

terminans

vermi: tens, qua querebatur an posterorum siue bona siue mala attingerent demortui felicitatem; redit ad priorem, qua quæsitum fuerat num aliquis dicendus esset felix dum viuit: Statimque Solonis dubitationi satisfacit non indirecte, vt sic dicam, ac retorquens in eum ipsiusmet argumentum: sed directe; & ostendens felicem quem interim describebat, licet posset in aduersitates adhuc incidere, esse dicendum felicem dum viuit: nec expectandum supremum vitæ diem. Quod & effecit eo summam argumento vsus, & quod cum humana tantum felicitas quæreretur, quæque mortali contingere posset: non inamissibilis (ut ita loquar) & imperturbabilis fingenda erat: sed quæ & perturbationibus nonnunquam attingi posset ac pertentari: aliquando etiam labefactari: interdumque (licet difficile ac perraro) deleri funditus: ita ut licet is qui semel felix euasisset, non posset amplius fieri miser, cum nullis calamitatibus huius posset extinguere virtus qua etiam efficeretur vt constanter celsoque animo perferret aduersam fortunam omnem; inter magnas tamen calamitates beatus nullo modo esset existimandus. Quod cum fecisset; ecce tibi ad intermissam quæstionem redit: docetque reuera posterorum calamitates demortui felicitatem attingere: licet usque adeo leuiter, ut ille ex felici infelix fieri nequeat. quo etiam in loco quantumuis mireris rursus quo pacto calamitatibus felicitatem illam attingi velit, quam penitus euauisse constat; de felicitate loquitur eodem planè consilio ac tenore quo antea: nimirum de exactæ vitæ felicitate: alioquin mirè æquiuocaret, ac non sibi cohereret Aristoteles. & ideo (id quod sententiam hanc confirmat altius: contrariam evertit funditus) ad extremum suam Aristoteles mentem perspicuis uerbis testatorem relinquens, ait istas calamitates non posse nisi exiliter contingere eorum felicitatem, qui non sint. Atque huc etiam pertinere videtur simile illud quod ad suam sententiam explicandam duxit ex Tragædijs: significat enim mortuos prospera aduersaque posterorum fortuna perinde ferè attingi ac rebus diris ij attingantur demortui, quorum nomine illæ aguntur. Quare vel locus iste nihil facit ad felicitatem alterius vitæ, vel potius eidem officit: cum obijcientem sese de future vitæ felicitate disputandi ansam ne per somnium quidem arripiat Aristoteles: tametsi hac potuisset longè aptius oppugnare Solonis sententiam, quam futili illo argumento, ne dicam commento, in quo assumit non solum uiuentis felicitatem lædi amicorum calamitatibus, etsi harum interrim planè ignarus sit ille; verum etiam dilapsam extinctamque mortui felicitatem attingi calamitatibus posterorum; tametsi mortuus nil tale sentiat, immo sensu omni careat. potuisset enim (si de futura felicitate ac vita opinionem ullam aut suspicionem habuisset) obijcere Soloni, ne in morte quidem poni hominem extra omnem calamitatem: cum sensus adhuc, immo & bona & mala, animos maneant decedentium. Hæc pro istis. Nunc eosdem refellamus. Ac primò in eorundem caput reflecto argumentationem ipsorum vniuersam. Nam si à futura felicitate abhorrebas potius quam bene de ea opinaretur, non debuisset assumere absurdum esse ca-

† à verbis, Si igitur, &c. usque ad finem capituli.

† c. II.

† c. II. paulò ante finem. quàm hic obijciatur.

† c. II. citatio.

Afferantur cōtrariæ rationes, atque aduersariorum argumenta refelluntur.

I.

se calamitates posterorum non pertinere ad defunctos: ac ne hinc efficeret aliquis eos qui felices occubissent his calamitatibus de felicitate deiici, eò confugere, ut assereret usque adeo exiliter attingi defunctos posterorum calamitatibus, vt non possint hinc felicitate priuari: sed potius ne sibi nouam difficultatem crearet, vnde etiam tantopere laboraret; debuisset sumere tanquam absurdum calamitates posterorum posse defunctos nullo modo pertinere: cum ij nullo modo sint. atque hoc pacto quemadmodum alijs argumentis iugulauit Solonem, dum scilicet directe respondens, effecit posse aliquem adhuc uiuentem esse felicem licet non sit extra calamitatis alicuius periculum: ita nouam hanc quæstionem congruenter ad suam sententiam definisset, ac paucis absoluisset, respondens reuera non posse deiici mortuos de felicitate ob posterorū calamitates, quia non sunt: quo pacto optimè etiam consentiret sibi ipsi: qui cum ponat totam felicitatē in operatione illa uiuentis, cogitur fateri extincto illo penitus euanescente eius felicitatē: ac propterea non posse labefactari aut attingi cum non sit. Deinde, vt directe respondeam, falsum est Aristotelem asserere posterorū calamitates non posse nisi exiliter attingere mortuorum felicitatē qui non sint. nā præterquā quod hoc pacto pueriliter lapsus esset cū non debuisset dicere eò quod non sunt, exiliter tantum attingi: quia si non sunt, neque exiliter neque grauitè attingi possunt; græca verba hæc sunt. ὡς μὴ ποιεῖ ὁ δαίμωνας τὰς μὴ ὄντας μακαρίας ἀφαιρῆσαι τὸ μακάριον. ac sensus est. vt neque felices efficere possit eos qui non sunt felices: neque qui non sunt felices, felicitate priuare. vbi per ea verba (eos qui non sunt) quæ in Latino codice sunt ambigua, ac transuersos egerunt aliquos quasi eos qui non supersunt intelligeret Aristoteles; significat eos qui non sunt felices: & ideo etiam videtur vnum definire, & alterum sumere: sumere esse quoquomodo superstites: definire non lædi eorum felicitatem: quia exiliter admodum attingitur. Sed de hoc paulò post. Sed & Tragicum illud simile non eò spectat quod spectare dicebatur: sed (si quis accuratius æstimet locum illum) efficit omnino quod dicam. Nam cum vellet ostendere non parum interesse in quæstione ista in qua quæritur an amicorum calamitates attingant felices; vtrum felix iste mortuus sit uel uiuat, similitudine nitebatur Tragicæ actionis, in qua multum interest, an diræ illæ nefariæque res represententur, quasi tunc agantur: an verò narrentur tanquam diu antea patratæ sint: priore enim modo plurimum, posteriore leuiter permiscentur auditorum animi. atque hic quoque locus fauet nostræ sententiæ: nam cum inter simpliciter viuos, & simpliciter mortuos, omnemque in partem extinctos, nulla reperitur proportio, vnde grauis, exilisue felicitatis perturbatio, atque offensio contingere possit, sed in simpliciter mortuis perturbatio cadere possit nulla; simile istud esset subiectæ quæstioni inopportunum: quod tamen non erit, si ponamus tacitè interim sumere mortuum posse aliquo modo esse superstitem. Denique (vt toti argumento respondeam, simulque totius disputationis illius

III.

IV.

vim aperiam) esto in priore capite (duo enim in hac re consumpsit capita, decimum & undecimum) dum statim ab initio aduersus Solonem disputabat atque eiusdem rationem in eum retorquebat, nō spectaret statum defuncti prout aliquo modo superstes esse potest, atque aliqua felicitate frui: sed quod attinet ad elapsæ vitæ felicitatem, de qua vna in presentia loquebatur Solon: (quanquam deinde in illis verbis, Absurdum quoque est si nihil neque ad aliquod tempus posterorum res ad parentes pertinent, videtur iam in amplio rem campum deducere disputationem, ut dicam paulò post) attamen in posteriore capite rem repetit altius: videtur que omnino considerare demortuum nō quod pertinet ad felicitatem iam exactam, sed ad eam quæ sit præsens: quæque non possit ei conuenire, nisi propter animum: aut certè abstrahere à certo aliquo statu & tempore. quinetiam in priore (ut dubitabat contra Solonem) cum propter defunctos duntaxat dubitasset, in posteriore de viuis etiam querit an possint de felicitate deijci propter posterorum, amicorumque calamitates, quod tum ex verbis propositionis patet, Fortunas verò posterorum atque amicorum dicere nihil conferre, longè esse ab amicitia alienum, quinetiam opinionibus contrarium videtur; quæ verba generalia sunt: tum ex dubitationis solutione, in qua ait. Διαφέρει δὲ τὸ πᾶσι τῶν ζῶντων καὶ τῶν νεκρῶν περὶ τῶν κατὰ τὴν τύχην συμβαίνοντων. hoc est, Differt autem in perturbationibus singulis an viuentibus, an verò defunctis contingant. pari ratione dum statim de ijs qui vita functi sunt, querit an possint boni aut mali alicuius esse participes, querit hoc generaliter atque simpliciter, nulla habita ratione certi alicuius temporis aut mali & boni. ita ut quemadmodum finitam quæstionem illam superioris capitis qua dubitauerat an calamitates posterorum, siue huius vitæ, attingant mortui felicitatem, in posteriore ad infinitam quæstionem omnino reuocat; querens simpliciter & in vniuersum an posterorū & amicorum quorumcunque calamitates, felices; siue demortuus sit is siue viuens; felicitatē attingant: ita hoc in loco eandem prioris capitis quæstionē, quæ quatenus querebat tantum de calamitatibus posterorū aut ad summum huius vitæ, erat finita; traducit ad quæstionem infinitam, querens simpliciter & vniuersim, an qui vita functi sunt, boni vel mali vilius, quodcumque illud sit, (atque hoc sanè mirè fauet nostræ sententiæ, cum alterius quoque vitæ bona & mala omnino introducere atque spectare videatur) possint esse participes: ut satis superque constat ex verbis ipsiis, cum dicat, Magis autem fortasse dubitandum de vira defunctis an boni alicuius vel contrarij possint esse participes. Vbi statim, ne tam vastum pelagus ingrederetur, subdit. Videtur enim ex his etiam si pertingat ad ipsos quicquam siue bonum siue contrarium; exile quoddam ac paruum id esse, vel absolutè & simpliciter, vel ipsiis, sin minus tantum saltè ac tale, ut neque felices efficere possint eos qui felices non sunt: atque eos qui felices sunt, felicitate

te priuare possit. quasi diceret, quemadmodum quæstionem illam superioris capitis, qua querebamus, an posterorum calamitates attingat demortui felicitatē, in posteriori, quod attinet ad personas, reuocauimus ad quæstionem infinitam, sciscitantes hoc tam de viuentibus, quam de mortuis felicibus: ita hoc in loco quod ad bona & mala pertinet, reuocada esset finita quæstio ad infinitam quæstionem, sciscitando an demortui alicuius boni malique quodcumque tandem illud sit, sint participes. Sed quoniam maioris hoc negotij, alteriusque instituit esset ac temporis; ideo in finita quæstione persistentes, sat sit, siue boni siue mali ex aduersa prosperæ posterorum fortuna pertingat mortuos, hoc esse vel per se, vel saltem, quod ad mortuos attinet, exile. Quod si neque etiam exile sit, ac certè non tantum erit ac tale, ut felices mortuos reddere infelices possit, aut è contrario. Hæc Aristoteles. qui quoniam non absolutè pronunciauerat demortuos attingi bona aduersæ posterorum fortuna: sed tantum dixerat, si attingantur, exiliter attingi: aut summam non ita attingi, ut de felici statu deturbari, aut ex infelicibus felices effici possint; ne omnino colligeremus nihil certi in partem vllam statuere, rem absolutè ac sine conditione ulla admittit tandem concludens. Conferre igitur quid defunctis prosperi amicorum successus videntur; simili modo etiam infortunia: ita tamen, ac tantum, ut neque felices reddere infelices, neque quippiam tale efficere valeant. Quæ verba, ut iam antea dicere cœperam, nisi aliquo modo in futuræ vitæ statum respiciat, intelligi nullo modo possunt. Neque verò fluctuat interim & in æquiuocationem labitur Aristoteles, dum in priore capite de mortuis loquitur in exactæ vitæ felicitatem intuens: in posteriore spectat quencunque demortui statum ac tempus: nam hoc appositè facit ac scitè: nimirum ut nobili illo ratiocinandi atque disceptandi genere uteretur quo à thesi siue infinita controuersia ad hypothèsim finitamque cōtrouersiam traducitur disputatio: siquidem ad definiendum an mortui attingantur posterorum calamitatibus, quæ opportunior iniri poterat ratio, quam expendendo prius in vniuersum, an felix (siue inter viuos siue mortuos numeretur) aliorum calamitatibus attingi possit, ac quantum præterea intersit vtrum viuente illo, an verò mortuo eius posteri in calamitates incidissent? Qua sanè ratione non ineptè & pueriliter differuit Aristoteles, ut de eo fateri coguntur, qui perpetuò de mortuis eum loqui volunt, & exactè tantum vitæ felicitatē ac statum intueri. nam quid insulsius dici aut fingi potest, quam eum qui pugnat humanam felicitatem esse positam in vna operatione vitam hanc degentis secundum virtutem optimam, statim quasi suimet immemorem, non dico disputando, sed definiendo affirmare eandem felicitatem etsi iandiu ob agentis mortem euauerit, attingi calamitatibus posterorum? vel quid absurdius quam de ea re, quæ nullo modo sit, quasi verissimè sit, verba facere? quin, si ut efficiat aut tueatur felicitatem verè in operatione viuentis totam esse positam, † docet felicem à misero dum uterque dormit, ac dimidia propè vita nihil differre: idque eo argumto quod in somno

nemo aut benè aut malè operatur; què obsecro non erit absurdum, si mortuum ob exactam; quæque iandiu penitus euauerit fœlicitatem, fœlicem esse contendat: id enim etsi disertè satis negauerit Aristoteles, tribuere Aristoteli coguntur isti dum volunt exactam atque deletam fœlicitatè attingi calamitatibus posterorum. At enim (inquit isti) voluit Aristoteles, popularem quandam æstimationem secutus, exactam demortui fœlicitatem seruari in hominum memoria ob peruulgatam illius fœlicitatis famam, rel etiam ob illustres quas suæ virtutis ac fœlicitatis monumenta reliquerit: cuiusmodi sunt optima proles: honorum amicorum multitudo: diuinitæ non malis artibus comparatæ: beneficia in ciues patriamque collata, ac cætera illius virtutis & sapientiæ insignia & monumenta, in quibus post ipsam quoque mortem tanquam splendor ac radij quidam exactæ fœlicitatis & gloriæ enitent, ac fulgent: atque ij radij hæcque gloria sunt quæ ex Aristotele attingi ac quoquomodo denigrari possunt & maculari. Hæc isti, quod si ita est, egregium sanè disputatorem, constantemque Philosophum profertunt, qui cum tam subtili conquisitione, tantæque contentione effecerit fœlicitatem, nihil aliud esse quàm uiuentis operationem ex virtute optima, atque in huius operationis quæ ex hac virtute manaret gratiâ, de virtutibus, amicitia, & voluptate tam fuscè disputarit, atque ad extremum hanc ipsam operationem tum contemplatiuæ tum actiuæ uiuentis operationi attribuerit, ac summam totam suæ fœlicitatis naturam ac vim hæc una uiuentis operatione concluderet: his tamen duobus capitibus eandè obliuioni tradiderit, ac nescio quâ vulgaris fœlicitatis umbrâ seclatus sit. Ad hæc, an nò Aristoteles dū in Solonem cõuerteret disputationè significantibus verbis ostendit suâ se interim tueri fœlicitatem quâ in operatione collocat. Deinde præterquâ quod noua istiusmodi fœlicitas gratis profertur ab istis ac nullo indicio potest in Aristotele obseruari; profectò exacta illa fœlicitas in hominū memoria non est tanquam in presentia sit, sed tanquâ fuerit: (est enim memoria rerū præteritarū quoque: immo harū maximè) at fœlicitas dū attingitur presentibus calamitatibus, nò quâ fuit, attingi potest, sed quatenus est. & ideo non ex eo quod sunt superstites in hominū memoria, affirmasset Aristoteles presentibus calamitatibus attingi eorum fœlicitatè. Denique si (quod isti volūt) quoquo modo perseuerat demortui fœlicitas, propter illustria quæ iste reliquit gloriæ fœlicitatisque reliquias et monumenta, profectò eodè iure debuisset Aristoteles nò negare istâ fœlicitatem labefactari ac maculari posse: siquidè calamitatibus vitis que posterorū ac ruinis in liberis, amicos & reliquas illas gloriæ notas fœlicitatisque monumenta irruentibus, istiusmodi fœlicitatè penitus deleri cernimus, & extinguere: nò dū labefactari & maculari. Quamobrè ne tam varius, inconstans, sui que planè immemor atque aded mendax videatur Aristoteles, fatendū est, quicquid in priore capite disputando dixerit ac dubitâdo, tandem in posteriore rē totam in ampliorè campum deduxisse, ita ut quæcunque demortui statū ac fœlicitatè, & quæcunque mala spectarit atque attigerit. Vel ad summū si vndique perplexa hæc esse pugnes, & vtrinque ambigua, non alterius vitæ statū ac fœlicitatem denegasse, sed fuisse perplexum: ac propterea sententijs vsum esse ambi-

† l. 1. c. 10. ad init.

† l. 1.

† l. 2. & seq. usque ad c. 6. l. 10. † l. 10. c. 7. et 8.

† lib. 1. c. 10. ad init.

ambiguis quæque in vtrunque partè flecti possint. Sicque factū esse ne omnino dispici possit, negantibusne magis faueat, an asserentibus. Quod ipse non infior sed profiteor. Tametsi contèdo èt ad meliorem partè (id quod ni fallor satis docui) eū videri propensiorè. Atque hunc ipsū sibi locū vendicât quæ prodidit de numero intelligentiarū. Etenim siue quadraginta septè esse putet, siue quot orbes, cur quæso id impietati vertendum est ei qui diuinorū oraculorum luce caruerit? pugnavit enim acriter pro abstractis mētibus retinendis, quod nò solim aduersus Philosophos multos, verum etiâ contra Saducæos, Antromorphitas atque huiusmodi alios qui nihil supra corpus cognoscerent, valet plurimum. Quare si ad ingentè illum numerū nò peruenit, hoc est ei liberaliter condandū: cū præsertim numerosissimæ miriades illæ verè non viderentur naturali vlla ratione posse à nobis nò dicâ leuiter fortasse conijci, sed euinci & comprobari. Quamquâ cum in libris de cælo toties in extrema cæli parte siue extra cælū sempiternas, beatâque naturas atque aded diuinitatè totâ collocarit, videtur omnino alias præstâtissimas mētes præter agitatrices illas ex maiorū traditione agnouisse: ita ut vel illud de intelligentijs tradiderit, quatenus formæ sūt, hoc de istâ secundum propriâ naturâ, vel secū ipse de more pugnet, sed de his atque alijs quibusdam quæ pertinet ad beatas mētes opportunius paulò infra.

VENIO ad secundam: mirū ad ea quæ verè sunt absurda, & aduersantur pietati. Inter quæ illa occurrunt primū quibus mendaciū & fraudè probasse ac fuisse visus est. Et sanè non negauit Aristoteles, immo apertè tmonuit, neminè nisi sceleratū mendacio delectari: monuit & argumentationes quæ adumbrata potius quàm solida veritate continentur, non esse iniqua in causa vsurpandis: quæ duo nos quoque probamus & laudamus. Verim (quod est vituperatione dignissimū) hæc turpi quadâ exceptione conclusit. Concessit enim & in iusta causa vsurpari posse falsas rationes, dummodo speciè habeant veritatis; & vbi ratio id postulet ad mendacium confugiendū esse: quasi verò iusta mentiendi causa cupiâ esse possit. Hinc non solim docebat fidè oratori faciendam esse diâ τὸ δεινόν, ἢ φαίνοσθαι δεινόν, vbi fallaces etiâ & captiosas argumentationes probauit, dummodo essent verisimiles; verum etiam assererat hoc differre Oratorem à Dialectico, quod in arte differendi, qui studio fallendi ducitur, Dialectici nomē amittit, ac Sophista dicitur: at in arte dicendi tā is qui fallaciū argumentationū cognitionem habet, quàm qui earum vsu delectatur, Oratoris nomen retinet ac promeretur. Huic affine est quod pugnavit anticipatâ Oratoris probitatem, vel non esse necessariam: vel certè parui admodum faciendam præ ea quæ in moribus dicendo effectis atque expressis eluceret. Id nanque omnino absurdū est ac reiiciendum. Etenim si non magna haberetur illorū ratio, quorū integritas ac sanctimonia cognita esset atque perspecta, contra verò moribus oratione ipsa artificiosè expressis tantum esset tribuendū, innumeri profectò veteratores ac Sycophantæ prodiret indies, qui Meliti in star aut Sinonis per summâ calliditatem, tametsi sceleribus cooperti, optimos sanctissimosque mores dicèdo effingerent: atque honesta causa, turpi; deteriore, potiore effecta ac reddita, Socrates & integerrimi quique opprimerentur. Quæ circa sæpe illud ex Euripide & vsurpandum esset.

† l. 1. cæli. 2. 96. & 100. & l. 2. 1. 1. & 2.

† lib. 4. Eth. c. 7. † lib. 1. Reth. c. 2.

† l. 1. Rhet. 2. post init.

† Vide apud Plur. de Repu. geren. post init.

Εἰ δὲ ἢ ἀφ' ὧν ἀπέκεινται δὲ ἡνὲν βροτῶν.

De intelligentijs quod pertinet ad numerum.

DE IIS QUAE PERTINENT AD SECUNDUM ORDINEM, AC SUNT ABSURDA & ADVERSANTUR PIETATI id est. De Mendacio & fraude.

Vtinam esset vocis expert humanum genus.

& illud.

Εἰ δ' ἀνθρώποι

ἦσαν μὴ δύνοι δειοὶ λέγειν.

Vtinam

Nulla diferti vt essent in pretio viri.

Et sanè, si probi (vt ipsemet uult) digni sunt quibus fides habeatur, idque tum uehementius, tum celerius, tum in rebus omnibus, tum in his præfertim quæ multum habent ambiguitatis & obscuritatis, quis est qui non rideat huiusmodi probitatem nisi factis declaretur, vanissimam esse ac temerariam? etenim uerissimè dici potest honesti probique uiri mores ac facta esse tacite instar eloquentiæ, quæ hominum animos uelint nolint deterrere atque auocant à uitijs, & ad uirtutem alliciunt. Quamobrem acutè quidem ac scitè † Menander.

Τόπος ἐστὶ ὁ πείθων τὴ λέγοντος, οὐ λόγος. Mores mouent dicentis, haud oratio.

rectissimè etiam Homerus † cecinit, oportere hominem

Μύθων τὰ ρηθῆναι ἔμμεναι πρὸς τὴν ἐργῶν.

Ore loqui, & claris uirtutem ostendere factis.

Ergo quamuis non negarim anticipatam illam probitatis opinionem, si dicendo etiam appareat, fore validiorem, cum magis magisque expressa afficiat, ac fidem faciat: posteriori tamen sine priore & lubricam & perniciosa, nedum potiore ac κυριωτάτην (ut ille tamen ait) esse putandum est. Neque uerò (si me audias) ignorantia potius quam contradi-cendi studium & inuidia in hos duos ueluti scopulos transuersum egit Aristotelem. Etenim passim † admonuerat nos Plato, oratorem oportere non opinionem quandam rerum, sed cognitionem, scientiamque pro uirili parte sectari: inprimis uerò debere optimis moribus esse præditum, ac iustitiæ laude excellere: atque ita demum his præsijs munitum, posse ad dicendum venire: quinetiam (vt oratoris nomen adimeret ijs qui spreto ueritatis studio, tum adumbratam rerum notitiam, tum inanem quandam profluentiam uerborum consecrarentur) addiderat † δόξομιμνῆν, hoc est opinionis imitatorum (hoc enim communi nomine appellat tum dicendi, tum differendi magistros, qui non ueræ opinione, sed adumbrata niterentur) non minùs esse appellandum eum qui magna quadam uerborum copia, ac ueluti flumine ad populum publicè uerba faceret, mendacem scilicet oratorem, quàm eum qui minutis captiosisque argumentis priuatim disserit, hoc est Sophistam, Quocirca illum non ampliùs oratorem, sed δυνολογικὸν iussit nuncupari. Cum ecce tibi Aristoteles, quasi minùs gloriòsè secum ageretur si assentiret præceptori, conatus est demonstrare nec scientiam esse oratori curiosè quærendam, sed satis esse si adumbratum quoddam ueritatis studium, ac uerisimilis cognitionem seclaretur:

† uide apud Plut. loc. cit.

† l. 1. Iliad. uer. 443.

† in Gorg. Phed. Apolo. & al.

† in Gorg.

nec

nec anticipatam dicentis probitatem, nisi leuissimi momentie esse: sed eam potius consecrandam, quæ inter dicendum in morata oratione elucet: nec denique oratoris nomine priuandum esse illum qui falsis uteretur ratiocinationibus, dummodo speciem referrent ueritatis. Quæ opinio non à Christianis solùm, uerum etiã ab ingenuo quolibet abesse debet, ac quam longissimè abesse. Neque uerò existimauit in ijs quæ pertinent ad auditorum animos permiscendos præceptori non esse repugnandum. Etenim Plato aurea oratione illa quam scripsit pro Socrate, disertissimis uerbis testatus erat, longè absurdissimum esse, atque honesto oratore indignum, dicendi artificio iudicium, auditorumque animos perturbare, ac uerborum lenocinijs potius, & quasi præstigijs agere, quàm rationum momentis. Atque hanc ob causam Socrates, cum expectare omnes uiderentur, ut quoniam capitale erat illius crimen, de more precibus, obtestationibus, lacrymis, omnibus denique quibus posset modis, niteretur iudices ad misericordiam flectere; ecce tibi non sine ingenti omnium admiratione in hæc uerba iudices alloqui auditus est. † Iam uerò aliquis fortassè uestrum reperiatur, qui in se ipsum receptamque consuetudinem intuès, grauitè ferat quòd cum leuioribus etiam in causis reus multis cum lacrymis soleat iudicibus supplicare, atque amicos, cognatos, filios in iudicium producere, ut commiserationem commoueat, ego nihil horum faciam, quamuis in extremo (ut uidetis) discrimine constitutus. his ergo offensus aliquis mihi magis ac magis succenseat, irritatusque sententiam contra me ferat. Si quis igitur huius mentis inter uos est, ego tamè mihi ad supplicationes confugiendum minimè arbitror, quin potius uirum istum erga me tam grauitè affectum hoc moderato sermone compellandum. Sunt equidem & mihi, uir optime, cognati quidam, nam ut est apud Homerum.

Οὐδ' ἐγὼ δ' ἀπὸ δρυὸς, οὐδ' ἀπὸ πτεζῆς Ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων πίθηκα.

Non ego de quercu natus sum, aut cautè reuulsus, Ast hominum satum.

Itaque et cognati mihi sunt, uiri Athenienses, et filios tres habeo, quorum unus iam adolescit, duo uerò sunt paruuli: nullum tamè eorum huc adducam supplicaturus, ut à uobis iudicio absoluar. Sed cur ita Socrates? Non pertinacia quidem, aut quòd uos contemnã: sed eam ob causam, quòd meam, uestram, atque adeò totius Reipublicæ existimationem decere minimè arbitror id facere, cum præsertim et ego id ætatis natus sim, et apud homines sapientiæ nomen (quanquam hoc mihi vindicare nuaquam ausim) nescio quo pacto inuenerim. Hæc & alia huius generis aureus Socrates apud Platonem: quibus sanè contendit nec iudicium integritatem decere, nec Reipublicæ auctoritatem, nec denique

dicen-

† uide in A-pol. ante fi.

dicentis dignitatem, ut auditorum animi concitentur. Quæ omnia alibi etiam † testatur ac docet noster Plato ita ut oratores qui affectus conturbent, modò γύνας, præstigiatores inquam, modò ἐπαδὲς, hos veneficos, vel etiam incantatores, sed parum Latine, dixeris) appellet ac censeat. Veruntamen Aristoteles omnem rationem viamque aggredi & patefacere conatus est unde auditorum animi non modò flecti & misceri, aut etiam impelli & inflammari, verum etiam de integro mētis statu quodammodo deturbari possent: ita ut orator qui acerrimus iustitiæ ac patriæ custos & propugnator esse deberet, constantiæ oppugnator atque animorum tyrannus penè euaderet. Quanquam ut uerè fatear, hac in re vix ac ne vix quidem peccauit Aristoteles, licet à Præceptore discedere visus sit. Tamen enim accuratissimè viam nobis tradidit † ac rationem qua auditores flectere ac perturbare possimus, laudauit † tamen eas Respub. atque imprimis Areopagitas qui huiusmodi machinationibus omnem aditum præscidisset: antiquos etiam Rhetores accusauit, qui omnem prope laborem in hoc collocauerant: immo verò confessus est hanc partem esse τὸν ἐξω τοῦ ἀργυράλου, ex ijs, inquam, quæ ad rem non pertinent, ac propterea etiam ἀδύνατον genus ac quæcunque de eo traderentur, περὶ τὰ νύκτα nuncupauit, hoc est inania & superuacanea: solaque ἐν βυβλίῳ ἀπὸ τῶν ἀποδείξεων ac rationes censuit esse huius propria facultatis: ac propterea non ita hac in re absurdus aut inuerecundus fuit perinde atque in superioribus. Quinetiam (si rem spectemus intimius) aliquam etiam laudem meretur, nam quòd magna per oratores ob concitatricem dicendi rationem incommoda importentur, id sanè non huic facultati ascribi debet, sed utentis iniquitati: qui non ad iustitiam ac Rem publicam ipsam & innocentiam tuendam usurpet, sed in perniciem bonorum conuertat illam: id enim (ut ipsemet † scribit) est huic facultati cum omnibus bonis, vix vna virtute excepta commune, ut iustè & iniustè usurpari ac tractari possit. Quocirca utinam non in improbum hominem hoc incideret artificium quod ad flectendos miscèdòsque animos comparatum videmus: nam & ad populares tumultus, intestinàsque discordias ac seditiones sedandas, ad innocentium fortunas, dignitatem, vitamque tuendâ, ad patriam Religionem à conscelerati hostis Tyrannique ipsius, quem non minus oratione quàm armis expugnare gloriosum est, propugnandam, ad diffuentes ocio ciues ad omnem virtutem excitandos momentū habet maximum. Atque hoc est quod sibi voluit Aristoteles dum nos † admoneret hanc artem non sapientum sententiæ, sed vulgi hominumque opinionibus accommodatam esse: rursumque † doceret in oratione auditorum vitio & culpa, ac propter deprauatos hominum mores motus animorum non esse prætermittendos. Intelligebat enim auditores sæpe ignaros ac rudes esse: aliquando etiam gratia aut largitionibus corruptos: non rarò irâ, odioque tanquam tempestate iactatos: aut malè erga nos animatos, sentiebat etiam populum quicum frequenter agendum est oratori, non modò ignarum esse (ut dicebam) & rudem: sed ubi sola honestas obijciatur & dignitas, desiderem ac tardum: contra verò cum impura voluptas se se obijciat & utilitas inci-

† in Gorg. in primis.

† l. 2. Rhet. † l. 1. Rhet.

† l. 1. Reib.

† l. 3. Rhet.

† l. 2. Rhet.

incitatum atque furentem. ita ut impellendus sit ibi vi orationis: hic reprimendus. quin videbat non bonos Reip. moderatores oratione appetèdos esse. qui cum omnia propria utilitate metiri soleāt, cupiditatibusque indulgere atque seruire, non rationum momentis, sed dicèdi facultate laceßendi & in officio continendi sunt. Denique animaduvertebat non rarò res tantâ præ se ferre obscuritatem, tantam etiam esse iudiciorum sententiarumque varietatem, tantam denique aduersariorum opinionem & auctoritatem, ut quamuis de causâ honestate nobis constet, ne apud æquissimum quidem iudicem tuti esse possimus: tantum abest, ut ijs fidendum sit, de quorum integritate & scientia nihil explorati habeamus; aut etiam magnoperè suspicemur. Hæc iudicum auditorumque vitia quibus sæpe unis animorum per motionibus prospici posse animaduertit magnus hic dicendi atque intelligendi magister. Quæ sanè res èd tolerabilior videri debet, quòd etsi hac dicendi ratione facillè in vitium aliquod & culpam impelli possit auditor & iudex: præsertim verò ubi ad iram odiūque excitetur: veruntamen nulla est perturbatio, quæ si opportunè atque honesta in causa excitetur, non possit cum virtute ac laude usurpari & retineri. Quanquam ne quid dissimulem, illud vnum quod de inuidia obijciatur, præcipuam habet dubitationem. Amor enim, timor, cæteraque huiusmodi affectiones, quarum excitandarum rationem atque præcepta tradidit Aristoteles; possunt cum honestate virtutèque coniungi: immo si opportunè (ut dicebam) ac pro dignitate concitentur aut restringantur, sunt incitamenta virtutum, ac nos ad res præclarè gerendas mirificè iuuant. at de inuidia longè aliter accidit: quandoquidem inuidus de alieno bono mæret non quia inde quicquam detrimenti capiat: nec propter spem aliquam utilitatis optat alienam prosperitatem deperire: sed quia tam prauo ingenio est improbòque animo ut crucietur secundis equalium rebus. Ut propterea iure optimo asserat † Plato virum bonum inuidere nemini. Quamobrem quod pertinet ad inuidiam non satis video qua tandem ratione Aristotelem siue tueri siue excusare possim. Atque hoc ipsum non difficillè fatebor, si quis in eadem perturbationum tractatione ac præceptione aliquid obseruauerit quod aptissimum sit illud quidem ad miscendos animos: sed tamen non possit sine crimine ab ingenuo oratore usurpari. ab his enim quò magis idonea sunt ad eum usum, èd magis viro honesto ac frugi abstinendum ac temperandum esse arbitramur. Quare (ut ad rem redeam) in hoc postremo decreto, in quo à præceptore facile discedens perturbat animos, partim culpandus, partim etiam excusandus atque adeò laudandus est Aristoteles, Nam in reliquis duobus, quibus fictam morum probitatem ac mendacium amplectitur, si quidem amplectitur, nulla accipienda est excusatio. Sed & longè minus excusandus est egregius hic Peripateticorum Princeps dum Tyrannidis tuendæ rationem tradit: idque siue sæuissimam illam spectes, siue alteram mitiorem. etenim cum in priorè bonarum artium Academiâ euertat, disciplinàsque omnes; conuentus præterea societatemque omnem & honestum

† In Tim. & al.

De tyrannide & patriæ oppressore.

ocium, quin fidem ipsam, omniaque ferè charitatis & humanitatis officia tollat: discordias atque inimicitias & serat & alat inter ciues, eosdè que redigat ad inopiam, denique, ne omnia persequar quæ sunt plurima, bonos viros, ad quorum salutem incumbere vel maximè debet princeps, partim deprimendos, partim etiam opprimendos esse censeat, ac propterea humana diuinaque omnia violet, ac turpissimè sciuissimèque violet, quis hac in re Aristotelem impium & consceleratum habendum esse non fateatur? Neque verò minùs execranda est posterior tyrannus: quin eius tuendæ ratio quò mitior, eò pestilentior. Siquidem prior illa ob immanitatem atque seuitiam est admodum caduca & fragilis: ac propterea non magnopere allicere potest quenpiam, & ad eiusmodi crudelitatem excitare: præsertim verò quod cum summo vitæ periculo summam infamiam coniunctam habet. hæc posterior, quoniam mitior est, est etiam, si cum priore conferatur, solidior atque robustior. Etenim dum sic nolentibus imperat tyrannus & in æqualibus dominatur, ut regios quoque mores callidè exprimere atque ad eò boni patrisfamilias tutorisue personam per simulationem imitari conetur, quis nõ videat hoc tyrannidis genus longè firmitus vel certè minùs infirmius fore? Atque viam ex posteriore hac tyrannidis forma sui furoris initia non sumpsissent tyrannici quidam Politici, qui non ita pridem siue Principem siue Rempub. instituerunt. etenim dum Aristoteles altera ex parte mitissimum hunc tyrannum Religionis studium ad ostentationem atque ad tyrannidem facilius tuendam præferre iubet, seque patriæ tutorem ac publicæ utilitatis amantem, aureæque mediocritatis sectatorem effingere: ac summam pietatem in Deum, liberalitatem in viros bonos & sapientes, charitatem in ciues omnes ad vnã tyrannidem referre: ex altera etiam rationem illi ostendit honestam illam quidem in specie, sed re ipsa iniquam, unde interim & alienis opibus ditescat, & plebem sibi studiosam reddat (huc enim spectant tum sumptuosa munera illa & collationes: tum in meretrices, scænicos, ac peregrinos pecuniæ effusiones: tum præmia honorisque per tyrannes ipsos collata & erogata, pœnæ à Magistratibus irrogatæ: huc aliorum vires ac potestatem non nisi paulatim imminuere: neminem nisi fortè ingenio humilem ac tardum ad amplos dignitatis gradus euehere: ignominias illatas maioribus honoribus redimere, multitudini blandiri, & si quid huiusmodi) nemo est qui non facile animaduertere possit Politicos istos de quibus dicebã, Aristotelis initia atque præcepta excoluisse, ac tanquam iniqua semina ad deterrimas fruges maturitatemque perduxisse. Nam qui duas hæc tyrannidis formas in aliquibus permiscuerunt: ac Principem modò sciuorem, modò mitiorem se præbere temporique seruire voluerunt, ò etiam Aristotelem aliqua ex parte doctorem agnoscant, seque fateantur hac etiam in re Aristotelicas quisquillas collegisse, necesse est. Etenim dum affirmat fore ut mitiori tyranno illi si ea omnia præstiterit quæ præcepta sunt, non arma ciuibus auferenda, atque huiusmodi alia quædam faciendã sint, quibus tyrannidem tutam reddat, satis ostendit eidem tyranno, ubi ea non magnopere seruare velit

velit ac colere, ad duriores hæc tyrannidis tuendæ rationes ac vias deflectendum esse. ut propterea magnopere letandum sit bonis omnibus in Politicos istos audacissimos & sanctissimis Ecclesiæ sanctionibus animaduersum esse: & viros pios ac sapientes grauius esse inuectos ac salutaribus doctrinis inuehi indies magis. Neque verò obijciat mihi quisquam Aristotelem, quicquid isti moliti sint; retulisse tantum mores tyrannorum, ac rationes quibus plerique, maximè verò Persarum Reges, tyrannidem tuerentur: nam simul & tyrannidis tuendæ vias proprio ingenio luculentè que commonstrauit: & præcepta exemplis tyrannorum multorum confirmauit. Neque rursus prætexat hæc eo consilio exposuisse quo & idem Aristoteles de captiosis argumentis egit, & Medici de venenis præcipiunt: nimirum ut ea diluere, sophistisque resellere; hæc ab humano corpore depellere valeamus. Etenim Aristoteles de tyrannidis siue anteuertendæ ac præcludendæ, siue delendæ aut etiam oppugnandæ, rationibus ac vijs verbum subiecit nullum. Ut propterea verissimè dici possit Aristotelem ijs omnibus arma siue ministrasse, siue etiam exacuisse qui suos ciues Rempublicamque opprimere ac iustos dominatus & Regna in tyrannidem conuertere, vel certè ubi ea oppressa essent, tyrannicè tutari illa ac diuturna reddere molirentur. Quanquam cum Aristoteles præclari etiam dominatus & iustissimæ politiæ formam atque præcepta tradiderit (tametsi acutiùs mea quidem sententia tyrannidis tuendæ explicauit vias, quàm rectæ politiæ administrandæ) non inficior eò iniquiores fuisse Politicos istos quàm Aristotelem, quòd optimæ Politiæ instituta, atque rationem repudiarent, tyrannidem adamarint. Quæ enim maior potest esse peruersitas quàm inuentis frugibus, glæde uesci: aut etiam (ut rem apertius explicem) sanctissimis firmissimisque politiæ legibus quæ cum magno Christianæ Religionis ac totius humanæ societatis bono, principumque ipsorum utilitate ac dignitate ad Europæas gubernationes altius instituendas referri poterant, reiectis, impias ac graues, proindeque turpes & imbecilles, immo verò (nisi Deus ipse ad mortalium errata ueliscenda diuturnas esse velit) uitro fragiliores? Sed ad Aristotelem redeamus: atque à politicis institutis ad physica progrediamur. Quæ in re sciendum est Aristotelem censuisse motum (id quod transversum illum egit in multis) incæpisse nunquam, ac proinde esse sempiternum: idque ea potissimum de causa (ut eam in pauca contraham) quòd si motus aliquando incæpisset ac nouus esset, non potuisset esse nouus nisi per antecedentem ac priorem motum: atque hoc pacto ante primum motum prior fuisset motus. Hinc voluit tum tempus quippe quod consequitur motum, tum corpus mobile quod cum motu necessariò est coniunctum, esse æternum. quæ ratione sanciuit cælum quoque ortus & interitus esse expers: atque elementa, generationem, rerum genera, cælestes denique Mentis omnes donauit æternitate. Origo autem huius erroris, seu potiùs tot errorum alter ille error fuit, quòd ipse quippe qui sensibus ac mutationibus physicis nitebatur totus; creationem non agnouit. Nam cum videret quic-

De motu Mū
dique æterni-
tate.

De creatione.

quid mutatur, † vel mutari secundum locum, vel alteratione, quam appellat; aut etiam accretione diminutioneue, vel denique ortu & interitu; quæ omnia subiectam materiam (quanquam alia atque alia ratione) requirunt; omnino persuasum habuit ex nihilo nihil fieri: ac proinde cum creationem, quam Theologorum nostrorum scholæ productionem appellant rei subsistentis ex nihilo, non exciperet, motus quoque (ut dicebam) Mundi que verè sine creatione incipere non potuisset, æternitatem commentatus est. Quamobrem qui in Aristotele tueri conantur creationem sue emanationem quandam, ijs ego assentiri nullo modo possum. siquidem quantumvis acriter pro ea decertent, nihil tandem efficiunt, nisi Aristotelem, quippe qui Mundi æternitatem obfirmato animo instituerat introducere, in salebras incidisse, ita ut non potuerit rerum originem cum Mundi motusque æternitate componere: aut satis explicare, quo pacto Deus sit author totius Vniuersitatis. Et hinc est, ut quamuis non rarò Deum appellet rerum omnium causam seu potius principium, affirmetque ab eo pendere earum essentiam, & vitam, idque (ne pugnes de vnis mortalibus loqui) sigillatim de cælo Naturæque vniuersa fateatur, ac denique sic differat ut suum Deum Vniuersitatis authorem haberi cupiat; veruntamen propositum nodum, quod pertinet ad veram efficientiam rerum quas ipse æternas statuit, non modò non explicauit, aut attingit vnquam, sed veluti anguem declinavit semper ac fugit. Quinetiam cum tam fusè multa de Mundi æternitate differuisset, iamque vltro ea se se illi quodammodo obijceret quæstio, vtrum Mundus ita esset æternus, ut à Deo tamen conditus esset ab ipsa æternitate, quæstionem planè subterfugit ac dissimulauit egregie. Quocirca (si me audias) in salebris potius relinquendus est Aristoteles, quam creationis tribuenda illi cognitio & approbatio. alioquin rueret statim tota illa ratiocinatio, qua † probat materiam primam tum reperiri, tum esse ortus interitusque expertem. rueret præterea disputatio vniuersa, qua statuit † motus, mobilis, motoris, Mundi denique æternitatem: ac proinde etiam quæ proximè de primo motore tam fusè docuit, leuia planè essent & infirma, cum motus cælique æternitate nitantur. Sed & demonstratio qua † conatur ostendere quicquid est ingenerabile necessariò esse immortale, & è contrariò, aut etiam † generationem esse sempiternam, nullam haberet vim. pari ratione dum docet † quicquid sit, debere prius esse in potentia, idque in subiecto præexistente, efficeret nihil. Denique (ne confecter singula) ruerent ea ferè omnia quæ de intelligentijs Deoque ipso scripsit in duodecimo † diuinæ philosophiæ libro: cum eorum quæ hic præcepit, dogmatum initia & fundamenta (si quis rectè inspiciat) sint ea ipsa quibus primi motoris naturam ac vim explorauerat in physiologia. neque enim aliunde decreta ista omnia vim habent (si tamen habent: nam extra Peripatum pleraque frigent & euanescent) nisi quia Aristoteles tamen si de elementis, intelligentijs, Mundo, ijs denique omnibus loquitur quæ nos per creatio-

† l. 1. p. 110.
12. met. 1. 7.
& al. sæpe.

† l. 1. Ph. 1.
62. & deinceps.
† l. 8. Ph. ferè per totum.
† l. 1. cæl. 1.
101. & deinceps.
† l. 1. de gen. 1. 17.
† lib. 1. ph. 1. 78. 1. de gen. 1. 11. & alibi sæpe.
† à tex. 30. se re ad fi. vs. que.

creationem cœpisse volumus, semper sumit nulla reperiri motus mutationis sue genera præter generationem ac reliqua tria quæ commemorabam paulò ante: nihil nisi per motum produci siue effici potuisse: nihil fieri posse quàm præexistente subiecto atque antegressa materia: ac demum (id quod tam sæpè repetit, & è Physicorum omnium sententia esse contendit), ex nihilo nihil fieri. Quamobrem cum Aristoteles vbi de vera productione & effectione rerum agitur, non agnouerit effectricem causam vllam nisi per motum & transmutationem, actionesque omnes cum † motu coniunxerit, immo easdem in motu ipso positas esse voluerit, ac propterea etiam primum efficiens, quod Peripatetici vocant; † definiert per motum asserens id esse vnde primus motus: pugnarique † quicquid agit, per motum agere; profectò vel secum perpetuò ferè dissidet, puerilitèrque labitur passim, vel certè creationem nullo modo excepit. Neque verò alio consilio hæc dicta esse velim quàm ut ostendam creationi locum non esse apud Aristotelem, cum de rebus naturalibus differens, audacter pugnet primum, tum verò obfirmato animo sumat, ex nihilo nihil fieri, ac materiam proinde cuiuscunque naturali actioni subijciat. nam de cæteris Dei operationibus quas nos statuere solemus extra Naturæ cursum, ac licet per materiam interdum fiant, vel in materia recipiantur, miraculo tamen continentur: siue (ut generatim loquar) spirituales sunt, opportuniùs aliàs. Tantùm dicam in præsentia, mihi non facile persuaderi Aristotelem vsque adeò peruerso iudicio fuisse, ut vel omnino existimauerit Deum dum extrinsecus operatur, nihil planè vnquam nisi per cæli motum efficere posse: vel certè non suspicatus sit aliquid ab eo interdum (id quod suo loco examinabimus) abdita quadam admirabilique ratione geri, quam mortales non modò non efferre sed ne percipere quidem possint. Tamen si, quoniam ipse rebus naturalibus quæ motum includunt, distentus erat animo, seque in eas abderat totum, ac Deum per vnum motum, & ut primum motorem agnouerat, Mundumque ipsum ac singulas illius partes tanquam corpus physicum considerabat, vix, ac ne vix quidem quicquam persensit ac comprehendit quod non sit cum motu conglutinatum. Sed quicquid sit, phycas rationes subtiliter explicantem Aristotelem excipiamus, & cautionem solitam adhibentes, sectemur: cæteras ex sacræ Theologiæ fontibus puras liquidasque hauriamus, Et licet in ijs quæ de creatione Mundi que æternitate dicebantur, vtcunque excusandus videretur Aristoteles, tum quia in his quæ sub sensum cadunt, quorum præsidio philosophabatur, non obijciébatur illi aliæ mutationes quàm prædictæ: tum quia † alicubi quæstionem de Mundi æternitate, quæ sanè propositos errores contrahit ac continet omnes, problema dialecticum appellauit, (quanquam qua mente appellari dicam infra) alias tamen ob causas iusta reprehensione carere non potest. nam cum esset constantissima (ut ipsemet satis † indicat) omnium gentium opinio, Mundum aliquando incœpisse: idque apertè didicisset à præceptore, (nam id quoque † fatetur) ac fortasse etiam materiæ elementorùmue omnium emanatio, ut ab Orptheo & alijs celebratur, non esset illi inaudita, haud ita temerè atque audacter debuisset Mundi æternitatem, aut præexistentis materiæ necessitatem introducere: cum præsertim facile

† vide 3. phy. 1. 19. & al. loc. cit.
† 2. phy. 1. 29. & 45. 1. de gen. 1. 4. et. 1. met. sum. 2. c. 2.
† 5. met. tex. 17.

† lib. 1. Top. c. 9.

† lib. 1. cæ. 1. 102.
† lib. 8. phy. 1. 10.

facile animaduertere posset hinc rerum mortalium totiusque Mundi effectio-
nem, quam interim alias ob causas admittebat, in controuersiam vocari, immo
(quod egregie dissimulauit) penitus tolli: cum eadem planè ratione qua
Mundum statuebat æternum, effectricis causæ vis, atque (ut cum Peripateti-
cis loquar) vera causalitas denegaretur Deo. nam si Mundi statuebat æter-
nitatem, quod effectioem ex nihilo, hoc est subiecta materia carentem muta-
tionem, non admitteret (id enim tanquam certum sumpsit semper ubi semel
disputauit) eodem modo negauit Deo primam & generalem effectioem re-
rum, cum non nisi ex nihilo seu per creationem effici potuissent. Ergo cum in-
telligeret mentem extrinsecus aduenire homini, ac Mundi molitionem non
nisi per summum scelus denegari Deo, debuisset potius attollere animum,
atque ad nobilis illius emanationis cognitionem peruadere, aut saltem,
(si obfirmato animo sensibus niti constituerat) rei difficultatem (id quod mode-
ratum philosophum decebat) confiteri, quam pro Mundi æternitate quasi pro
aris & focus decertare: sèque interim atque alios tot nodis, ac confligentibus
inter se opinionibus implicare: nam hac de causa Mundi æternitas, diuina effi-
cientia, animi immortalitas, præsertim pro hominum numero multiplicatis
materiæ subiectæ necessitas in effectioem rerum, coherere nõ possunt ac conciliari:
nisi ad noua portenta præstigijsque confugas: ac scelus scelere tegere
enitaris. Iam verò (ut paulò altius se se extollat oratio) potiore quidem iu-
re ad secundum hunc ordinem reuocandum videtur id quod & dubitauit,
atque omnibus ferme gentibus dissentientibus ausus est de Deo affirmare:
Deum scilicet non ubique esse, sed in sola superficie extimi orbis. Qua in re
non modò repudiatur à sanctis patribus, qui passim clamant, ac diuinarum
literarum testimonijs, humanisque ratiocinationibus docent, reperiri in rebus
omnibus, atque intimè reperiri: verum etiam à Peripateticis ipsis, si vnum
Auerroem, hoc est impietatis sectatorem, exceperis, communi consensu dese-
ratur. Quamobrem Themistius apertè docet Deum intrinsecus peruadere
omnia, ita ut totus attingat totum. Philoponus certum nullum Dei essen-
tiæ locum præsniri vult; sed ubi, actioneque in omnibus reperiri. Alexander
intellectum agentem quem Deum ipsum facit, tradit esse ubique. Simplicius
omnia continere affirmat vinculo suæ voluntatis, esseque in tota Vni-
uersitate. Quamquam idem, quos deinde secuti sunt B. Thomas ac recen-
tiores nonnulli, nituntur eum trahere ad meliorem sententiam: quia nimirum
Deus in extimo tantum orbe ab Aristotele tum dicatur esse, quod & nimirum
ibi maxime eius appareat maiestas; tum ob præcipuam & quandam actionem
verè sit, cum inde auspicietur motum. ut quemadmodum non veteres poëta
solùm ac philosophi, verum etiam (quod refert longè maximè) diuine literæ
certis quibusdam de causis non rarò & appellant cælum Dei sedem ac domici-
lium, cum tamen & passim doceant esse ubique, atque intimè peruadere om-
nia: ita etiam Aristoteles (si nobiliores Peripateticos sequamur) Deum quem
alioquin ubique esse fateretur, præcipuis quibusdam de causis collocarit in
cælo. Et quidem hac in re (si me audias) non tam sententia ipsa à nobis dis-
sidet, (quamquam hac etiam non parùm dissidet) quam verbis. Nam si qua-

† li. de Mun.
ad Alex. c. 7
ad init. lib.
8. phy. t. 84.
& utcumque
1. ca. 22. &
2. de gener. t.
59.
† Auer. disp.
14. met. du-
bi. vltima.
† Tem. in pa-
rap. 12. met.
† Phil. 1. me-
teor. post init.
& 1. de an.
tex. 4.
† Al. 2. an. c.
27. & ex
Simp. 8. phy.
t. 84.
† Sim. 8. phy.
84. & 85. &
in Epit. c. 66.
† B. Th. t. 84
cit.
† est Them.
loc. cit. &
Simp. 8. phy.
t. 84.
† est D. Th.
loc. cit. &
Simp. t. 84 cit.
† Isa. vlt.
ps. 113. et al.
† Hier. 23.
& al. sepe.

ras

B. Greg. in
cantic. c. 1. S.
Th. pp. 9. 8.
a. 3. & alij
al.
† Ar. lib. de
Mundo ad
Al. cap. vlt.
† lib. 12. met.
t. 38.
† lib. 7. cap.
cit. de Mun.
a. 1. m. & dein.

ras à Theologis nostris, qua tandem ratione Deus sit ubique, & potentia pri-
mum respondebunt, quemadmodum lex, si quo modo possunt humanis diuina
adumbrari, in vrbe tota, Rex in regno vniuerso dominatur. At hoc pacto
Aristoteles libentissimè fateretur Deum esse ubique. nam in libro de Mun-
do ad Alexandrum & hac ipsa de causa longa oratione confert Deum tum cum
civili lege, qua constituuntur & cobibentur res civiles vniuersæ ac ciues; tum
cum Xerse, qui inter mortales imperio ac potentia longè latèque dominatus
esset. Atque eodem ferme modo in diuina philosophia Deum ubique collocas-
set: nam cum & ab eo cælum Naturamque pendere velit, atque ut rectè ad-
ministraretur Vniuersitas, eundem omnium rerum & causarum principem fe-
cerit, nunquam profectò negasset Deum potentia ac dominatu in omnibus re-
periri. Quinetiam ita dilucidè & affirmauit Deum propria vi ac facultate
continere omnia & tueri, atque idcirco συνεκτικὴν τῶν ὄλων αἰτίαν ap-
pellandum esse, ut nihil clarius. Addunt idem præsentia quoque esse ubi-
que: ita ut omnia ante illius quasi oculos versentur, diuinòque aspectui nihil
non sit expositum. At hoc etiam fortasse concederet Aristoteles: nam etsi id
semel negare visus est; veruntamen multis etiam in locis in contrariam senti-
entiã ire videtur: idque celebrioribus Peripateticis assentientibus, atque omni as-
seueratione affirmantibus. Quamquam infra ubi de Dei sapientia differe-
mus, expendemus etiam num omnia voluerit eius intelligentia contineri. De-
nique per essentiam quoque affirmabunt Deum esse in omnibus rebus: ita ut
ijsdem quibus est præsens per intelligentiam, sit etiam intimus per substan-
tiam. At enim qua obsecro ratione fieri hoc potest, cum in nullius composi-
tionem, ut idem Theologi docent, venire possit Deus? An fortasse quia quem-
admodum ipse vnus ab initio procreauit omnia, ac rebus omnibus indies or-
tus, conseruationis, & actionis cuiuscunque ac motus est præcipuus author
atque intima causa, ita non possit non intimè præesse atque adesse omnibus?
Ita sanè: nam cum hæc efficere haud possit nisi virtute attingat ea, (agès enim
debet cum ijs esse coniunctus in quæ agit) virtus autem Dei sit eiusmet sub-
stantia, per substantiam quoque erit in rebus omnibus, atque hac etiam ra-
tione in nullius compositionem coagmentationemque veniet. Esto. Sed hoc pa-
cto neque lōgo admodum intervallo à nobis aberit Aristoteles. nam cum &
fusè disputet, diuinum numen constituisse omnia, eadem intimè attingere
ac peruadere, ita ut quemadmodum ortus ac vitæ, ita salutis sit eis causa,
cum præterea (ut monuimus) totam Naturam ac Mundum ab eo pendere
velit ac regi, cur neget per substantiam iisdem adesse? Cum præcipue & &
sentiat agens debere cum ijs in quæ agit, esse coniunctum: & Deum esse
simplicissimum, ac proinde fateri cogatur (quamquam hoc ipsum in sua diui-
na philosophia & docet non obscure) diuinam virtutem ab essentia non dis-
ferre? Quòcirca dum dubitat an Deus possit esse ubique, si Deum ubique
esse velit per causalitatem (ut ita dicam) & efficientiam, tecum omnino
sentiet: nam eodem planè in loco in quo negat esse ubique secundum substan-
tiam, affirmat etiam continere & causare omnia. Quamquam si subtiliùs
deinde Dei potentiam ex Aristotele, causalitatem, conseruationem, compre-

ben-

Videri Aristo-
telem posse in
proposita con-
trouersia cum
Christiana The-
ologia con-
ciliari: ut nõ
pugnet cum
eius decretis
Deum esse v-
bique per po-
tentiam, præ-
sentiam, & ef-
ficientiam.

DE DEO,
dum eum ne-
gat esse ubi-
que.

Coniunctione
propositam nõ
magnopere fir-
mam esse ha-
bandam,

hensionemque expendamus, intelligemus profecto Aristotelem hac in re a nostrorum Theologorum sententia abesse longius, ac verbis potius quam re ipsa fateri ea quibus illum cum Christiana veritate conciliare conati sumus. Nam si forte nequaquam concedit Deum aliquid cognoscere extra se, mortalibusque prospicere vel etiam negat reuera esse auctorem rerum aeternarum, aut nulla subiecta materia efficere aliquid posse, aut saltem asserit per motum tantum & lumen agere, hancque vna ratione præesse Mundo, nugator egregius videri posset qui doceat ab Aristotele Deum per potentiam, præsentiam, & essentiam præfici Vniuersitati. quæ enim vbique erit per præsentiam sine cognitione? quæ per potentiam, si quæ possit ignorat? quæ intimus erit rebus per essentiam, si eas nec informat nec procreauit? aut quæ easdem attinget, si non per voluntatem vnde virtus, causalitas essentiaque diuina intimè peruadat singula, sed per motum aut lumen tantum cuius vnus interpositu agat, gignit & conseruat omnia? Sed ne interim ijs niti videar, quæ adhuc sunt penè omnia controuersa; alio vtar argumento: etenim dum traderet Deum secundum substantiam non esse nisi in extimo orbe, siue (vt liberaliter cum illo agam) in cælo, disertis quoque verbis asseruit illius numinis vim peruadere interim omnia. atque hoc pacto attingere ac gubernare Mundum vniuersum. Quod si ita est, per virtutem (id quod ex tota disputatione est clarius quam vt dubitari possit) nullo modo substantiam vsurpat atque intelligit, sed potius quicquid ex alijs illius decretis sequi videatur; eandem ab ipsa Dei substantia disiungit, & effectum aliquem seu vim motus effectione rebus impressam intelligit. Quinetiam, cum asserat terrena omnia quamlongissimè abscedere ab diuino adminiculo, ac propterea multo tumultu agitari: non solum fateri cogitur hanc virtutem (id quod ipsemet indicat etiam non obscure) non communicari nisi per motum, vel etiam, si placet, per lumen: ac proinde mediata potius, ac motus & luminis interiectu, seu continuatione quadam, quam immediatè, ac nulla re intermedia vndique Mundum peruadere Aristotelicum Deum: verum etiam hanc eandem virtutem remitti sensim, & inferiora vix dum satis attingere. Huc enim spectant inter cætera quæ ex eo subijciam. † Maximè verò uim eius sentit numinèque eius ante omnia fruitur id corpus quod proximè eum situm est: tum quod secundum ab hoc situm habet, & vnumquodque deinceps; prout situum ordo ad nostrum vsque locum natura constitutus est. Quo fit vt terra et terrena omnia quam longissimè ab diuinitatis adminiculatione abscedant, tam infirmitate summa sint ipsa, concinnitatísque sibi consentaneæ maximè expertia: atque ideo multo tumultu exagitata. Atqui cum ita sit numè diuinum natura sua comparatum, quoquo vt versus permeet: nimirum ea in quibus ipsi versamur, ac nobis superiora, pro eo quantus est accessus ad Deum, vel abcessus ab eo, eius opitulationem quoque sentiunt. Proinde id præstabilius esse censemus, Deoque tum decentius, tum magis consentaneum, ita de eo opinari, vt dicamus potestatem illam in cælo sedes suas habentem, incolumitatis

† 2. de gen. 1. 59. & lib. de Mun. c. 7.

† lib. ad Alex. c. 7. ferè ad init.

mitatis causam rebus vniuersis præstare, ijs quoque quæ longius ab ea remota sunt: nec illis assentire, qui eam ipsam potestatem per omnia pertendentem & ventitantem ad ea quoque, quæ nec adire ipsam honestum est, nec dictu speciosum, sua illic opera efficere contendunt resque terrenas administrare. Ac rursus alibi. Quapropter si è dignitate Regis haudquaquam esset Xersem functione propria administrare omnia, & absolueret quæcunque facta cuperet, ne ipsum quidem operibus faciendis instantem curatoris operum officio perfungi: longè id nimirum minùs Deo conuenit. Quare augustius id decentiusque existimandum est, Deum summo in loco ita esse collocatum, numinis vt tamè eius vis per vniuersum Mundum pertinens, tum Solem, Lunamque moueat, tum cælum omne circumagat: simulque causam præbeat eorum quæ in terra sunt, salutis atque incolumitatis. His Aristoteles tum virtutem hanc disiungit à substantia: ac per motum siue lumen docet communicari: tum augustius communicari, quam vt inferiorem hunc Mundum non dicam non attingat gubernatque, sed tumultu omni ac fluctuatione liberet. Atque in idem sermè recidit controuersia, si quod multi ex nostris Theologis arbitrati sunt, Deus quippe qui priùs adesse rebus censendus sit, quam in iisdem operari, per essentiam ipsam, ac ratione sua immensitatis, idque seclusa etiã omni actione & efficientia, dicatur esse vbique. Neque enim visus est Aristoteles hanc tenuisse viam: nam licet † libro 1. de partibus animalium laudaret Heraclitum, qui cum in humili quodam fornice inuentus, asseruisset (quanquam quid sibi vellet Heraclitus, dicã † opportuno loco) ne ab illo quidem loco abesse Deum; veruntamen cum rem de industria consultoque tractaret, reprehendit eos qui voluissent Deum esse vbique: statuitque per substantiam esse tantum in cælo, hocque vnum diuinæ nature congruere. Quinetiam si quis ab eo sciscitatus esset, quanam ratione collocaret Deum in cælo, fortasse ne secundum substantiam quidem tanquam per rationem essendi in cælo, asseruisset esse in eo, sed potius propter virtutem cælo in mouendo applicatam. Et hæc facile fuit causa cur in extima tantum parte asseruerit reperiri. nam si per solam operationem & motum collocasset primum motorem in loco, nulla erat ratio cur negaret esse in toto cælo aut toto orbe quem mouere existimabat: cum orbis simul moueatur secundum omnes partes. si per essentiam, iam non videtur posse percipi quo pacto substantia incorporea seclusa omni actione, informatione & causalitate sit in loco corporeo, immo sit in corpore: & tamen sit abstracta à corpore. Superest itaque vt per virtutem applicatam mouendo corpori senserit esse in loco. Et hinc est vt quoniam cælum mouetur velocius in extima parte, & vbi velocior est motus, ibi virtus motrix videtur applicata, statuerit primum motorem esse in conuexa parte: ex operatione seu motu applicationem virtutis, ex applicatione virtutis, locationem essentia colligens: vel si essentiam (quod ego non facile crediderim) per se locatam esse voluit, non per applicationem virtutis: ex motu celeriore collocationem essentia colligens in circumferentia. Ita vt hac quoque

† cap. 5. non longè ab initio. † Vide l. 4. Dec. 2. vbi agitur de loco Dei ex Aristotele.

In idem recidere cõtrouersia si alia quam ratione quam proposita, dicatur Deus esse vbique per essentiam.

que

que in parte absuerit longissimè à Christiana veritate : etenim quod nos de Angelo asserimus, quem hac ratione collocamus in loco, id ille sensit de Deo, quem tamen propter immensitatem non certo in loco immo ne in loco quidem, sed ubique esse affirmamus. Ut propterea excusari quidem aliqua fortasse ex parte possit Aristoteles qui id de Deo tradere visus sit, non impietate adductus, sed quòd id magis diuinam naturam (ut ipse ait) decere iudicaret: sed vel conciliari, vel defendi, vel etiam quoniam ab recepta propè omnium sententia discedere non dubitauit, de temeritate purgari nullo modo possit. Nam Deum esse ubique non solum + patres Theologorumque + scholæ docent omnes; ac diuinæ literæ prædicant + passim; verum etiam + Trismegistus, Orpheus, Heraclitus, & (ut obseruarunt aliqui) profani Poëtæ ac Theologi vniuersi; Academici præterea, Stoici, ac bona cum Aristotelis atque impij asseclæ Auerrois venia, + Peripatetici ipsi. Ex quibus omnibus satis intelligitur hos ipsos Græcos ac Barbaros quos ait Aristoteles in cælo collocasse Deum, non negasse immo constanter affirmasse Deum esse ubique. Quare dum dicerent esse in cælo, id assererent quòd censerent ibi maximè tum illius diuinitatem maiestatemque elucere, tum se beatis mentibus (id quod apud Platonem, Homerum aliòsque multos inuenies sepe) communicare. Denique Veteres illi non tam Deum quam diuinitatem omnem (ut ipsi quidem loquebantur) hoc est cælestes omnes beatasque mentes (id quod verissimè docebant) collocabant in cælo. Quod ne ipsum quidem Aristotelem latuit: qui cum sepe monuisset in cælo à veteribus diuinitatem omnem fuisse collocatam, hâc in sua + diuina philosophiæ intelligentiarum, beatarumque mentium habuit loco. Nec fortasse aliud + sibi voluit Pythagoras dum diceret Deum esse in centro terræ, nisi ne ab eo quidem loco abesse Deum, quanquam cum in cælo + terram quandam antichthonam, ac nostræ huic oppositam fingeret: rursumque ignem nescio quem in centro Mundi, in eodémque Iouem collocaret, Oedipo ijs enodandis symbolis opus esset. Hæc de ijs quæ ad secundam veluti classẽ reuocanda atque explodenda sunt. Quibus illud etiam (si placet) per me omnino addas licet: quod de somnijs affirmavit: nimirum à Deo nequam immitti somnia: id enim apertius negavit + quam ut vllum sibi defensionis locum reliquerit. Nam quod attinet ad energumenos siue ad eos qui à demone corripuntur (quanquam sigillatim nullam fecit horum mentionem: sed de Sybillis & huiusmodi alijs qui lymphati ac numine instincti dicerentur) aut etiam ad eos qui diuinitus afflantur, quos ipse inficiari + videtur diuinitus afflari, aut nisi à bile concitari; id verò quatenus refellendum sit (errore enim magna ex parte non caret) explicabimus + ante huius libri finẽ.

AGAMVS iam de postremis quæ (ut sunt ambigua) dicebamus posse ad pietatem etiam reuocari. Ergo (ut ab ipsius Dei scientia incipiam) duo sunt quæ nos de ea cognitione docemus quam tribuimus Deo. Alterum est obiectum diuinæ cognitionis esse Deum ipsum: idque ea ratione, ut idem planè sit intelligens, intellectio & res intellecta. alterum est Deum se ipso ac per suimet cognitionem cognoscere reliqua omnia quæ sunt extra ipsum: ita ut minutissima quæque intelligat perfectissimè, ac nihil eius effugiat notitiam.

+ Dyo. c. 13. de diu. n.
 + Aug. l. de speculo. c. 23. & al. Dam. 1. de fide c. 8. Cyr. 1. c. Iul. Hil. 8. de Trin. Phi. l. de confus. lin. & al.
 + S. Th. pp. q. 8. & alij 1. sent.
 + Ier. c. 23. & al.
 + Vide Iab. de myst. Fic. li. 1. Theol. c. 6. Fern. l. 1. de reru ab. dit. causis. ca. 4. & alios.
 + Vide su. pra.
 + l. 12. r. 50. & 51.
 + Ex Simpl. 8. phy. r. 84.
 + Ex Ar. l. 2. coe. r. 72. & 73.
 + l. de diu. per somn. c. 1. & 2.
 + Sec. 30. pro bl. prob. 1. cir ca med.
 + Vide inf. rbi de exter. nis Dei a. ctionibus.

De energume nis atque affla tis & instinctis.

DE IIS QUAE attinent ad tertium ordinem ac verè sunt ambigua & cù pietate conciliari possunt. DE DEI scien tia.

Et

Et quidem quod attinet ad primum, mirificè nobiscum sentit Aristoteles: nam in ea + diuinæ Philosophiæ parte in qua differit de Dei cognitione, ostendit primam Mentem, quam ipse diuinissimam appellat, esse sibi ipsi intellectionis obiectum: idque ea maximè de causa quòd debeat habere pro obiecto id quod est optimum & perfectissimum, atque intelligere quod est diuinissimum & honorificentissimum: ac propterea cum ipsa sit optima & diuinissima, ipsa sibi sit obiectum intellectionis. Quo etiam in loco, ut omnem compositionem, potentiam, transmutationem, & imperfectionem excludat à Deo, statuit idem in eo esse, id quod intelligit, intellectionem, & rem intellectam. Quam rationem miro consensu amplexi sunt deinde & retinent nostrorum Theologorum scholæ. Quod verò pertinet ad secundum, an nobiscum sentiat, non facile est statuere: res enim habet rationes vtrinque. Nam ex altera parte Deus ex Aristotele non videtur villo modo per suimet cognitionem intelligere alia: etenim præterquam quod nusquam hoc legitur apud eum, de bacchatur passim ac pugnat contra Ideas, quas tamen (nisi de solo nomine disputare vellet) vtcunque admittere cogeret, si Deus per seipsum intelligeret cætera, & in se contineret rationes rerum. Huc accedit quòd + disertis verbis docet, se præter seipsum intelligat aliud quippiam, id fore honorificentius. Quid plura? Absurdum est (inquit) diuinam mentem de quibusdam cogitare: ac quædam non videre, quàm videre præstantius. Quare præter Auerroem ac Peripateticos multos, ex + Scholasticis patribus quidam, immo + Ambrosius, + Clemens, + Nyssenus, Græci denique patres propè omnes hanc illi opinionem ascribunt. Ex altera parte videtur Deus ex Aristotele per suimet cognitionem alia etiam intelligere: nam in libro de Mundo ad Alexandrum + aperte tradit eius virtutem intima ac semota quæque peruadere: atque omnibus nõ per ministros, sed per seipsum esse causam salutis, ac preces audire mortalium. Sed de hoc loco paulò + post. Nunc venio ad eos libros quos pro Aristotelicis agnoscunt ferè omnes, ob hos enim maximè instituta est disputatio.

Ergo cum Aristoteles + xij. Metaphysices tam apertis verbis doceat, Deum sibi ipsi esse cognitionis obiectum seque vnum intelligere: alibi verò eundem faciat + agentem per intellectum, eidem attribuat cognitionem cæli quod mouet; + elementorum, litis & amicitiæ, & aliorum passim quæ sunt extra ipsum; cum præterea + hominem qui secundum intelligentiam operatur, dicat esse Deo charissimum ac Deum rursus velit pro benè aut malè factis cuique tribuere, malisque interim benevolentia ac curæ illius quam honorum habet, officia non impendere: quinetiam cum velit esse + causam effectricem rerum, idque prout etiam sunt distinctæ inter se, (quanquam de hoc differemus sigillatim) cum denique, ut minora quædam taceam, attribuat illi cognitionem + præteriti ac futuri, atque ea ratione probet contra Empedoclem Deum intelligere litem, quod si litem non intelligeret, non cognosceret quæ cognoscunt alijs, ac propterea esset omnium insipientissimus; diuinamque philosophiã egregijs illis vocibus concludat, quibus eum rerum omnium moderatorem ac dominum facit: ac proinde etiam rerum omnium notitiam illi attribuit; quis non videt Peripateticorum principem aut seipsum refellere, aut certè voluisse

+ lib. 12. met. 8. 51.

+ loco cit. & lib. 2. mag. mor. c. 18.
 + Maior. & Greg. de Arim. 1. sent. dist. 35.
 + Ambr. l. 1. off. c. 13.
 + Clem. l. 5. Strom.
 + Nyss. l. 8. philosc. 4.
 + Cap. vltim. + vide rbi de prouidentia.
 + tex. 51. ci. 120.
 + 12. met. r. 26.
 + lib. 3. met. r. 15. & 1. an. r. 8.
 + l. 10. Eth. c. 8.
 + l. 2. mag. mor. c. 9.
 + 1. cæli r. 100. & 12. met. 38. 52. & vlt.
 + ex l. 2. mag. mor. c. 9. colligitur, rbi pro me. ris ait red. dere vnicuique.

V 2 Deum

Deum intelligere non seipsum solum, sed cetera etiam per seipsum? Hinc accedit, quod tota illa ratiocinatio in qua ostendit non intelligere alia extra se, videtur procedere solum atque concludere de cognitione intuitiva rerum extra Deum ipsum quæ extra Deum sunt, & ut sic, si cū Scholasticis quibusdam loqui licet: nam ideo Mens (inquit) esset in potentia, quia intellectio non esset aut intrinsecè coniuncta cum obiecto: aut idem cum obiecto et intellectu: quin res intellecta esset honorabilior intelligente, ac proinde laboriosa fieret ipsa intellectio. hæc inquam excludunt tantum cognitionem intuitivam rerum extra Deum non in Deo: nam cognitio rerum in Deo non impedit quo minus diuinus intellectus & cū summa simplicitate sit semper in actu, & intelligat sine labore vlllo & idem plane sit cum intellectu ac re intellecta, quo nomine diuinus intellectus non vilesceret minutissima atque humilia quæque intelligendo, immo perfectissimam sapientiam præferret. Vt propterea Peripatetici grauissimi, inter quos est † Themistius, † Alexander, † Simplicius, immo & † S. Thomas cum Scholasticis non paucis, & longè antea † Theophilus Alexandrinus libro iij. ad Authophilum, velint Deum ex Aristotele cognoscere inferiora quoque, Quamquam (ut verè fatear) in Platone, qui in diuina mente ponit Ideas ac rationes rerum, facillè poterit hic cognoscendi modus admitti quo Deus per se ipsum dicitur cognoscere alia: at in Aristotele vix disputationis causa videtur posse retineri, nam alioquin in proposito loco, in quo (ut dicebam) non obiter ac quasi aliud agens, sed de industria fusèque disputat de Dei scientia, si non præpostere, leuiter tamen dubitaret, ac minùs aptè solueret dubitationes. immo fortasse ad rem minimè disereret. Neque enim de modo dubitabat Aristoteles quo Deus intelligat, sed simpliciter an intelligeret res externas. Quare dum negat illum intelligere aliquid extra se non hac vel illa ratione negat Deum intelligere externas res, sed simpliciter & in vniuersum. Quamobrem sic statuo; magnam habendam esse gratiam Aristoteli, qui prius decretum illud ac præceptum tum accuratè & eruditè nos docuerit: est enim pulcherrimum, quòdque diuinam naturam contemplantibus varium usum habet, & patet quam latissimè. Magnam etiam quòd tot tamque varijs in locis Deum cognoscere omnia partim sumere tanquam certum, partim etiam affirmare ac docere non dubitauit: ac præsertim in primo (quem † locum prætermiseram) diuinæ philosophiæ libro. Ibi enim cum absolute sapientiæ conditiones inuestigaret, atque eam inter ceteras necessariam esse vellet, ut omnia, quoad fieri maximè posset, sciret perfectus sapiens, tandem conclusit absolute huiusmodi sapientiæ possessionem non esse humanam, sed soli Deo conuenire. Quod si semel vel ad errorem deflexit negando ipsi Deo cognitionem eorum quæ sunt extra ipsum (quamquam id non tam ex propria sententia, quod refert sane plurimum, quam ex aliena videtur fecisse: cum ipsemet in † moralibus fateatur hæc fuisse quorundam opinionem: idque ne videretur extra Deum reperiri aliquid melius) vel hæsitauit, ut extremo capite octauo libri 10. moralium videtur indicasse, vel ceterè eam agnouit quidem, immo & confessus est (ut vidimus) multis in locis, sed tamen rationem haud habuit

† Them. ex Auer. 12. met. com. 51.
 † Alex. l. 1. prob. in præf. & ex Auer. in par. met. tract. 4. in fine.
 † Simpl. varijs in locis.
 † S. Tho. 12. m. 2. 51. & al.
 † Theo. habetur in bibliotheca patris.

† Sim. 2. c. 2.

† lib. 2. mag. mor. c. 18.

habuit, unde ostenderet non vilescere diuinum intellectum, si res extra se, præsertim vilissimas, intelligeret; ideòque cum hæc conciliare non posset, maximè Ideis reiectis; æstuaui, ac varias sese in partes torfit, ignoscendum est illi. Verè enim huiusmodi cognitio aut sanctissimis Patribus relinquenda erat qui diuino lumine adiuti, altius intueri potuerunt, vel potius cælesti vitæ, beatorumque cõtèmplationi relinquenda ac reseruanda. Nam siue ad Platonis Ideas confugas ad hoc explicandum, siue cum Themistio, immo cum Dionysio & Augustino ad causalitatem; siue cum B. Thoma aliisque multis ad perfectiones rerum quas eminenter continet; certè senties humanam intelligentiam inter contemplanandum caligare, atque adeò rei magnitudine obrui, præsertim propter effectus contingentes. Vt propterea constanter quidem affirmari possit Deum propriè & distinctè in se ipso tanquam in speculo per vnicam intellectiõnem alia extra se omnia cognoscere, ac perfectissimè cognoscere, ita ut plura etiam cognoscat: at modus beatis potius quam mortalibus perspectus esse potest: immo perfecta ratio ac modus fortasse est solius Dei.

Them. ex Auer. 12. met. com. 51.
 Dion. siue 7. c. de di. nom.
 Aug. 5. de ge. ad lit. c. 13.
 14. 15. 16.
 & 183. 99.
 9. 46.
 E. Thom. & Theol. 1. sent. d 35.

† l. 2. rhet.
 † l. 8. eib. c. 7. et 10. eib. c. 8.
 † l. 10. eib. c. 5.
 † l. 7. pol. & 1. 2. c. con.

† l. 1. c. con. c. 3.

Atque ex his facillè est animaduertere in quo statu versetur Aristotelis causa, dum de prouidentia etiam sit reus: etenim cum prouidentia in Deo cognitionem consequi videatur (nam hanc ob causam aduersarij cognitionis euersione prouidentiam conantur euertere in Aristotele) quæ de cognitione diximus, eadem de prouidentia affirmamus. cum præsertim & Deum † asserat opem ferre iniuria affectis, Deo non posse † vnquam honorem pro dignitate deferri: rursus Deum esse amicum viris bonis eòsque remunerari: rationi consentaneum esse: ut curet humana: Deum † negligere amentis esse: rerumque diuinarum † magnam habendam esse curam: quæ sanè partim apertè decernere videntur Deum prospicere rebus mortalibus, partim, nisi prouidentia constituta, intelligi nullo modo possunt: & ad extremum (ne me obijciat quispiam vna † loca illa proferre in quibus cauillantur aduersarij populariter magis quam seridè locutum esse Aristotelem) duodecimo diuinæ Philosophiæ libro grauissimis verbis testatum reliquerit suam de Dei prouidentia opinionè asserens. οὐ πολλὰς ἀρχὰς non plures principes, sed εὐα τῶν ὄντων κοίρανον, vnicū (inquam) dominatorem ac moderatorem omnium, huncque citra omnem subiectorum iniuriã, miraque facilitate & opportunitate (id enim Græcis significat κοίρανος) gubernantem statuendum atque tenendum esse, ne entia male disponantur & gubernentur. Atque huic sanè loco alter ille affinis est, in quo non minùs perspicuè quam ingeniosè ac scitè eandem prouidentiam agnoscit, nobisque ante oculos ponit. Cum enim assereret † Naturam quippe quæ secundum numerum implere non posset inter homines aternitatem; hanc per sobolis procreationem implere secundum speciem; statim pulcherrima illa ac verè aurea subiiciebat verba. Sic enim diuina prouidentia vtriuque natura, viri scilicet & mulieris, ordinata est ad societatem: tendunt enim eorum omnia in idem vtilitatis, licet contraria quædam videantur. Alterum enim robustum facit, alterum imbe-

De prouidentia

imbecillius: ut hoc quidem ob timorem cautius, illud verò propter fortitudinem pugnacius esset. et alterum parat foris: alterum parta domi conseruat. Ad operis verò effectiōnem, alterum sedulitatem intra limen agit: ad externam verò peruagationem imbecillum. alterum ad sedulitatem deterius est, ad motus autem valentius. Circa prolem autem generatio propria est: vtilitas communis: alteriusque nutrire: alterius erudire. Hæc rursus Aristoteles. quibus mirum est quàm acutè notas coniugum proprietates ad diuinam referat prouidentiam. Sed & unum adhuc est diligenter in hac re obseruandum; nimirum ex ijs qui deteriore sententiam ascribunt Aristoteli (ij verò præter Nyssenum, & Ambrosium & Clementem, de quibus paulò ante; sunt Origenes, & Epiphanius, & Theodoretus, & Nemesius, & Nazianzenus, & Eusebius, inter Patres; & Atticus quoque ex Platonis, ex Peripateticis denique & Alexander, ni magnopere fallor, & Auerròes; quanquam hac in re interdum respicere ac melius de Aristotele opinari visus est; atque & alij non pauci plerosque, præsertim Græcos patres, affirmasse Aristotelem non in uniuersum sustulisse, sed scidisse prouidentiam, atque ad nubes vel lunam vsque deriuasse illam, quasi verò res mortales vnus despiciat. Quæ in re Patres, alios sanè libros (id enim & alijs quoque multis ex veteribus accidisse demonstrauimus supra) legisse videntur quàm nostros: nam Aristoteles nunquam scindit, sæpe autem rerum inferiorum curam (ut paulò ante obseruauimus, atque ex alijs quoque locis obseruabimus infra) tribuit Deo: traditque audire preces mortalium, ac proinde sacrificia illi decernit & cultum. Quod si tandem XII. Metaphysices, dum negat cognoscere aliquid extra se, videtur ei prouidentiam denegare; profectò si hic locus vim ullam habet, non scidit eam Aristoteles: sed sustulit funditus. Nam quod ait quædam non nisi absurdè cogitari posse à mente diuinissima, quin potiùs decentius ignorari quàm intelligi, id sanè non tradidit, ut saltem diuinam mentem à cognitione mortalium & inferiorum utpote vilitum seuocaret, sed ut hoc etiam argumento confirmaret (id quod tota illa disputatione agitabat) diuinam intelligentiam si intelligat quæ sunt ei extrinseca, non posse non vilescere: quare statim cõcludit Deum se unum intelligere: extra se autem nihil. Ne que verò satis compertum habeo (quod pace aliquorum dixerim) an in libro de Mundo ad Alexandrum huic suspitioni occasionem ullam dederit Aristoteles: nam eo in loco negat quidem (si me audias) diuinam naturam & essentiam fundere sese ad vilissima & inferiora quæque: virtutem tamen ac prouidentiam à nulla re excludit, siue naturali et necessaria, siue contingenti. Et idcirco cum dixisset haud esse necessarium, immo esse planè indecorum, ut omnibus instet rebus, & in hoc illum cum Xerxe contulisset, è cuius dignitate fuisse negat, ut omnia functione propria administraret & absolueret; in hoc tamen dissimiles esse ostendit, quod Xerxes, quæ est humanæ naturæ imbecillitas, administris egeret, cū non posset propria virtute attingere omnia: Deus nõ item. Quare in capite VII. sic disputat.

Ny. l. 8. phi. c. 4.

Am. l. 1. of. c. 13.

Cl. l. 5. Str. Or. l. 1. con. Celsi.

Ep. l. 3. ad. uer. hæ. c. vlt.

The. lib. de pro. ser. 1. & l. 5. con. gen.

Nem. l. de an. fac. c. 44.

Nax. or. 33. quæ est 1. de Theol. ad fi.

Eus. l. 15. de præp. c. 4.

Att. apud Eus. loco cit.

Auer. 12. met. com. 51.

Alex. l. de fat. c. 16. & 2. nat. quæst. c. 21.

Aetio quoque præter citatos c. de celo & Plut.

vursus l. de plac. c. 18. et lib. 2. c. 7. & 11. vbi agunt de nat. cœli.

ut. Neque verò illi ipsi itidem ut principibus, mortalium opus est aut artificiosa molitione, aut alieno ministerio: quando ij propria infirmitate præditi, operarũ decurias rebus conficiendis et numerosas manus adhibent. Illud autem diuinitati maxime cõsentaneum, ut formas rerum omnium citra difficultatem simplici que motu absoluat: non secus atque machinatotes illi solent, qui instrumento vno demittendo, multos et varios effectus edunt. Hæc Aristoteles, qui *ἑνὸς κινήσεως* etiam (bos circulatoris dixeris, qui mira quadam sagacitate imaginuculas fiducibus ductitandis quasi animatas representant) offert exemplum, quare statim etiam sic concludit. Hoc igitur modo natura diuina ab vno eodẽque simplici motu primò vim suam immittit in ea quæ sunt primò continentia: ab illisque subindè in ea quæ longius atque longius ab sunt, quoad permeauerit per vnũuersa. Hæc rursus, aliaque huiusmodi plura Aristoteles, qui etiam declarat, apud nos diuersa, immo & contraria contrariis que vijs efficere, perinde, ac si quis varia animantium genera è sinu emitteret suo, aut ex eodem vase globum, tesseram, et alia iaciat dissimilia: & idcirco res omnes Dei effecta esse decernit, Empedoclis illud vsurpans.

Omnia quotquot erunt, quod sunt præsentia quoque orta fuere ante hac, stirpes, hominẽsque feræque. Inde etiam volucres, piscẽsque humoris aluini. Ac ne quis dubitaret de ijs quæ sunt contingentiæ, præsertim vbi ex humano arbitrio pendunt, aut assèreret cæcã quadam ratione ac necessitate fieri prædicta, ex plus id quoque declarauit, nam cum de *ἄεντι* conflagrationibus loqueretur, Quo tempore (inquit) qui è mortalium genere pietate erant imbuti, ij à numine diuino eximio honore ingenti que affecti sunt. Siquidem iuuenes & robore ualentes, cum parentes suos ætate iam confectos humeris sustulissent, igneo flumine iam iam opprimendi, ecce flumen ita se scidit, ut huc & illud diuersi fluctus digrederentur, iuuenesque intactos cum senibus transmitterent. Et idco etiam inferebat. Ut verò summam iam loquamur, quod in naui gubernator est, quod in curru agitator, quod in choro præcentor, quod denique lex in ciuitate, & Dux in exercitu, hoc Deus est in Mundo, nisi si hætenus interest, quod labor et motus multiplex illos exercet, et curæ angunt varia: cum huic elaborata succedant omnia, omnis molestiæ expertia, citraque corporis infirmitatem, quippe, cui in loco stabili immotòque collocato, omnia mouere et circumagere pro arbitrato liceat, quò libitum est, cūque et quomodo libitum est, idque diuersis in formis simul atque naturis. Hæc & huiusmodi alia magnus his auctor: ut propterea dubitari non possit quin prouidentiam Deo ascribat perfectam ac summam: tantum abest ut hæc sciderit eam; atque ad nubes vsque perduxerit. Et ideo etiam clamat nul-

lam esse creaturam quæ non sit in Dei tutela : omnibus sortes distribuere omnia quantumvis semota videantur , gignere ac seruare : nullum mortali-um effugere eius iudicium : beatam vitam eius tantum ope comparari . Vnum fortasse est , quod suspicioni illi quandam veluti ansam visum est præbuisse , nimirum quod ait , terram ideo multo tumultu exagitari , ac longè minus quam cælum eius sentire vim quod longius quam cætera distet à di- uino numine . Sed certè non est cur hic locus nos magnopere commoueat : nam Aristoteles (si longam illam disputationem accuratè perpendas) quàm maximo potuit studio conatus est Dei providentiam extollere , atque illi subicere omnia . Quocirca huiusmodi decretum etsi iam non paucis (quod partim vidimus) exaggeratum ac prædicatum , ex contemplatione rerum mortalium , vnde non pauci eam suspectam fecerant , sigillatim confirmare conatus est . Et ideo peculiariter in rebus mortalibus principis causæ pro- uidentiam obseruauit his verbis . Quid dicam pluitias tempestiuè existentes , ventos et roros , omnèsque permotiones quæ in aëre eueniunt à principe rerum causa , atque primordiali ? Adde fluminum lapsus , maris æstus intumescens , enascentium ar- borum incrementa , frugum maturitates , foeturas animalium : denique vegetationes rerum omnium , adolescentium primùm , deinde tabescentium , eodem accedentibus causis (vt dictum est) à constitutionibus singulis rerum atque opificiis . Itaque ille omnium princeps parénsque animi tantum sensu spectabilis , si- mul ac signum naturis dedit inter cælum terramque vehemen- tibus , earum vnaquæque in orbibus suis iugi motu cietur , atque inter suos limites , alternis conditis atque apparens , sexcentas illas formas eodè à principio exhibens , vicissimque subducens . Hæc atque alia statim multa , quæ longum esse recensere ad providentiam in rebus inferioribus retinendam Aristoteles . Illud tamen interim quod maxime omnium torserat multos , se obijciebat : quo pacto scilicet cum ad- mirabili illa ac planè diuinâ rerum omnium administratione & providen- dentia consentirent eluiones , exustiones , ventorum quoque immoderate eruptiones , vastitates denique & calamitates miserandum in modum ter- ris ac mortalibus cunctis illata . Hoc igitur argumentum ea ratione cona- tus est eludere , quod terrena ita comparata sint à Natura , vt partim varias ac varias affectiones (id quod in calamitatibus sæpe cernimus) per se ipsa & suapte suscipiant : partim ob infirmitatè summam sint concinnitatis ex- pertia , ac proinde multo tumultu agitata : partim propter magnam distan- tiam , qua à diuini numinis essentia se iunguntur (hoc enim quod attinet ad essentiam in summo cæli vertice collocauit , atque vñator præterea ap- pellauit) minus sentiant eius vim . Vbi sanè præterquam quod nullo modo concessit , diuinam providentiam non attingere res terrenas , tan- tum voluit tumultus illos & varietates (quæ etiam non defectu providen- tiæ , sed propter vñam rerum mortalium naturam acciderent) coherere eum providentia ; cum tamen res cælestes tumultu illo planè expertes sint .

Vt

Vt interim omittam in ijs ipsis tumultibus , id quod in Ethnico est suspicien- dum , singularem Dei providentiã agnouisse , quod pios in ijs à diuino numine præter omnem naturæ ordinem miraculis iuari & liberari affirmauerit . Sed & in eandem planè sententiam disputari potest , quod de necessitate obijcie- batur diuinæ actionis . verè enim sunt quedam in Aristotele , quæ suadere vi- dentur eum in hunc errorè incidisse : multa etiam quæ vehementer obsistunt . Quanquã (si me audias) posterior hæc opinio apud æquum estimatorè est longè probabilior . Etenim nullus extat locus apud Aristotelè in quo obiter enuncia- uerit , ne dū consultò docuerit , Deū non liberè siue pro arbitrato agere , sed ne- cessariò : sed tantum alicubi inter disputandū visus est hoc quasi fundamento aliqua ex parte niti . At verò contrariã sententiam nō modò inter disputandū sumere videtur sæpe (vt cū ait Deū præcipuo amore prosequi ac remunerari bonos & sapiētes : omnia pro rei natura , & compleuisse , & administrare : nullam perfectionè Deo esse negandā : Deum si immitteret somnia , optimis viris potius & prudentibus , quàm prauis , aut sine vllò discrimine immisurū fuisse : opem afferre iniuria affectis : & alia id genus multa) verum etiã non obscuris verbis asserere : nã in Topicis contendit multa facere posse tū Deū , tum homines , quæ tamen nō faciunt . Vbi præterquã quod hominis , cui passim tribuit arbitrij libertatè , mentione , satis sese diuinæ quoque libertatis osten- dit assertorè , verba ipsa nisi Deum liberè agere cōcedamus , intelligi nullo mo- do possunt . In libro etiam de Mundo apertè eandè libertatem fatetur ac docet : ait enim Deum agere omnia , non solum citra omnè molestiam , laborè , ac mo- tum , verum etiã pro arbitrato cum libet , et quomodo libet : idque in omnibus formis & naturis : ac propterea etiã concludit continere omnium sortes . Hinc Theophrastus , Alexander , (quicquid alicubi secum ipse pugnare videatur) Ammonius , Philoponus , Simplicius , & S. Thomas (vt recentiores mul- tos præteream) non aliã illi opinionè præter hanc vñam ascribunt : eandè de eo prædicat Themistiū , Eustratiū , Psellus , cæteri denique omnes qui Deo cō- cedunt providentiam . Quinetiã argumenta illa quibus pugnāt aduersarij Ari- stotelè diuinæ actionis necessitatè arripere ac sumere , nō incommode infirmari ac dilui ; immò verò ex illis aliqua pro libertate urgeri possunt . Nã dum con- tendit motū incepisse nunquam , idque ea de causa , quia nō posset afferri ra- tio cur modò potius quàm antea mouerit primus motor ; profectò malè inferūt Aueroistæ hic Philosophū sumere Deum agere necessariò . At alioquin (in- quiunt) posita libertate , falsum esset nō posse afferri talè rationè : quia optimè afferretur dicendo libera Dei voluntate factum esse , vt modò potius quàm antea mouerit . Minimè verò , nam Aristoteles in eo nititur , quod & philosophantis sit afferre causam , & Deus non temerè agat & sine ratione : quæ tamè ratio (vt inquit ille) non potest afferri ab ijs qui posito mo- bili & motore aeterno (cōtra hos enim argumentatur) motum tamen negarēt esse aeternum : & ideo asserit hoc carere ratione . quasi dicat , quid quæso esse potuit , vt posita mobilis & primi motoris aeternitate , motus definito quo- dam tempore incaperit , cum nulla appareat ratio , cur primo motori modò potius libuerit ciere motum , quàm antea aut ab omni aeternitate ? Vbi

X

sanè

DE DEI
arbitrio in
agendo.

† l. 8. Eth.
c. 7. 10. Eth.
c. 8. & alibi
sæpe.
† de gener.
1. 5. 9. & 12.
met. tex. vi.
† 1. de an. t.
8. & 3. met.
1. 15.
† l. de diuin.
ad init. &
c. 2.
† lib. 2. me-
teoror.
† l. 4. top. c.
5. loco 64.
† Theo. l. de
intel. c. 17.
† Alex. in
epit. lib. de
fato secun-
dum Arist.
† Phil. con.
Proc. & al.
† Simp. pas-
sim.
† S. Thom.
passim.
† l. 8. phy.
1. 7.

sanè libertatem motoris supponit potius ac sumit quàm neget. Et ideo ait istorum sententiam carere ratione: quòd si supponeret Deum agere necessariò, diceret esse impossibile. Quocirca impossibilitatem (vt ita dicam) conatur deinde ostendere non ex necessitate illa motoris, sed quia quies antecessisset motui: atque hoc pacto ante primum motum fuisset motus, cum quies sit terminus seu priuatio motus. Et hæc etiam est causa cur non multò post asserat esse commentitium asserere Deum ab æterno non fecisse, sed fecisse postea, non enim supponit Deum agere necessariò, sed consultò, ac citra omnem temeritatem: & propterea non vnã Dei voluntatem obtendi vult à Philosophis: nam hoc pacto facile esset explicare statim omnia; sed afferri causam aliquam, quare vbi consimilia nobis obijciunt Auerroista & Proclus, si constanter philosophari velimus, ostendere debemus, aut non decuisse mobile, seu res creatas in Aristotele esse æternas, aut etiam non potuisse, vel similem aliquam causam afferre: vel saltem contendere extare quidem: sed quæ tamen in Thesauris diuinæ sapientiæ sit recondita. Quocirca Auerroista ac nonnulli alij hoc in loco cõtumeliosi sunt Aristoteli, imponuntque nobis egregiè. Id quod iure optimo affirmari in altero potest, in quo tamen mirificè exultant illi. Etenim dum efficere moliretur † Aristoteles primum motorem partium omnino esse expertem, nullamque habere magnitudinem, id probabat, quia virtus infinita posita in magnitudine finita moueret in non tempore. Cuius rationis vis profectò non ea est, quam Auerroistarum plerique atque alij nonnulli crediderunt: nimirum Aristotelem supponere Deum siue primum motorem mouere necessariò, ac proinde consequi vt si collocetur in finita magnitudine cũ infinita virtute, si moueat, non possit nisi in instanti mouere, atque momento temporis: cum ex altera parte non possit non agere toto suo conatu ac vi quæ est infinita, ex altera verò, cum inter finitum & infinitum nulla sit proportio, finita magnitudo ab infinita virtute in instanti ac proinde in non tempore moueatur necesse sit. Non, inquam, hæc est rationis illius vis atque artificium: nam hoc pacto pueriliter lapsus esset Aristoteles ac nihil minus concluderet quàm quod sibi proposuit. Etenim (vt alia quadam præteream) si primus motor sit virtutis infinita, & moueat necessariò ac toto conatu & vi, tam moueret magnitudinẽ finitam in non tempore, si poneretur in ea, & fieret diuiduus, quàm si non poneretur, & partibus careret ac magnitudine, nam ratio Aristotelis tota pendèret ex infinitate virtutis, & necessitate agentis, quæ ratio æquè valet, si ponatur motor in materia, quàm si relinquatur extra, quia vbiq; pro comperto habetur ac sumitur motorem esse infinita virtutis, & necessariò mouere finitam magnitudinem. Ergo germana & explicata sententia est hæc. Virtus infinita si poneretur ac mergeretur in magnitudine finita, (nam virtutem finitam si item mergeretur in magnitudine finita, non posse mouere æterno tempore iam ostenderat) fieretque diuiduus; moueret necessariò, quia esset forma merè naturalis & corporea: forma enim merè naturales & corporea agunt necessariò, vt patet inductione; ergo moueret in instanti, quia finiti ad infinitum nulla est proportio. Sed est falsum mouere in instanti, ergo neque mouet merè physicè & necessariò: ergo non est immersa

† lib. 8. phy.
tex. 79.

est immersa in materia, ergo est indiuidua & expers magnitudinis. hæc est vis inuoluti illius argumenti si explicetur. Ex quo sequitur hinc concludi primum motorem esse virtutis infinita (quod paulò post prosequar fusius) & agere liberè: quia posita libertate, non puerilis erit ratio, aut se ipsam refellet, sed efficaciter ostendet primum motorem esse à materia separatum: nimirum quia finitam magnitudinem mouet in tempore, cum tamen sit virtutis infinita, vel certè nihil planè efficiet hic locus contra Dei libertatem in agendo. Itaque iam videmus duo ista Auerroistarum fulmina, quibus maxime libertatem Deo adimere atque aded bellum mouere nitebantur, in Aristotele non solum commodè declinari, sed facillimè in ipsos retorqueri: ita vt ipsè ipsi prosternantur, quibus triumphum se putant reportasse. Nam quicquid tandem mihi obijcias hoc in loco, profectò si accuratiùs expendas rem totã, senties non explicationem meam, sed Aristotelis ratiocinationem ac disputationẽ turbare, quæ si ab initio ad finem vsque spectetur, non vbiq; videatur coherere. Vt propterea Græcos, Arabes, ac Latinos denique omnes hic locus mirificè torserit: nullumque inuenerit, qui omnes plane nodos, omnemque dubitandi ansam sustulerit. Videtur enim modò de infinitate virtutis, siue intensiua, modò de infinitate durationis & extensiua loqui: & (vt obseruarunt viri doctissimi) tum dubia & obscura, tum superuacanea, tum falsa quedam assumere. Sed de hac ratiocinatione, quoniam eadem infinitam quoque Dei virtutem tollunt aduersarij, alia quadã paulò post: vbi etiam fortasse, Deo bene iuuante, nodos omnes expediemus: nam interim eam attigimus ad diuinã tantum actionis libertatem retinendam in Aristotele. Ac propterea quod pertinet ad hunc locum, sat sit ostendisse in præsentia eum nihil minus quàm necessitatem supponere diuinæ actionis: potiusque videri libertatem tanquam exploratam sumere & usurpare. Sed esto etiam in hoc veluti fundamento toto, in necessitate inquam diuinæ actionis, niti visus sit aliquando, ac præsertim vbi loquens de Deo asserit † Deum esse ens necessarium, atque hinc esse causam circularis lationis, † cælum non posse non moueri: Deum & intelligentias non habere potentiam vt non moueant, et si quid huiusmodi, (quanquam si me audias nullus est locus qui non possit explicari, atque ab hoc errore vindicari) at hoc pacto Aristoteles non modò temerè philosopharetur qui acciperet tanquam certum id quod concedebatur à nemine, verum etiam pugnaret secum ipse quam mirificè: nam cum † alicubi asserat, in æternis non differre posse & esse, † alibi verò Deum multa facere posse, quæ non facit: ac rursus alibi dum respectum habet ad cælestem motum, necessitatem illi opponat: cum verò homines spectat, eundem donet libertate, & huiusmodi alia effutiat; quis non videat in his dissentire, atque (vt nullam partem satis exploratam habebat) ad contraria pro occasione deflexisse? Quid De virtutis infinitate? an non huius sustulit infinitatem? profectò qui hanc sententiam tam arctè tenent, acuratèque defendunt, contumeliosi sunt et pertinaces. Etenim id neque certo in loco ac data opera docuit, tractauitque Aristoteles, neque (si æquus æstimator accedat) tanquam certum arripuit ac sumpsit vsquam: quin potius contrarium visus est non semel quasi exploratum accipere,

X 2

cipere,

cipere, interdumque etiam docere, nam octavo † de physica auditione libro † contr. 78. & 79. (ut inde incipiam, unde aduersarij diuina virtutis finitatem necessaria ratione euincere se putant in Aristotele) vel nihil planè, nisi temerè & præter Aristotelis mentem, concludunt: vel etiam locum afferunt, qui nobis potius quàm illis fauet. Dixi autem nihil planè nisi temerè concludere, quia licet hic locus verè spinosus sit & perdifficilis, ac propterea Peripateticos omnes non torserit modò & fatigarit, aut etiam in varias mutuoque pugnantēs sententias dissecerit, verum etiam eò multos adduxerit, ut Aristotelem lapsum esse voluerint, ac toto illo capite fluctuare; veruntamen, ni magno opere quidem fallor, inuolutum Aristotelis argumentum, si explicetur, hoc ipsum est quod subiiciam, estque dignissimum Aristotele. Si primus motor esset corporatus, haberetque magnitudinem, vel esset corporatus cum finita, vel cum infinita virtute: non prius, quia non posset mouere æterno tempore, cuius contrarium docuimus: non posterius, quia non potest in magnitudine finita esse infinita potentia, nam alioquin moueret in non tempore, quod est absurdum & contra experientiam: haud igitur corporatus erit primus motor, sed erit partium expers atque à magnitudine abstractus. Hæc est ratiocinatio Aristotelis, si rectè expendantur ea quæ tradit libro octauo Physicorum, contextu 78. 79. & 86. quæque repetit 12. Metaphysices textu 41. Quare in 78. ponit, & ex proportionibus partium demonstrat eam propositionem; nullum finitum in magnitudine posse mouere æterno tempore; ex qua deinde in 86. subsumit primum motorem si sit in magnitudine cum finita virtute, non posse mouere æterno tempore. in 70. autem probat nullam infinitam virtutem esse posse in magnitudine finita, quia, ut dicebam, moueret in non tempore. ex quibus propositionibus artificiosissimè ibi demonstratis denique textu 86. colligit summam totius demonstrationis, quæ si explicetur, est ea planè quam nos formauimus. Nam quæ interserit interim textu 80. & quinque sequentibus antequam ex illis propositionibus in apertum proferat argumentum, eò spectant, ut excludat alterum membrum quod potuisset videri prætermisum in diuisione: nimirum neque in magnitudine infinita, si exstaret, posse esse virtutem finitam, & alia quædam docet quæ item attinent ad incorporeitatem primi motoris ostendendam. Quæ cum ita sint, iam perspicuum est Aristotelem nihil neque efficere, neque etiam instituere, aut etiam sumere contra diuinæ virtutis infinitatē: nam semper loquitur de virtute motoris immersi in magnitudine siue corporea: ut siue finita, siue infinita statuatur hæc corporea virtus, ad absurda & impossibilia deducat aduersarium, ac proinde exploratum relinquat primi motoris virtutem partium ac magnitudinis expertem esse: & hinc est ut 12. metaphysices textu 41. hæc ipsa ratione repetita ad corporeitatem primi motoris ostendendam, statim 43. eandem usurpet ad ostendendum omnes intelligentias siue animas motrices cælorum esse abstractas à magnitudine. quia nimirum si mergantur in corpore cum finita virtute, sintque finita magnitudinis, non possent mouere æterno tempore: si mergantur cum infinita, mouerent necessariò, & ideo in non tempore. vbi egregiè etiam argumen-

argumentatur, quia siue essent finita, siue infinita virtutis, quorum neutrum desinebat eo tempore, omnino erant ponenda à corpore separata. Atque hunc in modum (mibi crede) nulla superest dubitatio in progressu disputationis illius: ac quicquid obijcitur ruit statim. Nam nunquam loquitur de virtute in vniuersum & absolutè (id quod decepit multos) sed de virtute in magnitudine, & corporea: quemadmodum requirebat subiecta materia. ut propterea textu 86. (quod etiam facit in 41. duodecimi metaphysices) appellet eam virtutem, magnitudinem. Quod si explicationem hæc admittre nolis, iam alienis utar, ac velis nolis, (id quod posteriore loco proposueram) efficiam locum illum nobis potius fauere quàm aduersarijs: immo ijs obesse plurimum. Nam si velis propositionem illam, Nullum finitum potest mouere tempore infinito, proferri generaliter, ut plerique opinati sunt, non secundum subiectam materiam tantum & de virtute corporea, seu motore corporeo, quemadmodum nos exposuimus, iam assumam, Primus motor mouet æterno tempore, ergo non est finita virtutis, sed infinita. Atque eodem res reuoluitur, si (quod aliqui viri docti crediderunt) Aristoteles ex eo quod primus motor mouet infinito tempore, colligit esse infinita virtutis: & ex eo quod est infinita virtutis, colligit carere magnitudine, ita ut in altero ostendat, in altero assumat Dei infinitatem. Neque verò obijciat mihi quispiam in priore loco statuere Aristotelem infinitatem durationis (quam appellant) non intensiōis: seu perpetuitatem, non infinitam efficacitatem; ac propterea in † diuina Philosophia hæc ipsa ratiocinatione docere intelligentias omnes esse à corpore abstractas, quas tamen prima excepta nemo dixerit esse infinita virtutis intensiue; nam primò quocunque tandem consilio hæc ratiocinationem aptarit cæteris intelligentijs (nos enim quid sentiamus hæc de re iam exposuimus satis) ridiculus planè fuisset Aristoteles, si de infinitate durationis loquens, statim subtili illa ac bene longa demonstratione conatus esset ostendere virtutem finita durationis non posse mouere æterno tempore, quod vel tardissimo atque habenti rustico ipsis sententiæ vocibus seu terminis perceptis ac cognitis, omnino exploratum fuisset: deinde eandem infinitatem in posteriore loco assumens, statim efficit ac concludit primum motorem carere magnitudine: at hæc frigida planè ac puerilis esset consecutio, nisi loqueretur de intensiua infinitate, infinitaque virtute: nam alioquin Sol, quem † asserit perpetuò generaturum res mortales; ac reliqua astra, cælumque ipsum, quæ ex illius sententiâ perpetuò infinitoque tempore mouent atque afficiunt hæc inferiora, vel essent magnitudinis expertia, vel mouerent in non tempore, cum secundum durationem sint infinita virtutis ac sempiterna. ad extremum vel peteret principium magnus hic Philosophus, vel frigide omnino ac minutè admodum disputaret: nam ex eo quod primus motor mouet tempore infinito, colligeret habere virtutem infinitam durationis, quæ duo vel reciprocantur, vel vbi agitur de primo motore, ita aperte se consequuntur, ut nemo id non sentiat, vel tacentibus omnibus. Sed esto in priore loco de infinitate loquatur durationis (quod tamen celerius dicti quàm credi potest

† l. 12. met.
1. 41. 42. &
43.

† c. 1. de ve
getabilibus.

potest) in posteriore saltem de infinitate intensiua loquatur necesse est: nam alioquin hinc falso concluderet fore ut primus motor moueret caelum in non tempore, nisi careret magnitudine: nam si de infinitate durationis loqueretur, aequè colligi posset Solem, astraque omnia ac caelum, immo & elementa ipsa carere magnitudine, cum ex eius opinione agant, resque inferiores moueant perpetuò. Et idcirco de infinitate intensiua exponunt locum ex antiquis Themistius, Simplicius, Alexander, Ammonius, & Philoponus: qui etiam id tanquam certum sumunt. Quid plura? praeter recitatos authores, quorum autoritas est gravissima, Theophrastus, Eustratius, Pselus, atque ex Latinis S. Thomas & alij non pauci infinitatem intensiua tuentur passim in Aristotele. Ut propterea quantumvis nutet atque astuet cum suis sectatoribus Auerroës, aut etiam (si ita velis) aperte reclamet atque repugnet, satis videatur Aristoteles ab hoc crimine vindicatus. At enim, dicat quispiam, si hoc est, seipsum refellit passim Aristoteles: idque tum quia primus motor, ut ipsemet hoc eodem in loco fatetur; si esset virtutis infinita, (id enim vniuersim potius cum alijs multis quam de vna virtute corporea dictum esse volumus) moueret in non tempore, quod est falsum & absurdum: tum quia negat ex nihilo aliquid fieri, quod tamen videretur admittendum constituta infinita Dei virtute: tum quia tradit Deum non posse facere quidpiam infinitum, immo nec alium Mundum: quin caelestes motores, quod pertinet ad virtutem, tantam habere cum suis orbibus analogiam & proportionem, ut si Stella adderetur aliqua eorum globis, hos mouere non possent: ac denique caelestes motus vsque adeo regulares esse & ratos, ut neque ex parte mouentis, neque ex parte mobilis possint esse velociores vel tardiores. Sed perfectò hæc argumenta infirmari possunt ac refelli propè omnia, immo quaedam in aduersarios ipsos aptissime conuerti, ad virtutis diuinæ infinitatem tuendam. nam primo in loco, velint nolint, Aristoteles tantum loquitur de virtute infinita in magnitudine, ut ex verbis ipsis secundæ illius propositionis constat, & proinde corporea: ac propterea qui propositionem illam ad Aristotelis mentem generaliter absolutèque proferunt & disseminant, Pseudoaristotelei habendi sunt, & supra quam ferri possit iniuriosi: verè enim Aristoteles ostendebat primum motorem esse immaterialem: deducens ad incommodum, nimirum quia si ista virtus esset immersa in materia, ac proinde corporea, moueret necessariò, ac toto conatu & virtute, quæ cum sit infinita, non posset finitum mobile mouere nisi in instanti, quod est planè absurdum & contra experientiam ipsam. Et ideo non sequitur vel temerè (id enim est quod obijciunt multi) ac planè pueriliter argumentari Aristotelem, cum posita virtutis infinitate in motore, sequatur mobile finitum moueri in instanti, siue intra siue extra materiam collocetur, vel certè, ne Aristotelem pueriliter lapsum esse dicamus, nos decipi, qui infinitatem retinere conamur hoc loco; nam statim atque extra materiam ponitur hæc virtus, intelligitur (quemadmodum iam antea declaravi) non pendere à materia, ac proinde non esse formam planè phisitam, aut agere necessariò: ex quo etiam optimè colligitur agere liberè: ac pro mobilis conuenientia & finis

† Them. in 1. 7. 8.

† Simplicius 79 in solut. dubij Philop. & in 1. 86.

† Alex. in eodem Simp.

† Ammon. in predicamentis ad in. cap. de subst.

† Philop. c. 1. Procl. c. 1.

† 1. 1. phy. 1. 33. 34. & al.

† 1. 3. phy. 1. 1. cœl.

† 1. 1. cœl. 1. 8.

† 1. 2. cœ. 1. 1. & de in.

finis ratione: atque idcirco etsi moueret in tempore esse posse infinita virtutis. Neque verò mihi obijciat quispiam, Aristotelem si hoc in loco Dei libertatem supponat & infinitatem, atque hinc efficiat Deum esse à materia separatum, notius docere per ignotius; nam primò longè æquius est ut Dei libertatem & infinitatem supponat, quam necessitatem in agendo & finitatem virtutis, quod aduersarij nostri faciunt: immo illud pium est, & cum ratione congruens, hoc impiū & à ratione alienū. Deinde ignotius quoque esse respondemus, quod ipsi, quàm quod nos Aristotelem sumpsisse volumus: quin potius Deū agere liberè, ac nullis finibus cobiberi eius virtutè, est communis omnium ferè gentium sensus & conceptio, praesertim verò quia illi initio temporis Mundi ac Naturæ authorem esse fatentur: ac propterea nō nos, sed ipsi qui sumunt necessariò illum agere, & definita virtutis esse, rē sumunt à cōmuni opinione alienā: immo ab Aristotelis sensu, qui (ut supra ostendimus) Deum liberè agere sūpsit multis in locis. In secundo autē & tertio loco in quo obijciunt, ex nihilo nihil fieri, ac Deum nec infinitum, nec alium Mundum efficere posse ex Aristotele; id sanè valet apud Aristotelem, non quòd vellet Dei virtutem esse finitam, sed quia censebat ex parte ipsarum rerum oriri, ut repugnet ex nihilo aliquid fieri, aut alium Mundum, si is perfectus sit, atque omni materia absolutus, effici ac procreari posse. nam certè B. Thomas qui acerrimè tuetur diuinæ virtutis infinitatem, quod pertinet ad alterius Mundi procreationem, cum Aristotele planè consensit. Denique quod ait de proportionem motorum cum suis orbibus (quod enim obijciunt de astro Orbi superaddito Auerroës commentum est, non Aristotelis) id verò si Deum inter illos reposuit, magnam habet dubitationem: atque hoc est quod Peripateticos in varias easque pugnantes sententias distraxit: ita ut alij primo etiam Orbi agitatricem animam praeter Deum attribuunt: quasi Deus generalis Mundi sit motor: alij hoc de omnibus item motoribus praeter Deum dici velint, quod Deus vnus moueat in ratione finis ac tanquam amatus: ceteri ut efficientes: alij aliter. Et sanè mirum non esset Aristotelem non omnino exploratum habuisse hac in re quid statueret: ac propterea non potuisse non proderet aliquando hæsitantiam suam: vel certè quoniam infinitatem tam saepe testatam reliquit alibi, in hunc scopulum per inconsiderantiam incidisse, aut quæd satis sibi esset id statueret de intelligentijs prima excepta. Ut propterea contumeliosi sint qui mordicus hac in re impium faciunt Aristotelem. Iam verò cum probabile sit Deum ex Aristotele tum cognoscere & administrare res mortales omnes: tum liberè agere & pro arbitratu: tum denique eius virtutem nullis certis terminis conclusam ac praefinitam esse; mirum videri posset cur voluerit Deum omnia cœli motu ac lumine, siue vno lumine peragere; nec alias vias atque actiones vllas agnouerit quibus mortalia moderetur. Quæ sanè res eò etiam admirabilior videri posset, quòd omnino præcepit ac docuit Deum agere per intellectum & voluntatem: se ipsum cognoscere ac diligere: ut hinc summa n̄ perpetuamque hauriat beatitudinem. quin intellectiōnem Dei idem planè esse cum substantia & natura Dei, & cetera id genus quæ pertinent ad internas immanentēsue actiones quæ sine dubio.

DE EXTER-
NIS Dei a-
ctionibus:
quas ad vnū
cœli motum
reuocasse Ari-
stoteles vide-
tur omnes.

dubio difficillimæ sunt cognitu. actiones verò externas & transeuntes ad
 unum motum reuocari, usque ad eò ut pugnaverit. vna cæli agitatione ac
 motu quod illius interest, tot tamque varios effectus edere, quot quantosque
 in Vniuersitate obseruamus ac cernimus. Vt propterea vehementer nobis-
 cum pugnet qui Deo tribuimus longè varia effectiõnis genera: ac non motu
 solùm agere affirmamus, verùm etiam alijs permultis, immo qui est aliquo-
 rum Theologorum sensus, infinitos agendi modos ac vias habere. Sed profe-
 cto neque hæc talem vim habent, quæ si id unum exceperis quod pertinet ad
 creationem; Aristotelem impietatis (id enim disputamus modò) reum pla-
 nè efficiant. Nam Aristoteles, ut homo erat, ac proprio ingenio philosopha-
 batur, non in transeuntibus modò & externis Dei actionibus, sed in imma-
 nentibus etiam atque internis fuit diminutus & mancus. Etenim Deum ex-
 terna per suimet inspectione cognitionemque percipere, esseque sibi ipsi sicut
 obiectum, ita rerum omnium externarum immo & possibilium Ideam &
 rationem, minimè affecutus est. longius quoque abfuit ut altissimam illam
 & admirabilem verbi generationem, ac sancti emanationem spiritus, quæ
 etiam immanenti actione producuntur, tametsi nõ recipiantur in producenti-
 bus; vel suspitione attingeret. Quare quemadmodum non arguimus Aristo-
 telem, quòd immanentes omnes Dei actiones non tradiderit: ita etiam non
 debet impietatis notari, atque aduersarius Christianæ veritatis censerì, quòd
 opera illa siue non animaduertit, siue tacitus præterierit quæ nos spiritua-
 lia vel miraculosa nuncupamus. cum enim inuolutam Naturæ rationem in-
 uestigaret, totus in motu, quæ vna via humana intelligentiæ ac naturali fa-
 cultati accommodata videbatur, perstitit. Et sanè cum aperte interim ¶ mo-
 neatur ac testetur, præ ingenij imbecillitate vix pauca quadam, atque ea longè
 obscure attingi ac doceri posse à nobis de diuina natura; si quid interea cui-
 piam de ea siue diuinitus affulserit, siue naturalis contemplationis ope appa-
 ruerit, id verò nobis integrum relinquit. Quinetiam cum Deo infinitam vir-
 tutem (id quod probabiliter defendi posse docuimus) tribuere videatur, cæ-
 teras quoque illas Dei actiones omnes, quæ cum infinita virtute coniunctæ
 sunt, veluti in ijs ac fonte indicato, vel monstrauit, vel agnoscenda reliquit.
 At enim in libro de Mundo multis docere videtur posse tantam effectuum
 varietatem ad ordinariu motum eumque simplicem reuocari: ita ut Deus
 per cæli motu omnibus rebus tametsi contrarijs, virtutè communicet suam,
 toti que Vniuersitati moderetur. Videtur; fateor. Sed cur obsecro eodem tem-
 pore tam perspicuis verbis nobilem illam & extraordinariam Dei actionem
 quam supernaturalem appellamus & miraculosam, approbat: fateturque
 Deum miraculis interdum iuuare mortales? Nam cum de conflagratione
 Aethnæ scripsisset quadam, sic subiecit. ¶ Quo tempore qui è mortaliu
 genere pietate erant imbuti, à numine diuino eximio honore ingen-
 tique affecti sunt. Siquidem iuuenes & robore valentes, cum paren-
 tes suos ætate iam confectos humeris sustulissent, igneo flumine
 iam iam opprimendi, in eo erant ut interirent: cum ecce flumen ip-
 sum ita se scidit, ut huc & illuc diuersi fluctus digrederentur, iuue-
 nésque

¶ lib. 1. de
 part. an. c. 5
 & 2. met. ad
 init.

¶ Cap. 7.
 post m.

nésque intaetos cum senibus transmitterent. Hæc Aristoteles: quibus
 profecto satis declarat se dum de ijs effectibus loqueretur quæ naturaliter at-
 que ordinaria rerum consuetudine ac via effici videmus in Vniuersitate, nullo
 modo voluisse extraordinarios quosdam effectus ac præter Naturæ cursum à
 Deo edi non posse. At enim reperiantur ista in eiusmodi commentario: sed cur
 in alijs libris negat ¶ à Deo immitti somnia: Sibyllas ¶ & energumenos non
 diuinitus afflari, aut demone occupari, sed vna atra bile & melancholia agi
 atque propelli? Ego verò è contrario illud de te quæro, cur rursus in ijsdè libris
 ait eum ¶ qui beatus futurus sit, ab ipso initio fieri Numinis participem: viros
 ¶ studiosos ac bonos esse charos Deo: ¶ felicitatè Dei munus esse: ¶ Deum non
 protegere malos, contra verò fauere bonis atque opem ferre iniuria affectis:
 (id enim omnino indicat alia ratione quàm vno cæli motu prospicere bonis)
 eorum qui ¶ in Borysthenes aut secus Herculis columnas vaticinantur, præ-
 dictionum criginem et causam, diuina causa sublata, non posse ab homine con-
 uenienter explicari: duo esse felicitatis ¶ genera, diuinum unum, humanum
 alterum: atque ad illud Numine adduci homines: ac Numen ijs inexistere: ac
 propterea hos habere principium mente & ratione præstantius: eos ¶ qui re-
 uera fortunati sunt, non natura, sed diuina quadam causa effici probos: Deum
 sic ¶ nobis præfici & fieri dominum ut bona & mala pro meritis distribuat:
 nefas esse Deo illa tribuere, vnde malus distributor, iniustusque iudex censea-
 tur, & id genus alia; si nullum aliud actionis genus præter agitatione cæli aut
 extraordinariam nullam Numinis actionem agnoscit? quid quod ijs ipsis in lo-
 cis, quos ipse vrget, partim leuissimè quatit, partim etiam confirmat senten-
 tiã nostram? Nam dū negat Deum immittere somnia mortalibus (id quod &
 iam antea damnauimus, & si generatim id affirmet damnamus rursus) id sanè
 nõ eo prætextu negat quòd velit huiusmodi effectus superare Naturam; Deū
 autem per motum tantum ac naturaliter agere: sed contra potius, cum ani-
 maduerteret æquè bonos ac malos, immo & muta animatia somniare, colligit
 (quanquam præposterè dum nullo discrimine vtitur) hoc esse opus Naturæ:
 nec ad Deum esse confugiendum, quasi ab extraordinaria actione excellen-
 tiorique virtute proficiscerentur. quo in loco vel sumit Deum extraordi-
 naria quadam actione, ac præter communem Naturæ cursum interdum ope-
 rari, licet hoc tempore non sit ad eam confugiendum: (atque hoc mirifi-
 cè nobis faueret) vel saltem nihil de hac re statuit: solùmque docet hac
 vna de causa non esse quòd ad externam Numinis virtutem actionem-
 que (quicquid de ea sit) recurramus. Dum verò ait eos qui vesania mor-
 bo corripuntur (neque enim sigillatim de demone aut energumenis men-
 tionem facit) aut fanatico instinctu percelluntur, ex quo Sibyllæ, Bacchi-
 des, ac summatim ¶ deo (hos tu diuinitus instinctos atque afflatos dixeris)
 efficiuntur; non ego illum laudo: quin potius, quoniam tam generaliter
 loquitur, reijcio ac damno. quãuis enim de Bacchidis rectè: rectè etiã fortasse
 de Poëtis (nã de Poëtis quoque mox hoc statuit) & eiusmodi vatibus fana-
 ticis que, hominibus; de Sibyllis tamè, generatim præsertim, nullo modo assen-
 tior: maxime verò si physicam illam ¶ reijciat siue temperatione uelit aut vnã
 aut

¶

aut

aut principem causam fuisse, non secundariam, aut potius dispositionem. nam ut Sibylle ex tempore funderent eruditissima carmina, atque adeo futura prædicerent: agrestisque interdum puella arcana pandere soleat, atque peregrino inusitatoque sermone loquatur, profectò ex naturali causa, ex bilis scilicet calore (hæc est enim frigida Aristotelis ratio) ad sedem mentis proximè accedente, proficisci nullo modo potest: sed hoc ad demonem, illud ad diuinum instinctum est reuocandum. quod ne ipse quidem negare tandem potuit: nam cum assereret † ea quæ supra nostram sunt prudentiam, atque humanum ingenium superant, in diuinam causam esse referenda, non aliud attulit exemplum quam eorum qui secus Herculeas columnas, vel in Boristhene futura præsentire dicerentur: quod apud æquum æstimatorem vel est quamvis simillimum exemplo Sibyllarum, vel certè longè minorem admirationem habet: ac propterea qui istorum vaticinia in diuinam causam redegerit, non potest nisi temerè vni melancolicæ Sibyllarum factum ascribere, cum præsertim in moralibus † rursus fanaticos à Deo & afflari, numineque corripere & concitari apertè scriptum reliquerit. Quapropter quicquid vacillans interdum statuerit hac de re, neque extraordinariam omnem Dei actionem idcirco negat, quòd eam in lymphatis istis, aut epheis non semper agnoscat: neque si quid efficit, sic tamen sibi constat, ut contrariæ quoque sententiæ (id quod erat nobis docendum) non apertè faueat, aut propter hæsitantiam bilinguis non possit iure merito reputari. Quamobrem hæc summa sit, Aristotelem quippe qui se in physicis abdiderat totum, quæ naturali ratione continentur ac motu, tractasse, atque ad cæli motum motorumque primum tanquam ad principem causam reuocasse: cætera effectiōnis, actionisue genera vel quia sensuum præsidio siue attingi siue explicari nullo modo possent, atque humani ingenij vires penitus superarent, vel quòd obscuriora essent quam ut cum aliqua laude tractare ea valeret is qui videri vellet res aliis atque intimis inuestigasse: vel quòd essent alterius instituti ac temporis, partim sicco pedè hæsitantèque ac variè attigisse: partim etiam tacitum præteruisse. Tametsi ut ad Mundi æternitatem introducendam, atque alia huius generis sancienda decreta, summo interim conatu firmare contendit suum illud initium, Ex nihilo nihil fit, vnum illud extraordinariæ effectiōnis genus sustulisse, quod nos creationem appellamus (iuuat enim admonere hoc rursus, ne interim sententiam mutasse videremur) negandum non est. At esto ijs Aristoteles criminibus quibus dicebatur externas Dei actiones, vno cæli motu conclusisse omnes, eximendus, ac penè in integrum restituendus sit; sed quis tandem erit excusationis locus vbi Deo turpissimè adimit effectiōnem rerum æternarum? etenim dum constanter asseueras ac doces creationem, quicquid de extraordinarijs alijs Dei actionibus sit, fuisse ab eo repudiatam, ac reuera molitionem omnem rerum naturalium ad motum reuocasse, profectò hinc eidem quem tueris, perpetuam ignominiam inuris ac notam. Ergo attingamus hoc si placet, atque vtrum eiusmodi illi notam inusserim, expendamus. Et sanè Deum ex Aristotelis opinione cæli quoque & intelligentiarum esse authorem & molitorem, tum ex ijs dilucidè constat

† l. de diuin.
per. som. c. 1.

† lib. 1. mor.
Eud. c. 1. ad.
in. & lib. 7.
propè fin.

DE DEI EFFICIÈTIA quod pertinet ad cælum ac beatas Mentis.

† cap. 7. per
eorum.

† l. 12. met.
c. 38.

† lib. 1. cæli
c. 100.

† l. 12. met.
c. 39.

† l. 12. met.
c. 48.

constat quæ scribit † ad Alexandrū (qui enim librum hūc negant esse Aristotelis, ij sanè importunè faciunt: quis enim præter Aristotelem aut instituit vnquam Alexandrum in philosophia: aut instituentem illum Aristotele, haud veritus esset tantum opus audere? quanquam nos non authorem, sed scripta expendimus quæ Aristotelis nomine circumferuntur: ac præceptis ipsis quorum causa instituta est disputatio, non autoritate nitimur & permonemur) tum ex ijs colligi potest quæ subijciam. Ac primum quidem cum in eius diuina philosophia apertè doceat à prima Mente † siue principio pendere cælum & Naturam, quid prohibet Deum fieri effectricem causam rerum æternarum? An forte quia hæc dependent à Deo propter motum potius & actionem quam propter essentiam? minimè verò. nam cum alibi sese exponat ipse satis, asseratque † à Numine (ἄνω appellat ipse) his quidem exactius, his verò obscurius pendere esse & vitam, luculenter refellit commentum istud, vñdenditque se de essentia loqui ac natura ipsa rerum, non de actione ac motu tantum. An verò quia dum cælum ac Naturā pendere ait à Deo, saltem nihil de intelligentijs? At præterquam quod per verba his quidem exactius, his verò obscurius, mortalia omnia & immortalia apertè satis indicat atque describit: ac per vitam, intelligentes Natura etiam optimè intelligi possunt (nam cum Deus quia intelligit, non solum viuere dicatur, sed & ζωόν, animal inquam, appelletur † ab Aristotele; quantò magis cælestes Mentis vitæ gradu, præsertim nobilissimo, continebuntur ac designari poterunt?) profectò nulla est ratio cur potius cælestia corpora quæ apud eū sunt sempiterna, quam intelligentiæ, hoc est cælestium corporum motrices animæ, quod attinet ad essentiam, dependeant à primo illo principio. maximè verò cum illæ (si Aristoteli † credimus) sint propter motum: ac propterea etiam cæli nomine orbem & intelligentiam sæpissime comprehendat. Quinetiam cum per Naturam sine vlla dubitatione res mortales omnes intelligat; per cælum res immortales omnes, vno tamen Numine excepto à quo pendere dicuntur; designari necesse est. ac rursus quemadmodum per essentiam qua gradus infimus constituitur, infima quæque, sic per vitam qua constituitur summus, summa quæque ad Dei efficiētiam retulisse fatendum est. Nam si eò confugas ut affirmes posse apud Aristotelem res æternas, cuiusmodi sunt cælum, & intelligentiæ, à Deo pendere per essentiam & vitam; quia scilicet, à Deo conseruetur illorum essentia & vita; cum tamen non pendeant per efficiētiam, ac proinde non fuisse rerè à Deo effectas, temerè profectò huc confugies. Si quidem (ut omittam vix animo concipi posse, cordatoque viro vel dictu per ridiculū visum iri ac puerile, sempiternas aliquas Naturas quoad esse, ut cū scholis si non purè, significanter tamen loquar; à Deo pendere, nec tamen à Deo accepisse esse) mirificè æquiuocasset, inconsiderateque disputasset Aristoteles: nam cum mortalia sic pendeant à Deo quoad essentiam, ut à primo motore atque ente, ut est potissima generationis causa, verissimè illam acceperint: cælum tamen & intelligentiæ à Deo essentiam nō accepissent: cum tamen promiscuè ac sine vllò discrimine affirmet cælum naturamque vniuersam quoad essentiam & vitam à Deo pendere. Ad hæc, qua obsecro ratione

intelligi possunt ea verba grauiſſima, quibus in veteres quosdam philoſophos inuebitur, dum cœlum reſque diuiniore non à Deo ſed caſu facta eſſe dicerent? Sunt quidam (inquit Ariſtoteles †) qui & cœli huius & mundanorum omnium cauſam eſſe ponunt caſum. à caſu enim fieri dicunt reuolutionem & motum, qui diſcreuit & conſtituit in hunc ordinem Vniuerſum. Et valde hoc ipſum admiratione dignum eſt, quòd dicant ipſa quidem animalia ac plantas à fortuna nec eſſe nec fieri, ſed aut Naturam aut intellectum, aut quidpiam tale aliud eſſe cauſam. Non enim quoduis ex femine vnoquoque fit, ſed ex tali quidem olea, ex tali autem homo: Cœlum autem, & diuiniore ſenſibilia à caſu fieri; talem autem cauſam nullam eſſe qualem animalium & plantarum. Sed & quo conſilio aut laudauit Anaxagoram quòd Mentem feciſſet Mundi cauſam: aut Heſiodi tam honorificè mentionem fecit, quòd primus videretur ad generationem Vniuerſitatis attuliſſe animum, ſi ab hac ipſe opinione abhorrebat, atque inconsideratam eſſe iudicabat & falſam? Ad extremum (vt multa in vnum contraham: multa etiam præteream) cur non falſò atque ineptiſſimè pronunciat † primum in vnoquoque genere eſſe cauſam reliquorum: in cauſis † efficientibus non licere progredi in infinitum ſed deueniendum eſſe ad primum aliquod, nimirum ad Deum: † vñ reperiri quod per ſe ipſum eſt neceſſarium, id eſt (ſi Commentatori atque alijs nonnullis credimus) Deum: alterum ab alio, videlicet Mundum: † Naturam ſiue Deum ſapienter feciſſe qui cœlum exemerit à contrarijs: † Deum compleviſſe Mundum æternitate ſempiternam conſtituens rerum generationem: † demones eſſe opus Dei: † Deum item propter mortalium ſalutem tantam motuum varietatem conſtituiſſe; hominem † eſſe omnium finem: immo † plantas & animalia fuiſſe conditas propter hominem: rationis † metas excedere, Naturæ animantes cura fuiſſe: † ſtellas verò, hoc eſt reſque adeò præſtabiles, deſpexiſſe, ac proinde Naturam non caſu ac temerè, ſed ſapienter egiſſe quæ animantibus organa inceſſui neceſſaria tribuerit: ſtellis verò quibus non per ſe ipſas, ſed ad motionem ſuorum orbium eſſent peragendi curſus, eadem denegarit. cur (inquam) non ineptiſſimè hac pronunciauit, ſi à Deo cœlum ac cætera omnia perfectæ eſſe minimè exiſtimabat? At enim multa ſunt apud eundem quibus in contrariam ſententiam reuocamur: atque illud imprimis quòd (vt paulò ante dictum eſt) efficientiam rerum reuocauit ad motum, atque omnino ſuſtulit creationem: cum tamen cœleſtes Mentem, Mundumque ipſe niſi per creationem eſſe non potuerint. atque hinc eſt vt in commentarijs de cœlo cum effeciſſet Mundum eſſe æternum, compertum quoque eſſe voluit non modò eſſe ingenitum, ſed & cuiuſcunque originis expertem, ac nullo planè modo effectum eſſe. Vera ſunt iſta, fateor: ſed quæ tamen nihil aliud efficiant niſi Ariſtotelem Mundi æternitatem contra antiquos omnes ac Magiſtrum imprimis introducere, & pugnaciter retinere conantem, in huiuſmodi ſalebras inciſiſſe: ſequè ipſum (quæ eſt inuidorum ſors) eodem telo quo aduerſarium oppugnat, confodiſſe. Atque hac de cauſa non neceſſe habeo hoc tempore in aduerſariorum argumentis enodandis immorari longiùs. Si enim contenderem

† l. 2. phy. 44.

† l. 1. metaph. 2. c. 2.

† l. 2. met. c. 4.

† lib. 2. met. 2. 6.

† l. 5. met. 1. 6. ferè ad extremum.

† l. 1. cœli 20.

† l. 2. de ge. 2. 59.

† l. 2. Rhet. c. 8.

† l. 2. cœli 21.

† 2. phy. 2. 24

† l. 1. pol. c. 5

† l. 2. cœli 1. 50.

† l. 2. cœli 1. 50. cit.

contenderem ita placuiſſe Ariſtotele Deum eſſe Mundi effectricem cauſam, vt non niſi eo reclamante ac penitus repugnante in contrariam ſententiam diſceſſiſſent Peripatetici aliqui, eſſet quidem mearum partium id proſequi ac docere pluribus quare authores primùm proferendi eſſent quibus abundat hæc opinio: tū loca Ariſtotelis varia vrgenda forent in aduerſarios quæ vix ac ne vix quidè intelligi poſſunt niſi Mundi effector atque molitor conſtituatur Deus: (quanquam vnum aut alterum iam explicauit: alia etiam quædam perſtrinxi) ad extremum rationibus eſſet agendum ex Ariſtoteleis maximè initijs decretisque deſumptis: hæc enim prætermiſi omnes. Verùm non ego id contendo in præſentia: ſed illud vnum quod nemo mihi denegauerit qui in Ariſtotele verſatus ſit: nimirum hanc quoque opinionem defendi poſſe in Ariſtotele, ac ſuas rationes habere quibus vel altiùs atque commodiùs, vel (vt ſim cum aduerſarijs liberalior, atque æquiſſimus oppugnator appaream) non minus quàm contraria demonſtretur & confirmetur. Mibi enim ſatis eſt hoc loco meliorem ſententiam in hac controverſia poſſe in Ariſtotele retineri: atque eius authorem cum Chriſtiana veritate non magno negotio coniungi. Ac profectò qui deteriorem opinionem ſequuntur, niſi cauillari velint, ac nefarium hoc ſcelus commentis tueri maximè, coguntur etiam fateri Ariſtotelem ſecum mirificè diſſidere ac pugnantia loqui. Cum tamen è contrario quantumvis ſubtiliter diſputent aduerſus nos, aliud nihil concludant, quàm non poſſe hoc decretum ſine creatione, quàm tamen non admittit, retineri. Quæ res, ſi me audias, eò tandem euadet apud iuſtum æſtimatorum, vt fatendum ſit non tam de origine dubitaſſe Ariſtotelem, quàm de modo: aut ad ſummum cum modum ignoraret ac viam, nec facile poſſet alia quædam, ac præſertim ipſius Mundi æternitatem cum ortu ſiue origine coniungere; de origine quoque ipſa atque efficientia quoquo modo ambigere cœpiſſe. ita vt quantumvis ſæpe fecerit Deum rerum omnium authorem & effectorem, hæſitantiam tamen ſuam alicubi (vbi ſcilicet modus eſſet aperiendus, ac decreta coniungenda) non potuerit non indicare. Nam ijs Peripateticis qui creationem ſiue emanationem rerum æternarum vnde propoſitus aduerſariorum nodus explicaretur, probant in Ariſtotele; ego ſanè aſſentiri nullo modo poſſum, cum hunc videam contrario plane fundamento niti ab ipſo ferè naturali Philoſophiæ exordio ad finem reſque: totamque Ariſtoteli-cæ phyſiologia machinam materia ac motu ſuſtentari ac niti. Quæ cum ita ſint, iam ex dictis intelligere licet falſò affirmari à nonnullis ex æternitate intelligentiarum ſequi Deum ad iſtarum ordinem reuocari ab Ariſtotele: vel certè de diuina poteſtate ac maiestate deceſſionem fieri maximam. Nam ſi à prima Mente nollet deriuafſe aut pendere cæteras, iure fortafſe id ei tanquam impium obijcerent; at cum ea conditione ac lege intelligentias donet æternitate, vt velit ipſas à prima Mente pendere, ac cœlum Naturamque vniuerſam ſiue quæ clarior atque præſtantior, ſiue quæ obſcurior atque humilior; ac tam propter vitam quàm propter eſſentiam appendat neſſatque Deo, immeritò hoc ei crimen obijcitur. Alioquin ſi Deus Mundum ab omni æternitate condidiſſet, quod facere potuiſſe plerique tuerentur

DE HIS quibus viderur Deus ad ordinem redigi cum cœleſtibus Mentibus.

tuentur inter Theologos nostros; sequeretur hoc ipso quod Mundus esset conditus ab omni aternitate, Dei dignitatem minui: immo Angelos atque adeo mortalia ipsa fieri Deo aequalia ac paria. quod sanè cum non ex Dei substantia, sed ex nihilo manarint, extra modum absonum est & absurdum. Sed quoniam semel ad ea deflexit oratio quibus Deus in reliquarum Mentium ordinem redigi, atque adeo è diuinitatis solio deturbari videtur; iam ad alia quoque pergendum est, quibus hoc ipsum rursus efficere nituntur aduersarij. Ac primò (vt ad certa capita reuocentur) illud obijciunt, & cum Christiana veritate pugnare affirmant, quoad ab mouendi munere non fit immunis: aut saltem generalis rerum omnium haud censetur motor: sed vnus tantùm orbis veluti agitator efficitur, perinde ac cetera intelligentia, quarum singula singulos orbes dicuntur torquere. Secundum quia non vbique collocatur, sed tantùm in extrema primi orbis parte (si tamen primus est) siue in conuexo. atque hæc duo sunt ob quæ iandiu ex postulabamus Deum ab Aristotele fuisse certo cuidam globo affixum in omnem aternitatem. Tertium ac postremum, quod cū Deum ad intelligentiarum ordinem reuocasset, omnes æquè absolutas esse voluit, simplices, puras, aternas, necessarias, & (vt vno verbo cōplectar) inter se quāsimillimas. vt propterea vix ac ne vix quidem reperiri aliquid videatur in quo Deus ceteris intelligentijs antecellat. Ac de prima quidem huius assertionis parte inde constare videtur satis, quod in diuina philosophia, vbi id de industria differit, abstractas Naturas inuestigat per motum, totque substantias ponit à materia separatas, quot sunt Orbes: ac proinde præter intelligentias motrices orbium alias abstractas naturas concedere videtur nullas. Quocirca cum ex Aristotele superior intelligentia sit Deus, hæcque torqueat superiorem tantùm orbem, Deus erit primus motor, quia mouet primum Orbem: non quod generalis sit motor & omnium motionum princeps: tantum abest vt à ciendis agitandisque corporibus omnino sit liber. Alteram verò partem asseuerasse videtur non modò in libris de physica auditione, vbi disertis verbis collocat primum motorem in circumferentia cæli (quam appellant) sed etiam in libris de cælo, vbi tum Græcos tum Barbaros in hoc consentire ait vt eum affirmant esse in cælo. quã sententiam inde confirmat in Commentarijs de ortu & interitu quod hæc inferiora ideo sint caduca et mortalia quod magnopere distent à primo principio. Atque hoc ipsum est quod fusiùs tradit in libro de Mundo, vbi Summam (inquit) ac primam sedem Mundi fortitus, ea de causa ὁ πᾶσι, quasi supremus appellatus est: & (vt inquit Poëta) in summo culmine vniuersi cæli suum habet ipse domicilium situm & collocatum. maximè verò vim eius sentit, numineque eius ante omnia fruitur id corpus quod proximè eum situm est: tum quod secundum ab hoc situm habet, & vnumquodque deinceps prout situum ordo ad nostrum vsque locum natura constitutus est. quo fit vt terra & terrena omnia quæ longissimè ab diuinitatis adminiculatione abscedunt tam infirmitate summa sint ipsa concinnitatique sibi cōsentaneæ maximè expertia: atque ideo multo tumultu exagitata.

Hinc

Hinc paulò post rem tum explicat Xerxis exemplo, quod hic, licet longe latè- que dominaretur, Susis tamen procul ab hominum conspectu Regiam admirandam obtineret: tum consensu Homeri & omnium mortalium confirmat, qui regionem Mundi summam Deo tribuerent. Atque ob id (inquit) ipsi manus tollimus sursum inter vota concipienda. Denique postremam partem qua statuisse dicebamus Deum non magis quàm reliquas intelligentias esse ens necessarium, purum actum ac formam, ac cetera omnia quæ longo ordine recensuimus ab initio, quæque diuinæ naturæ dignitatem intoleranda licentia imminuere videntur, cum alijs quibusdam in locis attigit & indicauit, tum præsertim, si nonnullis credimus, sine vlla dubitatione docuit duodecimo diuinæ Philosophiæ libro. Veruntamen hæcenus (si secundum exceperis; quod iam diu ad secundum ordinem ideo reuocauimus quia Deum vbique secundum substantiam esse constantissimè sentientes, Aristotelem damnandum explodendumque esse volumus: quanquam non idcirco Deum globo tanquam piñino affixisse concedimus) nihil fermè est quod non possit cum pietate componi. Et quidem vt perpendamus primum, idque, quoniam est bipartitum, à priori parte incobantes; An Deus tanquam causa efficiens, ac per se ipsum moueat primum globum, an verò metaphoricè & tanquam finis, disputant Peripatetici: Ex quo fit vt si eos sequaris qui affirmant Deum mouere tantùm metaphoricè & tanquam principium amatum & desideratum (quia scilicet intelligentia ciens motum primi illius Orbis miram quadam delectatione afficitur inter mouendum, cum intelligat Deum) profectò nobilissimum decretum elicere possis quod à Christiana pietate nequaquam dissidet: nimirum Deum ab omni naturali motione vacare: cum tamen omnium motionum sit author ac princeps. Etenim non solùm intelligentia de qua diximus, sed ceteræ omnes mouerent à primo optimoque principio quod vnice diligunt, & cuius contemplatione delectantur ac fruuntur, excitata (quanuis reuera alia quoque ratione est author Deus motionum omnium) & quasi incensa: quod est ipsissima patrum multorum sententia nedum Platonis & veterum Philosophorum ac Poëtarum de quibus alijs. Quanquam (vt ingenuè fatear) contraria sententia apud Aristotelem videtur probabilior: immo verò longè apertior & clarior quàm vt meritò in controuersiam vocari possit. Etenim dum Deum appellat primum motorem, atque interdum etiam primum motorem immotum, illud respectum habens ad ceteras intelligentias, hoc ad cælum siue primum Orbem quem vocat primum mouens motum; profectò mira æquiuocatione atque adeo falso id efferret nisi de proprio ac vero motu loqueretur: cum cælum & intelligentia reliquæ, non finaliter, sed ciendo moueant & effectiue. Quin nisi primum motorem quem passim facit appellatque Deum, effectiue mouere concedamus, cum alia loca multa, tum maximè octauus liber de naturali auditione, ac duodecimus diuinæ philosophiæ puerilibus æquiuocationibus miræque leuitate referti essent. At enim hoc ipsum quod modo tueris ac probas, est id quod volunt aduersarij. nam hoc pacto superiori Orbi ciendo destinatus erit Deus perinde ac ceteris orbibus intelligentiæ.

Tria præcipua capita proponuntur vnde ostenditur Deum verè ad cælestium Mentium ordinem redigi.

Iam secundo capite aliqua ex parte admisso exponitur quid sit sentiendū.

Refellitur primum caput: cuius causa disputatur num Deus finaliter tantum an effectiue etiã moueat cælum.

† l. 12. c. 4. sum. 2.

† lib. 8. phy. 1. 84. † l. 1. t. 22.

† l. 2. t. 59.

† cap. vlt.

† lib. 8. phy. & 12. met. passim. † 2. phy. 1. 73. † 2. phy. t. 73. & 12. met. 1. 35.

NVNC ostē-
dit et si Deus
effectiuē mo-
ueat cœlum,
id non eam
habere turpi-
tudinem quā
iactat aduer-
sarij: simul-
que propo-
nuntur fun-
damēta qui-
bus videntur
isti posse niri.

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

Euertitur
fundamen-
tum.

I.

II.

III.

lignitatis singula attributa sunt. Esto. Sed non idcirco hæc sententia eam
quam isti iactant, habet turpitudinem; aut ad ordinem redigit Deum cum
ceteris intelligentijs: siue etiam Orbi tanquam pistrino affigit. Siquidem
vel id hac vna de causa affirmant quod moueat: quia nimirum indignum esse
putant Deum mouere corpora: vel quia vnum tantum globum torqueat (at-
que hinc tum primum dubitationis caput exaggerabo alius: tum idem sta-
tim quod attinet ad posteriorem quoque partem explicabo) perinde ac cœ-
teræ intelligentiæ: vel quia videtur primo quoque globo priuata quadam
intelligentia tribuenda: Deus verò præficiendus omnibus: vel quia quoad sup-
positum (vt loquuntur scholæ) non vbique sed in extremo tantum orbe, immo
in definita quadam & angusta illius parte collocetur: vel quia ex Deo siue
ex prima intelligentia sit vnum ac veriùs quàm ex anima & corpore, quod
vel dictu indignum videtur: vel denique quia mouet necessariò. At nihil
ex ijs dici potest: vel si quid potest, nullo modo efficit quod isti conantur:
quæ omnia demonstro sigillatim. Ac primò tantum abest vt vel indignum sit
vel cum Christiana veritate pugnet Deum mouere corpora, vt nos quicquid
mouetur, quocumque tandem motu moueatur, à Deo & moueri & immédia-
tione tum virtutis tum suppositi moueri affirmemus. quo etiam sit vt quem-
admodum non modò per virtutem sed per essentiam quoque præsens est mo-
bili, atque intimè præsens; ita magis immediatè mouere singula dicendus sit,
quàm definiti ac proprij rerum ipsarum motores. Neque item verum est
Deum ex Aristotele mouere primum globum tantum: nam dum motione
diurna mouet primum, ceteros continenter mouet omnes ac torqueat nullius
intelligentiæ opera vsus. Quare mouent quidem reliquos orbes singulos sin-
gulari intelligentiæ ab Occidente in Orientem: suntque conuersionum illarum
effectrices, quæ si cum diurna conferantur, tardissima sunt atque remissa: at
motus quo firmamentum orbisque reliqui mira celeritate & æqualitate ab
Oriente torqueantur in Occidentem, à prima intelligentia siue à Deo effici-
tur, si Aristoteli credas. Et ideo in diuina philosophia dicitur motor Orbis
moti & mouentis: quod nulli accidit ex alteris: cum per suum Orbem non
moueat alios quemadmodum prima. Et in libro de Mundo primi Orbis motio-
ne dicitur Deus sic impellere Orbes ceteros, vt vno eodémque simplici motu
torqueat proxima corpora: tum per hæc, ea etiam quæ longius atque lon-
gius absunt: ita vt permeet vniuersa: tametsi propria horum via diuersa sit
aut etiam contraria. Hinc fit vt nihil obstat quod afferebatur tertio loco.
nam si primus quoque Orbis ex Aristotele habet propriam intelligentiam
mouentem à Deo distinctam vt Alexander inter ceteros existimauit; vix
ac ne vix quidem hac in parte à nobis dissidet, qui singulis orbibus singulas
formas motrices quacumque eas sint, attribuimus: Deumque generalem mo-
torem facimus. Si non habet, vt omnino crediderim propter ea quæ paulò
ante pro hac sententia disputauimus; iam non idcirco impietatis arguendus
est; idque primò quia licet moueret proprium Orbem sicut intelligentiæ reli-
quæ, moueret tamen primū & nobilissimum: quod sanè si B. Thomam audias,
hac in re satis videri posset: nam ideo, Satis conueniens (inquit Sanctis-
simus

† l. 12. t. 35.

† c. ult. an-
te. m.† Alex. lib.
12. met. Cō.
suo 24. &
25.† Scot. I ad.
& secundum
quosdam, S.
Th. etiã. ad-
de Alex. de
Ales li. 12.
met. 1. 36.† 12. meta.
lec. 9. part.
ult. m.

simus Doctor) videtur vt primus motus rerum corporalium, à quo
omnes alij dependent, habeat pro causa principium immateria-
lium substantiarum, vt sit quædam connexio & ordo rerum sensi-
bilibium & intelligibilium. deinde quia (vt diximus) mouendo primum
orbem diurno motu, mouet continenter ceteros omnes, idque sine vllò alia-
rum Intelligentiarum interuentu; quod quoniam hæc ne proprium quidem
globum torqueat sine primi motoris ope, huius dominatum ostendit: ac
propterea vel hoc vno rerum omnium quæ in Natura efficiuntur, causa iure
optimo appellatur. denique (vt alia multa præteream quæ de primæ intelli-
gentiæ excellentia dici possent, de his enim paulò post) quoniam ipse vnus
tanquam vltimus atque omnium finis, mouet propter se ipsum: cetera pro-
pter illum maximè. & hoc est quod ait Aristoteles mouere vt amatum &
desideratum: id enim non ea de causa dicitur quod non moueat effectiuè (id
enim decepit Alexandrum ac sectatores) sed quia ipse non habet externum
ullum præstantiorem finem sicut reliquæ causæ motrices: sed cum sit id
quod est optimum & diuinissimum, est finis omnium. Quocirca cum sic mo-
ueat vt interim non modò sit omnis laboris, potentia, & imperfectionis ex-
pers, sed etiam (id quod non accidit ceteris) vnico & simplicissimo motu mo-
ueat omnia; ac denique sit primus, nobilissimus, generalisque motor ac finis
omnium motuum & motorum, parum refert an primus globus extra Deum
habeat propriam intelligentiam: cum eodem modo Deus sit summus, genera-
lis, ac nobilissimus finis & motor omnium. Non itaque dicendus est Aristo-
teles Deum proprio globo tanquam pistrino affixisse. At ea saltem de causa
que in quarto loco afferebatur, videtur affigi globo: quia nimirum secundum
suppositum ac substantiam sit in præfinito loco. Minimè verò: nam Deum se-
cundum essentiam simpliciter esse non vbique, sed certo in loco, est quidem à
Christiana veritate alienū, ac propterea iandiu fuit explosum: sed non idcirco
tamen dicendus est Deus affixus globo, idque tum quia continet potius quàm
contineatur: tum quia alioquin Magister quoque nauis, aut Dux classis qui
certam quandam nauis partem occupant præsentia, non secus ac captiuus
aliquis remex definita alicui nauis parti dicendi essent affixi: cum tamen è
puppi nauis ac classi toti imperent. pari ratione Imperator in exercitu, Rex in
Regno, dū certo in loco continentur corpore, castris aut per angusto alicui loco
dicendi essent affixi, non secus atque captiuus aliquis qui carcere detinetur: cū
tamen hic seruiat, ac miserè seruiat: ille longè lateque imperet ac ceteris mo-
deretur. Sed & falsum quoque est ex prima intelligentia & Orbe non aliter
quàm ex anima & corpore, immo veriùs atque perfectiùs, fieri vnum: est
enim hoc merum Aueroistarum quorundam somnium, cum intelligentia
non informet cœlum quemadmodum anima corpus, sed det tantum motum.
Sunt enim cœlum & intelligentia, quod attinet ad substantiam, per se abso-
luta atque completa singula: anima verò & corpus per se incompleta: ac pro-
pterea fit quidem ex his perfectè vnum: ex illis minimè. alioquin Deus
qui est prima intelligentia, nec esset indiuisibilis aut separatus à mate-
ria, nec moueret æterno tempore: nec esset ens simplex atque perfe-
ctum.

Z

Etum.

IV.

V.

Etum. non itaque Deus dicendus erit affixus caelo quasi ex ipso & Orbe perinde atque ex anima & corpore vnum constituatur. Postremo Deum agere ac mouere necessarium neque est exploratum apud Aristotelem; immo contraria sententia testator est & probabilior; neque si necessarium moueret, idcirco affixus caelo nisi improprie atque adeo temere dici posset, siquidem non ideo necessarium moueret caelum quod vis illi adhiberetur vlla atque ad caelum impellendum cogeretur: neque animantis instar ratione expertis à Natura duceretur quasi careret intelligentia; sed ea tantum ratione moueret necessarium, quod quemadmodum perfectissime nouit quid sit conuenientius ac melius; ita hoc vnum agere posset, non aliud. quod tamen è voluntate quoque eueniret perinde atque amor ultimi finis & optimi. Iam vero, quod attinet ad postremum caput, res caret calumnia, eaque grauissima. Tametsi enim in eo deceptus sit Aristoteles ut voluerit intelligentias omnes esse aeternas, ac proinde quae cum aeternitate necessarium coniuncta sunt, intelligentijs omnibus cum prima, hoc est cum Deo (hunc enim primam intelligentiam facit, nec omnino temere, cum primus sit, ac summus ex ijs quae intelligentia viuunt: quamquam Nos, Intelligentia inquam & Mens appellatur quidem aliquando Deus ab Aristotele, quemadmodum & $\alpha\pi\sigma\tau\omicron\tau\omicron\iota\ \kappa\omicron\iota\iota\upsilon\alpha\upsilon\iota\varsigma$, $\alpha\pi\sigma\tau\omicron\tau\omicron\iota\ \epsilon\sigma\iota\alpha$, $\delta\epsilon\iota\omicron\tau\epsilon\iota\tau\eta$ \dagger 12. met. 1. \dagger 1. & al. $\epsilon\upsilon\sigma\iota\varsigma$, $\delta\epsilon\omicron\varsigma$. primum mouens, prima substantia, diuina Natura, Deus: at $\alpha\pi\sigma\tau\omicron\tau\omicron\iota\ \nu\omicron\varsigma$, prima intelligentia vix vnquam fortasse) censuerit feceritque communia, (quanquam longè diuersa ratione ut constabit alias) veruntamen tam varia & multa. atque ea sanè diuina, pronunciauit de Deo, quibus priuauit caeteras intelligentias, ut nullo iure affirmetur eas apud Aristotelem esse quam simillimas aut eiusdem ordinis. quin potius iure optimo affirmari possit à prima intelligentia, vel longissimo vel fortasse etiam infinito interuallo caeteras superari. Quamobrem ut ea praetermittam quae habentur in libro de Mundo, in quibus Deus tanquam omnium author, finis, bonum, princeps ac moderator extollitur; in duodecimo diuinae philosophiae libro haec quae subijciam de Deo tradit, quibus omnibus priuat caeteras intelligentias: nimirum ipsum vnum utpote primum, non solum esse propter se, sed etiam esse optimum, pulcherrimum, summum delectabile, & ens maxime. quin idem esse in illo intellectum, intellectiōnem, & intelligibile: continere in se eum, atque eum esse ipsum Deum: ita ut non solum sit primum mouens: sed etiam primum appetibile & intelligibile. his addit ab eo caelum & Naturam pendere vniuersam: esseque non modò causam ordinis ac bonum totius Vniuersitatis, sed etiam finem. Ad extremum quemadmodum (inquit) Regnum ut rectè administretur, non sustinet plures Reges: ita Mundus, ne malè res disponantur, ab vno principio pendet ac regitur. Hæc Aristoteles: quibus docemur Deum caeteris intelligentijs quam longissime præstare: seu potius has cum Deo conferri nullo modo posse. Hæc ad ea quibus ab Aristotele (si nonnullos audias) videtur Deus de summo diuinitatis statu deijci ac deturbari, atque in reliquarum intelligentiarum ordinem redigi. Nunc contra de ijs agamus quibus eadem intelligentia ad Numinis solum extolli, & cum Deo pari ferè diuinitate donari videntur. Immo

Refellitur
postremum
Caput.

verò, quoniam Aristotelem ob caelestes hæc Mentis Angelis quoque ac beatis Mentibus derogasse pugnant aduersarij; querelis omnibus satisfaciamus, quæ ob intelligentias siue excitate sunt hætenus, siue iusto obtentu aliquo excitari posse videantur: simulque ea omnia quibus strictim ostendimus Deum præstare intelligentijs, alius atque vberius confirmemus.

QVAE de intelligentijs cum alijs in locis sparsim, tum maxime duodecimo diuinae philosophiae libro scripta reliquit Aristoteles, sine vlla dubitatione obscurissima sunt, atque ingentibus obstructa dubitationibus. Hinc à nonnullis Peripaticis atque ab Aueroë præsertim eiusque sectatoribus ita tractata fuerunt, ut nihil propè occurrat in quo sine pietatis offensione consistere possis. Quin si rem ad calculum reuocemus quot de ijs enunciauit Aristoteles, tot ferè videtur mendacia, atque ea sanè cum Christianis decretis pugnantia protulisse. Sed enumeremus ea si placet.

- I. Intelligentias esse sempiternas.
- II. Purissimos actus.
- III. Per se & absolute necessarias.
- IV. Essentialiter & quoad causalitatem subordinatas.
- V. Mouere ac necessarium mouere Orbes.
- VI. Propter se primò ac maxime mouere,
- VII. Aut etiam esse propter lationes: ita ut his sublatis sint frustra.
- III. Esse tot numero quot Orbes.
- IX. Esse immobiles.
- X. Esse suo quanque globo, immo exigua huius parti affixam.
- XI. Esse Deos.

Hæc inquam de beatis illis Mentibus siue de intelligentijs mendacia. Inter quæ tria priora apud nos sunt vsque adeo aperta, nullam ut dubitationem habere possint. Nam ab omni aeternitate solum Deum fuisse, Angelos verò ac caetera omnia initio temporis cæpisse, fidelibus princeps (ut ita dicam) & maximum est axioma: pari ratione ipsum Deum esse vnum, perfectissimum, ac simplicissimum, atque adeo purissimum actum; caetera potentiam saltem aliquam concludere, ac denique res creatas omnes non necessarium sed liberè, meraque Dei voluntate ac beneficentia existere, Deumque vnum esse qui non possit non esse, pari constantia profiteamur. Sed & essentialiter, & quoad causalitatem effectiōnemque esse inter se subordinatas Intelligentias, ita nimirum ut octaua siue infima quoad essentiam constituatur ac dependeat à septima, hæc à sexta, & ita deinceps ad primam vsque ac summam, ab ijs omnino dissidet quæ de caelestibus mentibus docemus ipsi: has enim quoad essentiam omnes à Deo immediatè præcreatas esse ac pendere affirmamus: licet quoad dependentiam quandam accidentalem quæ ordinem quandam præsentiamque continet, vnde etiam inferiores à superioribus purgari, illuminari ac perfici, quod (vno verbo) est maiore notitia informari; non negamus necesse atque ordinari inuicem. Quod verò moueant ac necessarium moueant Orbes, partim dubium videtur, partim falsum: dubium quia inter nostros vix pauci quidam assuerasse videntur caelestes globos Angelis demandatos fuisse

DE INTEL-
ligentijs cir-
ca quas dum
tā multa pec-
casse visus est
Aristoteles
ostēditur vix
vno tādē aut
altero à no-
bis dissentire.
Prius tamen
sigillatim pro-
ponuntur &
cōfirmantur
errorum quæ
illi obijci pos-
se videntur,
capita.

tos fuisse contorquendos. falsum quia si mouent, non coacti mouent ac necessariò, sed liberè: quamuis enim Deo volente id faciãt, nulla tamen eis adimitur pars libertatis: sed liberè ac pro naturæ suæ conditione operantur: quod affirmare minimè licet de Intelligentijs, si (quod huius necessitatis molitores Peripatetici contendunt) cum earum motione omnino coniunctus est vltimus earum finis, quem appetunt necessariò: ac citra huiusmodi impulsionem frustra essent in Vniuersitate. Falsum est etiam apud nos Angelos mouere propter se primò ac maximè: nam si mouent, non tam suum bonum spectant in eiusmodi impulsionem, quam hominis salutem, Vniuersitatis gubernationi, ac Dei in primis gloriæ seruiant. Idè planè affirmo dum asserit Aristoteles Intelligentias esse finem lationum; siue esse motionis gratia: nam Angelis longè sublimior finis est propositus: nimirum diuinæ naturæ contemplatio atque fruitio. In summam quatuor illa quæ supersunt, scilicet & esse tot numero quot Orbes, & immobiles, & affixas globo, & Deos, apertius pugnant cum Christiana ueritate, quam ut argumētis res sit demonstranda. Quanquã illud vnum quod pertinet ad beatarum mentium motum prætereundum nõ est, in quo, si quis reputet, mira contradicendi libidine impietatis sibi notam inussit. Nam cum referret priscorum opinionem qui tradidissent cælestes illas Mentis humano interdum habitu nobis apparere, atque hac forma versari inter mortales, id in fabulæ loco haberi voluit, atque ad fidem vulgo faciendam à priscis illis fuisse excogitatũ: quæ omnia apertè refragantur diuinis oraculis: quibus docemur Angelos eiusmodi specie cum hominibus versari consueuisse: ac fortasse Aristoteles data opera Moysen, ac veteres Hebræos maledicè carpit, qui hæc ipsa literarum monumentis tradiderunt. certe dum priscos istos facit ἀρχαίως ἢ παλαιώς, admodũ antiquos, subditque inuenisse ista ad leges multitudinè persuadendas, aliàsque huiusmodi utilitates mortalibus inuehendas, Moysen veteresque Hebræos illos videtur ad vnum exprimere. Nam Aristotelem quoque cum Iudæo quodam familiariter versatum esse, ac proinde Mosaicæ legis notitiam aliquam habuisse, ex Clearcho Peripatetico testatur Iosephus aduersus Appionẽ. Quamobrem (ut ad rem redeam) quot de beatis mentibus effata, tot errata atque mendacia protulisse videtur Aristoteles. Veruntamen (si me audias) vno aut altero excepto omnia componi possunt. si quidem partim nomine tenus dissidet à nobis, vnãque philosophandi ratione ac via: partim non violenter in meliorem partem traduci potest: partim denique ab Aueroistis quibusdam, quorum fermè vestigia atque initia in notis istis ac mendacijs recensendis secutus sum, præposterè illi tribuuntur. sed (ut constet de re tota) dicamus de singulis. Ac primũ quidem (ut hinc exordiar) dum intelligentias appellaret Deos, id sanè non eo consilio fecit quòd reuera vellet cum prima intelligentia siue Mente ceteras in natura & diuinitate, aut potestate conuenire: nam, ut varia discrimina taceam quæ enumeravi aliàs: ad extremũ apertè docuit vnum Principem statuendum esse non plures: sed tantũ ne de nomine, alieno præsertim tempore, cum antiquis decertaret, cum enim docuisset intelligentias esse primas substantias, ipse ut rem ageret suam,

† Vide. 12.
met. 1. 50. &
51.

† lib. 8. phy.
per totum.
† lib. 8. phy.
r. 3. & 12.
met. passim.
† l. 12. met.
s. vlt.

† Vide etiã
l. 1. polit. c. 1.
ad fi.

† l. 12. met.
s. 50. & 51.

ret suam, hoc quoque antiquorum testimonio vsus est, asserens, Tradita sunt autem quædam à maioribus nostris & admodum antiquis, ac in fabulæ figura posterioribus relicta, quòd hi Dij sunt, vniuersamque naturam Diuinum continet: cætera verò fabulosè ad multitudinis persuasionem, & ad legum & eius quod conferat, opportunitatem, iam allata sunt: hominiformes namque & aliarum animalium nonnullis similes eos dicunt, & alia consequentia & similia his quæ dicta sunt: quorum si quis ipsum solum primum separando accipiat, quod Deos arbitrabantur primas substantias esse, diuinè profectò dictum putabit. Hæc Aristoteles: qui sanè Deorum nomen aliquando vsurpasse, & cum Intelligentijs hoc loco confudisse putandus est, tum quòd apud Græcos iam obtinisset vsus, ut cælestes beataeque Mentis Deorum nomine promiscuè appellarentur: tum quòd huic consuetudini repugnare cum difficile, tum verò periculosum esset. Denique, quemadmodum ostendimus alibi, non Græcorum solum sed & Hebræorum atque omnium facile gentium fuit, ut tales Mentis interdum Deorum nomen inuenerint. Ac propterea ne de nomine certemus, illud vnum spectandum est, quòd non modò vnum primum motorem & primumque principium, sed vnicum & principem (in hoc enim egregiè Dei vnitas custoditur) ac moderatorem præfecit Vniuersitati. Sed & dum ait intelligentias esse motus omnino expertes, non est quòd nos commoueat ac turbet quibus Angelos moueri compertum est: verbis enim tantũ à nobis dissentit. quod quoniam ἀδύνατον, ne dum inauditum ac nouum, videri posset, lubet explicare paulò vberius. Ergo bifariam moueri Angelos constat ex diuinis oraculis: altero quidem modo aperto satis & notò: cum scilicet assumpto corpore aliquo per interualla locorum feruntur perinde ac corpora ipsa naturalia vel animantes. altero ad intelligendum non parũ obscuro, quique hætenus, quoniam tribuitur Angelo in propria natura; Theologorum ingenia exercuit plurimum. Ac prius quidem genus motionis quæ Angelo tribuitur propter assumptum corpus, quicquid tandem de hoc motionis genere dicturus fuisset Aristoteles ubi de eo quaesitum fuisset; non refellit in præsentia dum in fabulæ loco haberi vult Deos illos humana specie (id quod vulgauerant Antiqui) nobis apparere. siquidem non id improbat propter motum (neque enim de motu quaestio aut sermo vllus inciderat) sed quia hos ipsos Deos non modò hominum, sed belluarum ferarumque specie ac forma nobis adesse dicebant: immo instar hominum ac belluarum esse in suis naturis ac formis; licet mente ac diuinitate præditi essent: quod sanè iure ac meritò ipsi visũ est absurdũ. Quocirca satis constat nullo modo ad Moysis leges Hebræorumque oracula respexisse: sed in Græcorum cõmentis & fabulas, quales apud Homerũ atque alios antiquissimos Poetas scriptoresque legimus. Id quod ex eo etiam intelligitur quòd ad extremũ πατρὶος δόξα, paterna, inquam, opinio appellatur suspitio ac fabula illa: eiusque authores non Hebræi aut externi, sed Græci designantur. Ac propterea hac in parte laude potius quam vituperatione dignus est. Quod attingit ad posteriorem motus rationem de qua maximè dubitatur, res (ut mo-

IX.
De motu Intelligentiarum.

Examinatur
figillarimpro
posita capita:
ac defeditur
Aristoteles.

XI.

Intelligentias
nominetenus
appellari in
terdum Deos
ab Aristotele.

Intelligētiās
non esse om-
nino exper-
tes motus, si
improprie tri-
buatur illis
motus, & a-
nalogia qua-
dam ad cor-
porum tran-
smutationē.

(*ut monebam*) est perdifficilis: sed tamen, quantum ego sentio, non tam re ipsa quam philolophandi ratione dissentit à nobis Aristoteles. Nam quemadmodum in corporibus, quibus vnus proprie conuenit motus ac perfecta eius ratio; tria reperiuntur dum mouentur loco; videlicet substantia, quantitas molis siue magnitudo, & operatio ipsa seu motus: ita dum Angelos ex rebus corporatis proportione quadam (nam idè ait Augustinus † metaphoricè esse in loco, ac † Dionysius in loco non nisi metaphoricè moueri: & hoc fermè est quòd scholastici aliqui dicunt moueri analogicè) transferimus motum, tria e consideramus; substantiam, quantitatem virtutis, & operationem siue motum. ac rursum quemadmodum dicimus substantiam ipsam corporis esse in loco: quantitatem verò molis coextensam loco, esse rationem vnde substantia sit in loco: ita substantia Angeli est in loco, quantitas virtutis corpori applicata est ratio vnde substantia ipsa Angeli est in loco: motus denique vel si quid huiusmodi est effectus, vnde colligimus eum esse in loco. Atque hinc fit vt quemadmodum corpus cum per quantitatem molis succedit nouis partibus loci, dicitur moueri in loco: ita Angelus cum se per quantitatem virtutis applicat nouis partibus corporis, puta cæli, ab vno loco tendere dicatur in alium & moueri in loco; & hac proportione & analogia motum notamus in Angelis. Nam certum est ea qua dicuntur de creatura corporali & spiritali dici analogicè: ac proinde à primo analogo, quod in presentia est corpus, (huic enim proprie & perfecte conuenit ratio localis motus) certa quadam analogia & proportione transferenda est ratio motus ad Angelum cui motus improprie, immo (vt loquitur Dionysius) metaphoricè conuenit: id quod optimè fit modo proposito. Siquidem quemadmodum Angelus & corpus analogicè conueniunt in ratione motus; ita hæc ratio debet exprimi per aliquod nomen in quo corpus atque Angelus conueniant: quòdque eam ipsam rationem designet ac denotet per quam vtrique tribuitur motus. at hoc non potest esse nisi hoc nomen quantitas, vnde tam corpus, vt demonstraui, quam Angelus assequitur tum vt sit in loco, tum vt moueatur: illud per quantitatem molis & corporalem: hic per quantitatem virtutis & spiritualem. Quin, si me audias; nulla est alia sufficiens via & ratio qua id fieri possit. nam Angelus debet esse in loco, ac moueri in loco formaliter: quod iuxta aliarum opinionum impleri, & (vt ita dicam) verificari non potest: cum tamen optimè verificetur ratione ac via proposta. quod sic ostendo: nã si affirmes esse in loco per operationem, vt existimarunt nō pauci, ac proinde dum per loca siue continuata quadam, siue interpellata successione variat operationem, moueri in loco; iam cum operatio illa, vt motus cæli, non sit subiectiuè in Angelo, sed in cælo, non Angelus formaliter mouebitur, sed cælum, ac propterea potius dicendum erit motum effici ab Angelo, quam moueri ipsum Angelum. Si per essentiam, quod censuerunt plures; iam cum essentia corporea, vt essentia, non possit aut esse aut moueri in loco, sed per quantitatem habeat vt sit, & moueatur in loco (alioquin materia & forma per se essent ac mouerentur in loco, non per quantitatem molis, quod est absurdum) multò minùs id habebit essentia spiritalis, cui quatenus talis est,

longè

longè minùs conuenit esse aut moueri in loco; ac de qua efferri solet recepta illa sententia: communis est sapientum sententia naturas incorporeas non esse in loco. Idem (ne in minùs laudatis opinionibus recensendis, refutandisque immerer) per te ipsum colligere possis dum aliqui confugiunt ad proportionem motiui (vt loquuntur) ad mobile, siue causæ ad effectum: alij ad ordinem: alij denique ad approximationem & vnionem agentis ad passum. nisi enim ad quantitatem virtutis aliquo modo confugas, neque propositam retinere analogiam & proportionem poteris vnquam: neque quo pacto Angelus formaliter moueatur, animaduertere & explicare. Cum itaque (vt ad rem redeam) Angelus tum sit, tum moueatur in loco; illud per quantitatem virtutis corpori applicatam, hoc per nouam applicationem successiuè ex vno in aliū locum, siue in partes mobiles factam, (nam motum & quancunque transeuntem operationem ex applicatione illa manantem, effectum esse volumus huius applicationis: ac potius ostendere Angelum esse in loco, quam collocare illum in loco: ita vt quamuis applicatio semper sit vel propter motum, vel propter conseruationem, vel denique propter aliquam huiusmodi operationem, optimè tamen sine motu atque operatione alia formaliter constituat Angelum in loco: atque hoc pacto intelligitur Angelum prius esse in loco; nisi tamen applicationē ipsam appelles operationem: quam in loco operari) profectò Aristoteles qui concedit ac docet intelligentiam † esse in loco siue in aliqua parte circuli quem mouet, idque (vt mox ostendā) non alia ratione, quam per applicationem, libentissimè etiam concederet intelligentiam moueri. Tametsi enim ex Aristotele ab omni æternitate virtutem applicauerit circulo, eandemque neque alteri circulo, neque fortasse nouis partibus, in quo ratio motus intelligentiæ sita esset; applicet & adiungat; veruntamen externis partibus mobilis quibus applicuit suam virtutem, si non prioritate temporis ac certè prioritate naturæ applicuit: ita vt quemadmodum circulus, teste † Aristotele, prius saltem natura fuit in potentia quam actu mobilis, ita externis partibus prius fuit facta applicatio quam internis: præsertim verò cum motus cæli ex eodemmet Aristotele ab aliqua definita parte, à † dextera scilicet, vnde existit astrorum ortus, incæperit, (quocunque tandem modo incæperit) proindeque intelligentia dextere partii atque Orienti dicatur propinquior, (id enim ratione applicationis dici mox ostendam) cæteris partibus minùs propinqua, hæc enim omnia satis rationem illam gignunt, atque tuentur, in qua ratio motus Angelicæ substantiæ est constituta. Quinetiam si in Oriente situs est primus motor, quod nisi applicatione virtutis haud sit; ac propterea in remotis ac nouis circuli partibus (remotas appello & nouas quæ distat sunt à dextera siue ab Oriente vnde incipit motus, atque vbi est intelligentia) quæ in conuersione anterioribus & proximis perpetuò succedunt, perpetuò instaurat applicationem virtutis, profectò hac ratione tum primus motor, tum pari de causa cætera intelligentiæ in perpetuo erunt tripudio ac motu. Quamobrem idem Aristoteles qui affirmavit intelligentiās esse immobiles, mobiles esse fateretur: nam immobiles esse censuit motu perfecto & physico, qui est proprius substantiæ diuisi-

† Aug. l. 4.
Gen. c. 18.
† Dion. cap.
16. de cæl.
hier.

† lib. 8. phy.
z. 84. i. cæ.
22. 2. de. gē.
59. & lib. de
Mun. c. 7.

† 12. met. t.

† 1. 2. cæ. t. 13
14. & 15.

tia diuisibilis & corporū: quod ipsi non grauatè fatemur: mobiles verò esse concederet motu minùs proprio, & analogia quadam: quemadmodum reuera Intelligentias non propriè (sunt enim indiuisibiles) sed analogicè atque impropriè, nimirum propter quantitatem virtutis cælo applicatam; collocavit in loco, dum primum motorem & posuit in primo maximòque circulo, & ibi esse affirmavit vbi velocior est motus. nam alioquin tum copiosè docuit corporibus tantum conuenire vt sint in loco: cum ipsa tantum habeant magnitudinem; tum Intelligentias esse indiuisibiles atque omnis magnitudinis expertes: tum denique beatas mentes quas supra cælum posuit, negavit in loco aut esse, aut aptas esse reperiri. Quod verò Intelligentia ex Aristotele per applicationem virtutis moueat Orbem (id enim caput est in hac conciliatione) inde apertè colligitur, quòd dum collocat primum motorem in extrema orbis parte, vel hoc facit per essentiam, vel per operationem, vel per virtutem circulo applicatam: non primum, quia cum statuatur Intelligentiam esse indiuisibilem atque omnino secretam à corpore & magnitudine, non potest intelligi aut concipi omnino quo pacto eadem sit per essentiam in loco corporeo, præsertim præclusa omni actione & causalitate: immo essentiam esse in loco siue in magnitudine, & esse abstractam à magnitudine mutuo pugnant. non per solum motum, quia hoc pacto motor & Intelligentia qualibet esset non in extrema tantum parte sui orbis, vt ille affirmat: aut in Oriente solum, siue vnde incipit motus; sed in toto suo orbe: cum orbis totus à singulis moueatur; non extrema pars tantum. Fatendum est igitur esse in loco per applicationem virtutis agitantis corpus. Et hinc est vt argumentaretur Aristoteles. Cælum mouetur velocius in extrema parte. Ergo Intelligentia est in extrema parte. Sumebat enim mobile ac passiuum naturale quòd est cū mouente & actiuo coniunctius, eò moueri velocius: ac propterea cum conuexum vnus cuiusque Orbis moueatur velocius quàm concauum, colligebat motorem in conuexo reperiri. Quamobrem si quis agitatrices cælestium orbium Mentis in sua peripheria & Regno moueri dixerit, is sanè verbis potiùs, vt dicebam, quàm re ipsa dissentiet ab Aristotele. Quod verò pertinet ad numerum, iam antea ostendimus posse fortasse Aristotelem erroris argui, (quanquam de hoc constabit paulò post) impietatis minimè: cum ingens ille miriadum numerus diuinitus potiùs quàm humana contemplationis vi constanter agnosci posset. At enim in eo saltem impius reputandus est, quòd obfirmato animo negavit plures esse posse Intelligentias quàm Orbes. Nam quod tandem † asserbat id se probabili ratione ostendisse, potentioribusque certiozem rationem esse relinquendam; id sanè non asseruit quòd non putaret se omnino demonstrasse intelligentiarum numerum pro numero Orbium esse definiendum: sed quia se numerum Orbium probabiliter tantum collegisse animaduertebat. Et ideo potentiorum esse iudicabat id definire, Astrologos intelligens quorum partes essent numerum exactè explicare ac docere. Quid plura? cum asserat omnem Intelligibilem substantiam ad lationem ordinari, siue è contrario lationis finem esse, ac propterea tot necessariò esse intelligibiles substantias, quot lationes; sumatque interim Intelligentias latione sublata esse si ustra, quid clariùs afferri

HX.
 De numero
 Intelligentiarum.

† l. 1. 2. mot.
 1. 48.

rius afferri potuit ad numerum Intelligentiarum definiendum pro numero circulorum? Magnam, fateor, vim habent isthac: tamen si reuera non sumit (id enim demonstrabitur postea) Intelligentias, nisi moueant, fore frustra: sed tantum mouendi quoque munus ex ijs esse quæ ad perfectum earum statum atque ad actiones pertinent. Sed profectò non minorè vim habent quæ alibi, nec semel tantum, sed iterum ac tertio affirmavit. Etenim dum in sua physiologia, vbi non populariter sanè, sed seridè atque ex proprio sensu disputare solet, tam apertè † docet in extremo circulo cælestis corporis, siue in vltima superficie atque extra omne corpus esse collocatam omnem diuinitatem, quis non videat has esse eas beatas Mentis quas † Plato etiam, atque ante ipsum alij plures mouendi solutas munere in cæli culmine collocarant? Neque enim (vt commentantur aliqui) de stellis loquitur: cum stellæ sint in cælesti corpore infixæ & pars cælestis corporis, non in superficie atque adeò extra cælum ipsum: multòque minùs loquitur de ipsis corporibus cælestibus omnibus, cum ibidem postremum hunc circulum extra quem collocat diuinitatem omnem, opponat cæteris circulis in quibus sunt Sol, Luna & sidera illa omnia quæ errantia dicuntur: pari ratione dum ait † quæ extra cælum siue super extrema disposita sunt latione, senectutis & transmutationis esse expertia, optimamque degere vitam, & per se sufficientissimam, totòque perseuerare auro, quis præter Intelligentias suis quasque circulis ad eos ciendos applicatas, alijs præterea beatas mentes admisisse non fateatur? id quod alibi significat dum asserit † veteres quoque cælum & qui sursum est locum Dijs attribuisse. vbi etiam non sine artificio fortasse tū cæli tum superioris loci mentionem fecit: nam facile indicare uoluit tum globis singulis Intelligentias singulas præsidere, tum maximè extremum orbem beatarum Mentium sedem ac domiciliū esse. Quamobrem qui hæc omnia ab Aristotele dici volunt non ex propria sed ex antiquorū sententia, videant obsecro cur eiusmodi antiquos interim laudet, ac diuinè loquutos fuisse asserat si opinioni non assentitur. explicent cur ex Deorum istorum immortalitate loci quoque immortalitatem confirmet, si ibidem Deos istos reperiri falsum esse arbitratur. doceant cur interdum † hoc ipsum non tam ex quorundam antiquorum persona, quàm ex cōmuni omnium consensu, (vt nimirum maiorè inueniret fidè) proferat, si ab hac ipsa opinione abest ipse: cū præsertim eodè plane in loco eodèque tenore sermonis alia pronunciet quæ apud ipsum explorata sunt ac firma: vt extra dictum cælum non esse neque locum, neque vacuum, neque tempus, neque corpus. ostendant cur hæc aliquando ex ijs ipsis colligat quæ ipsemet subtili disputatione comprobauerat, vt cum ait † Manifestum est igitur ex dictis quòd neque est extra, neque fore cōtingit vilius corporis molè, ex tota enim est propria materia totus Mundus. materia enim ipsi est naturale corpus & sensibile. Quare neque nunc sunt plures cæli, neque fuerunt, neque contingit fore plures, sed vnum & solum & perfectum est hoc cælum. exponant etiam, si placet, cur agitatrices illas Intelligentias conuexo, Orientique, & (vt semel dicam) certis orbium partibus applicet: Deos autem istos velit extra omnem locum ac corpus esse. rationem quoque afferant

† l. 1. cœ. 1.
 96.

† Plat. in
 Phad. et ali.

† l. cit. t. 100.

† l. 2. cœ. t. 20.

† lib. 1. cœ. t.
 96.

† lib. 1. cœ. t.
 100.

rant ob quam eo ipso in loco quo Intelligentiarum numerum pro circulatorum
sue lationum numero definire videtur, varia improbet quae antiqui de his-
iusmodi Dijs dixissent: hos autem Deos non improbet sed recipiat, affirmetque
Deos ab antiquis diuine primas substantias appellatos esse. declarent etiam
(si valent) quam ob causam tam agrè Antiquis parcat, immo (quod do-
ctissimi quique fatentur inter Philosophos) eos per calumniam tam sepe ac-
cuset: hac autem in re, si ab illis dissentit, de more non contorqueat in eos sua
sophismata, quemadmodum & fecerat in ortu Mundi: vel certè (si id faci-
le non audebat hac in re) cur non absteineat à tam frequenti eiusmodi Deorum
mentionem, atque eorum qui illos asseuerarent, laudationem, cum sine iactura
vlla posset rem tacitus praeterire? Quid multa? cum ibi plane ubi exiguo nu-
mero intelligentias concludere visus est, asserat has ex antiquis esse Deos, ac
Diuinum, inquam, sine diuinitatem complere Naturam vniuersam,
(id enim approbat: nam subiicit quae non probat, eademque superioribus quasi
è regione collocat) quid quæsi sibi aliud vult nisi nobilissimas illas mentes
esse quam plurimas: ita vt non modò singulis orbibus praesideant singula, ve-
rùm etiam supra extimum cælum, atque adeò Mundo toto non dicam passim
disseminata atque omnibus in rebus fusa, (hoc enim reprehendit & alibi, ubi
etiam negat earum spectra hauriri sensibus) sed pro opportunitate distribu-
ta (hoc est enim complere Naturam) & pulcherrimè collocata sint? Quod
si semel negat alias primas substantias praeter agitatrices reperiri; videant
Peripatetici quo pacto eorum Magister non contraria loquatur, ac secum dis-
sideat & pugnet. Mihi enim, quoniam demonstraui tum frigidam esse atque
futilem eorum excusationem, qui praetextunt Aristotelem ex vno antiquorum
sensu, usque interim nullo modo assentiendo, supra cælum beatas Mentem col-
locasse, tum eodem in loco in quo tam paucas facere videtur Intelligentias,
vniuersitatem illis veluti repleuisse; satis est Aristotelem posse ad meliorem
sententiam reuocari; ac miriades illas eo minimè repugnante retineri, vel sal-
tem inconstantie haesitationisque notari. Hæc de numero intelligentiarum.

† l. 12. met.
a. 48. vs-
que ad 51.

† l. de Mun-
do. c. ult. ad
init.

x.
Non esse di-
cendum Ari-
stotelem alli-
gasse ad cir-
culos beatas
mentes.

Venio ad eam accusationem in qua dicitur nobilissimas illas mentes ad cir-
culos alligasse. Qua in re hoc ipsum crimine liberare illum videtur quod ha-
ebemus disputauimus: nimirum alias quoque mentes praeter agitatrices col-
locasse in cælo, atque has torquendi solutas munere. Nam quod interim
aliqua saltem in perennem illam orbium motionem incumberent, id verò non
est impietatis damnandum nota, cum apud nos neutra pars sit definita. Et
enim nefas esset quidem (ni magnopere fallor) cælo tribuere alentem ani-
mum, quod olim & Aristotele ac & Cicero teste fecerunt non modò Hesto-
dus ac Poëta nonnulli, verum etiam Philosophi quidam, vt Stoici qui va-
poribus nutrii asserbant. Repudianda quoque est illorum opinio qui cælo
perinde ac mutis animantibus attribuunt sensus: id quod sensere inter ceteros
Cleantes, Plutarchus, & Stoici ipsi de quibus alias. At quod attinet ad in-
telligentem quæ nimirum assistat, (nam de informante nihil attinet dicere
hoc loco) ac torqueat cælum, non item. Quare vt minus antiquos taceam, &
Origenes, ac & B. Hieronymus (quicquid tandem senserint ij de alente anima)
omnino

† Arist. lib.
2. de cæl.
† Cic. l. 2.
de nat. Deo.
† Orig. 1. 10.
in Ioha. &
ex S. Tho. 1.
p. 9. ar. 3.
† Hic. Eccl.
c. 1. & refer-
tur à S. Th.
loco cit.

† Aug. l. 2. omnino videntur fuisse in hac sententia. B. quoque & Augustinus, etsi hæc
super Gen. valde, fateturque se nullam partem exploratam habere, cælestium tamen
ad lit. cap. orbium animas, si animati sint, Angelos esse sine vlla dubitatione affirmat.
18. & in Id quod sine vlla haesitatione statuit S. Bernardus: & qui sanè per virtutes cæ-
Ench. c. 58. lorum nil aliud intelligit nisi Angelos qui orbem impellant ac moueant. Quan-
† Bern. de quam Patres ij (dicat quispiam) si vnum Bernardum exceperis, non tam de
conf. ad Eu- motrice anima loqui videntur, quam de informante. Ergo scholastici Theolo-
gen. gi consulantur, quorum magna pars ab Angelis sentit moueri orbem cælestes:
† S. Thom. inter quos S. Thomas & qui instar omnium esse potest, constanter id tradit. vt
p. p. 9. 70. de quibusdam Patribus silcam hoc loco, qui reuera sunt in eadem sententia.
art. 3. cui sanè tum illud diuinarum literarum, & Et virtutes cælorum moue-
† Mart. 25. buntur, tum illud rursum & Ante quem curuantur ij qui portant or-
† Iob. 9. bem, & si quid huiusmodi, non nihil fauere videtur. Quanquam ne si qui-
dem constaret Angelos omnino abstinere ad hoc munere, id magnopere re-
ferret: cum Deus ipse moueat ac perpetuò, intimè, & quocumque genere
actionis & motus moueat; idque immediatè suppositi, nedum virtutis.
Quocirca si ex Aristotele (id quod plerique Peripateticorum sentiunt ac do-
cent, Intelligentie cælestibus globis praesident tantum: idque impellentes illos,
non est quod hac in parte Christiana veritatis censeatur aduersarius. sed quid
opus est multis? etenim cū docuerit Aristoteles Intelligentias esse à materia
cæloque ipso abstractas, quid apertius afferri potuit ad propositam calum-
niam refellendam? Nam quod secundum virtutem perpetuò applicata sit
orbi, id sanè non efficit eam deinctam esse cum orbe, cum essentia interim sit
soluta, sed perpetuò, & (vt significantiùs loquar) pro perenni rerum morta-
lium indigentia, vniuersitatique salute ac bono, orbi praesidere ac modera-
ri: quemadmodum Deus etiam vbique semper praesidet sua essentia & virtu-
te. Vtrum verò suos orbem moueant necessariò nec ne, apertè exposuit nus-
quam. ea nimirum de causa quod quemadmodum res erat à sensibus planè
remota, nihil satis exploratum haberet: nam alioquin id cum per se præclarum
erat ad intelligendum, tum ad varia passim dogmata explicanda per oppor-
tunum. Dixi autem nusquam apertè quicquam exposuisse, quia cum fusè de
motus sempiternitate, ac cæli Intelligentiarumque ipsarum natura actioneque
differuerit, non potuit non interdum videri in alterutram partem, tametsi
obscurè, deflectere: vel saltem ansam præbere ad dubitandum. vt propterea
coniectura aliqua ac rationes tum afferri tum facile dilui possint. Nam il-
lud diuina & philosophia cuius tanti faciunt aduersarij; Intelligentias esse
† l. 12. r. 48. lationis finem, sine ad lationes ordinari, efficit quidem (vt ostendam non
multò post) mouendi quoque munus illis inter cetera conuenire: at ne-
cessario id eis conuenire, non facile euincit. Quanquam ne quidem con-
cederem istis ceteras Intelligentias necessariò mouere, iurè concluderent
hoc Angelorum labefactare libertatem. Etenim cum interim ve-
lint Intelligentias, dum mouent, consequi id quod est optimum, & con-
iungi cum vltimo fine, qui habet rationem amati & desiderati, quid
quæso absurdi haberet huiusmodi decretum, cum actio cuiuscunque volunta-
tis circa

v.
Num moueant
necessariò, &
quid interfit
in dubitatio-
ne proposita
an necessariò
moueant nec
ne.

tis circa ultimum finem sit necessaria? cum praesertim necessitas hac non violenta sit ac praeter naturam & inclinationem, sed maxime naturalis & propensione cupiditati que ipsi consentanea. Quapropter iure fortasse dubitari posset an recte cum locali motu, hoc est cum non praestantissima actione, coniungatur ab Aristotele consecutio optimi, (nam homini nedum Deo ipsi consecutio beatitudinis tribuitur ab Aristotele vnus praestantissima actionis ope) & quo pacto tandem mouendo assequi illud possint Intelligentiae; (nam ideo ex Peripateticis alij confugiunt ad imitationem primi motoris, alij ad assimilationem, alij ad delectationem, alij aliud) veruntamen ubi id quod est optimum, siue ultimus finis qui ab omnibus expetitur, necessariò cū eiusmodi motione coniungatur, quod isti faciunt, actio necessaria nullam haberet turpitudinē aut impietatem. Quanquā, vt vere fatear, neque audiendi sunt isti dum volunt Intelligentias ex Aristotele motus ope, siue quia mouendo imitentur primam Intelligentiam, siue alia eiusmodi ratione consequi optimum: nam nihil minus quam Aristoteli (id quod paulò post docebo) consentit eiusmodi commentum ac fabula. Etsi enim apud Aristotelem nihil eiusmodi decretis aridius atque spinosius inuenias, ac propterea nihil incertum magis ac lubricum, praesertim quod pertinet ad intellectiōnem ipsarum Intelligentiarum: (nā quod primi principij interest ac diuinissima Mentis, apertè satis atque dilucidè docet hanc intelligere se ipsam, esseque sibi obiectum beatæ vitæ) immo quæ de actione, intellectiōne, beatitudine ac tota vitæ ratione cæterarum Intelligentiarum attingit Aristoteles, meri gryphi dici possint ac scirpi; veruntamen Aristotelem nullo modo asseruisse motum ad beatam Intelligentiarū vitam pertinere, siue illas ex motu consequi id quod est optimum, non est obscuro vt docebo. Quod autem affirmant aduersarij Aristotelem constituisse ordinem essentialē inter Intelligentias, ita vt infima quoad substantiam maneat, siue (vt ipsi loquuntur) causetur ac pendeat à septima; septima rursus eodem modo à sexta, & ita deinceps ad superiorem vsque; videant obsecro ne hoc sit merum ipsorummet commentum. Nam si hoc Auicenna tribuissent, fortasse ad veritatem proximè accessissent: cum hic affirmet primū ens, dum intelligit se ipsum, producere primam Intelligentiam: & hanc rursus dum intelligit primum ens, producere Intelligentiam aliam se inferiorē: hincque postremò intelligentem se ipsam eodem modo gignere animam celestem ac cælum ipsam. verum dum hoc tribuunt Aristoteli, videntur quamlongissimè aberrasse. Etenim cum Aristoteles modum non perciperet quo res æternæ effectæ essent, vel dubitauit vtrum verè effectæ essent (nā ideo alicubi cum de Mundi ortu loqueretur, si tamen factus est, inquit, atque ambigua vocem illam ἀρχή, dependet, tam religiosè adamauit vbi Deum faceret causam rerum omnium) vel certè quantum denique hæsitaret de ortus ratione ac modo, ortum ipsum ac productionem sæpissimè arctè tenuit: rationem ac modum tacitus prætermisit. Quod si dubitauit; iam nullius Intelligentiæ gratia essentialē causalitatem concessit: si tenuit, iam primæ Menti omnem causalitatem tribuerit necesse est. Et sanè dum asserit Aristoteles à primo ente communicatam fuisse essentialē ac vitam his quidem clariùs; his verò

IV. De ordine essentiali Intelligentiarum quod attinet ad causalitatem.

† l. 9. sua metaphysica c. 4.

† l. 1. ca. 1. 100. & l. 2. met. 1. 38.

† l. 1. ca. 1. 100.

obscuriùs,

† 2. met. c. 4. 38. & l. 1. 2. met. 1. 38. & l. 1. de str. de str. disp. 3. in solut. 25. & 28. Dub.

† 12. met. 1. 36.

† 12. met. 1. 48. 12. met. 1. 37.

† 5. met. 1. 3. 2. phy. 1. 31. & 2. met. eo. 1. 8.

† l. 12. met. 1. 48.

obscuriùs, siue maius ab eo pendere ac sustentari vnumquodque: † primum in vnoquoque genere esse causam cæterorum: † à Deo pendere cælum & Naturam, & alia huius generis, nō potest intelligi quo pacto causalitatem istam alijs mentibus secundum primā concesserit. Atque idcirco etiā dum Aueroës quoque propositum decretū aliqua ex parte tribuunt, idque ea de causa quod voluerit à prima Intelligentia secundā tantum produci immediatè: cæteras mediārū interpositu, nos quoniam ostendimus essentialē hanc causalitatem Aristoteleā non esse, quicquid voluerit Aueroës hoc tempore non curamus. Neque verò dissimilia sunt quæ isti dicunt de fine motus: videlicet propter se ipsas primò et maxime mouere Intelligentias omnes. cur enim de prima tantum Intelligentia asserit Aristoteles † eā mouere vt amatum? Cur, ait, Omnes fortitas esse optimū finem, & tamen † optimū esse tantum primam, nisi in hanc intenderent cætera tanquā in finem? denique si finis summus, est id cuius gratia fiunt omnia: id † autē cuius gratia fiunt omnia, est optimū, quod vt vidimus, est ipse Deus; cur propter se ipsas potius mouebunt quam propter Deū? ergo si quis velit, has, etsi moueant propter bonū quoque vniuersi, sui tamen gratia magis mouere, cū hinc optimum & diuinissimū attingant; esto interim: (quāuis reuera motus seclusa intellectuione, vniuersi magis quam Intelligentiæ ipsius inseruiat bono) at easdem cū sint propter vltimum finē qui est Deus, mouere magis propter se quam propter Deum, nullo modo concedimus. Nā quod obijciunt isti † Intelligentias ab Aristotele dici finem suarum lationum id sanè nō significat eas mouere propter se maxime, sed potius earū statum talem esse vt eis sit propriū mouere; siue maius eorum munus esse lationē, atque hunc illis propositum esse finē in vniuersitate vt moueant. Et hinc est vt hoc posito argumentetur Aristoteles: si aliæ Intelligentiæ reperirentur præter dictas, mouerent: quia lationis finis sunt: quod est ciendo orbi dī stentia sunt, hocque est earum munus: alioquin nihil concluderet Aristoteles: siquidē optimè quidem efficitur eas si destinatae sunt mouendis orbibus, non esse priuandas eo munere, sed fatendū mouere illos, ac propterea non esse plures numero quam lationes & orbes: (huc enim spectabat disputatio) nā occur rebat ijs qui obijcere potuissent eas esse plures quam orbes, siue reperiri alias præter motrices, cōtra uerò nihil cōcluderet, argumētādo, sunt finis motus, ergo mouent: nisi tamen eos audias qui asserunt velle Aristotelē Intelligentias mouere nō tanquā effectrices lationū, sed finaliter. Quod præterquā quod innumera prope dogmata destruit Aristotelis, innumerisque eius locis repugnat, vt iā antea ostendi, Peripateticorum principē in circulum ineptissime impingeret hoc loco: nam probaret Intelligentias mouere finaliter, quia sunt finis lationis. Quapropter iure fortasse mirari posset aliquis quod nobilissimis eiusmodi naturis motum tanquam finem proposuerit; at eas suimet gratia tantum mouere, vel esse finem lationum, non est concedendum. At enim in mucronē tuum incurrit interim Aristoteles, dum tueri illum conaris. nam si lationibus destinatae sunt Intelligentiæ, atque, vt apertè satis significat, ita destinatae, vt vbi non moueant sint frustra, profectò turpius lapsus erit, quam si eas motiones finem constituisset: nam præterquā quod videretur priuasse illas intelligendi

VI. Intelligentias propter se primò & maxime non mouere.

VII. Nū sint propter lationes tantum.

intelligendi munere turpius esse eas propter motum esse, quam motum propter ipsas, dubitare non potest qui nouerit ea quae sunt ad finem ignobiliora esse quam finem. non itaque defendisti eum, sed propè iugulasti. Ergo quoniã hactenus ostendi eas non esse finem lationum, iam verè ne sint ipsae propter lationes, videamus. Et quidem si Aristoteles asseruisset Intelligentias si non moueant frustra futuras fuisse, aut vno motu earum actiones contineri, vel etiam in motu principem earum actionem esse positam (asseruisset autem hoc sine dubio, si hoc sensisset: nam commodius peruicisset aduersarium, effecissetque Intelligentiarum numerum non posse nisi pro numero lationum definiti) profectò fatendum esset statuisse Intelligentias esse propter motum. At non hoc sibi voluit aut docuit; sed id planè quod subiiciam. Dixerat non esse plures Intelligentias quam lationes aut orbes: sed tot quot orbes. & quia potuisset, quis concedere singulis lationibus praesciendas esse Intelligentias singulas, sed interim tamen praetexere etiam alias reperiri quae non mouent, sed alio munere occupantur; & ideo esse plures quam orbes; ipse vt hoc refelleret, posuit hoc fundamentum *περὶ τὸν ὅτι τὰ ἀείων τελευτῶν τελευτῶν*. Omnem naturam optimum finem sortitam esse. Vbi sanè haud voluit omnem naturam sortitam esse optimum finem, id est intellectum primae essentiae (id enim esset ridiculum, cum tot sint in natura quae intellectu carent) sed singulas res naturales optimè esse dispositas: sortitasque esse id quod est sibi optimum, hoc est suo statui cõuenientissimum: qua etiam ratione diuinum participant, licet alia clariùs alia obscuriùs. hoc sibi voluit hactenus Aristoteles. & quia potuisset aliquis dubitare (id quod ipsemet etiã alibi dubitat) an ita res se habeat in rebus mortalibus quas videmus sexcentis perturbationibus esse obnoxias; ipse cui satis erat Intelligentias saltem, vt potè perturbationibus expertes, esse optimè dispositas, finemque ac sortem optimam in Vniuersitate esse consecutas, id tradit sigillatim esse verum *ἐν τῇ ἐσσι ἀπεδείχθη*, in natura impassibili. quo posito statim hac quasi machina demoliri conatur aduersarij sententiam. nam cum demonstrauerim (inquit ipse) reperiri Intelligentias quae mouent orbes, atque omnes quotquot hactenus statui, id efficere, (nam per motum eas deprehendi omnes) profectò non est affirmandum id eis praeter Naturae institutum accidere: sed potiùs quoniam naturalia omnia praesertim verò impassibilia, sunt optimè disposita, atque eum finem & sortem natã sunt quae eis est congruentior, id eis propriè ac germanissimè conuenire. quod si ita est, idem iudicium faciendum esset de ceteris, si alia extarent vnde abstractae Mentis siue Intelligentiae. probatur consequentia; quia vel Intelligentiae quas hactenus demonstratione statuimus, nõ essent in optimo statu & dispositione, quod est absurdum: vel certè non istae sed haec quas tu profers ab motionis munere alienas, non essent in optimo statu: siquidem illae interim mouerent, atque aeterno tempore circularique motu hoc est nobilissimo mouerent; quod munus non debet eis conuenire nisi id optimè congruat cum earum natura: haec verò aeterno tempore ab hoc munere abstinerent. haec est germana istius loci sententia si explicetur. & ob id etiam Aristoteles, ne quis argumenti

† L. 1. de gen.
& de Mund.
ad Alex. c. 7

rim

vim declinaret, asserens, hoc munus tametsi perpetuum, obtigisse inuentis iam Intelligentijs, quasi obiter ac parum pertinere ad earum statum, praemisit impassibilem substantiam esse in optimo statu *καθ' αὐτὴν*, Secundum se ipsam: quasi diceret quae habent; non obiter & quasi accidentaliter habere, sed pertinere ad statum & perfectionem illarum. Quae cum ita sint, non fuit Aristotelis consilium intelligendi actum priuare Intelligentias, (quid enim aut stultius aut pugnantiùs fingere potuisset, cum has Mentis appellaret, ac passim intelligentia uiuere affirmaret?) motumque illis vnum demandare: sed tantum vt euinceret Intelligentias non esse ab mouendi munere arcendas, docere ad optimum statum & dispositionem illarum pertinere vt moueant. Quapropter quemadmodum si quis oculis priuaretur, hunc quamuis perfectissima eius actio sit actus Intelligentiae & voluntatis, iurè tamen dicemus non esse in eo statu optimo ac germano in quo fuit à Natura collocatus, cum sit conditus vt videat etiam: ita Aristoteles qui praetexit Intelligentias omnes mouere, nec posse vllã sine illius status diminutione ab perpetua motionis munere vacare (conuenit enim *καθ' αὐτὴν*) praetexit intelligentias esse propter motum: non quidem propter motum aut solum (sic enim intulisset remoto motu esse frustra) aut potissimè (quia benè ipse se explicasset clamassetque aduersarium priuare Intelligentias praecipua ac nobilissima operatione) sed ita vt nisi moueret, id omitteret quod ad optimum statum & dispositionem illius attinet: ceu in homine esset videre, audire, & si quid huiusmodi. quod tum in Natura vniuersim, tum maximè in impassibilibus substantijs est à ratione alienum. Haec satis vt constet nullo modo voluisse Aristotelem Intelligentias esse propter lationes tantum: nam alio longè nobiliore munere quo eas detineri docet alibi, hinc non priuari, vel ex eo satis constat, quod cum omnibus Intelligentijs mouendi munus imponat hoc loco, sequeretur primam etiam hoc est Deum, ne dum ceteras, priuari intelligendi munere, si motus aut vnus aut praecipue illis esset demandatus. Ex quibus omnibus tria etiam constant, quae iam antea, quoniam à me assumpta fuerant, huc reiectam demonstranda. Primum est Aristotelem dum assereret Intelligentias lationis finem esse, siue ad lationes ordinari, nullo modo sumere istas, latione sublata, frustra fore in Natura, quemadmodum pugnant aduersarij: sed tantum mouendi quoque munus inter cetera ad earum statum pertinere, alioquin ne intelligerent quidem aut amarent. Deinde nullo modo asseruisse Intelligentias motionis ope vel quia mouendo imitentur diuinissimam intelligentiam, vel quia mouendo eandem intelligant, ac proinde etiam delectentur, consequi id quod est optimum, quae Peripatetici, maximè verò Auerroistae miras huic fabulas neccentes autumant. Nam vult quidem Aristoteles Intelligentias esse in optimo statu: (id est enim sortitas esse quod est optimum, vt demonstraui) licet etiam hinc colligere Intelligentias, immo entia omnia pro natura suae conditione participare optimum: ita vt prima quae est Deus quemadmodum est optimum ipsum, ita hoc non aliter assequatur quam se ipsam intelligendo & amando, vt ipsemet Aristoteles docet: cetera, quoniam ita postulat earum natura, intelligentes & amantes primam;

relic.

reliqua entia pro Natura conditione partim vitam, partim esse tantum, idque siue clarius siue obscurius obtinere, ita ut quicquid indies producit, debeat pro natura sua vi & capacitate consequi ac sortiri quod est optimum. At Intelligentias, quoniam statim Aristoteles mouendi munus illis imponit; per motum consequi quod est optimum, est merum commentum. Nam (ut ostendi) vult quidem Aristoteles Intelligentias quas iam per motum deprehenderat, sortitas esse quod est optimum: siue in optima dispositione & statu reperiri: ita ut dum mouent ac perpetuo mouent, non obiter id faciant, & quasi alienum munus subeuntes, sed earum statui congruens: ac proinde non esse introducendas alias Intelligentias mouendi munere vacuas: at per motum coniungi cum optimo, nullo modo neque aseritur neque assumitur ab Aristotele: ut propterea non necesse sit ad imitationem illam assimilationemue aut quid huiusmodi confugere: sed statuendum potius ex Aristotele Intelligentias assequi id quod est optimum, intelligendo & amando quod est optimum. nam hoc est quod ait Mentem diuinissimam esse primum intelligibile & appetibile. Postremo intelligitur etiam ex dictis non eò quod Intelligentia sint in optimo statu, & ordinentur ad motum, colligi omnino posse, mouere necessariò: ac proinde Deum etiam (id quod faciunt aduersarij) hac implicari necessitate, cum inter Intelligentias referatur: quin potius colligendū earum esse partium mouere ac pro natura conditione mouere. Nam uel ea de causa quod sunt in optimo statu, uel quod ordnantur ad motum, agunt necessariò: si prius, ergo homo etiam quippe qui est in optimo statu (de tota enim natura id enunciat Aristoteles) intelliget, amabit, videbit, operabitur denique necessariò semper. si posterius, ergo quicquid ordinatur ad aliquem finem & actionem, agit necessariò: quod tamen falsum est & absurdum: praesertim in his quae praedita sunt intelligentia, nec agunt circa ultimum finem: cuiusmodi est actio Intelligentia in motu caeli. quare quemadmodum homo agit aliqua necessariò, aliqua pro arbitrato & ex mera electione, aliqua fortuito & planè contingenter, ac summam quodlibet agens pro natura, actionis, finis denique ipsius conditione agit; ita Intelligentia cum ab Aristotele ordinentur ad motus orbium, nec interim hoc ipso quod mouent versentur (ut docui) circa ultimum finem: pro sua natura, mobilis, finisque instituti conditione mouebunt quidem: an uero necessariò potius quam liberè moueant hinc colligi nullo modo potest. Nec maior habenda est fides aduersarijs dum asserunt Intelligentias aequè omnes censerit ab Aristotele tum per se ipsas absolutas & necessarias, tum purissimos actus simplicissimasque naturas. Nam illud uerissimè dici potest de nonnullis Peripateticis: nimirum multa quae de primò motore, diuinissimāque mente scripsit Aristoteles, promiscuè istos ad Intelligentias omnes transtulisse. Etenim quae dixerit ille de primo principio asserens non modò mouere aeterno tempore ac sine labore uel, esse que ens immateriale, sempiternum, abstractum, immobile & indiuisibile, uerum etiam esse per se absolutum, necessarium omnis planè experte potentiae, ac purissimum actum, simplicissimamque naturam; haec isti aequè tribuunt Intelligentijs omnibus. Atque hinc ad maiorem semper impietatem prouehentes

Iam ad ea diffidia tollenda quae de necessitate, puritate, ac simplicitate beatissimum metium orra erant in II. & III. capite, paucis exponitur causa erroris aduersariorum.

prouehentes suum magistrum, cetera quoque omnia reuocant ad Intelligentias quae ex propositis conditionibus tanquam ex causis atque initijs consequuntur: sed praepostere (ut demonstrabo) ac per iniuriam. Nam quae postremo libro de auditione physica dixerit Aristoteles, ea licet de uno primo motore tradantur ibi, Intelligentijs tamen omnibus conuenire non inficior: nimirum mouere aeterno tempore, ac sine labore: esse sempiternas, immobiles, expertes materiae atque ab omni magnitudine abstractas; denique indiuisibiles & impassibiles. hac enim nituntur in aeternitate motus qui conuenit omnibus Intelligentijs. & ideo Aristoteles in duodecimo diuinæ philosophiae libro cum sigillatim disputaret de Intelligentijs; hac quae recenseram, ex physicis initijs ac demonstrationibus reuocauit ad Intelligentias omnes: addiditque multa de earundem numero, orbibus, latitudine, & sine ipso. cetera uero quae de diuinissima Mente scripsisse dicebamus, nullo modo refert, sed ne referre quidem potest, ad alias Intelligentias. Quare quae de modo & ratione tradit qua primum principium mouet: quaeque rursus differit de primi principij uita, essentia, perfectione, ac natura uniuersa; ea non conueniunt ceteris Intelligentijs. atque idem planè de ijs assero quae disputat ac statuit de principis mentis intellectione. ex quo fit ut mouere tanquam amatum & concupiscibile, esse ens necessarium & absolutum, idem esse secundum intellectum intelligibile & intellectiōnem, habere in se quod est optimum, ac denique esse quid diuinissimum (hac enim omnia prosequitur in propositam sententiam) non conueniant Intelligentijs omnibus, sed primae tantum siue primo principio. alioquin cum hoc ipsum ens de quo ista haec enunciat, esse uelit praestantissimum ac diuinissimum, primumque principium; ab eodem pendere caelum & Naturam uniuersam, esse unum ac principem uniuersitatis; hac eadem de Intelligentijs omnibus affirmasset: quod, ut constat, non modò ridiculum est & absurdum, uerum etiam fieri nullo modo potest. Et sanè (ut sententiam aliquam ex illis attingam) quis legere potest locum illum, Degen-tia, seu vitae status & ratio (id enim hoc loco significat διαγωγή) qualis nobis pauco tempore, optima illi est: (loquitur autem de primo principio, non de prima siue intelligibili substantia in uniuersum, nam ait *κεῖνο*) aut illum, Si igitur benè se habet Deus semper, ut nos aliquando: aut etiam locum alterum, Dicemus itaque Deum sempiternum, optimumque uiuens esse: quare uita & æuum continuū & aeternum Deo inest: hoc enim est Deus, quis (inquā) hac atque alia eiusmodi legere possit in Aristotele qui non animaduertat talia Intelligentijs omnibus conuenire nullo modo posse? Quae cum ita sint, iam liquidò constare potest falsum esse Intelligentias aequè omnes esse actus puros: nam Intelligentia prima excepta, non habent in se ipsis quod est optimum, sed hauriunt hoc à prima: nec sunt sibi met ultimum obiectum ac sumus finis, quin à prima pendent. Nec possunt non inter se differre, cum et inter se ordinentur, sicut orbis qui inter se differunt perfectione: & suā quaeque perinde atque orbis constituat speciem: ac propterea inferior est in potentia (quacunque potentia haec sit) ad id quod habet superior: cum tamen interim Deus quippe qui eminet omnibus, & (ut idem Aristoteles ait) omnis planè potentiae

† t. 43. & deinceps.

† l. 12. met. à t. 36. usque ad 39. † à t. 39. usque ad 41. † t. 51. fusè.

Ad II. sigillatim. Nam ex dictis ostenditur Intelligentias prima excepta non esse purissimos actus.

tentiae est expers, remaneat purissimus actus. Nec praeterea attributa caeterarum Intelligentiarum non differunt: cum in ijs optimè possit unum esse causa alterius: ut cum verbi causa ex eo quod Intelligentia est expers materia, colligimus esse impassibilem: hinc non fatigari, sed mouere aeterno tempore, & huiusmodi deinceps alia: cum tamen in primo principio in quo ne intellectiois quidem & intellectus distinctionem compositionemue admittit Aristoteles, eiusmodi attributa quantumuis ob nostram intelligendi rationem differre videantur, idem planè sint cum Dei substantia Aristotele ipso teste. Et sanè si rectè probat Aristoteles, ut rectè ac verè probat; Dei intellectioem esse idem cum diuina substantia; idque ea ratione, quia si expletur ac perficeretur ab aliqua re externa, esset in potentia, sine ulla dubitatione sequitur reliquas Intelligentias quarum intellectio non est idem cum earumdem substantia, sed habet pro obiecto Deum qui est vltimus finis & summum bonum ac desideratum, non carere potentia. pari ratione si (quod iam antea monebamus) est valde probabile in Aristotele à primo ente siue Intelligentia ceteras omnes fuisse productas, profectò nullo modo intelligi aut concipi potest ipsas esse expertes omnis potentia cum fuerint deducta ad actum ab alio. Ut propterea nò solum quod attinet ad operationem nobilissimam, verum etià quod ad existentiam pertinet, nequeat dici purissimi actus. Atque hinc fit ut si quando res aeternas dicat carere potentia, id quod pertinet ad Intelligentias, omnino accipiendū sit non de quacunque potentia, sed tum de ea quae spectat motum, cum velit eas actu ac semper mouere: tum de altera quae est principium passiuum transmutationis & corruptionis: quo nomine caelum etiam dicitur carere potentia: cum tamen eodem Aristotele teste propter motum partium ea non careat. sic etiam non simpliciter sed respectu mortalium dicuntur actus puri (si tamen vsquam dicuntur actus puri) non absolutè & cum primo principio composita: & ideo primam Intelligentiam carere potentia non tam ex immaterialitate colligit, quam ex summa absolutaque perfectione. Atque idcirco optimè se habet apud Aristotelem Intelligentias esse actus respectu inferiorum & mortalium: respectu verò primae Intelligentiae quae est vltimus finis, optimum, amatum, & desiderabile; esse etiam in potentia: quemadmodum affirmat passim caelum utpotè aeternum, esse actu, cum tamen vbi eum confert cum primo motore, fateatur esse aliquo modo in potentia; primum motorem nulla ratione. Idem planè contendo dum isti pugnant Intelligentias esse entia perse absoluta & necessaria: nam praeterquam quod id Aristoteles absolutè non tribuit nisi primo principio; ratio ac fundamentum quo eiusmodi necessitatem introduxit; quia scilicet primum principium à nullo alio pendet: non potest villo modo conuenire ceteris Intelligentijs. Ut omittam satis indicasse Aristotelem operationes reliquarum pendere ab operatione prima. Quinetiam cum Intelligentiae non solum pendent à prima causa quoad operationem, sed etiam quoad finem: immo quoad substantiam quoque (nam si ab eo pendent quoad substantiam, ab eo manarint necesse est) dilucidè satis constat triplici nomine inde abesse ut sint entia omnino necessaria. Quare haec summa sit. cum necessarium

Nunc sigillatim ad III. Intelligentias scilicet non esse necessarias, sed hoc esse Dei proprium.

† 12. met. 38.

† 12. met. 31.

† 12. met. 38.

† 12. met. 37. & 37.

sarium de quo loquitur Aristoteles vbi primum principium facit necessarium, sit id quod non contingit aliter se habere, sed simpliciter est; Deus tantum qui nulla ratione potest aliter se habere, sed potius est causa omnium, erit simpliciter & absolutè necessarius: proindeque merito statim colligit ab eo caelum pendere ac Naturam vniuersam. Intelligentiae verò caeterae praecise & secundum partem aliquam dici poterunt necessariae: quatenus scilicet, si non carent dependentia originis, finis, & obiecti, sunt certè immortalis naturae (nam hoc nomine omne aeternum, inquit, esse necesse est) ac propterea non possunt non esse: quod nos de Angelis non omnino negamus. Hos enim nos etiam quemadmodum facimus à Deo productos, fatemurque & secundum substantiam esse à propria operatione discretos, & finem habere aeternum, sic profiteamur esse immortales: ac propterea si cum rebus caducis ac mortalibus conferantur, non aegrè necessarios (quamuis, ne quem ambiguitas fallat, immutabiles potius appellare eos solemus, quam necessarios) esse dicemus, cū haec naturaliter ac suo potè intereant: illi minimè. Tametsi si habita ratione absoluta virtutis primi principij (cui contra quam Aristoteles, sicut creandi, ita anihilandi facultatè concedimus, omnino negamus esse immortales & necessarios: id quod Aristoteles etià, quemadmodum & Plato fecit, agnoscere debuisset. quare dum suas intelligentias tam apertè concedit effectas esse, siue quod ad substantiam attinet pendere à prima causa, videat quo pacto se explicet, nam quemadmodum in hac rerum vniuersitate naturale est ut omne ortum occidat, ita & diuinæ naturae cōsentaneum est ut quicquid extra se produxit, possit dissoluere. & è contrariò rerum effectarum proprium, ut cum non sint sua essentia, possint ab eo à quo acceperunt illam, in pristinum statum, ad nihilum, inquam, reuocari. Sed his omissis hoc tempore, iam animaduertere licet verissimum esse id quod à principio monebam: nimirum si id exceperimus quod ad sempiternitatem inuertibilitatemque pertinet, nihil fermè reperiri in Aristotele Intelligentijs quod non possit cum nostris Angelis conuenire. Neque verò hac dissero, quod pugnem in praesentia nostros Angelos & Aristoteles Intelligentias essentialiter non differre: quamuis enim tum in ijs quae conciliauimus haecenus, tum in nonnullis alijs conuenire possint; ut cum intuitiuè mentes nò discursiuè, separata à materia, finitè virtutis, beata ac prima tantum causa subiecta tam Angeli sunt quam intelligentiae; veruntamen & necessitas siue absoluta inuertibilitas quam Intelligentijs tribuit Aristoteles, essentialiter constituitur videtur inter ipsas atque angelos: cum hi respectu Dei sint vertibiles & dissolubiles. Quamobrem redarguendi fortasse sunt Auicenna & Auerroës qui voluerunt Intelligentias Aristotelis nihil differre à substantijs illis quas loquentes in lege ac Graeci (sic enim nostros describunt) Angelos vocant, nisi quod Angeli legis siue Graecorum sunt corporei, redarguendi videntur inquam, nam licet concederemus Angelos esse planè incorporeos, quod libentissimè facimus; non facile tamen concederet Aristoteles suas intelligentias propter absolutam illam inuertibilitatem non differre genere ab Angelis legis. Ac propterea quae hucusque de beatis hisce mentibus disputauimus, cò tantum

Vide Auer. 1. cel. com. 22. & 10. Eth. non vno in loco. Alb. etiam 2. sen. 4. 3. 3.

* 2 spectant

spectant ut constet enumerata discrimina, unde videri poterat Aristoteles Christiana veritatis aduersarius habendus esse, magna probabilitate conciliari atque componi posse. Ac de intelligentijs haftenus. Venio iam postremo ad ea quae ob cultum Religionemque obieciamus Aristoteli. Quae omnia, mea quidem sententia, non sunt superioribus dissimilia: sed possunt cum Christiana pietate non difficile coniungi. Tametsi enim longè abfuit ut sacrosancta mysteria nostra perceperit; quae tamen de diuino cultu scripsit, vix ac ne vix quidem nostris repugnant. Etenim Religio nostra, etsi Deum unum spectat potissimum, quadripartita est tamen. colimus enim (quanquam alia atque alia ratione) tum Deum rerum omnium moderatorem atque parentem: tum beatas Mentis quos Angelos appellamus: tum eos homines quos eximia in Deum pietate fuisse ab Ecclesia docemur. Denique mortuis etiam inferias ac iusta persoluimus. At Deum colendum esse, illique summos honores habendos, Aristoteles non obscure sanè, nec vno in loco & fatetur & docet. quin sic docet, ut quemadmodum exploratum est (sic enim differit ipse) parentes esse diligendos; ita etiam Deum esse colendum: ut propterea etiam qui de hoc dubitet, poena potius quam ratione indigere affirmet: atque eius esse persimilem qui neget niuem esse albam. De ceteris verò sic scribit Aristoteles Anniversaria sacrificia fiunt Diuis: heroësque ritu suo coluntur: (hos verò sanctis viris, illos Angelis respondere non immeritò affirmes: cum diuinissimam mentem quam & Deum ac principem causam vocat, ab istis omnibus ibidem distinguat, atque alibi unum Vniuersitatis principem agnoscat, huncque optimū, seque ipso beatum) Postremo inferiæ mortuis inferuntur: quae sanè in Ethnico admiranda sunt potius ac celebranda, quam improbanda. At haec posteriora (dicat aliquis) in libro de Mundo, quem spectum esse diximus: priora verò illa alieno in loco. Denique ubi maxime oportuit, oscitanter admodum, immo malitiosè & perversè visus est de Religione loqui: nam in Politicis ubi religio, ut est praecipua iustitiae pars, accuratè fuerat explicanda, vix eam attingit: si tamen dum per trāsennam id facit, ac quasi in rem leuissimam incidisset attingit potius quam cōtemnit ac despicit. Mibi verò in eo videtur carpi ac reprehēdi, in quo potissimum eximia laudē meretur. Nam cum superstitionem esse animaduertit Atheniensium Religionē, (idcirco enim tandem patriae Religionis reus est habitus) eosque saxa pro Deo Iupiter colere; satius fuit religionis necessitate proposita, reliqua quae de sacrificijs atque huiusmodi alijs dici potuissent, praeterire: nam patrium cultum cōprobare nefas erat: reprobare periculosum & capitale. Quocirca dum tam solerter inuestigauit diuinissimam naturam, ac de ea (ut ostendimus) tam praeclare multa docuit: dum praeterea decreuit Religionē et cultum esse potissimam humanam iustitiae partem (nam ideo etiā quadripartitū illud religionis munus legū auctoritate sanciri voluit) dum postremo preces audiri monuit, ac pios homines Deo esse charissimos; reliqua profectò iure optimo siue praetermisit siue dissimulauerit attingit. Atque idē statuo si te illud cōmoueat quicquā, quod Diij et Heroës illi, qui tādē sunt, nō exponit: cū praesertim quos colebat superstitione illa natio, vanissimi essent ac planè repudiandi; id enim praeterquam quod plus habebat inuidia

† l. 1. cap. 6.
9. & alibi.

† De Mundo c. vlt.

† l. 12. met. 6.
4. & vlt. & alibi.

uidia & offensionis, quam ut ab eo posset eo tempore explicari, nostra sanè, qui aliunde rem omnino exploratam habemus ac certam, in praesentia minimum refert. Ut propterea etiam cum religionis factus sit reus, mihi quidem si patriae religionis reus verè erat, è superstitionis caeno emersisse potius, atque idola illa vanissima neglexisse videatur, quam in veram pietatem religionemque peccasse. Haec ad ea quae nos obieciamus Aristoteli. Nam quae ad extremum ex Iustino aliisque subieci, partim ijs consimilia sunt quibus nos antea inuicti eramus in Aristotelem: partim etiam ad phisicas rationes attingit potius quam ad pietatem & mores. Quare sua quaeque locis de integro assumenda tractandaque erunt. Interim etiā atque etiam etiam ut qui huius Philosophi doctrinam nō sine pietatis honestatisque iactura retineri posse affirmant, unum adhuc secum ipsi reputent diligenter: nimirum ex innumeris ferme locis quae tanta acrimonia & contentione ad Aristotelis doctrinam impietatis coarguendam ventilauimus atque exaggerauimus, si illa exceperis quae Mundi aeternitatem aut continent aut consequuntur; vix tandem pauca quadam errata extitisse. cum interim caetera loca partim temerè omnino atque iniuriosè culpantur: partim apud equum aestimatorem conmodè accipi possint ac sine ulla Christiana rei honestatisue offensione. Quinetiam ea ipsa quae reieciimus, ubi non seuerum iudicem inuenerint & acrem, sed facilem ac lenem; si non defendi poterunt omnia, excusari certe poterunt atque in Ethnico reddi tolerabilia. Quid enim (ut tantisper rigidus patronus euadam ac propè pugnam) silicere vult oratori fidem facere diuina & saluedu deikruai, apparentesque sectari rationes? an propterea apparentia argumenta sic probat ut ea usurari iubeat non solum ubi de eorum veritate dubitetur, sed etiam ubi de falsitate oratori iam satis constet? minimè verò: sed potius tunc quoque cum re ipsa sunt ambigua atque ad eum oratorimet, tametsi habeant speciem veritatis, suspiciosa. nam quemadmodum multa sunt falsa, quae tamen in specie vera sunt: multa item vera, quae videri solent falsa: ita multa sunt verisimilia, quae verane sint re ipsa an falsa dijudicare ac statuere non licet. haec itaque sunt quae ubi occurrant, iusta in causa usurari ac retineri posse non negat, & hoc ipsum facile est quod paulò ante significauerat dum diceret tunc nos rationibus fidem facere, τὴν ἀληθείαν, ἢ φαινομένων, καὶ ἔργων ἐν ᾗ τὸ εἶναι ἐστὶν ἡδύναμις, cum (inquam) verum siue apparens ostendimus ex ijs quae apta sunt ad persuadendum: quasi diceret oratorem sectari id quod est aptum ad persuadendum: ac siue verum tandem siue falsum esse deprehendatur, nō magnopere curare: sed tantum spectare ut ἡδύναμις sit, ac verisimile. At enim (dicat aliquis) Oratoris demonstrationes non finguntur ad perfectam illam absolutamque argumentationis rationem ac formam, quae & Logicus fabricauit Philosopho, & Mathematicus imprimis amplectitur: sed ad Dialecticam & popularē: quae probabile seu verisimile sectatur: quod sanè quin interdum re ipsa falsum esse possit, prohibet nihil: nam alioquin esset necessarium non verisimile. Quare dum ait Aristoteles oratorem fidem facere diuina & saluedu deikruai, ἢ φαινομένων deikruai, illud diuina & saluedu deikruai, nō quamlibet demonstrationē significat Aristoteli, sed oratoriā tantum quae scilicet cōflatur ex verisimili. ac

* 3

proinde

Concluditur sine Christiana rei iactura honestatisque offensione retineri posse Aristotelis libros.

Denique ostenditur etiā ex ijs quae iam antea erroris nomine damnatas sunt, quaedam adhuc vnicuique defendi posse: reliqua ferme in Ethnico esse tolerabilia

proinde dū ē uestigio subdit *ἢ φαίβεσθαι δεικνύωαι*, id sanè pertinere non poterit nisi ad argumentum illud quod habet quidē speciē verisimilis, sed tamen reuera falsum est: idque, ne idem planè sit cum priore, ipsomet oratore falsitatem sentiente. & hinc est ut statim oratoris Enthymema conferat cum syllogismo quē interdum esse ait *καλλοιστιδόν*, interdum verò *φαίβεσθαι καλλοιστιδόν*. Quid plura? an non iam ante aperte satis indicauerat oratori qui falsa argumentatione utatur, aliter quàm dialectico accidere: ac Dialecticum, si id fecerit, Dialectici nomen amittere, sophistamque censerit: oratorem verò suum adhuc retinere nomen? at hoc quid aliud est obsecro nisi mendacium verisimili respersum eidem concedere? Verisimilia sunt ista quidem, ac prope dixerim necessaria: & hac de causa ipse ne pugnax viderer, iandiu cæperam hac in re deserere Aristotelem: sed (ut verè fatear) veritus interim ne quo modo à germana Aristotelis sententia aberrarem. etenim alicubi subindicare videtur Aristoteles non usque adeo immutabile ac necessarium esse ut causæ quæ in iudicium veniunt, verisimili contineantur, quin possit interdum causa aliqua tractari, in qua veritas necessarijs perspicuisque rationibus eunci ac demonstrari possit: (cum enim *†* assereret quibusdam ne exactissimis quidem rationibus posse aliquid facile ab oratore persuaderi, visus est concedere è contrariò esse aliquos quibus possit aliquid non difficile exactissimis rationibus suaderi) illud igitur *δὴ τὸ δεικνύωαι*, significare poterit veram perfectamque demonstrationem: ac proinde *τὸ φαίβεσθαι δεικνύωαι*, pertinebit ad verisimile. quod si illud, quibusdam ne exactissimis quidem rationibus facile est aliquid suadere; nō de Oratore sigillatim profervi velis, sed in uniuersum, ac de quocunque disputatore: quasi idcirco Rhetoricam velit esse vilem (id enim agebat eo tempore) quia cum apud rudes dicat Orator quibuscumque subtilissimæ perfectæque rationes opportuna nō sunt; Rhetorica quæ communibus vitur & popularibus, huic incommodo prospiciat; ac propterea adhuc neget illud *δὴ τὸ δεικνύωαι*, ad necessarias perfectasque pertinere rationes, eò saltem confugiet pertinax disputator, ut velit per priorem illam particulam tecmirium intelligi: quo reuera, ut est certa quadam iudicandi assentiendique nota; gignitur oratoria demonstratio, ac sine vlla dubitatione *τὸ ἀληθὲς* attingitur; per posteriorem cetera verisimilia argumenta. atque hoc pacto nihil (inquiet) sigillatim statuit Aristoteles de apparenti argumento illo quod quamuis specietenus sit apparens & verisimile, re tamen ipsa orator perspexit esse falsum. Id quod ex eo etiam intelligitur quod eodem ferè in loco in quo asserit oratorem falsa ratione utentem non amittere oratoris nomen. ab eiusdem ratiocinationis usu quicquid significasset alibi, visus est interdixisse ipsi oratori: ita ut quemadmodum Dialectico cui simillimum facit Oratorem cognitio tantum conceditur falsi syllogismi: (ut scilicet sophistam possit refellere) ita oratori videatur vnam cognitionem relinquere ac demandare. Denique dum falsam argumentationem usurpanti oratori, oratoris nomen reliquit, id non ea fortasse de causa facit quod non sentiat eum iniquè agere, ac muneri deesse suo: sed quia reuera hac in re oratori secus accideret quàm dialectico: cum hic vulgò ubi disputando deciperet, amitteret

† l. 1. Rhet.
c. 2.

amitteret Dialectici nomen, sophistaque appellaretur: orator non item. Ut propterea inconstantia potius arguendus videatur Aristoteles, atque in contrarias partes de more trahi facile possit, quàm sine dubitatione vlla mendacij usurpationē turpiter permiserit oratori. Nec fortasse deerit ratio vnde Aristotelem in ijs quæ siue de inuidia excitanda siue de tyrannide tuenda precepit, non dicam omnino tueri (id enim moliri, temeritatis esset) sed aliqua ex parte excusare liceat. Etenim quod pertinet ad inuidiam peritos Medicos imitatus videtur. Ut enim ij interdum humani corporis humores nō idcirco pharmacorum acrimonia irritant, ut grauius dissidium in corpore excitent ac morbum: sed ut torpentes illos ac veluti tabescentes ad saniozem statum reuocēt: nec in uniuersum periculosa medicamenta usurpant ut inferant necem: sed ut grauantem morbum atque adeo ingruentem mortem arceant: sic orator languentem Iudicem ac populum ad inuidentiā excitare & inflammare solet, ut quos mitioribus rationibus ad patriæ bonorumque Ciuium commoda propugnanda, iustitiāmque tuendam excitare nequit, inuidentiā stimulis excitet: ac leniore tolerabiliorēque vitio grauius vitium depellat & detestabile. Ut enim interdū clauo clauus pellitur, ac malo *†* nodo malus quaritur cuneus; ac denique malo sepe medemur malo, sic inuidentiā malo, quo inuidus per improbitatem de alieno mæret bono, vtilitatem & patriæ & bonis viris elicit ac deriuat Orator. Quapropter ubi orator honesta in causa ad inuidiam confugiat excitandam: atque huius ope iustitiam tutari nitatur, peccabit quidem, sed tolerabiliter. Sed & excusari fortasse potest id quod pertinet ad Tyrannidem: etsi (ut verè dicam) leuiter. Nam (si quis rectè reputet) illud ferè vtilitatis referre poterūt prohi Reges ac principes ex ijs quæ Aristoteles de Tyrannidis tuendæ ratione scripsit, quod ex nautica tabula capit gubernator. Ut enim gubernator scopulis inde vadosisque locis omnibus quasi exploratis & cognitis, ea facilius declinat: ita Rex ubi Aristotelicas rationes istas perspetas habuerit, facilius cauere poterit ne ad eas in Regni administratione siue consiliariorum improbitate, siue propria culpa deflectat. Nam etsi nos aduersus illam non instruxit quemadmodum Medici remedia præscribunt quibus venena & anteuertere & curare liceat; veruntamē tyrannicas esse, ac vitiosas mouit interim ac docuit perspicuè. Ita fit ut ij etiam qui in suis scriptis rectæ gubernationis vias aliqua ratione indicare nitantur, ex ipsis gubernationis tyrannicæ institutis vtilitatem capere possint si illa sibi ex Aristotele ponant ante oculos, quæ tanquam infames scopulos commonstrent ac notent. Certè Antonius Cicarellus Fulginas tum in summorum Pontificum Imperatorumque historijs scribendis, tum vberius in varijs T. Liuij locis edisserendis hanc omnino viam atque rationem inisse, ac summa cum laude inisse visus est. Etenim siue sparsim atque aliud agens (quod in Pontificū Imperatorumque historijs acutè sanè atque prudenter fecit) siue data opera (quod ferè in Liuianis disputationibus non minùs piè molitur quàm eruditè) rectæ politiæ atque humanæ vitæ præcepta obseruet, in eā maximè curā incubuit, ut nos ab tyrannidis Aristotelicæ scopulis multoque magis ab eorum præceptionibus qui siue principem (ut dicebam) siue Remp. tam iniquè instituerunt abducant: & sanioribus

† Hier. ad
Ocean.

minoribus institutis, Christianoque imprimis ciue ac principe dignis, imbuat. Nunc ad ea venio quae sunt cum aeternitate coniuncta de quibus equidem sic statuo. Ei qui aeternitatem denegaret Mundo, aut materia statuenda erat sempiterna, ex qua deinde initio temporis Mundus conditus sit: aut ipse Mundus, corporatus quidem, sed ex nulla antecedente materia, erat constituendus: aut denique (quod in idem ferme recidit in dubitatione nostra) certo quodam initio temporis materia procreanda erat: tum Mundus constandus ex ea. Quod si materiam fecisset sempiternam, iam non video cur non longe grauius peccasset, qui materiam potius quam decenti forma ornatuque careret, atque adeo esset turpissima & inordinata, quam Mundum, cuius admirabile est decus, praestantissimaque forma, donasset aeternitate, ac Deo aeternitatis nomine parem fecisset. Quamobrem qui chaos, homiomerias, vel quid tale infinito tempore, cuiusmodi tandem hoc esset, statuunt ante Mundi fabricationem, ij mihi turpiter ac supra quam ferri possit abiectè philosophari videntur. Ac propterea Aristotelis ingenium ac iudicium in hoc etiam elucet vel maximè, qui clarioribus Poëtis, ac philosophis, & (si nonnullis credimus) Magistro ipsi resistit dum chaos informisue materiae aeternitatem introducerent: firmisque argumentis eorum repressit temeritatem. Quod si materiam in tempore procreasset, atque ex ea deinde coagmentasset Mundum, vel temporis item initio Mundum ipsum corporatum, non tamen villo temporis intervallo antecedente materia, effinxisset, iam omnino illi assumenda erat & concedenda creatio: ac statuendum res mortales nulla subiecta materia effectas esse. quae res etsi animorum immortalitate, veraque caelestium Mētium effectione posita sese illi quodammodo insinuare videretur, in magnas tamè illum adduxisset angustias: cū naturalem motū vt erat physicus, et in natura demersus totus; adhiberet rebus omnibus: nullamque mutationē nisi naturalem sensu obseruasset in Vniuersitate. Denique axioma illud, quo tanquā Hercules claua, decertabat, ac tā multa de materia, de motu & generatione, deque Mundo ac beatis Mentibus, & (vt semel dicā) de Natura vniuersa statuebat, abijciendū ac deserendū fuisset illi. Quod sanè in Ethnico qui diuinitus minimè edoctus esset, sed humano sensu philosopharetur ac metiretur omnia, optandum magis fuit, quam magnopere sperandū. Quamobrem rectè quidem ac sapienter Maiores nostri: qui cū edocti essent diuinitus de Mundi creatione, rationes deinde excogitarunt quibus ostenderēt id totum arridere rationi, & cū Natura nullo modo pugnare. Rectè etiā nos ipsi si singularē Dei erga nos benignitatē reputantes qua de ingenij nostri imbecillitate admoneri, ac caelesti luce illustrari voluit, immortale hoc beneficium grato ac memori animo complectemur. At non idcirco Ethnico illi misero hac de causa implacabili ira succensendum est quod vel non viderit, vel non retinuerit creationem. Quanquam si quis in ea sit sententia, vt velit Mundum (id quod non ignobiles Peripatetici tuentur ac docent) ex Aristotelis sententia à Deo verè ac sine vlla dubitatione, tametsi ab omni aeternitate, promanasse, simulque creationem non modò non fuisse oppugnatam ab eo, sed exceptam & constitutam, leuior adhuc (quod Christianae rei interest) erit Aristotelis error: nam licet reuera Mundus sit in tempore

pore

pore conditus ac procreatus, non tamen cum pietate pugnat potuisse ab omni aeternitate procreari. nisi tamen velis res corporatas parem sibi & coaeram effectum gignere posse. (id enim in instantaneis mutationibus intueri licet) Deum autem non posse. Quocirca aeterna illa Mundi emanatio falsa potius quam impia censenda esset: & inscientiae potius quam impietatis notandus Aristoteles. Atque eadem siue etiam maiori facilitate id quod attinet ad Dei locum poterit non dicam defendi, (errauit enim, fateor, atque repudiandus est) sed impietatis nota excusari: quemadmodum proprio etiam loco significauimus. Quod verò pertinet ad somnia quae à Deo immitti negat, quid si quis pugnet de somnijs proprie loqui, non de ijs quae per visum cernuntur, ac visiones appellantur? cum enim asserat non esse putandum à Deo immitti somnia quod haec sint homini cum ceteris animantibus communia, videtur omnino de somnijs loqui non de visionibus: nos enim visiones haud volumus mutis animantibus accidere. Et quanquam dum ait somnia non esse Deo immittenda, additque Deum, si immitteret somnia, prudentibus tantum ac bonis fuisse immittendum, videtur (vt ego quidem existimo) quancunque rei speciem quae in somno diuinitus immitti diceretur, negare; veruntamen quid si quis rursus pugnet Aristotelem saltem variū esse, posseque in varias sententias traduci? nam cum multò ante asseruisset, supra humanam intelligentiam esse originem asserere cur aliqui prauidere quaedam soleant, (loquebatur autè de diuinatione per somnium) nec videri nisi in diuinam causam posse referri profectò, quicquid ad extremum effecerit dum in melancholiam ac mentis excessum quasdam rerum praedictiones reuocare conatur, non potest omnino demonstrari haud visum esse indicare quarundam praesensionum causas vel sibi ignotas esse, vel etiam in Deum esse referendas. Quae ratione quemadmodum ex diuinis oraculis aperte satis didicimus ex somnijs quaedam diuinitus immitti, quaedam minimè, sed & vana esse, ita Aristoteli quantumuis secum pugnare videatur, fatendum esset aliqua saltem (quae scilicet humana intelligentiam superant) debere in diuinam causam referri.

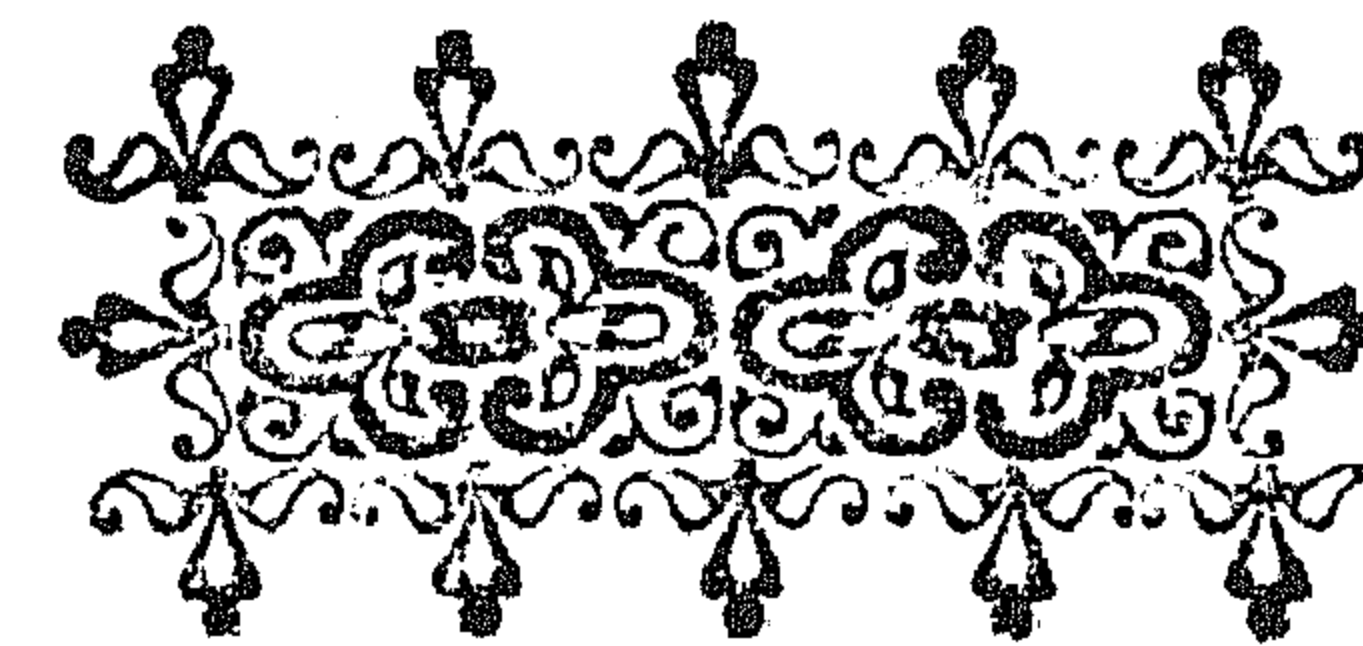
H V N C itaque in modum Aristotelica doctrina (scopulis quod attinet ad pietatem honestatēque obseruatis ac notatis, eosque declinandis) ratione ac via commonstrata; iam non sine ingenti vtilitate licebit vela in altum pandere: ac nobiles Peripateticae Philosophiae merces, opesque ad eius gloriam qui sapientiae author est & elargitor, colligere & reportare.

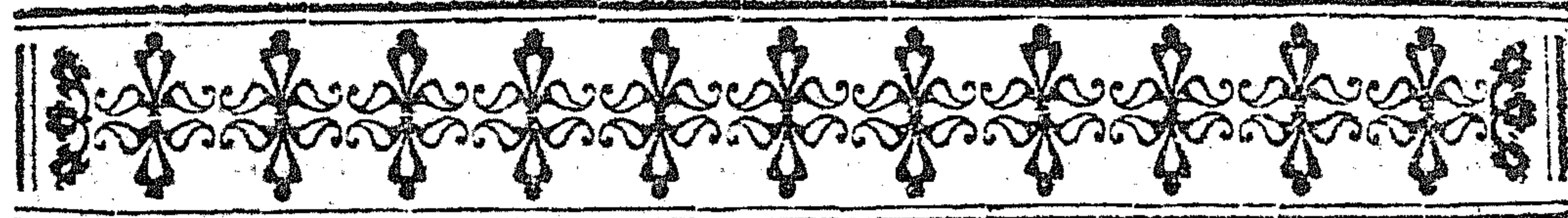
† ad in. cap. 2.

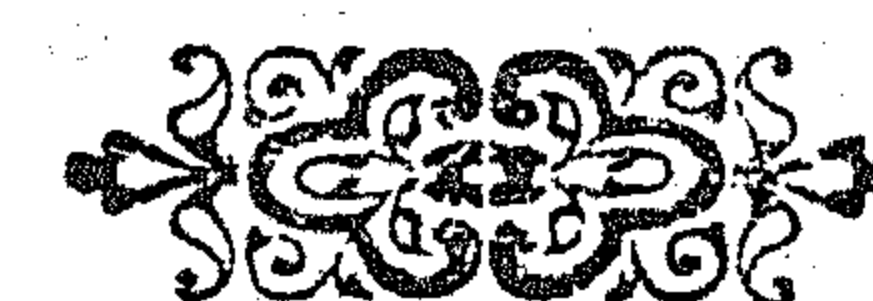
† ad in. c. 1.

† Gen. p. 1. sm, Num. c. 12. Dan. 2. Job. 33. 3. reg. 3. & al. † Deur. c. 18. & alibi.

FINIS LIBRI TERTII
DECADIS PRIMAE.

 IN PLATONIS
 TIMAEVM,
 SIVE
 IN NATVRALEM OMNEM
 ATQVE DIVINAM
 PLATONIS ET ARISTOTELIS
 PHILOSOPHIAM
 DECADIS PRIMAE
 LIBER QVARTVS.

*Q*VAE tribus libris haftenus disputauimus, eò
 pertinebant, atque instituta erant omnia, vt con-
 staret Christiano viro colendam esse Philosophiã:
 atque in primis Aristotelis Platonisque lucubra-
 tiones magna cum vtilitate retineri ac tratta-
 ri posse vbi debita illis cautio adhiberetur.
 Neque enim antea nobis attingenda erant atque
 explicanda decreta Philosophorum, quàm com-
 pertum fuisset posse non inutiliter, immo cum Christiana Reip. bono expli-
 cari. Iam itaque ad Platonis Timæum, hoc est latissimum vberimumque
 naturalis Philosophiæ campum tota sese conuertat oratio: primumque de
 dialogi huius argumento, ac materia disseramus. Cum enim Timæus noster
 in omnium propè ingenuarum artium ac disciplinarum campum intulisse
 pedem, ac diuina humanaque omnia attigisse visus sit nonnullis, nobis sanè
 demonstrandum est certo definitoque instituto ac materia contineri: sicque
 contineri,

PLATONIS;
 Timæus, siue
 naturalis Phi-
 losophia poni-
 tur explican-
 da.
 De materia
 Timæo subie-
 cta.

contineri, ut Physiologia finibus nunquam excesserit. In quam sanè rem ediligentiùs mihi erit incumbendum, quòd in ea aberrasse alios (fatendum est enim: cum hoc ipsum paulò post discutere, atque aperire necesse sit) alios hastrasse, nonnullosque omnino frigidos, ac pumice aridiores extitisse perspexerim: cum tamen praesentis dialogi institutum antea nosse adeò sit necessarium, ut cribro haurire aquam is velle videatur, qui eo ignorato tot tantarumque rerum cognitionem ac scientiam se speret consequuturum. Inprimis autem dubitationes illas proponamus, quae impedimento esse videntur quo minùs id, de qua igitur, agnoscere valeamus.

Quae videantur ostendere Timæum non habere certam materiam in qua versetur.

Non videtur certi aliquid tanquam materiam in hoc dialogo statui posse, cum de rebus adeò varijs agat Plato, tamque diuersa simul permisceat, ut nec ad definitum genus reduci, nec ad certam alicuius rei notitiam, ut decet, conspirare posse videantur. Id autem ex eo facile patere potest, quia dum multa de rebus naturalibus edisserit, persèpe ad diuinas sese attollit: atque in ijs ipsis varia tum ex Arithmetica tum ex Geometria interponit: multaque etiam pertractat, quae tum ad homines in officio continendos, tum ad Respublicas ciuitatesque gubernandas pertinent. Immo de ijs etiam agit, quae continent humani corporis morbos, eorumque curationes: ita ut vel ad febrium, multarumque huiusmodi rerum, quae Medicinae propria cèseri solent, definitionem, medicamentaque deueniat. Huc accedit quod quaedam recenset ab Atheniensibus aduersus Atlantinos praecclare gesta, quae siue (ut multi quidem sentiunt) vera sint, atque in historia habenda loco: siue (ut suspicantur alij) ficta sint omnino & commentitia: siue denique abditos quosdam sensus complexa, symbola (ut aiunt) ac quasi enigmata sint iudicanda, ad definitum genus cum reliquis reduci non possunt: praesertim verò cum naturalibus, de quibus eum potissimum egisse certum est. Etenim humanarum rerum euentus, qui tum ab Historico, tum à Poeta, quanquam alia atque alia ratione, considerantur; oppositis vestigijs distant ab ijs, quae naturalis sunt contemplationis. Neque verò astrorum rationes praetermisit, cum eorum ortum exposuisse haud satis esse iudicans, cursus etiam, conuersiones, conuersionumque varietates notarit: ac praecipue de errantium stellarum numero, situ, comparationibus, ac proportionibus mutuis, deque huiusmodi alijs verba fecerit. Atque ob id factum est, ut cum Hermocrates dicendarum rerum seriem atque rationem Socrati proponeret, primas se Timæo detulisse diceret, quòd hic non solum esset in rerum natura contemplanda, sed etiam in Astronomia versatus. Quod nonnullis occasionem fortasse dedit ut existimarit in Platonis Timæo de Mundi harmonia, astrorumque cursu & numeris disputari. Cum ergo Platonis Timæus à naturalibus transeat ad diuina, iisdemque addat multa, quae non ad vitæ ac Reipublicae institutionem solum, sed etiam ad Astronomiam, Arithmeticam, atque (ut breuiter dicam) ad Mathematicas disciplinas attinent; de humani corporis curatione, ac de moribus, non paucis edisserat; ac tandem res à praesentibus Atheniensibus gestas his omnibus adiungat, videtur sine dubio certum aliquod huius dialogi institutum in praesentia requirendum potius, ac de-

desiderandum, quam praesiniri vilo modo possit. Quanquam ne his finibus terminetur haec dubitatio, ecce tibi Plato, qui Mundi ortum, Deorumque naturam in materia loco nobis proponit. Nam cum Timæus proximè disputaturus, sese excusaret, quòd exploratas atque omnino firmas rationes disputando se afferre posse diffideret, de Dijs, deque Mundi ortu sibi dicendum significauit. Cum ergo o Socrates (dicebat Timæus) multa de Dijs, Mundique genitura à multis dicta sint, ne mireris obsecro si rationes de ijs (Deum autem Mundumque intelligit) probatissimas, exactissimasque afferre non possim: satis enim factum putare debetis, si non minùs, quam quiuis alius probabiles rationes attulerim. Iis Timæus cum de Mundi ortu, tum etiam de Dijs sibi declarauit agendum. Quae tamen quod attinet ad Deos praestitisse quidem Timæum, reliqua verò praetermisit in Atlantico significare visus est Plato. Etenim Critias in Timæi ac Socratis locum ad differendum suffectus, maioremque sibi veniam tribuendam probaturus, quòd minùs validis rationibus sibi esset vtendum, quam Timæus ipse fecisset, ita eum alloquebatur. Quòd quidem non rectè abs te superiora dicta sint, nemo sanæ mentis obiecerit. Quòd autem quae restant dicenda; utpote difficiliora, maiorem exigant indulgentiam, conabor ostendere: quandoquidem faciliùs apparet, ut qui de Dijs differit; satisfacere hominibus videatur quam qui de mortalibus. Haec Critias. Ex quibus Deorum tantum fuisse Timæo tributam disputationem, eademque ab ipso absolutam, satis constare videtur. Haec (ut breuiter dicam) illa sunt quibus efficitur (si tamen efficitur) Timæum certo aliquo ac definito rerum genere minimè contineri. Atque his (opinor) permoti veterum plerique Platoniorum, affirmant in hoc Dialogo non de Vniuersitate illa solum quae sub aspectum cadit; sed de ea etiam quae solo animo cernitur disputari. Quin Proclus tres Mundos cõmunicatur qui huic libro subiiciantur. Ac primum quidem, qui sit ab ægypto, aspectumque fugiat oculorum; collocat in Mente: atque à Timæo contendit per Ideas exemplaque rerum explicari & tractari. Alterum in Atlantimorum Atheniensiumque insulis & regionibus agnoscit: simulque in rebus ab illis gestis. quandoquidem haec omnia à Platone μυθεωκινῶς, ac tanquam arcanas Mundi imagines mystica designatione pugnat afferri. atque hoc pacto Atlantimorum insulas in inferiorem Mundum qui elementis ac rebus corporatis constat; Atheniensium regiones in superiorem Mundum qui caelestis est, conuertens, eorundem Atheniensium Atlantimorumque inimicitias, bellum, historiam denique omnem siue fabulam ad rerum naturalium naturas, affectiones, effectusque traducit. Postremum verò aspectabilem hunc Mundum esse affirmat, cuius ortus & natura accuratissimè describitur & explanatur. Nec tamen interrim desunt qui ea rursus ratione triplicem Mundum materia loco subiiciant Timæo, quòd tum de Ideali (quem Platonici vocant) & archetypo differat Mundo: tum de Mundo hoc aspectabili & corporeo: tum de homine qui sit aspectabilis compendium, & archetypi simulachrum. Sed &

† Ex Proc. lib. 1. in Timæum. † in proem. in Tim. & deinceps l. 1.

† Carp. in Alcim. c. 6. n. 4. & c. 17. num. 1.

Quam varia semper fuerit Platoniorum sententia de materia Timæo subiecta

† *Simplicius existimat à Platone in Timæo agi non de Natura solùm, sed & de rerum omnium effectuore Deo: perinde atque ab Aristotele in postremo de physica auditione libro de motore primo. addit † ortum quoque et naturam explicari sublimiorum & intelligentium Deorum, qui omnino vacui sunt corpore: & quorum imagines sint ij qui in cælo voluuntur atque cernuntur Dij. denique sentire † videtur de rebus tam naturalibus quam supra naturam positis disputari: ac diuina cum naturalibus copulari. Quam sententiam tum † Suidas amplexus est, qui scribit multa à Platone Theologicè tractari in Timæo: tum † Ficinus † Diacetus, & † Steuchus qui & ipsi Theologicum quoque faciunt hunc Dialogum: tum imprimis † Iustinus & † Arnobius: quorum alter, Timæus (inquit) qui liber magno labore ac studio à Platone scriptus est; multa de Deo ac diuinis rebus continet. alter verò, Plato ille diuinus (inquit) multa de Deo disputat in Timæo; atque illa non vulgaria & communia. Quæ eadem (vt † Celsos, † Iulianus, † Porphyrios, & huius notæ viros præteream: qui ex Timæo imprimis Platonicæ Theologiæ decreta hauserunt) fuit † Origenis, † Athenagoræ, † Eusebij, † Theodoretii, atque aliorum quorundam patrum sententia. qui non modò significant de Deo diuinisque rebus non pauca in Timæo tradi; verum etiam in eodem libro antiquæ Hebræorum veritatis vestigia, immo Christianorum mysteriorum significationes ac notas quasdam obseruant. ita vt vel crucis mysterium in Timæo adumbratum ac designatum fuisse † velint. Quod sanè argumentum, quoniam grauissimum est, præcipua cura (et si ab illis, vt est longè varium ac multiplex, varijs in locis sparsimque tractatur) vno eodemque in loco † prosequemur. Sed iam longum esset ea recensere quæ Proclus rursus tam in Commentarijs in Timæum; quam in sua Platonicæ Theologiæ passim disputat vt huiusmodi dialogum non physicum modò, verum etiam Theologicum faciat. Et enim cum non satis haberet tres illos Mundos in Timæum intrusisse, ecce tibi rursus pugnat in Timæo per mathematica symbola diuinas rationes tradi: sic enim † scribit in eo loco in quo Theologicos typos atque rationes profert quibus censuit à Platone res diuinas designari. Ei δὲ λέγει καὶ τῆς διὰ τῶν μαθηματικῶν διδασκαλίας μνησθῆναι, καὶ τῆς ἐν τῶν ἡθικῶν, ἢ φυσικῶν λόγων ὡς τῶν θεῶν θεωρηματίας, οἷα πολλὰ μὲν ἐν Τιμαίῳ, πολλὰ δὲ ἐν Πολιτικῷ, πολλὰ δὲ ἐν ἄλλοις διαλόγοις ὅτι κατασκευασμένα θεωρεῖν, ἐν ταῦτα δὲ πού σοι, καὶ διὰ τῶν εἰκόνων τὰ θεῖα γινώσκων ἐπιειμένῳ τρόπῳ ἔσται καταφανής. ἄπαντα γὰρ ταῦτα τὰς τῶν θεῶν ἀπεικονίζονται διὰ μίμης. hoc est. Quod si vis ex ea doctrina quæ mathematicis rationibus in moralibus physicisque sermonibus continetur, de diuinis rebus mentionem fieri (huiusmodi enim diuina multa tum in Timæo, tum in Politico alijsque dialogis extant disseminata) in ijs sanè locis etiam per imagines diuina percipere expetenti, forma atque ratio perspicua præsto erit. siquidem hæc omnia diuinas virtutes effingunt atque exprimunt. Hæc & alia huiusmodi multa hoc in loco Proclus, qui deinde cum † sibimet obieisset de Dijs intelligibilibus cōtemplationem assumi non alia de causa quam propo-*

† l. 8. phys. com. ult. ac partim etiā in proœm.
 † li. 8. phys. com. 89.
 † in proœm. citato.
 † Su. Verbo Τιμαίος.
 † Fic. in ar. Timæi.
 † Diac. in Symp. Plat.
 † Ste. l. 5. de per. p. c. 4.
 † Ius. or. par. circa med.
 † Arn. l. 2. con. gen.
 † Cel. apud Ori. cō. Cel.
 † apud Cyr. con. Iul.
 † Por. apud Aug. de Ci. Dei, & alios
 † Or. c. Cels.
 † Ath. in Ap.
 † Euf. de præ. præsertim li. x. & seq.
 † Gh. de cur. Gr. af.
 † Iust. in Ap. ad Ant. ante fin. & Athenag. in Apolog. pro Christ.
 † vide Dec. lib. 9.
 † l. 1. Theol. 7. c. 3.

† c. 5. ante finem
 sita

sita Physiologiæ gratia: idque quia necesse sit vbique ab exemplaribus progredi ad simulachrorū cognitionem, cum immaterialia materialium, intelligibilia sensibiliū, separata naturalium specierū sint exempla (ideo enim aiebat. Ἐν Τιμαίῳ τὰ θεῖα τῶν νοητῶν θεῶν τῆς θεωρημένης ἐνεκῆ φυσιολογίας παρακλήθηται. διὸ δὴ πάντα τὰς εἰκόνας ἀπὸ τῶν ἀειγμάτων γινώσκων ἀναγκάσιον. ὡς δὲ εἰκόματα δὲ τὰ αὐτὰ τῶν ἐνύλων, τὰ νοητὰ τῶν αἰσθητῶν, τὰ χρεῖστα τῶν φυσικῶν εἰδῶν) tandem his verbis diluere nitetur argumentum. † Ἐγὼ δὲ πρὸς μὲν τῶν τοιαύτων ἀπάντησιν, διχάζων ποιήσομαι καὶ σοφῆ τῶν ἀποκρίσιν. καὶ † Πλάτων α πάντα καὶ μὲν τοῖς θεῖοις λόγοις ἐπιμέγας τῆς παλαιαῖς φήμας, καὶ τῆ φύσει τῶν θεωρηματικῶν μετέπειτα φήσω. καὶ ποτὲ μὲν τῆς αἰτίας ἐνεκῆ τῶν θεωρημένων ὅτι τὰς ἀρχὰς τῶν θεωρηματικῶν ἀνάγκηται. καλεῖδεν ὡς περ ἀποσκοπῆς καταθεωρεῖν τὸ τῶν θεωρημένων φύσιν. ποτὲ δὲ καὶ θεωρηγέμερον τέλος τί τε εἶναι τῶν θεολογικῶν ὁμνήσω. hoc est. Ego autem ad huiusmodi argumentum cōuenientem perspicuamque afferam responfionem, nimirum Platonem vbique vulgatis Veterum sententijs rerumque ipsarum naturæ insistentem profectui sermones de Dijs & interdum quidem causæ gratia ad dogmatum subiectorum attolli principia, atque inde tanquam ex specula spectare rerum subiectarum naturam: aliquando autem in proposito finis loco ponere Theologicam scientiam. Hæc & alia subinde multa Proclus; in quibus concedit quidem Parmenide diuina, Timæo physica omnia contineri: sed pugnat tamen diuina multa alibi quoque quam in Parmenide reperiri, præsertim vero in Phædro & Timæo. Quapropter, si rem in summam redigamus; Platonis Timæus ex Procli sententia tum in mathematicis illis descriptionibus συμβολικῶς, tum in Politicis δι' εἰκόνων, tum postremò in alijs multis quæ non per Symbola & imagines, sed explicatè docet, & δι' ἐν δὲ ἔστας (vt iste loquitur) per demonstrationē inquam, tripartita ratione Theologicus existimandus est. Denique vt acervatim dicam, † Chalcidius & alij quidam contendunt Geometricis, Arithmeticis, Musicis decretis Timæum esse refertum, atque ingentem mathematicorum præceptorum quasi syluam in eo reperiri. † B. Hieronymus, à quo non longissimè abest † Macrobius, de Mundi harmonia & astrorum cursu, deque numeris in eo agi: † Galenus plurima ex Medicorum officina esse desumpta: atque ad Medicorum artem pertinere: † Plutarchus, † Lucianus, atque Platonicis quidam quos commemorat † Proclus, fabulis ac poetiis comæmentis non carere: ita vt sine ingentem illam annorum multitudinem, siue Atlantidem insulam, siue præscam Atheniensium Rempub. siue eorundem Atheniensium Atlantiorumque bellum spectes, μῦθον καὶ πλάσμα (sic enim loquuntur Platonicis illi) fabulam & figmentum, ne dicam vlcus, id totum faciant. Atque hoc profectò est quod † Timon, cum in Timæum intueretur, more suo cecinit.

† c. 6. ad ini.

† in arg. Timæi.
 † Hier. ep. 31
 qua est ad Eustat. & in c. 5. Amos.
 † Macr. in som. Scip.
 † Gal. l. 8. de plac. c. 15. & al. sapè.
 † Plut. in Solone.
 † Luc. in lib. sacrificijs.
 † Procl. li. 1. in Tim.
 † ex Laer. in Platone.
 † in Sol. ubi de Athlanti co loquitur, qui in Tim. inchoatur.

Ὡς ἀπέπλεσε Πλάτων πελάγεσσι δούματι εἰδῶς.
 Vt conficta Plato astutus miracula fingit?

Ad extremum idem Plutarchus Timæum varijs ac multiplicibus vestibulis, septis, atrijs cinctum esse dum † indicat, qualia (vt idem loquitur) nullum vel poema, vel fabula, vel scriptum habuit, quis non videt hinc etiam indicari,

indicari varijs doctrinarum praeceptis, ac multiplici rerum varietate conflatum esse?

Ostenditur
Timaeum ha-
bere defini-
tam materiã:
& quã sit.

AT VERO, et si hæc ea sunt, quæ satis superque demonstrare videatur Dialogum hunc definitam quasi regionem non habere, cuius terminis septus & circumclusus appareat; si quis tamen rem totam paulò accuratius expendet, intelliget profectò certum definitumque institutum perpetuò retinere. Atque hoc sanè nihil est aliud quàm quod ipsemet Plato *τὸ αὐτὸν* dicere solet: nosque cum Cicerone Vniuersitatem, ac, si nostratum Philosophorum vocibus vti non grauemur, Vniuersum appellemus licet. Quo etiam nomine, quoniam non ab omnibus repudiatur, in reliquo sermone vtemur sæpè. Vniuersum autem non illud in præsentia appello, quod Deum ac res Mundi significat vniuersas: sed quod Natura finibus circumscribitur: atque à Peripateticis (vt eorum multi loquuntur) naturalis entis nomine designari solet. Atque hoc quidem tum Mundo, tum cælo respondere potest. Quamobrem, si quis id de quo in Timæo disputatur, vel Cælum, vel Mundum, vel aliquo eiusmodi vocabulo appellandum existimet, optimè sentiet, dummodo illius nomine naturale ens (vt antea dicebamus) intelligat.

Et quidem huiusmodi materiam, Vniuersum inquam, esse huic Dialogo subiectam, ex triplici quasi via ac sede argumentis desumptis comprobari potest. Et primò ex inscriptione: idque siue Timæus, siue de Natura inscribatur liber. Ac quod pertinet ad inscriptionem quæ dialogo affigitur Timæi nomine, res aperta est: constat enim Platonem, quippe qui Pythagoreorum doctrinæ addictus erat, in rerum naturalium conquisitione Timæum Locrum Pythagoricum potissime sequutum fuisse: in diuinis verò Parmenidem. dum igitur Timæi nomine dialogum inscribit, se de naturalibus verba facere indicat, non secus atque in Parmenide, Parmenidis nomine pro dialogi indice vsus, de diuinis rebus agere sibi in animo esse ostendit. Ac profectò, sicut in ijs libris in quibus Plato Sophistarum superbiam disputando frangere ac reprimere, adolescentesque in rerum cognitione fluctuantes quidem, interdumque etiam omnino rudes, sed disciplina cupidos erudire instituit, sæpe contingere solet, vt si ex Sophistarum, aut adolescentum nominibus, quibuscum differit Socrates, librum primùm inscribat, statim ex huiusmodi nominibus rerum tractandarum materiã agnoscere liceat (in ijs enim instituit adolescentes in quibus potissimùm ab officio eos deficere, quorumue ignaros esse rumor erat: Sophistas verò in ijs redarguit, in quibus suam illam ostentabant sapientiam) ita in præsentia, dum Timæi, qui sanè in rerum naturalium studijs Platone ipso teste, maximè versatus erat, nomen dialogo affigit, eorum de quibus agere instituerat, materiam voluit indicare. Vt quemadmodum ij, qui in scenicis Romanorum ludis aures harmonijs exercitatas habebant, primo tibicinis inflatu ex-audito futuræ comædiæ genus agnoscebant, & (quemadmodum in Lucullo significauit Cicero) Antioxa, aut Andromacham esse affirmabant; ita ij quibus esset perspectum, quàm præclarè Timæus rerum naturalium doctrinam calleret, dialogi genus, atque materiam primo ipso inscriptionis aspectu percipere valerent. Hoc ipsum
(vt ad

(vt ad alteram inscriptionem pergamus) apertè confirmari potest, dum dialogus inscribitur de Natura: siquidem cum animaduerteret Plato, accedere facillè posse, vt aliquis ex prima inscriptione Timæi nomine proposita haud statim perciperet, qua de re agendum foret, inscriptionem alteram, vt in dialogis ferè omnibus vsitatum illi fuit, priori adiecit: atque ita de naturali ente (quod vocant) seu de Vniuerso in hoc libro agendum esse significauit.

Id ipsum, vt alteram quasi viam ingrediar, suaderi potest ex Platonis verbis desumpta ratione: cum enim Critias suo aliorumque nomine Socrati exponeret, statuisse ipsos, vt Timæus primus edisserens, à Mundi ortu exordium ducens, ad hominis vsque naturam progredieretur; rationem instituti afferens, assererat id sibi ceterisque visum esse, quia hic in rerum natura contemplanda maximè esset versatus, Quod si ea quæ in hoc dialogo explicare instituerat Plato, eam ob causam detulit Timæo, quia in rerum natura contemplanda maximè versatus erat, profectò verisimile est de rebus naturalibus, seu de Vniuerso in Timæo disputari: secus enim Platonis rationem vanam omnino esse non immeritò aliquis posset suspicari. Quod si quis obijciat ibidem à Platone in Astronomia versatum appellari Timæum, & tamen ex opinione nostra de rebus ad Astronomiam pertinentibus illum non agere: ac proinde dum eodem in loco Timæus in rerum natura cognoscenda versatus existimatur, inferri minimè posse Platoni de Vniuerso, siue de rebus naturalibus esse disserendū; sciat hic tantum abesse, vt ratio nostra hinc aut falsitatis conuinci, aut labefactari vllò modo possit, vt potius explicari hic potest, infra opportuniore loco † declarabitur. Interim illud in memoriam sat erit reuocasse, multas siue artes, siue disciplinas reperiri, quæ faciliorem nobis ad aliam siue artem, siue scientiam comparandam, aditum præbere solent. Quamobrem si forte contigerit, vt Astrologia ad res arcanas Naturæ cognoscendas viam nobis patefaciat, profectò de Natura disputantem Timæum facturum Plato, non nisi eo consilio hunc tantquam Astrologiæ peritum antea commendasse, & quasi ostentasse credendum est, quàm vt persuasum foret eum res à natura inuolutas facilius introspexisse. Sed dices. Esto in præsentia Astrologiam tantquam Physiologiæ vtilissimam commendarit, ac proinde hoc nihil obstat quominus Timæi disputatio naturalis futura sit vniuersa: at nulla ob id ratione euincitur, ac demonstratur res omnes naturales potius, ac Mundum ipsum Timæo tantquam materiam subijci, quam certum aliquod ac definitum rerum naturalium genus, ac partem: cum si vel de solo homine toto dialogo disseruisset, optimè concludatur vniuersum dialogum esse naturalem. Sed profectò ipsemet Plato ibidem ab hac dubitatione locum hunc pulcherrimè vindicauit, nam cum statuisset vt Timæus, quippe qui rerum naturam maximè exploratam haberet, primo loco disputationem iniret, continuò addidit, à Mundi ortu, vsque ad hominem ei progrediendum esse. Vbi sanè (si rectè animaduertas) extremos naturæ fines Timæi quoque disputationis fines.

† infra ubi
de Astrol.
ad 7. & lib.
8. partic. 19

fines futuros ostendens, totam rerum naturalium vniuersitatem ei proponit pertractandam. Sed huiusmodi verba, vt maximè significantia sunt, ita etiam vberius, ac subtilioribus ponderibus paulò post examinabimus. Nunc ea subiiciamus, quæ habuit Timæus, dum Socrati, vt ante disputationem Deum precaretur hortanti, ita respondit. Probè consulis Socrates. Nam cum omnes, qui mentis quoquo modo compotes sunt, in operis cuiuslibet vel magni, vel parui principio inuocare Deum soleant, quanto nos æquius est de Vniuerso siue genitum sit, siue ingenitum disputaturos, nisi forte desipimus, inuocare diuinam opem? Ecce tibi Timæus, qui non aliam quàm de Vniuerso pollicetur disputationem. Dicit autem de Vniuerso vtrum genitum sit se disputaturum, non quia illam tantùm de Vniuerso dubitationem explicare, absolutamque tractationem despiciere velit: Sed quoniam Vniuersitatem contemplanti id priore loco, ac quasi omnium fundamentum & caput occurrebat inuestigandum. Quamobrem paucis interpositis, propositam hanc de Vniuerso dubitationem, vniuersæ disputationi subiectam esse negat: primo autem loco exponendam, & eorum quæ exponenda sunt, partem esse significat, cum dicat. Vniuersum igitur hoc, (atque ita propositam rationem dilucidabo, nouamque his ex verbis desumam) cælum, siue Mundum siue quo alio vocabulo gaudeat, cognominemus: de quo primùm consideremus, quod in quæstione de Vniuerso ante omnia inuestigari debet, vtrum ne semper fuerit sine vllò generationis principio: an genitum sit ab aliquo principio sumens exordium. His (inquam) Plato, quippe qui paulò ante precationis vtilitatem demonstraturus, difficillimam de Mundi ortu controuersiam posuerat explicandam, hanc, ne statueremus disputationem continere omnem, disputationis partem aliquã sibi tantùm asciscere, Vniuersitatemque ipsam totius libri materiem esse decernit. Hoc ipsum perspicue ex eo etiam ostenditur, quia cum Timæus ad primæ materiæ inquisitionem transire vellet, Sed hanc (dicebat ipse) de Vniuerso disputationem ab ampliori diuisione, quàm supra ducamus. Id quod confirmari potest ex verbis, quibus Timæus vsus est, dum ad mutarum animantium ortum declarandum progredieretur: ita enim loquebatur. Sed iam disputatio illa de Vniuerso vsque ad generationem hominum nobis proposita finem penè suum adeptam videtur, Et in extremo dialogo, iam igitur (inquit) nostra hæc de Vniuerso disputatio finem habeat. Atque hæc sit ex Platonis verbis desumpta ratio.

Hoc ipsum tandem (vt ex postrema sede rationes depromam) ex tractationis processu demonstratur: Etenim Timæi disputatio ab Vniuersi ortu, & causis ducitur, atque in homine tanquam in contractiore Vniuersi specie (siue forma & parte) & quasi epilogo terminatur. At cum rei initia primùm & causa in qualibet scientia explicari debeant, contractioresque eiusdem partes postremo loco sint declaranda, sequitur vt cum Vniuersi principia primùm, ac minùs communes eiusdem Vniuersi partes postremùm

stremùm inuestigentur, vnum Vniuersum huius sit materiæ tractationis. Et hoc est profectò id quod nos docere voluit Plato, dum assererat Critias sibi caeterisque visum esse, vt Timæus à Mundi origine ac procreatione incipiens, vsque ad generis humani naturam deueniret: ita enim principia Vniuersi primò, hominisque naturam postremò explicanda proponens, indicauit Vniuersum ipsum Timæo ad dicendum argumentum suppeditare. Quod si ea de quibus disputat Timæus; sub vno quasi oculorum aspectu ponere velimus, id ipsum per quandilucidè perspicere licebit: nam cum Mundi causas atque principia in ipso disputationis ingressu proposuisset Timæus, statim eum singularem esse cõprobat: & ad absolutam vniuersamque eiusdem compositionem deuenit. Quocirca declarauit ex elemētis primò, deinde ex omni materia constare: tum exposuit qua figuratum sit forma, ipsiusque formæ ac figuræ conditiones, atque ea denique omnia, quæ ab eius essent compositione excludenda. Atque ita Vniuersitatis mole constituta, animam illi accommodatam fuisse, & qua ratione id factũ fuerit, significauit. Postea verò de ipsius animæ constitutione, de temporis errantiumque siderũ ac caeterarum stellarũ ortu, deque multis alijs, quæ hæc omnia consequuntur, disputationem suscepit: mox, singulis animalium generibus propositis, de diuino primùm, quod in Sidera ac Demones partitus est, verba fecit: subindeque de homine, vt scilicet eius generis, quod terrenis animantibus continetur, naturã explicaret, dicere aggressus, tũ de animorum nostrorũ procreatione, eorundemque ex astris, quibus aptati fuerant, migratione, ac descensu, deque reditu et ascensu, tũ præcipuè de humani corporis principijs, ipsorumque coagmentatione, de animi & corporis cõgressu & coniunctione, de animantis motibus, de sensu origine, ac de affectionibus quæ animo per sensus contingunt disputauit: (nã cur hæc materiæ, elementisque præposuerit, docebimus proximo libro vbi de æconomia differemus) ac statim humani corporis partes, munera, quæque ei accidere dicuntur, considerare aggressus est: deinde verò egit de materia, de elemētis, deque eorum motu, & concretionibus: ob idque etiã de metallis, ac de corporibus reliquis ex cõcretione ipsa prodeuntibus. Præterea verò ea explicauit, quæ sensibus ex elementis cõtinentur: indeque ad sensus ipsos, eorumque obiecta, vt vocant, deuenit; ac tandem ad hominem sese referens, de eius partibus, deque ijs, quæ illi attributa sunt, caeterorum quoque animalium procreationẽ, atque ortum eãdem oratione perstringens; sermonem absoluuit. Hæc sunt, quæ Timæi complexa est disputatio. Quæ cum sint eiusmodi, vt Mundi, siue Vniuersi gratia tradita esse constet, illud sine dubio consequitur, vt Vniuersum siue Mundum, rei subiectæ locum retinere necesse sit.

S E D quoniam de dialogi materia ex dictis satis apertè constat, reliquum est, vt rebus naturalibus (his autem pro naturali Peripateticorum ente, quod cum Vniuerso recipiari dicebamus, vbi commodè potero, libenter vtar: insolens est enim entis nomen, ac supra quàm ferri possit à latinitate abhorret) Vniuersum respondere ostendam: cũ enim non eadem apud omnes sit Vniuersi notio, sed varia eius nomen apud Philosophos significare soleat, idcirco ne id quod ad nostrã de Timæi instituto opinionẽ confirmandã omnino attinet, sine

Quid propriè intelligendum sit Vniuersi nomine, quod Timæi materia statutum est.

probatione relinquere videamur, operæpretium erit demonstrare illud in rerum naturalium loco esse accipiendum in præsentia. Et quanquam id colligi possit ex iisdem rationibus, quibus comprobauimus Vniuersum esse id de quo disputatur, quemadmodum constare facile poterit eas accurate reputantibus; ipse tamen his prætermis, noua quadam, atque admodum explorata (ni fallor) ratione ex Platone ipso ducta, veritatem hanc firmare, atque illustrare conabor: idque quoniam affirmat Plato, hoc Vniuersum corporeum, aspectabile, itémque tractabile esse constitutum: ac denique in ipsius coagmentatione nihil materiæ fuisse extra relictum. Dum enim Vniuersum corporeum facit, illud à rebus simplicibus, materiæque omnino solutis vindicat, & disungit: dum aspectabile, & tractabile extitisse contendit; naturalibus attributionibus illud ipsum subijcit: proindeque ab ijs, in quibus Mathematica disciplina versantur; differre ostendit: etsi enim magnitudo, siue quantitas (quam vocant) singulos sensus mouere possit; vt Aristoteles secundo de anima scriptum reliquit: id tamen non nisi earum qualitatum adminiculis assequitur, quarum sensus ipsos afficere proprium est. Quamobrem cum illud quantitatis genus, quod vario modo Mathematicus contemplatur, quantum Mathematica contemplationis est, nec aspectabile, nec tractabile, nec denique ijs rebus, quæ sensus permouere solent, expositum sit, sed sola animi cogitatione attingatur, illud citra controuersiam consequitur; vt cum Timæus Vniuersum hoc corporeum, de quo disserit, tractabile, & aspectabile fuisse doceat, à Mathematicorum corpore, siue magnitudine differre demonstraerit. Postremò dum in eius coagmentatione nihil extra relictum, sed ex omnibus totis, atque perfectis totum opus perfectum, atque absolutum fuisse declarat, omne naturalium rerum genus, non autem certam aliquam earum partem comprehendere ostendit. Atque hoc modo artificiosè, accuratèque Plato noster à Mathematica, diuinæque scientiæ materia, id quod Timæo subiectum est, determinat: ac simul definitam aliquam rerum, quæ sub sensum cadunt, sibi partem haud vendicare, sed omnibus quæ natura constant, respondere ostendit. Quare id ipsum quod apud Peripateticos rerum naturalium nomine significari solet, Vniuersitatis, quam materiam esse statuimus huic dialogo subiectam, notione hîc designari compertum est. Atque ex his tum id, de quo agitur, tum quam latè pateat quidque propriè significet compertum est.

Chalcidius.

Quare Chalcedij opinio hac in re non omnino mihi probari solet: cum enim existimauerit in hoc dialogo agi de statu vniuersæ rei, omniumque eorum, quæ Mundus complectitur; causam, (vt ipse loquitur) rationemque præstari, Mundum siue Vniuersum in subiectæ materiæ loco videtur agnoscere: at qua ratione Vniuersum hic sit accipiendum, vel peruersè explicat (subdit enim Geometrica geometricis, Arithmetica arithmeticis, Musica musicis, singula denique domesticis; eius verbis vtor; consanguineisque rationibus declarari, quasi res philosophicæ omnes subijciantur Timæo) vel certè non explicat. Quod tamen dum varia eius nomine significari solent, vel maximè erat declarandum: ac præsertim quod an res aliqua indissolubilis, ac diui-

ac diuina sortis particeps effecta, ad huiusmodi Vniuersum redigeretur, quæue ratione (si id contingeret) redigeretur, non modò Platonicæ Philosophicæ rudem, sed vel eum, qui non mediocres in ea progressus haberet, facile latè-re poterat. Atque ob id factum est, vt non indocti homines Vniuersi nomine decepti (id quod in huius disputationis progressu constabit) ac rationis ignari, qua erga ea sese haberet, quæ à materiæ contagione essent separata, graui-ter decepti sint. Qua in re illud cauendum etiam maximè Chalcidius erat, vt cum Plato differens de Vniuerso, non modò eius statum respiciat, verum etiam originem, atque constitutionem, immo verò ex præstantissimo illo diuinæ mentis exemplari opificis studio, & probitate iam iam proficiscentis Vniuersi originem, constitutionemque primùm declaret: ac statum tandem (cuiusmodi ille ex Platone sit) constitutione patefacta contemplandum relinquat; nequaquam assereret Platonem agere de statu vniuersæ rei, sed de Vniuerso, siue de Mundo, nihilque præterea adderet: namque hoc pacto significasset tum Mundi originem atque molitionem, tum statum, tum denique ea omnia, quæ ad illius cognitionem ex Platonis decretis facere videntur; Timæi contemplatione contineri? ob id enim Plato, ne quis suspicaretur, se de Vniuersi statu explicando ita cogitare, vt ad originem, ac procreationem despicendam animum induxisset, à Mundi ortu exordiendum exposuit. Ac Timæus cum orationem omnem concluderet, & peroraret, quo munere sub Atlantici initio functus est, ne de consilio essemus incerti, quo de Vniuerso sermonem habuisset, Mundum re quidem iandiu, sermone verò nuper Deum pronunciauit effectum. Quamobrem S. Augustinus octauo de Dei Ciuitate libro dialogum hunc de Mundi constitutione appellare non dubitauit: hocque illi nomen Plato ipse inuidisse visus est, dum de materiæ natura acturus diceret. Oportet igitur eum qui Mundi constitutionem verè narraturus sit, erraticæ quoque causæ speciem naturæ ipsius instinctu miscere. Quanquam cum ex constitutione statum etiam (vt dictum est) contemplandum relinqueret, Vniuersum, qua statutum est ratione; tanquam materiam Timæo subiecisse, præstat existimare. Chalcedij itaque sententia Aristotelis Physiologia magis accommodata est, quam Platonis Timæo. Aristoteles enim, quippe qui Mundum æternum esse putabat: ac (si neque ab æterno ortum duxisset ex eius sententia credendum est) illius originem in controuersiam reuocare, immo euertere cupiebat; statum, aut maximè, aut solùm rationem habuit. Plato autem ita de Vniuerso egit, vt omnis propè eius oratio ab origine profecta, & in constitutione posita fuerit. Quapropter scitè admodum Cicero, qui dialogi materiam optimè contemplatus, de Vniuersitate librum inscripsit, & appellauit. Proclus autem in salebris nòs reliquit: etenim ad initium suorum commentariorum in Timæum scripsit quidem Platonicæ Timæi institutum omnem Physiologiam, seu naturæ rationem attingere, & Vniuersi contemplationem à principio in finem vsque spectare, idque his verbis, "Οπ μὲν ἡ τῶν Πλατωνικῶν Τιμαίου πρὸς τῆς πῆς ὅλης φυσιογνωσίας ἀντίχρησις, ὡς πρὸς τὴν τῶ πάντων ἀνίκηθ' ἀσφάλειαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τέλος τῆτο πρὸς γ' ματενο μένου, τοῖς μὴ π' ἀντ' ἀσπ' ἰσχωτῶ μένοις πρὸς τοῖς λό-

S. Augustinus.

Cicero.

Proclus.

218, ἀναγνώσει μὴ καταλείπει, Id etiam visus est interdum confirmare in sua Theologia dum diceret, γὰρ εἰ μὲν τὸ Τιμαίου πῶς ἄλλω οὐκ ἔστι φύσις θεωρίας ἀναγνώσει δὲ ἠιστάσθαι, Nobis autē ex Timaeo vniuersa de Natura doctrinā cōtēplationemque afferre licebit, ac rursus, καὶ τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν εἰς ἓνα τὸ Παρμενίδῳ αἰοῖ σμικρῶν ὡσπερ δὴ πῶς οὐκ ἔστι φύσις ὁμοίωσι μὴ σύμπασι τὸ Τιμαίος ἀπέχει ἀπὸ πάντων ὁμολογεῖ τὴν σμικρῶν συνορῶν διωκεμένην. Vniuersam Platonice contemplationem (de diuina loquitur) ad vnum Parmenidem referemus: quemadmodum naturalem doctrinam omnem Timaeo concludi apud eos omnes in confesso est qui vel leuiter id diiudicare valēt. Sed tamen interim dubitationes, quae ob materiam disputationi subiectam in huius libri decursu passim emergunt, praetermisit: quae sanè cum adeò varia sint, ac perdifficiles, vt nec authoris institutionem agnoscere, nec certam eorum, de quibus agitur, cognitionem assequi sine illarum explicatione possimus, profectò ab interprete, & ab eo praesertim, qui tunc in Academia primas ferret, atque ob id (vt ego quidem existimo) Academicæque Philosophiæ successor diceretur, silentio sine crimine inuolui nullo modo poterant. Quod si aliquas animaduertit attigitue dubitationes, ita sanè (id quod & iam indicauimus antea, & infra perspicuum fiet) ob eas commotus est, vt praesentem dialogum non Naturalem solum sed Theologicum etiam interdum fecerit: interdum vim naturalem simul ac supernaturalem (vtendum enim est hac voce, quousque occurrat melior) eidē tribuat, ac mixtum denique & tripartita illa Mundorum multitudine variatū censendum esse decernat, quemadmodum iam antea quoque ostendimus? Quamquam maioribus etiam procellis iactatur: de quibus, ne eadem repetere cogamur, paulò post, nec inopportune dicemus. At verò de Iamblichò nihil certum. nam dum ait omnem Platonis contemplationem Parmenide ac Timaeo contineri, diuinatione potius, quam ratione opus esset ad eius sententiā assequendā. Sat sit optimè ex illius opinione defendi posse vniuersam Physiologiam ad dialogum hunc pertinere, si, quemadmodum Proclus existimare visus est, Platonice contemplationis nomine, quam omnem in Parmenide atque in Timaeo positam esse voluit; diuinam, naturalemque scientiam intellexit; ita vt Mathematica disciplina nulla ratione habita, reliquas Philosophiæ partes quae verè in contemplatione versantur, ad Parmenidem ac Timaeum reuocauerit: quasi significare vellet Parmenidi diuina, Timaeo naturalia fuisse attributa. In qua sententia, quod pertinet ad res naturales, Timaeique materiam, Simplicium etiam aliquando, atque ante illum Alexandrum Aphrodisiense fuisse, ex ijs intelligi potest, quae in libros Aristotelis de Caelo idem Simplicius praefatus est. Etenim cum vellet Alexander Aristotelem ibi de Vniuerso agere, quatenus constat ex omnibus naturalibus corporibus; addidit, Platonem quoque in Timaeo hoc nomine accepisse Vniuersum, atque hac de causa ex Timaeo proferebat illa verba. Vniuersum igitur hoc caelum, siue Mundum, siue quo alio vocabulo gaudeat cognominemus. Ex quibus sanè verbis (vt supra ostendimus) non modò intelligitur ibi Vniuersi appellationem pro rebus naturalibus omnibus sumi, verum etiam eodē nomine Timaei disputationi tanquam materiam subijci. At verò Simplicius

Iamblichus.

Simplicius & Alexander.

lib. 1. cap. 5. m.

cap. 6. inf.

cum

cum Alexandrum ea ratione argueret, quòd Aristoteles non in libris de caelo, sed in vniuersa Physiologia de rerum naturalium Vniuersitate differeret, ac propterea Timaeum vellet non libris de caelo, sed toti Physiologiae respondere, sine dubio Vniuersum Timaei materiam esse sumpsit & iudicauit. Quòd si in contrariam sententiam ire visus est aliquando: ac multa attulit quibus Theologicū fecit hunc Dialogū, hac verò quā vim habeant, & quò spectent, dicam paulò post. Ficinus autem Vniuersum ipse quoque Timaei disputationi subijcere; illudque in rerum naturalium loco habere visus est, cum in huius dialogi argumento (idque primo capite) asseruerit Platonē naturalia omnia Timaei oratione completti, sicut Parmenide cuncta diuinorum genera comprehendit: rursūque ad extremam eiusdem capituli partem vniuersam Naturam huius libri subiectum (eius verbis vtor) esse statuerit. Verum cum vniuersa huius Naturae nomine seminariam quandam viuificamque (quam appellat) virtutem toti Mundo infusam, animaeque mundanae subditam, ac materiae denique praesidentem intelligendam esse subiecerit: eandemque decreuerit Timaei (vt ille ait) esse subiectum; Vniuersum ipsum pro rebus naturalibus accipi posse, prohibuisse visus est: idque ea ratione primum, quia cum huiusmodi seminariam, siue (vt est apud illum) seminariam hanc virtutem, quam Timaeo subiectam fecisse diximus, mediam inter animam & materiam constituat, anima & materia, quae duo ad Vniuersum, atque ad res naturales nos redegitimus, rei subiectae rationem subire minimè poterunt. Deinde verò quia si Mundum & Vniuersum rerum naturalium locum obtinere profiteamur, non modò materiam atque animam, sed elementa etiam, concretaque corpora, ac materias cuiuscunque rei partes, & (vt breuiter dicam) omnia quae natura constant, subiecta re contineri est necessarium. Ficinus autem cum seminariam virtutem illam Mundo infusam esse velit, fateri cogitur, à Mundo, atque à rebus omnibus quae natura constant, ex sui natura esse diuersam: ac proinde, si materia, elementa, quaeque ex his coagmentata sunt, naturalia censentur, ad Vniuersum, quod seminariae virtuti ex Ficino respondet, nullo modo reduci poterunt. Quae etsi virum hunc existimasse credi vix possit, ex eius tamen decretis, ex quibus id ei tribuere cogimur, consequi certum est. Quod sanè ita sese habere, apertius comperiemus, si quam de seminaria virtute opinionem Ficinus habuit, ex Proclo, à quo eam abstulit, ab origine arcessere voluerimus. Nam cum animaduertisset Proclus Naturam, de qua in Timaeo agitur; cuiusque nomine dialogus inscribitur; variè à varijs acceptam, eos (vt ipse ait) perturbare, qui ad Platonice Philosophiam incumberent; considerandum sibi proposuit, vndenam ipsa prodiret: quae esset ipsius potestas: ac quousque denique suas vires extenderet. Quare varijs antiquorum opinionibus allatis, quas recensere nihil in praesentia interest, tandem decreuit naturam ex Platone medium locum retinere inter animam, & naturales facultates: esseque quandam substantiam (liceat autem hac voce pro ipsius Procli λόγῳ vt: est enim in Philosophia satis trita, licet Ciceroni inusitata) quae rationes ac semina rerum omnium habeat: omnia generet, iisdemque vitam.

Ficinus.

Proclus rursus, & Ficinus.

lib. 1. in Tim.

que vitam impertiat. Hæc Proclus. Quæ cum legisset Ficinus, pro suis usus est, asserens huius libri subiectum esse vniuersam naturam: hoc est seminariam quandam, viuificamque virtutem toti mundo infusam, animæ quidem mundanæ subditam, materiæ verò præsentem. Atque hæc Naturæ definitione allata in eos sese coniecit scopulos, è quibus quo pacto euadere possit non satis video. Neque verò compertum habeo, quam ratione eos vitarit Proclus: nam etsi non ob id in illos incidit, quòd Physiologiam, aut τὸ πᾶν, aut φύσιν pro re subiecta constituerit, dum tamen φύσιν, quam seminariam vim illam faciens, non ab anima solum; verum etiam à naturalibus facultatibus seiungit; ipsæque intermediam esse contendit, profectò eadem tempestate ad eos delatum esse perspicitur. Neque omnino mirum: nam cum sæpè contradicendi libidine, potius quam ratione ad multas antiquorum opiniones oppugnandas raperetur, Aristotelicaque præsertim decreta consistere agreferet, nisi Academiam, seu potius sua noua dogmata redolerent: Naturæ nomen, atque notionem, de qua variæ exorta erant sententia, ita accepit, vt si consilium accuratè exquiramus, quo noster Plato Naturæ nomine in dialogo inscribendo usus sit, Procli opinionem aut infirmam, aut à Platonis mente omnino alienam existimare debeamus. Si enim Naturæ nomine in dialogo inscribendo id intelligat Plato, quod Proclus ei tribuit; atque inscriptio, quæ ex rerum tractandarum natura petenda fuerit, ipsis rebus debet respondere, easque etiam sui vi designare, qui fieri potuit, vt Plato de materia, de elementis, deque concretis corporibus differens, Naturæ nomine dialogum notarit, atque illud in seminaria virtutis loco duxerit, quæ à materia, ab elementis, & à reliquis denique corporatis rebus tanto intervallo disiungitur? Alia etiam de opinione huius essent dicenda, quæ ne suscepta de dialogi instituto longius, quam par est producat, oratio, alibi, dum scilicet de operis inscriptione agendum foret, opportuniùs prosequemur. Nam quod scribit idem author de tribus illis Vniuersitatibus, id sanè commentitium esse docebimus paulò post.

A DVBITATIONES.

I AM verò dubitationibus satisfaciendum est: quæ sanè quoniam multæ sunt ac variæ, ac varias in partes Timæum veluti deriuant & distrahunt; eã mihi veniam dari postulo vt ad singulas distinctè et enucleatè dicere liceat. Etenim quod Peripatetici & ante Physiologiæ initiũ, et in singulis partibus insistentes faciunt, dũ de subiecta materia & in vniuersum & pro singulis partibus tam distinctè disputant & copiosè; vt constet Aristotelem & omnes naturalis scientiæ partes explicasse: & Naturæ finibus interim non excessisse; id ego non tam varijs in locis, sed in hac vna disputatione efficiam, vt ne verbũ quidem (si fieri possit) de Timæi materia siue vniuersim siue sigillatim amplius mihi sit faciendũ: sed uno eodẽque in loco ad omnes Platonica Physiologiæ partes aditum sternam ac riam. Age itaque dubitationibus (vt dicebam) satisfaciamus: atque ei primũ, qua Timæum ad rerum diuinarum contemplationem sese attollere; proindeque naturalibus diuina permiscere dicebatur. Et quoniam non solum Dei, atque Idearum nomine, sed & animæ gratia plurimos commouere solet, atque alijs etiam obcælestes

substantias

substantias siue naturas, dubitationem posset afferre, idcirco omni ex parte eam tollere tentandum est. Primo autem loco, quod ad DEVM attinet expendamus. An igitur iurè de Deo in naturali disputatione agere potuisse existimandum est, quoniam eorum quæ oriuntur & occidunt; adminiculis, atque ipsius Naturæ initijs ad illum peruenerit? Minimè verò. Quæuis enim Peripatetica disciplina fortasse accommodata eorum sit opinio, qui tuentur in Physiologia non iniuria doceri ab Aristotele DEVM esse singularem, immobilem permanere, atque huiusmodi alia, quòd Physica ratione, motu videlicet; vtatur; hæc tamen philosophandi ratio Platonis stylum non ita redolet, vt ei addictus omnino fuerit, quemadmodum plurimi sentiunt de Aristotele. Ad quod sanè ostendendum, vel ratio, qua de Ideis egit Timæus, satis esse poterit, si naturalem eam esse concedamus. Etenim si ex ratiocinationis natura rei de qua agitur, contemplationem diiudicandam existimabat, nihil erat cur assereret Idearũ considerationem haudquaquam esse eius loci, cum sensu, naturæque initijs viteretur. Quanquam non minùs obscurum est in presentia ratiocinationem illam sensu, Naturæque initijs niti, quàm sit ambiguus controuersia status. Quare styli, rationisque varietate, qua de Vniuerso differit Timæus; vtatur. Cum enim multa exemplis & translationibus illustret, plurima ad Mathematicas figuras, atque ad numeros, vel saltem ad symbola reuocet, (si enim naturales rationes in Mathematicis illis lateant, symbola potius erunt existimanda) nonnulla priscorum opinione decernat, aut simplici exponat narratione: quam plurima etiam comprobet rationibus ex sensu petitis, quædam etiam complectatur fabulis, atque alia alio modo tractet: profectò singula ad styli normam Characterem accipere, atque ex ratione qua de ipsis agitur, nomen formamque sortiri necesse esset. Quocirca Timæus dum disputat de Vniuersitate, quamuis Physici partes sepius sustineret, interdum tamen historici, non rarò etiam Mathematici; aliquando Oratoris, quandoque etiam Poëtæ personam subiret. Ac propterea dum animi naturam explicat numeris, non Physicus, sed Arithmeticus esset: dũque elementa figuris componit, Geometra, dum autem de animantibus ijs verba facit; quos ille δαιμόνας appellauit, (nos cũ M. Tullio lares, si placet, nominemus: quamquam cum ij nonnihil differre videantur; idque Tullio ipso non repugnante, nihil est quòd tritum Demonis nomen relinquamus) Historicus potius esset, quàm Naturalis, cum a priscis vsque temporibus exortam de illis opinionem, fama & eruditione accipiens, inter Vniuersi partes eos constituat. At verò dum Terram Deam facit, Deorum antiquissimam, nec non diei noctisque custodem, Poëtæ euaderet. Ad extremum dum primæ materiæ naturam artificiali auri permutatione, vnguentorum constitutione, matris, loci, atque aliarum huiusmodi rerum translationibus, & comparationibus inquirat, & explanat, ac bilem vberius affluentem & astuantem nauis, animæque compages funiculis, eandemque bilem ad ventrem transmissam, transfuga, corpus verò ciuitati simile facit, fieret Orator. Quinetiam cum ea Poëtæ quoque conueniant vel maximè, Poëtæ personam rursus subiret. Quæ sanè dum Physicis de rebus

se agere

De Deo.
Prima opinio
Confutatur.

† vide li. 6.
ad init.

se agere passim proficitur; affirmare minimè ausim: etsi Aristoteles lib. 1. Rethoricorum ex rationis qua de re aliqua disputatur; conditione atque natura, rei ipsius considerationem perpendit, artificique nomen tribuit. atque in Poëtice artis libro, vel Socratis disputationes, si quibusdam credimus, reuocat ad Poësim, quod imitatione, quam Poëta propriam censet, minimè careant. Ergo quamuis rerum quæ oriuntur, Naturæque præsidij ad Deum sese extulisset Timæus, ex probationum tamen natura contemplationis genus (vt ego quidem existimo) diiudicari apud Platonem non debet. Num itaque ea ratione tuebimur Platonem quod de Deo, non vt dere Timæo subiecta, sed vt de Vniuersi; quod tanquam materiam eius orationi subiecimus; principio & causa disputari? Ita sanè arbitratus est Ficinus: dum enim res naturales diuinarum effectus & similitudines esse, atque idcirco ad diuina Timæum surgere affirmavit, ostendere hac ratione instituit Platonem de naturalibus differentem, tum ad Ideas, quia videlicet sint naturalium exempla, tum (quod ad rem nostram in præsentia facit) ad Deum, quia scilicet earundem sit author & initium, iure optimo sese attollere potuisse. Neque immeritò in hanc opinionem venisse opineris, quandoquidem ita abesse videtur, vt rerum naturam contemplanti, de Deo, quatenus est Mundi opifex atque author, non sit agendum, ut potius is, eo prætermisso, suis partibus & potissimis defuisse videatur. Quare Aristoteles in libro de Mundo † ad Alexandrum, flagitiosè illum se gerere affirmabat, qui cum de Mundo ageret, Dei prætermitteret tractationem. Atque Trismegistus Mercurius, à quo nonnulli omnem ferè Pythagoreorum, Platonisque ipsius sapientiam fluxisse suspicantur, Dei rerumque contemplationem ita copulandam esse duxit, vt sub Pimandri initium tum vt tranque à Pimandro ipso postulauerit, tum vt tranque deinde sese cognouisse testatus sit. Quid quod ipsemet Plato, cum de Vniuersi causis verba faceret, ab eo qui scientiæ amorem se profiteretur; de Deo agendum esse significauit? ob id enim ea etiam, quæ ad ipsum attinent, proposuit pertractanda, cum diceret. Oportet autem mentis, & scientiæ amatorem principales sapientis naturæ causas quærere: atque eas, quæ necessariò ab alijs mouentur, alia verò mouent, secundas causas arbitrari. Quocirca sic à nobis existimo faciendum, vt de vtroque causarum genere differamus. Hæc Plato: Ex quibus facile iudices, Deum quippe qui est sapientis Naturæ causa, & sub eo causarum genere collocatur, quod immobile perseuerat; Timæi disputatione contineri debuisse. Verùm neque hæc rem declarant: quoniam probat quidem Plato Mundum esse procreatum, & ab aliqua causa procreatum: & idcirco etiam hanc causam ποιητήν, πατέρα, τεχνηνόν μινον, δημιουργόν, hoc est molitorem, parentem, fabricatorem, artificem, atque huiusmodi alijs nominibus appellat: at hunc Mundi artificem esse Deum (si quis paulò attentius rem expendat) non demonstrat: sed tanquam certum (id quod de eiusdem probitate fecisse constabit) exploratumque relinquit. Atque idcirco si ea spectemus quibus ostendit Plato Mundum pendere ab effectrici causa, Anaxagoræ opinio, qui (vt in Phædone

Secunda opinio.

Confutatur.

† cap. 7. sub initio.

† Diac. in cōmentarijs in Symp. Platonis.

legimus) Mundum ortum, & ex aliquibus causis ortum affirmabat quidem, efficientes tamen naturas cum aëreas, tum aquæ humoribus accommodatas, huiusque generis persimiles in causarum loco statuebat (ad Deum enim diuinamque mentem, si Platoni credimus, verbotenus referebat Vniuersitatis artificium) minimè labefactetur. Vel certe, quoniã ex iisdem (si acutius cernamus) ratio ad eã prosternendã duci optimè potest, non eò spectant, vt questionem hanc aduersus eos definiret, qui Mundum à causa pendere faterentur quidẽ, sed tamen hæc causam negarent esse Deum, pari ratione profert quidẽ Timæus (vt iam iã constabit) de opifice pauca quadã, vt bonum esse, intelligentia rigere, & consimilia. Verùm nec ea demonstrat, nec opificis gratia effert, sed fermè ad physica decreta confirmada Mundi que naturã patefaciendã: eademque sparsim tantum & pro re nata atque ad eò obiter usurpat. Cum itaque de effectrici Vniuersitatis causa sic differat Plato, vt minimè demonstrandum suscepit hanc causam fuisse Deum, ac si quid interim de Deo opificiue profert, id physiologiæ gratia ac rarè etiam sparsimque & quasi obiter ab eo proferatur; mirari eos potius debemus, qui de Deo ex instituto ac multa satis disputasse Timæum opinantes, rationem afferre conantur, cur id in Physiologia effecerit, quam huius rei causam inuestigare. Quapropter quod ad Deum attinet, non magnopere quidẽ erat quod Marfilius quasi benè longã aliquã de Deo habuisset disputationem Plato, cõtenderet naturalia diuinorum effectus esse, diuinaque naturalium principia: ac proinde iure potuisse Platonem à naturalibus ad diuina sese referre. nã pronuntiauit quidẽ (ut dicebã) quadã de Deo: sed sparsim ac per transennã, & (quod rei caput est) physiologiæ causa. Verùm longè minus erat cur Marfilij sectator † Diacetus sta tueret præcipuum Timæi institutum fuisse quidẽ Naturæ opera cõtèplari, multa tamẽ in eo Naturæ (vt ipse quidẽ dicit) ingenium superare: ac ne fateri cogeretur Platonem naturalium, diuinarumque rerum cõtèplationes permiscuisse, adderet opus fuisse in Timæo, de ijs fieri meditationem, quorum opus atque organum Natura est, cuiusmodi est diuinus opifex. Si enim Timæus de Deo tanquã de subiecta re, subiectæue rei parte ageret, iure sanè dubitari potuisset aliqua in Timæo naturalẽ cõtèplationem superare: at cum de Deo non agat, vel si agit, vt de opifice, efficientique Mundi causa vel ex eiusmet sententia agat: scientiæ autẽ genus ex subiecta materia potius quàm ex principiorum natura sit iudicadum, profectò non erat cur statueret Timæi disputationem naturæ finibus egressã esse, ac præcipuum Timæi institutum fuisse quidẽ in naturalibus positum, non tamẽ ad illud referri vniuersum. Atque eadẽ planè ratione refellitur ea quæ hac ipsa de re scibit Serranus. Qui licet iã semel atque iterum monuisset in hoc dialogo de Natura, siue de rerum vniuersitate disputari; postea tamen Est (inquit) Dialogus maximè quidẽ φυσικός, potissima enim disputationis pars in Natura explicada versatur; sed tamen est etiã θεολογικός, nã, & DEI opificis vim & potentiã docet in Mũdo creãdo & cõseruãdo, docet rerum principia, & causas. Et quidẽ si cũ cæterorum Philosophorum disputationibus cõferatur, maximè metaphysicè. Hæc iste: sed præpostere. Etenim cũ non possit Physicus Naturæ atque Vniuersitatis principia aliquo modo non attingere & cõtèplari, cui Theologicus etiã erit hic liber, qui tã pauca de

Authoris opinio qua subinde refellitur

Marfilius.

Diacetus.

& Serranus.

ca de Deo, atque ea tanquam de Vniuersitatis opifice exposuit? certe ipsemet Timæus satis superque coarguit hos omnes: qui cum effectricem Mundi causam statuisset, Opificem (aiebat) ac Patrem Mundi inuenire difficile: & cum iam inueneris efferre in vulgus ἀδύνατον. atque hoc pacto obijcientem sese de opifice disputationem declinauit.

Iam explicatur partim refellitur illorum opinio qui Timæum pugnant Theologicū etiam habēdū esse: nimirū Simplicij.

At enim, quid Simplicio ac ceteris illis à quibus fatebaris Timæum, Theologicum quoque existimari? Ego verò Simplicio Simplicium oppono: ipse enim est qui in libris† de cælo (id quod paulò ante dicere cœperā) cū aduersus Alexandrum differeret Mundum siue Vniuersum libris illis materia loco subijcientem, non potuit non in hanc quam nos docemus sententiā venire. aperte enim scripsit reuera Platonis Timæo vniuersam Aristotelis physiologiam respondere: ac Mundum siue Vniuersum vtrique subijci. Neque verò aliud sibi tandem voluit in libris de auscultatione physica, si paulò attentius eius dicta spectentur. ac primò scribit † quidem in causarum contemplatione Platonis Timæum altiùs se extulisse, qui exemplarem causam quæ diuina est, in apertum protulerit: & Naturam non, vt Aristoteles, causam, sed diuinæ cause instrumentum effecerit: formam † quoque & materiam non causas, vt Aristoteles, sed adiuuantia causarum haberi voluerit. Veruntamen fateatur † etiam hæc à Platone non subiectæ materiae nomine tractari: sed perinde omnino atque ab Aristotele in postremo de naturali auditione libro de Deo agit: de quo sanè tanquam de primò motore & causa, non tanquam de subiectæ materiae parte disputauit. Scribit † præterea effectricem causam & intelligentem, & verè ac propriè existentem, & eodem semper modo se habentem à Platone iudicari: & in suo pariter collocari. sed tamen (vt omittam & similia ab Aristotele de primo motore doceri: cum tamen physicus interim habeatur: & licentiùs ista à Simplicio confundi, cum ex istis aliqua in Timæo de Ideis sigillatim, non de Deo proferantur) hæc atque huiusmodi alia non probat, aut comprobanda ponit Timæus, sed vsurpat ac sumit inter disputandum, vt rerum naturalium quæ docenda ponuntur, vim ac naturam, physicaque decreta explanet atque demonstrat. sic, vt efficiat Mundum esse pulchrum, sumit (sumit, inquam, non demonstrat) effectorem esse bonum, siue bonitate excellere: atque inuidentiā penitus vacuum esse. vt verò doceat Mundum siue cælestia corpora (etsi coagmentata) posse ab interitu vindicari, sumit opificem Mundi ac Naturæ maiorem vim habere quàm ipsam Naturam; & huiusmodi alia. quæ sanè dum simpliciter ac sine demonstratione aut ratiocinatione vlla; cordati nimirum instar philosophi; arripit atque pronunciat, non à physici campo discedit, cum isthæc ad physica decreta explicanda referat: ac non Theologicas sed physicas conclusiones inde elicere aut probare moliat. Ad extremum, quod ait Simplicius. Πάλω δὲ Πλάτων τὴν ἑστὴν Πυθαγορείων καὶ τῆς Ἐλεατικῶν ὅτι τὸ σαφέστερον παραχρῆμα, τὰ τε ἑστὴν φύσιν ἐξ ὁμοιοῦτος ἀξίως καὶ τοῖς φυσικοῖς καὶ θρησκευτικῶν τὰς σοιχεύσεις ἀρχὰς τῆς ἀλλοτρίας δέξιναι. hoc est. Quin Plato Pythagoreorū & Eleatiū decreta planiora cum effecisset; tum ea quæ naturam superant, extulit pro dignitate: tum in naturalibus, quæque generantur, elementaria principia.

† Vido in procem.

† in procem. l. 1. phys.

† l. 1. phys. com. 2.

† l. 8. phys. com. ult. & utcumque in dicto procem. † locis cit.

pia ab alijs separauit; iam his verbis, licet de vno Timæi argumento hætenus locutus sit: ac Timæum item Pythagoreum esse non magnopere negemus, reuera non Timæum solum intelligit: sed tam Parmenidem dialogū qui res supra naturam positas (& ideo Eleatis mentionem facit qui in Parmenide introducit) quàm Timæum qui res naturales complexus fuerat, indicauit. Quare egregiè paulò post vt intelligeremus communem materiam habere naturalem Aristotelis philosophiam & Platonis Timæum, Eo differt (inquit) à Platone Aristoteles, quòd Plato tanquam de Mundo & eius partibus agit in his quæ de Mundo. Aristoteles perinde ac sine Mundus quidem esset, disputat de ipso naturali corpore. Quamquam neque hoc verum est simpliciter. nam Aristoteles initio librorū de cælo, ens (vt suo loco demonstrabo) siue corpus naturale conuertit in Mundum siue in Vniuersum: ostenditque naturale corpus Vniuersūque recipi: ac proinde statim de Vniuersi attributionibus varijs, tum verò de singulis partibus disserit ad indiuiduas vsque Vniuersi partes in reliqua physiologia progrediens: vbi Platonis more modòque totam naturalem philosophiam absoluit. Hæc ad Simplicium: cui addimus immortales illos Timæi Deos saltem quia generantur & formæ censentur cælestium corporum (cuiusmodi formæ tandem sint, de hoc enim alibi) iure optimo physica contemplatione concludi. Atque huc etiam reuoluitur Steuchi dictum. dum enim de creatore Deo in Timæo maximè agi affirmat; de hoc non vt de subiectæ materiae parte agi intelligit (sic enim aberrasset: ac forte secum ipse pugnaret) sed vt de principio seu causa Mundi: quod verè dicitur. licet reuera non tot ac tanta de huiusmodi causa tradit Timæus, quot quantaque de motore primò Aristoteles (qui & fatetur interim ea primo principio conuenire: & in duodecimo diuinæ philosophiæ libro ad primam causam ea refert propè omnia) protulit in physicis. cum præsertim Aristoteles ad eadem in physicis demonstranda & comprobanda neruos omnes intenderit: Plato pauca illa, non demonstrauerit, sed è re nata usurpauerit sine demonstratione vlla. Quæ cum ita sint, dissentire cogor à Iacobo Mazonio eximia alioquin doctrinae ac literaturæ viro: qui Platonem scribit † physica cum metaphysicis miscuisse: Peripateticos contra † rectius physica à metaphysicis seiuixisse. Etenim, mea quidem sententia, potiori iure laudasset Platonem, qui in Timæo, vbi Natura rationem (id de quo nos admonet inscriptione ipsa) tradendam recipit; statim ac Mundum ab efficiente causa pendere docuit; de huiusmodi causa disputare recusauit, asserens opificem Mundi inueniri difficile, efferri verò nullo modo posse. ac propterea ad Theoremata de Mundo mox ferè se contulit; quàm hac in re Platoni Aristotelem antepone, qui statim atque ad primū motorem quem & primam causam esse voluit, in physiologia peruenit; eiusmodi causam inuenisse haud satis esse iudicauit: sed occasione arrepta copiosam de motore primo disputationem instituit: hunc tum æternum, vnicum & singularem, motionis expertem, materia vacuum & impartibilem esse disputans: tū id genus alia multis argumentis efficiens: quæ sanè pronuntiata tandem in diuina philosophia repetere coactus fuit

† 8. phy. 1. 3.

† cœl. 1300. † cœl. 1301.

Steuchi &

Mazonij.

propè omnia . vt interim omittam in *Metaphysica* Aristotelem non hæc solum, sed magnam eorum partem iterasse & inculcasse quæ docuerat in *physicis*. At enim Plato (inquit † Mazonius) *physica* ex Deo repetit: & in hominem definit. Repetit fateor, ac iure optimo repetit: sed tamen tanquam ex opifice (quod non te fugit Mazoni) & molitore. cum enim & sapienter existimasset, et acutè ratiocinatione demonstrasset, Mundum fuisse à Deo siue opifice conditum; illud omnino postulabat ratio vt Mundum veluti ex opificis manibus prodeuntem nobis poneret ante oculos: atque opificem ipsum Vniuersitatem iam iam quasi molientem induceret. Vbi, quoniam non de Dei essentia & natura disputat: sed potius hanc (vt vidimus) data opera grauissimis illis verbis prætereundam esse statuit: & (vt dicam paucis) opificem Deum quem molitioni præfecit, molitioni tantum adhibet, nullam profectò aliam inire rationem aut debuit aut sine crimine potuit: tantum abest vt *physicam* methodum violarit: aut *Theologica* cum *physicis* confuderit. Postremum de Origene, Arnobio, Eusebio ac cæteris illis quos

Explicatur quoque eadem in re Originis, Iustini, Arnobij, Eusebij, Athenagoræ, Theodoretæ & Suidæ sententia.

refereram, sic statuo. Equidem intelligebant clarissimi illi viri in tanta Ethnicorum *Theologia* vel peruersitate, vel turpitudine, vel varietate aut repugnantia, vnum ferè Platonem visum esse sapienter nonnulla protulisse: ac consentienter moderatè que philosophari. ita vt à nostra etiam *Theologia*, hoc est germana atque constanti rerum diuinarum scientia, minime omnium discessisset. Id quod ex *Timæo* maximè colligebant: in quo sanè, quoniam de Vniuersitatis ortu disputat quam reuera à Deo & conditam & exornatam ac numeris omnibus expletam esse sensit; non potuit non aliqua de Deo, pro re nata saltem ac sparsim asserere: cuiusmodi est esse parentem ac molitorem Vniuersitatis: (hæc enim ferè sunt quæ ex *Timæo* siue colliguntur ab illis patribus: siue in nos vrgentur à Iuliano ac cæteris, quos significabam fidei Christiana hostibus) bonum esse: immo excellere bonitate: inuidencia vacuum esse: præditum esse admirabili sapientia: difficile percipi posse ab homine: esse ineffabilem: Naturam vim & facultatem excedere ac superare: & si quæ sunt alia; quæ (vt dicebam) in *Timæo* sparsim inueniuntur. Quamobrem cum Ethnicis & Christiana fidei calumniatores quibuscum disputandum erat, Ethnicis decretis tantisper aggredi cogentur: & cum Græcis præsertim philosophis, nisi Græcorum decretis instructi, congregari haud possent, Platonem imprimis seligunt quem ipsi quoque aduersarij maximè omnium probabant. Sic Iustinus & Arnobius inter cæteros *Theologica* multa in *Timæo* Platonis contineri asserentes, ad *Timæum* prouocant, ac pugnam institunt. Qua in re non ita locuti sunt Patres illi, quod accuratam aliquam potius aut bene longam de Deo disputationem, quam dicta quedam tantum & pronuntiatam offendissent in *Timæo*: aut quod non optimè scirent ibi de Vniuersitatis ortu ac natura agi, ac proinde ea quæ de Deo proferrentur, sicut sparsim, ita è re nata proferri: aut etiam vt decernerent quæ de Deo ibi pronuntiantur, non in gratiam Vniuersitatis, sed tanquam subiectæ materie

partem

partem tractari: (nihil enim illorum intererat hoc decernere) sed quoniam ea quæ recensebam, atque alia quedam quæ ex illis veluti principijs facile deducuntur (vt nihil esse quod non sit ab eo maximè profectum: prouidere rebus omnibus: mente fuisse complexum ac retinere Ideas & species rerum quas condidit: Deos illos caelestes quos Ethnici colebant, nostris Angelis respondere, & similia) quocumque tandem consilio ibi insererentur, *Theologica* erant. Quamobrem nihil obstat quo minus *Timæi* argumentum sit planè *physicum*. alioquin ipse etiam nonnulla colligam ex *Aristotelis* *physiologia* quæ de Deo efferuntur; puta † Deum & Naturam frustra nihil agere: Dei † operationem esse immortalem: in æternis † non differre esse & posse: & huius generis alia quedam: atque hinc colligam *Aristotelem* diuina cum naturalibus confudisse: ac *physiologia* libros *Theologicos* quoque existimandos esse. Atque ex his *Proclum* subinde refellere licet. nam primò falsum est politica illa & mathematica esse: ù diuinarum siue symbola siue imagines. atque id quidem, etsi eadem facilitate parique iure negari possit, quo ab eo affirmatur (rationem enim ad id comprobandum affert nullam) ostendetur in ijs ipsis locis in quibus ob res politicas & mathematicas propositam explicabimus dubitationem. Deinde falsum est etiam ad diuinam contemplationem conscendisse: atque inde tanquam ex specula spectasse & considerasse naturalia. nam præterquam quod de opifice agere omnino recusauit, ac monens à δειωτων esse illum in vulgus efferre, obijcientem sese de Deo declinauit disputationem; cæteri illi Dij, vt potè assectabiles & corporei, & *physica* sunt contemplationis: quemadmodum suo loco demonstrabitur. Nam quod pertinet ad Ideas (huc enim sine dubio confugere posset *Procli* sectator vt diuinum adhuc faceret hunc dialogum) id verò quam tandem vim habeat, videbimus paulò post. Iam verò (vt obiectionibus quoque rationibus satisfaciam) clamet *Aristoteles* flagitij instar esse disputationem de Deo prætermittere in *Mundi* tractatione: (quanquam sexcenta eiusdem loca obijci possent illi, in quibus negat esse isthac permiscenda) profiteatur *Trismegistus* se vtranque scientiam à *Pæmandro* & postulasse, & consecutum fuisse (cui tamen illud responderi potest, non propterea ab ijs qui ratione ac via philosophiã tradant, non esse philosophiæ partes distinctè explicandas) nã *Platonem*, quæ autoritate in præsentia non inferiorè *Trismegisto* & *Aristoteli* facimus, aliter placuit. Quod si interim vtranque scientiam, naturalem inquam & diuinam, idem *Plato* in *Timæo* affirmat à scientiæ amatore tractandam esse, cum scribat, Oportet autem mentis & scientiæ amatorem præcipuas sapientis Naturæ causas quærere: atque eas quæ necessariò ab alijs mouentur, alia verò mouent, secundas causas arbitrari. quocirca sic existimo faciendum, vt de vtroque causarum genere differamus; ecce tibi is qui plagam infligere visus est *Plato*, eidem statim adhibet medicinam: subiicit enim principes illas *Mundi* causas seorsim esse considerandas. Quare si Deum quoque harum causarum nomine intelligat quispiam, eidem quoque fatendum est à *Timæo* ipso Dei cõtemplationem ac tractationem reijci in aliũ locum. Quod si nos de Deo

Deo

Diluatur demũ argumenta quæ ex *Aristotele*, *Trismegisto* ac *Platone* ipso ducebantur.

† 1. 8. phys.
c. 4.
† 2. cœ. c. 3.
† 3. phy. c. 5.

† cœl. 1300.

Deo multa disputauimus haecenus: ac plura etiam disputaturi sumus, cum non modo naturalem sed & diuinam Platonis & Aristotelis philosophiam complecti atque conferre instituerimus; id sane non ea de causa faciemus, quia nos lateat Platonem in Timæo subterfugisse diuinam contemplationem, sed quia lubet non inopportunam hanc occasionem arripere, cum Aristoteles præcipua Theologiæ capita & fundamenta in physicis nobis obijciat.

DE IDEIS.

Quod verò pertinet ad Ideas (id quod propositam dubitationem augere dicebamus) res est multis magnisque difficultatibus impedita. Ac primum quidem (si me audias) recognoscenda essent loca omnia, in quibus ad Ideas deflexisse visus est: tum videndum esset quo nomine eò deflexerit: & quæ tandem fuerit dicendo complexus. Ita enim facilius deprehendere ac statuere liceret an egressus sit Physiologiæ fines. Verum quoniam & loca illa sunt plurima, ac tuto propè disseminata dialogo, & quæ in illis continentur, vt sunt scopulosa, sine longa disceptatione agnoscere non possunt, non ab re erit absolutam huius rei tractationem rejicere in alium librum, in quo multa ex illis sese offerent loca. Interim tamen, ne te in salebris hærentem deseram omnino, scias ei qui rem acri iudicio decernere velit, vix tædem alicubi demonstrari posse Platonem in earum Idearum regionem intulisse pedem, quæ primæ rerum species, atque ab omni materia se iugata sunt. Etenim certum est, res caducas etiam, si ad eas accesserit imitator, exprimi, ac propterea exempli locum subire posse. Nam idcirco Plato in libris de legibus assererat, montes, flumina, atque huiusmodi alia esse pictorum, imitatorumque exempla: & in Timæo querebat, num Mundi exemplar ortum, caducumque fuisset an sempiternum. Cur igitur vbi deprehenderimus specierum mentionem fieri, statim sempiternas illas Ideas intelligemus? sed esto sempiternæ appellentur non raro, ac de illis verba fiant: quid inde? an non ad ea sese attollere potuit Physicus, cum sint exemplaria, & initia rerum, ac passim in Vniuersitatis tractatione tanquam principia & causæ usurpentur? At ad extremum disserit de natura ipsa Idearum, earumque essentiam atque naturam planam facere conatur. Profecto vidit Plato, dum eiusmodi explicationem aggrediretur, ac confessus est etiam non obscure, ei qui aspectabilis Mundi scientiam traderet, haud ita facile excurrendum esse in Idearum campum, ac multò minus earum naturam, internasque notiones peruestigandas ac demonstrandas esse. Verum quia ad veram primæ materiæ, elementorumque vim naturamque statuendam non potuerat Ideis non vti, interimque absurdum existimabat eas quippe quæ à communi ferè omnium sensu abesse viderentur, tam facile sumere, ac tanquam exploratas usurpare: idcirco vt ea omnia quorum gratia Ideas introduxerat in Physiologiam, firma per se etaque redderet breui ratione cursimque sibi Idearum existentiam demonstrandam esse censuit. Atque idcirco cum monuisset explicatam quidem atque perfectam Idearum tractationem non esse eius loci, sed tamen per breuem earum circumscriptionem haud reprehendendam, sed potius opportunam existimandam esse, bona cum lectoris venia Idearum existentiam comprobauit. Quo disserendi genere Aristoteles etiam, qui visus est methodi, ac decori scientissi-

† lib. 1. c. 5. scientissimus, usus est frequentissimè. Nam in Rhetorica, quoniam † felicitatem & varias † Reip. formas exploratas habere oportuit oratorem, fatetur moralis politicique muneris esse ea pertractare; sed interim ea pertractat tamen. Idem in libris de moribus † vbi disputat de scientia: quam tamen fatetur ad analyticos libros pertinere. In politicis quoque magno sibi usui fore animaduertit humanum finem, felicitatemque ipsam, ac multa etiam quæ ad felicitatem pertinebant, explorasse: cum ecce tibi fatetur hic quoque id totum ad moralem attinere, sed tamen eadem, bona cum Moralis venia, inculcat † & repetit. Verum dies me deficiat si ea omnia persequi velim quæ Aristoteles alieno quasi loco (sed prudenter tamen ac scitè) complexus est. Quare tantum dicam in Poëtica cum & Dictionis & Sententiæ explicatione egeret, quarum tamen illa partim Grammatico, partim Logico; hæc vni Rhetori tractanda est, haud tamen dubitasse ea omnia declarare. ita vt elementum, syllabam, coniunctionem, & huiusmodi alia Grammatici more: nomen, verbum, orationem instar Logici, atque iisdem planè verbis quibus in periermenia: sententiæ vim & naturam quasi Rhetor definiat atque declaret: cum tamen iisdem in locis ingenuè profiteatur eorum tractationem non ad Poëticam facultatem, sed ad Grammaticam Logicamue atque ad Rhetoricam pertinere. Neque verò nisi sapienter hoc factitari solet: tanta est enim doctrinarum artiumque affinitas & coniunctio, vt mutuo se iuuent, ac sepe etiam tueantur. Quamobrem nil mirandum si Plato in Timæo Idearum existentiam breuiter comprobaret: quarum tamen germanam tractationem confitetur esse à physici munere alienam. Nam cum Ideas principij nomine semel introductas: atque in procreatione rerum iterum atque iterum usurpatas (quibus tamen, is qui Ideas in exempli loco haberi vellet, nullo modo egressus est physici fines) easdemque tandem ad elementa principij ratione ac nomine spolianda referre institueret; maluit Idearum existentiam alieno quasi loco comprobare, quam in temeritatis notam, quia scilicet Ideas pro certis suo iure atque ad eò temerè sumpsisse videri poterat, crimenque incurere. Nihil itaque erat cur Iamblichus atque alij nonnulli duplicem Mundum Timæo subijcerent: cum & Mundum illum qui solo animo cernitur ac diuinus censetur, tanquam principium & exemplar à Platone introducatur: & de illo non sui sed aspectabilis Mundi gratia, idque paucissimis differatur. Nam tertius ille Mundus qui diuini aspectabilisque compendium & simulachrum fit ab alijs, pars quædam eaque indiuidua est aspectabilis huius & naturalis. Denique quem ex Atlantinarum Atheniensiumque insulis, regionibus, bello, rebûsque gestis eruunt, is fictus omnino est & commentius: vt ostendam opportuniore † loco.

† vide l. 7. com. 31. & alibi.

Iam succedit animæ dubitatio; à qua ne illa quidem excluditur anima, quæ sensus dicitur continere: nos spirabilem animum (sic enim interdum Cicero) si placet nominemus. Ob id autem spirabilis quoque animus dubitationem habet, quoniam siue in homine, siue in cæteris animantibus spectetur, siue denique aëreis illis æthereisue Academicorum vehiculis fingatur insertus, ita sese nobis offeret, ut omnino videatur sequi illius animi leges, qui.

DE ANIMA.

qui est rationis & intelligentia particeps, immò verò ab eo nihil differre. Mirabitur hanc rem fortasse quispiam: sed Platonem ipsum huic suspicioni ansam præbuisse, ex ijs cognoscere licet quæ in Timæo docuit de intelligente animo: etsi enim tradit hunc carere omni materia, immò verò (si Academicis aliquibus credimus) ex diuina mente (falsò tamen) haustum atque delibatum esse; ab astris tamen non solum in ætherea quadam vehicula, siue etiam aërea, ex elementisue concreta, atque hinc in humana corpora descendere scribit, verum etiam in cætera animantia migrare, atque ex iisdem excitari varios sensus, quorum semina, immò virtutes ac potentia (quas vocant) & facultates in ipso planè animo essent insita, atque inde deriuarentur in corpora. Quod si ita sit, quis neget eiusmodi virtutes ac potentias, quæ intelligenti infixæ essent animo antequam concreto huic adhereretur corpori, esse eiusdem naturæ cum eodem animo, ac proinde sensus ipsos aut diuinos esse, aut ad diuinam naturam proximè accedere? Quod autem intelligentes animi in eiusmodi corpora deturbentur, ex eodem Timæo patet, qui cum hominis procreationem atque ortum explicaret, ab animo ducto principio, eò tandem deuenit, vt ipsos animos per astra primùm distributos, iisdemque tanquam vehiculis accommodatos, atque (vt Cicero ait) in Vniuersitatis curram impositos, postea necessitate quadam ad inferiora corpora traduci voluerit: ita vt non modò in viri ac mulieris figuram, sed etiam, si ne tum quidem finem vitiorum fecerint, in varia ferarum genera, quatenus scilicet immoderatè vixerint, detrudantur. At verò prædictos sensus ex animis in corpora satis ac quasi sparsis excitari voluisse, inde intelligitur quòd asserit ignem ac reliqua elementa fluentis riuu instar in ipsum animum ferri, atque inde iram, voluptatem, dolorem, ac cæteras huius generis perturbationes, quæ in spirabilem animum referri solent; prodire. Denique (vt rem complectar breuè) mortalem hominis partem sic coagmentauit, atque animo adiunxit, quasi materia quadam esset planè inanimis, ac sine vllò vitæ sensusque initio ac fundamento. Quamobrem cum Mundi parens Dijs Deorum satù ortis mandasset, vt ad id quod in homine esset immortale, partem attexerèt mortalem, Eius filij (inquit Timæus) cum parentis ordinem cognouissent, cum protinus sequebantur. Itaque accepto illo mortalis animantis immortalis principio, sui effectorem imitati, ignis, aëris, aquæ particulas quas rursus redderent, à Mundo mutuabantur, easque inter se copulabant, haud iisdem illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant colligati: sed talibus, quæ ob paruitatem cerni non possent; crebrisque huiusmodi clauis coniunctis, vnum ex omnibus corpus efficiebant, atque in hoc ipsum tū influente, tum effluente corpore, animæ diuinæ circuitus alligabant. Hæc atque alia multa, quæ ibidè per te ipsum facillè inuenire possis, satis explicare videntur, quæ in homine extra intelligentem animum reperiuntur, non secus fuisse à Platone tractata, quam si inanimata cuiusdam instar materia ad hominis constitutionem coirent. Vt proinde semina, siue potiùs vires ac potentia, quas spirabilis animus continere dicitur, in ea anima sint collocandæ, quæ ratione, & intelligentia

gentia prædita est. Atque ob id etiam eiusdem sequentur leges: immò verò eiusdem planè naturæ erit hominis ac reliquorum animantium anima, quippe quæ ex vno corpore migret in aliud: quemadmodum etiam impius Marcio apud Epiphanium, ac sanctissimus martyr Iustinus ex Academico-rum persona expresserunt solèmbus illis verbis ἐν μίᾳ ψυχῇ ὄντι ἢ ἐν ἑσσοῖς ἢ ἐν ἀσπύροισι. Intelligentis verò animi contemplationem supra naturam sese efferre ex eo statuendum videtur, quòd & motus verè naturalis sit expers, & ad multa suas porrigat vires: naturalia verò intra certos quasi cancellos conclusa ac penè fixa, vnum tantum obeant munus, idque definitum ac certum, ac morti in primis sint subiecta. Atque ob id Plotinus & indiuiduum esse voluit, & ab omni corpore, corporeisque qualitatibus, quæ naturalium rerum sunt omnia, seiugatum: eundem præterea in eo, qui intelligentia comprehenditur; Mundo, vna cum Mente præstantissima collocavit: demùmque decreuit & naturæ, quæ sola mente attingi possit, diuinæque sortis esse participem. Hinc etiam Proclus & cum de animæ ortu disputaret, tum ex motus, necessitatibusque legibus exemit eam, atque in intelligentem animum inque eorum ordinem redegit, quæ solo cernuntur animo: tum eius contemplationem statuit altius sese attollere, quàm naturalia. Quanquam interdum ne simplex esset dubitatio, sed multiplex ac tortuosa, eandem animam cum ex ijs quæ animo tantum cernuntur, tum ex ijs quæ sensibus attinguntur, exclusit. Siquidem cum tres rerum efficeret gradus: in primo id quod in solam intelligentiam cadit, in postremo, quæ sensus mouent, in medio animam collocavit. Neque tamen ab hac sententia dissentire visus est Plotinus. Animam erim interdum præstantissimam intelligentiæ inferiorem, corporibus superiorem facit. Inferiorem quòd in Mundo; qui sub aspectum non cadit, diuidua sit & multiplex: cum intelligentia illa omnino indiuidua sit ac simplex: superiorem quòd ipsa ex se primò sectionè non expectet: corpora verò diuidua, sint & multiplicia. Ita vt medium locū retinere videatur, ac proinde non diuinæ, aut naturalis contemplationis sit, sed mediū quoddam scientiæ constituat genus. Atque hoc ipsum est, quod Themistius & inter Peripateticos scribit, dum à naturali contemplatione seiungere conatur animum: pugnatque proprium sibi locum inter physicam, diuinamque facultatem (id quod Simplicius etiam sentire visus est & aliquando) vindicare Mathematicarum instar doctrinarū. Quam igitur viam tenebimus tot tantisque dubitationum tenebris inuoluti? Profectò Proclus ipse quandam quasi facem nobis interim ostendisse visus est: quæ vtinam nos non deficiat medijs in spatijs disputationis. Sed qualis est hæc tandem? Decreuit & Proclus animam de qua disputamus, in proprietatibus tum cum ijs quæ sensu attingimus, tum cum ijs quæ ratione ac sapientia comprehenduntur, aliquo pacto communicare: atque idcirco cum his quæ sub intelligentiam tantum cadunt, ea ratione conuenire existimauit, quòd eius substantia ob diuinores sui partes diuisionem ac sectionem minimè expectet: quòd motionem sibi ipsi impertiat omnibusque rebus mobilibus imperet: quòd infinitam simul permanendi vim & potentiam habeat, atque huiusmodi alijs attributionibus & proprietatibus sit affecta, quæ in præsentia non

tia non necesse est recensere. Contra verò tempori succumbere, & cum ijs quae sensu attingimus, convenire idcirco affirmavit, quòd per sui operationes ad tempus extendatur ac fluat, in partes transeat, ac simul perficiatur: quòdque ratione partium, cum non habeat infinitatem semper praesentem, in infinitum fiat, huiusmodique alijs attributionibus sit subiecta. Atque hinc est, ut in eorum numerum quae sola animi cogitatione cernuntur, eam referat, si cum ijs comparatur, quae oriuntur & occidunt: aeternis verò collatam, inter ea constitui velit, quae interitui subijciuntur, obidque ἀμείραντος ab eo dicitur, hoc est, utrinque fulgens, & ἀμείραντος, id est utrinque faciem gerens. Quod sanè Plotinus † etiam tandem agnovisse visus est, cum eam ipsam animam, quam docuerat, & in superiore Mundo divisioni ac sectioni haud subiectam esse; & corpore corporisque qualitatibus planè esse immunitem, eandem censuerit in Mundo, qui sensu comprehenditur; diividuam, corpori ac corporeis conditionibus mancipatam esse, atque hac de causa doceat indiividua diividuaque substantia à Timæo fuisse iudicatam. Vt propterea mediū locum inter ea, quae animo percipiuntur, & quae sensus mouent, haud retinere amplius velit, sed utriusque naturam participare: atque ob id Platonicum Timæum, cum de anima loqueretur, asseruisse Mundi artificem, tum ex indiividua eodemque modo se habente essentia ac natura, tum ex ea quae circa corpora diividua sit ac multiplex, tertiam quandam naturae siue essentiae speciem commiscuisse atque temperasse. In quibus omnibus ea sese ad dubitationem tollendam distinctio videtur offerre, qua anima, si vna substantia spectetur; diuinæ contemplationis censetur: contra verò ad Physicū reuocatur, quatenus ad inferiora vergens, ea siue mouet, siue perficit; siue denique per temporis spatia & interualla, consilio & intelligentia attingit ac tractat. Itaque quemadmodum ex multorum Peripateticorum sententia egit Aristoteles in Physiologia de immortali animo, quatenus est forma corporis, atque ad corpus aliqua ratione refertur, (ideo enim & per corpus definitur, siue describitur: & non sine phantasmate eiusdem vis & intelligentia consideratur) propter essentiam verò ad aliam scientiam, nempe ad diuinam rejicitur, quòd nimirum cū corpore ac rebus natura constantibus nihil cōmune habeat: ita ex his quae haecenus ex Plotino atque Proclo retulimus, de animo erit statuendum apud Platonem; nimirum qua parte cum his quae sibi sunt subiecta, habitudinem ac quasi commercium habet, Timæo esse considerandum: ratione autem essentiae Parmenidi aut alteri qui immortalia contempletur. Sed optimè se habere videretur ista, si quae à Platone de animo precipiuntur, ad ipsum animum ea ratione attinerent, quae sibi subiectas attingit, quacunque tandem eas ratione attingat. Qua in re utrinque sunt rationes: nam ex alia quidem parte considerari videtur vnus corporis gratia: ac primum sanè, quia ait Timæus in medio Mundanae molis animum fuisse collocatum, perque totam extensam, nec non corpore extrinsecus circumdatum ac vestitum: deinde verò quòd addit Mundum animi virtute coerceri: postremò quia illum contendit à caeli medio usque ad extrema sese porrigere. Altera autem ex parte in oppositam sententiam idcirco reuocamus,

† Vido lib.
2. enm. 4.

mur, quòd cum de animo differere aggredere, ea se relaturum significauit, quae illius fuissent propria antequam concreto huic corpori copularetur atque praeficeretur: & hac de causa monuit fuisse eodè corpore, & ortu, & virtute antiquiorem. Ergo quae ad hanc cōstitutionem attinent, videtur esse solius essentiae. Huc accedit, quòd humanus animus ex Platone ijs constare nullo modo potest, quae aspectabili Mundo continentur: est enim (ut ipse eximat) quam Mundus antiquior: ergo eius elementa siue initia erunt sempiterna. Quare dum eius constitutio explicaretur, nihil afferri potuit nisi aeternum ac pertinens ad essentiam. Non desunt itaque rationes in utraque partem. Quamquam etiam alia augent dubitationem; illudque in primis, quòd incertum sit, an eadem lege Mundi animus cum humano sit iudicandus. Quid igitur nouis adhuc dubitationibus interclusi agemus? Profectò res ferè vniuersa tum in illis Platonis verbis posita est, in quibus ait. Ille verò tam generatione quam virtute priorem antiquioremque animam corpore constituit, utpote quae obedienti corpori sit imperatura. Ex his videlicet atque hoc pacto. Ex ea substantia, quae indiividua, & semper eadem, similisque est: & ex ea rursus quae circa corpora diividua sit; tertiam substantiae speciem commiscuit mediam: tum in alijs quibusdam, quae in hanc sententiam tradit ad huiusmodi constitutionem declarandam. Quamobrem si Platonis sententia his in locis nobis perspecta esset, haud fore dubitarem, quin facillè definire liceret propositam controuersiam. Verum verba illa ut sunt difficillima, ita innumeras penè sententias pepererunt: quas tamen sententias pro re aded ardua ac nobili cognoscenda definiendaeque diligenter examinare necesse est. Vt propterea propositi loci explicatio, quia longiorem desiderat disputationem, ad id tempus rejicienda sit, quo de animi constitutione vna cum Platone erit nobis agendum. Interim illud vnum monuisse sat sit, animum ex Platonis decretis, aut corporis formam esse, aut saltem circa corpus, siue caeleste illud sit & aeternum, siue terrenum ac mortale, versari: atque inde nos illius quasi aucupari naturam: ut facillè conijcere liceat ad naturalem pertinere: atque eò magis, quòd hominis, immo totius vniuersitatis conditio atque natura ab origine, & procreationis exordio erat in hoc libro contexenda: ita ut tum Mundi, tum hominis animus, quippe qui formae obtinet locum, non posset sine crimine praetermitti. Atque hoc etiam nomine, quae attinent ad spirabilis animi dubitationem, ad eum usque locum referuari concedemus, in quo vniuersam huius rei doctrinam atque sententiam opportuniùs perpendere licebit. id quod eò etiam libentiùs ferendum est, quòd interdum elementa, quibus mortalem hominis partem à Dijs fabricatam commemorat Timæus, nutritionis riuum appellat Plato; ea nimirum de causa, quòd habeant vim nutriendi: interdum etiam motus per corpus ad animum transeuntes nuncupat sensus. Denique antequam Physiologiae finem imponeret, ipsius hominis naturam ita complexus est quòd pertinet ad sentientem animam, ut si quam haesitandi occasionem antea praebuisset, hanc tandem dilucida, & explicata disputatione sustulerit vniuersam.

DE COELE-
stibus menti-
bus.

De reliquis autem caelestibus siue diuinis substantijs, de quibus in *Timæo* agitur, nihil est cur laboremus: nam licet, *Sol, Luna, omnia denique cæ-
fixa, tum errantia sidera ex Platone sint prædita mente & intelligentia, diui-
noque nomine appellentur, tamen corporibus affixa sunt: motum ac, quod er-
rantium est præcipuum; tempus progignunt: denique eam cum corporibus re-
tinent cognationem: ut ob nexum qui sibi cum illis intercedit, animalis no-
men sint consequuta, ac tandem natura censeantur dissolubilia. Atque idem
prorsus de ijs substantijs erit iudicium, quas Platonicus *Timæus* Dæmo-
nes interdum, interdum inaspectabiles, inuisosue Deos solet nuncupare:
siquidem hos animalia vocat, & ortui dissolutionique facit subiectos.
Præter has verò alias diuinas substantias *Timæi* disputatio complexa est
nullas.*

Dubitatur.

At dices: Probè isthæc fortasse quod attinet ad Deos, qui tales geniti sunt,
ut cerni possint; at quod pertinet ad Dæmones inuisosque Deos, haud satis: nã
primò tradit in *Phædone*, Deos ab omnibus muneribus vacare, soliusque ve-
ritatis contemplatione, vnde etiam beatam vitam degant, detineri: hoc autè
ijs tantùm substantijs conuenire videtur, quæ à Physica consideratione ab-
horrent. deinde ea est horum Dæmonum natura, quæ humana sperat intel-
ligentia vires, id enim *Timæus* ipse testatur his verbis. Cæterorum verò
qui Dæmones appellantur, & cognoscere & enunciare ortum maius
est opus quàm nostrum ingenium ferre valeat. Quare Physicam effu-
git contemplationem. Quid quòd non Dæmones solùm, sed reliquos etiã caelestes
Deos, quos astra appellauit, perinde nobis proposuit ac si in scenicis ludis ver-
sarentur, variâque personas referrent? interdum enim affirmat vniuersa sive
caelesti corpore tanquam materia, animo verò tanquam forma constare, at-
que ob id verè animalis locum retinere: quandoque verò, dum videlicet hu-
mani animi aut ad inferiora delabuntur, atque in corpora detruduntur, aut
ad cæli verticem reuocantur (hoc enim non semel de his animis refert) à cæ-
lesti corpore formam ipsam, siue animum seiuungit: quasi verò hic ad sive
caelestisue animantis essentiam non pertineat. Dæmones verò primùm
docet haud cerni posse: deinde conspicuos fieri, quatenus illis placet: de-
mùmque corporeos eos videtur facere, immo verò ex elementis coagmen-
tatos, ac quantum ipsorum naturæ interest, aspectabiles. Cum enim *Mun-
di Opifex* iunioribus illis *Platonis* Dijs præcepisset, ut corpora mortalia fin-
gerent, de ijs Dijs dum diuinum mandatum exequerentur, sic verba fecit.
Itaque accepto ab illo mortalis animantis immortalis principio, sui
effectorem imitati, ignis, aëris, aquæ, terræ particulas, quas rursus
redderent, à Mundo mutuabantur, easque inter se copulabant
haud iisdem illis indissolubilibus vinculis, quibus ipsi fuerant col-
ligati; sed talibus, quæ propter paruitatem cerni non possent.
Ergo apud *Timæum* mortalia corpora similibus ferè vinculis colligantur,
quibus *Dij* ipsi impliciti fuerant & colligati. quinetiam horum Deorum
vincula, quamuis ob sui paruitatem sub aspectum non veniant, ex sui tamen
natura aspectabilia censentur, ac fortasse corporea etiam: nam cum id quod
cernitur,

cernitur, seu visibile (ut appellant) aut color sit, aut lumen, atque hæc duo
solis corporibus accidant, cur tales Deos qui vinculis aspectabilibus constant;
corporeos, ex suâque natura aspectabiles, ac forte etiam ex elementis compa-
ctos inficieris? Ex quibus sanè omnibus intelligitur esse contemplationis
physicæ, cum tamen paulò ante ostensum sit, eam illos refugere. Hæc, in-
quam, omnia facile obijciat aliquis, dum tradimus caelestes illas, diuinâque
substantias ad *Timæum* attinere. His igitur satisfaciamus. Ac quod ad
dæmones spectat, sat sit ex *Platone* esse animantes in Mundo, cuius ortus
traditur, procreatos: inter eius partes censeari: tandemque esse corporeos, li-
cet aut purissimo æthere, aut tenuissimâ alicuius generis materia constituti
sint, ac denique cum corporibus habere commercia: idque de astris potiori
iure est statuendum, cum non anima solùm constant, ob idque moueantur,
sed etiam propter qualitates & operationes, immo propter ipsius etiam
substantiæ conditiones Naturæ terminis circumscribantur. Licet itaque
Physico horum Deorum naturam contemplari. Nec obstat quòd in *Phæ-
done* dicantur, solius veritatis esse contemplatores: nam ibidem de diui-
nis spectaculis, concursionibus, ascensu, certaminibus, deque eorum sedi-
bus, ac de huiusmodi alijs quamplurimis habetur sermo, quæ etsi metapho-
ris sunt inuoluta, facillè tamen ostendunt aliqua naturæ conditione esse in-
stitutos. Huc accedit, quòd cum rerum veritatem non nisi per tempus
contemplari dicantur, id etiam eorum notitiam utcumque ad Naturalem
indicat pertinere. Quin ubi etiam *Dij* isti *Platonis* quos ortos facit, quod
attinet ad substantiam essent à materia & corpore omnino abstracti & se-
parati (id quod fortasse non abhorret à *Platonis* sententia, ut suo loco dice-
mus) non idcirco tamen non essent naturalis contemplationis. cum interim
illos & caelestes orbis agitare velit, & cum corpore propter vim & effica-
citatem usque ad eum esse copulatos, ut hoc vno tñ illos, animos, tum caelestia
corpora animata censeari velit. Sed de hac re copiosius, cum eâ partem atin-
gemus, in qua *Timæus* verba facit de huiusmodi caelestibus Dijs: ibi enim tra-
demus cuius naturæ sint ex *Platone*, ubi degant, quem inter immortales sub-
stantias locum habeant; immo verò vniuersam animorum ac mentium seriem
vna cum *Platone* ac *Platonis* contextentes, quid de Dijs senserint: pro vi-
rili parte explicabimus.

Respondetur.

Nunc ad eam dubitationem progrediar, in qua dicebamus multa ex
Mathematicorum officina cum Physicis præceptis fuisse permixta. Neque
verò quo loci Mathematica inculcauerit, quæque de ijs protulerit recense-
bo: nam præterquam quod hoc indicauimus antea, dum animam numeris,
elementa figuris diximus explicari; legenti sanè ubi siue de partibus
Vniuersitatis, siue de quibusdam morbis, siue de anima *Mundi* agitur,
quasi vltro occurrere est necessarium. Interim pro rei explicatione est
animaduertendum priscos illos Philosophos, ac præsertim Græcos, ita
fuisse affectos erga Philosophiam, ut apertis eam rationibus tractare, li-
terisue mandare, nefarium esse ducerent. Atque hinc est ut alij sphyn-
gibus pro templis appositis, fabulis, symbolis, figurisque disciplinarum
mysteria

DE MATHE-
maticis.

mysteria commendauerint: alij verò in sacrarijs ac per silentium ea docuerint, nonnullique etiam eadem aut ad Mathematicas rationes traduxerint, aut ijs denique rationibus complexi sint, quibus segniora detererent, generosa verò ac Musis orta inflammarent ingenia. Ac præclarè quidem: nam præterquam quod diuinitati ac Naturæ (vt ait Macrobius) odiosum esse suspicabantur, Dei Naturæque mysteria peruulgare: (ob id enim Hyparchum Pythagoreum accusatum ferunt, atque è schola expulsam) indignum quoque est (vt Leonis ille Philo asserbat) vulgaribus ea mentibus communicare: vulgares enim oculi (si Melisso atque Aristoteli credimus) diuinitatis radios nequeunt sustinere: ac Religionis Dei que plenus sermo (quem admodum apud Trismegistum Mercurium legitur) vulgari multitudine violatur. Atque hinc factum est, vt Plato interdum fabulis, quandoque verò enigmatibus vsus fuerit; & aliquando etiam Mathematicas rationes adamarit. Cum enim esset Pythagoreorum doctrinæ studiosissimus, atque ij nihil (vt Cicero prima Tusculana refert) nisi numeris, figurisque interclusum proposuissent, ipse quoque Pythagoricas rationes, in ijs præsertim in quibus Pythagoreorum decreta probaret ac sequeretur, sibi vsurpandas censuit. Quapropter Mathematica nequeunt rei Timæo subiectæ rationem subire, sed potiùs ad modum atque rationem pertinent, quibus de Vniuersitate agitur. Itaque Mathematica minimè prohibent quin tota Dialogi materiam contineat Vniuersitas. At iam interrogabit quispiam, qui factum sit, vt ad numeros ac Mathematicas figuras reduci potuerint res naturales: quin facile criminabitur id à nobis pro arbitrato atque adeò temerè tanquam exploratum sumi: cum iamdiu apud Academicos in controuersiam sit reuocatum, immò verò lis sub iudice adhuc pendeat: ac præsertim qua parte animi attingit: namque ob id fortasse M. Tullius cum scriberet Attico obscurissimam epistolam Platonico numero comparauit. Quid multa, cum non Aristander solum, Numenius, Seuerus, Chalcidius ac facillè Athæneus quoque huic sententiæ aduersentur, verum etiam Aristoteles ipse Platonis numeros atque figuras vera rerum elementa efficere videatur? Sed queso excitatis querelis modus sit ac finis, donec ad ea deueniamus, quæ ad Mathematica illa pertinere dicuntur. Quod si interim licentiùs videamur rem tantam veluti certam accipere, ibi copiosius etiam quod polliciti sumus ostendemus.

DE HIS Quæ ad vitam & mores pertinent.

Age verò ijs satisfaciamus, quibus ostendimus Timæum ad multa excurrere, quæ ad vitam & mores potiùs quam ad Naturæ rationem pertinent. Porro si politica spectemus, atque illa primùm quæ statim ab initio dialogi habentur, dum disputationes de Republica, siue de Iusto perstringit Socrates, hæc equidem existinauerim ad illam Dialogi partem attingere, quam Græci Κατὰ τὸν δὲν dicunt: nos præparationem, seu apparatus possumus appellare. Ad apparatus verò pertinent, quoniam licet in politico illo epilogo non proposuerit ea de quibus dicendum est, quod non postremum illius partis munus videri posset: ex eo cerè arripuit id efficiendi occasionem. Immo verò non ob id solum epilogo vsus est, quòd ad huiusmodi occasionem nancisci endam, arripiedamque sibi vsui futurus esset, sed etià ut libros de Republica pro-

ca proximis Timæi, Critiæ, & Hermocratis disputationibus, quæ sanè omnes quamuis omnino disiunctæ videantur, communem finem habent, annekeret, atque ad certum finem conspirare omnes ostenderet. Atque hinc sanè est, vt epilocus ille si cum fine comparatur, qui libris de Republica, Timæo, Critiæ, Hermocrati que propositus est, haud ampliùs ad præparationem pertineat: sed ad commune horum librorum institutum aliquo pacto referatur. Etenim quemadmodum epilocus non est ab oratione alienus, immo inter eius partes enumerari potest, ita etiam politica institutionis, siue eiusdem iterationis (quid enim hæc sibi velit, dicam planiùs suo loco) epilogum, qui habetur ad initium Timæi, ad hanc spectare dicendum est. Ergo cum Politici libri vnà cum Timæo ac reliquis de quibus dicebamus dialogis, ad certum quendam ac definitum quasi scopum dirigantur, sit vt ad commune horum quoque dialogorum institutum eiusdem Politicæ epilocus sit referendus. Hinc itaque nullo pacto efficitur, quo minùs dialogi materies sit Vniuersitas. Nam præterquam quòd à Timæi narratione ex qua res subiecta perpendi debet, huiusmodi epilocus est planè seiunctus, tantùm necesse est præparat; ac si aliquem finem etiam, qua paulò ante dictum est ratione; propositum habet, non illum quidem habet qui Timæo, sed qui predictis dialogis omnibus præfixus est & constitutus. At verò si ea Politicæ instituta spectemus, quæ priscis Atheniensibus haud longè ab Reipublicæ epilogo ascribuntur, isthæc sanè Solonis historiae, cuius gratia recensentur, & qua etiam continentur; legibus sunt diiudicanda. Eiusmodi autem historia quaecunque sit, tandem si cum Timæi oratione conferatur; præparat solum: Epilogo enim illo, historia, atque alij, quæ ante Timæi narrationem habentur, tanquam gradibus ad ipsius Vniuersitatis naturam contemplandam ascendit. Quod si referatur ad eum scopum, qui Timæo cum libris de Republica, Critiæ, & Hermocrate propositus est, iam præparationis non obtinebit locum, sed contentionis potiùs ac narrationis: ac proinde sicut ad Critiam; à quo etiam narratur, pertinebit, & eiusdem quaedam erit quasi adumbratio; ita vnà cum Critiæ ad eum finem erit referendus, quem communiter non Politicæ solum, ac Timæo, sed Hermocrati etiam, ac Critiæ propositum esse demonstrauimus. Quamobrem nihil est quod huius historiae nomine materiam Timæo subiectam Vniuersum ipsam statuere dubitemus. Quod autem finis aliquis ijs omnibus dialogis communiter sit constitutus, id verò ostendemus cum de Dialogi apparatu ac præparatione disputabimus: vbi etiam ea omnia sicut perspicua, quæ à nobis tum de Epilogo illo, tum de historia dicta sunt. Nam qui suadere conantur hæc ferme omnia symbolicam Mundi contemplationem continere: atque Vniuersitatis molitionem per imagines quædam ostendere: ideòque tanquam præludia quaedam & symbola præponi; ij sanè fabulas texere videntur ac literis otioque abuti, quemadmodum aperte ostendam suo loco.

PROXIMA est, vt perdifficile illud dissoluamus argumentum, quo Timæum res Medicas cū naturalibus miscere probatum est. Quod sanè eo etiam redditur difficilior, quoniam eo tandem consilio se de ijs quæ ad

Medici-

DE HIS quæ videntur spectare ad Medicinam.

Medicina artem referebamus, egisse professus est, ut viuendi ratio seruari-
tur: id enim Medici esse; praterquam quod ex ipsa medendi arte, præceptis-
que quibus constat, ostendi, & Aristotelis autoritate † confirmari potest; † l. i. Ethic.
ipsiusmet Platonis testimonijs patet: siquidem viuendi ratio ex cognitione cap. 6.
salubrium & insalubrium maximè pendet: at Medicina Platonis iudicio
præcipuè in horum cognitione versatur. Quare in Charmine Medicum, ut
Medicum, in salubribus eorumque contrarijs considerari, eundemque cum
sanum & salubre, tum quæ his opponuntur, cognoscere contendit: in Lache-
te circa sanum & salubre per omne tempus aliam scientiam vna Medicina
excepta minimè prospici: ac denique in eodem Charmide Medicinam nullo
alio pacto quàm sani scientiam definit. Qua in re ita Platoni consentit Ga-
lenus, ut Medicina præcepta tradens non modò tota secunda librorum suorum
classe materiam sanitatis conseruatricem sit persequutus, ac libros etiam de
tuenda sanitate conscripserit: quæ omnia viuendi rationem maximè conti-
nent, verùm etiam in libro de Sectis † diserit statuerit Medici esse non so- † cap. 1. &
lùm cognoscere, quibus rebus absens sanitas comparetur: sed etiam quibus deinceps.
præsens conseruetur. Et idcirco etiam assererat Medicinam salubrium & in-
salubrium scientiam ab antiquis (Platonem verò cuius erat studiosissimus,
præcipuè significasse non dubito) fuisse dictam: eosdemque tum ea salubria
nuncupasse, quæ præsentem conseruarent, tum quæ corruptam resarcirent sa-
nitatem. Vt si Plato de ijs, quæ Medicina præceptis continentur, eo egit con-
silio, ut seruetur viuendi ratio, quemadmodum ipsemet profitetur, Medici
partes omnino sustinuisse videatur.

At verò, dum in re ardua versamur, utinam extarent ea, quæ de mor-
bo & sanitate scripta reliquit Aristoteles. Vt enim magnam Physiologiæ
partem ex Platónico Timæo excerpserit: suisque penicillis (erat enim acri in-
genio) tantæ rei adhibitis, coloribusque etiam permutatis, nobilissimos na-
turalis Philosophiæ libros conscripserit: ita etiam, quæ de sanitate & morbo
præcepit, accuratè ex Timæo exposuisse credendum est: ut non easolùm dilu-
cidè pertractauerit, sed etiam qua ratione Physiici sit de morbis agere, quæue
ad Medicum pertineat, quibus hæc facultas finibus contineatur, atque
ea denique omnia, quæ ad huius rei methodum attinent, non oscitantibus
indicarit.

Ficini opinio
Refellitur.
Verùm posteaquam liber hic desideratur, atque dubitatio est perdiffici-
lis, age Platonis interpretes consulamus; ac Ficinum in primis: qui cum in
Timæi argumento in hanc rem incidisset, affirmavit Platonem prosequi de
humoribus, complexionibus, ac de mirabili humani corporis artificio latif-
simè à Medicis explicatam materiam: in eaque summam eloquentiæ co-
piam effudisse. Addidit præterea definitione ab eo fuisse expositum quid
sanitas sit, quid morbus: simulque febrium ac morborum speciebus distin-
ctis, singulorum rationes fuisse traditas: denique asseruit has rationes
apud Galenum legi, atque hunc cum Platone mirificè conuenire. Verùm
an ad Physicum hæc pertineant, & quo pacto tam latè de morbis, deque
eorum curationibus Platonis oratio sine crimine manare potuerit (id quod
difficilli-

difficillimum in re hac sese offert) non explicauit. Immo verò quod tradit in
ijs Platonem cum Galeno mirificè conuenire, mirificè (ut verè fatear) dece-
ptus est. Nam Galenus in libris de Hippocratis & Platonis decretis, vbi
hanc Timæi disputationem, quæ videri posset ad Medicum attinere, cum Hip-
pocratis dogmatibus comparat; varios in Platone, eosdemque graues (si illi
credimus) notat errores. Quare quarto octauo libri capite scribit quatuor hu-
moribus potius (quod docuerat Hippocrates) quàm igne ac cæteris elementis
(quod tradidit Plato) constare hominem: ac statim infert. Sed hic (de Plato-
ne autem loquitur) errat cum addit [ignis scilicet & aliorum, cū plus
habuerunt partes] non enim sunt hæc, quæ transmutantur, & se-
dem in animalium corporibus variant: sed pituita, bilis & sanguis:
nam sanguis quoque sæpe numero aliena sede occupata letalium
morborum causa efficitur. Quam sententiam pluribus prosequitur, Pla-
tonem interim exagitans. Ac tandem extremo capite concludit. Rectè igitur
Hippocrates humores scripsit & separatos ab alijs, & in quolibet
membro sigillatim collectos morborum causas existere. Plato ve-
rò de elementis non rectè. Huc etiam tum ea pertinent quæ de calore
innato, & de igne diseruit capite septimo, vbi Hippocratem laudauit, qui
innatum calorem omnium operum naturalium authorem fecerat: Platonem
verò reprehendit qui igni hoc munus tribuisset: tum ea omnia quibus capite
octauo Platonis sententiam de respiratione mirificè exagitauit, atque ab
Hippocrate & veritate ipsa in multis recedere contendit: tum quæ affert
capite quinto, ut ostendat diligentius quàm Platonem de secunda humani
corporis constitutione egisse Hippocratem: tum illa quibus capite sexto di-
sputauit non cõgruenti ordine Platonem tractasse, qui humores & morbi, &
quo tempore atque ætate magis vigeant: vbi sanè eundem Medicæ cognitio-
nis imperitum appellare non dubitauit. Quid plura? Audi quæ Galenus eodè
sexto capite in Platonem ob hanc materiam scribit. Negligenter igitur
illum se gessisse manifestum est in hac inquisitione: & multo magis
etiam in alijs, quæ Hippocrates de morbis scripsit, qui in singulis
ætatibus & temporibus abundant atque incalescunt: quibus por-
ro si attendisset, nequaquàm illa scriptis mandasset, cum inquit. Quan-
do igitur ex ignis excessu præcipuè ægrotat corpus, continuos ar-
dores & febres continuas patitur: quando aëris, quotidianas, ter-
tianas ex aquæ abundantia: quoniam aqua seignior est aère & igne.
At terra quippe quæ tardissima horum omnium est, dum in quadru-
pijs temporū circuitibus expurgatur, quartanas febres inducit: qui-
bus serò liberari homines cõsueuerūt. In hac oratione primus error
fuit, quòd ad elementa cõmunia omnibus corporibus, nõ ad ea quæ
in sanguineis tantum sunt redeuntia per circuitū febrium, causam
reducit. Cum melius ea quæ manifestè in corporibus redundare cer-
nuntur, curari possint. Secundus error ille est, quòd ad veræ quo-
tidianæ & tertianæ febris causam ne propè quidem accessit. Nam
cum constet in quotidianis flemmaticum humorem redundare, qui
E e humidus

humidus & frigidus est: in tertianis verò flauā bilem, quam contrā summè calidam & siccam esse constat; debuerat dicere, in tertiana ignis, in quotidiana aquæ elementum redundare, sicut in quarta atræ bilis humorem, & terræ elementorum. Hæc Galenus. Ac proinde licet multa sint, in quibus Galenus laudat Platonem & cū Hippocrate cōsensisse ostēdit: tot tamen sunt, in quibus ab eo dissidet, vt non iure tradat Ficinus Platonem cum Galeno in his mirificè conuenire: præsertim verò quòd ea in quibus Plato & Galenus inter se conueniunt, magis pertinent ad principem animæ facultatem, & ad huiusmodi alia quædam, quàm ad febres & cætera in genus, quæ, & nobis dubitationem faciunt, & à Ficino, dum eos concordēs esse scribit, recensentur. Foxius autem cum hæc declarare vellet, hæc habuit verba. Cum in his semper Plato de omnibus Philosophiæ partibus communem quandam tractationem tradat, hætenusque de humani corporis natura, compositione, partibusque differuerit: nunc causas morborum breuiter adiicit, ne huic sermōni de homine quicquam desit: præsertim cum in superioribus mortis generum mentionem faciens, illud quod ex morbis eueniat; retulerit. Itaque de causis morborum dicendum in sequentibus est.

Foxij opinio.

Reijcitur.

Hæc Foxius, A quo, si liceret, libentissimè percontarer quid sibi velit, dum ait, Platonem in his semper de omnibus Philosophiæ partibus communem tradere tractationem. Ac si constanter censet in vniuersis Philosophiæ partibus versari, iterum ex eo quærerem, quid de Deo, aut de ijs protulerit, quæ diuinam ipsius Philosophiæ partem constituunt: quid de re familiari præcepit: quid demum (vt rem paucis complectar) nisi physicum ad Timæi disputationem (ex hac enim vna res subiecta est perpendenda) è Philosophia retulerit. Quod si ijs ipsis, quæ à principio in hanc sententiam attulimus, commoueri sese affirmaret, opinionem obijcerem, quam iam antea rationibus ex Platone firmatam, ac dubitationibus vindicatam hac de re attulimus. Et si enim quod rei Medicæ interest, res adhuc est controuersa: in his tamen propè omnibus dubitatione caret, quæ ad DEVM, & cæteras pertinent Philosophiæ partes. Et idcirco dum suam sententiam inde comprobare conatur Foxius, quòd communem quandam, vt ipse ait, Philosophiæ tractationem prosequitur Plato, si communem Philosophiæ tractationem eam vocat quia de Deo etiam, de Ideis, de Mathematicis, huiusmodique alijs disputauerit, quæ ad vniuersam Philosophiam pertinent, nos qui oppositam sententiam probauimus, id quod ex Foxij opinione sequitur, omnino euertimus. Quod si communem tractationem ob id tradi existimat, quoniam ea omnia nobis explicauerit Plato, quæ hominis constitutioni, partibus, ac naturæ denique vniuersæ sunt communia, (id enim ex ijs quæ adiecit sensisse conijcio: licet supra, dum Philosophiæ partes hic à Platone explicatas fuisse statuit, aliud significare videatur) profectò optimè hac in re sentit: fuit enim sine dubio Platoni vniuersa humanæ naturæ ratio, causarum, partium, & reliquorum huius generis contemplatione explicanda. Sed cum non solum morborum ac mortis causas complexus fuerit, eorūque species articulatim ferè

sit prose-

fit prosequutus; verum etiam ad varia medicamentorum genera progressum fecerit; non video qua ratione hominis naturam contemplanti, hæc quoque fuerint persequenda: aut si sint, quo pacto Medicina & Physica distinguantur. Et idcirco à Foxio, qui ad Timæum ita accessisset, vt non Philosophiæ solum, sed Medicinæ etiam campos excoluisse videretur, has dubitationes magnopere quidem optassem explicari. Sed ad Proclum veniamus, Procli opinio qui licet vsque ad morborum tractationem sua non perduxerit commentaria, aliqua tamen hac de re nobis proposuit. Hic igitur cum libro tertio in Timæum ageret de ortu ac procreatione animæ, atque exemplo explicare instituisset, qua ratione Physici esset eam considerare, sic scripsit. Ωσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον, ὅτι μὲν ὅτι ἐν αὐτῷ πρὸς σωπὸν, καὶ χεῖρες, καὶ μῆροί, καὶ πόδες γίνονται βέβητοι, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα πρὸς βέβηται παντὶ πῶς δὲ ἐν τῷ ἐνδεδωκένῳ συγκείσθαι μορίων, καὶ πῶς ἢ πῶς λόγῳ ἐχόντων ἰατρικῶς τε καὶ ἀνατομικῶς εἰδέναι. καὶ τὸ αὐτὸ πρὸς καὶ πῶς ψυχῶν. Hoc est, (vt ego quidem verterem.) Quemadmodum enim facile est animaduertere in nostro corpore reperiri & faciem, & manus, crura etiam & pedes, atque alia quæcunque omnium oculis sunt exposita: quæ verò interiorum partium sit constitutio; quæque sibi mutuò præbeant adiumenta, tum ad Medicum, tum ad eum qui circa anatomicas sectiones versatur, pertinet cognitio: hoc planè modo de anima statuendum est. His exposuisse visus est Proclus qua ratione de homine Medico esset agendum. Sed (ni fallor) errauit, Platonique præcipuè contradixit. Nam quemadmodum Physici est de homine agere: ita etiam eiusdem est interiores partes considerare; ac proinde earum naturam, munera, atque adiumenta quæ inuicem sibi ipsis, ac toti etiam corpori præstant, pro virili parte explicare. Atque ob id, sicut Natura in humano corpore moliendo ex elementis ad fetus generationem dispositis homogeneas (quas Græci vocant) siue eiusdem rationis partes constituit; cuiusmodi sunt ossa, caro, ac nerui (neque enim in præsentia qua seric hæc atque aliæ homogeneæ partes generentur, cuiusmodiue sint elementa, quæ tanquam materia huic fabricæ subiiciuntur, subtilius est pertexendum) atque ex ijs deinde heterogeneas ac dissimiles, tam integrales (quas appellant) vt oculum, quàm essentielles, cor scilicet, iecur & cerebrum, componit, et ex his tum membra, quibus variæ heterogeneæ partes, tum ipsum hominem, quo varia membra continentur; denique perficit; ita Physicus siue compositionis, siue solutionis via hominis naturam contempletur, ab elementis ad hominem, vel contra per intermedios partium ac membrorum quasi gradus progreditur: & omnè tum membrorum, tum partium naturam, ac functiones & munera articulatim quodammodo explicat. atque ob id in corde siue in iecore docet esse positum venarum & sanguinis principium: à cerebro siue à corde neruos, atque ipsam sentiendi vim originem ducere: atque huiusmodi sexcenta alia tum de his, tum de reliquis humani corporis partibus ac functionibus præcipit: quæ sanè diligentissimè Plato in Timæo, & Aristoteles in Physicis libris præstiterunt. Ac licet ipse Aristoteles libro quarto de generatione animalium, & in tertio de partibus, sicut etiam libro

E e 2

de re-

de respiracione, ac quarto de animantium historia moneat nonnullas humani corporis partes ex sectionibus inspiciendas esse, id tamen non idcirco effecit, quod horum vim ac munera solius Medici & Anatomici esset considerare, ut voluit Proclus: sed tum ad earum figuras & positiones commostrandas, tum praecipue ut humanae naturae cognitionem quibus posset praesidijs, etiam mechanicis, sanciret: nam hoc prope consilio confecit etiam animalium historiam: ac propterea in secundo libro de partibus animalium, & in commentarijs de generatione animalium multis in locis ad hominis, immo animantium omnium scientiam retulit eam. Itaque tantum abest, ut solius Anatomici ac Medici sit officium istarum partium vim atque adiumenta contemplari, ac praecipue eo pacto quo Physicus (id quod statuit Proclus) animae naturam inuestigat, ut si cognitionis gratia id effecerint, solius Physici personam subeant. Quamobrem Anatomicus quippe qui Chirurgiae, atque ob id Medicinae etiam inservit (neque enim Physico quidpiam suppeditare est ei propositum: licet hic Anatomicis tanquam extrarijs adminiculis utatur) interdum ad sectiones tantum incumbit, ut faciliorem illis artibus prebeat aditum: alter vero dum hominis naturam eiusque partes scrutatur, Philosophiae campum ingreditur: quando Physiologiam, qua hominis natura continetur; sibi maximo adiumento, vel certe necessariam fore intelligit, dum humano corpori appositè mederi studet. Etenim (ut multa interim praetermittam, quae ad hanc rem confirmandam faciunt, atque illud inter caetera quod ex Plinio & Strabone, immo ex Galeno ipso (si rectè memini) afferri possit, dum veteres in tabulis pro templis appositis morborum ac medicamentorum genera in dies retulisse tradentes, Medicinam experientia partam significant) haec ars (ut Maximus Tyrius † pulcherrimè disputat) inde exorta est, quod cum aliquis aegrotaret, per vicus civitatis exponeretur: ubi qui praeterirent, si eodem morbo laborassent unquam, aut alios deprehendissent laborantes; aegrotum de medicamenti genere, quo consimilem aegritudinem leuassent, certiores faciebant. Atque hinc factum est, ut multarum rerum, quas sibi adiumento fuisse cognovissent mortales illi, natura ac vi longo usu & experientijs multis cognita, Medicinae ars atque facultas exorta sit. At vero cum homines exinde intelligerent ex humana natura cognitione, partiumque humani corporis, functionum, facultatum, ac multarum denique rerum naturalium plurimum lucis in re Medica sibi afferri, ad Physicam considerationem etiam animum contulerunt. Atque ob id cum Medici istem de rebus, de quibus scripserant Physici, ederent aliquid, quod contemplatione potius, quam experientia adepti essent, protinus Medicinae deopertulid pepererunt: ita ut Hippocrates, Galenus, Avicenna, ac sexcenti alij, qui in Medicorum numerum referuntur; de homine deque humani corporis partibus & compositione, nec non de facultatibus ac functionibus scripserint: quae ex Philosophiae fontibus hauserunt penè omnia. Atque ob id excusare possumus Proclum: nam dum ea protulit, quae continentur exemplo paulò ante allato, non ignoravit Platonem agere de hominis natura, ac partibus,

Idem Proclus excusatur.

† Ser. 13. id etiam attingit Gal. in l. qui introductio seu Medicus inscribitur. c. 1. ubi ex Herodoto hoc profert. similia etià habentur in hist. trip. lib. 10. c. 10.

ac partibus, atque has ad Physicum pertinere: immo verò (quod paulò infra videbimus) rationem etiam aliquo pacto indicavit, ob quam Physico agendum esset de morbis; sed quoniam Anatomici etiam & Medici eadem tractarent, exemplo ex his ducto, ostendere voluit qua ratione de animo agendum esset Physico. Neque verò haec eo consilio dicta esse velim, ut ostendam Medicinam, utpote experientia ab exordio comparatam, sola experientia contineri; (de hoc enim nihil adhuc statuo) sed illuc spectant, ut constet Medicum & Anatomicum intimas humani corporis partes, earundemque munera & facultates contemplantes, atque (ut vno verbo complectar) ad αἰσθητικὰ μέρη sese referentes, Physici munus obire. Quod si quis praeter experientiam scientiam quoque requirat in Medico: ac proinde αἰσθητικὰ μέρη & humani corporis cognitionem aliqua ratione Medico tanquam necessariam attribuens, hanc contendat ex proprijs Medicinae initijs ac fontibus haustam esse potius quam ex alienis sumptam & comparatam, id verò à nobis infra considerabitur opportunius.

Nunc itaque postquam interpretes haud ostendunt, quo pacto intra Physici fines sese continuerit Plato, rem nostro Marte aggrediamur. Ac profectò si nonnullorum opinioni foret assentiendum, empiricorumque praesertim, qui solam experientiam existimarunt ad Medicum pertinere: scientiam verò neque eius esse propriam: neque in eo necessariò desiderari; nullus sanè, quod ad morbos attinet (medicamentorum enim alia est ratio) superesset dubitationis locus. etenim, quae de morbis nobis praecipit Plato, non experientia firmat, sed contemplatione, ac germanis scientiae fundamentis: cum humani corporis principia & elementa, constitutionemque praeterea quae non elementis solum, sed homogeneis heterogeneisque partibus continetur, atque alia huius generis permulta contemplatus, hinc ad morborum causas sese conferat inuestigandas. Quare haec Physici essent potius quam Medici. Verum licet Platonis tempestate non deessent, qui Medicinae vim totam in experientia collocarent, scientiamque in eo, si adesset; non modò non laudarent, sed etiam omnino contemnerent, immo verò id vel Hippocratis temporibus in controuersiam fuisset reuocatum; (ob id enim & ex Hippocratis sententia illi, qui sola experientia ad medendum accederent redarguuntur in Phaedro: & ipsemet Hippocrates libro de decenti ornatu, scientiam ac Philosophiam cum Medicina omnino copulandam esse contendit) tamen cum in experientia totam vim Medicam positam esse negauerit Plato, ac statuerit scientiam Medico esse necessariam, non est quòd ea, quae in hoc libro de morbis habentur; eo nomine tueamur esse Physica, quia scientiae legibus fuerint peruestigata. Quod autem scientia ex Platonis decretis Medico sit necessaria, non ex eo solum patet, quia saepe eam solet scientiae nomine appellare: sed etiam quoniam in Phaedro illum, qui adnotare ea corpori sciat quibus pro arbitrio frigeat aut calescat, & vomitum praeterea, deiectiones purgationesque prouocare nouerit, & huiusmodi alia habuerit explorata, Medici nomine censendum negat, nisi ex arte praeceperit, quibus, quando, & quousque horum singulis

Quorundam opinionè qua dubitatio aliqua ex parte solui posse videbatur, Platoni repugnare ostenditur, dum illi scientiam à Medico, reijciunt: hic eam in ipso requirit.

Scientiam à Platone in Medico requiri ostenditur.

singulis utendum fuerit. Sed & hanc sententiam infra in eodem libro explicauit latius, ubi docuit in eo qui possit efficere hominem robustum ac sanum, non usum solum & experientiam, sed etiam artem reperiri: atque ita medicinas & alimenta fore praebenda. Quibus etiam verbis Medicinae distributionem in *δεσπότην* & *δουλοῦ* indicauit, atque utranque ad Medicum retulit. Neque verò aliò spectare videntur nonnulla, tum ex libro de fortitudine, in quo affirmavit medendi artem circa sanum & salubre quae sunt, quae facta sunt, quae fient, & quo pacto perspicere debere: tum ex Adhortatorio & Phaedro: ubi voluit Medici esse non solum nosse praesentem tueri sanitatem, & collapsam reparare, sed etiam huiusmodi cognitionem alijs posse communicare, Medicosque efficere alios. Sed res ex superioribus locis clarior est, quam ut ijs nullo modo egeat.

Scientia quae in Medico requiritur Plato, cuiusmodi sit dubitatur.

At enim, dicat quispiam, scientia quam requirit Plato in Medico, non ea est, quae proprie meretur scientiae nomen, quaeque acquiritur ex rerum contemplatione, dum inquirimus proximas cuiusque rei causas & principia, ac proprias etiam attributiones & qualitates: sed ea potius quae usu & experientia comparatur: ac non nisi fuso vocabulo eiusmodi censetur nomine: quemadmodum in Theage ac saepe alibi sapientiae quoque nomen ad nauticarum, consimiliumque rerum cognitionem traducitur. Atque ob id fortasse accidit, ut cognitionem, quam (ut ostendimus) requirit in Medico, scientiae nomine interdum appellet: interdum tamen, quasi non proprie appelletur scientia, artem, aliisque huiusmodi nominibus nuncupare soleat. Quamobrem cum Timaeus in varijs morborum naturis perquirendis, eo ipso scientiae genere utatur, quod ex germanis Naturae inijs non experientia atque usu comparatum est; Physici partes non Medici sustinebit. Sed esto ars appetatur nonnunquam, ac scientia quam in Medico requirit, pro arte usurpetur; veruntamen si in re potius, quam in verbis insistamus, constat à Platone requiri in Medico cognitionem quae est Physici propria, quaeque usui, atque experientiae opponitur: sic enim docet varijs in locis, praesertim verò in Hortatorio & Phaedro. Ac profectò dum Medicus ex Platone perscrutatur elementa sine qualitates (neque enim est quod hac de re in praesentia laboremus) quibus homo componitur, & earum naturas, quidue homini contingat dum inter huiusmodi qualitates oritur bellum, alteraque alteram vincit; ac simul rimatur rerum penè innumerabilium naturas, ut ijs cognitis, possit medicamenta conficere, (hoc est enim, ut in progressu declarabitur; quod sibi voluit Plato tum in libro de fortitudine, ubi docuit oculis aut auribus mederi nos haud posse; nisi perspecta fuerit visus auditusque natura: tum in Conuiuio, dum contendit peritum Medicum non amatorios solum affectus corporis quod pertinet ad repletionem (quam vocant) & euacuationem, sed etiam pulchrum & deformem anorem noscere debere, & alium pro alio amorem introducere, mutuoque permutare posse: tum in Phaedro, ubi Medico ait debere tum corporis tum animae, tum denique totius hominis naturam esse cognitam, nisi exercitatione tantum atque usu medicinas & alimenta praebere velit) cur non haec eodem penè contemplationis

Decernitur de huius scientiae genere, & natura.

tionis genere asequitur, quo Physicus rerum sibi scientiam parat? Si itaque ex Platone in Medico requiritur vera scientia, illud consequitur necessarò, ut dum in Timaeo de morbis, deque eorum medicamentis agitur scientiae methodo, hoc non prohibeat quin medicè res conficiatur. Quare hoc nomine Plato haud videtur excusandus.

At verò (inquires) si considerare debet Medicus humani corporis tum qualitates & humores, tum partes, earundemque munera & facultates, ergo omnis penè conquirenda erit illi notitia & veritas quae haberi potest de homine: ac proinde erit pars quaedam Physices. Immo verò aut in magna Physiologiae parte, aut certe in vniuersa versabitur. Etenim praeter humanum corpus, eiusdemque siue affectiones, siue qualitates, animae quoque natura, elementa praeterea, concretaque corpora, nec non caeli vis ac potestas, & (ut summam dicam) ipsa Vniuersitas tota Medico erit cognoscenda. Anima quidem natura, quoniam cum morbus in functionis laesione positus sit, functiones verò ex anima potissime pendeant, hac ignorata, eas quoque ignorari necesse est: atque eò magis, quod cum corpus materiae locum obtineat, anima formae, materiae naturam, quam Medico considerandam esse diximus, sine formae seu animae cognitione minimè exploratam habere licet. Caelestis verò substantiae vis, quoniam caelestia corpora in hac inferiora continenter agunt, humanumque corpus variè afficiunt; ut propterea Lunae ac reliquorum astrorum facultates notandae ac spectandae sint diligenter. Atque ex his etiam constat Medico in simplicium mixtorumque corporum, & ipsius denique Vniuersi cognitionem incumbendum esse: cum elementa susceptas è caelestibus corporibus qualitates in nostris imprimant. Quinetiam cum in rerum Vniuersitate ex mistis corporibus reperiat nullum, quod non ijs sit viribus ac qualitatibus praeditum, quibus aliqua ratione inferuire possit Medicina, ac denique haec omnia sint ea serie constituta, ut mutuis actionibus retinentibus, mutuam contemplationem desiderent, nihil est in Natura, quod sine crimine ac iactura possit à Medico praetermitti. Haec, inquam, fortasse afferas ad dilucidandam controuersiam. Quanquam eam verius augent quam dirimant: nam potius ostendunt Platonem dum scientiam requirit in Medico, eidem Physici partes etiam iniungere, ac naturalem scientiam Medicinamque confundere. Quae si quis de Platone miretur, audiat etiam quam

† Cap. 1. m.

† Cap. 2. m.

salebrosa sint, quae pro Medicinae ac Physiologiae terminis statuendis nos docuit Aristoteles: hic enim altera ex parte (ut primo Metaphysicae libro scriptum reliquit) Medicinam quasi à Physiologia toto caelo distet, circa singularia versari, ac non hominem, sed Socratem cui accidit, ut homo sit, curare ac sanare voluit: Ex altera verò (idque primo Rethoricorum) quasi nullum cum singularibus habeat commercium, sed generalia quaedam prosequatur, asserens ad singulares homines animum non intendere, aut quid Socrati aut Calliae salubre sit, sed quod tali aut talibus. Quibus rebus non videtur posse aliquid pugnantius excogitari.

Ego verò existimarem de Medicina idem iudicium esse ferendum, quod de oratoria facultate: nam quemadmodum haec inuenire debet in vnaquaque re, quid

Ex dictis res in maiorem controuersiam adducitur.

Ex Aristotele etiam ostenditur rem in magna dubitatione versari.

Authoris sententia.

re, quid sit ad persuadendum accommodatū; ita etiam Medicina quid aptum sit ad sanitatem aut inducendam, aut conservandam. Quocirca quemadmodum Oratori tum iurisprudētia, rerūque gestarum cognitio, tum regionum ac gentium notitia, tum animorum vim ac naturam, ac praecepta etiam quibus non respública solum, familiæque gubernentur, sed etiam singuli homines in officio contineantur, ac sexcenta denique alia, quae tamen proprijs definitisque artibus ac disciplinis continentur, nosse oportet, (quod enim fieri posset, ut & bonos pro dignitate exornaret, & improbos vituperaret asperius? quod ut hominum fraudes ad perniciem, integritatem ad salutem reuocaret? quod populum siue languentem excitabit, siue moderabitur effrenatum, siue denique de ferendis, retinendis, antiquandisue legibus, de bello & pace, deque huiusmodi alijs prudenti atque explicata ratione dare consilium poterit, nisi aliqua ratione, quae commemorauimus omnia, atque huius generis similia ipsi fuerint explorata?) ita etiam Medicus totius humani corporis structuram & compositionem, singula praeterea eiusdem corporis munera facultatesque omnes, proindeque animae vim ac potestatem, immo verò caelestium corporum, elementorum, & corporatarum denique omnium rerum naturas, quae tamen alicuius definitae contemplationis propria sunt vniuersa, non vulgari admodum cognitione perspecta debet habere. Caelestium quidem corporum, quoniam haec (ut paulo ante significatum est) in inferiora corpora continenter agunt: eademque pro facultatum varietate, latitudinumque vicissitudinibus variè afficere solent: elementorum praeterea, tum quoniam sunt instrumenta caelestium corporum, à quibus perpetuò permiscentur atque commutantur; tum praesertim quoniam ob contrarias quibus affecta sunt, qualitates, mutuò inter se agunt, hominemque non modò inter ipsa degentem, sed ex ipsis etiam constitutum, ita ob continuum dissidium afficiunt, ut in continuis mutationibus ipsum versari neesse sit: concretorum verò corporum non ob id solum, quia alimenta homini suppeditare solent, ac temperationem humorisue corporis, hominemque ipsum permiscere; sed etiam quia ob vires naturasque varias varijs rationibus medicamentis adhibentur, ac sexcentis denique vijs nobis siue noxia, siue vtilia esse consueuerunt: humani denique corporis atque animae etiam: nam quid quaeso adiumenti tot tamque multiplicibus ipsius corporis partibus atque organis, interioribusque praesertim afferre poterit; qua ratione labefactatas vires resarcire, atque aegrotum ad naturalem statum traducere, nisi tum humani corporis structuram, tum potentias ac facultates, à quibus functiones siue naturales, siue vitales, siue denique animales emanant, tum animae ipsius vim & potestatem, atque ea denique omnia quae ad ipsius hominis constitutionē attinent, non oscitanter animaduertit?

At verò sicut Oratori multa ex ijs quae in superioribus attulimus, percipisse magis est necessarium (iuris enim civilis rerumque gestarum, atque antiquitatis memoria longè magis in eo requiruntur, quam aut regionum, aut vestigalium, aut huiusmodi aliorum cognitio) ita etiam in Medico impensius expeti solet principum humani corporis facultatum, quam elementorum

rum notitia: rursusque horum naturam exploratam habere magis neesse habet, quam caelestium corporum virtutes, atque aliarum huiusmodi rerum scientiam quaerere. Ex quo illud consequitur, ut quemadmodum Oratori; dum ea quae memorauimus, nec complecti, nec persequi intelligentia valet omnia, ne optatis potius, quam re ipsa eum inueniri dicendum sit, illud largiamur, ut postquam dicendi praecepta dilucidè animo comprehenderit, iurisprudētia, historijs, moralique disciplina, quae sanè magis necessaria esse solent; reliquū studium impendat; ita etiam Medicum, quippe qui tot tantarumque rerum quasi suppellectilem ob humanae vitae breuitatem Naturaeque obscuritatem sibi comparare nequit, multa latere concedamus: ac rerum, quae maiorem praeserunt necessitatem, ut structuram humani corporis, medicamento- rum, at si quid est huius generis, cognitionem in eo requiramus. Quamobrem Hippocrates, qui cum saepe alibi, tum praesertim libro de Arte, Philosophiam quam in Medico postulauerat, humanae naturae, Astrologiae, aëris atque aliarum quarundam rerum finibus concludit, id mihi quidem fecisse videtur, ut humani ingenij imbecillitati obscuritatisque Naturae consuleret. Nam cum Medicus, qui optimè sit Philosophiae praeceptis imbutus, DEO (sic enim planè loquitur ipse) sit aequalis, cur deinde augustiorem quandam ac magnificam Philosophiae suppellectilem suo huic praestantissimo ac planè diuino Medico non attribuit? Quamquam Galenus, ut suam artem mirificè semper extulit, in libro qui Optimus Medicus, is Optimus Philosophus inscribitur, eam Hippocratis sententiam esse censuit, ut Medicus non modò Astrologiae, sed etiam Geometriae, ac totius denique Mathematicae disciplinis excultus esse debeat. Humanam praeterea naturam ea illi ratione perspectam esse voluit, ut à seminis atque foetus natura incipiat contemplatio: indeque ad simplices partes primò, tum verò ad compositas, atque ab his ad membra, variisque earum affectiones, ac totum denique hominem cognoscendum progrediatur: sicque etiam morborum differentias ac naturas, praesidiarumque indicationes percipiat. Utque recta methodo in ijs saepe utatur, diuitiarumque ac voluptatum illecebris non impediatur, tum Logica, tum Morali Philosophia excultum esse vult. Ac tandem (ne commemorem omnia) concludit. Hic iam omnes Philosophiae partes habebit, & quae ad differendi rationem, quam Logicam, & quae ad rerum naturam, quam Physicam, & quae ad mores, quam Ethicam vocant, attinent. Atque ita demum qui optimus Philosophus, hunc & optimum Medicum fore contendit. Sed an verè Hippocrates Medicum tot disciplinis, tamque perfectè expolitum suis libris effinxerit, aliorum sit iudicium. Ego certè dum ex Astrologia quaedam ob temporum opportunitatem attingenda: ac certorum locorum aquas, aërem ac temperiem exploranda, humanamque naturam ob partium positionem atque huiusmodi alia quaedam cognoscendam scribit, ut apud eum multis in locis legitur; maximè suspicor Medicum nobis eruditum quidem (ut Plato etiam saepe monet) exprimere voluisse: sed parabilem tamè quemadmodum & decet: & Galenus ipse in libro de sectis capite decimo videtur agnoscere: ubi sanè Medico moderatiore sup-

pelletilem tribuit ex Hippocrate : cum praesertim eam Medici diuinitatem magna ex parte referat ad mores ac temperantiam : quod nimirum eiusmodi artem casu ac sancte exerceri ac tractari vellet. Sic enim tum in lege, tum in libro de arte, tum in libro de decenti ornatu, atque alibi etiam scriptum reliquit. Ut Medicus, tametsi aliquarum rerum naturalium atque adeo facultatum cognitione priuatus, non omnino sit repellendus immo uero quoniam & humani ingenij imbecillitate sit, ut in tanta rerum varietate non solum pauca agnoscere liceat, sed & obscure admodum ac dubitationibus inuoluta, idcirco etiam factum est, ut pro eorum cognitione firmanda, ad experientiam confugiat Medicus; ita ut non eo tempore solum, quo re ipsa medetur; ad descendere cogatur; sed etiam dum ipsam rerum cognitionem sibi acquirere studet. Ac profecto tanti refert ad cognitionem firmandam, ut ad eam vel solertissimi Philosophi confugerint, Aristotelesque in primis: qui tametsi statuerat in rerum scientia quaerenda, singularium rerum notitia esse negligendam, & in generum natura versandum; in Physiologia tamen acturus de animalibus, id nisi longa, atque multorum annorum experientijs elaborata ipsorum animalium historia aggredi minime ausus est. Ex quo illud etiam efficitur; ut quamuis ea, quod eorum naturae interest; contemplari sit naturalis (Naturali enim earum rerum cognitio ac veritas tanquam finis est proposita) veruntamen si eiusmodi cognitio dirigatur ad opus, Medici etiam esse possit: sicut ad experientiam qua tamen *ἡγεῖται* quadam est, Physicus etiam interderdum confugere potest. Atque ob id nec qui ad rerum cognitionem facilius comparandam firmandamque experientia utitur, *ἡγεῖται*, nec qui *ἡγεῖται* ad opus refert, *ἡγεῖται* est appellandus.

Iam quod humanae interest naturae soluitur dubitatio. Primum vero ad rationes quibus in hac contemplatione eandem scientiam in Physico ac Medico requirebat Plato, explicandas descenditur. Quae cum ita sint; equidem (ut dubitationi satisfaciam) tantum abest, ut Timeus, quod interest humani corporis structuram, affectiones, munera, ac caetera id genus, Physici campum egressus sit, ut ab horum disputatione abstinere nullo modo debuerit. Quod si in Conuiuio (ut in Eriximachi collaudatione cernitur) hanc ipsam cognitionem requirit in Medico, quam diximus ad Physicum pertinere (vult enim tam pulchrum, quam deformem amorem in homine a Medico sperari; tam recte (ni fallor) quam male coherentes siue humores, siue elementorum qualitates, siue etiam partes intelligens) profecto hanc *ἡγεῖται* eo nomine in Medico expetit, ut huius adminiculis ad humorum concordiam sanitatemque ipsam humanum corpus (quantum tamen fieri potest) traducat, ac restitutam sanitatem tueatur: nam praeterquam quod manifeste id nobis indicauit, tum quia eodem in loco tradidit Aesculapium, cum nosset huiusmodi amorem atque concordiam in humana corpora inducere, artem quoque Medicam composuisse: tum praeterea quia Medicum non ob id solum peritum fecit, quoniam discernat pulchrum & deformem amorem, hoc est prauam, rectamue elementorum humorumue coherentiam ac temperationem, id quod Physicum quoque attingere volumus; sed quia ea discernat quod attinet ad repletionem & euacuationem (ita enim si placet *ἡγεῖται* illam Platonis, Marsilium sequuti interpretamur in praesentia) dilucide satis rem explicauit hoc ipso in loco in quo *ἡγεῖται*, scientiam-

scientiamque poposcit in Medico. nam cum dixisset. est autem Medicina scientia, qua amatorij affectus corporis quoad repletionem euacuationemue noscuntur. et quisquis pulchrum & deformem in his amorem discernit, Medicus peritissimus sit; e vestigio contemplationem ad opus traducens adiecit. Quae ita permutare haec potest ut pro altero amore nascatur alter: aut ijs a quibus abest amor, adesse autem oportet, immittere valeat, & insitum extirpare, eruditus sit artifex: posse autem oportet quae in corpore inimica maxime sunt, conciliare & amorem inserere mutuum. Quo in loco humorum atque temperationis cognitionem, intestinamque corporis amicitias aut discordias eo nomine voluit Medico cognitae esse, ut humores ac temperamentum ipsum permutare (id quod victus ratione, ac reliquis Medicina praestat instrumentis) inimicitiasque componere & (ut dicam breui) humano corpori appositae mederi valeat. In Phaedro autem ubi asserit Medicum nosse debere, quibus, quando, & quousque alimenta, medicamentaque sint adhibenda: atque illa non vsu solum & exercitatione, sed etiam arte esse praebenda: idque docere Hippocratem, qui non corporis solum, sed etiam animae, ac totius denique hominis cognitionem in Medico postulauerit; arbitratus est quidem ipsum Medicum praeter medicamenta humani corporis fabricam, temperamentum, ac munera nosse debere: immo & eorum quoque notitiam, quae supra recensuimus; ad eum visus est reuocare (huc enim Platonem spectasse facile suspicaris, dum tot, tantaque Medico in medicamentis, alimentisque praebendis praecipit cognoscenda) at hoc non prohibet isthaec quo spectat ad ipsorum naturam ad Physicum attingere: Medicus enim in horum meditatione non insistit, sed ad opus rerum naturalium cognitionem traducit. Quobrem quemadmodum Orator dum aut ex morali facultate, aut civili iure quidquam affert, dummodo ad suum finem, ad suadendum scilicet, id referat, non Moralibus vel Iuris periti, sed Oratoris nomine censendus est: ita etiam Medicus dum humani corporis structuram, functiones, atque attributiones, animae praeterea vim & naturam, elementa etiam, concretaque corpora, ac Physica penes omnia contemplatur, dummodo ijs ad sanitatem recuperandam utatur, (solam enim cognitionem quaerens Physicus est) ac suum finem assequi contendat, Medici officio fungitur. Atque hoc etiam nomine in libro de fortitudine Medico cognitae esse voluit totam oculorum, auriumque naturam ac facultatem, ut scilicet illorum morbis opportunè mederi possit: eidemque circa sanum & salubre quae fiunt, quae facta sunt, quae fient, & quo pacto perspicendum affirmavit. Quod si in Adhortatorio & Phaedro Medici esse vult artem docere posse, (id quod cognitionem ac *ἡγεῖται* eorum penes omnium deposcit, quae Physica esse diximus) profecto huiusmodi *ἡγεῖται*, ac doctrinam ad *ἡγεῖται* voluit pertinere: nam cum ab illis dissentiret, qui solam experientiam tribuerent Medico, ac proinde contenderet eius artem haud posse sine doctrina consistere, doctrinam ei omnino attribuit, et antequam ad mendum sese conferat, scientia quoque imbutum esse voluit. Et quoniam tunc maxime alicuius scientiae praeceptis quempiam imbutum existimamus,

cum eam alijs communicare potest (Scientis enim signum est, posse docere) idcirco cum Plato prater usum & experientiam doctrinam quoque in Medico deposceret, eum disciplinam alijs tradere, eosdemque Medicos efficere posse decreuit. Et ideo tam in Adhortatorio quam in Phaedro hac duo munera coniunxit, asserens Medici esse, tum suam artem communicare, tum etiam humano corpori mederi posse. Atque hac etiam de causa (vt ea quoque diluamus quae primo ac tertio loco obiecimur) non artis solum, verum etiam scientiae nomine Medicinam passim appellat. Quamobrem doctrina in Medico obsequatur desideratur. Atque hoc modo dum Medicus humani corporis structuram, functiones, & huiusmodi sexcenta alia medendi gratia inuestigat, nihil prohibet ea, quod ipsorum naturae interest; Physicae contemplationis esse: proindeque Timaeum de humani corporis compositione & natura iure optimo disputare. Et ob id etiam Aristoteles primo Ethicorum cum intelligeret felicitatem esse animae operationem, ac proinde ad felicitatis vim explicandam animae naturam certo quodam modo antea nosse oportere; ob idque tandem de ea nonnulla ex animae tractatione repetere instituit, id sibi eo iure licere voluit, quo elegantes officiosique Medici de humano corpore multa pertractant. Quamobrem sicut Civilis, moralisue facultas agit de anima felicitatis gratia, cum tamen ipsius animae contemplatio ad Physicam potius quam ad moralem scientiam spectet: ita etiam dum Medicus ad sanitatem comparandam atque tuendam agit de humana constitutione, nihil obstat quominus haec Physica contemplatione concludantur. Atque ob id etiam secundo Metaphysicae (id quod opinionem nostram amplissimè confirmat) Si Practici (inquit) considerent quomodo res se habet: id ad aliquid faciunt, quia Practici speculantur. Vbi profecto *ἡ θεωρία* Medico concedit, nec propterea Physicum esse vult, quia operationis gratia contemplatur. Et huc etiam pertinet (si quis rectè recolat) quod scribit in libris *† de anima*, vbi docet intellectum practicum & speculatiuum sine differre: quia nimirum veritatè perpendit vterque: sed tamen speculatiuus in veritate ipsa conuiescit: practicus id totum ordinat ad opus: atque operis gratia speculatur. Neque profecto minus accuratus ijs in locis fuit, quibus (vt paulò ante dicebamus) sibi è regione pugnantia pronunciaisse visus est, dùm in Rhetoricis Medicum non considerare singulos homines, vt Socrate aut Calliam, in Metaphysicis autè in indiuiduis tantum versari statuebat: nam duo habet Medicus, artem quae praeceptis continetur, & opus, quo non homini, sed Socrati (opus enim ex eodemmet Aristotele est singulari) aut Calliae medetur. Ars quidè quippe quae à rebus singularibus abhorret; nõ sibi Calliam, aut Socratem curandum proponit: quia ars sicut & scientia in generalibus tantum persistit, vt in Rhetoricis loco supra allato habetur: & ideo ob artem Medicus dicitur indiuidua dispicere. At opus ad quod sese refert, dùm re ipsa alicuius morbi suscipit curationem, in indiuiduis versatur, & in Calliae sanitatem incumbit: cui quidem Calliae (vt ego quidem sentio) idcirco accidit vt homo sit, quoniam cum aegritudo sit affectio Calliae, vt animalis, non autem vt hominis, Calliae vt aegrotò accidit hominem esse: quemadmodum etiam vis vegetabilis (quam vocant) non humana est, vt idem Aristoteles perspicuè

satis

Cõfirmantur ex Aristotele quae pro solutione dicta sunt: & explicatur ea, quae ex eodem ad dubitationem

† lib. 3. text. 34.

† l. 2. c. 13. satis docet in *† Ethicis*: quia homini vt animali, non vt homini conuenit. Hoc itaque nomine Medicus in Metaphysicis dicitur per se curare indiuiduum, nempe Calliam: ex accidenti autem hominem. Quamobrem tantam abest, vt Aristoteles, dum Medicinae fines indicaret, pugnantia loquutus sit, nihil vt magis consentaneum afferre potuerit. Atque ex his omnibus perspicuè satis demonstratum esse arbitror humani corporis atque huiusmodi aliarum rerum cognitionem ex se Physici esse: ac proinde de Vniuersitate disputanti ea nullo modo fuisse praetermittenda.

At enim, inquit, Physici fines tunc saltè egressus est Plato, cum ea prosequutus est, quae sunt humani corporis extra proprium germanumque naturae suae statum constituti: quaeque naturam ipsam destruere solent: cuiusmodi sunt febres; ac varia morborum genera. Huic sanè dubitationi occurrere visus est Proclus in Timaei proemio: vbi cum proponeret summam quandam, ac capita eorum de quibus in ipso dialogo agitur, rem hanc pependens dixit,

Πῶς δὲ ἢ ἀρχὴ τῆς ἰατρικῆς αὐτῶν ἀνοητοῦ λέγεται ὅτι ἀρχὴ τοῦτων ὁ Φυσικός. ἐπειδὴ τῆς φείσῃς ἐστὶ θεατής. ἀλλὰ ὅτι τῆ φύσει, ἢ τὸ κατὰ φύσιν. τοῦτο δὲ ἐκβασις τὸ ὄντα φύσιν. Hoc est, Vbi principia quoque Medicinae disciplinae apparent. Ad haec vsque Physici desinit industria: quoniam Naturae est contemplatrix. vnà enim cum natura illud etiam reperitur, quod est secundum naturam. Quicquid autem ab his egreditur, praeraturam est. Haec Proclus. Quae licet spinosa sint & obscura, attamen illuc spectare existimari, vt Proclus ostendere voluerit morbos, etsi à Natura recedunt, eidemque aduersari videntur; ita cum Natura esse coniunctos, vt & opus sit Physicum Medicinae principia attingere: (ob id enim Medicinae artis principia in Timaeo apparere contendit) & Medicum suae disciplinae initia ex Natura fontibus ducere. Et sanè dum Plato tres constituit morborum gradus, quod attinet ad primum, qui quidem ad elementa tum ob excessum & defectum (sic enim ad rem significantius explicandam *ἡ θεωρία* & *ἡ πράξις* illam Platonis, cum Medicis in praesentia appellabimus) tum ob regionis permutationem (namque hoc sensu *ἡ θεωρία μετασυσσιν* illam, Foxij pace, accipimus) ab eo reuocatur, morborum tantum monstrauerit fontes: ac proinde Procli opinio hac in parte erudita mihi videri solet, verumtamen, quod spectat ad secundum morborum gradum, in quo eos ad bilem, ac ceteros humores, siue ad partes homogeneas redigit (de humoribus enim facile putes egisse, quatenus homogeneas partes afficientes, aegritudinem gignunt) magnam adhuc vim habet dubitatio. prosequitur etenim huius capituli morbos longè exquisitiùs ac prolixius quam Physicum decere videatur. Sed et longè difficilius est quod pertinet ad tertium gradum morborum: etenim siue hic in praua bilis, pituita, ac spiritus, (quicquid spiritus nomine intelligat, id enim explicabitur suo loco) constitutione positus sit: siue ad deprauatas aliquarum partium temperationum pertineat, siue ex vtroque pendeat, certum est de maculis quae apparent in corpore, de nervorum tensionibus (quas appellant) atque intorsionibus, de dyarraiis, dysenterijs, ac denique de tertiana, aliisque huiusmodi febribus egisse, atque horum omnium causas attulisse.

Que

Iam ad eam partem dubitationis descenditur: quae ad morbos attinet. Proclus.

Quæ si quis Physici esse contendat, haud sanè explicabit vnquam, quæ tandem ægritudines sint Medica contemplationis.

Galenus.

Sed Galenum ꝑ audiamus, qui (si Iacobo Carpentario ꝑ credimus) cum ꝑ Gal. l. 8. de
vidisset Platonem tria facere morborum genera: atque ad primum eos re-
ferri, quos arbitratur ex elementorum siue defectione, siue excessu oriri, id
obseruabat inter Platonem & Hippocratem interesse, quod ille in Timæo vt
Physicus ad elementorum excessus ac defectus redigisset primum morbo-
rum genus: hic verò in libro de natura humana, vt Medicus reuocasset illud
ad quatuor humores: ac proinde aßerebat hunc tanquam Medicum, illum ve-
rò vt Physicum loquutum esse. Quocirca ex Galeni sententia, (si Carpen-
tarium sequamur) colligere licet primum morborum genus à Platone proposi-
tum, solius Physici esse; ob id enim censuit Galenus vsque ad defectionem il-
lam elementorum, eorundemque excessum morbos ab Hippocrate haud fuis-
se reuocatos. Cuius quidem sententiae fautor acerrimus videtur Aristoteles ꝑ
Si quidem cum ostendere vellet Physicum non materiam solùm, sed formam
etiam considerare, id ex arte Medica ducta similitudine comprobabat: asse-
rens Medicum tum sanitatis & ægritudinis materiam, sanguinem videlicet,
bilem ac reliquos humores, tum formam, hoc est sanitatem ipsam contem-
plari. Ac ne quis interim existimaret elementorum aut defectionem, aut ex-
cessum non ob id à Medici consideratione seiungi, addidit materiam, quam
considerat Medicus, non esse remotam, vt pote substantiam vel corpus: sed
proximam, bilem nimirum sanguinem ac cæteros humores. Si itaque in horum
fundamentis atque opinione nitamur, quod attinet ad primũ morborum genus
facile tueri poterimus Timæum Physici potius quam Medici officio fun-
ctum esse. Sed nescio quàm tutum sit, ac Platonis doctrinae accommodatum
hac ratione propositae dubitationi occurrere. Nam dum isti è Medicinæ fi-
nibus illud morborum genus discernere atque arcere videntur, quod est ad ele-
mentorum excessum defectionemque redactum: contra verò intra eosdem fi-
nes illud concludunt, quod cum humoribus coniunctum est, præterquam
quod opitulantur ijs, qui cum elementa tanquam remotiores morborum cau-
sas spernant in re Medica, Platonem non facile sustinerent vsque ad elemen-
ta ægritudines reuocantem; quatuor humores (id quod Aristotelicum ma-
ximè videtur) proximam morborum materiam statuentes, Medici propriũ
esse volunt, morbos ad humores illos referre: cum tamen Plato, id quod isti
Medici esse decernunt, non modò attingens, sed aliqua etiam ex parte expli-
cans, Physicus omnino voluerit existimari: atque ob id etiam ad extremum
Timæus se de Vniuersitate ac Natura tantum egisse professus sit. Huc accedit
quod est explicatu difficillimũ, qua fieri ratione possit, vt cum hi quatuor hu-
mores habeat causas & principia physica, sint corporis physici, atque idcirco
ad humanam naturæ cognitionem pertineat; morbi qui reuocantur ad elementa (id
quod Galenus cõcedit) sint physica contemplationis qui verò ex quatuor humo-
ribus prodire censentur, nõ pertineant ad eandem contemplationem: ac præsertim
quia si Physicus agit de morte, quæ tamẽ Naturæ è regione opponitur: multò
magis quibuslibet veluti capitibus complecti poterit ægritudines quæ ex qua-
tuor

tuor humoribus oriuntur: minis enim cum Natura pugnant, atque interdum
etiam eam appetunt quamleuissimè. Immo verò (ni magnopere fallor) quæ
hac in re Galeno tribuit Carpentarius, ab ipsa Galeni mente plurimum ab-
horrent. Nam cum eo loci probare instituisset de corporum nostrorum con-
stitutione, deque sanitatis & morbi causis, quod pertinet ad elementa, Hip-
pocratem & Platonem inter se consentire: ac quadam Timæi verba referret,
quibus huiusmodi consensum demonstraret, aiebat. Hic igitur solius Pla-
tonis verba ascribam, in quibus Hippocrati consentiens, corpora
nostra ex terra, igne, aère, aqua concreta esse affirmat. Quod
cum alijs in locis etiam dicat, nunc satis erit si locum ex Timæo ci-
tauerimus, vbi ad hunc modum scribit. Cum quatuor sint genera
ex quibus corpus nostrum compactum est, terra, ignis, aqua, aër, ho-
rum sanè præter naturam redundantia & defectus, & sedis è pro-
pria in alienam facta mutatio, ignis scilicet & aliorum, cum plus ex
vno habuerint partes: nec quod sibi conuenit, vnaquæque assump-
ferit, cæteraque huiusmodi, seditiones & morbos afferunt. His ver-
bis declarauit Plato non solùm ex terra, aère, aqua, igne corpora no-
stra constare: verùm etiam ex his mensura quadam inter se contem-
peratis secundum naturam se habere: quod idem est quod valere:
deficiente verò aliquo aut redundante, aut etiam in alterum locum
migrante, ægrotare. Hæc Galenus capite secundo: in quo alia etiam verba
ad eundem consensum confirmandum attulit ex Timæo: quæ ne longior sim,
omittam. Atque idcirco etiam statim, ne quis diceret Platonem in eo saltem
ab Hippocrate discrepare, quod in verbis citatis ad ignem, ac cætera huius-
modi corpora reuocasset morbos, nulla elementorum facta mentione, At
(inquit) neque Hippocrates elementa nominauit: sed tantum ex eo-
rum concursu & confusione naturalia corpora constare asseruit: ni-
hilque vltra hæc, cum nulla id actiua postularet necessitas, sibi pro-
grediendum putauit: quippe qui speculatiuam artem minimè tra-
ctaret. Plato verò qui contemplationem Philosophicam nobiliorem
existimabat, solas, quæ in elementis extant, facultates considerare
satis non habuit: sed causam quoque eorum generationis inquisi-
uit: inutilem nimirum Medico contemplationem sequutus. Nam
scire cur humectet aqua, vtr ignis, vel cur fluat aqua, sursum fera-
tur ignis, stabilissimaque & grauissima elementorum terra consti-
terit, ad morborum curationes nihil confert: illud enim tantum ad
sanitatis conseruationem, morborumque mediam sufficit, vt co-
gnoscamus ex calidi & fugidi, sicci & humidi temperatura sanita-
tem effici. Ex horum contra intemperaturis morbos animalibus ac-
cidere. Indagare autam an ex Pyramidis partibus ignis constet, an
aliqua alia causa sit, cur occurrentia corpora incidat ac diuidat, con-
templatiuæ Philosophiæ opus est: quam tractans Plato, ignis partes
pyramis esse ait: cubicas terræ: figuramque eam, quæ ab octo va-
sibus octaëdros vocatur, aëri, & cosaëdron à viginti aquæ ascribit.
Hæc

Hæc atque alia huiusmodi habet capite tertio. Ex quibus omnibus satis superque constare arbitror plurimum abesse, ut Galenus voluerit Hippocratem tanquam Medicum ad quatuor humores, Platonem ut Physicum ad elementa reuocasse morbos: cum potius hæc in re mirificam inter illos consensionem obseruarit: solumque in eo varium quasi cursum tenuisse notarit, quod Hippocrates, ut Medicus, satis sibi esse indicasset ad elementa, eorumque qualitates deuenisse: Plato autem, ut Physicus, elementa peruestigari intinuit. Et ideo in eodem capite ad finem aiebat. Hæc quidem differui, ne litigiosus aliquis haberet, vnde oratione nostram labefactaret, in dogmate asserens Platonem ab Hippocratis discrepare sententia: cum neque Hippocrates terram, aquam, aërem, ignem elementa nominarit. Sed ex ipsis nos constare dixerit, non requisita insuper causa, quamobrem illam quam inesse in ipsis euidenter cernimus, propriam vim habeant. Plato autem præterquam quod ex quatuor his concedit omnia quæ gignuntur & intereunt corpora concreta esse, etiam illud postea perscrutatus est. Quamobrem capite quarto contendit ea quæ ex Platonis Timæo retulerat in caput secundum, ex Hippocratis libro de natura humana fluxisse: tantum abest, ut ad humores alterum, alterum ad elementa morbos notarit retulisse. Quanquam non me latet (ie quo Carpentarium in eam opinionem adductum esse suspicor) Galenum deinde quarto capite, cum differeret quomodo existimassent illi ex elementis constare corpora, atque morbos oriri, obseruasse inter Hippocratem & Platonem illud interesse, quod Hippocrates, et si in libro de Natura hominis, elementorum commixtionem omnibus rebus naturalibus communem fecit, tamen cum potestate potius, quam actu elementa in homine reperiri animaduertet: atque ipsis humoribus non secus atque elementis primas qualitates contineri, ita de morbis egerit ut ad humores non ad elementa, cuius contrarium fecit Plato, ipsos morbos reuocarit. Sed Galenus hoc in loco non eò spectat, ut ostendere velit Hippocratem tanquam Medicum, Platonem ut Physicum de morbis loquutum esse, (quod ei tribuit Carpentarius) sed potius ut ostendat Platonem non rectè elementa in homine collocare: aut excessum defectumue, aut illam ex locis permutationem elementis potius quam humoribus tribuere. Et ideo concludebat. Rectè igitur Hippocrates humores scripsit, & separatos ab alijs, & in quolibet membro figillatim collectos morborum causas existere. Plato verò idem de elementis non rectè. Sed cum sit necessarium in ipso morborum contextu varias controuersias explicare, quæ inter Platonem, Aristotelem, ac Medicos agitantur: immo verò ab elementorum mixtione ad homogenearum partium structuram, humorumque constitutionem, ac morborum denique fontes cõmonstrandos unà cum Platone progrediendum sit; idcirco nouam hanc de morborum gradibus subortã controuersiam, quando maius negocium exhibet, quam ijs præludijs confici possit; missam in præsentia faciamus: atque alia nonnulla adijciamus, quibus tum prior dirimi ac sedari potest: tum morborum tractatione Physicam methodum optimè conseruatam esse ostendi.

Accura-

Accuratissimus profectò ac methodi studiosissimus, si alibi unquam, hoc certè in loco fuit Plato noster: nam cum admirabilem humani corporis fabricã illiusque affectiones ac proprietates contemplaretur, sanitatis quoque & aegritudinis causas atque naturam inuestiganda esse prospexit. Cumque sentiret ipsam sanitatem aut aegritudinem tunc primum humano corpori adesse, cum debita elementorum adseruaretur dissoluereturue proportio, nec nõ elementa ipsa aut proprias sedes desererent aut custodirent: deinde verò, cum earum partium quæ similis natura dicuntur, siue consisteret, siue conuerteret habitudo: ac postremum cum spiritus, bilis, puitaque certis quibusdam rationibus affecta reliquas etiam partes afficerent; idcirco ut illud aegritudinis & sanitatis genus primo loco explicaret, quod ab elementis proficisci arbitrabatur, docuit eo tempore quo elementa debita inter sese proportione seruata fluunt & reparantur, atque humani corporis partes naturalem sibi calorem, ac ceteras huius generis qualitates retinent, sanitatem nobis adesse. Contra verò cum plus debito accesserit, seu decesserit, atque intestina seditio intemperiesque suborta fuerit, ac denique de sedibus, quas sibi Natura constituit, migrauerint elementa, aegritudines generari. Quæ cum paucis ostendisset, statim innumeras penè morborum genera, ex his quasi fontibus profluere indicans, (ob id enim assererat, Quod autem aberrat, siue accedendo, siue decedendo, mutationes varias, morbos, corruptiones infinitas inducit) hoc primum morborum caput his monstrasse contentus, ad secundum continuò progressus est. Ita ut si concedas ab aegritudinis & sanitatis contemplatione Physico abstinentum non esse; Platonem, quippe qui adeò sobriè in hoc primo morborum genere versatus est, ut illud vix digito (quod aiunt) commonstrauerit, tutissimum potius in Physica methodo retinenda dicere possis, quam quicquam in eam ullo modo peccasse. Neque verò minùs industrius ac consultus fuit in eo morborum genere explicando, quod secundo loco in prauam homogenearum partium constitutionem affectionemque redegit. Nam cum multæ ac variæ sint homogeneæ humani corporis partes: atque harum singula tum in vniuersum, tum in definita aliqua quasi regione, et innumeris ferè de causis morbo tētari possint: ac denique siue eas generet Natura, siue resarcire moliatur: siue noxij aliquid extrinsecus acciderit; tot iactentur morbis, ut in immensum propè eorū augetur numerus: immo vel vnus sanguis (neque enim, Galeno etiã teste, ab homogeneis partibus ex Platonis sententiã sanguis est segregandus) innumerabiles ferè aegritudines gignere possit, (alia enim aegritudo verbi causa ex generali sanguinis incensione oritur: alia si in uenis primò inflametur ac turgeat: alia si aut refrigeretur aut putrescat: atque ita vnus sanguinis affectiones lōgo ordine producere enumerãdo valeas) Plato, cū huiusmodi homogenearum partium ortū atque cõstitutionem primo loco exposuisset, ac deinde his malè cõstitutis, morbos quã plurimos, perinde atque ex praua elementorū cõpositione, oriri tradidisset; & grauiorū denique morborū, qui ex præpostera huiusmodi ac turbata homogenearum partium procreatione oriuntur, quasi fontes quibusdã generibus distribuisset, reliqua omnia prætermisit. Atque consimili tandem ratione ostenditur tertio quoque

Gg

aegritu-

Dubitationis
solutio.

tot diuinas mentes statuendas esse, quot essent caelestes orbes: statim etiam, cum illud consequi videretur, ut orbium numerus peruestigandus esset, satis esse censuit, aliquid ex Astrologis hac in re subindicare: atque videntem plenior huius rei notitia petenda esset, ostendere: ita ferè noster Plato, cum de morbis egisset, remedia quæ iam contemplanda succedere viderentur, ex quibus quasi fontibus haurienda essent, significare instituit. Atque hac sanè ratione suo muneri satisfecit. Quod autem altera ex parte Timæo, quippe qui de morbis egisset, remedia quasi vltro sese consideranda obijcerent, eaque potissimum de causa, quod decere videretur eum qui humana incommoda & damna protulisset, de salutaribus quoque sermonem facere, ipsemet Plato testatus est cum diceret, Nunc iam conuerso ordine quo cultu, quibusue causis corporis animique salutem adipiscamur, decet exponere, iustius enim est de bonis, quam de malis verba facere. Quod verò ex altera intelligeret quid hæc non esse Physici, sed tamè interim iudicaret sine crimine, non dicam explicari, sed leuiter attingi posse, iam iam constabit. Et sanè quod attinet ad moralia præcepta res aperta est, quoniam hæc non sine excusatione quadam, qua sibi aliquid ex alienis pratis decerpendum indicauit, adortus est: aiebat enim. Exacta huius rei discussio propriam & integram disputationem exigeret. Id quod iam antea paulò clariùs significauerat, cum de iisdem animi morbis, quos monuerat educatione & doctrina curandos esse, diceret. Sed horum tractatio alio constat disserendi modo. Quibus in locis, ut ad dialogi decorum tuendum methodi artificium dissimularet, latenter potius docere voluit, hanc considerationem non esse Physicam, quam rem apertis verbis exponere. Quod verò attinet ad corporis remedia, res sic ostenditur: nam à corporis morbis ad remedia eadem planè lege progressus est, qua illum ab animi morbis ad eorundem remedia sese conuertisse docuimus: idcirco enim comuni pro utroque genere remediorum prætextu usus est, æquum esse monens, ut qui de malis verba fecerat, contraria non prætermitteret. quare sicut aliquid sibi ad animi morbos curandos ex Morali facultate delibandum, ita etiam ex arte Medica aliquid ad corporis curationem referendum censuit. Denique Timæum ex Medica facultate vix carptim ac breuiter quidpiam attingere: immo verò sola remediorum principia & quasi fontes monstrare instituisse, ex eo constat, quod sola Medice artis instrumenta proposuit. Immo verò Chirurgiam silentio præterijt: Pharmacia in necessitate summa vix utendum significauit: Gymnastica, Musica, Philosophiaque studijs (hæc autem quomodo inter remedia collocauerit: quibusue iudicauerit cõuenire, suo loco dicemus) ac motionibus tandem aliquibus, diætæque in primis ad huiusmodi morbos corrigendos utendum, vix summatim cursimque ostendit. Vbi sanè cum Physicam campum ita se undique ferè lustrasse animaduerteret, ut & in finitimis quoque pedem intulisset: sese cobibens, propositaque curationis capita monstrasse satis esse iudicans, artificiosissimè suo muneri satisfecit. Ergo licet non sit negandum Platonem attingisse huiusmodi remedia, idque eo prorsus consilio, ut morborum ac Naturæ depranationes corrigerentur, id tamen ad Philosophum pertinere, Platonemque id ut Physicum fecisse, quod asseuerauit Proclus, negandum

negandum est. Et ob id, ut rationi satisfaciamus quam pro Proclo attulimus, dixit quidem Plato se ostendisse diligentiam victus corrigendos esse morbos: & qua diligentia non modò corporea pars, sed etiam homo vniuersus, regenda atque gubernanda sint; idque ut ratio viuendi seruetur; sed hoc ut Physicum fecisse, quod docuit Proclus, nullo pacto est concedendum: nã potius Medicus fuit: licet cum hæc ita sobriè attigerit, ut vix quadam remediorum capita indicas, ea persequi recusauerit; hoc ei summa potius laudi quam crimini vertendum est.

Est itaque (ut iam contraria argumenta diluamus) eo tantum consilio ad morborum remedia deuenit Plato, ut victus ratio seruetur: esto etiam id sit Medici proprium, ac viuendi ratio ex cognitione salubrium, in quibus Medicina præcipue occupatur, maximè pendeat: esto etiam circa sanum & salubre per omne tempus solus versetur Medicus, atque Medicina ipsa saniscentia definiatur: denique concedatur etiam (id quod ex Galeno afferebatur) & materiam qua conseruatur sanitas, non secus atque illam qua refarcitur, Medice contemplationis esse, & antiquos nomine salubrium & insalubrium, tum qua presentem seruant sanitatem, tum qua restauant corruptam, appellare: (quamquam interdum & salubrium nomen his tantum qua sanitatem tuentur, concedit: hæcque sola vocat salubria: cætera qua restauant tantum auxilia ac remedia vult appellari) veruntamen quia Plato, qua ostendimus ratione, id sibi licere voluit: immo ita hæc remedia attingit, ut ad eorum quasi fontem digitum tantum intenderit, Physicæ methodi ac rationis turbator minimè censendus est. Atque ex his omnibus non solum colligere licet Naturalis officium esse de humani corporis functionibus, proprietatibus, & (ut rem complectar breui) de humana natura differere: sed etiã morbos attingere: ac (quod maximam dubitationem habebat) nihil medicamentorum occasione peccasse Platonem; sed summo cum artificio atque consilio se in ijs gessisse. Id quod Galeni quoque pace dictum esse velim & constitutum. Dũ enim magnus hic author scripsit Platonem in Timæo multa tanquam Medicum tradidisse, videtur sanè, ut suam quisque artem amplificare & extollere solet; non proprie ac præse Medici nomen sumpsisse: sed fusè ac minus proprie: quatenus scilicet propter Theoriam, qua per se tota ferè est physica, longè lateque funditur, ac corporis humani partes, functiones, affectionesque peruestigat quas Medico magna ex parte reliquerunt inertes Physici. Cũ tamen hæc Physici magis propria sint: quemadmodum è contrario medicamentorum, qua propterea prosequi recusauit Plato; ad Medicum omnino pertinent. Nã si quis recolens Timæum Locrum Pythagoricum in libro de Anima & Natura ex varijs Medicinæ instrumentis vnã Pharmacia Medico tanquam propria concedere, Platonem, quippe qui Pythagoreorum physiologiam sectatus sit, hoc ipsum sensisse dicat, & verbis illis confirmasse. Medicorum illa purgatio est, qua pharmacis, id est solutiuis medelis fieri solet: ac propterea reliqua de quibus agit, sanitatis instrumenta tanquam Physici propria considerasse; equidè cum hæc contemplatio morborum curationem, atque sanitatem ipsam spectet: ac talem finem tum rationibus, tum varijs eiusdemmet Platonis auctoritatibus à Physica contemplatione abhorreere sit demonstratum, hoc pacto dubitationem tolli posse non video. Sed quoniam in ipso morborum

Ad argumeta
ta quæ affere
bantur ab ini
tio.

† in lib. de
sectis ad ini
sim.

borum contextures planius transigi poterit: ibidemque commodius intelligi qua ratione non Gymnastica solum & Αλεττικη quam ille refert, sed reliqua etiam instrumenta videantur à Medico remoueri: atque vna demum Pharmacia eidem tribui, iam tandem huic disputationi finem imponamus.

AD DVBI-
tationem ex
rebus Astro-
nomicis de-
sumptam.
Quæ de cœ-
lestibus cor-
poribus aut
quæri, aut ex-
plicari pos-
sint.

Quæ sūt Phy-
fici propria.

Quæ sint à
Physica con-
templatione
aliena.

Quæ sint Phy-
sico cū Astro-
logo commu-
nia.

IN HIS verò in quibus de astris cœlestique corpore diseruit, ne trans-
uersum quidem vnguem Physici egressus est contemplationem. Quod vt fa-
cilius nobis constet, obseruandum est de cœlestibus corporibus varia tū qua-
ri, tum explicari posse. Etenim in primis eorum essentia occurrit: ob quam
ortus ac procreatio primū, procreationisque causa, ac partes quibus con-
flata sunt; considerantur. Proprietates deinde atque attributiones conse-
quuntur: quarum gratia tum motus, tempus, lux, situs, ordo, figura, nume-
rus, & magnitudo: tum quæ ex motu maximè pendent, accessus, recessus,
coniunctiones, oppositiones, choreæ (sive flexiones vt loquitur M. Tullius:
quanquam ne ambiguitatem vllam creemus, interpretis voces interdum li-
bentius retinebimus) concursiones, conuersiones, apparitiones, & occultā-
tiones, sive abscessus: tum denique denuntiationes, portenta, atque huiusmo-
di alia, si quæ sunt, perpendi debent. Horum verò alia sunt Physicæ scien-
tiæ propria: nonnulla sunt ab eius munere aliena; reliqua demum cum Astro-
logia censentur ei communia. Propria sunt ortus principia & causæ; atque
ea denique omnia quæ pertinent ad eorum essentiam. Etenim cum cœlum sit
corpus physicum; atque inter vniuersi partes collocetur, ipsius principia,
quæque ad eiusdem constitutionem attinent, Physici proprium est contem-
plari. Aliena sunt magnitudo, numerus, choreæ, conuersiones, reuolutiones,
oppositiones, coniunctiones, accessus, recessus, apparitiones, occultationes si-
ue abscessus, denuntiationes, portentaque & euentus. Cum etenim partim
ea sint, vt ex tractatione & notitia quantitatis (vtendum est enim) pendeat
illorum explicatio: partim cœlestium magnitudinum, quibus maximè inti-
ma sunt, constituant proprietates: partim denique iudicio quodam de singu-
laribus habito, & experientia peruestigentur; Astrologus, quippe qui conti-
nuam cœli quantitatem, atque eiusdem quantitatis proprietates contem-
plat: huicque etiam ad futura quædam exploranda iudicium & experien-
tiam refert; accessus, recessus, euentus, portenta, ac reliqua denique omnia
explicat, quæ hoc secundo gradu continentur. Communia denique sunt mo-
tus, tempus, lux, situs, ordo, & figura: si quidē, sive id contingat, quod Astro-
logus cœlestium corporum figuram, motus, atque huiusmodi alia tanquam
subiectam rem consideret, quatenus scilicet (vt ita dixerim) quanta sunt:
Physicus autem vt rei subiectæ, physici inquam corporis; attributiones:
sive quod Astrologus Mathematicis rationibus, Physicus physicis, pro ijs
explicandis vtatur: sive quoniam ipse Astrologus has cœlestium corporum
proprietates atque attributiones speciatim, articulateque prosequatur: sive
denique exploratio huius rei causa, quam etiam ad huius dubitationis finem
afferemus, sit requirenda, receptum est ac tritum apud Philosophos ea Phy-
sico cum Astrologo (quanquam non eadem prorsus ratione) esse communia.

Quæ

Quæ omnia cum animaduertet Plato, tum cœlestium corporum ortum at-
que causas, tum naturam & essentiam considerauit. Atque ob id (vt inte-
rim multa præteream quæ de cœlesti corpore in vniuersum exposuit) docuit
astra ab ipso opifice fuisse condita, tum vt temporis numerum ac mensuram
distingueremus, & obseruaremus, tum præcipue vt Mundus hic, illi qui sola
intelligentia comprehenditur, similis redderetur: ostendit quoque eadem
astra igne maxima ex parte fuisse conflata, vitalibusque nexibus compacta,
simulque diuina animalia euasisse: denique ea omnia complexus est quæ ad
iporum naturas facere videbantur. At verò Choreas, coniunctiones, acces-
sus, ac reliqua omnia quæ ad secundum gradum redeimus: quæque physicā
contemplationem refugere dicebamus, statuit prætermittere. Et idcirco di-
cebat. Horum verò Deorum Choreas, & inter ipsos concursiones, cir-
culorumque iporum reuolutiones varias, & accessus, quales præte-
rea fiant coniuncti inuicem, vel oppositi, sive ante inter se, sive retro,
quidue ex illorum ferie nobis proueniat, & quo pacto delitescant
singuli, vel emergant, quidue portendant quando orientes homini-
bus harum rerum peritis timorem incutiunt: hæc (inquam) omnia
absque diligenti simulacrorum inspectione explicare velle inanis
est labor. His Plato quæ secundo loco collocauimus, magnitudinē ac nu-
mero exceptis (de quibus postea) significauit prætermittenda. Cætera verò
quæ tertio loco habentur, quæque Physico (quod infra demonstrabimus)
cum Astrologo sunt communia, quatenus Physici erant, scrutatus est. Atque
ob id cum pronuntiaffet, errantes illas stellas fuisse à Deo conditas, circu-
lisque affixas, situm & ordinem explicare aggressus, aiebat. Lunam in pri-
mo supra terram circuitu posuit: in secundo Solem; Luciferi dein-
de globum, & Mercurij sacrum, vt dicitur; orbem circulis affixit.
His vt apparet astrorum situm & ordinem aliqua saltem ex parte comple-
xus est: & inde ad motum & tempus protinus deuenit. Nam cum de ipso-
rum astrorum constitutione adhuc loqueretur, dicens. Postquam verò
singula quæ ad seriem temporis pertinebant, conuenientem sibi
progressum fortita sunt, corporaque nexibus compacta vitalibus
animalia euaserunt, addidit statim. Præscriptum tenorem & institu-
tum tenuerunt, ut uidelicet secundum alterius, diuersæque naturæ
obliquam agitationem eiusdem ipsius agitationi subiectam orbis
illi partim ampliorem, partim angustiozem circulum peragant: &
quæ minorem velocius, quæ maiorem tardiùs reuoluantur. Secun-
dum verò ipsam eiusdem naturæ lationem, quæ uelocissimè percur-
runt, comprehenduntia, à tardioribus percurri videntur. Omnes
quidem eorum circulos superna vertigo uaria circuitione reuoluēs,
propterea quod isti duobus simul contrarijs motibus agitantur, id
quod tardissimè ab ipsa quæ uelocissima est, recedit, proximum
declarauit. Hæc atque huiusmodi alia de motu & tempore. Quibus etiam
nonnulla adiecit, quæ cum ad motum & tempus, tum præcipue ad lumen
pertinent, idque his verbis. Vt autem esset quædam uelocitatis tardi-
tatique.

Quæ confide-
rauit Plato,
quæque præ-
termisit.

ratifque illorum mensura certissima, omniumque octo motuum prodiret in lucem chorea, accendit lucem clarissimam DEVS in secundo a terra circulo, quem modò Solem vocamus: cuius splendore cœlum omne illustraretur: & animantes omnes, quæcunque naturæ numeri capaces sunt, ipsius participes efficerentur, vsum numerandi discētes ab illo eiusdem similisque naturæ circuitu. Hinc quoque noctis dieique varietas orta est: propter hæc etiam vnus sapientissimique circuitus reuolutio. Mensis verò prouentus quando Luna lustrato circulo suo, Solem consequuta est. Anni vbi Sol suum peragraverit orbem. His (inquam) omnibus Plato noster tum ea complexus est, quæ ad astrorum cœlestiumque corporum naturam cognoscendam faciebant: tum proprietates illas quas ad tertium gradum coniecimus, explicauit. Vt propterea hinc quoque satis constet possit quo consilio dixerit B. Hieronymus in Timæo agi etiam de astrorum cursu. verè enim astrorum cursus attingitur, ac non paucis attingitur: sed temporis gratia. Nam de harmoniâ & numeris idcirco, vt opinor, scripsit in eodem libro disputari, quia Macrobius offendit in Somnio Scipionis cœlestem illum Ciceronis seu potiùs Pythagoræ concentum ijs ipsis numeris explicantem, quibus Timæus Mundi animam constituit. quasi verò solè illa numerorum proportiones ad cœlestem illum concentum & harmoniam essent idoneæ. Quare sequitur quidem Macrobij sententiam: at verò numeros illos, aut quæ in numeris illis latet harmoniam, subiectæ materiæ partem esse, non (quod nos contendimus) naturalis animæ constitutionis symbola, non definit.

Dubitatur ad huc primo loco.

Secundo.

Tertio.

Quarto.

Quinto.

Sexto.

Sed fortasse ad superiores dubitationes rediens, sic instabis. Cur de stellis egit, quas asserunt mutabili ratione moueri, ac vagas appellant: de ijs verò quæ suis circulis perpetuò inhaerent, ac fixæ nuncupari solent, non disputauit? tum præsertim hæc etiam, quippe quæ mobiles sunt, ac tempus gignunt, eadem ratione qua errantes ac vagæ pertineant ad Physicum? Ob id enim videmus à Platone, tam eas quæ mutabili ratione labuntur, quàm quæ suis sedibus fixæ permanent, temporis instrumenta appellari. Cur inter vagas ita accuratè perpendit inferiores: reliquas verò penitus ferè prætermittit? Sed & cur asserit, Cæterarum stellarum ordines, progressusque & rationes si quis omnino percurrere velit, plus erit opere ipso, quod operis gratia sumetur? Quid causæ illi esse potuit, vt quatuor errantium astrorum motum, & quibus temporibus suos orbis conficiant; circulatorum præterea omnium reuolutiones seu conuersiones non paucis attigerit: atque octo motuum choreas à Sole docuerit mensurari; cum postea sui propè immemor choreas ipsas ac circulatorum reuolutiones omittendas esse pronunciauerit? Qua etiam de causa perpendit progressionem & motum quatuor inferiorum astrorum, de qua absoluta illa egit omnium orbium conuersione, ex qua oritur ac completur perfectus temporis numerus & perfectus annus; cum hæc Astrologi industriam præcipuè desiderare videantur? Contra verò cur lucis, cuius naturam cumulatè explicare videtur esse Physici; vix subindicauit ortum ac procreationem; prætermisitque astrorum singularumque spherarum cœlestium figuram

figuram, & magnitudinem? Nam si forte hæc ei videbantur Astrologi propria, ea saltem ad eorum numerum reuocare debuisset, quæ retinenda esse monuit: quemadmodum de conuersionibus, portentis, atque huiusmodi alijs multis fecit, de quibus minùs fortasse suboriri poterat dubitatio. Qua præterea ratione permotus est, vt cum Vniuersitatis disputationem se Timæo ob id tribuere affirmasset, quod in Astronomia esset versatus, nunc quæ Physici sunt (vt tua fert opinio) tantum complexus est Timæus: quæ verò ad Astronomiam pertinent, omnino præterijt? Denique quænam eum impulit causa, vt cum attributiones spectent ad eandem scientiam, qua & ipsa substantia continentur cui inesse dicuntur, earum plurimas ab ipsius substantiæ contemplatione disungat? Neque enim apparet adhuc ratio, ob quam potius de motu, situ, ac de huiusmodi alijs, quæ temporis, temporisque instrumentis annexa sunt, quàm de reliquis fuerit differendum: cum præsertim noster animus, dum cœli naturam ac vim contemplatur, non secus alia omnia de eo percipere cupiat, quàm quæ de motu, situ, atque eiusmodi alijs à Platone traduntur. Hæc (inquam) Platoni obijcias in re proposita.

Verum tamen certum esse debet, Platoni in Timæo haud fuisse propositum quidquam nisi physicum pertractare: siquidem, cum exposuisset qua de re Timæo dicendum foret, à Mundi ortu exordiendum esse, indeque ad hominis naturam vsque deueniendum affirmavit. Atque idcirco etiam nihil est, quod suspicemur Astronomi personam Timæo fuisse subeundam. At verò (inquis) hoc quoque est, quod adhuc vocatur in controuersiam, nam si præsens Timæi disputatio omnino est naturalis existimanda, mirum quidem est ea prorsus ratione Timæo à Mundi ortu incipiendum, atque ad hominis vsque naturam progrediendum fuisse, quod non solum in rerum natura contemplanda versatus esset, sed longè etiam in Astronomia reliquis qui tunc adessent; omnibus antecelleret. Mirum sanè, (fateor) sed quod tandem opinionem nostram (vt iandiu etiam monebam) magis ac magis confirmat. Etenim Astronomia id præcipuè utilitatis attulit hominibus, vt ea duce, Mundi, vniuersæque Naturæ ordinem scrutati, ipsam denique Philosophiam sint adepti. Atque hoc appositè quidem in Timæo docuit Plato: nam cum de oculis ageret, atque utilitatem proponeret, quam ex oculis percipimus, horum vsu Solis ac reliquorum astrorum cursus, cœlique reuolutiones atque ambitus, mensium quoque & annorum conuersiones notatas; atque (vt rem paucis cõplectar) Astrologiam ipsam, ex qua deinde vniuersa Naturæ ac Mundi notitia, seu potiùs Philosophia profecta sit; cognitam fuisse voluit. Et idcirco assererat. Optimarum rerum (vt arbitror) cognitionem nobis oculi attulerunt: nam hæc quæ de Mundo disputantur; nunquam inuenta essent, si neque sidera, neque Sol, neque cœlum suspici potuissent. Cognitio verò diei ac noctis ab oculis orta fecit, vt dinumeratione quadam mensium, annorumque ambitus metiremur, tempus cognosceremus, vniuersa Naturæ ordinem scrutaremur. Quibus ex rebus Philosophiam adepti sumus. Hæc Plato. Quæ cum ita sint, quis est, qui non videat, hic non alia ratione Astrologiæ

Septimo.

Octauo.

Dubitationibus respondetur.

Ad septimū.

H b cognitionem

cognitionem in Timæo probari, atque adeo ostentari, quam ut cum Plato de Mundi ortu atque natura eum faceret disputantem, præclare Vniuersitatis ordinem obseruasse, atque illarum rerum omnium, quæ à Natura inuoluta sunt; acriter inuestigasse intelligamus? & hinc est; ut quemadmodum à principio disputationem quæ ad Vniuersum attinet, Timæo detulit, quia & Astro nomia peritissimus esset, & in rerum natura cognoscenda versatus: ita in orationis progressu, quæ de Mundo ab ipso Timæo disputabantur, Astrologia duce inuenta esse significauerit. Atque ex his etiam satisfactum putari dubitationi, quæ hoc nomine de dialogi instituto à principio oriebatur: dū nō in vniuersis rebus naturalibus solūm, atque in physiologia ipsa versari, sed in ali quibus etiam quæ ad Astronomiam pertinent, hinc videbatur ostendi. Egit verò (ut ad reliquas dubitationes progrediar) non de stellis solūm, quæ vaga & mutabili ratione labi videntur; sed de ijs etiam, quæ suis sedibus perpetuò inhaerent. nam quæ supra obseruauimus de astrorum ortu ac natura, de que eorundem principijs à Platone fuisse disputata; eadem (si attentius inspicias) magna ex parte ei quoque astrorum generi conueniunt, quod suis circulis fixum permanere dicebamus: siquidem hæc sidera ad exemplum quod sola intelligentia percipitur, atque ex eadem materia ex qua errantia, condita fuisse, eademque diuina animalia euasisse, ac cætera id genus ostendit. Atque ob id etiam dicebat. Quæ ex causa facta sunt astra illa erroris expertia: quæ diuina animalia sunt: propterea que in eodem semper circuitu perseuerant. Quoniam verò quæ errantia ac vaga dicuntur; cum oculorum aspectui magis exposita sint, ob manifestas lationes id præcipuum habent, ut tempus, utpote lationum mensuram ac numerum, perfectius referant; ideo Plato, cum de tempore agere esset aggressus, illustriorem de errantibus mentionem fecit, ac præcipue Solis & Lunæ, quibus annos, menses, dies, atque omnia denique temporis interualla dimetimur. Et ideo cum de temporis ortu disputaret, dicebat. Hac ratione consilioque Dei tempus creare volentis, Sol & Luna, & aliæ quinque stellæ quæ vocantur erraticæ, factæ sunt, quò temporis numerus distinguatur atque obseruetur. Et hac etiam de causa Solis præcipuam rationem habuit: ab hoc cælum vniuersum illustrari: ex eiusdem circuitu à nobis numerandi usum perdisci; hinc etiam diei ac noctis varietatem esse perfectam, atque huiusmodi alia pluribus declarauit. Quamobrem et si stella etiam, quæ erroris expertes esse dicuntur, cum ipsa quoque sint mobiles; tempus progignunt: atque ob id temporis instrumenta à Platone censentur; veruntamen cum earum lationes, siue ob distantiam, siue ob motus tarditatem, siue alia de causa non ita facile percipiuntur, ineptissimum fuisset ex ijs temporis mensuram desumere, vbi Sol & Luna certas nobis numerandi atque dimetiendi rationes præberet. Atque hinc etiam licet animaduertere cur dixerit Plato. Cæterarum stellarum ordines, progressusque & rationes, si quis omnino percurrere velit, plus erit opere ipso, quod operis gratia sumetur. Iam etenim complexus fuerat ordines progressusque & rationes, Solis & Lunæ, ac Luciferi præterea & Mercurij: ac propterea succe-

Ad primam
& secundam.

Ad tertiam.

rea succedere videbatur, ut hæc eadem de reliquis stellis doceret ac prosequeretur. Ipse igitur cum animaduertisset id non sine longa disputatione effici posse: immo verò intelligens ex reliquorum astrorum progressionibus temporis atque eorum denique omnium, quorum gratia astrorum disputatio suscepta fuerat, explicationem inopportune requiri vbi ex quatuor inferioribus stellis, atque ex Sole in primis petita esset, cæterarum Stellarum contemplationem, quippe quæ longiore disputatione indigeret, seu verius eo tempore esset superuacanea, prætermittere instituit. Atque hac etiam de causa factum est, ut quatuor inferiorum astrorum progressionibus inter se contulerit. Nam quemadmodum de singulis horum astrorum lationibus ob id præcipue egit, quia hinc tempus commodius quam ex superioribus obseruari poterat: ita ad eandem temporis naturam patefaciendam hæc ipsas astrorum flexiones ac periodos maxime decuit comparare. Verum cum tempus & eius partes in his inferioribus stellis, atque in Sole præcipue & Luna obseruasset; iam ne quis tempus ipsum ea ratione ex ijs pendere iudicaret, ut tota eius natura in his posita esset atque constituta; monet cum in cæteris etiam sideribus reperiri; tum præsertim perfectum tempus, absolutamque mensuram in perfecta omnium circularum conuersione, absolutoque anno versari. Atque ob id cū in quatuor illis sideribus tempus eiusque partes diligenter notasset, aiebat. Cæterorum autem siderum ambitus ignorantes homines præter admodum paucos, neque nomine certo illos appellant: neque numeris inter se distinctis commetiuntur. Itaque (ut ita dixerim) nesciunt horum peruagationes id ipsum esse, quod ritè dicitur tempus. Ac denique cum de perfectissima illa mensura absolutoque tempore verba faceret, addebat. Est tamen intellectu facile, quò perfectus numerus temporis perfectum tunc demum compleat annum, cum octo ambitus confectis suis cursibus, quos orbis illis semper idem, similiterque procedens metitur, ad idem se caput retulerit. Atque ex his, reliquisque omnibus, quæ in hanc sententiam attulimus, non modò absolutum cæli motum, temporis quasi fontem esse ostendit; sed (si rectè animaduertas) tempus ipsum, sicut motum consequitur, & ipsius est mensura; ita in vniuersis cælestibus corporibus quippe quæ continuis lationibus feruntur; reperiri, ac denique tempus vnà cum cælo factum, in eiusque motu, id quod à principio significauerat, situm esse; pulcherrimè demonstrauit. Quamobrem cum hæc temporis gratia tradiderit; profectò nihil est quòd hoc nomine suspicemur Timæum egressum esse Physiologiæ fines. Neque verò, dum in hæc interim incumberet, lucis naturam prætermisit: nam exposuit cælum spectabile factum esse, idque vi atque ope ignis: astra præterea ipsa, ut splendidissima euaderent, igne magna ex parte esse composita: atque hunc denique ignem non vrere: sed suauiter illuminando diem Mundo afferre. De cælesti figura etiam multis sine dubio disputauit: nam cum rotunda figura cælo aut solūm, aut præcipue conueniat, sine crimine non potuisset de ea non agere; sicut peculiare astrorum, aut singularum sphaerarum figuras; quippe quæ ad Astrologum pertinent; iure optimo præter-

Ad quintam.

Ad sextam.

praetermisit. Vt non mirum videri debeat Platonem dum de ijs attributio-
nibus verba faceret, qua in tractatione caeli essent Physico praeferenda, fi-
gura mentionem non fecisse: cum ad Physicum etiam pertineret. De caelesti
autem magnitudine (si Peripateticis placet) primaria saltem ratione, non est
Physici disputare: quia quemadmodum magnitudine sustinetur Geometrica
contemplatio: ita Astrologus hanc sibi in caelesti corpore tanquam propriam
materiam substernit. Et licet Plato tanto studio eas caeli attributiones ac qua-
litates collegerit & enumerauerit, quas Timaeus, ut qui Physicus erat, prae-
tere debet: nihil tamen de magnitudine mentionem facere oportuit: cum con-
uersiones, choreas, & huiusmodi alia, quae, quonia motu includunt, atque ad
physiologia proxime accedunt, dubitationem facere poterant, proponere; &
ad Astrologiam reijcere maxime conueniret. magnitudinem vero qua sublata,
Geometriam rueri necesse est; physicam contemplationem postulare non est
cur suspicaris: ac si suspicaris, statim atque ex eo audias conuersiones, & cae-
tera id genus non esse physica, omnis suspicio cesset necesse est. Dum vero ne-
gat Timaeus de choreis, deque circularum reuolutionibus sibi agendum es-
se, cum tamen paulo ante explicauerit quibus temporibus nonnulla ex erran-
tibus stellis suos orbis conficiant, docueritque Solem tanquam certissimam
mensuram octo cursuum velocitates tarditatesque declarare, & huiusmo-
di motuum choream suo lumine manifestare, ac denique de circularum re-
uolutionibus verba fecerit; quod ad Choreas attinet; profecto haec nihil aliud
Platoni significant hoc in loco quam iugem illam ac perennem positionum
aspectuum atque constellationum (quam aliqui vocant) varietatem, ob quam
astra ipsa in perpetuo quodam tripudio ac motu versari, & quasdam quasi
Choreas agitare videntur. Quamobrem cum ea omnia de sideribus exposuisset,
quae ad ipsorum essentiam atque naturam pertinebant: iamque illud superesse
videretur, ut horum Deorum, astrorum inquam, lationibus collatis, quinam
concursum inter eos fierent, exponeret, Plato quippe qui animaduertebat id non
esse propositi instituti, ac proinde ab hac tractatione esse abstinendum, monuit
mutuas horum Deorum Choreas, id est motus, flexiones, & qua ex ijs apparerent,
positiones atque tripudia sine diligenti simulacrorum inspectione frustra ad
explicandum assumi: atque hoc praetextu inopportuna tractationem subterfugit.
Atque hoc ipsum (ut alteram huius argumenti partem diluam) de circularum
reuolutionibus seu conuersionibus iudicium ferendum est, dum easdem circulo-
rum conuersiones recusat prosequi. Nam cum eas saltim, quod attinet ad quatuor
inferiores, considerasset paulo ante: sine repugnantia vlla mox abnuuit easdem con-
ferre mutuo, & quibus, quod spectat ad velocitatem & tarditatem, eas inuicem
comparasset, tum quia docuerat vniuersas eiusdem alteriusque naturae circuitum
permoueri, tum praesertim, quia ostenderat videntem velocitatem tarditatemque in illis
proueniat: hoc tamen ad vnam temporis naturam retulit explicandam. Vt cum
varia tum de astrorum cursu, tum de orbium conuersionibus inuestigari possent, in
primis vero (quod in Epinomide Astrologi maxime proprium indicatur) octauam
sphaeram inferioribus circulis conferenti occurrerent multa, quae diligenti con-
templatione indigerent; ipse ea tantum attigerit quae ad Physicum pertinerent.

Non igitur

Ad quartam.

Non igitur aut sui immemor fuit Plato, aut pugnantia loquutus est: sed cum
& ea quidem, quae de Choreis tradidit, ad caelestes orbis; quae vero omittenda
iudicauit, ad sidera pertinerent, & quae praeterea de circularum conuersionibus
docuit, ad tempus, quae autem reiecit, ad Mathematicam quantitatem spectarent; phy-
siologiae leges optime conseruauerit. Iam vero progrediar ad postremam dubita-
tionem: in qua dum queritur ratio, ob quam Physicus in varias incidens caelestium
corporum attributiones, quas omnes noscere expetit animus, vix aliquas attige-
rit: cum praesertim magna pars earum, quae praetermittuntur, quendam quasi nexum
atque coniunctionem cum reliquis habere videantur, obseruandum sane est, ad
nullam scientiam, si tamen vera cognitionis via progrediatur, eas attributiones de-
subiecta materia considerari, quae sunt ipsi materiae cum aliare, quacunque ea sit,
communia. Nam ut res nouissimis, maximeque proprijs differentijs perficiuntur,
atque ad suas species rediguntur: vera expletaque scientia nisi proprijs ac po-
stremis differentijs cognitis comparari haud potest. Verum, quamuis scientia in
huiusmodi attributionum atque differentiarum cognitione posita sit, quia tamen
haec nobis sunt ferè sepep ignota, idcirco, dum in tanta rerum ignorantia versa-
mur, necesse est, ut saepenumero persequamur ea quae subiectis rebus cum alijs
sunt communia: ita ut ubi definitionem, quae propriam differentiam desiderat, attingere
non valeamus, descriptione, quae extrinsecus assumitur, atque communibus
differentijs continetur, contenti esse debeamus. Et hinc est, ut in artium discipli-
narumque tractationibus multa reperiantur passim, quae ad proximas differen-
tias, perfectamque scientiam non pertinent: sed leuioribus quasi indicijs, quod
queritur, ostendunt. At vero caelestis corporis attributiones sunt in quadruplici
genere constitutae: prima enim ea tantum ratione conueniunt caelesti corpori quod
quantitate continetur: alia quae est corpus naturale: tertia quatenus certa quadam
corporis naturalis specie, caelesti scilicet concluditur: postrema denique quate-
nus noua rursus ac magis definita ratione coarctatur: cuiusmodi sunt quae Solis
verbi gratia propriae sunt: ac nonnullae etiam (si quintum genus ex alijs permixtum
non spernas) non vnius, sed multarum attributionem notionem includunt. Quae etiam
ita sunt, profecto dum tot tamque multiplices attributiones in caelesti corpore
obseruamus, ac simul querimus, quae Physico considerandae sint, quae praetereun-
dae, ac iure ne has quidem attingerit Plato, illas omiserit; ex superioribus res
erit diiudicanda. Attributiones enim, quae ad primum gradum pertinent, ac cae-
lo insunt quatenus continua (de discretis enim infra dicetur) quantitate conclu-
ditur, Astrologi interest considerare. Nam dum merus Mathematicus omne
quantitatis genus tam continuum, quam discretum, nulla substantia, cui inhaeret,
ratione habita contemplatur, Astrologus, qui Geometria substernitur, magni-
tudines caelestium corporum perpendit: ac propterea Sole docet verbi causa aut
Saturnum esse huius vel illius ambitus: Lunam ab octaua sphaera tanto intervallo
distare, & (ut dicam breui) qualibet continua quantitatis rationem in caelesti cor-
pore peruestigat. Itaque iure optimo (ut ad rem redeam) Plato continuam caelestium
corporum quantitatem praetermisit. At vero, quae caelesti corpori non ea plane ra-
tione accidunt qua concluditur quantitate, sed vel ut est naturale: vel quate-
nus certa corporis naturalis specie, nimirum caelesti, continetur: vel deni-
que

Ad octauam.

que noua quadā ac magis definita ratione constringitur, hęc cum saepe Astrologi, tum praecipue Physici contemplationem desiderant. Et sanē, quod interest Physici, ratio in promptu est: nam cum Physicus subiectam sibi materiā, tum in vniuersum, tum in singulis speciebus generalibus, ad indiuiduas vsque progrediens, contempletur; primum quidem, quod attinet ad proprietates, principes physici corporis attributiones perpendit: deinde verò ad eiusdem magis communium specierum attributiones descendit: atque ita primo loco disputat de motu, utpote generali subiectae materiae proprietate: deinde ad minus generales progrediens, et in caelo motū qui fit in orbem, (circularē appellat illū) & rotunditatē globosāque formā, sitamen aut solūm aut primaria ratione illi cōueniat, et in Sole luciditatē seu claritatē manū, vel certē id quod ei primò inesse arbitratur, obseruat: atque hoc ordine ad indiuiduas vsque species proficiscitur. De Astrologo verò satis id ipsum constare potest: nam cū caelestis corporis quantitātē (ut paulò ante explicauimus) tractet, fit ut quemadmodū caelum vniuersum, orbēsque considerat, atque in singularum etiam stellarum consideratione versatur; ita etiam attributiones, de quibus loquimur, vel quoniam quantitate concluduntur, ut de motu, tempore, & figura contingit; vel quòd sunt cum quantitate coniunctae, quod in situ & ordine cernitur: vel quia veluti quantum assumantur, quemadmodum in lumine fieri solet: vel denique quòd caelestis quantitatis sint affectiones, quod motui ac reliquis omnibus attributionibus accidit, eiusdem Astrologiae contemplationem effugere nullo modo possint. Ac simili ratione iudicari eorundem caelestium corporum accessus, recessus, oppositiones, coniunctiones, Choras & concursiones, conuersiones, apparitiones, atque occultationes ad Mathematicum omnino esse reiicienda. Nam licet hae attributiones ipsis corporibus caelestibus non ea plane ratione conueniant, qua sunt quanta, (sic enim omni-quanto conuenirēt) veruntamen cū non sine quantitatis & Geometricarum rationum praesidio explicari queant, ac praeterea (quod rem continet maximè) caelestibus corporibus ob quantitatem, motum, ac lumen perquamintimae sint, & proprietatum instar adiunctae; Astrologus ut caelestem quantitatem tanquam propriam materiam contempletur, sic in eiusdem quantitatis proprietatibus versari debet. Quod si tueri velis non modò caelestes magnitudines, verum etiam ipsarum motum, tempus atque figuras continuae quantitatis partes (id quod paulò ante indicauimus) censeari posse: immo lucem quoque & ordinem, quantitatis ratione atque legibus ab Astrologo tractari, ac proinde accessus, recessus, reuolutiones, atque alia omnia, que nuper cum his recolebamus, propter quantitatem, motum, lumen, ac tempus, quibus sunt adiuncta, attributionum rationem omittere, ac materiae locum subire dum sub Astrologi considerationem cadunt, equidem non valde in praesentia repugnabo: nā praeterquam quòd eodem plane modo tueri poteris ea omnia, quibus docuimus quanam inter tot tantāsque caelestium corporum affectiones sint Astrologi aut Physici propriae, quaeue si nō utriusque communes; hanc eandem viam Auerroës, clariùs autem Themistius tenuit: ille enim † huiusmodi affectiones materiae subiectae potius, quam proprietatum

† lib. 2. phys.
com. 18.

† lib. 2. phys.
par. 5.

prietatum rationem sibi voluit vendicare, dum à Mathematico considerantur: alter verò id de Astrologia disertissimis verbis † expressit. Immo verò Plato ipse septimo de Republica, dum de Mathematicae disciplina partibus loqueretur, ac singulis propriam materiam assignaret, statuit Astrologiam in profundi agitatione, hoc est (ut ego quidem arbitror) in motu eorum quae trina dimensione constant, versari. Vbi sanē videtur, motum non minus quam ipsam quantitatem Astrologi materiam facere.

† Cap. 8.

Verum ut dubitationem per omnes caelestium corporum affectiones explicemus, quid de numero tandem dicemus? Num huiusmodi corporum numerum inuestigare, siue circulos spectemus, siue etiam astra, ad Physicum pertinebit? an verò Astrologo, seu potius utriusque conueniet? Etenim Astrologus (ut de eo primum dicam) ita sanē circulorum astrorumque numerum persequitur diligenter: ita etiam discreta temporum interualla in caelestibus motibus notat, atque Solis cursum gnomonis beneficio ad eadem interualla temporis in rebus inferioribus configuranda refert atque dignoscenda, ut non minus discretam quam continuam quantitatem spectare videatur. Huc accedit, quòd cum Musicus longè absit ab huiusmodi affectione in caelesti corpore contemplanda; Physicus verò, quippe qui Mathematico non substernitur, ab hac ipsa quantitatis parte refugiat; Astrologo certè nisi humanam mentem hac numerorum cognitione, quam tamen expetit, carere velimus, totum munus erit committendum, ut iure Aristoteles xij. Metaphysices † caelestium circulorum numerum inuestigans hunc sibi ab Astrologo petendum esse statuerit. Quid plura? Cum varia suae artis theoremata probare non possit Astrologus, nisi numerorum vim ac naturam animo habuerit comprehensam (secus enim in illis docendis in ingentes quasi ruinas incideret) iam, si de circulorum astrorumque numero sit disputandum, quis Astrologo ipso perfectiùs prestare id poterit? Quanquam ex altera parte, cum Astrologia subalternetur (ut aiunt) Geometria: atque haec à discreta quantitatis contemplatione abhorreat; quis audeat ab Astrologo tale quantitatis genus requirere? Ergo cum homo astra caelestēsque motus inspiciens, maximè cupiat ipsorum circulorum & astrorum etiam tam errantium quam inerrantium numerum percipere, profectò, vnus Naturalis superesse videtur qui huic muneri satisfaciatur. Res itaque utrinque habet dubitationem. In qua, si eam quidem rationem ineamus, qua Astrologum diximus quantitatem continuam in caelesti corpore tanquam materiam habere quam tractet: cetera verò persequitur tanquam eiusdem materiae proprietates, res non difficilis est quae explicetur. nam sine dubio circulorum & astrorum numerum Astrologi erit contemplari. Neque propterea in hac discreta quantitatis contemplatione Arithmetica subibit imperium: nam (ut diximus) non considerat quantitatem hanc discretam tanquam subiectam materiam, aut eius speciem: quemadmodum facit cum considerat Solis magnitudinem, & huiusmodi alia: sed tantum ut materiae proprietatem atque additamentum. At subalternatio, siue subiectio fit ratione materiae, non ratione accidentium. Et ideo Astrologus materiam accipit à subalternante omnibus accidentibus vacuam.

Cuius sit orbium caelestium, astrorumque numerum inuestigare.

vacuam. His accedit quod quamuis huiusmodi cælestium corporum numerum tanquam materiam contemplaretur (quod tamen non concedimus) non idcirco tamen Arithmetico subijceretur. Nam numerus, quem Astrologus tractat atque observat in cælo, non eius generis est, quo Arithmetica disciplina sustentatur: sed potius ex supputandi siue ratiocinandi arte desumptus, quam Arithmeticam practicam nonnulli vocant. Atque idcirco omnibus est in promptu, Naturæque ipsa duce in publicis priuatisque commercijs ab omnibus hominibus atque artibus usurpatur: ac sine eo (ut septimo de Republica & in Epinomide tradit Plato) consistere artes non possunt. Quamobrem Astrologus non probat aut requirit in cælesti corpore proprietates, quas tractat Arithmeticus de suo illo numero abstracto; tunc enim sine dubio Arithmetico subijceretur; sed in continua quantitate (quod omnes artes in suis materijs facere solent) inquirat eum: atque hoc etiam numeri genere utitur in discriminandis temporis intervallis. Neque propterea Timæus attigit Astrologi munus, dum in cælesti contemplatione haud omnino visus est a numero abstinuisset. Etenim dum septem errantium astrorum mentionem faceret, non hunc quidem numerum de orbibus cælestibus (id quod Astrologus tum de ipsis orbibus, tum de astris facit) aut probavit, aut conquistavit: sed potius ipsum, ut vulgatus atque aspectui propè obuius est, ad motus & temporis, atque eorum etiam quæ tempore mensurantur, cognitionem, & (ut summam dicam) ad Mundi constitutionem explicandam usurpavit. Atque ob id dum hanc tractationem aggrediretur, aiebat. Hac ratione consilioque DEI tempus creare volentis, Sol, & Luna, & aliæ quinque stellæ quæ dicuntur erraticæ, factæ sunt; atque multa alia habuit, ex quibus satis intelligitur hunc numerum temporis ac rerum naturalium gratia ab eo tantum memorari. Quod si ad hanc eandem dubitationem explicandam eam viam atque rationem inire velis, qua dicebamus proposita cælestis quantitatis accidentia ac proprietates, dum ab Astrologo considerantur, non amplius videri affectionum, sed potius eiusdem quantitatis locum retinere; res paulò difficiliorem habebit explicatum. nam numerus, sicut & situs, non potest ut quantus considerari: quare nec ab Astrologo ut quantus poterit pertractari: nisi forte cum discreta cælestium corporum quantitas oriatur ex continua divisione, ac situs præterea non extet sine magnitudine, hac ratione ad quantitatis continuæ leges hac quoque reuocentur, ac tanquam subiectæ materiae partes statuuntur. Quanquam longè commodius agi videatur, si hæc omnia (ut diximus in priore explicacione) tanquam accidentia attingi ab Astrologo tueamur. Cum præsertim hoc pacto optimè tueri possimus in Astrologia, sicut & in reliquis disciplinis, præter materiam subiectam, eiusdemque partes seu species, proprietates etiam atque accidentia reperiri: quod hac secunda responsione vix ac ne vix quidem efficitur. Quamobrem quicumque inter tot cæli attributiones nexus intercedat, ne vagetur animus, hoc solum ordine, quem attulimus, earum notitia quaerenda est. Dum itaque Timæus Physico more cælestis naturæ cognitionem quaerens, alias quidem ipsius cæli, astrorumque attributiones amplectitur, alias aspernatur ac negligit, eius consilium ac methodi artificium probemus necesse est. Hæc habui

habui in præsentia qua de hac re grauissima dicerem. Vbi sanè ut in solerti Platonis methodo atque doctrina totus hæsi, in qua ijs enumeratis quæ de cælo sese nobis ad contemplandum offerrent, Astronomicisque repudiatis, Physica est prosequutus: ita etiam libenter ad ea, quibus Aristoteles cum alibi, tum præcipuè lib. xi. de Physica audicione harum disciplinarum discrimen exposuisse dicitur, tum agnoscenda, tum verò cum Platonice comparanda progredere. Verum cum illis tantas tenebras offudisse visus sit ut Peripateticos in varias opiniones, ne dicam Syrthes, disseccit: ac vel ad Astrologiam Physicæ partem faciendam, quæ illius fuit in dicendo obscuritas, non ignobiles Peripateticos impulerit; iam ne ego aut ipsis Peripateticis non citatis, aut controuersijs scopulisque neglectis, quid sentiam in medium afferam: aut illis etiã accersitis, cognitisque opinionibus, longiori huic disputationi adhuc plurima cogar addere, re ad proprium Timæi locum reijciã. Vbi ne aliquid prætermittam, quod existimem ad hanc disputationem pertinere, quæram primò, An Astrologi intersit solas cælestium corporum, an verò totius Mundi, eiusdemque partium magnitudines contemplari. Tum hoc constituto, nexum videbimus, qui cum Geometria, seu Sterometria potius ac naturali etiã Philosophia intercedit ei; germanas quoque eius partes quasi nascetes, ac munera denique vniuersa considerabimus, ea interim agnoscetes omnia, quæ Plato tum alibi, tum præsertim septimo de Republica, in Epinomide, atque in Conuiuio, & Aristoteles secundo de Physica audicione atque alijs in locis hac de re tradiderunt.

Supereft ut eam rationem diluamus, qua dialogum hunc non modò Physicū, sed etiam Theologicū esse ideo probauimus, quod Timæo non solum vniuersi ortus, verum etiã Dij ipsi tanquam materia subijciantur. Cum enim dixisset Timæus multa de Dijs, deque Mundi generatione à multis fuisse prolata: excussissetque sese, quod exploratissimas rationes asserere non posset, de ijs ipsis, de Mundi inquam generatione & Dijs, se dicturum professus est: ita ut hæc ipsa aut subiectam dialogo materiam constituere, aut certè ad illam referri sit necessarium. Quod tamen, quod pertinet ad Deos, opinioni nostræ nullo modo consentit. Hæc autem dubitatio (ut verè fatear) diu me torfit: nam quid prorsus Mundi generatio significet in præsentia, non facile est primo aspectu assequi: quid autè Deorum nomine intelligendum sit, difficillimum. Et quod attinet ad Mundi generationem, res inde ostenditur, quia eius nomine Mundi originem intelligere non possumus: quasi significare voluerit Timæus se omnino firmas perspectasque rationes questioni illi adhibere non posse, in qua quaeritur, an Mundus fuerit semper sine vlllo generationis initio: an verò ortus sit ab initio sumens exordium: nam hæc questio multò antea fuerat explicata. Quod si vniuersam Mundi procreationem intelligamus; iam afferenda erit ratio, cur non de vniuersitate solum, sed etiam de Dijs dicendum proposuerit: cum Timæi disputationem per vniuersum tantum tanquam per subiectam sibi materiam pertinere varijs atque perspicuis ipsiusmet Platonis testimonijs costet. Difficillimum verò est agnoscere quid Deorum nomine significetur: nam vel Dæmones intelligit, vel astra (hæc enim à Timæo disertissimis verbis in illorum Deorum numero reponuntur, quos ab vniuersitatis opifice voluit procreatos) vel Deos

AD DVBLI-
tationem qua
Dij vna cum
Mundo subij-
ciebantur Ti-
mæo.

illos Deorum, ad quos verba fecit Mundi fabricator. Non Demones, quia de Dijs se loquuturum pollicetur Timæus, si non exploratissimis rationibus, haud certè minùs validis quàm fecissent alij: ac denique probabilia se profiteretur allaturum. At dū de Dæmonibus, de Saturno in quâ, Ion, atque huiusmodi alijs agit, quos superstitiosissima illa natio in Dæmonum loco habebat, nulla prorsus ratione vititur. Immo, cū reliquos omnes qui de ijs differunt, aut certas, aut verisimiles rationes negat asserere: tum se huiusmodi argumentationis genere (idque vt tacitè stultam illam opinionem deluderet: quando apertè per patriam religionem, seu potius superstitionem, citra periculum non licebat) rem hanc complecti posse desperans, auditionem ac famam quam de illis emanasse animaduertent; conseruatur. Non astra: hæc enim simplici ac mera expositione potius, quàm argumentatione ad Vniuersitatē visus est retulisse: nã tradidit diuini animalis speciem igne esse constitutam: duplici genere motus agitari: atque huius generis multa quæ mera enunciatione, nō ratiocinatione continentur. Non Deos illos Deorum: nam vel Demones, aut etiam caelestes Deos de quibus diximus, horum nomine accipies: atque hoc pacto in superiores salebras reuoluēris. vel ad alios denique, quicumque ij sint, confugies: vbi eo rursus argumento premeris, quòd cum in hos Deos Deorum incidisset; nec eos probauit existere: nec de eorum natura disputauit. cum tamen de ijs qui in presenti controuersia versantur, probabilibus saltem rationibus se acturum profiteatur. Non leuis itaque est hæc dubitatio. Pro qua animaduertendum est Græcum codicem ita habere. *Εὰν ὁ Σάκρυτες πολλὰ πολλὰ ἐπιπόντων δὲ θεῶν καὶ τῆς τῶ πάντων ἡρώσεως, μὴ δὴ αὐτὸν γινώσκῃα πάντα πάντως αὐ τοῖς αὐτοῖς αὐτοῖς ἀπολογουμένους λόγοις καὶ ἀπικεισμένους ἀποδοῦναι, μὴ θαυμάσιος. Vbi sanè, licet Ficinus verba illa δὲ θεῶν καὶ τῆς τῶ πάντων ἡρώσεως. De Dijs Mundique generatione vertens, optimè vim verborum expresse- rit: veruntamen, si sententiam spectemus, sine dubio generatio Deos illos etiam attingit atque comprehendit. quòd tum ex verbis que alibi habentur, tum ratione colligitur. Ex verbis quidem, nam cum Timæus de his Dijs dicturum se affirmasset; præter astra & Demones, adde etiam cælum & Vniuersitatem ipsam quam diuinitate donauit, haud alios Deos complexus est: cum tamen hos modo ortos esse dicat: aliquando satū editos, aut generatione procreatos: quandoque etiam natura dissolubiles: ac denique Deos omnes tam caelestes, astra scilicet; quam Demones, rerum naturalium finibus circumscribat. Ratione autem euincitur: quoniam cū sibi proponeret agendum de Dijs & Vniuersitatis generatione, ac sese etiam excusaret, quòd ea in re omnino perspicuas rationes asserere non posset, tandem de re proposita loquuturus, dixit. Dicamus igitur quam ob causam illerum author generationem, & hoc Vniuersum constituit: statimque superiorē questionem generationis nomine est persequutus. Huc accedit quòd Plato, cum diuis Vniuersitatis causas, opificem scilicet atque exemplum, promulgasset, iamque de ea, quæ finis rationem habet, insituenda sibi esset disputatio, assererat. Rationes vtique cum his rebus quas exprimunt, cognationem quandam habere videntur. Ergo cum de re firma & stabili, & mente com-*

te comprehendenda differitur, stabiles similiter immutabilisque, & quàm maximè fieri potest inexpugnabiles rationes esse oportet. Cū verò de ipsius rei firmæ stabilitisque simulachro disputatur, verisimiles rationes sufficiunt: quæ ita se ad superiores habeant rationes, vt simulachrum ad exemplum. Nempe, quod est ad generationem essentia, id ad fidem est veritas. Quibus ad subiectam materiam probabiles tantum rationes asserri posse cum monuisset conclusit. Cum ergo ò Socrates multa de Dijs Mundique generatione à multis dicta sint, ne mireris obsecro, si rationes de ijs exactissimas probatissimasque asserere non possim. Cum itaque huiusmodi Dij geniti sint, atque mutabilis natura, æternisque rebus oppositis quasi vestigijs respondeant; profectò ad Physicam contemplationem pertinebunt. Idque eò magis, quòd Dij isti astra præcipuè censendi sunt. Nam prisca illa Græcorum natio, vt superstitionibus & fabulis erat imbuta, non modò astra in Deorum loco habebat: ac (si Aristoteli credimus) existimabat hunc Mundum. i. plenum esse innumera- do ad Alex. fere Deorum turba: verum etiam aëreos quosdam terrestresque Deos introducens, hos mirè varios multiplicésque faciebat: atque ita de Mundi ortu disserens, longas de illis per texebat genealogias. Plato itaque licet illis non facile assentiret, in astrorum tamen ortu explicando priscorum saltem appellationes sequutus est. Et quanquã de ijs Dijs se dicturum recepisset, de quibus multi multa tradiderant, Hesiodumque in primis intelligere videretur, qui Demones in Deorū ordinem reuocasset: & idcirco etiã hos Demones inter Deos nō secus atque astra recēseat: veruntamen cū in animo haberet Græcorū Demones ex albo potius abradere, quàm confirmare: ob idque se de Dijs probabilibus saltè rationibus disputaturū professus; hos Demones nulla prorsus ratione discerni posse cōtenderit; Deorum illorū nomine astrorum præcipuè rationē habuisse iudicauit. Neque est laborandum, quòd simplici expositione astrorum generationē proponere uisus sit: nam (si paulò accuratiùs rē perscrutemur) dū non breui oratione de illis differit; multa etiam ostendit rationibus, atque ijs præcipuè ex sine desumptis. Cū itaque Deorum nomine astra significet, quæ interim corporata facit, & quantum in illis est, dissolubilis natura, liquet Timæi disputationem hac de causa Theologicam censeri minimè posse.

Dum verò ad extremum Dij tantum Timæi disputationi substernebantur, idque eade causa quòd in Atlantico significauerit Plato, Timæum egisse de Dijs solum, sciendum est pro Dijs diuina opera accepisse, res scilicet à Deo procreatas: quemadmodum ibidem pro mortalibus, res accepit à mortalibus gestas. Sed durior fortasse alicui videri posset huius loci expositio: immo verò cōmentitia ac inutilis. At verissimam esse ex Platone ipso perquam dilucidè ostendetur. Pro quo vnum antea animaduertisse oportet, quòd in dialogi introductione fusiùs explicabitur. Platonem videlicet in Atlantico, vt hominem in Timæo procreatum, rectè ad Reipublicæ officia informaret, siue in Politia rectè informatum esse ostenderet ac tueretur, res quasdam ab Atheniensibus præclarè gestas commemorare instituisse. Quamobrem cum Socrates Critiæ ac caeteris quandam quasi ansam præbere moliretur, qua eli-

AD Postremum argumētum, quo Dij tantum proponerentur in argumenti loco.

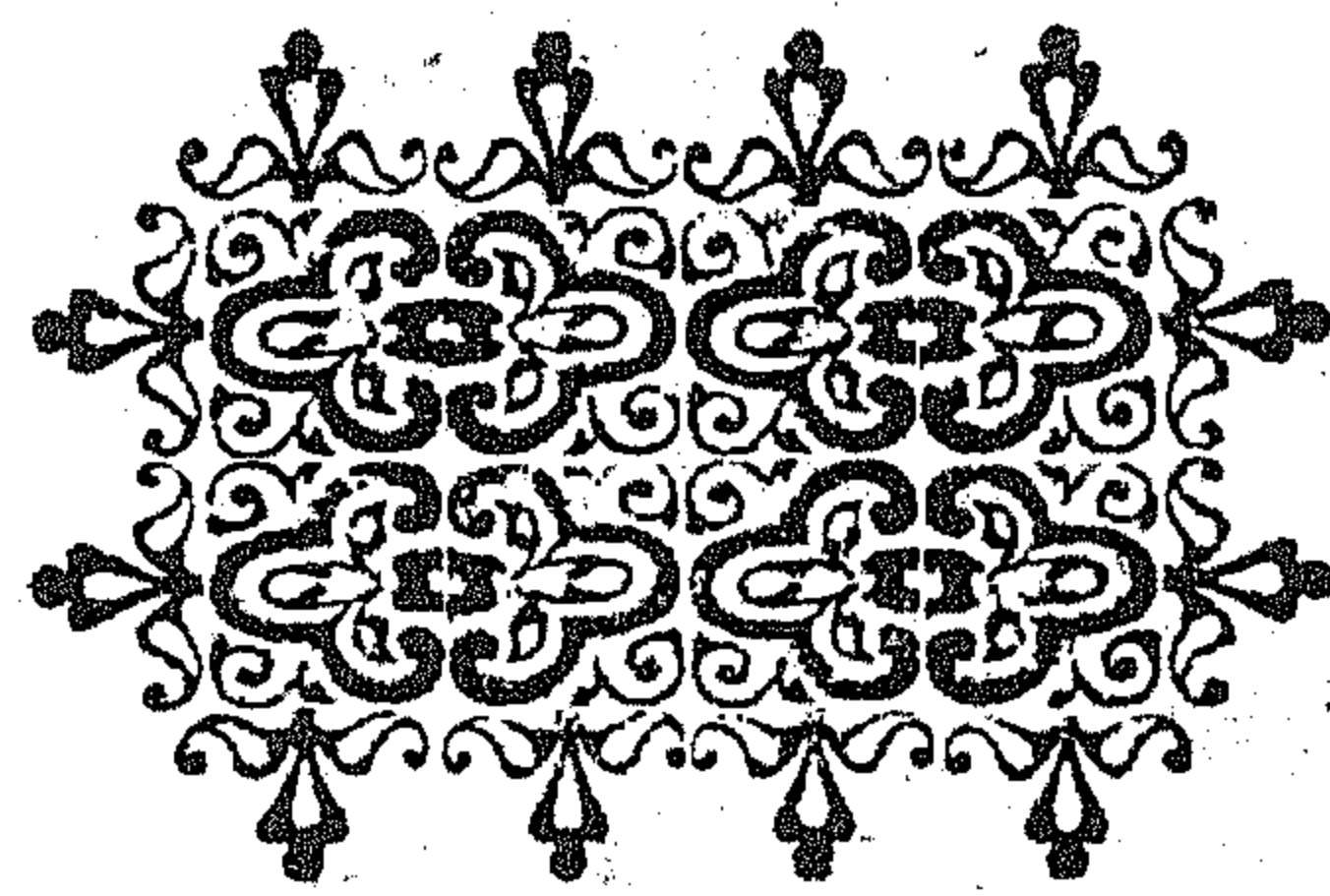
tere posse ac decernere *Atlantici materiam ex ijs quae de Republica disputauerat; ac propterea aßereret*. Audite deinceps quo pacto erga hanc quam descripsimus Rempublicam, sim affectus. Rem comparatione aperiam. Quemadmodū si quis animalia eximiae pulchritudinis intuitus, seu picta, seu uiua quidem, sed torpentia, motus gestūsque uiuentium certamen aliquod eorū spectare desideret: sic ego nunc libenter aliquē narrantem audirem quo pacto supra descripta Ciuitas cū finitimis ciuitatibus decertaret: quidue tanta eius educatione, disciplinaque dignum, vel bello, vel pace, tam dicendo quā agendo erga ciuitates singulas demonstraret, *Hermocrates ad ea elicienda properans, de quibus Socratem disputari percipidū senserat*, Nos quoque omnes (*inquit*) o Socrates quod iubes pro uiribus exequemur: praesertim cū nulla excusandi sit ratio quo minus id facere debeamus: nam praeterito die, cum disputatione peracta, mox ad hospitium quo apud Critiam suscepti sumus, rediremus, & inter eundem primō & domi rursus de his rebus uerba fecimus. Hic igitur ueterem nobis narrauit historiam, quam uelim o Critia Socrati modō recenseas: ut cum audierit, iudicet nunquid ad eam rem quam nos exequi iussit, conducere uideatur. *Vbi sanē ad res illas praecclare gestas explicandas (haec nanque historia illa continebantur) aditum patefecit. Quanquam ibi Critias ea breuiter atque compendiaria quadam ratione exposuit: rem interim uniuersam copiosius articulatēque persequendam in illud tempus reijciens quo Timaeus de Mundi ortu disseruisset. Quamobrem aiebat. Visum est nobis ut Timaeus tanquam in Astronomia nostrum omnium peritissimus; maximēque in rerum natura cognoscenda uersatus, primus edisserat: ita ut à Mundi generatione exordiens, usque ad generis humani naturam deueniat. Atque ego deinde suscipiens homines à Timaeo quidem genitos, à te uerò ut plurimum institutos, secundum Solonis sermonem legemque in iudicium uestrum adducam: Ciuitatisque istius Ciues efficiam eos, qui prisci illi Athenienses fuerunt: quos iam extinctos sacrae Aegyptiorum litterae in lucem è tenebris eruerunt: adeo ut de illis deinceps, ut de ueteribus Atheniensibus uerba fiant. Et idcirco etiam ipse Critias sub *Atlantici initio cum Timaeo ad disputandum susceptus esset, Atheniensium historiam, ac res illas gestas de quibus se dicturum receperat, explicatius declaranda suscepit. Quod cum ita sit, profectò dum ibidem sibi ueniam ab auditoribus expetebat, id huiusmodi rerum gestarum occasione fecisse cernitur. Nam (ut rem argumentatione concludam) quemadmodum de ijs hoc loco debet agere Critias, quae sibi in Timaeo omnium nomine ab Hermocrate fuerant demandata, quaeque ipse ibidem receperat, (ideo enim Timaeus disputationi suae Critiam substituens, sequentem, inquit, disputationem Critiae, ut inter nos conuenerat, concedamus) ita ad ipsam disputationem descendens pro ijs ueniam postulat, quae in Timaeo sibi delata & commendata fuerant. Sed in Timaeo res quaedam gestae, quae uidelicet Athe-**

nensium

nensium historia continerentur, ei delatae fuerant: pro his igitur rebus gestis sibi hoc in loco ueniam petit. Et proinde dum in uenia petenda aßerit difficilius esse agere de mortalibus, per mortalia, mortalium facta, res in quā à priscis Atheniensibus gestas, intelligit: ac similiter sicut à Mundi ortu Timaeo exordium, atque ad naturam usque humani generis progrediendum (id quod demonstrauimus supra) inter illos fuerat constitutum, ita dum maiorem sibi quā Timaeo ueniam tribuendam dicit Critias, quod sibi quidem difficillima, Timaeo autem minus ardua obtigissent; sine dubio Uniuersitatis procreationem Timaeo obuuisse intelligat necesse est. Ergo cum rationem reddens, qua difficillima sibi, faciliora Timaeo obtigisse, proindeque maiore sibi ueniam tribuendam esse, ostenderet; aßerat de Dijs facilius esse agere, quā de mortalibus, necessarium est pro Dijs diuina opera, Uniuersitatis scilicet molitionem intelligere: sicut pro mortalibus res à mortalibus, à priscis scilicet Atheniensibus, gestae accipiendae sunt. Idque etiam ita sese habere ex Critiae uerbis apparet clarius. Cum enim dixisset facilius esse hominibus satisfacere, cum de Dijs agitur, quā cum de mortalibus: atque huius rei rationem redderet. Neque (*inquit*) latet quae in pictorum effectione circa diuina humanaque corpora vel facilitas sit ad hoc, ut sufficienter ea representasse spectantibus uideantur. Profectò cū terram pingimus, & montes, flumina, syluas, caelumque omne, quaeque circa caelum consistunt, & quae uagantur; primum quidem satis putamus factum, si quis uel exiguam quandam referre possit earum rerum imaginem: deinde utpote talium prorsus ignari, ne examinamus quidē pictorum opera: neque etiā redarguimus: sed confusa quadā adūbratione fallacique utimur. Cū uerò quis fingere aggreditur nostrorum corporū similitudinem, tunc propter familiarem ipsam rerū nostrarū animaduersionē acutiùs errata per sentimus: seuerique & acres iudices exactoresque sumus aduersus eū, qui nō singula lineamenta colorēque expresserit. Hoc (*inquā*) pictoris exemplo luculenter opinionē nostram cōfirmat: nam quemadmodū eos, qui montes, syluas, atque huiusmodi alia pingūt, licet indoctē atque impolitē id fecerint, facile (*ut ait Critias*) sustinemus: qui uerò corporis nostri similitudinē effingūt, si quid deliquerint, coarguuntur: sic etiā qui de diuinis operibus egerint, faciliùs possunt hominibus satisfacere, quā qui de mortalibus atque humanis. Et hinc quoque est, ut hoc picturae exemplū (id quod dilucidē sententiā nostrā cōfirmat) ad eā rē, quā illustrare instituerat, referens; quicquid supra Deorū nomine proposuerat, caelestium atque diuinarū rerū appellationibus explicet: cōtra uerò quae mortalia nūcupauerat, in humanorū operū loco habeat. Ait enim. Idē in sermonibus itueri licet: nā satis esse putamus, si de caelestibus humanisque rebus quicquā uel parū, quod cōueniens est, afferatur: mortalia uerò humanaque opera exactē nemiū examinare solemus. Perspicuū igitur est pro Dijs, diuina opera, res in quā procreatas, intelligere: pro mortalibus uerò humana. Et ideo etiā (si loquendi modus subdurius uideatur) nō omnino dixit Critias, de Dijs dicētē faciliùs satisfacere posse, quā qui de

qui de mortalibus: ut habet latina editio: sed. facilius est satisfacere *ὅτι*
δὲν ἀέροντα τῆς θεῆς διανοίας, aliquid de Dijs dicentem quam de mortali-
 bus. Vbi si accurate vocis illius (aliquid) vim exquiras, eam esse senties,
 ut qui de rebus à Dijs effectis aliquid dicat, non immeritò dici possit, aliquid
 de Dijs dixisse. Quamobrem hic Atlantici locus nihil obstat quominus Vni-
 versitas rerum omne Timaei compleat institutum. Nam si te aliquid com-
 moueat, quòd cum in Timaeo DEVM opificem vnum fecerit ac singula-
 rem, hic eiusdem opera plurium Deorum nomine non rectè videantur signifi-
 cari; iam aut ex patrio vsu scriptorùmque illius gentis omnium more, quòd
 alibi etiam illi contigerat, in multorum Deorum mentionem incidit: aut etiã
 id ea ratione protulit, quòd in Timaeo minores quosdam Deos rerum morta-
 lium molitioni tanquam summi Dei ministros adhibuisset. Atque ex his sa-
 tisfactum putarim ijs dubitationibus, quae efficere videbantur, quominus
 praesens dialogus certam materiam retineret. Atque haec de Timaei mate-
 ria & instituto. Nam illa quibus effici videbatur multa in Timaeo esse com-
 mentitia, atque ad Poëtarum facultatem pertinere potius quam physica rati-
 one contineri, haec sanè quam vim habeant docebimus † suo loco. Interim † vide lib.
 tamen sat sit politicis atteri de quibus iam antea diximus: ac propterea, quo- 8. & 9.
 niam iisdem ferè legibus iudicanda sunt quibus politica, nihil esse cur hinc
 Timaei argumentum ac materiam perturbari atque confundi suspicemur.

FINIS LIBRI QVARTI
 DECADIS PRIMAE.

IN

IN PLATONIS
 TIMAEVM,
 SIVE
 INNATVRALEM OMNEM
 ATQVE DIVINAM
 PLATONIS ET ARISTOTELIS
 PHILOSOPHIAM
 DECADIS PRIMAE
 LIBER QVINTVS.

NON sum immemor ea me pollicitatione ac lege INSTITV-
 Platonis Timaeum explanandum suscepisse, ut ea rum ac capi-
 omnia in quibus summi Philosophorum Principes ta praecipua
 Aristoteles ac Plato de rebus naturalibus atque quinti huius
 diuinis siue consentiunt, siue dissentiunt, et (ut vno libri.
 verbo complectar) philosophantur, mihi tradenda
 sint. Quamobrem cum superiore libro de Platoni-
 ca Physiologia materia institutoque vniuerso mul-
 ta satis dixerim; age Aristotelem in proposito instituto cum Platone confe-
 ramus: ac nobilis arduaëque comparationis fundamenta, quantum in nobis est,
 firmissima iaciamus. Et quoniam, vbi vtriusque institutum ac materia perspe-
 cta fuerit, aconomia siue ordo & artificium quo ad eam tractandã accessere,
 sese obijciat contemplandum; de naturali quoque vtriusque aconomia atque
 ordine agendum erit in vniuersum. Vbi etiã ut instructiores illud quoque mu-
 nus obeamus quo Platonis Aristotelisque decreta ad Christianã veritatis nor-
 mam iudicanda limandaque sunt; addam vter ad Christianam Philosophiam
 congruen-

CVM ARISTOTELIS Physiologia comparatur Timaeus: & in re subiecta optimè inter se conuenire ostenditur.

congruentius initia posuerit ac fundamenta suae Physiologiae. Ad extremum, quò statim dialogum expeditiores attingere possimus, dialogum ipsum distributam in suas principes partes. Hac (vt summam dicam) per agenda sunt in hoc libro. Atque vt ab instituto ac materia exordiar, profectò dum Platonis Timaeo Vniuersum siue Mundus subijcitur pertractandus, non est existimandum aliud esse huius dialogi institutum, nisi illud quo physica Aristotelis volumina continentur. Etenim vterque versatur in vniuersa rerum naturalium cõtemplatione. Quamobrem quemadmodum Plato dialogum hunc Naturae notauit indice, ita etiam Aristoteles tum de Natura eos libros inscripsit: tum saepe testatus est illorum scopum esse Naturam. Quòd si Plato in disputationis progressu Vniuersi ac Mundi nomine subiectam hanc materiam tractare solet, Aristoteles autem rerum naturalium, seu Physici corporis (in idè enim hac atque huiusmodi alia tandem recidunt) appellatione prosequitur; in nominibus quidè, philosophadique ratione differunt: re verò optimè inter se cõueniunt. Quòd enim Plato Vniuersi nomine intelligit, hoc planè significauit Aristoteles corporis naturalis appellatione. Nihil est enim aliud Vniuersum de quo disputat Plato, quam omne corporeum, cuius principia, partes, atque attributiones, & (vt complectar breui) naturam atque vim inuestigauit Aristoteles. Quòd tum ex Platone, tum ex ipso Aristotele animaduertitur: ex Platone quidem, nam (vt multas interim rationes omittam, atque eam praecipue, qua, quae Timaei disputatione continentur, singula aut physica corpora esse, aut circa illa versari, ac summam, ad Naturae cognitionem pertinere demonstrauimus) cum Vniuersum siue Mundum de quo egit, tractabilem & aspectabilem fecerit, ac non modò elementorum vniuersitate, sed ex tota materia conflatum esse docuerit; aperte intelligitur physico Aristotelis corpori respondere. Ex Aristotele verò, quia in Physicis Platonem carpit, quòd tum de generatione nec satis, nec rectè egerit in Timaeo: tum accretionem atque alia huiusmodi quaedam praetermiserit. Quo nomine eum profectò non reprehenderet, nisi ibi de physico corpore disseri, tanquam exploratum accepisset: ac proinde proprietates atque attributiones physici corporis, ac motus species silentio inuolui non debuisset. Id quòd ex Aristotelica etiam Physiologia progressu cognosci facile potest: nam cum in ijs libris qui de naturali auditione inscribuntur, de communibus physici corporis principijs atque attributionibus, vel (vt quibusdam placet) de corpore naturali in vniuersum egresset: reliquum erat vt vel ad eiusdem species ac partes, uel certè ad alias communes attributiones aut theorematà, si quae supererant, explicanda progrediretur. Quòd dum facere aggressus, ipsum naturale corpus, perfectum esse ostendisset; iam se ad cetera comparans; De ipsius Vniuersi natura (vt inquit) siue infinita sit, siue finita posterius considerabimus. Nunc de ijs quae secundum speciem ipsius partes sunt dicamus. Quamobrem ne ridiculus sit Aristoteles, qui cum de corpore naturali agere instituisset, eiusdemque principia & proprietates varias primò, tum perfectionem explicasset, postea de speciebus & partibus siue etiam de alijs communibus attributionibus acturus, non de corporis naturalis, sed alterius rei speciebus, siue attributionibus egerit, profectò Vniuersum

† li. 1. phy. 6.
1. l. 1. ca. 1. 1.
& alibi.

† vide 1. de
gen. & cor.
cont. 5. & 6.

† l. ca. 1. 5.

uersum pro naturali corpore accipi, haecque inter se cõuertere atque reciprocari fatendum est. idè itaq. etit Aristoteli Physicū corpus atque Platoni Vniuersū.

Simp. 1. ca.
in proæ. Th.
1. phy. in pr.
Lāb. & Syr.
referentia
Simpl. lo. ci.

† 1. cael. in
proæ.

† 1. de gen.
in proæm.

† 1. l. mot.
s. 1.

Sed dices. Grauisima Simplicij, Themistij, Iamblichij, ac Syriani auctoritas huic sententiae refragatur. Vt enim duo priores simplex corpus quatenus caelum & elementa comprehendit; posteriores verò corpus caeleste tantum, Aristotelis libris qui de Caelo inscribuntur, subijciunt tanquam materiam: communique consensu Vniuersum, ac praecipue qua nos accepimus ratione, ab huiusmodi materia excludunt, ita etiam ne quis Vniuersum de quo loquitur Aristoteles, subiectam ibi materiam facere attentaret, illud naturali corpori negare respondere. Adde. S. Thomas etiam qui huius loci vti per motus, fatetur Vniuersum eorum librorum esse materiam, id situs & partium nomine tantum concedit, quas constitutiuas appellat: animalia, plantas, & cetera mixta corpora ab huius Vniuersi notione seu iungens. Quinetiā Philoponus, etsi horum librorum materiam Vniuersum siue Mundum appellare non recusauit, id tamen fecit, non quòd mixta corpora ad illud pertineant: sed quia in illis agatur de corpore indissolubili (vt ipse explicat) tum ratione totius ac partium, quale est caelum, tum ratione totius, sed non ratione partium, cuiusmodi sunt elementa: atque horum quinque corporum aggregato (quòd vocant) caeli seu Mundi nomen ex antiquorum appellatione conueniat. Vt proinde Vniuersum de quo ibi loquitur Aristoteles, & naturale corpus, cuius principia & attributiones antea complexus fuerat, minime inter se reciprocantur.

Sed vt ius nostrum tueamur: atque hic imprimis, vbi totius Physicae cõparationis fundamenta iacimus, age positam quaestionem diligenter examine-mus. Et sanè quòd ad Iamblichum ac Syrianum attinet, cum Aristoteles fuscè ibi egerit de elementis, immo in duobus postremis libris nihil planè aliud se prosequutus quam elementorum naturam ac proprietates: proindeq; etiā ad tertij libri initium affirmet, se de caelesti corpore egresset, atque ad elementa transire velle: & post eorundem tractationem iā disertissimis verbis contendat de caelesti corpore, deque elementis disputatum esse; quis nisi temerè elementa non propter seipsa, sed vel vt continetur & pedit à Caelo, quòd statuit Iamblichus; vel vt ad caeli cognitionem conducit, quòd asseuerauit Syrianus; tractari dicat? cū praesertim, si de illis egit, quia pendet & continetur à caelo, atque eius virtuti sunt subiecta; animalia, plantae, ac mortalia denique omnia quippe quae à Caelo maximè pendent, & illius virtuti subijciuntur, omnino fuissent ad eandem considerationem referenda: si, quia ad Caeli cognitionem conducunt, fuisset praetermittenda (vt optimè obseruauit S. Thomas) nò postponenda tractatio. Simplicio verò ac Themistio, qui sine dubio paulò accuratius hac in re philosophari videntur; grauisimam primùm Theophrasti atque Alexandri sententiam oppono: quorum primus tradit non solum de diuino corpore agi, sed etiam de his, quae in generatione versantur. Et ne horum nomine, quae dicit in generatione versari, elementa intelligeres, addidit. & horum principijs: quòd scilicet ad caelum, elementa, & mixta corpora pertineret disputatio. Alter verò cum in Theophrasti sententiā

KK di-

discedit: tum illud Platonici Timæi ad suam opinionem firmandam recenset. Vniuersum igitur hoc cœlum, siue Mundum, siue quo alio cognomine gaudet, cognominemus. Vbi Vniuersi appellatione aggregatum (utendum est enim) ex omnibus Mundi speciebus intelligit: ac Platonem significat reuera omnes Vniuersitatis species esse persecutum. Immo in horum sententiam (quod pace aliquorum dixerim) Auerroës etiam propendit. Nam primum cum ad eorum librorum initium et doceret materiam totius scientiæ naturalis ibi ab Aristotele statui: atque ijs occurreret, qui querere potuissent, cur ibi potius id faceret, quam in libris de Physica auditione, qui sunt communiores, Prærens liber, inquit, est primus in ordine librorum particularium, in quibus particulatim de rebus naturalibus, seu de singulis totius Mundi partibus loqui incipit. Vbi non Mundum siue Vniuersum proponit, quod ex simplicibus tantum partibus constat: sed quod ex omnibus rebus naturalibus constat est. Tum et verò, cum dixisset ex his quæ paulò ante et dicta fuerant, perfectionem Mundi fuisse demonstratam, statim tradit Aristotelem velle determinare de partibus eiusdem Mundi siue Vniuersi, à partibus simplicibus ducto initio. Vbi sanè, cum à simplicibus Vniuersi partibus dicat incipere, constat Vniuersum de quo fuerat demonstrata perfectio, ac de cuius partibus adhuc erat agendum, non illud esse quod ex corporibus tantum simplicibus coagmentatur: nisi tamen de Vniuerso disputantem, ab Vniuerso tanquam ab eius parte incœpisse velis. Ac demum in Paraphrasi de Cœlo summa prima et quarta, Mundi de quo in Proœmio dixerat, Aristotelis in hoc libro de Cœlo intentio est de Mundo; facit partes non simplicia solum corpora: sed res naturales vniuersas. Quare si alicubi contendit in libris de Cœlo considerari corpus mobile ad vbi, de subiecto materiali potius (quod vocant) quam de formali (id quod fortè decepit Albertum) intelligendus erit. Nam licet cœlum et elementa, quæ considerantur in libris de Cœlo, sint mobilia ad vbi: et nihil sit mobile ad vbi, quod aliqua ratione propter ea quæ dicuntur de Vniuerso seu de substantia naturali, illa non attingatur disputatione; horum tamen essentia et natura absolutè consideratur quatenus sunt Vniuersi partes. Deinde (rem ut ratione concludam) sic arguentor: Illud Vniuersi nomine intelligit hinc Aristoteles, quod significauerat per id cuius principia et attributiones communes complexus erat: sed complexus erat principia atque attributiones communes corporis naturalis quatenus continet omnes species tam simplices, quam compositas: hinc igitur Vniuersi nomine intelligit corpus naturale, quatenus omnes species tam simplices continet, quam compositas. Secunda pars argumēti siue Assumptio aperta est. Nam licet fortasse difficile possit intelligi quo pacto non sine methodi perturbatione horum omnium principia tradiderit, dum à generalibus lateque manantibus ad minus generalia se progressurum professus, à principijs tamen rerum mortalium ad ea processisse videtur quæ mortalibus sunt cum cœlo communia: tamen aut certum est de generalibus etiam egisse: aut saltem (quod hoc tempore maximè quarimus) rerum mixtarum principia et attri-

† li. 1. cœl.
com. 1

† comm. 1.
† cont. 3.

attributiones non prætermisisse. Prima verò pars, siue Propositio, ostenditur hoc pacto. In rerum contemplationibus eadem prorsus debet esse materia, cuius considerantur principia et attributiones, et cuius considerantur species ac partes: dum igitur Vniuersi species hinc consideranda proponuntur, idem Vniuersum debet attributionibus et principijs esse subiectum. Illud itaque Vniuersi nomine hinc intelligit, quod per id significauerat, cuius principia et attributiones communes complexus erat. Atque ita, cum ibi principijs et attributionibus subiectum sit corpus naturale, idque vniuersas species tam elementis permixtas atque coagmentatas, quam simplices complectatur, Vniuersum, cuius considerantur species, debet eidem corpori respondere: neque aut pro cœlesti corpore, aut pro aliquibus Mundi partibus tantum, quod ceteri faciunt, usurpari.

Sed Theophrasto atque Alexandro cum Simplicio et Themistio respondet, ac nobis simul obijcies. Nam cum Aristoteles in libris de Cœlo præter Calum et Elementa, nullam aliam speciem siue partem Vniuersitatis consideret: contra verò Plato in Timæo non ea solum tractet, sed etiam omnes species compositas usque ad hominem, qui est indiuidua et specialissima (quam vocant) species Vniuersi; nihil absurdius dici posse videtur, quam Aristotelem in libris de Cœlo non modò agere de elementis: sed de ijs etiam quæ ex elementis sunt constituta: eademque sibi prorsus ratione substernere Vniuersum, quæ et Platonicum Timæum fecisse constat: ut proinde eorū auctoritas atque sententia futilis omnino appareat. Ad nostram verò rationem dices, corpus naturale re vera esse Aristotelicæ Physiologiæ subiectum: hocque primò in duas species diuidi, in simplicem et compositam: atque hoc corpus simplex nihil esse aliud, quàm quod Cœlo et Elementis cōiunctur, et hoc nomine aggregatum ex his corporibus simplicibus Vniuersum ibi ab Aristotele appellari: atque ita dum dicit de Vniuersi speciebus differendum, species simplicis corporis intelligere: ac propterea de Cœlo primò, tum de Elementis egisse. Vt cum Vniuersum non pro aggregato ex omnibus naturalibus, sed pro simplicibus tantum usurpetur, in eo ratio nostra peccet, quod in certis ponimus species illas quas proponit considerandas, esse species totius materiæ subiectæ, corporis scilicet naturalis: cum tamen sint prima tantum speciei, corporis videlicet simplicis, species.

Hæc ad Simplicium et Themistium defendendum, et ad nostram opinionem prosternendam validissima fortasse præsidia atque argumenta videbuntur. Quæ si diluerimus, non dubito quin maximum sententiæ nostræ fundamentum sit constitutum. Ergo si Vniuersum ea ibi ratione ab Aristotele accipitur, quæ significat aggregatum ex cœlesti corpore et elementis, vultque tractandas esse huius tantum aggregati species, non eius quod simplicia mixtaque corpora comprehendit, cur tu Simplicem rem subiectam facis, non Vniuersum, quod ibi ab Aristotele hoc saltem nomine materia subiecta constituitur sed corpus simplex? Immo verò hoc ipse concessi, dum modo Alexander et alij simplicia tantum corpora, non autem res naturales vniuersas Vniuersi nomine intelligant. Nam hoc Aristotelem esse ibi præci-

puè confessus sum, ubi cum *Alexandro de illorum verborum*, De his quæ secundum speciem Vniuersi partes sunt dicamus, sententia disputarem. Sed neque est hoc satis: nam cum docuerit *Aristoteles Vniuersum & singulare, & vndique absolutum ac perfectum esse: ac præterea tradiderit & generatione carere, & nihil materia, immo nec vacuum fuisse extra relictum, sed ex tota materia conflatum esse; iam cum metalla, animalia, sexcentaëque demum mixtorum corporum species ad Vniuersi constitutionem maximè pertineant; & Vniuersum ipsum corporatis speciebus exclusis, nec tanquam vnum ac singulare concipi possit, nec tanquam ex tota planè materia constitutum, quomodo Vniuersum pro simplicibus tantum corporibus accipiemus? At dicit rursus *Simplicius*. Quæ de toto Mundo dieuntur in his, quod ingenitus & incorruptibilis, quod vnus & finitus, & sphaericus, & nihil extra se relinquens, neque corpus, neque vacuum, hæc cœlesti primò inexistencia, & per cœlum toti Mundo, meritò in sermonibus de cœlo dicuntur inesse. Sed profectò licet fortasse hæc siue expositio, siue tergiuersatio in nonnullis aliquam probabilitatis speciem referat, ut cum *Mundus & carere ortu, & rotundus* censetur; in reliquis tamen ab *Aristotelis doctrina* valde abhorret. Ac primùm quidem dum perfectus atque finitus dicitur. Nam (si *Aristoteli credimus*) motus & tempus potiore quidem iure conuenit mixtis corporibus per cœlū, quàm finitū esse, atque perfectum: sublato enim primo corpore mobili, vel eius motu, finitate & perfectione non priuabuntur: cum hæc eis tanquam corpori propter trinā dimensionem conueniant: & annihilatio (quam aliqui vocant) non fuerit *Aristoteli cognita*. Sed de motu & tempore egit omnium specierum naturalium gratia tam simplicium quàm mixtarum: multò itaque magis de finitate, & perfectione. Deinde *Aristoteles* (id quod vehementer vrget) cum de perfectione + ageret Vniuersi, corpora quæ in partis forma sunt, hoc est singula corpora, docuit esse in suo genere perfecta; quia scilicet singula habent omnes dimensiones: *πᾶν* verò, cuius singula illa corpora sunt partes, esse omnino perfectum, quia non solum habet omnes dimensiones, sed etiam cōtinet, & (quod de partibus dici non potest) non continetur. At hæc ratio nihil cōcludit si *πᾶν* siue Vniuersum pro simplicibus corpore accipiat: quia *Aristoteles* quicquid habet omnes dimensiones, singula scilicet corpora, facit huius Vniuersi partes: *Simplicius* verò à suo Vniuerso, quæ mixta sunt, excludit omnia. Præterea (quod rem maximè declarat) ea ratione ostendit Mundum esse finitum, quia corpora tam simplicia, quàm mixta finita sunt: quin etiam cum se cœlū pro aggregato ex omni corpore + affirmasset accipere, corpus in simplex & mixtum partitus est: docuitque Mundum seu Cœlum constare ex tota materia, tum quia constat ex omni corpore naturali, tum quia nec corpora simplicia, nec mixta possunt extra hunc Mundum consistere. Quæ omnia & vsque adeò apertè demonstrant Vniuersum pro aggregato ex omnibus corporibus ita mixtis quàm simplicibus vsurpari, ut mirū sit *Simplicium* id nō animaduertisse: vel certè, ne *Alexandrum* ac *Theophrastum* sequi videretur, tam persimaciter vel dissimulare, vel etiam negare ausum esse. Denique *Plato* etiā*

† 1. cœ. 1. 4.

† 1. cœ. cōr. 33.

† 1. cœ. 97. 98. & 99.

in

in *Timæo Vniuersum finitum, singulare, & perfectum esse docet: ac tradit etiam ex tota materia constare, cum tamē Vniuersum* (ut ostendimus supra) pro aggregato ex omnibus rebus naturalibus accipiat. Cur itaque dicemus *Aristotelem* hæc eadem de Vniuerso alio consilio & significatione tractasse, cum præsertim iisdem planè rationibus ita in plerisque vtatur, ut (si rem accuratè animaduertas) interpretis munere functum potius, quàm noui aliquid excogitasse arbitreris?

At verò (inquires) permagnam vim habere videntur hæc argumenta: veruntamen ratio illa qua dicitur nihil præter simplicia corpora tractari, fortasse est efficacior. Nam quod ais ea omnia theoremata, quibus traditur Vniuersum esse finitum, vnum, perfectum, sine vacuo, constare ex tota materia, & generatione carere, Vniuerso omnium specierum naturalium gratia conuenire; non omnino hanc rationem evertit: cum mixtorum corporū species, in quibus tota controuersia sūma consistit, successiue in reliquis Physiologiae disputationibus tractentur: quemadmodum idem *Simplicius* ac *Themistius* monuerunt. Adde etiam, quod si ea Theoremata probasset de Vniuerso, quatenus vniuersis naturæ speciebus continetur, prius de aliquibus partibus seu speciebus egisset, quàm de proprietatibus, siue attributionibus communibus: nam prius disputauit de partibus Vniuersi, ac præcipue de Cœlo, quod ostendit nec esse graue nec leue sed simplicis naturæ, atque ortus interitusque expertis: deinde ad communissima illa theoremata se contulit. Et proinde corporibus simplicibus potius, vel certè, ut methodi confusio omni ex parte vitetur, de cœlesti corpore illa probentur: cum illi primò, & per cœlum elementis conueniant.

Ergo si huiusmodi argumentum aut omnino infirmum esse, aut sententiæ nostræ nihil obesse demonstrauero, controuersia omnis erit sublata. Age itaque quoniam in re ardua versamur, atque imprimis ad institutam comparisonem pernecessaria, *Aristotelis* artem atque consilium hac in re breuiter explicemus. Cum recta Physiologiae methodus postularet, ut antequam ad subiectæ materiæ species descenderet explicandas, communes illius attributiones siue quæstiones siue Theoremata, si quæ essent, omnino expediret. (id quod & multi, *Plato*que imprimis fecerat in dialogo de Natura, & ratio ipsa ostendebat agendum) idcirco de ipso naturali corpore, quod naturali contemplationi subiectum esse monuerat, hæc Theoremata posuit disputanda.

Num perfectum esset vel imperfectum.

Num infinitum esset magnitudine vel finitum.

Num vnum, vel multa, vel infinita censenda sint.

An plenum, vel inane, siue etiam locus ac tempus sit extra relictum.

Vtrum ortus atque interitus esset expertus, vel è contrario.

Itaque primo loco egit de perfectione: atque hanc conuenire ostendit sum corporibus singulis, quia omni dimensione concluduntur, tum præcipue *πᾶν*, hoc est toti, seu omni, idque ea ratione, quod non omni

omni

omni solam dimensione constat, sed etiam continet omnia; cum tamen contineatur, aut terminetur à nullo. Tum verò, cum ostendisset rō q̄d ex omnibus corporibus perfectum esse, idque eo nomine, quia nullum esset corpus, cuius tactu seu finibus terminaretur (quod enim propinquo tactu terminatur, non ex omni parte perfectum esse, sed quod contineret, & non contineretur, iam docuerat) statim quia succedere videbatur inuestigandum an ipsum p̄v, quoniam à nullo continebatur, esset infinitum magnitudine, an verò, licet nō comprehendatur, tamen finitum esset, ad hoc sese conuertit. Sed cum expeditior via ad hoc ostendendum non appareret, quàm si partium finitas statueretur, Mundi verò fabrica, ipsiusque partibus ignoratis, hæc finitas ostendi non posset, idcirco ante secundi huius Theorematis explicationem partem à parte internoscere, & quibus partibus constitueretur explicare contendit. Et ideo postquam concludens summam primi theorematis dixit. † Ipsum autem omne perfectum necesse est esse: & quemadmodum nomen ipsum significat omniquaque, & non hac quidem, hac autem non: significans differendum esse hoc quod secundo sese offerebat theorema, subdidit, De ipsius igitur Vniuersi (hic autem est locus, ubi corpus naturale quod paulò ante subiectam materiam fecerat, nomine Vniuersi tractari, tanquam conuerterentur notiones, obseruauimus) natura siue infinita sit secundum magnitudinem, siue non, posterius considerandum. Atque ob id cum docuisset quibus partibus conflatum esset Vniuersum, ad secundum illud theorema reuersus est, probauitque Vniuersum esse finitum: ac statim reliqua Theoremata est persequutus. Atque hoc pacto cum primum librum his theorematibus conclusisset, mox in secundo de prima specie Vniuersi, de Cælo scilicet, egit: tum in tertio & quarto de elementis. Ex his igitur primum habemus Vniuersum sine dubio esse materiam primo libro de Cælo subiectam: quia omnia ea Theoremata de illo explicantur: deinde verò in secundo ad specierum tractationem descendere. Quibus positis facile erit intelligere reuera hoc Vniuersum pro aggregato ex omnibus corporibus tam mixtis, quàm simplicibus accipi. Quod ostenditur primò, quia primum theorema de finitate ea ratione concluditur, quoniam illud Omne, siue Vniuersum duplicem habet perfectionem: alteram, quæ illi conuenit per triplicem dimensionem, quibus carent reliquæ magnitudines: alteram quia & triplici constat dimensione, & non terminatur aut continetur termino alieno. De prima perfectione ait. † Vnumquodque igitur corporum quæ in partis forma sunt (singula verò corpora intelligit) secundum rationem tale est: omnes enim habet dimensiones: sed ad propinquum tactu terminatum est, De secunda. Ipsum autem omne, cuius hæc partes sunt, perfectum necesse est esse: & quemadmodum nomen ipsum significat, omniquaque, & non hac quidem, hac autem non. Ex quibus liquet primum genus perfectionis non posse excludi ab ullo corpore naturali: cum habeat triplicem dimensionem: secundam non posse conuenire Vniuerso nisi per omne corpus naturale, tum quia vult hoc Vniuersum constare omni eo quod, habet trinam dimensionem, & proinde omne corpus esse huius partem

† l. i. t. 4.

† loco cit.

tem: tum quia tactu alieno alicubi terminaretur Vniuersum, si pro simplicibus tantum corporibus sumeretur. Idem colligitur ex secundo Theoremate quod pertinet ad finitatem: ibi enim Vniuersi finitas demonstratur, quia eius partes, videlicet tam mixta quàm simplicia corpora, finita sunt, nā ait. † Necesse est igitur omne corpus aut simplicium aut compositorum esse. Quare & infinitum aut simplex erit, aut compositum. At verò & quod finitis simplicibus, necesse est finitum esse compositum manifestum est: quod enim ex finitis & multitudine & magnitudine componitur, finitum est & multitudine & magnitudine: tantum enim erit, quanta sunt ex quibus est compositum. Itaque ostendit Aristoteles Vniuersum esse finitum ex finitate mixtorum corporum: ac statim ad eandem ex simplicium finitate demonstrandam descendit. Quare ne ridiculus atque absurdus sit Aristoteles, qui Vniuersum pro simplicibus corporibus vsurpans, eius tamen partes & simplicia & mixta corpora fecerit: eiusdemque finitatem ex ambarum partium finitate probarit, fatendum est Vniuersum pro aggregato ex omnibus corporibus naturalibus vsurpari. Id quoque ex tertio Theoremate, in quo vnum numero Mundum esse ostendit, apparet. Nam licet ex simplicium corporum motu rationes ducat, id tamen fit, quia mixta (vt ipse monebat) ab elemento dominante motus rationem accipiunt: & propterea sicut statuta simplicium corporum finitate constabat, & mixta esse finita: ita etiam statuto ex motu simplicium corporum Mundum esse singularem, non opus erat de mixtorum motu disputare. Et ideo in conclusione huius theorematis dicebat. † Hoc igitur ipsum restat ostendere, quod ex vniuerso naturali, & sensibili constat corpore. Ex quibus verbis talis ratio constituitur. De eo ipso vnitatem ostendit, de quo dicit se demonstraturum constare ex vniuerso corpore naturali & sensibili: ergo Mundus de quo demonstrauit vnitatem, est Mundus constans ex vniuersa materia naturali & sensibili: Vniuersum itaque tertio theoremati subiectum, non est corpus tantum simplex: sed vniuersum corpus naturale atque sub sensum cadens. Quartum etiam Theorema hoc ipsum euincit, quo ostenditur plenum extra Mundum siue Vniuersum non esse relictum: atque id, quia probat constare ex tota materia, quoniam constat ex omni corpore tam simplici, quàm mixto. Et propterea cum statuisset non inueniri corpus extra Mundum, statim textu centesimo concludit, nec quæ illum sequuntur, ibi reperiri: locum videlicet, tempus, & opinatum inane. Atque de hoc eodem Vniuerso, (nisi tamen prestigiatorum facias Aristotelem) reliqua omnia tradidit, quæ fuse disputauit, vt Mundum ab ortu & interitu vindicaret. Ergo verè quidem aggressus erat (vt methodi ratio postulabat) communium illorum Theorematum tractationem priusquam de partibus disputaret, coactus tamen fuit theorematum cursum tantisper interpellare: quoniam ad secundum theorema, Mundi scilicet finitatem explicandam, necesse erat antea corporum simplicium numerum ostendere: ac proinde etiam necesse fuit probare cælum ab elementorum natura esse dissimile: atque quintum corpus constituere. Et ideo quæ ibi de Cælo disputauit, secundi Theorematis gratia

dispu-

Et hoc est quod sibi voluit Alexander cum diceret ibi de Caelo (id quod à multis, inconsideratè tamen, illi vitio vertitur) per accidens, siue obiter agi. Et ideo cum primo libro Theoremata illa absoluisset, in secundo de ipso Caelo per se, & de prima specie Vniuersi splendidissime agitur. Ex quo illud etiam sequitur, ut licet non de omnibus speciebus Vniuersi sigillatim disputauerit in libris de Caelo: tamen ea saltè omnia quæ in illis continentur, ad Vniuersum sint referenda, cum & in primo libro theorematum seu quaestiones illæ omnes de Vniuerso disputentur, & in reliquis libris ad cælum & elementa, ut sunt species Vniuersi, deueniatur. Ut proinde rationes illæ fuitiles omnino appareant.

Quare dum Simplicius Alexandrum accusat, quod ex eius sententia vagum sit atque ad multa pertineat institutum; aut fatso aut præter rem loquitur. Nam si existimat cælum & elementa corporis naturalis nomine fuisse considerata, ut scientiæ unitas conseruetur, optimè sensit. Sed quia hoc vel Simplicio ipso teste, non negat Alexander: immo verò tanquam Vniuersi seu naturalis corporis species censuit considerari, atque ad idem Vniuersum quaestiones illas referri, nihil est quod hoc nomine auctoris consilium & institutum vagum atque incertum esse suspicetur. Si verò noua adhuc ratione, atque arctiore quasi vinculo ea omnia vult copulari, ut ita attributiones illæ, quæ de Vniuerso traditæ sunt, quàm cælum & elementa certam aliquam Physiologiæ partem constituent; quod optimè (ut ipse tamen opinatur) efficitur, si Vniuersum pro simplici corpore accipiat, adhuc etiam fallitur: nam Aristoteles non accepit tanquam certum cælum esse corpus simplex: sed potius hoc in progressu demonstrauit: at bene ut certum posuit cælum & elementa esse corpora naturalia: hoc itaque nomine hæc atque illud accepit considerata. Huc accedit, quod cum scientia secetur situti res, puerile est ex voluminum sectione potius (quod facit Simplicius) quàm ex rebus ipsis, quæ in contemplationem adducuntur, Physiologiæ partes secare. Immo verò ut in prima Physiologiæ parte materia & forma considerantur ut principia communia: motus ac tempus, ut attributiones: nec tamen commune aliud vinculum habent, quàm corpus naturale: sic etiam hæc omnia theorematum quæ explicantur in priore libro de Caelo, & quæ in prima Physiologiæ parte continentur, quamuis distincta volumina efficiant, vnum tamen Vniuersum sibi tanquam materiam subiiciunt. Ut proinde perfectio, finitas, & huiusmodi alia non de aliqua subiecta materia parte tractentur, sed de ipsa materia in vniuersum, atque ita in Theorematis illis vniuersalis adhuc (quod teste Themistio docuit Alexander) de Mundo tradatur disciplina. Atque ex his satis superque constat quo modo Vniuersum, quòue Theorematum illa ac cælum denique & elementa materia sint subiecta. Hæc enim Theorematum in primo libro sunt (ut loquuntur multi) subiectum quod: sicut eodem modo in secundo est cælum: in tertio & quarto sunt elementa. Subiectum verò quo (ut multi vocant) siue materia attributionis; ad quam videlicet omnia referuntur, in quatuor libris omnibus est Vniuersum quatenus omnes species naturales,

tam

† Them. in
proem. Phys.

tam mixtas quàm simplices comprehendit: cū omnia eius gratia in illis considerentur: theorematum quidem illa, ut attributiones: reliqua ut species. Quare dum obijcitur hic non considerari omnes species Vniuersi, concluditur tantum Vniuersum non esse subiectum quod, præsertim secundum omnes partes: non autem non esse subiectum quo, siue materiam attributionis. sicut hoc sensu neque corpus naturale est materia subiecta in libris de Physica auditione; cum ibi non tractentur corporis naturalis species, sed principia et affectiones. Atque idcirco toto cælo aberrant, qui Simplicium & Alexandrum verbis solum discrepare ea ratione conantur ostendere, quoniam vterque tandem subiectum, quod, faciat præter Theorematum illa cælum & elementa: Vniuersum verò, quatenus omnes species naturales continet, subiectum, quo, siue attributionis. Nam Simplicius ea theorematum vult ostendi de subiecto quod, id est de Vniuerso, quod corpora tantum simplicia comprehendit, quod est falsissimum: Alexander verò docet demonstrari de subiecto, quo, id est de Vniuerso quatenus omnibus corporibus continetur, quod est verissimum. Et in hanc ferè sententiam dixit Theophrastus in libris de cælo agi non solum de diuino corpore: sed de his etiam quæ in generatione versantur, & horum principijs. Vniuerso non modò cælum, sed & corpora quæ generantur, & horum principia, hoc est elementa contineri sentiens: quod Vniuersum pro aggregato ex his omnibus sumeretur. Quamquam non me latet hanc Theophrasti auctoritatem à nonnullis ad eorum sententiam trahi; qui ex libris tum de cælo, tum de generatione vnicum opus confici dicunt. Id quod si verum esset, nobis etiam maximè faueret, quia adhuc in corporibus naturalibus in vniuersum, non in simplicibus versaretur. Neque verò (ut nullus superstiti dubitandi locus) si Vniuersum pro aggregato ex omnibus corporibus naturalibus sumatur, erit vnum quoddam per accidens: cum sit totum quoddam continens naturas diuersas, id quod materiae unitatem videtur euertere. Nam si fundamentum hoc esset verum, sine dubio concluderet etiam contra Simplicium, quia cælum est indissolubile ex Aristotele: & elementa verò sunt natura dissolubilis. quocirca cum & mortale & immortale differant plusquam genere; elementa & cælum non conuenirent in aliquo genere: ergo non possent constituere certam atque vnam materiam subiectam: quia (ut habetur in posterioribus & analyticis) materia subiecta debet esse vnius generis. Respondeo igitur si concedamus Mundum ex sententia Aristotelis esse animatum; quod sanè aliqui videntur contendere, falsum erit esse aggregatum, siue vnum per accidens: nisi tamen ex materia & forma substantiali vnum per accidens fieri dicamus. Si verò negemus esse animatum, ut re vera videtur negandum, (secundo enim de cælo iam egit Aristoteles de ipso cælo, quatenus est species corporis naturalis: ac si vult esse animatum, præterquam quod æquiuocè ac similitudine quadam id est accipierdum, non de Vniuerso loquitur) certe nisi temerè haud negare poterimus Vniuersum esse vnum analogicè. Nam ut ens reale dicitur analogicè de suis speciebus, & tamen statuitur materia Philosophiæ subiecta: ita Vniuersum analogicè de omnibus corporibus prædicabitur, ex quibus constat: hoc

Ll

autem

† 1. cæ. 20.
& 2. cæ. 1.
& 2.
† 3. cæ. 52.
& 53.
† 10. met.
16.
† 1. 1. 43.

autem ex † Aristotele satis est ad materiae subiecta unitatem retinendam ac conseruandam. † 1. post 436
 † 2. met. 1.
 sum. 2.

Denique, quamuis propositam à me sententiam de Aristotelis artificio atque instituto in libris de caelo certissimam esse constet; age tamē eorum opinionem assentiamur qui Simplicij ac Themistij partes sequuntur: cum alio nomine ex ijs met aliisque etiam Peripateticis Platonis Vniuersum cū Phisico Aristotelis corpore, totiusque Phisologiae materia reciprocari (id quod à principio docere institueram) demonstretur. Hoc autem ex Simplicio primum apparet, quia cum dixisset † Plato in Timæo principia naturalium materiam, formam, & motum, & tempus, & communem Mundi constitutionem tradidit: et sigillatim de caelestibus, & de his quae sub Luna, docuit, & horum meteoza, & quae interris metalla, & plantas & animalia: hinc autem ab Aristotele de Mūdo toto dicta sunt paucissima: addebat: Sed si velit aliquis Aristotelis Theoriam de Mundo videre, in omnibus simul ipsius negocij naturalibus ipsum de Mundo tractasse dicendum. Licet itaque neget Simplicius Vniuersum, quae diximus ratione esse materiam librorum caelo, vniuersa tamen Phisologia subijci non inficiatur; cum id pro sua opinione aduersus Alexandrum firmanda tanquam certū acceperit. Deinde Themistius, Simplicius, atque alij Alexandri sententiam oppugnant, quod in libris de caelo non de omnibus speciebus naturalibus disputetur: atque ita concludunt Vniuersum nō esse materiam subiectam. iam itaque cum in Aristotelis Phisologia de omnibus speciebus naturalibus agatur, Vniuersum sine dubio erit Phisologiae materies. Vniuersum igitur & corpus naturale conuertuntur. Ac propterea non malē Auerroës, qui ut partes Mundi, de quo loquebatur Aristoteles in libris de caelo, voluit esse res naturales vniuersas, atque hoc nomine proprietates illas de Mundo ostendi: ita etiam promiscuē res naturales ac Mundum vniuersa Aristotelis Phisologia subiecit: ut propterea ex Auerroë etiam Vniuersum siue Mundus cum corpore siue substantia naturali conuertatur. Quanquam ut aperiam in presentia, quod hac in re sum saepe de eo suspicatus, haud omnino animaduertisse videtur Auerroës Aristotelem in primo de caelo totum adhuc in communi rerum naturalium seu Mundi tractatione versari, ac per accidens disputare de ipso caelo: (videlicet quia cum demonstrasset Mundum esse perfectum, quod erat primum Theorema; Mundi finitatem quae pertinebat ad secundum, explicare non poterat, nisi de caeli natura, ut supra docuimus, ad partium omnium finitatem statuendam constaret) ac proinde cum nec satis intelligeret, cur de natura corporis caelestis, quod est certa quaedam Mundi pars, antea ageretur, quàm de reliquis Mūdi proprietatibus, quae veluti attributiones generales proponi debuissent, nec fortasse haberet videntiam explicaret sese ab Simplicij argumentis, quibus pugnabat de corpore simplici non de Mundo ea tradi omnia, non incallidē videtur tandem initio suae paraphrasos pronunciaisse tum de Mundo vniuerso, tum de simplicibus corporibus eas proprietates ostendi. Vbi sanē magnopere secum ipse pugnat: nam cum iam antea † docuisset perfectionem demonstratam esse de Vniuerso quate- † 1. caeli
 com. 9.
 nua

nus omnes species naturales continet: eodem nomine; ne Protheum quendam faceret suum Vniuersum; debuisset fateri quatuor reliquas proprietates de illo ostendi.

QVOD si quis adhuc percontetur, cur factum sit, ut cum Aristoteles Platonis Timæo sua Phisologia respondeat, eandemque planè materiam suae disputationi subijciat, rei naturalis, seu Phisici corporis nomine huiusmodi materiam maluerit pertractare, quàm Vniuersi siue Mundi nomen, quo Platonem ipsum passim vsurum esse perspexerat, conseruare: equidem cum huius rei explicatio ad instituta comparationis aditum muniendum, praecipuaque disensionum semina ac fontes deprehendenda plurimum momenti habeat, rem agnoscere non grauabor. Ergo (ni valde quidem fallor) id ea ratione commissum est, quoniam Platonis tempore, ut in Sophista ac primo de legibus scriptum reliquit, maximè increbuerat eorum opinio, qui tantam vim in Natura collocabant, ut animalia, plantas, atque animata denique inanimataque omnia ab hac vna sine Mentis opera prodire contenderent. Quod Platoni nullo modo placuit. Nam cum videret animalia, ac cetera quae commemorauimus omnia, tam appositè ac bellè in hanc lucem prodire, nec sibi persuadere posset Naturam mente atque consilio orbatam, opera edere tam praecleara, ac tam perennibus vicissitudinibus edere; existimauit haec nisi à Mente aliqua seu Anima quae ratione duceretur, oriri nullo modo posse. Quamobrem sicut Vniuersitatem, utpote pulcherrimam, à Mente prodijisse censuit: ita etiam quae in eadem Vniuersitate in dies procreantur, ne temere generari dicerentur, tum Natura effectus esse negauit, ac naturalia etiam recusauit appellare: tum ab intelligenti principio originem ducere, ac Mundi Vniuersique nomine sua disputatione prosequi voluit. Et ideo cum in Sophista effectricis facultatis duas tantum species fecisset, diuinam scilicet & humanam; naturalem, quam alij traderent, idcirco repudiandam esse dicebat, quod animalia, planta, ac reliqua id genus non Natura opera essent. Quare eos etiam redarguebat, qui cum rerum effectricionem tribuerent Natura, hanc temere ac sine ratione operantem faciebant. Atque ob id etiā in Phaedone Anaxagoram reprehendit, qui verbis potius, quàm re ipsa Mentem ad Mundi constitutionem retulisset. Sophistae verba (sunt enim verè aurea, ac digna quae ad rem propositam illustrandam ex Platone ipso audiantur) haec sunt. Hospes. Effectricis igitur facultatis duae primum sint partes. Theætetus. Quae? Hos. Diuina, & humana. The. nondum intelligo. Hos. Si modò, quae dicta sunt, recordamur; effectricem facultatem dicimus vim quandam, quae causa est, ut sint postea, quae ante non fuerant. The. Recordamur. Hos. Animalia cuncta mortalia, plantasque quaecunque terra ex feminibus radicibusque nascuntur, & quaecunque inanimata in terra consistunt, siue liquefieri possint, siue non possint; nunquid alio quodam opifice fabricata, quàm Deo, facta esse cum prius non essent, dicimus? an multorum doctrinam sermonisque sectabimur? The. Quorum? Hos. Dicentium ista natura ipsa gigni à causa quadam fortuita, sine

CVR ARISTOTELES sua Phisologia alijs planè nominibus de Mūdo disputare aggrediatur, quàm Platonis Timæus.

mente hæc agente: vel cum ratione potiùs, scientiâque diuina, quæ ab ipso Deo sint orta? The. Ego forte propter ætatem tum hoc, tum aliud opinor. In præsentia verò ad te respiciens, putânsque existimare te per DEVM hæc omnia gigni, idem ipse quoque existimo. Hos. Rectè admodum Theætete. Ac si te putarem in posterum aliter opinaturum, nunc ratione simul cum necessaria quadam persuasione, vt nobis crederes, efficeremus. Quoniam verò eius ingenij esse te noui, vt etiam sine nostra demonstratione vltro ad illa sis profecturus, ad quæ nunc trahi te dicis, dimittam. Ponam verò illa, quæ natura gigni dicuntur, arte diuina fieri: quæ autem ex his ab hominibus componuntur, humana, atque hac ratione duo effectricis facultatis genera, humanum videlicet & diuinum. *Et paulò post.* Homines utique & animalia cætera, atque ea præterea ex quibus ista gignuntur, ignis & aqua, horumque germana Dei opera esse cognoscimus. *Hæc in Sophista. In Phædone autem,* Verùm cum audissem aliquando ex Anaxagoræ libro legentem quendam eius sententiam: videlicet Mentem omnia exornare; omniumque causam esse; hoc utique causæ genere magnopere sum delectatus; existimans consentaneum Mentem esse omnium causam: putabamque si ita esset, vt Mens omnia exornaret, singula per hanc ita esse disposita, vt optimè disponi potuerant. *Et paulò post.* Hæc utique mecum ipse reputans, gaudebam inuenisse ratus Anaxagoram magistrum, qui me, quod tantopere cupiebam, causas rerum doceret. Hac igitur mirabili spe ductus, cum legere pergo: video hominem Mente nullo modo utentem, nec causam vllam ad ipsorum ornatum referentem: sed aëreas naturas, & aethereas aqueasque, & talia multa incredibilia pro rerum causis assignantem. His atque huiusmodi alijs Plato noster rerum naturalium efficientiam ad DEVM reuocauit. *Et hæc etiam de causa ita in Timæo vniuersam naturam explicauit; vt iam iam ex summi opificis manibus singula ferè prodire videantur. Et in Atlantico cum suam Physiologiam absoluisset, diuina opera se complexum esse affirmabat. Vt dum Timæum Naturæ indice notauit; id cum vulgarem multorum consuetudinem sequutus fecerit, qui (vt ipsemet tradit in Lyside, de Natura disputauerant) tum præcipuè ipsius Timæi Locri vestigijs hæreat, cuius de Natura librum sibi proposuit imitandum. At verò Naturæ genius Aristoteles, qui pugnabat Mundum esse æternum, resque natura quadam gigni, has tanquam Naturæ effectus perpendere voluit. Quocirca cum humanæ contemplationi, atque Philosophiæ ipsi omne ens reale (quod vocant) subiiciens, idque pro tribus formarum generibus in tres partes distribuens, tertiam huius portionem, quæ scilicet formas in materia contineret, tractandam suscepisset, primo Physiologiæ in limine hanc entis partem nomine naturalis entis consulerare cepit: cùmque in progressu deprehendisset omne ens naturale esse mobile, atque omne ens mobile esse corpus, & è contrario eandem materiam quam entis naturalis nomine de-*

clarare

clarare cœperat, sub nomine corporis naturalis (atque ob id supra monebam nihil ferè referre siue ens naturale, siue corpus vel aliquid huiusmodi subiectam materiam statuamus) persequebatur. Et idcirco sub initio librorum de cælo, vbi nobis ponit ante oculos totius Physicæ tractationis institutum ac materiam, in instituto perseuerans, contendit Physicum versari circa naturalia corpora, atque eorum initia & affectiones. Vbi cùm hoc posito, pergeret ad ostendendâ eiusdem corporis perfectionem, incidit in Vniuersum: cum omne quidem corpus in genere corporis perfectum; illud verò quod alieno termino non finitur sed coërcet & cõplectitur omnia, ex omni parte perfectum esse statuens, hoc fateatur esse Vniuersum: de quo Vniuerso subinde theorematilla, generalésque attributiones demonstrat ac tractet. Atque ex his satis constare arbitror, cur Plato & Aristoteles varijs quasi insignibus ad Physiologiæ palæstram descendere videantur. Nam si aliqua forte extant in Aristotelis Physiologia, de quibus haud differat Plato: ac nonnulla etiam ad Physicam rationem reuocauerit Plato, quæ Aristoteles omnino prætermiserit, nihil est quod nos perturbet: cùm pro suis quisque principijs quæ Physica duceret, pertractarit, vt in progressu ostendemus. Atque hæc de summorum Philosphorum instituto atque argumento in Physiologia in vniuersum. Quamquam ne istiusmodi consensum abundè quidem & copiosè declarasse: si quid autem in eadem materia suis physiologijs subiicienda discrepant isti, leuiter attigisse, atque adeò dissimulasse videar; vnum adhuc explicabo vberius, in quo Plato sanè longè quàm Aristoteles accuratior appareat necesse est. Etenim apud Platonem vsque adeò perspicuè intelligitur Timæum nulla alia de re quàm de Vniuerso disputare: hocque ipsum ab initio ad finem vsque tam sæpè testificatus est idem Plato, vt de germano illius disputationis argumento ac materia (id quod fusè satis docuimus superiore libro) reuera non possit nisi temere dubitari. Apud Aristotelem verò contra. is enim, quippe qui non Platonicæ doctrinæ atque artificij sectator aut etiam amplificator videri vellet: sed tum eorum que traderet decretorum, tum rationis ac viæ quibus intraderet, author atque magister; nouum in proposita materia constituenda excogitauit artificium. Siquidem (nisi confugas ad librum de Mundo ad Alexandrum, in quo sanè libro perinde ac Plato Mundum siue Vniuersum primo ipso tractationis ingressu statuit in materiae loco, idemque retinet disputatione tota) non Vniuersum aut Mundum (quod tamen ab physiologiæ initio, immo in octo ipsis de physica auditione libris animaduertere vsquam possis aut coniectare) pro materia statuit: sed vel nulla ei de materia prius constituenda ac patefacienda subiit cogitatio: vel certè (id quod in proœmio ¶ cernitur) Naturam, aut etiam ens naturale posuit de quo ageret. Quod etiam, siue Naturæ entisue naturalis fines non omnino exploratos haberet, siue non tam morosos ac difficiles, ne dicam perpergnaces ac litigiosos sectatores se habiturum putaret, quibus una semper eademque appellatione, eaque materia penitus adæquata (vt isti requirunt & postulant)

Dum Aristoteles in subiecta Physiologiæ materia cõuenit cum Platonis Timæo, ostenditur non ita eam sibi tractandam desumpsisse quin Platoni sit longè inferior.

¶ ex. 1. et 8.

stulant, ac propè librata, argumentum esset designandum; mirum est quàm in physiologia progressu, maximè verò in diuina philosophia varijs adhuc nominibus rationibusque descripsit ac designarit. rursus enim † ens mobile visus est subijcere naturali scientiae: interdum † naturalem substantiam: aliquando † mobile corpus, nonnunquam formas † in materia, sepè etiam † corpus physicum aut aliud eiusmodi quidpiam. quibus sanè factum est vt miseris Peripateticis physicam authoris sui tractationem explicantibus, ne illud quidem adhuc planè cõset, quod quisque artifex initio ipso perspicuum habere debet ac penitus exploratum: nimirum quænam omnino & qualis sit quam tractat materiam: atque idcirco etiam altercationibus pleni, in varias discesere sententias. Quoniam ij quantumuis inter se disceptent acriter ac pugnent, plerique verbis potiùs dissident quàm rebus. Siquidem Natura, ens siue naturale siue mobile, corpus physicum, corpus mobile, et si quid huiusmodi, Vniuersum ipsum significant tandem Aristoteli: & ideo naturalem substantiam siue ens naturale, à substantia vniuersa siue à toto reali ente quod totius Philosophiae materiam facit, † præsum; Naturae siue naturalis entis nomine aggressus in primo physiologiae limine, ens naturale (vt paulò ante monere cœperam) in ens † mobile, hoc rursus in † corpus, idque tandem (ne vagaretur diutiùs, sed dilucidioribus finibus physiologiam concluderet suam) in † Vniuersum conuertit: de cuius speciebus ac partibus, statim atque eiusdem Vniuersi theoremata quaedam expediuit; subinde egit in reliqua naturali facultate: à cœlesti corpore & elementis, quippe quæ generaliores partes sunt ac patent latius, ad indiuiduas vsque per intermedias progrediens. Denique sic statuo. Reuera in proposita dubitatione à cæteris ij vni dissident, qui vel corpus † mistum, vel corpus item generabile & † mortale materiam statuunt Aristotelicae physiologiae subiectam. ij namque, cum hac de causa cœlestia corpora & elementa, vel cœlum saltem arceant à contemplatione naturali, nullo modo cum ijs componi possint, qui in cœli, elementorum, & (vt simpliciter dicam) simplicium corporum contemplatione magnam ac ferè præcipuam naturalis scientiae partem constituunt. Tametsi dum componi cum cæteris coniungique nequeunt, reque ipsa omnino dissentiant, ne ipsi quidem validissimis carent argumentis ex Aristotele ipso ductis. Nam (vt cætera taceam hoc tempore) cum à generalibus (vt par erat) se inchoaturum pollicitus Aristoteles, vna principia rerum mistarum ac mortalium non modò ab initio statim perquirat ac tradat, verùm etiam post eorundem acquisitionem constitutionemque apertè † profiteatur se principia rerum quæ oriuntur & occidunt inuenisse ac statuisse solùm, facillimum fuit istis hæsitare atque ad eò labi in istiusmodi opinionè. Vt propterea quantum perspicuitatis, et constantie cernitur in Platone nostro, dum argumentum ac materiam præfigit Timæo; tantum obscuritatis in Aristotele, hæsitatiõisque & inconstantie in reliquis Peripateticis appareat in proposito argumento. Atque hæc de eorundem discrimine ac varietate.

Iam verò quoniam Platonis Timæum non modò cum Aristotelis Physiologia

† 6. met. tex. 1. & 4. met. c. 1.
† Vide 6. met. rex. 1. 2. & 3. & 12. met. t. 5.
† 1. phy. r. 8. & al.
† 6. met. ad init. & al.
† 1. cœl. rex. 1. & alibi.

† Vide 4. mo. ad in. & al.

† 2. & 3. ph. & 6. phy. 32. & 1. cœl. ad in.

† M. Ant. Genu. i. proœ. phy.
† Neoterici quidã et alij ex Gal. l. de arte Medica. c. 8.

† lib. 1. phy. rex. 66.

siologia comparare debemus, sed etiam vbinam Christianæ veritati aut cõsuetudini, aut aduertetur ostendere; superest vt ad huius quoque partis fundamenta iacienda pauca quadam dicamus. Et sanè in diuinis litteris, præcipuè verò in Genesis exordio agi de Vniuersitatis origine atque procreatione norunt ferè omnes. Ac proinde etiam factum est, vt qui primi librum illum ex Hebraicâ veritate in Græcum sermonem verterunt, ἡρώως illi nomen præfixerint. Nam licet apud Hebræos à prima libri voce nomen inuenisset: ac præterea etiam conditi orbis narratio exiguam libri illius partem occuparet; veruntamen quia Mundi procreatio est illius libri vertex ac caput: atque inde tanquam ex fonte deriuatur cæterarum rerum historia, prudenter hoc illi nomen indidere, quo intelligeretur in ipso exponi Vniuersitatis ortum. Quoniam si deinde ad partes vtriusque Vniuersitatis, Mosaica inquam & Platonica; agnoscendas accedas; facillè existimes Moysen corporeas naturas tantum, easque magna ex parte generalibus appellationibus strictimque esse complexum. Platonem verò præter eas naturas, quæ sensibus subiiciuntur, alia etiam attigisse, quæ ex sui natura effugiunt sensus nostros: atque hæc etiã tractasse fusiùs. Cuius rei ea potissimum fuit causa, quoniam Moses Historici more potiùs quàm Philosophi rerum procreationem texere instituerat: atque ad humani generis propagationem, diuinæque legis ac rerum gestarum tractationem properabat. Platonis autem Timæus de vno tantum Vniuersitatis ortu atque molitione, idque Philosophi more agere sibi in animum induxerat. Ac propterea ille breuiter Vniuersitatis procreatione exposita, statim non modò ad humani generis amplificationem, verùm etiam ad res gestas, diuinamque legem deuenit: quæ omnia varijs libris distinctè, copiosè, ac summa cum diligentia tractauit. Hic verò illustri quodam apparatu ad vnum Mundi ortum atque naturam explicandam descendit, singulasque eius partes fusè atque distinctè est prosequutus. Quoniam quæ breuiter complexus est Moyses de rerum creatione, vt veritatis sunt plena, atque omnium rerum initia continent, ita etiam si quis ea diligenter reputet ac meditetur; non omnino obscuros aditus habent ad ea aliqua ex parte inuestiganda atque intelligenda, quæ vir sanctissimus, et si physicis etiam disciplinis apprime imbutus, consultò prætermisit. Cum tamen contra, quæ Plato ita splendide ac copiosè disseruit, ea sint, quæ vt ab humano ingenio profecta sunt; ita falsitatibus aliquando implicata deprehendentur. Sed isthac suis locis fusiùs. Nunc ad instituti muneris fundamenta sat sit tam Moysen in sua Genesi, quàm Platonem in Timæo de Mundi constitutione disseruisse: atque ab ortu statim incoepisse. Nam Aristotelem ab huiusmodi tenore atque ordine, et si Natura apertissimo, atque à laudatissimis Philosophis in Mundi tractatione diligenter custodito, magna ex parte recessisse, nihil attinet commemorare. Neque verò hoc assero quòd cum admonere visus esset à generalibus Mundi, rerumque naturalium in ijs, affectionibus ac partibus sibi incipiendum esse, præpostero deinde ac turbato ordine sit usus: (nihil enim de hoc statuo in presentia) sed quia sius de Mundi ortu atque origine dubitaret: siue ortus rationem ac riam omnino ignoreret, de Mundo non egit ab ortu & constitu-

VT ADCHRISTIANÆ veritatis normam expendi possit quid veritatis aut falsa contineat Platonis Timæus, ostenditur primum Moyse Genesi in materia subiecta aliqua ex parte respondere.

DE APPARATU & œconomia Dialogi huius in vniuersum.

constitutione incipiens, sicut ceteri. Sed rerum naturalium, siue potius moralium initia, præsertim materiam & formam, conquisiuit prius: tum post longas disputationes tortuosis quibusdam vijs ad Vniuersum, eiusque æternitatem reuocauit orationem: quasi verò rerum initia appositè requiri & consistui possint antequam constiterit ortum sit nec ne ipsum Vniuersum. Sed de his cum alibi tum post paulo opportuniùs ac fusiùs. Nunc verò, quoniam subiectam vtriusque Physiologiæ materiam institutumque explorauimus; age dum eorundem apparatus & œconomiam (hanc enim secundo loco posueram inuestigandam) artificiumque agnoscamus. Quia in re (vt à Platone incipiam) mirum est sanè quot quantaque tradiderit in Timæo Plato de Reipublicæ institutis, de que rerum antiquitate, antequam de Natura, siue de Mundo disputaret. mirum etiam quot deinde post ipsam disputationem de Mundo, scripserit de rebus ab Atheniensibus gestis, & cum Timæo ipso copularit. quorum sanè ordo atque consensio etsi propter incredibilem earum varietatem ac dissimilitudinem, perdifficilis est quæ intelligatur, Deo tamen benè iuuante intelligetur tandem. Ergo vt huius dialogi œconomiam artificiumque aggrediar in vniuersum, (nam de eo sigillatim agemus in Physicæ disputationis progressu) Sciendum est libros de Republica, Timæum, Critiam, atque Hermocratem (dialogus verò hic non extat, sicut & Critias est imperfectus) eo artificio fuisse à Platone elaboratos; vt miro quodam ordine inter se omnes cohæreant: atque ad certum veluti scopum pulcherrimè referantur. Nam cum Reipublicæ utilitati consuleret Plato, ac quantum in eo esset et prudentiæ & ingenij ad humanam felicitatem referret; primum sibi explicandum esse duxit, qualis deberet esse Respublica. Quòd cum præstasset, animaduertit ita constitutæ Reipublicæ virtutem tunc non apparere solum, verum etiã illustrari ac perfici, cū ad agendum traducitur: atque ob id continuò sibi statuit demonstrandū esse quo pacto talis Reipublicæ homines in bello (in bello enim præcipuè ac difficillimis in rebus elucet virtus) vel etiã in omnibus vitæ muneribus se gerere deberent. Sed dum de huiusmodi exemplari effingendo cogitaret, vidit commodè se illud ducere posse ex antiqua quadam Solonis historia, quæ res domi forisque ab Atheniensibus tum bello, tum pace præclarè gestas complectebatur. Et idcirco, vt quam rerum gerendam Ideam exprimere moliebatur, eliceret ex Solonis historia, hanc illis prius enarrare instituit: cūque eandem summam expositam, sigillatim quoque explicare in animo haberet, & exemplum ex ea tandem depromere; animaduertit non præposterè factum iri, si antequam aut exemplum ex hac assumeret historia, aut eandem explicatiùs referret, totam humane naturæ vim atque rationem explanaret. Ita enim plurimum sibi adiumenti in suscepta disputatione afferri necesse erat, si ex intimis Philosophiæ fontibus perspectū haberet eius ortū ac naturā cui viuendi norma cōmonstranda esset ac præficienda. At verò cū ad huiusmodi ortū ac naturam cognoscendam aditus intercluderetur, nisi illorum causæ exploratæ antea forent: causæ autem perfectè explorari haud possent omnes, nisi Mundi etiam perspicuus esset ortus ac procreatio (vt enim homo est totius Vniuersitatis non modò epitome

quædam

quædam atque compendium, sed membrum ac pars: ita eius ortum, ortusque causas Mundi causis atque initijs esse annexas, ex iisdemque pendere necesse est) idcirco à Mundi ortu ac procreatione exordiri decreuit. Ergo cum Rempublicam tanquam Regiam constituisset, à Mundi ortu ad hominem, ab homine ad Solonis historiam progressus est: atque ab hac etiam ad Ideam ac normam de qua paulò ante loquuti sumus, effingendam se conferre; hominemque denique in belli pacisque muneribus tractandis ad normam illam institutum, ad Socratis Rempublicam traducere cogitabat, dum morte præuentus, rem omnem perficere haud potuit. Atque hinc sanè factum est, vt ij dialogi omnes in quibus (si Hermocratem, qui desideratur, exceperis) hæc omnia, quo prædixi ordine, continentur, ad certum finem, nempe ad humanam felicitatem, conspirent. Atque hinc facilis habetur aditus ad Timæum. Cum enim Plato in libris de Republica Rempublicam formasset: iamque de exemplo & Idea effingenda cogitaret, ad quam homo belli munera obire debuisset: ob idque prius Solonis historia fuisset promulganda, ex qua Ideam statuerat elicere ac deriuare, (ob id enim summam eam proposuerat) ac de ipso homine etiam foret agendum, vt perspicua fieret eius vis ac natura, cui rerum gerendarum exemplum esset præscribendum; de Mundi origine atque ortu iure optimo in Timæo antea disputauit.

Verum (dicit aliquis) difficiliora sunt isthæc quæ pro Timæi multorumque aliorum dialogorum introductione, nexu et œconomia abs te dicta sunt, quam vt sine probatione aliqua credi possint. Tuo enim arbitratu libros de Republica Timæo & Critiæ adiunctos facis: cum tamen siue dialogorum personas ac materias spectemus, siue locum, tempus, atque occasionē denique intueamur qua singula disputationes conciliantur, maximè diuersæ appareant ac ferè contrariæ. Hermocratem præterea tute ipse pro tua opinione firmanda commentaris: atque ea tandem omnia de quibus in his dialogis disputatur, ad Reipublicæ felicitatem nulla ratione æfers. Ergo superest, vt & Timæi allatam introductionē verissimam esse demonstrarem: ac simul quæ pro huiusmodi dialogorum instituto atque nexu statuendo proposui, planissima omnia efficiam. Primum verò ex his quæ protulit Socrates sub initio Timæi, postquam epilogum fecit eorum quæ habentur in libris de Republica; constat Platonem post Reipublicæ tractationem describere instituisse quo pacto descripta Respublica, tum belli, tum pacis, tum denique totius vitæ officia ac munera (aut belli saltem vt suo loco docebimus) tractare deberet. Huc enim spectant ea quæ de pulcherrimis, sed torpentibus animantibus, quas cum sua Republica comparat, pronunciauit his verbis. Audite deinceps quo pacto erga hanc, quam descripsimus Rempublicam, sim affectus: comparatione vobis aperiam. Quemadmodum si quis animalia eximia pulchritudinis intuitus, seu picta, seu viua quidem sed torpentia, motus gestusque viuentium, & certamen aliquod eorū spectare desideret: sic ego nunc libenter aliquem narrantē audirem, quo pacto supra descripta Ciuitas cum finitimis ciuitatibus

M m

decerta-

Iam varia Platonis loca referuntur & declarantur, quibus confirmantur ea quæ de dialogi huius apparatu dicta sunt hæc-

decertaret: quidue tanta eius educatione disciplinâque dignum, vel bello vel pace, tam dicendo quàm agendo erga ciuitates singulas demonstraret, *Hocquè etiam planissimè constat dum paulò post dicit.* Quapropter rogantibus vobis heri de Republica disputari, libentissimè parui: cum cogitarem, quod instituto deinde operi superforet, à nemine commodius quàm à vobis, modò velitis, posse tractari. Cum enim Ciuitatem ad bellum idoneam constitueritis, Soli omnium vos quæ eam decent, vicissim omnia tribuetis. Cum verò in superioribus, quæ mihi iniuncta fuerant, perfecissem, quæ modò retuli vobis; tractanda commisi. *Iam itaque intelligitur Platonem post libros de Republica Reipublica ipsi altera disputatione exemplum atque Ideam proponere instituisse, ad quam aut omnia sua opera, aut saltem bellica conformare deberet. Constat deinde iudicasse etiam hanc Ideam ex Solonis historia sibi elicendam esse. Nam cum hæc quæ modò retuli ex Socrate, cognouissent ceteri, statim vt ei morem gererent, decreuerunt quandam Solonis historiam breuiter à Critia narrandam esse, vt iudicaret Socrates, an ex hac desumi posset exemplum ad ea, quæ ipse optarat, implenda. Quare aiebat Hermocrates. Nos quoque, vt pollicitus est modò Timæus quod iubes pro viribus exequemur: præsertim cum nulla excusandi sit ratio, quo minùs id facere debeamus. Nam præterito die, cum disputatione peracta, mox ad hospitium quo apud Critiam suscepti sumus, rediremus, & inter eundem primò & domi rursus de his verba fecimus. Hic igitur veterem nobis narrauit historiam, quam velimò Critia Socrati modo recenseas, vt cum audierit, iudicet nunquid ad eam rem; quam nos exequi iussit, conducere videatur. Hæc Hermocrates de Solonis historia: quam è vestigio Critias summam retulit; ac relata, sese vltro Socrati obtulit ad eam distinctius sigillatimque narrandam: si tamen ad id quod iubebat, conducere iudicasset. Atque idcirco ea relata, asserbat. Verùm vt ad id, quò hæc omnia spectant, me conferam, paratus sum o Socrates non modò summam, sed sigillatim, sicut audiui omnia enarrare. Ciuitatem vtique & Ciues, quos quasi per fabulam hesternam disputatione finxisti, rem veram esse ponemus. Ciues quoque, quos ipse excogitabas, nostros illos maiores à sacerdote narratos fuisse censebimus. Nempe omnino hæc congruunt, neque ab re fuerit, si ciues tuos reuera priscos illos extitisse dixerimus. Quare communiter rem ipsam inter nos partientes, conabimur omnes muneri abs te imposito pro viribus satisfacere. Sed vide ò Socrates nunquid sermonem hunc probemus, an alium exigamus. Hæc Critias: cui annuens Socrates, historiam distinctè narrari postulat, dicens. At enim quem ò Critia sermonem magis quàm istum probemus? & que in hanc sententiam sequuntur. Quod verò antea quàm id efficeret, de homine agere, immo à Mundi procreatione atque ortu disputationem ordiri, & inde per Naturæ gradus ad hominis naturam deuenire cõstitisset, ex eo ostenditur, quoniam cum Socrates à Critia exposceret,*

exposceret, vt historiam de qua paulò ante dictum est, latius referret, continuo Critias nouum sociorum consilium Socrati patefaciens, communi eorum consensu decernit, vt antequam historia sigillatim narretur, de Mundi procreatione ad hominem vsque disseratur. Et idcirco ait. Considera Socrates an commodè mutuum tibi conuiuium disposuerimus. Visum est nobis vt Timæus, tanquam in Astronomia nostrum omnium peritissimus, maximèque in rerum natura cognoscenda versatus, primus edisserat, ita vt à Mundi generatione exordians, vsque ad generis humani naturam deueniat. Quo etiam in loco omnem horum dialogorum nexum paucis quidem uerbis, sed lucidissimè tamen, si rem attentius æstimes, monstrauit. Cum etenim proposuisset de Mundo vsque ad hominem agendum esse, addidit. Atque ego deinde suscipiam homines à Timæo quidem genitos, (atque hic confirmat Timæo fuisse disputationem obeundam) à te verò vt plurimum institutos (hic verò libros de Republica indicat) secundum Solonis sermonem legemque in iudicium vestrum adducam: ciuitatisque istius Ciues eos efficiam, quos sacræ Aegyptiorum litteræ in lucem è tenebris eruerunt, (his autem Atlanticum proposuit) adeò vt de illis deinceps tanquam de veteribus Atheniënsibus verba fiant: atque hic denique Hermocratem designare videtur: sicut eidem quoque disputationem esse tribuendam supra planius indicauerat: neque ob id solum, quia Socrates per mutuas eorum disputationes Rempublicam perficiendam proposuerat dicens, Vos Reipublicæ vicissim omnia tribuetis: verum etiam quia singuli receperant disputationem aliquam se esse suscepturos. Quare eorum omnium nomine dicebat Critias. Communiter rem inter nos partientes, conabimur muneri abs te imposito pro viribus satisfacere. Ac propterea etiam cum peroraret Timæus, Critia eque locum ad dicendum concederet asserens, Sequentem disputationem Critiæ, vt inter nos conuenerat, cõcedimus: & Critias id munus susciperet dicens. Accipio equidem ò Timæus: & quam tu supra veniam petisti tanquam de rebus magnis disputaturus, eandem ego nunc peto; rationemque simul afferret, ob quam sibi maximè ignoscendum foret, si minùs pro dignitate rem sibi impositam pertractaret; Socrates nõ solum huic, verum etiam Hermocrati veniam exhibendam esse affirmauit his verbis. Nihil obstat ò Critia quò minùs tibi quod postulas tribuatur. Quinetiam Hermocrati hoc idem à nobis tertio detur: Cõstat enim hunc paulò post cum dicturus erit, eandem precaturum. Quamobrem Hermocratis etiam dialogum cum libris de Republica, Timæo, & Critia ad certum quasi scopum referri nihil est cur dubitemus. Quanquam (vt dixi) nec Hermocrates extat: nec Critias absolutus est. Namque (vt supra etiam monuimus) dum Critiam conscriberet Plato, repente occubuit. Hinc † Cicero. Est etiam quietè & purè atque eleganter antea cætatis placida ac leuis senectus, qualem accepimus Platonis, qui vno & octogesimo anno scribens mortuus est. Et Plutarchus. † Atqui Plato argumentum Atlanticum prægestiens, vt amœni loci aream desertam, excolere & expolire, cinxit

† in l. de Senect.

† in Solone sub finem.

ingentibus vestibulis, septis, & atrijs, qualia scriptum nullum aliud, nec fabula, nec poëma habuit aditum. Sed quia serò admonuit ei manum, opus leto anteuertit. Et quò magis quæ scripta sunt, oblectant, eò grauius opere angunt nò consummato. Vt enim Vrbs Atheniensis, templum Iouis Olympij, ita argumentum Atlanticum inter scripta multa præclara soium reliquit Platonis sapientia imperfectum. Quod si quispiam ex his quæ hætenus retulimus pro apparatu Timæi & introductione (iam enim hanc vocem quam εἰσαγωγή respondere volumus, satis superiore sermone triuimus) omnem seriem se agnoscere fateatur qua hos dialogos elaborauit ac disposuit Plato: consilij verò rationem quaerat, in primisque intelligere cupiat, cur ea quæ certa serie inter se ad felicitatem comparandam nexa ac colligata esse demonstrauimus, ita fuerint à Platone tractata, vt nullo modo communem scopum ac finem habere videantur, id equidem non grauius explicare: cum admirabile Platonis in ijs pertractandis consilium atque artificium hinc apparere: introductionemque ipsam lucidiorem reddi necesse sit. Cum Politicæ felicitatis normam præscribere, immo Rempublicam ipsam formare, atque ea denique omnia quæ paulò ante retuli, præstare instituisset Plato, illuc primùm appulit animum, vt quoniã pro dialogi decoro tuèdo, personarum maximè habenda erat ratio, personas etiam quammaximè fieri posset accommodatas tot tantisque rebus adhiberet: præcipue verò doctrinæ partes præclaris uiris committeret. Atque idcirco instituit Socrati, hoc est viro in ijs quæ ad vitã & mores pertinent, longè omnium quos ea retulerunt tempora, sapientissimo, Iusti ac Reipublicæ effingendæ munus imponere. Timæo autem qui in rerum naturalium cognitione illi maximè probatus erat, ea omnia demandare quæ attinent ad Mundi atque hominis constitutionem ac naturam. Critiã verò, quippe qui tum varijs disciplinis floreret, tum præsertim rerum gestarum studijs ac notitia excelleret, explicandam tribuere Solonis historiam, atque Atlantinorum Atheniensiumque bellum. Atque Hermocrati demum, qui rerum gerendarum esset peritissimus, ac belli pacisque officia calleret, homines à Timæo genitos commendare: vt iuxta normam à Critiã ex Solonis historia depromptam eos erudit, & ad Socratis Rempublicam tandem aliquando traduceret. Atque hinc factum est, vt ob personarum, temporum, locorum, ac multarum denique rerum, quibus disputationem conciliari necesse erat, varietatem ita tractaret ea omnia, quæ (vt dixi) certa serie nexa sunt, vt omnes politicas disputationes per Socratem, cui Glauconem ac multos alios adiunxerat, antea absoluerit, quàm tantarum rerum seriem & nexum ne obscuro quidem indicio significarit. Quanquam post disputationes de Republica Timæum aggressus, statim ab initio de proposita dialogorum serie retinenda, nexumque firmado, deque vno omnium fine, quem mente complectebatur, patefaciendo cogitauit. Quare è vestigio Socratem introduxit, qui se superiori die, cum Timæo, Critiã & Hermocrate de Republica disputasse: immo verò ijs Reipublicæ disputationem vna cum Polemarcho, Glaucone ac cæteris habitam retulisse, significauit: tum verò eandem rursus breuiter stricimque recensuit, atque ex

CVM ex di-
ctis de ordine
& œconomia
constet huius
dialogi, iam
ratio affertur
cur tali ordi-
ne & artifi-
cio eū dispo-
suerit atque
confecerit.

ditis futuras Timæi, Critiæ & Hermocratis disputationes elicuit: demumque ad certum finem pulcherrimè referri omnes indicans, latentem horum dialogorum nexum, communemque finem ipsius dialogi decoro optimè seruato commonstrauit. Atque ex his constare satis arbitror, cur Plato vniuersam Reipublicæ tractationem antea per egerit quàm institutum ac finem, què in ijs omnibus dialogis sibi proposuerat vel in umbra intueri liceret. Ex quibus omnibus apparet etiam non à nobis conficta, sed verissima esse, quæ pro dialogi introductione atque artificio declarando exposueramus.

At enim adhuc dixerit quispiam. Cur Socratem de Republica vna cum Timæo, Critiã & Hermocrate non fecit disputantem, atque hos deinde omnes vicissim suas disputationes obeuntes, cum hac ratione communem horum dialogorum finem à principio nobis indicare, ac nullo penè negotio propositum ordinem ac nexum perpetuò retinere sibi liceret? Profectò neque id temerè fecit sed consideratè atque prudenter. Etenim à est dialogi natura et ratio, vt inter disceptandum doctrinæ partes præstanti eruditioque viro sint tribuendæ, infirmæ autem quæque consutatione egent, aut Sophista, aut adolescenti, aut ijs denique qui si eruditionis cupidi atque ingenui videantur, non tamen eximia eruditione polleant. Quare cum multa ac varia pro Iusto ac Republica instituenda in controuersiam venirent, potiores partes Socrati tanquam disputationis principi commendauit: atque eas quæ explorandæ forent, Thrasymacho atque alijs dedit: quorum prior Sophista, reliqui ingenui quidem, sed mediocri eruditionis erant, ac non paucis etiam poëtarum commentis persuasi. Nam si temperatum dicendi genus atque contentione carens, cui Sophistas minimè adhibere solet, in multis Reipublicæ libris adamauit; id sanè non antea fecit, quàm acrioribus quibusdam disceptationibus multa aut refutasset aut confirmasset: vt proinde in politicis disputationibus hoc genus hominum potius quàm Timæus, Critias & Hermocrates, hoc est viri grauissimi & eruditissimi, cum Socrate debuerint congregari: quem admodum è contrariò in reliquis tribus dialogis, in quibus perpetua ferè oratione singulis dicendum erat, ac nihil ex Sophistarum Poëtarumue delirationibus depromendū, sed præclara ingenioque plena futura erant omnia, illustres viri isti producuntur, qui mutuis sese disputationibus, quasi lautissimis conuiujs, excipiant. Licet enim in ijs dialogis eos aliquando auditorum partes subire sentias, qui cum mirificè laudati essent, haud iudicandi viderentur ingenio aut eruditione dicenti impares: ij tamen (si rectè animaduertas) ijs in rebus auditorum partes tumentur in quibus dicenti nonnihil concedunt: sicut è contrariò, cum ad dicendum suffecti fuerint, propterea cum qui dixerat auditorem fieri intelliges; quia iam de ijs sit agendum, quibus nouus disputator alijs antecellere iudicatur. Atque hinc est vt nullas voluerit partes Timæo, Critiã & Hermocrati in libris de Republica iniungere: sed potius, vt quem animo conceperat, dialogorum ordinem seruaret, & quatuor illas disputationes ad propositum finem referret, simulque earum partes atque officia pro dignitate distribueret, consilium illud ceperit, quod iam demonstrauimus satis. Haec pro introductione. Quæ sanè obser-

Dubatur
aduersus or-
dinem ac ra-
tionem pro-
positam.

Tollitur du-
bitatio & per
hanc occasio
nè alia quæ-
dam tradun-
tur quæ non
parum perti-
nent ad alla-
tam œcono-
miam.

uanda

uanda sunt diligenter: siquidem ut vniuersum Platonis consilium in his dialogis complectuntur, ita etiam in tanta rerum ac personarum varietate & quasi facie ad eorundem dialogorum cognitionem omnino sunt necessaria. Nā quod scribit Chalcidius Platonem, cum in politicis disputationibus quaesita atque inuenta esset iustitia quae versatur in rebus humanis, iam naturalem iustitiam inquirere: ita ut Socrates de iustitia & aequitate disputarit qua in Reipublica muneribus tractandis, ceterisque rebus gerendis vtuntur homines: Timaeus verò eam iustitiam atque aequitatem complectatur qua vsus est Deus in Mundi huius procreatione, equidem ingeniosè potius (nè dicā poëtice) excogitatum est, quam ad id quod querebamus accommodatè. Atque haec sanè omnia quae pro Timaei introductione sum praefatus, eo nomine accipi velim ut nullum fiat prauidicium explicationi nonnullarum dubitationū, quas in octauo libro persequemur. Nam hic primū Marsilij interpretationē atque sententiam secutus, affirmavi Socratem à socijs postulasse ut illustri aliquo exemplo exprimerent quo tandem pacto sui illi ciues tum pacis, tum belli, tum denique totius vitæ officia obirent ac tuerentur. Quod fortasse Socrates in belli muneribus tantum effici postulauit: sic ut singulas nō pacis, aut vitæ, sed belli partes tractantes induci vellet. Deinde diximus Hermocratem postremo loco disputare debuisse: quod etiam apertis rationibus ostendimus. Verū an exemplum illud ex Solonis historia ductum paulò distinctiūs ad rem subiectam referendum illi esset, an verò ciues illos ad Socratis Reipublicam traducere, aut denique aliud quidpiam praestare deberet, non satis fortasse euinci atque demonstrari potest. Quod tamen praecipuè ex verbis illis pendet. Visum nobis est ut Timaeus tanquam in Astronomia nostrū omnium peritissimus, primus edisserat: ita ut à Mundi generatione exordiens, vsque ad generis humani naturam deueniat. Atque ego deinde suscipiens homines à Timaeo quidem genitos, à te verò ut plurimum institutos, secundum Solonis sermonem logemque in iudicium vestrum adducam: ciuitatisque istius Cives efficiam eos, qui prisca illi Athenienses fuerunt, quos iam extinctos sacrae Aegyptiorum litterae in lucem è tenebris eruerunt: adeò ut deinceps de illis tanquam de veteribus Atheniensibus verba fiant. Ex his, inquam, verbis res maximè pendet: quae plerique tribuunt Critiae. Ficinus verò Hermocrati tribuisse videtur, ut suo loco dicemus. Quamobrem quoniam aliter de Hermocratis materia statuendum videtur si haec ipse protulerit, aliter si Critiae concedantur, res integra in eum locum est reijcienda. Denique dubitari posset, an reuera Plato aggressus esset ad scribendos libros de Republica ac ceteros illos dialogos eo planè consilio, quo inter se cōiunctos esse diximus, atque in eum scopum omnino intuens quem omnibus preposuimus: an verò inter scribendum politicos libros, vel etiam postquam eos scripsisset, atque ad reliquos accederet, noua occasione adductus id consilij ceperit: atque pulcherrimum hunc ordinem excogitarit, quo tum certam materiam continere singuli, tum in vnum veluti scopum intueri omnes viderentur. et si enim hoc postremum varijs rationibus mihi est persuasum, atque omnino existimo id fecisse,

cisse, ut notas atque calumnias in eius Politiam cōflatas, si quo modo posset, eleuaret, rem tamen opportuniore loco relinquamus. Atque idcirco etiam alteram dubitationem superiori affinem omittam in praesentia, quae ad diuina ac temporum seriem pertinet qua huiusmodi congressus omnes conciliati & habiti sunt. Haec, inquam, opportuniore locis explicabimus omnia: nā praeter quam quod plurimum ad horum dialogorum aconomiam, introductionē atque artificium pertinent, multa extant loca & ea grauiissima in Timaei proemio, quae percipi nullo modo possunt, nisi prius haec omnia fuerint explorata. Haec de totius dialogi aconomia & apparatu. Nunc verò his veluti scopulis superatis, eò progrediamur, quo maximè nostra spectabat oratio: Platonicaeque Physiologia quae praecipuam ac maximam huius dialogi partem complectitur, aconomiam aggrediamur. cum enim de totius dialogi ordine egerimus in vniuersum, nunc sigillatim methodus ordoque omnis & artificium exquirendum agnoscendumque est, quo in Vniuersitatis natura explicanda vsus est Timaeus noster. Qua in re eum sanè ordinem seruauit, quo vti consueuerunt accuratiores Philosophi, qui in disciplinis tradendis Naturam imitantur. Primū enim de Vniuersi principijs disputauit: tum quae ab ijs profecta sunt, diligenter est persequutus. Quae cum nostrae utilitati studens officiosissimus praestaret Plato, eadem se gessit solertia, qua Romanus ciuis benignus in hospites vteretur, dum peregrino ex remotis terrae partibus Romam primò aduenti, atque illius monumenta inspicere cupienti, obuius ipso in limine diceret. Haec vrbs, amice, quam cernis, à Romulo huius gentis authore constructa est, dū loco in quo expositus educatusque fuerat inspecto, magno illius illustrandi studio teneretur. Moxque his enarratis, totius vt structuram vrbis commonstraret, peregrinum circumducens, singulos Romanos colles, Tyberim, Adriani sepulchrum, Antonij Traiani que columnas, Diocletiani & Antonij thermas, Vespasiani Theatrum, Adriani aliorumque circus, Boarium et Septimum arcum quem sanctissimo crucis signo cohonestatum cernimus, Liccaonij Iouis atque Aesculapij templa, Fabritij & Cestij pontes, vetustissimū Pantheon, ac tandem antiqua omnia quae aut integra, aut diruta extant monumenta, ostenderet. Deinde verò Pontificis summi ades, magnificas aras ac templa, geminas bonarum artium Academijs, Quirinalia Tempe, atque omnia tandem, quae recentiora tulerunt tempora, ostenderet monumenta. De amplitudine tandem Pontificis Maximi disserens, quae nihil inter mortales praestantius reperitur, ac per quam praepotentis Dei auctoritas refulget in terris. Hac industria ac benignitate vsus est officiosissimus Plato. Cum enim intelligeret quam vehementer noster animus, quem in terris peregrinum existimabat, totius expeteret Mundi rationem atque naturam percipere: quamque mirificè eius cognitione delectaretur, obuius illi prodiens, benignèque eundem excipiens, primo institutionis ingresso, Mundus, inquit, quem cernis à summo Deo omnium bonorum authore conditus est, dum praclarum quod in se gestabat exemplum contemplatus, praclarum etiam, quae illius est probitas, eiusdem simulachrum effingere, atque ex fluctuanti, quaeque temere agitaretur natura, coagmentare & constituere instituisset. Mox verò his expositis,

DE VNI-
uerso Plato-
nica Physi-
logia ordine

expositis, admirabilem huius Theatri fabricam explicare aggressus, elementorum compositionem ac nexum, caelestium orbium, mundanisque animi constitutionem, Solis, Lunae, ac reliquorum astrorum naturam, temporis ortum, animaliumque omnium procreationem ostendit: ac de prima materia, de elementis, de mixtis corporibus, de eorundem attributionibus, attributionumque causis, ac de ijs denique omnibus disputavit, quae totius Mundi continentur amplexu. De praestanti hominis natura, unde potissimum summi opificis probitas atque sapientia fulget in Vniuerso, praecipuo quodam studio disferens. Atque haec quidem ad Mundi molitionem ita referens, vt iam iam exaedificari atque ex opificis manibus prodire videretur.

Dubitatur

Primo loco.

Verum obijcies. Optimè sese habere haec viderentur, si ea etiam quae de Vniuersi forma ac materia disseruit Plato, eum ordinem retinerent, quem (vt ipsemet fateris) disciplinarum esse constat. Nam quod attinet ad formam, certum est de ea non à principio tractatum esse perinde ac principiorum postulat contemplatio: sed posteaquam non pauca de quibusdam Vniuersi attributionibus ac partibus disputata fuerant & constituta. Etenim antequam mundanae animae, quae sanè Vniuersitatis formale (vt vocant) principium est, constitutionem & naturam inuestigandam susciperet, docuit Mundum non singulare quoddam atque imperfectum, sed generale absolutumque animale esse: vnigenam praeterea ac singularem esse procreatum: mutuam etiam in eo constituendo elementorum conspirationem patefecit: eundem ex tota materia docuit esse conflatum: ac denique de eius figura, figuraeque conditionibus egit. Quae sanè partim ipsius Mundi attributionibus, partim eiusdem species spectare constat. De materia verò tunc est ad disceptandum progressus, cum non ea solum statuta fuerant quae iam retulimus: sed etiam cum singulis animalium generibus propositis, ad hominis constitutionem, partes, attributiones, munera, & huiusmodi alia fuisset aggressus. Quae cum ad indiuiduas Vniuersi species pertineant, materialis (quod appellant) principij consideratione praeponi, atque ante ipsum declarari sine insigni methodi perturbatione non potuerunt. Atque ex his etiam inspicitur non solum in formae ac materiae tractatione disciplinarum methodum fuisse contemptam, sed etiam in nonnullarum partium atque attributionum contemplatione. Neque ob id dumtaxat; quod (vt paulò ante significatum est) de tempore, de vnitae Mundi, ac de reliquis omnibus quae supra obseruauimus, impetitiuè egerit, sed etiam quia de homine aggressus sit disputare antequam aliquid de animantibus rationis expertibus attulisset: qui vt proprius accedunt ad genus, ita prius explicari debebant. Quinetià de mutis huiusmodi animantibus, tametsi magnà, nec eà ignobilem, constituant partem Vniuersitatis, videtur tum obiter, ne dicà oscitanter, tum verò hominis tantum gratia, quia scilicet humani migrationis animi causa conflatae essent, disputare. Id quod Theodoretus etiam aliqua ex parte obseruasse visus est qui affirmavit eiusmodi animantes à Platone humani animi vehiculum tantum censerì: ac Plato ipse quodammodo fateri visus est: qui cum longam illam hominis tractationem absoluisset,

Secundo.

Tertio.

Quarto.
Quinto.

Sexto.

† l. de nat. hum. & l. de iudicio.
subdebat

subdebat. Καὶ δὴ καὶ τὰ νῦν ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς ἀπαγγελλόμενα διέλεγε, καὶ τὸ πάντως μετὰ ἡρώσεως ἀνθρώπων, σχεδὸν εἴκοι τέλος εἶχεν. τὰ γὰρ ἄλλα ζῶα ἢ γέροντες αὐτὰ διὰ βροχῶν, ὀπιμνήσκον ὃ μή τις ἀνάγκη μηχανῶν. ἔπειτα γὰρ ἐν μετρώτερος τις ἀπὸ δόξου καὶ τὸς τῶπον λόγους εἶ). τῆ δ' αὐτὸ πρὸς τὸν ἔσω λεγόμενον. hoc est. Sed iam disputatio illa de Vniuerso usque ad generationem hominum nobis proposita, finem penè suum adeptam videtur. ceterorum verò animantium generationem, quatenus dumtaxat necessitas postulat, paucis perstringemus. Sic enim modum in hac disputatione tenere sibi quisque videbitur. Verum de his iam ita dicamus: Haec Plato. Qui statim etiam, quasi vnus migrationis illius causa ceteras animantes attingeret, τῶν ἡρώμενων ἀνθρώπων (subdit) ὅσοι δειλοὶ καὶ τὸν εἶον ἀδίκως διήλθον, καὶ λόγον τὸν εἰκότα, γυναικὲς μετεπέσοιτο ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἡρώσεφ. Quicumque virorum iniusti timidiq; vixerunt, quemadmodum nobis probabilis ratio ostendit, in generatione secunda in foeminas sunt conuerfi. Haec, inquam, & alia huiusmodi multa quae fortasse attingam paulò post, in hanc sententiam habet Plato. Denique susceptam de homine tractationem non antea ad finem perduxit, quam multa de materia prima, de elementis, deque huiusmodi alijs interiecisset. Idque etiam ostendi facile posset, dum de foemina ortu (de ea enim ita videtur agere, quasi à viro differat specie) de metallis, ac de alijs multis, nulla ordinis ratione habita, disputavit. vt iure à multis, atque ab aliquibus Peripateticis in primis id ei vitio uerti soleat, quòd germanum doctrinae ordinem cum alibi saepe contempserit ac turbarit, tum praecipuè in rerum naturalium explicatione.

Sed profectò si in hanc rem diligentius intueamur, intelligemus tum huiusmodi dubitationes nihil momenti habere, tum obrectatores istos (quod ad Timaeum attinet) quam longissimè à veritate aberrare. Neque verò (vt dubitationes ipsas diluamus) ad Mundanae animae primaeque materiae naturam explicandam antea deuenit Plato, quam de ijs omnibus disseruisset, quae paulò ante notata sunt. Sed Mundi animam ac materiam, quatenus sunt ipsius Mundi principia quaedam & causae, iam multò antea proposuerat: & ad Vniuersitatis effectiorem retulerat: dum scilicet de principijs disputaret. Nam cum finalem Mundi causam (vt enim, quod volumus, planius explicemus, finalem, & materialem causam, & huiusmodi alias voces in Scholastico puluere Graecarum appellationum similitudine tritas, usurpabimus aliquando) Timaeus inuenisset dicens. Bonus erat, bonus autem nulla vnquam inuidia tangitur. Ergo cum liuor ab eo alienissimus esset, omnia sibi quantum fieri potuit simillima fieri voluit. Si quis hanc gignendi Mundi causam praecipuam à prudentibus viris acceperit, rectissimè profectò accipiet. Cum, inquam, his finalem causam statuisset, è vestigio ad materialem se contulit, dicens. Itaque cum vellet Deus bona omnia fore: nihil verò, quoad Natura pateretur, malum; quicquid erat quod in cernendi sensum cadere posset, assumpsit, non tranquillum & quietum: sed temerè agitatam & fluitans: idque ex ordinata iactatione redegit in ordinem. Atque hoc pacto cum fluxam hanc, quae-

Respòdetur dubitationibus. Ad primam & secundam.

que nullo ordine ageretur; materiam diuinæ efficientiæ subiectam fecisset, continuo de formali causa etiam statuenda cogitans, pauca quædam ad huius inuentionem præmisit cum diceret. Fas autem neque erat, neque est, quicquam nisi pulcherrimum facere eum qui est optimus. Cum igitur excogitasset, inuenit nihil eorum quæ secundum naturam aspectui subiecta sunt, si expers intelligentiæ sit, intelligente alio toto pulchrius vnquam fore: intellectum verò alicui sine anima dari non posse. Ac statim ex his ipsam formam elicit, paucisque proposuit asserens. Hac ratione mentem quidem animæ, animam verò corpori dedit: totumque ita Mundum constituit. Animam igitur mente atque intelligentia præditam pro Mundi formæ (cuiusmodi tandem fuerit hæc forma, nam de hac re alibi opportunius) proposuit. Et hinc est, ut, cum protinus Mundum per causas & principia allata definiret; dicens: Quocirca sicut ratio nobis hæc probabilis persuadet, dicendum est hunc Mundum animal esse, idque intelligens, reuera diuina prudentia constitutum; intelligentis animalis nomine tum formæ, tum materiæ rationem habuerit: cum animal per corpus significet materiam: per intelligentem verò animam referat formam. Ergo quamuis infra explicet Mundanæ animæ constitutionem, idque tum demum cum multa de aliquibus Mundi partibus & attributionibus disputauerat: ac de materia etiam agat, postquam non solum magnam partem attributionum Vniuersitatis erat prosequutus; sed specierum etiam, atque ipsius denique hominis, qui inter indiuiduas species collocatur, ferè expleuerat tractationem; satis est tum formale, tum materiale principium tempestiue, in ipsa videlicet disputatione de principijs, fuisse inuentum & comprobatum. Atque ita principiorum inuentio disputationem antegressa est, qua est habita ad Mundum vniuersam ostendendum, atque ad reliqua omnia explicanda de quibus supra loquuti sumus. Nam si quis Platonem adhuc accuset, quòd de huiusmodi principiorum natura ibi planè fuerit disserendum vbi inuenta essent & comprobata, quemadmodum Aristoteles fecit, qui disputationem de prima rerum naturalium materia ac forma ibi omnino (quantum tamen Physico licuit) absoluisse dicitur, vbi ipsa principia statuit; profectò quamuis ea quæ in priuati alicuius Philosophi auctoritate nituntur solum, exiguam atque aded nullam aduersus summum hunc Philosophorum principem vim obtineant; huius tamen dubitationis, cum sit ex Aristotelis physiologia desumpta, quæ ob methodum præcipue censetur illustris, omnino erit habenda ratio. Quamobrem cum eam dialogi partem explicabimus, in qua Plato de ipsis principijs verba facit, de horum Philosophorum æconomia, quod pertinet ad hæc principia, disseremus: maximè verò persequemur ea quæ attinent ad propositam controuersiam. Nunc itaque rem omnem reiicientes ad eum locum, explicemus reliquas dubitationes. Et sanè mirum videtur de homine prius egisse, quam de reliquis animantibus: cum à genere ad species sit progrediendum: atque homo, quippe qui rationis est particeps, longius distet à genere quam muta animantia. Etenim de homine egisse prius quam de cæ-

Hæc pertinet etiam ad tertiam.

Ad Quartam & Sextam.

ris

ris animantibus, non inde solum patet, quoniam cum de homine disputasset, subiecit, Cæterorum verò animantium generationem, quantum necessitas postulat, paucis perstringamus. Sed etiam quia tunc planè disputationem de Vniuerso conclusit ac perorauit, cum de ijs animantibus sermonem fecisset quæ ratione carent. Quare cum de his egisset, dicebat. Iam igitur nostra hæc de Vniuerso disputatio finem habeat. An igitur ea de causa postremo loco disputauit, de reliquis animantibus, quoniam hos reuera (id quod obijcere cœperam) non alia ratione ad Vniuersum censeret pertinere, nisi ut humani animi migrationibus, quas ex Pythagoreorum fontibus hauserat, tanquam mera vehicula inseruerent? Ita sanè posset aliquis suspicari: tum quia nulla a'ia ratio videtur afferri posse, ob quam Plato exorsus à Mundi ortu, atque hinc ad hominis naturam per intermedias species progressus, interiectas horum animantium naturas non antea explicarit, quam ad hominem deuenisset: tum præsertim quòd ea omnia quæ de huiusmodi speciebus pronunciauit, non alio nomine (quod Theodoretum animaduertisse monebam) visus est attulisse, quam ut & humani animi receptacula seu vehicula apparerent: & qua ratione animorum migratio fieret ostenderetur. Quamobrem cum de ijs animalibus disserendum proposuisset dicens. Cæterorum verò animantium generationem, quatenus duntaxat necessitas postulat, paucis perstringamus; deinceps de hac generatione disserens, dixit. Quicumque virorum iniusti timidique vixerunt, in generatione secunda in fœminas sunt conuersi. Quo quidem tempore hanc ob causam Di; coitus amorem machinati sunt. Auium præterea explicans ortum assererat. Auium autem genus ex nostro ita est aptè formatum, ut pro pilis pennas acciperet. In hoc illi homines transeunt, qui simplices & innocentes cum sint, leues tamen sunt, & frustra in rebus sublimibus curiosi, quæue aded fatui sunt, ut oculorum iudicio cõfisi, hoc altissima quæque firmiter demonstrari posse non dubitent. Verum hoc ipsum magis ac magis inspicitur dum ferarum aquatiliūque explicat ortum: de feris enim ait. Gressibilibus verò fetarum genus ex his natum hominibus, qui à Philosophia penitus alieni, ad cœlestia nunquam oculos erexerunt. De aquatilibus verò. Quartum genus aquatiliū est ex illis natum, qui stolidissimi & imperitissimi fuerant: quos nostri illi transformatores pura respiratione dignos idcirco non iudicauerunt, quia propter extremæ transgressionis iniquitatem animam impurissimam prorsus habebant. Ideo ex tenui ac pura aëris respiratione in aquæ respirationem profundam turbidamque merferunt. Vnde piscium & ostrearum, ac denique aquatiliū orta est multitudo, in qua certè mutationi illi ex sediū extremarum habitatione inscitæ quoque dant paenas. Hunc in modum & olim & nunc in se inuicem animalia migrant, dum mentis & dementiæ iactura vel adeptione mutantur. Haec Plato. Ex quibus satis superque constare videtur, ipsum non alia ratione horum animalium ortum fuisse aggressum, nisi ut de

lib. de nat. hom. & lib. de iudicio.

N n 2

animorum

animorum migrationibus & vehiculis exponeret sententiam suam. Quod si ita est, haud mirum videri debet post hominis tractationem de his egisse: cum non aliter ad Vniuersum pertineant, quam vt migrationibus ijs inseruiant.

Verum huic expositioni duo potissimum officium. Ac primum quidem, nam etsi Plato in his totus est Pythagoricus, & Locro praecipue addictus; non tamen Locrus ac Pythagorici omnes existimarunt reuera humanos animos in ceterorum animalium corpora trudi atque commigrare. Sed quoniam homicidæ feris similes essent, libidinosi capris (eius verbis vtor) atque alij denique qui alijs vitijs succumberent, aliquibus se animantibus similes redderent, vt nos ab huiusmodi vitijs auocarent, nostrorum animorum migrationem sunt commentati. Quamobrem cum Ionium Poëtam ob id laudasset Locrus, quod vt improbos reuocaret à vitijs, varios cruciatus fuerat (vt ipse ait) commentatus quibus impij apud inferos affligerentur; statim ad eosdem impios deterrendos Ionium Poëtam siue sequutus, siue imitatus, pronunciauit timidorum animos in mulieres transire, homicidas in feras, ac singulos denique pro errorum conditione in mutorum animantium corpora demigrare. Locri verba (vt rem ita planè se habere intelligas) hæc sunt. † Οτι καλὰ σίτες ἀπειρήτοι ὑπόκεινται δυσδαίμοσι νεώτεροις, καὶ τὰλλα ὅσα ἐπαινέω τὸ Ἰωνικὸν ποιητῶν. ἐν παλαιῇ ποιουμένη τῶς ἐργαζίας, ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσήσασιν πικρὰ ὑγιάζομεν, εἴη, μὴ εἴη τοῖς ὑγιεινοτάτοις, ὡς τὰς ψυχὰς ἀπειρήτους. Ἰδούσιν λόγους, εἴη, μὴ ἀγνήται ἀλαδέσι. λέγειν τὸ δ' ἀγαγέμεν καὶ πικρὰ εἶναι, ὡς μετεδραμενῶνται ψυχῶν, τῶν μὲν δειλῶν ἐς γυναικεία σκάνεα, ποθ' ὑβείν ἐκδεδραμενῶν. τῶν δὲ μαινομένων ἐς θήλειον σώματα, ποθ' ἰκαλῶν. λέγειν δ' ἐς συνὴν ἢ κάρων μορφῶν, κούφον δὲ καὶ μετεώρων ἐς πηνῶν ἀεροτόρων. ἀρῶν δὲ καὶ ἀσφικτων, ἀμαδῶν τε καὶ ἀνοήτων, ἐς τῶν τῶν δρυδρων. Hoc est. Nam illis miseris qui sunt apud inferos, inexorabiles impendent cruciatus, & reliqua tormeta, quibus impios affligi Poëtam Ionium multo iam tempore fingentem laudo & probo. Nam vt quandoque rebus pestiferis nostra sanantur corpora, si à salutaribus refugiamus: sic animas falsis sermonibus auertimus, si veris non pareant. Ob id igitur noua & inaudita (cum cogat necessitas) narrentur supplicia: vt timidorum animæ muliebribus induantur corporibus, quæ contumelijs expositæ sint: vt homicidarum animæ in figuras ferarum transferantur poenas daturæ: libidinosorum item & mollium in suum & caprorum corpora: leuium atque eorum, qui elato sunt animo, in volatilium formas: vt pigrorum atque otiosorum, rudium & imperitorum in species aquatilium conuertantur. Hæc Locrus. Ex quibus Platonem in Metempysycosi illa (vt paulò ante dicebam) Pythagorico Locro hæsiße totum, & Pythagoreos ad flagitiosos terrendos eam vsurpasse intelligitur. Immo verò cum Plato Metempysicosim hanc aggrediens se καὶ λόγον τὸ εἰκότα, verisimili scilicet sermone, eade re loquuturum profiteretur, tacitè ab eo indicatum existimarim. se Poëtarum instar ad mores instituendos potius eam referre, quam quòd ex animo ita sentiret. Quamquam (vt verè fatear) maximè optassem vt in re tam graui paulò clariùs, ac saltem non minùs quam Locrus aperte, loquutus esset. Certè Hierocles

† Vide ad lib. fin.

† Suspicor mendosum, esse locum: sententiam tamen eam germanam fuisse quam expressi.

Hierocles qui non Pythagoream doctrinam modò sed & Platoniam in primis quin & Stoicam amplexus est, in eiusmodi Pythagoræ Platonisque decreto tradendo nos omnino admonuit similitudine tantum intelligendum esse homines in feras aut ceteras animantes migrare. cum enim in illud incidisset Pythagoræ,

Γνώση δ' ἢ θεμῖς ὅτι φύσιν θεῖ πάντες ὁμοῖον. Ὡς σε μήτ' αἰλῶν ἐλπίειν, μήτε π' ἀλλοῖον.

Quæque licet Mundi naturam noueris, vt ne Te lateant vera: aut forma fallaris inani.

dicebat.

Προσδοκᾷ ἂ μὴ δεῖ, ὁ θεὸς μεταμάρτυρα σώμα ἐλπίζων, καὶ ζῶν, ἄλλορον ἡμεῶν διακακίαν, ἢ καὶ εὐτ' δι' ἀργίαν αἰδουσιώσας, καὶ ἀπ' ἀπρόφως τοῖς εἰς τὰ ἀνοήτων μεταβάλλεσι τ' ἀνθρώπων ἕσσαν, πρὸς τὰ ἄνω αὐτ' σωθῆναι πεπλημένη μένος, καὶ ἀγνοῶν τὸ ἀμετάκλητον τὸ κατ' ἕσσαν ἑσφάχοντος εἶδος τῆ ἀνθρώπινη ψυχῆ. αἰετὶ γὰρ μένεισι ἀνθρώπων, τῆ τῆς ἀρετῆς καὶ κακίας ἀνά μέρος κτήσει, θεὸς ἢ θεῶν ἡμεῶν λέγειται. φύσει δὲ ἕδτερον, ἀλλὰ χεῖρεσι τῆς πρὸς ἐκείνων ὁμοιωσιώσας. Quæ non debet sperat quisquis sperat se vel in feræ corpus esse migraturum: vel propter improbitatem rationis expers animal induturū, vel etiam per ignauiam stuporémque sensus plantam euasurum. sed & qui commutata proportione hominis naturam in superiora, cum ad inferiora depressa sit, commutant genera, aberrant, ignorantes humano animo talem inesse vim, vnde secundum substantiã sit immutabilis. cū enim animus idem semper perseueret, homo fanè quia virtuti vitioque succumbat, Deus feræ fieri dicitur: cum interim natura neutrum sit: sed tantum per similitudinem quandam cum utroque communicet. Alterum verò quod propositæ expositioni aduersatur, inde desumitur, quoniã Plato antequam diuinorum animalium aggredereetur ortum, affirmauit quatuor esse animantium genera quæ ad Vniuersum essent traducenda: atque has ipsas species quas modò obmigrationem conditas dicebat, docuit perse ipsas ad Vniuersitatis perfectionem requiri, quare aiebat. Quot igitur & quales Mens ideas in eo, quod est animal, conspexit, totidem & tales hoc Mundo contineri oportere excogitauit. Sunt autem quatuor: vna quidem Deorum cœlestium genus continet: altera volatile & aëriuagum, tertia aquæ liquoribus accommodatum: quarta terrenorum animantium genus. Atque ob id etiam cum de primo animantium genere differuisset; tria adhuc genera mortalium nobis generanda restant: absque horum generatione cœlum imperfectum erit: omnia enim animantium genera non continebit: contineat autem oportet, si est Mundus omnino perfectus futurus. Quamobrem licet ex Platone statuas veram esse animarum migrationem, necessariò tamen fatendum erit de singulis animalium generibus, quatenus ad Vniuersitatis perfectionem faciunt, disputari. Atque idcirco, cum falsum sit Platonem posteaquam de homine egisset, de cæteris animantibus ea ratione disputasse, quòd censeret has ad solam humani animi migrationem requiri, hinc nullo pacto defendi poterit, quin

quoniam de his animantibus praepostero ordine disseruerit.
 Num igitur id euenisse dicemus, quoniam cum instituisset Plato, quemadmodum alibi etiam obseruauimus, Vniuersitatem quasi ex opificis manibus procedentem ante oculos nobis ponere: atque eius naturam ex ortu & constitutione patefacere, illud consequeretur, ut cum rationi consonum iudicaret hominem primum inter mortales animantes fuisse conditum: deinde vero aues, tum feras, ac postremum pisces; eodem quoque ordine horum exponeret constitutionem? ita profecto est statuendum. nam cum duo summa rerum genera ad Vniuersitatis constitutionem traducenda forent, mortale scilicet & immortale: atque hoc quidem sentiret à principe tantum causa prodire potuisse: illud vero à secundis causis deriuasse, quibus veluti ministris Princeps illa Vniuersitatis causa (ut ipse putauit) est usus, id quod à prima causa primo loco, quod vero à secundis postremo, explicandum suscepit. Quamobrem ab summo opifice vno diuina animalia, ac caetera demique omnia prodixisse docuit, quae immortalitate donata sunt: ex secundis vero causis, à iunioribus scilicet Dijs, quos satos etiam dicit, & ex Necessitate praeterea erraticaque causa, aues, feras, pisces, atque (ut vno verba complectar) mortalia.
 At vero, quoniam inter haec summa rerum genera, homo quippe qui ex altera parte mortalitatis, ex altera immortalitatis praeseferebat argumenta, ex ambigua seu potius promiscua natura constare videbatur; Plato quod pertinet ad immortalem, ad Principem Deum, quod vero interest mortalis & caducæ, ad secundas causas eius retulit ortum. Quare cum animum à summo rerum opifice conditum esse, & qua ratione, quibusue inijs atque elementis conditus esset, aut ubi insertus, ac caetera id genus exposuisset, statim docuit à iunioribus Dijs corpus fuisse conflatum, atque eodem animum interclusum: manifestauit etiam cuiusmodi humani corporis elementa fuerint atque principia: qui sensus ex animi & corporis coniunctione prodierint: ac denique tum totius hominis, tum singularum partium constitutionem ac naturam complexus est. Quamobrem quemadmodum diuinorum animalium tractatione expleta, de homine, quippe qui ipse quoque à principe causa originem atque eam immortalem duceret; prius quam de mortalibus animantibus instituenda fuerat disputatio: ita necessitate quadam est consequutum, ut eiusdem hominis naturam, ne omnino interpellata atque idcirco confusa haberetur, quae mortalem quoque partem continet, ante caetera animalia attrectauerit. Quamquam non ob id solum agere debuit de procreatione hominis ante caeterarum animantium ortum, quod cum existimaret hominem ante illas fuisse genitum, ortus rationem sectari debuit: sed etiam quia opinabatur humanos animos statim ab ipso procreationis exordio caelestibus corporibus veluti formas quasdam fuisse accommodatos: ac multò antea animantis vim ac naturam habuisse, quam ab astris ad humanum hoc corpus detruderentur. atque idcirco non, quemadmodum Aristoteles docere visus est, hominem putabat ali prius atque augeri, deinde sentire, ac denique intelligere: sed contra in caelesti corpore primum intelligentia vigeret, deinde in caetera corpora deturbatum, spirabilis & alentis animi vi contineri,

contineri. quare nihil est, quod statuas Platoni à caeteris animantibus ad hominem fuisse progrediendum. Atque hoc sanè fuisse Platonis consilium ac methodum tum facile constare poterit, si sedulo in ea omnia intueamur, quibus Mundi author iuniores illos. Deos alloquebatur, dum ad humani animi procreationem deuenisse, ac reliqua illis perficienda tradidisse commemoratur: tum praecipue ex ijs quae subiiciuntur, amplissime demonstratur: siquidem cum in disputationis progressu consilium atque artificium indicaret, quo de Vniuersitate & ad eum usque locum egressus, & in reliqua disputatione sibi esset agendum, aiebat. Tunc profecto (loquebatur autem de statu materiae quae Vniuersitatis molitioni fuerat subiecta) nihil ordinis erat, nisi forte casu aliquo particeps: nec quicquam tunc aqua vel ignis, vel aliud aliquid eorum, quae modò apud nos nominantur, iure vocandum erat. Verùm haec primum omnia exornauit: deinde ex ijs hoc Vniuersum constituit, animal vnum, animalia in se omnia mortalia & immortalia continens. & diuinorum quidem ipse est author: mortalium vero generationem natis suis tradidit absolendam. Illi igitur suum imitati parentem, principiumque animae immortale suscipientes, animam ipsam mortali corpore clauerunt: totumque corpus animae quasi vehiculum subdidere: atque in ea aliam animae speciem mortalem fabricauerunt. Haec Plato. Ex quibus perspicue intelligitur, tum duo summa rerum genera hoc Mundo contineri debuisse, mortalium nempe & immortalium: tum haec à summo opifice, illa à iunioribus fuisse perficienda: tum denique immortalis hominis parte à summo opifice expleta, continuo minores Deos ad mortalem fabricandam concessisse, atque hominem intelligente animo prius quam spirabili viguisse. Vt satis constat non immeritò Platonem sua hac de humani animi origine ac vita opinione, ne dicam commento, posita & constituta, prius de homine, quam de reliquis animantibus esse ad disputandum aggressum. Neque vero de femina aut tanquam ab homine differret specie; aut intempestiue ullo modo egit: nam licet ipsius mulieris ortum non antea suscepit explicandum, quam vniuersam hominis tractationem ad calcem perduxerit: quemadmodum & Timaeus ipse professus est: tamen post disputationem de homine feminae gratia ea tantum complexus est, quibus illam & à viro differre, & humani animi migrationibus tanquam vehiculum inseruire docemur. Etenim, cum animantibus in quatuor genera distributis, de immortalis primum egressus, statim de secundo, quod partim mortale, partim immortale esse dixit, de homine scilicet, disserere aggressus est. Quare tradidit humanos animos primum in eodem cratere cum Mundi anima fuisse temperatos, perque sidera quasi sparsos ac satos: deinde vero ad mortalia corpora esse delapsos: tum hominem ortum esse affirmavit, cuius natura gemina esset, ac tum in virum, tum in feminam distribueretur; atque hinc denique ea omnia est prosequutus, quae ad humanam naturam pertinent in vniuersum. Atque idcirco hominis natura, eiusque partibus ac muneribus explicatis, quae omnia viro cum femina erant communia, statim

Ad Sextum
 quatenus per
 tinet ad fo-
 minam.

Ad Quintam
& Sextam.

Statim quemadmodum monuerat hominis naturam geminam esse, eandemque in virum & feminam distribuere, sic tum de viro, tum de femina sigillatim, quae occurrerant, aperuit. Sed esto mutorum animantium, aut femina occasione germanam Philosophiae methodum non fuisse turbatam. At qua tandem ratione defendi hoc poterit, dum disputationem quam de humana natura instituerat, noua prima materia, elementorum mixtorumque corporum tractatione in medio quasi cursu interpellatur? Perplexa haec sane primo aspectu videri possent: sed si orationis progressum attentius inspiciemus, comperiemus profecto accuratissime fuisse disposita. Etenim Timaeus, ut ostensum est supra, de ijs primo loco agere decreuerat, quae a prima causa nullo medio profecta erant: de rebus videlicet quibus (ut ipse dicebat) mortis fatum subeundum non esset: secundo autem loco de ijs quae a secundis causis prodissent, nimirum de mortalibus & caducis: atque ob id cum ab immortalibus cepisset, eorumque ortum ac naturam explanaret, de homine etiam agere aggressus est, quod eius animus esset immortalis, atque a principe causa promanaret: cumque eò perduxisset ipsum animum, ut iam a iunioribus illis Dijs susciperetur, qui mortalem partem attexerent immortalis, statim etiã mortale rerum genus sese obtulit contemplandum. Quamobrem eò redacta res est, ut si alterum hoc rerum genus suscepisset, atque a generalibus exorsus inde per quosdam quasi gradus, nempe a prima materia, elementis ac mixtis corporibus ad hominem redisset, humanae naturae tractatio dispersa & imperfecta, vixque etiam inchoata, diu fuisset relinquenda: cum tamen ob immortalitatem ipsius hominis partem maximè cum primo rerum genere esset coniungenda. Ergo statuit corporeae hominis naturae contemplationem adhuc prosequi, donec sine elementorum primaeque materiae, & omnium denique rerum mortalium disputatione continuari posset, atque cum diuina illa summi opificis effectione commodè copulari. Quod fecit: nam docuit iuniores illos Deos humano corpore ex elementis conflato, diuinam animam inclusisse: ostendit quoque corpus motioni fuisse subiectum quae fit in loco, hominemque ipsum amentiae primum fuisse obnoxium: temporis verò progressu sibi prudentiam comparasse. Tum de oculis, de capite ipso, ac de huiusmodi alijs disseruit: atque ijs denique omnibus eum figurauit atque descripsit, quae cunctis in promptu sunt: ac, si non sine elementis & rerum mortalium societate consistere possunt, sine exquisita certè eorum cognitione intelliguntur. Sed cum iam ea de humana natura essent tradenda, quae & magis interiora sunt, & exploratam quandam primae materiae, elementorum, atque huiusmodi aliorum notitiam requirunt; cuiusmodi sunt voluptas & dolor, sanitas & aegritudo, vita & mors, atque alia his affinia: cumque praeterea humanam ipsam compositionem suis partibus expleuisset, ad mortale rerum genus ac caput descendit, atque illud a generalibus, nempe a materia prima, inchoans, tandem ad humanas affectiones, totiusque humanae naturae rationem omni ex parte explicandam reuersus est. Et idcirco ab hominis tractatione ad mortale rerum caput progrediens dicebat. Haec tenus opera Mentis (hic autem intelligit caeli, daemonum, atque omnium denique rerum

rerum procreationem, quae a primo opifice prodissent (paucis exceptis tractauimus. Oportet autem de his quoque quae Necessitas inuehit dicere. Mundi enim huius generatio ex Necessitate & Mētis coitu mixta est. Nam cum Mens Necessitati dominaretur, propterea quod persuadendo eam ad optimos ut plurimum rerum euentus induceret; ipsaque hac ratione cedens sapienti persuasioni pareret, Mundi huius exordia constiterunt. Oportet igitur eum, qui Mundi constitutionem verè narraturus erit, erraticam quoque causae speciem naturae ipsius instinctu miscere. Quod ira commodè fiet, si horum ipsorum conuenienti principio sumpto, sic de his, quemadmodum de superioribus, ab ipsa rursus origine differemus. Haec Plato, qui sane cum eò disputando progressus esset, ut, quae iam supererant, mortalia essent omnia, monuit se Vniuersitatis constitutionem haud posse longius persequi, nisi de erraticam quoque causam ageret. Quare de prima materia, de elementis, ac de huiusmodi alijs differere cepit, quae erraticam causam dixerat contineri. Deinde uerò horum tractatione expleta, ad eam sermonem reuulit, quae cum sine absoluta elementorum aliarumque huiusmodi rerum notitia explicari non potuissent, intermiserat. Idcirco dicebat. Rursus ad principium breuiter redeamus: citòque illuc regrediamur, unde hucusque processimus: atque ita deum finem apicemque disputationi, qualem superiora exigunt, imponamus. Quibus uerbis, quemadmodum & alijs multis, quae proximè addidit, ne ob uarietatem orationis quam de prima materia, ac de alijs multis habuerat, legentis haereret animus, pulcherrimam suae Physiologiae oeconomiam ac methodum miro cum artificio aperuit. Nam si ille tibi scrupulus adhuc insideat menti, quod non probè fecisse uideatur Plato, qui post materiae erraticaeque causae conquisitionem, de oculis, de auditu, de capite ipso, ac de alijs huiusmodi non egerit, quae extrinsecus apparent, sicut de corde, de liene, ac de alijs partibus fecit; quae intestinae sunt: cum & ad humanam constitutionem omnes pertineant, & materiae erraticaeque causae uicè coëreantur; profecto licet ex his quae dicta sunt, facillè intelligere possis, satis nos huic dubitationi fecisse, tamen quia hinc sese nobis occasio offert, qua Platonicae Physiologiae artificium explicatiùs patefacere possimus, libentissimè illam suo loco arripiemus. Nam cum Vniuersum Platonis Timaeum accuratissimè conscriptum esse censeo, tunc quae nunc in controuersiam uenerunt, summo cum artificio digesta esse non dubito.

SED iam Platonis oeconomiam cum Aristotelica comparemus, in qua sanè Aristoteles sicut in sua Physiologia eandem cum Platonico Timaeo materia tractat: ita etiam eadem methodo, eandem scilicet (nos eam positionem in praesentia appellemus) progressus est. Quare a principijs & attributionibus rerum naturalium ad species, specierumque proprietates deuenit: atque a simplicioribus primum & communibus (id autem an seruauerit semper, uidebimus suo loco) ad compositas & indiuiduas:

00

quoniam

ORDO
Platonicae &
Aristotelicae
Physiologiae
comparatur.

quemadmodum Platonem etiam fecisse ostendimus. Quanquam non ita progressi sunt, quin uniuersum Physiologiae cursum intuenti aliquam methodi differentiam obseruare liceat. Nam si rerum naturalium causas ac principia spectes, sicut alia à Platone, alia ab Aristotele pro principijs statui intelliges: ita illum aut immortalium principia prius & horum effectus, deinde res mortales; earundemque causas proposuisse senties: aut certe generales simul, quæ scilicet tū cælo tū reliquis corporibus conuenirent, attulisse. Hunc autē deprehēdes vel rerū mortaliū principia tantum, uel certē mortaliū quidē & immortalīū, sed præpostero ordine retulisse: ita ut rerū dissolubiliū causas primū, tū uerò dissolubiliū atque indissolubiliū in uniuersum sit persequutus. Quod si ad illa cōuertas animū, quibus tractant ea quæ principijs ipsis proximè succedūt, summā primò in illis conuenientiam, tum uerò differentiam haud sanè exiguam reperies. Plato enim, cum DEVM uniuersi efficientem causam fecisset, exemplarem uerò, sempiternam Ideam, finalem, bonum seu boni communicationem, materialem, fluxam quandam ac temerè agitatam materiam, formalem animam intelligentem: atque ita conclusisset hunc Mundum esse animalē, itaque intelligens, ac diuina providentia constitutum: statim descendit ad uaria ipsius Mundi theoremata, quibus præcipuè quedam & generales illius proprietates atque attributiones continentur. Vbi primū docuit non ad singularis alicuius, sed ad generalis, absolutique animalis similitudinem esse conditum: nam ortum esse, (id quod apud Platonem disputationis caput est ac vertex) iam docuerat antea. Deinde non infinitos esse Mundos, sed unigenam ac singularem. Tum quibus partibus esset conditus: & ex omnibus totis perfectisque partibus perfectum & indissolubilem constare. Ac denique (ne confectè singula de figura egit ac motu. Atque his statutis, latius exposuit quo pacto & magno huic corpori sic constituto, animus tributus sit, & Mundus ipse beatum quoddam animal euaserit. Vbi etiam monens animum esse antiquiorem corpore, ad perdifficilem illam acquisitionem processit, qua mundani animi natura atque compositio continetur. Atque inde de tempore ac de errantibus stellis, quantum tamen eius loci erat, disputauit. Hæcque ordine ad singulas animalium ceterarūque rerum species progressus est. At uerò Aristoteles, cum sua illa principia proposuisset, materiam, formam, priuationem, & (si huc spectare non neget) Naturam, simulque de causis multa rursus disputasset; statim tum ea complexus est quæ rebus naturalibus essent tribuenda: motum scilicet, locum ac tempus: tum quæ ab ipsa essent remouenda, infinitum & vacuum. ac de motu rursus multis fuscè satis ostensis, nos contendit ad sempiternum motum, motūque authorem immobilem, perpetuum, unum, indiuiduūque deducere. Tum uerò de Mundo Platonis illa theoremata (eo tamen relicto, quod ad Mundi exemplum pertinebat: neque enim cum illius coherere principijs) integro libro est persequutus: ut in his quidem Theorematis magnam

me-

methodi consensionem, in reliquis non leuem disensionem statuas inueniri. Quanquam in his etiam, in quibus Platonica hæc Theoremata considerauit, uariis etiam uideri uoluit à Magistro. Nam cum Plato inter Theoremata principem locum obtinere illud uoluisset, in quo quærebatur, an Mundus ab aliqua causa sumpsisset exordium: immo (ne scilicet Mundi principia prius requirere uideretur, quàm esset constitutum an habuisset principium) hoc idem theoremata disputationi etiam de principijs præmississet; Aristoteles contra illud uoluit esse postremum. Similiter cum deinde Plato de exempli conditione quæreret: tum uerò Mundum unigenam ac singularem conditum ostenderet, Aristoteles cum exempli tanquā sibi insensibili, acquisitionem prætermisit: tum Mundum singularem esse, ferè ad extremum tradidit. Et (ut rem complectar breui) magna ex parte Theorematum illorum ordinem ac seriem immutauit. Denique hoc ipsum agnoscere poterimus, si utriusque ordinem atque rationem in specierum tractatione conferemus. Sed hæc suis quæque locis potius quàm breui hoc œconomiae præludio sunt pertractanda. Cum præsertim huiusmodi differentia, ut magna etiam ex parte ex dogmatum principiorūque uarietate manauit; ita, ut explicatiùs intelligi possit, in Physiologiae cursu uerò cum principiorum ac dogmatum uarietate notanda & cognoscenda sit.

INTERIM non ab re erit œconomiam etiam agnoscere, qua in Mundana procreatione describenda usus est Moses. Nam præterquam quod obseruare interim licebit uter ex summis istis Philosophis ad Moosaicam methodum dispositionemque, quæ sanè dispositio (ut uidebimus) pulcherrima est ac nobilis; exprimendam magis accesserit; commodius deinde, hoc ueluti fundamento iacto; intelligentur ea, quibus ad Christianæ ueritatis normam expendemus quid ueri aut falsi doceat Platonis Timæus. Meminisse enim debemus lucubrations hæc nostras non eo consilio institutas esse ut Ethnicorum Philosophorum opinionibus, aut Platonis Aristotelisue finibus cohiberentur; sed eò potius producendas ac dilatandas esse, quò in philosophicis tractationibus Christiano Philosopho spectandum esse demonstrari, nimirum ut pro uirili parte ostendamus, ubinam Aristotelis Platonisque doctrina in uniuersitatis ratione atque natura tradenda & explicanda cum Christiana ueritate consentiat: aut etiam, ut offensiones & scopuli facilius declinentur, ab ea aberret atque dissentiat. Fuit autem uniuersus Moysis ordo compositiuus: nam à simplicibus corporibus atque communioribus ad res coagmentatas atque minùs communes processit. Vbi etiam res eadem planè serie nobis ob oculos posuit: qua ex opificis quasi manibus prodissent. Idque, si accuratè æstimes, hoc planè ordine & ratione. Etenim cum in uniuersitatis molitione Natura quoque ipsa institueretur & conderetur, à rudi quodam auspiciatus opere, ad perfectissimum absolutissimūque peruenit. Quamobrem posuit nobis prius quasi sub aspectum cæli & terræ nomine totam

ORDO
Mosis in Mū
di procrea-
tione descri-
bēda & qua-
tenus illi Pla-
to respōdeat

Mundi materiam, ac molem primorum corporum: atque hanc à DEO procreatam quidem, nõdum tamen distinctã atque ornatam. Et idcirco hæc tũ inanitatis, & uacuitatis (id enim significat תהו ובהו, thou uauobu) tũ abysfi nomine descripsit. Tũ uerò inelutionũ profecutus est rerum omnium quæ per genera exprimis illis corporibus, tanquam ex initijs conflauit. Ex quo factum est, ut ad creationem, tum distinctionis, tum ornatus opus accesserit: quæ duo per rerum segregationem, conformationem, pulchritudinem denique pro generibus singulis accuratissimè notatam expressit. Ratio autem ac uia qua à rudi illa & imperfecta rerum constitutione ad expolitam perfectãque processit, ac digerendis inter se rebus tenuit, fuit eiusmodi. Nam prius complexus est quæ sensu carent: tum quæ eodem sunt prædita: ac tam in his, quàm in illis à generalibus ad specialia (ut ita dicam) atque à minùs nobilibus ad nobiliora progressus est. Quapropter ea persequens quæ carent sentiendi facultate, elementa prius cœlestiũque orbes distinxit & composuit: tum herbas, stirpes, arbores, stellas denique per genera procreauit absolutũque. Quibus absolutis conuertit sese ad sentientes naturas; ac minùs perfectas animantes complexus prius, per intermedias ad hominem usque, in quo absoluta est motio omnis, deuenit. Quibus omnibus lucis quasi facem aut rotam idea antetulit, quòd rebus tum per temporis interualla condendis, tum distinguendis explicandisquæ & ornandis esset penitus necessaria. Ita Moses. Quo cum, si non in omnibus, quòd pertinet ad Oeconomiam, certè in summa rerum mirificè consensit Plato: nam & methodo compositiua usus est, cum à principijs, simplicibusque corporibus, immo ab indigesta illa Vniuersitatis mole auspiciatus, ad coagmentationem rerum per genera & à communioribus ad minùs generales, tum partes, tum specieis gradum fecerit. Mũdum quoque nobis posuit ante oculos, quasi iamiam fabricaretur, & ab opificis manu prodiret. præterea opus distinctionis & ornatus, immo & creationis, si prima corpora exceperis, expressit egregiè. Diuersus tamen fuit quòd opus creationis, ut significare cœperam, quòd pertinet ad initia rerum atque indigestam illam molem, non expressit in Timæo. At Moses, ut hoc erat serè caput, docuit in sua Genesi, ac ratum esse uoluit ante omnia in hac Vniuersitate nihil non creatum fuisse ab Mundi artifice atque authore DEO. Duobus quoque capitibus complexus est uterque omnia: sed mortalium & immortalium Plato: sentientium ac sensu carentium Moses. Quanquam haud dissidentem oconomiam reddunt hæc: cum præsertim Plato etiam totam Vniuersi molem compleuerit prius, tum ad quatuor animalium genera concesserit. Hæc summatim pro instituta œconomia comparatione. In qua sanè cur Platonis Timæus admirabilem Moysis Genesim tanta ordinis similitudine & coniunctione attingat, ea (ni fallor) fuit potissima ratio. Nam procreatio Vniuersitatis per genera singula à Moyse primùm descripta, atque à Trismegisto deinde repetita (tametsi additis multis ex Aegy-

Quid cause fuerit ut Platonis in proposito ordine cum Moysi consentiat.

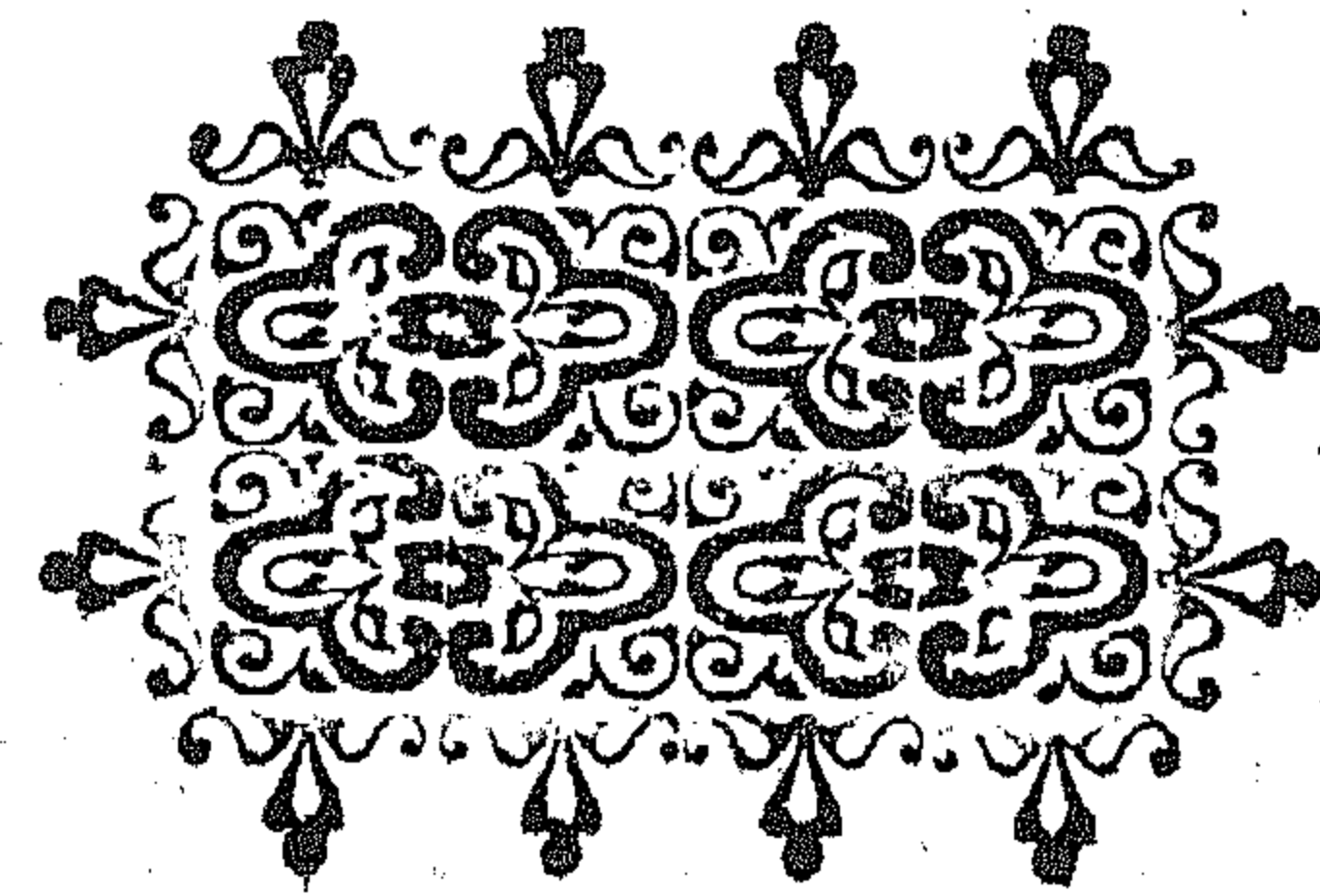
priorum superstitione: multis etiam proprio ingenio ac iudicio interiectis) ab Orpheo etiam aliisque multis tum Poëtis, tum Philosophis, prout occasio tulit, decantata atque tractata fuit. Vt proinde apud illas gentes de molitore Deo, Mundi que ipsius origine & constitutione, constitutarumque rerum serie constantissimæ esset opinio. Ex quo factum est, ut Plato etiam Trismegistum, Locrum, huiusmodique alios more Maiorum secutus; tum cum Idololatris illis multa habeat communia: tum maximè quæ faciunt ad Mundi ortum, rerumque procreatarum seriem vix interdum à Mose dissentire videatur. Cum præsertim, ut erat excellenti quodam ingenio, ac minimè supersticiosus, quæ à Maioribus suis accepisset, non sine delectu aliquo & cautione usurparit. Sed de re hac, quoniam videtur inter multos iam pridem agitari, nec idem fuit omnium sensus, opportuniore loco fufius. Nunc ad Dialogi huius partitionem (hæc enim ex ijs quæ ab initio libri huius proposuimus, superest faciendæ) aggrediamur, atque in principes partes secemus illum. Ergo in duas potissimas partes diuiditur hic liber: quemadmodum duo sunt quæ in eo potissimùm efficit Plato. Atque altera pars præparat: altera narrat. Quæ præparat, Dialogi exordium, atque ea denique omnia complectitur, quæ usque ad Timæi orationem habentur. Huic autem quæ narrat succedens, ad finem usque perducitur. Immo verò Atlantici qui Timæum subsequitur, exordium aliqua ex parte occupat: etsi quæ in eo habuit Timæus, perorationis potius aut etiam relaxationis, quàm narrationis locum sibi debent in disputatione vindicare. Rursus præparatio ipsa (ut suis locis constabit clariùs) in quatuor alias partes diuiditur: ac prior sanè pertinet à Dialogi initio, usque ad Epilogum Politiae. secunda verò, quæ continet ipsum Epilogum, & ad Atlanticam disputationem sternit viam, usque ad Critiæ historiam. Tertia posita est tota in ipsa Critiæ historia. postrema in rerum dicendarum inuentione & propositione: in qua Timæo, ac socijs definitæ partes demandantur, quas singulis disputationibus tractent ac tueantur singuli. Atque hæc postrema proœmij pars ἀρχὴν clauditur, qua poscit diuinum auxilium. At verò quas rursus in partes Narratio distribui possit, dicetur suo loco. Interim te moneo Lector, ut cum in eam præparationis apparatusue partem incidaris, in qua Critiæ historiam quandam recenset, memineris ei tum præparationis, tum narrationis nomen deberi. Narrationis enim meretur nomen, si ad communem librorum de Republica, Timæi, Atlantici, & Hermocratis scopum referantur, de quo in introductione multa satis. nam cum hæc historia ijs annexa sit, quæ habentur in Atlantico, quæ autem Atlantico continentur, pars quædam sint eorum quæ ad communem horum librorum scopum referuntur, historia hæc Critiæ, ad narrationem pertineat necesse est. Præparationis verò sibi vindicat locum, si cum propria Timæi narratione conferatur: siquidem neque Vniuersi, de quo disserit Timæus, principium est, neque pars, neque attributis, neque demum ad eorum conquisitionem notitiãque dirigitur. Atque hæc tum de subiecta Timæo materia institutæque vniuerso: de quæ varijs ac multiplicibus, addo etiam spinosis ac difficillimis

† vide l. i. c. 2.

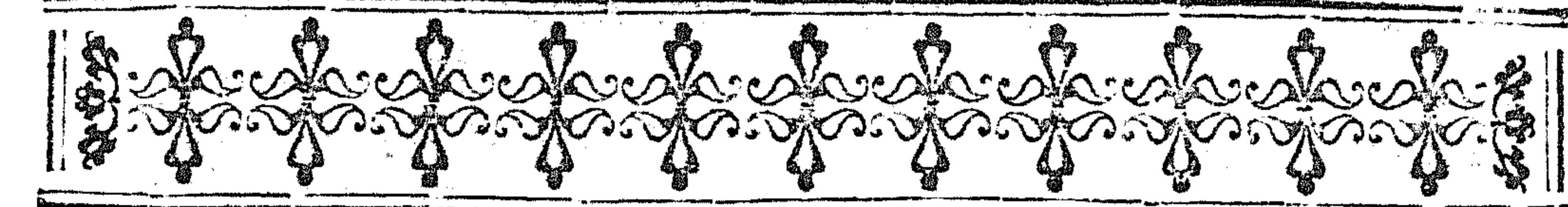
DIALOGI in principes partes distributio.

mis quæ hac de re in tanta authorum disensione ac varietate controuersie ac dubitationes oriebantur: tum de ijs quæ Platonis Aristotelisque physiologiam vniuersam comparanti; materia, ordinis, totiusque œconomie gratia tractanda & explicanda fuerant: tum præterea de his quæ ad eosdem in instituto argumento & comparatione ad Christianæ veritatis normam limandos Christianos agnoscenda erant: tum denique de summa ac generali totius Dialogi Platonice quæ physiologie partitione dicenda erant, satis.

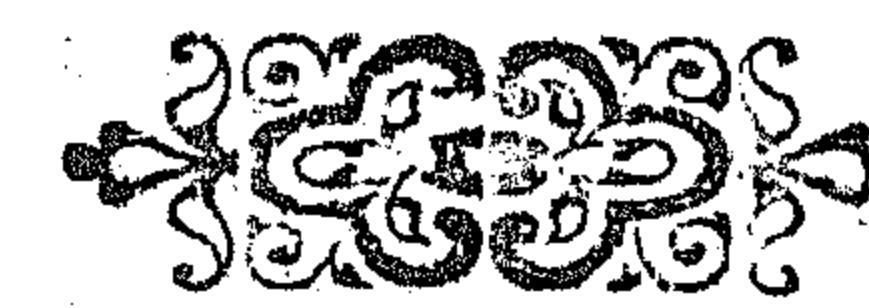
FINIS LIBRI QVINTI
DECADIS PRIMAE.

IN

IN PLATONIS
TIMAEVM,
SIVE
INNATVRALEM OMNEM
ATQVE DIVINAM
PLATONIS ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMAE
LIBER SEXTVS.

*V*M in superioribus libris ea omnia complexus sum, quibus existimaui Platonice Physiologie aditus aperiri posse, ac florentissimos eius campos veluti è specula quadam monstrari, iam ut in ipsis pedem ponamus, ad Timæi disputationem deueniam. Quæ dum à M. Tullio, hoc est ab eloquentissimo interprete, in libro de Vniuersitate fuit in latinum conuersa (quanquam an meri interpretis munus in huiusmodi conuersione obierit, videbimus libro septimo) utinam ad nos integra peruenisset. Etenim qui Græcas literas non attigerunt, haud valde haberent cur admirabilem illam Platonis eloquentiam requirerent, quasi latino sermone omnem florem atque venustatem amisisset. Contra verò qui illis imbuti sunt, Græcæ atque Romanæ eloquentiæ parentes gravissimè & copiosissimè disputantes audirent: naturalisque Philosophiæ decreta ex aureis orationum fluminibus haurirent. Sed quoniam pulcherrimo illo Ciceronis libro propè funditus interempto, id cumulatè sperare non licet,
Marsili

Marsilij Ficini & Iohannis Serrani interpretationes apponendas censui, ut hinc saltem aliquam (si fieri possit) detrimenti partem resarciamus. Eidem verò nostram quoque interpretationem addere volumus, ut si forte adiumentum aliquod hac etiam ex parte nostro operi, aliorumque studiis accedere posset, muneri defuisse non videremur. Quam in re quid effecerim aliorum sit iudicium. Ipse certè illud affirmare possum, me summo studio contempsisse, ut et uniuersam hanc Platonis disputationem syncerè ac dilucidè explicarem: atque ἐπισημαίνων, Graeci inquam sermonis proprietates, omnino vitarem. Visum est autem Graecæ literæ latinæ Ficini atque Serrani interpretationes ex altera parte opponere, nostramque continenter subijcere, ut faciliore negotio conferri possint. Sic enim fiet, ut ij etiam qui in Graecis non usque adeò magnos progressus habent, earum praesidijs Platonica orationis suauitatem facilius degustare possint, atque illius instituta percipere. Quamquam ne ullam viam atque rationem omittam, qua nobilem hunc dialogum cumulatius explicari posse intelligam: ex Graecis praecipuè codicibus, hoc est ex puro ac liquido fonte, commentarij nostri manabit oratio. Etenim si quis vnus interpretationibus hæreat, atque inde authoris sententias, dogmatumque vim exquirat, incredibile est quot ipsum, quantisque suspitionibus, atque interdum etiam tenebris, obrui necesse sit. Quapropter multa statim Platoni affinget, quæ ut ab vno interprete profecta sunt, nihil omnino faciunt ad eum locum. Contra verò alia improvidus non sine magna iactura & rerum ignoratione præteribit. demumque (ut me paucis expediam) multa ac magna passim peccabit. Ut propterea illius decreta ex Graeco fonte potissimum haurienda sint. Neque tamen eorum vtilitati minus prospiciemus qui Graecarum literarum inscii sunt ac rudes: immo longè melius consultum erit. Nam primum nihil ex Graecis proferam, quod non statim Latinè quam possim lucidissimè exprimam. deinde propositarum Ficini ac Serrani (hunc autem noui interpretis nomine appellabo sepe in posterum non iniustus de causis) interpretationum sic rationem habebo, ut vbi germanæ mihi visæ fuerint, in ipsis etiam nostrarum lucubrationum quasi ædificium quoquo modo sim extructurus. Ac denique vbiunque illas à Platone discedere existimauero, rem totam (si alicuius momenti erit) aut strictim, aut etiam paulò vberius attingam: simulque Chalcidij atque aliorum omnium, qui hunc Platonis librum de Graecis conuerterunt, sensa difficilioribus in locis indicabo. Tametsi enim Ficinus, ut est vulgatior, ita etiam accuratior quam ceteri mihi videri solet, contra verò nouus Interpres, si cum Ficino conferatur, plerunque vel lussisse, vel dormitasse, atque adeò operam oleumque perdidisse deprehendatur: imprimis verò Asiatico illo multiplicique interpretanti genere ab Attica Platonis venustate ac suauitate receperit quam longissime; ac denique nec limatus, nec elegans, nec quod rei caput est, fidus interpretis vocari possit, veruntamen nullus tandem interpres erit in præsentia, qui in veritatis conquisitione calculum atque sententiam ferre non possit.

I A M verò ad Dialogi inscriptionem veniamus, quæ sic se habet.

ΠΛΑΤΩ

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΤΙΜΑΙΟΣ, Η ΠΕΡΙ
ΦΥΣΕΩΣ.

PLATONIS TIMAEVS, VEL
DE NATVNA.

HAEC EST praesens libri inscriptio: in qua ut de authoris consilio atque artificio planius nobis constet, obseruandum sanè est eos, qui aliud literis mandarent, ex varijs quasi sedibus librorum suorum titulos atque indices desumere consueuisse. Siquidem non à re de qua agitur solum, & ab authore ipso eos petere solebant, sed etiam à loco in quo, quæ illi præciperent, aut conscripta aut disputata proponerentur: ac demum sexcentas præparationes atque occasiones ad eos inscribendos arripiebant: ita ut vel à prima libri voce (quemadmodum Hebraeis vsitatum fuit) suis saepe libris nomen tribuere non dubitarent. Plato autem quippe qui rerum dicendarum seminarium ipsa dialogi fronte cõmonstrare hac in re præcipuum esse animaduertent, reliquis librorum indicibus prætermisissis, duo tantum inscriptionum genera adamauit: quorum primum ab eius duxit nomine, cui aut sermonis tribueretur principatus, aut euertendæ partes committerentur, aut denique eruditio ac disciplina decerneretur. Alterum verò ex re ipsa desumpsit, de qua sibi proposuisset agendum. Atque illud quidem, ut scenici quasi actoris ostentatione futuri spectaculi genus acutè cernentibus indicaret: hoc verò ut totius negotiationis seminarium atque argumèto proposito minus acutis ac perspicacibus mentibus inseruiret. Et hac etiã de causa hæc duo inscriptionum genera perpetuò ferè semper cõiunxit: vix enim libros de Republica, aut etiam de legibus inuenies, qui eius quoque nomen ipsa quasi fronte haud referant, qui vel doctrinæ tradendæ munus suscepisset, vel redarguendus instituendusue introduceretur. Ex quibus omnibus (ne in ijs vagari videar, quæ cum caeteris dialogis sunt Timæo communia) optimè praesentis inscriptionis ratio intelligi potest. Etenim hic quoque noster Plato duplici inscriptionis genere materiam indicare voluit, de qua agendum est: nempe totius Naturæ rationem, siue aspectabilis Mundi ortum atque naturam explicari. Quamobrem cum Timæus Locrus (id quod iam animaduertimus) nonnulla de Mundi molitione literis consignasset, Plato sui Timæi initia, atque adeò seminarium inde accipiens, eiusdem Locri nomine dialogum notandum censuit. Ut quemadmodum ij qui scenicis spectaculis assueti essent, ex primo siue tibiarum centu, siue histronis aspectu, quodnam spectaculum daretur, intelligebant: ita etiam naturalium commentationum non ignari, Timæi nomine ac quasi aspectu oblato, futuri dialogi genus praesentirent. Qua etiam inscriptione eò libentiùs Platonem hic vsurum esse arbitror, quòd intelligeret hac ratione debitam gratiam Locro referri posse. Nam idcirco paulò post eidem primas in disputatione detulit, ac Socratis Critiaeque verbis eum mirificè commendauit. Adiecit autem priori huic inscriptioni alteram quoque, qua dialogus eius φυσας, siue De Natura inscribitur, tum ut hinc disputationis argumen-

DE TIMAEI
INSCRIPTIONE.

P P

tum

tum apertè constaret omnibus, tum fortasse, ut cum Locrus etiam ^{de iudicibus} libellum suum notasset, eadem inscriptionis parte conseruata adhuc eiusdem Locri laudibus ac dignitati faueret. Et sanè cum Plato tam acriter conatus esset efficiere, ut quæ Natura opera iudicarentur, in diuinam tantum effectiorem referremus, atque idcirco rerum efficientiam in humanam atque diuinam distribuens, naturalem decreuisset esse tollendam, non uideo cur hic de totius Vniuersitatis ortu atque effectiione disputaturus, librum de Natura inscripserit, nisi ut hac in re ipse etiam receptum institutum ac morem (quod alibi docuimus) retinens, dialogi materiam planissimam faceret: ac Locro, quem præcipue sequebatur, meritam gratiam hac ratione persolueret. Quamobrem si Timon ille in criminis loco (ut semper fuit contumeliosus ac mordax) Platoni obiecit, quod ingentem pecuniæ vim ad Locy libellum coemendum, Timæumque scribendum profudisset: nos contra summo opere laudare eum debemus, qui tam ingenium animum erga illum ostenderit, cuius vigilia in Timæo scribendo aliquid sibi profuissent: tantum abest ut eos imitari voluerit, qui rerum notis ac signis deletis, eos ne agnouisse quidem simulant à quibus plurima interdum in suum usum conuerterint.

Quid intelligat hic Plato Naturæ nomine.

Verum ne illud præterire videar, quod & huius inscriptionis caput est, & ipse ianpridem explicandum receperam, age videamus quid intelligat hic Plato Naturæ nomine. Quamquam enim subiecta materia respondere solet inscriptio, illamque non obscure significare, dummodo ab ijs rebus ducta sit de quibus agendum est, quemadmodum in hoc dialogo factum esse iam supra non modò asseuerauimus, sed etiam tanquam ratum ac firmum habere visum sumus, verum tamen ex Academicis non postremi in ipsa Timæi inscriptione Naturæ vim ac notionem sic accipiunt, ut tū ea quibus Naturam cum Vniuerso conuertit, eorundemue notiones inter sese reciprocari ostendimus, explodere, tum argumentum illud quod in dialogi instituto constituendo ex libri indice desumpsimus, labefactare, tum denique omnem quam de re hac attulimus, opinionem euertere videantur. Cum ijs igitur nobis agendum est. Quare eorum opinionem ac si quas ad eam confirmandam rationes habet, asseramus. Ergo Plotinus octauo tertia Enneadis libro altius (ut sui moris est) Naturæ vim & essentiam contemplatus, existimauit Naturam esse animam principis animæ, Mundanæ scilicet, partem: atque ipsius quidem Mundanæ animæ fecunditate ea ratione fuisse progenitam, qua sapientis alicuius artificis ars sui fecunditate alteram artem in adscendente puero gignere solet: addiditque hanc rerum omnium quæ circa corpus & materiam fiunt, habere semina ac rationes: eadem intelligere: ac motu cæterisque etiam corporeis qualitibus in rerum procreatione uti: quemadmodum artifex ipse rerum arte gerendarum semina atque rationes mente cõplectitur, & ad eas efficiendas instrumentis utitur. Quamobrè Proclus, cum in Timæi præmio in hanc ipsam inquisitionem propositionis inscriptionis occasione deuenisset, variâque antiquorum de Natura opiniones attulisset, easdemque, ne Aristoteli quidem parcens, improbasset, tandem Plotinum sequutus decreuit Naturam esse substantiam quandam mediâ inter animam & materiam, rationesque rerum omnium quas seminales appellat, in se habere:

Plotinus.

Proclus.

se habere: ea omnia generare, atque ipsâ denique vitam impartiri. Et quâuis eodem in loco asserat Platonem vix ac ne vix quidem adduci potuisse, ut huiusmodi substantiæ tribueret animæ nomē, ac proinde Plotino minimè assentiat, qui in quarto propositi libri capite ipsi Naturæ animæ nomē libentissimè concedit; (quamquam si eos tantum Platoni contradicere censuit Proclus, qui Naturam non nisi principem animam esse volebant, et idque solum Naturæ ipsi animæ nomen non concedit, verbis potius quam re ab eo dissidet) in hoc tamen de Naturæ vi atque essentia cum Plotino consentit, quod seminariam vim esse vult, materiæ præsidere, Mundanæ animæ esse subiectam ab eaque pendere. Marsilius autem quoties ferè in sermonem de Natura incidit, ita Plotini ac Procli decretis addictus est, ut ea explicare potius ac dilatare videatur, quam aliquid ex sui officina proferre. Quod tum alibi fecit, tum præsertim capite primo libri tertij suæ Theologiæ, & in Timæi argumento capite primo ac vigesimo sexto. Ac priore quidem in loco Naturam dicit esse artem quæ interius materiæ temperet, perinde ac lignarius faber efficeret, si in ligno reperiretur. Vbi sanè, ut tum Naturæ essentiam, tum vim & potestatem quam in rebus agnoscendis procreandisue obtinet, explicaret, rem omnem Geometricæ contemplationis explicauit exemplo: asserens in naturali arte non secus à diuina sapientia per rationes intellectuales vim ipsam viuificam & motricem (sic enim ipse loquitur) illi coniunctam, naturalibus seminibus imbui, perque hanc materiam quoque facillimè intrinsecus formari, quam Geometria mens figurarum rationes secum ipsa volutans, huiusmodi figurarum imaginibus intrinsecus formet phantasiâ. perque hanc spiritum quoque phantasticum sine labore aliquo vel cõsilio. Haec Ficinus ad Naturæ vim explicandam exempla apposuit. Quæ tamen (ni valde quidem fallor) ex Plotino Enneade tertia sustulit: postremum quidem ex tertio octauo libri capite, alterum verò ex primo. Posterioribus verò locis tradidit Naturam esse seminariam quandam virtutem toti Mundo infusam, animæ quidem Mundanæ subditam, materiæ verò præidentem, atque hanc quidem seminariam virtutem ab eadem quoque anima infusam esse affirmavit. Vbi Procli opinionem quasi interpres ad verbum ferè expressit. Atque haec sanè quæ in hanc sententiam tum ex Plotino, tum ex Proclo dispersè ad sua transtulerat, omnia in septimæ Enneadis argumento (ut in capite octauo videre est) simul coniunxit. Neque ab hac opinione (quod maximè refert) omnino aberrasse visus est Locrus dum ^{de iudicibus} *ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου, ἢ φύσις*, hoc est De Mundi anima & Natura suum libellum inscripsit: quamquam enim seminariam vim illam Naturæ nomine hic designari minimè videtur: facile tamen suspiceris ad illos rerum gradus respexisse, quos deinde Academicorum plurimi præferuntur: ac distinctionem illam indicasse, immo ratam habuisse, quam Proclus & Marsilius de Anima, de Natura, & de materia attulerunt: ac proinde Naturæ nomine quid medium inter animam & materiam constituisse. Ac profecto, dum Platonicum summum DEVM atque eiusdem Mentem Mundique opificem, Animam, Naturam, & Materiam, quibusdam quasi gradibus distribuunt, Locrus quippe qui de Mundi anima primum, tum de Natura sibi agendum

Ficinus.

Locrus.

Stoici.

M. Tullius.

Authoris sententia.

dum proposuit, atque hæc duo membra quasi ex rerum contumacitate ac serie selegisse, Naturamque inter Materiam & Animam collocasse visus est, hæc saltem in parte Platonem atque Academicos sectatores habere potuit. Quapropter cum Plato in hoc dialogo Locrum præcipue sequutus sit, eiusdem quasi legibus Naturæ nomine usus erit: ac propterea Natura ad ea, quæ materia constant, non pertinebit: sed aliquid superius significabit, quale est illa seminaria virtus. Quod ex ijs etiam suaderi posse videtur, quæ Stoici Academicis finitimi, ac sepius verbis potius quam re (ut Cicero utrorumque dogmatum studiosissimus sentire videtur) dissentientes de Natura præceperunt: ij enim (quemadmodum in secundo libro de Natura deorum legimus) Naturæ vim pictoris exemplo explicant, et aliorum artificum, qui rerum gerendarum quasi semina gestant in mente: eandem Naturam artificiosam appellant, sensuque & ratione præeditam faciunt: ac quandam quasi viam ac sectam habere volunt, qua in rerum procreatione sequuta, miro ordine progrediatur, summamque solentiam præferat. Hæc, inquam, atque huiusmodi alia quaedam de Natura tradunt Stoici, quæ suadere videntur eos ab Academicis de quibus supra loquebamur, minimè dissentire. In quorum omnium numerum M. Tullius etiam referri facile posset, qui ut sese Academicorum decretis adijcere libentissimè solebat, ita hanc ipsam de Naturæ vi ac potestate sententiam visus est consecrari.

Ego verò, siue Cicero ac Stoici in Naturæ essentia ac vi explicanda Platoni consentiant nec ne, non valde in præsentia laboro: nec valde etiam curandum censeo, an Ficinus ceterique quos recensuimus Academici, ipsius Platonis sententiam hæc in re sint assequuti. Licet enim operæpretium eos fecisse arbitrari, si dum huiusmodi opinionem Platonis esse cõtendunt, ipsas quasi sedes cõmonstrassent, ex quibus aut eam deprompsissent, aut rationes ad eam confirmandam desumi posse arbitrarentur, cū illis tamen hæc de re altercari nihil sanè ad hoc tẽpus. Porro huius temporis, atque institutæ inscriptionis potius est ostendere Naturæ nomen à Platone hoc saltem in loco in eam sententiã haud fuisse usurpatum, qua illum Proclus ac Ficinus usum fuisse venditant. Id autem ea ratione ostenditur, quia si Natura vim illam corporibus infusam quidem sed longè illis dissimilem significat: & elementa ac corpora omnia de quibus agit Timæus, ex eorum opinione seminariæ virtutis effectus dicenda sunt potius, quam seminariæ virtutis dignanda nomine, profectò cum de huiusmodi elementis & corporatis rebus disserat Plato, id quod sibi in inscriptione proposuerat nequaquam fuisset prosequutus. Quod si contendat Platonem de rebus natura constantibus hic sibi agendum proposuisse quidem: non ob id tamen eas inscriptione quam Naturæ nomine proposuit, significare instituisse, primò quaeram quo nomine hæc ibi affigatur inscriptio, nisi à rebus de quibus agendum sit, petatur. Deinde cum Plato sub Critiæ persona proponens ea de quibus hic foret agendum, dixerit, Visum est nobis ut Timæus quippe qui in rerum natura cognoscenda maximè versatus est, primus edisserens, ab Vniuersi generatione vsque ad hominis naturam deueniat; subinde-

que

que huius Naturæ nomine de elementis de iue cõcretis corporibus egerit, ac rerum denique naturalium essentiam vim ac potestatem protinus sit amplexus, quid commentius aut insulsius excogitari potest, quam eundem Platonem cum de Natura disputandum ipsa dialogi inscriptione moneat, nequaquam indicare voluisse de rebus naturalibus esse agendum? ac quamuis aliud sit Natura (ut Proclus pro sua opinione firmanda ratiocinatur) aliud sit res naturalis, que madmodum etiam aliud est ars, aliud res arte elaborata, veruntamen non ob id sequitur Platonem de elementis, de animalibus, atque (ut rem complectar breui) de rebus Natura constantibus disputaturum, in dialogi inscriptione minimè habere debuisse Naturæ nomen in rerum naturalium loco: nam cum Locrus, Melissus, Pherecydes, atque alij qui de rebus naturalibus disputauerant, de Natura suos inscripserunt libros, veteri quadam consuetudine consequentur, ut cum eadem tractaret Plato, eodẽ instituto ac more suũ quoque librum inscriberet. Quod autẽ Melissus de rebus naturalibus disserens de Natura librum inscripserit, ex Simplicio animaduertere est, qui dũ in II. libro de Physica auditione, quadam proponit ex Melisso, in quibus hic ab Aristotele reprehenditur, ea citat ex libro de Natura. De Locro autẽ, quicquid de illis rerum gradibus inter materiam ac summum Deum constitutis sentias, res apertior est, quam ut noua egeat ostensione: nam quæ admodum cum de Mundi anima latè ageret, hanc indicis loco ipsi libro præfixit: ita etiam cum de elementis ac ceteris rebus natura constantibus fufius disputaret, hæc omnia Naturæ inscriptione significasse fatendum est. Denique de Pherecyde ex eiusdem testamento constat, in quo Thaleti (ut est apud Laërtium) librum suum de Natura legat, ut eum recognoscat atque edat in vulgus. Et hoc ipsum de illis colligere possis, quos de Natura, ac de Vniuersitate egisse in Lyside testatur Plato. Atque eodem nomine etiam Aristoteles de rebus naturalibus disputaturus, de Natura sibi agendum professus est. Ac Cicero prima Academica, et primo de Oratore Philosophiam in Natura obscuritatem, disserendi subtilitatẽ, in vitam ac mores distribuens, Naturæ nomine res Natura constantes accepit, etsi alicubi cum Stoicis (ut paulò ante monebam) Naturam materiæ ac corpori superiorem facit. His accedit duplicem Naturam esse spectandam: alteram quidẽ per quã res naturales gignantur (neque enim si cõfilio quodam Naturã uti concedamus, hanc rerũ caducarũ molitioni interesse ex Platone negandum est) quæ iue naturans (barbarè tamen) a quibusdã appellatur: alterã verò quæ nihil aliud sit nisi ipsa rerũ naturalium vis atque essentia (namque hoc quoque nomine ea vsũ Platonẽ sexcentis locis reperies) quæ iue naturatã, si tãta vocũ barbaries atque insolentia ferenda sit, cū aliquibus dicere possis. Dũ itaque de Natura dialogũ inscribit Plato, de rerũ naturalium essentia ac vi agendum significare cõmodè potuit: sicut Aristoteles cū sæpe alibi, tum præsertim in libro de Diuinatione per somnium Naturã quam *δαιμόνιον, ἀλλ' ἔδειξαι, δαίμονιαν* in quã (ut ita dicam) non diuinam esse moneat, ijs saltem præfecit, quæ oriuntur & occidunt, cum

† 1. phy. 1. 8.

† cap. 2.

cum tamen illius nomen, tum Materia, tum Forma, tum ijs demum, quae ex illis permixta & coagmentata sunt, passim concedens, ad rerum essentiam ipse quoque traduxerit. Ac proinde licet communi quadam lege & consuetudine (ut nuper dicebamus) dialogum hanc sibi inscriptionem vendicare non dubitem, tamen si rem ac iure cum Proclo decernere velimus, Naturam, quae pro ipsa rerum naturalium vi atque essentia usurpari solet, ab ipsis rebus physicis differre negantes, res quae Natura constat Naturae nomine optimè in dialogi indice significatas atque expressas asseuerabimus. Quicquid igitur sit de seminaria illa virtute, constat eam nihil ad hunc locum attingere. Quamobrem Plotinus quae de huiusmodi seminario fusè lateque disputauit, cum hoc Platonis loco nunquam coniunxit: sed Proclus deinde ac Marsilius, quasi aprum fluctibus appingere nihil interesset, hic ea inculcare ausi sunt. Quamquam (ne quid dissimulem) haud existimaueim per inscitiam hac in re peccasse Proclum, etenim de elementis, de materia, ac de huiusmodi alijs Platonem in Timaeo differere, non potuit non animaduertere. Verisimile quoque est perspectum omnino habuisse dialogum idcirco de Natura fuisse inscriptum, quia rerum naturalium scientia in eo traderetur. Quare dum Naturam, quae Timaeum inscripsit Plato, seminariam virtutem quandam facit, atque a rebus naturalibus distinguit, id eo consilio potius ab ipso factum esse putauerim, ut Naturae vim ac potestatem explicaret, quam ut pertinaciter tueretur Naturae nomine res naturales de quibus in Timaeo agitur, non designari. Et quamquam neque hic locus esset de Naturae essentia disputandi, summa tamen contradicendi libidine, qua Proclus non in Peripateticos solum, sed in eos etiam ferebatur, qui in eadem quasi nauis philosopharentur, factum est ut ipse hinc etiam intempestiuam obrectationis occasionem arriperet, & in prima arena mora impatiens, suas vires ostentaret. Quod tamen eius magno malo factum est: cum de aliorum decretis euertendis sollicitus, in salebras de quibus dictum est, se ipsum Ficinumque etiam simul coniecerit. Sed iam tandem ad dialogum propius accedamus, quem antequam ordiatur Plato, personas ad congressum introducendas proponit his verbis.

ΤΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΠΡΟΣΩΠΑ.

ΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΚΡΙΤΙΑΣ, ΤΙΜΑΙΟΣ, ΕΡΜΟΚΡΑΤΗΣ.

DIALOGI PERSONAE.

SOCRATES, CRITIAS, TIMAEVS, HERMOCRATES.

DE TIMAEI **V**BI sanè videndum est quam probè fecerit author, qui ijs vti voluit personis: deque uerisimili in dialogo oriantur, ob idque (ut Aristoteles Nichomachiorum tertio li & decoro. & Macrobius etiam primo Saturnalium praeceperunt) verisimilis tuendi causa personarum habenda sit ratio, ratio quoque postulare videtur, ut ea primum requiramus, quae aut decori, aut verisimilis gratia ad personarum dignitatem in dialogo conseruandam requiruntur: tum quam scitè in his inducendis laudem

que-

quaesierit Plato inuestigemus. Satis autem apertè (ut rem aggrediar) explicasse ea Cicero mihi videri solet, quae tum pro decoro, tum pro uerisimili tuendo ad personas attingere videntur, cum eos qui ad disputationis certamen deducti fuerint, illumque praesertim, cui primae in dicendo deferantur, auctoritate plurimum valere, ac scientia, ea praecipue in re de qua dicendum sibi est, excellere debere indicauit. Etenim neque decoro, neque uerisimili inseruire eum dixeris, qui plebeium hominem introduxerit, & earum quoque artium fecerit disputantem, quarum aut ignarus sit, aut ieiunus. Quamobrem iure quidem (quod ad auctoritatem attinet) in Laelio sermones in hominum illustrium auctoritate positos plurimum grauitatis habere aserebat: atque ad Q. Fratrem cum scriberet, orationi quae in libris de Republica haberetur, aliquid ponderis afferri censuit quod P. Africanum, C. Laelium, & L. Furium nobilitate, opibus, gloria, & auctoritate praestantes in ijs loquerentur: & in libro de Senectute sese demum omnem sermonem Catoni tribuisse significauit, ut maiorem auctoritatem haberet oratio. At uerò (quod pertinet ad scientiam) iure etiam Hortensium, Lucullum, & Catulum viros quidem nobiles auctoritateque praestantes ab Academicis disputationibus auocauit, remque totam ad Varronem traduxit, quod illi in subtilioribus Academicorum quaestionibus ac studijs minimè versati essent, hic uerò eorum dogmata & controuersias pertractasset. Atque hac etiam de causa cum Catoni in libris de Senectute primis delatis maiori eruditione eum loquentem fecisset, quam ipsemet Cato in ijs quae hominum memoriae consignasset, facere soleret id totum Graecis literis tribuendum monuit, quarum in senectute fuerat studiosissimus. Atque hac eadem ratione personarum auctoritate ac scientia decorum & uerisimile in suis dialogis conseruauit. Iam igitur cum personarum auctoritas & eruditio maximè spectanda sit in dialogo, age videamus an rectè hac in parte se gesserit noster Plato, qui Socratem, Timaeum, ceterosque quos commemorauimus, introduxit in eum. Accuratissimè, ut ego quidem sentio, ac sapienter sese gessit Plato: nam si eruditionem inquiramus, Timaeo primas dedit, qui ex celeberrima atque eruditissima Pythagorae officina prodierat: atque imprimis praclarè quaedam de ijs ipsis conscripserat de quibus sibi dicendum foret. Quare quemadmodum M. Tullius cum Attico scriberet, se ad res Academicas disputandas Varronem traduxisse testatus est, quod hic obscurissimas Academicorum quaestiones tractasset: ita Plato de Natura Timaeum loquentem fecisse voluit, quod in Natura contemplanda, quemadmodum etiam supra commemorauimus, esset exercitatus. Quod si in ijs qui loquuntur, auctoritatem spectemus, Platonis industriam atque artificium summo opere probemus necesse est. Nam ut de Socratis estimatione si leam qui vel Apollinis oraculum laudatorem summum inuenit, quasnam ad Timaei, Hermocratis, & Critiae auctoritatem illustrandam laudes excogitare potuit, quibus eos minimè cumulauerit? Timaeus hic ex Locris (inquit Socrates) quae Vrbs in Italia iustissimè gubernatur, nobilitate, & opibus praetantissimus, summis magistratibus & honoribus functus est, & ad summa Philosophiae (id quod eruditionis quoque ratio-

tionem habitam docet) scimus hæc vtraque consequutum. Hermocratis etiam naturam, educationemque omnibus quæ diximus tractandis esse accomodatam, cum multis testimonijs moneamur, dubitare non licet. His a Platone illorum quos loquentes facit, eruditionem & auctoritatem quæsitam, iisdemque dialogi decorum & verisimile, quæ omnia ex auctoritate ac scientia oriri diximus, expressa satis apparet, Quare non possum non vehementer mirari, quid in mentem venerit Carolo Sigonio viro alioquin satis erudito, cum personarum rationem hac in parte Platonem habuisse neget: siquidem (quod ad Timæum attinet) id falsum esse ex dictis satis superque constat: neque ob eruditionem solum, sed ob eam etiam quæ ex morum probitate, personarumque nobilitate exprimitur auctoritas. Neque quidquam virium habet Sigonij ratio dum ait, Platonem suadere cupientem ea quæ in suis dialogis tradit, sua non esse sed Socratis, atque ab hoc sese accepisse omnia, in omnes congressus Socratem introduxisse: atque ob id personarum, quæ pertractandis rebus magno delectu arcessi debent, rationem habere non potuisse: nam ut omittam in libris de legibus Platonem Socratis persona non vti: atque ea quæ Timæo & Atlantico continentur, quæque sub Hermocratis persona desiderantur, ad Socratem non referri, si res de quibus in singulis dialogis agitur, ac personarum quas ibi loquentes facit Plato, mores ac studia diligenter attendamus, comperiemus profectò in tanta dialogorum acrerum varietate vix unquam accuratius haberi potuisse personarum rationem. Etenim (ut rem breuiter explicemus) cur de sanctitate differens, de fortitudine, de temperantia, deque alijs omnibus quæ ad vitam & mores pertinent, primas referre Socratem voluit, nisi quia hunc eiusmodi studijs maximè dectum intelligeret; ob idque è Cælo Philosophiam deuocasse, & in Vrbes & domos introduxisse diceretur? Cur de rerum natura, de legibus, deque rebus ab Atlantinis & Atheniensibus gestis agere aggressus, sermonis principatum Socrati negauit, nisi quia hunc rerum naturalium cognitionem non magni fecisse, deque rerum gestarum memorijs externorumque populorum legibus cognoscendis parum admodum fuisse sollicitum; Timæum verò Physiologiæ, Critiam rebus gestis, Eleatham hospitem varijs gentium legibus hæere totos animaduertet? Quid præterea ad Sophistarum audaciam leuitatemque detegendam, elatamue eorundem sapientiam euertendam Socratis ironia accommodatius excogitari potuit? quid ad ingenuos erudiendos eiusdem humanitate ac comitate præstantius? Et quinquã dum Xenophon (id quod Sigonium in eam sententiam impulisse sum aliquando suspicatus) negat Socratem, aut de cæli Naturæque rationibus disputasse vnquam: aut disciplinas ulla attigisse, quæ ad benè beateque uiuendum non pertinerent, id eò que turpiter mentiri contendit eos, qui illum de ijs disputasse voluerunt, non defui (si Gellio credimus) qui his Platonem imprudentiæ notari iudicavit, quòd fecerit Socratem de Physicis, Musicis, ac Geometricis differentem, non idcirco tamen existimandum est Platonem haud habuisse decori auctori-

Sigonius in
Platonem.
Confutatur.

† Lib. de dial.

† lib. 1. de
dictis & factis
Socratis
sub initio.

† Gell. l. 14.
c. 13.

† Plato in
Apologia.
† Aristophanes
in Nebu
lis.

horitatibusque rationem, quæ ex personæ eruditione oriuntur, nam vel Aristophanem caterosque huiusmodi calumniatores significare voluit Xenophon, quos ex Platone & Aristophane ipso constat tales quasdam collucutiones de Socrate per contumeliam iactasse: vel si Platonem aliquo pacto perstringere voluit, id per inuidiam potius ac temerè, quàm ratione fecit. Tantum enim abest ut Socrates de rebus physicis huiusmodique alijs aut disputet, aut earum peritus videri velit apud Platonem, ut se harum rerum planè ignarum profiteatur: solumque interrogationibus quibusdam alios interdum prouocet, ut ea exprimant, quæ de oblata questione sentiant. Atque hinc illud dialogi genus profectum est quod μαιδτικόν, obstetricium, inquam, a Laërtio atque Galeno appellatur. Sic enim in ijs agit Socrates, ut alios ad animi conceptiones exprimendas obstetricis instar iuuare videatur. Quare in Theæteto (ut alia loca præteream) Quin etiam (inquit Socrates) quod obstetricibus, idem & mihi accidit: sterilis sum, & sapientia vacuus: & quod mihi obiecerunt multi, quòd interrogem singulos, respondeam nulli, propterea, quia nihil habeam, quòd sapienter respondere possim, verè nimium obiectant: huius profectò hæc est causa: parturientibus succurrere Deus me cogit: generare prohibuit. Quocirca non sum ipse quidem vlla in re prorsus sapiens: neque extat aliquod meæ mentis inuentum ex me natum. Ex quibus constat ea omnia a Xenophonte, si tamen Platonem calumniari voluit ac carpere, per iniuriam fuisse prolata. Poterat itaque iure Sigonius magnam hac in re Ciceroni laudem tribuere: fuit enim in decoro & verisimili exprimendo, atque in varijs dialogorum ornamentis quærendis studiosissimus: at cur Platonem hac in parte carperet, certè non habuit.

Sed ad Macrobius deuenio, qui sub initio Saturnalium cum ex illis quos ad disputationis cætum introduxerat, nonnulli posteriore seculo prætextati essent, id se ea licentia facere ait, qua Plato etiam Timæum cum Socrate fecerat congregientem, cum tamen non fuisset eodem tempore. Quare si in ratione potius quàm auctoritate nitamur, nosler auctor hac in re ex Macrobio non omnino carebit reprehensione: cum temporis quod ad verisimile tuendum maximè facit, rationem haud habuisse videatur. Atque ob id Carolus Sigonius libro de dialogo cum uitiosum esse dixisset eos qui ob temporis interuallum in congressum uenire non potuissent, introducere, atque ea ratione Macrobius excusaret, quòd tantum auctoritate ualeat Plato, ut id quod in ipso uitiosum atque absurdum sit, Macrobio sumere licuerit, Platonem non modò a tacita Macrobij calumnia non purgat, sed eius factum tanquam absurdum & vitiosum non dissmulante admitit atque improbat. Verum ut in præsentia concedamus eos ad dialogum non esse aduocandos quos eodem seculo haud fuisse constat, nescio quàm uerum sit Timæum ac Socratem eadem ætate non floruisse: siquidem Timæus Locrus unus fuit ex Pythagoreis, quos Plato in magnam Græciam profectus conuenit, ac reconditarum rerum habuit præceptores: quod tum alij, tum præsertim Cicero luculenter testatus est, qui cum de conuennenda morte

Macrobius &
Sigonius in
Platonem.

Confutatur.

damorte disputaret, Platonem cum Locro fuisse, Pythagoraeque cognouisse affirmat. Immo verò Socrates in Phaedone se cum Phylolao, quem Pythagorae discipulum fuisse legimus, colloquutū profitetur: ita ut facile sit conycere Socratis temporibus Timæum qui & ipse Pythagorae auditor fuit, sospitem esse potuisse. Ac profectò mirarer Athenæum animaduertere tum Socratem adolescentem cum Parmenide iam sene introduci à Platone, tum Paralum & Xantippum Fericlis filios, qui tamen cum Pythagoræ non introducuntur; sed cum eo loquuti commemorantur solùm, eiusdem ætatis cum Pythagoræ haud fuisse; de Timæo autem & Socrate, quos tanto apparatu introducit Plato, ac de rebus adeò præclaris atque arduis loquentes facit, ne verbum quidem habere, si ob ætatis interualla in congressum venire non potuerunt. Sed cum nec Macrobius nec Sigonius temporum inæqualitatē probauerint (quod tamen uel ob id eis erat agendum, ne Ciceronis à quo ipsi pendebant omnes, testimonium contemnerent uiderentur) rem hanc dimittamus: ac iam tandem uerborum contextum aggredientes, Socratem audiamus, qui dialogum hunc in modum exorditur.

Particula I.

Σ Ω Κ Ρ Α Τ Η Σ . ΕΙΣ, Ὀ, τρεῖς, ὁ δὲ δὴ τὸ τρίτος ἡμῖν, ὃ φίλε Τίμαιε, ποῦ τῶ χθρὸς μὲν δαιτυμόνων, τανυῦ δ' ἐστὶ τὸ ἐόν;

Socrates. Vnus, duo, tres, quartus autem o amice Timæe, eorum qui à me heri conuiuio accepti, vicissim me accipiunt nunc ubinam est?

Ficinus.

Soc. Vnus, duo, tres, quartus verò ille mi Timæe, qui heri conuiuiarum vnus erat, nunc conuiuiatorum esse debuerat, ubinam est?

Nouus interpres.

SOCRATES. Iam video tres ex ijs adesse, quos hesternò die conuiuio disputationis excepi. At verò quartus, amice Timæe, qui mutuas mihi repondat epulas, ubinam est?

Benius.

Comm. I.

Qua differendi ratione cõstet Timæi exordium.

HOC est dialogi exordium: cuius natura, ut quod attinet ad differendi rationem, plana omnino fiat, sciendum est duplici stylo ad rem sibi propositam accedere consueuisse Platonem: interdum enim rem de qua sibi agendum proposuit, subito aggreditur, ac quos ad contentionem suscepit peragenda, sine ulla quasi armorum ostentatione aut præparatione ad ipsam disputationis palæstram certamenque traducit. Atque hac sanè ratione Hipparcum, Memnonem, aliosque nonnullos dialogos conscripsit. Quare in Hipparco in quo de lucri cupiditate agere institutum illi erat, Socratem inducit, qui statim rem aggrediens, Hipparcum hunc in modum interrogat. Quidnam lucri cupiditas est, aut qui sunt lucri cupidi? In Memnone etiam in quo de uirtute, & quomodo ea homini insit, inquit, Memnonem ita primo dialogi in limine loquentem facit. Potes ne mihi ostendere Socrates doceri virtus possit necne, an exercitatione potius acquiratur? Interdum uerò non statim rem aggreditur: sed quibusdam tanquam leuis armaturæ excursionibus præmissis ad contentionem disputationemque descendit. Ac talem conscribendi rationem in Amatorio, in Parmenide, in Protagora, atque in maiore dialogorum parte adauit. Quamobrem in Amatorio cum de Philosophia disputaturus

rus

rus esset, sic dialogum orsus est. Socrates. Dyonisij Grammatici ludum ingressus, iuuenes quosdam vidi honesta indole, claris ortos parentibus: cumque ijs vna etiam eorum familiares. Hæc aliaque multa præmittens, paulatim ad contentionem descendit. In Parmenide uerò in quo de uno omnium principio uerba facit. Cum domi (inquit Cephalus) è Clazomenis Athenas profecti essemus, iuxta forum Adimantum & Glauconem offendimus: & manum meamprehendens Adimantus, salue, inquit, o Cephalæ. Hæc atque alia per multa hic quoque præfatus est Plato, antequam propositam attingeret disputationem. itaque in Protagora & in multis alijs dialogis. Atque hoc sanè stylo Timæi exordium confectum est. antequam enim ad Vniuersitatis tractationem descendat Plato, longa sanè inter Socratem & ceteros qui ad dialogum traducti sunt, habita est oratio: in qua perinde atque in tractationis progressu factum est, non acrem & pugnacem amauit stylum: sed remissum ac perpetuum ferè sermonem qui expositione continetur: quemadmodum in Phædro, & in libris de Republica & legibus maxima ex parte fecit: cum in ceteris dialogis aliud propè semper tractationis genus sequutus sit, quod inquisitione constat, interdumque etiam ex inquisitione atque expositione mixtum est ac teiperatum. Atque hæc de forma & ratione præsentis exordij. Quod ut antequam explanandum aggrediar, sic partitione complectar, ut de singularum partium materia atque argumento planius constet; in quatuor partes secari commodè potest: in quarum prima ex rerum dicendarum præstantia (in vniuersum tamen) utentis efficit legentium animos: ac simul opportunitatem requirit, qua ut primùm posita ea fuerint de quibus sigillatim agendum sit, habitis de Republica disputationibus posteras coniungere possit. In secunda huiusmodi opportunitatem sibi comparat: atque huius rei gratia epilogum eorum facit quæ de Republica in Piræo disputata, siue in Vrbe repetita fuerant: quo peracto, inde statim aggreditur dicendis aditum patefacere: nam Socrates id ponens quod iam cuperet explicari, ad Antinam Solonis disputationem aditum Critiæ sternit. In tertia uerò Critias ipsam Atlanticam Solonis historiam (si tamen historia potius est quàm commentum ac fabula) incipit recensere, ex ijs quæ tractanda statuerat Socrates occasionem arripens: & idcirco etiam nouam hanc disputationem politicis necit, atque ad eundem quasi scopum omnes referri significat. In quarta demum perfecta quedam communijsque rerum dicendarum inuentio ac propositio continetur. Nam quemadmodum Atlanticae historiae argumentum vniuersusque Solonis sermo obtigerat Critiæ, ita denique Timæo atque Hermocrati certè tribuuntur partes, quas singulis disputationibus singuli tueantur. Ob idque statim Timæus diuino numine inuocato suam disputationem aggreditur. In his quatuor partibus totius exordij præparationisque cardo uertitur: hæcque breuis est eorum quæ in ea habentur summa, quemadmodum in dialogi processu ostendetur apertius. Quamquam si hæc eadem (id quod iam ostendimus in libro tertio) cum Atlantico ac ceteris illis dialogis coniungatur, unum

Eiusdem exordij partitio & argumentum.

Q 9 2

eun-

eundemque scopum habent propositum : ac propterea non exordij solum sed etiam rei subiectae locum obtinet. Atque idcirco etiam paulo uberius explicabimus partes singulas duabus prioribus quintum huic librum, duabus posterioribus sextum attribuentes. Interim ad propositam exordij partem reuertamur, in qua Socrates eos omnes enumerat qui secum ad futuram disputationem conuenerant, ac simul ex Timaeo de quarto quodam inquit, qui cum superioris disputationi interfuisset, nunc aberat.

PRIMA Proemij pars: in qua quatuor quaestiones ponuntur explicandae.

Quo in loco multa occurrunt consideranda: ac primo quidem quo consilio proxima disputationis conuiuium praeter Socratem tres socios ac consortes degerere voluerit Plato. Deinde cur eos enumerauerit: tertio quid ei causa fuerit, ut & quartum illum fecerit absentem, quem Socrates superiori conuiuium a se dicit exceptum: & eundem etiam quaesierit: quarto ac postremo, cur ex Timaeo potius quam aut ex omnibus, aut ex aliquo ceterorum absentem illum requirat. Haec sunt quae ad proposita periodi artificium intelligendum quaeri posse videntur: nam si quid supererit cuius explicatio ex iisdem verbis pendeat, considerabitur postea. At vero quoniam Graeci interpretes varios sensus, tum ad mores, tum ad Physiologiam Theologiamque attinentes his ex verbis depromere impensissimè studuerunt, idcirco vos monitos velim, me ab hoc philosophandi genere omnino abstinere instituisse. Si enim omnem Platonis disputationem ad eorum sententiam & cognitionem retulero, quae splendida literae facies postulare videtur, atque vniuersum artificium quo oratio ipsa continetur, quantum in me est patefecero, satis muneri meo fecisse existimauero. Quanquam ne alicui videar interpretis deesse muneri, qui eiusmodi sensa praetermittam, in prima hac proemij parte totus ferè in his Platonicorum mysterijs ero: ij enim (ut verè atque ingenuè fatear) ocio abutentes ac literis, importunis mysterijs seu verius nugis, augustissimum hoc Timaei proemium cumularunt: eiusdem interim artificium contemnentes, in quo eloquentia atque prudentia lumina elucent quammirificè. Quamobrem omnino faciendum putavi, ut haec uenias atque commenta ab ipso initio detegerem, frigidumque hoc explanandi genus exploderem: quod quam expediat ingenuè philosophantibus, quamque optimis rationibus perfici possit ex ijs maximè constabit, quae duobus proximis commentarijs fusiussimè disputabimus. Ex quo etiam fiet ut si deinde a nobis in commentariorum progressu huius generis mysteria vix strictim, ac non sine nausea attingi viderit lector, aut etiam per risum ac iocum refelli, id verò non temerè sed iure optimo (ut scilicet eum his tricis ac nugis quamcitiussimè expedirem) factum esse intelligat. Sed iam videamus cur tres illos quasi conuiuias una cum Socrate hic adesse voluerit Plato.

Explicatur prima.

Qua in re Proclus hunc dialogum Pythagoreo more institutum esse admonens, Pythagoreorum quoque decreta hinc eruere contendit: atque ob id cum naturali quadam significatione, explicasset, cur a numero principium duceret Socrates, docuissetque dialogum quippe qui naturalis est, a numeris fuisse ordiendum quibus res Physicae ex Pythagoreorum sententia comprehenduntur, statim explicaturus cur ternario numero potissimum usus sit, ad Theologi-

† l. 1. pag. 8.

eam rationem confugit, tradens sensisse Pythagoricos *ἡ ἀρχὴ τῶν ἀριθμῶν ἀπὸ τῆς τριᾶδος*, per primos, inquam, ac principes numeros omnia: se procreata, atque vniuersis rebus, quae in Mundo sunt, à tribus Dijs *τῶν τριῶν θεῶν* (tu substantiam seu coherentiam dixeris) fuisse tributam, & idcirco Platonem à ternario numero, quoniam trium Deorum speciem quandam praeserret, ordini voluisse. His addit Platonem primum fuisse, qui finalem & exemplarem, quas vocant, nec non effectricem causam inuenerit & explicarit: atque ob id per huiusmodi numeros hasce causas proponere voluisse: finale quidem per unitatem: exemplarem per dualitatem: effectricem per trinitatem. Haec Proclus. Cuius sententiam sequutus Foxius, inde confirmat, quod cum Pythagorici Aristotelis testimonio ternarium numerum inuocarent, immòque in eo diuinitatem statuerent, iure optimo Plato, utpote Pythagoricae disciplinae studiosus, à numero ternario excusus sit. Sed utinam haec tam verè dicta essent, quam subtiliter excogitata: nam licet concedamus Proclo voluisse Pythagoreos per principes numeros omnia fuisse procreata, atque à tribus Dijs rerum natura constantium coherentiam emanasse: tamen nimia licentia est tam abstrusos sensus ex huiusmodi numeris eruere: praesertim verò quoniam si Platoni in animo fuisset haec de Vniuersitatis origine indicare mysteria (quanquam tam mira obscuritate nequaquam erat audendum) non antea id fecisset, quam inter eos qui ad disputandum conuenerant, statutum esset de Vniuersitatis ortu esse dicendum. Huc accedit, quod si per ternarium numerum tres causas, tresque Deos hoc in loco intelligamus, nullam rationem afferre possumus, ob quam quartus ille à reliquis socijs aut segregatus pronuncietur, aut absens requiratur: nam si quis assereret ea de causa segregari atque requiri, ut amicitia leges describantur, quemadmodum voluit Proclus dum quarti absentiam ad moralia praeccepta traduceret, is profectò nouum Protheum moliretur: cum huiusmodi numeri non ita dissidentibus significationibus coniungi, sed ad definitam quandam sententiam referri debeant. Mitto ex Pythagoricis Vniuersitatis opera, alijs quoque numeris contineri: nonnulla praeterea lineis potius, ac figuris componi: anima enim non modò ex ternario, sed senario alijsque quamplurimis numeris constitutam, elementa verò varijs triangulorum generibus conflata apud Pythagoreum Locrum reperies. Mitto etiam quaternarium numerum hac ipsa de causa apud Pythagoricos magno fuisse in honore, immò sanctissimum esse iudicatum: quemadmodum Nazianzenus oratione in sanctam Pentecosten, ac Plutarchus libro primo de platonicis Philosophorum luculenter testatus est. ob id enim iusiurandum vel per eum concipiebant qui quaternarij mysteria tradidisset: & hunc eundem numerum rerum causam atque perennem fontem appellabant, atque ob id etiam cecinerunt.

† Ar. lib. 1. col. 1. 2.

† pag. 5. 54. 86.

† cap. 3.

Ναὶ μὰ τὸν ἡμετέραν ψυχῆν ὅσα θέντα τέτρακτω Πηνάιν ἀένναυα φύσιως πικρὰ κατ' ἐχέου.

hoc est

Testor eum numeri nobis arcana quaterni Qui tribuit rerum causae fontisque perennis.

Et idcirco etiam animam ex tetrade, ex quaternario, inquam, constabant: Mitto

Mitto denique quæ in Proclū rursus urgeri possent ex Hierocle qui Pythagoreā doctrinam apertè calluit: siquidem de quaternario sic scribit. *Κετικὴ δὲ ἐστὶν ἡ μὲν ἐν τοῖς ἑσπερίαις, Νῆς, ὁπότε μὴ δόξα, καὶ ἀιδήσις. κρινεταὶ γὰρ πάντα, τὰ ὅσα ἢ νόσ, ἢ ὄπτη μὴ, ἢ δόξα, ἢ ἀιδήσις, καὶ ἀπῶς, τὰ ὅσα πάντα ἢ τέρας ἀνεδήλοτο, σοφιστῶν, ἀπὸ μὲν ὄρων τὸ ἔτος, ἢ λυκίων σωσικισμῶν. καὶ ἐκ ἐστὶν εἰπεῖν ὁ μὴ τῆς τετρακτίδος, ἀλλ' ἢ τῆς καὶ ἀρχῆς ἢ ῥηταί. ἐστὶ γὰρ, ὡς ἐφ' ἡμῶν, ἡ μὲν τετρακτίς ἄρα ὅλων. hoc est.*

Et quidē in tota rerū vniuersitate quatuor sūt iudicandi facultates: nimirū Mens, scientia, opinio, sensus. quicquid enim iudicatur, aut mēte iudicatur, aut sciētia, aut opinione, aut denique sensu: & in vniuersū quicquid est, id quaternarius numerus colligauit siue elementa spectes, siue anni tempestates, siue atarū constitutiones & cōiunctiones. Nec proferri potest quicquam quod à quaternario tāquam ab radice initioque nequaquam pendeat. est enim, vt diximus, opifex & causa rerum omnium. *Hæc, inquam, Hierocles. Quæ omnia satis ostendere possent non idcirco à ternario numero omnino incipiendum fuisse, quòd eo rerum omnium natura constantium substantia ex Pythagoræ sententia coerceretur. Atque hæc fermè ipsa Foxio obijci possunt, dum in Procli sententiam reuoluitur. Nam quod ait iure à ternario numero ordiri Platonem quòd Pythagoreorum disciplinæ studiosus esset, qui ternarium numerum & inuocare solent, & summam in eo diuinitatem collocarent, id verò si inter inuocandum huiusmodi numeri mentem aliquo modo usurpasset Plato, scitè obseruasset Foxius. Sed cum nihil minus faciat hic Plato, si rigidum mihi commentum videtur: cum præsertim non Pythagoricum Timæum, sed Socratem, qui Pythagorica instituta minimè callebat, isthæc loquentem faciat: ac paulò post, vbi Timæus idcirco inuocat diuinum numen, quòd iam de Vniuersitatis ortu dicendum esse statutum fuerat, longè opportuniùs hoc mysterium ternarij usurpatione subindicare potuisset, si tamen id ei fuisset in animo. Quamobrem ne ipsi germanam literæ sententiam ac τεχνολογίαν cum istis contemnentibus, ad tam reconditos, seu commentitios potius futilesque sensus confugiamus, statuendum erit, tres quidem esse illos qui disputationis conuiuij vnà cum Socrate accersere voluit Plato, pro earum numero quæ obeunda ac peragenda restabant disputationes: cum enim quatuor in vniuersū totidem sermonibus (vt in dialogi introductione manifestauimus, ac paulò post etiam patebit) præstare auctor instituisset: primūque (vt vidimus) iam per Socratem in libris de Republica absoluisset, tria suscipienda perficiendaque succedebant. itaque cum singula singulis quasi actoribus commendare, totidemque ea disputationibus peragere decreuisset, iure tres Socrati ad differendum suffecturi, ad dialogum in præsentia aduocantur. Et hinc est vt in præparationis progressu tribus illis quasi capitibus, de quibus dicendum esset, inuentis atque constitutis, ea inter sese tres illi, Timæus scilicet, Critias, & Hermocrates partiantur: ac mutuis disputationibus (id quod prepositam quæstionem ab omni dubitatione vindicat) explicanda recipiant.*

Explicatur
tertia.

Sed iam inquiramus, quæ causa fuerit, vt Socrates eos qui conuenerent, enume-

enumerans, quartum hunc superiori colloquio interfuisse significet, eundemque rursus ab hodierno absentem pronunciet atque requirat: cum præsertim eo in superioribus disputationibus (si tamen vera sunt ea quæ pro dialogi introductione ex Platone ipso præfati sumus) nequaquam sibi foret vtendum. *Abstrusa quidem inquisitio, immo verò curiosa alicui videri facile posset: sed profectò omnino est necessaria. Cum enim turpe sit existimare id temerè à Platone factum esse, reliquum est, vt vniuersum dialogi artificium, doctrinamque ipsam percipere cupienti, Platonis consilium hac in re quoque sit agnoscendum. Neque verò, vt rem aggrediar, existimandum est eo consilio Platonem de quarto illo vbi sit sciscitari, vt veritatis rationem habeat: quia videlicet reuera habita fuerit disputatio, ac proinde quartus hic, quippe qui illi adfuerat, neque adhuc cum cæteris ad proximam conuenerat, in præsentia desideretur: constat enim dialogorum doctrinam non eam esse quæ dum aliquorum sermones recenset, immo verò homines tanquam sapientiæ negotiatores inducit, necessariò addicta sit veritati sermonum quos imitari videtur. Id autem ex Parmenide perspicitur potest, vbi auctor Parmenidem cum Socrate congregientem, deque grauissimis rebus disputantem facit, quorum ætates (si Macrobio, aliisque nonnullis credimus) ita annorum spatio disjunctæ erant, vt Socratis pueritia vix Parmenidis senectutem attigerit: ac proinde ad disputandum congregi nullo modo potuerint. Quod si quis asseret Platonem cum ad Parmenidis initium Socratem ad disputandum traduceret, hunc eo tempore admodum iuuenem fuisse sub Cephali persona fateri quidem: idque etiam Socratem ipsum profiteri, dum se adolescentem cum Parmenide iam senem colloquutum in Sophista testatur: refragari autem dicentibus infantem atque omnis disciplinæ fuisse expertem: atque idcirco congressus sermonumque veritatem à Platone in dialogo neglectam hinc apparere neget, huiusmodi veritatis rationem haud quanquam habuisse Platonem saltem aliunde discat: ac præsertim ex Athenæo, qui cum de Platonis ac Xenophontis contentione loqueretur quam in conuiuijs scribendis ostendissent, scribit Phædonem Platonis Phædone, ac Gorgiam Sophistam eiusdem Platonis Gorgia lecto, negasse sese aliquid eorum protulisse vnquam quæ ipsorum nomine traderentur. vt acutè quidem ac falsè Timon quasi Plato τὸ τὸ ἀπῶς, quod est fingo (quanquam interpretem deficit vis omnis dicacitatis) dictus esset, de eo cecinerit.*

† Ath. lib.
11. c. 21.

† ex Laër.
in Plat.

Ὡς ἀνέπαυσε Πλάτων πεπλασμένα θαύματα εἰδένος;

Vt conficta Plato alturus miracula finxit?

Quin Socrates etiam Platonis dialogis quibusdam inspectis dixisse fertur. *ò quàm præclarè de me multa mentitus est hic adolescens? Atque hanc ipsam veritatem in dialogo neglectam optimè significauit Cicero, qui cum ad Varronem scriberet, quem in Academicis quæstionibus loquentem fecerat, Puto (inquit) fore vt cum legeris, mirere id nos loquutos esse inter nos, quod nunquam loquuti sumus: sed nosti dialogorum morem. Atque ex his omnibus satis superque constare arbitror quartum hunc non idcirco desiderari, quia habitæ disputationis rationem habendam auctor ipse existimauerit.*

Itaque

Refellantur veteres quidam Academi.

Aristoteles.

Ptolomæus.

Dercyllides.

Atticus.

Itaque nullo modo probare possum Aristoclis, Ptolomæi, Dercyllidisque sententias: quorum primus contendit absentem illum fuisse Theætetum: idque (si perobscuram eius rationem rectè sum assecutus) ob id potissimum quia *ἡρώσιμος ἐγγύθεν τοῖς ἐκ τῆς ἐλευθερίας διδασκαλίαις*, familiaris, inquam, euasisset eorum qui in redarguentium Schola versarentur: alter vero Clitophontem quod in eo dialogo qui Clitophon inscribitur, Socrates eum indignum iudicauerit cui responderet: postremus Platonem, quod in Phadone idcirco cum Socrate haudquaquam fuisse dicatur, quoniam ægrotaret. has inquam sententias probare nullo modo possum: nam ut omittam superuacaneum esse de absentis persona ac nomine tantopere altercari, cum commentitius fuerit conuentus ille ac disputatio, Theætetum sanè aut eorum aliquem, de quibus isti, absentem statuere nisi temerè non possumus & ineptè. Ac quod attinet ad Theætetum, licet veri rationem habitam à Platone concedamus, res aperta est, si ijs quæ ipse Plato in libro de scientia de illo tradidit, fidem habeamus. Etenim cum scribat Theætetum Socratis tempestate fuisse adolescentulum, vixque puerilia disciplinarum attigisse rudimenta, constat non potuisse aut res graues tractare, quales Socrati, Timæo & cæteris commissas legimus: aut iisdem sine disciplinarum contemptu interesse. His etiam accedit, quod Socrati vix eo tempore perspectus ac cognitus fuit Theætetus, quo illi fuit de vita decedendum: id enim ex eo qui Theæteti nomine inscribitur libro animaduertitur, ubi exponitur Socratem paucis diebus ante mortem cum Theæteto adolescentulo colloquutum fuisse, ac puerilibus quibusdam eum interrogatiunculis compellasse. Quod verò attinet ad Clitophontem, grauiterrasse Ptolomæum certissimum est, neque ob id solum, quod Clitophon dialogus ex quo suam coniecturam atque ad eò vaticinium ducit Ptolomæus, nec Platonis fuisse creditur, nec inter Platonicos dialogos enumeratur: sed etiam, quia si ea ratione statuit absentem illum fuisse Clitophontem, quoniam indignus à Socrate censeretur, cui responderet, cur igitur præclaris de Republica colloquijs admixtus fuisse dicitur? cur requiritur? cur aliqua etiam partes fuerunt ei delatae, quas proximis disputationibus sustineret? cur excusatur, atque eo præsertim nomine quod non sponte absit, sed inuitus? Cur denique Timæo, quem paulò post eximia eruditionis fuisse docet, summisque laudibus extollit; eius qui ignarus ac ne responsione quidem dignus haberetur, partes deferuntur? Platonem etiam absentem faciens Dercyllides absurdus est. neque ea solum de causa, quia nullo modo est verisimile absentis illius nomine seipsū indicare voluisse Platonem, quasi verò aliquas sibimet tuendas imposuisset partes, sed etiam quoniam id quod pro sua opinione attulit Dercyllides, cum tempore non consentit: tametsi enim Plato ijs diebus ægrotasse dicitur, quo Socrates venenum sumpsit in Carcere, non idcirco tamè in absentis loco haberi debet, cum extra carcerem, atque diuerso admodum tempore hæc disputatio habita significetur. Atque in eadem ferè nauis est Atticus, dum absentis nomen vaticinari haudquaquam ausus, aliquem tamen Timæi socium fuisse contendit: etenim si ea vera sunt, quibus propositum Socratis & aliorum congressum, atque colloquium commentitium fuisse probatum est, commentitium

† Apud Procl. pag. 7. ad i. m.

† Pt. apud Proc. loc. cit.

† Derc. ibi dem.

† Apud Procl. p. 7. ante m.

† pag. 7. a. apud Procl.

† lib. 1. de Rep.

† apud Procl. p. 6. ad f.

eum quoque erit quartum illum, qui tanquam absens requiritur, Timæi fuisse socium. Sed iam Porphyrium audiamus, qui rem hanc morali significatione explicans scribit Platonem per huius absentiam quam morbi nomine excusat, κατὰ τὸν ἑσπερῆσαι, officium describere, atque docere nos voluisse prudentibus eruditisque viris ab huiusmodi disputationum cœtu per aduersam valetudinem tantum abesse licere. Verum etsi hæc expositio planum literæ sensum non ita turbat, quemadmodum faciunt superiores, ostendi tamen potest eam Platonis consilio aduersari, ac denique omnino esse repudiendam. repudienda quidè est, quia quamplurima alia sunt ob quæ à disputationibus, licet grauissimis, sine ulla criminis nota abesse licet, ut si quis diuini cultus ac religionis munera pertractet, vel iustitia Reipublicæque administratione detineatur. abhorret autem à Platonis consilio: nam si concedamus ab huiusmodi disputationibus absentes vna in valetudine posse purgari, Platonem suimet immemorè fateamur necesse est, cum Cephalum à nobili illa disputatione quæ paulò ante de Republica habuerat non ob inualetudinè vacare permiserit, sed ut curaret sacra. Iamblichus autem existimauit Platonem à physica disputatione quartum hunc fecisse absentem ut significaret τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποστρέφοντων ἀπὸ τῆς ἀληθείας. Illos, inquit, qui in earum rerum cõtemplatione versantur, quæ sola intelligentia percipi possunt, nō ita affectos esse, ut aptè possint in eas res, quæ sensibus obijciuntur, incumbere: nā quemadmodum, inquit, ij qui in puro lumine sunt educati, ubi specus aliquod ingressi fuerint, ob caliginem ac tenebras cacutiunt: ita eos qui se cõtemplationi tradiderint earum rerum quæ solus animus attingere potest, ubi ad res sensui expositas mentis aciem deflexerint, cæcutire & caligare necesse est. Sed esto res æternas indagantes alieni sint ab ijs rebus quæ sub sensum cadunt: seque etiam abdicent ab iisdem: at qua ratione quartus hic, dum ægrotare dicitur, eum designare poterit, qui in rerum æternarum cõtemplatione versatur? Vident sanè Iamblichus suam sententiam hac ratione euerri posse, atque hinc euinci Platonem per quartum quem ægrotum facit, absentiam, haud innuere voluisse rerum æternarum studiosis caducarum cognitionem esse spernendam: atque ob id è vestigio huic ut occurreret argumento, uiebat excellentiam quoque virtutis ac facultatis illorum qui in rerum æternarum cõtemplatione versantur, morbum & langorem existimandam esse: cum eos ad inferiora infirmos & languentes reddat. Sed hæc opinio, mea quidem sententia, sustineri non potest: nam ut ea præteream, quæ illi ex Ammonio obijcit Proclus, primò eadem qua asseritur, ratione ac facilitate refellitur, quia nimirum illius, qui sublimioribus studijs dat operam, natura non ea est, quæ morbi nomine significanda sit. quare dum ad ea quæ sub aspectum cadunt, conuertere animum recusat, potius benè firmus, atque optimè valens, quàm languens & imbecillus dicendus est. Ut igitur ad eum qui fruatur rerum æternarum cõtemplatione, morbus hac ratione nō est traducendus: sic etiam qui aduersa valetudine detineri existimatur, cõtemplationi deditus censerì non debet. Deinde apertè affirmat Plato hunc quem absentem facit, politica disputationi, dum scilicet

Porphyrius.

Iamblichus.

Rr repeteretur

reperetur, interfuisse: hanc autem si circa ea versari ambigas, quae sensu percipiuntur, haud tamen affirmare possis ea cōplecti, quae & solo animo concipiuntur, & excellentiora sint ijs de quibus in Timæo disputatur. Quamobrem cum politica disputatio praesenti aut acuratio, aut illustrior existimanda non sit, nihil est quod arbitremur quartum hunc induci absentem, ut intelligamus eum qui rerum aeternarum contemplationi addictus sit, à physica disputatione animum auocare debere. praeterea certum est hunc non nisi inuitum pronunciari absentem: quod sanè de eo minimè fuisset enunciandum, qui à rerum aeternarum contemplatione ad naturalia animum conuertere recusaret: hic enim iucundissima earum meditatione oblectatus, sponte potius quam inuitus à physicis conquirendis vacaret. Denique certum est Timæum in Physiologiae studijs maximè fuisse versatum, atque hoc nomine hic à Platone celebrari: quare si verisimilis ac decori in dialogo habenda est ratio, ille qui per huiusmodi absentiam rerum aeternarum contemplationi deditus ab auctore designaretur atque effingeretur, non debuit Timaei socius fieri, ac multo minùs illius partes aut eidem Timæo erant iniungendae, aut ab eo qui planè diuersis studijs detineretur suscipienda. omni igitur ex parte haec Iamblichi opinio videtur absurda. Atque ob id Proclo assentiri nullo modo possum, qui Iamblichum longè melius quàm Porphyrium hac in re sentire contendit. Ammonius verò multa hac de re & conscripsit, partim quidem ut Iamblichi opinionionem euerteret, partim ut ostenderet necessariò pauciores Timaei auditores fuisse constituendos, quàm Politicæ ac proinde iure Platonem à Politicis sermonibus ad Physicos progredientem effecisse, ut quartus hic sese abdicasse videretur. Primum itaque

ἄριστος (inquirit) αἱ ἀκρόσεις οὗτοι σημαντέροι γίνονται, καὶ ὑψηλοτέρων πραγμάτων, τοσοῦτον τὸ μὲν τῆς ἀκρόσεως ἐλασσόντα πλῆθος, μυστικώτερον δὲ καὶ ἀπὸρρητότερον πρῶτον. ὁ λόγος. id est: disputationes quò grauioribus atque sublimioribus in rebus versantur, eò minore auditorum numero constare solent, ac per maius mysterium sententiâsque magis arcanas procedit oratio. Atque ob id statuit disputationi: quae primo de Republica habetur, plurimos interfuisse auditores, & sex inter ceteros proprio nomine appellari: in secundo autem libro in quo Socratis institutio promulgatur, quatuor tantum adesse, qui sermones excipiant. Timæum verò quippe qui potioribus mysterijs continetur, ac magis arcanos sensus persequitur, ut ad Monadem propius accedat, tres tantum auditores retinere. Verum licet senserim hanc Ammonij opinionem à Proclo celebrari, ac cum Galeno etiam magna ex parte consentire, qui initio libri de substantia naturalium facultatum contendit Platonem in Timæo naturalem contemplationem paucissimis auditoribus aperire qui ad scientiam accommodatos sermones percipere valerent, multa tamen efficiunt, quo minùs illi assentiar: ac primum illius ratio Platonis consuetudini parum admodum consentit: Parmenides enim plurimos habet auditores quàm Timæus, cum tamen non de rebus naturalibus, sed de primo rerum omnium principio ac de Ideis differat: proindeque longè secretioribus ac splendidioribus mysterijs constet. Deinde Politia eiusdemque repetitio eadem

Ammonius & Galenus.

† apud Procl. p. 7. m.

† par. 7. ad f. & in seq.

Eadem planè tractant: & tamen in politicos libros longè plures auditores introducuntur, quàm in repetitionem: falsò itaque assumit Ammonius Platonem auditorum numerum minuire solere, cum magis recondita ei sint pertractanda. Id quod ex eo etiam falsum esse ostenditur, quoniam si eo consilio auditorum numerum imminuere, absentemque illum facere voluisset, statim post Timæum, ubi ad Reipublicæ institutionem reuertitur, & historiam illam recenset, vnde normam cogitabat effingere ad quam bellica munera tractanda essent à sua Republica, auditorum numerum augere aebuisset: cum ex Ammonij sumptione Reipublicæ institutio minùs arcanos sensus complectatur quàm Timæus: & oratio eò debeat maiore auditorum numero contineri quò minùs habet mysterij. Cum igitur Plato auditorum numerum non imminuerit, profectò id quod ei tribuit Ammonius, ne cogitasse quidem dicendus est. Addit deinde hic interpretes in libris de Republica summo cum certamine disputari: in Timæo autem remisse ac leniter de Vniuersitate agi, atque ob id minorem in Timæo auditorum numerum fuisse accersendum, proindeque etiam contigisse, ut cum indefinitos illos Politicæ disputationis auditores ad definitum quaternarij numerum redegit: et (id autem in Politica repetitione fecisse Platonem ex Timæi introductione satis constat) deum ad rerum naturalium conquisitionem tres tantum conuocauerit auditores. Sed hac ratio parum admodum mihi probatur: nam libri de Republica (si tres priores exceperis) leuissimo potius quàm summo certamine conscripti sunt: ita ut à Sigonio inter eos dialogos relati fuerint, qui remisso ac perpetuo ferè sermone continentur. Quare nihil est cur hac de causa statuatur Ammonius in Politicis libris magnum atque adedò indefinitum auditorum adesse numerum: in Timæo verò hunc ipsum numerum contrahi. Sed esto libri de Republica summo cum certamine sint conscripti: Timæus autem omni careat contentione: quid praeterea consequitur, cum Plato Eutyphrem, Hipparcum, Philebum, Gorgiam, magnam denique partem dialogorum summa contentione conscripserit, & tamen aut parem aut minorem auditorum numerum ad eos ferè semper traduxerit, quàm in Timæo adesse videamus? Proclus autem, licet ei maximè Ammonij probaretur opinio, tamen dum in eadem explicanda digrederetur, illuc tandem & deuenit, ut existimauerit eos quibus ob animi infirmitatem diuinos sensus percipere minimè licet, ab altioribus conuentibus esse segregandos: atque & id quartum hunc quippe qui sese tantopere extollere non valeret, quantum per se praesens requirebat disputatio, absentem pronuciari. Sed quia videbat Proclus huius absentiam ea ratione purgari, quoniam non nisi inuitus abesse diceretur, atque ob id morbi nomine notari non posse tanquàm praesenti cætu esset indignus, acutè sanè ijs occurrès, ostēdere nitēbatur et inuitus, & ob animi infirmitatē ab huiusmodi cætu abesse potuisse: atque idcirco subtiliter disputabat.

ἔπου δὲ χεῖραν ἔχει καὶ τὸ ἀκρόσιον. ἐκείσιον μὲν γὰρ πᾶν τὸ μείζονος ἡμῶν ἀπελοῦν. ἢ δὲ τῶν τελευτωτέρων ἀποπρωστικῶν, ἀκρόσιον. Μᾶλλον δὲ αὐτῆ μὲν ἔχ' ἐκείσιον. ἢ δὲ ἔ μόνον ἀποπρωστικῶν μείζονων ἀραδῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἀπειρίαν ὡς οὐ γὰρ δέσσει τῆς χειρὸς, ἀκρόσιον. Διὸ καὶ ὁ Τίμαιος, ἔχ' ἐκείσιον τὴν ἀποπρωστικῶν τῆς σωματικῆς τῶν τέταρτων.

Proclus.

ἢ ἕως ἀπολείπειται ὡς ἑσπερος πᾶσι δεικνύσας, ἀλλ' ὡς τὰ μείζω μωροῦ μὴ δυνάμενος. Hoc est. Vbi quoque locum habet propria illum voluntate abfuisse: voluntarium enim illud est quod maiore nobis ex parte prodest: recedere autem a perfectionibus est inuitum: ac potius hic abscessus inuitus est. Quin etiā abscessus nō à maioribus solū bonis, sed etiā in mala se infinita subducens, volūtarij ratione caret. Quamobrem Timæus quoque negat quartum illum sponte abesse ab hoc cœtu: neque enim abfuit veluti omnino alienus ab huiusmodi contemplatione: sed tanquā his qui maioribus sacris initiari nō posset. His, inquā, suadere nitēbatur & inuitum et propter animi infirmitatē abesse potuisse: nobisque non nisi inuitis cōtingere vt à perfectionibus ad ea quae imperfecta sunt dilabamur. Vt propterea quartus hic dum animaduertēret se maioribus sacris initiari nō posse, atque ob id prae animi infirmitate praesentis disputationis mysteria percipere nō valeret, omnino inuitus se abdicauerit ab ea. Verū illud huic opinioni refragatur, quod licet valde sublimis sit Timæi disputatio, non humiles tamen atque obscuri sunt politici libri: sed & rerum copia & nobilitate ipsi etiam vigent, ac proinde eū propter animi infirmitatem absentem hic facere nō decuit, qui politicis sermonibus fuisset accersitus: ac praesertim quoniam eidem partes aliquas delatas simulauit Plato, atque eas sanē, quarū illustres summāeque eruditionis auditores futuri essent, quaeque denique viro & doctrina & nobilitate praestanti, Timæo scilicet, tradita sunt. Sed & illud eandem sententiā labectare videtur quod inopportune admodum eum absentem fecisset, si hac ratione significare instituerat eos qui ob animi infirmitatem percipere non valerent altiora mysteria, nō debere huiusmodi cœtibus interesse: nam si dialogi progressū inspicias, non fuerat adhuc propositū de Mundi procreatione differendū: immo vt Socrates adhuc de Republica instituēda sollicitus videri voluit, ita antequā decerneretur de Natura esse disputandū, multa pro Reipublicae institutione tradita sunt: ac post Timæū etiā quae politicis sermonibus maximē cōiunctū esse in introductione manifestauimus, ad politicas praecipiones reuertitur: ita vt quartus ille qui reliquis politicis institutionibus accitus significatur, dum de Republica agitur, intempestiuē pronuncietur absens, si eo consilio, quo asserit Proclus, id factū esse velis. Ac profectō quemadmodum Cephalum ab Reipublicae disputatione nō antea dimittendum censuit, quā ad contentionem esset deuentum, à quacvacare eū decebat: ita hic, qui iisdem politicis sermonibus accersitus fuerat, si eo consilio erat à Physiologia segregandus quo Proclus censet, eo plane tēpore auocari debuisset, quo inter eos fuisset cōstitutū de physicis rebus agēdū esse. Atque iisdē ferē procellis iactatur Ficinus, cum Proclum magna ex parte sequutus, scribat absentis illius nomine à Platone ostendī non esse cuiuslibet secretioribus interesse. Quanquam enim Orpheus cum de ijs quibus magnū Deorum numerum decantauerat: palinodiam daret, singularēque DEVM statueret, profanos homines ab huiusmodi sermone arcebat, Musaeūque vnum iubebat adesse: ac Trismegistus Mercurius cū de Dei voluntate agere institueret, imperabat Asclepio vt praeter Ammonem aduocaret nemi-

Ficinus.

ret neminem: idque ne diuina mysteria profanis mentibus diuulgaretur: atque ipse denique Plato (ut multa alia huius veritatis exempla taceā in praesentia) cum altiora mysteria attingeret, summa quadam religione cauebat, ne haec popularibus mentibus peruulgarentur, quemadmodū in Parmenide, in Epistola II. ad Dionysium, ac (ne longius uager) in Timæo ipso, dum ad Mundi opificem peruenisset, apertē cernitur: ac propterea fateri oporteat liberalium artium expertes, immo uel leuiter etiam iisdē initiatos ab illustribus colloquijs segregandos esse; quo tamen iure Plato illiberalē ac profanum, aut etiam physica disputatione indignum designauit eū quem dicebam politicae institutioni interfuisse, atque munus aliquod, & id quidem nobile, quōdque Timæo renunciatum postea sit, suslinere debuisset praedicat? cum praesertim, dum eundem testatur inuitum abesse, atque in aduersam ualitudinem reijcit omnem absentiae culpam, eum tanquam ingenuum ac liberaliter institutum commendare uideatur? Et sanē quemadmodum solertissimus Platonis imitator Cicero, cum in libro de amicitia C. Laelium excusare uellet, quod ad hortos D. Bruti auguris (ut moris erat) cum Fannio ac Scaeuola non conuenisset, id totum in aduersam ualitudinem reiecit: cum tamen miris eum laudibus continenter enauerit, atque unum eo tempore sapientem existimatum. inque ipsum omnium oculos coniectos fuisse affirmauerit: ita hunc quem una morbi iniuria absentem facit Plato, ac proinde non iusta solū uerū etiam necessaria ratione excusat ac purgat, hac de causa praesenti cœtu indignum existimare sine temeritate non possumus. Atque iisdem ferē rationibus perfringi Aristoclis opinionem sentias, si hunc uelis arbitratum esse nō ueri (quod improbauimus supra) sed uerisimilis rationem habuisse Platonem in Theatreti absentia commentanda: nam si idcirco absentē illū morbo fecisset laborantem, ut intelligeremus esse Theatretum, qui ppe qui ex Platonis Academia ad redarguentium scholam se recepisset, profectō nō ita erat eius absentia proponenda, ut omni crimine carere, necessitateque potius quā uolūtate accidisse iudicaretur. Omnium autem absurdissimus (mea quidem sententia) hac in re fuit Iulius Camillus. Hic enim in sua illa Theatri Idea existimauit Platonē, cū diceret. Vnus, duo, tres, quartus autem ὀ amice Timæe ubinam est? per unitatē Solem, per dualitatem lucem, per trinitatem materiam in formen & continuis mutationibus subiectam, indiēsque magis ac magis deteriorē euadentē significare, atque ob id etiam, quartum hunc aduersa ualitudine laborantem inducere. Absurdissimus est, inquā, uir iste, tum quia non apparet quō spectet huiusmodi mysterium, aut quo consilio hunc in locum inferatur: cum praesertim suo locō cumulatē satis, rationibusque non omnino obscuris de materiae natura disputetur: tum quia multa de quarto hoc absente pronunciat, uidelicet disputationem de Republica ei esse communicatam: eidem aliquas partes in colloquutionis progressu fuisse iuendas: inuitum abesse ab huiusmodi conuentu, eiusdemque partes Timæo commendari: quae materiae accommodari nullo modo possunt, nisi tamen nouorum monstrorum

Iulius Camillus.

strorum plastrum moliri ac proferre velimus: aut Platonem eos in Phædro contemnentem, qui tales rerum significationes vndique pro libidine aucupari, & extorquere solent, imprudenter contemnamus. Sed cum nullam hic attulerit rationem, qua commentum hoc suum nobis suaderet, atque audacius hac in re philosophetur quàm Philosophiæ leges ferre ullo modo possint, de eo hætenus hoc tempore.

Authoris sententia.

Sed dicit aliquis, quid causæ tandem esse potest, ut quartum hunc simulet absentem, atque eius officium requirat Plato? Porro (ut rem explicemus) animaduertendum est in disciplinis tradendis personarum congressum, atque dialogum ipsum ob id inuentum, vsuque receptum esse, quoniam auctor ipse alicnam personam inducens, non nihil subsidij pro re aliqua explicanda sibi solet comparare. Quod luculenter atque appositè quidem in Sophistis expressit Socrates, qui ut Protagoram ad disputationis congressum prouocaret, dicebat, Ω Πρωταγόρας, μή οἱ διαλέγεσθαι μέ σοι ἄλλοι ἐκλόμενοι ἢ ἂ αὐτὸς ἀπορῶ ἐκείσοτε, τῶντα διασκεψάμεθα. ἠρῶμαι γὰρ παρὶν λέγειν τὸν Ομηρεὺν τό.

Συῦτε δὲ ἐρχομένω, καὶ τε πρὸς δὲ ἐνδοξόν. Εὐπορώ τε εἰ γὰρ πως ἀπαντες ἐσμέν οἱ ἀνδρωποῖ πρὸς ἅπαν ἄρρατ, καὶ λόγον, καὶ διαρῆμα. id est, Ne me putes Protagora aliam ob causam tecum differere velle, nisi ut ea de quibus passim dubito tecum ipse considerem: ex illimo enim præclarè illud ab Homero pronunciatum esse.

Bini vbi conuenerint potior sententia constat. Sic enim expeditiores sumus omnes quicquid a nobis siue agendum sit, siue dicendum, siue denique cogitandum. Hæc Socrates. Ex quibus faciliè animaduertere licet ob id maximè dialogum in disciplinis tradendis esse inuentum, quoniam ficta alieni sermonis atque personæ inductio maximo sit auctori subsidio pro re aliqua explicanda. Verùm quamuis personarum congressus ob veritatis inquisitionem inuentus sit, atque ob id hic quidem docendi confutandique munus tueatur: ille verò erudiendus redarguendū siue introduci soleat; veruntamen interuallo temporis factum est, ut scriptores ipsi quæsito alicuius personæ subsidio ad dialogos interdum exornandos vtantur: interdumque etiam aliud quidpiam efficere moliantur. Cuius quidem rei splendidissimum exemplum in politicis libris Cephalus esse potest; nam siue dimissus postea sit (ut Cicero existimauit) quia non deceret id ætatis hominem tam longo sermone detinere, siue (ut rem paulò plenius attingamus) quia cum in dialogi præludio ad senectutem laudandam Cephalo, ut potè prudentissimo sene, vsus esset, atque in eorum disputationem incidisset quæ & aliqua contentione egerent, & Socratica industria præcipuè regenda essent, nullæ supererant partes, quæ grauissimo huic viro sine decori perturbatione tribui possent; illud certum est Platonem in ipsa disputatione de Republica, siue de Iusto vix vsus esse Cephalo ad viam eiusmodi disputationi patefaciendam. Atque hoc propè ipsum, quod Cephalo præsentia in Politia motus est Plato, quarti huius absentia præstat in Phisicis: vbique enim

ad

ad præparationis munera incumbit: quandoquidem illo ad res dicendas, hoc ad perlegendium animos attentos efficiendos aditum aperit. Etenim cum eximijis grauissimisque de rebus disputaturus esset, omnino etiam faciendum existimauit, ut sub ipso dialogi initio ex rerum dicendarum præstantia nos attentos efficeret: id quod sanè ex simulata quarti huius quæ sermoni præesse alicui debuisset absentia, occasionem arripuit egregiè: siquidem cum dicat Socrates absentia huic partes aliquas mutuo fuisse tuendas, se que optasse ab eo vicissim excipi disputationis conuiuio, atque vniuersam denique prouinciã Timæo commendet, quem sua disputatione tum proprijs tum absentis partibus cumulatissimè satisfacturum, & vniuersos conuiuio lautè excepturum iudicabat, in lauti conuiuij seu splendida disputationis spem nos hac ratione inducit, arificiofissimeque attentionem sibi conciliat. Atque hinc factum est, ut cum Timæus Socrati de absente illo percunctanti respondisset. Aduersa a iqua valetudine laborat: non enim sponte ab hoc cœtu & disputatione abstinuisset: protinus Socrates huius partes Timæo deferre animatus, subdat. Ergo tuum ò Timæe & horum erit officium quarti illius absentis partes implere, ac Timæus statim respondeat. Ita prorsus: sanè nihil quoad fieri poterit, prætermitemus: nam cum lautè abs te heri accepti fuerimus, haud æquum sit, si non pari alacritate, qui hic sumus, te vicissim accipiamus. Atque hoc modo absentis partes Timæi patrocinio committit: ac Timæus suo alio iunque nomine eas recipiens, foreque spontens, ut alacri conuiuio exciperetur, in splendida (ut paulò ante monebam) disputationis spem nos adducit. Et hinc tertium Theorema satis arbitror explicatum, cur videlicet quartum illum superiori disputationi interfuisse, nobis quasi persuasum esse velit, eundemque rursum ab hodierna absentem requirat. Atque ex his etiam eius apparet explicatio quod secundo loco quærebatur: cur scilicet istos enumerauerit: nam cum ex altera parte tres illos vna cum Socrate in hanc quasi arenam traducere oporteret, ob tria quæ supererant pertractanda: ex altera verò quartum absentem facere ad legendium studium excitandum inseruire maximè posset; idcirco, & ut tres istos iam ad Timæum deductos proponeret, & ad quartum illum absentem ostendendum gradatim progredieretur, opportunissimè enumerantur. Quamobrem, licet sine enumeratione sensum ipsum vel primo aspectu ostendere illos potuisset sit verisimile, eos tamen enumerasse, antequam tres illas disputationes proponeret, non modò vitiosum non fuit, sed ad id quod præstare instituerat, accidit commodissimè. Cur autem ex Timæo potius, id enim quærebatur postremo loco, quam ex cæteris absentem requirat Socrates, ex his quæ diximus etiam patere potest: cum constet hic occasionem quasi aucupari, per quam absentis partes Timæo commendare, nosque in nobilis disputationis spem adducere, atque hac denique ratione animos ad suam Phisicologiam allicere possit. Atque ex his quæstiones illas propositæ periodi occasione ortas satis existimauerim explicatas: ac simul ostensum cur Plato hac ratione dialogum ordiatur.

At

Ex dictis explicatur secunda quæstio.

Ex iisdem explicatur postrema.

At verò dum sub ipso quasi ingressu Socrates amicum appellat Timæum, dialogi natura ac genus, quod scilicet disciplinæ tradendæ gratia institutus sit potius quàm ad Sophistas redarguendos, conijcere vtcunque licet: nam cum solet noster auctor ad Sophistarum opiniones euertendas instituere disputationem, semper ferè ironia quadam imbuit Socratem, qua Sophistas, quos colloquijs accersit, beatos, diuinos, admirandos, optimos, lepidū diuinūque caput, atque huiusmodi nominibus appellat, hęcque ratione eos ad suas opiniones proferendas adducit, vt in Gorgia, in Ione, & alijs multis in locis cernitur. At cum ad solidiores disputationes se comparat Plato, ac de proprijs dogmatibus præceptisque ferendis atque sancendis cogitat, frequenter Socratem inuenies ironiæ illius oblitum, eos quibuscum loquitur amicos appellare. Quamobrem dum hic præ dialogi foribus amicum vocat Timæum, disciplinæ gratia institui disputationem coniectare licet. Vt sus est autē conuiuij translatione ad disputationē significandā, tum ut alacris splendidique conuiuij nomine in nobilis disputationis spem nos traducens, arrogantia crimen facilius deuitaret: tum præsertim quia huiusmodi metaphora magis festiuum reddit exordium: quibus rebus in dialogo maximè inseruendum est. Quare hanc eandem metaphoram, vt est accommodata ac festiua, alibi etiam non rarè usurpauit Plato. Nam in Phædro Η Δημοσθέν (inquit Socrates) ἤρ' ἀδύνατον ἡμῶν Λυσίας εἰς ἡμᾶς, An videlicet sermonum epulis vos excepit Lysia? sicque etiam (ne in hac re sim longior) tum in Gorgia tum in 1. & 1x. de Republica ab eò factum inuenies. Vt proinde mirum uideri non debeat Ciceroni etiam fuisse familiarissimam. Atque eodem nomine Plato non solum translationibus, uerum etiam fabulis quibusdam ueluti floribus suos libros aspersit, neque enim eo tantum consilio has retulit ad suos libros, ut arcana Philosophiæ sensa antiquo sapientum more conseruaret, sed etiam ut hoc scribendi genus, quod dialogo continetur, magis ac magis exornaret. Sed Timæum audiamus, qui Socrati de quarto illo sciscitanti ita respondet.

Cur utatur conuiuij translatione.

Partic. II.

TΙΜΑΙΟΣ : Ἀδύνατον οὐ γὰρ εἰς ἐκείνους τῆς δὲ ἀπολαύσεως τῆς ξυνοσίας. *Tim. Aduersa valetudine laborat o Socrates: non enim sponte ab hoc cætu & disputatione abstinuisset.* *Tim. aduersa quadam illi accidit valetudo Socrates, non enim volens, & adæta opera ab hoc conuentu abesset.*

Ficinus.

Non. inter.

Benius.

Comm. II.

Hęc Timæus: quibus explicat cur factum esse censeat, ut quartus abesset: & ut absentia causam, quam attulerat, comprobaret, absentemque ipsum ab omni criminis suspicione ac nota liberaret, protinus inuitum ab eorum cætu & disputatione abesse affirmat. Vbi etiam rerum tractandarum dignitatem ac præstantiam tacite indicans & proponens, attentos nos facit: cum enim eas homo disputationes libenti animo cum audire, tum, si fieri possit, obire soleat, quas præclaras futuras existimat, contra uerò

uerò si ab disputatione aliqua excludatur, tunc inuitus atque ægro animo id ferat, cum nobilem eam fore arbitratur; Timæus sanè dum quartum hunc ab hodierna non nisi inuitum abesse testatur, eandem præclaram ac nobilem futuram non dissimulanter ostendit: ut ad eam perlegendam nos propensiores efficiat necesse sit. Hinc uerò colligitur (ut paulò ante etiam monebam) non ea de causa hunc fieri absentem, ut significetur non cuiuslibet esse secretioribus interesse, quemadmodum Proclus ac Ficinus existimarunt: cum enim disputationem de Republica, quæ res satis graues ac præclaras complectebatur, communicassent cum illo: a futura uerò absens promulgetur inuitus, præsentis disputationis indignus existimari nullo modo potest. Perquam autem accommodata est Timæi responsio ad id quod per huius absentiam præstare auctor instituerat: etenim cum absentis partes Timæo deferre constituisset, proindeque (ut diximus) ob lautum conuiuium, quo ipse Timæus Socratem ceterosque cum suo, tū quarti absentis nomine excipere debebat, nos attētos reddere studeret; appositè quidem Timæus inductus est ita respondens, ut Socrates ex quarto illo nihil sibi expectandum intelligeret, ac tandem ad eas partes eidē Timæo deferendas pergeret. Quod sanè ut primūm Timæi responsionem audiuit, effecit Socrates: intulit enim statim.

Part. III. Σω. Οὐκοῦν σὸν ἦρ' δὲ τὸ ἔργον, καὶ τὸ ἔσθ' ἂν δὴ πόντος ἀνάπληρου μέρους. *So. Ergo tuum o Timæe. & horum erit officium quarti illius absentis partes implere.* *So. Tuum itaque & horum fuerit munus quarti illius absentis partes implere.*

Ficinus.

Non. inter.

Com. III. *So. Tuum igitur ac sociorum erit huius quoque absentis partes implere.* Atque ita deferit Timæo aliisque absentis partes, quas Timæus suo ceterorumque nomine recipiens respondet.

Benius.

Τίμ. Πάνυ μὲν οὐδ' . καὶ κατὰ δύναμιν γὰρ οὐδὲν ἐλλείψομεν. *Tim. Ita prorsus. sanè nihil quoad fieri poterit prætermitemus.* *Tim. Omnino. Ne hac quidem in re quantum in nobis erit, quicquid faciemus reliqui.*

Ficinus.

Non. inter.

Com. IV. *Tim. Rectè mones: ac proinde pro virili parte ad hoc munus incumbemus.* Et è uestigio ob receptas quoque partes nos attētos reddit cum subiicit. *Nam cum lautè abs te heri accepti fuerimus, haud æquum sit si non pari alacritate qui hic sumus vicissim accipiamus.*

Benius.

Ficinus.

Part. V. Τί. Οὐδὲ γὰρ εἴη δίκαιον χθές ἔσο σὺ ξενιαδέντας οἷς ἦν πρέπον ξενίοις. μὴ οὐ προθύμως σε τοῖς λοιποῖς ὑμῶν ἀντιφρασεῖαν. *Non enim consensaneum esset nos, qui heri a te pro ut decebat hospitalibus muneribus excepti sumus, non tibi idem officium alacri & parato animo rependere.*

Non. inter.

Haud etenim æquum esset, ut qui heri lautè satis ac splendide nos excepisti, nunc operam nostram in mutuis hospitalitatis officijs desiderares.

Benius.

Com. V. Atque hinc satis constat (vt diximus quoque supra) quarti illius absentia fuisse a Platone commentata, ad attentionē voluntariamque legentium conciliandā. Quod quidem verissimū esse ex eo etiā perspicitur potest, quoniā Timæus non ita absentis partes impleuit, vt rem aliquā definitam eius nomine

mine suscepit peragenda, quemadmodum Critias & Hermocrates pro-
suis partibus tuendis singulatim fecerunt: atque ipsemet Timæus etiam præ-
stitit, ut suo muneri satisfaceret: sed tantum in prouinciam sibi impositam
omnem curam cogitationemque conferens, ac summam eruditionis dicendi-
que copiam in eo exponens: quæ omnia lauti conuiuij nomine hic tacite polli-
cetur. Et idcirco cum absentis partes Timæo deferens Socrates, hac ratione
splendidum ex eo conuiuium requirat, dubitari non potest quin huiusmodi
absentia attentionis gratia fuerit excogitata. Nam peculiari aliqua ac certa
disputatione absentis officio minimè satisfecisse Timæum, apertum est. Etenim
quemadmodum Critias veterem Atheniensium historiam ex Solone recen-
suit: atque Hermocrates ex huiusmodi historia ideam ac normam ad quam
decorè belli munera tractari possent, Socratis Reipublica perscribendam, vel
etiam institutos ciues ad Rempublicam illam deducendos recepit: (hoc enim
declarabitur suo loco) ita Timæus, ut hominis qui ad Rempublicam traducen-
dus erat, natura atque ingenium vel a primis incunabulis perspicua fierent,
a Mundi origine exorsus ad hominis usque naturam deuenit. At verò lautum
conuiuium, seu potiùs splendidam disputationem nobis ab eo expectandam
significasse Timæum ex eo constat, quoniam dum se lautum a Socrate receptum
affirmat, parem in eo excipiendi pollicetur alacritatem. Vbi ut arrogantia
crimen vitaret, alacritatis, qua Socrates excipiendus erat, nomine, nos in
splendida disputationis spem artificiosissimè inducit. Lauti verò conuiuij no-
mine, quo Timæus se ac socios à Socrate exceptos affirmat, iterationem in-
telligit eorum quæ in Piræo una cum Glaucone aliisque, nonnullis de Repu-
blica disputauerat Socrates: sicut paulò infra constabit. Sed iam tempus ri-
deri posset, ut ad Platonicos nonnihil rediremus, ac (quod in prima verborum
particula fecimus) ea persequeremur, quæ de his postremis orationis quasi
membris prodiderunt. Sed hoc (si me audias) minimè est hoc tempore necessa-
rium: isti enim partim insistentes ijs quæ ex Pythagoricorum sententia de ni-
meris attulerunt, multa de iisdem adhuc deque tribus illis molitoribus Mū-
di planè intempestiuè tradunt: partim ex verbis frigida quedam amicitiae
praecepta extorquent, quæ mirificè etiam cum Poëtarum fabulis miscent:
nihilque denique minùs inuestigant atque ostendunt quàm Platonis consiliū
& artificium. Vt enim plerique veterum Poëtarum interpretes literis atque
ocio abutentes, Hesiodum, Homerum, Poëtasque alios allegorijs (id quod ex
Eustratio in primis est animaduertere) caeterisque huiusmodi rationibus ex-
plicabant: ita non rarò Academici isti solidis Platonis decretis artificiosoque
contemptis, mysticas interpretationes sectantur. Atque idcirco fortasse Pro-
clus hoc ipso in loco cum facile animaduerteret se intempestiuè atque
insolenter in his fabulis ac nugis vagatum esse, suam quasi culpam aut depre-
cari aut imminuere uellet, assererat tandem; Ταῦτα μὲν γυμνάσια περὶ τῶν
αὐτῶν τῶν ἀγαθῶν δὲ δὲ τῶν ἀγαθῶν ἀπορίας ἐκ τῶν ἀπορίας αὐτῶν εἰκονικῶς ἐμφανίζονται. Hæc
quidem veluti ludicræ exercitationes proferantur in medium ante
rerum contemplationem, quippe quæ in huius exordijs ad imagi-
nis speciem illucescunt. Sed profectò meliùs fuisset culpa carere, quàm
eam

eam aut deprecari, aut tam leui causa obtentuque excusare. Interim ve-
rò dum lautum huius conuiuij nomine Socratis disputationem, immo verò suū
ipsius industriam ac solertiam author ipse cōmendat, dialogi usum atque
opportunitatē agnosce: si enim ipse author alienam personā sustinere non
videretur, sed αὐτοπροσωπῶς, ac natiuo quasi vultu doceret, potuisset quidē
politicos libros ex rei subiectæ præstantia atque vtilitate laudare: at rerū
eruditionē ac copiam, quæ hic lautum conuiuij nomine proponuntur, sine
arrogantiæ crimine, legentiumque stomacho ne indicare quidē potuisset.
At cum alienam personā subeat, & Timæum splendidè à Socrate receptū
significet, quasi alienam laudē nobis patefacere sibi esset consiliū, artifi-
ciosè, id quod alibi etiam ab eo factum animaduertes; propriæ industriæ
& eruditioni laudem querit. Quod M. Tullius etiam, ut fuit solertissimus
Platonis imitator, factitasse inuenies. Etenim cum in priore libro de diui-
natione sub Quinti persona multa attulisset, quæ ad diuinationem confir-
mandam facere viderentur, demum in posteriore libro antequam his omni-
bus pro diuinatione euertenda responderet, accuratè fratrem, clarisque &
illustribus exemplis disseruisse, atque ex Stoicorum quos sectaretur decre-
tis optimè eorum sententiam defendisse contendens, proprium ingenium &
eruditionem non mediocriter commendauit. Atque eadem sanè industria
tum in secundo de natura Deorum, dum Cottam eruditionis & eloquentiæ
nomine tantopere celebraret, tum in libris de Oratore, dum Crassi atque
Antonij eloquentiam ac sapientiam diuinis propè laudibus extolleret,
propriæ existimationi ac gloriæ consuluisse facile ostendi posset. Sed cla-
rius ex primo de legibus sumpto exemplo res illustrabitur vniuersa. ete-
nim cum in Phædro ex magnifico platani illius præconio plurimum hono-
ris ac laudis Platonis nomini accessisse videretur, ecce tibi M. Tullius, qui
ex Mario occasione desumpta, Arpinatū quercū ingenio satā, ac dum lati-
næ loquerentur literæ nunquā defuturam sub fratris persona amplissimis
verbis exponit: quibus sanè non minùs appositè ingenij & eloquentiæ lau-
dem quæsiuit, quàm acutè Platonis elegantiam artificiumque imitatus sit.
Hic autem ubi in græco codice habetur ἡμῶν ἀντιπροσώπων, noua quidem, sed
tamen erudita videri possent quæ habet Henricus Stephanus in notatio-
nibus in Platonem: contendit enim legendum esse ἡμῶν ἀντιπροσώπων, cuius rei
rationem si quis eam cognoscere cupiat, poterit apud eum legere. Nos e-
nim interim cū ea lectio nihil ferè immutet de sententia, verborum con-
textum prosequemur, ubi Socrates cum Timæum audiuisset parem in cō-
uiuijo alacritatem polliceri, sic aiebat.

- Part. VI. Σω. Ἄρ' οὐδ' ἐμνήσατε ὅσα ὑ-
μῶν, καὶ ὅσα ἐν ἐπιπέδῳ εἶπεν;
So. Non recordamini quæ vobis, & Ficinus.
quàm multa tractanda proposui?
So. Nunquid igitur meministis quanam & Nou. inter.
quibus de rebus iudicta a me sit disputatio?
Com. VI. So. Num itaque meministis quanam & quanta vobis explicanda proposui? Benius.
Verborum sensus planus est: sed cur Socrates hæc illis reuocet in memo-
riam, suboscuro. Vt igitur authoris consiliū aperiamus, sciendū est Plato-
nem quippe qui lautum conuiuium, immo copiosam disputationem, tacite polli-

politicus, nos attentos effecerat; nunc quaenam huiusmodi conuiuij dapes esse debeant, immo quid disputatione proposita exponendum sit, manifestare instituisse. Et quoniam ea quae in libris de Republica fuerant pertractata, quaeque proximis Timaei, Critiae, Hermocratisque disputationibus explicanda erant, ad quendam veluti scopum (hic autem in introductione ostensus est fusiùs) dirigebantur vniuersa, idque nos tum ob personarum quae in hos dialogos introducebantur, tum ob temporum & locorum varietatem, quibus conciliabantur congressus, latere facile poterat, idcirco Plato horum dialogorum consensum patefacere, atque ea quibus ipsi continentur, ad propositum finem reuocare constituit. Ergo politicos sermones quos decori tuendi gratia ijs ipsis personis commendare non potuit, quae in proximos accersenda atque introducenda forent; ijsdem saltem per Socratem ab exordio repetitas simulat primum: tum verò ex rebus quae in hac repetitione disputata fuerant, dicendorum argumenta elicit, vel certe ex superiore repetitione elicitam fuisse monet ac recollit: ad extremum has tum ex illis pendere, tum ad certum aliquem finem haec omnia referri ostendit: atque hoc pacto politicos sermones posteris Timaei, Critiae, & Hermocratis disputationibus artificiosissimè coniungit. Dum igitur hoc in loco Socrates introducitur dicens, Num itaque meministis quaenam & quanta vobis explicanda proposui, nullo alio consilio introducitur, nisi ut simul ac Timaeus responderit, cupere sese ea breuiter recenseri, quod firmitus habeant in memoria, Socrates occasione arripit, qua & politicas disputationes strictim attingere: & caeterarum quae consequi debebant, argumenta recognoscere ac ponere valeat: cum praesertim opportunè etiam accideret, ut quos paulò ante splendidi conuiuij nomine attentos fecerat, iam pulcherrimo rerum dicendarum ordine & consensu patefacto, vniuersa eaque huius disciplinae via comòstrata, dociles efficere posset. Vbi verò ait Timaeus Quae & quanta, animaduertendum sanè est politicas disputationes, si res praclaras quidem fuisset complexae, sed quae tamen per paucos viderentur, non ex omni genere perfectas appellari potuisse: sicut contra nec rerum copia fuisset satis ubi praecleara ac nobilis non apparuisset rerum quae tractabantur materia. Quare ut intelligeremus omnibus numeris eas disputationes esse absolutas tum ob rerum praestantiam ac dignitatem, tum ob copiam & vbertatem laudem ibi quaesitam significauit Socrates. Cui Timaeus, ut ad Epilogum quasi ansam praerberet, respondit.

Partic. VII.

Τίμ. Τὰ μὲν μεμνήμεθα ὅσα δὲ μὴ, σὺ παρῶν ὑπομνήσεις.

Tim. Partim quidem recordamur: partim verò tu si exciderint suggeres. Tim. Quaedam succurrunt: quae vero minime, tu praesens in memoriam reuocabis.

Ficinus

Non. inter.

Benius.

Comm. VII.

Partim quidem meminimus: partim uerò ipsemet nobis suggeres in praesentia. Ac protinus, ut ad Epilogum magis magisque ei pateret, aditus addidit.

Ficinus.

Part. VIII.

Μᾶλλον δὲ, εἰ μήτι σοι χαλεπὸν ἔξ ἀρχῆς ὄξε βραχέων πάλιν ἐπαύξῃ αὐτὰ, ἵνα βεβεωθῇ μᾶλλον παρ' ἡμῖν.

Immo verò, nisi molestum sit, breuiter illa nobis ab exordio repete, quo magis ea nobis constent.

Non. inter.

Immo verò, nisi molestum fuerit, rem totam ab ipso initio breuiter persequere, ut animis nostris firmitus inhaereat.

Immo

Immo verò nisi tibi molestum sit ac graue, ea omnia breuiter recensere Benius. velim, ut nobis firmitus habeant in memoria.

Com. IIX

Et ob id statim Socrates Epilogum aggreditur. Verum dum eiusmodi Epilogo aditum sibi comparat Plato, significat Timaeum ac caeteros partim quidem recordari (ut scilicet ne tantos ac tales viros in tam illustri disputatione segnes atque obliuiosos describeret: proindeque auditoris partes probè ostenderet conseruatas) partim aliqua eis è memoria excidere potuisse: nimirum, ut dum se ea tenere omnia non profitentur, modestiam illorum exprimat, atque Epilogo viam muniat. Dum verò breuem repetitionem, atque illam ab exordio postulat, eius Epilogi formam describit qui aut vnus, aut praecipuus in disciplinis desiderari solet. etenim dum orator non modò ad breuem rerum enumerationem Epilogum refert, sed eius subsidio & auditorum erga se beneuolentiam confirmare, & eorundem animos permiscere, & res denique ipsas aut amplificare aut extenuare studet, philosophus ad ipsam rerum enumerationem, nisi tamen aliud suadere videretur morata oratio cui maxime in dialogo est inseruendum; Epilogum retulisse contentus est. Quamobrem cum Plato ad res memoriae consignandas uti velit enumeratione, atque hinc statim dissolutum horum dialogorum consensum ac nexum quasi resarcire, appositè eo nomine politicae disputationis Epilogum efflagitauit Timaeus, ut quae exposita essent, in eorum mentibus firmitus insiderent. Haecenus autem satis superque constare arbitror duo illa quae ab initio hic praestari dixeram, fuisse peracta: etenim attentos nos fecit Plato: ac simul opportunitatem nactus est, qua dicenda tum statuere possit, superioribusque coniungere: tum dialogorum de quibus loquuti sumus, consensum, ac quasi structuram reficere. Atque illud quidem praestitit in lauti conuiuij seu potius splendidæ disputationis spem nos adducens: hoc autem ad Politicæ Epilogum aditum sibi comparans. Cuius etià Epilogi auxilio ut primum abditum seu dissectum eorum dialogorum nexum atque consensum instaurauerit, dociles etiam nos efficiat necesse est. Neque uerò quemadmodum attentos effecit auditores, ac dociles etià reddidit, ita ad eorum sibi studium ac beneuolentiam conciliandam magnopere iudicauit sermonem esse conuertendum: siquidem beneuolentia non erat ab ijs exigenda, qui in Philosophiâ incumbentes, non dignitate auctoritateque persone, sed rerum ipsarum praestantia allici debent. Quanquam, ut constabit infra, ad beneuolentiam etià sibi apud illos conciliandam, licet aliud agere videretur, orationem conuertit, dum Timaeo ac socijs, quorum virtutes, merita, atque dignitatem tantopere extollit, futurae disputationis prouinciam imponit. Atque his explicata sit prima exordij pars: in qua ne quid praetermississe videatur, quod cum interpretis munere omnino coniunctum esse videatur, non possum non magnopere à Carolo Sigonio dissentire, dum in libro de dialogo Platonem alitius atque ab aliena re Timaeum exordiri affirmat: nam cum ad amicos sodalesque conuersus Socrates non sine verborum lepore ac venustate mutuum ab eis conuiuium requirat, ac statim breuissimo politicae Epilogo proposito ad eorum inuentionem properet, quae ab illis in posteris dialogis explicari desiderat: atque ipse etiam Epilogus ille sit, ex quo tanquam

Plato defenditur à Sigonio.

tanquã ex fonte tres proxima disputationes deriuantur, profectò cur Timæi
 aliùs atque ab aliena re exordium duxisse affirmaret, non habuit. At ve-
 rò (vt Sigonium, si quo modo possim, excusẽm) Plato antequam Timæi
 ipsius disputationem aggrediatur, tum in politico Socratis epilogo, tum in
 graui illa Critiæ historia, tum in huiusmodi alijs, quæ ab illis vltro citroque
 hac in re dicuntur, Timæum sociosque detinuit. Detinuit (fateor) sed tamen
 non in aliena re detinuit. Nam si rem totam ex his quæ alibi demonstrata sunt,
 recolamus, animaduertemus profectò politicos libros, Timæum, Critiam, atque
 Hermocratem ad certum finem referri: præcipuè autẽ historiam nõ præpara-
 tionis modò, sed rei etiam subiectæ locum obtinere. Et sanè cur Plato Timæi di-
 sputationem ita cum Atlantico (in hoc autem historiam in Timæo intermissã
 suscepit Critias) cõiunxit atque implicauit: curue ipsum Timæum non in pro-
 prio, sed in alieno dialogo, in Atlantico scilicet, suam orationem concludere ac
 perorare voluit, nisi vt cum hominem iam in Timæo procreatum, à Critia sus-
 sciipiendum, atque ad explicandæ historiæ normam informandum, siue alia tan-
 dem ratione excolendum statuisset, atque ita denique affectum, ad Socratis
 Rempublicam ab Hermocrate, sicut à principio disertis verbis edixerat, per-
 ducendũ esse institueret, hæc omnia optimè inter se coherere, eundemque finẽ
 spectare ostenderet? Sed ne in re aperta longior sim, iam ad Græcos paulisper
 reuertamur, atque ad Proclum in primis, qui dum absentis illius partes Ti-
 mæo deferri sentit, atque idcirco minui numerum auditorum, multa de nu-
 merorum perfectione † tradit. Hæc igitur, etsi alicui fortasse non iniucunda
 acciderent, ipse tamen ne aprum fluctibus potiùs quàm syluis appingere cum
 illo videar, omnino prætermittam, si tamen vnum attigero. Nam dum ait
 numerum eò maiorem vim & authoritatem habere, atque ἀρχώτερον, esse,
 quò ἑγγυτέρω τῆς ἀρχῆς ἔστι quò, inquã, propiùs accedit ad initium, hoc neque
 fortasse simpliciter atque vniuersim verum est, cũ numerus binarius ternario
 cõparatus, ac quinarius septenerio imperfectior sit; neque cum ijs consentit,
 quibus ex Pythagoreorũ sententiã Hierocles nobilis Pythagoricus perspicuis
 verbis nõ modò ternariũ sed et quaternariũ in primis et septenariũ binario et
 quinario illustriorem atque celebriorẽ facit dum illud esse ait, τῆς αἰδῆς
 διακοπῆς, sempiterni rerum ordinis fontem, & (vt loquitur Pythagoras
 ipse) παρὰ ἀενάου φύσεως fontem perennis naturæ: hoc ἀμῆτωρ ἢ παρθένος, ἢ πῶ
 τῆς μονάδος ἀξίαν δ' ἀτέρας ἔχον matre carens & virgo, ad Vnitatisque digni-
 tatem proximè accedens dicitur: illud rursus τῆς δεκάδος δυνάμει, ἢ τετραδ' ἀνώ-
 τῃ ἑμφάτι, ἢ διμυρῶν ἡδ' ὀλῶν ἢ αἰτία, Denarij vis atque potestas, primò so-
 lidam figuram referens, opifex & causa Vniuersitatis (id autem quo tandẽ
 consilio asserat & an iure asserat non est huius loci) hoc τῆς πάντων δυνάμει
 σωέχον ἢ ἰδιώματα κἀλλίστα ἔχον, coërcens rerum omnium virtutes, atque pul-
 cherrimas optimasque proprietates continens. Sed & planè ἐκστατικῶς, atque
 adeò fanaticus est Proclus dum physicè ac Theologicè explicat ea, quibus
 statim Timæus suo sociorumque nomine Socrati mutuas disputationum epu-
 las pollicetur: nam & Deorum conuiuia, & diuinæ iustitiæ providentiæque
 præcepta hinc eruere studet, quæ hoc in loco nihil omnino ad rem faciunt.

Quid in pro-
 positus verbis
 Proclus.

† pag. 8. an-
 te m.

Quæ

Quæ verò hic habet Porphyrius, dum moraliter locum exponit, & τοῖς φίλοις
 ἐπὶ ἀλλήλων χεῖναι πάντα ἐπιμένειν ἔντε λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ, ἢ τὸ εὐδαιμόνιον,
 αὐτοῖς περιάγειν εἰς τὸ ἀνθρώπῳ τὸ εὐδαίμονον ἀναπαύσασθαι, amicos, inquam, alium
 pro alio oportere perferre omnia, ac munera tum verbis tum re ipsa subire: &
 quod illi præstare nequeunt implere atque perficere contendit, cum per se ve-
 ra sunt, si honestatis finibus eiusmodi munera coërcantur; tũ non vsque adeò
 inopportuna videri possunt: præsertim verò quod ad dialogi decorũ, quod ex
 personarum moribus maximè oritur, traduci queunt. quanquam ne nimis
 otiosi videamur, ne in istis quidem est quamobrem immoremur. Iamblichus
 verò quippe qui absentem illum ἀνώγειν ceteris præstantiorem esse statuerat,
 eosque designare, qui cum in ijs occupati sint, quæ sola intelligentia percipiun-
 tur, rerum naturalium studium fastidiunt, ad hæc congruenter explicat cur
 eius partes Timæo iniungere velit. Docet itaque res naturales, etsi ab ijs quæ
 vere sunt, procul absunt, harum tamen similitudinem quandam referre: ac
 propterea physicam contemplationem diuinã quodammodo esse participem
 eiusque ἀναπαύσασθαι, siue supplementum esse. vt proinde eo absente qui re-
 rum diuinarum cognitione imbutus erat, supplementum à Timæo petatur,
 quippe qui in naturalibus versatus erat. Sed vt omittam hanc ἀναπαύσασθαι re-
 rum diuinarum, ad attentionem conciliandam, quam ibi captare demonstra-
 uimus, omnino inopportunam esse, præsertim si non à proprio germanòque ar-
 tifice (vt vult Iamblichus) sed spurio ac suppositio, & in imaginibus effectis-
 que res tractetur, hæc expositio per ea quæ à principio de absente hoc scripsi-
 mus, explodi potest: ac præsertim quòd nullo modo potuerit Plato absentis il-
 lius nomine, quem infirmum fecerat, eum designare qui in rerum diuinarum
 studio totus esset. Sed & illud quoque addi potest, quod eandem sententiam
 euerit. Nam paulò post Socrates contendit Timæum non modò in rerum
 naturalium contemplatione versatum esse, verum etiam ad summa totius
 Philosophiæ fastigia conscendisse. Quamobrem non erat cur à Timæo tanquã
 Physico ἀναπαύσασθαι illi exquireretur, atque eo præsertim nomine, quòd non
 nisi adumbrata quadam rerum diuinarum tractatione absentis partes imple-
 de essent. Dum verò Socrates socios percontatur tenerentne memoriã quæ
 differenda proposuisset, Proclus more suo tradit hos secundorum Deorum ima-
 ginem referre: atque ita nonnulla de memoria inserit, quæ tum in Vni-
 uersitatis opifice, tum in secundis illis Dijs, tum in animis reperiuntur. Quæ
 tamen nihil omnino pertinent ad sententiã. Id quod etiam accidit in ipsa Ti-
 mæi responsione quam nõ solum moraliter cum Porphyrio, sed Logice, Phy-
 sicè, Theologicè (& vt semel dicam) alijs quoque sensis siue intelligentijs no-
 tionibusque simul admixtis exponit & complet. Vbi statim etiam Timæi
 verba quibus hortatur Socratem ad Politia Epilogum faciendum, miris
 quibusdam commentis atque adeò fabulis onerat Ethnicus iste: quæ
 tamen cum nihil planè ad rem faciant, piget sanè pudetque referre.
 Iam itaque nugas istas valere iubeamus, ac si placet, ad ipsum Epilogum
 progrediamur, quem noster Socrates hunc in modum aggreditur.

Porphyrius.

Iamblichus

& Proclus
 rursus.

Σω. Ταῦτ

Part. IX.

Σω. Ταῦτ ἔστι. χθές που ἦν ἂν
ἔμοῦ ῥηθέντων λόγων ὡς πολ-
ύας, ἢν τὸ κεφάλαιον, δια τε καὶ
ἔξι ὄρων ἀποδρῶν ἀρήσει κατε-
φαίνετ' αὐ μοι γανέδοι.

So. Faciam, ut iubes, eorum, qua hesternæ die de Republica disputavi, sum-
ma erat & caput qualisnam & ex quibus viris mihi optima videretur.

Comm. IX.
SECUNDA
PROœmij
pars.

Iam succedit secunda proœmij pars: in qua, ut alibi monui, Socrates Epi-
logum facit eorum, qua in Piræo cum Glaucone atque alijs nonnullis de Re-
publica disputauerat: quæque in Vrbe vna cum Timæo, Critia, Hermocrate
atque alio quodam ἀνωνύμῳ, qui nunc absens pronuntiatur, à capite arces-
serat. Cur verò Epilogum hunc faciat, ac statim ferè à Reipublicæ institutione
ad Mundi ortum totiusque Physiologiae tractationem deueniat, quæ tanto
intervallo distita inter se videntur, ex Platonicis (ut ipse profitetur) sic expli-
cat Foxius. Nam quemadmodum in Rep. ordo quidam ac status quo
ipsa administratur describitur: sic etiam in Mundi ortu & constitu-
tione διακόσμησις quædam, idest ordinatus pulchërque ordo effectio-
nis demonstratur: & quidem, ut Proclus cæterique Platonici affir-
mant, causa cur breuiter de Republica Socrates quædam retulerit,
ea est, quòd sicut perfecta Respublica cuncta in se complectitur sub
vnius imperij administratione, ita quoque Vniuersitas cum varijs
ex partibus constet, vna est & perfecta: ideòque vnaquaque in Re-
publica rectè constituta pulcherrimus quidam ordo obseruatur, at-
que in ipso etiam Vniuerso eiusdem Reipublicæ imago relucet.
Quod eleganter Aristoteles in libro de Mundo ad Alexandrum ex-
primens, Vniuersitatis constitutionem Reipublicæ cuidam compa-
rauit. Hæc Foxius: quæ etsi ingenio fortasse nõ carent, Platonis tamen consi-
lium minimè attingunt, id quod (ut omittam hunc ordinem ab illo prorsus
abhorreere quem ipsemet Plato ꝑ affert) & libro quinto ostendimus, dum de
introductione & œconomia huius dialogi ageremus: & infra nõ vno in loco
ꝑ demonstrabimus. Etenim cum Politici Platonis libri vna cum Timæo,
Critia, & Hermocrate ad vnum eundemque scopum miro quodam ordine ac
nexu referantur: hic verò ob personarum, temporum, locorùmque varieta-
tem hætenus planè lateat, Plato ad institutum nexum consensumque reti-
nendum, seu commonstrandum, Politicæ institutionis Epilogum faciendum
indicauit: ut ab hoc subinde tanquam à fonte quodam reliquarum huiusmodi
disputationum argumentum deriuaret: ac tantarum rerum seriem nobis an-
te oculos poneret. ob id igitur ait. Summa disputationis hesternæ erat
Respublica qualisnam mihi, & ex quibus viris optima fieri posse vi-
deretur. Hic autem diu multumque mecum ipse dubitavi, an quemadmodum
ea quæ in hoc Epilogo habentur, ad libros de Republica omnino pertinent:
atque hic à Platone ad propositum consensum instaurandum afferuntur so-
lùm, & (ut breuiter dicam) vno preparationis munere videntur fungi; ita

Ficinus

Nou. inter.

Benius.

ꝑ part. 12. se-
quentis li-
bri.
ꝑ comm. 14.
29. & 38. se-
quentis libri.

ego

ego huiusmodi Epilogum sicco pede omnino pertransire deberem. Nam quo
minus id facerem, multa me retardabant: ac primò quidem, quòd Plato
paulò post in hocmet dialogo antequam aggrediatur disputationem de Na-
tura, affert non pauca de Reipublicæ institutione: quæ sanè facilius percipi ac
teneri potuissent, si quæ iam hoc in libro traduntur in eandem sententiam,
paulò fusius tractata essent. Deinde verò quia ita accommodatè hoc epilogo cõ-
cludit ea quibus ibi Rempublicam informarat, ut nõ modò commodissimam
nobis ansam præbeat politicæ illius institutionis explicandæ, verum etiã quo-
dãmodo ad id faciendũ inuitare atque ad eò allicere videatur. Ad extremum
illud etiã his omnibus accedebat, quo (ut verè fatear) cõmouebat vehemen-
ter. Nam cum Aristoteles mira quadã sagacitate huius Reipublicæ decretis
peruestigatis, eadè in suis politicis libris frequentissimis cauillis atque repre-
hensionibus insectetur, operapretium me facturũ existimabã si Platonẽ (ubi ra-
tio ita postularet) ab huiusmodi calūnijs vindicarb. Cum præsertim eodẽ tem-
pore varia grauissimorũ virorũ iudicia de Platonis Republica agnoscere pos-
semus: maxime verò Nazianzeni, Augustini, Chrysostomi, aliorumque san-
ctissimorũ patrum: qui siue interdũ institutiones illas nonnihil probent: siue
perstringant atque vrgeant, non possent sine magno pietatis fructu audiri.
Verum vsque ad eò prolixi sunt politici Platonis libri, tanta etiã rerũ varie-
tate, dogmatũque nouitate continentur, denique tot difficultatibus impediti
sunt, ut cum immensum propè naturalis contẽplationis campũ sim ingressus,
noui huius operis exitũ planè desperem. Ergo si quæ in singulis huius epilogi
capitibus continentur, explicatè ac distinctè declarauero, à reliquo munere
omnino abstinebo. Idque eò libentiùs faciam, quòd ea omnia quæ à Platone
de Poëtis ac Poësi cum alibi, tum præsertim secundo, tertio, & decimo de Re-
publica traduntur, iam alibi pro virili mea complexus sim, atque cum Aristo-
telicis compararim. quæ verò ad Religionem pertinent, in primo & tertio li-
bro attigimus non paucis: tametsi ut breuitati studeremus, atque eadem sæpe
repetere ne cogeremur, multa etiã in Timæum, hoc est in proprium locũ, rei-
cimus. itaque in Timæi progressu persequemur cætera. Est enim hoc argumẽ-
tum grauissimis multorũ concertationibus plenum, & cum ijs etiam valde
coniunctũ, quæ ad vitã & mores atque ad rem Christianã faciunt: ut propte-
rea prætermitti haud debeat. Nunc venio ad Platonis epilogum. In quo pri-
mum declarat summã disputationis habitã superiori die fuisse in eo positam
ut ostenderet qualisnam et ex quibus viris Respublica videretur optima. Vbi
sanè dum dicit ἔξι οἱ ἄνδρῶν ἀρήσει, Ex quibus viris optima, tum Reipu-
blica materiam, tum formam, tum denique finem ipsum indicauit. Mate-
riam quidem dum dicit ἔξι ἀνδρῶν, ex Viris: Certum est enim homines pro-
priè esse id ex quo tanquam ex materia Respublica constituitur. Nam do-
mus, mœnia, artes, leges denique ipsæ ad materiam informandam ac tuen-
dam pertinent potius, quàm materiae locum obtineant. Ac proinde iure Ari-
stoteles in sua Politia ꝑ cum ciuitatem ex materia describeret, nihil aliud ef-
se dixit nisi ἡ πόλις ἡ ἀπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ciuitatem, inquam, multitudinem. Formam
verò designat Plato dum dicit οἱ ἄνδρες, Quibus. Nam statim ac certi homines

ꝑ l. 3. c. 1.

Tc

pro

pro Reipublica usu ac fine deliguntur, ac certis institutis formati definitis numeribus distribuuntur, Reipublicae materia suam formam ac speciem obtineat necesse est. Iure igitur non ex Viris simpliciter constitutam esse dixit: sed ἐξ ἰσῶν ἀνδρῶν, ex viris scilicet debitis institutis ac disciplinis pro numeris ratione expolit. Et ideo Aristoteles tertio Politicorum † cum assereret Rempublicam esse institutionem quandam eorum, qui in ciuitate degunt, eandem non modò materiam, verum etiam formam expressit. Denique dum dicit ἀρίστη. Optima. facile etiam significauit finem: quasi non solùm debitam formam ac speciem obtineret si esset optima: verum etiam ea felicitate fruere cuius causa constituebatur. Quanquam cum Respublica tunc omni ex parte absoluta atque perfecta existat, cum ex apta materia & forma constat, dum ait ἀρίστη, id etiam designare potuit quod ex proposita materiae & formae consociatione (compositum appellant aliqui) solet emergere, Potes etiam, si velis efficientem quandam causam intueri: quam etsi non ad eò aperte expressit interpretes, indicauit tamē Plato cū sic scripserit. ἢν τὸ κεφάλαιον εἴη ἐὼς ἢν δὲν πῶν λόγῳ καὶ πολιτείας, Erat summa eorum quae sunt à me de Republica disputata: ubi Socrates descripta Reipublica auctor promulgatur. Vt propterea omnes ipsius Reipublicae causas expresserit. Verum dum materiam attingens, hominum mentionem facit, sciendū est ex duplici hominum genere (quod praesentis negocij interest.) posse Rempublicam temperari: alterum enim est eorum, qui humana vitā ministrant necessaria, in quo genere agricola, aedificatores, atque huiusmodi alij collocantur. alterum verò ex ijs conflatum est, qui ornatu potius inseruiunt ac delitijs quàm necessitati. quo in genere versantur pictores, vnguentarij, ac sexcenti alij. Et de utroque genere loquutus est Plato. Etsi enim inuitissimus postremos huiusmodi homines admisit, admisit tamen. Quamobrem cum secundo de Republica docuisset ciuitates inde originem habuisse, quòd nullus noster sibi sufficiens sit, sed multis indigeat, addebat, Prima verò & maxima omnium indigentia est praeparatio victus: vt & simus & viuamus: habitationis secunda: tertia vestitus & huiusmodi. Atque ita subinde artifices recensuit, quos ad humanam vitam societatemque tuendam necessarios indicabat. Verum cum Glaucō tam exilem ciuitatem, tamque se uero cultu ac victu, molestissime ferret, Socrates cum edixisset non delicatam aut turgidam urbem, sed quietam & salubrem sese instituere: addidissetque hanc vnam Urbis nomine dignam esse, tandem ad maiorem etiam ciuitatem effingendam perrexit, quòd iustitiae cognitionem (verè enim, vt paulò post dicam, iustitiae gratia de Republica disputabat) in ampliori vrbe maiorem haberi posse animaduerteret. Docuit itaque, si amplior ac minùs se uera institueretur ciuitas, multos recipiendos vnius delectationis atque ornatus causa: cuiusmodi sunt Poetae, mimici, pictores, atque alij huius ordinis plurimi. Quod Glaucōnis consilium Aristoteles etiam sectari visus est, dum in politicis † mone-
ret non optimam Rempublicam solùm quaerendam esse: sed eam etiam quae in usum venire possit: quaeque facilius sit & communior omnibus. Constat igitur (vt id quod institueram colligamus) Socraticae huius Reipublicae mate-
riam

viam quam in Epilogo positam docebamur, tum ex illo hominum genere constare, quòd humana vitā suppeditat necessaria, tum ex eo quòd ad ornatum et delectationem est comparatum.

Verum non iniuria miretur quispiam cur Socrates affirmet externa disputationis summam in hac politica disputatione fuisse positam, cum ea omnia quae in libris de Republica traduntur πᾶσι πρῶτον quoddam sint, atque obiter ad iustitiae cognitionem ascita. Nam cum Socrates cum Polemarcho primum qui Cephalo in disputatione suspectus erat, deinde cum Trasimacho, postea verò cum Glaucōne, ac tandem cum Adimanto fusè disseruisset de iustitia; eò tandem deuenit, vt ad ipsam iustitiam tuendam quam miris calumnijs notarant illi, eandem in ciuitate prius quàm in singulis hominibus spectandam moneat, vt ex ampliori lateque mananti illius specie facilius percipi posset eius natura: ac tandem diiudicaretur an verè homini utilis esset nec ne. Et idcirco cum monuisset Socrates impium esse illum qui cum iustitiam vituperari audiat, non eam tueatur quandiu loqui atque spirare conceditur, id sibi pro virili agendum statuit dicens. Ac postquam nos aliter non valeamus, perinde inuestiganda est iustitia, ac si quis non acutè cernentibus literas paruas proculque positas legendas mandasset: deinde animaduertisset aliquas easdem literas esse alibi in maiori quodam loco maiores, atque inde operæpretium censuisset vt eas primò legentes, ita demum minores si eadem sunt considerent. Quo exemplo declarauit iustitiam tum in hominibus singulis, tum in Republica vniuersa reperiri: facilius tamē cerni in Republica veluti in maiore quodam Theatro, tandemque concludebat. Quare si vultis, prius quaeramus in ciuitatibus quidnam sit: idque deinde in singulis considerabimus, maioris ipsius similitudinem in minoris idea contemplantes. Et paulò post. Si Ciuitatem oratione constitutam inspiceremus, iustitiam quoque & iniustitiam videremus. Quo facto spes erit facilius cognoscendi quòd quaerimus. Hac igitur de causa politicam disputationem tanquam πᾶσι πρῶτον suscepit: saepe tamen interim monens ea omnia iustitiae gratia tractari. Quare IV. de Republica, (vt alia loca multa praeteream, in quibus id ipsum testatur) cum de civili sapientia atque fortitudine disputasset, statim de duabus alijs virtutibus acturus, Duo (inquit) restant consideranda, temperantia scilicet, & cuius gratia omnia indagamus iustitia. Et ideo cum iustitiam paulò post in Republica spectasset, eam iam tandem in hominem intuendam esse monebat, vt constaret an iustitia vel potius vna iustitia ad bene beateque viuendum conferret. Iure igitur dubitaret quispiam cur Socrates contendat summam externae disputationis politicis disputationibus contineri. Et sanè antipitem me diu habuit haec res. Verum libris de Republica attentius inspectis, ac cum hoc Timaei Epilogo diligenter collatis, deprehendi tandem Platonem verissime ibi de Iusto ex instituto egisse, & tamen iure optimo in praesentia non in Iusto, sed in Reipublicae institutis constituere eorum summam, quae ait se de Republica hesternae die disputasse.

Dubitatur de vniuersa epilogi summa.

Ad tollendā
dubitatiōē
propositam,
epilogūmque
explicandū
apertius, ex-
ponitur Poli-
ticorū libro-
rum artificū
& œconomia

Quod ut facilius intelligatur, non ab re erit politicorum librorum argumen-
tum atque *διανομία* paucis dilucidare: ita enim non solum tollitur hac du-
bitatio, verum etiam totius epilogi materia, ordo, artificium denique ipsum
commodius intelligitur.

Platonica Reipublica argumentum atque *διανομία* non una ac certa, sed
varia ac lubrica visa est multis. Sed si paulò accuratius rem expendamus,
comperiemus profectò in hoc omnino positam esse. Cum Socrates una cum
alijs nonnullis Cephalum offendisset, inter ipsas ferme salutationes longævum
illum senem prouocauit, ut de senectutis commodis atque incommodis dispu-
taret. Quod breuiter ille quidem, sed grauitè omnino ac sapienter fecit: ita
ut M. Tullius deinde ad præclarum illum de senectute librum scribendum eo
tanquam seminario usus sit. Ergo cum Cephalus sub disputationis finem iu-
stitiæ mentionem fecisset, Socrates ut se discendi cupidissimum semper osten-
dit, ne ullam rei benè gerendæ occasionem prætermitteret, statim interroga-
uit Cephalum quid de iustitia ipsa sentiret, quidue planè eam esse duceret. Ve-
rùm cum Cephalus discedere cogeretur, Polemarchus, atque alij subinde
nonnulli eius partes suscipientes, de Iustitia, & an hæc ad benè beateque vi-
uendum pertineret, acriter contenderunt, maximam primi ac secundi libri
partem hac contentione occupantes. Neque tamen rem confecerunt, immo
tot tantisque eam dubitationibus implicarunt, ut iniustitia potius ad beatam
vitam pertinere videretur. Dum ergo in ijs angustijs versarentur: Socrates
monens quæstionem grauem esse, atque hominis acutè cernentis, rationem
tandem qua commodius transigi posse iudicaret, eo exemplo aperuit, quod no-
bis ipsi paulò ante obijciebamur, nam aiebat. Quoniam nos aliter non
valemus, non aliter iustitiam inuestigandam opinor, ac si quis non
acutè cernentibus literas paruas proculque positas legendas man-
dasset: deinde animaduertisset aliquas easdem literas esse alibi in
maiori quodam loco maiores: atque inde operæpretium censuisset
ut eas primò legentes, ita demum minores si eadem sunt confide-
rent. Quare statim intulit. Dicimus ne Iustitiam hominis vnus esse?
Dicimus totius Ciuitatis? Planè. Ac Ciuitas nonne maior vno virò?
Maior. Fortasse igitur Iustitia amplior in maiori inest, faciliòrque est
cognitu. Quare si vultis priùs quærimus in ciuitatibus quidnam
sit: idque deinde in singulis considerabimus maioris ipsius simili-
tudinem in minoris Idea contemplantes. Scitè mihi loqui videri-
ris. Si Ciuitatem oratione constitutam inspiceremus, iustitiam
quoque eius & iniustitiam videremus. Fortassis. Quo facto spes
erit facilius cognoscendi quod quærimus. Maximè. Hac itaque Iu-
stitiæ inuestigandæ ratione exposita ad ciuitatem progressus est effingen-
dam: ut cum tandem iustitiæ effigies in Republica veluti in magno quo-
dam speculo apparuisset, facilius in minori agnosceretur: atque ita demum
decerneretur an ad beatè viuendum esset necessaria. Rempublicam igitur
tum in reliqua secundi libri parte, tum in tertio ac quarto formauit. cum-
que animaduertisset iustitiam in Republica esse quandam moderati im-
perij

perij *Ἐπιλογῆς*, & *κατὰ φύσιν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων κατὰ φύσιν*, in qua vi-
delicet suas quisque partes & cognosceret & obiret, ad hominem tran-
stulit hanc iustitiæ rationem, statuítque in homine iustitiam esse illà har-
moniam symmetriamque virtutum, qua omnes affectiones atque cupidi-
tates rationi obtēperarent, ac singula partes singula vitæ officia sapiēter
constatēque tuerentur. Interim verò optimo Reipublicæ statu inuento,
atque homini accommodato, cæteras gubernationis formas, in quibus ab
optima discederent, inuestigare instituēbat, ut eadem similitudine varias
hominis affectiones agnosceret, in quibus ipse quoque a iustitia atque ra-
tione deflecteret. Sed dū id aggreditur in ipso quinti libri initio, ecce tibi
Adimantus interpellat eum quod non benè explicasse videretur ea quæ in
quarto de vxorū filiorūque cōmunitate attigerat. Ergo in hac explicā-
da quintū, sextum, & septimum librum consumpsit, ostendere contendens
communiorē illam tum vtilē esse, tum fieri posse: modūque præterea quo
fieri deberet (id autem fecit philosophico ingenio custodem effingens) ex-
posuit. Statimque libro octauo & nono intermissam *ἡμετέριον πο-
λιτικόν*, de prauis, inquam, rerum publicarum gubernationibus pertexuit
disputationem, & sub decimi initium suscipiens sua de Poëtis sententia, quam
in secundo ac tertio tulerat, explicata, tandem in reliqua decimi parte
de præmijs & pœnis tum huius, tum alterius vitæ, ac de immortalitate a-
nimi egit, simulque iustitiæ laudes iniustitiæque vituperationē (ut scili-
cet quæstionem ab exordio positam explicaret) persequutus est. docēs bea-
tam vitā iustitia atque virtute ipsa parari. Hoc est, si res diligenter exa-
minetur librorū illorū argumentum: hæcque totius illius disputationis
διανομία & ratio. Quibus positis, iam ad epilogum reuertamur, ac dubita-
tionē paulò ante allatā diluamus. Ergo verissimè quidem Socrates, ante-
quā ciuiles institutiones attingeret, de iustitia agebat: quærebátque an in-
iustitia (quod aduersarij contēdebāt) an potius iustitia esset necessaria ad
benè beateque viuendū: atque idcirco etiā ad Remp. instituendam descē-
dit, ut in maiore quadā idea Iustitiæ vi ac natura cognita eandē deinde
posset in homine agnoscere: quod & fecit politicū illud *πᾶσι πᾶσι*,
Iusto nēpe accommodans. Ita ut præcipuus scopus omnino sit Iustus, quæ ad-
modū idemmet Plato frequenter monuit. Verum Socrates in hoc Epilogo
simulat se repetisse Timæo ac socijs non quæ de Iusto disputarat, sed quæ
de Republica. Ita ut quod fuerat *πᾶσι πᾶσι* & aduentitiū in illis libris, *ἔργον*
atque argumentū ipsum fuerit in repetitione. Quod præterquam quod ex
eo constare satis potest, quoniam Plato in libris de Republica passim reuo-
cat in memoriā se politica illa iusti causa attingere, in Epilogo uerò nihil
de Iusto meminit: sed sēper ait se repetitione illa & iteratione formasse
Rēpublicā; ex eo etiā apertissimè intelligitur, quòd in hoc epilogo ea om-
nia omittit, quæ in primo libro, magnaque secundi parte de Iusto disserit:
quæque extremo quarto & decimo de eodē tradit, dū ad iustum traducit
sermonē uniuersum, atque iustitiā ad beatam uitam necessariam esse cōclu-
dit. Contra uerò ea colligit, quæ inter secundum & sextum librum Iusti
gratia

Tollitur du-
bitatio.

gratia de Republica interiecerat. Nam ea quae in quinque postremis libris traduntur, non omnino pertinent ad civitatem instituendam, sed partim ad diluendam calumniam qua Politiam illam non solum inutilem esse, verum etiam commentitiam atque ἀδύνατον, obijciebatur partim ad διέξοδον, quo ἡμαρτη μέγας gubernationes, atque ab optima politia discedentes affert, ut ea similitudine hominis affectiones à iustitia & ratione declinantes agnosceret: partim denique, ut quae de Poëtis tradiderat, paulò vberius exponeret. Ita ut haec ad Epilogum non oporteret reuocare. Ergo ut ad rem redeam, septem epilogi huius capitibus septem planè capita colligit, quae iam antea (ut dixi) & interiecerat tanquam παράρτην secundo ac sexto libro, & postero die repetitionis ἐξοδὸν effecerat. Ut quamvis in libris illis praecipuus scopus sit Iustus, repetitionis tamen argumentum quo totus hic epilogus nititur, sit vna Reipublica institutio. ac propterea ut in epilogi sine contendit nihil planè de hesternâ illa disputatione, quoad tamen compendio liceret, praetermissum esse, ita iure optimo ait Socrates. Summa disputationis hesternae erat Reipublica qualis mihi & ex quibus viris optima fieri posse videretur. Sed iam Timaeum audiamus, qui Socrati repetitionis illius summam commemoranti respondet.

Part. X.

Τί. Καὶ μάλα γὰρ ἡμῶν, ὃ Σώκρατες, ῥηθείστα πάνσι κατὰ τὸν νόμον.

Ti. Nobis certè omnibus valde probata sunt o Socrates quae dixisti.

Ficinus.

Tim. Et hac quidem Reipublica forma ex omnium nostrum sententia praclare explicata est a te.

Non. inter.

Comm. X.

Tim. Ac summopere quidem Socrates nobis probata sunt omnibus quae dixisti.

Benius.

Haec Timaeus. Quibus ut Socratem ad ea breuiter pertextenda seu potius indicanda prouocaret quae hesternâ die recensuerat, declarat ea sibi ceterisque omnibus valde fuisse probata. & restè quidem. Cum enim ea libenti animo tractare quisque soleat, quae suo ingenio inuenit, idque apud eos alacrius quibus sua valde probari intelligit, iure Timaeus, ut ea suggereret Socrates, communem omnium approbationem attestatur. Quamobrem Socrates etsi per se satis animatus, his calcaribus admotis, rem nulla interposita mora aggreditur. Non malè autem Plato noster verisimile tuetur, dum Timaeus quasi optimè sociorum mentes ac iudicia explorasset, non modò suo, sed aliorum quoque nomine illam politiam probat. Nā ut infra apparebit, Timaeus ac socij statim atque a Socrate, iterata illa Reipublicae institutione audita, discesserāt, multa vtro citroque de eadem disseruerant. Atque idcirco Fannius apud M. Tullium in Laelio cum simili praetextu uti non posset (res enim de qua erat agendum, non antea in sermonem venerat: sed improviso ponebatur) aliam verisimilis ac decori tuendi rationē inijt, Quare Pergratum (inquit) mihi feceris, spero item Scaeuolae, si quemadmodum soles de ceteris rebus cum ex te quaeruntur, sic de amicitia disputaris, qualem extimes, quae praecipua des. Vbi etiam Cicero, ut erat verisimilis ac decori apprime studiosus, peropportunè statim fecit Scaeuolam respondentem, Mihi verò pergratum hoc erit: atque id ipsum cum tecum agere conarer, Fannius

Fannius anteuertit. Quare vtrique nostrum gratum admodum feceris. Quae Ciceronis industria in eodem quoque libro eluxit postea, cum diceret Scaeuola. Tu verò perge Laeli: pro hoc enim qui minor est natus, meo iure respondeo. Et in libro de Senectute ubi, Gratiſſimum nobis (inquit Laelius) ut pro Scipione pollicear, feceris Cato, si quoniam volumus & speramus quidem senes fieri, ante multò a te didicerimus, quibus facillimè rationibus ingrauescentem ætatem ferre possimus, Dum enim ait, ut pro Scipione pollicear, ac caeteras eius mundi quasi officij vias frequentat, omnino efficit ne alter temerè videatur alterius uoluntatem ac studium polliceri. Sed ad Socratem redeamus, qui cum de Timaeo audisset sibi caeterisque ualde fuisse probata, quae ab ipso breuiter iterari postularant, statim epilogum aggreditur his uerbis.

Part. XI.

Σώ. Ἀρ' οὐκ οὐ τὸ τῶν γεωργῶν ὄσων τε ἀλλὰ τεχνῶν πρῶτον ἐν αὐτῇ χωρὶς διαλόμειται ἀπὸ τοῦ γένους τῆ τῶν προπολεμῶντων;

So Principiò agricolas caeterosque artifices a militibus separauimus.

Ficinus.

So Nonne agrorum, omniumque aliorum artificum genus principiò distinximus ab eorum hominum genere penes quos futura esset prior belli pars?

Non. Inter.

Soc Nonne agricolas aliosque opifices prima ipsa institutione ab ijs separauimus, quos ciuitatis propugnatores esse uolumus?

Benius.

Com. XI.

Hoc est, quod primo loco ad Epilogum reuocat Socrates. Quod, mea quidem sententia, non ita omnino accipiendum est, quasi praecipiat separatim agricolis caeterisque artificibus degendam esse vitam: quemadmodum & Aristoteles de Sacerdotibus decernit, & ante eum Platonius Critias (ut uidebimus) apud Aegyptios, ac prisca temporibus apud ipsos Athenienses factum esse docuerat: (hoc enim de agricolis praecipue & custodibus per se constare satis poterat, quorum priores rei rusticae & colendis agris, posteriores rei bellicae, ciuitatisque custodiae destinatae) sed ad munera functionesque intuetur: in quibus neutrum alterius munera obire permittit, ac partes attingere. Et quamuis verè statuisset Socrates ut milites seu custodes a caeteris omnibus separatim uiuerent, quemadmodum tertio de Rep. ad extremum legitur, tamen neque hoc tradiderat à principio politicae institutionis, unde epilogum & se exorsum esse profitetur, & omnino ordiri debuit, ne ordinè perturbaret: neque de agricolis explicatè id praeeperat. Ergo (ut dicebam) magis pertinet haec separatio ad functiones: decernitur enim ne agricola aut cuius alius artifex militum officia tractet: aut contra milites aliud quam suum munus exerceant. Quam rem tradit Plato in secundo de Republica statim ab ipsa Reipublica institutione ubi etiam fuscè huius rei causas persequitur, omninoque efficit singulis singulas artes esse tractandas. Potissimum uerò (ut multa praeream) suam hac de re sententiam expressit cum per Socratem & Adimantum diceret. Ageret ne melius aliquis vnus omnes simul artes, vel singuli singulas? Singuli singulas. Atqui & hoc manifestum esse existimo, quòd si nobis in alio quodam negotio occupatis oportunitas alicuius operis praeterit, eiusdem perit & actio. Patet. Non enim

nim quod faciendum est, facientis otium expectare vult, sed necessitas cogit facientem opus ipsum obseruata semper occasione prosequi. Neesse est. Ex his patet singula fieri & plura, & melius, & facilius, quando singuli singula secundum naturam occasione seruata ab alijs cessantes efficiunt. *Meminit autem in Epilogo agriculturum primo loco, proprioque nomine ut epilogus institutioni omnino responderet. Nam ut hac ars ad vitam ciuitatemque tuendam praecipue est necessaria, ita de ea primo loco mentionem fecerat, caeteras subinde artes pertexens. Similiter etiam agricolas ac caeteros artifices a militibus peculiariter atque nominatim memorat separatos, quoniam licet nullas artes misceri permittit, id tamen grauissimis verbis, ac praecipua cura praeciperat militibus. Quare aiebat. Nonne ad pugnandum isti sufficiunt quos narrauimus? Non, si quidem tu atque omnes recte superiora concessimus, cum urbem constituentem in hoc conuenimus impossibile esse vnum plures artes bene exercere. Vera loqueris. Certamen bellicum nonne artificiosa facultas est? Est & maximè quidem. Nunquid igitur de bellica magis quam de coriaria est curandum? Minimè. Prohibuimus autem ne corarius opera simul aggredere- tur agricolæ, vel textoris, vel architecti, & in sua dumtaxat arte versari praecipimus, ut opus ipsius quamoptimè conficeretur: singulisque alijs singula pro cuiusque ingenio tribuimus, ut quisque id vnum ad quod natura ducit, aggrediatur, ociùmque a caeteris agens ac tēporis opportunitate seruata optimè illud efficiat. An verò parum quid interest vtrum bellica rectè peragantur necne? An fortè vsque adeò facilè hoc studium, ut possit quis bellicosus simul vir esse & agricola vel corarius, vel alius aliquis artifex? Lufor quidem talorum, vel alearum nullus quidem idoneus esset, ni a pueritia studium illi arti adhibuisset, sedulusque incubuisset. Et scutum quidem accipiens, vel alia quaedam militaria arma & instrumenta vno die idoneus miles erit in quouis certandi genere: aliorum verò instrumentorum nullum aliquem artificem faciet, vel athletam, neque vtile erit illi, qui in eo studio peritus non fuerit & sufficienter exercitatus. Preciosa admodum instrumenta essent. Nonne quanto maius custodia opus est, tanto maiori otio indigebit arteque & exercitatione maiori? Ita existimo. *His atque alijs huiusmodi quæ deinceps habentur, statuit ut milites caeteris omnibus muneribus relictis praecipuo quodam studio in suis exercerentur. Ut mirum videri non debeat a militibus peculiariter separatos agricolas caeterosque artifices memorari. Atque hac etiam de causa factum est ut custodes praecipue a caeteris omnibus habitatione quoque (id quod eminens fortasse & quoquo modo spectare potuit in epilogo) separarit. Dum verò hic agricolas atque alios artifices a militibus seu *περὶ πολέμωντων* diuidit, intelligendum est duplex militum seu propugnatorum genus fecisse; alterum quod peculiari nomine φύλακον, id est custodem appellauit: alterum quod interdum nominat *ἀντι- κεικόν***

*αντικόν, auxiliarium, interdum etiam proprio nomine πολέμων, bellandi peritum. Atque hunc tum auctoritate, tum rei bellicæ laude priori longè inferiorem fecit. Quare in quarto de Republica, cum quandam Iustitiæ formam exprimeret dicebat. Quoties autem aliquis artifex vel alius natura quaestuarijs diuitijs elatus vel multitudine copiæque vel robore, aut eiusmodi alio quoquam εἰς πολέμων εἶδος in militaris, in quâ, hominis ordinem transire conatur, vel πολέμων, cum sit indignus, in *βουλδικὸν καὶ φύλακον* consiliarij scilicet custodisque ascendere dignitatem, & instrumenta vicissim isti præmiaque permutant, aut idem aliquis hæc omnia simul peragere tentat, tunc arbitror huiusmodi confusionem peruagationemque tibi videri ciuitatis totius interitum. *Ἐπισημῶς ὁ πολέμων ἀ φύλακον* militem, inquam, a custode distinguit: & ipsum custodem in eodem quasi gradu habere videtur in quo *βουλδικόν*, consiliarium inquam, constituit. Immo paulo post visus est custodem consiliariumque pro eodem accipere: nam ciuitatem in tres hominum ordines distribuit, *χειμαστικόν, ἀπικουρικόν, φυλακικόν*, quaestuosum, auxiliarium, custodem: vbi pro auxiliario sine dubio militem auxiliarium intelligit: custodem autem, quoniam in superiore gradu statuit eum, videtur pro consiliario accipere: ita ut Ficinus pro *φυλακικόν* non dubitarit consularem vertere, quasi *βουλδικός* & *φυλακικός* idem sint. Et idcirco etiam ipse Plato in quinto de Republica sub initio eos dicebat *φύλακον*, seu custodis nomen mereri *οἱ νόμοις τε καὶ ἀπιδεύματα πόλεων δυνάτοι φαίνονται φυλάξαι*, qui (inquam) leges atque instituta Ciuitatis optime tueri posse videntur. Iam igitur quem horum intelligit hic Socrates militum nomine, quos a caeteris artificibus separauit? auxiliatorésne, an verò custodes, an denique utrosque? Custodes, (ni valde quidem fallor) intelligit; idque tum quia eos non *ἀπικουρικούς* aut *πολέμικούς*, sed *περὶ πολέμωντων* vocat: quibus verè ac proprie non meri milites intelliguntur, ut Ficinus vertit, sed ij apud quos erat praecipua belli administratio: tum quia statim *τούτοις* (inquit) *οἱς περὶ πάντων εἶδει πολέμων* (hic verò pulcherrimè alludit ad *περὶ πολέμωντων* nomen ac *μυθῆς*) *εἰπομένως ἀπὸ αὐτοῦ θεοῦ φύλακας εἶναι μόνον τῆς πόλεως, εἴ τε τις ἐξωδόν, ἢ καὶ τῆς ἐνδον ἰοὶ χειροουργήσων, διὰ ζῶντας μὲν ἀφ' αὐτοῦ τοῖς ἀρχαίοις ὡς αὐτῶν*. Id est, Hos solum, quos præ caeteris oporteret bellum gerere, diximus custodes esse debere ciuitatis: siue externus aliquis, siue etiam ciuis iniuriam inferre conetur: atque ita subiectis iure reddendo mites humanosque se præbere: hostibus verò feroces. Quare si rectè seipsum explicat Socrates, satis superque constat *περὶ πολέμωντων* non nisi custodes esse, quos rei bellicæ, ciuilique administrationi præfecerat. Quamobrem non satis intelligere possum quid sibi velit Aristoteles in sua Politicâ † vbi duas seu potius tres partes efficiens Socraticæ politicæ, hunc locum sic explicat. Diuisit Socrates in duas partes multitudinem habitantium, in agricolas, & in propulatores belli: tertiam ex ijs fecit eos qui consultant atque de liberant: & in quibus summa Reipublicæ constitit autoritas. Verè*

V u

enim

† l. i. c. 4.

enim Plato eos introduxit in suam Rempublicam quos Aristoteles ἀετι-
 λείους uocat: sed in primo loco habuit illos non in secundo: in secundo enim
 ἀπικουεϊκούς posuit: quos tamē a custodibus eodem quasi interuallo relinqui
 uoluit, quo ab auro argentum relinquitur: quemadmodum etiam quæstuo-
 sos ab auxiliarijs distinxit sicut ferrum atque æs distinguitur ab argento.
 Quare callidè (ut scilicet ad insectandum faciliorem haberet aditum:
 necque enim inscitia peccasse eum crediderim) custodes in auxiliarios cō-
 uertit Aristoteles, eorūque munera permiscuit. Nisi tamen qui grae-
 cè est εἰς τὸ πρῶτον μέρος, in propugnantē partem, dicas horum no-
 mine tum custodes tum auxiliarios intelligere: eosque omnes belli propul-
 satores appellare, quod omnibus contra hostes sit dimicandum: cui rei
 nisi de nominibus certare uelimus, non ualde esset cur contradiceremus:
 nam quemadmodum tertio hominum generi quod ex secundo conflat, et
 consultandi munus tribuit, ita eidem primas in re bellica potuit deman-
 dare quasi ἀετιλειοῦ μέρος, propulsatores inquam, non custodis amplius
 et auxiliarij nomine, ut primum fecit, sed solius custodis titulo ad
 hunc ordinem redegerit. Quod si etiam Platonem ipsum pauld obscuro
 modo in auxiliarij ordinem referre uisus sit, ac magistratus etiam ἀπικου-
 εϊκούς alicubi appellarit, immo custodum animis non modò aurum sed
 etiam argentum diuinitus admixtum dicat, cum tamen antea ἀργύριον
 aurum, auxiliarijs argentum dedisset, equidem ne diuinius quàm par-
 est in politicis immorer, non omnino tecum in presentia pugnabo.
 Sed iam audiamus Timæi responsonem, qui annuens Socratis perconclata-
 ti oni, asserit.

Part. XII.

Τίμ. Ναι.

Timæus. Certè.
Timæus Ita.

Ficinus.
Nov. inter.

Benius.

Comm. XII.

Timæus Ita sanè.
 Vbi in pro omnibus responderat antea, ita etiam modò ipse unus con-
 firmat agricolas cæterosque artifices a militibus seu potius a custodibus
 a principio fuisse separatos. Quare Socrates suum prosequitur epilogum
 his uerbis.

Ficinus.

Partic. XIII.

Σω. Καὶ κατὰ φύσιν δὴ ὄντις
 τὸ κατ' αὐτῶν ἐκείνων ἀετιλειο-
 εῶν, ἐν μόνον ἐπιτήδευμα ἐκεί-
 νῃ τέχνῃ, τοῦτους, οὐδὲ πᾶν-
 των ἔδει πολεμῆν, ἀπομεινῶς
 ἀρα αὐτοὺς δὴ φύλακας εἶναι
 μόνον τῆς πόλεως, εἰ τὴν ἐξω-
 θεν, ἢ καὶ τῶν ἐνδονίων κακουρ-
 γῶν.

So. Cum verò cuique quod pro natura
 instinctu præcipue suum est, et singula
 tantum singulis artibus officia tribuere
 mus, illis quoque quos præ cæteris bella
 gerere oporteret, id unū duntaxat, pro-
 tegenda scilicet ciuitatis munus iniunxi-
 mus: et aduersus hesternos hostes, et
 aduersus ciues Reip: euersores: ita ut er-
 ga subiectos tanquam natura amicos,
 mites sint, contra hostes verò prælio
 ferocissimi.

Nov. inter.

So. Et ex natura sua instituto et ratione tri-
 butis, quæ singulis per se cōuenirent partibus,
 unicuique arti unam quandam certamque
 γῆσι.

γῆσι, διμάζοντας μὲν πρᾶξ-
 ῶς τῆς ἀρχομένοις ὑπ' αὐτῶν,
 ἀτε φύσιν φίλοις οἴσι, χαλεπῶς
 δὲ ἐπὶ ταῖς μάχαις τοῖς ἐπι-
 χάνεσι τῶν ἐχθρῶν γλῆνομύεις.

actionem assignauimus, in qua versaretur:
 Eos qui ante alios omnes bellum gesturi essent
 diximus ciuitatis custodes tantum esse oportere,
 seu quis intra ciuitatem, eiusque ditionem
 sine exira illaturus esset iniuriam. ita ut ijs
 qui ipsorum imperio subiecti sunt, utpote na-
 tura amicos (iuri reddundo) mites, humanos-
 que se præbeant: hostibus in pugna aduersis se
 uos atque feroces.

Benius.

So. Cum verò id unum cuique tribueremus quod eorum natura optimè con-
 ueniret, ac singulis proinde artibus singula studia exercitatione (que præ-
 scriberemus: statuimus etiam ut ijs quibus præcipue militandum esset ad
 unius Ciuitatis custodiam incumberent: idque sine aliquis externorum, si-
 ne Ciuium illi infestus esset: ita tamen ut ijs qui parent eorum imperio,
 utpote natura amicos, mansuetè et clementer iustitiam administrarent:
 in hostes verò feroces se præberent ac bellicosos.

Com. XIII.

Cum exposuisset agricolas cæterosque artifices ab ijs fuisse seiunctos
 qui belli administrationem gerunt, hinc iam explicat (neque enim ut opi-
 nor, nouam distinctionis rationem addit priori, sed potius eam ipsam de-
 clarat) quod distinctionis genus fuerit illud: docetque ad munerum fun-
 ctiones pertinere: quia scilicet singuli (ut dicebamus) singulas artes tra-
 ctare debeant, non uarijs se se admiscere. Deinde uerò, quoniam custos
 etiam ex ijs erat unus cui unius tantum rei cura erat suscipienda, decla-
 rat quòdnam præcipue illius esse officium. Quod autem pertinet ad pri-
 mum, non magna eget explicatione; nam præterquam quod significauimus
 supra cur statuerit Plato singulos non nisi singulas artes exercere
 debere, hinc ipsemet totius rei causam indicat: quia scilicet κατὰ φύσιν ἐκεί-
 νων ἀετιλειοεῶν sit tradendum: singulis uerò ἐν μόνον ἐπιτήδευμα sit ἀετιλειοεῶν,
 quod fusè quidem in secundo de Republica (ut nos etiam partim retu-
 limus supra) probauit uerbis illis. Vnumquenque istorum (loque-
 batur autem de agricolis ac cæteris, quos eo usque ciuitati necessarios
 indicauerat) oportet suum opus alijs communicare? uidelicet a-
 gricolam unum uirum quatuor uictum præparare: & in quadruplo
 tempus & laborem in agricultura consumere, atque alijs commu-
 nicare? an potius aliorum cura neglecta quartâ sibi soli partē com-
 parare? præparationem uidelicet alimētorum in quarta tēporis par-
 te? reliquarum autē partium tēporis unâ in construenda domo, aliâ
 in vestitu, aliâ in calceis conficiendis contere: neque curiosè a-
 lijs rem suam cōmunicare, sed ipsum sibi sine alterius auxilio proui-
 dere? Forte hoc modo, o Socrates, inquit Adimantus, facilius esset
 quàm illo. Maxime per Iouem inquâ: absurdum enim. Nā te loquen-
 te confidero nasci nos quidem non admodū similes, sed differentes
 inuicè, singulosque ad singula npera promptos natura produci. An
 nō tibi uidetur. Mihi uerò. Quid autē? ageretne meliùs vnus aliquis
 omnes simul artes, vel singuli singulas? Singuli singulas. Atque &
 hoc manifestum esse existimo, quod si nobis in alio quodam nego-

cio occupatis opportunitas alicuius operis praterit, eiusdem perit & actio. Patet: non enim quod faciendum est, facientis otium expectare uult: sed necessitas cogit facientem, opus ipsum obseruata semper occasione prosequi. Necessse est. Ex his patet singula fieri, & plura, & melius, & facilius quando singuli singula secundum naturam occasione seruata ab alijs cessantes efficiunt. His docuit Plato singulis singulas artes, non multas esse tractandas. Quam sententiam passim tanquam initium quoddam ac fundamentum politicæ institutionis in eorū librorum cursu usurpauit, ac multis etiam modis illustrauit, ut per se quisque poterit animaduertere in illis libris: mihi enim illud interim satis erit recensere, quod ad hanc sententiam comprobandam ex libro de Philosophia desumi potest: ubi à Platone pentathli, seu quinquertij exēplo hoc dogma mirifice illustratur. Etsi enim (inquit ille) pentathlus multis artibus pollet, in nulla tamen ita excellit, quin ijs omnibus cedere debeat, qui singulas tantum artes pro virili complexi sunt. Quare cursoribus cedit in cursu, in iaculando pel-tastis, sicque demum in reliquis exercitationibus ac certaminibus nullum eorum æquare poterit, qui non multis, sed unica sese addixerunt exercitati-
 ni. Quamobrem Aristoteles in primo Politicorum libro † cum probare vel-
 let feminam & seruum naturæ esse distincta, quia is natura sit natus ad ser-
 uendum ei qui viribus pollet: femina viribus sit infirma; ad hoc præcepto-
 ris sui fundamentum confugiebat quod natura nihil facit tale, quale statua-
 rij Delphicum gladium propter inopiam, sed unum ad unum. Vt propterea
 rectè statuat Plato, singulis singulas artes non plures exercendas esse. Iam
 verò quod pertinet ad secundum in quo describit custodum munus, duo
 tradit: alterum quod ex dictis sequitur: eos videlicet unam urbis prote-
 genda curam suscipere debere. nam si singulis singula munera obeunda sunt,
 haud dubitandum est, quin custodi cui tam graue munus est demandatum,
 in hoc vno toto pectore versandum sit. Alterum pertinet ad generalem
 quandam muneris descriptionem ac formam, quod explere debet custos.
 Quæ sanè forma est ut in protegenda ciuitate sit ferox & mitis. Et
 sapienter quidem: etenim ciuitatem (ut ex ipsomet intelligitur) tue-
 ri debet vel pacis officijs, vel bello: et hoc aut externorum, aut ip-
 sorum ciuium iniurias propulsando. Eos igitur qui pacem colunt, amice
 debet excipere, atque *ἡμεῖς δὲ*, mansuetè, inquam, atque clemen-
 ter in iustitiæ administratione (quod munus non admodum expressit in-
 terpres) tractare: propter ceteros verò bellicosus ac ferox se debet ostend-
 dere, ut & eos domare possit, & ciuitatem ipsam tueri. Interim ve-
 rò Timæus confirmat reuera fuisse statuta quæ recensebat Socrates, atque
 ait.

Part. XIV. Τιμ. Παντάπειθον οὐδ'.

Timæus. Ita prorsus.
Timæus. Penitus sanè.

Timæus. Sic sanè.

Comm. XIV. Ac Socrates pergens ait.

† cap. I.

Ficinus.
Non. inter.

Benius.

Σω. Φύσιν

Part. XV. Σω. Φύσιν γὰρ οἱ μὲν τινὰ τῶν
 φυλάκων τῆς ψυχῆς ἐλέγχομεν
 ἀμαρτῆν θυμοῦ δὲ, ἀμαρτῆν δὲ
 λόσσοφον δὲ ἐν τῇ διαφερόντως.
 ἵνα πρὸς ἐκατέρωθεν δύναιτο
 ὁρᾶς παρ᾽ οἱ καὶ χαλεποὶ γα-
 γνησθαι.

So: Duplicem sanè naturam in custodi
 animis residere diximus, & iracundam,
 & philosophico ingenio præcipue ac-
 commodatam: ut rectè in suos mansue-
 ti sint, in alienos autem feroces.

So. Diximus enim, sicuti arbor, ecqua
 natura custodum animi debeant esse præ-
 dii, ut nimirum una & irritabilis iracun-
 daque sit, & una prudens sagaxque ma-
 xime: quò aduersus utrosque homines rectè
 & opportunè humani & feroces esse possint.

So: Ac propterea dicebamus, opinor, custodes ita à Natura effectos esse de-
 bere, ut tum excelso animo sint ac forti, tum sapientiæ virtute excellentes,
 sic enim erga amicos humani erunt ac faciles: in hostes verò fortes atque
 feroces.

Com. XV. Quibus verbis rationem attingit, qua custos pro muneris dignitate se ge-
 rere posset, tum bello in hostes ac ciues tumultus in Republica excitantes:
 tum pace erga amicos ac subiectos: atque eius naturam simul iracundam
 & philosophicam esse debere: sic enim factum iri, ut erga hos mansuetus, er-
 ga illos ferox existat. Totam autem hanc custodis instituendi rationem at-
 que doctrinam tradit Plato in secundo de Rep: eo fermè ordine quo ipsam
 ad epilogum redegit. Nam cum eos enumeraret qui ad ciuitatem erant ad-
 ducendi, tandem ad custodem venit, quem cum docuisset maximè necessariū
 esse Reipublicæ, & à cæteris omnibus muneribus abstinere debere, vniūque
 protegenda Urbis curam suscipere, tandem rationem etiam attulit, qua suo
 muneris satisfacere posset: si nimirum mansuetum atque clementem se præbe-
 ret subiectis, hostibus verò ferocem: & ut id præstare posset, eum à prima
 atate diligenter instituendum, hucque omnem industriam referendam esse
 monuit, ut iracundi simul & philosophici ingenij esset. Atque hanc sanè rem
 cum alijs rationibus, tum præsertim generosi canis cui similem optabat custo-
 dem, illustrauit exemplo, cum sic diceret: Existimas ne differre naturam
 generosi canis & generosi adolescentis ad custodiam agendam? Quor-
 sum hæc utrunque ipforum sagacem esse oportet ad sentiendum, &
 velocem deinde ad insequendum, ac demum robustum cū affecutus
 fuerit, ad pugnandum capiendumque. Opus certe est omnibus istis.
 Atqui audax & fortis sit, oportet, siquidem benè pugnaturus sit.
 Quidni. An verò fortis erit & audax qui iracundus nō sit, siue equus
 siue canis, seu quoduis aliud animal? An non animaduertisti inex-
 pugnabilem esse iram, qua præsentè anima omnis intrepida ad om-
 nia est & inuicta? Animaduerti. Manifestum est qualem corpo-
 re custodem esse oportet. Manifestum. Quinetiam qualem & ani-
 ma: scilicet iracundum. Et hoc. Et paulò post, ne existimaremus ta-
 lem ferocitatem ciuitati fore noxiam, quòd mansuetudinem tolleret, in eo-
 dem exēplo persistens. Nosti enim (inquit) generosi canis hunc à natura
 morem esse ut aduersus familiares & notos mitissimus sit: cōtra ve-
 rò aduersus ignotos? Noui certe. Ergo neque impossibile est, neque
 præter

Ficinus.

Non. inter.

Benius.

præter naturam quod quarimus : talem videlicet esse custodem. Sic apparet. Hæc atque alia, quæ per se quisque recognoscere potest, in hanc rem attulit. Atque hinc ad ea pervexit, quibus statuebat philosophicum quoque ingenium in custode reperiri debere, ac simul distinctis his affectionibus temperari. Quare aiebat. An videtur præterea tibi opus esse, ut qui futurus sit custos, ad ferocitatem illam addat, ut Natura Philosophus sit. Quomodo istud ais? non enim intelligo. Atqui & hoc in canibus intueri licet, quod quidem in bestia dignum admiratione sit. Quale istud? Quem enim ignotum videri grauitur ferre, etsi nihil ab eo mali sit peressus: noto autem blanditur, quamuis nihil boni ab eo susceperit. An nondum hoc admiratus es? Haud hucusque valde animaduerti. Quod autem hoc facit manifestum est. At enim videtur hic naturæ ipsius effectus ingenuus ac verè philosophicus. Qua ratione? quoniam aspectum nulla alia reamicum & inimicum discernit, quam quòd hunc quidem nouit: illum autem ignorat. Nonne igitur meritò dicendum erit discendi cupidum atque studiosum, quòd cognitione & ignorantia discernit domesticum ab extraneo? Erit: quidni? Porro discendi studiosus, & Philosophus idem. Idem. Cur igitur audacter non ponamus & in homine: siquidem aduersus familiares & notos mitis futurus est, philosophum ipsum esse & discendi cupidum oportere? Ponamus. Philosophus igitur & iracundus & velox & robustus natura erit, qui ciuitatis custos optimus est futurus. Sic est omnino. Talis igitur custos erit. Ita Plato: quem egregiè siue imitatus siue sequutus est Magnus Basilus, qui in ea oratione quam habet aduersus iracundos, hanc sententiam sic expressit.

Δεῖ γὰρ οἱ μὲν τὴν ἰσὴν ἀρετὴν ἔχειν ὅτε τὴν ἀγάπην τῆς ἀρετῆς, καὶ ὅτε τὸ μῖσος τῆς ἀμαρτίας. ὅπως ὅπερ μάλιστα χρῆσιμος ὁ θυμὸς τῶν λογισμῶν ἀρεποίητος. ὁ ἄριστος μὲν γὰρ καὶ χειροῖν τοῖς ἀρεταῖς, καὶ ἀανάκλητος τῶν λογισμῶν ὅπως μὲν τὴν ἀλλοτριάν, καὶ φόνον καὶ ὄψιν ἑταγχεῖ μόνος, καὶ ἀρετὰς πᾶσαν ἔχειν δοκῆι. τὸ δὲ σωήδους ἑταγχεῖ καὶ ἐμπελοῦσιν τὸν ἀποπλήσων. αὐτὴ ἀρετὴ ὅτι καὶ ἐμμετρος τῶν φρονίμων τῆς ψυχῆς μέρεσιν ὅρα τὸ θυμοειδὸς ἢ σωεργία. ὁ γὰρ τοῦτος ἀδιάλλακτος ἐστὶ τοῖς ὀπιβάλοις καὶ ἀσπονδοῖς, μηδέποτε τὴν ἀρετὴν τὸ βλάπτον φίλῃ κατὰδεχόμενος. Id est. Pari enim;

opinor, erga virtutem amore atque in scelus odio affectos esse nos docet. ad odium concipiendū iracundia perutilis est vbi tanquam pastori canis, sic illa ratione libenter obsequatur: mitem se amicis ac facilem præbeat: seque ab illa reuocari sinat. Nam canis ad alienam uocem aspectum que toruus est & agrestis, quamuis contrectari se sentiat atque mulceri. notorum tamen atque amicorum uocem & præsentiam ueretur: hanc operam uis irascendi rationi nauat egregiam. nam qui ita sit affectus, nulla ratione potest infidatoribus conciliari, nullum cum ipsis habere commercium: nullum unquam cum ijs qui uirtuti aduersantur foedus inicit, nullam contrahit amicitiam. Haec Basilus: cuius iudicium satis superque omnem Aristotelis calumniam diluere potest, qui libro vii. politicorum † hoc de custo-

† cap. 7. de præ-

† hom. 4. in cap. 2. Arist. Apo. ante f.

de præceptum reprehendere non dubitauit. Nam Chrysostomus qui & ipse alicubi † hoc ipsum Platonis dogma præstringens, Philosophorum Antesignanus (inquit) arma addidit mulieribus, nec quicquam dicit differre hominem à canibus, tum Bernardum, hoc est virum sanctitatis Christianæque sapientia laude clarum, tum Chrysostomum ipsum oppono. siquidem ille in aureo quem de interiori domo librum conscripsit, hanc ipsam similitudinem splendide expressit, hominemque cum generoso cane comparauit: hic autem in eodem planè simili persistens, Macabæorum uirtutem celebravit: idque his uerbis. Nonnunquam & fugientes & latentes secedebant. Postquam autem parum respirarunt, tanquam generosi quidam catuli ex antris exilientes, & è latebris emergentes, statuerunt non se amplius solos feruare: sed etiam alios. Hæc Chrysostomus. Ergo ut ad rem redeam, quemadmodum custodi in Politicis libris unius protegendæ ciuitatis curam demandauerat, ac rationem præscripserat qua tum erga amicos et inimicos in ea tuenda se gereret, tum duplicem illam naturam consequeretur, ita etiam constat hæc omnia eodem planè ordine epilogo perstrinxisse. Et ideo dum sequitur.

Part. XVI. Τιμ. Ναι. Timæus. Proculdubio. Ficinus. Nou. Inter. Timæus. Certè. Benius.

Cō. XVI. Iure optimo Timæus confirmat ea fuisse dicta. Sed quoniam parum admodum fuisse docuisse quid præstare custos, cuiusue naturæ esse deberet, nisi tandem ratio quoque appareret qua talis euadere posset, qualis desiderabatur, idcirco Plato cum duo priora transegisset, concludens, Talis igitur sit custos, ad hoc postremum aditum munire cepit dicens, At quo pacto nutriuntur à nobis erudienturque custodes? Tandemque rem aggressus est, gymnastica prius, tum musica atque alijs huiusmodi disciplinis eum instituens, & hoc est quod subdit in Epilogo Socrates.

Par. XVII. Σω. Τί δὲ τροφήν, ἀρ' οὐ γυμναστικῆ καὶ μουσικῆ μαθήματα σὶ τε ὅσις προσήκει, τοῦτους ἐν ἅπασιν τετραδάει. So: Quid autem de educatione dicemus? Nonne gymnasticis exercitationibus & musica caeterisque decentibus disciplinis eos à nobis institutos fuisse? So: Et quid uerò de ipsorum educatione? nonne statuimus illos & in gymnasticis exercitationibus, & in musica, alijsque disciplinis qua hominem ingenuum decent, omnibus instituti oportere? Ficinus. Nou inter.

So: Quid autem de illorum educatione præcepimus? Nonne ipsos Gymnasticis exercitationibus ac Musica, caeterisque omnibus quibus par erat disciplinis informauimus? Benius.

Cō. XVII Consumpsit autem in institutione, quam hic attingit, dimidiam secundi libri partem, cum tertio ferè toto: idque ea planè ratione atque ordine quem mox referam. Nam eum dixisset custodis institutionem gymnastica & musica contineri, eamque ad corpus, hanc ad animum pertinere, statim à Musica exorsus est. Cumque hanc sermones etiam comprehendere uellet, hos distribuit

tribuit in duas species, nempe in orationem veram & falsam: monensque in utroque erudiendum esse custodem, à falsa incepit. Vbi sanè cum docuisset falsam orationem, quæ fabulas Poëtarumque commentationes continet, magnum momentum habere ad pueros informandos, curandum maxime statuit ut ijs fabulis non nisi ad temperantiam, iustitiam, ceterasque virtutes excitarentur. Atque idcirco etiam præcepit vbinam & quomodo loquendum esset de dijs, de heroibus, præcipue verò de summo Deo: de quo præclare multa: varias interim Hesiodi, Homeri, Aeschili, aliorumque Poëtarum sententias ac dicta examinans & refellens. Tum verò libro tertio hac ipsa ratione expendit multa, quæ ab iisdem Poëtis dicuntur de inferis: normam perscribens ad quam de istis loquendum esset, ne aut effusi nimis ad risum, ac molles efficeremur: aut timore plus quam deceat huiusmodi que perturbationibus iactaremur. Atque hinc etiam declaravit quomodo de hominibus sermo habendus esset. Cum verò tradidisset quæ essent dicenda instituit etiam agere de modo ac ratione dicendi: atque idcirco asserbat. De ijs ergo quæ dicenda sunt, quæue non, satis est disputatum: deinde de dicendi ratione, ut arbitror, est differendum. Quo circa primo loco egit de narratione quæ imitatione caret, tum de ea quæ imitatione conficitur, siue ea mixta esset, siue perpetua: simulque recolens quæ imitanda essent aut non imitanda, decreuit; quo narrationis genere utendum esset. Quibus absolutis. Videtur iam (inquit) o amice, satis de ea Musica parte dixisse, quæ circa orationes fabulæque uerfatur: nam & quæ dicenda sunt & quomodo exposuimus. Statim itaque descendit ad alteram Musica partem, quæ rythmo & harmonia continetur: ostenditque quibus rythmis; quæue harmonia dicendum esset viro temperato. Quibus addidit quæ ad sermonis decorem & venustatem, animique ipsius moderationem pertinent retinendam. Et quoniam ad præclaram morum imaginem exprimendam, non solum Poëtae studium magnum momentum habet, verum etiã pictoris, aliorumque multorum artificum industria, idcirco quæ Poëtis præceperat in huiusmodi imaginibus effingendis, eadem in caeteris illis artibus voluit esse rata. Demumque cum perfecta Musica institutione temperantia, fortitudinis, caeterarumque huiusmodi virtutum cognitione coniunxit, quod custos ex Poëtarum caeterorumque artificum imaginibus non facile virtutum semina atque ignuculos haurire ac concipere posset, qui earundem virtutum naturam ignoraret. Cum verò in ijs omnibus Musica nomine custodem instituisset, ad gymnasticam se contulit, quare aiebat. Nonne tibi videtur finem suum iam sermo de Musica consequutus? Quo enim finiri debet, iam applicuit: oportet enim Musicam in amatoria pulchri finire. post Musicam verò gymnastica exercendi sunt inuenes. Hic ergo cum edixisset corporis exercitationes debere ab animi moderatione ac virtute ipsa proficisci, ebrietatem primum quam acerrimè vituperavit, fugiendam iussit: tum ea cibi copia atque affluentia reiecta, quæ utebantur athletæ; frugalem admodum mensam parauit custodi suo. Atque hoc pacto quemadmodum harmonia varietate sublata, animi aegritudini non le-

niter

niter consuluit, ita etiam ciborum varietate ac copia repudiata, prospexit corporis morbis. Operam quoque Iudicum ac Medicorum monuit parum desiderandam esse, cum horum usus ciuilem disciplinam collapsam esse satis ostenderet. Atque idcirco iudiciorum litigia, & medicamentorum infinitatem exostulans, his artibus modum præscripsit. Interim ad gymnasticam se referens, ea utendum voluit ad animi magis quam corporis robur ac vires comparandas: docuitque qua ratione temperanda esset atque coniungenda Musica & gymnastica exercitatio, ne aut nimis effeminati, aut feri euaderent custodes, sed potius temperati ac fortes. Atque hac planè ratione venationes, certamina, etsi quid tale, attingenda illis decreuit. Tandem tertium librum conclusit docens qua ratione eligendæ sint ij & probandi, qui ita instituendi essent, atque ad Reipublicæ custodiam administrationemque traducendi. Vbi etiam ostendit quibus castris & habitationibus, quæue suppellectili uti deberent, quod optimi euaderent, atque suas partes cumulatè explerent. Hac inquam ratione progressus est in institutione custodis. Ut propterea ex his satis si perque constet, cur in Musica, cur etiam in gymnastica, ac reliquis decentibus disciplinis custodes seu ἀεθρολημῶντες dicat fuisse institutos. Et idcirco his omnibus annuit Timæus: nam sequitur statim.

Par. XIX.

Τί. Πάν μὲν οὖν.

Tim. Valde quidem igitur.

Ficinus.

Tim. Omnino.

Non. interpret. Benius.

Tim. Omnino quidem.

Co. XIX

Quo circa Socrates ad caetera perrexit perstringenda quæ illis subinde at-

textuerat, idque his verbis.

Part. XIX.

Σωκ. Τοὺς δὲ γὰρ ἔτα τραφέντας ἐλέχθη που μήτε χρυσόν, μήτε ἀργύρον, μήτε ἄλλο ποτὲ μὲν εἶν κατῆμα ἐαυτῶν ἰδίον νομίζεν δεῖν ἀλλ' ὡς ἐπικούροισι μισθὸν λαμβάνοντας τῆς φιλακῆς ὡς τῶν σωζωμένων ὑπ' αὐτῶν ὅσως σώθῃσι μέτριος ἀναλίσκῃν τε δὴ κοινῇ καὶ ξυνοδιαιτωμένοις μετ' ἀλλήλων ζῆν, ἐπιμέλειαν ἔχοντας ἀρετῆς διαπαντός, τῶν ἄλλων ἐπιποθεμάτων ἀγνοῦντας σχολῶν.

So. Ita ducatos homines neque aurum neque argentum, neque aliud quidquam proprium aut habere, aut putare statuimus, sed tanquam adiutores publicosque ministros sola mercede contentos esset tanta ab his quos tuentur, exhibita, quanta moderatè uiuentibus sufficere videatur. Stipendio præterea publico in commune uti, volumus, & ad communem inter se uitam impendere: ut caeteris posthabitis omnibus solius virtutis & custodia curam habeant. So. Dicitur porro estis nobis minimè consentaneum esse ut ij qui ita sint educati, existiment vel aurum uel argentum, uel quilibet aliud ad se priuatim & propriè pertinere: sed se custodia mercedem accipere ab ijs qui sua opera & industria coaseruentur, quantum quidem frugis & temperantibus satis esse possit. Illam uerò in communem usum impendant, communemque adeo & facilem uitam cū caeteris mutuo uiuant: ut quidē alijs uiuenti institutis abdicatis, assiduam de uirtute & suo munere præclare obeundo curam gerant.

Ficinus

Non. interpret.

K x

Soc.

Socrates. Statutum est etiam oportere, ut qui ita instituti sunt, neque aurum, neque argentum, neque reliqua huiusmodi bona ad se priuatim reputent pertinere: sed potius adiutorum more ab ijs quos tuentur, ac seruant, custodia mercedem accipiant: atque hinc sane pro moderata vita ratione, neque eam aliter quam in communi consument. Atque ita unius uirtutis suiue muneris studium amplexantes, ab aliarum artium tractatione ab- sinebunt.

Com. XIX.

Exponit autem quo pacto custos, qui sic animo & corpore institutus sit, sese habere debeat erga externa illa bona quae sunt in diuitijs posita: statuitque nihil ei proprium aut possidendum aut reputandum esse: licet ut conuenienter vitam tueri possit, haud permittit illi mercedem, atque stipendia deesse, quae ex custodia referri solent. haec tamen communiter impendi vult ab omnibus, ita ut simul uiuant, atque a ceteris curis vacui unam habeant custodiae atque uirtutis curam. Habentur uero haec in extremo tertio libro ubi cum de suppellectili & domicilijs loqueretur ac communita esse decerneret, haec subiungebat uerba. Quae ad victum pertinent, tanta sint apud eos quantis indigent militares athletae temperati ac fortes: accipiantque ex instituto ab alijs ciuibus mercedis tantum custodiae gratia, ut exacto anno neque desit quicquam, neque superfit. Conferentes autem se ad commestationes, perinde atque in castris, communi uescantur conuiuio. Haec Socrates: qui tandem ut illi argentum atque aurum discerent contemnere, aurea illa uerba intulit. Dicendumque est illis aurum & argentum diuinum a dijs in animo ipso habere: neque humano auro indigere: neque sanctum esse illius possessionem admixtione mortalis auri inquinari. Nempe ex vulgi pecunijs multa impia prouenerunt. Quod uero inest illis, aurum prorsus immaculatum. Profecto solis ipsis ex omnibus qui sunt in ciuitate, tangere aurum aut argentum aut sub tecto suo recipere aut circumferre, vel ex ea materia uiuere nefas. Hoc ergo pacto & sibi & ceteris salutem parerent. Quod uero interponit in Epilogo. επιμελειαν εχοντας αρετης δια παντος τ' αλλων επιτηδευματων αρετας σχολω, Ceteris posthabitis omnibus solius uirtutis & custodiae cura habeant, tanquam ratione apponit qua passim ueluti initio quodam ac fundamento usus est ad illos instituendos: passim enim monuit unius uirtutis uniusque protegendae ciuitatis curam illis suscipiendam esse. Quanquam illius praecipue decreti uidetur habuisse rationem, quod sub finem libri tertij exposuerat de auro diuinitus in custodum animis insito. Ut enim custodibus summam uirtutis curam habendam hic monet, ita in politica praeeperat diligenter custodiendum ab illis aurum diuinitus insitum in eorum animis. Huius autem nomine designabat excellentes custodum uirtutes siue earum semina. ac propterea ob huiusmodi aurum dixerat eos esse tum praeceteris honore dignos, tum aptos ad imperandum, suamque & ciuitatis salutem parendam: quae sane omnia a uirtute proficiscuntur. Ergo cum paulo ante ex quadam Phoenicum fabula suis ciuibus suadendum monuisset, DEVM cum formaret eos, alijs aurum admiscuisse in eorum ortu, argentum alijs, alijs denique aes ac ferrum:

ac primos quidem propter huiusmodi aurum τιμωράτοις apparere, atque idoneos ad imperandum natos esse: secundos ad auxiliandum idoneos: postremos siue ad agriculturam siue ad alias opificum artes tractandas effictos: ob idque primos monuisset ut omnem diuitiarum curam abijcerent, atque eam ad ciuitatem tuendam conuertentes, purissimum aurum suis animis a DEO institutum custodirent; profecto satis constat, quod de purissimi huius auri custodia tradiderat, a quo indicabat ciuitatis salutem pendere, id ipsum planè esse quod hic praecipit de uirtute, dum iubet summopere custodiri. & ideo monebat eos, qui mortalis auri cura mancipati, hoc aurum non custodirent, uel mortalis mixtione fœdarent, ex custodum gradu deturbandos, atque in οίκον υίμου, & agricolas referendos esse, quibus addebat ex hoc vulgi auro sexcenta flagitia, ipsiusque demum ciuitatis eersionem prouenire.

Part. XX. Τιμ. Ελέχθη και ταυτα ταυτη.

Tim. Haec quoque abs te dicta fuerunt.

Ficinus.

Tim. Et haec quidem hunc in modum fuerunt a te explicata.

Non. interpret.

Com. XX

Quibus uerbis assentitur Timaeus: atque ea omnia dicta esse fatetur.

Benius.

Part. XXI.

σω. Καί μὲν δὴ καὶ παλαιω καὶ ἐπεμνήσθημεν, ὡς τοῖς φύσις τοῖς ἀιδρασι ὡδραπλοισι εἴη ζωαρμοσέον, καὶ τὰ τῶν ἐπιπιδυμμάτων πάντα κοινὰ κατὰ τὴν πόλεμον, καὶ κατὰ τὴν ἀλλω διαταξάν δοτέον πάσαις,

Soc. Naturam praeterea mulierum non aliter quam uirorum effingi praecipimus: studiaque omnia tam belli, quam pacis mulieribus esse communia.

Ficinus

Soc De mulieribus uero ista commemorauimus, prouidendum omnino esse, ut ita aptentur atque conformentur, quod ipsarum natura atque ingenium ad uiros proximè accedat: illisque omnibus in rebus, & quae ad bellum, & quae ad omne aliud uita institutum pertinent, communia omnia esse tribuenda.

Non. inacr.

So. De mulieribus autem illud ferme commemorabamus, ea ratione instituendas esse; ut ad uirorum ingenium ac naturam proximè accedant: & cum illis tum cetera uita officia, tum praesertim bellica communiter tractent.

Benius.

Co. XXI.

Tam a custodis seu uiri institutione ad muliebrem transit: monetque famam ea ratione fuisse conformatam, ut ad uirorum ingenium ac naturam, quam proximè accedat, ac cum illis tum reliqua uita officia tum praesertim bellica communiter tractet. Haec autem in quinto libro fusissimè est prosequutus: nam cum in custode effingendo conclusisset tertium librum, statim in ipsius quarti initio soluit dubitationem ob quam ille minus beatus uidebatur futurus; dum illi auri atque omnium huiusmodi rerum possessione interdicebatur: docuitque prouidendum esse, ne aut paupertatis opprimeretur incommodis, aut diuitijs rerumque copia deprauaretur: tali enim moderatione seruata suas partes tueri posse commodius. Hinc Urbis possessionisque finibus constitutis intulit. Si benè educati uiri, moderati euaserint, facile ista omnia discernent: tum alia quotcunque nos in praesentia praetermittimus, tum mulierum, uirorumque coniunctionem & filiorum pro-

creationes, quòd uidelicet oporteat amicorum omnia hæc secundum prouerbiū quam maximè esse communia. Vbi cum nouam hanc rerum communitatem quasi per transennam ac præteriens indicasset, statim ueluti aculeo relicto, quadam instituta perstringens, ac tandem ad hominis iustitiam politica iustitiæ similitudine agnoscendam pergens, quartum librum absoluit. Quo absoluto, cum adhuc longius progredere, ut cætera gubernationum genera, quæ à recta declinarent, recognosceret, Adimantus, quasi ea quæ de uxorum filiorumque communitate indicarat, non rectè siue posita, siue explicata essent, interpellauit eum atque ita aditum illi aperuit, quo ea omnia fusius explicaret. Quamobrem Declinare nobis uideris (aiebat Adimantus) speciemque totam disputationis huius non minimam subtrahere, ne nobis exponas, atque furripere: putâque latere nos, quòd malè dixisti de uxoribus quidem & liberis: constare scilicet omnibus omnia sicut inter amicos communia esse debere? Quamobrem statim Socrates post longam excusationem, atque ad eò tergiversationem (animaduertebat enim quam insolens decretum, ne dicam quæ commenta ac formia, introducere moliretur) tandem aggressus est. Ac primùm antequam ad propositam uxorum communitatem pergeret, decreuit mulierum institutionem a principio texere: ideo enim dicebat. Forte autem operæpretium est postquam integrum ciuile opus expressimus, deinceps quæ sunt mulierum referre: præsertim cum ad hoc ipsum me cohorteris, continuoque monens uirum feminae, non secus ac gregis pastor moderator esse. Sequamur (inquit) generationem nutritionemque quam simillimam adhibentes, consideremusque utrum ita deceat, nec ne. Quonam pacto inquit. Ita. Utrum inter canes gregis custodes feminas ipsas censuimus custodire debere quæ & mares, & una uenari, ac cætera omnia communiter facere. An feminas quidem intus quasi domestica asseruare, tanquam ad forensia opera impotentes propter ipsam catulorum partum & nutrimentum: masculos autem labores subire, omnemque armenti curam gerere? Communiter, inquit, his omnia tribuimus: nisi quòd feminis ut imbecillioribus, maribus ut robustioribus utimur. Vbi sanè cum statuisset uiros ac feminas communibus studiis eadem tractare debere, atque animaduertiret id fieri non posse, nisi eadem ratione nutrentur atque erudirentur, ad eandem feminæ disciplinam tradendam pergebat. Quocirca aiebat. Si ergo feminis ad eadem utemur ac uiris, in eisdem erudire decet. Certè. Musica autem & gymnastica uiros in superioribus erudiimus. Sanè. Mulieribus igitur artes hæc similiter & res bellicæ tribuendæ sunt, ad eademque uti his decet. Consentaneum istud quidem ex his quæ dicis. Et quoniam hæc res in eo tota uidebatur posita, nimirum an fieri posset ut in istis studiis communicarent, & si fieri posset, an expediret ciuitati, has duas quæstiones statim examinauit, tandemque contendit demonstrare id totum fieri posse, & utilissimum esse ciuitati.

Tim.

Par. XXII. Τιμ. Ταύτη καὶ αὐτὰ εἶλετο. Tim. Id quoque dictum est.
Tim. Ita & ista à te dicebantur.

Ficinus.
Nou. int.
Benius.

Co. XXII. More suo confirmat Timæus ea quoque perinde ac Socrates narrabat fuisse constituta.

Par. XXIII Σω. Τὶ δὲ τὸ αὐτὸ παιδοποιίας; ἢ τοῦτο μὲν δὲ τὴν ἀνδρῶν ἢ λέχθρον δὲ μνημόνρον, ὅτι κοινὰ τὰ ἴσθ' γάμων καὶ τὰ ἴσθ' παίδων πᾶσιν ἀπάντων ἐπιθεμῶν μὲν ὡς ἄλλοι ὅπως μηδὲς ποτε τὸ γὰρ ἐνὶ μένρον ἀντὶ, ἴσθ' γνῶσσητο. νομίσωσι δὲ πάντες πάντας ἀντοὺς ὁμογυῖς. ἀδελφοὺς μὲν καὶ ἀδελφοὺς, ὅσοι περ ἀπ' τῆς πατρὸς ἐστὶς ἡλικίας γίνωνται. τοὺς δὲ ἐμ' πατρὸς καὶ ἀπ' ἄλλου, γονέας τε καὶ γονέων πατρῶν τοὺς δὲ εἰς τὸ κῆρρον ἐκ γονέων τε καὶ παίδων ἐγγόνων.

So: An tenetis memoria quæ de procreandis liberis diximus? forte uerò ob rei ipsius nouitatem firmiter tenuistis. Communes quippe nuptias liberoque statuimus, ut nemo natos suos diserneret; sed omnes ab omnibus consanguinei existimentur, dum æquales ferme nati fratres, sororesque uicissim se iudicant. maioribus uerò patrū uel auorum reuerentiam exhibent: erga minores autem tanquam filios & nepotes afficiuntur.

Soc. Illud uerò quòd de liberorum procreandorum ratione diximus propter insolentem quandam nec habentis auditam opinionem memorabilius atque illustrius, nunquid animis uestris subit? scilicet communem matrimonij consuetudinem communesque liberos esse oportere, omnibus omnium ordinum hominibus præscribamus, hoc unum maximè elaborantes, ne quis natos, liberos suos esse priuatim agnosceret: ac omnes existimarent omnes homines sibi esse consanguineos, fratres & sorores eos easque, qui quæne aequalis congruaque fuerint ætate: qui maiori autem atque grandiori, parentes & auos: qui minori liberos aut nepotes.

Nou. int.

So. Sed quid præterea sanciuimus de susceptione filiorum? forte uerò rem totam propter ipsius insolentiam atque nouitatem facile tenetis. communes quippe nuptias, communesque liberos omnibus esse iubeamus: hoc unum procurantes uel maximè, ut nemo unquam proprios filios agnoscat: sed consanguineos sese reputent uniuersi. Quare æquales ætate fratrum atque sororum se habebunt loco: uerò qui aut maiores nati erunt, aut minores, pro ætatis ratione aut, parentesque nuncupabuntur, uel filij atque nepotes.

Benius.

Co. XXIII

Querit Socrates an tenerent memoria, quæ αὐτὸ παιδοποιίας, seu de ratione procreandi, ac suscipiendi liberos statuta fuerant. Et quamuis significet propter rei nouitatem facile sibi esse persuasum, optimè rem illis totam in memoria hæerere, eam tamen, ne epilogus sit imperfectus, breuissimè complectitur. Primùm ergo ait, nuptias communes fuisse constitutas. Vbi sanè licet αὐτὸ παιδοποιίας, seu de procreandis liberis quæreret, nō tamen inopportuna est responsio, qua ad nuptias eum sermonem traducit. Nam cum alijs Ethnicis susceptio liberorum aut unus aut præcipuus finis uideretur nuptiarum, iurè rationem explicaturus, qua hic finis attingeretur, a nuptijs incipit. Hæc autem ex eodem quinto libro repetuntur. Nam cum Socrates statuisset

mu-

mulieres (id quod paulò antè explanauimus) non secus ac viros gymnastica, musica, ceterisque decem disciplinis excolendas esse, idque & fieri posse, & vtile esse, statim ab hoc quasi gurgite ad profundum pelagus (vt ipsemet dicebat) pergens illud ipsum quod in quarto libro stricim, & quasi aliud ageret, de vxoribus statuerat, copiosè est persequutus. Quocirca aiebat. Mulieres scilicet has omnium uirorum omnes esse communes, nullamque priuatim alicui adherere, ac rursus communes filios neque patrem filium suum nosse, neque filium suum agnoscere patrem. Quo in loco satis superque constare videtur vxorum communitatem (vt de hac primum loquar) introduxisse. quam etiam adhuc confirmauit illis verbis. Isti autem (loquebatur verò tum de viris, tum de mulieribus, quibus custodiam ciuitatis iniunxerat) vt pote ædes, & commessationes communes habentes, proprium verò nihil talium possidentes, vna habitabunt, & inuicem congregantes in gymnasijs, ac reliquo victu, ab innata vt arbitror necessitate ad mutuam trahentur commisionem. Atque huc spectat quòd præstantioribus iuuenibus fieri vult vberiore cum mulieribus congregandi potestatem. huc quòd rem fatetur multis difficultatibus impeditam esse: magnis contentionibus atque irrisionibus obnoxiam: huc quòd huius rei disputationem cum profundo pelago comparat: quòd *ἡ δὲ πόλις* dicit esse iudicatam, quòd denique varijs & conuersationibus primum, tum sexcentis præmunitionibus rem anteuerit. Neque enim hæc fecisset nisi rei nouitatem atque insolentiam, quia scilicet verè mulieres communes esse vellet, reformidasset. His adde Aristotelis atque Peripateticorum accusationem, Academicorum ipsorum confessionem, Nazianzeni denique Chrystostomi, atque omnium ferè græcorum patrum testimonium atque detestationem. Atque id ipsum dico de filiorum communitate, quando hanc in locis citatis cum vxorum communitate passim coniungit, atque introducit. Verùm licet perspicuum sit Platonem introduxisse hanc nuptiarum communitatem, non tamen constare satis videtur, cuiusmodi tandem esset hæc communitas. Quæri enim posset quomodo & nuptiæ simul essent, & communes, cum nuptiæ inter certum virum & mulierem celebrentur: præsertim verò quòd certos quosdam constituit consanguinitatis gradus intra quos prohibet nuptias aut matrimonium contrahere. Immo verò, cum non modò res inaudita ac noua, verùm etiam *ἀκατάλητος* videatur, inuestigandum esset, virum ne fieri posset, & qua ratione. Et quoniam cum hæc traderet Socrates, instituebat custodes, quibus aliquam tantùm ciuitatis partem, & eam exiguam constituebat, videndum esset an vrbe tota hanc pestem grassari vellet, ac singulos hominum ordines fœdare, an verò sentiret intra custodum cancellos eam esse coercendam. Denique quoniam hoc dogma cuiusmodi tandem fuerit, sacras matrimonij leges vrgere videtur, Christiano Philosopho dignum censeretur illud planè explodere, atque a fundamentis ipsis euertere. Nam si quid minùs restè pronunciauit, quòd Christiana instituta morumque honestatem non attingat, facile dissimulari potest, dum epilogum tantùm explicamus. At quæ Christianam veritatem oppugnant, nusquam ferenda sunt. Sed ne videar

videar rem iam satis cum agitatam a multis, tum Christianis perspectam agere, me paucis expediam. ergo minime dubitandum est quin communes nuptias introduxerit Plato, quemadmodum demonstrare coeperam. Verùm certum est etiam apud Platonem nuptiarum nomen eminentium esse: nec ita presse accipi, vt earum natura ac ratio postulabat. Verè enim illud pro congressu quodam usurpauit, qui magistratus arbitrio non inter singulas, aut omnes, sed inter certas quasdam personas fieret. Quam vxorum communitatem videtur potius custodibus tantùm concedere, quàm ciuitati vniuersæ. Immo custodibus etiam non sine magno delectu, ita vt præstantiores præstantioribus, minùs fruges deterioribus copularentur, ait enim. Oportet profectò secundùm ea, quæ supra concessimus, optimos viros mulieribus oprimis vt plurimum congregari, deterrimos contra deterrimis. Vbi vt id de vnjs custodibus statui intelligeremus addit. Et illorum quidè prolem nutrire, horum minime, si armentum excellentissimum sit futurum: & hæc omnia dum agantur, ab omnibus præterquam à principibus ignorari: si modò armentum custodum debeat feditione carere. Et ideo cum de vtraque communitate disseruisset, concludebat. Talis erit vtique o Glauco inter ciuitatis custodes mulierum filiorumque communitas. Quanquam dum hoc in loco ait Plato *κοινὰ τὰ ἴσθ' ἡμῶν πῶς ἂν ἀπ' αὐτῶν ἐπίδειξεν*, communes nuptias omnibus esse iubebamus, pugnare aliquis posset, aut non solis custodibus sed ciuibus vniuersis id præcepisse, aut certè non sibi constare. Veruntamen hæc quoque nisi de custodibus omnibus, quòd eunici possit, nequaquam pronunciauit. quanquam siue certis quibusdam finibus tantam licentiam atque impuritatem cohiberi vellet, siue manare latius, nos iandiu hac in re Platonem, cum saniore mente vteretur, secuti, Platonem insanientem explosumus. Atque idcirco cum ex his quæ diximus, satis intelligatur quis esset earum nuptiarum modus, quatenus fieri possent, ac quàm latè paterent, nihil est quamobrem in illis diutius immoremur. Nam rationes quibus ad extremum refelli potuissent apud fideles, omnino superuacaneæ sunt hoc tempore, nisi tamen ignoramus singularium indiuiduarumque personarum coniunctionem ad integerrimæ fidei, certæ ac fidelis prolis, cælestisque sacramenti fructus capiendos, ac simul (vt minora commoda taceam) ad liberatoris nostri arctissimam cum Ecclesia coniunctionem designandam institutam esse: cum præsertim præter sexcenta incommoda ac detrimenta illud admittere cogatur Plato quòd cum pulcherrimo quodam ac planè diuino illius decreto pugnat. Etenim docuit debere virum eò maxime consilio liberis operam dare, vt cum se animaduerteret diuini cultus administrum fuisse a Deo procreatum, per filios in quibus quodammodo reuiuiscit, tum cultum, obsequiumque diuturnius, atque adeo perpetuum præstet Deo: tum diuinæ veluti naturæ fiat particeps, id quòd minime assequitur, vbi proprios liberos agnoscere potest nullos. Constat igitur cur in Epilogo dicat nuptiarum communitatem fuisse introductam. Sed non minùs adhuc admiranda atque difficultatibus impedita videntur ea quæ de communitate filiorum attulit. Quæ enim communitas est ista? Explicat hoc

(si tamen explicat) ipse Socrates dum ait. Accipientes utique Magistratus praestantum hominum prolem, ad ouile portabunt ad nutrices quaedam seorsum in ciuitatis parte aliqua commorantes. Et paulo post. Matres enim ad ouile, cum lacte exuberabunt, transmittent, procurantes ne vlla suum agnoscere valeat. Quare tandem, cum quosdam consanguinitatis gradus constituisset, inter quos matrimonium non liceret contrahere, quique solis magistratibus ijs quos nuptijs preposuerat, noti essent, concludebat. Patres vero & Matres & caeteri Cognati, quos memorabas, quo modo inuicem discernentur? Nullo modo: sed omnes quicunque nascentur decimo mense vel septimo ex ea die, qua quis liberis operam dedit, masculi ab hoc filij, foeminae filiae nominabuntur. Nati autem eum patrem vocabunt, natorum similiter filios nepotes esse dicet: isti autem superiores auos & auias nominabunt: ac eos qui illo tempore nascerentur, quo patres ipsorum matresque inuicem generabant, fratres atque sorores. Atque ita quomodo dicebam, nullo modo se mutuo tangerent. Ex his, inquam, constat qua ratione communitatem filiorum introduxerit, & cur in Epilogo addiderit. Ut nemo natos suos discernat: sed omnes ab omnibus consanguinei existimentur, dum aequales ferme natu fratres sororesque vicissim se iudicant: maioribus vero, patrum uel auorum reuerentiam exhibent: erga minores autem tanquam filios ac nepotes afficiuntur. Quod si te interim haec etiam liberorum communitas commoueat quicquam, ita ut non satis videas vtrum probanda sit vel improbanda confugere poteris ad ea qua nos hac de re differimus libro tertio.

Part. XXIV. Τι. (Ναὶ καὶ ταῦτα ὀνημόνευ-
τα ἢ λέγεις. Tim. Hac quoque memoratu facilia Ficinus.
sunt qua dicis. Tim. Ita & haec quidem illustria sunt & Nou. inter.
recordatu facilia.

Com. XXIV. Tim. Sunt isthaec etiam, ut aiebas, memoratu facilia. Benius.
Fatetur ac monet Timaeus facilia esse memoratu qua Socrates de nuptijs
& filijs iterabat Epilogo.

Part. XXV. Σωκ. Ὅπως δὲ δὴ καὶ δυνάμην
ὁ θεὸς γίγνοιτο ὡς ἀριστοὶ τὰς φύ-
σεις, ἀρ' οὐ μεμνήμεθα, ὡς τοὺς ἀρ-
χούτους ἐφάμεν καὶ τὰς ἀρχούσας
δεῖν εἰς τὴν γάμων συνέ-
ξιν λάθρα μηχανάσθαι κλήροισι
πῶν, ὅπως οἱ κακοὶ χεῖροι οἱ ἀ-
γαθοὶ τὰς ὁμοίαις ἐπάτρου ζυλ-
λέξονται, καὶ μὴ πρὸς αὐτοῖς ἐχ-
θρὰ δὲ ταῦτα γίγνηται, τίχλει
Socrates. Vt autem quamoptimi ab ipso initio pro viribus gignerentur, magistratus utriusque sexus nuptijs preposuimus, quid clam sortibus quibusdam operam darent, ut prauis, boni contra bonis mulieribus miscerentur: neque ulla ob hoc discordia oriretur, cum in congressu minus prospero quisque fortunam potius sit qua consilium principum culpaturus. Soc. Vt autem nihil praetermitteretur quod eorum, qui imperandi auctoritatem consecuti sint, naturas in ipso etiam natalium primordio praestantissimas efficeret, dicebamus, oportere eos easque qui quauis illam imperij potestatem obtinerent, coniugalem illam co-
Ficinus.
Nov. inter.

ἡγουμένοις ἀπὸ τῆς ζυλλί-
ξεως.

pulationem & conuentionem moliri fortium arbitrijs: ut boni cum bonis, mali cum malis seorsum consuescerent: pares nimirum paribus: nec vlla tamen hac de causa dissensio oriretur copulationis illius causam fortuna & casu tribuentibus.

Socrates. Vt autem naturam, quam fieri posset, optimam ab ortu ipso consequerentur, decreuimus nuptiarum praefectis quos ex utroque sexu delegimus, clam sortibus quibusdam efficiendum esse, ut in coniunctione nuptiali cum probis miscerentur improbi: neque vllus idcirco esset inimicitia locus: cum interim ij fortuna id totum acceptum referrent.

Co. XXV Sunt autem haec quoque ex quinto libro repetita, quemadmodum ex eodem plane fonte manarunt cum his qua paulo ante ad Epilogum ex eodem libro reuocauit, in quo sic scripsit. In nuptijs itaque & filiorum procreatione videtur rectum hoc fieri non mediocriter. Quo pacto? Oportet profecto secundum ea qua supra concessimus, optimos viros mulieribus optimis ut plurimum congregari, deterrimos autem contra deterrimis, & illorum quidem prolem nutrire: horum minimè, si argumentum excellentissimum sit futurum. Et haec omnia dum agantur, ab omnibus praeterquam a principibus ignorari: si modo argumentum custodum debeat seditione carere. Probe admodum. Et paulo post. Sortes igitur quaedam tali quodam artificio instituendae, ut deterior ille in qualibet copulatione fortunam non principes culpet. Et maximè quidem. Quod vero his non solum ἀρχούτους, verum etiam ἀρχούσας, foemineis, inquam, sexus magistratus praefici deberent, expresserat illis verbis. Itaque filios qui ex his oriuntur, suscipient ij, qui talibus praesident magistratus siue virorum, siue foeminarum, siue utrorumque: communes enim uiris & mulieribus magistratus. Est ita. Cuiusmodi autem sortes illae esse deberent quibus ita Magistratus pro arbitrio, quemque vellent, cuiusque copulare possent, ut res sorte potius quam consilio cecidisse videretur, non explicat: sed rem totam illis excogitandam relinquit: Et ideo dicit id Magistratus λάθρα μηχανάσθαι δεῖν κλήροισι πῶν. Clam machinari debere sortibus quibusdam.

Pa. XXVI Τιμαίος. Μεμνήμεθα. Tim. Recordamur. Ficinus.
Tim. Meminimus. Nou. int.
Benius.

Co. XXVI. Tim. Meminimus id quoque.
Horum quoque factur Timaeus se caeterosque meminisse. Quocirca Socrates ad Epilogi finem pergit, ita enim sequitur.

Pa. XXVII Σω. Καὶ μὴ ὅτι μὲν τῶν ἀγαθῶν ἄρ' ἤδη εἴραμεν ἐπὶ τὰ δεξιὰ φάλαγγας, εἰς τὴν ἀλλῶν λάθρα διαδοτέον πόλιν, ἐπαυξομένων δὲ σκοποῦντος αἰεὶ τοῖς ἀξίοις πάλιν ἀνάγειν δεῖ, τοὺς δὲ ἀξιόσιν ἀναξίους, εἰς
So. Praeterea sanximus honorum foetus alendos esse, aliorum vero alios alio claustris mittendos. Adultos demum utrosque diligenter considerandos, ut si qui inter relegatos bona indolis sint, in patriam reuocentur: si qui vero inter domesticos contra uideantur affectu, similiter relegentur. So. Id vero & honorum & malorum liberos ita esse educandos statuimus, ut bonorum quidem liberi studiosè educentur domi: malorum vero in aliam ciuitatem clam mandentur: ita tamen, ut cum adoleuerint, dignorum, &
Ficinus.
Nov. inter.

vos, εἴτε ἀπογεγραμῶς εἰργασμένα, εἴτε καὶ ζῶντα ἀληθινῶς, ἢ συζητῶν δὲ ἀγνοῦντες, εἰς ὅτι διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος κινῆσθαι τε ἀπὸ τῆς πῆρας τοῦ σώματος δεκτικῶν πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἀρετὴν ἀδύνατον. τὰ μὲν καὶ ἐργῶν πέπονθα πρὸς τὸ πάλιν τὴν διήλθομεν, ἡδέως γὰρ αὐτὸς λόγῳ διεξιόντος ἀκούσαι μὲν αὐτῶν, ἀδύνατος ἔσθ' ἄλλοι τούτους ἀπὸ τῆς ἀρετῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀδύνατος εἰς πόλεμον ἀφικόμενος, καὶ ἐν τῷ πολέμῳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀδύνατος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀρετῆς κατὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος ἐκείνης ἢ τῆς πόλεως.

dicem quo pacto supra descripta ciuitas cum finitimis ciuitatibus decertaret: quid uetata eius educatione, disciplinaque dignum, vel bello, vel pace tam dicendo, quam agendo erga ciuitates singulas demonstraret.

Soc. Iam ergo deinceps audite quo animo sim affectus erga illam quam descriptimus Rempublicam, rem simili illustrabo. Veluti si quis pulchra animalia conspiciat, vel pictura efficta, vel reuera uisa, sed qua quiescant: in eam cupiditatem ueniat ut illa spectet, & sese mouentia, & inter se quasi certatim euentia imitari eos motus, qui corporibus maxime congruere uidentur: eo, inquam, animo erga reipublica illius formam, quam descriptimus, sum affectus. lubenter enim audierim aliquem exponentem ea certamina, quibus descripta a nobis ciuitas cum ceteris contendat. id est quam apte & conuenienter ad bellum accedat, & in bello ea praestet qua tanta educatione disciplinaque sint digna, tum & in rerum ipsarum administrationibus, tum & in uerbortum commercijs cum singulis ciuitatibus ea gerat, qua eidem illi disciplina conueniant.

Non. inter.

TERTIA prooemij pars.

Soc. Iam uero audite qua ratione affectus sim erga Remp. qua descriptimus: perinde enim mihi uideor affectus & animatus atque is qui picta quadam, siue etiam uisua, conspiciatus fuerit animalia, qua eleganti specie sint ea quidem, sed quiescant tamen ac torpeant. siquidem ut is facile cupiat illorum motus cernere: ac certamen aliquod suis illa corporibus accommodatum inire: sic ipse, quoniam eadem plane ratione animatus sum erga Rempublicam quam effinximus, libentissime audierim aliquem qui praemia exponeret, quibus nostra ciuitas aduersus alias decertaret, dum & ad bellum conuenienter descendisset: & in ipsius belli administratione in rebus tam gerendis, quam sermone transigendis propriae institutioni satis faceret.

Beni.

Com. XXXI.

Quoniam politicae institutionis epilogum absoluit, iam refert ipsum ad id quod constituerat: inde enim aditum aperit ad ea quae mox cupiebat explicari. Nam cum ipso epilogo (ut alibi demonstrauimus) eo consilio usus esset, ut inde rerum dicendarum duceret argumentum, ac consensum instauraret, quo uideri uellet politiam, tresque alios dialogos instituisse (quamquam an hinc occasionem potissimum arripere moliretur refutandi crimina quae in ipsius Rempublicam obiecerant multi, uidebimus alio loco) iam rei bene gerendae arripit occasionem. Ob id itaque ait. Audite deinceps quo pacto erga hanc, quam descriptimus Rempublicam, sim affectus: ac statim similitudine atque ea sane pulcherrima ponit ante oculos quid deinceps cupiat in sua politia tractari, ut id totum caeteris tandem iniungat. Opportune autem ac scilicet ex politica institutione ducit hoc argumentum: nam cum civilis institutio & actio spectet, & in actione praesertim ardua, probetur atque perficiatur, illud profecto uidebatur exoptari posse, ut ciues quos informaret.

marat, bellum munera tractantes induceret, atque illustri aliquo rerum gerendarum simulachro ostenderet cuiusmodi actiones deberent ex hac educatione proficisci. Ergo id iam moliri incipit hac similitudine. Qua sane an altera potuerit aptior atque uenustior excogitari, haud scio. Mihi certe pulcherrima ac Platone digna semper est uisa. Etenim pulchri ac generosi animalis species, si artificiosè fuerit expressa, sic interdum tenet oculos nostros, ut iam iam quodammodo motum ipsum expectare uideamur. Uiuens autem animas sic afficit, ut non libenti animo sustineamus ipsum torpere: sed potius cupiamus siue ad eum, siue ad certamen aliquod illi conueniens descendere. Quod si fecerit, mira etiam uoluptate perfundimur. Quamobrem cum Socrates cuiperet ciuitatem quam grauissimis legibus atque institutis informarat, non ita uelinqui quasi torperet: sed sic induci, ut in belli muneribus educationis suae specimen tum dicendo tum agendo praeberet, ingeniosè quidem hoc exemplo expressit atque illustrauit sententiam suam. Quamquam hinc in modum dubitavit fortasse quispiam. Cum in politica institutione otium ac pax sit belli atque uictoriae finis, quid est quod hic Plato suae Reipublicae uirtutem in re bellica tantopere requirit ac ponit: pacis autem officia omnino tacitus praetermittit? Equidem Aristoteles in Ethicis Microphorice, sanguinarios inquam, appellat eos, qui uel bellum, uel etiam bellicum apparatus (id quod hic facere uidetur Plato) propter se expetit: & in politicis disertè docet, pacem atque otium bello praefendum esse. Nam etsi (inquit) oportet necessaria & utilia posse agere, cuiusmodi est bellum, honesta tamen, cuiusmodi est pax, illis anteponenda sunt. Quare ibidem eas Respublicas omnes, eosque legistatores coarguit (ac Platonem fortasse inter ceteros tacite subindicat) qui ad bellum ac potentiam potius quam ad pacem instituta referrent. Hac inquam obijciat fortasse quispiam. Qua in re Ficinus (quantum ex eius interpretatione colligi potest) facile se ab hac dubitatione liberaret. Nam cum ea Socratis uerba κατὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ σώματος, conuertat, Quidne tanta eius educatione disciplinaque dignum uel bello, uel pace, tam dicendo, quam agendo erga ciuitates singulas demonstraret, contenderet Platonem non solum belli, uerum etiam pacis, & (ut dicam breui) totius uitae munera exprimi uelle. Qua in re non solum Erixum qui eius interpretationem omnino sequutus est, uerum etiam Chalcidium, a quo eam hausit ipse Ficinus, auctoritatem haberet: hic enim sic uertit. Sic ego nunc uobis informatae populorum agentem aliquid cum finitimis ciuitatibus in pace aut bello dignum tanta educatione deponso. Sed quamuis hac interpretatio commodè cecidisset, nescio tamen quam ualde consentiat cum praeposita litera, cuius germana sententia (ut e graeco fideliter exprimat) haec uidetur esse. Libenter audierim aliquem, qui dicendo ea praemia persequeretur ac describeret, quibus aduersus alias ciuitates nostra haec decertaret, dum ad bellum conuenienter descendisset & in ipsa rei militaris administratione in rebus tam gerendis, quam oratione transigendis, propriae institutioni responderet.

† 10. Eth. cap. 7.
† 7. pol. ca. 14.

Atque

Atque hanc qui emsententiam tum nouus interpres (si quis recte animaduertit) amplexus est, tum Porphyrius indicauit, dum diceret. "Ἰνα τέλειαν ὄντος θεωρήσῃ τὴν πολιτείαν ὁ Σωκράτης, ἀπειτεῖ, καὶ κινημένῳ αὐτῷ εἰς πολέμους ἀφ' ἑαυτοῦ λόγῳ θεάσασθαι ἀγωνίζομένῳ παρὲς ἄλλους. id est. Socrates vt omnino perfectam cernat politiam, requirit eam ad bellicas actiones traductam, tum sermone tum operibus aduersus alias decertantem intueri. Tum ipsemet Socrates declarabit non multo post, qui ἐν πολέμῳ καὶ μάχαις ἔργα καὶ λόγῳ. In bello & praelijs, cum agendo, tum dicendo, suae Reipub. virtutem exprimi iubet: tum picti illius siue etiam uiui animalis exemplum quo voluntatem suam in differendis rebus expressit idē Socrates, in quo ad certamina tantum nos traducit: & idcirco non alia ratione satisfactum est deinde Socratis voluntati quam ijs quae tum paulo post, tum in Atlantico fusiū commemorauit Critias ex veteri quadam Solonis historia de rebus contra Atlanticos ab Atheniensibus praclare gestis. Quae sanē in bellicis tantum muneribus exprimentis versantur: pacis autem officia (vt suo loco constabit) non attingunt. Nam si quaeras quam tandem ratione sermonibus possint decertare, quaeue sint διασκευαίσεις siue commercia & concertationes illae, id tum ex Proclo, tum ex Xenophonte discere poteris: & sanē Proclus accommodatē tum operum tum sermonū usum in re bellica describens, Πόλεως (inquit) παρὲς τοὺς πολέμου, καὶ ἔργου ἔχοντα, καὶ λόγους. λόγους μὲν ἐν ταῖς παρεσθείαις, ἐν ταῖς σωδῆκαις, ἐν ταῖς τῆς μάχης ἀφ' ἑαυτοῦ σπονδαῖς, ἐν πᾶσι τοῖς τοιαῖτοις. ἔργους δὲ ἐν τοῖς ποταμοῖσι, λόγους, ἀερολοισμοῖς, διὰ τὸ βλάπτει καὶ κατ' ἀμύτησιν τὴν τοιαύτην ἐγκωμιασάσαι πόλιν ἐν μὲν τοῖς λόγοις, ὡς ἐμφρονά καὶ ἀσφαλῆ, καὶ μεγαλόφρονα καὶ ἔρρωμένῃ. ἐν δὲ τοῖς ἔργοις ὡς ἀνδρείαν, ὡς σωτήριον, ὡς ἐγγεγραμμένην id est. Ciuitates utuntur aduersus hostes & operibus & sermonibus: sermonibus quidem in legationibus, in pactis, in cohortationibus ad praelium tum distincte, tum simul omnibus. Operibus uerò in ponendis castris, in tractatione armorum, in prouocationibus ac leuibus pugnis. Ac propterea vult in vtroque genere collaudari ciuitatem. In sermonibus vt prudentem, cautam ac firmam, magnanimam atque constantem. In operibus vt fortem, vehementemque, atque exercitatum. Hac Proclus: Xenophon t̄ uerò in Cyri disciplina cum ea omnia mūnera describeret quae perfectum Imperatorem decet, luculenter sanē & copiose ostendit non postremam illius laudem immo praecipuam ac summam in peritia & facultate dicendi positam esse, vt tum militibus alacritatem iniecere possit, atque ex eorum animis ignauiam timoremque depellere: tum in ceteris omnibus eos obtemperantes, atque officij memores efficere. Quae quam uerè dicta sint, ac quam magnum momentum habeant in re militari, innumera historiarum exempla demonstrant satis, at propterea de pace nihil Socrates in praesentia. Sed quanquam haec ita sint, non est tamen uerendum ne Plato in sua politia pacis rationem non diligenter habuerit: cum praesertim non solum differuerit de fortitudine, quae maximè ad bellum pertinere

† hoc in loco apud Proc.

† part. 3e.

† lib. 1.

vide-

† Ar. 7. pol. 6. 15.

† uide lib. 1 de leg. non longe ab init.

videtur, uerum etiam de prudentia, temperantia, & iustitia, quae uel ipso t̄ Aristotele teste ad pacem praecipue referuntur. Immo custodi suo sic philosophicam naturam dedit, vt ad omne uitae genus latissimos aditus habeat. Quin ad beatam uitam sic retulit omnes custodis actiones, vt ea in hac uita non potentia, sed summa omnium uirtutum consensione parari uoluerit: in altera uerò, quam post huius uitae curriculum iustos priosque animos manere uoluit, sola sanctitate ac Dei munere obtineri. Quamobrem (vt propositam dubitationem tollam) existimari Socratem hic expetere in re bellica suae Reip. uirtutem exprimi, non quod pacem illi non anteponat (id enim tum saepe aliàs, tum praesertim in libris de legibus fecit noster Plato: ubi etiam Cretenses ac Lacedaemones reprehendit, quod leges ac Politiam uniuersam ad bellum maximè ac uictoriam retulissent, quin politiam & humana omnia t̄ ad diuina, ne dum ad pacem monuit a legislatore esse dirigenda) sed quia illius Reip. uirtus in rebus arduis, ac praesertim in bello clariùs cernitur, quam ocio & pace. Quapropter praclare hac in parte Proclus, Μιζῶντος (inquit) τὸ τῆς ἀρετῆς δεικνύοντι μέγεθος ὁ πόλεμος τῆς ἡρωϊκῆς. ὡς καὶ κυβερνητικῆς αἰ τεχνίται καὶ ἡ κλύδων, καὶ ἑλκὸς αἰ πειρασίσεις ὡς καὶ οἱ Στυηκαὶ λέγειν εἰώδασι, Ἄδὸς παρὲς αὐτὸν, καὶ λάβει τὸν ἀνδρῶν. Τὸ δὲ ἀνὴρ ἴππων ἑσπῶ τῶν ἄλλων καταδουλημένον τὴν τῆς ζωῆς ἀπλοῖ παντῶν πασι νῆσιν, hoc est. Bello magnificentius quam pace ostenditur uirtutis magnitudo: quemadmodum etiam fluctus, atque procellae, & (ut simpliciter dicam) infortunia illustriùs declarant gubernatoris sapientiam. Hinc apud Stoicos est illud peruulgatum.

Da infortunia, & accipe virum,

Inuidia enim eorum natura, qui ab alijs seruitute premuntur, uirtutem omnem ex parte manifestat. Hac Proclus. Quibus (si placeat) addas totam illam siue historiam siue fabulam, qua res a priscis Atheniensibus aduersus Atlanticos strenuè gestae continentur, esse perfugium siue etiam machinam, qua Plato noua quaedam suae Reip. instituta, praesertim in re militari, defendere atque suadere nitetur. Cum enim maximè dubitatum esset, an ea instituta uilitatem illam haberent in rebus fortiter gerendis, quam Socrates profitebatur, Solonem Atlantici illius belli sermone uidetur quasi ab inferis excitasse, vt qui audirent priscos Athenienses iisdem planè institutis excultos, res praestantissimas bello gessisse, faciliùs inducerentur in eam opinionem, vt ea instituta probarent. Quamobrem Socrates qui sensim ad hunc sermonem deuenire moliebatur, tantum necesse habebat exquirere ab illis vt ita institutos ciues decertantes inducerent, atque opus aliquod sua educatione dignum in re bellica edentes exprimerent. Ac propterea nihil est cur timeamus ne Plato subierit illam Aristotelis reprehensionem, qua illos argui dicebamus qui politica instituta ad bellum ac potentiam referebant. Certum est enim Aristotelem Lacedaemones significare atque huiusmodi alios: ac propterea cum Praeceptore mirifice consentire: tantum abest vt in hoc eum carpat. Iam uerò superesse uidetur, vt hic Procli-

ἐκστῶ-

ἐκείνῃς, siue somnia redargucremus, qui hac partim ad stabilem cœli poli-
tiam, partim ad rerum inferiorum vicissitudines traducens, ac Socratem,
trêsque eius socios Timæum, Critiam & Hermocratem, in Mundi opificem,
atque alios quosdam quos sibi fingit, Mundi parentes conuertens, atque
adeo torpentia hæc animalia, & cætera quæ dicuntur omnia, ad hæc atte-
xens, miris commentis atque somnijs hanc disputationem complet. Sed pi-
get hic quoque temporis in ijs percurrendis insumpti, tantum abest, vt diu-
tius uelim in illis commorari. Quamobrem (vt in contextu progredi possi-
mus) unum tantum adhuc notabo quod ad Ficinum attinet, præterea nihil.
Etenim dum Plato hoc in loco ait intuentes huiusmodi animal, pulchrum il-
lud quidem, se tamen torpens, optare motum, gestumque, c certamen etiã
illius intueri; addit quoque (id quod non expressit Ficinus) καὶ τὸ τῆς τοῦ
σώματος δοκίμῳ τῶν ποσειδωνίων κατὰ τὴν ἀγωνίαν ἀδελφούτων, ubi significat certamē
illud tale esse debere, vt eius corpori omnino conueniat. Quod hic magnam
vim habet, & a Socrate diligenter in comparatione custoditur, in qua cu-
pere sese ait ciuitatem ποσειδωνίαν (quod etiam omisit idem interpretes) hoc est
decenter, atque ex institutionis norma, ad certamen deduci: ac rursus id a
Timæo ac socijs sic exprimi, vt ad bellum ποσειδωνίαν καὶ τὰ ποσειδωνίαν hoc est
omni ex parte conuenientia, tribuantur illi. Addit verò Socrates.

Par. xxxij.

Ταῦτ' οὐκ ἔστι Κριτία, καὶ Ἑρ-
μῶκρες, ἐμαυτῶν μὲν αὐ-
τῶν κατὰ τὴν ἀγωνίαν μὴ ποτ' αὐ-
τῶν ἀποδοῦναι τὸς ἀγ-
θῶν καὶ τῶν πάλιν ἰκανῶς
ἐγκωμιάσαι. καὶ τὸ μὲν ἐ-
μῶν, ἐδὲν δαυμασόν. ἄλ-
λα τῶν αὐτῶν δοξῶν ἔστι
καὶ ἡ ἀπὸ τῶν πάλαι γερό-
των καὶ τῶν ὄντων περὶ
τῆς ἀπὸ τῶν ποιητικῶν ἀπι-
μαζῶν ἡμῶν, ἀλλὰ παρὰ
τὸ δηλοῦν ὡς τὸ μιμητικῶν
ἔθνος, οἷς αὐτῶν ἐστὶν τῶν
τῶν μιμήσεται ἅπαντα, καὶ
ἀριστά. τὸ δὲ ἐκ τῶν ἐκείνων
γερόμερον, χαλεπὸν μὲν
ἔργον, ἐπὶ δὲ χαλεπότε-
ρον λόγον ἐν μιμῶνται.

E quidem, o Critia & Hermocrates, mihi cōscijs Ficinus
sum non posse me eam urbem virosque pro dignita-
te laudare. Me quidem non posse nihil mirum; sed
de ueteribus quoque, & huius seculi poetis idē exi-
stimo: non quò poeticum genus contemnam: sed
quò d euidēs unicuique sit, imitationis studiosos ea
facile & optimè imitari, in quibus fuerint educa-
ti: aliena verò, longæque ab eorum educatione re-
motâ, operibus quidem difficile, verbis etiam diffi-
cilius posse, vt conuenit, amulari.
Ego verò Critia & Hermocrates, hac in re etiam infirmi-
tatis mea conscientia me ipsum condemno, qui viros il-
los, illamque Rempublicam satis pro merito commendare
non possum. At me id minime posse, nihil sanè mirum:
sed de ueteribus quoque & hodiernis poetis idem sentio,
non quò poeticum hominum genus contemnam, verùm
omnibus quidem perspicuum est natum esse ad imitatio-
nem illorum hominum genus, ac proinde ea facillimè &
optimè imitari, in quibus fuerint educati: ea verò qua à
qualibet educatione fuerint aliena, difficile quidem est re-
bus, difficilius autem verbis, rectè quidem & soliaè imi-
tatione consiqui.

Nou.int.

Ego enim, Critia atque Hermocrates, mei ipsius conscius, fateor eam ur-
bem, eosque viros a me pro dignitate laudari non posse. Quamquam id de
me nihil mirum, nam idem planè de poetis, siue ueteribus siue huius tempo-
ris, sentio. Neque hac contendo quòd poetas spernam: sed potius quia com-
pertum sit omnibus imitatores facillimè atque optimè exprimere illa in qui-
bus fuerint educati. Contra verò, siquid ab eorum educatione fuerit alie-
num, difficile quidem re sed & difficilius verbis, vt conuenit, imitari.

Benius.

Quibus

C. XXXI.

Quibus verbis, quoniam iam indicauerat rerum tractandarum materiam
atque hanc ex politia depromperat, illud molitur, vt eandem socijs expli-
candam possit demandare: ob id itaque edicit, se sibi conscium esse non pos-
se huiusmodi urbem ciuēsq; a se satis laudari, ac proinde rem hanc pro di-
gnitate tractari. Idem affirmat atque ostendit de poetis tum ueteribus, tum
eius temporis: idem paulò post faciet de Sophistis. Atque hoc pacto rem
totam Timæo ac socijs, quippe qui propter philosophicum ingenium ciui-
lèmq; scientiam idonei sint, statim iniungit. Iam itaque querunt hic non-
nulli quid causæ Platoni fuerit, cur Socratē induxerit munus hoc repudian-
tem. Nam ait, se non posse eos ciues pro dignitate laudare. Qua in re alijs
eam causam afferunt, quia cum exornatio, qua in describendis tam præclarè
instituta Republicæ operibus erat utendum, requirat graue ac magnificent
dicendi genus, Socrates id consequi dicendo non poterat, cuius orationis for-
ma exilis erat & dialectica. Alij in Menexenum (quamquam cum hic alie-
no nomine orationem illam pulcherrimam & nobilem proferat, non video
cur Menexeni gratia in hanc suspicionem uenerint) ac Phædrum intuentes,
in graui etiam ac sublimi genere orationis Socratē versatum esse uolunt: ac
propterea id totum existimant ironicè fuisse ab eo pronunciatū. Verùm quo-
niam alijs existimant Socratem cum Sophistis, atque adolescentibus tantum
ironia uti consueuisse, non cum uiris sapientibus atque omnino ingenuis, id
totum rei militaris inscientiæ tribuunt: quòd sine eius cognitione tractari
ea pro dignitate non possunt. Alij denique cum Socrates bis pugnasse dica-
tur, ne hanc quidem rationem probant. Ob id igitur Proclus, ne cum illis
tolerabiliter aberrasse uideretur, rem totam traduxit ad sua illa allegoria-
rum somnia, uoluitque id munus tertium locum a Reip. Idea obtinere: &
propterea Socratem δυνάμειος ἀειδίκα, excellentia, in qua, uirtutis prohiberi
quò minus illud attingat. Atque ita rem statim pro libidine ad Vniuersita-
tis opificium traducens, varia commenta contexit, quæ, ne cum eo delire-
mus, ualere iubeamus. Existimarim itaque id eo consilio a Platone facti-
tatum esse, quòd nemini accommodatius ea res tribui posset, quàm Critiæ:
nemini inopportuniùs, quàm Socrati. Nam cum ad eam explicandam ad
Solonis historiam confugere instituisset, vt inde sibi machinam compararet,
qua noua suæ politia instituta tueretur, (hic enim est præcipuus illius mune-
ris scopus, vt suo loco patebit) omnino decebat Critiæ rem totam iniungere,
quippe qui Solonis consanguineus erat ac nepos, ac Socrati qui instituta illa
protulerat, denegare; ne fidem amitteret, dum ipsemet sibi tanta rerum no-
uitate in re controuersa ac perdifficili suffragaretur. Ergo Plato inducit So-
cratem dicentem, se non posse urbem illam, ac ciues pro dignitate laudare,
ac munus ipsum tractare, vt sensim illud in Critiam transferatur, atque ita
uendibili facta historia, uendibilis etiam efficeretur noua illa Respublica.
Verùm maior edubitatione implicata sunt ea quæ Socrates de poetis statim
tradit. Nam eis propositam prouinciam negat cōuenire, quasi Poëtarum
non sit bellicas optimæ Reip. actiones exprimere: quòd uidetur omnino fal-
sum. Nam (si rem paulò accuratius exquiramus) Poëtæ officium est in quo-

De Poeti &
Poetis multa
ex Platonis
& Platonico-
rum sententia.

Zz liber

libet vitæ genere Ideam quandam effingere in qua homines rerum gerendarum normam intuentes, ad virtutem excitentur; ac bene beatæque viuendi viam teneant. Quare Epicus insignem virum atque adeo heroem effingit, qui belli pacisque munera strenuè ac sapienter administrat, atque ad cuius exemplum summi duces ac proceres mores vitæque conformant. Sic etiam in populari vita Comicus (nisi suo abuti velit officio) prudentem delirantemve senem, fidelem seruum, perditum adolescentem, pudicam matronam, atque huiusmodi alia exprimit, quibus ciues quid cauendum sit, quidve sectandum condiscant. Huc denique (nisi Tragico id minus concedas quod actiones inter miserabile; ut Peripatetici loquuntur, ac terribile positas imitetur: ac proinde in tragica imitatione rerum gerendarum fugiendarumve Idea non valde notari possit) reliqua omnia spectant, quæcumque ea sint poematum genera. Et idcirco fit ut non quemadmodum contigerunt, describantur actiones, sed ut peragi debuerunt. Ut scilicet, quoniam res humana non semper ad votum succedunt, hac ratione ad perfectam normam reducantur: ac singulis vitæ officia ostendant veluti Idea quadam expressa. Cur igitur non poetarum erit ciues exprimere, qui belli munera sapienter ac strenuè administrant? Longinus, Origenes, ac Proclus, quippe qui modestè ferebant, Homerum tam humiliter tractari, plurimum in hac quasi nota aestuarunt, quam illi a Platone inuri iudicabant. Sed Proclus tandem, cum animaduertisset Poetas alibi a Platone diuinos nuncupari, hoc sibi per fugium comparauit, quo poetarum dignitatem tueretur, atque horum principum Homero nullo modo Critiam ac socios smeret anteponi. Etenim poësim aliam esse voluit quæ arte, aliam quæ diuino afflatu extaret, atque illam quidem nihil sublime habere, ac magnificum: hanc verò nihil humile atque demissum: ac proinde Socratem, quippe qui magnificum laudatorem quæreret, qui tamen neque violento quodam afflatu, et si diuino, vteretur, neque opus aliud quam ab educatione atque institutione humana profectum exprimeret, nullum horum poetarum ad hoc opus accersere potuisse. Quæ itaque pro Homero, ac poëtis habuit hic Proclus, facile posset aliquis usurpare ad nostram dubitationem diluendam. Sed immeritò. Nam (ut alia multa præteream, quæ Proclo obijci possent) ostendendum illi erat primam cur potius Critias ac socij, quam Poëta humana arte possent illud efficere: vel cur afflatus ille in bellicis officijs exprimendis minus quam in cæteris aut valeat, aut excipiatur a Platone. Deinde constans est grauissimorum virorum sententia, Poëtarum esse illustres humanarum actionum Ideas in quolibet vitæ genere effingere: non igitur hac laude priuandi sunt hoc tempore. Respondeo igitur Platonis tempore poëtas, atque Homerum imprimis & Hesiodum, tanta in existimatione fuisse, ut & ipsis diuinitatem quandam tribuerent, & eorum scripta sacra ac religioſa haberentur. Hinc fiebat, ut Philosophi etiam poetarum auctoritate sua decreta confirmare niterentur. Verum longe aliter sentiet at de ijs noster Plato: etsi enim poësim vel viuensam, vel aliquam eius partem, interdum non sine laude atque utilitate usurpari posse existimauit: id-

que

que Solonem fecisse credidit, ut non multò post in Timæo ipso constabit; Tragicos tamen opinabatur, & Comicos, Homerumque præterea, atque (ut vno verbo dicam) quotquot eò usque poëta loco habebantur, multis, iisdemque grauissimis erroribus scatere: ac plerunque iuuenum corruptelam esse. Quamobrem hos in Minoë, in secundo, tertio, ac decimo de Rep. atque alibi acerrimè insectatur. Immo (quod Trocli ac multorum pace dixerim) in Ione etiam, Phædro, atque alijs quibusdam in locis, in quibus eos celebrare videtur, ironicè (si paulò attentius rem expendas) illos tanquam vanos, atque adeò stultos eludit. Quod si eorum dictis aliquando vitur, id vel leuissimis in rebus, ac cum Sophistis adolescentibusve, quasi adhuc eos contemnens facit: vel etiam quod neque ipse tandem in omnibus illos peccasse sentiret. Neque verò ob id solùm insectabatur poëtas, quod leuissimè essent ac monstrosi, in primis vero multa de DEO honestisque viris turpiter ac flagitiosè scripserunt; verum etiam quia eo tempore incredibile quoddam rythmorum atque harmoniæ studium cum carminibus coniunxerunt; unde & vehementissimè pulsarentur animi: quod ad eos eneruandos atque deprauandos momentum habet magnum. Quas rationes cum alibi, tum in politia fusissimè explicauit. Verum hic addit & tertiam, quæ cum instituto mirifice congruit: quod scilicet imitationis studiosi ea facillè & optimè imitentur, in quibus fuerint educati: aliena verò, longeque ab eorum educatione remota, minimè. Ex quo efficitur, ut quoniam Poëta eò usque in rebus politicis, ac præsertim in rerum bellicarum tractatione versati non erant, easdem imitari, atque exprimere non satis possent. Quamobrem hac alijsque allatis rationibus non poëtas simpliciter reijcit (ideo enim dicit, Non quod poëticum genus contemnam) sed eos, qui ad suum usque tempus poëta locum obtinuissent: quales erant Homerus, atque alij multi. Nam Solon, qui & res ciuiles ac bellicas simul administrarat, & a poësi non abstinerat, in poëta loco non habebatur. Quod si vbique generatim ferè videtur poëtas arcere atque insectari, ut decimo de Rep. id sanè vel ideo facit, quia cum omnes quotquot eò usque poëta nomen inuenissent, lapsos non rarò cerneret, nihil fermè interesset eos generatim vituperare: vel etiam ex suppositione (ut vocant) atque in suo illo tantùm Reip. regno, in quo poetarum lenocinijs atque artibus haud sinebat permisceri ciuium animos, quos a prima usque ætate decentibus moribus atque disciplinis imbuisset. Quare scitè illud hac in re protulit de Homero Porphyrius. Μέγιστος μὲν πάντων ποιητῶν ὁ Ὅμηρος, ὁ μόνος ἰκανὸς καὶ εἰς ὄγκον ἐξείργει πάντας τῶν ποιητῶν, ἀπὸ πάντων δὲ νεώτων καὶ ἁλῶ φιλοσόφων ἐνεργούσων, ἐκ δὲ οὐτε ἀπαύσιαι. hoc est. Idoneus profectò est Homerus ad magnitudinem perturbationum excitandam, atque ad ipsas actiones in phantasticam quandam amplitudinem promouendas: mentem verò ab affectionibus liberare nequit, ac philosophicis moribus informare. Quam sententiam ab ipso Platone ex secundo & decimo de Repub. hausit. Quamobrem esto poetarum sit in singulis vitæ generibus Ideam effingere, ad quam homines vitæ morésque conformant, ac propterea possint ubi ciuili prudentia

Explicatur paradoxon quoddam Platonis de poetis & imitatoribus.

dentia non careat, pacis bellique officia dicendo exprimere: ut cum Plato in illorum poetarum instituta ac mores intueretur, qui nihil plane in Reip. bellique administratione versati essent, nihil mirum si hoc illis munus concedendum esse negaret. Atque ex his etiam intelligitur cur id statuens Plato dixerit, Non quod poetarum genus contemnam. Neque enim hoc enunciat ut significet se artificiosos poetas potius quam afflatos rejicere, ut contendit Proclus: sed tum ad invidiam declinandam, tum praesertim (ut indicavi etiam supra) ut non artem, sed poetas, qui omnes eorum usque illa abusi esset, ab eo munere arceret. Verum neque illud magna dubitatione caret, immo *ἡ δὲ εὐμειδία* plane videtur, quod ad Poetas ab eodem munere rejiciendos affert, dum ait, *τὸ δ' ἐπιτελεῖ τὸ τῶν εὐμειδῶν γὰρ ἄλλο μὲν ἔργον, ἔπ' δὲ χαλεπότερον λόγους εὐμειδῶν.* ea scilicet, quae ab educatione sint aliena, difficile quidem actionibus, verbis autem difficilius exprimi posse. Etenim multarum saepe rerum optimè rationem tenemus, quas opere perficere nullo modo possumus. Quamobrem peritus miles ac prudens, sed tamen imbecillus, consilio ac verbis optimè dimicandi ac rei benè gerendae artem viamque monstrabit, quam tamen opere tenere nunquam poterit. Atque hoc etiam politico viro saepe continget in Reip. administratione, dum senectutis incommodis a rebus gerendis reuocatur. Quamobrem tantum abest, ut difficilius sit aliquid verbis quam operibus exprimere, ut potius dicendum sit re multò difficilius fieri quam verbis. Vidit Proclus hanc dubitationem, & idcirco dicebat. *Δοκεῖ γὰρ εἶναι τὴν εὐμειδίαν τοῖς λόγοις ἢ τοῖς ἔργοις. σοφιστικῶς γὰρ οὐκ ἀληθῶς μέγιστον ἔργον ὁπιδεικνύμενοι πῶς ἀρετῶν, ἔργον δὲ αὐτῆς παντάπασιν ἀποκινούμενοι.* hoc est. Videtur facilius esse imitari sermones quam opera: plurimi enim sunt, qui sermone virtutem docent: cum tamen opere toto caelo ab ea distent, Quamobrem statim ut se ab illa expediret, novam quandam inijt rationem verba ipsa suo arbitrati permutans: in primis verò addi voluit dictionem *τὸ ἀρετῶν*, ac praeterea illud *εὐμειδῶν* in *εὐμειδῶν* conuertit: quare sic legendum censuit. *τὸ ἀρετῶν εὐμειδῶν, χαλεπὸν μὲν καὶ τὰ ἔργα, χαλεπότερον δὲ καὶ τὰς λόγους εὐμειδῶν λόγους.* hoc est, Optimum rectè exprimi, difficile quidem est circa opera, difficilius autem circa sermones sermone. Verum hoc pacto facile esset ubique omnes nodos solvere, si verba pro libidine addere ac commutare liceret. Quamquam (ut ego quidem existimo) neque his praesidijs sese expedijt, immo inuoluit magis. quod tum sententia ipsa satis indicat, quae violenta est atque perobscura, tum praesertim illud declarat quòd dictionem illam *ἔργους* pro operibus accipit, quae cum virtute fiunt, ut constat ex verbis supra in eius dubitatione allatis: cum tamen pro operibus imitatrix artis accipi debeat, quatenus opera nudis sermonibus opponuntur. Nam cum Sophistae dicendo tantum, poetae & dicendo & agendo exprimere aliquid possint, ut Tragicus, ac plerique faciunt, ex utroque capite voluit hoc munere poetis interdici. Sed de hoc paulò post fusius. Ergo, si me audias, alia ratione diluèda est dubitatio. In qua in primis certum esse debet Platonis ratione inde desumi, quòd imitatores ea facile exprimant atque imitentur, in quibus sunt educa-

ti & instituti. Quamobrem si verum est (id quod & illis experientia compertum erat, & nobis ex historijs constare potest) eos omnes qui in poetarum numero eorum usque habiti fuerunt, non fuisse in bellica administratione versatos, verissimum quoque erit, ab illis non fuisse poscendum, ut efficit illius Reipublicae ciues strenuè belli munera tractantes inducerent. Quod si addidit difficilius esse verbis quam opere aliquid exprimere, id non vniuersim pronunciauit de ijs omnibus, quae *ἔργους ἢ λόγους* confici possunt (id enim verè plurimas exceptiones atque difficultates habet) sed tantum de ijs, quae ab imitatoribus conficiuntur: quia scilicet saepe difficilius sit aliquid sermone seu dictione probe imitari, quam coloribus, ere, actione denique ipsa. Et hinc etiam fit ut imitatione, quae nuda oratione efficitur, longè minùs (ut idem Plato docet decimo de Rep.) afficiatur animus, quam ea quae actione constat, aut etiam sermone, qui cum rythmo atque harmonia mixtus sit ac temperatus. Et ideo illud *ἔργους* potius ad singulos imitatores referendum est, quam generatim ad omnes qui aliquid siue *ἔργους* siue *λόγους* moliri possunt. Nam propterea ijs non *ἐπιτελεῖται*, aut aliquid tale difficillimè esse dicit, sed *εὐμειδῶν*, quod propriè solis poetis atque huiusmodi imitatoribus conuenit. Quod si *ἔργους*, quia illud *ἔργους* non de operibus intelligendum sit, quibus imitationis gratia, coloribus, gestu, & huiusmodi alijs quidpiam exprimitur, sed de operibus quae verè in belli numeribus efficiuntur: ita ut Plato negarit poetas bellicis ciuilibusque actionibus ea ostendere posse, quae optimi illi ciues bello strenuè gererent; ac proinde omnino deceptus sit, cum id longè minùs verbis quam operibus praestari posse contendat, iam esset Plato ipse ab inferis excitandus, qui suam ipse mentem ac sententiam testaretur. Quamquam ne id quidem in praesentia opus esset: nam paulò post Timæo ac socijs hoc munus iniungit, quòd ita sint educati, ut illud pro dignitate obire possint: & tamen isti impositum munus statim verborum artificio ac pondere explent, non bellicis politicisque actionibus. Dum igitur hoc ipsum munus Poetis denegat propter ipsorum educationem, qua fiebat ut opere id consequi non possent, huiusmodi opera nullo modo sunt referenda ad veras ciuiles actiones. Sed ad artificiosas, quae poetica imitatione continentur: cum praesertim non alia ratione poeta huic muneri adhiberi potuissent, quam sermone & imitatione: cum Socrates non rem bellicam gerit, sed bellicae virtutis exempla dicendo proferrè atque exprimi postularet. Ergo de artificiosis operibus loquitur, quae imitatione conficiuntur. Atque idcirco cum saepissimè artificiosis imitationum actionibus multa faciliùs exprimantur, quam verbis, non *ἡ δὲ εὐμειδία*, sed rem omnino veram pronunciauit noster Plato. Qui sequitur.

P. XXXIII

Τὸ δὲ ἔσθ' σοφιστῶν ἕως αὖ πολλὰν μὲν λόγων, ἢ χαλῶν μάλα ἐμπειροῦ ἢ γηραιῶν. ἐρῶμαι δὲ μὴ πῶς αἰτεῖται πλανητὴ ὄν κατὰ πόλεις, οἰκιστῆς τε ἰδίας ἀμύνη δι' ἑκαστὸν, ἀποχρῶν ἀμύ-

Sophistas utique & dicendi, & aliarum ferme praeclarissimarum artium peritos esse arbitror: sed quia multas quotidie ciuitates pererrant, nec proprias sedes ullas habent, vereor ne coniectura quidem assequi nequeant quam multa & qualia viri philosophi, atque ciuiles tam bello quam pace erga singulos: erbis & operibus agant.

Ficinus.

κα.

ἢ φιλοσοφῶν ἀνδρῶν ἢ
πολιτικῶν, ὅσα αὐτῶν
ἐν πόλει καὶ κώμῃς
ἔργα καὶ λόγια
ἔργα καὶ λόγια
ἔργα καὶ λόγια.

Sophistas verò & dicendi facultate & multorum praecla-
rarum rerum scientia valere arbitror : at vereor ne ipsi
(vagum videlicet hominum genus, & per varias ciuita-
tes, nullis certis sedibus, vltro citroque commeans) in ipsis,
& philosophorum, & ciuilium hominum institutis, planè
plumbi sint atque habetes: siue huiusmodi res sint qua in
bello pugnisque versentur, siue in ciuilibus coetibus, reipsa
vel sermonibus tantùm aliquid agatur, & quomodo erga
singulos & dicendum & agendum sit, inestur ratio.

Non. int.

Sophista verò, etsi illos arbitror in multis disputationibus, iisque pulcherri-
mis versatos esse, quoniã tamen proprias sedes nequaquã habent, sed passim
varias peragunt vrbes, vereor ne minus idonei sint ad præcipiendum que-
nam & quanta viri sapientes atque politici in bello ac prælijs tum agendo,
tum dicendo cum singulis enuncient ac præsent.

Benius.

Co. XXXI I.

Explofis poëtis à politico illo munere, Sophistas etiam arcet, ne quis
ad eos confugiendum prætexeret dum apud multos magnam sibi sapien-
tiæ famam compararant. Varijs autem nominibus exagitare illos solet
Plato: nempe quòd nullam solidam scientiam percepissent, sed vani es-
sent, ostentationeque ac fastu pleni: quòd sordidi & auari, ideòque merce-
de docerent: quòd pugnaces existerent artificiosique litigatores: quòd de-
nique iuuentutem, falso illam sapientiæ nomine allicientes, deprauarent.
Quamobrem in Theage. Est hic Prodicus Chius, & Gorgias Leonti-
nus, aliique permulti, qui adeò sapientes sunt, vt cum vrbes adeunt,
nobilissimos & ditissimos alliciant ad se iuuenes. Quibus cum opti-
morum quorumcunque familiaritate gratis vti liceret, eorum affue-
tudine relicta, persuasi ad illos conferunt sese, pretium atque id in-
gens offerentes vltro, & gratiam insuper maximam habentes. Et in
Sophista dialogo, iuuenem ac diuitum mercenarius venator dicitur
ipse Sophista: animi doctrinarum mercator & caupo: certator circa ser-
mones, & artificiosus nimium litigator: philosophi simius, præstigijque
decipiens auditores. Ac consimilibus etiam notis in Menone, in sexto de
Repub. atque alibi sæpe damnatur. Hic autem ea tantum ratione vitur
Socrates, quòd cum varias quotidie ciuitates pererrent, nec proprias vl-
las sedes habeant, ne coniectura quidem assequi valeant, quàm multa &
qualia viri philophi atque ciuiles in bello erga singulos verbis & ope-
ribus agant. Ita enim a ciuilium munerum tractatione vacabant: proin-
deque licet ipsi se ciuiles maximè profiterentur, (vt in Hippiã maiore
cernitur ac sexto de Rep.) verè tamen politica cognoscere rectè non po-
terant. Qua fermè ratione aduersus eosdem vsus est Aristoteles deci-
mo Ethicorum. Vbi significauit scientiam gubernandarum rerum publi-
carum Sophistas profiteri, cum tamen nemo ipforum Remp. gerat. Quan-
quam in Elenchis vanæ sapientiæ nomine, ostentationisque & auaritiæ
nota illos carpit ac damnat. Quin eodem fermè nomine defruit Sophistã
cum dicat, Καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀποθαινομένης σοφίας ἀλλ' ἢ κέρους. Quam fer-
mè sententiam expressit M. Tullius in Lucullo, cum asserat eos esse So-
phistas qui ostentationis & quæstus causa philosophantur. Contendit verò
Socra-

† 10. Eth. a
ult.

Socrates se & dicendi, & aliarum fermè præclarissimarum artium peri-
tos existimare Sophistas, non seridò fortasse (nam paulò post & philosophi
& ciuilis officia callere negat) sed ironicè, vt sui moris est. Nam græcè
Sophistarum genus appellat πολλῶν μὲν λόγων καὶ καλῶν μάλιστα ἐμπειρῶν, sermo-
num multorum & pulchrorum habens vsus. Sub quibus verbis (ni fal-
lor) latet anguis: nam prioribus verbis πολλῶν λόγων, eorum loquacitatem
designat: posteriore καλῶν, ostentationem. Ac simili planè ironia videtur
hic Sophistas carpere, qua in libro de mendacio magnum illum Sophistã
Hippiam exagitauit: vbi eum induxit gloriantem quòd καλῶν ἐπιτη-
δαιμάτων πάγκαλον λόγον habuisset, non secus ac Neoptolemo Nestor πέ-
πυλα νόμιμα καὶ πάγκαλα exposuerat. Vbi etiam acutè Hippiam ab ipso sta-
tim dialogi exordio καλῶν appellat, quem mox καλῶν facit differentem,
ironicèque illudit. Quod si non ironicè loquutum esse velis, haud tamen
secum pugnare dicendus est, quòd alibi eos tanquam imperitos ac rud es
exagitet. Hic enim tritam vulgi opinionem vocèsq; vsurpasset inuidiæ
declinandæ causa: cum nihil in presentia interesset id dissimulare, dum
satis haberet unde eos a proposito munere prohiberet: quia videlicet
perpetuò urgerentur, nec certas ulla sedes haberent: proindeque res
ciuiles cognoscere, aut tractare rectè non possent. Quod autem sic perer-
rarent Sophistæ, amplissimè exposuit in maiore Hippiã bis verbis.
Hippias. Si videres ὁ Socrates quantum ego argenti lucratus sum,
obstupesceres. Mitte alia. Verùm in Siciliam quandoque profectus,
vbi tunc Protagoras habitabat, summòque in honore habebatur,
me admodum senior, breui plus quàm centum quinquaginta mi-
nas collegi, & ex regione quadam angusta, Inyca nomine, plus quàm
minas viginti: Et paulò post Socrates. Hoc autem mihi dicas, cum mul-
tas vrbes adieris, vbinam potissimum lucratus es? Non est autem
dissimulandum hic quoque vna cum Chalcidio dormitasse Ficinum, dum
in sententia cum illo perseuerans vertit. Vereor ne coniectura quidè
assequi nequeant quàm multa, & qualia viri philophi atque ciui-
les, tam bello quàm pace erga singulos verbis & operibus agant;
nihil enim de pace Socrates, sed tantum de ijs loquitur quæ aguntur
ἐν πολέμῳ, καὶ μάχαις ἐργῶν καὶ λόγων, in bello & prælijs: cum agendo tum
dicendo: sicut etiam supra dicebat, Libenter audirem quomodo in bel-
lo se gererent tum operibus tum sermonum commercio. Atque ex
his etiam intelligitur tam in superiore loco, quàm hic illud λόγους verè
ad sermones pertinere, non ad animi rationes: nam sicut operibus respon-
det καὶ πλοῦν agerent, ita λόγους respondet λέγειν dicerent. Sequitur verò
Socrates.

Par. XXXI V.

Κατακέλειπται δὲ τὸ ἔ-
πιτηδαιματικὸν ἔργον,
ἀμὰ ἀφοπλιστικῶς καὶ
ἀπορητικῶς. Τιμαῖος.

Sola igitur vestra professio superest, tum natura, tum
disciplina philosophia & rerum gerendarum stu-
dio pollens Timæus quidem hic ex Locris, qua vrbs
in Italia iustissimè gubernatur, nobilitate et honori-
bus præstantissimus, summis magistratibus et honori-
bus

Ficinus.

τε γδ εδε, & νομοτάτης
δν πόλεως της εν Ιτα-
λια Λοκείδος, & σία και
γίβει υδ ουδς υστερος αν
σπς εμε, τας μερίδας μεν
αρχας τε & πμιας εν τη
πικαι μετακαταχειρισται,
φικροφτες δ' αν κατ' ε-
μύω δέξαν επ' αλφρον
ει πάσης ελληνας. Κε-
τιαν δέ που πάντες οι
τη δ' ισμην υδ ουδς ιδιω-
των οντα αν κερου της
δ' Ερμωκρατος αν περ
φύσεως & τρεψης αρε-
απαντα εδ ταυτα Ικα-
νής, πολλών μαρτυρω-
των πισδύτων.

Ad vos igitur supere est ut confugiam, quippe qui sapientia civilisque admi-
nistrationis studia tum natura, tum disciplina institutionisque beneficio cal-
letis. Timæus enim hic ex Locris qua urbs in Italia optimis legibus tempe-
ratur, praterquam quod opibus ac nobilitate non est inferior, quam quibus
suorum civium, summos magistratus atque honores in sua civitate est con-
secutus. Critiam praterea nouimus omnes, qui hic sumus, non esse eorū qua
paulò ante dicebamus, ignarum. Id quod de Hermocrate etiam dubitandū
non est, cum multorum testimonio compertum habeamus eius naturam at-
que institutionem ad hac omnia esse idoneam.

Com. xxxiv.

Iam ergo monet Socrates Timæo tantum ac socijs dignam esse provin-
ciam illam: idque primum de omnibus generatim ea ratione docet, quòd
tum natura, tum eruditione ac disciplina philosophiæ civilisque scientiæ
laude excellerent: tum verò speciatim de singulis: idque a Timæo inci-
piens, quem sanè miris laudibus extollit. Nam ab vrbe, qua Italica esset,
& iustissimè gubernaretur, a generis nobilitate optimique splendore, ab
honoribus maximis, quos esset consequutus, ac denique ab excellenti
quadam virtute, qua tum Rempub. optimè administrauerat, tum ad sum-
ma totius philosophiæ fastigia ascenderat, eum commendat. Hoc etiam
deinde significat de Critia, quòd ij ipsi qui aderant, scirent omnes non
vulgariter fuisse ijs ornatum, qua laudauerat in Timæo. Atque idipsū
tandem de Hermocrate profert, quoniam multorum testimonio constaret
eum, & natura & institutione ad ea omnia tractanda esse idoneum. His,
inquam, Socrates propositam provinciam ijs tradere conatur. Qua ferme
ratione in dialogo de sapientia suadere nitebatur. Demodoco ipsimet
Theagis filij curam suscipiendam esse: quare aiebat. Sed vnde tibi hoc
ita visum est, me videlicet tuum filium meliorem posse ciuem red-
dere, quam tute possis? atque vnde hic sibi persuasit posse magis à
me quam abs te iuuari? id enim vehementer admiror: tu enim pri-
mum me senior es: deinde multus ac maximis apud Athenienses fun-

bus factus est, et ad summa totius philosophia fastigia
ut opinor, ascendit. Critia quoque scimus hac vtra-
que consequutum. Hermocratis etiam natura edu-
cationemque his omnibus qua diximus, tractandis
esse accommodatam cum multis testimonijs monea-
mur, dubitare non licet.

Restat itaque vestra conditionis genus, vtraque & na-
tura & educatione scientia disciplina, rerumque gerenda-
rum studio & experientia praestans. Hic nimirum Timæus
Locris oriundus, omnium qua sunt in Italia optimè morata
& legibus constituta vrbe, civium suorum nemini, gene-
ris nobilitate & diuitiarum copia postremus, maximos ma-
gistratus & honores in sua civitate administravit, ad philo-
sophia certè fastigium atque summitatem, mea quidam sen-
tentia peruenit. Critiam verò omnes qui hic sumus, noui-
mus earum rerum, quas diximus, nullo modo imperitum.
Hermocratis autem ipsius naturam, certo etiam educatio-
nis instituto ad hac omnia aptam atque idoneam multo-
rum testimonio credendum est.

Non. inter.

Benius.

functus es magistratibus, neque te magis quisquam à popularibus
Anagrasijs ac reliquis ciuibus honoratur. Cur autem & quo pacto
duplicem illam naturam philosophicam & politicam, atque eas videri &
natura & educatione in eo requirat qui hanc provinciam obire de-
bet, ex ijs quisque poterit intelligere qua fusè tradidit in libris de Rep.
de custodis institutione: nam cum ea nos iam semel in epilogo attigeri-
mus, non est quod repetamus. Dum verò Timæum μερίδας πμιας honores
inquam, summos ait consequutum esse, pulcherrimè ad nomen alludit:
vbi tamen omnis lepos perit interpreti: quod in interpretationibus usu
venire solet, in quibus passim multa ornamenta deperdit oratio. eiusdem
quoque Timæi civitatem iuste fuisse administratam in libro primo de le-
gibus testatur Plato. Notat uerò Proclus Critiam hunc fuisse unum ex
triginta Tyrannis atque idiotum potius & gregarium philosophum:
seu veriùs qui Philosophorum consuetudine magis delectaretur, quam
quòd virtutibus ijs excelleret, quas significat Socrates. Hermocratem ve-
rò vult fuisse Syracusanum quendam ducem non vulgaris uirtutis. Pla-
tonem tamen addit patriam Timæi tantum memorare, quòd altera repe-
rretur Locris in Euboia. Digreditur quoque pro more ad allegoricas nu-
gas, Timæumque in primis Dimiurgo vult respondere: atque ita alios
alijs Vniuersitatis causis accommodans, oracula illa fundit sua. Sed ad So-
cratem redeamus, qui sic pergit.

Par. xxxv.

Διό & γδ εδε, & νομοτάτης
δν πόλεως της εν Ιτα-
λια Λοκείδος, & σία και
γίβει υδ ουδς υστερος αν
σπς εμε, τας μερίδας μεν
αρχας τε & πμιας εν τη
πικαι μετακαταχειρισται,
φικροφτες δ' αν κατ' ε-
μύω δέξαν επ' αλφρον
ει πάσης ελληνας. Κε-
τιαν δέ που πάντες οι
τη δ' ισμην υδ ουδς ιδιω-
των οντα αν κερου της
δ' Ερμωκρατος αν περ
φύσεως & τρεψης αρε-
απαντα εδ ταυτα Ικα-
νής, πολλών μαρτυρω-
των πισδύτων.

Quapropter rogantibus vobis heri de Rep. disputa-
ri, libentissimè parui, cū cogitarem quod deinde in-
stituto operi superforet, a nomine commodius quam
a vobis, modo velitis, posse tractari. Cum enim
civitatem ad bellum idoneam constitueritis, soli om-
nium vos qua eam decet, vicissim omnia tribue-
tis. Cum verò in superioribus, qua mihi iniuncta
fuerant, perfecissem, qua modo retuli vobis tra-
ctanda commisi. Vos autem communi consensu im-
peratum munus mutuo mihi parandi nunc sermo-
num conuiuijs recepistis. Ego igitur adsum ad pro-
missas epulas paratissimus.

Ficinus.

Quamobrem heri quum de vobis ita cogitarem, roganti-
bus me ut meam de Repub. constituenda explicarem sen-
tentiam, libens parui: persuasus reliquum sermonem a ne-
mine commodius quam a vobis, si illius rei vobis adesse
voluntas, explicari villo modo posse. Nam cum ijs rebus
qua ad bellicas rationes attinent, civitatem optimè firma-
ueritis, reliqua qua illi propria sunt atque accommodata,
uos omnium mortalium optimè profectò praestiteritis. Ego
igitur imperijs vestris haecenus obsequutus, vobis vicissim
imperavi, quod & nunc edico. vos mandatum quidem illud
meum communiter excepistis: nunc verò re inter vos cogi-
tata atque perpensa, tempus est, ut eadem sermonum mune-
ra mihi retribuatis: ego igitur ad hac suscipienda paratus
accintusque adsum.

Non. inter.

Quapropter cum heri precibus a me peteretis, ut de Reipub. institutione di-
sputare, rem necum ipse reputans, non potui non libentissimè vobis

Benius.

A a a satisf-

satisfacere. Intelligebam enim reliqua deinde ab alio nemine cumu-
latius tractari posse, quam a vobis, dummodo huc animum inducere non gra-
uaremini. Nisi enim vos civitate apposite ad bellum instruatis, nullus profecto
erit hoc tempore, a quo, qua ipsam decent, omnia consequatur. Ergo cum
mandata vestra curassem, ea vobis contra ponebam explicanda quae hacten-
us commemoravi. Neque provinciam recusastis vos; immo vobiscum ipsam
reputantes, communi consensu statuistis hospitalitatis munera mihi repen-
dere. Adsum itaque ad ea excipienda paratissimus.

Com. xxxv.

Iam igitur magis ac magis firmat nexum politicae ac rerum dicendarum,
atque has sociis differendas offerens, rationes affert, quibus illos omnino
inducat ad delatam provinciam suscipiendam atque tuendam. Ac nexum
quidem firmat proximas disputationes ex superiori derivari significans:
asserit enim se de Republica disputasse ea spe ductum, ut quae institu-
to operi succederent pertractanda, ipsi commodissime expedire possent,
si voluntas non deesset. Offert vero illis rerum dicendarum materiam,
ac simul efficere conatur, ut nullo pacto eam recusarent, tum quia quod
supererat a nemine commodius (ut ex eorum natura & educatione pro-
bauerat) tractari poterat quam ab ipsis: tum quia cum ipse eorum postula-
tis satisfacisset alacriter, ratio postulabat ut ipsi quoque hoc munus libe-
ti animo exciperent. Immo vero (si attentius cernamus) ut ne detrectent
onus ea ratione efficit, quoniam supra hoc munus receperant illi: ac pro-
pterea cum Socrates suam iam absolvisset, omnino decebat ut non suum ag-
grederentur: ac mutui sermonis vices rependerent. Et idcirco addit, se
ad promissus epulas esse paratissimum. Simulat vero Socrates haec quae
ponuntur dicenda, hesternae die fuisse ab illis recepta, quasi mutuas illae
epulas omnino daturae essent, ut per hanc occasionem intelligi posset illos
praemeditatos descendere ad disputandum: ac proinde praclare mate-
riam illam tractaturos esse: & ideo statim Hermocratem respondentem
facit.

Part. xxxvi.

Εἰμ. Καὶ μὲν δὴ (καὶ δὲ) ἔπερ
ἔπερ ἔπερ Τιμαῖος ὁ δὲ,
ἔπερ Σωκράτης, ἔπερ ἐλλεί-
ψουεν ἀποδομίας ἔδεν,
ἔπερ ἐστὶν ἔδεν μὴ ἀποδο-
μίας ἔδεν τὸ μὴ ἀποδομίας
ταῦτα ὡς ἔπερ ἔδεν ἀποδο-
μίας ἔδεν, ἐπεὶ δὲ ἔδεν
Κριτίαν ἀποδομίας τὸν ἔδεν
ταῦτα, ἔπερ καὶ ἀποδομίας,
ἀποδομίας, ἔπερ ἀποδομίας
τὸν καὶ ὁ δὲ τὸν ἀποδομίας
ἔδεν ἀποδομίας. ὁ δὲ οὐδὲ ἔ-
μὴ ἀποδομίας εἰσηγήσατο ἐμ-
παλαίως ἀποδομίας. ὁ δὲ ἔπερ
ἀποδομίας Κριτίαν, τὸν ἔδεν

Her. Nos quoque omnes o Socrates, ut pollicitus est
modò Timaeus, quod iubes pro viribus exequemur: praesertim cum nulla excusandi sit ratio,
quo minus id facere debeamus. Nam praeterito
die, cum disputatione peracta, mox ad hospitium,
quo apud Critiam suscepti sumus, rediremus, &
inter eundem primò, & domi rursus de his re-
bus verba fecimus. Hic igitur veterem nobis nar-
rauit historiam: quam velim o Critia, Socrati
modò recenscas: ut cum audierit, iudicet nunquid
ad eam rem, quam nos exequi iussit conducere vi-
deatur.

Ficinus.

Herm. Verum enimvero (quemadmodum hic Timaeus iam
dixit) animi presentia & alacritate minimè deerimus.
neque vero quicquam est causa cur aliter agamus. Ita-
que heri etiam quum hinc è vestigio discederemus, ubi
primùm ad Critiam in hospitium, quò & diuertivamus,
ἐμὴ δὲ

Nov. int.

peruenimus, & prius etiam in ipso itinere his de rebus
ter nos dispiciebamus. hic vero sermonem ex veteri ani-
quoque auditu, quendam nobis referebat: quem, Critia
sermonem velim huic commemorare: ut iudicet nunquid ad
eam rem, quam nobis imperavit, commodus, opportunusque
videatur necne.

Her. At verò nos, Socrates, quemadmodum Timaeus etiam significa-
uit; rem omni alacritate aggrediemur: neque enim excusationem ullam
afferre possumus, quo minus id faciamus. Etenim heri cum hinc discedere-
mus, contenderemusque ad Critiam hospitium, ubi divertere solemus, in-
ter eundem primò, tum verò domi hac ipsa expendebamus. Quare hic vete-
rem quandam nobis historiam auditione a se exceptam narrauit: quam
modò Critia velim huic referas, ut dyudicet nunquid ad ea conducatur, quae
nobis imposuit.

Benius.

Co. xxxvi

Vbi sanè quoniam Socrates explicata suae politicae summa, eos uehe-
menter excitarat ad rependendas mutuae disputationis vices, Hermocra-
tes statim communi omnium nomine mutuam, quantum ipsis est, alacrita-
tem studiumque pollicetur: idcircoque aperit se praemeditatos uenisse:
cum hesternae die & inter redeundum, & domi rursus ea de re egissent.
Quibus addit ab altero ipsorum (Critiam uerò intelligit) veterem quan-
dam historiam hac de causa fuisse expositam: ac propterea eum compel-
lat, ut Socrati ipsam recenscat, quò iudicare possit, an ad rem suam facere
videatur. Atque hoc pacto studet ut historiae illius, de qua meminerat, oc-
casionem, Critiae tribuat loquendi partes. Ex his autem quae hoc in loco as-
sert Hermocrates, intelligitur (id quod multò antea monebam) non malè
decorum fuisse à Platone custoditum, dum Timaeus quasi aliorum mentes
sensaque optimè explorasset, aiebat omnibus fuisse probata quae Socrates
de Repub. disputarat. Nam hesternae die, cum à Socrate discessissent,
de politicis institutionibus ultro citroque uerba fecerant. Ex quibus sa-
tis Timaeus perceperat aliorum iudicium atque sententias. Quanquam
(ut ingenue fatear) optassem potius ut ibidem aliquid interposuisset, ex
quo decori rationem habitam statim apparuisset, quam ut ad ea, quae tam
multò post enunciauit, fuisset recurrendum. Certè M. Tul. si alicubi in de-
coro tenendo deprehendatur Platoni inferior, in hoc facile superior uide-
ri potest, ut ex exemplis iam antea allatis constat. Vniuersum uerò hunc
sermonem, quo Socrates Timaeo ac sociis hoc munus commendauit, atque
Hermocrates mutuam illi studium pollicitus est, allegoricè exponit Pro-
clus, quasi haec omnia conditi Mundi imagines contineant, & idcirco à
Platone tanquam Physiologiae praeludium praemittantur. Sed tempore
atque ocio abutentis sunt isthaec. Quare Critiam audiamus, qui dum Her-
mocrates hortatur eum ad historiam illam recensendam, respondet.

Pa. xxxvi

Κρι. Ταῦτα ἔπερ ἔδεν εἰ
ἔπερ τὸν ἔπερ κοινὸν τὸν
μαίω ἔπερ ἀποδομίας.

Cri. Faciendum est si ita Timaeo quoque videtur
tertio disputationis huius participi.
Cri. Hac ita erunt agenda, si tertio socio Timaeo hunc in
modum videatur.

Ficinus.

Cri. Nisi Timaeo tertio provincia huius nostrae socio aliter visum fuerit, Benius,
sic faciam.

Co. mxxxvii *Vbi sanè dum id non nisi una, eadèque omnium uoluntate effici optat, deccrum conseruat, quod ex amicitiae officijs nascitur. Quare merito Timæus optima erga se Critiae uoluntate cognita, ut gratum se prebeat, as- sentitur: sic enim sequitur.*

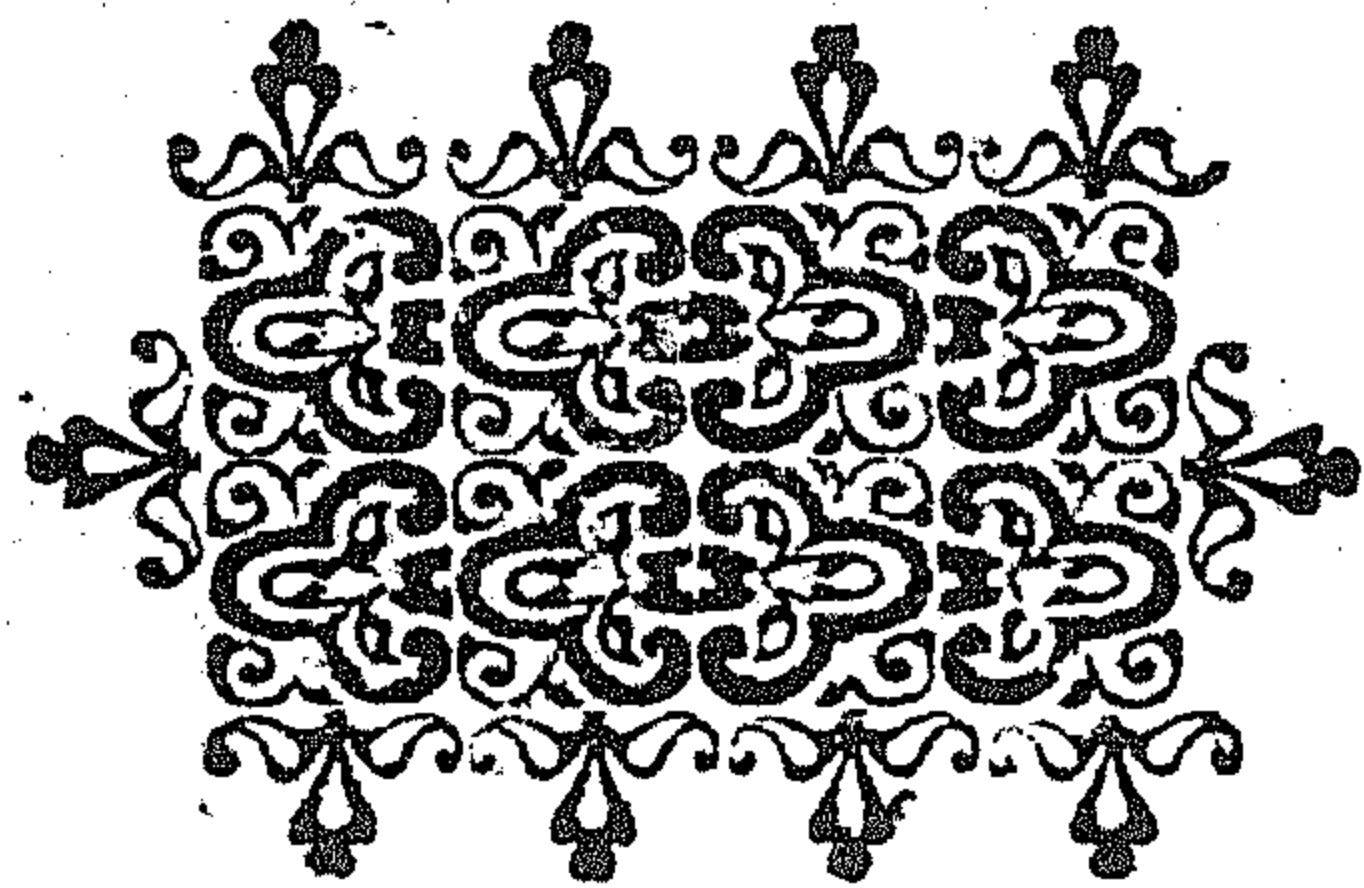
Par. xxxiix. *Tim. Δοκίμην. Tim. Videtur sanè.*

Tim. Haud aliter profectò uidetur.

Co. xxxiix. *Quare statim Critias suam historiam aggreditur: quam nos libro proxi- mo persequemur.*

*Ficinus.
Nos. int.
Benius.*

FINIS LIBRI SEXTI
DECADIS PRIMAE.

IN

IN PLATONIS
TIMAEVM;

SIVE

INNATVRALEM OMNEM

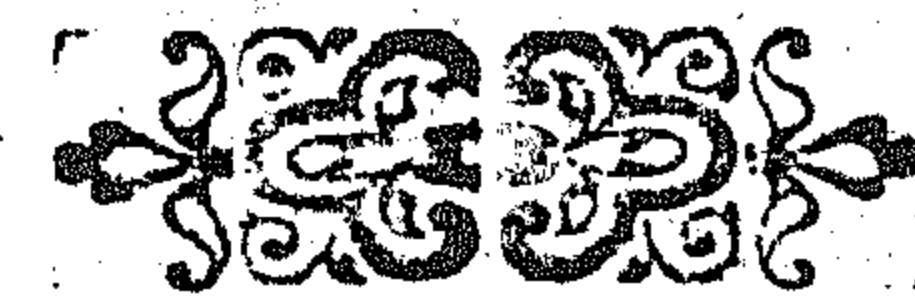
ATQVE DIVINAM

PLATONIS ET ARISTOTELIS

PHILOSOPHIAM

DECADIS PRIMAE

LIBER SEPTIMVS.

QVAE In his duobus libris proximè a nobis tra- de tur, cum alias utilitates habent multas, tum praesertim valent ad eos Ethnicos refellendos qui Platonis Aegyptiorumque autoritate nixi, per- ennem quandam eluionum seriem introducere vi- dentur: ac Moysi in primis contradicunt in ratio- ne temporum ac Mundi antiquitate. Quae omnia ed etiam accuratiùs erunt a nobis tractanda, quòd in quorundam veterum Patrum scripta visa est ir- repisse hac Platonis sententia. Quanquam ne prauidicata opinione ad hu- iusmodi historiam accedamus, suo loco videbimus an verè ingentem hanc amorum vim ac multitudinem introduxerit Plato: quo nomine ea in re Platonem secuti sint Patres illi, ac caetera omnia expendemus quae in flitutæ rei esse videbuntur. Nunc venio ad verborum contextum.

Ret.

Pat. I.

Κρι. Αὐτὸ δὲ, ὅτι Σώκρατες, λόγου μάλιστά μιν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς γὰρ μὲν ἀλλήλοισι, ὡς δὲ ἐπὶ ἑπτὰ σοφῶν σοφώτατος Σόλωνος τὴν ἐν μέντοι οὐκ αἰσίου καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δροπίδου τὸ πρῶτον πατρὸς λέγει πολλὰ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει. ὡς δὲ Κριτίας τὸν ἡμέτερον πατέρα ἐπέπεν (ὡς ἐπεμνημόνεον αὐτὸς ἡμῶς ὁ γέρων) ἡμετέρας καὶ δαυμάσει ἡς δ' ἐν παλαιῇ ἔργα ἡς πόλεως ἀπὸ γέροντος καὶ φδοῦς ἀνδρῶν ἠθροῦ νισμένα. πάντων δ' ἐν μέγιστον, ἡ γὰρ ὅτι μνησθεῖσι ποσῶν ἐν ἡμῶν ἐπιστῆτε ἀποδύωμι καὶ εὐκαίως, καὶ τὴν δὲ δὴν ἀμα ἐν τῇ ἀνηγήσει δικαίως καὶ ἀλλήλοισι, δὴν περὶ ὑμῶν τας, ἐγκωμιάζειν.

Cri. Audi Socrates miram quidem, sed plenam veritatis historiam, quam Solon septem sapientum sapientissimus recensebat. erat enim domesticus admodum amicusque Dropidis proavi nostri: quod in carminibus suis ipsemet saepe testatur. Auo autem nostro Critia (ut ipse nobis senex postea referebat) quandoque narrauit res gestas huius urbis memorabiles, diuturnitate temporis, hominumque memoria oblitteratas. Vnum verò praeceteris facinus insigne recensuit, quod vobis nunc narrandum censco, ut tibi morem geramus: & Deam, cui hodierna pompa dicata est, hac narratione quasi quodam hymnorum cantu, ut pareat, honoremus. Crit. Audi igitur Socrates durum quidem rigidumque sermonem, veritatis tamen plenum: sicuti Solon è sapientibus septem sapientissimus olim dixit. cum illo enim magna intercedebat familiaritas atque necessitudo & Dropide proavo nostro què admodum. & ipse meminit sapenumero in suis versibus. Critia ergo auo nostrò (què admodum nobis senex referebat) magna & admirabilia opera istius civitatis, & an:iqua quide illa, diurnitate tēporis, hominūque exitio atque perniciē deleta, referebat: omnium verò maximum unum quoddam, quod nunc vobis iuvat commemorare. tum ut in beneficio repēdēdō, tibi gentificemur, tum ut Deam quoque, cui hac solemnitas consecrata est, sicuti aquum & consentaneum est, veris laudibus quasi hymnis celebremus.

Ficinus.

Non. int.

Crit. Audi igitur Socrates sermonem subdulum quidem, sed tamen omni ex parte verum: quemadmodum aliquando septem sapientum sapientissimus dicere solebat Solon. Huic itaque (sicut ipsemet in poemate saepe refert) coniunctio intercedebat atque intima familiaritas cum Dropide proavo nostro. Quamobrem ad auum quoque nostrum Critiam (veluti hic nobis iam senex narrabat) magnas atque admirabiles fuisse affirmabat res olim ab hac Civitate gestas: quarum tamen memoria temporis iniuria, atque hominum exitio oblitterata esset. Vnum verò reliquorum omnium praestantissimum recensuit facinus, quod in presentia nostrarum partium erit exponere: idque tum ut debitam tibi gratiam referamus, tum ut eam in presenti pompa veris laudibus (ut decet) quasi hymnis ornemus.

Benius:

Com. I.

TERTIA Procemij pars.

Aggreditur noster author tertiam procemij partem, in qua Critias narraturus quendam Solonis sermonem, ad Socratem se conuertit, cui praecepit morem gerere cupiebat: atque eum appellans, Audi (inquit) Socrates sermonem admirabilem quidem: sed tamen omni ex parte verum: quem septem sapientum referebat sapientissimus Solon. Quibus verbis mirifice & a sermonis veritate, & ab authoris sapientia ac dignitate animos comparat auditorum. Ut autem verisimile quoque tueretur, dum Solon ferme centum annorum spatio Critiam ipsum anteierat, qui sermonem ipsum erat narraturus; planum facit (id quod ex ipsa literae sententia satis intelligi potest) quare ratione ille sermo a Solone ad Critiam pervenisset. Sed ut praeterea de huius sermonis argumento prius constaret, addit eo contineri res memorabiles, sicut

ue (ut significantius est graece) magnas atque admirabiles a priscis Atheniensibus gestas: qua quoniam antiquissima erant, temporis diuturnitate, atque hominum interitu euauerant. Subiungit verò Critias se eo plane tempore maximum quoddam facinus referre decreuisse ex sermone illo, tum ut ipsi Socrati gratificaretur: tum ut Deam honoraret, cui per eos dies paegyricus habebatur.

De Solone eiusque Sapientia.

Hic verò primum inuestigandum videretur, verè ne historia, an potius fabula censendus sit hic Solonis sermo. Verum id longè commodius efficitur ubi expositus fuerit vniversus. Interim dum Solon, cui huiusmodi sermo tribuitur, septem sapientum vocatur sapientissimus, non sunt praeter eunda quae hac de re scribit Plutarchus. Narrat enim Solonis sapientiam non fuisse positam in rerum naturalium cognitione: sed potius in Ethicis atque Politicis: cum vnus Thales ex septem illis fuisset inuentus, qui in physicis versatus esset: Solon vero contra ἀπλῆς λῆαν καὶ ἀρχαῖος mirè simplex & imperitus hac in parte extitisset, quod etiam ex eiusdem Solonis carminibus ostendit. Et idcirco etiam ut eloquentia plus indiget rerum moralium ac ciuiliū cognitione quam naturalium, accidere potuit ut non indifertus orator esset Solon, quemadmodum de eo prodidit M. Tullius. Huius igitur sapientia causa potius quam mercatura Platonem peregrinatum esse credit Plutarchus. Quamuis enim adhuc adolescens propter parentis magnanimitatem atque aded largitiones tenuissimis opibus uteretur: ac propterea mercaturam exercuisse non valde inficietur, cum praesertim illis temporibus non vilis esset eius tractatio: immo Thales, Hippocrates, ac deinde Plato eam attigissent; magis tamen probat eos qui sapientiae studio peregrinatum esse contenderent. Nam ipsemet Solon passim in suis carminibus profitetur se tenuissimis quidem opibus uti non recusasse, sed iniustitia. Facit etiam ad eius sapientiam ostendendam quod non solum Epimenidem, Phaeodium, quem nonnulli Periandro reiecto inter septem sapientes reponunt, familiarissimum habuit; verum etiam Anacharsim: qui etsi vir laudatissimus erat, sic ut ipse quoque inter septem sapientes a multis collocaretur, Solonis tamen familiaritatem valde expetiuit. Id quod Thales etiam fecit, ut ex epistola intelligitur, quam Soloni scriptam apud Laertium legimus. Hinc & Athenis effecit ut atrocissima illa abrogarentur Draconis leges, quae non atramento sed sanguine scriptae viderentur; suasque deinde tulit propter quas Aristotele teste praclarus legislator habitus est. Hic praeterea duorum regum vno dicto seruauit alterum, alterum erudiuit, Croesum videlicet ac Cyrum. Huc etiam spectant clarissima eius pracepta ac dicta quae tum a Laertio tum ab alijs recensentur. Demum tota vita sapientiae sic studuit, ut nonnulli ad Philosophiam definiendam (quemadmodum Plutarchus immo Plato ipse refert) illam Solonis sententiam usurparent qua tandem discendum praecipit, quandiu viuatur.

Plut. in Solone.

Tull. lib. 1. de orat.

Laert. in Thalete.

Arist. 2. polit. c. 10.

Plut. in Sol. Valer. Max. l. 7. c. 2. Herod. & alij.

Laert. in Sol.

Plutar. in Sol. ad init.

Plato in dial. de philosophia, & altero de fortitudine.

Πηγὸν δ' αὖτε πολλὰ διδασκόμενος. hoc est. Addiscens sic nocte dieque senex. Verum illud praecipuum est, atque omnium scitissimum ad eius sapientiam

Com.

commendandam, quod de aurea illa mensa (sive phiala illa esset sive etiam peculum) memoriae proditum est. Quod † Laërtij verbis exponam. Quæ de tripode (inquit) a piscatoribus inuento, sapientibusque a plebe Milesiorum dedicato, memorantur, manifesta sunt. Aiunt enim Ionios adolescentes quosdam a piscatoribus Milesijs iactum retis emisse: capto deinde & educto tripode orta contentio non ante sedata est quam Delphos a Milesijs missum, responsumque a Deo est.

Εἰχρονε Μιλήϊα τεύπεδες πέρι Φοῖβον ἔρωτᾷς
 Τὴν σφῆρα πάντων πρώτος, τῆς τε τρίποδ' ἀνδρῶν.

hoc est

De tripode ex Phœbo quæris Milesia proles,
 Huic tripodem addico cui sit sapientia prima.

Datur ergo Thaleti: Thalésque illum alij dat, & rursus alius alij, donec ad Solonem ventum est. Qui DEVM primum esse sapientia asserens; illum Delphos misit. Hæc Laërtius. Verùm dicat quispiam. Ex his omnibus constat sapientia insignem fuisse Solonem, & ex septem sapientibus unum: non tamen apparet (id quod contendebat Critias) eorum omnium sapientissimum extitisse. Quare Plato ipse in Protogora, ubi de omnibus illis explicatè satis loquitur, nullo modo ausus est eum cæteris anteferre. Quin apud multos (vt ex † Aristotele & † Plutarcho intelligitur) in legibus ac moribus, in quibus vniuersa eius sapientia versabatur, notis non caruit. Ac tandem, quod rei caput est, non Solon, sed Thales horum omnium princeps iudicatus videtur: nam ei primum (si Plutarcho, & Callimacho credimus) mensa illa tanquam omnium sapientissimo missa est: & ad eundem quoque veluti circulo quod in redijt, donec ipse Apollini eam dicauit. Quare vt Plutarchi dictum omittam, quod per se satis in Solone perspicuum est, Callimachus in Iambis sic canit.

Θαλῆς με τῶν μεθευῶντι Νεφέφ δῆμος
 Δίδουσι τὸ το δ' ἰς λαβῶν ἀριστοί.

Id est.

Plebem regenti me Thales Nileo dat.
 Clarum bis hoc qui iam affecutus est donum.

Sed fortasse ex eorum sententia loquutus est noster author, qui id quidem (vt dicebam) non Thaleti, sed Soloni affirmant contigisse. Vel etiam, quoniam Plato qui Solonis ætatē non multo post cōsequutus est, optimè explorauit quæ & quanta esset eius sapientia, ac tale fortasse intellexit cæterorum esse de eo iudicium, vt illi principatū concederent. Quæ sententia ne ipsum quidem Plutarchum latuisse tandem videtur, qui in Poplicola Solonisque comparatione hunc omnium sapientissimū appellauit. Nisi tamen Platonem gratia id tribuisse censes, quod Solon Atheniensibus leges dedisset: vel tempori, quod postularet Solonis commendatione sermoni auctoritatem afferrī: vel denique gentis propinquitati, quod Plato Solonem cognatione attingeret. Nam eos ex eodem genere natos esse Plutarchus non obscure significasse videtur: qui cum de historia loqueretur quam Solon imperfectam reliquit, Atqui (inquit) Plato argumentum Atlanticum, vt amœni

† Laert. l. 1. in Thaleto.

† Arist. l. 2. pol. c. 10.

† Plutar. in Sol. sub init.

Plato cognatione attingebat Solonem

loci

ei aream desertam quæ proximitatis iure ad ipsum rediret, prægestiens expolire, ingentibus vestibulis cinxit. Quin † Iamblichus, Theon, ac Proclus disertissimis verbis eos ex paterno genere sanguine coniunctos fuisse tradunt: vniuersamque originem ac seriem eorum cognationis retexunt. Quibuscum Laërtius etiam consentit libro tertio, etsi ex Solone materno tantum genere ortum esse voluit. Qui verò fuerint hi septem sapientes non planè conuenit de omnibus inter omnes: vt per te ipsum ex † Platone † Plutarcho, & † Diogene animaduertere potes. Ego enim hæc persequi non meum in presentia iudico. Quo autem pacto Solon esset Dropidis domesticus atque amicus, sive (vt est græce) δῆμιος ἢ σφῶδρα φίλος, eponunt fuisse Proclus & alij: ostenduntque sanguine fuisse coniunctos, licet de ratione non omnino inter se consentiant: cum Proclus fratres fuisse velit ex Excestide, alij aliud affirmant cognationis vinculum inter eos intercessisse: quod longè verisimilius est, si Platonis loquendi modum spectemus, quo valde amicos fuisse tradit. Ac proinde (si hæc vera sunt) illud δῆμιος, non domesticus aut familiaris vertendum fuit, vt faciunt Chalcidius, Ficinus, & nouus interpres, sed consanguineus. Affert etiam Proclus carmina quædam ex Solonis poësi quibus ostendit (si tamen ostendit) maiorem Critiam fuisse Dropidis filium, vt hic significat Plato, quæ hæc sunt.

Εἰπέμεναι Κριτίη ξανδοτέρη πατρὸς ἀκούειν,
 Οὐδ' ἀμαρτυροῦν πείσειται ἠγαυόνι.

hoc est.

Flauicomum Critiam iubeas audire parentis
 Dicta, bonus nato dux erit ista viæ.

Sed iam explicemus quæ pompa esset illa, sive quis panegyricus, quæve præterea Dea, in cuius honorem ea fierent. Deam sine dubio Palladē intelligit: hæc enim tanquam patrona vrbis præcipuo honore ab Atheniensibus colebatur. Quare paulò infra. Urbis Saim (inquit) quæ est in Aegypto, fundatrix Dea est, quam Aegyptij Neithen, Græci Athena nominant. & infra ubi Aegyptius Sacerdos Solonem alloquitur. Dicam (inquit) libèter tui & ciuitatis vestræ gratia: maximè verò gratia Deæ, quæ & vestram illam & hanc nostram condidit, educauit, instituit. Quamobrem cum supra Dea gratia se maximum illud facinus narraturum dicat Critias: (vt scilicet de illa mentionem faceret honorificam) hic autem in narratione ipsa non alterius Deæ nomen usurpet quàm Palladis, intelligitur profectò (id quod notari velim diligenter: mox enim hoc ipso in alterius dubitationis explicatione vtendum erit) eam nonnisi Palladem esse. Ex quibus etiam intelligi videtur quæ celebritas, quæve sacra fuerint ista: neque enim alia quàm Panathenæa extitisse arbitramur. Etenim hæc pompa in Mineruæ honorem fiebat, quæ non Pythicis, vel Isthmicis, vel alijs huiusmodi ludis aut Sacris, sed Panathenæis (quod nomen ipsum satis indicat) colebatur. Quapropter Proclus rem passim accepit tanquam exploratam ac certam. Quid verò gereretur in ijs, & an vno tantum vel pluribus diebus peragerentur, explicant tum alij multi, tum præsertim Ouidius libro tertio Fastorum his carminibus.

De pompa & panegyrico in quo exposita est Solonis historia.

Bbb

Vna

Vna dies media est, & fiunt sacra Mineruæ,
 Nomina quæ a cunctis sacra diebus habent.
 Sanguine prima vacat: nec fas concurrere terro:
 Causa, quod est illo nata Minerva die,
 Altera, tresque super strata celebrantur arena,
 Ensisibus exertis bellica læta DEA est.

Quamobrem dum Varro atque alij nonnulli contendunt Quinquatria (his enim Latinos Panathenæa expressisse tradunt) vnica die fuisse celebrata ab antiquis, ac proinde errasse eos, qui inde nomen inuenisse affirmant, quod post diem atrum, qui postridie Iduum incidebat, quinque perpetuis diebus celebrarentur, non negant (vt ego quidem existimo) aliquando factum esse, vt ea celebritas quinque diebus perficeretur: sed nomen pugnant non inde dictum esse, quod a quinque diebus appellarentur, qui atro diei succederent: atque id ostendunt, quia antiquitus non quinque dies (vt postea factitatum est) sed vnicus illi pompa esset destinatus. Nam pluribus diebus instauratos fuisse tum alij multi ostendunt, tum Plato ipse luculenter (ni fallor) significauit: qui cum simularet eo ipso celebritatis tempore fuisse de Repub. disputatum, tertio tamen die ab hac disputatione (vt paulo post videbimus) in eiusdem pompæ atque aded Palladis honorem Critiam facit differentem. Quamquam nonnihil interesse suspicor inter Atheniensium Panathenæa, & Romanorum Quinquatria: etsi enim iisdem fortasse temporibus, totidemque diebus, atque in eiusdem Mineruæ honorem vtrouique instaurabantur, ibi tamen peplum Mineruæ circumferri solebat ac Pyrricha exercebatur, quod nescio an apud Romanos vsitatum esset: & facile etiam diuersaratione sacrificia, preces, ludi ac certamina iniebantur quam Romani factitarent. Sed cum Panathenæa (vt multorum testimonio constat) & maiora essent, quæ xij. Kal. Aprilis singulis lustris fiebant, & minora quæ Idibus Iunij quotannis instaurabantur, quenam intelligi voluit Plato? Id profecto non facilem habet explicatum: atque (vt constabit) sine difficultate aliarum quarundam dubitationum tractatione haud omnino potest indagari. In primis verò expedienda esset illa questio, quam quinto libro posuimus, dum de Timæi æconomia atque introductione agentes quærebamus quibus diebus & qua temporum serie videri voluisset Socrates hos omnes dialogos peregrisse: hinc enim opportunus fortasse aditus patebit ad cæteras dubitationes explicandas. Qua in re Proclus suam sententiam aperuit & his verbis.

† lib. 1. in Tim. ad init.
 † hunc ego locum lego
 † τοῦ αὐτοῦ οἰκίαις ὑπὸν nam alioquin cum nusquam legitur alios adhuc accersisse, verè autem eosdem tertiam quæ que die vt re penderent debitas epilogas, grauissimè allucinatus esset Proclus.

De dierum ferie, atque ordine quo videri voluit Plato pertenuisse ac disputasse politica instituta ac cætera quæ Timæo continentur, hoc est.

Σωκράτης εἰς Πειραιῶν ἀφιλόμενος τῆς ἐπὶ Βενδιδίῳ ἐορτῆς ἐνεκα καὶ πομπῆς, διείλετο τὴν πολιτείαν ἐκεῖ πρὸς τὸν Πάλεμαρχον τὸν Κεφάλην, καὶ Γλαύκωνα, Ἀδείμαντον, καὶ δὴ καὶ Θεόδωμον, καὶ Κερσίαν, καὶ τὸ τρίτον ἐπὶ τούτοις ἄλλοι ἀνώνυμοι, διηγεῖται τὴν ἐν Πειραιῶν σωμασίαν ὡς ἐν τῇ πολιτείᾳ ὑποκείμενῳ μενός δὲ παρεκάλει καὶ τοὺς ἄλλοις οἰκίαις αὐτῶν ἀνταφροσύνην λόγους τῇ τῶν ὑστερησῶν σωματικῶν ἐν ἀκροασίᾳ μὲν οἰκίαις αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἐπὶ τῆς ἐν Πειραιῶν σωμασίας. *hoc est.*

li, &

li, & cum Glaucone, cumque Adimanto & Thrasimacho sophista: postridie verò huius diei in vrbe cum Timæo, Hermocrate, Critia, & quarto quodam cuius ignoratur nomen, sermones in Piræo habitos explicauit, vt in Politia cernitur. Quod cum fecisset, aduocauit eosdem rursus familiares, vt suis ipsi sermonibus sequenti die disputationis rependerent epulas: itaque vt audirent atque interrogarent ad diem hanc conuenerunt, quæ tertia est a Piræi conuentu. & idcirco etiā dicebat Timæum disputasse τριτῇ ἀπὸ τῆς ἐν Πειραιῶν σωμασίας tertio die a Piræi conuentu. Hæc Proclus. Qui, vt vides, arbitratus est tribus diebus fuisse disputatum: ita vt in primo Socrates vnica cum Polemarcho aliisque nonnullis in Piræo egerit de institutione Reip.; in sequenti eandem institutionem iteravit Timæo, Critia, Hermocrati, & quarto cuidam cuius non exprimitur nomen: in tertio denique illa omnia tractata sunt, quæ in hoc dialogo, tum a Socrate, tum a Critia, tum denique a Timæo traduntur. Et sanè quod pertinet ad disputationem primi diei res aperta est: nam Plato, cum in exordio librorum de Republica dixisset: Descenderam heri in Piræum vnica cum Glaucone Aristonis filio, vt & Deam precarer, & celebritatem spectarem, quonam modo acturi essent, quæ tunc primùm agebant; statim etiam significauit se ibi eodem die cum Cephalo primùm de senectute, tum verò cum Polemarcho, Thrasimacho, & Adimanto de Iusto ac de Republica differuisse. Verùm quod pertinet ad secundum diem, non immeritò suspicari possis Proclum longè recessisse a Platonis consilio: quamuis enim dum Timæum aggrediretur, simularet se cum Timæo ac socijs illis de Republica disputasse: id tamen non ita fecit vt significarit se iterasse vniuersam eius diei disputationem in quo cum Polemarcho ac cæteris illis de Republica differuerat. Quin ratio eaque non infirma videtur adduci posse in contrarium. Nam sub Timæi initium Socrates epilogum facit eorum quæ cum Timæo ac socijs de Republica communicauerat: & tandem disertissimis verbis contendit nihil omnino esse prætermissum ex ijs quæ ipsis tradiderat hæsterna die: & tamen (vt iam antea aperte ostendimus) in hoc epologo nihil planè attigit eorum, quæ tum primo, tum quinque postremis libris continentur: imò nonnulla etiam ex secundo & tribus sequentibus omisit: ac potius eorum librorum παράγοι quam ἐργον est persecutus. Quare si videri voluisset Plato hanc Socratis disputationem fuisse habitam postridie illius diei in quo disputat cum Polemarcho & socijs, & verè fuisse meram illius repetitionem, debuisset aliqua ratione subindicare cur hæc repetitio tantopere a tractatione discreparet prioris illius diei. idque tum vt de eius consilio constaret instantia rerum varietate & commutatione, tum maximè vt verisimili & decoro inseruiret. Et idcirco si res his rationum momentis æstimetur, alter videri debet hic dies in quo cum Timæo ac socijs de Repub. se simulat disputasse: atque alio interuallo eoque hæctenus incerto sunt isti dies dissociandi. Quamquam quoniam videmus libros de Iusto & Rep. Timæo continenter iungi, eiusdemque Timæi exordium, etsi non eos omnes perstringit, Reip. ta-

men instituta perstringere vniversa, idque eo planè ordine, iisdemque decretis ad vnum conseruatis, omnino videtur rigor omnis dimittendus in proposita conquisitione: ita vt concedamus verè Platonem videri voluisse non solum de Rep. disputasse cum Timaeo ac socijs, sed iisdem ea ipsa politica decreta iterasse quae Socrates cum Palemarcho ac caeteris illis disserens tulerat *παρέρχοντο* illo: atque hac ratione satis & seruisse decoro: & consiliū indicasse suum. Quocirca si quo pacto, (id quod minimè fecit Proclus) ostendi possit & conseruari proposita disputationum series, atque effici non solum fuisse iterata, sed etiam postero die iterata, politica illa instituta, ostendenda omnino erunt & cōseruanda. Id quod mea quidem sententia vtrūque fieri poterit, si vnū explorauerimus: nimirū quae pōpa ac celebritas fuerit illa in qua videri voluit primū illū congressū cōciliasse: ac de Iusto et Rep. disseruisse. Qua in re contenderet Proclus (id quod ex ipso notauimus quoque supra) eā pompā eōsque ludos fuisse Bendidia: quod & passim tanquam certū affirmat ac vulgat. Et licet id ipse nulla suadeat ratione, videtur tamē colligi posse ex primo libro de Rep. ad finē: nā cū ibi Thrasimachus insultaret Socrati qui suis argumentationibus eū exagitabat, τῶν τε (aiebat) δῆσοι. ἃ δὲ ἀκράτες εἰσὶ ἀδύνατοι τοῖς θεοῖς. His o Socrates, saturatus es in Bēdidij. Erant autem Bendidia sacra quaedam quae in Piræo in Dianā honorē peragebantur. Nā (vt ex Hesychio intelligitur) cū Thracēs, quorū lingua Diana dicitur Bēdis, Bēdidia in eius honorē celebrare solent, Athici solēnia illa a Thracibus excipientes, nomen etiā (nā alioquin Artemis appellabatur ab Atticis) receperunt. Atque huc etiā (si Bendis nomen Diana fuit) spectat Xenophontis illud ὅστις ἐμπλήσσει τὴν πόλιν ἢ παρὰ πρὸς τὴν πόλιν τῆς Μουσουλίας Ἀρτέμιδος ἢ τὰ θεῶν. Vt viā omnē cōplerent (loquebatur autē de his qui ex vrbe in Piræū prodibant) quae ad Munichiae Dianae tēplum & Bēdidii ducit. Sic enim Bēdidii & Diana tēplū esse, & in Piræo sitū non obscure significasset. Quamobrē Ficinus, qui illud Platonis, ἐν τοῖς θεοῖς Bendidia εἶπεν, vertit in Dionysius, id (opinor) fecit ea cogitatione deceptus, quod hoc nomine existimauit Thrasimachū Socrati ebrietatē obijcere: sed ad nimias epulas potius quam ad ebrietatē alludit Thrasimachus, illasque vult non in Dionysius vorasse, sed in hac Diana celebritate & conuiuio, in quo, vt in caeteris etiā facile continebat, licentiū epularentur. Cum itaque (vt ad rem redeā) Bendidia ad Dianā pertinerent, ac Plato verbis illis significare visus sit illud fuisse Bēdidiorum tēpus, hac pōpa videtur ad Dianā esse referenda. Ex altera tamen parte licet Bendidia Diana sacra essent, pōpa tamen in quo politicus ille sermo habitus fuisse dicitur, omnino videtur (Procli pace) non ad Dianā, sed ad Mineruā attinere. Etenim primū in initio politiae & Socrates affirmat sedescendisse in Piræū, vt Deā precaretur, & Adimantus addit, vespere fuisse ludendum facibus in honorē Deae: at Deae nomine non alia quam Minerua videtur intelligenda, cū haec praecipuo cultu, & veluti aedificatrix ac patrona coleretur Athenis. Quare in Timaeo, vt paulò ante ostendimus, Deae nomine, cuius frequens fit mentio, Mineruam semper intelligi, dubitari nō potest. Deinde ibidem significat Plato a Thracibus etiā hoc die spectaculum fuisse

Interponitur dubitatio de tempore ac celebritate in qua Plato videri voluit de Iusto ac Rep. disseruisse: & idcirco agitur de Bēdidij

fuisse datū: quod sanè multi scribunt in Panathenais, siue in Mineruæ sacris fieri consueuisse. Denique Plato facibus etiam Deae ludos significauit instauratos & Aristophanis interpres in Ranis edisserens illud,

Δαμπίδα δ' ἐδείξ' ὄϊος τε φέρειν,
Iam nemo queat gestare facem.

scribit in tribus certaminibus consueuisse veteres gestare faces, in Prometheis, Vulcanijs, & Panathenais. Ac propterea cum satis constet has faces non ad Vulcani aut Promethei, sed Deae honorem fuisse nōdibitas, ad Palladem omnino pertinebunt. Et quanquam suspicari aliquo modo possis Platonem loco citato significare huic pompae tunc primū adhiberi coeptas esse faces, nihil tamen prohibet quin deinde id (vt interpres ille scribit) consuetudine receptum esset. Habemus itaque contra Procli sententiam rationes atque coniecturas non leues: immo locus ille, in quo ipse met sententia videtur niti, longè magis fauet nobis: nam Alexander Rhodius, atque alij, eodem Proclo teste, scribunt Bendidia vicesima Thargilionis die, Panathenaea vicesima prima eiusdem celebrari cōsueuisse: verba sunt haec, Ὅτι γε μὴν τὰ Παρθενιαία τοῖς Βενδιδίαισι εἴπετο λεῖψιν οἱ κομμηνιαῖοι, ἢ Αἰετοτέλης ἢ Ρόδος ἰσοφεί. τὰ μὲν ἐν Πιερῆϊ Βενδιδία τῇ εἰσὶ δὲ τῆς Θαρσηλιῶνος ἄπτελεῖται, ἔπειτα ἢ τὰς ἀεὶ ἢ ἀδύνατον ἔσονται. hoc est. Quod quidem Panathenaea Bendidijs succederent, constat tum ex interpretum commentarijs, tum ex Aristotelis Rhodij monumentis. Tradunt enim Bendidia in Piræo celebrari consueuisse vicesima Thargilionis die: sic vt statim festi dies consequerentur, quibus colebatur Minerua. Et idcirco etiam dixerat Proclus cum de Panathenais loqueretur, τῶν τε ἀεὶ ἢ ἀπὸ γένου ἐπετελεῖτο τοῖς Βενδιδίαισι. Hac per idem tempus celebrabantur quo Bendidia. Ex quo fit, ut cum iam expleta essent Bēdidia, in quibus licentiū epularentur, atque Panathenaea successissent, potuerit accommodatè Thrasimachus illud mordicus Socrati obijcere. His saturatus es in Bēdidij, licet iam primus Panathenaeorum illuxisset dies. Quamobrē ille vnus dubitationis scrupulus mihi adhuc insidet animo: quod dū historici tradunt Bēdidia in Piræo, Panathenaea Athenis peragi consueuisse; Socrates, qui ait eā celebritatē in Piræo fuisse habitā, videtur fauere Procli sententiae. Quanquā cū Piræus Athenarū portus esset ac pars, fortasse qui Panathenaea scripserunt Athenis obiri, nullo modo Piræū exclusit: sicut multi dū Bendidion Athenarū tēplū faciunt Dianae sacrum, non idcirco id affirmant, quod non in Piræo potius (vt ex Xenophote atque alijs cōstare videtur) sitū sit, quā in vrbe. Sed integrū sit unicuique alterutrum sequi sententiā. Interim tamē (vt quo spectabā recurrat oratio) si nostrā sequaris, tertio Panathenaeorū die videri uoluit Socrates cū Timaeo ac socijs de Rep. disputasse. Etenim dies ille, in quo Socrates & memorat in Piræū sedescēdisse, et sacra indicat peracta fuisse, primus fuisse Panathenais: sacra. n. in primo fiebat. Secundus cōplexus fuisset politicae institutionis repetitionē; nā cū sequenti die Critias in eiusdē Palladis honorem disputaret, quod adhuc eiusdē solēnis cœtus perduraret, antecedenti quoque

Reuocatur disputatio ad intermissionem dubitationē in qua de ordine quaeratur ac ratione temporum, quibus visus est Plato pertexere dialogos.

quoque quem secundum facimus, Panathenaea essent necesse est. Et idcirco etiam diem quo fingit Plato huius dialogi, quem praemanibus habemus, conuentum fuisse habitum, tertium Panathenaeum censeri voluit. Et eodem die fingit disputasse Critiam: eodem etiam Hermocrati fuisse dicendum. Nam cum Timaeus in Atlantici initio perorasset, statim Critias suam historiam est prosequutus: cui etiam Hermocrates ad dicendum suffectus (id enim statim in eo conuentu agendum fuisse admonemur) pulcherrimum disputationum chorum expleuisset, si per mortem (vt ostendimus supra) Platoni extremam rei manum licuisset imponere. Haec inquam, si me audias, fuit dierum series, qua visus est Plato disposuisse has disputationes. In qua explicanda, etsi a Proclo in plerisque discesserim, in eo tamen cum eo consensi tandem quod est praecipuum: nimirum περὶ τῆς (vt ipse ait) ἐπιτομῆς ἐν Πειραεῖαι σωμασίας, tertio inquam die a conuentu Piraei disputasse Timaeum. Quanquam ne in hoc quidem sibi constat bonus interpres, immo omnino pugnantia scribit: nam cum explicaret ea proœmij verba. Οὐδέ γάρ ἐστιν ἡ δὲ ἰστορία ἡ δὲ ἐπιτομή ἐπιτομῆς οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἐπιτομῆς οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἐπιτομῆς, μὴ ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἐπιτομῆς οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἐπιτομῆς, id est. Nam cum lautè abs te heri accepti fuerimus, haud æquum sit, si te non pari alacritate qui hic sumus, vicissim accipiamus, Δηλοὶ δὲ (inquit) ἐκ τῶν εἰρησίων οἱ ἄλλοι οὐδὲ διαλόγων τῆς τε πολιτείας, καὶ τῆς Τιμαίου, εἴπερ ἡ μὲν ἐν τοῖς Βενδιδείοις ἀποκρίται τοῖς ἐν Πειραεῖαι δραπεμένοις, ὁ δὲ ἐν τοῖς ἐξῆς οὐδὲ Βενδιδείοις, ὅτι γὰρ τὰ ἐν Πειραεῖαι Βενδιδεία τῆς ἐπιτομῆς ὅτι δεκάτη διαγορηλιανὸς ὁμοιογραφῶν οἱ ἀπὸ τῆς ἐπιτομῆς ἐπιτομῆς, ὡς τε ὁ Τιμαίος ἀποκρίεται ἐν τῇ ἐπιτομῇ τῆς αὐτῆς μὴ ὡς. id est. Ex his intelliguntur tempora quibus dialogi tum Politiae tum Timaei conscripti sunt, nam Politia composita dicitur tempore Bendidiorum, quae in Piræo fiebant. Timaeus deinceps statim, Bendidia enim peragebantur in Piræo decimonono Thargilionis die, vt tradunt ij qui de sacris Atheniensium scripserunt. Vt propterea Timaeus scriptus fuerit vicesimo eiusdem mensis. Haec Proclus. vbi Politiam in Piræo habitam esse vult decimonono Thargilionis: Timaeum verò sequenti die: cum tamen locis paulò ante citatis scribat, non sequenti sed περὶ τῆς ἐπιτομῆς ἐν Πειραεῖαι σωμασίας, tertio die a Piraei conuentu fuisse compositum. Atque haec sanè quae de vniuersa horum dierum ac temporum serie tradidi, nolim cum pugnaci homine fuisse disputata, sed cum eo potiùs, qui aequus bonisque dialogorum istorum quasi faciem intueatur: nam Platonem videri voluisse illos Socratis Timaei sociorumque conuentus habuisse statim post duos illos dies quibus simulauerat politica illa esse peracta atque iterata, suaderi potest quidem, quòd ex prioribus illis sermonibus Critiae, Timaei & Hermocratis ducit argumenta: quòd materias illas vniuersas in Timæo nectit, atque ad communem veluti scopum refert: quòd omnia illa (si me audias) simulat se in Panathenaeis disputasse. At si quis neget eiusdem planè anni ac temporis siue Bendidia, siue certè Panathenaea, in quibus politici sermones habiti exprimentur, cum ijs Panathenaeis fuisse, in quibus politici libri, & ceteri illi dialogi peraguntur, ac materias potiùs, quàm temporum seriem copulari affirmet, id verò omnino euinci non potest.

Sed

Sed iam tandem explicanda esset quaestio, quam iam antea posuimus. Querebamus enim an Panathenaea quibus continetur Palladis pompa de qua in Timæo meminit Plato, fuissent maiora an minora. Qua in re, etsi quae haecenus expediuimus, videntur huic quoque rei aditum aliquo pacto aperuisse, quia nimirum cum non vno tantum, sed pluribus diebus fuerit instaurata, probabilius sit fuisse maiora, cum de minoribus dubitatum sit, an pluribus diebus peragerentur, duo tamen adhuc aut tres nodi, ijque difficiles, obijciuntur: nam Suida & alij quidam Panathenaea ea praecipue ratione in minora & maiora distinguunt, quòd haec singulis lustris, idque xij. Kal. Aprilis, illa singulis annis, atque Idibus Iunij, instaurarentur: alij aliter: nam vt videre est in argumento eius orationis, quam habuit Demosthenes in Midiam, sunt qui maiora & minora Panathenaea (quòd ad rem attinet in praesentia) non alia ratione distinguunt, nisi quòd illa quinto, haec tertio quoque anno peragerentur. Cuius etiam sententiae fuisse videtur Aristoteles Rhodius, qui (vt vidimus) dum de huiusmodi Graecorum pompis & eorum tempore ageret, affirmabat Panathenaea in Thargilionem incidere. Quòd si alio anni tempore maiora, alio minora celebrabantur, non potuisset sine crimine huius discriminis ratione praetermittere: nam eo tempore iam vtraque fuisse instituta ex Platone ipso satis constat, qui maiorum meminit tum in Euthyphrone, tum in Parmenide. Atque eiusdem opinionis Varro & alij multi videntur fuisse: nam dum eos reprehendunt qui Quinquatria (his enim Latini, vt indicauimus supra, Graecorum Panathenaea solebant exprimere) inde nomen inuenisse volunt, quòd post diem atrum, qui postridie Iduum incidebat, quinque perpetuis diebus celebrarentur; quòd ad anni tempus pertinet, non videntur in maioribus ac minoribus illud discrimen agnoscere quòd alij protulerunt. Deinde ij qui affirmant Panathenaea maiora in xij. Kalend. Aprilis incidisse, minora in Idus Iunij, non videntur villo modo, si tamen rectè temporis diemque ratio subducatur; cum Aristotele Rhodio atque alijs conuenire, qui Panathenaea scribunt statim post vicesimum Thargilionis obiri consueuisse. Nam siue Thargilion Februario, siue Aprilis respondeat, non videntur Panathenaea, siue maiora accipias, siue minora, potuisse statim post vicesimum Thargilionis recurrere. Immo Thargilion etsi alij suspicati sunt Februario respondere, Aprilis alij, veruntamen si res paulò accuratiùs perpendatur, in medium ferme Aprilem incidebat, atque ita mediam Maij partem occupabat. Nam Attici ab aestiuo solstitio inchoabant annum: qui propterea medio ferme Iunio incipiebat: menses verò conficiebant ad lunæ cursum. Quare Thargilion, qui vndecimus anni mensis est apud Graecos, circa medium Aprilem habebat initium, medioque Maio terminabatur. Ergo (vt monebam antea) neque maiora Panathenaea, neque minora, vicesimum Thargilionis excipiebant, si aut xij. Kal. Aprilis, aut Idibus Iunij peragebantur. Nisi tamen dicas Aristotelem Rhodium dū traderet τῶν Βενδιδείων ἐπιτομῆς τὰς ἀπὸ τῆς Αδωνῆος ἐπιτομῆς.

Maiora ne an minora essent Panathenaea in quibus traditur habitas esse disputationes propositas.

Ben-

Bendidijs succedere Panathenaea, id non ea ratione contendisse, quod hac nullo temporis interstitio (ut vult Proclus) succederent, sed tantum quod nulla sollemnis celebritas intercederet inter Bendidia, quae Nonis Maij, (his enim ferè vicesimus Thargilionis, seu vicesimus primus respondisset) & inter Panathenaea minora quae Idibus Iunij obirentur. Quod fortasse à Proclo longius quam a veritate abhorret.

Et quidem ut hac pompa ab Erichthonio primum in Minerua honorem instituta fuit: unde etiam eius sacra sunt Αθηναια dicta; ac deinde a Theseo est instaurata, à quo, quoniam sacrificium commune fecit omnibus quos antea disiectos congregarat, eadem sacra παναθηναια vocata sunt: ut que a principio uno tantum die, deinde quinque integris diebus peragebantur, ita etiam facile est vnius planè formae ac rationis fuisse ab initio: tum in maiora & minora fuisse distincta: ac similiter prius singulis lustris, deinde etiam tertio quoque anno, postremum annis singulis fuisse instaurata. Atque hoc etiam pacto (ut huiusmodi rerum magna esse solet vicissitudo) maiorum fortasse & minorum Panathenaeorum anni tempus non idem semper fuit: sicut etiam qui illis adhiberentur, ritus, interdum aliqua ex parte innouari, aut antiquari potuerunt. Quae sanè omnia in quo planè statu versaretur, dum Plato hos dialogos scriberet, vix deprehendi posse existimari. Ac propterea etiam vereor ne Proclus qui affirmat fuisse minora, id ipse confinxerit, ut inde sua illa allegoriarum somnia commodius pro libidine erueret: nam nisi frigidum illud argumentum probes, quod ex Bendidiorum mentione ac tempore arripuit, nullam aut rationem aut coniecturam affert: sed tantum id videtur fingere, ut quoniam Parmenides qui de rebus a materia separatis agit, in maioribus Panathenaeis habitus dicitur, Timaeus qui res naturales ac materia concretas tractat, in minoribus haberi debuisset. Nam idcirco ait. Αμφοτεροι μὲν γὰρ ἐν Παναθηναίοις ἔχον τὴν ἑσπερινὴν θυσίαν. ἑκείνους δὲ ἐν μεγάλοις, καὶ ἄλλους ἐν τοῖς μικροῖς. ταῦτα γὰρ περὶ τῶν ἁγίων ἐπετελεῖτο τῶν Βενδιδίων, καὶ εἰκότως. διπλῆς γὰρ ἔστι τῆς Ἀθηναϊκῆς ποιήσεως, ὁληκτικῆς τε καὶ μερικῆς, ἁπλοῦς καὶ ἐγκοσμίας, καὶ ἑγκοσμίας, καὶ ἀιδνητικῆς, ἑκείνους μὲν ταῖς ἐξηρημέναις ἀμταῖς συζυγεί ποιήσασσι, ταῖς νοηταῖς τῶν θεῶν σειρῆς ἀναραινῶν. ἄλλοι δὲ ταῖς ὑφαιμέναις ταῖς περὶ τὸ κόσμον διωόμεναις ἐφερμύλων τῶν θεῶν καὶ εἰκομένων ἢ μὲν τῶν Βενδιδίων ἐορτῆ τὴν ὀρθρινὴν ἐξωδον ἐναντίωσιν τῆς παντὶ ἁπλοῦς Βαρθαεικοῦ κλύδωνος δηλοῦν, ἁπλοῦς τῶν θεῶν τῶν ἐφόρων τῆς ἐορτῆς κατὰ τελλομένω, διὸ καὶ ἐν Πιεργίᾳ τελευτῆν ἔχει δέδοται, ὡς τὸ ἐχάτοις καὶ πορφυροῖς ἀκαιοτάτη τῶν πάντων. Id est. Vtrique enim (Parmenidem dialogum intelligit & Timaeum) ortum habuerunt ac fundamentum in Panatenaeis: in magnis ille: hic verò in paruis. haec enim circa idem tempus peracta sunt quo & Bendidia. Et meritò, nam cum duplicis sit rationis Mineruae efficiètia (etenim generalium rerum efficientiam ac singularum continet, supramundanarum ac mundanarum: earum denique quae aut solo animo, aut solis corporis sensibus percipiuntur) ille quidem eorum quae corpore exempta sunt, se efficientiae accommodat ac iungit: quae sola mente concipiuntur exponens Deorum nexus ac vincula. Hic vero demissas Deorum vires atque potentias profequitur quae in hoc Mundo versantur. Et quidem Bendidiorum celebritas ma-

nifestare videtur

nifestare videtur aduersam eorum vim, quae extrinsecus a Barbarico fluctu in Vniuersitatem proximè ruit à Dijs qui celebritati praesunt, castigari ac reprimi. Quare in Piræo dicitur peractus sollemnis hic coetus, quippe qui ijs maximè affinis sit, quae nouissima sunt, & in materia versantur. Haec iterum Proclus: qui his aliisque huiusmodi allegorijis mirificè extultat: nam non solum ea omnia quae de huiusmodi celebritate a Platone hic attinguntur, ad Naturae contemplationem transfert, verum etiam alia multa, quae in ea pompa geri ex historijs constabat. Quocirca & velum, quod in ea circumferri solebat, & deuicti gigantes, & huiusmodi alia multa ingentem illi somniorum fomitem ministrarunt. Immo ut Panathenaea & maiora & minora peragebantur, non aliter sanè Parmenidem illis, his verò Timaeum accommodauit, quam si vniuersa Platonis philosophia nugis illis inniterentur. Sed quoniam longius quam statueram, digressus sum, ad contextum redeamus: in quo illud Ficini, Ut tibi morem geramus, graecè est οὐτε ἀποδοῦναι χάριν, quod maiorem ac paulò etiam diuersam uim habere videtur quam ille expresserit. Affirmat enim Critias eo sermone mutuam se velle gratiam rependere Socrati: quòd etiam Chalcidius omisit totum. Tu, Ut debitam tibi gratiam referamus, vertere possis. Verum quid est quòd sermonem istum edicit ἀτοπον siue absurdum esse, cum simul affirmet esse plenum veritatis, ac varijs deinde indicijs & argumentis eius ueritatem persuadeat? Proclus ualde laborat, ut haec conciliet: ac propterea uarijs significationibus allatis, quibus eam uocem usurpauit Plato, tandem hic admirabilem còcludit significare eius uerba haec sunt. Τὸ δὲ ἀτοπον, δηλοῖ μὲν τὸ ἀλόγον, ὡς ἐν Γοργίᾳ ἔστιν. Ἀτοπὰ γὰρ, ὡς Σώκρατες, ἢ τὸ ἀλόγον, ὡς ἐν Κριτίῳ καὶ χριτίῳ, ὡς ἀτοπον ἐνύπνιον ὡς Σώκρατες. ἢ τὸ θαυμαστόν, ὡς ἐν Θεαιτητῷ. Καὶ ἔστιν γὰρ ἀτοπον, ἀλλὰ πολὺ θαυμαστότερον εἶμὲν τοῦτο. Ἐν ταῦτα δὲ εἰληπῶται ὡς σημαῖνον τὸ θαυμαστόν ἀξίον. hoc est. Illud verò (absurdum) declarat rem praeter rationem: quo nomine asserbat in Gorgia. Absurda sunt haec Socrates: vel praeter opinionem, ut in Critone. Quam absurdum, inquit, in somnium. vel denique admirabilem, quemadmodum in Theaeteto, Nihil, inquit, absurdum, sed multò admirabilius esset, nisi foret talis. Hic igitur eo consilio absurdum vocat sermonem, ut admiratione dignum censeret. Cuius sententiae rationem statim affert. Δηλοῖ δὲ τὸτο ἔστιν περὶ τῶν ἀνοητῶν λέγειν ὡς μέγα καὶ θαυμαστὸν τῆς δ' ἐν τῆς πόλεως ἔργα παλαιά. Manifestat verò hoc deinceps, dum còtendit magna & admirabilia fuisse res ab ea ciuitate quòdam gestas. Verum licet haec ratio uideatur nonnihil probabilitatis habere, immo eandem sententiam sequatur Chalcidius, Ficinus, et Erizus qui eodè planè modo locū interpretatur, ac locus praeterea, què ex Theaeteto citat Proclus, eius sententiae nonnihil fauere uideatur, mihi tamè in praesentia illud ἀτοπον non uidetur ullo modo pro admirabili usurpatum. Ego itaque re planè, ut uox sonat, exponerè. Nam multa (quemadmodum alicubi docet Aristoteles) sūt falsa, quae tamè habet ueritatis speciem: sicut è còtrario multa

Cur absurdum appellet Plato eum sermonem què facit ueritatis plenum.

ccc repe

reperiuntur vera, quae nihilominus videntur falsa & absurda. Ergo dum Critias Audi sermonem, inquit, absurdum quidem, sed tamen plenum veritatis, significat falsitatis quidem speciem habere, & temerarium absurdumque videri posse: esse tamen omnino verum. Et ideo non mihi displicet eius interpretatio, qui rigidum vertit ad durum. Quo sensu alia quorundam librorum lectio, in qua Σποτωλος dicitur hic sermo, hoc est durus & violentus, à prio- re vix ac ne vix quidem differre videtur: ut propterea etiam nos subaurum interpretati simus. Quanquam si quis censeat nouum significare & insolentem, ego sanè tametsi dissentiret Proclus, non repugnarem. Similis enim extat locus ad Critiae inuicium, cuius, si me audias, non alia quam haec potest esse sententia. Dum enim dicitur ἀποπον ἐνύπνιον, ἐναργές μὲν οὖν, ὡς ἐμὲ δεκεί, atque illae duae voces ἀποπον & ἐναργές opponuntur, non mirum aut absurdum aut etiam ἀδύνατον cum quibusdam, sed insolens & inauditum somnium designatur, ita ut ibi nouum planè atque insolens, euidentis tamè somnium, vertendum sit. hic, Audi sermonem insolentem illum quidem & inauditum, sed tamen plenissimum veritatis. Vbi verò Graecus codex habet τὸ σφόδρα φίλος ἡμῶν, pro ἡμῶν reponendum esse ὁ μὲν Henrico omnino assentior: nam praeterquam quod sic legisse videntur Ficinus & alij quidam, id omnino suadet ipse locus.

Part. II.

Σὺ εὖ λέγεις, ἀλλὰ δὴ ποῖον ἔργον τὸ τοῦ Κριτίας ἐλεγε μὲν ὡς δὲ πρὸς τὸν ὄντως, ὡς δὲ τῶν ἡρώδων ἀρχαίων διηγέται καὶ τῶν Σόλωνος ἀκουῶν;

Soc. Rectè dicis. Sed cuiusmodi tandem est vetustum hoc facinus, quod Critias, non tanquam expressum verbis, sed re ipsa ab hac ciuitate gestum, Solonem audisse narrabat?

Com. I I.

Approbat primùm Critiae consilium Socrates: tum uerò ab eo querit, quidnam esset illud quod Critias auus ex Solone auditum retulisset de ueteribus illis Athenarum ciuibus. Non temerè autem addit fuisse illud propositum ἐλεγε μὲν ὡς δὲ πρὸς τὸν ὄντως, non tanquam expressum verbis, sed ut verè gestum: nam supra affirmauerat Socrates se optare uehementer aliquem audire, qui narraret quo pacto descripta ciuitas bello se deberet gerere: ubi ideam quandam horum excogitari atque describi ab illis satis sibi futurum indicauit. Quod si ita illi fecissent, λεγόμενον tantum fuisse, ac uerbis expressum. Verum cum ipse Critias significet exemplum illud non fuisse cogitatione effictum, sed πρὸς τὸν ὄντως, ac proinde ex rebus uerè gestis exprimendum esse, longè maiora affert ac pollicetur quam ipse Socrates expeteret. Quod plurimum refert ad instituta Reip. uirtutè intelligendam: cum ea uerè, summàque cum laude gesta esse cōmement, non uotis efficta atque cogitatione, quae nullo euentu probaretur. Quare dum Proclus istud ἐλεγε μὲν ὡς δὲ πρὸς τὸν ὄντως, ita accipit ac si Plato significaret Socratè a Critia petere ut istud opus, quod

Ficinus.

Non. in.

Benius.

μὴ παύσῃ με τὸ ἀρκεῖν μὲν γὰρ μὲν δὲ ὄμω, non ualde, inquit, uulgatū esset, sed gestū tamen meae quidem sententia nō attingit Platonis consilium: nā illud λεγόμενον (ut dicebam supra) non significat uulgatum, sed uerbis descriptum. Et idcirco etiam mysteria illa quae ethnicus iste uanissimus ex hoc quasi fonte in hunc locum deriuat, ubi tum multa fieri obseruat in hac Vniuersitate à uulgi cognitione remota, quae tamen à studiosis uiris certantur animo, tum huiusmodi alia commentatur, nihil planè ad sententiam faciunt.

Part. I I I.

Κρι. Ἐγὼ πρὸς τὸν παλαιὸν ἀκροῶν λόγον, ἔνεα ἀνδρός. Ὡς μὲν γὰρ δὴ τότε Κριτίας (ὡς ἔφη) ἔχεν ἔργον ἡμῶν ἢ δὲ ἐγγυητικόν. ταῦτα δὲ ἐπὶ τῶν μετὰ τὴν δεκάτην, ἢ δὲ Κερσεώτης ἡμῶν ἔσα ἐπίχραον Ἀπατερίων, τὸ δὲ τῆς ἐορτῆς σὺνήδες ἐκάστοτε καὶ τότε σὺνέβη τοῖς παισὶν ἔλλα γὰρ ἡμῶν οἱ πατέρες ἔθεσαν βασιλεῖαν. πολλῶν μὲν οὖν δὴ καὶ πολλὰ ἐλέγη πρὸς τὸν παλαιόν. ἀπὸ δὲ γὰρ καὶ ἐν τῶν ἡρώδων ὄντα τὰ Σόλωνος πολλοῖ, τῶν παίδων ἔσα μὲν.

Ficinus.

Cri Referam priscam mihi puero traditam ab auo historiam. Cum ageret Critias annos, et ipse dicebat, circiter nonaginta, ego uerò decem, celebraturque solemnus ille dies in quo ad canendum carmina pueri conuocari solent, congregati sumus & nos una cum proximis, notisque pueris, nobisque à parentibus carminum canendorum certamen est iniunctum. Vbi multorum poetarum carmina non pauca memoriter pronunciata sunt, & Solonis uersus à plurimis poetarum, ut pote nouitatem poematis admirantibus decantati.

Non. in.

Cri. Dicam equidem priscum illum sermonem, non à iuue- ne quodam audiu, sed à Critia, qui nonagenarius penè erat, quum uix ego decimum annum attingerem. Erat porrò festorum illorum, qua ἀπατερία dicuntur, solemnus dies Κερσεώτης. patria uoce appellata, quod uerò illis festis fieri solet, tunc etiam contigit, parentes enim certaminis loco rapsodias nobis proponebant, multorum ergo multa poetarum recitata sunt carmina, & Solonis quidem quod tunc noua essent, plerique nostrum decantauimus.

Com. I I I

Critias. Referam ueterem istum sermonem: quem sanè non ab adole- scente accepi, sed prouecta etatis uiro. Tunc enim Critias (ut ipsemet aiebat) nonagesimum penè annum agebat: ego uerò decimum ad summum attingeram. Ergo cum apud nos Cureotis Apaturiorum celebrarentur, nihil eorum est praetermissum, qua pueri festo ille die obire solent. Nam cum ea nobis premia exposuissent parentes, qua canendorum carminum certamini proponuntur, tum alia plurima multorum poetarum carmina pronunciata sunt, tum praesertim Solonis poemata, quod eo tempore inaudita essent ac noua, a plerisque nostrum sunt decantata.

Benius.

Antequam referat sermonem illum Solonis, docere instituit Critias, quo tempore, ac per quam occasionem habitus sit, ut satis superque ex ipsis uerbis perspicuum est. Quanquam duosunt, quae egent animad. ersione: atque alterum quidem illud est: nam ubi hoc in loco interpretis habet. Cum celebraretur solemnus ille dies, in quo ad canendum carmina pueri conuocari solent: congregati sumus & nos unà cum proximis notisque pueris: graecè est, ἢ δὲ Κερσεώτης ἡμῶν ἔσα ἐπίχραον Ἀπατερίων. τὸ δὲ τῆς ἐορτῆς σὺνήδες ἐκάστοτε, καὶ τότε σὺνέβη τοῖς παισὶν. Id est. Erat Cureotis Apaturiorum: in quo ea planè omnia, quae in ea solemnitate foent, pueris contigerunt. Erant autem Apaturia, † Suida ac † Proclo teste, festi

† Suid. uer. Ἀπατερία.
† Procl. hic.

Dies qui Athenis in Bacchi honorem trium dierum spatio publicè celebrabantur: quod illis nomen impositum fuerat δι' ἀπάτης, hoc est propter deceptionem, qua Neptunus Xantum superasse ferebatur. Et ideo sal-laciarum solemnitas a Budæo appellatur hæc celebritas. Ac primus quidem dies δεσπεια dictus est, in quo (ut nomen ipsum indicat) qui ex eadem tribu erant, ad cœnam conveniebant: quare in eo (ut scribit Proclus) dabantur δ' ὄψωνι καὶ δεῖπνα πολλά, epulæ & conuiuia multa. Alter ἀνάρπυσις, immolatio inquam, dicebatur, quod in eo multæ victimæ mactarentur: & ideo victimæ illæ ἀνάρπυσις dictæ sunt, quoniam ἐρπύματα ἀπὸ ἐδύετο, protractæ supernè sacrificabantur. Tertius, de quo hæc loquitur, κορυθαίφης est appellatus, ea de causa, quia κοῦροι, id est pueri, vel puellæ recensebantur, atque in tribus describebantur tonsis capillis. Atque his etiã quartum nonnulli diem addunt, quem ἐπιεὶδ' ἀν (in aduenientem siue postridianum dicere possis) appellant: tribus enim illis prioribus succedebat, ac celebritati fortasse aduentitius erat. Ex quibus omnibus intelligitur Ficinum, qui vocibus illis spretis rem sic descripsit, ut dixerit, illum fuisse diem, in quo pueri ad canenda carmina conuocarentur, hac descriptione totam illius diei solemnitatem, vocemque notionem ac vim non expressisse: eius enim diei celebritas in eo vel maximè versabatur, ut recenserentur pueri, & describerentur in tribus. Ac propterea poematum decantatio illa ad huiusmodi solemnitatem ornandam potius, aut ad summum ad aliquam partem explendam facere videbatur, quàm quod aut omnes, aut etiam præcipuas eius partes contineret. Quamobrem optimè hac in parte Proclus. ἡ δὲ τρίτη Κορυθαίφης ἐν ταύτῃ γὰρ τοῖς κοῦροις ἐνέσταντο οἱ πρῶτοι ἐξ ἑπτὰ τῆς ἡ τετραστῆς ὄντας. Tertia, inquit, dies Cureotis erat. in hac enim in tribus pueros referebant, qui iam tertium, aut quartum a gerēt annum. Et paulò post, καὶ τῆς ἡμέρας τὸ ὄνομα ἐν ταύτῃ ἡ δὲ τῶν ἐργαζομένων πάλαι Κορυθαίφης. Cureotis dies a puerorum descriptione nomen acceperat. Quod si Plato statim atque diei illius mentionem fecit, totus est in describenda celebri quadam poematum decantatione, ac rapsodia, hoc facit non ut totam illius solemnitatis vim exprimat, sed quia ex carminum decantatione occasionem sumere instituerat Solonis commemorandi sermonem. & ideo (quod rem maximè explicat) non omnes κοῦροι siue pueri illi, qui in tribus referebantur, eo die poemata decantabant, sed (ut ait Proclus) ἐν τῇ χεῖρεσσιν, solertiores. De Atheniensium verò tribubus, & quo pacto in familias essent distributæ, in quibus hæc descriptio fiebat, referunt diligenter Proclus hoc in loco, Plutarchus in Solone, atque alij alibi. Quare nõ est cur hac in re immoremur. Alterũ quod est animaduertendum pertinet ad illa verba ἀδλα γὰρ ἡμῶν πατέρες ἔδωκαν ἐξ ἑσθλῶν. hoc est. Nam canendorum carminum præmia constituerunt parentes. Vbi Ficinus præmia in certamen conuertit, vocis fortasse similitudine deceptus, nam ἀδλος certamen, ἀδλον, præmium significat. Quanquam si ex præmijs etiam certamen intelligi velis, quod præmijs præire soleat, facillè excusare Ficinum poteris, quod sententiam satis explicat.

Chal.

Chalcidius sanè simili (ni fallor) consilio vtrumque expressit. Erat enim (inquit) solemne familiæ nostræ festis diebus nos pueros ad certamen memoriæ propositis inuitare præmijs puerilibus. Nouus autem interpret alius hic dormitavit: qui parentes (inquit) certaminis loco rhapsodias nobis proponebant. Cum tamen sit sensus, Rhapsodiæ præmia fuisse constituta. Sed in Critiæ sermone pergámius. Nam dum Proclus Iamblichum magna ex parte sequutus occasione eorum verborum παραίδι' ἄδων ἢ ἄνδ' ὄδ', antiquum sermonem non iuuenis viri, sua illa mysteria de more fundit, ac nescio quæ de contrarijs tradit, de vnitare, ac de rerum rationibus, quas aliter in Vniuersitatis Mente, aliter in Anima, aliter in Natura, aliter denique in materia vult reperiri, dumque mysticè explicat quacumque Plato de huiusmodi celebritate, ac Solonis carminibus scribit, tandemque talem ipse explicationem sic extollit, ut hanc vñā ἐπιεὶδ' ἀν τῆς τῶ Πλάτωνος διαβολῆς, dignam, inquit, Platonis intelligentiæ esse velit, non est quod adeò inopportunis commentis nos detineat. Idque ipsum assero, dum paulò post tres hic memorari obseruans, Solonem scilicet & duos Critias, hos ad causas Vniuersitatis refert, atque ternarij numeri vim frigidè his accommodat: cum præsertim, ut in tribus illis suis causis ingenium exerceat suum, quartum, Sacerdotem inquam; omittat, cuius iam iam fiet mentio.

Part. iv.

ἔπειτα οὐκ ἴσως ἔσται φερόμενον εἶτε δὴ δοκοῦν ἂν τὸ τότε, εἶτε καὶ χεῖρεσσιν ἀ τὸ Κεῖρα φέρον, δοκῶν οἱ τὰτε ἀλλὰ σφώτατον γέρονται Σόλωνας, καὶ καὶ τῶ πῶν σιν αὐτῶ ποιητῶν πάλαι τῶν ἐλδοδειώτατων.

Tum contribulis quidam, seu quod ita iudicaretur, sine quod Critia blandiri vellet, videri sibi inquit cum in ceteris sapientissimum fuisse Solonem, tum in carminibus poetarum omnium generosissimum. Dixit verò tribulium aliquis, seu quod ita ipsi reuera videretur, seu ut Critia gratificaretur, videri sibi Solonem rerum quidem aliarum peritissimum, tum verò in ipsa poesi omnium poetarum maxime ingenium.

Ficinus.

Non. inter.

Tum verò tribulium vnus, sine quod Critia gratificari vellet, sine quod ita sentiret; videri sibi affirmavit Solonem cum in alijs fuisse sapientissimum, tum in ipsa poesi præ omnibus poetis ingenium ac pepolitum.

Benius.

Com. iv.

Iam sensim ab illius diei celebritate ad Solonē transfert sermonē vniuersum, ut ad illius historiam commodius deueniat. Quare Amyntander Critiæ maioris contribulis cum in ceteris sapientissimum, tum in carminibus omnium Poetarum generosissimum appellat Solonem. Existimat verò Proclus non vulgare fuisse Solonis versus, sed philosophia refertos atque permixtos: idque eo argumento confirmat, quod Mentem Vniuersitatis reginam esse statuerat. Nam, inquit. Καὶ τῶν ἀκόσμιων ἔργων καὶ τῶν ἀδον νόμιμον ἡμῶν ἡμεῖς ἐσθλῶν. Qua in re, quod pertinet ad Mundanam hanc Mentem (nā de Solonis carminibus dicemus infra) ad eorū opinionē alludit, qui (ut ipse alibi scribit) Solonē existimabant ante Anaxagoram Mundo præfecisse Mentem. Et ideo supra dum Plato sapientissimum appellabat Solonem, Proclus propter hanc præcipuè Mentem voluit illum quoque in ea philosophia parte excelluisse.

luisse, quae in contemplatione versatur. Quibus omnibus (ut iam antea ostendi) acerrime refragatur Plutarchus, qui solis ethicis atque politicis institutis voluit esse expolitum, reliqua vero philosophiae simplicem ac rudem. Quamquam neque si Solon praecepisset Mentem Vniuersitati, id unum (meo quidem iudicio) satis esset ad ostendendum Solonem rerum naturalium vel mediocriter fuisse gnarum, cum praesertim multi ante Solonem Mentem adhibuissent Mundi molitioni, ut declarauimus, & infra etiam dicitur. Neque etiam si appositè nomen diei dedit, quae Solem & assequitur & praetergreditur, (enim autem & vna, id est nouissimam & primam vocauit eam) & mensis dies, qui succedunt vicesimo, lunae lumine admonitus, non attexendo, sed retexendo vsque ad tricesimum numerauit, idcirco sic commoueor ut Astrologiae laude floruisse concedam. Ac propterea Plato neque asseuerantior sapientissimum fecit Solonem, cum dubitarit an Arynander ex animi sententia illud diceret: neque si id aliqua ex parte fecisset, omnino assentiri cogere ei, qui consanguinitati facile multa tribuere soluisse. Quo vero sensu Solon poetarum ἐλευθερώματος, liberalissimus inquam, dicitur, cum liberalitatis virtus ad diuitiarum usum non ad carminis laudem pertinere vileatur, disceptarunt nonnulli. Sed ne in re perspicua, ne dicam leui, immoremur, sat sit eo nomine significari (ut ait Iamblichus) τὸ εὐλογοῦν τὰ νόθα, & τὸ ἀδύποτον τῆς ἀρετῆς τὸ Σόλωνος, & τὸ σεμνὸν, & τὸ ἀσπέρρον πάντα τὰ ἄλλα. mentem, inquam, Solonis ab omnibus planè vinculis fuisse exsolutam, nullique domino subiectam, grauem praeterea, ac ceteris omnibus praestantem, & (ut ego rem in pauca contraham) ea ferme omnia habuisse quae in hac arte expeti possunt: ut non male id expresserit nouus interpres, dum Solonem omnium poetarum maximè ingenuum fuisse scribit. Sed quid Critiae maiori contigerit audiamus, eum Solonem poeticae sententiae laude audiret commendari.

Par. v.

Ο δὲ γέρον (σφόδρα ἐν μέμνημα) μάλα τὴν ἡδὴν & διαμενδίασας εἶπεν. Εὐγνώστου ἀμύνανδρος, μὴ παρέργω τῆ ποιήσεως κατεχέσαστο, ἀλλ' ἐπωκίδα καὶ καδὰ περ ἄλλοι, τὴν λόγον ὄν ἄσ' Αἰγύπτου δεῖρο λυέσκατο, ἀπέτελεσεν, & μὴ διὰ τὰς σασις, ἴσαστο καὶ τὴν ἀλδων ὅσα εἴρεν ἐνθάδε ἡκων ἡνα γνάσθηκατα μελῆσαι καὶ τίω ἐμὲ δόξαν ὅτε Ἡσιόδου, ὅτε Ομηρος ὅτε ἄλλος ἔδιδε τῆ ποιητῆς, & δὲ κωμώτερος ἐχέτο ἀν ποτε αὐτῶ.

His verbis senex (optime namque memini) vehementer laetatus est: atque Benimo subri-

His verbis (ut rectè memini) valde laetatus est Senex: atque ita ridens inquit. Si Solon o Arynander non tantum relaxandi animi gratia, sed dedita opera serioque, sicut alij, poesim esset secutus: vel historiam, quam ab Aegypto reuersus instituit, absoluisset, a qua quidem seditionibus, ceterisque ciuitatis fluctibus deturbatus, medio in cursu destitit, nec Homero, nec Hesiodo, nec alio quopiam poetarum (ut opinor) inferior extitisset. Tum senex laetabundus (bene enim memini) oborto effuse risu. Si (ait) Arynander, Solon non quasi aliud agens poeticam tractasset, sed quemadmodum ceteri poeta, se totum illi tradidisset: eamque historiam, quam ex Aegypto huc attulit, absoluisset, non verò coactus esset illius studiū curamque abijcere, seditionibus aliisque incommodis, quibus conficta ante patriam rediens comperit, ab incepto reuocatus: neque Hesiodus (mea quidem sententia) neque Homerus, neque poetarum quisquam alius nobilior, illustriorque ipso extitisset.

Ficinna

Nov. ius.

subridens respondit. Si Solon, Arynander, non quasi aliud ageret, poesim tractasset sed serio ut ceteri faciunt: ac seditionibus, aliisque fluctibus, quibus iacturi patriam offendit rediens; minimè coactus esset historia curam abijcere quam ex Aegypto afferebat, sed omnino confecisset illam, neque Hesiodus (ut opinor) neque poetarum denique ullus ipso clarior unquam fuisset.

Hæc senex ille, cum vehementer laetatus esset, subridens (id enim significat hic vox illa ἀμύνανδρος, non oborto effuse risu, ut nouus interpres, decorum omnino turbans, vertit) Arynandro respondit. De Solonis autem carminibus (ut ea omittam quae ad Homerum praestitit illustrandū) Laërtius ac Plutarchus multa tradunt. Ex quibus intelligitur egregiè ad carmen fuisse effectum. Quin nonnulla referunt tum ex heroicis tum ex elegis ab eo scriptis: quod etiam facit Demosthenes in oratione de falsa legatione; & Philo Hebraeus in libro de Mundi opificio, ubi de septē humanae vitae actatibus elegiaca Solonis carmina atque illa elegantissima recitauit. Ac primum quidem (si de eius poesim nosse aliquid cupimus) non vllam ad rem grauem videtur vsus poësi, sed ludibundus (ut iudicat quoque Plato) ac temporis fallendi gratia. Tum verò agens serio, philosophicas sententias versibus includit, quibus ut a maledicis seipsum defenderet, Atheniensesque excitaret ac castigaret, multa ex ijs intexit, quae gesserat in Repub. Quin suas etiam leges (ut aliqui volunt) aggressus erat carminibus illigare, immo ad quinque millia versusum eas protendit, quorum illud afferunt initium.

Oramus primum rex ut Saturnius hisce

Legibus aspiret, velit & concedere laudem.

Verum ex Solonis versibus elegi quidam plurimum celebrantur, quibus cum se furore percitum calidè simulasset, Athenienses induxi ad expeditionem contra Salaminos suscipiendam. Quaequam existimari carmina, quibus res Atlantinas explicare aggressus erat (id enim carmine fecisse auctor est Plutarchus, immo ex ipso Platone in Critia non obscure intelligitur) longe celebriora fuisse. Sed his omissis nonnulla afferamus ad illustranda ea, quae hic significantur tum de eius navigatione in Aegyptum, tum de seditione, qua a sermone illo perficiendo dicitur impeditus. Ergo de huiusmodi navigatione tum Diogenes meminit, tum accuratissimè Plutarchus omnem eius ordinem, causasque aperiens his verbis. Quia verò perlatis legibus, adibant in dies aliqui Solonem, qui vel laudarent eas, vel obtererent, vel monerent ut tabulas intexeret, vel demeret quod cuique in mentem veniret: plurimi verò quærent & percunctarentur quemadmodum accipiendum quidque esset, quamque haberet sententiam vel explanaret & enodaret; considerans, ni faceret ea, rem insolentem fore, & si faceret, inuidiosam, atque eas ambiguitates statuens omnino declinare, importunitatemque subterfugere, & querimonias ciuium (nam ut ipsemet ait)

In Solone ut erque.

Omnibus in magnis difficile est canere.

ad speciem peregrinationis munus naucleri praetextens, impetrato apo-

a populo Atheniensi, ut abesse sibi decennium liceret, nauem conscendit: interea fore sperans illis leges suas familiares. Primum in Aegyptum est delatus, ibique commoratus, ut ipse ante dicit,

Faucibus in Nili quæ littora curua Canopi.

Aliquantisper etiam cum Ptenophe Heliopolita, & Sonche Saita inter sacerdotes litteratissimis in contemplanda egit sapientia: ex quibus audiuit, ut author Plato est, sermonem Atlanticum, quem versibus apud Græcos exorsus est explicare. *Hæc Plutarchus. Ex quibus primum intelligitur quæ de hac navigatione tradit, non solum ex hoc Timæi loco esse desumpta, verum etiam (quod non parum fortasse interest ad intelligendum an historia censendus sit ille Solonis sermo.) ex Solonis carminibus: meminit enim locorum, in quibus fuit in Aegypto, ac sacerdotum quibuscum versatus erat, de quibus Plato non meminit. Immo quoniam non est verisimile (si quis rem paulò attentius consideret) quacumque de causis eiusmodi navigationis commemorantur a Plutarcho, fuisse omnia ab eodem Solone carminibus expressa, facile crediderim ipsum Plutarchum alios quoque huius rei aucthores, de quibus supra mentionem fecerat, secutum esse. Atque ex istis intelligi quoque potest magnopere deceptum esse Laërtium, qui idcirco Solonem contendit in Aegyptum nauigasse, quod videret iam Pisistratum rerum potitum esse. Id enim post navigationem illam multo tempore contigit. Quamobrem idem Plutarchus scribit redeuntem Solonem offendisse Remp. propter suam absentiam seditionibus plenam, præsertim propter Pisistratum, qui statim etiam Tyrannide illam occupauit. Quo tempore (ne adhuc suspicaris post Pisistrati Tyrannidem nauigasse) tradit Plutarchus fuisse senectute penè confectum. Quod Platoni omnino consentire videtur: nam dum ait non potuisse propter seditiones sermonem illum perficere, ex Aegypto iam reuersum esse contenderat. Verum nec leuiter lapsus est hæc quoque Proclus, qui de hac Solonis navigatione in Aegypto verba faciens, *ἐν τῷ ποταμῷ τοῦ Νείλου ἐπιβὰς ἐπὶ τῶν ἱερέων ἐπιμαρτυροῦν τὴν ἀλήθειαν* hoc est: Quod quidem Solon profectus sit in Aegyptum non solum videndi causa, sed etiam ut suis legibus absentia illius tempore obtemperarent Athenienses, quos iureiurando obstrinxerat, ne vlam suarum legum violarent, perspicuum est. Quod verò pertinet ad seditiones fluctusque ciuitatis, a quibus Solon impeditus dicitur, quominus omnem illum sermonem memoria mandaret, si quæ indicauimus supra, rem haud explicent vniuersam, legi potest Plutarchus, qui eas diligenter persequitur. Ego verò interim monebo tantum, multas ac varias fuisse seditiones quæ Solonis tempore Athenis excitatae sunt: Plato autem de illis loquitur in presentia in quibus tandem (ut dicebam) Pisistratus Tyrannidem occupauit: nam cetera nullum huiusmodi impedimentum afferre Soloni potuerunt, cum nondum historiam illam esset aggressus. Quamobrem (ut vnum attingam ex Plutarcho ad rem explicandam) Athenis (inquit ipse)*

ipse) omnes per Solonis absentiam in seditionem exarserant. Dux erat Pædiæorum Lycurgus, Paralorum Megacles Alchemeonis, Pisistratus Diacriorum, in quibus capite censi erant locupletibus in primis infesti. Vigebant quidem etiam tum inciuitate leges Solonis: sed ad res nouas spectabant, & desiderabant omnem alium Reipublicæ statum: sperabant non quod æquum erat, sed aliena quoque se affecuturos in mutatione, & aduersam partem vndequaque oppressuros. In hoc rerum statu regressus Solon Athenas, erat quidem in magna apud omnes reuerentia atque honore: cæterum ad dicendum vel agendum in publico nec vires aderant ei præpediente senio, nec alacritas: capita verò factionum seorsum appellans, tentabat discutere discordias eosque reconciliare: præcipuè auscultante ei (ut apparebat) Pisistrato. *Hæc Plutarchus de Solone in patriam redeunte, deque seditionibus, quas offendit. Verum non est hic dissimulandum Plutarchum hanc ipsam Platonis sententiam, de historia a Solone intermissa, improbare, Censet enim Solonem non (quæmadmodum scribit Plato) seditionibus impeditum, sed rei magnitudine deterritum, Atlantiam historiam siue fabulam non absoluisse. Quare sic scribit. At Solon cum argumentosam de Atlantico sermone vel fabula inchoasset commentationem, quam ex doctis Sai acceperat, conuenientem Atheniensibus, elanguit, non propter occupationes ut Plato vult, sed potius ex senio, operis magnitudine deterritus. Nam otio quidem eum abundasse indicant hæc voces.*

Addiscens fio nocte dièque senex. &
Sune Veneris, Bacchique mihi nunc munera cordi,
Musarumque, viros quæ recreare solent.

Quibus etiam addit testimonium Heraclidis Pontici, qui Solonem testatur ab eo tempore quo Pisistratus Remp. oppressit, multos annos fuisse superstitem. Verum in presentia non difficile est Plutarcho respondere: nam primum certum est (id quod & Plutarchus fatetur: & paulò post nos etiam ostendemus) Solonem, qui tempore Pisistratus in Remp. inuasit, ætate grauem fuisse, atque adeò senectute confectum. At cum his carminibus non solum dicat sibi ἐστὶν Μουσῶν verum etiam Κουρῆθενος ἢ Διονύσου fuisse cordi, quis credat hæc carmina post Pisistrati Tyrannidem scripsisse, non antea? Deinde carmen illud.

Addiscens fio nocte dièque senex.

nihil planè efficit: nam Solon vel ex eo tempore quo Pisistratus Remp. subigere moliebatur, ne dum cum eam in Tyrannidem conuertisset, erat valde senex. et idcirco idemmet Plutarchus Soloni fatetur eo tempore ne vires quidem ad fuisse ad dicendum, nedum ad agendum, idque præpediente senio: & alibi exacta iam ætate fuisse scribit, cum Pisistratus

D d d Tyrann-

Tyrannidem obtinuit. & idcirco etiam cum Tyranno resistere conaretur, interrogatus quo confisus non sibi pertimesceret, senectute, respondit. Quamobrem si propter eam seditionem, quae paulò post à Pisistrato in Tyrannidem conuersa est, destitit ab historia illa scribenda, haud efficitur potuisse illam deinde perficere, quòd senex deceberit: nam iam tum senex erat cum interpellatus est. Heraclito verò Pontico, Phantias Ephesius refragatur, qui scribit ne duos quidem integros annos superuixisse ab eo tempore, quo Pisistratus rerum potitus est. quare crediderim Solonem, cum Remp. Tyrannide oppressam cerneret, se in studia abdidisse, ibique ocio frui cœpisse. cum tamen paulò post morte praeventus, Atlanticae historiae perficiendae, atque (ut simpliciter dicam) Musarum, philosophiaeque ipsius perfruendae spe sit fraudatus. Sed ad contextum reuertamur, in quo sequitur.

Part. vi.

Τίς δ' ἦν ὁ λόγος, ἢ δ' ὅς, ὁ Κριτίας;

Ad haec ille: qua de re, o Critia tractare Solon instituit.

Ficinus

Com. vi.

Quanam historia fuit illa o Critia?

Querit Amynder ex Critia cuiusmodi esset sermo ille, quem Solon aggressus erat literis consignare. Cui statim Critia.

Ecquanam verò (ait) historia illa est Critia?

Nou. Int. Benius

Part. vii.

Παρεί μεγίστης, ἔφη, καὶ ὀνομαστότης πατρῶν διακρίτου ἂν ἀπέχεσθαι ἔσθαι, ὅτι ἡ πόλις ἔδειξε μὲν, δια δὲ χρόνον, καὶ φθασάν τῶν ἐργασμάτων καὶ διακρίσεσθαι δὲ τοῦ λόγου.

De maximis inquit rebus ab hac ciuitate quondam gestis, quarum memoria apud nos temporis diuturnitate hominum extincta est.

Ficinus

De re inquit, omnium & maxima & memoria dignissima quas unquam hac nosser gessit ciuitas: tempore tamen iniuria, eorumque qui eam gesserunt exitio, minimè potuit constanter ad nostrum tempus permanere.

Nou. Int.

Com. vii.

De re, inquit, siue controuersia omnium maxima ac celeberrima, quas hac ciuitas unquam gesserit. Quamquam propter temporis diuturnitatem, atque eorum interitum, qui illam gesserunt, eius fama ad hac usque tempora non peruenerit.

Benius

Vbi sane siue maximum hoc, & omnium, quae unquam gessisset ea ciuitas, clarissimum facinus commentari vellet, siue etiam fideliter recensere, fidem illi astruere conatur suspicionem quandam tollens. Potuisset enim facile mirari aliquis, cur rei tam ingentis, tamque praeclarè gesta, nec monumenta vlla extarent, nec fama ad posteros permanasset: praecipua itaque ipse, atque omnem illius memoriam diuturnitate temporis atque interitu hominum fuisse sublatam. Et hac quidem praemunitio, quam paulo post obnixius nititur verisimilem reddere, ad historiam descendit. Nam cum Amynder statim intulisset,

Part. ix.

Λέγε δὲ ἀρχῆς, ἢ δ' ὅς, τί τε, καὶ πῶς, καὶ ἀπὸ τίνων ὡς ἀληθῆ διακνηκῶς ἔλεγε ὁ Σόλων.

Dic quae esto, o Critia, quid illud opus, & quomodo actum, & a quibus habitum, tanquam verum Solon narrabat.

Ficinus

Rem totam ab ipso initio, inquit, velim nobis commemorare, & quomodo, & a quibus audita ut vera illa refereret Solon.

Nou. Int.

Tum ille. Rem obsecro ab initio exponas, ac quidnam illud esset quod tanquam certum narraret Solon, & per quam occasionem, aut a quibus id accepisset, ediffere.

Benius

Critias

Com. ix.

Critias ut tam accurata percontationi satisfaceret, qua πὶ πῶς, καὶ ἀπὸ τίνων (sic enim legendum est, non ἀπὸ τίνων) quidnam, quomodo, & a quibus querebat, atque ex ipsis Critiae verbis rem ὡς ἀληθῆ, verissimè, inquam, gestam esse memorabat, eius optatis respondere cupiens, rem sic aggreditur.

Part. ix.

Ἐστὶ πῶς καὶ τὸ Αἴγυπτον (ἢ δ' ὅς) ἐν τῷ Δέλτῳ, περὶ ἧς κορυφῇ καὶ εἰς τὸ πρὸ Νείλου βάλμα, Σαίτικὸς ἐπικρατεῖ μὲν νότιος, τοῦτο δὲ τὸ νοτιῶν μέρος πόλις Σαῖς. Ἦν δὲ καὶ Ἀμασις ἡ ὀβασιλῆς οἱ τὸ πῶλεως θεὸς ἀρχηγὸς ἔστιν. Αἴγυπτιοὶ μὲν τοῦτο μα Νεῖθ, Ἑλλήνων δὲ ὡς ὀβασίλων λόγος, Ἀθῶν. μάλα δὲ ἐπιλαβῶναι καὶ πᾶσι τῶν οἰκείων τῶν εἰρησίων.

Est, inquit, Aegypti regio Delta: cuius e vertice scinduntur fluentia Nili. Eius campi Saitica praefectura nominantur. In quibus maxima Ciuitas est, quam Saim vocant. Vnde Amasis fuit Rex. Urbis eius fundatrix Dea fuit, qua Aegyptij Neithen, Graeci Athenam nominant. Ipsi porro homines Athenienses amici sunt, eisque genere quodam coniunctos esse se pradicant.

Ficinus.

Est quadam (inquit) in Aegypto ad eum locum in quo Nili fluentum bifaria diuiditur, unde & locus ab ipso situ Delta nuncupatur, regio, qua Saitica praefectura appellatur. Illius regionis maxima est ciuitas Sais: ex qua & Amasis Rex oriundus erat, Ciuitatis praefes Deus Aegyptiacè quidem Neith, Graecè (ut communis fert Aegyptiorum opinio) Αθῶν, idest Minerva nominatur: & Atheniensi quidem nomini fauent, & cum Atheniensibus se quodam generis vinculo coniunctos aiunt.

Nou. Int.

Est (inquit ipse) quadam Aegypti regio, qua Delta appellatur. In superiore huius regionis parte, unde Nili fluentia scinduntur, praefectura sita est, qua Saitica nuncupatur: cuius vrbs maxima est Sais, ex qua etiam Rex Amasis ortum duxit: Hac vrbs praesidis loco Deam habet. cui Aegyptiorum lingua Neith nomen est, Graecorum Athena. Atque ipsius quidem ciues sunt amantissimi Atheniensium, seque affirmant cum his quodam modo coniunctos esse.

Benius.

Com. ix.

Exorditur autem historiam ab eius loci descriptione, in quo Soloni contigisse vult quae mox est narraturus, quem locum accuratissimè nobis ante oculos ponit. Ab illustri enim ac celeberrima regione Aegypto incipiens, ad Delta eius prouinciam descendit: a cuius vertice (ut eam magis perspectam haberemus) monet scindi fluentia Nili: tum ab hac prouincia ad eius campos progreditur quos Saiticam praefecturam dicit nominari: atque in his tam ad maximam urbem sitam esse docet, quae Sais appellatur. Et ut facilius etiam intelligeremus, quanam esset hac vrbs, ex ea Amasim Regem, (hic autem celeberrimus fuerat ut post paulò dicemus) ortum memorat: ac denique eiusdem fundatricem Palladem extitisse. Quamobrem longe illustrius est huius narrationis initium, quam ut egeat explicatione. Nam si illud saltem ex nobis cognoscere cupias, an eorum locorum gnarus esset noster Plato, quamque intelligenter ea descripserit, legere poteris Strabonem libro decimo septimo de situ orbis: quae ea loca peragravit omnia atque descripsit diligenter. Interim satis monuisse Aegyptum a Strabone diuidi primò in tres regiones: nempe in Thebaicam, Delta, & Intermediam: tum has regiones distribui in triginta sex praefecturas, quas Nomos vocat: praefecturasque rursus in Torpachia diuidi, ac Torpachia demum in arua. Vbi sane ceteris omissis de Delta aliquid ex eo proferamus. Nilus (inquit) ab ultimis Aethiopiae finibus recta fluit ad Septentrionem usque ad eum locum, qui Delta appellatur: vbi tanquam a vertice quodam scissus (ut Plato inquit) hunc locum effecit trianguli verticem.

Quo in loco quæ magnus hic author de hac regione & ex alijs scriptoribus didicerat, & oculis ipsis inspexerat, Platonis sententia & autoritate ex hoc ipso Timæi loco desumpta confirmavit. Cui etiam Solinus consentit, qui capite xxxv. Nilum confirmat ab eo loco scindi, quem Delta appellant. sed & planius adhuc explicavit Strabo, cur regio ista Delta sit dicta: quo ambitu constet, ubi se exonerent fluentia ista de quibus meminit Plato, & his similia. quæ Platonis locum mirificè illustrant: idque his verbis. Lateralis verò trianguli fluentia, quæ ex utraque parte & usque ad mare descendunt. Alterum ad dexteram Pelusium versus: alterum ad sinistram in Canopicum mare & proximum Heraclium. Basim autem maritimam oram, quæ inter Pelusium est atque Heraclium. Quare insula mari, duobusque Nilii fluentis facta est, & Delta nominatur propter figuræ similitudinem. Duo itaque sunt Nilii hostia. Alterum Pelusiacum, alterum Canopicum, & Heracleoticum. Inter quæ alia quinque hostia sunt mentione digna, alia vero tenuiora permulta. A primis enim partes quædam obruptæ, & in totam insulam dispertitæ, multos riuulos insulasque fecerunt, ut tota sit nauigabilis, fossis in fossas alias diuisis: quæ tanta facilitate nauigantur, ut nonnullæ testaceas scaphas habeant. Insula trum millium ferè stadiorum ambitum comprehendit. Hæc Strabo, cui mirificè consentit Plinius libro v. capite ix. ubi eadem de Aegypto, Nilo, Delta, præfecturisque illis tradit: præcipuè verò (quod hic est obseruandum) ipsius Delta nomine tum Aegyptum vniuersam, tum certum illius locum (hoc enim posteriore modo eius mentionem facit Platon) appellatam monet. Quare de Aegypto loquens ait. Quam ob causam inter insulas quidam Aegyptum retulere: ita se findente Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellauere Aegyptum. Et tamen paulò post ipsam Nilii scissuram Delta appellat. sed & Strabo memorabilia adhuc de eodem Delta scribit multa, quæ tu per te ipsum possis agnoscere. Iterum verò (ne dubitationem quandam atque eam non leuem dissimulare videar) si quis de me querat, cur Plato dicat campos huius loci, unde & Nilii fluentia scindebantur, & regio Delta efficiebatur, fuisse dictos Saiticam præfecturam, cum tamen Strabo decem præfecturas in hac regione & inter hæc fluentia sitas esse tradat, equidem quid afferam non satis habeo: nisi tamen Ficinum omnino lapsum dicamus. Nam ubi vertit. Est Aegypti regio Delta: eius campi Saitica præfectura nominatur: græcè est ἐστὶ τῆς ἐκ τῆς Αἴγυπτου ἐν τῷ Δέλτῳ, Σαϊτικὸς ἐπιτροπείης μέρος τοῦτος. Vbi (ni valde quidem fallo) non habet Plato campos ipsius Delta Saiticam præfecturam dictos esse: quasi vnica esset præfectura: sed certam quædam ex præfecturis illius regionis Delta, Saiticam appellatam: quod omnino Straboni consentit, qui in Delta decem præfecturas enumeravit ex quibus Saitica esset una. Vbi etiã præfecturas τοιαύτας notat appellatas, quo plane nomi-

nomine hic vsus est Plato. Ex quo etiam intelligitur altiùs dormitasse Chalcidum, qui vocis similitudine deceptus νομῶν pro lege sumit, ac Saim (inquit) regit mos vetus lex Saitica nuncupatus. Quæ verba ad rem nihil faciunt. Optimè verò Proclus, qui Platonis artificium obseruans in hoc loco describendo, Περὶ τῶν, inquit, ἐπιτροπῶν τῶν ἐν Αἴγυπτῳ, ὁ ποῦς ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐν τῷ Δέλτῳ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐν τῷ Σαῖν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἐν τῷ Αἴθιωκί, ἰσχυρῶς ἰδρύσθαι λέγει. ἐπὶ μὲν τῆς Αἴγυπτου καὶ πᾶσι τοῖς ἐν τῷ Δέλτῳ, καὶ ἐπὶ τῆς Σαϊτικῆς νομοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς πᾶσι Σαῖν πᾶσι τῆς Αἴθιωκί ἰσχυρῶς ἰδρύσθαι. id est. Illud primùm animaduersione dignum est, quòd oratio à rebus magis generalibus ad contractiores semper proficiscitur. Ab Aegypto enim ad Nilum, a Nilo ad Delta, hinc ad Saiticam profecturam, & ab hac denique ad Saim Palladi sacram descendit. Vbi sane Saiticam præfecturam veluti partem quandam agnoscit regionis illius, quæ a Delta nomen acceperat. Constat itaque ex Strabone locum illum accuratissimè fuisse a Platone descriptum. Nam quod attinet ad Saim, quam Critias affirmat ciuitatem maximam fuisse. Strabo etiam scribit suo tempore fuisse Metropolim. Et Mela libro primo de situ orbis capite ix. cū de Aegypti vrbibus loqueretur. Earum (inquit) vrbium clarissimæ procul à mari Sais, Memphis, Syenæ, Bubastis, Elephantis, & Thebe. Quod verò addit ex vrbe ortum Amasim Regem, multorum scriptorum testimonio confirmatur. Fuit enim hic Rex Aegypti, de quo multa Herodotus, Plinius, Plutarchus, & Pomponius Mela. Atque ab hoc Rege ferunt nonnulli Solonem accepisse legem illam quæ Areopagitas voluit obseruare quo quisque vitam tueretur quæstu, in ociois que animaduertere. Verùm etsi Amasis hic memoretur similem quandam tulisse legem; (iubebat enim singulis quoque mensibus vnde viuerent magistratibus demonstrare: ac totius vitæ rationem reddere) mihi tamen non omnino videtur verisimile Solonem ex eo legem habuisse, cum multò antea (ut ex Plutarcho & alijs intelligi potest) tulisset eam, quam in Aegyptum peregrinaretur. Subdit verò Plato huius vrbis fundatricem fuisse Palladem, quam illi sua lingua Neith appellant. Idque etiam videtur ex eodem Strabone aliquo modo confirmari posse, qui licet non tradat a quo Sais esset edificata, Mineruam tamen ibi coli solitam scribit his verbis. Sais inferioris regionis Metropolis. In hac Mineruam colunt. Quamobrem cum Minerua ibi coleretur, verisimile quoque est Saitas (id quod subiungit Plato) Atheniensium fuisse amicos: eis que τῶν ἀλλοτρίων ἰσχυρῶς, quodammodo domesticos atque affines se prædicasse. Quocirca (teste Proclo) Callistenes & Phanodemus Saitarum parentes faciunt Athenienses. Theopompus verò è contrario Athenas voluit fuisse Saitarum quasi coloniam. Quamquam Atticus Platonius per inuidiam contendit Theopompum historiam totam commutasse, atque prodidisse litteris ex Sais profectos esse nonnullos Athenas ad cognationem & propinquitatem instaurandam. Verùm Plato qui Saitas Atheniensium amicos, & quodammodo domesticos fuisse dicit, siue etiam affines aut sanguine coniunctos (nam sic quoque illud omnes exponi potest) licet controuersiam non omnino explicet, satis tamen propter illud τῶν ἀλλοτρίων ἰσχυρῶς indi-

† Hero. pass.
 † Plin. l. 36.
 c. 12.
 † Plu. in l. de
 nobil.
 † Mela l. 1.
 de situ orbis
 c. 9.

indicare videtur non adeo arctam cognationem inter eos intercessisse, sicut illi affirmant. Vt propterea scitè mihi videatur admonuisse Proclus, potuisse Platonem eos amicos, & quodammodo cognatos appellare διὰ τὴν πολιτικὴν μίαν, quia scilicet eandem haberent civitatis patronam. Hic autem ubi Ficinus Chalcidum secutus vertit, quam Aegyptij Neirhen, Græci Athenā nominant, plana videtur sententia: sed tamen non integra est si cum græca conferatur: in qua est. Cuius nomen patria Aegyptiorum lingua Neith græcè (vt apud illos fertur) Athena. Significatur enim Aegyptios quoque dicitare solitos suam Neith esse eam, quam Græci Athenam nominarēt. Quod non malè nouus interpret, Erizus tamen melius expressit. Iam verò immensum esset opus hic persequi Procli somnia: nam quasi hæc descriptio ænigma quoddam esset eorum quæ in Vniuersitate geruntur, hinc primò omnes extorquet rerum causas & initia: tum antiquam Aegyptij sacerdotis narrationem transfert ad primum Mundi ortum qui Ideis continetur & stabilis est. Nouam verò Solonis historiam ad eorum effectiōnem quæ perpetuò oriuntur & occidunt. Atque his denique commentis Aegyptium, Delta, Nilum, & cætera omnia pro arbitrati in polos, Zodiacum, atque huiusmodi formas conuertens, sua illa oracula de more fundit. His itaque Chimeris omiſſis ad Critiam reuertamur, qui sequitur.

Part. x.

Οἱ δὲ Σόλων ἔφη πορδὲ- Quo Solon profectum se honorificè acceptum fuisse. Ficinus.
 θεῖς σφόδρα τε ψυχαῖα referebat.
 παρ' αὐτοῖς ἐπιμύος. Qui quum Solon profectus esset magno apud illos se pretio
 atque honore fuisse dicebat. Nou. int.

Huc cum profectus esset Solon, perquam honorificè (vt referebat) exceptus est. Benius.

Comm. x.

Posteaquam locum descripsit, ubi sermo narrandus dicitur contigisse, personas ipsas introducit. Ac Solonem primò, quem ait cum in eum locum profectus esset, honorificè fuisse exceptū. quādo autē & per quā occasiōe Solon illuc profectus sit, diximus supra. Nunc sat sit indicare Solonē ex Plutarquam Saim perueniret, Canopium appulisse, quæ vrbs vt retulimus ex Strabone, est in regione Delta. Scribit enim Canopium vna cum maritimo Pelusii tractu, quo iungitur Canopio, ipsius Delta basim conficere. Addit verò Plutarchus Solonem deinde ex Canopio Heliopolim penetrasse, atque Psenophe sacerdote literatissimo familiariter vsus esse. Heliopolis verò ex Strabone ea parte sita est, qua Nilus supra Delta nauigantibus se in Arabiam extollit. Atque hæc ciuitas fuit Sacerdotibus & Astrologis insignis: in qua Plato etiam & Eudoxus diu commorati sunt. Quare Heliopoli (inquit Strabo) domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes habitabant. Immo dicunt hanc olim sacerdotum habitationem fuisse, hominum philosophiæ & astronomiæ deditarum. Nunc is ordo ac studium defecit: nec quisquam nobis tali exercitationi præesse ostēdebat, sed homines tantum qui sacrificia curarent, atque ritus eos peregrinis commonstrarent. Et post paulò. Ostendebantur itaque ibi sacerdotum domicilia, & loca ubi Eudoxus cum Platone eò profectus est. Denique Saim etiam peruenit Solon: ibique sapientiæ causa, vt idem

Plu-

Plutarchus tradit, cum Sonche versatus est sacerdote apprime erudito. Qui fortasse is est, quem Plato caterorum antiquissimum facit, ac memorat de Athenarum antiquitate cum Solone differuisse. Quamobrem dum Proclus scribit Solonem in vrbe Saim incidisse in sacerdotem nomine Patenit, Heliopoli verò in Ochlapim, ac Sebenijti, denique in Ethimon, si id Aegyptiorum historiæ; vt ipse ait, testentur, verisimile est Solonem non vnus tantum sacerdotis consuetudine vsus esse, sed multorum. Quod & Plato ipse significauit qui statim aiebat.

Par. xi.

Καὶ δὴ τὴν παλαιὰ ἀμειρωτῆς τοῖς μάλιστα θεοῖς πάντων ἑστῆς ἐπέων ἐμπειροῖς, ἔχον ἔτε αὐτῶν, ἔτε ἄλλων Ἑλλήνων ἔδει γὰρ ἔδει (ὡς ἐπὶ εἰπεῖν) εἰδῆτα θεοῖς ἑστῆς τοῖς αὐτοῖς αἰδοῦσιν. Et cum de vetustatis memoria ab illis sacerdotibus, Ficinus.
 qui in hac re caterorum peritissimi erant, quæſisset, expertum se esse dicebat neque seipsum, neque alium Græcorum quenquam cognitionem antiquitatis ullam habere.
 Verum cum ipse de rebus antiquis incola & Sacerdotes illos rogaret, qui illarum rerum præter caeteros peritissimi essent, comperit, neque se neque alium quenquam Græcorum de vera antiquitate quicquam vnquam cognouisse. Nou. int.

Cumque de rerum vetustate ex ijs sacerdotibus sciscitaretur qui præ caeteris earum cognitionem haberent, animaduertit nihil fermè aut se, aut aliū quempiam Græcorum antiquitatis scientia imbutum esse. Benius.

Com. xi.

Quibus etiam verbis vniuersim exponens quid Soloni contigisset dum de rerum antiquitate sciscitaretur, sensim incipit indicare illum cum sacerdotibus congressum esse, vt ad eius sermonem iam tandem referendum deueniat.

Part. xi.

Καὶ ποτε θεωραζομένην βουλῆθεῖς αὐτοῖς θεοῖς ἑστῆς ἀρχαίων εἰς λόγους ἑστῆς τῆς παρ' ἀρχαίων τα λέγειν ἐπιχειρεῖν, θεοῖς Φωρονέως τε τοῦ πρώτου λεχθέντος καὶ Νιόβης, καὶ μὲν τὴν κατακλυσμένην αὐτῶν Δελφῶν καὶ Πύρρας, ὡς διεξήγοντο μυστολογεῖν, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ψυχαλογοῖν, καὶ τὰ ἑστῆς ἑστῆς δὲ αὐτοῖς ἐλεγε παρ' αὐτοῖς διαμνημονεύων τὸς χρόνους ἀριθμεῖν. Quandoque verò coram sacerdotibus, vt eos ad Ficinus.
 sua narranda promocaret de antiquissimis illis Athenarum gestis rebus verba fecisse, Phoroneo primo, & Niobe, postque inundationem mundi de Pyrrha & Deucalione, eorumque posteritate & de temporibus quibus singula contigerunt.

Quum igitur ille consilio potius eos deducendi in colloquium de rebus priscis ibi gestis, quam vt ipse eas commemoraret, quarundam mentionem inieciſſet, temporumque rationem atque seriem conaretur ad certum annorum calculum renocare, & primi Phoronei, atque Niobes, & post diluuium Deucalionis & Pyrrha tempora & pro paginam diuumerasset sicuti in fabulis perhibetur. Nou. int.

Ac cum aliquando eos cuperet ad rerum antiquitates narrandas promocare, vetustissima illa commemorare cœpit, quæ hic apud nos priscis temporibus cotigissent: ea nimirum, quæ de primo Phoroneo & Niobe, ac post eluuiōnem de Deucalione & Pyrrha (vnde etiam fabula locus fuit) deque eorum posteritate tradita sunt: temporum interim annorumque rationem habens, quibus quæ narrabat, contigissent. Benius.

Anti-

Com. xii.

Præcipue
Græcorum
antiquitates.

Antiquitatis memoria cum ad multa alia magnum mementum habet, tum præsertim ad prudentiam ac rerum humanarum administrationem. Hinc appositè Solon, quippe qui civilis prudentiæ atque uirtutis negotiator erat, omnino studet, ut Sacerdotes illos adducat ad suas antiquitates narrandas. Qua etiam in re, ut commodius eos prouocare possit, duo quasi capita prius attingit, quibus antiquissima Athenarum memoriæ continebantur. Atque alterum quidem ad ea pertinet quæ sub Phoroneo primo, & Niobe gesta sunt: alterum uerò ea respicit quæ post Mundi eluionem de Pyrrha & Deucalione, eorumque posteris ferebantur. Quæ duo sic exponit Sacerdotibus illis, ut temporum etiam, quibus ea contigerant, rationem habeat. Sed (ut de priore Græcarum antiquitatum capite constat) qui Phoroneus hic & Niobe, & quando extiterint, quæue demque sub illis gesta sint, uideamus. Xenophon in libro de historiis æquiuocis duos Phoroneos in honore habitos tradit: alterum qui primo anno Nini claruit in Hellinica, quam Græciam appellamus: alterum, qui Inachi fuit filius. ac post priorem Phoroneum decem ferme ætates floruit. Uterque uerò imperauit Argiuis. Critias itaque de priore loquitur: nam præterquam quod primum ipsum appellat, ut ab altero qui longè iunior fuit, & nihil ad Athenarum antiquitatem pertinebat, ipsum distinguit, Niobis pater fuit Phoroneus primus, non secundus. Ergo prior hic Phoroneus floruit, ut ex Xenophonte referebam, anno primo Nini. Ninus autem ex Berofo & alijs tertius fuit Babilonia Rex: ac regnare cepit anno ducentesimo quadragesimo nono ab exitu Noe ex arca: qui annus (si rectè subduxi temporum rationem) incidit in millesimum nongentesimum quintum a Mundo condito. Hæc de Phoronei antiquitate. Niobe uerò (ut dicebam) fuit Phoronei filia: ex qua, ut ferunt, Iupiter suscepit Osirin qui deinde Phoroneo in regno successit. Porro sub his multa contigerunt: quæ quoniam de eorum antiquitate, quam præcipue quærebamus, iam constitit, non est cur curiosius percenseamus. Affirmat uerò Critias Solonem in illis recensendis temporum annorumque rationem habuisse, quibus ea contingerant quoniam temporum series ac ratio uerè est antiquitatis custos. ac mirificè ad res perficiendas conducit. Ac propterea non modò in profanis historijs, sed in sacris etiam graues sæpe dubitationes occurrunt, quæ omnes ex temporum ignoratione oriuntur. Venio ad posterius Græcarum antiquitatum caput: in quo sanè, quoniam Plato sanctissimas Hebræorum historias cum superstitionis Græcorum nanijs confundere uidetur ac permiscere, quenam obsecro est hæc Mundi, quam ipse profert, inundatio, quamque sub Deucalione & Pyrrha contigisse contendit? Facile profectò (ut rem expendamus) suspicari posset quæpiam de ingenti illa ac generali Mundi eluione loquutum esse, quæ contigit sub Noe: nam primò eluionem Mundi uocat illam: quod certe non faceret, si aut in Attica, aut in Thessalia, aut certo denique in loco facta esset. Et quamuis ubi apud Ficinum legitur, post inundationem Mundi, græcè non extet illua Mundi, sed κατακλισησος: solam; ueruntamen infra, ubi Aegyptius Sacerdos de eadem eluione loquitur, uerè uocat

Quenam
ostendere uideantur Deucalionea eluionem eandem plarè extitisse quæ Noeticæ appellamus.

† Lact. l. 2. de
orig. erroris.

cat eam γῆς κατακλισησος, eluionem terræ: ac rursus μεγίστην ὄδυσσιν, maximam cladem ab aquis profectam. Deinde (si † Lactantio credimus) non ex Hebræorum solum sed Ethnicorum etiam monumentis constat factum esse diluuium ad perdendam tollendamque ex orbe terræ malitiam: cum tamen id Hebræi de Noëtico, Ethnici de Deucalioneo diluuiio affirmarent. Huc accedit quòd Aegyptius ille sacerdos affirmabat Athenienses ortos esse exiguo semine quondam publicæ cladis superstite: quibus uidetur alludere ad Noëtici diluuii statum, in quo (ut peribent sacræ literæ) octo tantum animæ fuerunt superstites, ex quibus deinde humanum genus est propagatum. Ac propterea Poëtæ dum in Deucalionis diluuiio contigisse fingunt, ut terrarum orbis hominibus uacuus eum remansisset, isdem repleti cœperit, idque Deucalionis ac Pyrrhae industria, qui ex iactis lapidibus homines excitassent, tum unum Noë Deucalionis nomine significasse uidentur, tum aliud diluuium præter Noëtici intellexisse nullum. Quamobrem Ouidius, diluuiio, quod Deucalionis & Pyrrhae temporibus scribit contigisse, contendit uniuersum terrarum orbem fuisse demersum: sic ut altissimi quique montes, Parnasso excepto, tegeantur: namque ait.

Iamque mare & tellus nullum discrimen habebat:

Omnia pontus erat: deerant quoque littora ponto.

& rursus. Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus

Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.

Hic iam Deucalion (nam cætera texerat æquor)

Cum consorte tori parua rate uectus adhæsit.

Quo etiam in loco affirmat coniuges istos (id quod de Noë prædicant diuinæ literæ) fuisse iustissimos, & mira pietate ac sanctimonia ornatos, sic canens.

Non illo melior quisquam nec amantior æqui

Vir fuit, aut illa reuerentior vlla Deorum.

rursusque. Innocuos ambos, cultores Numinis ambos.

Quid plura? Plutarchus ubi de Deucalionis eluione loquitur, ait Deucalionem dimisisse ex arca columbam, hancque regressam dedisse illi signum durantis adhuc tempestatis: rursusque emissam uiridantis oliuæ ramum attulisse: quæ omnia in diluuiio Noë contigerunt. Verùm si rem accuratiùs adhuc perpendamus, intelligemus profectò Deucalionis diluuii & longè aliud fuisse a Noëtico, & pro alio à Platone omnino uisurari. Et quidem fuisse aliud, clariùs docemur ex omnium gentium historijs quam ut dubitari possit. Nam (ut ostendimus paulò ante) Noëtici & generale fuit, & deleuit uniuersum genus humanum octo hominibus exceptis: Deucalionem uero uix exiguam quandam vastauit terræ partem, Thessalia nimirum, ubi etiam aut Deucalion & Pyrrha tantum (ut tradunt aliqui) seruari sunt, aut certè (ut uolunt alij) plures euaserunt, quorum magnam partem ratibus exceperant illi. Illud & primū fuit, & circa bis mille & ducentos annos a Mundi procreatione secutum est: hoc tertium saltem, & octingē-

Refellitur
proposita opinio multis argumentis.

tis ferme annis post Noëticum : ibi in arca seruati sunt, & cum ingenti quadam animantium multitudine : hinc in ratibus cum animantibus nullis. ibi in arca in Armenia constitit in monte Gordieo : idque aut integro anno, aut saltem nono mense exacto : hinc rates in Graecia substiterunt, in Parnasso monte, atque secundo mense : denique (ut alia multa prae- ream) ibi Noë ac ceteri omnes Armeni erant; hinc Thessaliae incolae ac Graeci omnes: ita ut uel Strabonis tempore in Graecia Pyrrhae & Deucalionis sepulchra existerent. Atque ex his etiam satis superque constare potest Platonem Deucalionis diluuium pro Noëtico nullo modo accepisse : cum praesertim Deucalionem contigisse affirmet post Phorenei & Niobis tempora: ac (si cum Aegyptiorum antiquitatibus conferatur) omnino recens esse fateatur, & quasi nuper gestum. Huc accedit quod Plato Noëticum planè uidetur ignorasse: nam affirmat Aegyptum fuisse semper ab eluuiione liberam, ibique nunquam supernè cecidisse aquam: quae sanè qui Noëticum fama uel leuissimè excepisset, idèmq; hinc significare uoluisset, enunciaisset nunquam.

Ad argumēta in contrariā sententiam allata.

Neque uerò hinc refert quod Deucalionis diluuium magnam cladem ab aquis profectam, aut etiam eluuiionem terrae appellet : nam satis ipse deinde ostendit, se pro illuuiione certae atque adèd exiguae ipsius terrae partis illud accipere : cum & Aegyptum usque peruenisse neget: & ueluti rerum domesticarum monumentum a Solone narratum fuisse dicat : ac demum sequatur illius diluuii famam, quod apud historicos certum erat in Thessalia contigisse. Dum uerò contendit sacerdos ille Athenienses exiguo illo semine natos esse, non loquitur amplius de Deucalionis eluuiione. Immo Deucalionis diluuium ait recens esse, Atheniensibusque tum illo, tum Phoroneo esse antiquiores : atque hoc ostendit, quia longè antea fuerant alia eluuiione demersi: ex qua exiguum semen fuisset superstes : atque ex hoc uult ipsos esse propagatos. Quamobrem nihil minùs facit quàm ut Noëticum diluuium Deucalionis nomine intelligat ibi. Et propterea dum Poëtae fingunt Deucalionem & Pyrrham ex lapidibus excitasse homines, quibus uacua iam terra esset, non Noëticum sed Thessallicum intelligant necesse est? Nam quod isti significant Deucalionis diluuii iniuria non Thessaliam aut Graeciam, sed terrarum orbem hominibus caruisse, atque in Mundo ipso humanum genus ob malitiam extinctum, fuisse per eos instauratum, id uerò unde contigisse putè, dicam paulò post. Neque uerò negarim (ut interim Plutarchi testimonio respondeam) uetustissimam Noëticam diluuii famam apud Graecos primùm, tum apud alios nonnullos in Deucalionis peruisse, aut cum eo quoquo modo permixtam esse: nam ubi Plutarchus de Columba uerba facit, quae à Deucalione non semel dimissa fuerit, ac primùm remearit (de oliua enim, quod aliquorum pace dixerim, ne uerbum quidem) id sanè asserit apud Poëtas extare: facile est autem ab Hebraeis ad Poëtas istos obscuram aliquam Noëticam diluuii famam peruasisse, atque hos, quippe qui se Poëtas non historicos esse intelligerent, ac rem etiam non planè perspectam ha-

be-

berent, id Deucalionis affinxisse. Id quod omnino affirmarim dum Ethnici etiam Deucalionis eluuiione perditum dicunt humanum genus propter improbitatem ac scelera, ac rursus propter Deucalionis iustitiam integritatemque excitatum. Quamobrem egregiè hac in re Lactantius. Si ergo (inquit) Cataclysmus a Deo ideo factus est, ut malitia quae per nimiam multitudinem increuerat, perderetur, quomodo fictor hominis Prometheus fuit, cuius filium Deucalionem idem ipsi ob iustitiam solum dicunt esse seruatum? sed uidelicet hoc quoque sic corruperunt, ut illud superius cum ignorarent in quo tempore cataclysmus fit factus in terra, & quis ob iustitiam meruerit genere humano pereunte saluari, aut quomodo & cum quibus seruatum sit. quae omnia propheticæ literæ docent. Hæc Lactantius. Quae etiam minùs mira uideri poterunt ijs qui Hebraeorum Graecorumque monumentis collatis, deprehenderit (id quod nos alibi fortasse opportuniùs disseremus) immemera penè esse quae Graeci ab Hebraeis acceperunt. Cum tamen ea sibi arrogent impudenter. Et ab hac ipsa tum impudenti Graecorum iactantia, tum uerum confusione ac commutatione, facile profectum est, ut isti Deucalionis diluuii terrae quoque diluuium appellarent, eiusdem iniuria, terram uniuersam iactarent hominibus fuisse orbatam : atque alios huiusmodi rumores si qui sunt, disseminarent atque dispergerent. Sequitur.

Part. XI I

Καὶ ἰνα εἰπεῖν ἦν ἱερέων ἐν μάλα παλαιῶν ὧ Σόλων Σόλων, Ἑλλη- νες αἱ παῖδες ἐστέ, γέρον δὲ Ἑλλῶν ἔκ ἐστιν. Ἀκούσας οὖν, πῶς πρὸ πολλοῦ ἐφασι. Νέοι ἐστέ, εἰπεῖν, τὸς ἄρχαί πάντες ἔδειξαν ὅτι ἐν αὐτοῖς ἔχεται ἀρχαίων ἀκρω, παλαιῶν δὲ ἐστέ, ἔδὲ μάθημα γέροντων πο- λὺν ἔδειν.

Tunc ex sacerdotibus quendam grandem natu dixisse. O Solon Solon, Graeci pueri semper estis, nec quisquam o Graecia senex. Cur istud diceret perconclante Solone, respondisse Sacerdotem. Quia iuuenis semper uobis est animus, in quo nulla est ex uetustatis commemoratione prisca opinio, nulla cana scientia. Tum seniorum sacerdotum unus, o Solon Solon, ait, Graeci semper pueri estis, senex Graecorum est nullus. Causam autem cur hoc diceret sciscitanti Soloni, senem illum respon- disse aiebat ipse, Iuuenes estis animis omnes. nullam enim ex antiqua auditione ueterem sententiam in ipsis habetis, neque disciplinam uetustate canam ullam.

Ficius.

Non. inter.

Tunc ex antiquioribus illis Sacerdotibus, unus respondit. Solon Solon, Vos Graeci semper estis pueri: nullusque inter uos senex reperitur. Quae cum audisset Solon, Qua (inquit) ratione adductus hoc dicis? At ille. Ea nimirum quod iuuenes animo estis omnes: neque enim ipso continetis priscam aliquam opinionem ex ueteri auditione profectam: neque disciplinam ullam tempore uetustam & canam.

Benius.

Co. XI I.

Iam noster Plato Aegyptium Sacerdotem loquentem facit: cuius oratio multa ac varia continet. Illud uerò primùm est, quo longè uis hic senex atque sacerdos, Graecos notat quod antiquitatis memorijs careant. Quod dum facit Solonem ipsum appellans, Solon Solon, inquit, uos Graeci pueri semper estis: nec senex ullus apud Graecos reperitur. Quod cum audisset Solon, quae fuit ex eo cur id diceret. At ille, quippe qui non genere uel aetate ipsos existimabat iuuenes, sed animo, ac cognitione rerum, idcirco

se illos dixit iuvenes appellare, quod nullam siue canam disciplinam, siue priscam rerum opinionem animo continerent. Hic autem, ut quam id verè dictum sit, intelligamus. sciendum est Aegyptios ortum habuisse millesimo octingentesimo ferme anno ab orbe condito. Nam ut testantur sacrae literae, Noë egressus est ex arca anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo sexto. Aegyptus verò (ut Berofus & alij tradunt, atque ex iisdem sacris literis intelligitur) incolae cœpta est statim post annum centesimum tricesimum ab eluione mundi. Atque hinc etiam factum est, ut a Misraim filio Cam Aegyptij (idcirco enim Aegyptus Hebraicè Misraim appellatur) descenderint. Quamquam ab ipso Cam gentes ibi cœperant propagari: hic enim in Aegyptum descendens, coloniâsque deducens, Chem Mym edificauerat, unde Chemmonite sunt dicti: licet, ut dicebam, gens vniuersa ab eius filio Misraim nomen acceperit. At verò Athenienses orti sunt post Aegyptios sexaginta ferme annis supra centum. Nam Pallas, quam Plato Athenas vult condidisse, teste Beroso libro quinto antiquitatum, orta est circa quadragiesimum tertium annum Nini tertij Babilonum Regis, qui annus incidit ferè anno centesimo sexagesimo primo a profectioe Cam in Aegyptum. Nam quæ de antiquioribus quibusdam Atheniensibus ab eadem Minerua profectis venditât Plato, suo loco refutabimus. Verum etsi Athenienses iuniores sunt Aegyptijs (id enim sine dubio concedendum est, siue eius origo ea planè fuerit quam paulò ante ex Platone referebamus, siue alia) id tamen non omnino de Græcis in vniuersum dici potest: nam sub idem ferè tempus a Iano Iapeti filio Ionia, & Hellades profecti sunt, ac paulò post ab altero Iani filio Elisa Aeolij, ab altero verò Cethin (licet de hoc non omnes consentiant) Cyprij, ceterique maritimi Græciæ populi fere omnes ortum habuere. Ut propterea (si tempus spectemus) inter Aegyptios, ac Græcos non magnum sit ortus discrimen. Non igitur sacerdos ille ortu ac genere, sed animo atque rerum antiquarum cognitione iuvenes appellat Græcos. Multa verò afferri possent ex Patribus tum ad hunc superiorémque locum, tum ad proximum illustrandum: nã de Deucalionis diluio, deque Phaëto-tis incendio, atque huiusmodi alijs nan pauca tradunt Eusebius, Cyrillus & alij multi: qui sanè docent in quem Mosis annum inciderint: ac Noëticam eluionem longè antiquiorem fuisse, non modò ex diuinorum oraculorum, sed Ethnicorum etiam testimonijs confirmant. Multa quoque tradunt idem ut ostendant Græcos non vsque adeò antiquos esse ac meritò etiã propter vere antiquitatis ignoracionem pueros appellari a Platone. Sed quoniam in re aperta versamur, in presentia hæc satis.

Part. xiv.

Τὸ δὲ ταύτην αἶπον, τὸ δὲ πάλαι καὶ πάλαι φησὶ γέγονασι ἀνδρῶν πονηρῶν ἐπόνται, πῦρ εἰ μὲν καὶ ὕδατι μέγισται μωείας δὲ ἀλλοῖς ἐτέροις ἐστὶν ἕτεροι.

Quod ideo vobis contigit, quia multa & varia hominum exitia fuerunt, eruntque. Maxima quidem aut ignis conflagratione, aut aqua inundationibus prouenire necesse est: minora verò alijs quibuslibet calamitatibus fieri.

Harum verò rerū hæc est causa. multa multis de causis hominū exitia & fuerunt & erant, ignis quidem & aqua maxima, insensitis verò partibus alia alijs breuiora.

Atque

Atque harum sanè rerum causa est, quod multa latissimeque manantia fuerunt atque erunt mortalium exitia. Maxima quidem ignis et aqua in iurijs: exigua verò sexcentis alijs de causis.

Benius.

Rationem affert Sacerdos iste per quam Græcis contigisset ut iuuenis illis animus esset: nec antiquas siue rerū memorias, siue disciplinas retinerēt. Atque id factum esse contendit propter varia & multa hominum exitia: quæ ab igne quidem & aqua maxima, a ceteris verò causis quamplurimis minora, non casu, sed necessariò (quamquam de hoc quid senserit Plato dicemus infra) proficiscerentur. Et quoniam potuisset aliquis negare vel id verè & ab huiusmodi causis proficisci: vel si proficiscatur, Græciam nunquam in huiusmodi calamitates incidisse, idcirco conatur vtrunque ostendere ut videbimus proxima particula. Interim non immerito dubitari posset, cur Plato asserat maiores hominibus calamitates ac clades ab igne & aqua prouenire, quam ab alijs causis. Nam noster interitus solet oriri ex elementorum seu primarum qualitatum dissidio. Quare cum aër & terra maius in nobis imperium obtineant, maiores quoque corruptiones ab ijs deberent proficisci. Quòd verò terra & aër maiorem in nobis vim habeant, constanter videtur, quia in illa tota vita degimus, eadèmq; maxima ex parte constamus: hoc verò vndique circumsepti sumus, imò eundem spiritu ipso perpetuò ducimus. Quare pestilentia, fames, & huiusmodi alia, quæ interitus afferre solent maximos, aëris potius ac terrae vitio deriuare videntur, quam ignis & aquæ. Quid quòd Cometæ, atque eiusmodi alia, quæ in sublimi generantur, magnarum calamitatum non modò prænuncia, verum etiam causa censerentur? Nam cælestes conuersiones, ac certorum astrorum accessus, & coniunctiones præcipuas, atque efficaciores harum cladum causas existimari perspicuum est. Vidit Proclus priorem huius dubitationis partem, atque ei duplici ratione satisfacere conatus est. Ac primùm quidem contendit maiores ab igne & aqua clades deriuare, ab alijs verò elementis minores, quia illa ex sui vi in nos agere soleant, ac nulla illis extrinsecus affectione accedente: cetera verò non nisi ab alijs affecta. Verum quid de hac ratione sentiam, paulò post explicabo. Nunc ad aliam pergamus, in qua id accidere voluit, quoniam ignis inter cætera elementa maiorem habet efficacitatem, faciliusque cætera corpora diuidit atque peruadit. Aqua verò mobilior sit quam terra, & minus facillè dissipetur ac patiatur quam aër: & propterea propter mobilitatem facillè agat, propter constantiam, quantula ea tandem sit, magis resistat. Quæ ratio ducta est ex ipsorum elementorum natura, atque mea quidem sententia omnino est probanda. Nam Aristoteles etiam in nono Metaphysices ignem tradit semper esse in actu: ac propterea etiam primo de anima laudat illos, qui ignem tum subtilissimum esse contendebant, & inter cætera elementa maximè expertem corporis: tum ad sese, aliaque mouenda naturalem efficacitatem habere. Quæ omnia Plato etiam disertissimè docet in Timæo. De aqua verò dum proprias sedes obtinet, dubitari non potest, quin sit terra longè mobilior. Sed & eandem difficilius quam aërem affici,

Com. xiv.

Qua ratione Græcos Plato appellet pueros: Aegyptios verò existimet senes.

Cur maiores calamitates ac clades ab igne & aqua proueniant mortalibus quæ ab alijs causis

† 9. met. 1. 18.
† 1. an. 1. 27

Ficinus.

Non. ins.

affici, vel ex eo intelligitur, quod de aëre propter perennes mutationes, quibus modò calidus, modò frigidus, modò vtrâque qualitate affectus ac temperatus sese offert, nondum omnino compertum sit apud omnes num citra omnem dubitationem natura calidus existimandus sit: id quod de naturalibus aqua affectionibus dubitari nullo modo potest. Verùm & alia ratio instituto longè accomodatior potest afferri: ex natura videlicet hominis ducta, cuius causa Critias de calamitatibus meminit, quae ab igne & aqua proficiscuntur. Ergo ea est animalium natura atque conditio, ut singula eorum genera certas inter elementa sedes habeant, in quibus & naturaliter maneant, & commodius degant ac conseruentur: immo sic conseruentur, ut extra illa vitam diu tollerare non possint. Atque hac lege pisces aquae locum sortiti sunt, aliae animantes alium. Quamobrem homo, cuius sedes ac domiciliū aër est ac terra, in ijs longius vitam producit: in caeteris quacunque ab illis ratione occupetur, per breui interit. Atque hinc est, ut ab eluuiionibus & incendijs si contingant; maximae hominum clades atque interitus proficiscantur: a caeteris verò elementis, quae sunt ipsum hominis domiciliū, ac propterea eius conseruandū vim habent, minimè. Quamobrem si proposita dubitatio (quod attinet ad elementa) vim ullam haberet, nihil aliud tandem efficeret, nisi frequentius debere homines, ab aëre & terra labe factari, atque ad interitum duci, quàm ab aqua & igne: quod non inficiatur Plato: tantum enim contendit ingentes quasdam corruptiones ab igne potius & aqua quàm ab alijs causis derivare. Immo eū statim addat *μυρίοις δὲ ἀλλοίσι ἐπεὶ ἕξ ἑκατὲς*, Sexcentis verò de causis leuiore interitum contingunt, non obscure concedit frequentius homines a orū elementorū vitio, siue etiam pestilentia, ac caeteris huiusmodi calamitatibus interire. quae res inde etiam aperte satis intelligi potest, quod paulò post clades quas ab igne proficisci affirmauerat, ad caelestes reuocat conuersiones: quas tamen non frequenter ait contingere. sed *διὰ μακρῶν χρόνων* post longa temporis interualla. Quod verò ad astrorum aspectus & coniunctiones attinet, equidem siue semper, siue frequenter peculiari aliqua ratione ad huiusmodi clades concurrat, non negarim animantium interitus, & eos quidem magnos, ab illis provenire: sed elementis tamen mixtisque corporibus intermedijs. Plato autem de ijs loquitur, quae nullis causis interiectis clades efficiunt: atque hoc nomine maiores igni & aquae, minores aëri & alijs innumeris causis quae proximè agant, ascribit: quarum tamen omnium inter naturales causas princeps potest esse caelum. Atque idem de cometis, & eiusmodi alijs dici potest, quae in sublimi fiunt: nam haec vel aërem prius afficiunt, ac res corporatas, quae vitae vsui sunt, vel si propria virtute nos attingunt & laedunt, has actiones non sine ignis atque caeterorum corporum quibus constant, vi & efficacitate exercent. Ex his autem refellitur prior Procli responsio, qua asserit, id quoque à Platone dici, quia aër & terra non agunt in nos, nisi prius ab alijs affecta: aqua verò & ignis nulla extrinsecus affectione accepta, clades afferre soleant. Nam praeterquam quod non satis video, quomodo haec omnino connexa sint, ignis per se ipsum nullo intrinsecus accedente in nos agit,

vide 3 part.
sequen.

agit, terra non item: haec igitur minorum, ille maiorum calamitatum causa est; Plato paulò post perspicuis verbis contendit maximas clades ab igne & aqua provenire propter caelestes conuersiones atque commutationes, à quibus sine dubio necesse est ut ignis & aqua aliqua ratione afficiantur: non itaque vult aquam & ignem perniciem maiorem asferre, quia a nullo extrinsecus afficiantur. Sed & igni praecipue & aqua homines terrasque coercendi ac purgandi fuisse tributam vim, atque huic muneri vtraque esse quasi destinata, quemadmodum significat Plato, miro non modò sacrorum authorum apud quos res aperta est ac certa, sed Ethnicorum consensu intelligitur. Quo circa Strabus, quoscunque tandem Iridi colores tribuat, hanc scribit duobus insigniri coloribus, caeruleo & igneo, ut his duae exprimantur purificationes, aquae altera, altera, ignis, atque iacirco caeruleum colorem extrinsecus cerni, quod eluuiionis purgatio peracta sit: igneum intus, quod exustio expectetur. Hinc Seneca in naturalibus quaestionibus Aqua & ignis, (inquit) terrenis dominatur, ex his ortus & ex his interitus est. Ergo quoadocūque placere res nouae Mundo, sic in nos mare emittitur, ut desuper feruor ignis cum aliud genus exitij placuit. Haec iste. Neque verò aliter persuasum fuisse videtur Romanis, qui igne & aqua exsolenni quodam ritu ad purificationem vterentur. Nam (ut Festus ait) funus de more prosequuti, & eo quasi polluti, ignis & aquae purificatione expiationeque vtebantur. Quocirca ignem supergrediebantur aspersi aqua, hoc purificationis genus suffitionem nuncupantes. Neque verò aliò spectant Graecorum *καθάρσις*, quas Euripides in Clytemnestrae corpore perpurgando, & Homerus etiam alicubi, si rectè memini, inter caeteros vsurparunt. Atque id quidem non latuit Trismegistum, qui in libro de Mundo disertis verbis testatus est Deum praeter populares morbos nunc catachlysmum nunc exustionem ad delendos homines inducere. Quae cognitio ab Adamo & posteris quasi per manus tradita fuisse videtur. Nam Josephus Cum praediceret (inquit) Adam exterminationem rerum omnium, vnam ignis virtute, alteram aquarum vi ac multitudine venturam dixit. Quocirca (si diuina licet cum humanis coniungere) hinc maximè factum videtur ut sanctissimi & uiri, atque adeò diuinae literae Deo qui vnus tanquam praecipuus author & causa nostros animos purgare potest à sordibus, ignis & aquae proprietates ascribant. Et ex his etiam constare satis potest, quae sint corruptiones leuiore, quaeue earum causae: significantur enim varia mortis genera, quae ex fame, terraemotu, bestijs, seditionibus, bello praeterea, venenis, pestilentia, ac sexcentis alijs morbis proueniunt. Et si enim bellum, quaeque denique ex hominum voluntate pendent, nullam habent nisi quam remotissimam cum naturalibus causis coniunctionem, non minùs tamen quàm illa rationem eorum habent, quae clades asferre solent. Eleganter autem ut saepè solet, expressit M. Tullius hunc Platonis locum, cum in somnio Scipionis sic scriberet. Quin etiam si cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes vniuersiusque nostrum a patribus acceptas posteris proderet: tamen propter eluuiiones exustionisque terrarum,

Ignem & aquam absumendis quoque purgandisque hominibus ac Mundo, fuisse a Deo destinata multorum ethnicorum consensu ostenditur.

Quae sint corruptiones leuiore, quaeue earum causae.

† Sen. l. 3.
quasi. nas. c.
28.

† Ios. l. 2. de
ant. Iudai.

† Vide Dio.
de cael. hier.
c. 15. & a-
libi.

terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modò non æternam, sed ne diuturnam quidem gl'oriam assequi possumus. Hac Tullius. Quibus tum geminam hanc mortalium cladē expressit: tum in cœlestes cōuersiones id retulit, quod Plato faciet quod attinet ad exustiones sequenti particula: tum denique hinc rerū antiquitates interciderere ac deleri voluit: quod maximè docere instituit Aegyptius iste sacerdos.

Part. xv.

Τὸ γὰρ ἐν κ' παρ' ὑμῶν λέ-
γόμενον, ὡς ποτε Φαέ-
δων Ἡλίου παῖς, τὸ τῆ πα-
τρὸς ἀρμα εἰδ' ἔξας,
διὰ τὸ μὴ δωατὸς εἶναι
καὶ τὴν τῆ πατρὸς ὄδον
ἐλαύνειν, τὰ τ' ὅτι γῆς
ἐκωέκασσε, καὶ ὄντος κα-
τακλιθεὶς, διεσθαιρη,
τὸ το μύθου μὲν οὐκ ἔστι
ἔχρον λέγειται, τὰ δ' ἀλλο-
θὲς ὅτι, ἢ ὅτι γῆν καὶ
κατ' ἕραν ἰόντων πα-
ρ' ἡλλείας, καὶ διὰ με-
κρῶν χροῖων προμῆνη
ἢ ὅτι γῆς πνευ πολλῶ
ἐδύεθ.

Nam quod apud vos fertur Phaëthontem quondam Solis filium currus ascendisse paternos, nec patris aurigatione seruata, exussisse terrena, ipsumque flammis cœlestibus conflagrasse, quamuis fabulosū videatur, verum quodammodo esse putandum est. Fit enim longo temporis intervallo cœlestis circuitus permutatio quadam, quam inflammationis uasitas necessario sequitur.

Ficinus.

Illud enim uero quod apud nos de Phaëthonte circumfertur, ipsum Solis uidelicet filium, quum patris currum iunxisset, nec posset per patris uiam ducere, & terram combussisse, & fulmine tactum perijisse. Illud, inquam, fabula inuolucro obtectum est: ita autem reuera habet. Eorum quæ circa terram & in cœlo uoluuntur, existit longorum temporum curriculo commutatio quadam, atque euasatio. Vnde in res terrenas, cœlo nimirum subiectas, copiosi ignis impetu magna immanat uasitas.

Nov. Int.

Quod enim apud uos fertur Phaëthontem, Solis filium, cum patris currum aliquando ageret, illiusque uiam tenere non posset, combussisse terrena, atque ictu fulminis deflagrasse, id quidē fabula speciem habere dicitur: at tamen ueritate non caret: nam conuersionem exprimit atque commutationē eorum, quæ circa hunc terræ globum uoluuntur in cœlo; indicatque post longum temporis intervallo ignis copia rerum terrenarum consequi cladem.

Benius.

Potuisset aliquis (ut iā antea significare cœperā) negare, uel a propositis causis uerè prouenire eas calamitates, uel si proueniant, Graciam fuisse illis unquam obnoxiam, quo circa conatur utrumque ostendere. Ac primum quidem quod attinet ad exitium ignis, ea ratione suadet, quod Phaëthontis incendium, etsi fabula speciem habere uideatur, attamen uerum censendum sit. nam exacto longo quodam temporis intervallo, ex cœlestibus conuersionibus tales conflagrationes oriuntur. Sed quid est quod Plato hoc

Com. xv.

De Phaëton-
tis incendio
ex Platone &
Platonicis.

Phaëthontis incendium, quod totum ex Poëtarum extitit officina, ad ueras interitus causas transfert? Proctus immensam allegoriarum syluam huc congeffit: nam cum totam hanc Phaëthontis fabulam dirigenter enarrasset, statim ad animas, ad mentes, ad sexcentas Chimeras rem totam retulit: atque innumeras propè fabulas ex unica extorsit. Cū eo igitur hac in re nihil mihi hoc tempore. Quanquam quoniam physicè etiam illa omnia exposuit, uoluitque Phaëthontem nihil aliud Platoni significare nisi cometam, atque hoc nomine totam fabulam ad cometæ ortum, naturamque traduxit, fortasse iudicet quispiam hac saltem ratione attingendam atque examinandam esse. Veruntamen nihil est, quamobrem haec res non ualde detineat: nam præterquam quod in Timæo proprium habet locum cometæ dispu-
tatio,

tatio, Proclus rem omnino frigide explicat. Huc accedit quod per Phaëton-tem Cometam a Platone intelligi neque Proclus ostendit, neque ex loco ipso ullo modo constat: immo in oppositam planè sententiam hic nos adducit. Nam cometa non censetur satis certas constantēque sui ortus periodos habere, ac definita intervallo: cum tamen Plato affirmet has corruptiones quæ ab igne proficiscuntur, statis planè temporibus, ac certis cœlesti .m conuersionum spatijs exactis contingere. Addit etiam haec temporum intervallo esse diuturna, quod Cometis non conuenit, qui & si interdum variis, persepe tamen frequentius cornuntur. Quin et si in Cometa dominetur ignis, ueruntamen sterilitas interdum ac fames, aliquando pestilentia, aut etiam leuior aliqua affectio ex ea sequitur potius quam inflammatio: cum tamen his solum πυρὶ πολλῆ, plurimo inquam, igne homines intecire affirmet, Denique ab huiusmodi inflammationibus maximas clades uult omnino manare, quæque in aliqua terræ parte monumenta atque homines deleant: & tamen experientia docemur Cometæ non solum summas uasitates ferè nunquam inducere, sed interdum leuissimas, aliquando etiam nullas clades inferre. Non est igitur quod hic per Phaëtonem Cometam simpliciter intelligamus. Quid igitur nobis significabit, si Proclum sequi uolumus? num rem planè fictam & cōmentitiā esse dicemus? Equidem Poëtis maior fuit comminiscendi licentia, quam ut in ijs curiosius immorantes, eorum f. bulas ad Naturæ rationem atque philosophiæ præcepta reuocare teneamur. Quamobrem quicquid tandem Poëtæ per Phaëtonem intellexerint, satis erit duo monuisse, quæ (ni fallor) totum explicant authoris nostri consilium. Primum est hanc fabulam ortum duxisse ex uero quodam incendio, quod sub Phaëtonte Thessaliæ siue manis Atticæ Rege contigit: nam Berosus libro v. suarum antiquitatum in Spæti uita testatur eodem ferme tempore quo Thessaliæ diluuium factum est, ibidem paulò post teraemotum, ac post terraemotum Phaëtonis incendium (licet remotiore in parte) sequutum esse: idque Sub quodam (inquit) illorum Rege Phaëtonte. Quod Orostus etiam confirmat, qui Deucalionis eluuiōnem, & Phaëtonis incendium sub idem tempus accidisse testatur: quin etiam licet certam huius incendij rationem minimè tradat, hinc tamen monet fabulæ illi locum fuisse, qua dicerent, Solem quasi per deuia transuectum tantam caloris uim excitasse, ut terras torrere uideretur. Ex quo satis superque constare potest, non parum aberrasse hic Foxium dum contendit Platonem decantata illa Phaëtonis fabula, quam ueritatis speciem habere dicit, tum eluuiōnum, tum exustionum causam asserre: quod nimirum ex Cometis, caterisque siccis & aridis exhalationibus, (has enim Phaëtonis fabulæ significari Proclum secutus affirmat Foxius) non modò exustiones, uerum etiam eluuiōnes sequantur: atque hac eadem fabula significari dum Phaëton in Eridanum cecidisse fertur. Nam idcirco cum dixisset Phaëtonis incendium Platoni significare varias Mundi mutatiōnes tum ex igne, tum ex aqua prouenientes, tandem ut quod ad aquarum clades pertinet ex fabula erueret,

Fff

casus

casus autem (aiebat) earundem flammaram in Eridanum (huc enim Phaëtonem fuisse deturbatum iam monuerat) pluuiæ humorisque copiam subsequenter post incendia significat. Errasse, inquam, constat: nam (vt omittam nihil minus quam eluiones ab aridis siccisque exhalationibus aut portendi aut proficisci: cum ex immoderatis vaporibus potius, contrarijs nimirum inijs, oriantur) nullam eluionum mentionem facit hic Plato: sed ad solas exustiones reuocat Phaëtonis incendium. Et idcirco cum dixisset, Nam quod apud uos fertur Phaëtonem quondam Solis filium currus ascendisse paternos, nec patris aurigatione seruata, exussisse terrena: ipsumque flammis cœlestibus conflagrasse: quamuis fabulosum videatur, verum quodammodo esse putandum est; statim subdebat. Fit enim longo temporum interuallo cœlestis circuitus permutatio quædam, quam inflammationis vastitas sequitur. Tunc hi qui edita, & arida loca incolunt, magis pereunt quam mari fluuijsque vicini: nobis porro Nilus cum in plerisque rebus salutaris est, tum huiusmodi a nobis arcet exitium. Hæc Plato: in quibus sanè decantatam illam Phaëtonis fabulam, exustionibus tantum accommodat, non autem eluionibus. Licet cum hominum clades tum ex ignis conflagratione, tum aquæ inundationibus prouenire iam antea affirmasset, ad eluionum causam paulo post se conuertit: quam tamen non ex Phaëtonis incendio, sed ex contraria planè causa petit, vt patebit infra. Alterius quod obseruari velim est, Socratem hic totum in eo esse vt ad suam politiam tuendam, machinam illam (neque enim dissimulandum est) producat, quæ (vt suo loco demonstrabimus) ex vetustissimis illis monumentis comparare instituerat. Et quoniam id commodiore ratione efficere haud poterat, quam si ad eluiones atque incendia confugeret, quibus earum antiquitatum memorias apud Græcos deletas esse prætexens, vendibiliores illas faceret, Phaëtonis quoque incendium ad suam machinam conflandam adhibere voluit, ac, quicquid tandem proprie significaret, rem suam etiam poetis peragere. Vt propterea hac in re Platone ipso curiosiores esse non debeamus. Quamquam vnum adhuc quod ad has terrarum exustiones pertinet, omittendum non est. Sunt enim qui non dubitent Platonica huiusmodi incendia cum eo coniungere, quod ex diuinis literis didicimus. Mundo huic mortali interitum allaturum. Atque id quoniam Stoici ac Platonici, vt Empedoclem, Heraclitum, aliosque plurimos taceam, Mundum conflagraturum crediderint. Qua in re videndum est sanè quid & quatenus Ethnicis concedamus. Nam ij, quicunque fuerint, alias atque alias statuunt conflagrationes, quibus homines, Mundusque ipse vicissitudinibus quibusdam intereat, & oriatur. Nos verò vnicam tantum ponimus, ac postquam nullus extabit mortalium. Illi si non necessariò certè per cœli conuersiones effici volunt: nos rem totam in Deum reijcimus, qui pro sapientiæ suæ arbitrio cœlestibus motibus vti possit, vel vnicò voluntatis suæ imperio agere. Huc accidit, quod hic Plato non de generalibus cladibus loquitur, sed de ijs tantum quibus certæ terrarum parti

Qua lege ac moderatione legèdãv supã daque sint ea que Platonicis, Stoici, ac cæteri denique Ethnicis tradiderunt de exustionibus ac Mundi cõflagratione.

parti vastitas inferatur: nam apertè tradit ab ijs exustionibus atque vastationibus Aegyptum atque eas omnes regiones liberarum esse, qua penes fluuios ac maria posita sunt: atque hoc pacto antiquitatum memorias conseruari. Christiana verò fides generalem omnino Mundi huius depopulationem proponit ac vastitatem. Quod si Plato alicubi (id quod videbimus opportuniore loco) generalem huius vniuersitatis interitum visus est commemorare, ac Stoici præterea, alijque nonnulli hoc ipsum contendunt; ij sanè ad antiquissimum Chaos reuerti affirmant omnia, sicque reuerti, vt Mundo materiam ministrasse semper venditent, indeque ex ipsa Chaos materia naturali quadam vi ac fecunditate homines ac cætera omnia instaurari: qua fidei nostræ omnino aduersantur. Quamobrem ne Ethnicorum cæno (sic enim de illorum dogmatibus loquendum censeo, vbi à Christiana veritate dissentiunt) sanctissima Ecclesiæ Decreta polluere videamur, sunt hæc toto Cælo dissocianda. Cum præsertim Ethnicis reiectis, facilius etiam sit eorum quoque commenta refutare, qui in Ecclesiam cælum nouum & terram nouam ex Stoicorum atque Academicorum præscripto introducunt, quasi post hunc Mundum alius moralis futurus sit. Quanquam qui ex Academicorum sententia Mundum igne interiturum affirmant, facile ab eorum Principe discedunt: qui (vt suo loco videbimus) Mundum alicubi interdum deuastari quidem, Dei tamen beneficio ac voluntate immortalẽ futurum contendit. Ergo concedemus Ethnicos multos habuisse huiusmodi purgationum notitiam: concedemus etiam Poetas ac Philosophos plures, in primis verò Stoicos de futura Mundi exustione tradidisse non pauca; sed que erroribus admista sint varijs, atque ad Christianæ Theologiæ decreta limanda sint & corrigenda: tantum abest vt ad Theologorum nostrorum, quorum est leges cæteris præscribere, sensa atque sanctiones interpretanda ac firmanda tam facile usurpari debeant; ac Petri, Isaie, Dauidis, Christi demum ipsius que de Mundi conflagratione exitioque extant, dictis explicandis atque definiendis accersendi sint. Atque hoc pacto cautè vtiliterque legi poterunt, que de eluionibus & exustionibus tradit Trismegistus loco allato, Auicenna in tractatu de diluuijs, Auerroës libro III. de anima, Homeri Scholiastes in primam ßαλασταν M. Tullius in somnio Scipionis, & libro 11. de Natura Deorum, Aristoteles in Meteorologicis, Plato & Seneca varijs in locis, Berosus, Orosius, Plinius, atque historici plurimi, Empedocles præterea, Lucretius, Ouidius, Lucanus, ac cæteri Ethnicis omnes. Quanquam Aristoteles (vt de eo maxime dicam, quem præ cæteris terimus hoc tempore) non malè mihi hac in re visus est philosophari. siquidem quod scribit Rhodiginus Aristotelem in libro de elementorum proprietate scriptum reliquisse Mundum tunc eluione obruendum, cum in Piscibus, tum conflagraturum, cū in Geminis coierint planeta, id verò nusquam reperio. quin etiam hæc cum reliquis illius decretis mirifice pugnant. nam vt omittam perpetuum rerum inferiorum ortum & interitum introduxisse, Mundumque

† Pl. in Politico & al.
† Sen. l. de cõsol. ad Marciam, & l. 3. nat. q. c. 29.
† Luc. l. 5.
† Ou. l. 1. met.
† Luc. 7. phar.
† lib. I. c. 20

dumque ipsam ab omni interitu vindicare conatum esse (que duo tamen non probo: sed è Theologorum præscripto ac norma omnino reprehendo ac damno) profectò in tertio de physica auditione libro † Heraclitum ea de causa videtur reprehendere, quòd existimasset conflagratura omnia, & in ignem reditura. Quod sanè (sive meritò sive iniuria Heraclitum reprehendat, hoc enim definire non est huius loci) cum ijs pugnat quæ ei tribuit Rhodiginus. quid plura? cum in primo meteorologicorum libro (atque hæc sunt quæ probanda existimamus) significasset non annuo solis accessu aut recessu, quemadmodum anni mutationes & quadripartita tempora; sed ex diuturnioribus quibusdam conuersionibus (hoc verò est in quo præceptorem sequitur) quasdam terræ partes vel arescere, & tanquam ad senium recurrere: alias efflorescere ac veluti ad iuuentutem redire; in secundo libro ridiculum esse ait ob aliquas Mundi mutationes, totius Vniuersitatis permutationem et cladem colligere. Verùm dum ait Plato *ἡ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομῶν ἡ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομῶν* hoc est, permutationes eorum quæ in cœlo circa terram cõuertuntur, corruptiones illas adducere quæ igne efficiuntur, quam tandem ratione intelligit ex huiusmodi cœlestibus commutationibus has inflammationes atque exustiones inferri? Proclus cum notaſset Aegyptium istum id vnum ex Phaëtonis fabula declarasse, quod ad propositum incendium facere videretur, statim hanc incendiorum causam cœpit his verbis inquirere, *τί οἰμαῖνοι δὲ τῆς ἀστρονομίας ἢ τῶν ἀστρονομῶν ἢ τῶν ἀστρονομῶν τῶν ἀστρονομῶν τῶν ἀστρονομῶν*; Vbi in hanc quæstionem multa ac varia congeſſit, ex quibus duas rationes colligere possumus, quarum prior ex symmetria vel asymmetria ducitur cœlestium & terrenorum corporum. Nam quemadmodum propter asymmetriam oculus hominis Solis lucem difficile sustinet: contra verò Aquilæ oculus propter symmetriam facile: atque ille tandem corrumpitur, hic recreatur: sic a cœlestibus fluxibus ex inferioribus eadem de causa iuuantur multa: aliqua verò læduntur. Symmetriam verò appellat hic non naturæ proportionem solum, sed (vt arbitror) eam omnē rationem, qua aliqua simul consistere possunt atque conseruari: siue a terum consistat, quia ad resistendum accommodatum sit contraria naturæ vi, vt aqua contingit dum calori resistit: siue quòd simillimā quandam (cuiuscunque ordinis ea sit) rationem habet & formā, vt aliqua fortasse acciat, dum Solē intuetur, siue denique alia quacunque id ratione fiat. Sic asymmetria contraria erit ratio: atque ita propter hanc ex certis quibusdam cœli conuersionibus atque astrorum aspectibus terrarum exustiones consequuntur: quemadmodum ex alijs eluiones. Atque hæc ratio (mea quidem sententia) optima est. Nam si obijcias, statim atque cœlestes istæ commutationes dicuntur inflammare terras, satis etiam intelligi id ex asymmetria oriri: ac propterea peculiarem asymmetriam huius uim ac rationem requiri, cum ex hac una exustionis huius ratio cognosci possit, iam id totam ab Astrologo est requirendum, apud quos hæc ratio celeberrima est: cum eam experientijs collegerint, quibus notarunt aliqua sidera calefaciendi, alia refrigerandi uim atque facultatem habere. Atque idcirco peculiare accessus, coniunctines ac proportionem referre solent, vnde inflammatio na-

Quo pacto ex cœlestibus commutationibus oriatur exustiones.

† rex. 46.

turaliter efficienda videatur, nisi tamen interim ex illis astris (vt in aliâ sententiam Proclus asserit infra) *ἄλλο φασματικόν, ἄλλο σωματικόν ἢν*, aliud exitiale sit, aliud salutare: sic enim vnus virtus (vt deinde explicarunt B. Thomas & Auerroës) alterius vim impedire posset. Quare haud mirum videri debet ex astrorum conuersionibus id prouenire non dicam in omnibus, sed in certis quibusdam terrarum partibus, siue hæc confectum planetarum cursum annuumque maximum consequantur, cuius hyems sit *κατακαύσις* & eluuiò, æstas *κατακαύσις* & exustio, vt ex Aristotele refert Censorinus: siue (quod paulò ante ex Rhodigino asseribamus) ex coitu signorum in Geminis contingat conflagratio: signis verò in pisce congregientibus, diluuium, siue rursus signis congregientibus in Cancro, exustio; in Capricorno, eluuiò oriatur, quæ admodum ex Beroso refert † Seneca: siue id efficiat fluuiorum ortus defecitque certis periodis Sole accedente & recedente comprehensus: quibus periodis animalis instar terra floreat iuuentute, senectute maceretur (sed partes tamen, non tota simul vt animal) quemadmodum Aristoteles (significat: siue denique alteri causæ id sit tribuendum. Tamen si certum est hæc interea ex diuina sapientia omnino pendere, ac totius Vniuersitatis cladem (vt tradit Aristoteles) non nisi temerè ex astrorum reuolutionibus colligi, quòd aqueis humoribus quibus ali solerent, destituantur, nisi tamen quod de huiusmodi humoribus ac de re vniuersa dicerent veteres illi, ad meliorem sententiam cum Macrobio traducere coneris. Nam quod Catalistæ ac Rabbinæ quidam perituro Mũndo periodos præscribere solent, suum illum *אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ אֵלֶּיךָ* Olam Hana, (tu seculi contritionem dicere possis) proferentes, id verò vanissimo hoc genere hominum est sanè dignissimum. Addit verò Proclus (& hæc erit posterior eius ratio) Mundum esse animal: atque ea quæ in Mundo fiunt, siue interitum asserant siue salutem, ab ipso in seipsum boni causa proficisci: totumque effici per intelligentiam ac mentem: & propterea varias illas Mentis notiones, quæ ortus atque interitus vicissitudines efficiunt, & sine vlla mentis ipsius perturbatione sunt, *τὸ ἀνὲν μετεωρῶν καὶ τὸ ἀνὲν οὐρανοῦ*, certa, inquam, alicui parti, malum: Vniuersitati verò bonũ, *ἡ ἀστρονομία* hoc est commutationes dici, atque ab hac interitus illos inferri. Quod si ab eo quæras quomodo Mens ad Vniuersi conseruationem ac bonum, propter quæ operatur, interitus & vastitates inducat, id ea planè ratione respondet fieri, qua pater eundem quem amat filium, siue eum benignè amplexetur, siue cadat boni causa cadit, & amplexatur. Quæ ratio, siue Mentem simplici voluntate, & arbitrato per notiones suas nulla intermedia causa, siue (quod cum Platonis litera magis congruit) hys secundis causis, quæ priori ratione satis indicantur interpositis, exustiones asserre velit, probanda mihi videtur: vbi tamen Mundum a Mente quidem gubernari concedentes, verum animal esse & Proclo & Platoni negauerimus. Quamquam prior ratio exposita sententiæ videtur accommodatior, vel potius vtraque simul est coniungenda, vt ipsemet Proclus tandem fecit, qui idcirco concludebat. *Ἔστι δὲ αὐτῶν ἀμφοτέρω τῶν ἀστρονομῶν ἢ ἡ ἀστρονομία ἢ ἡ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομῶν τῶν ἀστρονομῶν* Sunt autem vtraque vera. Etenim & illorum com-

† l. 1. c. 20.

† lib. 2. nat. quæf. ca. 29.

† l. 1. meteo.

† l. 2. in som. Scip. ca. 10.

commutatio, & eorum quæ sunt circa terram asymmetria, huiusmodi inducit corruptiones. Et idcirco etiam corpora contendebat varia ac varia sese offerre διὰ τὰς ποικίλας νοήσεις τῶν ψυχῶν, propter varias animarum notiones. Vbi ad varias mentis notiones varias corporatarum causarum figuras apparere voluit, atque commutationes fieri, sic ut & a Mente, & a sideribus exustiones inferantur. Quæ omnia in Ethnico isto præclara videri debent, cum præsertim & affirmet a certis quoque Demoniis certis locis clades inferri, quod cum sacris literis consentit, quibus ab Angelis siue bonis, siue malis vastationes effectas esse didicimus.

Cur non nisi post longum tempus exustiones cōtingant ac terrarum vastationes.
 Sed cur ait Plato id non nisi διὰ μακρῶν χρόνων, post longa, inquam, tempora effici? Explicat hoc quoque egregie (ni fallor) Proclus, qui affirmat id ex eo contingere, quod multa sunt, quæ concurrere debent ad hanc corruptionē inferendam. Nam in ijs, quæ patiuntur, tum communes, tum priuati quidam habitus requiruntur: in his verò quæ agunt consensio, ne si vñ exitiale sit, alterum sit salutare. Apta præterea materiæ instructio atque habilitas est necessaria, nec non instrumentorum ac temporum opportunitas ac præparatio. Nam, si hæc, inquit, rariò ad certas locorum vastitates confluunt, variis in generalibus reperiri debent. Neque enim fieri potest (subdit ipse) ut ab ijs quæ interitu carent, ad ea progressus fiat, quæ planè mortalia sunt nisi per ea quæ difficilè corrumpuntur. Si igitur τὰ ὅλα sunt corruptionis expertia, contra verò μεμώτερον, facillimè intereūt, quæ inter hæc media sunt; iure ad eorū ordinē rediguntur, quæ difficilè labefactantur ac corruunt. Vt propterea non nisi post longa temporū interualla interitum subire debeant. Quo loci per ὅλα vel Ideas intelligit cū Platone, vel certè genera & species cum Aristotele, atque eas morti obnoxias esse negat, per μεμώτερον verò indiuidua, quæ facillimè deficiāt: per media tandè aliquā indiuiduorum multitudinē, quæ licet non nisi longū post tēpus intereat, intereat tamē. Et idcirco ὅλον ciuitatē, τὸ μέγα γῆτι, μεμώτερον homini singulocōparat. Quāobrè ratio ex fine ducta est, quia scilicet quemadmodū hominū multitudo, quippe quæ mediū obtinet locū inter ὅλον & μεμώτερον, inter genus & indiuiduū, non nisi post longa interualla tēporum interire debet, ita etiā causæ, tempora, & instrumenta, quæ ad illā corrupendā sunt necessaria, nisi post longa tēpora concurrere simul non debeant. Quod argumentationis genus, etsi non necessarium est, vim tamē habet magnam. nā prior ipsius pars, in qua res tota videtur posita (conclusio enim inde facillè elicitur) a Philosophis & Theologis cum ad alia multa, tum ad empyrei orbis, ad animi, Angelorumque naturam explicandam vsurpatur: atque niti videtur in propositione illa inter philosophos vulgata ac celeberrima. Natura non transit de extremo ad extremum nisi per medium. Quod non in motu solū agnoscitur, ut ex Aristotele intelligi satis potest in Physicis, verūm etiam alijs multis in rebus perspicuè cernitur. Hic autem illud obiter notandū est, quod suo loco repositam, Proclum non concedere ulla astrorum vi posse genera & species interire: nā cū ostendere uellet τὰ ὅλα esse ἀθάττα, & ἀώλεστα corruptionis

5. phy. t. 22.

nis atque interitus expertia, ἰδὲν γὰρ εἶναι (inquit) αὐτῶν χημὰ ἵψ' ἀσέβων & ἀσπυρίων. nullus reperitur astrorum aspectus atque figura unde corrumpi illa possint. Et ex his, quod spectat ad hanc partem, patet alterū: nimirū Græciam fuisse exustioni obnoxiam. nā cum Phætonis incendiū ex his quæ dicta sunt, sit censendū uerū, idque cōtingerit in Attica, hæc sanè regio eiusmodi calamitati obnoxia fuerit necesse est: & idcirco etiā sequitur.

Part. xvi.

Τότε αὖ εἶσι κατ' ὄρου, & ἐν ἰσχυροῖς τόποις, & ἐν ξηροῖς οἰκοδοτῶν, μέλλον δὲ ὁ Νείλος εἰς τὴν ἄλλα σπηρῆ, & τὸ τε ἐν πάσης τῆς ἀποείας σάζει λυόμενος.

Tunc hi, qui edita, & arida incolunt loca, magis percunt quàm mari, fluijsque vicini. Nobis porrò Nilus, cum in plerisque rebus salutaris est, tum huiusmodi a nobis ardet exitium.

Ficinus.

Ad hos igitur maiores rerum superiorum casus, consentaneū est illos, qui & in montibus editioribusque locis, & aridis habitarent, potius perisse, quàm eos qui fluuios aut mare incolerent. Nilus autem, qui nobis multis alijs in rebus seruator est, in hoc discrimine nos etiam conseruauit, quum uidelicet latius diffunderetur atque emanaret.

Nonius.

Tunc igitur quicumque in montibus aut excelsis, aridisue in locis habitant, magis pereunt, quàm ij, qui propè flumina aut maritimis etiam in oris degunt. Quapropter Nilus cum ad alia nobis est salutaris, tum quod omnem huius calamitatis metum atque curam a nobis pellit.

Benius.

Com. xvi.

Vbi sine sacerdos iste ex his omnibus quæ de exustionibus dixit, infert, idque iure infert, eos qui edita & arida loca incolunt, facillè interire: qui uerò fluuijs marique vicini sunt, ab illis esse incolumes. Id quod licet generatim de his omnibus affirmet, præcipuè tamē Aegyptijs cōcedit propter Nilū. Nilo enim auctore Strabone tū Aegyptus circūdatur uniuersa, sic ut insula efficiatur, tū quā plurimis in partibus irrigatur. Quare eleganter sanè Herodotus, qui appellat † Aegyptium Nili domum: scī ēque rursus Strabo, qui Aegyptum definiens, Quid est aliud (inquit) Aegyptus nisi insula fluuiialis, quam inundat aqua? quod iisdem ferè uerbis repetit libro xvij. ubi Aegyptū fluuiālē regionē Nilo circūdatā appellat. Sed cur Nilū asserit ille Aegyptijs nō solū esse in eo salutarē, quod eos liberet ab incēdijs, uerū etiā in plurimis alijs? Proclus id dici affirmat tū propter geometricas disciplinas, tū propter fructus, iū denique propterea quod eius aquæ sunt corporibus salutare. Sed quod pertinet ad Geometriā, nequaquā mihi probatur. Etsi, n. referat Strabo nō defuisse qui crediderint geometricas disciplinas ex Nili eluionibus, quod scilicet agros quā creberrimè dimetiri necesse esset, ortū duxisse: sicut a Phœnicibus arythmetica mercaturæ occasione inuentā opinabatur, nō idcirco tamē existimarim Nilū Aegyptijs salutarē hac de causa appellari, cum de salute loquatur quam parit corpori, quemadmodum etiam in exustione auertenda contingit. Quod ad aquas attinet ac fructus, adde etiam pisces atque animantia cætera, ad Platonis aures esse non dubito: nam Strabo nutritiuū & fecundissimū Nilū appellat, præsertim pisciū. Quod etiā Aristotelem secutus, ait contingere propter moderatam solis decoctionē, unde superflūū euaporat, & nutrimentū relinquitur. Quamobrem Nili aquam dimidio etiam minore igne, quàm cæteras ait cōcoqui: & libro xvij. ad initium ubi mirificè commendat Aegyptiorum œconomiam, eos etiam à

De Aegypto & Nilo.

† lib. 2.

† lib. 1.

re-

regionis felicitate laudat, quae non modò optimè excolatur, sed etiam feracissima sit. Mela etiam libro 1. de situ orbis. † præclare multa scribit de Aegypti fecunditate. Nam præterquam quod eam & mirè fertilem esse contendit, & hominum animaliumque perfectandam generatricem appellat, affirmat etiam adeò efficacibus aquis ad generandum, alendumque irrigari, ut magna piscium copia scateat, glebisque ipsis infundatur anima. Idque ex eo (inquit) perspicitur, quòd ubi Nilus se sibi reddidit, perhumentes campos quaedam nondum perfecta animalia, sed tum primùm accipientia spiritum, & ex parte iam forinata, ex parte adhuc terrea visantur. Ac Solinus capite xxxv. inter cetera refert in Aegypto ficum arborem fructus non ramis solum verùm etiam caudice gestare: & usque adeò fecunditate augustam esse, ut vno anno septies fructum sufficiat. Quare pomum (subdit) cum decerpseris, alterum sine mora protuberat. Plinius etiam multa magnaue in eadem sententiam de Aegypto scribit ac Nilo, quae ne longior sim, prætereunda existimaui. Tantum dicam Nilum ita fertiferum ab eo appellari, ut multa quae apud alias gentes in fertibus haberi solent prodigij loco, ibi naturalia esse deprehendantur. Iam verò etsi multa satis videri possimus ad propositum contextum explicandū attulisse; tria tamen adhuc facile desiderari possent. Atque alterum quidē

Tresponuntur questiones ex plicandae, quòd vberius intel ligantur quae dicta sunt.

est, quo pacto ex Nilo certis fermè temporibus tanta vis aquarum eripat: vtrum nimirum in Ethesios ventos, siue in subterraneos halitus, siue in nives, siue in Lunam ac sidera, siue denique in aliam causam huiusmodi effectus sit reuocandus. Secundum verò vnde tanta illius fecunditas ac vis oriatur, aquarumne ipsarum copia, an terra vbertate, ac caeli felicitate aut alia de causa. Tertium ac postremum quo pacto illi regioni res tam admirabilis contingat, atque à communi natura lege aliena, ut imbris non attingatur, sed à terra visceribus scaturiant aquae. Num videlicet quòd sapientissimus Naturae auctor quantam Nilo vim atque vbertatem ad Aegyptum irrigandam contulit, tantum de Solis efficacia imminuerit in ea plaga: sic ut vapores in pluias conuertere haud valeat: an alia de causa id accidere dicendum sit. Quo etiam in loco videndum esset an Aegypto tota id contingat: an verò (quod aliqui contendunt) maiore tantum illius parte. Sed quoniā haec obiter atque aliud agens attingit Plato, satis nobis quoque erit ea cursim attingere: atque auctores interim varios asserre, vnde huiusmodi questionū explicatio copiosissimè hauriri possit. Ergo (ut primam questionē aggrediar)

Additur & quarta.

Explicatur prima questio.

Nili incrementum usque adeò exercuit multorum auctorum ingenia, ac tot tamque varias peperit sententias, ut † Irenaeus rem vni Deo cognitam esse iudicavit. Alij itaque id totum Ethesijs tribuunt: quasi his resstantibus contra Aegyptum, ac sinentra retroagentibus, sequatur effusio. Alij pugnant in Aethiopia ab ipsa Ethesijs propelli nubes, quae deinde in aquam soluta, augeant Nilum. alij censent id totum arenis ascribendum esse, quae ethesiarum vi congesta atque exaggerata auiis, obstruant Nili ostia. Alij ab Oceano Atlantico ex subterraneis locis, iisque nobis oppositis augeri sentiunt. alij in aquas nescio quo casu suboriant, vel Lunam atque alia quaedam cetera sidera

† Cap. 9

† l. 2. cont. h. ar. cap. 47.

sidera id reijciunt. Alij suspicantur ex sabulosi soli raritate effundi aquas, vel ex vaporibus à cauernis terrae sublatis, ac denique in aquas solutis Nilum intumescere. alij ex Septentrione fluere aquas opinantur ad opem adustae Aegypto ferendam sic instituentem Naturam. alij causam esse dicunt eliquatas nives ex Aethiopia montibus decedentes. alij (atque haec duae proximae causae ac sententiae mihi sanè videntur verò persimiles) Aethiopiae pluias eiusmodi incrementum asserre. alij denique Aethiopiae tum niuibus, tum pluiis id totum acceptum referunt. Qua in re videndus est Herodotus libro secundo: Aristides in oratione Aegyptiaca: Seneca libro quarto naturalium questionum: Plutarchus libro quarto de placitis philosophorum, & libro de Iside & Osiride: Diodorus Siculus libro primo: Laertius in Thalete: Galenus in libro de philosophica historia: Philo Iudaeus libro primo de vita Mosis: Aelianus libro decimo de animalium historia: Plinius libro quinto naturalis historiae: Ammianus Marcellinus libro vicesimosecundo: Pomponius Mela in primo: Strabo in decimoseptimo: Solinus capite vicesimoquarto & deinceps: Alexander Aphrodisaeus libro primo Meteororum: Suidas ubi agit de Ethesijs: Lucianus libro sexto, & decimo: Eusthatus libro quarto Odiseae: Claudianus in Epigrammate de Nilo: Dio in epitome Seueri: Aristoteles in libro de Nilo, si tamen Aristotelis est ille liber: Proclus in Timaeum libro primo: Isidorus Hispanensis libro de Mundo: Egidius Romanus & Linconiensis in librum II. posteriorum: Ludouicus Nogarola in Timotheo: Franciscus Patritius libro vij. Peripateticarum discussionum. Hi inquam (ut eos omittam qui rem leuiter attigerunt ac per transennam) videnti sunt præter alios multos, praesertim antiquiores: quorū tamen opiniones quas omnes, ni fallor, collegimus, apud recitatos auctores sparsim inuenies. Explicatur tertia.

Atque ex istis id quod tertio loco ponebatur (ponebatur autē quid causa esset ut imbris careret Aegyptus) intelligi poterit: si tamen poterit: nam sine dubio res est perdifficilis ac fortasse nondum explicatè satis percepta. Ut propterea alij id totum Solis efficacia tribuant, qua vapores penitus consumi volunt: alij à contrario Solis vim in ea plaga minorem esse pugnent, quàm ut vapores in pluias conuertere possit: quasi verò id maioris operis ac facultatis sit quàm eos extollere: aut huiusmodi conuersio a Sole effici debeat. Sed recitatos auctores consulat quisque: atque ubi multa siue de ventis illius loci, siue de rapido Nili cursu perlegerit, tandemque rem in Solem probabili ratione reuocarit, aliam causam non magnopere requirat. Iam verò faciliorem habet explicatum secundam quaestio: eam nimirum, qua quaeritur, vndenam Aegypti fecunditas oriatur. Et quidem, licet non inficier coeli foelicitatem huic rei conferre non mediocriter; aquarum tamen vbertas, proxima atque intima huius fecunditatis causa censenda est. Cum etenim ceteri fluij (ut ait Seneca) terras abluant & eniscerent, Nilus, etsi ceteris tantò maior, adeò nihil exedit aut abradit, ut contra vires adijciat & vbertatem. Quamobrem acutè † Herodotus, qui, ut ostenderet summam

Ggg a Nilo

Explicatur secunda.

ct. xvii.

Όταν δ' εἰς τοὺς ποταμούς
καὶ εἰς τὰς θάλασσας καὶ εἰς
τὰς ἀγρούς, ἢ μὲν ἐν τοῖς
ὄρεσιν διασπένθη τὰ κτήνη
καὶ οἱ ἄνθρωποι, εἰς
τὰς θάλασσας καὶ εἰς
τοὺς ποταμούς ἔρριπται.

Quando vero Dij aquarum collusione terre for-
des diluunt, pastores omnium atque bubulci qui in
montium habitant, periculum illud euadunt: ve-
stra autem ciuitates in planitie sita impetu flumi-
num ad maria rapiuntur.

At quia Dij effuso diluio terram expurgant, tum vero
ij qui ad montes habitant, bubulci & quilibet alij pastores
potius conseruantur: qui autem in vestris habitant ciuita-
tibus, in mare fluminum impetu deferuntur.

Verum enimvero cum Dij terram aquis perpurgantes demergunt, tunc bu-
bulci asseruantur atque pastores, qui montes incolunt. At qui urbium ve-
strarum sedes nacti sunt, ad mare fluminum impetu rapiuntur.

Com. xvii.

Quoniam haecenus comprobauit id quod pertinebat ad incendia, nunc re-
fert sese ad eluuiiones. Quocirca quando Dij (inquit) terra sordes collusione
diluunt, siue (vt est Graecè) terram aquis purgantes demergunt, (id vero a
caelestibus quoque conuersionibus oriri paulò post exponet) ciuitates, quae
in planicie sitae sunt, fluminum impetu ad maria rapiuntur. Quo in loco Pro-
clus (id quod in Ethnico sua laude carere non debet) animaduertit a Pla-
tone eluuiionum causam luculenter in Deos referri. Ex quo efficere conatur
incendiorum quoque causam in eosdem esse reiiciendam. Nam (inquit) non
minùs incendia quàm eluuiiones purgandi vim habent: purgatio autem
vbique a primis causis, hoc est a Dijs (per Deos autem caelestes mentes siue
Angelos intelligi, sicut alibi ostendi, nihil prohibet) per secundas, nempe
per ignem & aquam, proficiscitur. Quibus addit primas illas causas suapte
sponte id facere, ac proprio suarum virium pondere impulsas: ijs semper bene
utentes ac boni causa. Quamobrem haec mutationes & vastitates habebunt
quidem naturales causas, nempe caeli & terrae, Dei tamen vis eas ex Pla-
tone praeueniet, sicque praeueniet, vt etsi naturaliter quoque fiant, verumta-
men liberè potius fiant, quàm naturaliter: id quod sacra litera luculenter o-
stendunt, dum narrant Sodomae incendium, terrarumque eluuiionem a Deo
propter hominum scelera fuisse immissa. Atque idcirco etiam (si haec ex Pla-
tonis sententia vera sunt) dum ait, exitia maxima aut ignis conflagra-
tione, aut aquae inundationibus prouenire necesse est. Et rursus. Fit
longo temporum intervallo caelestis circuitus permutatio quaedam,
quam inflammationis vastitas necessariò sequitur, de eanecessitate in-
telligi debet, quae liberè a prima causa, ceteris causis imponitur. Atque eodè
pacto intelligendus fortasse erit M. Tullius, qui in sermone Scipionis, hunc lo-
cum imitatus ac secutus, Quin etiam (inquit) si cupiat proles illa futu-
rorum hominum deinceps laudes vniuscuiusque nostrum a patri-
bus acceptas posteris prode: tamen propter eluuiiones exustio-
nesque terrarum quae accidere tempore certo necesse est, non modò
non aeternam, sed ne diuturnam quidem gloriam assequi possumus.
Nam Trismegistum ex cuius spatijs extitit noster Plato, in Dei consilium ac
voluntatem vel solùm vel maximè id totum retulisse constat, dum in ser-
mone de Mundo sic scribit. Dominus primipotens o Asclepi, vnus gu-
berna-

Ficinus.

Nou. inter.

Benius.

bernator Mundi, intuens in mores factaque, sua voluntate, quae
Dei est benignitas, vitij resistens, malignitatè omnem vel illuui-
one diluens, vel igne consumens, vel morbis pestilentibus vbique
per diuersa loca dispersis finiens, ad antiquam faciem Mundum
reuocabit. Quamquam, quod ad hunc Timaei locum attinet, neque illud
necesse est, neque alterum illud necessariò sequitur, hic à Platone pro-
fectum est, sed tantum à Ficino, nescio quo consilio, appositum: nam graecè
sic est. πολλὰ ἔδοξεν γενέσθαι ἀνθρώπων ἡ ἐσθὴ interitus hominū fuerunt,
eruntque plutimi, ac rursus, διὰ μαρῶν γλωσσῶν ἦν ὅτι γῆς πλεῖστα
ἔδοξεν. Post longa tempora multo igne terrenis clades inferitur. Immo
neque in Atlantico vbi de huiusmodi eluuiionibus verba facit, fatales
vocauit eas, vt Ficinus voluit, cum verteret. Tertia prius eluuiione
fatali, nam graecè est τριτὴ ἀστέρων ὕδατος ἕκαστη tertia numeratur a-
quarum eluuiō. Vbi mirum de Fato aut Necessitate silentium. Vt pro-
pterea haud mirari satis possim Ficinum his omnibus locis affingere haec
voluisse. Sed & mirum adhuc in Ethnico est, quod habet idem Pro-
clus, dum hic Deos illos καθαίροντες, purgantes, inquam, a sacerdote
illo obseruat nuncupari. Scribit enim in hac Vniuersitate purgationes
tum generales, tum priuatas, siue (vt rem significantius exprimam) par-
tiales reperiri: easque suos praefectos habere, sic vt generales praefecti
ante partiales influant in Vniuersitatem. Deinde diuinas etiam expiatio-
nes profert, ita vt alij Dij perficiant, alij perficiantur, neque his vn-
quam Vniuersitas deferatur. Atque idcirco, inquit, Sacerdos iste su-
pra tanquam physiologus ἔδοξεν, interitus, inquam, nomen usurpauit:
hic autem καθαίρων, idest, purgationem, sacrum nempe nomen, reti-
nuit. Quae quod pertinet ad purgationes per elementa factas tum cum
Theologis nostris consentiunt, qui Angelos elementis praeficiunt, tum cum
diuinis literis, quae quatuor Angelos, quicumque illi sint, nobis propo-
nunt, qui terris cladem inferre soleant. Quod vero attinet ad purgatio-
nes, quibus Dij partim perficiant, partim perficiantur, omnino cum B.
Dionysio congruit, qui haec de Angelis disertissimè testatur. Ac facile
etiam id ex ipso Dionysio usurpauit Proclus, quemadmodum & alia multa,
de quibus nos suis in locis dicemus. Duo tamen hic habuit, quorum alte-
rum non omnino commodè probari potest, alterum superstitiosum videri-
tur. Nam dum generales purgationes statuit, ἐν τοῖς ἔλοις, atque harum
etiam generales praefectos, id sanè non valde consentire cum ijs videtur,
quibus supra contendit nullum reperiri astrorum aspectum, vnde τὰ δὲ
vastari possint: purgationes enim ad vastationes sequi vult, immo (vt
paulò ante constitit) earum notiones promiscuè usurpat atque confun-
dit. Dum vero purgationis vocem ea religione vult a Platone efferri,
id quidem superstitiosum videtur: nam etsi Iuppiter apud Orfeum (vt ip-
se Proclus affirmat) τὸ καθαίρειν καὶ ἐκκαθαίρειν, purgationes af-
ferri monet, crediderim tamen eundem sacerdotem corruptionis siue cla-
dis

dis vocem in passe supra, quod ad deletam antiquitatum memoriam ostendendam eluionu exustionumque effectus, qua ipsa corruptio est & clades, commemorandus erat. At cum vellet finem Dijs illis propositum manifestare, qui purgatio est, purgatio non corruptio erat commemorandus. Sic ut nullum in illis mysterium lateat. Iam vero locus fortasse postularet, ut quoniam nonnulla diximus de exustionum causis, aliqua etiam sigillatim traderemus de causis intimaque ratione eluionum. Verum quia Aegyptius ille ex iisdem astrorum conuersionibus utrasque voluit promanare, que de vnis diximus, de alijs, praesertim commutata proportione, intelligi possunt. Quamquam particulatim etiam attigimus aliqua de diluijs: atque in prin. is varios authores recitauimus qui de illis scripserunt apud Ethnicos. Inter quos ea quae fusa scribit Seneca quatuor integris capitibus, etsi nonnullos Stoicorum errores habent, ac quadam etiam continent quae non congruunt cum Platonis ratione; multa tamen diserit, tum eruditione plena, tum ad vitae huius imbecillitatem fragilitatemque declarandam aptissima.

Part. XI IX.

Κατὰ δὲ τὴν δὲ τὴν ἑρ-
σαν ὅτε τὸ τε, ὅτε ἄλλοτε
ἀποδοῦν ὅτι τὰς ἀπό εἰς
ὅτι πρὸς τὸ δ' ἐναντιοῦ, κα-
τὰ δὲ ἐπανέειναι πέφυ-
κεν, ὅθεν καὶ δὲ αἰτίας
τ' ἀνδάδε σωζόμενα λέ-
γεται παλαιότερα. τὸ δ'
ἀλλήδεις, ἐν πᾶσι τοῖς το-
ποῖς ὅπου μὴ χεῖμῶν ἐξ-
αίσιος ἢ καὶ δὲ ἀπειρεῖς,
τότε μὲν πλέον, τότε δὲ
ἕλαττον αἰετὶ ἕως ὅστιν ἀν-
δρῶπων.

Sed aqua intra regiones nostra fines atque agros neque huiusmodi purgatio nis tempore, neque aliàs unquam labitur atque descendit; sed potius eam naturam ac vim habet ut è terra visceribus extollatur ac manet. Atque his sanè de causis factum esse perhibetur, ut apud nos vetustissimarum rerum memoria conseruentur. Nam verissimè dici potest in omnibus locis in quibus caloris iniuria, aut immoderata hyemis rigor id non prohibeat, homines siue plurimos atque frequentes, siue pauciores ac raros perpetuò conseruari.

Com. XI IX.

Potuisset quis obijcere ipsos quoque Aegyptios quippe qui in planitie degunt, aquarum calamitatibus obnoxios censerì posse, ac proinde eadè lege iuuenes esse appellandos, tollit hanc dubitationem, quod ab aquis & eluionibus defenderet eos caeli situsque clementia atque felicitas, per quam contigisset, ut neque tunc, neque aliàs ad eos supernè descendisset aqua, sed è terra tantum visceribus scaturiret, ut propterea fluminum impetus nullus essent, quibus vrbes ad mare raperentur. Atque hinc etiam concludebat

apud

Sed in hac nostra regione neque tunc, neque aliàs unquam in agros supernè descendit, contra vero sursum è terra visceribus scaturit. Quamobrem antiquissimarum rerum apud nos monumenta seruantur. Proinde ubicunque nec imbrium tempestas nimia, nec incendium ingens contingit, licet aliàs pauciores, aliàs plures semper tamen homines sunt.

Ficinus.

Verum in hac nostra regione, neque tunc, neque unquam aqua superius in terram emanat: contra vero, eum habet naturam impetum, ut inferius (è terra nimirum sinu scaturiens) affluat aque dilabatur: & haec causa perhibetur esse cur hac nostra regio conseruata sit, atque adeò quae hic sunt, antiquissima habeantur. Ita autem omnino seres habet. In omnibus ijs locis in quibus aut importuna hyems, aut immoderata aestas non prohibet, quamuis modò quidè minus, modò plus, hominum tamen genus quoddam perpetuo loca illa incolit.

Non. Int.

Benius.

apud ipsos antiquissima monumenta seruari. Et quoniam dixerat supra ab alijs etiam causis varias calamitates oriri, idcirco ne quis diceret Aegyptios alia saltem causa ac via disciplinis atque antiquitatum monumentis priuari, addit, Proinde ubicunque nec imbrium tempestas nimia, nec incendium ingens contingit, licet aliàs pauciores, aliàs plures, semper tamen homines sunt. Quibus demonstrare conatur monumenta apud eos perpetuò asseruari, quod minores inde vastitates sequantur, quam ut omnes homines atque monumenta intereant. Haec est tota ratio qua Grecos veluti iuuenes notat: Aegyptios vero antiquitatis laude, atque rerum cognitione extollit. Quamobrem non possum non magnopere mirari, vndenam permotus Foxius obseruare potuerit hoc in loco Platonem in tribus illis Pythagoreorum decretis niti, quae alibi attingere videtur latius. Nimirum & animos fuisse omnes eodem tempore procreatos: in varia corpora migrare: ac scientiam illorum nihil aliud esse quam praeteritae vitae recordationem. Atque ita fieri, ut cum Graecorum animi post hominum multorum interitum in corpora subierint, Graeci ipsi iuniores euaserint, quam illi ipsi qui longo ante tempore mortui sunt. Quid enim frigidius excogitari potuit, cù Plato rem omnem ad ipsarum historiarum monumentorumque nouitatem (quod scilicet vetusta propter eluiones atque exustiones interierint) diseruissimis verbis reuocari. immo vero apud nos etiam qui tria illa dogmata omnino detestamur, Platonis argumentatio eadem planè ratione valeret qua apud Graecos, si incendia & eluione illas quibus innititur Plato, contigissent: essemus enim rerum vetustarum propter monumentorum excidium nescij, atque ita ob vetustatis ignoracionem iuuenes appellari possemus, quo nomine Graecos iuuenes ac pueros appellat. Quod plura? si tria illa dogmata sumeret hic Plato, fortasse contrarium potius colligere debuisset, nisi tamen noua somnia proferat Foxius. Nam si animos omnes procreasset simul Deus, eorundemque scientia, cum in hoc mortali corpore degunt, esset rerum praeteritarum recordatio, qui nouissimè deturbati in corpus essent, eorum recordari potuissent quae primo procreationis tempore didicerunt, non secus atque ij qui ante ipsos lapsi essent. Ut propterea certum sit Platonem (siue ipsi dogmata illa probarentur, siue suspecta essent) propter solam historiarum nouitatem Graecos iuuenes, atque adeò pueros appellasse.

Part. XI IX.

Ὅσα δὲ ἢ παρ' ὑμῶν ἢ τῆ-
δε ἢ καὶ ἀλλοῦ τόπου
ὅν ἀκοῆ ἴσμεν, εἴπου τὴ
καλὸν ἢ μέγα γεγονός ἢ καὶ
πῶς διαφίεθ' ἀλλῶ ἐ-
χόν, πάντα γέγεγε μὲ-
τα ἐν παλαιῶ τῶ δ' ὅστιν
ἐν τοῖς ἱερείς καὶ τοῖς ἀλ-

Quaecunque verò a nostris, siue a vestris, siue alijs nationibus gesta sunt memoratu digna, modò ad aures nostrorum peruenerint, nostris in templis descripta seruantur. Apud vos quidem & alias gentes res gesta nuper, literis monumentisque traduntur: sed certis temporum curriculis illuues immissa caelitus omnia populatur. Ideo qui succedunt & literis & musis orbati sunt. Quo fit ut quasi iuuenes iterum sitis & rudes praeteritarum rerum omnium prorsus ignari.

Ficinus.

Quae

καὶ ἀπὸ κατεσκευασμέ-
να, ἐκαστὸς τῶν ἄλλων
ἑαυτοῦ μνησθῆναι ἢ ἀπὸ
πᾶσι περὶ τῶν ἑαυτοῦ
πάλιν δι' ἐπιδοτῶν ἢ
ἑαυτοῦ ὡς ἂν νόστος ἢ
ἐρεθισμοὶ αὐτοῦ ἢ ἄλλοι
ἢ ἐρεθισμοὶ ἢ τοῦ ἀρεῶν
ματοῦ ἢ ἀμουσίου ἐπι-
πῶν ἢ μὲν ἢ τὸ πάλιν
ἢ ἐρεθισμοῦ ἢ τῶν ἄλλων
ἢ ἐρεθισμοῦ ἢ τῶν ἄλλων
ἢ τῶν ἄλλων ἢ τῶν ἄλλων
τοῖς παλαιῶν χρόνοις.

Quacunque vero aut apud vos Græcos, aut hic apud nos, Non. ins.
aut alijs in locis præclara & magna contigerint, præter com-
munem rationem insigniora quæ quidem auditions ad no-
stras aures peruenierint omnia, illa antiquitatis Sacrorum mo-
numentis perscripta hic habentur, ad hunc quidem usque
diem conseruata. Quandoquidē igitur ea res quæ & apud
nos & apud alias gentes olim conscriptæ sunt, literarum mo-
numentis, ceterarumque rerum, quibus ad publicam pos-
teritatis memoriam in ciuitatibus vsus nunc est, notis at-
que insignibus, iam olim quoque a nobis continuo, & è re
nata perscriberentur: factum sanè est hoc pacto, ut rerum
illarum antiquitatis gestarum cognitio apud nos perdurauerit.
Contra verò quandoquidē perfectio statorum anno-
rum circulo cœlestis quidam fluxus, tanquam morbus in
res humana. irruit atque dimanat, contingit ut præterita-
rum rerum cognitio vos hæcenus fugerit, qui literarum
videlicet disciplinarumque olim caruistis adiumentis. Ita-
que quasi pueri, idest ignari estis antiquitatis, earum ni-
mirum rerum, quæ siue hic, siue etiam apud vos præscis
seculis euenerunt.

Quacunque autem vel apud vos, vel in hac regione, vel denique alio quo- Benius.
piam in loco, cuius ad nos cognitio peruenierit, contingere, dummodo pul-
chra aut magna sint, atque (ut dicam breui) præcipuum aliquid conti-
neant; hic nostris in templis ab antiquis vsque temporibus descripta repe-
riuntur, incolumiaque seruantur. Quod tamen apud vos aliasque gentes
longè aliter accidit: a quibus passim non nisi ea quæ nuper effecta sunt, lite-
ris ceterisque monumentis, quibus eget humana societas, consignantur:
sicque rursum Stasis temporibus exactis, cœlestis quadam fluxus veluti mor-
bus manat in illa, vnde illi tantum apud vos superstites relinquuntur, qui
a literis ac Musis sunt alieni. Quapropter iterum iuuenes euaditis: nihil
eorum scientes, quæ antiquis temporibus hic apud nos vel etiam vestris in
regionibus contigerunt.

Com. XIX.

Narrat apud ipsos in more fuisse positum, ut in templis res pulchras ac
magnas, & (ut simpliciter dicam) memoria dignas describerent: nec do-
mesticas solùm, sed externas etiam quæcunque ad eorum aures perueniret.
Atque his explicatis, ut in circulum recurrat oratio, latius ostendit quod
à principio posuerat: Græcos scilicet esse animo iuuenes, idque quoniam
statis annorum curriculis exactis, cœlestis quidam fluxus, tanquam mor-
bus atque illuuius, in res humanas manet atque grassetur, vnde ipsi alia-
que gentes literis, Musisque orbantur, iuuenesque iterum fiunt nihil scien-
tes eorum, quæ domi forisue antiquitatis contingere. Cur autem hæc serua-
rent illi, facile intelliget is, qui animaduertit quot quantusque utili-
tates atque ornamenta cum publice tum priuatim historia afferre homini
soleat. Quare a M. Tullio cum alijs laudibus multis extollitur, tum ea præ-
cipue quod sit lux veritatis atque magistra vitæ. Quamobrem sicut Sacer-
dos iste pueros vocat eos qui antiquitatum memorijs carent, ita idem M.
Tullius hunc (ni fallor) Platonis locum sequutus, semper pueros ait esse
illos qui ignorent quid acciderit antequam nascerentur. Ac merito; nam
(ut ait Aristoteles) nihil refert an quis ætate, an moribus ac scientia sit lib. 1. mor.
iuuenis.

† vide c. 4.

iuuenis. Neque verò in templis solùm descriptas antiquitates seruabant
Aegyptij, verùm etiam (ut Iamblichus atque alij plurimi tradunt) in co-
lumnis, quæ ut omnibus obuia essent, in triuijs collocabant. Quamobrem
Græci etiam huiusmodi consuetudinem arripuerunt, quemadmodum tum ex
alijs multis, tum ex Plutarcho in Theseo; Strabone libro 1x. & ex Plato-
nis Dialogo de Philosophia intelligitur. Vbi easdem constat adhibitas etiam
fuisse ad disciplinarum instituta commendanda, quo nomine Aegyptij etiam
teste Iamblichio eas retinuerant. Quamuis id totum a veteribus Hebræis
facile profectum est, nam Iosephus libro primo † Iudaicarum antiquitatum,
scribit filios Seth ante diluuium varia doctrinarum decreta in duabus colum-
nis excidisse, quarum altera vel suis temporibus in Syria viseretur. Quam
sanè rem perinde ac veras Babilonum & Hebræorum antiquitates, vel pla-
nè ignorasse, vel de industria dissimulasse Platonis iste Sacerdos, seu potius
Plato ipse videtur, dum subdit non solùm apud Græcos, verùm etiam apud
alias gentes fuisse in more positum, ut ea tantum, quæ nuper gesta essent, li-
teris monumentis que mandarent, quæque etiam illuuiione calitis immissa
statis temporibus deleterentur: etsi enim Græci uix aliquid supra Deucalionē
ex suis historijs proferre possent, ut ex Plutarcho in libro de nobilitate, &
ex Platone ipso in Timæo intelligitur, apud multos tamen, quales Hebræos
Babilonicosque esse diximus, verè antiquiores temporum rerumque memo-
ria extabant. Sed de hoc paulò post fusiùs disputabimus. Interim dum
Aegyptius contendit propter illas clades accidisse, ut à Græcis ceterisque
gentibus non nisi res nuper gestas literis monumentisque traderentur, illud
monimentis, græce est ἀπὸ τῶν ἀποκαταστάσεων, omnibus quibus
egent ciuitates: quod etsi Erizus plane reticuit, ac Ficinus, ut patet,
ieiunè nimis ac tenuiter subindicauit, alter tamen interpres fusiùs expres-
sit, cum vertat. ceterarumque rerum quibus ad publicam posteri-
tatis memoriam in ciuitatibus vsus modò est. Nam quemadmodum
deinde factitatum videmus, ut à Romanis non literis solùm, verùm etiam
pictura ac tabulis, varijs præterea statuarum iconumque generibus, trophæ-
is atque alijs huiusmodi rationibus rerum memoria posteris consignarentur,
sic etiam Aegyptius ille contigisse affirmat ut Græci nationesque alia simi-
libus rationibus res gestas testarentur posteritati. Vbi etiam non temerè vo-
luit literis monumentisque alijs ciuitates egere: nam rerum temporumque
monumenta ac notæ humana societati, ciuitatibusque ipsis esse utilia,
atque aded necessaria, nemo est qui non videat: cum his sublatis om-
nes artes ac disciplinas vniuersamque morum vitæ quæratæ corruere at-
que interire neceße sit. Sed vnum hoc in loco præterendum non est,
quod Chalcidum primùm atque Ficinum, tum Erizum, Foxium, ac no-
uum interpretem, qui Ficinum secuti sunt, transuersos egit. Etenim il-
ud καὶ τὸς ἀρχαίους καὶ ἀμουσίου ἐπιπῶν ὑμῶν longè aliam sententiam
facit ab ea quam isti vno ore expiesserunt. Nam hi omnes ex Sacer-
dotis istius sententia statis temporum curriculis accidisse volunt, ut
apud Athenienses illuuius quaedam è Cælo veluti n. cilus irrueret
H b b cc g r f

ἡ δὲ ἐγὼν ἡμεῖς ἀ-
κόλου περιελάμβανον.

ita pulcherrima, & pulcherrima legum instituta, pulcher-
rimaqua Reipublica forma omnium certè quas sub cælo
existere auditu percipimus, celebrantur.

Id autem propterea nos latuit, quòd eorum posteri per multa secula lite-
rarum usu caruerunt, ac penè muti decesserunt. Fuit enim, o Solon, antè
maximam illam eluuiionem, quam paulò ante commemorabas, Athenien-
sium ciuitas cum ad alia vitæ officia, tum ad rem militarem optimis legibus
informata: siquidem apud nos egregia illius tum facta, tum ciuilia insti-
tuta celebrantur, quibus sanè nihil unquam illustrius atque admirabi-
lius in hoc amplissimo terrarum orbe contigisse percipimus.

Com. xxi.

Potuisse Solon Sacerdoti illi respondere, mirum esse se Græcosque alios
tum de superioribus eluuiionibus, tum de maioribus suis, qui adeò claruerant,
nihil audisse: cum tamen ex illis cladibus adhuc aliqui superstites extitissent,
a quibus ea memoria potuerant consignari. Occurrit itaque huic dubitationi
Sacerdos, atque id mirandum non esse, quòd illorum temporum homines li-
terarum usu per multas ætates caruerint, ac quasi muti decesserint. Qua in
re ad coniecturam non omnino infirmam videtur confugere: nam verè literarum
notæ longè post Deucalionem a Græcis receptæ sunt, cum eas (si Xenophontè
atque alijs nonnullis credimus) partim Cadmus paulò ante Troiæ excidium,
partim Palamedes ac Simonides non multò post è Phœnicia in Græciã tran-
stulerint. Hanc autem sententiam, qua monumenta illa statuit esse deleta,
fusiùs explicat in Atlantico, vbi suadere conatur hæc non modò literis, sed
ne sermone quidem ac per manus (vt aiunt) fuisse posteris consignata. Quæ
sic scribit. Quorum dunta xat (loquitur autè de maioribus illis) nomina
superfunt: opera verò eorum qui successerunt, interitu & longo tem-
porum interuallo è memoria hominũ deleta sunt. semper enim su-
perstes hominũ genus, vt in superioribus diximus, mōtiuagũ atque
rude, cui potētũ in regione virorũ nomina solũ audita. Ac præter
hæc ex rebus gestis exiguæ quædã notæ fuerunt. Quapropter filijs
suis posteri quodã amoris affectu nomina priscorum imposuerunt,
virtutũ legumque superiorum ignari: nihil enim de his habebãt præ-
ter famã, & eam nõ satis certã. Cum verò multa per secula rebus ad
victum necessarijs indigerent, ipsique & filij mentẽ his adhiberent,
quorũ penuria premebãtur, deque his verba facerent, rerũ antiquarũ
memoriam neglexerunt. Confabulatio enim priscarumque rerũ
inuestigatio in Ciuitatibus cũ otio simul oriri consueuerunt, cum
necessaria vitæ parata iam sunt, prius verò nequaquam. Atque ita
priscorum nomina sunt absque operibus referuata. His inquam, effi-
cere conatur ne sermone quidẽ potuisse illos rerum antiquitates posteris com-
mendare. Vbi sanè (vt vides) prætexit eorum qui superstites ab eluuiionibus
fuisent, statum ac vitæ rationem: quòd nempe rudes, mōtanti que (haud enim
aliter suspicandum de ijs videtur, qui eluuiionum successerint vastationibus)
omnino extiterint: commemorat etiam exiguas rerum notas, incertam fa-
mam, necessarias rerum curas, quibus vitam tolerarent, nullamque denique
non monet lapidem, quo sententiam suadeat suam. Ac propterea eius discipu-
lus Aristoteles, vt præceptoris rationẽ ingeniosam esse perspexerat, aliqua
illam

Benius.

Ar. 1. met.
cap. 2.

illam ex parte usurpauit. Sed quoniam ne id quidem satis adhuc in re
proposita fuisset, nisi Plato ostendisset qua tandem ratione Aegyptij hæc
cognouissent, si Græci neque literarum notas, neque ullam antiquitatis
curam habuerant, quibus posteritati consulerent, affert etiam coniectu-
ras, quibus id siue rescitum, siue indagatum fuisse suadeat: quas coniectu-
ras in eodem Atlantico persequitur Critias. Et idcirco Plato, cum hæc
omnia statim in Atlantico accuratè tradere instituisset: hic verò optaret
potiùs ad eas res præclare gestas recensendas descendere, quibus institu-
ta Reipub. virtutem patefaceret, nunc rem simpliciter exponit. Conten-
dit itaque earum rerum memorias, antequam apud Græcos eluuiione de-
lerentur, ad Aegyptiorum aures peruenisse, a quibus publicis monumen-
tis fuerint consignata. Et idcirco subdebat. Fuit enim ante exitialem il-
lam terræ illuuiionem, o Solon, Atheniensium ciuitas tam belli quã
pacis officijs præstantissima, eiùsque opera legesque omnibus quo-
rum memoria ad nos peruenit excelluerunt. Quibus verbis, cum
Athenienses ante magnam eluuiionem illam præstantissimos fuisse con-
tenderet, Solonem vehementer (vt videbimus) excitauit ad sciscitan-
dum de rebus illis. Suspiciatur autem hoc in loco Proclus maxima ista
clade, quam Plato ab aquis profectam dicit, non Deucalionis eluuiionem,
sed aliam, quæ illam antèierit, significari. Sed de hoc agatur infra, vbi
de eluuiionibus disputationem instituemus. Addit idem Proclus Athe-
niensium ciuitatem παραμικτῆς καὶ εὐνομοτάτης, optimis, inquam, in-
stitutis ad bellum pacemque informatam dici, vt significetur speciem re-
ferre præsentis Dæ, quam voluit tum belli tum philosophiæ, proinde-
que optimarum legum studiosissimam esse: id quod paulò post ex Platone
ipso intelligitur, qui id totum explicat disertissime. Non omnino tamen
verum est, quod statim addit Proclus, nempe illud κάλλιστα ἔργα, hoc est
pulcherrima siue præstantissima opera, propter victoriam dici ex Atlan-
ticis: relatum: nam non multò post ait. πολλὰ μὲν οὖν ἔργα καὶ μεγάλα τῆς πό-
λεως τῆς γεγραμμένα ἔργα θαυμάζεται. Multa quidem & magna vestra
ciuitatis opera, quæ hic descripta sunt, admiramur. ac statim addit
inter hæc magnitudine & virtute illustrius illud fuisse quod cum Atlan-
tinis gessit. Quamobrem illud κάλλιστα ἔργα conferendum est cum eo
πολλὰ, καὶ μεγάλα ἔργα, licet uerè Atlantinum facinus ex ijs præcipuum
fuerit. Sed cur dicit eorundem priscorum Atheniensium ciuitatem
καλλίστης πολιτίης, optimis politijs, excelluisse, quasi non vna sed mul-
tae extiterint? Proclus ingeniosè quidem rem explicat, atque id di-
ci, quia optima politia ex multis constet politijs, siquidem, inquit,
vniuscuiusque vita una quaedam politia est, ac propterea communis
ciuium vita ex multis politijs partialibus conflatur, tametsi unica
tandem sit, quòd unicum sit uinculum, nempe ipsum pulchrum. Sed
fortasse acutè magis quàm uerè hæc dicta sunt. Nam Plato simpli-
cius uidetur loqui, politias pro vitæ rationibus, seu potiùs pro politicis
institutis (quod apud bonos auctores frequenter usurpatum inuenimus)

acci-

accipiens: & ideo statim illorum leges atque instituta commemorat. Quod omnino dicendum est, etiam dum idem Sacerdos ea opera, politicaeque instituta omnium contemdit fuisse praestantissima, quae sub caelo, inquam, extitisse apud Aegyptios auditum esset. Nam aut sub caelo, ut confirmet nullam aliam aut Graecorum aut Barbarorum (ut ipse Plato loqui solet) civitatem cum priscis Atheniensibus conferri posse: non autem ut indicet hanc politiam Mundane esse imaginem, atque in caelo suam habere exemplum, ut Proclus vanissimè commentatur. Hec autem, quibus tantopere priscos illos Athenienses extollit, amittioni ne magis ac patriae celebrandi studio, quam veritati ipsi acceptum referri debeat, non satis explicari potest, nisi antea constiterit num sermo ille de rebus Atlanticis, historia, an verò fabula censendus sit. Quamobrem illud tantum in praesentia affirmaverim, Platonem, ut supra moderatus videri debet, qui Graecos non dubitet rerum cognitione pueros fateri atque appellare (quantum enim sibi hac in re reliqui Graeci arrogarent, satis superque ex eorum libris compertum est) sic hoc in loco in suspicionem saltem venire posse, ne haec enuntiauerit sentiens quam uel facile esset Athenienses Athenis laudare, uel dulce patriam ipsam celebrare. Sequitur.

Part. XXI I.

Ακούσας οὖν ὁ Σόλων, ἐπὶ δαυμάσσει, καὶ πᾶσαν ἀποδυμένην χεῖρα, δευτέρως ἤϊερέων, πάντα δὲ ἀκρεβίαις οἱ τὸ ἀπὸ τῆς πάλαι πολιτῆς ἐξῆς διελθεῖν.

Tunc admiratum Solonem obnixè Sacerdotes obsecrauisse ait, ut omnia diligenter priscorum civium opera reuelarent. His auditis Solon aiebat se admiratum, & omnia animi alacritate a Sacerdotibus illis contendisse, ut de antiquis suis civibus historiam omnem accurate persequerentur.

Ficinus

Nov. int.

Qua cum audisset Solon, sese admiratum esse aiebat: atque mira quadam cupiditate incensum flagitasse ab illis Sacerdotibus, ut qua de antiquis ipsius civibus percepissent, accurate omnia narrarent.

Benius.

Com. XXI I.

Excitatus Solon sacerdotis illius oratione, qua & nihil antiquitatis redolere contendebat ea qua a Graecis vetustissima habebantur, & Athenienses longè vetustiores, atque clariores esse praedicabat, quam ipsimet existimarent; conuertit sese ad ad sacerdotes illos obsecrandos, ut sibi accurate vellent explicare quae de suis illis antiquissimis civibus cognovissent. Nec sanè Solonis postulationem grauate tulerunt illi: statim enim ex ipsis vnus, siue novus aliquis esset, siue potius antiquissimus ille qui eò usque locutus erat, Soloni ut satisfaceret diligenter curavit. Quare sequitur Critias.

Par. XXI I.

Τὸν οὖν ἰστέα φάσαι. φθόνος ἔδιδε δὲ Σόλων, ἀλλὰ σὺν τῷ ἐνεκα ἐστὶ καὶ τῆς πάλαι πολιτῆς. μάλλιστι δὲ καὶ τῆς θεοῦ χάριν ἢ τῶν τε ὑμετέρων καὶ τῶν δ' ἑλθεῖν καὶ

Atque illi sic a Sacerdote quodam fuisse responsum. Nulla hoc invidia prohibet Solon. Dicam equidem libèter tui & civitatis vestrae gratia. Maxime verò gratia Deae qua & vestram illam & hanc nostram condidit, educavit, instituit: priorem vestram annis mille ex terra & Vulcano accipiens semina.

Ficinus.

Nov. int.

Sacerdotem autem illum Soloni respondisse, nihil impedit Sacerdotem autem illum Soloni respondisse, nihil impedit

ἔδρασε, καὶ ἐπίδρασε. ἀποστρέψαν μὲν τῶν παρ' ἡμῶν ἐτεπὶ γαίης, ἐκ τῆς τε καὶ Ἡρακλῆος τὸ ἀπὸ γαίης καὶ ἀπὸ ἀλάστου ἵεσθαι.

Solon quo minus tuis votis satisfiat. Dicam igitur in tua, & tua civitatis gratiam; Dea verò illius maxime qua & nostram patriam, priorem videlicet illam, praescamque, qua multis retro annorum milibus extitit, sortitò creavit, educavit, instituit, accepto nimirum ex Tellure & Vulcano semine: tum demum ipsa etiam instauravit.

Tuncque ex illis vnum respondisse. Nulla profectò invidia prohibet Solon quo minus tibi morem geramus: Immo verò cum tui ac civitatis vestrae causa hac edisseram, tum praesertim Deae illius gratia qua & vestram & nostram civitatem non sortitione solum obtinuit, verum etiam educavit atque instituit. Vestram quidem prius: mille scilicet ante annis: idque ex Tellure atque Vulcano: eorum desumpto semine: nostram verò posterius.

Benius.

C. XXI I.

Ergo humanissimus iste Sacerdos, cum Soloni morem gerere decrevisset, rationes etiam attingit propter quas id libentissime facit; asserit enim se id totum & Solonis & Atheniensis civitatis gratia facere, praecipue verò Palladis, qua tam Atheniensium, tum hac ipsorum Aegyptiorum urbem, Athenas scilicet & Saim, non aedificauerat solum, verum etiam educauerat atque instituerat. Vbi statim, ut ante omnia Solon tempora atque adeò rationem ipsam cognosceret, quibus eas vrbes condidisset atque instituisset Pallas, contemdit primum Athenas mille annis ante Saim fuisse conditas: tum verò ut fundatae vrbs quoque rationem vel aperiret, vel (ut verius dicam) inuolueret, ex Tellure atque Vulcano ait fuisse desumpta semina. Quo in loco nemo est qui non videat vtrunque dictum dubitationem habere. Qui enim fieri potest, ut vna eademque Pallas fuerit duarum urbium tam disiunctis temporibus fundatrix? Vel quid est semina ex terra & Vulcano desumere? Equidem quod ad primam dubitationem attinet, diu mecum ipse cogitavi quid sibi uellet grauiissimus iste Philosophus. Occurrebat primum annos illos menstruos esse potuisse: ita enim non usque ad eam uerisimili abhorreere uideretur Palladem intra octoginta circiter annos. (tot enim ferme essent mille illi anni, si menstrui censerentur) duas vrbes fundasse: cum praesertim eo tempore homines paulò diuturniorem uitam uiuerent. Quod si interdum ne octoginta quidem annorum spatium interponi potuisse suspicarer, ueniebat in mentem hos mille annos lunares saltem extitisse: sic enim paulò excessissent septuagesimum. Nam annos ab Aegyptijs interdum mensuris spatijs, uel etiam ad Lunae cursum fuisse confectos testantur inter ceteros Plutarchus, Plinius, Xenophon, & Eudoxus. Verum haec suspicio (si rem paulò attentius consideremus) Platonis sententiae nullo modo consentire uidetur. Nam sacerdos ille notabat Graecos ueluti pueros, quod nullam haberent uetustatis memoriam: atque idcirco apud Aegyptios tot millia annorum monumenta asseruiri contendebat. Quod si mensuri uel lunares fuissent anni, pueriliter lapsus esset: cum tandem ad summum septingentorum annorum, uel etiam sexcentorum, memorias proferret: dum contra Solon quadringentos ferme annos supra mille obijcere ex Graecis antiquitatibus potuisset: immo iam hocernei nomine pro-

Qui tandem Plato effecerit Palladem duarum urbium aedificatricem mille annorum interposito spatium.

protulisset. Nam (ut ex Metastene & alijs intelligitur) a Nino tertio Babiloniae Rege, circa cuius tempora floruit primus Phoroneus, usque ad Alexandrum Magnum, ante quem centum ferme annos floruit Solon, anni circiter mille & quingenti fluxerunt. Quamobrem cum hanc primam suspicionem falsam esse intelligerem, alia veniebat in mentem, quae scripsisse magnam probabilitatem habet: Platonem scilicet in Aegyptiorum antiquitates atque historias incidentem, siue cum Aegypto aliquo de antiquitatibus colloquentem, non animaduertisse eorum annos non solares esse, sed menstruis constare spatijs. Atque ita hac opinione deceptum, in eum quoque errorem incidisse, ut & nouem millia annorum monumenta apud eos asseruari scripserit: & proinde Athenas mille annos solares ante Saim (quod illi de annis lunaribus tantum intelligebant) edificatas crediderit. Id enim facile accidere potuisse ex Xenophonte intelligi potest, qui cum in libro quem de temporum æquiuocis scripsit, asseruisset. Annus etiam diuersus est. Etenim ipsi Aegyptij vtuntur anno quandoque menstruo: sæpe bimestri, non raro trimestri: sæpe quadrimestri: nonnunquam solari, subiunxit. Quæ varietas etiam ex nostris, qui ab eis literas habuerunt, sapientes coëgit aberrare. Quo in loco Xenophon cum Græcus esset, Platonem fortasse quem ab Aegyptijs sapientiam hausisse certum erat, inter ceteros significare uoluit, dum Græcos sapientes per hanc annorum uarietatem scribit deceptos esse. Nam nullus fuit apud Græcos alicuius nominis auctor, qui Platonis libros non haberet in manibus. In quibus, si quid aliud unquam, hoc certe, quo tot annorum millia introducit, commouit plurimos. Verum illud uidetur huic sententiæ obstare, quod Plato non ad breue tempus in Aegypto fuit, sed (si Straboni credimus) tredecim annis. Quamobrem non uideatur uerisimile, magnum istum Philosophum, quique unius sapientiae studio ibi uersaretur, primo ipso in limine (ut dicitur) aberrasse. Immo ne si ipsi quidem Aegyptij illum hac in re decipere studuissent, concedendum uidetur Platonem non aliquando percepisse, quibus illi annis in suis antiquitatibus uterentur: aut saltim non optimè animaduertisse solares certe non esse: cum præsertim Aegyptij in his Babilones atque Chaldaeos sequuti sint, qui etsi menstruis annis interdum utebantur, optimè tamen solarem annum nouerant, eundemque in temporibus subducendis usurpare solebant. Quamobrem Semiramis Babilonis Regina (si priscis historicis credimus) suorum maiorum antiquitates ac tempora solaribus annis in columna notauit: idque hac ipsa ratione quam proximè intueri licebit. cum etenim ingeniosa mihi uideri soleat eiusmodi notatio atque descriptio, lubet eam legentibus referre totam, atque ante oculos ponere. Est autem eiusmodi.

Mihi pater

Mihi pater Iuppiter Belus, auus Saturnus
Babilonicus, proauus Saturnus Aethiops,
Abauus Saturnus Aegyptius, Attauus
Coelus Phœnix Ogyges. Ab Ogyge
ad meum Auum Sol orbem
suum circumlustrauit
semel ac tricenas centies. Ab Auo ad
patrem sexies & quinquages. A
patre ad me bis & sexages.
Columnnam, Templum,
Statuam
Ioui Belo Socero, & Marri Rheæ
in hoc Olympo Semiramis
dicauit.

Hæc, Xenophonte teste, Semiramis: ubi Solaribus annis (ut dicebam) usam esse constat. Quam temporum rationem sequuti sunt non solum Aegyptij, uerum etiam Persæ & Græci, quemadmodum apud Manethonem, Metasthenem, Archilocum & alios est animaduertere. Vt cum uulgò & Solaris & menstruus annus non uno modo sed uariè usurparetur ab Aegyptijs, non facile credi possit, Platoni non antea fuisse exploratum eos annos Solares non fuisse. Quanquam si quomodo posset euinci uerè Platonem non longum tempus fuisse in Aegypto, atque in hoc Strabonem esse deceptum, quod cum ibi uersaretur, Platonisque & Eudoxi domicilia lustraret, existimari annos, quo sibi Plato fuisse diceretur, Solares fuisse, cum tamen uerè essent menstrui, non grauatè concederem Platonem etiam, ac Solonem potuisse aliquo pacto in temporum æstimatione aberrare, ac proinde in alios, de quibus paulò ante dicebamus, errores incidere. Verum illud tandem mihi probabilius uisum est: Platonem quandam Palladis diuinitatem, uel quod ita sentiret, uel certe quod uulgi existimationi sermonem accommodaret, admisisse. Atque ita hac admissa diuinitate, sic de Athenarum fundatione esse loquutum quasi uerè ante Saim mille annis condi potuissent. Quod tamen (ut opinor) non incallidè fecit. Nam ut in sua politia Herum Pamphilium ab inferis excitauit, Phœnicum fabulam, de qua supra meminimus, custodibus suaderi præcepit, magnificam illam nauarum οὐκὼνα inseruit, tergiuersationes, reprehensiones, obtestationes adhibuit, ac nullum denique lapidem non monit, ut suam politiam, ac præsertim nouas quasdam leges atque instituta, quæ omnino ἀδύνατα uidebantur, uendibilia faceret: sic in presentia ualidissimam hanc quasi machinam excogitauit, qua eadem tueretur. Nam ut paulò post uidebimus, cum suam hanc Athenarum antiquitatem ab hominum memoria deletam quidem, sed tamen omnino ueram esse, quibus potuit rationibus suasisset, statim in eadem leges atque instituta illa omnia uiguisse uoluit, quæ in suam politiam induxerat:

Iii

atque

atque ita pristinas Athenas illis legibus temperatas clarissima facinora gefisse tradens, suadere instituit suam quoque Rempub. quippe quae ipsam legibus formata esset, non nisi clarissima opera edere posse. Ergo Plato, ut suam rem gerat, atque propositam machinam in scenam tandem producat, non grauatè vulgi sese opinioni accommodat, Palladis diuinitatem concedens: unde statim & Athenas venditat mille annis ante Saim conditas esse, & cetera omnia introducit, quae ad propositum finem excogitauit. Quod minus mirum videbitur ijs qui Platonem in Menexeno, ubi patriam extollere instituerat, consimilibus commentis usura esse animaduertit, immo Atlanticum ipsum (id quod rem maximè explicat) excogitatis huiusmodi inuentis compleuisse, ut noua illi politica fidem astrueret. Atque his (ni fallor) vel in ipsa politica cœperat inhiare: nam siue in tanta institutorum insolentia ac nouitate iam facile pertinesceret querelas atque adeo calumnias multorum, siue (quod infra constabit ex Crantore) iam ut sit, in tanta auditorum amulorumque frequentia, eiusmodi querelae excitari cœperent, ipse libro vi. ubi politica illa institutione absoluta Adimantus obijcere cœperat quaedam, sic tandem inter disceptandum conclusit. Si quando igitur olim infinito tempore ante acto, viri in philosophia præstantes necessitate impulsu Rempub. gubernarunt, vel hisce temporibus regunt barbarica quadam in regione nobis inaccessibili, vel in futurum administrabant, in hoc certè rerum statu proculdubio afluueramus Rempub. supra descriptam fuisse, esse, ac fore. Hinc, inquã, iã cœperat vaticinari tũ antiquissimas illas Atheniensium Saitarũ politias: Atheniensium quidẽ, dũ dicit Si quando infinito tempore ante acto viri præstantes Remp. administrarunt. hic enim ἀπὸ τοῦ χρόνου, infinito, inquã, tempore, seu potius diuturno, ad Aegyptiorũ & Chaldaeorũ opinionem alludit, vel certè eandem præmeditatã, quãdã veluti vaticinatione clam prænunciat, ut antiquissimam illã politiam introducere deinde possit: Saitarum verò dum subdit. Vel his temporibus regunt barbarica quadam in regione a nostro aspectu remota (sic enim omnino legendum est illud πρὸς τὴν ἡμετέραν ἐπιπέως non inaccessibili ut perperam vertit Ficinus) talis omnino fuerit necesse est, qualis a nobis descripta fuit: nam Sais Barbarorum Ciuitas erat, quam deinde explicat per idem fermè tempus ipsam planè legibus gubernatam fuisse: & in regione ab eorum aspectu remota, nempe in Aegypto iacere. Hoc igitur consilio existimarim ethnicum virum apud eos loquentem, quibus Palladis diuinitas esset persuasa, & suam politiam quibuscunque tandem posset praesidijs sancire conantem, commentitiam illam Athenarum exaedificationem importasse. Ac propterea Proclo a sentiri nullo modo possum, qui cum tandem post longam disputationem de Vulcani dimiurgia siue molitionibus habitam, professus esset secundum expositam litera sententiam, atque (ut ipse loquitur) ἰσοεικῶς se rem explicaturum esse, Σημαίνειν δὲ (inquit) εἶναι τὸ ἀποσβεῖν τὴν τῆς Ἀθηνῶν ζωὴν, ἢ ὅπως εἶδει τὴν ἐκείνην ζωὴν ἀποσβεῖν ἔχειν τὴν τῆς Σαίτης. hoc est. Significare autem videtur & senium Atheniensium vitæ: nimirum omni-

omnino oportuisse ipsorum vitam superiorem esse Saitarum vita. Vbi etiam superstitionis plena sunt ea quibus Porphyrium secutus notat urbium vitam chiliadibus mensurari, atque ipsam etiam Demones metiri tempus. Nec fortasse minus absurda est Iamblichi sententia, dicit contendit sermonem non ad vitæ tempus pertinere, sed ad mensurarum diuersitates, quibus Minerua participatur. Sed quoniam longum esset eorum commenta recensere, atque huiusmodi siue fabulas, siue nugas persequi omnes; iun (ut ad alteram dubitationem veniamus) quid est ex Terra & Vulcano accipere semina? Porro hi. (ut ego quidẽ existimo) non asserit Plato Mineruam ex Terra & Vulcano sumpsisse semina ad Athenas siue condendas siue institutendas, ut habent Chalcedius, Ficinus, & nouus interpres, sed potius ad procreandos illorum ciues. est enim græcè. ἐκ γῆς τε καὶ Ἡφαιστοῦ τὸ ἀπέβηκεν ἀπὸ τοῦ βόθρου ὑμῶν. Vbi hæc postrema vox ὑμῶν, potius ad Solonem qui cum loquebatur, atque ad Athenienses pertinet, quàm ad πόλεως, cuius iam antea mentionem fecerat. Id quod paulò post etiam accidit in illis verbis, ἢ δεὸς ἀεγέρας ὑμῶν διακορμίσσασαι κατὰ κίον. Quo in loco non est legendum Priorem vestram urbem Dea exornauit, ut legit Ficinus, sed Priores vos Dea exornauit. Quamobrem etsi ciuitate pro ipsis ciuibus sumpta, sensus in idem recidere potest, veruntamen, ut quod querimus planius constare possit, satius est planam litera sententiam sequi. Hoc itaque constituto, iam videndum est, qua ratione ex Tellure & Vulcano semine sumpto ciues illos procrearit. Quo in loco exponam primum quid existimem sibi voluisse Platonem, idque ex varijs ipsiusmet locis atque testimonijs, tum strictim Procli opinionem attingam, & eandem, quoniam quoduis aliud facit, quàm locum ipsum explicet, quam breuissimè refellam. Plato in Atlantico ubi de terrarum partibus ageret, quas Dijs curandas obtigisse assererat, ad Athenas cum deuenisset, hæc habuit verba. Vulcanus autem, Mineruãque naturam habentes communem, tum quia eodem ex patre sunt, tum quia per sapientiæ studium perque artium diligentiam ad eadem tendunt, ita communem fortem hanc nacti sunt regionem: ut potè prudentiæ virtutisque natura propriam atque congruam: procreantẽque in ea viros indigenas admodum generosos, eorum mentibus Reipublicæ ordinem infuderunt. Vbi vocem, indigenas, quæ græcè est ἀυτόχονας, tanquam Atticorum proprium cognomentum usurpauit. Venditabat enim primos homines in Attica terra fuisse procreatos: indeque in ceteras regiones deriuatum atque propagatum esse humanum genus: sic ut ibi homines indigena essent: alibi incolæ ac peregrini. Quod in Menexeno luculentiùs adhuc explicauit: ubi cū de ipsè Atheniensibus loqueretur, qui pro patria dimicantes ceciderant. Prima quidẽ, inquit, generis horũ laus est, quòd maiorũ origo haud peregrina fuit: neque successores hos reliquit, velut inquilinos, nouosque homines ex aduenis genitos, sed indigenas, ac reuera in patria habitates viuẽtesque.

Quid sibi velit Plato dũ ait Palladem Athenas ædificaturam ex Tellure & Vulcano accepisse semina.

Quod sanè non propter Deucalionem pronunciauit, qui si non in Attica, in Theſſalia ſaltem genus humanum ferebatur excitafſe (id enim fuiſſet tolerabilius) ſed quoniam verè in Attica primos homines conditos arroganter conabatur ſuadere. Atque ob id ſubdebat. Eo tempore quo tellus omnia animalia omnigena producebat, feras & paſcentia omnia terraduntaxat noſtra ad hæc ſterilis erat, agreſtibufque animalibus vacua: propriè verò ex omnibus animantibus hominem genuit, qui cæteris intelligentia præſtat, ſolufque ius ac Deos animaduertit. Idque ſtatim (neſcio an impudenter magis quàm frigidè) oſtendere contendebat ſubdens. Quod verò hæc regio & eorum quos pro concione celebramus, & noſtros maiores progenuit, hinc euidentiffimè licet cognofcere, quia omne quod gignit alimentum conueniens genito continet: quo planè diſcernitur mulier illa quæ peperit ab ea, quæ infantem ſimulando ſuppoſuit: nam quæ peperit, lacte abundat ad eius quod genitum eſt alimoniam: alia verò nequaquam. Tellus itaque noſtra, matèrque perſpicuum argumentum præbet, quod homines procrearit: nam & ſola, & prima tunc pabula humana porrexit, tritici hordeique fruges. quibus commodiffimè genus hominū alitur, vtpote quæ verè animal id produxerit. Potiùs autem de terra quàm de muliere coniectare id licet: neque enim terra mulierem conceptu partuque, ſed terram mulier imitatur. Propterea ad hanc ſententiam alludens M. Tullius. Adſunt († inquit) Athenienſes, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ atque in omnes terras diſtributæ ſunt. Ergo dum hic aſſerit Plato ipſorum Athenienſium ſemen ex terra fuiſſe deſumptum, verè ſignificat illos ex ipſa terra ſumptos eſſe, atque indigenas eſſe, non autem ex ſemine primùm traductos, aut tanquam incolæ Atticam habitafſe. Quamobrem quemadmodum deinde qui aut ſuorum maiorum genus proferre non poterat, aut obſcuro loco nati erant, per ſumnam cōumeliā † Tertulliano teſte ac † M. Tullio terra nati dicebatur: ita è contrario Plato Atticos terra natos eſſe in ſummæ laudis loco dicebat. Quanquam hoc contumeliæ loco vel Platonis tempore uſurpatū fuiſſe ex illo Euripidis conſtat, vbi Ion ſic loquitur.

Ἦν δ' ἐκ τῆς γῆς ἀνθρώποις;

Num ſatus Tellure matre?

Et idcirco Plato cum id laudi tribuere Athenienſibus niteretur, in Ἰωνῶν, Terrigenæ inquam nomen callidè vitauit: atque eos auſtiori vocabulo, ἀνθρώπους nimirum appellans, deſcripſit. licet vſuam rationem conſiceret, nō potuit nō affirmare hos ſuos ἀνθρώπους ἐκ γῆς ſumptos eſſe. Immo quos tūhic, tū in Protagora ἐκ γῆς καὶ πυρός, ex terra inquam & igne conſtatos dicit, in politico, vbi de primorū hominū ortu, nō de Athenienſium laudibus ageret. In Ἰωνῶν (quod nomē cōtumeliæ eſſe dicebamus) vocat eos. Quāuis reuera in Ciuili affirmat homines ex terra ſumptos eſſe, nulla Atticæ mētionē facta & proinde eos in Ἰωνῶν terrigenas, in quā, appellat: in Menexeno autē illo: nō ſolū exterra ſed ex Attica peculiariter ortos contendit. Itavt in hac (quod paulò ante monebam

† in ora. pro
Flacco.

† Tertul. in
Apolog.

† Tu. ad At.
l. 1. epiſt. 10
& Fam. l. 7
ep. 9. & 16.

nebam) ſint aborigines, ſeu potiùs ἀνθρώποις atque indigenæ: alibi verò inquilini, atque ex Attica ipſa peregrini. In Atlantico autem tantum eos in Attica ἀνθρώπους vocat; nec explicat alibi eſſe inquilinos. Quamobrem dum hic in Timæo dicit Atticos ex terra natos eſſe, iure quidem indigenas poſſumus eos appellare: ſed ſic indigenas, vt alibi ſint peregrini atque accolæ tantum, non omnino poſſumus ex hoc loco concludere: niſi tamen, quia Sacerdos ille, ex terra, inquit, veſtrum ſemen deſumens, ſignificauit Aegyptios contrariò eſſe indigenas: quaſi ad eam ſententiam alluderet, qua Attici ſibi tantum auſtiffimum illud indigenarum cognomen tribuebant. Verùm cur dicit ex Vulcano etiam huiusmodi ſemen eſſe deſumptum? Ea ſanè de cauſa (ſi me audias) quòd veniſſet primos homines in Attica cum Terra fuiſſe procreatos, idque vt efficeret non ex ſemine traductos eſſe, ſed ex ipſis elementis. Ex idcirco alibi non ſolum ex terra & igne, ſed ſimul ex quatuor corporibus (vt paulò poſt oſtendam) contendebat eſſe conſtitutos. Nam illud vnum (vt ſimpliciter dicam) ſuadere conabatur: Atticos antiquiſſimos eſſe omnium gentium authores atque parentes: idque eo argumento, quòd cum Attici ex primis corporibus, ceteri verò ex ſemine procreati eſſent, illi ſolum primi eſſe potuiſſent. Qua in re ſine dubio in fabuloſa quadam opinione (quod & ipſe interdum non diſſimulat) nitebatur, qua primi homines à Dijs intra terræ viſcera ex terra ipſa & igne, ceteris quoque duobus corporibus admixtis, conſtati eſſe dicebantur. Quam opinionem ſiue fabulam ipſe Plato in Protagora enarrauit his verbis. Olim quandoque Dij ſoli erant, nulla verò mortalium genera. Sed cum tempus generationis fatale veniſſet, ipſa Dij in terræ viſceribus ex igni terraque finxerunt, interuenientibus ijs quæ igni terraque miſcentur. Hæc ibi Plato. Vbi etiam quatuor prima corpora, etſi ignis ac terra præcipuam rationem habeat, vides omnium animantium ortui, hominiquè ipſi adhibuiſſe. Nam hæc de homine etiam pronunciarī, non de mutis animantibus tantum, ſtatim apparet vbi vnum hominum inter tot animantium genera nudum, inermemque conditum fuiſſe traditur. Quam rem luculenter etiam indicauit in Ciuili, vbi ſic habet. Hoſpes. Quid verò? Nonne & priſcos illos è terra procreari audiuiſſimus, haud verò ex ſe inuicem? Socrates. Hoc quoque in antiquis rebus commemoratur. Quam rem diſſeruit ibi fuſè, ac tandem concludit. Hoſpes. Conſtat o Socrates, quòd illis temporibus nihil genus hoc ex ſeſe propagabat. Quòd autem dicitur quandoque genus ortum ex terra fuiſſe, hoc ea tempeſtate fuit ex terra ruſus conuerſum. Tradiderunt hæc primi illi progenitores noſtri, qui ſtatim poſt primam reuolutionem orti ſunt. Hi ſanè horum teſtes, præconesque fuerunt, quibus minimè nunc vulgò habetur fides: cum tamen admodum conueniat habere. Hæc in Ciuili. Quamobrem cum dicit Sacerdos ille Athenienſes à Minerva fuiſſe conditos ex Terra & Vulcano ſemine ſumpto, haud dubitandum eſt Platonem ex vera terra & igne voluiſſe illos eſſe conſtatos: Quòd ſiue dicat quia veritas primi hominis ex terra conditi fabulis mendacijsque permixta ali-

quo

quo modo ad eius aures peruenisset, siue quòd Mundi origine posita, de qua constans apud Platonem atque antiquos sententia erat, ratione ipsa eò deduceretur, ut primos homines non humano semine ortos, sed ex primis corporibus, terraque in primis in quam maxime soluitur, conflatos iudicaret, siue varijs rationibus atque suspitionibus talem opinionem temperasset, alibi disputabimus. Nunc sat sit ex Platone ipso omnino declarasse atque confirmasse opinionem nostram. Proclus verò cum hanc rem explicaret, longè aliã rationem ac viam iniit. Ac primùm quidem statuit Vulcanum esse omnium corporatarum rerum opificem, cui terra qua corporalia omnia significari vult, materia loco inseruiat. Atque id suadere conatur, tum quòd Vulcanus ex Olympo fertur in terram descendere, tum quòd alia multa, quae de eius artificijs, ac forma corporis dici solent, Symbola (quod ille fusè dixerit) sint huius rei. Addit deinde eundem Vulcanum in materiam operari, semina in illam infundendo, eiusque vastitatem orando: sic ut & Ideas, quae in hac Vniuersitate reperiuntur, ab ipso procedant, & Natura ipsa quoddam veluti instrumentum sit, quo ipse, praesertim ob vim caloris, operetur. Quibus positis concludit sermonem eò spectare, ut ostendat Vulcanum esse efficientem causam eorum quae in materia geruntur. Verùm hactenus absurdissima est haec opinio: nam praeterquam quòd & Vulcani diuinitatem tanquam veram ac certam accipit, & fabulosa multa suo arbitratu cum physicis miscet, non de Vulcani, sed Mineruae artificio atque molitione agendum erat: neque enim Plato Vulcanum ait infundere semina, sed Mineruam Vulcanum in seminis loco uti. Adde hoc pacto communia omnia corporatarum rerum semina, eòmunemque effectiorem explicari, non Attica, cuius tantum ortum atque initia proponit Plato. Quanquam his omnibus ingeniosè tandem probabilitatè aliquam attulisse visus est Proclus extremis suae affabulationis (quam nonnulli vocant) verbis, quibus addit, t. haberi in fabulis Vulcanum, cum Mineruam deperiret, τὸ ἀέρας εἰς γῆν fuisse, & inde natum esse Atheniensium genus. Hinc enim videntur indicari semina atque Ideas quas in rebus corporatis posuit, a Vulcano profectas esse, atque eadem ratione Vulcanum ipsum rerum naturalium fabrum causamque censi. Quam sententiam & sequitur Foxius, & grauißima ratione confirmare videtur his verbis. Quod autem per Vulcanum, calorem naturalem ad generationem aptum, & per terram, materiam subiectam intelligamus, Aegyptiorum Theologia, quam optimè Plato nouit, nos admonet, Aegyptij enim (ut Diodorus Siculus libro primo ait) ignem Vulcanum esse dicebant, eumque magnum Deum, & ad generationem perfectionemque rerum accommodatum existimabant. Terram autem tanquam receptaculum eorum quae fiunt, matremque subijci putabant: ideòque mutato nomine Συμπύλη, quasi matrem vocari ipsam affirmant. Haec Foxius. Sed haec parum admodum referunt. Nam cum Vulcanus adhuc per calorem & semina ista omnium rerum naturalium sit author, ac terra ipsa res omnes corporatas significet, ostendendum istis erat, qua tandem peculiari ratione Athenien-

ses

ses potius dicerentur ex ijs orti, & quo pacto a Minerua efficti dici possent. Huc accedit, quòd ista Procli fabula longè commodius aptari potest sententiae nostrae: nam dicam Platonem significare ex Vulcani semine, hoc est ex igne qui ex aethere deciderit, simul cum terra Mineruam formasse Athenienses: a quibus deinde ceterum humanum genus sic propagatum. Atque hac ratione optimè Athenienses ἀπογόνοι atque indigenae censi poterunt, reliqui incola ac peregrini. Sed quoniam fabulosa tandem sunt haec omnia, atque ex his quae iam antea attulimus, satis constat Platonis sententia, & non multò post etiam in eandem incidemus, iam quae sequantur videamus.

Part. xxiv.

τὸ δὲ δὲ ὕστερον. τῆς δὲ
ἐν τῷ δὲ διακοσμητικῷ
αὐτῷ ἡμῶν ἐν τοῖς ἑσπέραις
γεγραμμένον ὑπερβαίνει
λίαν ἐστὶν ἀριστῶς γὰρ
γραπτόν.

Posterioris autem huius nostrae urbis res octo annorum millibus gesta in sacris literis continentur. Iam verò nostrarum rerum status quis olim fuerit, annorum octo millium series in sacris nostris libris recensetur.

Ficius.

Non. inst.

Atque descriptio quidem earum rerum, quae intra octo millium annorum spatium in huius urbis administratione gesta sunt, apud nos in sacris literis certo ordine continentur.

Benius.

Co. xxiv.

Cum dixisset à Pallade tum Atheniensium, tum Saitarum urbem fuisse conditam, atque illam fuisse priorem aedificatam & institutam, mille scilicet ante annos: subdit τὸ δὲ δὲ ὕστερον. Hanc verò (aedificauit intellige atque instituit) posteriorem. Nam quanto post tempore condita esset, non erat quamobrem apponeret, cum priorem illam dixisset mille ante annis fuisse aedificatam. Quamobrem Chalcidius qui vertit, Posteriorem vestram octies mille annis post condidit, toto caelo à Platone discedit. Neque verò hunc quasi scopulum omnino tutus praeterijt Ficius; nam licet apud eum parum de sententia pereat, tamen illud τὸ δὲ δὲ ὕστερον cum proximis verbis iungit atque confundit, quod litera nullo modo patitur. Sed & nouus interpres quoque grauißimè deceptus est, qui praeterquam quòd haec verba cum posterioribus necit, illud ἐπὶ χιλίοις, mille, inquam, annis, in superiore particula omnino omittit: ita ut non exprimat quam fuerint Athenae ante Saim aedificata: sed eius loco legit, praesca illas Athenas multis retro annorum millibus extitisse, quod nihil facit ad hunc locum, in quo Plato non praesca Athenas cum recentioribus, sed cum Saim comparat. Decepti verò sunt, quia non animaduertunt hic illud, τὸ δὲ δὲ ὕστερον, respondere superiori parti ἀεγέρων μὲν, & Platonem, quoniam iam dixerat à Pallade utranque urbem aedificatam esse, explicare quae fuerit prior, quaeue posterior aedificata: non autem id tanquam certum ponere. Hanc itaque urbem, Saim videlicet, vult mille annis post praesca illas Athenas fuisse conditam. Quibus addit eiusdem Saim statum, rerumque ordinem apud ipsos ad octo mille usque annos in sacris literis contineri. Consultò autem dicit in sacris literis, nam praeterquã quòd res praeclare gestae apud ipsos in templis descriptae seruabantur, ut monuit supra, apud Caldaeos & Aegyptios eas sacerdotes literis madabant: eundem apud istos ij solum merebatur fidè in his quae ad temporum memoriã pertinebant. Quare Methastenes sic scribit. Neque

tamen

tamen omnes recipiendi sunt qui de his regibus scribunt : sed solum Sacerdotes illius regni penes quos est publica & probata fides annaliam suorum. *Ac propterea etiam (id quod Franciscus Patritius quoque notavit, immo Plato ipse tum hic tum infra disertè significat) historia apud eos sacra habebatur. An verò non solum literis, sed alijs rationibus inter ipsa templa asseruarentur huiusmodi memoria, quòdque literarum genus hoc esset, nò est cur disputemus : potest enim id copiosè cum ex alijs, tum præsertim ex Pierio Valeriano hauriri. Sat sit indicasse Sacerdotem ea ipsa quæ supra dixerat, in templis descripta seruari, hic affirmare sacris literis, siue libris manus, contineri: ac paulò post in eandem sententiam earundè literarum siue librorum mentionem facere: sic ut historia illa vernaculo Aegyptiorum sermone, atque annalium instar, quemadmodum in Manethonis Aegyptij Sacerdotis historia videre est, facile conscripta essent. Ut propterea Chalcidius qui asserit sacris delubrorum apicibus eas memorias fuisse contentas, si edita templi loca atque exposita monumenta significare voluit, non mihi videatur hæc Platonis loca satis consuluisse. Cuiusmodi autem esset ingens hic annorum numerus, quorum memorias apud ipsos asserit asseruatas, quid de ijs sentiendum sit, iam pro virili nostra explicauimus. Quamquam paulò post etiam fortasse in eandem sententiam nonnulla afferemus. Sequitur Sacerdos.*

Part. xxv.

Περὶ δὲ τῶν ἐνακχι-
λια ἐτη γεγονότων πολιτῶν
οὐδὲν ἠλώπηδα λέγει ἕως
νόμοις τε καὶ νόμοις ἀν-
τιοῖς ὁ ἀλλοῖον ἐπὶ ἀρχῆ
τὸ δ' ἀκρίβες καὶ πάν-
των ἐξέτης ἐπιστάτης καὶ
χολῶν ἀντὶ τῶν νόμων
λαβόντες, διέξ-
μεν.

Illorum ergò ciuium qui in hoc nouem millium an-
norum tempore ante nos fuerunt, instituta & præ-
clara facinora breuiter Solon in præsentia tibi per-
stringam. Deinceps verò cum plus dabitur otij,
accepto historiarum libro latius exponemus.
Nouem autem millium annorum seriem, quibus illi mai-
ores extiterunt, tibi breuiter demonstrabo, & leges & præ-
clarissimum quoddam ab illis editum opus. Vbi verò rem
simpliciter indicauerimus, ipsam illam deinceps, quum ma-
ioris otij dabitur facultas, ex nostris originum libris accu-
ratius persequemur.

Ficinus.

Non. Int.

Illorum verò ciuium, qui nouem mille ab hinc annis extiterunt, & leges,
& factum quoddam, quotquot vnquam gesserunt, præstantissimum, tibi
patrefaciam. Nam exactam omnium historiam alias deinceps commenta-
rijs ipsis acceptis, maiore cum ocio prosequemur.

Benius.

Com. xxv.

Breuiter, inquit, commemorabo quæ ad eorum ciuium leges pertinent,
atque vnum in primis facinus præclare ab illis gestum, qui nouem mille
ante annos extitere. Athenienses verò intelligit, non aitas horum ciuium
nomine. Nam & de ijs sciscitabatur Solon, & eorundem præclarum facinus
quod hic se narratum poticetur, deinde recenset. Neque tamen verba
illa τῶν ἐνακχιλία ἐτη γεγονότων, quæ Ficinus interpretatur, qui in hoc
nouem millium annorum tempore ante nos fuerunt, sic intelli-
genda sunt, vt vellet res perstringere quæ ab Atheniensibus toto illo
nouem millium annorum decursu gestæ essent, vt voluit nouus inter-
pres diu uerteret. Nouem autem millium annorum seriem, quibus
illi maiores extiterunt, tibi breuiter demonstrabo. ita enim moder-
niores

niores etiam retulisset, quæque ipsius Solonis ætatem attingerät, atque ei optime perspectæ erant : sed voluit res significare quæ patrata fuerant ab illis ciuibus, qui supra nouem mille annos extiterant, quæ scilicet contigerunt ante eluuiouem illam, in qua Atlantinos memorat fuisse demersos: nam verè quæ de Atheniensibus narrat, ante illud tempus vult contigisse: & idcirco in Atlantico in quo latius hanc eandem historiam persequitur, Primum (inquit) commemoremus summam esse annorum nouem millium ex quo bellum extitisse traditum est inter eos omnes qui vltra, & eos qui circa columnas Herculis habitabant, quod in præsentia narraturi sumus. Nec tamen præclara eorum facinora recipit exponenda, vt vertit Ficinus: sed certum quoddam ex illorum operibus, atque illud præclarissimum. Addit verò se deinde, cum per ocium licuerit, acceptis historiarum siue originum libris persecuturū, τὸ ἀκριβὲς καὶ πάντων, hoc est plenam, omnibusque numeris absolutam earum rerum quas breuiter attigisset, historiam. Quam tamen, cum deinde Plato in Atlantico, præsertim quod ad præclarissimum illud facinus pertinebat, esset aggressus, morte præuentus non exposuit. Atque ex hoc loco satis intelligitur præter rē atque adeò falsò in hunc locum scripsisse Foxium, Sacerdotem istum affirmare incorruptas apud Aegyptios manere antiquitatis memorias, quod in columnis eas seruarent, idque non literis, sed alijs quibusdam notis descriptas: etsi enim non me latet consueuisse illos aliquando non modò res gestas atque historias, sed disciplinas etiam (id quod de Trismegistro testatur Iamblichus) in columnas referre, immo verò (quod alibi ostendimus planius) mos iste apud Hebreos Græcosque vigerit, hoc tamen in loco de historijs loquitur, quæ literis, atque adeò libris ipsis continerentur, quæque manibus ipsis tractari possent ac volutari: ait enim τὸ δ' ἀκριβὲς καὶ πάντων ἀντὶ τῶν νόμων λαβόντες διέξμεν plenā harum rerum narrationem, acceptis historiarum libris prosequemur. Sed & grauius, mea quidem sententia, lapsus est Foxius, dum ex ingenti isto annorum numero de quo mentionem facit Plato, constare tradit Mundum ex ipsius Platonis sententia æternum esse. Quamquam enim Foxio facile assentior dum negat annos istos lunares esse potuisse ex Platone, veruntamen dum ex hoc loco Mundum facit sempiternū, idque apertè constare vult, cum tamen nullam rationem afferat in re tam graui, non possum non magnopere eius iudicium requirere. Sed quoniam hoc ipso in loco monet infra etiam hanc Mundi æternitatem à Platone tradi, non decriit opportunus huic disputationi locus. Pergit verò Critias.

Par. xxvi.

Τοῖς μὲν οὖν νόμοις σκό-
πει καὶ τοῖς τιμῶν πολ-
λά καὶ τὰ ἀρχαῖα μυστήρια
τότε παρ' ὑμῶν ὄντων, ἐν-
θάδε νῦν ἀνδραγαθίας.

Ac primum leges illorum considera quo pacto cum
his nostris conueniant. Multa enim hic similia
illis reperies.
Leges verò primū considera, quomodo cum vestris hodie-
nis conseneiant, multa enim antiquarum illarum vestigia
nunc comperies.

Ficinus.

Non. int.

Nunc ergo illorum leges animaduertas, ac cum his nostris conferas: multa enim exempla inuenies, vestris illis ciuibus fuisse proposita, quæ a nobis in præsentia retinentur.

Benius.

Com. xxvi.

Duo quasi capita explicanda proposuit: nempe priscorum illorum civium leges, ac praeclarum quoddam facinus ab illis gestum. Primum igitur primo loco aggreditur, atque idcirco Socratem hortatur ut priscorum illorum Atheniensium leges primo loco animadvertat, atque cum ipsorum Saitarum legibus conferat: fore enim affirmat, ut ex illis multas easdem planè cum ijs esse intelligat. Quam sententiam Ficinus accommodatè quidem; novus autem interpres omnino praeposterè expressit; nam existimavit Sacerdotem illum priscorum Atheniensium leges cum legibus recentiorum Atheniensium conferre, quare ita legit. Leges primùm considera quomodo cum vestris hodiernis consentiant, cum tamen græcè sit *αἰεὶ τοῖς τῆδε*, quod debet verti, cum his nostris, nempe Saiticis; Simillimè a inuenies illis, quæ tunc, cum scilicet prisci illi Athenienses florent, apud vos vigeant. Neque tamen apertè asserit, fore ut easdem planè leges promulgatas inueniat; sed *ἄλλα δὲ παραδείγματα*, exempla scilicet, siue (ut habet novus interpres) vestigia, siue cum Chalcidio manus; inditia germanitatis. Quod cur dictum sit, Proclus explicare conatus est his verbis. *ἄλλα δὲ παραδείγματα νῦν τοῖς εἰκόνας ἐκάλειον, ὅτι δὴ δευτέρως οἱ Σαῖται μετὰ χρόνον ἔον οἱ Ἀθηναίων ἄριστος*, exempla nunc imagines appellauit, quoniam quæ prisci Athenienses prius, Saiticæ posterius sunt consecrati. Vbi luculenter quidem confirmat id quod nos contra nouum interpretem attulimus; priscorum Atheniensium leges non cum recentioribus eorundem Atheniensium institutis, sed cum Saiticis conferri: sed quod quærebatur non explicat: nam *ἄλλα δὲ παραδείγματα* non significat imaginem, siue id, quod ad alterius similitudinè effingitur, ut hic veluti certum sumit Proclus, sed potius illi opponitur, rem ipsam et hinc, ad cuius similitudinem exprimitur aliquid. Quamobrem existimari *ἄλλα δὲ παραδείγματα*, propriè ac verè pro exemplis accipi, atque id affirmare. Platonem em quod in priore Atheniensium Republ. verè tanquam exempla essent, ac primò instituta, non aliunde expressa. Quod si eadem priscæ illius civitatis exempla in Saiticæ quoque Republ. vult agnosci, hoc dicit quia in hac etiam habebant exempli rationem cum à Pallade fuissent instituta sicut Athenis, non ex Atheniensibus expressa. Quamobrem statuit ubique exempli rationem habuisse, quia eadem ferè leges erant, & ideo inter se conferri vult ac comparari, ut in multis easdem esse intelligatur. Sed & illud præterea mihi non probatur quod hic significat Proclus de his exemplis, quæ pro iconibus siue imaginibus accepit: nam indicat Platonem ex his velle agnosci prima atque *ἄλλα δὲ παραδείγματα* exempla: hoc est ex legibus Saitarum leges Atheniensium: quia (inquit) icones licet sint natura posteriores exemplis, secundùm tamen nostrum modum cognoscendi sunt priores. Non placet, inquam, tum quia nullas leges in iconis loco habet hic Plato, sed omnes vult esse *ἄλλα δὲ παραδείγματα* siue exempla: tum quia vult hæc exempla inter se conferri, idque facit non ab ijs incipiendo quæ ex Proclo iconum obtinent locum, sed ab ijs quæ idemmet exempla esse fatetur: proponit enim Sacerdos ille priscorum Atheniensium leges, quas inquit o Solon Saiticis intelliges esse persimiles. Quare sequitur.

Πρῶτον

Par. xxvii.

Πρῶτον μὲν τὸ πρῶτον γένος ἄλλων χειρῶν ἀφαιρετικόν. μὲν δὲ τὸ πρῶτον δὴ μὲν γένος, ὅτι καὶ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀφαιρέσει. τότε δὲ γένος ἄλλων δὴ τὸ μάλιστα γένος ἡδυσταίου τῆ δὲ ἀπὸ πάντων τῶν ἄλλων κεχαιρετικόν οἷς ἐδὲν ἄλλο πλὴν τὰ ἀπὸ τὸν πόλεμον ἑσθὲν ἡμῶν ἀφαιρέσει.

Principio quod Sacerdotes separati ab omni turba vitam agunt. Deinde varia opificum genera ita inter se discreta sunt, ut suum quisque agat, promiscue verè nullus. Similiter pastorum, uenatorum, agriculturalum inter se distincta sunt opera. Milites quoque hic, ut nostri, ab alijs omnibus segregati bellica duntaxat tractare legibus iubentur. Primum igitur Sacerdotum genus ab alijs seorsim distinguebatur: tum opificum, quatenus etiam unusquisque per se, nemini alteri commixtus in suo munere versatur: deinde pastorum, & uenatorum, atque agriculturalum distributa, & distincta sunt opera. Bellicorum quidem hominum genus, ab omnibus aliorum hominum generibus separatim temperies, quibus nihil aliud quam armorum curam & administrationem lex imperat.

Ficinus.

Nov. Int.

Benius.

Ac primùm Sacerdotes ab omni turba vitam agebant segregati. Opifices quoque sic artes tractabant, ut suum quisque opus obiret, ac cum nullis aliarum artium opificibus misceretur. Idque pastoribus etiam ac uenatoribus, necnon agricolis constitutum erat. Qua in re optimè nostri à militibus hic apud nos non aliter factitari: nam a cæteris hominum generibus separati ex legum imperio nihil aliud quam res bellicas curant.

C. xxvii.

Iam siue machinam siue rationem profert, qua suam politiam confirmet. Multa enim in illam induxerat, quæ & grauissimas dubitationes habebat, & multorum reprehensiones atque calumnias subierant. Nam ut ex Crantore, qui primus Platonem exposuit, atque ex alijs intelligitur, quo tempore Timæum scripsit, politici libri iam fuerant peruulgati, variaque de illis iudicia rumorèque percrebuerat. Immo verò (ut ex eadem politia conijci potest) ea dogmata atque instituta antequam in publicum euulgarentur, priuati fuerant a Platone tractata, multis ab eo dissentientibus atque Politiam illam non probantibus. Ergo ut eam tueatur, priscorum Atheniensium Rempub. profert, quæ consimilibus institutis ac legibus temperata, præclara facinora edidisset. Atque ex his constare satis potest cur Plato in tanta varietate rerum quas historijs illis contineri venditabat, hæc duo capita, factum videlicet illud & leges, elegerit, quæ voluerit à Sacerdote isto Soloni breuiter explicari. His enim duobus hoc tempore egebat: quare hæc duo fecit illum edifferentem. Quamquã hac in re illud dubitationem facere potest: cur scilicet huiusmodi instituta ac leges quæ in vetustissimis illis Atheniensibus agnoscit, in Saitis etiã tãto studio et agnoscat et vicissim cū Atticis conferat, tamque cupidè obseruari velit. Huius facti ratio paulò altiùs est pertexenda. Etenim qui Platonis Rempub. perstringebant, etsi in eo præcipuè nitebantur, quod multa (ut aiebant) & absurda, & ἀδύατα & Reipub. inutilia, atque perniciosa etiã tradidisset, veruntamè illud quoque obijciebant, quod varia instituta ab Aegyptijs transtulisset: cū tamen eorum author videri vellet. Cuius sanè rei testis est idè Crantor author antiquissimus: de quo sic scribit Proclus. Πρῶτος δὲ Πλάτωνος ἑλληνικῆς Κεφάλαιος ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν μὲν φησὶ ἀπὸ τῶν τότε, ὡς ἐκ ἀπὸ ὄντα ἡ πολιτείας ἀρετῶν, ἀλλὰ μεταστροφῶν τὰ Ἀθηναίων. Crantor qui Platonem primus explicauit, ipsum notatum fuisse scribit ab ho-

kkk 2 mini.

minibus illius tēporis: idque quod politiā minimē inuenisset ipse, sed ab Aegyptijs translulisset. Atque huc opinor spectabat Aristoteles libro 11. politicorū, ubi cū multa reprehendisset in Socratis Repub. quae aut difficile, aut nullo modo fieri possent, aut essent absurda, aut denique obessent potius quā prodessent, tandē τὰ δ' ἀλλὰ. (inquit) τοῖς ἔξωθεν λόγοις πεπαισμένοις ἢ λόγοις, reliqua verò extraneis peregit sermonibus. Quod si ita est, facile existimari Platonē, cū priorē calumniā ea ratione refutare contenderet, quod prisci Athenienses ipsē fermē institutis formati, praclara facinora edidissent (ita enim usu cōpleri posse, recta & vtilia esse pratexebat) simul etiā quasi aliū ageret, alteram calumniā ea ratione nitebatur eleuare, quod sua politiā, quae cum Saitica conueniret in multis, longē antea priscorū Atheniensium fuisset: cum eadem fermē ἡθροδελύματα Saitis atque Atheniensibus ostendisset Pallas, & ideo subdit Crantor ἡ δὲ τοιοῦτον ποιήσας ἢ σαωθόντων λόγων, ὅτι ἐπὶ Αἰγυπτίων ἀναπέμψαι ἢ ἀπὸ Αἰθιοπῶν καὶ Ἀτλαντίνων πάντων ἰσοείων, ὅς τ' Αἰθιοπῶν καὶ πάντων ἡσάντων ποτὲ ἢ πολιτείαν. Hunc verò (Platonem intellige) ita fuisse cōmotum obtrectantiū sermone, vt ad Aegyptios miserit hanc historiam, qua de Atlantinis, & Atheniensibus agebatur: idque veluti ad Athenienses verē spectaret, qui aliquando his politicis institutis vixissent. Id quod confirmat his verbis. Μακροὶ ἢ καὶ οἱ ἄλλοι τ' Αἰγυπτίων ἐν σήλαις ἢ ἐπὶ ταῖς Σαίταις τῶντα μετὰ φθῶν λέγοντες. Testantur id Aegyptiorum prophetā, qui affirmant hanc apud ipsos adhuc in columnis asseruari. Sed quoniam ad calumniam dissoluendam nō videbatur id satis, cum si non ab Aegyptijs, at certē ab alijs usurpasse illa obijci adhuc posset: dum tūc pro suis ea veditaret; idcirco Critiā deinde induxit, qui se cū Socratica politiā instituta recēseri audisset, admiratū esse diceret, quod multa percensuisset, quae ipse aliquādo de priscis illis Atheniensibus atque Aegyptijs quibusdā ex Solone audierat: ubi etiā id δεινοῦ ἔσθ' ἔστι πρὸς τὴν εὐχὴν, felicitate inquā & diuina quadā sorte factū esse dicebat. Quo in loco cū factū seu legū confessionē negare non posset, culpam tamen eluere nitebatur, quod id totū sorte contigisset. Atque hinc etiam constat, cur paulō ante affirmaret eadē fermē ἡθροδελύματα fuisse apud Saitas, & priscos Athenienses inuenta: cur etiā tam diligenter confert illa, id enim facit, vt se leges illas ab Aegyptijs istis verē haud trāstulisse, si quomodo posset, suaderet, dū tandē similitudinis causam in sortē reijceret. Atque hinc respondere posse videtur cuidā dubitationi, quā tertio libro, dum de introductione Timaei ageremus, in hunc explicandā reiecimur. Quærebamus autē an verē Plato ab ipso statim initio politicae scriptiois eum sibi finē ac scopum proposuisset, quem deinde ostendimus, tum politicis libris, tū Timaeo, Critiā & Hermocrati esse propositum: an verò deinde noua occasione excitatus id consiliū cepisset, vt politicos libros ac ceteros illos dialogos pulcherrimo illo ordine inter se copularet, atque ad certum veluti scopum referret. Qua in re equidem hoc postremum omnino arbitror esse dicendum. Nam ad initium librorum de Republica ne leuissimo quidem indicio intueri aut conijcere licet hoc Platonis consiliū & institutum. Contra verò in Timaeo non obscure intelligitur

intelligitur Platonem, ut crimina sibi obiecta dissolueret, Socratem induxisse, qui cum se politicam disputationem simulasset cum Timaeo ac Socrate contulisse, eiusdem epilogum eo planē consilio fecit, ut occasionem inde rei benē gerendae arriperet, Quod & fecit: nam ea (licet aliō spectare uideri uellet) posuit disputanda, ex quibus pendet criminum illorum depulso atque resutatio. Quod idcirco etiam non dicam uires, ac nervos omnes intendit, sed miras machinas (dicam liberius) mira mendacia, ueritatibus tamen specie egregiē aspersa, congescit ac contulit: quae omnia suis locis discutiuntur. Quamquam (id quod iam antea obseruare coepi) libro vi. de Rep. cum iam politicum illud πᾶσι περὶ ἀπολογία, aliqua ex parte praesentire coepit crimina ista: ac propterea etiam apologiam atque ad eam machinam qua sese ueretur meditari ac machinari aggressus erat. Sed iā ad contextū reuertamur: in quo ipse ad suas illas leges aggrediunt de quibus tamē nos paulō post cum eo fuse agemus. Nūc animaduertendū est liberaliorē uideri uoluisse nostrū authorē, quā expectandū uideretur. Petierat enim Socrates a Timaeo ac Socrate, ut exēplo aliquo excogitato declararent, qua ratione deberet Res. a se descripta belli officia tractare. At Critias nō a se excogitato exēplo, sed quod re ipsa cōtingisset, rē declarare instituit. Hac itaque de causa res a priscis Atheniensibus aduersus Atlanti nos gestas aggreditur explicare: quas tamē anteuertit ecrundē leges percensens: nec sine magno cōsilio. nā cū hac historia ueluti exēplo quodā ostendendū esset, quo pacto foret Socratica illa Res. rem bellicā pro institutionis dignitate tractatura, non immeritō a priscā illius Reip. legibus incipit, ut illustres eius actiones ab eiusdē institutis profectas esse intelligētes, tales quoque ex Socratica expectaremus, quippe quae ipsē fermē institutis ac legibus esset tēperata. Ac propterea si quae de his legibus atque actionibus refert, uera sunt, nihil profectō ad suā politiā tuendā illustrius asferre, si falsa, nihil callidius atque artificiosius excogitare potuit. Nūc igitur strictim attingit priscorū Atheniensium instituta ac leges, atque a Sacerdotibus incipit, quos ait a ceteris separatim uiuere cōsueuisse. His addit id quoque opificibus cōtingisse, quorū quisque a ceteris distinctus in suo munere uersaretur: sicque pastores, uenatores, agricolas sua opera nemini admixtos exercuisse. Quod (subdit) in militibus hinc apud nos factitari perspexisti, qui a ceteris hominū generibus separati, ex legū imperio nihil aliud, quā res bellicas curāt. Vbi sanē nō incallidē id quod de separatis militū sedibus, unōque rei militaris studio tradit, diligentissimē explicat. tum apud Saitas in more positū, tum a Solone oculis ipsis perspectū fuisse: nam inter cetera quae noua omnino uideri poterāt in Socratica politiā, atque plurimarum gentium consuetudine argui, non postremū erat, quo statuit ut milites, qui tamen apud alios ex utriusque hominū generibus deligebantur, uariāsque artes tractabant, nulli alteri admisceantur, sed certas sedes habeant: militarique exercitatione, ceteris reiectis, tota uita occupentur. Vt igitur hac in parte lata instituta ueretur appositē rē hanc tā accuratē obseruat hoc in loco. Verū dū hac percen-

set Plato, mirum est quanta rerum varietate, atque mysteriorum mole hunc locum Platonici oneravit. Tradit Proclus priscam, quae modò affertur Atheniensium politiam magis diuisam esse quam Socraticam, ac tertiam quam dimurgiam imitari. quod inde ostendit, quia in Socratica tria tantum hominum genera enumerantur: custodes scilicet, auxiliarij, artifices: Sex in prisca illa: Sacerdotes, Milites, opifices, pastores, venatores, agricola. Quod etiã confirmat ex varijs quaitatibus personarũ, quibus Respublica ista conflantur. Verum tripliciter in hoc peccat: primum quidem, quia (vt demonstrantur est) prisca illius Reipublice instituta refert, vt cum Socraticis consentire ostendat, proindeque huic qua explicauimus ratione, fidem & auctoritatẽ afferat: & idcirco sexto de Rep. vt iam supra obseruauimus, hanc moliri cœperat ac vaticinari Socrates cũ diceret, si forte in barbarica regione aliqua a Graecis remota viri in Philosophia præstantes Remp. administrarẽt, ea planè ratione, qua suam ipse descriperat, administrare, ita vt communis esset vtrique status. Quare dum Proclus inter eas politias exquirat differentias, totum Platonis consiliũ euerit. Quod etiam facit dum ex personarũ qualitibus ὑπερέρον, & ὑπέροχον, excessum & defectum, siue dissensiones ysdem politijs affingit: quod enim struit Plato, Proclus, nec sentiens, omnino destruit. Deinde peccat quia ista fermè omnia hominum genera, qua in prisca ista politia vanissimè obseruat, atque alia etiam sunt in Socratica si paulò articulatiùs, non autem per genera perquirat ea. peccat denique quia quinque tantum genera hominum, non sex attinguntur hic in antiqua illa Rep. Neque hoc contendo, quòd (vt Porphyrus facit, ac Iamblichus) opifices potius distribuatur hic Plato in agricolas, pastores, atque venatores, quam velit distinctum ordinem constituere: id enim cũ Ammonio eodemque Proclo falsum esse existimo; sed quia hic milites, quos separatos degisse ait, non ex prisca Atheniensium ordinibus, sed ex Saitarum Repub. profert: nam milites in Saitica ciuitate separatim sua munera obire tradit, sicut id de sacerdotibus atque opificibus in prisca illa Atheniensi commemorauerat. Vt propterea Ethnici istius mysteria quatenus in numeris istis nituntur, falsò fundamento nitantur. Ergo dum infert Proclus ὡς κεν τὰ ἀπὸ τοῦ καὶ τὸ ποιότητος δῖλοι ἠμεῖν γέροντες, ὅτι τὸ Σωκράτους πολιτείας ὑφείτου τὰ νῦν παρὰ διδόμενα, & δευτέρων ἀπὸ τοῦ μετ' ἐπιπέλου τὰ ζῆν. hoc est. Quare & ex numero & ex qualitate (personarũ scilicet, quas in vtraque politia obseruauit) satis cõstat Socraticæ politia subijci, quæ nũc tradunt (prisca Atheniensium instituta intelligit) & secundum ab ea locum tenere, parum admodũ Platonis consiliũ videtur explorasse. Traducit deinde ad Dimurgiam duplex illud numerorum genus quorum alterũ in Socratica, alterum in prisca illa Atheniensium Repub. notauit: vbi cum vtrunque Palladi optime conuenire monuisset, vanissima quadam numerorum tractatione debaccatur. Quanquam illud vnum, etsi inopportunè, sapienter tamen pronunciauit ac penè diuinè: οἰκεία γὰρ ἡ τριὰς τῆς κοινῆς τῆς διμυργικῆς. Propria atque domestica est trinitas opifici vnitati. Confert præterea Socraticos custodes cũ cœlestibus Dijs, auxiliarios cum auxiliarijs cœlestiumque consortibus, artifices

fices cum singularibus, siue (vt rem significantius cum illo explicem) partialibus animis, quorum alij errantibus insint, alij inerrantibus, alij denique his, quæ materia constant: atque ita sanaticis illis suis commentis triumphat. Porphyrus autem hos sacerdotes (quod mirum sanè esset nisi ab apostata proficisceretur) cum Archangelis comparat, qui ad Deos conuersi sunt, quorum sunt nuntij: milites animis in corpora descendentibus, ac pastores deinde venatores, agricolas, quibusdam alijs siue animorum siue dæmonum ordinibus, de quibus varia comminiscitur. Sed Iamblichus interim Porphyrum multis obiurgat atque refellit: quibus sanè, si unum excepero, non possum non libentissimè assentiri. Nam dum ostendere conatur ista omnia & a Platonis decretis, & à veritate ipsa procul abesse, atque istam interpretandi rationem, Καρβαρικὴν ἀλαζονείαν, barbarica, inquam, temeritate atque audacia plenam esse, equidem non dubito verissimè dici, si quod de Archangelis a Porphyrus traditur (eos enim Deũ intueri, atque eiusdẽ nuncios esse, immo & Sacerdotes cũ Angelis comparari, eorumque nomen sortiri, ex diuinis literis satis superque constat) certissimum esse, ac stultissimè ab eo reprehendi monuero. Sed & dum suam sententiam statim profert Iamblichus, ac contendit per Sacerdotes secundas substantias ac virtutes significari, per agricolas verò semina in terram à cœlo immissa, atque ita demum cætera consimili ratione cum cœlestibus aut etiam naturalibus comparat atque coniungit, non diuinus, sed cum Porphyrus stultissimus atque temeritate plenus mihi videri solet. His omnibus quamplurima alia cum Ammonio subiungit Proclus, ysdem planè commentis ac fortasse maioribus inuoluta. Quæ ne diutius nos in presentia detineant, eorum nugas valere iubeamus. Nam si obseruassent (id quod non ab re erit animaduertere) sacerdotes separatos habitasse, vt profanorum hominum consortium vitarent, sanctimoniamque facilius iuerentur, vel etiam eorum primo loco mentionẽ fieri, ut intelligimus, summam præcipuamque curam habendum esse religionis, vel eiusmodi aliquid excogitassent, commodioribus certè contemplationibus hunc illustrassent locum. Pergit autem Sacerdos.

Pa. XXIIX

Ἐπὶ δὲ ἡ τῆς ὀπλιστικῆς ἀντιπρὸς ἑτέροις ἀσπίδων & δορυφόρων, οἷς ἡμεῖς ἠρώτοι ἦν ἀπὸ τῆς Ἀσίας ἀπὸ τῆς δῆς, καὶ δὲ περὶ ἐν καίνοισ τοῖς τόποις, παρ' ὧν μὲν ἠρώτοις ἐπιδείξαμεν.

Armatura etiam vt clypeorum iaculorumque usus apud utrosque persimilis. His primi nos in Asia, vti sumus, & Dea, ut illis in locis, sic nobis primis hæc tradidit. Accedit armorum habitus & confirmatio, clypeorum ac hastarum quibus nos primi in Asia vti sumus, ipsa etiam illius Dea, sicuti apud nos, commostratione.

Ficinus.

Non. in.

Sed & idem erat armorum genus: nam clypeis hastisque utebantur, quem admodum & nos facimus: qui Dea ipsa commonstrante primi omnium in Asia illis vti sumus, non secus ac nobis in uestris regionibus contigit.

Benius.

C. XXI IX.

Refert quo armorum genere vti fuissent prisca illi Athenienses, significat.

eam vocem ornamentum significare arguta vanitati ac superbia mixtum. Ut propterea hoc in loco, in quo est λόγον, rectè possimus fortitudinem, ceterasque huiusmodi virtutes intelligere. Quanquam quam germanam illius loci sententiam esse putem, exposui alibi. Sed cur eas leges ad divinationem usque ac medicinam addit pertinere? Proclus cum quæreretur quamnam prudentiam significaret hic Plato, tradidit esse illam quae pertinet ad contemplationem τῶν ὀντων: atque in rebus supramundanis (ut ita dicam) versari primum, tum in humanis: sic ut ad divinationem usque, medicinamque perveniat. Quo in loco dum prudentiam ad contemplationem τῶν ὀντων τῶν κατὰ φύσιν ἀγαθῶν refert, quantopere Platoni contradicat, satis superque constat ex his, quae paulò ante de moralibus virtutibus atulimus. Dum verò vult prudentiam ad divinationem ac medicinam usque descendere, videtur praecepta ab exposita litera sententia longè aliena fundere: nam quod de lege tradit Plato (hanc enim dixit ab ipsa prudentia ad medicinam usque per intermedias virtutes descendere) ad prudentiam reuocat Proclus: & quae Plato in rerum diuinarum loco habita esse monuit, (divinationem inquam & medicinam) ille intra humanarum rerum ordinem collocavit. Ac propterea etiam dum illis verbis, Ἔστι δὲ καὶ μῆτις τῆς δόξης τούτων ἐπὶ ἡσυχίας ἢ τε μαντικῆς ἢ λατρείης divinationem ac medicinam duas prudentias appellat, a presenti instituto longè vagatur. Satis itaque erit opinor, si dicamus post morales virtutes, quae apud Saitas lege procuratae commemorantur, divinationis, medicinaeque peculiariter mentionem fieri, quòd haec necessaria censerentur in civitate: sicut eodem planè nomine tam luculenter meminerat prudentiae. Quod si artes illas ab Aegyptijs summo studio tractatas fuisse constaret, legibusque ipsis procuratas, facile etiam Plato hac de causa peculiarem harum mentionem facere potuisset. Quanquam id de medicina vel ex eo constare potest, quòd Euripides (id quod ex Laërtio iam antea retulimus) Aegyptios omnes pro medicis haberet. Nam de divinatione illa seu potius superstitione, hoc ipsum ita certum est, ut sexcenta superstitionum genera ab ipsis tanquam a fonte promanasse Chrysostomus atque alij plurimi sanctissimi viri testentur. De huiusmodi autem Aegyptiorum divinatione non est cur hic agamus; nam praeterquam quòd obiter hic Plato incidit in eius mentionem, divinationis tractatio proprium locum habet in Timaeo. Ac propterea multò minus in Procli nugis refutandis laborabo, qui dum hic divinationem ac medicinam in Dijs primum, tum in Daemonibus, ac denique in hominibus ponit, varia pro more commentitia ac fabulosa Platoni affingit. Sequitur.

Part. xxx.

Ἐκ τούτων δειῶν ὄντων εἰς τὰ ἀνθρώπινα ἐξ ἀνάγκης ὅσα τε ἀλλὰ τούτοις ἐπέτα μαθήματα, πάντα κτῆσαι μέγας.

Primum quacumque ad haec attinent disciplina diligentè instituta a lege reperiuntur. Rebus autem itaque primum constitutis, cetera addidit omnia quae ad humanae societatis disciplinam rationemque pertinerent.

Ficinus.

Non. int.

Atque

Atque ex his quae diuina sunt, ad eorum inuentionem pergens quae sunt humana, eas omnes disciplinas comparavit, quae ex superioribus consequuntur.

Com. xxx

Hunc locum sic vertit Ficinus, ut propter illud ἐκ τούτων δειῶν ὄντων. Ex his quae diuina sunt, Medicinam de qua postremo facta erat mentio, diuinam, hoc est diuinitus procuratam, crediderit significari: atque ita cum in superiore contextu vertisset, & sanitas nobis per haec diuinitus procurata. hic priorem huius loci partem neglexit. Sed profectò aberrasse videtur: nam praeterquam quòd horum verborum sententia a superiore distinguitur, Plato non modò sanitatem, siue (ut ipse ait) Medicinam, sed cetera omnia de quibus paulò ante loquebatur, diuinitus procurata esse contedit. Qua in re Erizus etià tū in eo lapsus est, quòd Marsilius magna ex parte sequutus, haec loca coniunxit, tum praesertim quòd illud ὅσα τε ἀλλὰ πάντα κτῆσαι μέγας, Ceteras disciplinas possidens, vertit, quòd (ut videbimus) nihil fermè ad rem facit. Haec itaque (ni fallor) germana est huius loci sententia. Ab his quae diuina sunt, pergens ad eorum inuentionem quae sunt humana eas omnes disciplinas comparavit, quae ex superioribus consequuntur. Quo in loco significat legem ijs omnibus procuratis quae diuina sunt, prudentia scilicet, ceterisque moralibus virtutibus, ac divinatione praeterea & Medicina, ad humanas disciplinas descendisse, cuiusmodi sunt (ut Proclus exponit) Geometria, Astrologia, ac cetera mathematicae disciplinae. Quare ab his, quae tū ad humanam societatem tum ad uitam tuendam necessaria iudicabantur, ad ea quae non necessaria sunt, sed animū potius ornant, profectus est. Vocauit autem superiores uirtutes atque artes, diuinas, uel in eam Menexeni opinionem intuens, qua procreatis, adultisque Atheniensibus principes illis ac praecipuos inductos ait Deos, a quibus rei militaris scientiam, artesque varias didicerint: uel ad eam alludens fabulam, qua ferebant Iouem per Mercurium hominibus pudorem institutamque inseruisse. Prometheus uerò Vulcani Minervaeque sapientiam atque artes docuisse: uel certe diuinas appellat, quia existimauit prudentiam ceterasque morales uirtutes (ut in Politia uideri est) a Deo in animos inseri ab ipso ortu: atque a nobis excoli potius, quam comparari: quòd iam satis antea explicauimus. De divinatione uerò, cur eam diuinam censeat, dubitari non potest. Quòd de medicina etià facile intelligitur, tum propter eius authores Apollinem (ut ipsi opinabantur) & Aesculapium, quos stultissima illa natio in Deos referebat: tum fortasse quòd eam cum diuinitate, atque ad eum cum superstitionissimis cantionibus, ac ueneficijs coniungerent, sic ut diuina ipsa quoque haberetur: tum denique quòd talem Hippocrates atque alij multi eam esse uenditassent. Qua in re uidendus est Celsus, Galenus, atque ipsemet Hippocrates. Contra uerò ceteras disciplinas appellat humanas, quia hominum industria inuenta essent. Geometria enim et Arithmetica, immo Astrologia etiam & Musica tales existimabantur: quibus fortasse differendi quoque artem; & alia id genus addere possis. Nam licet uenditasse uideatur

† Hip. lib. de veter. medi. & lib. de decem. orn.

Vestrae autem ciuitates in planicie sitae, impetu fluminum ad maria rapiuntur. Pugnare itaque secum ipse videtur Plato: qui Atticam modò montosam, modò in planicie positam facit? Respondeo Atticam montibus locorumque asperitate obstructam atque impeditam fuisse, negari non potest, id enim clariùs fatetur Plato, atque historici omnes tradunt, quàm ut in controuersiam vocari possit. Et licet Marathonem fortasse, immò aliquam Athenarum partem, aliòque locum (cum Strabone testes, duodecim urbibus à principio constaret Attica) non negarim quoquo modo in planicie fuisse positam, id tamen minimè efficit, quo minùs in vniuersum montosa atque aspera appelletur regio. Quare Sacerdos nullo modo affirmabat eas vrbes in planitie fuisse sitas, ut vult Ficinus, sed tantum. Qui vestras (aiebat) vrbes incolunt, rapiuntur in mare. Vbi generaliter loquebatur, atque de omnibus qui in urbibus versarentur non de aliquibus ut suspicaris, si Ficinum audias, Ac propterea cum nunquam in campis ac planicie sitam faciat Atticam, nullo modo dicendum est, secum ipsummet pugnare, quòd modò in montibus, modò in planicie eam collocauerit. At saltem idcirco reprehendendus est, quòd fluminibus, eas vrbes rapi affirmat, quas montosas esse non negat. Immo cum eos qui incolunt vrbes, ijs pastoribus visus sit opposuisse qui in montibus degunt, atque hos idcirco igne, ceteros qui essent in urbibus, à quibus perire dixerit, neque prima dubitatio videtur sublata. Profecto (ut his quoque respondeam, atque ingenuè fatear quòd sentio) Plato omnino decreuerat antiquissimas illas Athenas suis illis institutis excultas proferre: seque interim eluuiionibus atque exustionibus tueri, si quis ob inaudita rei nouitatē reclamaret. Id autem eò fidentiùs facere potuit, quòd aliarum huiusmodi calamitatum memoria extaret apud Atticos: nam Thesalia, quae etiam non parum montosa est, immò Attica ipsa aliàque loca superioribus temporibus aquis igneque fuerunt deuastata, ut suo loco exponemus fusiùs. Huc accedebat quòd Attica depresso loco sita erat, & vndique ferè attingebat mare, atque litoralis erat: vnde etiam nomen inuenit. Quod si edita habebat loca, ea sanè (ut ex Strabone intelligitur) maiore ex parte, scopulis, promontorijs, rupibus, asperisque huiusmodi locis continebatur, atque hoc pacto multas finitimas insulas habebat, quas suburbanas vocat Solinus. Quare eluuiionibus haec potiùs loca, quàm montes, ac praesertim editos vastari voluit Plato: sicut contra eos qui loca magis edita tenerent ac celsa, igne perire affirmavit. Atque ita opponit Atticae Aegyptium, quòd hanc ab igne tueretur Nilus ab aquis loci natura, cum aqua in eo nunquam supernè descenderet. Vt propterea non modò secum ipse non dissideat, verum etiam accommodatè pratexere potuerit, vrbes in mare rapi, quae tamen non in planitie, sed asperis in locis essent collocatae. Verum an idem iudicauerit de eius loci temperamento paulò post considerabimus. Nunc videamus, cur hic dicat Palladem eum locum elegisse, cum paulò ante sorte illi dixerit obtigisse? Sic enim aiebat Sacerdos. Dicam maximè Deae gratia, quae vestram urbem ἐλαχὺ ἐδρασε, καὶ ἐπέδωκε, sortita est, nutriuit atque instituit. Marfilius & Erizus facile sese expedisse videntur, nam illud ἐλαχὺ, uerunt

terunt Condidit, Chalcidum secuti, qui eodem planè modo locum conuertit. Sed malè, nam praeterquam quòd in Atlantico etiam ubi eadem de refusiùs agitur, Pallas eum locum sortita dicitur, vocis notio clarior est, quàm ut dissimulari possit. Proclus ergo, qui optimè hanc dubitationem uidit, ut eam dilueret Σωτὴρ ἐχὼ (inquit) ἀμφότερα. καὶ ἔτε πάλαι ἐπ' αὐτῆς ἀλούλητον, ἔτε ἡ αἰγῆος ἀτακτον, δια δὲ ἐπὶ τῆς μερικῆς ἰσχύος, hoc est. In idem vtrumque recurrit ac recidit: neque enim inuita eum locum sortita est: neque tumultuaria fuit electio, ut in singulis animis vsu venire solet. Quod ut explicaret, statim etiam addidit diuinam necessitatem cum diuina voluntate concurrere, electionemque cum sorte. Sed haec sententia, quòd ad Deum pertinet, non solam Platoni, verum etiam ueritati ipsi contradicit, Platoni quidem, quia in Deo summam libertatem statuit: necessitatemque ab eo longo intervallo disiungit, ut in Timæo ipso constabit. Veritati autem, quia etsi in Deo intrinsecis in filij generatione atque Spiritus Sancti productione quae necessariò fit, hoc est naturaliter ac per se, necessitas cum voluntate concurrat, cum illud ipsum quòd necessariò fit, simul etiam tum pater, tum filius velit, omnisque violentia, atque extrinsecæ naturæ actio excludatur; in his tamen quae Deus extra seipsum efficit aut administrat, nulla, quòd ad ipsum attinet, necessitas cadit, aut admiscetur: sed summa libertas reperitur. Adde fieri quidem posse ut voluntas & necessitas in re aliqua coeant, ut cum humana voluntas beatam vitam expetit; nam necessariò expetit, at electio & necessitas coire nullo modo possunt: cum electio necessitati è regione opponatur. Existimarim itaque non esse cum Proclo ad haec mysteria confugiendum: potuit enim Palladi sorte obtingere Attica regio, ac deinde tamen certum eius regionis locum deligere, in quo urbem exaedificaret. Nam in Atlantico, ubi Deos tradit vniuersam terram inter sese partitos esse, Vulcanus, (inquit) & Minerua hanc sortiti sunt regionem: hic verò ubi de electione mentionem facit, contendit Mineruam eum locum elegisse, in quo montium temperiem conspicata esset. Vt propterea sors ad regionem vniuersam, electio ad certum eius regionis locum pertinere possit. Quanquam quoniam in Atlantico τὴν ἰσχυρὰν, locum, inquam, & regionem promiscue vsurpare videtur, atque eadem ferme quae ibi pronunciauit de regione ista, quam Palladi obtigisse ait, hic de eo loco profert, quem voluit elegisse, commodior fortasse dubitationis soluendae ratio est conquirenda. Et sanè Plato ipse in Atlantico luculenter, si rectè animaduertamus, obtulit eam: nam cum de hac terrae diuisione disputans, dixisset, Dii quondam vniuersae terrae orbem sigillatim sortiti sunt, in regiones singulas distributum, statim se suspicari mur dissidio quodam id factum esse, intulit. Neque partitionem hanc contentio fecit: nam procul à ratione id esset, quòd Dij, vel quae vnicuique ipsorum conueniunt, ignorarent, vel cognoscentes, quae potiùs alijs competunt, aliena iura vicissim vsurpare contenderent. Ceterum iudicij iurisque sortibus: sua quique ad votum suscipientes, curantesque amicorum singula, regiones habitandas

bitandas disposuerunt. Vbi satis declarat, antequam ea fieret distributio, fuisse Dijs illis perceptum, quis unicuique locus conueniret, atque ita, cum nemo expeteret nisi quod sibi conueniret, *δικαιοσύνη* τῆς κλήσεως, iuris siue iudicij sortibus, quae nihil tandem erant, quam distributio quaedam summa omnium consensu ac voluntate facta; terram fuisse diuisam, atque hac ratione Palladi Atticam obuenisse. Quamobrem hic ex parte Deorum illorum nulla erat necessitas; vel si aliqua erat, ex suppositione erat (ut Scholae loquuntur) quia scilicet cum optimè nossent quid deceret, iam in animum induxissent, nihil nisi decens efficere: quod electionem ac libertatem non tollit. Immo Plato verbis illis *δικαιοσύνη* τῆς κλήσεως τῶν φιλῶν λαγχαίοντες, iuris sortibus quae amicorum essent, sortientes, his iuris sortibus, omnino videtur admonere hanc distributionem nullam necessitatem habuisse, ut propter Poetas, qui eam peruulgarant, suspicari poterat quispiam, sed ad votum omnino successisse. Qua fortasse ratione Procli sententia ad meliores fruges traduci posset.

De Atticæ temperatione.

Porphyrus.

Origenes.

Longinus.

Sed iam vidcamus quid tandem intelligat per hanc *Ἐρασίαν* ἡδονήν, per bonam, inquam, montium temperationem, quā ibi Pallas dicitur obseruasse: & (quod precipuum est) quomodo huiusmodi loca prudentes viros dicantur edere. Mitto autem Porphyrij sententiam qui id non ad loci temperamentum retulit, sed cum Mineruam in Luna collocasset, inde animos dimitti voluit tum animosos ac fortes, tum mansuetudine ornatos, atque ita *φιλοσοφίας* & *φιλοσοφίας* euadere. Nam etsi Plato in politia animi robore ac mansuetudine suos custodes excolit, istis virtutibus, quippe quae omnia vitæ officia manant, fortes effici vult & sapientes: dum tamen hos animos à Luna in Atticam descendere, aut Palladem ibi residere contendit, fabulā potius mihi videtur pertexere quam philosophari. Ad Origenem itaque venio, qui id totum de caelestibus conuersionibus intelligi voluit, ea nimirum opinione ductus, quod inde oriatur siue fertilitas, siue sterilitas animorum. Atque id quidē vel ipsius Platonis testimonio cōstare dicit, qui id in politia docuerit. Verum hæc sententia vix ac ne vix quidem videtur tolerari posse: nā primo Critias tum hic, tum in Atlantico perspicuis verbis id de loci situ ac regione pronunciat, quam optimè temperatam esse vult. Deinde si id totum ad cali conuersiones reuocandum est, quod tandem spectat id montibus acceptum referre? aut quorsum hæc tarrarum distributio, certaue regionis electio? Denique facile dici potuit ex caelestibus conuersionibus animorū siue sterilitatem, siue fertilitatem prouenire: sed sine ratione non debuit: quam si quis ab eo quæsisset, aut nullam tandem afferre potuisset, aut certè longè remotam: cum non nisi alijs intermedijs causis, atque accidentaria (ut ita dicam) ratione cælum operetur in animum, quatenus scilicet permiscet atque afficit corpora, quibus & ad intelligendum, & ad ceteras functiones exercendas, quandiu in hac vita viuunt, aut inuari, aut impediri potest. Neque video vbinam in Platonis politia hæc opinio prodita sit: nam ut paulò post dicam, oppositam planè sententiam tradidit ibi noster Plato. Longinus itaque

conten-

contendit hanc *Ἐρασίαν* non pertinere ad aëris temperamentum, sed ad priuatum quendam habitum nomine carentem, qui valde ad prudentiam conuocit. Ita ut quemadmodum reperiuntur quaedam aquae quae diuinandi vim conferunt, & loca quaedam quae raorbos & interitus afferunt, sic etiam priuatus at latens loci quidam habitus prudentiam ingeneret. Quae in re Iamblichus etiam consimilem explicandi viam inijt: etsi enim dum declarat, cur Pallas *φιλοσοφίας* dicatur ac *φιλοσοφίας*, videtur agnoscere Attici soli temperaturam, per quam regio apta sit ad animos excipiendos Palladem in belli ac sapientiae studijs imitantes, dum tamen de huiusmodi *Ἐρασίαν* agit, negat hanc tribuendam esse corporeae regionis dispositioni, sed incorporeae cuidam causae, quae terram peruadens, omnemque dimensionem complectens, vitæ beneficio corpora sustineat ac tueatur. Sed praeterquam quod isti ad occultas virtutes atque causas confugiunt, quae longè obscuriores sunt eo ipso aëris locique temperamento, quod plana litera sententia nobis affert: explicandum Iamblichus erat, cur hæc virtus quae terram vniuersam peruadit, cum vna eademque sit, Atticos homines praeclearè afficiat, ceteros verò demisè atque humiliter; & cur in eodem plane loco alter in belli studijs prudens ac solers, in Medicina verò rudis euadat: alter contra medicinae arte excellat, sed rei militaris prudentia omnino careat. Certè nisi alias magis intimas causas afferat, quae diuersas atque oppositas agendi vires habeant, vel etiam varias hominum qualitates ac temperaturas ijs addat, vnde alia atque alia ratione afficiantur, non video qua ratione sententiam istam tueri possit. Nam si eam huius incorporeae causae vim esse velit, ut nullius rei adminiculo, sed pro arbitratu prudentiam ingenerare possit, atque ad varia studia incendere atque informare, iam explicandum quoque erit, cur velit Plato Palladem certam regionem delegisse, tantamque institutorum, atque legum varietatem introduxisse, quibus suos ciues excoleret. Longino etiam declarandum erat, quo pacto hominum mentes, quae eiusdem per se natura sunt, ab vna eademque virtute, praesertim corporea, quae ad vnum aliquid determinata esse debet, inclinari possint ad tam multiplicia studia ac prudentiae munera, quae miram ingenij varietatem & postulant, & praesferunt. Quare huic etiam tandem ad magis intimas ac peculiariæ causas, affectionesque confugiendum esset. Nam mortifera illa loca (ut ad eius exempla deueniam) praeterquam quod vnum semper ac certum effectum, interitum videlicet inducunt, non autem varios, quemadmodum in politica administratione contingit; non sine aliarum causarum adminiculis agunt: demumque (quod rei caput est) non in animum ac mentem, sed in corpus influunt. Aque verò illae, quas ad diuinandum tam magnum momentum habere contendit, parum admodum aut nihil ad praesentem controuersiam faciunt. Nam legi quidem quae scribit Pausanias de duobus illis fontibus, quorum alter obliuionis, memoriae alter ea de causa diceretur, quod illius

N m m aqua

Iamblichus.

aqua epota obliuionem inducerent, huius contra ad memoriam conferrent: scio etiam eundem tradidisse in Achaia cuidam fonti eam vim fuisse insitam ut multi qui ex eo haurirent, futura praesentirent: memini praeterea me apud eundem legere in Ysia Boeotiae urbe fuisse quasdam aquas, quarum munere verissima responsa acciperent ij qui eas perpotassent: nec me latet (eodem teste) in Argis arce contigisse: ut virgines quae singulis mensibus agni sanguinem delibarent, futura praedicere crederentur: id quod de oraculis Brachidico & Colophonio scripsit Porphyrius, dum huius aquae vates efficerent bibentes: illius vero ascendentes halitus, diuinandi vim tribuerent sustentibus. Atque in eandem ferme sententiam alia perlegi multa, quae Plutarchus, M. Tullius, alijque nonnulli memoria prodiderunt. Sed ut omit- tam hac non immerito in suspicionem venire posse, partim falsitatis nomine, partim quod non aquarum vi, sed Demonis industria consecuta sint, quid opus est, aut ad occultos locorum habitus confugere, aut illos huiusmodi exemplis confirmare, cum Plato tam disertis verbis rem totam retulerit ad montium temperamentum? atque (ut mox dicam) experientia ipsa constet hoc temperamentum ad incolarum intelligentiam atque prudentiam plurimum momenti habere? Proclus autem monet, singulis locorum partes naturas esse animos sibi conuenientes: ita ut Mars in sua regione animosos ac fortes animos habeat, Apollo diuinandi peritos, Aesculapius medendi studio deditos, Minerva prudentes. Quod si ab eo queras, quatenus ratione tales efficiantur, ad latebras de more confugit: contendit enim id a qualitate quadam provenire. Sed quoniam facile animadu- uerterat se his fabulatorem potius, quam philosophum videri posse, addidit a numine potius id provenire, quod regionem illam sortitum esset: sic ut *Δυσπασία* haec nihil aliud sit quam *Δεσπασία*, siue bona quadam constitutio. Nam (inquit) singulis locis plurima insunt virtutes tum physicae, tum animales, tum daemoniae, tum denique Angelicae; quas omnes miscet atque unit immixte unius unitas sortientis Dea. Atque haec quatuor virtutum genera subdit ab Homero significatas esse per horas, quae a patre custodia sortem accipientes, caelum custodiunt, animosque perficiunt. Ut propterea Pallas cum cerneret illius regionis intercapedinem optime custoditam, atque ad prudentes animos excipiendos accommodatam esse, elegerit ipsam. Atque ita multa adhuc somnia pertexit. Quamobrem si illud unum ex huiusmodi dictis exceperis, quod ex B. Dionysio usurpauit, Angelos nempe regionum custodia praesse, nihil ferè habes quod non commentitium sit ac fabulosum. Atque hoc ipsum contendo dum paulò post explicans cur Minerva dicatur *Προνομήμων*, & *Προνομήμων*, eius ortum variasque res ab ipsa gestas ex poetis hauriens, fusiisimisque allegorijs declarans, seu potius inuoluens, tantopere triumphat. Ergo his omissis, dicendum est, verè loci temperamentum maximam vim habere ad animos afficiendos siue ad stuporem ac tarditatem, siue ad perspicaciam atque solertiam. Quae res neque usque adeò difficilem habet explicatum. Nam ut ar-

Proclus.

Authoris sententia.

tifex instrumentis eget ad sua opera conficienda, atque eò perfectius haec conficit, quo perfectioribus instrumentis utitur: sic animus noster dum in hoc corpore versatur, eò melius intelligit, quò corporis humores ac temperatio, & sensus denique ipsi, unde rerum species haurit, melius affecta sunt. Hinc fit, ut ubi aër, aqua, venti praeterea, cibi que ipsi, & si quae sunt huius generis, reperiantur, quae faueant corporis temperatae, eamque in debita quadam moderatione contineant, ibi homines intelligentia atque prudentia magis rigeant. Et ideo Aristoteles. Optima (inquit) temperies non corpori solum, verum etiam intelligentiae hominis prodest: excessus autem omnes dimouent: & ut corporis, ita etiam mentis temperamentum peruertunt. Quod & ante Aristotelem summus ille medicorum princeps Hippocrates docuerat: quò loci temperamentum non ad sanitatem solum, (id quod passim scriptum reliquit) verum etià ad ingenium disciplinamque plurimum pertinere affirmavit. Quamobrem in Lege puerum institui iubet in loco ab ipsa natura ad disciplinam accommodato: nam locus (ut ipse subdit) in quo ad disciplinas incubimus, est circumstantis aëris instar, a quo his, quae oriuntur è terra, accedit nutrimentum: atque in libro qui de aëre, aquis & locis inscribitur, magnanimitatem, fortitudinem, ingenij etiam siue tarditatem, siue acumen, tum in artibus omnibus, tum praesertim in re bellica à loco deuiare contendit. Quamobrem quae de locis in eo libro tam copiosè disseruit magnus hic author, dum & varios gentium mores variisque studia atque ingenia ad locorum naturas referret, & rationem in primis traderet, qua Europaei affecti essent, atque inter hos qui regiones aut asperas aut mari proximas incolunt; rem vniuersam apertius declarant, quam ut ad istorum somnia confugere oporteat. Neque tamen est negandum caelestia quoque corpora magnum ad id momentum habere: cum aërem ac caetera huiusmodi alia variè afficere soleant ac permiscere. Quare Aristoteles. Tépora (inquit) vim habent, & siderum ortus, Orionis, Arcturi, Vergiliarum, caniculæ, qui flatus imbrésque excitant, qui serenitates, frigora, teporesque solent afferre. Et Hippocrates cum ipse quoque locorum affectiones cum ad ventos tum ad caelestia corpora reuocaret, Circumspicere oportet (inquit) Urbis situm, quomodo ad ventos & Solis exortus iacet: non enim aequales vires sunt ad Septentrionem sitae & vergentis ad austrum: nempe eius quae Solem exorientem, & quae eundem occidentem spectat. Et idcirco etiam monebat ad cognoscendam locorum temperationem, obseruandos esse astrorum occasus atque ortus, Astronomiamque ipsam esse perdiscendam. Quam sententiam Galenus deinde varijs in locis, ac longè fusiùs est prosecutus. Constat itaque cur montium temperamentum ad hominum prudentiam, facere existimauerit Plato. Atque haec ipsa quidem sententia videtur etiam fuisse Pan atij, atque aliorum quorundam veterum Platoniorum, qui etsi non explicent qua tandem ratione loci temperatio ad prudentiam conferat, attamen ut ait Proclus, *ὅτι τῶν φερούμενων ἠκού-*

† in proble-
señ. 14. pro-
blem. 1.† In proble-
ma. señ. 1.
problem. 1.† libro citato
inimitic.

ὅτι, ὅς τις Ἀττικὴν διὰ τὰς ἀπορίας τῶν ἔθους εἰ καὶ ἀμείνων ὄντων ἀέρος ἐξουσίας πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀρσένον ἀπολύειν. hoc est. Rem exploratam esse iudicarunt. Atticam propter temperatas anni partes prudentes viros omnino edere. Immo Plato ipse (si quis rectè reputet) id non hic solum tradit, sed etiam (quod Origenis pace dictum sit) in politia. Nam in libro quarto cum doceret mores, qui in ciuitate sunt, eos ipsos esse, qui in hominibus singulis reperiuntur, nec aliunde illos in ciuitatem importari, Nam ridiculum esset (inquit) si in Thracia ac Scythia, atque in omnibus fermè superioribus terræ locis non ea ratione animositas vigeret, quòd in priuatis esset: vel si sapientiæ studium non eodem pacto in hac regione reperiretur: vel si denique lucri cupitas, quæ in Phœnicibus atque Aegyptijs non mediocriter dominatur, in aliam causam, quàm in singulos homines conferretur. Quo in loco non sine artificio atque consilio exemplum animositatis ex illis gentibus sumit, quæ degunt ἐν τῶν ἀνω τόπων, in superioribus terræ locis, Boreales intelligens: nam tales sunt Thraces ac Scythæ: sapientiæ verò ex Attica regione: ac quæstuosi denique ingenij ex aliâ. Nam superiora illa loca (quæcunque tandem vera sit huius rei causa: nam non eadem affertur ab omnibus) ita animositati fauent, vt Solinus xvi. capite suæ historiæ Thraces validissimas gentes appellet, iisdemque affirmet inesse contemptum vitæ: Attica verò vt est tēperata (est enim inter frigidam calidam quæ oras interiecta) sapientiæ plurimum confert. Quam rem optimus hac in parte Platonis interpret Aristoteles luculenter transtulit, ac declarauit in suis politicis his verbis. Nam quæ frigidam regionem incolunt, & quæ per Europam (tales autem, † Strabone teste sunt Thraces & Scythæ, qui etiam Europeos attingunt, immo a † Plinio & † Solino Europei censentur) animo quidem abundant, ingenij verò & artificij parum habent: quapropter in libertate magis perseverant; disciplinam verò Reipublicæ difficulter recipiunt, ac finitimis dominari non possunt. Quæ verò Asiam incolunt (inter has verò gentes Plato Phœnices atque Aegyptios recensuit, vt deinde Strabo † etiam fecit) ingenio & arte abundant, sed animositatem non habent: propter quod & parère dominantibus, & seruire perseverant. At Græcorum genus, vt mediam regionem locorum sortitum est, sic etiam amborum est particeps: nam & animosum & ingeniosum est, ex quo fit, vt in libertate degat, & disciplinam Reipublicæ optimè recipiat. Hæc Aristoteles diligentissimè præceptorem sequutus, qui (vt etiam libro primo aliqua ex parte significauimus) non solum in Timæo, & in quarto Politicorum hæc tradiderat, verum etiam in Menexeno & in Alantico, in quo inter caetera Mineruam scripsit Atticum solum nactam esse, tanquam uirtuti ac prudentiæ accommodatum: atque inde procreasse homines admodum generosos, Reipublicæ ordinem illis infundendo. Quod hæc ab Aristotele

† Aristot. 7. pol. c. 7.

† Strab. l. 7. c. 11.

† Pl. l. 7. c. 11. & 12.

† Solin. c. 16.

† Strab. lib. 16. & 17.

le vi-

le uides expressum. Verum maiorem fortasse dubitationem habet an iure ac merito siue Plato siue Aristoteles affirmauerit Atticam regionem optimè temperatam esse. Nam Longinus id omnino negat: contenditque Atticam immoderatis imbribus ariditatibusque esse obnoxiam: quod tum eluuiò suadere videtur, quæ eam regionem inundauit: tum Phærontis incendium, quod in Attica fuisse Platonem testatus est: tum denique quod † Strabone teste magna sit eius sterilitas: sterilitas enim ab iisdem causis sæpè manat, quæ corporis temperamentum deprauare solent. Quibus etiam illud addi potest, quod cum Plato patriæ celebrandæ studio fabulosa plurima protulisse uideatur (id quod in Menexeno satis superque constat) valde suspicandum est, ne hic quoque ubi in eundem sermonem incidit, eadem cupiditate incensus, Atticam terram supra veritatem extulerit. Equidem M. Tullius qui hæc eadem de Romano solo affirmare ausus est, Platonis studium sequutus quidem, veritatem autem attingisse minimè videtur. Qua in re uidentur esse an Attica feliciter sita sit ad solē, astraque reliqua, & ventos: & an aquis (aëris enim bonitas ex Sole, & uentis præcipue pendet) utatur bonis: hæc etenim lege (si Hippocrati credimus) regionum temperatio diiudicari debet. Quod si alicubi difficile est exploratu, in Attica certè est. Nam Europa (ut idem author scribit) eò præcipue differt a reliquis Mundi partibus, quòd inter eius loca atque homines magna passim intercedit dissimilitudo atque uarietas. Id quod in Attica (nè valde quidem fallor) non uulgariter contingere necesse est, cuius extremæ oræ undique ferè demissæ sunt, & mari cinguntur: mediæ asperæ sunt & montosæ: sic ut hinc Septentrionem tota, illinc Austrum spectet Attica: hinc ad alias uergat Mundi plagas. Ac propterea non eadem ubique esse potest eius temperatio. & idcirco fortasse non dixit Plato regionis uniuersim, sed montium temperamentum illi fauere. Quamobrem (ut rem breuiter concludamus) existimari quæcunque tandem fuerit Attici soli felicitas, Athenienses non tam loci natura, atque temperatione, quàm educatione, maiorum exemplis, gloriæ cupiditate, perpetua multarum gentium emulatione, relique militaris, & ingenuarum artium tractatione, tantopere bellica laude, caterarumque disciplinarum gloria floruisse. Sed iam facile expectes, ut quoniam aliqui illud ὄσων, non montium, sed anni temporum (ò nimirum in ò uertentes) interpretantur, aperiam quid ad Platonis mentem esse putem. Et sanè uel ab eò tempore quo Academicorum sententias de temperatura illa percurrerem, dubitare cœpi quid tandem uox illa significaret; cum apud Proclum ὄσων passim (sed mendosè sine dubio ut alia innumera) reperirem: Ficinus uerò ὄσων montium scriptum reperiße uideatur: Panatiusque ac Germanus inter dres ὄσων, hoc est anni temporum legerint, ad † Panatium denique ὄσων, hoc est finium moneat legi posse.

† Strab. li. 8. p. 6. in.

† Pan. in Ter. iul. l. de an. qu. 264.

An uerè Attica optimè temperata esset.

An motus anni temporum præterat temperamentum Plato.

Sed

sed cum locum hunc cum Atlantico conferrem, ubi fusiis eadem res tractatur, visus est mihi Plato omnem dubitationem tollere: nam ibi longa disputatione de situ, ubertate, temperatura, pulchritudine ac felicitate loquitur huius soli, quod hic Mineruam sibi asserit delegisse, & in quo tum Athenas condiderat, tum Attica sita erat uniuersa: imprimisque montes enumerat quibus continetur, earundem feracitatem ac bonitatem commemorat: docetque quo pacto factum esset ut per illud tempus minus feraces essent, immo aruisse, atque a pristina ubertate ac felicitate degenerasse uiderentur. Ut propterea reliquis omnibus ommissis quae ad nostram sententiam confirmandam afferri possent; Plato ipsemet uideatur tum dubitationem meam sustulisse, tum litem etiam diremisse, quam Henricus Stephanus Panaetij sententia fortasse commotus, nouissimè excitauit: malè enim anni temporum, Panaetius, Henricus, ac Germanus interpretes: non commodè regionis fines Pamelius: tamen si fines deinde pro regione sumit, quia finibus continetur, paulò commodius salubrem locum, aut regionem Chalcidius, & Ficinus (sententiam enim generatim saltem expresserunt) rectissimè omnium in praesentia Serranus, qui ut non semper dormitat, montium uertens, ententiam attigit expressitque sigillatim. Quanquam hac in re anni tempus, aëris ac cæli affectio, montium, totiusque Atticæ temperies ac natura ita inter se coniuncta sunt, ut quod de uno dixeris, de cæteris fermè dixeris. Atque ita facillè accidit ut Panaetius ex temperie, ac natura anni temporum, montium atque Atticæ totius temperaturam declarare uellet. Nam Tertullianus qui in libro de anima, † Siquidem (inquit) Plato in Timæo Mineruam affirmat cum urbem illam moliretur, nihil aliud quàm regionis naturam prospexisse, talia ingenia pollicitam: etsi montium non meminit, satis tamen ostendit se ἀρῶν legisse cum regionem spectasse dicat, de anni uero temporibus nihil. Sequitur,

Part. xxxi.

Οὐκ ἔστι οὐδὲν ἐν νόμοις
 τε πούτοις ἡρώμενοι,
 καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἑωσόμενοι,
 πῶσιν τε πᾶσι τὰς
 ἀνθρώποις ὑπερβαίνοντες
 ἀρετῆν, καὶ ἀπέρι-
 κτὸς ἡννίματα καὶ πε-
 δεύματα θεῶν ὄντες,
 Vos igitur his legibus, uel etiam clarioribus utentes, illam regionem incolitis, uirtute cunctos mortales superantes, ut eos decebat qui a Dijs generati atque instituti essent.

Com. xxxi.

Si hæc de veteribus illis Atheniensibus pronunciar et Plato, ut summo consensu interpretantur Chalcidius, Marsilius, & Erizus, congruenter superiora claudere uideretur. Cum enim breuiter attigerit illorum Atheniensium instituta, nunc iurè concluderet his legibus uel etiam honestioribus fuisse illos formatos: ac propterea omni uirtutum genere excelluisse. Verum etsi uideri possit ita fuisse agendum, cum a claris illis legibus, ad res præclarè gestas progredi instituisset, ut has ueluti exem-

† nu. 264. sic
ue c. 20.

Ficinus.

Non int.

Benim.

pla

pla (qua supra docuimus ratione) ad Socraticam politiam transferret: ueruntamen si græcum codicem spectemus, aliter fecisse comperiemus; nam Plato id non de ueteribus illis profert, sed de alijs qui ad Solonis usque tempus floruerant, immo uel ab ipso Solone instituti erant. Nam cum dixisset Palladem eum locum elegisse, habitationemque aptasse. Vos itaque (intuli) his legibus (quas scilicet hætenus percensuimus) uel etiam clarioribus utentes eam regionem incolitis, uirtute cunctos mortales superantes, ut eos decebat qui a Dijs geniti atque instituti essent. Atque in huc fermè modū locū interpretatur nouus interpretres: nec discrepare uidetur Proclus, dum ait Platonem his uerbis unam eandemque uitam per continuationem facere omnium Atheniensium, præcis illis Solonem annectens. Vbi quasi ipse etiam dubitasset, cur ad Solonem usque eiusque ætatis politiam ita subito conuertisset sermonem, cum præcorum tantū Atheniensium, qui ante eluionem fuerant, instituta referret, indicat Soloni aptari præscam illam politiam per continuationem quandam. Quamobrem (ut ego quidem existimo) Plato quippe qui tum in patriæ laudibus, tum præsertim in Solone, cui sanguine iunctus erat, celebrando libentissimè uersabatur, sacerdotem illum Atheniensibus, Solonique in primis blandientem fecit, quasi omnium mortalium clarissimi essent, idque ueteribus institutis, uel etiam clarioribus (his autem Solonis leges subindicare uidetur) utentes. Solon enim antequam in Aegyptum nauigaret, ad præclarum uitæ institutum Remp. traduxerat. Quamobrem dum Socrates in libris de Rep. uidetur tantopere damnare Atheniensium administrationem, in sua tempora intuetur quibus collapsa erat politica disciplina: statim enim ac Pysistratus rerū potitus est; quod contigit dum Solon ex Aegypto reuerteretur, Respub. ab optimo illo statu in perpetuam fermè Tyrannidem redacta est. Quod si præscam illa instituta & uirtus, quibus Solonis tempore floruisse significat Atheniensis, fuerant simul cum Attica eluionis cladè deleta, optimè tamen uult loci temperie, qua iterum homines strenui ac sapientes gignerentur, post aliquod tempus excitata atque instaurata fuisse, ac propterea res, quibus orti essent Dijs, dignas egisse: quæ omnia disertissimè explicat in Menexeno, ubi persequitur & quæ aduersus Persas, Dariumque præsertim, & quæ aduersus alios multos terra marique strenuè gesserant, ac quos ex Marathonè præcipuè, Salamina, Plateisque triumphos reportarant. Quare dum dicit. Vos uirtute cunctos mortales superantes, cum eos omnes intelligit, de quibus in Menexeno uerba facit, tum Solonem, atque alios omnes, qui per ea tempora uirtutis laude floruerunt. Nec tamen id impedit, quo minus conuenienter claudat superiora, optimèque suum negocium conficiat, Nam cum attigisset leges atque instituta præcorum Atheniensium, hæc posteris quoque temporibus illa uiguisse tantisper monens, ad res ab iisdem præcis Atheniensibus gestas (ut proposuerat) progressum facit, ut mox dicam, si tamen.

Platonis &
Lycurgi Res
publicae con-
feruntur.

tamē prius dubitationē quandā diluero, quae in rebus paulō ante dictis ori-
tur. Etenim si quis diligenter conferat Platonis Remp. cum ijs, quae multi
ac Plutarchus in primis de politicis Lycurgi institutis scribunt, intelli-
get profectō ipsos plurimum inter se conuenire, ac praesertim in rebus
difficilioribus. Nam Solon milites a ceteris opificibus separauit: mulieres
nudas atque in publico uirorum instar lucta, disco, telorum iactu exer-
cuit: a communitate uxorum ac filiorum non multum absuit: idem aman-
dabat inconcinnos atque ineptos factus, elegantes atque frugi retinebat:
haec, inquam, atque huiusmodi alia factitabantur in Lycurgi Repub. quae
Plato secutus est omnia. Neque enim audiendi sunt ij qui legislatorem
Lacedaemoniorum Lycurgum Platonis discipulum faciunt, nominis simi-
litudine decepti. Nam legislator iste trecentos circiter annos floruit
ante Socratem, ut ipsemet Plato testatur in eo dialogo, qui Minos inscri-
bitur. Quamobrem cum tanta intercedat similitudo atque consensio inter
Laconicam atque Socraticam Politiam, & Lycurgus ex Cretenfibus eas
acceperit, ut Plutarchus inter ceteros in Lycurgo, & Plato in loco reci-
tato testantur, mirum profectō uideri potest, Platonē fuisse obiectū quōdā
Aegyptios non autem Lycurgum secutus fuerit, dum tamen earum legū
inuentor uideri uellet. Respondeo, Lycurgus, si Plutarcho credimus,
etsi non nullas Cretenfium leges respuit, aliquas tamen approbavit, & ac-
cepit: atque haec fortasse praecipuae fuerunt ut in loco citato refert Socra-
tes. Verū idem Lycurgus in Aegyptum quoque nauigauit: indeque, ut
opinor, multas leges hausit. Nam quod ad eam pertinet, qua milites a cæ-
teris artificibus seiungebantur, unde etiam Plato suae reip. institutionem
auspicatus est, id uerō Plutarchus retulit his uerbis, Aegyptij apud se
arbitrantur Lycurgum fuisse: bellatorēque a reliquis corporibus
diremptos in primis probasse ac traduxisse eum morem Lacedæ-
monem, segregatisque illiberalibus, & foedioribus operarijs planē
elegantem & nitidam Remp. instituisse. Atque in hisce astipulan-
tur nonnulli Græci & scriptores Aegyptij. Hæc Plutarchus: cui eō li-
bentius assentior, quōd Plato, ut uidimus, hæc ipsa instituta apud Saitas in
usu fuisse tradit. Quod de alijs etiam legibus multis facile credi potest,
cum instituendæ Reipublicæ gratiā nauigationem suscepisset illam. At-
que idcirco cum Plato in Aegypto tandiu fuisset: cum faciliē etiam con-
staret alias inde leges sumpsisse, quae apud Lacedaemones non essent: cū
multarum legum, quas Lacedaemones cum Aegyptijs haberent commu-
nes, ij auctores agnoscerentur: cum denique Lycurgus non in Cretam so-
lūm, uerū etiam in Aegyptum legum causa traiecisset, haud mirum ui-
deri debet si Aristoteles atque alij multi leges ab Aegyptijs potius ac
Barbaris, quā a Lacedaemonijs affirmarent accepisse Platonem. Iā uerō
quoniam aliō defleuit Aegyptius hic Sacerdos, atque ab priscis istis legi-
bus, politicisque institutis ad inauditum quoddam atque admirabile bel-
lum orationem traducit suam, nos quoque commodam hanc nacti occasio-
nem, septimo huic libro fastigium imponamus.

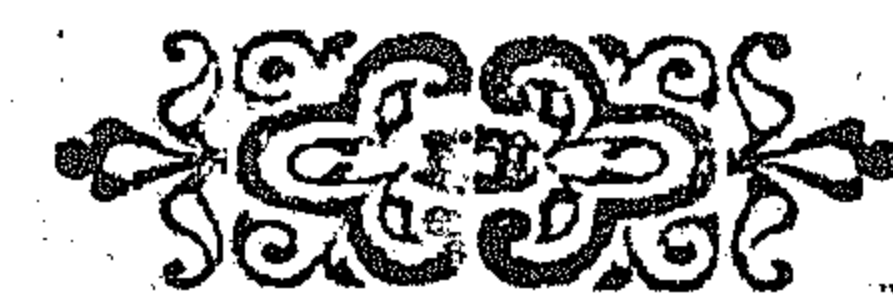
FINIS LIBRI SEPTIMI DECADIS PRIMAE.

IN

IN PLATONIS
TIMAEVM,
SIVE
INNATURALEM OMNEM
ATQVE DIVINAM
PLATONIS ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM

DECADIS PRIMAE

LIBER OCTAVVS.

N Haftenus imposuerit nobis Plato qui cum alia
quædam inaudita, atque adeo suspecta; tum uerō
ingentē illum annorum numerum introducere vi-
sus est, disceptabimus hoc libro. Ut enim ian-
diu pleniorē huius rei tractationem pollicitus
sum: ita huius, aliarūque multarum quæstio-
num quae cum hac ipsa coniunctae sunt, opportu-
num mihi locum delegi: in quem, statim atque
Atlanticum bellum, quod sese iam nobis offert,
agnouerimus, incidemus. Quamobrem bellum hoc aggrediar in presen-
tia: mox uerō cetera.

Nnn

Πολλὰ

Partic. I.

Πολλά μὲν οὐδ' ὑμῶν καὶ μέγαρα τῆς πόλεως τῆ δὲ γερραμμένα ἔργα θαυμάζεται, πάντων μὲν ἐν ἑστέροις μέγιστα καὶ ἀρετῇ.

Multa quidem & mirabilia uestra ciuitatis opera in monumentis nostris leguntur. Sed unum magnitudine & uirtute præcipuum facinus. Multa quidem res & magna a uestra ciuitate olim gesta admiratione digna circumferuntur. una uero inter ceteras magnitudine, & præstantia excellit.

Ficinus.

Nou.int.

Benius.

Quamquam uerò multa & magna uestra ciuitatis facta nostris historijs continentur, quæ admirari omnia solemus, unum tamen præ ceteris suspicimus quod reliquis omnibus uirtute ac magnitudine antecellit.

Comm. I.

Posteaquam veterum Atheniensium leges atque instituta, siue horum capita attigit; ad res descendit ab illis præclare gestas: seu potius unum ex ijs facinus narrandum deligit, quod cæteris omnibus antecellit. Id autem (ut iam iam uidebimus) est bellum aduersus Atlantinos strenuè gestum. Quo autem consilio huc sermonem traducat Plato, exponit Proclus, (si tamen exponit) docens, hunc Sacerdotem persequi uictoriam istam ab Atheniensibus ex Atlantinis reportatam, ut dum plerique alij in Panathenæis Athenienses laudantes, nihil ferme habent nisi Persicas uictorias quas commemorent; ipse ex his regionibus, quæ extra hunc Mundum positæ sunt, ad Athenienses ornandos illa afferat, quæ superiores omnes laudes suo splendore obscurare ualeant. Sed aberrauit (ni fallor) Proclus: etenim tantum abest, ut ea contemneret Plato quæ in Panathenæis ad Athenienses ornandos ex Persicis uictorijs affererantur, ut nemo unquam fuerit qui illa præclariùs ad patriam laudandam usurpauerit. Quocirca etiam statutum fuerat eam ipsam laudationem quam Plato hac de re habuerat, quotannis publicè recitari; sic omnium animos sui amplitudine atque admiratione compleuerat. Quamobrem si hæc oratio cum his conferatur quibus patriam celebravit in Critia, facillè intelligetur falsum esse nouæ huius commendationis splendore (id quod prætexit Proclus) eas laudes imminui atque obscurari. Immo uerò dum ipsemet Sacerdos, qui nouum hoc Atheniensium facinus protulit, ipsos Athenienses clarissimos mortalium uixisse affirmaret, id (ut ostendimus) dixerat in eas uictorias præcipuè intuens, quas deinde ex Persis atque alijs gentibus reportauerant. Denique esto Atlanticum istud facinus sui nouitate, adde etiam splendore ac magnitudine, res alias ab Atheniensibus præclare gestas attenuare atque imminuere potuerit: at non huc tandem spectat hoc tempore, neque hoc consilio a Platone commemoratur, sed potius ad unam politiam tuendam: ut scilicet inter huius siue fabule siue historie narrationem eorū leges, totamque politiæ rationem exponeret, quæ cum Socratica mirificè consentiret: sic enim sperabat calumniam illā dissolui posse, unde sua politia non modò noua, uerū etiam absurda, quæque re ipsa perfici nullo modo posset, censebatur. Et idcirco in præsentia id unum priscorum Atheniensium facinus elegit, ut cum ostenderit quid præcipuè in re bellica gesserint ij, qui propositis institutis formati

formati essent; facile etiam suadeat eodem pacto futurum esse ut Socratica Respublica se gerat, quando islem ferme legibus atque institutis (id quod & ipse in Atlantico explicat fusiùs, & nos infra latiùs ostendemus) efflata est. Hanc igitur siue fabulam siue historiam anteaquam recenseat sacerdos iste, affirmat multa ac magna priscarum Athenarum opera esse apud ipsos descripta admiratione plena: Statimque subdit unum tamen esse quod cuncta superat magnitudine atque uirtute. Quo in loco noster Plato (id quod paulò ante monebam) ad priscam illam ciuitatem reuertitur, a qua tantisper dum patriæ ac Soloni blandiretur, orationem auocarar: simulque ne exiliter illam extollens minùs commode rem suam ageret, non solum multa ac magna illi tribuit, sed eadem ab ipsis Saitis suspici affirmat. Atque ne illud interim huic præconio derogaret fidem, quod popularis tantum opinio ac fama quæ nonnunquam incerta esse solet ac fallax, illorum extaret; non circumferi iasserit (ut perperam uertit nouus interpret) sed esse γερραμμένα, publicis, inquam, literis consignata: quas sanè literas, paulò ante sacras esse, atque in templis asseruari docuerat. Quodnam uerò ac quale esset facinus illud præclarissimum quod susceperat recensendum, incepit statim exponere his uerbis.

Partic. I.

Λέγει γὰρ τὰ γερραμμένα, ὁ σὺν πόλιν ὑμῶν ἐπανύσσει ποτὲ δὴ καὶ μὴν ἔβρετο πορρομένω ἀμὰ δὴ πᾶσαν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν, ἐξ ὧν ὄρμηδεῖσαν ἐκ τῆς Ἀτλαντικῆς πελάγους.

Traditur enim uestra ciuitas restitisse olim innumeris hostium copijs, quæ ex Atlantico Mari profectæ, iam cunctam Europam Asiamque obsederant.

Ficinus.

Scripta enim illa narrant quantas olim uires uestra ciuitas compescuerit eorum hominum, qui è mari Atlantico erumpentes, uno impetu uastitatem in uniuersam Europam & Asiam importabant.

Nou.int.

Etenim in illis legimus quantam olim uestra ciuitas compresserit uim eorū qui ex Atlantico sinu erumpentes, uniuersam per Europam Asiamque hostiliter grassabantur.

Benius.

Com. II.

Ergo contendit literis illis explicari quantam olim ciuitas illa compresserit uim eorum qui ex Atlantico sinu erumpentes, uniuersam per Europam Asiamque hostiliter grassabantur. Hic autem mirum uideri posset Platonē in Menexeno tot tantaque recensuisse ab Atheniensibus, tū contra alios Græcos, tū contra barbaros fortiter gesta, nec ullā huius rei mentionē fecisse: cū præfertim uel ab ipsis Athenarū incunabulis orsus sit laudationē: affirmās ex Attico solo primos homines sūptos esse, primamque illorū institutionē referens. Quod si idcirco dicat quispiā hinc cōiectari posse Atlanticū bellū cōmentitiū esse, atque a Platone deinde excogitatū ad querelas sedādas aduersus eius politiā excitatas, equidē hac una de causa id omnino affirmare uix ac ne uix quidem auderem. Neque hoc contendo, quod cū in Menexeno (ut ait Marsilius) patriam ex rebus tantūm contra orientales gestis laudare instituisset, sibi uictoria huius mentio faciendā non erat, quam illi ex occidentalibus reportauerant: uerè enim Plato ibi laudabat eos omnes qui pro patriā fortiter cecidissent, siue ij contra quos dimicauerant orientem siue occidentem incolerent. Quamobrem cum plerique Græcorum etiam decer-

tasse affirmat, quorum tamen multi Atticos ab Occidente spectabant. Ac propterea minimè adduci possum ut credam Platonem hac de causa Atlanticum bellum reticuisse. Ergo cum ea ratione colligi haud possit Atlanticum bellum fictam non esse, quòd, cum gestum sit cum Atlantinis, qui Occidentem colunt, in Menexeno recenseri non debuit; qua tandem via intelligitur ex hoc loco eius falsitatem omnino euinci haud posse? Ea (ut opinor) quia in eodem Menexeno, dum bella illa exponeret, contendebat se ommittere velle quae Athenienses olim Eumolpi, atque Amazonum tempore contra Cadmios Argiuosque gessissent, vel contra alios, qui superioribus temporibus regionem inuasissent. Quibus extremis verbis aliquo pacto pugnare aliquis posset Atlanticorum rationem habuisse, quasi ibi satis indicari supra Eumolpi tempora Athenienses cum multis bellum gessisse, atque inter ceteros cum Atlantinis, quod tamen eo tempore omnino reticere instituerit. Quanquam hic locus (ut non multò post videbimus) apud pugnam hominem potius ad tuendum Platonem valeret, quam apud eum qui sententiam aequus bonusque inuestigaret. Interim itaque ea de causa nihil de Atlantino bello in Menexeno dictum esse concedemus, quòd hac historia nimis recondita esset, atque ab omnium Atheniensium cognitione remota: immo (ut in Timæo significat) absurda atque incredibilis videri posset: ut propterea non esset, cur eam in Menexeno attingeret, ubi ad populum habebatur oratio. Sed iam, hic locus admonere videtur, ut de Atlantici maris, immo totius insulae situ ac regione, quantum tamen huius loci ac sermonis cognitio postulat differamus. Quod tamen cum Platone in sequentibus verborum contextu fiet commodius.

Part. III.

Τότε γὰρ πορθήσιν ἡ
 τὸ εὐεπείλαρος, ἢ τὸν
 περὶ τὸ σάματος ἔχον, ὃ
 καλεῖται (ὡς φατέ ὑ-
 μῖς) Ἡερκλέους στήλας.
 ἢ δὲ ἡστος ἀνα Διεύης
 ἡ καὶ Ἀσίας μεζών, ἔξ
 ἧς ὁπλιστὸν ὄπτι τὰς ἀλ-
 λας ἡστος τοῖς τότε ἐγί-
 γνατο πορθομένοις, ὅκα δὲ
 εἴη ἡστων ἐπὶ τὴν κα-
 τὰ πικρὴν πᾶσαν ἡπει-
 ρῶν, τὴν περὶ τὸν ἀλη-
 θινὸν εὐεπείλον πορθῶν, (τὰ
 δὲ μὲν γὰρ ἡστων τὸ σά-
 ματος ἢ λέρομον, φαίμεν
 Διμίλιον σενόν, πῆνα εἰ-
 σπλάν ἐχον, εὐεπείλον δὲ πᾶ-
 λαρὸς ὄντως, ἢ τε περὶ χυ-
 σα, αὐτὸ γὰρ παρτελαῶς
 ἀληθῶς ἀν' ἀέροιο, ἢ
 πειροσ.)

Tunc enim erat fretum illud navigabile, habens in ore quasi vestibulo eius insulam, quas Herculis columnas cognominatis: ferturque insula illa Lybia simul & Asia maiora fuisse, perquam ad alias proximas Insulas patebat aditus, atque ex Insulis ad omnem continentem è conspectu iacentem uero mari uicinam. Sed intra os ipsum portus angusto sinu fuisse traditur: pelagus illud uerum mare, terra quoque illa uere erat continens.

Ficinus.

Peruium enim tunc erat Atlanticum mare. Insulam autem in ore maris, adituque ad eas angustias quas vos Herculis columnas uocatis, exitisse. Illam uero Insulam Lybia, & Asia maiorem atque ampliore: ex qua ad alias Insulas facilis esset traiectus: ex Insulis uero illis ad eam quoque continentem qua è regione sita est, & in illo quidem mari, quod proprio, & peculiari nomine Pontus nuncupatur. nam ad eum locum intra maris illius angustias apparct portus arcto quodam, & tenui aditu; ea uero terra, qua mare illud, quod proprie πέλαγος uocatur, cingit, ambitque, uere continens appellatur.

Non. int.

Tunc:

Tunc enim Atlanticum mare peruium erat: atque insulam ante ostium illud habebat, quod apud vos ab Herculis columnis nomen inuenit. Eius uero insula tanta erat magnitudo, ut hac Lybiam simul atque Asiam non exaequaret solum, uerum etiam superaret. Porro ex ipsa alias in insulas traiectionibus patebat aditus: sicut facile quoque erat ex illis insulis ad omnem continentem traicere, qui est uero illi ponto finitimus. Nam quae intra ostium illud cernuntur, de quo dicebamus, speciem habent sinus, qui angustum quendam contineat aditum: ipse autem uere uidetur pelagus; terra demum qua complebitur ipsum ac cingit, rectissime continens appellatur.

Benius.

C6. III.

Potuisset aliquis obijcere ingentem illam irruptionem Atlanticorum non solum nouam esse atque inauditam, uerum etiam fictam ac commentitam: idque ea de causa, quòd experientia ipsa constare uiderentur Atlanticum mare ea parte sic impeditum esse ut traicere non posset, occurrere itaque conatur Plato tacite huic dubitationi, atque ait quo tempore irruptio ac bellum illud contigit, Atlanticum sinum minimè impeditum fuisse, sed peruium. Et per hanc occasionem antequam inchoatam belli huius narrationem prosequatur, breuissimè digreditur ad illius insulae pelagique descriptionem: ubi etiam finitimarum insularum, continentis statum, ac denique traiectionis rationem tradit. Monet itaque Atlanticum sinum tunc fuisse πορθήσιν, nauigabilem inquam ac peruium, atque eundem sinum habuisse insulam ante os illud sitam quod à Graecis Herculis columnae appellatur: addit insulam illam eius fuisse magnitudinis, ut ea Lybiam atque Asiam simul superaret: ac tandem subdit inde ad alias insulas pateuisse aditum: atque ex his deinde ad continentem ueripenti. Vbi etiam ne uideretur sine ratione statuisse pelagum illum esse nauigabilem, obiectamque terram esse continentem, eam affert huius rei coniecturam, quod quae adhuc intra os illud cernebantur, speciem referrent cuiusdam sinus, in quo angustus aditus, sed tamen nauigabilis contineretur. Quare hoc in loco cauendum est ne nos aut Ficini, aut Serrani turbet interpretatio. Nam dum ait Plato τὰ δὲ μὲν γὰρ ὄπτι ἐν τῷ σάματος ἢ λέρομον, φαίμεν Διμίλιον σενόν, πῆνα εἰσπλάν ἐχον, εὐεπείλον δὲ πᾶλαρος ὄντως, ἢ τε περὶ χυσα, αὐτὸ γὰρ παρτελαῶς ἀληθῶς ἀν' ἀέροιο ἢ πειροσ. Ficinus (ut eius uerba cum Platonis conferenti facile constare potest) l. ci summam uix leuissimè attingit: neque ex eius interpretatione intelligitur Platonem eò spectare ut explicet cur terrae illi continentis nomen dederit: aut cur pelagus illud dixerit esse nauigabile. Serranus uero uerba illa εὐεπείλον δὲ πᾶλαρος ὄντως, ἢ τε περὶ χυσα, αὐτὸ γὰρ παρτελαῶς, ἀληθῶς ἀν' ἀέροιο τὸ ἡπειροσ: & uertit. Ea uero terra, quae mare illud quod proprie Epirus uocatur, cingit ambitque, uere continens appellatur. ubi illud εὐεπείλον πᾶλαρος quartum casum facit, atque ita duo illa membra in unum redigens, Terra (inquit) quae mare illud cingit uere continens appellatur. Cum tamen hoc in loco εὐεπείλον πᾶλαρος primus casus sit, & ex λέροιο uel certe ex φαίμεντο pendeat: ac proinde nullo modo cum sequentibus uerbis debeat copulari, quod particula illa δὲ & τε, & uox αὐτὸ clariùs ostendunt, quam ut in praesentia necesse sit Grammatici partes agere, atque idcirco uertendum erat. Nam quae intra ostium illud.

illud cernuntur de quo dicebamus, speciem habent sinus, qui angustum quendam contineat aditum; ipse autem verissimè pelagi: terra denique quæ hoc complectitur, iure optimo continens appellatur. Ac propterea illud *ἐνέριον*, id quod dubium Ficinus habuit; atque Seranum deinde Ficini perplexitatem fugientem transuersum omnino egit; non ad pelagus in cuius metionem iam multò antea inciderat, est referendum, quemadmodum facit Marsilius dum vertit, pelagus illud verum mare, sed vel ad *σώμα* os inquam, vel (quod denique eandem planè sententiam facit) ad *σέρβιον* *πυρὰ* *ἑσπέρου* angustum quendam siue aditum, siue (ut loci vim significantius adhuc explicem) navigationi accommodatum ingressum. Et idcirco iure ac merito hoc deinde verissimè pelagus appellauit. Hanc autem (ut ad institutum reuertar) de qua dicebamus coniecturam firmare conatur deinde Plato ad eluiones terræmotusque confugiens, ut suo loco videbimus.

Ex dictis vocantur in controuersia multa: nim explicatur vberius.

Interim verò locus ipse postulare videtur ut inquiramus primùm ubi sita sint huiusmodi columnæ, quidue per eas intelligendum sit: deinde num verum sit hanc insulam extitisse, & an tam ingentis magnitudinis esse potuerit & amplitudinis, ut Asiam simul ac Lybiam non æquaret solum, verùm etiam superaret: id enim sine dubio non modò nouum & inauditum videri facile posset, sed & absurdum atque indignum cui fides habeatur: postremum quæ fuerint confines insulæ illæ, quas habuisse fertur, quisue præterea continens, ad quem vnà cum insulis aditum patuisse affirmat. Nam quod querendum præcipuè videbatur an verè & nauigabile fuisset antea illud pelagus, & tunc impeditum esset, id verò commodius explicabitur infra, ubi Plato suam sententiam nititur confirmare. Iam verò tum ad has res, tum ad alias quæ subinde occurrent percipiendas, plurimum referret Occidentis, in quo versandum non nihil est, si non absolutam atque perfectam, adumbratam certè descriptionem afferre. Sed ne sim longior, pauca quedam attingam, moxque ad institutum me referam.

Ergo (ut hic incipiam) Atlanticum pelagus siue Oceanus qua se ab occidente in terræ nostræ oras fundit, angustam quasi viam siue fretum efficit, cuius longitudo quindecim millia passuum obtinet: latitudo vix interdum septem. Statim verò angusto hoc freto peracto, quod in fine adhuc angustius est, se fundere incipit latiùs, ac subinde latissimè spatiatur. Quo fit ut sinistro latere Europam radens, ad orientem vsque, licet passim fermè alio atque alio nomine gaudeat, se se extendat; dextero autem Africam aluens, longissimis itineribus excurrat. At verò ab illius, quod descripsimus freti ore, Gades celebres insula ad Solis occasum posita, breui maris interuallo distant: qua inter se vix vnus stadij nilo siue Euripo dissociantur. Earum longitudo duodecim, latitudo autè triu millia passuum est: Calpe verò atque Abila, celebres & ipsi montes sic se habent in eo freto, ut Calpe ab extremis Europæ sinibus in medium fermè breuis illius freti tractum incurrat:

contra

contra verò Abila ex Affrica in Calpe incidat ac vergat. Ut propterea freto illo Calpem & Abila scindi à quibusdam dicantur: distant autem a Gadibus septingentis quinquaginta stadijs. Denique (ut cætera loca præteream quorum cognitione minùs indigemus in præsentia) duæ insulæ, eæque perexigua reperiuntur in eodem freto, quæ a dictis montibus breuissimo interuallo seiunctæ sunt. Hæc in præsentia de ijs locis monuisse volui. Tametsi, ut res tota sit planior & explicatior: atque ea etiam quæ dicturi postea sumus, clariùs intelligantur; qui interim fretum illud, ac regionem vniuersam ex probatis Cosmographiæ tabulis, atque historicis paulò attentius spectarit atque agnouerit, is sine dubio longè commodius quæ dicturi sumus intelligere poterit.

His positis & constitutis, venio ad primam quæstionem, in qua quaesitum a nobis est ubi sint hæc columnæ, quidue maximè per eas intelligere debeamus. Non defuerunt itaque qui affirmarint intra Herculis ades quæ in Gadibus sita erant, columnas quasdam fuisse æreas altitudine octo fermè cubitorum: in quibus tum construendi templi sumptus relati atque descripti essent: tum indicis sacra dona affigerentur eorum qui illuc nauigassent. Atque has columnas aiebant esse illas quæ Hercules dicebantur: ibidemque terræ marisque terminos esse. Huius verò sententiæ (quæ admodum retulit Strabo) cum alij multi fuerunt, tum præsertim Posidonius. Cui tamen grauißimi Græcorum ac Latinorum historici refragantur, quos omnes inferius recitabo: in primis verò, qui pro omnibus in præsentia esse potest, antiquissimus Plato: namque ait τὸ τῆς νῆσῶν σῶμα ἰνσὺλα, inquam, ostium dictum fuisse à Græcis columnas Herculis. Vbi sanè tanquam de re apud illos non obscura & controuersa, sed certa atque constanti loquitur, cum ex Græcorum sententia id proferat. Immo cum tantam Aegyptij sacerdotis consensionem ibidem expresserit, rem accepit Plato non secus atque Aegyptijs etiam atque aded antiquitati fermè vniuersæ comperta esset ac certa. Quanquam quodnam, & ubi omnino situm sit hoc Insulæ ostium, citrue Mundi terminus a præcis illis mortalibus diceretur, ex his non planè adhuc constat. Alij itaque affirmarunt Tyrios ex oraculi præscripto, quo ad Herculis columnas colonias deducere iuberentur, ter nauigasse: atque hinc factum esse, ut singula illa tria loca ad quæ terna nauigatione, varijs tamen temporibus, appulissent, columnas continere dicerentur. Quocirca alij freti extrema, alij Gades, alij extra fretum longius à Gadibus Herculis columnas esse dictitabant. Quæ rē explicatiùs refert Strabo qui (ut alia quadam præterea) de huiusmodi colūnis differit his verbis. Memoriae proditū est Tyrijs datum esse oraculum quo ad Herculis columnas coloniam mittere iuberentur. Qui speculandi gratia missi fuerant, ubi ad fretum & Calpes angustias peruenerunt, Orbis terminos esse rati, & ibi Herculeæ expeditionis finem, & has ab oraculo columnas nominari, intra angustias quendam ad locum constiterunt, in quo nunc Axitanorum Ciuitas est. Ibi factio sacrificio, cum lata

nequa-

Vbi sitæ sint Herculis colūnæ, & quid maxime per eas intelligendum sit.

Strab. l. 3. non longe a fine.

nequaquam hostia portenderent, retroflexere rursus. Post temporis intervallum missi, extra fretum stadijs mille & quingentis progressi, in insulam Herculi sacratam pervenere; quæ ad Nobam Iberiæ urbem iacet. Existimantes hic esse columnas Herculis; Deo sacrificium instituisse. Non portendentibus laeta rursus hostijs domum repetisse. Tertio cum classe missos, Gades condidisse, & phanum ad spectantes ad orientem insulæ partes ædificasse, urbem ad occasum. Quamobrem nonnullis angusti ipsius freti ultima, columnas videri, quibusdam verò Gades, alijs longius a Gadibus foris iacere. Hæc Strabo: *quæ si qua in parte Platoni consentiant, vel veritatem ipsam attingant atque explicent, dicemus paulò post. Nunc ad alias opiniones deveniamus. Nam Solinus capite xxvj. cum de Oceano loqueretur. Oceanus (inquit) quem Græci sic nominant a celeritate, ab occasu Solis irrumpens, læuo latere Europam radit, Affricâ dextro: scissisque Calpe, & Abila montibus quos dicunt columnas Herculis, inter Mauros funditur & Hispaniam, cui Mela etiam consensit libro primo capite v. his verbis. Hunc montem Abila, illum Calpe vocant columnas Herculis utrunque. Itaque ut vides ex horum sententia citra ullam controuersiam videntur ij montes pro Herculis columnis habiti. Quod ex Plinio etiam eodem modo statuendum est: nam (ut multa alia loca omittam, in quibus id significauit) libro iij. in proæmio Abila (inquit) Affricæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius Dei vocant. Sic Plinius, qui vel indigenarum testimonio rem confirmavit. Quin Strabo etiam refert id arbitratos fuisse quosdam, inter quos Eratostenem uidetur ponere. Alij denique (ut quod superest in pauca contraham) exiguas quasdam insulas propè utrumque montem Calpe & Abila. Alij scopulos quosdam errabundos & symplegades. Alij portas quasdam (sive idem sint quod scopuli illi sive non) quas Pindarus Gaderitas vocat: ad has enim nouissimè affirmat Herculem accessisse. Sed ut in tanta opinionum varietate rem clariùs perspicere possimus. Strabonis ipsius iudicium audiamus. Veteribus (ait iste) mos fuit huius generis confinia ponere, quemadmodum Regini columellam, turrim quandam exilem, super freto locauerunt, & huic columellæ turris, quam Pelori nuncupant, è regione sita est, & quæ Philenorû dicuntur aræ, in media quodammodo Syrtium tellure sunt, in ipso quoque Corinthiaco Isthmo columnam quandam locatam fuisse in memoriæ proditum est: quam Iones dum Atticum & Megarensem occupassent agrum, constituere communiter. Simul & qui eiecit illis è Peloponeso, Peloponesium in potestatem redegerunt, è parte qua Megaram spectat, hoc inscribentes pacto.*

Hac non quidem Peloponesus est sed Ionia.
ex altera autem parte.

Hac Peloponesus non Ionia est.

Alexâder verò Indicæ militiæ fines posuit, in ijs videlicet locis aras, ad quos

ad quos in orientem pervenit ad Indorum extremos, Herculem ac Liberum patrem imitatus. Iste quidem mos extitit. Caterum loca ipsa titulos in nuntiare crederi dū, maximèque cum tempus locatos absunt terminos: haud enim hac tempestate Philenorum perdurant aræ: sed locus alia assumpsit vocabula. Nec verò in terra Indicæ ullas Herculis stantes, aut Liberi patris columnas spectatas fuisse memoratur. At locis quibusdam indicatis Macedones illos columnas esse credidisse dicimus: in quibus signum aliquod offenderunt de rebus ge i Herculis aut Liberi patris, quas historiarum Scriptores posteritati commendarunt. His quæ si inijs, utitur Strabo ad rem propositam inuestigandam. Vbi sanè quàm verè atque accommodatè loquatur, tum experientia ipsa constare potest, cum his quoque temporibus similia extant monumenta atque inditia; tum ex Platone Aristotele, Plutarcho, Iosepho, atque alijs pluribus intelligitur, qui de hoc columnarum similitudine monumentorū vsu plurima tradiderunt. Sed eundem adhuc Strabonem audiamus, qui ex istis initijs ac notis ad propositam quæstionem explicandam reuertitur his verbis. Hic etiam haud incredibile est priores illos fabricatis manu finibus vsos esse: altariibus scilicet aut turribus aut columellis penes ea loca, ad quæ illustres viri pervenerunt. Illustria verò sunt huiusmodi freta, incumbentes montes, minores insulæ, ut regionum primos, aut postremos designemus limites. Quando autem manu constructa defecere monumenta, ad loca traducta sunt ipsa nomina, sive ad insulas, sive promontoria dicere malueris, a quibus fretum ipsum efficitur. Hoc verò iam definire arduum est, utris cognomentum applices, cum utrisque similes esse columnæ videantur. Dico autem similes esse, quoniam in eius generis locis constitutæ sunt, quæ aperte ultima denominant, pro quo & fretum os dicitur, & hoc ipsum, & alia complura. Ipsum os quidem intronauigantibus initium est: foras autem enauigantibus exitus & extremum. Itaque insulæ in ore perexiguæ, quæ descriptionem facilem & insignem habent, non tenuiter columnis æquiparari possunt: pariter & imminentes fretomontes; qui eminentiam quandam huiusmodi ostendunt, sicuti columellæ vel columnæ. Rectè proinde Pindarus portas dixit Gaderitanas, si in ostio columnæ intelligantur. Ora nanque similia portis habent. Gades autem tabibus in locis non consistunt, ut extremitatem ostendant: sed in magni medio littoris multis insignito finibus iacent. Ipsas verò columnas Herculeas ad ipsum referre litus minus profectò par est, minoresque ut censeo rationis. Hæc rursus magnus hic author: qui cum Gadibus tum columnis illis intra Herculis ades erectis, haud sinit columnarum Herculis tribui nomen: contra vero ostio sive ori illi coniunctas esse vult, vel certè ostio ipso contineri; Quæ in re mirificè cum Platone consentit, qui scribit, *οὐ μὴ ὁ ἑλευθερίου Ἡρακλῆος στήλας*, Os quod vocatis Herculis columnas. loquuntur

O o o autem

† Pl. in Eur.
† in Atlan
† Ar. Audi
† Plutar. in
† Ioseph H.
† in Theseo.
† in Antig
† in cap 3.

autem utriusque de freti ore : nam ut Strabo in eo contineri vult columnas de quo scribit, Ipsum os quidem intronauigantibus initium est, foris enauigantibus exitus & extremum, Sic Plato de ore illo, quod ab Herculis columnis nomen accepisse tradit, erupisse affirmat Atlantinos. Ac propterea scite monet Strabo Gaditanas Pindari portas, ad quas etiam Hercules extrema navigatione appulisse cecinit, in hoc ostio, ac pro iisdem columnis accipiendas esse : cum ora portis similia ibidem habeantur, atque extremitatem ostendant. Atque eiusdem plane sententia tum ij videntur fuisse qui errabundos scopulos atque Symplegades in columnarum loco constituebant, portas Gaderitas se intelligere dictitantes, tum author libri de Mundo ad Alexandrum capite iij. qui in angustiis Atlantici Maris faucibus, qua veluti viam patefaciunt, easdem columnas collocavit. Et quanquam Plato dum affirmavit os illud Atlantis columnas dici, haud indicasse videtur an os tali nomine appellaretur propter insulas quas continebat, vel etiam propter montes illos, qui ibidem imminet, vel qua denique id causa contingeret; cum tamen Strabo, quippe qui rem de industria tractabat, omnino significauerit nomen illud sine montibus freto illi imminentibus, siue insulis illis in ipso ore atque aditu sitas fuisse impositum, indeque ori illi accommodari; veruntamen, ut ego quidem opinor, ne in hoc quidem dubitandi locum reliquit Plato. Nam cum Strabone teste insula illa per exigua ore illo contenta, & columnarum speciem referrent, & quasdam veluti portas efficerent: contra vero montes illi magis distincti essent ab illo ostio, ac freto potius quam uni ori imminerent; demumque propter magnitudinem non ita commode possent columnarum formam exprimere, longe verisimilius est per exiguis illis insulis hoc nomen fuisse impositum, quam montibus. Ut propterea cum res nullam eo tempore dubitationem haberet, sed constanter, ut ex Pindari & Aristotelis sermone etiam satis conijcere licet; freti ostio propter per exiguas insulas illud nomen tribueretur, Plato rem dilucide satis expressisse videatur. Licet itaque Solini ac Plinij sententia, qua Calpe & Abila columnas faciunt, probabilitate non careat, atque eadem Straboni non displicuerit, qui sine dubio duorum illorum montium, quos prope insulas illas esse, atque ostio illi imminere dixit, Calpe & Abila intellexit (dum enim scribit, Quidam exiguas prope utranque insulas columnas facit, per illud utranque Calpem & Abilirem intelligit) ipse tamen longe veriore, atque Platoni antiquioribusque authoribus magis consentientem existimari hanc quam sequuti sumus opinionem.

An verè extiterit Atlantis insula, eaque Lybia simul & Asia maior

Nunc ad secundam questionem veniamus : in qua primum certum esse debet Platonem omnino contendisse insulam illam Atlantis & verè extitisse, & simul fuisse Lybia & Asiaque maiorem. Nam præterquam quod id (ut vidimus) aperte in Timæo affirmat; rem deinde confirmat in Atlantico his verbis. Insulam Atlanticam Lybia Asiaque maiorem fuisse quandoque perhibuimus. Quo in loco ea ipsa reuocat nobis in memoriam, quæ dixerat in Timæo. Cui sanè (si vera refert Proclus) mirificè

Proclus.

mirificè fauet Marcelli cuiusdam testimonium, qui de rebus Aethiopiae scripsit commentarios. Affirmat enim Atlantis insulam verè fuisse, eamque immensè prope magnitudinis. Procli uerba haec sunt. Οτι μὲν ἐγγύστε τοιαύτης πύξης ἢ πηλικούτης, δηλοῦσι πύξες ἑξ ἰσορῶπων τὰ ἀπὸ τῆς Ἑξωδαλάτης. Ἐὶ γὰρ καὶ ἐν τοῖς ἀπὸν χεῖρας ἐπὶ αὐτῶν ἡσπίδας ἐν ἐκείνῳ τῷ πελάγει Προσερόνης ἱεράς, ἑταίρας δὲ ἄλλας ἀπλάτας, πύξιν μὲν Πλάτωνος, πύξιν δὲ Ἀμμωνος, μέσιν δὲ τοῦ πύξιν ἄλλω. Ποσειδῶνος, χελίων σαδίων τὸ μέγεθος, καὶ τοῖς οἰκιστάς ἐν αὐτῇ, μὴ μίλιον ἀπὸ τῆς προσρότων διασῶζειν ἀπὸ τῆς ἀτλατίδος ὄντως ἤμισυ μένης ἐκεῖ ἡσίου παμμεγέθεσσι. Ἐὶ ἐπὶ πολλὰς ἀπὸ ἄλλων δὴ ἀπὸ τῆς ἀτλατίδος πύξιν ἑξ ἰσορῶπων τῶν ἀτλατίκων πελάγει ἡσίων, ποσειδῶνος καὶ αὐτῶν ἱεράν. ταῦτα μὲν οὐδὲ Μαρκελλος ἐν τοῖς αἰδιοτικῶν γέγραφε. Id est. Quod quidem talis quaedam ac tanta extiterit insula, ex quibusdam constat qui de rebus extra mare iacentibus historias conscripserunt: perhibent enim in eorum annalibus notatum esse cum se ptem in eo pelago reperiri insulas Proserpinæ sacras: tum tres alias ingentes: quarum altera Plutoni, Ammoni altera, tertia denique quæ medium obtineat locum & mille sit stadiorum, Neptunno dicata sit. Atque huius incolas de Atlantide insula a suis maioribus exceptas asseruare memorias: quibus tradiderint, eam verè extitisse immensæ magnitudinis: longoque tempore imperasse reliquis omnibus insulis, quæ sunt in Atlantico pelago. Hæc Marcellus in his quæ de rebus Aethiopicis scripsit. Ita Proclus, qui etiam veritus ne quis obijceret, nec terræ globum tantæ esse magnitudinis, ut tam ingentem insulam continere possit: nec terræ motu illo atque eluuiione potuisset, quæ præsertim ratione statuit Plato, eandem insulam concuti atque demergi: utranque dubitationem diluere conatus est: primamque his verbis.

Ἐν τέτοις μνημονοῦν καὶ τῶν Πλατωνικῶν ὑποθέσεων τὴν περὶ γῆς, ὅτι καὶ ταῦτα τοῖς μαθηματικῶν μετρεῖ τὸ μέγεθος αὐτῆς, ἀλλὰ πλέον τὸ διάστημα αὐτῆς ἐπέλιπε. Ἐὶ γὰρ φησὶ ὁ ἐν Φαίδωνι Σωκράτης, καὶ ὅτι τῇ ἡμετέρῃ οἰκισμένη πολλὰς οἰκισίας παρὰ πηλικίας ἔδωκεται. διὸ καὶ ἐν τῇ Ἑξωδαλάτῃ ἡσίων καὶ ἡπειρῶν ἰσορῶν πηλικούτων. ὅπως γὰρ καὶ φύσιν ἢ γῆ τὸ σφαιροειδὲς ἔχει, δεῖ καὶ τὸ πλέον αὐτῶν αὐτῆς ἔδωκεται. ἀλλὰ μίλιον ἢ ἡμετέρῃ οἴκου μένη πολλὰ ἐπιδεικνύται. πύξιν ἀπὸ μαλλίαν εἰσοχέας. ἔστι ἀπὸ ἀλλὰ χροῦ τῆς γῆς περὶ αὐτῆς ἀνηπαύμενα, καὶ εἰς ὑψος ἐπιτεινομένη διάστασις. καὶ γὰρ ἡσυχλείτης λόγος, διὰ πολλῆς ἀβάτης χάρος διαπορεύδεντα, εἰς τὸ ἀτλατίον ὄρος ἀπελθεῖν ἢ τὸ μέγεθος ἰσορῶσαν οἱ τὰ αἰδιοτικὰ γέγραφε, ὡς τε αὐτῆς φαῖεν τὸ αἰθέρους, καὶ πύξιν σφαιρῶν ἐπιπέδων, μέχρη σαδίων περὶ ταμχιλίων, ἀπὸ γὰρ ἐκείνης ὄρος ἢ μεμνήσθαι, ὡς αὐτῶν κρύπτειται τὸν ἡλίον μέχρη τελέας καταδύσεως, καὶ ἔδωκε γὰρ δαυμασόν. καὶ γὰρ ὁ ἄδωος τὸ μακεδονικὸν ὄρος ἐπιπέδων μέχρη λήμνη πύξιν σφαιρῶν, ἐπιεικοῖσι σαδίων διεσῶσης, καὶ ἐπὶ τὸν Ἀτλαντικὸν μόνον τὸ ὄρος πηλικούτων ἰσορῶσε Μαρκελλος ὁ πύξιν αἰδιοτικῶν γέγραφε ἰσορῶσαν, ἀλλὰ καὶ Πτολεμαῖος τὰ σφαιρῶν ὄρη τὸ ὑψος ἀπλετον ἔχειν φησὶ, καὶ Αἰεσοτέλης ἢ Καύκασον τὸ τρίτον μὲν ὄρος, καὶ τὸ τρίτον ἀπὸ τῆς ἀπλετον μέρους τῆς νυκτὸς, ἀπὸ τῆς ἡλιακῶν ἀκτίνων καταρραζέσθαι. καὶ εἰ τις ἀποβλέποι πρὸς τὸ ὄλον μέγεθος τῆς γῆς, οὐδὲ ὁμοῦ τῶν ὑψῶν αὐτῆς, ὄντως αὐτῶν ἀπλετον αὐτὸν ἔδωκε λογισάτω καὶ πύξιν Πλάτωνος φημίω. Id est. In his oportet ad memoriam reuocare Platonicas assertiones de terra: non enim eadem cum Mathematicis ratione metitur illius magnitudinem: sed maius arbitratus est illius esse inuallium, quem admodum pronunciauit So-

crates in Phaedone. Quin in nostra hac habitabili terra multa vicina domicilia esse statuit. Et idcirco in extimo mari refert huiusmodi insulam & continentem iacere. Nam si terra naturaliter est Sphærica, omnino necesse est secundum maiorem sui partem esse talem. Atqui non ter terrarum orbis propter ea quæ tunc intus, tum foris habet, multam præfert inæqualitatem. Est itaque alibi terræ planicies explicata, & in sublime extentum interuallum. Etenim Heracliti habet sermo eum qui multam profundam regionem traiecerit in Atlanticum montem peruadere: cuius magnitudo, ut referunt ipsi qui de rebus Aethiopicis scripsere; & æthera tangat, & umbram transmittat usque ad quinque millia stadiorum, nam à nona diei hora ab ipso abscondi Solem usque ad perfectam demersionem, nec miram: nam Atos Macedoniæ mons umbram Lemnium usque transmittit, quæ septingentis stadiis distat. Neque verò de vno Atlante monte talia quadam commemorantur, ut Marcellus iste fecit, qui Aethiopicam scripsit historiam, verum etiam de Lunæ montibus; & de Caucaſo: nam Ptolemæus Lunæ montes immensa pene altitudinis esse voluit: Aristoteles verò Caucasum tertiam noctis parte ad occasum, tertiam ad orientem à Solis radijs illustrari; & si quis vniuersæ terræ magnitudinem secum ipse reputet, suis ipsam sublimitatibus definitam, verè ipsam pene immensam esse concludat secundum Platonis opinionem. *Secundam verò dubitationem his rursus diluebat Proclus.* Οπὲρ μὲν καὶ φυσικῶς ἀκόλουθόν ἐστιν εἶναι τὰ κερὰ μέρη, δηλονότις μὴ πάντα παρὰ φυσικῆς ἐξουσίας εἶναι. οὐδὲν γὰρ ἔστιν ἄλλο τὸ πᾶν, ὡς τὸ ἀπολύτως τὸ κενόν, ἢ τὸ αἰθέρα. καὶ γὰρ ὁ ἀέρας ἢ μὲν ὀλίγον γερνῶς σεισμοῦ, ἢ ἡμέρη μὲν πᾶσι τὴν Αἰγύπτου καὶ Βιθυνίαν ἐσεισεν, καὶ ἀπακαλυψάσθαι τὸ σεισμῶν κατὰ κλυσηδὸν, καὶ ἐν ἀρχαῖς εἰσόδον γὰρ τὸ ἐκπέπην ὅτι τοῖς μεγάλαις σεισμοῖς, ὡς καὶ Αἰγυπτῆσι ἰσορεῖ, καὶ τῶν αἰτίων ἀμὰ περιεθεῖς. ὅπου γὰρ ἀμὰ σεισμοὶ γίνονται κατὰ κλυσηδὸν, καὶ τὰ πᾶσι αἰτίων ὅταν γὰρ τὸ ἔσεισεν πᾶσι πνεύματι μὴ ἐπιπᾶσθαι γὰρ γλῶσσι δάλασσαν ὑπὸ πνεύματι πνέματος ἀπὸ τῶν κινημένων ἐξουσίας φερόμενον, ἀπὸ μὲν εἰς τὸ πᾶσι μὴ ἀνωθεν, ἀλλὰ τὸ περιεθεῖται ἀνωθεν ἀπὸ τῶν, ἵσθηται δὲ ἐμποδίζον ἀνωθεν τῶν περιεθεῖται, αἰτίων γίνονται τὰ πᾶσι ἀλλοῦ μὲν ὑπὸ τῶν ἀνωθεν τῶν πνέματος ἀπὸ τῶν πᾶσι. τότε δὲ πᾶσι τῆς θαλάσσης ἡσυχίας διὰ τὸ ἀπεναντίας ὄντων, αὐτὸ μὲν ὑπὸ γλῶσσι τῆς ῥῆς ἀδρόας ἐπὶ γῆς, καὶ ἐπιπᾶσθαι τὸν σεισμὸν ἢ δὲ δάλασα ἐπέκλυσε τὸν τόπον. hoc est.

Quod quidem naturali ordini atque consecutioni isthæc respondeant, ipsi perspicuum esse potest qui non omnino physicam spreuerunt contemplationem. Nam terræmotum factum esse, qui talem euerterit insulam, minimè mirum videre debet: haud enim longo supra ætatem nostram interuallo terræmotus vnica die Aegyptum Bithyniamque concussit. Terræmotum verò eluuiione exceptum esse, non est quod admiremur: cum eluuiiones eo planè tempore

pore accidere soleant, quo magni fiunt terræmotus: ut Aristoteles tradit, qui etiam huius rei causam affert, vbi enim simul cum terræmotibus fit diluuium, fluctus est huius euentus causa. Cum enim qui terræmotum efficit ventus, nondum fluit per terram, marè que offendit ab aliquo vento sibi aduerso occurrens, nec propter huiusmodi ventum mare, ipsum propellentem, reijcere illud potest, consistitque illius progressum impediens, tunc efficit ut magna quadam commotio a vento priori huic aduerso confluat. Vnde fit ut mare targeat propter aduersam commotionem: ventusque subeat terram fluxu frequenti superinfuso. Ex quo terræmotus fit: ac Mare vndis obruit locum. *Hæc Proclus. Quem sanè quâ insulam istam verè aliquando fuisse contendit, haud ægrè videntur sequi Ficinus in Atlantici argumento, Foxius in hunc locum, & Serranus, tum in Timæi, tum in Atlantici obseruationibus. Atque hi quidem addunt Strabonem quoque ac Plinium huius insula memuisse. Neque fortasse Aristotelem in libro de Mundo ad Alexandrum leuiter fauere suspicaris huic sententiæ; nam capite II. cum monuisset terrarum orbem vnicam esse insulam Atlantici maris ambitu circumdatam, hæc intulit verba. Multas (terras intelligit) & alias longè quidem illas summotas, sed tamen veluti dirimente freto huic ipsi esse obuertas, non absimile veri est: partim hæc maiores, partim etiam minores: sed quarum nulla præter eam sub prospectum nostrum sita sit. Nam quod insulis nostris accidit, vndique ut nostra Maria eas alluant: idem orbi quoque huic contigit, rationem insulae ut obtineat Atlantico mari cinctæ. Complures item alij terrarum orbis eadem positura constantes, insulae naturam habent in vniuerso mari sitæ: quod latissimè patet: eorumque nonnulli prægrandes prægrandibus quoque ipsis maribus circumfusis. Hæc author iste. Qui sanè cum plures Mundos, vel certè Antipodum terras indicat reperiri: tum in hoc ipso nostri Orbis situ, alias terras quarum aliquas prægrandes vocat, & orbis statuit, quæ ab Oceano insulae efficiantur. Ut prægrandes istæ Atlantici pelagi insula atque adeò orbis ingenti illi Atlanticae Platonis insula nonnihil fauere videantur. Quin idem Aristoteles (id quod Platoni mirificè videtur fauere) Oceanum Atlanticum ait navigationi ineptum esse, quod submersa quedam insula vadosum mare reddiderit. Neque verò ex Patribus defuerunt, quibus probata esse videretur hæc Platonis historia: nam Tertullianus in Apologetico, cum Ethnicos refelleret, qui suarum cladum causas in Christianos per calumniam referrent, Oro vos (inquit) ante Christi aduentum quantæ clades Orbem & Urbem cæciderunt? Legimus Hierapolim, & Delon, & Rhodon, & Coon insulas multis cum millibus hominum pessam abijisse. Memorat & Plato maiorem Asiae, & Africae terram Atlantico Mari creptam,*

Ficinus & alii quidam Platonici.

Strabo. Plinius. Aristoteles.

Tertullianu

Arnobius .

ptam. Hæc Tertullianus: quem eiusdem calumniæ propulsandæ causa secutus est Arnobius, insulam hanc tanquam minimè dubiam introducens. Quamobrem nisi mendacio pro fide decertare voluerint, quod nefas est suspicari, fatendum est verè extitisse, ac demersam esse insulam istam: cum præsertim cum Nini, Xerxis, Alexandri, & aliorum irruptionibus ac bellis de quibus ambigit nemo, bellum quoque Atlanticum misceat Arnobius: Tertullianus verò cum Hierapoli ac cæteris recitatis insulis, quas obrutas esse constat, obrutam Atlanticam recenset. Quid plura? scribit Plato in Atlantico insulam illam fuisse Herculis freti obiectam: figuramque effecisse Tetragonam, ita tamen ut in longum vergeret in Austrum: addit in ea extitisse montes quosdam supra omnem propè fidem altissimos, solumque uniuersum fuisse miraculum usque felicissimum. Deinde instar multarum insularum fuisse distinctam. Quæ planè omnia de Americis quæ in Atlantico pelago non multò ante nostram ætatem inuenta sunt, constare satis videntur: ut ex Maffei libro 11. de rebus Indicis atque alijs multis intelligi potest: ita ut Atlanticae Platonis Insulae sint Americae: cum præsertim tanta sit harum amplitudo, ut hætenus omni ex parte explorata sit nemini: quod mirificè cum immensitate illa Platonicae Atlantidis conuenit. Hæc habui pro Platone.

Authoris sententia.

Quamquam (ut ingenuè fatear) non possum de huius rei ueritate non magnopere dubitare. Neque hoc contendo, quòd non existimem insulam reperiri potuisse, quæ tam ingentis esset magnitudinis: nam (ut omittam non ab Aristotele solum, uerum etiam ab alijs doctissimis uiris uniuersum terræ globum insulam censeari) amplissima sunt Oceani spatia, & ultra omnem Asiae Lybiaeque latitudinem extenta. Ac propterea licet nonnullis Mathematicis concederetur terram non excedere milliaria uiginti millia, aut etiam ab eodem numero nonnihil distare, haud tamen uerendum esset, ne terræ globus hanc quoque insulam continere potuisset. Neque etiam commoueor, quòd censeam naturæ haud consentire, ut hæc insula ea planè ratione deturbari potuerit ac mergi, quam tradit hinc Plato: quinquam enim (ut deinde dicam latius) magnum portentum arbitror eiusdem terræ motus eluuiionis iniuria insulam istam atque Atticam, hoc est tam distinctas regiones uno eodemque tempore corruiße: atque intermedias terras nihil detrimenti cepisse: immo clades istas nec cognouisse quidem (id enim partim a Platone affirmari, partim ex eius dictis sequi, ostendam post) unam tamen Atlantis insulam, etsi penè immensam, ea potuisse ratione deijci non inficio: cum præsertim apud probatos auctores ac Plinium inter cæteros legamus alicubi recessisse maria, uel repente emeruisse insulas: alibi terras maris impetu fuisse interruptas: insulas rursus continenti adiunctas: multasque denique regiones (id quod rei nostræ imprimis interest) in mare conuersas esse, quas longum esset recensere. Ergo cur tandem uereris (inquies) ne hæc Platonis insula ficta sit & commentitia? Ea in primis de causa, quòd non possum

† Ar. in li. de Mudo ca. 2.

† vide part. com. 35.

possum non molestissimè ferre cum ea historia coniungi, quæ dum assumit tot millia annorum, cum Hebræorum antiquitatibus, hoc est cum testatissima ac certissima ueritate, pugnat. Quod sanè miror non deterruisse nostros homines ab eius approbatione ac defensione: cum præsertim si res accuratius expendatur, tot sese offerant falsitatis indicia & argumenta, quot nostum hic, tum fusiùs post paulò exponemus. Deinde ea quoque ratione adducor, quòd neminem inuenio ex antiquis historicis cui hæc insula cognita fuerit: apud Ptolemæum enim, Solinum, Melam, immo quantumuis aliter scribant Platonici illi, apud Strabonem etiam aliòsque omnes, qui tamen de Oceani insulis egerunt, altum de illa silentium. Vnus Plinius reperitur, qui eius mentionem fecerit. Nam cum de terris ageret in mare permutatis, hanc insulam inter cæteras terras recensuit. Quamquam ex unius Platonis uerbis: sic enim scribit libro 11. capite 11. In totum abstulit terras, primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus; immenso spatio: mox interno quæ uidemus hodie, mersam Acaraniâ Ambrocio sinu, Achaiam Corinthio, Europam Asiâque Propontide & Ponto. Ad hoc perripit mare Leucada, Anthirrium, Hellepontum, Bosphoros duos. Sic Plinius. Quæ ob rem cum accuratissimus hic auctor alium reperireret neminem, qui id assereret: ipsique ipse uerbis hoc protulerit, quibus rem sibi maximè dubiam atque incertam esse ostenderit; mihi sanè uel propter eundem Plinium Platonis assertio falsitatis nomine suspecta est. Nam quòd ad Strabonem pertinet, nec ipse in secundo libro, in quo Foxius & Serranus contendunt huius Insulae mentionem fieri, neque alibi, quòd ego inuenire potuerim; hanc insulam commemorauit: tamen & libro ultimo fusiùs egit de Lybia atque Atlante monte, quo in loco cæteri plerique insulas Oceani referre solent, & in primo ac tertio de fortunatis insulis, de Atlantico pelago, de Gadibus, de quæ insulis quibusdam uicinis. Præterea certum est Christophorum Columbum, qui supra centesimum fermè ætatis nostræ annum Fretum illud traiecit, ingentem quidem graminis copiam offendisse, sic ut prata potiùs quàm mare secare quodammodo uideretur: at limum, scopulos ac uada offendit nulla. Quòd sanè ostendit nullam insulam ibi demersam esse, ac nihil minùs quàm scopulis obstructum atque impeditum esse fretum illud. Deinde (ut ad Platonem redeamus) consimili planè machina egebat Socrates, quam obtenderet ad suam politiam tuendam: ut enim in ea non modò noua quædam, uerum etiam monstruosa protulerat instituta, ita insolentissimis machinationibus Aegyptiarum instar, immo incendijs, eluuiionibus, (dicà liberius) magno æuo, Chaos denique ipso indigebat, in quibus sese immergens, delitesceret totus. Nam quæ hic de eluuiionibus ob cæli conuersiones contingentibus tradit, cum alibi, tum in Ciuili, magno illo æuo tuetur. Denique, uniuersus hic Criticæ sermo, si accuratè expendatur, innumeris penè mendacijs (id quòd nos in sequenti capite disputabimus fusiùs) uidetur refertus: facile itaque est insulam istam merum commentum esse ac fabulam. Et sanè uerissimè affirmare possumus

mus hæc ipsa ferme loca in quibus suam istam insulam collocavit Plato, ut antiquis illis parum admodum perspecta erant & cognita, ita fabularum atque prodigiorum officinas extitisse. Hinc enim beatorum fluxerunt insula; hinc Eliij campi: hinc Gorgones, Hesperides, Dracones: hinc Satyræ: Aegyptæ, semiferique illi homines. Hinc tam multa supra humanam fidem de Radamanto, Minoë, in primis verò de Hercule, atque Atlante narrant: hinc denique sexcenta huiusmodi alia portentosissima commenta profecta sunt. Quamobrem haud mirum esset Platonem ad incognita hæc loca veluti ad monstrorum emporium, officinamque confugisse: ac quem admodum ij qui adulterinum argentum eudere moluntur, abdita inaccessaque loca petunt, sic ipsum ad hanc insulam atque adeò Chimeram eudendam in abdidissimas maris huius regiones sese abdidisse. At verè in Oceano septem illæ insulae reperiuntur, quas tradit Proclus. Reperiuntur, fateor: hæ enim sunt, quas tum Atlantides, tum fortunatas insulas appellarunt antiqui. Quare Plinius etiam, Mela, Solinus, Ptolemæus, Strabo, Diodorus, alique non pauci inter antiquos multa de illis memoriæ prodiderunt: immo antiquiores Aristoteles, Eudoxus, quin Homerus (si Straboni credimus) & alij plurimi, quos Plinius, alique historici citant, eas cognovisse videntur. Tres quoque alias, quas affert Proclus, Mela, clarius autem Plinius attingit, qui ultra fortunatas alias etiam esse memorat: quibus implere fortunatarum numerum possis, dum interdum aliqui sex tantum recensent. Quamquam Atlantis insula, quæ Atlantico monti obiecta est (ut interim Hesperides, quæ in eodem ferme tractu sita sunt, & alias minores omittam, quarum fama non usque adeò certa est ac constans) idem efficere potes. Verum de illa quam *reversatio* vocat Proclus, quamque ab unius illarum insularum incolis tradidit, historici qui extant, ne verbum quidem cum tamen alios verustissimos citent, & mira solertia res illas conquiesierint atque tractarint: disiectas etiã atque in mare commutatas referentes. Neque præter hæc aliud quippiam affirmat author ille de Mundo ad Alexandrum, nisi verisimile esse terras nostras è vestigio obiectas reperiri, idcirco enim huic nostras asserit obversas esse complures insulas, easdemque nonnullas magnas in nostri orbis, vel potius habitabilis huius terræ (sic enim est græcè in his locis citatis omnibus, in quibus interpres orbis nomen usurpans, terræ partes in orbem videtur convertere, atque multos quasi Mundos introducere) Oceano extare: intelligit Albium, Ternam, & huiusmodi alias, quæ verè & ingentes sunt, & in Oceano iacent. Et idcirco idem author paulò post, cum de terrarum orbe paulò distinctius sageret, aiebat. Porro quod aridum est, terram & continentes, insulasque appellamus. Iã Insularum nonnullæ grandes sunt, veluti hæc cuncta habitabilis a nobis iam dicta est, aliaëque quas ingentia maria undis ambiunt circumfluis: aliaë minores notæ & intestinæ. Hæc iste: qui statim minores enumerat & intestinas, quas etiam notas esse dicit: Siciliam videlicet, Sardiniam, & alias nonnullas: tum varijs interim Oceani finibus descriptis, ad externas Oceani insulas redit, quas dixerat ingentibus maribus concludi; easque recenset his verbis. Extra supradictas

vide Stra. l. 1. & 3. Soli. cap. 27. & 60 Mel. l. 2. c. 7. & l. 3. c. 11. Pl. l. 6. c. 31. & 32. & al.

prædictas columnas Oceanus terram sub suis oberrat. Quo ipso in mari insulae duæ sitæ sunt quammaximæ; quas Britannicas appellant, Albium & Ierna: ijs etiam maiores quas commemoravimus, supra Celtas iacentes. Quis tamen ipsis magnitudine nec Taprobane cedit, nec ea, cui Phebol nomen est: illa super Indos posita, situ ad terrarum orbem (*habitabilem terram intellige*) inflexo, hæc ad Arabicum sinum. Sunt etiam non parvæ sed exiguæ circa Britannicas, & Iberiam quæ quasi corona cingunt hunc orbem (*nostram nimirum terram habitabilem*) hominum domicilium, quem superius insulam esse disseruimus. En tibi explicat quæ sint illa terra, siue qui orbis Oceano nostro in hoc situ contenti. Quocirca quem admodum ibi significaverat ex orbibus illis Oceano conclusis, & insulas effectis, quosdam tantum esse prægrandes, reliquos minores, ita hic, quæ prægrandes insulae istae sint, recenset; quæque minores indicat. Quare (ut dicebam) præter terras nostris obiectas nihil ponit quod alij historici non tradiderint. immo de ijs quoque insulis loquitur quæ tunc extabant: quæque etsi permagnaë essent, Platoniam tamen illam uix exigua quadam parte aequabant. Ut propterea ex Aristotele nihil minus habeamus quam Atlanticam istam insulam quam Plato demersam ponit: cum tamen ita diligenter insulas omnes descripserit. Nam quod aliqui scribunt Aristotelem etiam asseruisse Atlanticum Oceanum navigationi in eam evasisse, quòd cum ibi demersa sit insula, vadisum factum sit, id verò apud Aristotelem reperio nusquam. Nam scribit quidem extra columnas brevia ostendi, idque propter lutum (quod etiam minimè consentit cum obruta insula ac vadis ex insula demensione profectis) obrutam verò fuisse Atlantis insulam, quod sciam, nullo modo. Quamquam non mirum id istos de Aristotele venditare, qui tum authorem commentarij de admirandis auditionibus, tum Diodorum Siculum proferunt tanquam eiusdem sententiæ adspulatores: atque hos maxime pro ingenti magnitudine illa. Sed in hoc etiam errant (ac ni valde quidem fallor) gravissimè. Nam author ille auditione octogesima secunda meminit quidem desolata cuiusdam insulae a Carthaginensibus trans Herculeas columnas inuenta: sed quæ tamen distaret a terra plurimum dierum spatium: cum Plato ad columnarum ostium collocatam fuisse velit suam insulam illam. Deinde author hic de magnitudine, quæ rei caput est, nihil: quin sic de ea loquitur, ut non immerito suspiceris haud valde amplam fuisse. immo si cū Platonica illa cõferatur, angustissimã. Denique si diligenter expèdas ea quæ scribit Diodorus lib. ij. & iv. de quibusdã Oceani insulis, cõperies profectò huc nihil minus quã vastissimã illã, atque adeò immensã Platonis insulã, eamque obrutã Oceano significare voluisse. Quamquam dū suspicantur aliqui, eas insulas, quas nos Americas appellamus, esse Atlanticã illã, iã quid hæc de re sentiã aperiendum est. Et quoniam iam antea rationes attuli, quibus istorum opinionem confirmari posse crederem, asseram iam contrarias, statimque diluam superiores. Tamen enim dum isti nihil planè

¶ Scho. Ter. in Apol. nu. 528.

¶ l. 2. met. c. 1. ante fin.

Americas nõ esse Platonis Atlanticam.

asserunt, quo rem usque aded nonam, ne dicam incredibilem, suadeant, eadem facilitate potuisset a nobis refelli ac rejici, qua ab authoribus asseritur, verumtamen quoniam eam nos confirmauimus, perficienda est res vniuersa. Multis autem ipsaemque grauisimis argumentis adductus arbitror Americam nullo modo censendas esse Atlanticam Platonis insulam. Nam primò Atlantica ex Platone (si ei credimus) verissimè fuit insula (describit enim circuitum, & dimensiones) eaque vnica, etsi spiris quibusdam ac zonis, arte tamen elaboratis, alicubi cingeretur Neptunni mons & metropolis, ac tota insula in plagas decem esset distincta. America verò non vna, sed multae insulae sunt, ac fortasse etiam continentem efficiunt: nam ad Septentrionem existimant aliqui cum nostro orbe coniungi. Deinde esto interim Atlantica pluribus insulis constet, quod tamen cum Platone non consentit: esto etiam America constituant non continentem sed varias insulas: tamen si id compertum non sit, at cum affirmet Plato insulas istas fuisse demersas, cur quaso ad eminentes potius atque editas confugiunt, vt Platonis causam tueantur, quàm ad demersas & lacunosas? At enim emerferunt aliquando: quemadmodum alias quoque multas emerfisse legimus. Sed vt omittam id non facile credi posse, nisi coniecturas saltem aliquas proferant, quod tamen minimè faciunt, profectò non bonos Plato inuenit patronos, qui quas ipse insulas deturbat ac sepelit, excavant, ac post decem millia annorum excavant: cum praesertim asserat Plato Atlanticam istam fuisse non pelago solum sed terra ipsa ob terramotum ingentem conuulsam, absortamque. Huc accedit, quòd America non solum non superant Asiam simul & Lybiam, sed ne Asiam quidem fortasse exaquant. Sed & illud valet plurimum ad istos refellendos quod Americae distant ab Herculeo freto (idque vbi viciniores sunt) quinquaginta gradus, hoc est tria millia milliaria. Atlantis verò insula ex Platone breuissimo interuallo: Gades enim (vt mox dicam) aliquam faciebat ipse Atlantis partem. Nam si fingas easdem Americas antequam mergerentur, verè ad Herculis usque fretum fuisse extentas, atque hoc pacto etiam amplitudinis illius fuisse aliquando quam Atlantica affingit Plato: postea tamen eam quae nunc cernitur partem, emerfisse tantum, iam Atlantica figura & situs longè alia fuisset ab ijs quam tradit Plato. Nam voluit quidem Plato extremam Atlanticae oram ad Herculis fretum fuisse positam, quam etiam Gaditicam a Gadiro filio appellauerit Neptunus, sed ea tamen ratione, vt quadrata esset, tamen si vtcunque oblonga: immo ob fossam circum erutam circularem quodammodo fuisse redditam: quod non consentiret Americis si tam longè extenderentur. Denique Brasilijs (sunt autem ij precipui Americarum populi) nonnulla de Noè, etsi tenui auditione, deque diluuiò a patribus accepta referant: id autem omnino indicat, hos ortos esse potius post generale diluuium, cum in varias Mundi partes disseminarentur mortales, ac deinde propter ingentem distantiam sublatum esse commercium, quam post Platonem propagatos esse: nam non tam facilè eorum memoria & cognitio obsoleuisset. Hac contra istos vt minora quadam taceam.

Ex

Ex quibus efficitur contraria argumenta corruere omnia, si illud vnum exceperis quod ex montium altitudine, ac felicitate, quod tamen leuissimam coniecturam efficit; vbertatèque duximus. Nam Atlantica & Americarum similitudo, quam ex figura aliisque huiusmodi colligebamus, si contraria rationes expendantur, deficit plurimum. Et aduersus istos. Tertullianus verò (si me audias) suspectam potius reddit Platoniam historiam istam, quam ei faueat. Nam in libro aduersus Valentianos, vbi Insulam (inquit Feliculam credas tanta tabulata caelorum, nescio vbi: illic Valentianorum Deus ad summas tegulas habitat, visus est quibusdam Atlanticam Platonis insulam deridere: sed clariùs in libro de Pallio, eandem suspectam habere visus est. Vbi, Nulla (inquit) iam Delos, Rhene, Samos, & illa (si non mendax Plato) in Atlantico Lybiam, & Asiam adæquans, quæritur nunc. Quo in loco quoniam res alioquin si vera erat, mirificè illi fauebat, haud sanè cautione illa (si non mendax Plato) usus esset, nisi verisimilem minimè habitam intelligens, mendacis scopulum, atque aded impudentia crimen extimisset. Nam qui Aeon, hoc est (vt ego interpretor) meram atque certissimam fabulam, fabulatorè mæ legunt hoc in loco vbi Turnebus habet Plato, id ipsum quod volumus etiam atque etiam confirmant. Denique cum illis in locis Tertullianus atque Arnobius aduersus Ethnicos, qui nimirum diuinis literis coargui non possunt, disputarent, quid mirum si ad hunc Platonis locum tantisper confugerunt, dum eos proprijs illorum armis, atque ad hominem (vt dicitur) differentes oppugnarent? Certè eodem consilio ac lege Arnobius, etsi pietate illustris, eo ipso in loco decem illa annorum millia ex Platone usurpare non dubitauit dum sic scriberet. Vt ante millia annorum decem insula quæ perhibetur Atlantica Neptuni (sicut Plato demonstrat) magna erumperet vis hominum vt innumeras funditus deleret nationes, nos fuimus causa? quare mendaces refellere mendacis potuere, cum hac interim non ipsi commentarentur, probarènt, sed ab aduersarijs oblata arriperent. Quamobrem non possum non suspicari insulae istius memoriam, quam Proclus ex Marcelli illius historijs, hicque praeterea ex nescio cuius insula incolis, ijque rursus a suis maioribus accepisse dicitur, fuisse ad Platonici commenti exemplar effictam, in quo Critias a Solone eiusdemque historijs, Solon a Saitica vrbis incolis, ij a suis maioribus eam excepisse commemorantur. Vt si ulla vnquam de causa Platonis nostri Diadochos hoc dignus cognomento fuit, ea certè de causa fuerit, quòd fingendi artem, in qua illum excelluisse animaduertat, egregiè sit coniectatus.

Atque ex his facile est ijs respondere, quae postremo loco quærebantur: continentem enim; ad quem ab Atlantica illa insula patere aditum voluit, eam in primis Affricae oram appellat, quae Atlantico pelago est obiecta, ac laeuo Oceani latere alluitur: tum verò reliquas regiones quae Africae continuatae & iunctae sunt. Insulas verò quas in eodem pelago Atlanticae confines posuit, censere potes eas omnes quas Plinius, Solinus, Plato.

Ppp. 2

atque

Ad argumen-
ta & authori-
tates in con-
trariū allatas.

De confini-
bus insulis &
continenti
quae Atlanti-
cae obiectae
Plato.

atque alij plurimi recensent, qui de illius pelagi insulis agunt: sed Gadi-
 tianas praecipue, Fortunatas, & iisdem proximas de quibus nos pauld
 ante. Quamquam cum Plato asseruerit Atlanticam Insulam fuisse si-
 tam in Oceano propè Herculei freti angustias ac magnitudine Asiam,
 Lybiámque superasse, neque aperte explicauerit qua parte eius figura
 magis minusve extenta esset atque porrecta, non facile est diuinare, quas
 animo fingeret suo insulas illi vicinas esse: & an has vellet ante Atlan-
 ticae ruinam fuisse, an potius (vt accuratior ingentis illius chimeræ ra-
 tio haberetur) huius veluti dissipatas quasdam reliquias superesse. Sic
 enim longè latè que in Oceano fuisset extenta: nec tantopere habuisset
 cur astuaret Proclus dum suis illis εἰσοχῆς καὶ ἔξοχῆς interioribus, in qua,
 exterioribusque altitudinibus ac spatijs efficere conatur eius basim haud
 magnopere patuisse. Sed iam ad Critiae disputationem redeamus, qui per
 git in hunc modum.

Partic. iv.

Εν δὲ τῇ Ἀτλαντίδι νή-
 σῳ ἡ μέγιστη καὶ ἡ
 παλαιότερη δὴ ἡ
 μέγιστη καὶ ἡ παλαι-
 οτάτη ἐστὶν ἡ νῆσος,
 πολλὰ δὲ ἄλλα νήσοι
 καὶ περὶ τῆς ἡπείρου.
 ὡς δὲ τὰ τοιαῦτα ἐπὶ
 τῆς ἡπείρου τῆς Διὸς
 ἡμεῖς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου
 καὶ τῆς Ἑλλάδος μέ-
 γιστον ἔχουσα. αὐτὴ δὲ
 ἡ νῆσος ἡμεῖς ἔχουσα
 ἐν ἡ δὴ ἡμεῖς, τὸν τε
 παρ' ἡμῶν καὶ τὸν
 παρ' ὑμῶν τὸν νότον
 καὶ τὸν βορρην, καὶ τὸν
 βορρην καὶ τὸν νότον
 ἔχουσα.

In hac Atlantide insula maxima & admirabilis Ficinus
 potentia extitit Regum, qui toti insule illi, mul-
 tisque alijs & maxima terra continentis parti,
 praterea & his que penes nos sunt, dominaban-
 tur. Siquidem tertia Mundi parti, que Libya di-
 citur, usque ad Aegyptum imperauerunt: Europa
 verò usque ad Tyrrenum mare. Horum vis om-
 nis una collecta, nostram, ò Solon, uestramque re-
 gionem & quicquid intra columnas Herculis con-
 tinebatur inuasit.

In hac ergo Atlantica insula magna & mirabilis con-
 stia erant Regum copia, qua uniuersam quidem illam in-
 sulam, multasque alias, & continentis illius partem ob-
 tinebant. Iam verò ex una quidem parte uniuersa Li-
 bya ad Aegyptum usque, Europa ad usque Hetruriam
 imperabant. Illa itaque Regum in unum collecta vires
 & uestras & nostras, & omnes eas qua intra illius ma-
 ris aditum erant regiones in seruitutem redigere conaban-
 tur.

Ficinus

Non. int.

In hac igitur Atlantis insula magna facta est Regum coniuratio, qui in-
 genti vi atque potentia, tum in insula illa uniuersa, tum in alijs multis do-
 minabantur. immo uerò non his solum, uerum etiam uarijs continentis ip-
 sius partibus imperabant: sic ut hinc totius Lyba usque ad Aegyptum,
 isthinc Europa ad Hetruriam usque potirentur. Cumque illorum copia
 simul conuenissent, omnes nostras regiones & uestras, atque ea etiam loca
 omnia, qua intra maris illius aditum sita sunt, uno impetu in seruitutem
 redigere conabantur.

Comm. iv.

Redit ad institutum Plato; atque praclari illius facti narrationem per-
 sequitur. Primum uerò narrat reges illius insula (decem uerò extitere,
 vt in Critia exponitur fuse) conspirasse inter se omnes: tum uerò exponit
 que ac quanta fuerit eorum potentia, & quam latè terra marique domina-
 rentur: denique subiicit quid efficere molirentur simul atque uniuersa ipso-
 rum copia conuenissent. Qua omnia ipsemet Plato, vt deinde Athenien-
 sium

Benius

sum virtutem, atque res in ipsos Atlantinos fortiter gestas extollere magis
 possit, tum hic breuiter, tum uerò in Atlantico, altius exaggerat, atque
 ante oculos ponit illustrius quam vt vlla declaratione egeant. Atque idcir-
 co etiam statim se ad Atheniensium fortitudinem conuertit celebrandam

Partic. v. his verbis.

Τότε οὐδ' ἰσχυρῶς ὁ Σόλων
 ἢ πλεονεξίας ἢ δυνάμεις εἰς
 ἀπαντας ἀνθρώπους δια-
 φανῆς ἀπέτητε καὶ ἰσχυρῶς
 ἐξέθετο πάντων τὸ ἀπο-
 στασιῶν καὶ ἰσχυρῶς καὶ τε-
 χνῶν ὅσοι καὶ πλεονεξίαν
 τὰ μὲν τῶν Ἑλλήνων ἡγε-
 μένη, τὰ δ' αὐτῆς ἡμετέρας
 οὐδ' ἀνάγκης τῶν ἄλ-
 λων ἀποστάντων, ὅτι τοῖς
 ἐχθροῖς ἀποδομένην κιν-
 δύναι, καὶ ἐπιπέσει μὲν
 τῶν ὀπίσθων, τὸ πλεονεξίαν
 ἀπέσει. τοῖς δ' ἡμῶν δὲ
 δαλομένους, διεκώλυσε δὲ
 λαθῶναι τοὺς ἄλλους,
 ὅσοι καὶ τοιοῦτον ἐν τῶν
 ὄρειν Ἑλλάδος, αὐτοῦ-
 νας ἀπαντας ἢ ἄλλοι-
 ρων.

Tunc uestra ciuitatis virtus in omnes gentes eni-
 tuit. Quae cum omnes magnanimitate bellicisque
 artibus antecelleret, partim una alijs Gracis, par-
 tim sola ceteris deserentibus, extrema discrimina
 subiit, hostesque expugnauit, amicis seruata, vel
 reddita libertate.

Ficinus

Tunc uerò uestra, Solon, ciuitatis potentia prater ceteros
 mortales maximè excelluit robore & virtute, omnes aut è
 animi fortitudine & potentia omnibusque bellicis rationi-
 bus ita superauit, vt ijs hostibus qui irruerant, deuictis,
 trophaea constitueret, erigeretque, cum partim communi ca-
 terorum Gracorum nomine rerum summam obtinisset,
 partim a reliquis gracis destituta, & ad summum pericu-
 lum adducta, in eam necessitatem cogeret ut sui defen-
 dendi priuatum & per se ab illis seiuncta atque separata,
 rationes iniret, eos uerò qui nondum plane domiti erant,
 impediuit quo minus plane subigerentur: alios uerò qui
 intra columnas habitamus amplissimè omnes in liberta-
 tem reuocauit.

Non. int.

Tunc igitur Solon uestra ciuitas virtute ac robore in omnes mortales eni-
 tuit: na ut ipsius copia ceteras omnes animi magnitudine ac militaris scien-
 tia laude superabant, sic decertauit, vt sine reliquos Gracos, quibus in belli
 administratione praerat, haberet adiutores, siue etiam desereretur ab ijs, ex
 irrumpentibus hostibus, vel ipsa necessitate in extremum adducta disci-
 men, trophaea reportarit: eos interim quibus seruitus imminabat omni pe-
 riculo liberans: nos autem qui intra Herculis columnas habitamus, in li-
 bertatem omnes benignissimè vindicans.

Benius

Com. v.

Mira fuit Platonica orationis uis in hostium potentia commemorada:
 sed admirabilior in suorum ciuium virtute atque fortitudine explicanda, qua
 omnino affirmare audet in omnes mortales enituisse. Quamobrem Atheniē-
 sium copias in ingentem illam ac penè innumerabile barbarorum multitudi-
 nem educit, vix exiguis aliorū gracorum praesidijs munitas; immo & inter-
 dum nullis: sic vt vnus vrbs copia ab omnibus socijs derelicta, contra im-
 mensam hostium uim, non intra mœnia, sed aperto Marte dimicarent: idque
 uel in extremo periculo atque discrimine (necessitate nimirum, nō ignauia ac
 culpa) constituta: cum tamen non solum incolumes euasserint; uerum etiam
 hostibus deuictis ac profligatis, insignes triumphos reportarint: quampluri-
 mis interim, qui ab illis in seruitutem redacti fuerant, reddita libertate:
 ceterisque omnibus liberatis, quibus durissima seruitus imminabat: hoc-
 que summa liberalitate atque benignitate.

Υστέρω

Part. VI.

Ἐπεὶ δὲ χεῖρον οἰοῦμαι
ἐξαίσιον καὶ κατακλυσ-
μῶν ἡμετέρας ἡμετέρας
καὶ νυκτὸς χαλεπῆς ἐλ-
δοῦσιν, τό τε παρ' ἡμῶν
μάχμον παῖν, ἀδρόν
ἐδὲ καὶ γῆς, ἢ τε Ατλαν-
τὶς νῆσος, ὡσαύτως καὶ
τῆς θαλάσσης δύσα, ἢ
φανήσῃ.

Posthac ingenti terramotu, iugique diei unius & noctis illuione factum est, ut terra debiscens uestros illos una omnes bellicosos homines absorberet, & Atlantis insula sub vasto gurgite mergeretur. Post autem quum diluuiorum & terramotuum intemperies extitisset, unius noctis & diei spatio omne illud bellicosorum hominum genus in terram absorptum fuit, illaque etiam Atlantica insula maris fluctibus plane obuoluta omnino disparuit.

Ficinus.

Non. int.

Benius.

Posteris uero temporibus terramotibus maximis, atque eluuiionibus confectis, calamitatosissima diei noctisque spatio, tum apud uos bellicosissimum illud hominum genus repente terra demersum est: tum Atlantis insula pelago eodem modo absorpta, ex hominum conspectu euauit.

Comm. VI.

Multa ac magna affirmauerat Plato, quorum nullum monumentum aut vestigium apud ipsos extabat, nulla fama aut suspicio audita erat. Nunc itaque, ne quis illum in tanta rerum nouitate atque insolentia coargueret, ad illud perfugium sese refert, quod iam antea sibi parauerat: ad terramotus nimirum atque eluuiiones; quibus contendit, vel unius diei ac noctis spatio demersos, deletosque fuisse non solum bellicosissimos illos Athenienses, uerum etiam uniuersam Atlantis insulam. Et quanquam simulat se ea de causa ad haec narranda descendere, ut ostendat pelagus illud fuisse aliquando nauigabile (idcirco enim subdit, Quam ob causam in nauigabile pelagus illud propter absorptam insulam limum relictum fuit.) reuera tamen id facit, ut ea omnia quae sermone illo attulerat, praesertim uero priscorum Atheniensium res gestas atque instituta, ueritatis specie aspergeret. Ea uero de causa, ut opinor, affirmat, ὑπέροχον χεῖρον postero inquam tempore id factum esse, ne quis eum mendacij argueret. nam si ingens haec clades utrinque sequuta esset statim post bellum ac uictoriam illam, uix ac ne uix quidem rescire potuissent Aegyptij hanc quam tam distincte narrat Sa cerdos rerum seriem atque rationem. Addit quoque, unius diei ac noctis spatio ingentem hanc cladem esse sequutam, non ut ex tam repentina atque praecipiti terra marisque iniuria intelligeremus neminem in Attica saltem fuisse superstitem (ut enim homines indigenas ibi esse tueretur, coactus est superstites aliquos facere: quanquam ut deinde expiicit cur haec memoriae non tradiderint, aestuat) sed fortasse quoniam ea tempestate constaret unius diei imbres terramotum Athenis attulisse: ac propterea fictam cladem uera quoquo modo similem praestaret introducere. Nam de recenti isto Athenarum terramotu in Atlantico, hocque ipso (ni fallor) consilio, mentionem fecit his uerbis. Primo quidem tunc arcis alia quam nunc erat dispositio. Nunc enim una saltem nox pluuiosa, tenue solum cum liquefisset, terramotum induxit. Et ob id etiam subdidit. Et ante illud Deucalionis exitium, tertia prius illuione fatali. Quanquam non satis uideo, qua tandem ratione (id quod rei caput est) probabile effecerit hanc cladem uno eodemque tempore tam ingentes atque distinctas regiones

regiones vastare potuisse atque demergere: quis enim non miretur, aut potius apertum mendacium esse non intelligat, unius eiusdemque diei ac noctis eluuiionem ac terramotum, & Atlantinos qui intra immensa illa Oceani spatia ad occidentem positi essent, & Athenienses qui interiores Europa partes ad orientem penè incolerēt absorbuisset? Quare omnino uelim ut mihi explicet Ficinus ac ceteri illi qui haec pugnant in historia loco esse habenda, primum an interiectae regiones, quae tot sunt ac tanta, absumptae fuerint, aut la- cessit a clade illa: uel potius, quoniam satis indicat Plato uos Atlantinos & Athenienses fuisse demersos, qua tandem ratione id contigerit. Nisi tamē Natura quippe quae prauideret fore ut Plato hoc maximè prodigio egeret ad suam Rempublicam tuendam, consultò in Platonis gratiam id fecerit. Deinde cur non aliqua tam ingentis ruinae ac portenti memoria & fama percrebuit ac permansit apud Europeos, ac praesertim apud eos qui sunt Atheniensibus finitimi atque propinqui. Denique cur eiusmodi cladem, hoc est admirabilem, ingentem, ac superioribus aetatibus inauditam, tam paucissimis uerbis ac quasi praeteriens retulit, nisi ut ignem malè sopitum ne excitaret, aut machinam illius intuendae aditum quamminimè posset nobis aperiret. tamen si χεῖρον illo ὑπέροχον quo nullum definitum refert cladis illius tēpus, atque uno illo die ac nocte, in quibus tam facile & terramotum & eluuiionem coire uult, ac sic coire, ut Athenienses terra, Atlantini maris ui absorbeantur, non potuit hac etiam ex parte huiusmodi pracludere aditum. Ut propterea ex hoc etiam intelligi possit, ad machinam illam comparandam id quoque pertinere, quemadmodum & iam antea monere coepimus, & infra etiam, quoniam sic res postulat, latius differemus. Sed iam audiamus quam accommodatè his terramotibus atque eluuiionibus Atlanticum illud pelagus intercludat. Nam non est cur in praesentia differamus an ex Physiologiae praecipis atque ratione Plato affirmet terramotui eluuiionem esse consequutam. Haec enim atque alia id genus proprium locum habent in Timæo.

Part. I I X.

Δὶδὲ καὶ νῦν ἀπορον καὶ ἀ-
διεργάτητον γέρονε τὴν
καὶ πέλαγος, πηλὸν καὶ τα-
βερῶδες ἐμποδὼν ὄντος
ὅν ἢ νῆσος ἰσοπένη παρ-
έστο.

Quam ob causam in nauigabile pelagus illud propter absorptam insulam limum relictum fuit. Vnde & illud mare traicere difficile est, quum lutum adhuc copiosum ex insula illius reliquijs remanserit.

Ficinus.

Non. int.

Benius.

Co. I I X.

Hinc pelagi illius impedimentum uult esse nauigantibus ortum quòd ταβερῶδες (id quod non expressit interpres) hoc est haud ita multò post, uel certè paulatim, limum demersa insula ministravit. Id autem (opinor) idcirco affirmat, ut uerisimili studeat: si enim limus impedimento est nauigantibus, ut ipse Plato tanquam exploratum accipit, id certè qui insula demersione factum dicit, conueniens etiam est, ut paulatim factum esse contendat. Hic autem in huius siue historiae, siue fabulae epithome Proclus multa de more fundit estasibus plena: nam cum monuisset hanc historiam ἐν τῷ βλα καὶ ἐν ἀδελφύματι, ad uniuersalia (quae uocant) & exempla rerum esse referendam,

vendam, hocque bellum... ad rerum inquam mundanarum effectum...

Part. I X.

Tα μὲν δὴ ρηθέντα, ὡς Σωκράτης...

Hac o Socrates rerum qua Critias maior a Solone accepta narrabat...

Ficino?

Hac ferè sunt Socrates qua à vetere Critia, ex Solonis auditu commemorata memini.

Non int.

Atque hac, Socrates, est summa eorum qua Critias maior ex Solonis audicione narrabat.

Benius?

Comm. I X.

Concludit Critias, hac qua narravit, eorum esse summam qua Solon a sacerdote illo audita...

Ὁ μὲν ἐβελήδιον...

Ob eam verò causam nihil tunc protuli, quoniam ex diuturna negligentia non satis reminiscebar.

Nolebam tamen è vestigio illud dicere, nam propter temporis longinquitatē non satis expeditè animo succurrebant, cogitavi

νωμολόγησά σοι τὰ δῆπτα...

cogitavi ergo operæpretium esse rem totam primūm cū animo meo reputare...

Neque tamen ea statim aperire uolui: nam, ut a me iandiu antea excepta fuerant, haud occurrebant satis.

Benius?

Cōm. X.

Vbi narrat cur neque hac statim aperire voluisset: neque tamen Socratis mandatis non consensisset...

Iam verò quoniam Critias omnem suæ historiae summam exposuit, ratio locūque nos admonere videtur...

Varia quæstiones ponuntur explicandæ.

interprete sine accurata animaduersione ac disquisitione omitti citra crimen haud possunt hoc loco. Quorum primum ad eluiones pertinet, quæ protulit Aegyptius iste Sacerdos, varias & antiquissimas. Alterum continet ingentem illum annorum numerum, quem vel supra nouè annorum millia huc intrusit. Postremum ad sermonem attinet vniuersè: an nimirum verus sit censendus atque historiæ dignandus nomine: an potius falsus sit, & inter fabulas referendus. Nam quæ hæcenus diximus, insula illius occasione diximus: historiam uerò integram huc referuimus. Hæc itaque quoniam diuinas Hebræorum historias, atque adeò Christianæ veritatis initia labefactare videntur, pro uiridi parte explicare conabor, a primo, quod pertinet ad eluiones, sumens initium.

Gravissimus est autem primus hic locus, omninoque dignus qui peculiari cura ac studio tractetur. Dum enim alij quamplurima illa annorum millia, alij varias cæli conuersiones, easque magnas, nonnulli etiam infinitum (si Deo placet) temporis spatium fingunt, ac non pauci denique reperiuntur qui Hebræorū antiquitates sic interturbant, ac cū profanis miscēt, ut veritas fabularum speciem habere videatur, hi ferè omnes ad Catachlysmos, siue eluiones, tanquam ad firmissimum præsidium, siue (ut uerius dicam) ad errorum latebras confugere solent.

De Generali eluione Moyses.

Berosus.

Terrarum eluiones enumerantur variæ: sed generalis quæ (ut ostendā) prima fuit, una recensetur tantum. De hac præter Moysen meminit Berosus Babilonicus libro 1. antiquitatum; qui rem totam describit Mosi mirificè cōsentiens. aſerit enim eam fuisse peruulgatam illam ac testatam cladē, qua octo hominibus exceptis, vniuersus perijis orbis. De Noë præterea eiuſque uxore ac liberis nominatim uerba facit: de arca quoque, & (ut simpliciter dicā) totam illius eluionis seriem pertexit. Vnum tantum addit, quod ex sacris literis non constat: Noë uidelicet Astrologū fuisse apprimè peritum, aſtorūque scientia præuidisse futurā illam eluionem. Quod an uerū fuerit nec ne, in præsentia non disputo: cū præsertim non neget, immo disertissimis uerbis contendat, illum fuisse eximia prudentiæ atque pietatis; & Ioseph libro 1. Iudaicū antiquitatū capite xii. eundem Noë, quem iam antea excellenti pietate ornauerat, scribat etiā aſtorum cognitione excelluisse. A quo fortasse non multum abfuisse suspicaris Philonem libro 1. antiquitatum, dum Lamech ipsius Noë parentem futurā illam ruinam præuidisse testatur; & idcirco filium (id quod in sacris quoque literis legimus) a requie quā allaturus esset terræ, accepto nomine, Noach appellasse. Quanquam cum Lamech eodem Philone teste sic prædiceret terrarū cladem, ut affirmaret eam propter hominum iniquitatem euēturam, sensisse uidetur Philo id illum diuino aſflatu spiritu potius quam siderum notatione percepisse. Sed & eiusdem eluionis mentio fit a Manethone Aegyptio in libro de Regibus Aegyptiorum, qui diluuium maximum hoc appellat: traditque ab alijs etiam ante Berosum literis fuisse consignatum. Metastenes quoque Persa libro de iudicio temporum & annalium Persicorum luculenter de hac meminit clade, uocatque eam inundationem terrarum. Atque eodem planè nomine descripsit

Manethon.

Metastenes.

scripsit eam Xenophon de quo supra loquuti sumus: nouemque integros menses durasse tradidit. Archilochus, etiam in libro de temporibus apertè eam memoriæ consignauit, ac Mosi quem antiquissimum historicum appellat, profert testimonium. Idem fecit, eodem Archilocho teste, Mnesus Phœnix Damascenus libro xvij. historiarum. Idem M. Porcius Cato in libris originū, qui de eiusmodi eluione, quam vniuersum orbem terrarum inundasse dicit, Caldæos, Phœnicæque mirificè inter se conuenire testatur: additque, hæc exacta, humo que exiccato, homines in Scythia primum apparuisse, indeque humanum genus propagatum, & in cæteras terras diductum esse. Idem Hieronymus Aegyptius, referente Iosepho libro primo antiquitatum Iudaicarum capite V. Idē Nicolaus Damascenus & Eupolmus qui referente Alexandro in libro de Iudaica historia, & Eusebio libro ix. de præparatione euangelica capite iv. cum de Babilone Vrbe loqueretur, Vrbs (inquit) Babilon ab his condita primum fuit, qui a diluio euaserunt. Idem mihi Iosephi, Philonis, atque Hebræorum omnium consensu confirmatur. Quibus omnibus omnium Christianorum suffragia accesserunt. Quin etiam Plinius libro quinto, capite xij. Pomponius Mela libro primo, capite xi. & Solinus capite xxxv. cum de antiquitate Ioppe Phœnicæ oppidi loquuntur, hoc toto terrarum Orbe antiquissimum esse ea ratione ostendunt, quod ante terrarum eluionem conditum sit. Eluionem uerò Noëtica sine dubio intelligunt, tum quia appellant eam eluionem terrarum, quod nominationis genus Noëtica tantum conueniebat (cæteræ enim quæ commemorabantur, in certa aliqua ac definita terra parte cōtigisse dicebantur) eidemque soli ex Beroſo, atque omnibus quos citauimus, tribuebatur: tū quia cum ante Ogygem Atticæ Regem et Deucalionem, innumera ferè alia oppida exitissent, frigida omnino fuisset horum ratio ad ostendendum Ioppe orbe toto antiquissimam fuisse urbem, si de Attici Ogygis aut Deucalionis eluione potius quam de Noëtica locuti essent: tum denique quod Deucalionis & Ogygis diluuium non attigerunt Phœniciam, quam tamen Noëticum demersit: ac propterea Ioppe incolæ, qui talia (ut Plinius significat) de hoc uulgabant oppido, Noëtica illuionem intelligerent necesse est. Nec fortasse Varro aliud diluuium significauit nisi Noëticum, dum Ogygis diluuium (ut testatur B. Augustinus libro xvij. de Ciuitate Dei capite viij.) nihil agnoscit antiquius: nam nō de eo Ogyge uidetur loqui, qui (ut dicam postea) ad primi differentiam tum secundus tum Atticus est appellatus, sed de primo, qui prius dictus est, & ut apertè constabit infra, fuit Noë. Quamobrem Fabius pictor qui ab aurea ætate historia suæ ducit initium, illam scribit cœpiſse sub Ogyge, annis circiter ducentis & quinquaginta ante Ninum: Xenophonemque, ac cæteros ueteres historicos testes producit; qui sanè tum præscum Ogygem antiquissimum faciunt, ac sub eo uolunt contigisse primam terrarum inundationem: tum Noë ducentis planè ac quadraginta nouem annis ante Ninum uixisse referunt. His addi possunt græci authores Abydenus & Alexander Polyhistor quorum priorem de hac ipsa eluione loquentem citat Eusebius libro ix. de præparatione euangelica capite iv. posteriorem

Xenophon.

Archilochus.

Mnesus.

Porcius Cato

Hieronymus

Aegyptius.

Eupolmus.

Nicolaus Da

mascenus.

Ioseph, Philo.

Hebræi Chri

tianique plu

rimi.

Plinius.

Mela, Soli

nius.

Varrō.

Abydenus.

Alexander.

Cyrillus libro primo contra Iulianum sub initio, ac propterea hac in re a Beato Augustino nescio quo pacto dissentire cogor: qui loco paulò ante citato. Nulla (inquit) græca uel latina gentium historia meminit de diluuiò Moïsi. Nam licet de hac eluuiòne barbari inprimis scripserint, sic ut Ioseph libro primo Iudaicarum antiquitatum capite quinto affirmet de Diluuiò & Arca, omnes barbarorum historias mentionem fecisse, remque Berosi, & aliorum quorundam barbarorum firmet testimonio; veruntamen ex authoribus quos protulimus supra, nonnulli Græci sunt, nonnulli etiam Latini: ac Philo inter ceteros, etsi Iuæus fuerit religione, patria tamen extitit Alexandrinus: & quod hîc maximè refert, græcè scripsit. Neque verò inter citatos authores Methastenes, Xenophon, & Archilocus hanc interturbant veritatem, dum primam ac generalem terrarum eluuiònem non sub Noè, sed sub Ogyge contigisse dicunt. Nam ij authores dum generalem illam terrarum eluuiònem describunt, Berosi testimonio vtuntur, atque omnia ferè ex eo desumunt. Quamobrem cum hîc affirmauerit generalem eluuiònem sub Noè contigisse, illi Ogygis nomine præter Noè intelligere neminem possunt. Quare Archilocus anno centesimo tricentesimo primo ab Ogyge illo scribit regnasse Saturnum Nini auum, ac Moïsi literis de eo constare. Hæc verò tum ex Moÿse tum ex Beroso in vno Noè cadunt. Neque mirum videri debet Noè Ogygem fuisse dictum ab ijs, nam Aegyptij ac Græci alijs nominibus efferebant eos quam Armeni atque Hebræi. Quare ut Nembrot vocauerit Saturnum, Belum verò eius filium dixere Iouem, sic auum Beli Noa appellauerunt Ogygem. Atque hî sunt etiam quos interdum isti tres Deos nuncupauerunt. Quin Noa, vt ex † Beroso constat, Ianus etiam vocatus est. Ac Porcius Cato inter principes Deos numerat Ianum, Camensem, & Saturnum. Quid plura? Berosus in fine libri secundi monet primum Ogygem fuisse ipsum Noa: docetque Ogygisum sagam nominatum esse, scilicet sacrorum Pontificem: docuerat enim (vt deinde idem Berosus tradit libro III.) Theologiam & sacros ritus, vnde etiam Saga, idest Sacerdos & Pontifex dictus est. Immo verò eundem Olybama & Arsa (quibus etiam nominibus exadificauerant Vrbes) Cælum inquam & Solem vocauerunt: quòd scilicet astrorum motus docuisset: annuumque ad Solis cursum distinxisset: vbi etiam non dubitarunt illum Chaos, semen Mundi, patrèmq; Deorum maiorum & minorum dicere: ea mirum de causa, quòd ex ipso renatum esset atque instauratum humanum genus. Vt propterea dubitari non possit quin primus Ogyges fuerit Noè: ac proinde prima terrarum eluuiò Noëtica (vt dicebam) extiterit. Hæc de Noëtico diluuiò extant testimonia, quæ illud omnium antiquissimum esse declarant. Vt omittam Brasiliòs, qui & ipsi (vt alio in loco monui) de Noè & Diluuiò quaedam commemorant a maioribus suis quasi per manus consignata. Nam si quis interim

† eorum

† vide Vol. 1. 14. post in. Lud. vi. l. 5. de traden. disciplina. Blad. in Ita. Canuml. 2. de loc. Theo. logici. Vergar. a li. bello de octo 99. Pere. in Da. Poss. in Bib. † vide Ioa. Lucidum. Driedonem. Michaellem Medin. v. a. leriù Anse. Nauclerù. Syxtiù San. Hier. Bard. Camald. in Cronolog. et alios multos

† eorum auctoritate commoueat, qui ex recitatis authoribus nonnullos, ac Berosum maximè quo vsi sumus, adulterinos ac supposititios esse suspicantur; ijs sanè primùm authores graues obijcere † possem, quibus is qui nunc extat Berosus, ac ceteri qui cum eò ab Annio editi sunt, non spurij visi sunt & adulterini, sed germani ac veri. Deinde fateor me ijs debere qui veritatis studio hanc excitarunt controuersiam: in qua etiam, vbi opus fuerit, eorundem coniecturas expendam, & prout ratio tulerit, vel refellam, vel sequar: veruntamen in presentia laborem hunc mihi non necessarium non est cur aggrediar. quæ enim ex Beroso & ceteris illis antiquioribus historicis attuli de diluuiò, non tam ex ijs quæ nunc extant fragmentis prolata esse profiteor, quam ex antiquissimis ac minimè dubijs, quibus Iosephus, Eusebius, Hieronymus, Cyrillus, Clemens, atque alij vsi sunt. ij enim plerisque ex authoribus, quos paulò ante recitauimus, ac Berosum inprimis testem faciunt dum scribunt Noëticum diluuium primum omnium ac generale fuisse. Hinc grauiissimus author, & antiquitatum scientissimus Beatus Hieronymus in commentarijs de locis Hebraicis, cum in arce & diluuij sermonem incidisset, hæc intulit uerba. Arcæ huius & diluuij omnes qui barbaras scripsere historias recitantur: quorum unus est Berosus Caldæus, qui super diluuiò referens, hæc loquutus est. Dicitur huius nauis in Armenia propter montem Carduenorum pars aliqua permanere: & quosdam bitumen ex ea auellentes circumferre: quo utuntur uel maximè hî qui lustrantur, & se expiant. Hæc Hieronymus, quæ in nostro Beroso verè reperiuntur: quanquam propter interpretum varietatem non iisdem planè verbis. Ac sin minus reperirentur, satis etiam, vt dicebam, verus Berosus nobis faueret propter Hieronymi testimonium: qui etiam (quod mirificè confirmat ea penè omnia quæ hæcenus de Noëtico diluuiò ex Hieronymo Aegyptio & alijs multis diximus) hæc quoque subdit statim. Sed & Hieronymus Aegyptius, qui antiquitates Phœnicum conscripsit: & Mnaseas, & multi alij, Nicolaus quoque Damascenus in xcvi. libro refert; Est in Armenia super Myniadem mons nomine Bearis: ad quem multos in diluuiò confugisse autumant: ibique saluos esse. Alios verò in arcæ alueo supernatantes, ad eius verticem superuenisse: & vsque ad multas ætates ligna arcæ monstrari solita: quos quidem ego puto non esse alios nisi eos quos Moÿses legifer Iudæorum in suis voluminibus edidit. Hæc isti ex Hieronymo scripta reliquerunt de diluuiò Noëtico: qui sanè omnes, si vnum exceperis (id nimirum quod Damascenus de ijs affirmat quos in Bearim montem profugisse ait) cùm Moÿse ac veritate ipsa planè consentiunt. Consimilia & plura habet Eusebius libro ix. de praeparatione capite 17. Iosephus libro i. Iudaicæ antiquitatis capite 7. & alij multi. De quibus, quoniam in re aperta versamus, in presentia hæc satis.

Post hæc verò eluuiònem, quæ solam generalem fuisse tot authores testantur,

De alijs quibusdã celeberrimis eluuiòibus.

tur, alia etiam eaque insignes a scriptoribus memorantur: quarum altera in Attica facta est, sub Ogyge eius rege: qui Xenophonte teste, ad patri Ogygis differentiam, sub quo prima & generalis inundatio facta est, tum Atticus, tum secundus est appellatus. Hoc autem diluuium Eusebius libro x. de preparatione euangelica capite ultimo, Iulius Afer libro iij. annalium, & Solinus capite xxxvij. contendunt, ac multorum testimonio confirmant, fuisse mille & viginti annos ante primam Olympiadem, hoc est mille & quadraginta annos ante Romam conditam: quod tempus ex quibusdam incidit in annum lxxxv. Iacob Patriarcha, & fuit post diluuium Noëticum pxxxvij. annis: quanquam ex Beroso pl x. Nam contigit anno xxxij. Belochi, qui fuit decimus Rex Babiloniae: & regnare coepit cxxx. anno post erectum Babiloniae imperium: hoc autem erectum est anno cxxx. a salute aquarum: ita ut ex Beroso (si recte annorum rationem subduxi) haud contigerit pxxxvij. anno post salutem aquarum, sed (ut dicebam) pl x. sed hoc exiguum est discrimen: cum praesertim hoc diluuium, nisi dicatur duobus mensibus tantum durasse, quemadmodum testatur Xenophon, tamen per ducentos ferme annos incultam reliquerit regionem.

Sed & inter haec duo diluuii, aliud, quanquam minus celebre, interiectum fuit, quod contigit in Aegypto ex inundatione Nili, Herculis & Promethei tempore: de quo alius qui scribat, nisi Xenophon, qui tradit integro mense durasse, non occurrit in praesentia: nisi tamen proferas, qui obscure satis idem subindicare visus est. Diodorum Siculum. Nam Strabo libro xvij. scribit quidem Nilum non semel paulo uberius inundasse ac vastasse Aegyptum: ut de hac celebriori eluuiione sigillatim nihil scriptum reliquit.

Quarta eluuiio secuta est sub Deucalione, Thessaliamque sic demersit: ut ibi extincti sint omnes praeter paucos quosdam siue in summis montibus cladem euaserint: siue ratibus exceperit eos Deucalion. Contigit autem ex Solino capite xvij. sexcentis annis post eluuiionem Ogygis: sed ex Clemente Alexandrino libro i. Stromatum centum & triginta quatuor tantum. ex Eusebio tamen in Cronica, & Orofio libro i. ducentis ac sexaginta. Et hi posteriores sine dubio proximè ueritati accesserunt: nam Xenophon scribit Deucalionem ortum esse anno secundo Spheri (fuit autem hic quintus decimus Rex Assyriae) & octogesimo suae aetatis anno uidiße Thessaliam demersam: hic autem annus ex Beroso incidit in trigesimum tertium Spareti, qui fuit Decimus septimus Rex Assyriorum: & uerè (ut ex eodem intelligitur in Spareti uita) octoginta duos annos antecessit Thessaliae diluuiio. Quamobrem cum ex Beroso a Noëtica eluuiione usque ad secundum Spheri annum ipsiusque Deucalionis ortum septingentesimo octesimo secundo a salute aquarum: ac proinde etiam cum Ogygium acciderit (ut uidimus paulo ante) quingentis sexaginta annis post Noëticum, Deucalionem secutum est post Ogygium uicesimo secundo

† l. i. contra
Iulianum
non procul
ab initio.

secundo anno supra ducentesimo. Et facile non absuit a tempore Moysi ut notauit Beatus Cyrillus: cui mirifice consensit Xenophon, qui ut dixi a generali terrarum eluuiione ad ortum Deucalionis computat septingentos annos: ab ortu ad eius diluuium octoginta duos: quod ferme tempus sacrae literae fluxisse testantur inter Noëticum diluuium & Moysen. Et propterea etiam uerissimum esse intelligitur quod scribit Orofius: nimirum hoc tempore contigisse simul Deucalionis Diluuium, Phaëtonis incendium, & Aegypti plagas: nam Berosus etiam in uita Spareti testatur, eodem tempore & diluuium Deucalionis, & incendium Phaëtonis secutum esse. Ac propterea cum Moses eodem tempore uigeret in Aegypto, rectè sequitur has tres calamitates per idem ferme tempus contigisse.

His quatuor celeberrimis diluuijs tum quintū addi potest, quod Pharonicum dictum est, & accidit sub Protheo Aegypto in raptu Helenae: ut idem Xenophon testatus est: tum caeterae iungi possunt aquarum clades, quas posterioribus temporibus varias terras deuastasse, aut etiam mergisse Plinius inter caeteros scriptum reliquit. Haec sunt celebres quae ante Platonem fuere eluuiiones, haec earum tempora & antiquitates omnium seculorum ac gentium (si tamen uanissimam Aegyptiorum nationem exceperis) historijs ac consensione firmatae.

Iam uerò (ut ad illud nostra recurrat oratio, cuius gratia huiusmodi disputationem suscepimus) prodeat Aegyptius iste Sacerdos, eiusdemque auditor Solò, immo Plato ipse, hoc est mirificus fingendi artifex, prodeat, qui eluuiiones istas tam ingentes ac uarias, & non modò supra Noëtica, uerum etiam supra nouem ferme annorum millia uendidat: ac si ullas habet, uel coniecturas & monumenta, unde in hanc suspicionem inducatur, uel denique scriptorum auctoritatem, quibus id confirmare possit, proferat. At hoc extat in Aegyptiorum monumentis. Ergo iam quæro, si Attica terra motu illo ingenti concussa, statimque eluuiione demersa est, cur pauci illi, quos in montibus superstites fuisse, ac deinde Atticum genus, emergentemque terram instaurasse dicis, non consignerunt posterorum memoriae tam ingentem ruinam ac cladem, nec effecerunt ut ad posteros quasi per manus istius eluuiionis fama traderetur? At (inquit) montani erant superstites illi, rudes, literarumque in primis ignari, ac denique tolerandae uitae causa maioribus laboribus ac curis distenti, quàm ut animum adijcere possent ad haec posterorum memoriae consignanda. O frigidam excusationem ac priore commento dignam. Et sanè illud unum restabat, ut eos intelligètia quoque, memoria, sermone, ore denique ipso priuaret: sic enim commodius rem peregisset. Quis enim fieri potuit, ut homines cum essent, filijs ac nepotibus tantam cladem non commemorarent: non ex squalore ac uastitate terrarum eam patefecerent: non sexcentis ruinis atque monumentis antiquitatum confirmarent? quis tandem ita rusticus atque imperitus morum, quis uel occupatissimus motanus id praestare

Iam Solonis historia quod pertinet ad eluuiiones refellitur tanquam fabula.

non

non potuisset? Verum & illud est absurdius, quod huius eluuiōnis, ac rerum imprimis ab Atheniensibus illis gestarum rationem, tempus ac seriē tradit in Atlantico: ibidemque antiquissima Attica situm, naturam, statumque omnem describit, vel leuissimis in rebus insistens, atque hac omnia Solonem ab Aegyptijs accepisse vult: at Aegyptij cum iam alia esset Atticae terra facies, alius gentium, morum, rerum denique omnium status, quo pacto res illas priores discere potuerunt nisi ab ipsis Atticis cognouerunt? Hos autem quis credat hac tam diligenter communicasse cum exteris gentibus, & tamen posteros suos earum planè ignaros reliquisse? Huc accedit quod cum tot sapientes, inque plerique Athenienses ac Graeci illuc nauigarent, mirum omnino est, atque adeò incredibile vnum Solonem cognouisse illa: ceteros verò qui de Aegyptijs, deque Atticis tam multa & sciscitati sunt & scripserunt, ne leuissimam quidem huius rei famam audiuisse. Sed ut veniam ad alteram fabulae istius partem, quid de Aegyptijs & Atlantinis dicam? Qui enim rescire Aegyptij potuerunt Atlantinos fuisse demersos, si haud peruium erat iter, ut ipsemet Solon dicitabat? At iter non statim, sed sensim est interclusum, cerno paulatim subsidente. Interim igitur a quibus priorem eorum locorum faciem ac statum, totiusque commutationis rationē tam exquisitè acciperunt, cum ibi superesset nemo? Sed diceret fortasse Aegyptios, ut erant studiosissimi antiquitatum, vel etiam (si Deo placet) demersionis illius praescij, antea in eius insula descriptione diligenter insudasse: atque inde etiam totius demersionis atque commutationis rationem cognouisse. Sed esto. At quo pacto fieri potuit, ut cum Attici ab Atlantinis tam ingenti terrae marisque interuallo disiuncti essent, eodem terramotu concuterentur: eadem mergerentur eluuiōne (ita enim affirmavit aperte) cum tot gentes interim media ac finitima nihil non modò detrimenti caperent, sed ne illa sentiret quidem? Profectò dum hac aliaque huiusmodi tam miris cum Atheniensium laudibus coniunxit, atque singulari quadam eloquentia ornauit, potuerunt fortasse Atheniensibus ipsis quoquo modo probari. Verum ceteris qui minimè iurarint in eius verba, sed rationum momentis rem velint expendere, nunquam opinor, probabuntur: cum praesertim ostensum sit ea etiam quae de insula illa Atlantinarum, alijsque huiusmodi nonnullis ex eadem historia cum eluuiōibus istis fluxerunt, esse commentitia, atque mendacis plena. Quamobrem tum ex his, tum ex alijs multis, quibus non multò post historiam istam in vniuersum merum commentum fuisse ostendimus, facile est animaduertere huiusmodi eluuiōnes fuisse a Platone excogitatas, ut haberet quò aliquo pacto confugeret, si quis Atlantinarum atque Atheniensium illorum antiquitates ex historijs redarguere conaretur. Et idcirco etiam nihil est quod in praesentia de caelestibus illis conuersionibus quas hic introducit Sacerdos iste veluti eluuiōnum causas, aut de magno illo aeuo seu potius diuerticulo, disseramus, ad quod cum alibi, tum praesertim in Ciuili confugiebat, dum nescio quam caeli reuolutionem seu conuersionem fingeret ante hoc tempus sexaginta sex annorum millibus exactam. Nam praeterquam quod ista facilius enunciantur a Platone quam demonstrantur

ratione

ratione, quò ad aeuum istud attinent, nihil faciunt ad has eluuiōnes tuendas quas posteriore seculo ponit: quod autem interest conuersionum illarum, haud sanè praesentis sunt temporis & instituti. Res enim esset reuocanda ad Astrologia decreta: videndumque esset an accessus vllus astrorum, aut caelestium corporum conuersio fieri possit, vnde totius Mundi, aut etiam certae illius partis sequatur eluuiō & clades. Sed hoc quoniam, veluti monuimus supra, est non modò Academicorum, verum etiam Peripateticorum per fugium ad tot annorum millia, siue etiam ad Mundi aeternitatem statuendam; fortasse in Timaei progressu considerabimus opportunius: vbi etiam videbimus quae sint tandem eorum rationes, qui de diluuijs, deque huiusmodi alijs tam multa scripserunt. Nam quae hactenus scripsimus aduersus has eluuiōnes, satis hoc loco videri possunt.

Nunc ad secundam quaestionem venio, quae ad nouem illa annorum millia pertinet. Haec autem non in Timaeo solum protulit, vbi sacerdos ille referebat a priscis Atheniensibus usque ad Solonem nouem mille annos fluxisse: verum etiam in Atlantico: in quo affirmabat Critias nouem mille annorum spatium fuisse interiectum inter Solonis aetatem & bellum illud quod prisci Athenienses gesserant cum Atlantinis. Quod quantopere cum veritate Christiana pugnet (si solares annos intelligas) nemo est qui non uideat. Hic itaque agendum esset primum de uarietate annorum, quibus cum antiquorum multi utebantur, tum praesertim Aegyptij: a quibus uult Plato manasse sermonem istum. Deinde uidendum esset an Plato uerè de annis confectis ad Solis cursum, an de alio genere annorum loquutus sit: & si de illis, quibus tandem aut rationibus, aut scriptorum auctoritatibus, aut coniecturis suam munierit opinionem. Denique demonstranda esset falsitas, atque falsitatis etiam occasio (si fieri possit) detegenda. Quod ad primum attinet, nihil est cur multum hoc tempore immoremur. Nam legi potest hac in re Solinus capite III. ubi tradit quibus annis uterentur Arcades, quibus Aegyptij, quibus etiam Acaeanes, quibus Lauinij apud Italos, & quanta denique uarietate usurparent eos Romani. Legi quoque potest in eandem sententiam Plinius libro VII. capite XI. Macrobius libro II. in somnium Scipionis capite I. & Saturnaliorum libro I. capite xij. (quanquam quod attinet ad Aegyptios mirè dissentit a ceteris) & (ut alios taceam) Xenophon, ex quo sanè de hoc ipso annorum usu multa retulimus supra in libro VII. praesertim quod pertinet ad Aegyptios, (hoc enim nostri instituti intererat) ostendimus enim apud ipsos miram fuisse annorum uarietatem: ita ut sepius mensuratio spatium annos definirent: bimestri aliquando; trimestri etiam interdum, nonnunquam etiam quadrimestri, ac saepe denique integro Solis ipsius cursu: atque ibidem etiam (id quod hic secundo loco querebatur) declarauimus Platonem uulgatum anni spatium, solare inquam usurpasse: nam ut omittam uerisimile haud esse, ut cum hac Graecis & narraret Solon & testaretur Plato, anni nomine aliam notionem usurparint praeter uulgatam ac tritam, neque Graecos ueluti pueros propter antiquitatem

R r r

ignora-

Eadem historia refellitur tanquam fabula quod attinet ad nouem illa annorum millia.

† part. 23.

ignorationem notare, neque Aegyptios veluti rerum vetustatis præ cæteris gentibus gnaros commendare potuisset: nisi temporum seriem solaribus annis atque vulgatis interstitiis metitus esset: immo verò pueriliter fuisse lapsus Plato: cum certum esset Cecropem, Deucalionem, Phoroneum, atque huiusmodi alios, a quibus Græcorum antiquitatum originem petebat Solon, supra nouem mille annos floruisse, si ipsi anni mensuris spatijs conficiantur. Nam si bimestre, aut aliud huiusmodi interstitium intellexisse fingas, hoc præterquã quod & vix aliquando reperias apud Aegyptios fuisse retentum (quod de menstruo affirmare non possumus) ad Græcos veluti pueros notandos haud satis accommodatum fuisse. Quamobrẽ cũ Aegyptij reuera se antiquissimos profiterentur, ac tot millia annorum antiquitates iactarent, (id enim Berosus, Plinius, Strabo, & alij testantur plurimi) Plato (ut ego quidem existimo) se libentissimè accommodauit illorum opinioni, vt inde rei benè gerendæ occasionẽ arripere, ac machinã quã moliebatur, ueluti in scenã tandẽ produceret. Quamobrẽ (vt alterã secundã huius questionis partẽ expediãmus) videndum est quas tandẽ rationes habuerit, quibus sententiã suaderet suã. Sed neque in hoc diu erit laborandum: nã si frigidũ illud ac planè cõmentitiũ Aegyptiorũ testimoniũ exceperis, nihil habet quod proferat: semper enim tũ in Timæo tũ in Atlantico in historia illa delitescit. Quare iisdẽ planè argumentis vrgeri potest, quibus paulò ante redarguimus ac refutauimus eluuiõnes illas. Dũ enim petimus, vt vel scriptores, vel monumenta, vel rationes denique aut coniecturas afferat tantarũ rerũ, ac tã ingentis uetustatis: atque ille, quoniã omnium gentium uoces atque historias refragari sensit, eluuiõnes obtendit, unde deleta sint omnia, nos si eluuiõnes illas meritò improbauimus, ac falsitatis notauimus, ingentẽ etiã islorũ annorũ numerũ euertimus. In quã sententiã eò magis venire cogimur quòd ex Beroso, aliisque multis (ut alibi docuimus) cõstat Aegypti regionẽ incolã cæptã esse post annũ ceterisimũ tricesimũ ab eluuiõne Mũdi. Scribunt enim isti Eam Noẽ filium cæpisse primũ ibi gẽtes propagare: immo & in eas terras colonias deduxisse. Tũ uerò eiusdẽ filium Misraim nomen illis imposuisse a proprio nomine. Nã idcirco ab Hebræis Aegyptus appellatur Misraim, Aegyptij uerò Misraïma. Vt propterea uix exigua eorũ annorũ partẽ sibi arrogare possint Aegyptij. Id quod de Atheniensibus etiã certũ est: nã a Iano Iapeti filio Ionia & Hellades profecti sunt: ac multò post ab altero Iapeti filio Elisa Aeoliũ, ab altero uerò cui Cethin nomẽ erat, Cypriũ (quãquã de hoc postremo non inter omnes cõstat) cæteri que maritimi Græciã populi orti sint ferè omnes. Vt propterea tã ingēs annorũ numerus ex eodẽ ueluti fonte manarit, ex quo fluxerũt eluuiõnes illæ. idque totũ ad politica illa dogmata egregijs illis Atheniensibus affingẽda, Socraticãque politiã tuendã. Nã Arnobius, Tertullianus, & si qui alij sunt ex Ecclesiã patribus qui hæc annorũ millianõ ueluti commentitia usurpasse uisi sint, profectũ el existimarunt hosce annos non ad Solis cursum, sed longè breuioribus spatijs confatos fuisse, uel certè eò planè consilio id fecerunt quòd mox aperiam.

Et cetera

Etenim Arnobius instituerat disputationem aduersus gentes, atque earum in Christianos calumnias refellebat. id autem efficere haud poterat diuinarum literarum historijs, quibus Ethnici fidem præstabant nullam. Ergo ipsorummet armis illos aggreditur. nam cum augustissimum apud illos haberetur Platonis testimoniũ, illud ipsum usurpat ad ostendendum præsentẽs clades ac calamitates in Christianam religionem non nisi per calumniam ac mendacium referri, quare sic scribit. Nam quod nobis obiectare consuectis bellorum frequentium causas, vastationes urbium, Germanorum & Scythicas irruptiones, cum pace hoc uestra & cum bona ueniã dixerim: quale sit istud quod dicitur, calumniarum libidine non uideatis. Vt ante millia annorum decem, ab insula quã perhibetur Atlantica Neptuni (sicut Plato demonstrat) magna erumperet vis hominum, vt innumeras funditus deleret atque extingueret nationes, nos fuimus causa, vt inter Assyrios & Bactrianos Nino quondam Zoroastreque ductoribus non tantum ferro dimicaretur & uiribus, uerum etiam Magicis & Caldæorum reconditis disciplinis, inuidia nostra hæc fuit? vt Helena Dijs ducibus atque impulsoribus rapta, & suis esset dirum, & uenturis temporibus fatum, religionis nostræ attributum est crimini? vt ille immanis Xerxes mare terris immitteret, & gressibus maria transiret, nostri nominis effectum est iniuria: vt ex Macedonia finibus vnus exortus adolescens orientis regna & populos captiuitate & seruitio subiugaret, nos fecimus atque excitauimus causas: vt modò Romani, uelut aliquod flumen aut torrens, cunctas submergerent atque obruerent nationes, nos uidelicet numina precipitauimus in furorem? Quod si hominum nullus, qui quæ dudum gesta sunt, nostris audeat temporibus imputare, quemadmodum possumus miseriarum esse præsentium causæ, cum noui fiat nihil, sed sint omnia uetera, & nullis antiquitatibus inaudita. Hæc Arnobius. Vbi non approbat Platonis historiam, sed eam rei benè gerendæ causa arripit tantum quòd esset aduersarijs probatissima. Nam eam hac ratione sumere ideo licuit, quòd ad refellendum aduersariorum errorem atque calumniam alium eorundem aduersariorum errorem afferre, (vt in argumentatione ad hominem fieri solet) non modò reprehendi non solet, sed laudari. Atque eodem consilio, & artificio tum Helenã Dijs impulsoribus ac ducibus raptam esse sumebat in ijs ipsis uerbis: tum paulò ante, (vt aliam mittam exempla, quæ apud hunc authorem sunt multa) Mũdi exustionem ac dissolutionem obijciebat illis, cum diceret. Quando Mundus incensus in fauillas & cineres dissolutus est? non ante nos? ubi uel Stoicorum sententiã, uel potiùs Phaëthontis incendiũ quo Græci, Platone ipso teste, non exiguam terrarum partem, sed Mundum conflagrasse dicebant, ad eorundem aduersariorum coarguendum mendacium, usurpauit alacriter. Atque eodem ferè modo Tertullianus, cum ipse etiam Ethnicos argueret. Quamquam paulò adhuc cautiùs quàm Arnobius, sic enim locum illum usurpauit, vt eodem tempore significarit nolle se statuere uera ne

Rrr 2 an fal-

ac falsa esset Platonica illa historia. Certè Lucianus, quem et si impiū alioquin atque scelestum, in Ethnicorum tamen siue superstitione siue fastu ac vanitate ridenda cordatum iudicavi semper, Aegyptijs Platonique non pepercit tot annorum millia commentantibus. Nam cum in libello de sacrificijs sexcenta enumerasset, quæ mortales illi stultissimè aut crederent, aut peragerent: quæque vel propter inscitiam Democritum plorantem, vel propter amentiam Heraclitum videntem sibi deposcerent, ad extremum Aegyptiaca ista annorum millia & recensuit & irrisit.

Historiã denique ipsã uniuersam nõ historiã sed fabulam esse ostenditur.

Sed vt iam transeamus ad illud quod in his controuersijs est præcipuum, ac propositam Critiæ disputationem continet uniuersam, uideamus an ea quæ hoc sermone habentur, mera sint historia, an potius ficta censenda sint atque commentitia, an denique veritate & falsitate mixta sint ac temperata. Et si mixta, quid veri, quidue falsi contineant. Si falsa, utrum saltem in illis arcana quadam sensa nobis tradere voluerit Plato, an verò ne allegorias quidem spectarit vllas. Sed totus hic sermo quem veritatis plenum esse dicit, sit fabulosus, ac veluti machina quadam inuentus ad politiam illam propugnandam.

rius tamen multa afferuntur quæ videri potuissent fauere Platoni.

Primum itaque rationes coniecturæque proponamus, quibus videtur suaderi posse huiusmodi sermonem historia loco esse habendum: tum verò contrarias afferemus. Et quoniam non solum continet res a priscis illis Atheniensibus contra Atlantinos gestas, verum etiam eorundem Atheniensium leges & instituta; ideo ex utroque capite erit examinanda quæstio.

Ergo Critiæ sermonem in historia locum esse referendum, inde primum suaderi potest, quod Solon a quo videri voluit Plato se accepisse illum, verè fuit in Aegypto, & cum Sacerdotibus versatus est. Immo verò ipse quoque Plato eò nauigauit, multosque annos loca illa incoluit, cum Sacerdotibus familiarissimè viuens. Quamobrem & Plutarchus vel nomina refert eorū Sacerdotum, quibuscum Soloni erat consuetudo: quæ tamen nomina, cum a Platone sileantur, necesse est vt Plutarchus (id quod sermonem veritate ipsa fundatum esse ostendit) ab historico aliquo acceperit. Huc accedit quod Plato illa Aegypti loca ita accuratè descripsit ac verè, vt cum & Strabone qui ea diligenter lustrauit atque recensuit, non solum mirificè consentiat, verum etiã ab eodem propter hunc ipsum Critiæ sermonem testis citetur. Quod etiam accidit in Sacerdotum illorum moribus studiisque exprimendis. Quocirca ibidem etiam, Strabone teste, ostendi solebant cellula, in quibus Eudoxus & Plato commorati dicebantur. Sais quoque cultam fuisse Mineruam, vt Plato contendit, luculenter confirmat Strabo. Quapropter prior huius sermonis pars tam insignes habet veritatis notas, vt omnino dicendum uideatur, vel Platonem à Solone uerè accepisse illum, vel certè ea omnia ab ipsis Sacerdotibus audisse: tametsi ipse, vt interim maiorem auctoritatem haberet oratio, ac modestiã in primis studeret, Soloni sermonem tribuerit uniuersum. Quod si priorem hanc partem concedas, facillè etiam sibi posterior vindicabit fidem. Quamquã ea etiam suas notas & coniecturas habet, ob quas verisimilis iudicetur. Etenim primum fatetur Plato, sermonem, licet plenus sit veri-

+Plut. in Solone.

+Strab. lib. 17.

fit veritatis, absurdum tamen videri posse. Quod sanè nulla alia de causa videtur enunciaffe, nisi quia ita veritas postularet: nam si res ficta erat, ea omnia prætermisisset quæ minus probabilem sermonè redderent: neque enim erat cur deprecaretur culpam, vbi verisimilis ratione habita, ea carere potuisset. Deinde Crantor, quem primum ferunt Platonem interpretatum esse, sermonem hunc tanquam historiam accepit: quod etiam fecerunt Marsilius in Timæi argumento capite IV. & clariùs in argumento Atlantici, & inter recentiores Serranus, qui etiam omnino pugnat hic omnes planè allegorias (id quod Ficinus minimè fecerat) esse reijciendas. Quin ij ipsi qui ad allegorias sermonem transferunt, omnes (si Ficino credimus) historiam quoque esse concedunt: licet vel ad ingenium exercendum, atque adeò ostentandum, vel quòd occulta quadam sensa ibidem crederent à Platone indicari, innumeris illum allegorijs cumularunt. Immo Proclus qui in suis allegorijs tanto pere exultat hoc in loco, historiam quandam (vt vidimus) profert ex Aethiopum monumentis, qua mirificè Platonis historia confirmatur. Ac (quod non minus vrget) Crantorem ipsum refert scriptum reliquisse huiusmodi historiam tum quod ad leges illas pertinet, tum quod interest Atlantini belli, verè in Aegyptiorum columnis notatam fuisse. Procli verba hæc sunt.

Ὅς δὴ καὶ σκωπῶντες μὲν φησὶ ἀπὸ τῆς τῶτε, ὡς ἔτι ἀπὸ ὄντι τῆς πολιτείας ἀρετῶν ἀλλὰ μεταγενέστερα τῆς Αἰγυπτίων. ἢ δὲ τοσοῦτον ποσὸν ἴσασθαι τῆς σκωπῶντων λόγον, ὡς ὅτι Αἰγυπτίους ἀναπέμψαι πρὸς Αἰθιοπίων καὶ Ἀτλαντίνων ταύτων ἰσοείων ὡς τῆς Αἰθιοπίων καὶ ταύτων ζῆσαντων ποτὲ πρὸς πολιτείας. Μακρυροδοσι δὲ καὶ οἱ ἀποφῆται φησὶ τῆς Αἰγυπτίων ἐν σήλαις ταῖς ἐπὶ σωζομέναις ταῦτα γέγραπται λέγοντες. Id est.

Qui sanè (Crantorem intelligit) Platoni obtrectasse affirmat eius ætatis homines, quòd non ipse huius politiæ inuentor esset, sed ab Aegyptijs transfulisset illam, atque idcirco Platonem eorum obtrectationibus ita esse commotum, ut huiusmodi Atheniensium Atlantinarumque historiam ad Aegyptios miserit tanquam Atheniensium esset, qui aliquando hac ratione Rempublicam administrassent. Quæ omnia subdit Aegyptiorum Prophetæ testantur, qui hæc adhuc in columnis descripta asseruari contendunt. Atque his omnibus addi possunt grauissimi authores Plinius & Plutarchus: quorum prior libro II. capite XC. dum varias terras recenseret mari permutatas, atque inter ceteras Atlanticam Insulam Platonis testimonio vsus referret, rem historia loco habuit. posterior verò in Solone hunc Critiæ sermonem historiam appellare non dubitauit.

Contra tamen plurima sunt quæ perspicuè videntur ostendere falsissimum esse. Nam author in primis ueluti totius sermonis fundamentum iacit fictam illam ac planè absurdam diuisionem terrarum inter Neptunū, Vulcanum, Mineruam, ac reliquos Deos factam, quam etiam diuisionem alijs commentis onerat Poëta potius quàm historico dignis. Atque huc pertinet quòd Iouem inducit, qui Djs ad Concilium uocatis, ex medio Mundi Throno illos alloquitur: huc quòd homines ex Tellure & Vulcanosumptos facit, atque indigenas procreatos. Quæ res (vt demonstratum est

Authoris rationes Platoniam illam historiam falsitatis coarguentes.

sum est supra) nititur in ea fabula qua uenditabat homines ex primis qua tuor corporibus, præcipuè uerò ex igne & terra, intra terræ uiscera fuisse ab Epimetheo fictos, idque in Attico solo. Huc etiam pertinet quod tradit simulque tanquam certum fundamenti loco sumit, Palladem fundasse duas remotissimas urbes Athenas & Saim: idque uel mille annorum spatio interposito. Sed & illud deinde apertum mendacium est, quo affirmat in Aegyptum nunquam supernè descendisse aquam, illamque ab omnibus semper eluuium iniurijs fuisse liberam. Nam præterquam quod Berofus, Archilochus, Xenophon, Manethon, Metasthenes, Porcius Cato, atque (ut dicam breui) omnium fermè ætatum ac gentium literæ testantur, generalem illam eluuium uniuersam terram demersisse, Xenophon (ut iam antea retulimus) apertè tradit menstruo Nili diluuium sub Aegyptijs Hercule & Prometheo eã regionem fuisse inundatam: ac Strabo libro xvii. alteram Nili recenset eluuium, qua Aegyptus demersa sit: eandemque diluuijs obnoxiam esse contendit. His affine uideri debet id quo affirmat præcis illis temporibus aquam qua in Atticam descenderet, totam semper fuisse absorptam a terra, a qua quidè sic intra uiscera concaua quadam miræ tenacitatis altitudine contineretur, ut ad mare nullo modo diffunderet aut transmitteretur. Huc etiã pertinet, quòd uaria illa hominum exitia, mundi que eluuium profert qua ostendimus eorum perfugium semper fuisse, qui uel Mundi aternitatem, ut Peripatetici, uel ingentem annorũ numerum, ut Aegyptij & Platonici commentarentur. Denique (ut non solum redarguamus mendaciũ, sed occasionem etiam patefaciamus, qua ad illud transuersum egit Platonem) reuocandum est ad memoriam, ac paulò latiùs etiam explicandũ, id quod iam mulò antea hac in re significauimus. nimirum Platonem uaria instituta in suam Rempubicam importasse, qua magnas in eum Tragedias excitauit. Atque horum sanè omnium illud erat fundamentũ ac caput, quòd non modò priuatam omnem possessionem agrè sustinebat, uerum etiam nomina ipsa meum tuumue ex hominum animis atque ore euellere, perpetuaeque obliuioni tradere nitentur. Atque id sanè uel ad liberos uxorèsque traducere non dubitauit. Et quoniã (ut ipsemet fatetur in Politia) uix ac ne uix quidem hæc fieri posse uidebantur, ac si fieri potuissent, perniciofa potius ac turpia, quam uilia atque honesta censerentur, uehementer sanè longaque disputatione contendit ostendere, nec turpitudinem habere ullam, nec admodum difficilia esse: sed magna cum honestate ac Reipub. utilitate ad exitum perducipi posse. Quæ in re incredibile profectò est quàm æstuarit: quot qualèsque rationes ac uias inierit. Nam siue ipse per se satis animaduertisset qua in ea instituta obijci possent: seu certè (ut in politicis luculenter ostendit) dum ea doceret, commoueri multos ac repugnare sensisset; nihil fermè uideo ab Aristotile ac Peripateticis obijci, quod Plato ipse non antea attigerit, ac diluere etiam conatus sit. Verum cum peruulgatis libris parum admodum

admodum perfecisset, nouam qua eos tueretur, excogitauit machinam: uel potius iandiu excogitatam, re ipsa explere aggressus est. Ergo Rempubicã quandam excitauit, qua supra nouem mille annos fuisse: quaẽque iisdem fermè legibus atque institutis temperata, quibus Politiam informarat suam, præclara facinora domi forisque edidisset: atque (ut dicam breui) uirtutum splendore cunctos mortales superasset. Tunc enim demum fore existimabat, ut omnia frangi possent aduersariorum argumenta, cum huiusmodi Rempub. eiuſdemque res gestæ fidem inuenissent. Verum, ut interim machinationem quibus posset rationibus tegeter, Rempubicãque illis probaret cõmodiùs, illud primũ curauit ut rem totam coniungeret cum Atheniensium laudibus. Etenim quàm facile esset Athenienses laudibus in sententiã trahere, atque adeò irretire, ex funebri oratione didicerat: cuius historiæ, tametsi magna ex parte commentis ac mendacijs aspersæ essent, ita pergrata acciderant, ut decretum esset quotannis publicè recitari. Antiquissimis itaque Atheniensibus, egregiam illam atque admirabilem affingere instituit Politiam: eosque proferre qui rerum gestarum magnitudine supra omnes mortales clariuissent. Sed quoniã in oratione illa Persas atque alios quos Græcorum historiæ suppeditabant, omnes habuerat, in quos enituisse ostenderat Atheniensium uirtutem; iam ex Aegyptiorum monumentis nouos populos proferendos, ac ueluti ab inferis (si Deo placet) excitandos iudicauit, aduersus quos tanta cum laude præci illi Athenienses decertaſent. Ergo intra immensa illa Atlantici maris spatia qua tunc nauigantibus qua Herculeum fretum attingit haud per uia sed cœno impedita esse constabat, tradidit fuisse aliquando Atlantinos, quibus cum bellum gessissent Athenienses. Et ne res ficta uideretur, dum Græcis tot seculorum spatia erant planè incognita & inaudita, addidit & ab Aegyptijs Sacerdotibus, qui fama celebres erant, atque apud Græcos sapientiæ laude commendati, fuisse expositam, & a Solone qui antiquitatis fuerat studiosissimus, plurimũque apud omnes auctoritate semper ualuerat, fuisse exceptam: qui etiam & suis eam narraſet, literisque consignare cœpiſet. His, ut eam persuaderet faciliùs; addidit quoque historiã illam religiosè fuisse ab Aegyptijs asseruatam: eandem præterea cum Palladis existimatione, atque adeò cum patria religione coniunxit: tradens à Pallade ipsa præcis illos Athenienses fuisse educatos: atque ita non nisi ea duce ea omnia gessisse qua commemorabat. Quibus omnibus miro etiam artificio ingentem terræ motum interposuit & eluuium, unde tum apud Athenienses uetustissima monumenta illa, hominèsque penè omnes extincti essent: tum Atlantinarum Insula in Oceanum corruens, penitus euaniſset: cum tamen interim harum rerum memorias soli Aegyptij conseruassent, quippe qui Nili regionis que clementia ab huiusmodi cladibus immunes esse solent. Atque ita in Timæo antequam narraret res à præcis illis Atheniensibus gestas, & inter narrandum etiam, licet aliud agere uideretur, ac denique in Atlantico ubi rem latiùs prosequendam aggressus erat, disseminauit sua illa dogmata in præcis illorum Republica, in primis uerò tradidit Sacerdotes, agricolas, artificesque omnes separatim sua munera obire conſueuisse.

sueuise, atque a ceteris tractandis abstinuisse: idque precipue de militibus affirmavit, ob quos maxime laborarat in Politia. Deinde Reipub. ac belli studia fuisse viris cum mulieribus communia, ita ut mulieres etiam arma tractarent. Cuius facti rationem quoque attulit in sua illius politicae initijs insistens, ubi, Ea tempestate (inquit) armata Dea palam colebatur, exemplum datura omnibus, quod in singulis animalium gregibus mas foeminaque fortis eiusdem pro generis cuiusque virtute ita natura instituta sunt, ut aggredi communiter ualeant. Tum vero ad sua quasi mysterium propius accedens, communitatem rerum eius Reipublicae militibus affinxit asserens. Milites autem a diuinis uiris principio segregati, seorsum uiuebant, habentes omnia tum ad alimenta, tum ad educationem conferentia: quorum nullus proprium aliquid possidebat. Nam communia inter se cuncta existimabant: ultra uero uictus ipsius sufficientiam nihil ab alijs ciuibus exigebant. Quibus omnibus suam illam communitatem confirmare studuit, licet ad declinandam inuidiam non ita speciatim ausus est id de uxoribus ac filijs iterum exprimere. Et quoniam dum haec narraret, maxime cupiebat a nemine percipi se interrim de suis politicis institutis plane tuendis cogitare, & tamen omnino optabat, ut nos ipsi ex his dictis apologiam erueremus; tandem paulo audacior factus, euomit ea uerba. Exercebantque ea omnia quae heri de Cistodibus quos descripsimus exposita sunt. Vbi vetustissima illius Reipublicae instituta concludens, non potuit se continere, quin ipsemet hanc Rempublicam cum sua illa conferret. Atque ita cum communia omnia fecisset, quasi aculeo relicto, se obiter ea dixisse simulans, ad alia conuertit orationem: in qua tandem ne mendacij omnino coargui ab illis posset, non modo ad summam illam Atheniensium cladem, uerum etiam ad Atlanticam insulae demersionem deuenit: illam immenso pelago sepeliens, atque aditus ingenti ceni ui impediens. Quamobrem nihil dubitarem Atlanticum istud bellum, eluiones praeterea, terrae motus, clades, uniuersum denique Critiae sermonem germanam fabulam esse: ac ueluti machinam fuisse a Platone extructam ac comparatam, non ad suorum ciuium uirtutem (ut praetexit ac simulat) in re bellica exemplo aliquo exprimenda, sed ad obrectatorum crimina dissoluenda, suamque tuendam Rempublicam. In quam sententiam eo libentius uenio, quod si tam multa erant atque varia (ut ipsemet uendit) quae in illis Aegyptiorum historijs de priscis Atheniensibus narrabantur, mirum si ne dubio esset Sacerdotem istum in tanta rerum uarietate ceteris omnibus praetermissis haec duo capita, quibus & uictoria legesque ista continerentur, & Plato (ut alijs ostendimus) ad resellendos aduersarios egebat, Soloni narraisse; quasi uero praesagiret fore ut his ipsis duobus capitibus aliquando sua Plato Rempublicam tueretur. Ac propterea longe uerisimilius est haec Sacerdoti isti affinxisse Platonem quod ad machinam constadum uti ipsis instituit. Quamobrem (ut diluam sententiae opposita argumenta) dum obijctur Platonem atque Solonem uero fuisse in Aegypto, atque cum Sacerdotibus familiarissime uersatos esse, id ego non inficior, sicut in praesentia minime

Diluuntur rationes in contrarium allatae.

minime pugno Sacerdotes istos non eos fuisse, quos memorat Plutarchus, sed dum additur ex illis Atlanticam historiam siue Solonem, siue Platonem auditam retulisse, id uero pernego: immo magnopere uereor ut Plato ex profectioe illa occasionem sumpserit suam comminiscendi historiam, quod inde sentiret quoquo modo ad ueritatis speciem effingi posse. Atque huc etiam pertinet accurata illa Aegypti descriptio: huc spectant Sacerdotum mores ac studia tam diligenter expressa: huc Minerae a Saitis cultae historia. Ideoque tantum abest ut prior haec sermonis pars reliqua dictioni fidem faciat, ut mendacij uelum atque integumentum sit reputanda. At uero dum ante narrationem fatebatur sermonem, etsi ueritatis sit plenus, tamen siue *ἀποπρω*, absurdum inquam, siue subdudum esse, id opinor, fecit ut mendacij suspicionem, in quam non poterat non incidere, minueret, atque adeo eleuaret ingenuitatis specie. Cum enim ingentem illam machinam conflare minime posset, nisi (ut in mendacij texendis saepe accidere solet) quaedam paulo insolentius proferret, insolentiae confessione, atque ingenuitatis obtentu mendacij notam subterfugere studuit. Ac propterea nullo pacto assentiri possum Proclo, ac nonnullis alijs Academicis, qui ad huius sermonis ueritatem tuendam tantum ponderis illud habere uolunt, quod Plato ipse omni ex parte uerum esse affirmarit. Cum enim id suadere conaretur ad sua Rempublicam tuendam, quis inter tot quae deprehendimus mendacia, fidem habere illi possit? Crantorem uero tanquam meram historiam accepisse sermonem illum, haud mirum, cum tali prorsus consilio eam protulisset Plato: eoque omnes suas contulisset vires, ut uendibilem illum faceret? Nam si non desunt inter Christianos, qui Aristotelem, immo Aueroem atque alios huius ordinis homines ita mordicus tuentur interdum, ut religionis obliuiscantur; quis miretur Ethnicum interpretem, eumque Graecum, Graeci auctoritas, quique citra omnem controuersiam sapientiae palmam eo tempore ferret, dogmata atque opiniones sequutum esse? cum praesertim non pauci fortasse allegorij onerare cepissent: idque uel ipso Platone repugnante, qui uerissimae historiae loco haberi cupiebat. At nullus unquam Academicorum fuit qui hunc sermonem ueram historiam esse negaret. Profecto dum haec in Atlantici argumento scripsit Marsilius, Proclum, ex quo magnam illius argumenti partem accepit, non omnino accurate uidetur legisse: inuenisset enim id opposita ratione ab eo tradi, cum habeat haec uerba. Οἱ δὲ φασὶν ἂν τὴν μὲν δὸν ἔδωκεν ἢ πλάσμα ἡγομένου μὲν ἰδαίως, ἐνδείξιν δὲ φέρωντων ἀπὸ ὄντων καὶ ἰστορικῶν ἢ ἡγομένου, ἢ δὲ τὸ Πλατωνὸς ἐπακούωτες, ἢ τοὶ βωόντες ὅτι μάλιστ' ἀπίστευτον ἄλλο παρὰ τὰς γὰρ μὲν ἀληθείας, hoc est. Qui uero ipsam (historiam intelligit Solonis) contendunt fabulam esse ac figmentum rei uel haud gestarum quidem, sed quae speciem quandam praesferant eorum quae in hac Uniuersitate uel sempiterna sunt uel orta; Platonem non audiunt, qui etsi absurdum, omnino tamen uerum sermonem illum esse clamauit. Ecce (ne nos uros obijcias omnium Platoniorum sententiam re-

ss fellere

fellere voluisse) à Proclo aperte Ficinum redargui. Iam verò politica Platonis instituta ab Aegyptijs aliqua ex parte fluxisse nō disputo: de hoc enim non pauca diximus iam multò antea: ex eorundem tamen monumentis huiusmodi historiam fuisse sumptam, ac proinde etiam veram habendam esse, propter rationes paulò ante allatas, nullo modo concesserim: cum praesertim & alios ex Platonicis legamus à Crantoris sententia discessisse, cum Proclo ipso teste dicitarent *μὴ εἶναι τὴν ἀσπίδα*, fabulam, inquam, esse & figmentum: & Crantor qui ea in columnis contineri affirmabat, nō magnopere cū Platone consentiat: qui affirmabat quidem illa in sacris libris esse descripta, de columnis autem (cum tamen earum mentio magnopere pertineret ad rem suadendam dum tam insolens videbatur) ne verbum quidem. Et idcirco cum dixisset *ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις γέγραπται* in sacris literis descripta sūt statim ferè subdebat, *τὸ ἀκριβὲς οὐκ ἔστιν ἔτι ἔχοντι ἀπὸ τῶν γερμανῶν λαβόντες διέξιμεν*. hoc est. exactam omnium historiam deinceps commētarijs ipsis acceptis maiore cū otio prosequemur. At Ficinus historiam esse affirmavit. Affirmavit, fateor. Sed dum eam deinde allegorij, seu potius somnij cumulavit, fidem illi ademisse videtur. Nam rationem quam in eandem sententiam attulit, iam diluimus antea, ubi etiam nolimus illum progere, quòd historiae nomen sermoni illi tribuat, qui Christianae veritati tot tantisque in rebus aduersetur: nam cum ex Eudoxo monuerit ingentem illum annorum numerum in menses conuertendos esse (quam in hoc etiam a scopo quam aberrarit, ex his quae supra disputauimus potest intelligi) & in reliquis facillè praetexere potuerit ab Aegyptijs illis potius fuisse deceptum, quam ex sua quasi officina protulisse illa, mitius cum pio viro agendum esse iudicavi. Serranus verò sic primùm in historia loco sermonem illum habuit, ut omnes Platonicorum allegorias valere inserit: quòd nihil tale spectaret Plato: qua in re libentissimè eius sententiam amplector ac sequor: deinde arbitratus est proponi a Platone tanquam germanam historiam: in quo etiam non dissentio: nam tametsi existimo omnino esse falsam, ab autore tamen pro vera venditari non dubito. Et idcirco etià dum suspicatur iste fuisse desumptam ab Aegyptiorum monumentis, licet obsoletae cuiusdam vetustatis situm & squalorem praeseferat, id ego inficior, ac planè falsum esse contendo. Quod si dum Aegyptij (ut ait Serranus) antiquitatis ius ac laudem sibi arrogabant, potuerunt Athenienses, ut erant cum illis summa quadam necessitudine coniuncti, & peregrinari ad illos solebant, historias ab ipsis excipere; ego sanè quod ad praesentem attinet, id contigisse nullo modo concedere possum: nam quae aduersarij obieci, maiorem apud me vim habent, quam ut coniecturas istas sequi possim. Et sanè si isti diligenter euoluissent animo politica instituta illa, ac dubitationes, quas ibidem tollere conatur Plato, hasque praeterea cum his contulissent, quibus statim in Timæo, ac deinde latius in Atlantico purgare studet instituta illa, deprehendissent profectò illius artificium & calliditatem, qua nobis fabulam in historiae supposuit locum. Atque hoc ipsum ijs responsum esse velim, qui (ut refert Proclus) dum ad allegorias confugiunt, historiam tamen

haud

haud esse negant. Quae verò propter Aethiopum historias illas ex Marcello obieciat Proclus, satis, opinor, infirmauimus atque adeò diluimus supra. Quamobrem (ut id vnum addam in praesentia) si Franciscum Patritium audias, facillè concedas historiam istam eiusdem farinae aut etiam deterioris esse cum illa cui suffragatur. Nam hic in Contareno dialogo (est autem hic tertius inter eos in quibus disputat de historia) satis ostendit se hoc ipsum Procli testimonium merum reputasse commentum, cum idem uel quibusdam Procli nominibus retentis ipse quoque ingeniosissimè in machinae loco usurparit ad historiae ortum vetustatemque confirmandam. Quin hoc ipso in loco atque in Lamberto, qui dialogus primus est inter eos quos de Rhetorica inscripsit; vniuersos Saitici Sacerdotis Solonisque sermones, ut fuit diligens Platonis imitator, ex Timæo & Atlantico transtulit in suos dialogos, atque pro suis usus est. Quocirca quemadmodum Poeta interdum facere solent, qui aliorum fabulis (id quod de seipso fatetur alicubi latinus Comicus) penè totis usurpatis, nouisque interim personis, locis, huiusmodique alijs quibusdam confectis, eas veluti nouas vulgant; sic Patritius vniuersam ferè illam Timæi Atlantidisque narrationem nouis personis affingens, veluti nouam vulgavit, fabulam interim venditans pro historia. Plinius verò dum de terris in mare conuersis ageret, nihil certi statuit, sed rem integram cuiusque iudicio (ut vidimus) arbitrioque reliquit. Sed esto crediderit Plinius insulam illam fuisse; esto etiam re ipsa extiterit, ac quis propterea non dicam constanter affirmare, sed uel leuissimè suspicari possit, tam ingentem fuisse illius magnitudinem, tantam gentium multitudinem, & (quod rei caput est) non Graecis solùm, sed omnibus regionibus quae intra Herculis columnas sunt, hoc est vniuersae huic terrae habitabili, bellum simul intulisse? vel si id tandem concedatur, quis sibi persuadere vnquam possit eosdem demum Atlantes, dum totius penè orbis terrarum potirentur, ab vnis Atheniensibus, ijsque in summas angustias adductis ac penè oppressis profligatos fuisse atque deuictos? Plutarchus denique tametsi sermonem illum, ubi in eius mentionem incidisset, historiam cum Platone appellauit; postea tamen dubitauit an historiae vel potius fabulae nomen deberetur illi: sic enim scriptum reliquit. † At Solon cum argumentosam de Atlantico sermone uel fabula inchoasset commentationem, quam ex doctis Sai acceperat conuenientem Atheniensibus, elanguit. Nec dissimili consilio videtur etiam statim intulisse. Atqui Plato argumentum Atlanticum cinxit ingentibus vestibulis, septis, & atrijs, qualia scriptum nullum aliud, nec fabula, nec poema habuit. Ut propterea (si me audias) Plato in hoc sermone, non historiam, non allegoriam aut Symbola vlla, sed merum commentum ac fabulam, germanamque ac verissimam machinam nobis protulerit, meritoque hac in parte in eum usurpari Timonis illud possit.

Ὡς ἀπέπασε Πλάτων περὶ ἀσπίδα Σαίματι εἰδὼς; hoc est.

Ut conficta Plato astutus miracula finxit?

Sed ad verborum contextum redeamus: in quo Critias pergit hoc modo.

S s s 2

Ὅτι

† In Solone ad finem.

Partic. xi. Οὐτω δὴ, καὶ ἄλλοι οἱ ἄλλοι εἶπε, καὶ τὸ δίδως ἐν δέξασθαι ἀπὸν πρὸς τὸ εἶδος ἀνέρερον αὐτῶν, ἀναμνηστικῶς. ἀπελάσαντες γὰρ πᾶσι τὰ ἀπὸν ἐπισκοπῶν τῆς νουτικῆς ἀνελάσαν.

Ita heri ut iste ait, post discessum protinus his prout Ficinus. tunc recordabar, recensui. A nocturnis deinde uigilijs penè omnia recuperavi.

Ita uidelicet hesternò die (quemadmodum hic dixit) Nou.int. ubi primum hinc discessimus, ista cum his communicabam illorum memoriam refricando, & cum de his attentius nota cogitarem, omnia penè recensui.

Ita heri illa omnia ueluti monebat iste, statim atque hinc discessimus, ijs referens, rem mihi in memoriam reuocabam: ut tandem cum idipsum per noctem animo agitauerim, integrum ferme recuperauerim. Benius.

Comm. xi. Reuocabat sibi in memoriam, (id enim planè significare arbitror hoc in loco illud ἀναμνηστικῶς, quod Ficinus, prout tunc recordabar, conuertit) ea omnia Critias, rem cum socijs conferens: sicque tandem cum banc ipsam per noctem emoluisse animo, omnia ferme recuperauit. Quare dum dicit, καὶ ἄλλοι οἱ ἄλλοι εἶπε, καὶ τὸ δίδως, ἐν δέξασθαι ἀπὸν πρὸς τὸ εἶδος ἀνέρερον αὐτῶν. heri quemadmodum monebat iste, statim atque supra explicauimus Hermocratis uerba. Nam præterito die cum disputatione peracta, mox ad hospitium quo apud Critiam suscepti sumus, rediremus, & intereundum primò, & domi rursus de his rebus uerba fecimus. Hic igitur nobis ueterem narrauit historiam; simulque uideri uult hoc ipso in loco, in quem modò conuenerunt, tum a Socrate iteratam fuisse politicam institutionem, tum a cæteris deinde omnibus disputandum esse. Addit uerò se per noctem ea agitasse animo, ac ferme omnia in memoriam reuocasse, ut uerisimile tueatur: nam reuera ut per noctis quietem incurstantes rerum species atque idola minùs pulsant aures atque oculos, minùsque distrahunt animum, sic hæretes iandiu species, si quo modo excitentur, faciliùs recurrunt in mentem: præsertim uerò quòd post uespertinam quietem ac somnum, & puriores adesse illa solent, & animus instrumentis aptioribus utitur ad res reminiscendas. Quod cum in omnibus quæ didicimus accidere solet, tum maxime in ijs quæ à pueris discimus: quod ipsemet statim explicat, asserens.

Partic. xii. Ὡς δὴ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, τὰ παλαιῶν μαθήματα θάλασσαν εἶχει τὴν μνήμην.

Profectò quæ in pueritia discimus, diutius, firmitus Ficinus. que ut fertur memisse solemus. Sicuti & fert prouerbum, ea quæ a pueris discuntur, memoria tenaciter inharere. Nou.int.

Ac profectò (ut est in prouerbio) quæ a pueris discimus, admirabilem quantum Benius, dam habent firmitatem.

Comm. xii. Cuius etiam rei, et si prouerbio testare satis, & per se plausibilis, statim affert confirmationem his uerbis.

Part. xiii. Ἐγὼ γὰρ ἀ μὲν καὶ ἄλλοι οἱ ἄλλοι εἶπε, καὶ τὸ δίδως ἐν δέξασθαι ἀπὸν πρὸς τὸ εἶδος ἀνέρερον αὐτῶν, ἀναμνηστικῶς. ἀπελάσαντες γὰρ πᾶσι τὰ ἀπὸν ἐπισκοπῶν τῆς νουτικῆς ἀνελάσαν.

Atque haud scio, an quæ heri audiui, referre Ficinus. nunc omnia memoriter possim: quæ uerò puer accepit, mirabor equidem si quid eorum memoria mihi exciderit.

Equidem quæ olim audiui, nescio an omnia possem reminisci, eorum uerò quæ à longissimo hinc audiui tempore, uix dici possit quàm mentem, animumque nullo modo effugerint. Nou.int.

Etenim

Etenim ut de me loquar, haud scio an possim in eorum omnium memoriam Benius. redire, quæ hesternà die excepi: uehementer tamen mirarer si quid eorum excidisset, quæ iam multò antea audiui.

Co. xiii. Quibus sanè uerbis experientia eorum quæ sibi acciderant, confirmat pueros memoria pollere magis, quam prouectæ ætatis viros: tum uerò ut suaderet hac inprimis in re id sibi contigisse, addit.

Part. xiv. Ἦν μὲν οὐδὲ μὴ πολλῆς ἡδονῆς ἐν παιδικῆς τότε ἀκούμενα ἐν τῷ πρῶτῳ στυγεροῦ παλαιῶς μετὰ δὲ δαιμονίου, ἀπὸ μὲν πολλῆς ἐπαυροῦ ἴσως, ὡς οἶον ἐστὶν ἡμαρτὰ μοι ἀνεκπλαῖστον Ἰσχυρῆς ἔμμοινα μοι γέρονε. Ea quippe cum uoluptate & ioco audiebam, cum Ficinus. & senex ille libenter me doceret, & ego ab illo sedulo sciscitarer. Quapropter quasi quædam literarum iniuste indeletaliter nota, ea mihi omnia infixa memoria permanserunt.

Et illa quidem a me cum maxima uoluptate & lætitia percipiebantur, & ea senex incundè narrabat, mihi illum hac de re subinde interroganti, unde & quasi monumenta indelebilis scripturæ alitè iniusta atque impressa constanter ad hunc usque diem perdurant. Nou.int.

Tunc enim illa non sine magna delectatione atque incunditate hauriebam Benius. cum interim alacri animo doceret me senex: ego uerò illum sæpenumero interrogarem. Quapropter quemadmodum alitè iniuste literarum notæ immutabiles permanent, sic ea mihi firmissima in animo insederunt.

Com. xiv. Vbi ijs omnibus accessisse uult tum magnam quandam pueri delectationem atque incunditatem, quæ ea ipsa hauriret, tum miram senis comitatem, atque alacritatem in eo docendo, tum denique ardens adscientiam studium, quo sæpe de illis sciscitaretur. Atque his factum esse uult, ut quemadmodum alitè iniuste literarum notæ immutabiles permanent, sic illa ipsi firmissima insederint in memoria.

Sed quamuis hæc ita sint, ueruntamen dubitatione non carent: nam temporis diuturnitas uidetur requirere ut faciliùs recordemur ea quæ recentior, quàm quæ iam antea exactis temporibus audiuius. Etenim (si Aristotelis credimus) memoria non est sine phantasmate: quod quidem est picturarum instar, quæ tempore deleri solent. Huc accedit quod puerorum temperatio, eodem Aristotele teste, mollissima est: ac propterea illius organa uel formas effigiēsque suscipere nequeunt, uel certè susceptas, non secus ac liquefcenti ceræ contingit, statim deperdunt: cum tamen in uiris qui firmiter naturæ sunt ac temperamenti, alitè imprimantur. Adde mentis aciem atque intelligentiam mirificè conferre ad memoriam: cum experientia ipsa doceamur uix perdisci posse ea quæ non intelliguntur. Ut propterea cum uiri plūs polleant intelligentia quàm pueri, memoria quoque pollere magis debeant. Et propterea, Aristoteles libro de memoria & reminiscētia capite 11. Manifestum est (inquit) quòd oportet intelligere talem aliquam factam per sensum in anima & in parte corporis habente ipsam, uelut picturam quandam, passionem cuius dicimus habitum esse memoriā factus enim motus imprimit uelut figuram quādā sensilis, sicut sigillantes annulis, unde & alijs quidem qui in motu multo, aut propter passionem, aut propter ætatem sunt, non fit memoria: tanquam vtique

Ex Aristotele Dubitatur aduersus ea, quæ de memoria tradit Plato.

† Ar. lib. de mem. & remin. cap. I.

vtique in aquam fluentem incidente motu & sigillo, alijs aurem propterea quod frigida sunt, sicut antiqua ædificiorum, & propter duriciem accipientis passionem, nō ingignitur figura. Quapropter & valde iuvenes & senes immemores sunt: fluunt enim illi quidē propter augmentum, hi verò propter decrementum. Similiter autem & multum veloces, & multum tardi, neutri videntur memores: illi enim humidiores sunt quàm opportunum sit: hi verò duriores. Illis igitur non manet phantasma in anima, hos uerò non tangit. Et rursus in fine quarti capituli. Omnino autem iuvenes, & ualde senes immemores sunt propter motum: hi enim in decremento, illi uerò in augmento multo sunt, amplius autem pueris, & nanis similes sunt usque ad longam ætatem. Hæc Aristoteles. Sed quanquã hæc ita sint, verè tamen loquutus videtur Plato: nam Critiam dixit, cum illa ex Solone audiret, ad decimum ætatis annum peruenisse: hoc verò tempore experientia ipsa satis superque docet, pueros memoria plurimum valere: atque idcirco prouerbio quodam, quod nimirum magnam hac in re consensionem ostenderet, id efferebat, asserens, *ὡς δὴ τὸ λεγόμενον τὰ παιδῶν μαθήματα θανάσιμὸν ἔχει τὴν μνησίαν.* hoc est. Et fanè (ut est in prouerbio) quæ à pueris discimus, mirum est quàm firmiter hæreant in memoria. Ac cum Platone quidem mirificè consentit Magnus † Basilius, qui ἀμετάστατα (inquit) πέφυκεν ἡ τὴν νῆον μαθήματα, firmisimæ esse solent adolescentium disciplinæ. Quamobrem videtur Aristoteles non id ætatis pueros significasse, dum diceret eos memoria minimè pollere; sed eos tantum qui ab hac ætate procul abessent. Quamobrem haud contentus eos vocasse (id quod fecit in 11. capite) τὰ νεώτατα valde iuvenes, & senibus opposuisse, capite 17. appellauit eos πάμπαν νέους omnino iuvenes, ἡστέμ- que λέν γέροντες valde senes respondere voluit: ac denique ad finem eiusdē capituli τὴν παιδείαν, infantia inquam, hoc maximè tribuit. Et huc etiam illud pertinet quod tum pueris tum senibus id contingere affirmabat ὅτι οἱ μὲν ἐν φθίσσει, οἱ δὲ ἐν ἀνώσει πολλὴ εἶναι. Quod, inquam, senes in summa diminutione sunt: pueri contra in summa accretione: quæ verè in infantia decipit à qua ætate nobis contingunt. Quod si ratio suadere videtur ea nobis succurrere magis debere quæ nuper, quàm quæ iam multo antea audiimus, id sanè concedendū est si hæc non altius quàm illa insederint in memoria. at Critias quæ refert, firmisima sibi in animo insedisse tradit: ac propterea illa cum literarum notis comparat quæ altius inusta sunt, atque immutabiles perseuerent. Atque idcirco etiam contendit se audire illa consueuisse μὲν πολλὰς ἡδονὰς καὶ παιδικῆς ἰνγῆτι cum delectatione atque latitia: senem quoque πρὸς δούλω, summa inquam alacritate, eum docuisse: ac sese denique frequenter senem ipsum (illis nimirum de rebus) interrogasse: quæ omnia mirificè pertinent ad ostendendū (id quod statim etiam concludit) ea non nisi altius potuisse in eius animo imprimi atque confirmari. Ex quibus constare potest (vt hoc etiam diluamus quod secundo loco obieciamus) talem decimo ætatis anno firmitatem accipere in pueris memoria organa, vt quamuis tenera censei adhuc possint sicut

Probatum Platonis sententia & diluuntur propositæ dubitationes

† Bas. homi ad adolescent.

sicut Basilius videtur fecisse, qui asserbat adolescentium disciplinas si ἀπελόγηται τῆς ψυχῆς εἰς βέλτερος ἐνημαίνόμενα propter animæ teneritudinem altius inusta & consignatas esse; haud tamen sint mollissima instar ceræ quæ imagines statim deperdit: sed potius proximè ad mediocritatem accedant, proindeque egregiè satis ad res percipiendas atque conseruandas sint constituta: ac præsertim si res haud perdifficiles narrentur, quæque subtili egeant contemplatione, sed faciles, nouæ, admirabiles atque iucundæ, cuiusmodi fuisse ea didicimus quæ ex Solone audiuit Critias. Quapropter quemadmodum in huius dialogi exordio confidere se affirmabat Socrates ea quæ de nuptijs ac liberorum procreatione statuerat δια τῶν ἀνδραγωγῶν, propter nouitatem inquam & insolentiam, firmius hæsisse in memoria auditorum: sic etiam Solonis historia multis eiusmodi de causis debuit altas radices in Critiæ memoria agere. Atque ita bona cum Aristotelis venia retineri hic & potest & debet Platonis sententia. Quanquam audiendi sunt etiam hoc in loco Porphyrius ac Proclus: qui licet nullam habere videantur Peripateticorum decretorum rationem, haud tamen mythologi sunt, vt passim solent, sed Physici: & propterea eorum rationem subijcere hic decreui. Ergo cum Proclus dixisset, τὸ μνημονικώτερος ἢ τοῖς παιδῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἔργων ὁρῶμαι, καὶ πολλὰς αὐτῶν πιδανὰς αἰτίας, Memoria, inquam, pollere magis pueros, & re ipsa constare, & plausibilibus rationibus ostendi posse; id primum ex Porphyrio declarabat, quod puerorum animi experientiam non habent huiusmodi malorum: ac propterea vt a rebus externis minimè distrahuntur atque pulsantur, sic φασταστικὸν καὶ διακριτικόν, eas inquam animi partes in quibus phantasia residet atque cogitatio, formis ac speciebus magis vacuas gerunt. Quæ ratio mihi sanè non parum probatur, atque experientia ipsa videtur cōperta satis. Id ipsum deinde suadet Proclus his verbis. Η λογικὴ ζῆσι πλεον ἐν ἑαυτοῖς συμπεφυκεν πρὸς τὴν φαντασίαν. ὡς περὶ οὐκ ἔστι ψυχῆς τῆς σώματος συμπαχέως σωματικῆς μὲν ἀντιφωτισμένης ἀντιφωτισμένης δὲ, καὶ ζῶπικώτερον τὸ σῶμα, ἢ αὐτὸ τρέπον καὶ φαντασία φωνηθῆναι διὰ τὸ λῶρον χέσσεως. φωνηθῆναι δὲ, μνημονικώτερος ἔχει τοῖς τύποις μάλλον ἢ αὐτὴ λαμβανόμενη διὰ τὴν ἑαυτὴ δύναμιν. ὡς περὶ καὶ τὸ σῶμα, μάλλον κερταί τῆς ζῶπικώτερον ὅν διὰ τὴν ψυχῆς πλεονα κοινωσίαν. hoc est. Ratio vberius in ipsis cum phantasia est permixta: quare quemadmodum corpus robustius redditur atque viuacius, cum anima simul cum seo consentit atque conspirat: sic phantasia robustior efficitur propter rationis habitudinem atque constitutionem. quare robusta effecta, firmiores retinet effigies ac formas, cum illas ob suas vires aptius comprehendat: sicut etiam corpus propter eam quæ sibi cum anima atque intercedit communicatio, maiorem fortitatem habet in eo qui est viuacior. Sed hæc ratio & est superiore obscurior & inde etiam non nihil infirmari videtur, quod pueri longè minùs valeant ratione: ut propterea ipsa ratio non maiori adiumento esse possit phantasia in puerili, quàm in virili ætate. Quanquam si forte significare voluit phantasia in pueris maiore quadam vi atque facultate obiectam speciem amplecti, quod animus in ipsis contemplationis munere vacuus, totus quodammodo phantasiae officio occupetur, sicut in caecis animaduertimus, qui dum

Subijciuntur multa ex Academicis: quibus confirmatur Platonis sententia de memoria.

† autem legem dum puto. † forte legendū τὸ ἐν τῶ ζῶπικώτερον ὄν, sic vt refertur ad σῶμα.

dum oculorum formis non distinentur, maiore quadam vi memoriae atque phantasiae species amplectuntur ac seruant; id vero mihi non videretur temere dictum. Alteram denique rationem inde desumit, quod pueris res uideri maiores solent quam uiris, quocirca magis etiam laetantur, admirantur, morent, & (vt dicam breui) afficiuntur quam illi: quare facilius etiam recordantur: quod enim aliquid plus afficit animum, eò facilius recurrit in mentem. Atque haec quoque ratio, vt opinor, verissima est, & vt constare potest ex his quae attulimus supra; ex Platone ipso desumpta. Sed quoniam ea uerba ut πολλῶν ἡδονῶν καὶ παιδικῶν, nonnihil perplexa sunt, hoc vnum superesset, quod explicarem si fieri posset. & quidem cum ad uerbum sit cum multa uoluptate & puerili, illud, puerili, si cum voluptate iungatur, non admodum uenuste se habeat ac Graecè praesertim, Ficinus itaque (quem deinde sequutus est Erizus) vertit cum voluptate & ioco, ubi vel παιδικῶν legit, (quod tamen in nullis codicibus scriptum reperi) vel certe (nisi uocis similitudine deceptus sit) scopulum ita vitandum esse censuit. Atque eadem ferme ratione se gessit Serranus, qui & ipse vertit, cum maxima voluptate & laetitia quasi παιδικῶν extaret, haec namque uox, & iocum & laetitiam, ac voluptatem significare potest. Atque consimilem sententiam faciunt Chalcedij uerba. Henricus itaque monuit cum puerili uoluptate legendum esse: sed quam opportunè atque uenustè παιδικῶν coniungi possit cum ἡδονῶν non uideo. Ipse itaque cum angustias cernerem, nec satis exploratum haberem quò me uerterem, uerti, non sine magna delectatione atque iucunditate, quod iocum uinūs probarem. Tu si Henricum sequaris, in uerbis minus laborbis. Sequitur.

Part. xv.

Καὶ δὴ καὶ τοῖς θεοῖς
ἔλεγον ἑωθεν ἀνὰ τῶν
τα, ἵνα ἀποροῖεν λό-
γων μετ' ἐμοῦ.

Atque his etiam ante solis ortum ipsa narraui, & ut una mecum essent ad hanc orationem parationes.

Ficinus

Et mane quidem illis omnia exposui, ut eiusdem mecum sermonis essent participes.

Non. inr.

Quare etiam statim atque illuxit dies, hac ipsa narraui, ut mecum ipsis dicendi suppeteret argumentum.

Bewius

Com. xv.

Hec omnia, inquit Critias, statim atque dies illuxit, narraui socijs, ut εὐποροῖεν λόγων μετ' ἐμοῦ: quibus uerbis, ut ego suspicor, non omnino significat se illis ea narraſſe ut particeps essent eiusdem sermonis, quemadmodum uertit Serranus; sed ut cum eo ad futuram disputationem essent paratiores, ut uult Ficinus: vel certè ut hinc illi, quoque dicendi suppeteret argumentum: (nam singulis erat dicendum, ut Socratis mandata curarent) eumque mutuis disputationibus ueluti epulo quodam exciperent: quod fecerunt singuli ex una Critia historia tanquam ex perenni quodam fonte suarum disputationum materiam occasionemue haurientes.

Part. xvi.

Νῦν οὖν ἔπερ εἶνεκα
πάντα εἰρηται, λέγειν εἰ
μὴ ἔτοιμος, ὃ Σώκρατες
μὴ μόνον ἐν κεραι-
λαίοις, ἀλλ' ὡσπερ ἡκε-
σα καὶ ἔκαστον. τὸς δὲ

Verum ut ad id quo haec omnia spectant, me conferam, paratus sum. o Socrates non modò summam sed sigillatim sicut audiui omnia enarrare. Ciuitatem utique & ciues quos quasi per fabulam hesternam disputatione finxisti, rem ueram esse ponemus. Ciuitatem quidem illam, Atheniensem hanc uerbè

Ficinus

πολίτας

πολίτας καὶ τῶν πόλεων
ἄλλ' ἢ μὲν ὡς ἐρῶν ἔφει-
νοῖσθα, μετέμνηγοντες
ὅτι τὰ ληθῆς, δεῦρο θῆσο
μεν, ὡς διεινῶν τῶνδε
ἕσθαι. καὶ τὸς πολίτας ἔς
δύναμις, φήσομεν ἐμείνοῖς
τοῖς ἀληθῶν ἐστὶν ὡς
ῥόγες ἡμεῖς, ἔς ἅλα ἢ οὐ
ἐρεῖς.

esse. Ciues quoque quos ipse excogitabas, nostros illos maiores a sacerdote narratos censebimus.

Non. inr.

Nunc igitur qua de causa haec omnia dicta sint, paratus sum, Socrates tibi explicare, non tantum summam & per capita sed singulatim etiam quemadmodum illa percipi. illis autem ciues, illamque ciuitatem, quam nobis heri tanquam per fabulam exponebas, re ad ipsam traducta ueritatem, huc conferemus: ut illam omnino, illosque quemadmodum cogitatione complectebare, statuamus esse reuera priscos nostros illos maiores, de quibus Sacerdos ille apud Solonem uerba faciebat.

Iam uerò Socrates, quoniam huc spectabat omnis oratio mea, sum ad ea narranda paratus, non summam solum ac quasi capita rerum attingens, sed sigillatim etiam atque distinctè, quemadmodum illa excepi. Ciues autem, Ciuitatemque ipsam, quam heri quasi per fabulam effingebas, ad ueritatem traducetes, huc statuemus, perinde ac tua ista ciuitas, non alia quam mea esset; sicque etiam quos animo fingebas Ciues, maiores illos nostros omnino esse dicemus, quos Sacerdos ille commemora-

Bewius

Com. xvi.

Iam Critias sermonis illius summa proposita, sese paratum esse affirmat ad ea omnia sigillatim atque distinctè narranda, quo politia illa, quam ueluti per fabulam Socrates finxerat, ad ueritatem traduceretur: atque in priscas illas Athenas conuerteretur. Vbi si animaduertis callidè ad institutum suum descendit, ut constatam siue calumniam, siue querelam, quasi aliud agens dissoluat. Conabatur enim ostendere Socraticam politiam & fieri posse, & rectam atque utilem esse: & idcirco priscos illos Athenienses excogitauit, qui cum eodem ferè Reipub. atque institutionis genere uerentur, ceteros mortales uirtute atque rerum gestarum praestantia superauerint. Nunc itaque his ueluti è machina quadam productis, simulat se exemplo illorum politiae ad ea explicanda festinare, quae Socrates postularat: quasi uerò non instituisset politiam illam tanquam omnino ueram statuere, sed hoc posterius tantum (quod tamen illius causa excogitauerat) perficere optaret. Quanquam non ita statim sese refert ad Socratis postulationem implendam quin praemunitione quadam adhuc utatur, ut mox uidebimus in particula sequenti. Interim Athenaeo respondendum est, qui (ut in Platonis decretis insectandis acrior quam perdiscendis fuit) cum intueretur tum in hunc locum in quo asserit Critias Socratem quasi per fabulam ciuitatem ciuesque descripsisse hesternam die, tum in ea quae de ciuibus ad effectam ciuitatem perducendis habentur paulò post, tum denique in Politicum epilogum, immo in politicam institutionem uniuersam, Quis autem ¶ (inquit) uelle ciuitatem concedere, legesque imponere, non gloriae cupidi uiri esse dixerit? quod manifestè patet ex ijs quae dixit in Timaeo. Eo

T t t dem

dem planè modo affectus sum quod spectat ad Rempublicam quo & pictores. qui opera sua se mouere, & operari videre cupiunt : sic & ego Ciues quos descripsi. *Et paulò post.* At quo pacto non absurdus est Plato? nam cum tres fuerint legum latores Dracon, Solon, ac Plato, illorum leges obseruauerunt Athenienses, Platonis verò subsannantes deriserunt. *ac rursus* Et sanè oratio illa de Republica: etsi omnium pulcherrima sit, nobisque nihil persuadeat, quid præterea? Visus est ipse Plato non existentibus viris leges scripsisse, sed hominibus a se fictis, ita vt qui his vtantur postea, perquirere oporteat. Conueniebat sanè ea scribere quæ dicendo persuaderet: ac non optandis viris hæc scribere: sed ijs qui hæc complecti possunt. *Hæc iste,* Cui non opponam ibidem obiecisse alia multa Platoni nostro, in quibus tum se cum ipse aperte pugnat, tum philosophatur ac sentit turpissimè, vt dum Aristotele vtitur teste, qui tamen & ipse politica præcepta eodem modo conscripserat, & animi immortalitatem in Platonis decretis vituperat: cum tamen ob hoc maximè summam laudem inuenerit: sed (vt calumniam dissoluam paucis) tria respondebo breuissimè. Primum est; primam huius calumniæ partem in puerili quodam niti mendacio. nam hoc sanè in loco in quo assererat Socrates optare se constitutæ illius Reipublicæ certamen aliquod intueri, nihil minùs spectabat quàm vt cu peret sua præcepta ab Atheniensibus ad opus ipsum referri, sed inde aperire aditum moliebatur proximis disputationibus, quemadmodum & fecit. Quod quoniam suo loco ostendimus aperte satis, non repeto, cum præsertim neque assereret Socrates optare se certamen aliquod suæ Reipublicæ intueri, quod falsò assumit Athenæus, sed optare vt aliquis dicendo effingeret prælia ac cætera rei militaris officia, quæ ab Reipubl. ijs institutis formata expectanda essent: quod ad calumniatoris rem nihil facit. Alterum est longè abesse vt aliquid de Reipub. administratione monumentis mandare non liceat ijs quibus antea perspectum non sit, fore vt Reipublicæ ac ciuitates illud vitæ genus amplectantur. Quod si ita est, cur absurdus erit Plato (id enim secunda est calumniæ pars) quòd eius leges non exceperint Athenienses? aut cur potius risu digni atque absurdissimi non erunt Athenienses ipsi, qui Draconicas leges receperint, quæ ob eximiam seuitiam sanguine exarata dicerentur? Solonicis verò, hoc est æquiores, breui peruertissent ac sustulissent? Quamquam neque Plutarchus atque alij scribunt tentasse Platonem vt sua Politia ac leges ab Atheniensibus exciperentur, neque ipse tunc alio consilio Reipub. effinxit, nisi vt de Iusti quem describebat, officijs explicatiùs constaret ac latiùs, vt iam antea demonstrauimus. Vt omittam (id quod iugulat aduersarium) Platonem, quæ eius fuit prudentia ac ciuilibus rei cognitio, ab Archadibus & Thebanis inuitatum fuisse vt quam condidissent urbem legibus informaret, nascentemque Rempublicam temperaret. Quin Magnesium & Syracusanis dedisse leges: Ilios, Pyreæ, Archades denique ipsos politicis sanctionibus informasse atque instituisse.

tuisse. Atque ex his patet postremam quoque accusationis partem esse absurdã, qua optandis viris Rēp. legesque parasse scribit. Nã illud potius ostēdere debuisset indignas esse quæ probarētur, ac meritò explosas fuisse ab Atheniensibus, ac (quod verè ostendere potuisset) machinam moliri Platonem ijs in locis, quàm vt tam facile ab euentu calumniæ occasiōē arriperet. Sequitur.

Par. xvi i. Πάντως ἀριόμοισι, καὶ ἐκ ἀπὸσάδα λέγοντες αὐτοῖς ἐπὶ τοῖς ἐν τῷ τότε ὄντος χρόνῳ. καὶ ἢ δὲ διαλαμβάνοντες πάντες πειροσάδα τὸ πρῆπον εἰς δῶρα μὴ εἰς ἐπέταξας ἀποδοῦναι. *Nempe omnino hæc congruunt: neque ab re fuerit, si ciues tuos reuera præscos illos extitisse dixerimus. Quare communiter rem ipsam inter nos partientes conabimur omnes muneri abs te nobis inposito pro viribus satisfacere.* Res optimè quadrabit, nec quid causa esse videtur cur repellamur, si statuerimus huiusmodi illos homines olim extitisse. Re autem communiter perpensa, conabimur pro viribus unicuique rei quod decet, & consentaneum est ex disquisitionis nostræ instituto tribuere.

Et sanè perbellè se res habebunt: facileque sustinebimur, si tuos istos ciues eos ipsos esse dixerimus, qui eo tempore floruerunt. Quapropter rem communiter partientes, pro virili parte conabimur, vt qua nobis imperasti, pro dignitate constituantur.

Co. xvi i. Ad Socratis postulationem implendam mox aggressurus Critias, rem præmunitione quadam (vt dicere cœperam) anteuertit. Vbi sanè extollit emergentium disputationum argumentum atque œconomiam: profiteturque perbellè se rem habere, nec posse vllam cuiquam esse causam cur non facile sustineat atque aded assentiatur (sue enim legendum sit ἀπὸσάδα, vt iacet, siue ἀποδοσάδα, satis constat loci hæc esse sententiam). Socraticos illos ciues eos ipsos esse, qui celebrati fuerant Solonis sermone. Atque ita ex Solonis historia occasione accepta, muneribusque partitis, percupidos sese ostendunt Socratica curandi mandata. Et idcirco etiam ex Socrate sciscitantur an id ex ipsius quoque sententia accidat, vel potius alium sermonem exquiri iubeat: ideo enim suo aliorumque nomine subiungit.

Par. xvi ii Σκοπεῖν ἐν δέῃ, ὡς Σώκρατες, εἰ καὶ νοῦν ὁ λόγος ἡμῖν ἔπος, ἢ τίνα ἔτ' ἄλλον αὐτ' ἂν πρὸς ζήτησιόν.

Sed uide o Socrates nunquid sermonem hunc probe mus, vel alium exigamus. Videndum ergo est Socrates an id opportune dicatur, necnè an alia inuestiganda sit sermonis ratio.

Vide itaque Socrates an ex animi tui sententia res geratur, an potius alium sermonem exquirere debeamus.

Co. xviii Cui statim Socrates sermonem illum omnino retinendum esse multis suadere conatur. Nam sequitur.

Part. xix. Σὼκ. Καὶ πῶς, ὦ Κριτίας, μᾶλλον ἀπὲρ τοῦτ' ἀποδοσάδα μὴ ἀπὸσάδα τῆς παρὰσθ' ἡμῶν ἀποδοσάδα διὰ τὴν οἰκειότητα αὐτ' ἐπιμαλίσαι, τὸ

Socr. At enim quem o Critia, sermonem magis quam istum probabimus? qua presentibus Deæ sacris propter propinquitatem quandam mirificè congruit. Maximum uerò illud est, non fictam a nobis fabulam, sed ueram historiam recenseri. Quoniam igitur pacto, & unde, hæc scripta, disputa-

τε μὴ πλάσσειντα μύ-
θων, ἀλλ' ἀληθινὸν λό-
γον εἶναι, παμμεγάρτου.
πῶς γὰρ, ἢ πόθεν ἀλλοῦ
ἀρήστου ἀφ' ἐμοῦ τῆ
πων, ἢ κ' ἔστιν ἀλλ' ἀγαθὴ
τύχη λέγειν μὲν ὑ-
μῶν, ἐμὲ δὲ ἀπὸ τῆς
λόγων νῦν ἡσυρῆσθαι ἀγρο-
τα ἀκύνει.

tionem aliam exordiemur? Certè non licet. Ideo
bonis fortuna auspicijs oportet iam tam uos disse-
rere, quam me pro hesternâ narratione hodie uos
silentio audire.

Soc. Ecquid verò Critia, melius commodiusue agere possi-
mus? Et quod huic etiam diei, qui illius Dea Sacro de-
stinatus est, magis conueniat? Illud verò non fabulam, sed
verum sermonem afferri, per magnum sanè quid est. Et cur
ergo illam reliquerimus, ut alium quendam inuestige-
mus? quod ergo faelix faustumque sit, ad uos redeunt lo-
quendi uices, ut ego in mercedem hesternorum a me habi-
torum sermonum, audiens quiescam.

Non int.

Benius.

Soc. At enim Critia, quem alium huic tuo substituamus? Cum enim prae-
sentem Dea celebritatem, tanta quasi affinitate attingat, proindeque tam
egregiè illi conueniat, cumque tantopere etiam inter sit non fictam a nobis fa-
bulam, sed uerissimum sermonem afferri, quo pacto propositum sermonem
repudiabimus? aut ex quibus fontibus alium hauriemus? Itaque in praesentia,
quod faelix faustumque sit; uobis omnino erit differendum: mihi ue-
rò, quoniam hesternâ die hoc munere functus sum, his curis uacuo audien-
dum erit.

Com. XIX.

Ergo contendit Socrates, omnino retinendū esse propositi sermonis ar-
gumentum: idque tum quòd celebritati illi mirificè conueniret, tum praeser-
tim quòd plurimum interesset non fabulam, sed uerissimum sermonem (at-
que id quidem erat quod praecipuè in nostris animis inserere cupiebat):
afferri. Sed cur conueniebat hic sermo celebritati illi qua colebatur Pál-
las? Tres attingit rationes Proclus: ac prior quidem est, quoniam
ἡ εἰκὼν ὁ πόλεμος τῶν κοσμικῶν πολέμων, ubi si legimus εἰκὼς, decens, significat
cum ea Palladis celebritate congruere illorum bellum qui in Mundo pu-
gnabant: & ita alluderet Proclus ad celebre illud Mineruae appositum
ac cognomentum, quo Plato non semel φιλοπόλεμον belli, inquam, studiosam
appellauit eam: atque huic sententiae illud etiam fauere uidetur, quòd
Proclus tunc sanè cum dixisset huius belli sermonem esse τῆς ἐορτῆς ἀεσθη-
τικὴν pompæ accommodatum, statim hanc causam afferens intulit, ἢ γὰρ ἡ
εἰκὼν ὁ πόλεμος τῶν κοσμικῶν πολέμων, ubi si pro εἰκὼν, εἰκὼς legeremus, alluisset
etiam non inuenisset ad id, cuius rationem inuestigabat. Quanquam locum
adhuc commodè, ut iacet, legere possumus. nam si non Platonis, Procli
certè instituto erit accommodata ratio: sic enim significaret sermonem
illum esse retinendum, quod bellum contineret mundanarum pugnarum
similitudinem gerens: ita enim sua illa somnia confirmabat Proclus, qui-
bus contendeat Platonem Atlantino hoc bello ueluti rerum mortalium
totiusque Naturæ simulachro naturalem disputationem anteuertere vo-
luisse. Altera verò ratio est, quia hic sermo ὕμνος ἢ τῆς Ἀθηνῶν τῆς εὐσείας
ἀεσθητικὸς hymnus erat Palladis sacrificio accommodatus. Quae ra-
tio in eo nititur, quod dum Palladi in ea pompa sacrificabatur,
hymni etiam dicebantur, & idcirco non nisi opportunè accidere poterat
hic sermo: qui quoniam cum Palladis laudibus coniunctus erat,
ueluti cuiusdam hymni atque laudationis loco esse poterat. Atque
id

id quidem optimè Platoni consensit: nam (ut uidimus) Critias antequam
huiusmodi historiam ordiretur, dixerat se ea narratione quasi quodam hym-
norum cantu Mineruam, ut decebat, honorare instituisse. Et idcirco in hanc
ipsam Critia historiam intuetur hic Plato, dum asserit huiusmodi sermonem.
Dea celebritatem magna affinitate attingere, illique egregiè conuenire: quod
in Atlantico cernitur clariùs. His addebat Proclus (atque in his postrema
erit posita ratio) ἐπιδοῦναι δὲ αἰτίας καὶ ἀεσθητικῶν ἢ τῆς εὐσείας, δια τῆς εὐσείας μυσ-
θὰ τῶν ἀεσθητικῶν αὐτῆς ἐνεργειῶν, δια δὲ τῆς ὕμνων τῶν ἀεσθητικῶν, hoc est. Quo-
niam Dea & actionis & contemplationis est causa, sacrificijs imita-
mur illam Deæ efficacitatem, quæ posita est in actione: hymnis ve-
rò illam exprimimus quæ in contemplatione consistit. Sed ut tertia
hæc ratio paulò longius petita uideri potest, ita secunda, quo explicauimus
modo, mirificè congruit cum Platonis sententia. Addit uerò Plato eius histo-
riæ narrationem ea quoque de causa sibi probari, atque retinendā esse, quòd
plurimum interesset non fabulam, sed historiam afferri, quoniam hæc histo-
ria (ut notauit Proclus) ἐμαρτύρει τὸ δῶμα τῆς πολιτείας, suffragabatur, in-
quam, Socratis Politiæ: eamque ostendebat (id quod in controuersiam fue-
rat reuocatum) & extare posse, & non sine utilitate atque honestate. Et ve-
rè hoc machinabatur Plato: licet uideri uellet aliud instituisse. Atque idcir-
co monebam supra id omnino studuisse in nostris animis inserere tanquā cer-
tum. Et hinc est ut de hac historia sollicitus, concludat iam oportere illos fe-
licibus auspicijs aggredi receptas partes: seque interim, quoniam dicendi mu-
nere hesternâ die functus esset, omni disputationis cura solutum, illos audire.
Quo in loco, dum dicitur iam illos ἀγαθὴν τύχην debere aggredi ad disputatio-
nem, Proclus contendit a Platone significari τῶν ἄλων τῶν ἐνδεῶν διακλήρωσιν
καὶ τῶν ἐλασσῶν ἐλαχῶν τὰ εἶναι τῶν ἐαυτῶν ἀεσθητικῶν ἀπὸ τῆς εὐσείας καὶ τῆς ὁλῆς δι-
μερῆς rerum, inquam, partitionem diuina sorte sic factam, ut unum quod-
que à singulari Vniuersitatis parente atque opifice conuenientem sibi statu-
rationemque acceperit. Sed quid Fortuna significet Platoni, & an præcla-
rè hac in parte philosophetur Proclus, dicemus suo loco: nunc enim satis
constat (quicquid tandem significet ἀγαθὴν τύχην) Platonem tritum loquen-
di modum usurpasse, quo uterentur ij qui optarent feliciter aliquid sibi con-
tingere. Sed iam sine Hermocrates sine Critias audiendus est, qui singulis
singulas partes demandatas fuisse referens, quas mutuis disputationibus
tuerentur, ad postremam proœmij partem descendit.

Κεῖ. Σκόπει δὴ τὴν τῆς
ἐξελίξασθαι διὰ τὴν, ὡς
ἐλέγετε, ἢ δὲ δευτέρου.
Εἰδὲξέ γ' ἡμῶν Τιμαῶν
μὲν, ἅτε ἀστρονομικῶτά-
των ἡμῶν, καὶ ἀεὶ φύσεως
τῆς παντὸς εἶδέναι μά-
λισα, ἔργον πεποιημένον
ἀπὸ τῶν λέγειν ἀρχῶν

Considera Socrates an comode mutuum tibi conui-
uium disposuerimus. Visum nobis est ut Timæus
tanquam in Astronomia nostrum omnium peritiss-
simus, maximeque in rerū natura cognoscenda uer-
satus, primus edisserat, ita ut a Mundi generatione
exordiens, usque ad generis humani naturam de-
ueniat. Atque ego deinde suscipiens homines a Ti-
maeo quidem genitos, a Critia uerò ut plurimum
institutos, secundum Solonis sermonem legemque

ἀπὸ

est clariùs. Et hoc nomine aserebat Proclus Mundum tum in imaginibus, tum in exemplaribus considerari: ubi etiam ne existimarem ipsum de vniuersi Mundi, rerumque naturalium Ideis loquutum esse, passim Atticam terram, Atlantis insulam, Atheniensium Atlantiorumque bellum, & huiusmodi alia fecit Vniuersitatis imagines. Quare ij facillè contenderent hac inter se optimè coherere: cum Plato (sive historia locum habere ea uelit, sive nolit) omnem hanc Critia narrationem hoc consilio cum Physiologia coniunxerit. Sed quanquam hac Platoniorum istorum commenta multis uis explosi possint, non tamen cunctabor in presentia, quòd alibi ostenderim meras nugas esse & somnia: ac Platonem nihil minùs quàm de ijs allegorijs cogitasse. Serranus itaque earatione visus est hanc dubitationem tollere uoluisse, quòd cum in Timæo de Mundi ortu, in Atlantico autem de antiquissimo rerum statu rebusque gestis agatur, commodè nectantur atque cohereant hac omnia. In quam sententiam longè antea discesserat Marsilius, qui in Atlantici argumento, Non iniuria (inquit) post Timæum de Mundi generatione legi uult Critiam de antiquitate Mundi. Quod si urgeas, quia eadè, quam Timæo statim succedere uoluit, Atlantiorum historia, Timæum iam anteuertat, id (inquit) Serranus, factum est ut opportunior molliorque ad Naturæ tractationem aditus sterneretur: sic iste. Qui sanè, etsi ex vno eodèque fonte frigidam haurit & calidam, meliùs tamen quàm Græci. Quanquam an nodos planè soluerit, non satis uideo: nam præclarè fortasse ostendit iste commodè cecidisse, ut Plato res à priscis illis uiris gestas aggrederetur, ubi tandem hominis Mundi que explicasset ortum: præclarè etiam (ut cum eo liberaliter agam) docuit eundem sermonem appositè (id quod Hesper cum Solem affectatur præstat egregiè) tum subsequi Timæum, tum anteuertere: sed quàm prudenter atque ex disciplinarum methodo orationem conuerterit ad Mundi ortum physiologiàmque omnem tam subtiliter ac fusè tradendam, dum politicos uiros institueret (id enim præcipuè ækonomiam turbat) non ostenditur. Apud me itaque (ut aperiam quod sentio) certum est Critia sermones hic inuectos atque intrusos esse ad querelas compehendendas in Socratis politiam excitatas: atque ad instituta illa, si quo modo fieri posset, a criminibus purganda. Hinc factum est, ut cum in Timæi exordio simulasset hesternæ die politiam fuisse iteratam, statimque etiam eiusdem fecisset epilogum, ex hoc rerum dicendarum duxerit argumentum, simulque hunc Critia sermonem quo vno notas illas delere contendit, in medium adduxerit: priscos interim Athenienses illos tanquam ab inferis excitans, qui consimilibus atque iisdem fermè institutis ficti, virtutis atque rerum gestarum gloria summopere florissent. Atque hinc, quamuis uideri uellet aliud agere, ueditabat Socratica instituta non monstrosa esse atque aduata, sed re ipsa perfici posse, atque cum utilitate simul & honestate esse coniuncta. Quanquam non ita cautè se gessit, quin nouos quasi scopulos offenderit in hac historia commentanda. Et idcirco de his quoque anxius, cum alia quedam interponebat, quibus interim historiam illam redderet tolerabiliorem, tum se profitebatur histo-

Authoris sententia.

riam

riam illam deinde clariorem effecturum, ac narraturum distinctiùs. Quod & tandem facere aggressus est in Atlantico tanta uerborum atque sententiarum grauitate ac copia, tot tamque miris Atheniensium laudibus, tanto denique rerum omnium apparatu atque splendore, ut merito nobilis author Plutarchus hanc disputationem quam Plato inchoatam reliquerat, cum Iouis Olympici templo compararit, quod uel imperfectum omnium oculos caperet pulchritudine, atque admiratione completeret. Hinc etiam (opinor) dum ad querelas illas sedandas de huiusmodi historia summa tradenda cogitaret, non parum referre censuit si inter summam ipsam absolutamque eiusdem quam moliebatur narrationem, aliquid interponeret, quo interim erigeret legentis animum, & uarietate occurreret satietati: cum præsertim dialogi officia decorumque hoc pacto custodirentur rectiùs. Ob id igitur Timæum nobilem dialogum (hunc enim per idem tempus lucubrabat, ut ex Atlantici initio satis licet coniectare) delegit quem interponeret: & eiusdem quasi vestibulum esse uoluit priorem Critia sermonem, hoc est illius historiae summam: extremam uero illius partem cum posteriore illius sermone, hoc est cum latiore illius historia narratione coniunxit: omninoque efficere studuit, ut sicut Critia disputatio ex Socratis petitionibus ortum habuerat, sic Timæus ab Critia summa occasionem habere uideretur: rursumque Atlantico statim post Timæum opportunus esset locus; indeque Hermocrates clauderet ac terminaret Chorum illum pulcherrimum. Neque leuem omnino causam atque pretextum huic facto habere potuit: quòd nimirum plurimum referret eius ingenium atque adè naturam uniuersam perspectam habere, quem ita informandum atque instituendum suscipiebat, ut omni uirtutum genere ornatu esse cuperet, beatamque vitam tum sibi, tum Reipublicæ comparare. Id autem nulla alia ratione uidebatur cumulatè posse præstari, nisi ab ipsius hominis origine atque ortu duceretur contemplatio: sic ut cum ex Platonis sententia ortus procreationis que finem cum Mundo communem habeat, ab eadem effectrici causa fluxerit, iisdemque fermè initijs constet, eiusdem membrum sit ac pars, eaque planè admirabilis atque illustris, immo Vniuersitatis epitome sit & ueluti epilogus quidam; non temerè sed artificiosè ac scitè ab ipsius Mundi ortu uideri possit incèpisse. Quamobrem dum scribit Plutarchus Atlanticum ingentibus vestibulis, septis, atque atrijs fuisse à Platone circumuallatum, qualia nec scriptum ullum habuit, nec fabula nec Poëma, id uero temerè (quod tamen non contendit Plutarchus, qui tantum ut desertam Solonis aream excoleret, id ei contigisse affirmat) factum esse concederem, si Timæus septi aut etiam vestibuli locum haberet solum: sicque etiam affirmarem amplum Timæi atrium, quo inter alia nonnulla politicus epilogus, Atlanticæque historia summa continetur, immoderatum esse, si merum atrium esset: eodèque demum nomine Platonem in Timæo non modò altiùs, atque ab aliena re, uerum etiam monstrosè (si id quoque obijcias) exorsum esse admitterem, si ijs omnibus quibus munitur aditus ad disputationem de Vniuersitate, nihil planè aliud efficere uolisset. Sed cum res omnino aliter se habeat, atque hac omnia & præpa-

V u u 2

rationis,

Ἡ Διὰ μαί μάλισ' αὖ
καὶ τῶν ἀεθριμένων ἐν
δεξιά μου.

dem modum de dijs inuocandis cura a nobis geritor: illi ve
ro nobis fauentes, & propitij ita annuant, uti & vos ea
qua a me dicenda sunt, facillime percipiat. Ego uero si-
cuti animo, & cogitatione eam complexus sum, ita com-
modisimè vniuersam exponam atque demonstrerem.

Tim. Si quidem Socrates, vel ij qui leuissimè sapiunt, sic se gerunt, ut Deū, Benius.
quicquid instituant, siue magnum illud sit, siue paruum, semper inuocent:
nobis qui de Vniuersitate orta sit nec ne disputaturi sumus, necesse profectò
erit, ut Deos Deasque omnes (nisi tamen desipimus) inuocantes precemur,
ut de ea dicamus, qua ipsis primum, tum uerò uobis probentur. Atque ita
Deos, quod ad ipsos attinet, oratos uelim. Nam quod ad nos pertinere uide-
tur, precandum est, ut uos facile intelligatis, ego uerò animi mei sensa, pra-
sertim in rebus propositis, explicare ualeam.

Com. xxi.

Vtitur hoc in loco Timæus argumento a minori ad maius. nam, inquit, si
uel ij qui leuissimè sapiunt, sic se gerunt, ut Deum, quicquid aggrediantur,
siue paruum illud sit, siue magnum, semper precantur: nobis quibus dispu-
tandum est de Mundo ortus sit nec ne, omnino necesse erit, ut Deos Deasque
omnes (nisi desipimus) inuocantes, precemur ut ea dicamus qua ipsis pri-
mum, tum uerò uobis probentur. Atque hunc in modum Deos, concludit,
tum quod ad eos pertinet, oratos uelim: tum quod nostra interest, ut uos fa-
cile intelligatis, ego uerò animi mei sensa explicare ualeam. Cur autem
non Deos modò sed & Deas inuocet Timæus, explicat Proclus his uerbis.

Πάντα τὰ πληρώματα τῶν δειῶν διακόσμων, ἢ τὰ ἀρρεῖνος καὶ θήλειος διαίρησις ἐν ἑαυ-
τῇ σωείηφι. τὸ μὲν γὰρ μονίμως δυνάμειος αἶπον καὶ ταυτότητος, καὶ τὸ ὄντος χρηρῶν
καὶ τῆς ὀπισθοῆς τοῖς πᾶσι τῶν ἀρωπῶν ἀρχῶν ἀγαθούμενον, ἐν τῷ ἀρρεῖνω σωεί-
λησται. τὸ δὲ ἀεθρῶν παρτοίας, καὶ διακρίσις καὶ ζωῆς μέτρα καὶ γνήμιος δυνάμειος
ἀφ' ἑαυτῶ ἀεθρῶν ἐν τῷ θήλει ἀεθρῶν. διὸ δὲ καὶ τὸ Τίμαιος εἰκότως ὅππῃ πάντας
τοὺς θεοὺς ἑαυτῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν εἰς τὰ γνήμια τῶν διαίρησιν, τὰς ἄλλας ἀντὶ τῶν
ξῆς ἀεθρῶν. ἐστὶ δὲ καὶ πρὸς τῶν ἀεθριμένων θεοείων ἢ τοιαύτη διαίρησις οἰκειο-
τάτη τὸ γὰρ πᾶν τὸ δὲ πληρῆς ἐστὶ τῶν δειῶν ἡμῶν. ὁ, τε γὰρ ἀρρεῖνος πρὸς τῶν
γῆν, ἵνα τὰ ἀκρὰ ἀεθρῶν ἀρρεῖνος ἔχει πρὸς θῆλυ τὰξιν. διὸ πὶ δὴ λόγος μὲν
καὶ δυνάμειος ἐκείνου ἐν δ' ἰδῶσιν ἢ τὸ ἀγαθὸν κίνησις. δεχρῶν δὲ τῶν ἐκείνου ἀπορροίας
ἢ γνήμιος καὶ γνήμιος ζωῆς καὶ φυτὰ παρτοίας. καὶ τῶν ἀρρεῖνων θεῶν, οἱ μὲν καὶ τὸ
ἀρρεῖνος, οἱ δὲ καὶ τὸ θῆλυ διακρίσονται. καὶ δὴ καὶ τῶν ἡμῶν ἀρρεῖνων ὀπισθοπρότων, οἱ
μὲν τῆς ἑτέρας, οἱ δὲ τῆς λοιπῆς ἐπὶ συστοίας. ὅπως δὲ πολὺς μὲν ὁ δημιουργικὸς ἐν τῷ
παντὶ χρόνῳ, πολλοὶ δὲ οἱ ὄντες τῆς ζωῆς, ὧν οἱ μὲν τὰ ἀρρεῖνος, οἱ δὲ τὰ θήλειος ὀπι-
κνόνται τῶν μορφῶν. πὶ δὲ πολλὰ λέγειν: ἀπὸ γὰρ τῶν ἀπολυτῶν τῶν ἀρρεῖνων
που, καὶ τῆς θῆλυ ἀρωπῶν, ποιμίαι διακοσμήσις καὶ δῆμιουσις εἰς τὸ πᾶν. εἰκότως ἄρα ὁ
τῶν πάντων λόγος ποιῆσαι μέλλων, θεοὺς ὀπικνῶν καὶ θεοὺς ἐφ' ὧν ἐκείνων, συμπαρή-
ρωται τὸ πᾶν καὶ τῶν ἀνω ἀνωτῶν διαφερόντως τοῖς θεοῖς λεχθῆναι τὰ μέλλοντα λέγειται.

hoc est. Plenitudines omnes diuinorum ordinum comprehendit
in le ipsa maris foeminaeque diuifio. siquidem causa firmæ virtutis &
identitatis & eius quod est suppediatrix largitrixque, & primo con-
uerfionis principio induens omnia, in masculino comprehensa est.
id uerò quod progressus omnifarios & partitiones, & vitæ mensuras
& facundas virtutes à seipso gignit, in foemina continetur. Atque
idcirco etiam Timæus sese ad Deos omnes per hanc rerum genita-
rum diuifionem conuertens, vniuersos eorum ordines complexus
est.

† ἐν αὐτῶν ὀ-
ντιμῶ ἐστὶ
le
gendum.

est. sed & huiusmodi diuifio est subiecta contemplationi maxime
accommodata & propria, quia hæc Vniuersitas gemino hoc Deo-
rum genere referta est. Cælum enim ad terram, ut extrema acci-
piamus, eodem quo mas ad foeminam, ordine proportionè que
respondet. siquidem cæli motus singulis rebus proprietates imper-
tit ac vires. Contra uerò terra cœlestes defluxus suscipiens, graui-
da fit, atque omnium generū animalia plātāsque gignit. Et ex Dijs
qui sunt in cælo alij quidem per marem alij per foeminam distin-
guuntur: ac rerum ortus, cum ingeniti ipsi sint, procreationesque
curantes, hi quidem huius, illi reliqui ordinis sunt, omnino autem
copiosus est in Vniuersitate opificum chorus. multa quoque tan-
quam etiam canalia vitæ: quorum maris alia, alia foeminae speciē
referunt ac formant. Quid multa? ab absolutis † quæ siue maris
siue foeminae uim ac formam referunt, varij manant ordines in Vni-
uersitatem. Iure itaque is cui de Vniuersitate est disputandum, Deos
Deasque, a quibus utrisque completur hoc vniuersum, inuocat, ut
præcipuè secundum eorum mentem ea quæ dicenda sunt, dicantur.
Hæc commentatur, ac nescio an alieno magis in loco quàm falsò commen-
tatur, hic Proclus: a quibus non valde dissentiunt ea quæ multò post habuit dñ
Platonica qu. nūā eorum quæ sunt partitionē explicaret: sic enim diserebat.
Ἀλλὰ μὲν καὶ ἡ διακρίσις τῶν ὄντων καὶ γινόμενων, ἀκόλουθος ἐστὶ τοῖς ἀεθριμένοις. καὶ
γὰρ θεοὺς καὶ θεὰς, καὶ τῶν ἀρρεῖνων ἐκείνοις ἰδιότητι τῶν δειῶν ἡμῶν, ἢ τὸ ὄντος καὶ τῆς
ἡμῶν ζωῆς ἔχει διακρίσις. τὸ μὲν γὰρ ὄν, οἰκειὸν ἐστὶ πρὸς τῶν κρείττονα τῶν δειῶν τῶν
ξῆν, αἰεὶ καὶ τῶν ἐσῶν καὶ νοητῶν ὄν. ἢ δὲ ἡμῶν, πρὸς τῶν κρείττονα τῶν ἀ-
πείροσ ἀεθρῶν, καὶ ἢ παντὸς ἡ μεταβολῆς τῶν ἀποσυστῆν κομῆσται. Hoc est. Atqui
eorum etiam quæ sunt siue etiam facta sunt, diuifio prædicta conse-
quitur. Post Deos enim & Deas & ineffabilem illorum ob hæc duo
genera proprietatem, eius quod est & factum est diuifio locum ha-
bet: id enim quod est, proprium est præstantioris diuinorum ordi-
nis cum semper & secundum eadem & intelligibi e existat. Gene-
ratio autem posterioris, a quo infinitus progressus & omnigena
permutatio existentiam adducit. Hæc rursus iste ad Deos Deasque istas
cum gemina Vniuersitatis natura coniungenda. Quæ tamen omnia, quacun-
que illa sint, rideret, opinor, Plato, si audiret. Quis enim non videt gentis
more, ut iam antea monebam, quod poetis etiam vsitatum fuit, eo inuoca-
tionis implorationisue genere vsurum esse, et ut rei magnitudinem de qua erat
agendum, magis ac magis poneret ante oculos? Quanquam neq; e idcirco
excusarim Platonem poetis tam facile in re grauissima uentem, ac Deas
istas cōminiscētē: longiusque illū probarim quod non multò post in hoc eo-
dē libro, cū noua quædam aggredi institueret ac difficilia, ut attentionē simul
instauraret, ac rei magnitudinē ostēderet, grauissima illa inuocatione ac nobi-
li usus est. Ὁ δὲν δὲ καὶ τῶν ἀνω ἀνωτῶν τῶν ἀεθριμένων σωτήριος ἐστὶ τὸ πᾶν καὶ ἀνδρῶν ἐπι-
στοίας πρὸς τὸ τῶν εἰκότων δόγμα διασωθῆν ἢ καὶ ὀπικνῶν ἀεθρῶν πάλιν ἀρχῆς μὲν ἐστὶν.
hoc est. Deū itaque rerū dicendarū seruatorē nūc. etiā inuocemus, ut

† ἐξ αὐτῶν
στὶν ἡ
quæ
nari-
omni-
nendū
δων
unitatū

ee, sed electione geruntur atque consilio . quod si etiam perinde atque ora-
tioni precamio aditum aperire solet orator, accommodata aliqua & perbrevis
precatinacula , quasi pr. amio quodam auspiciemur, non est in more positum
vt hanc rursus precatione altera anteaertamus & muniamus : quemadmo-
dum nec procemium procemio munit & anteuertit orator . quare nil verend-
dum ne in precibus in infinitum progrediendum sit. Sed ipsam Timai pre-
cationem expendamus , de qua Proclus quidem ,

De precatio-
ne rursus ex
quorundā Pla-
tonicorū sen-
tentia, nimi-
rum
Procli .

αφ' ἡν δὲ (inquirit) ἀφ' ἡν
τῆς ὅλης θεωρηματίας, ὅτι δὲ ἄν ὁ θεὸς κληθεὶς καὶ ἀρχὴς τῆς περὶ μιμνήσκοντος καὶ τῶν
τῆ δ' ἅπαντος ποιητικῆς, ὅς περὶ τῆς ὅλης δημιουργίας, εἰς τε τὸ χρησιμεῖον εἰσιεῖναι λέγεται
τῆς νωτὸς καὶ κείδον πληροῦσαι τῆς δειῶν νοήσεων, καὶ τῆς δημιουργίας, ἀρχὴς ὑποδε-
χέσθαι, καὶ ἀπειρίας εἰ δέ μιν εἰπεῖν ἀπάσας διαλύειν. καὶ δὴ καὶ πατέρων ὁ θεὸς κληθεὶς εἰς
τῶν τῆς δημιουργίας συλλήψιν, περὶ μὲν τῶν ὑκτα τῶν θεολογῶν πεποιήται λέγων .

Μαῖα δειῶν ὑπὸ τῆ νύξ ἀμβροτε πῶς τὰ δε φέρει .
Πῶς χεῖ μ' ἀθανάτων ἀρχῶν κερτερόφρονα δέδωκε .
καὶ ἀκούει παρ' αὐτῆς .
Αἰθερὶ πάντα φέρεξ ἀφ' αὐτῶ λαβὲ τῶ δ' ἐνὶ μεσση
Οὐρανῶ .

καὶ περὶ πάντων ὁ θεὸς ἀναδιδοσκαται τῆς κοσμοποιίας .
hoc est . Priusquam verò rem attingat ad Deos inuocandos ac pre-
candos se conuertit : imitans hac quoque in re Vniuersitatis opifi-
ficem, qui ante eius molitionem oraculum Noctis dicitur ingredi :
ibique repleti diuinis cogitationibus & intelligentijs : & Mundanæ
fabricationis suscipere initia, omnésque (si dicere fas est) dubitatio-
nes diluere. Ac sanè quidem patrem quoque accire ad mundanæ
molitionis comprehensionem : qui ad Noctem ipsam a Theolo-
go inducitur hæc habens verba .

Qui mortem nescis nutritrix suprema Deorum
Nox, mihi quâ iuuat, edicas primordia , certus
Vt memorem quænam sint immortalibus almis .
Et ab ipsa Nocte responsum accepit.
Aethere cuncta patent immensis vndique campis
Quæ spectas cæli .

Atque ita deinceps de vniuersa Mundi constitutione docetur . Quo
in loco quoniam Christiani viri est ex Ethnicorum scriptis (id quod sancti
viri docent) sparsa veritatis semina colligere , reliqua negligere ac repudia-
re ; obseruandum est quàm apertam Proclus atque Orpheus (Orphei nam-
que sunt illa carmina) patris ac filij mentionem faciat : quàm clarè doceat
filium Vniuersitatis parentem fuisse vnâ cum patre : quàm dilucidè
νοήσεων diuinis intelligentijs plenum faciat ipsum , & τῆς τῆς δημιουργίας ἀρχῆς
Mundanæ fabricationis initia, quæ Idea sunt, habuisse . Quæ omnia (vt suo
loco ostendemus) egregiè cum Christiana veritate consentiunt . Illud tamen
ab ea discedit, & repudiandum est, quo affirmat Vniuersitatis parentem ante
eius molitionem εἰς τὸ τῆς Νυκτὸς χρησιμεῖον ad Noctis aditum atque adeò ora-
culum ingi essum esse, ibique & accepisse ideas , & omnem discussisse dubi-
tationem . Nam rerum & Ideas & perfectissimam cognitionem ab omni

ater-

eternitate habet Mundi author . Quamquam id poetice dicitur, atque huma-
no more : quod ipsemet Proclus satis indicauit: cum enim diceret Mundi pa-
rentem in eo oraculo omnem deposuisse dubitationem addidit, εἰ δέ μιν εἰπέειν,
si dicere fas est, illud significans humano more dicit; cum alioquin ab omni
eternitate rerum cognitionem & Idas accepisset filius. Sed respuenda sunt
omni ferè ex parte illa quibus statim idem Proclus, partim ex Orpheo, par-
tim ex seipso subdit, περὶ δὲ τ' ἄλλοις πάλιν καὶ τοῖς δεσμοῖς μένον ἐκ ἀρχῆς κενός
φατίν .

Ορφου δ' ἡμετέρῳ ἡμεῖς ἀφ' ἰδέετε δαίμον .
καὶ διὰ πάντων ὁ θεὸς ἡμεῖς πῶς τὸ πατὴρ δὲ μνησθῆναι θεωρητικῶν μένος, καὶ πῶς γὰρ ἄλ-
λων ἐμελλε δειῶν πάντα πληρῶσαι, καὶ τῶν αὐτοῦ ὡφ' ἀντομοιώσειν τὸ αἰδῆθ', ἢ περὶ τῶν
ἀφανῆς αἰτίας ὁ θεὸς ἄλλων ἀνατεινόμενος. ἀφ' ὧν αὐτὸς πεπληρωμένος ἐμελλεν ἀποκραδί-
της περὶ φέρειν πάλιν δέσκαλει ἔργα . hoc est . Ad Saturnum quoque rursus se
conuertit post vincula (compages opinor Vniuersitatis intelligit) sine
precibus asserens .

Excita iam nostram sobolem iustissime Dæmon .
Sicque per omnia quæ deinceps sequuntur , Patris gratiam & be-
neuolentiam inuitat ac prouocat , quomodo enim alia via diuinis
numinibus rep'eturus erat omniâ, & ei qui per se est animanti aspe-
ctabile animal simile reddere, nisi ad occultas omnium rerum cau-
sas intendens mentem, per quæ omnibus cogitationibus ipse reple-
tus, ex suis præcordijs editurus erat denuo in lucem admirabilia &
diuina opera ? Hæc, inquam, non omnino probari debent : nam quod ad
Dæmonem istum pertinet, & ad diuina illa numina (de astris enim præcipuè
loquitur) & ad Mundum præterea, quem, siue sub aspectum cadat, siue Ideis
contineatur, vult esse animal, etsi Platoni consentire non dubito, Ethnicorum
tamen propria sunt, nec videntur omni ex parte traduci posse ad bona fru-
ges . His itaque docet Proclus Platonem quippe qui de Mundo disputatu-
rus erat, ad preces confugientem, summum Mundi opificem imitatum esse .
Atque per hanc precationum occasionem, quas tantopere extollit Plato,
Platonici fusissimè ipsi quoque disserunt de precatione : ac multa sanè præ-
clarè tradunt, quæque meritò in Ethnicis admirabilia videri possint . Ac
propterea nō grauabor horum quoque verba subiicere, eadè que latinè ex-
primere: statimque etiam ne forte aliquid minus purum hauriamus, si quid
tale occurrerit, indicabo . Ergo Proclus ad hanc Platoniorum disputatio-
nem de precatione aditum patefecit primùm his verbis . Δεῖ δὲ ὁμοῦ περὶ τῶν
ἄλλων ἀπάντων περὶ δ' ἡμῶν πινῶναι σαφὲς τίς τε ἡ εἴσα αὐτῆς καὶ τίς ἡ τελειώ-
της, καὶ πόθεν ἐρῆσθῆναι τῶν ἡμεῶν, id est . Operæpretium itaque est ante
omnia nos de precatione aliquid perspicui intelligere : quæ sit nimi-
rum substantia ipsius ; quæ perfectio, & vnde animis ingenita sit.

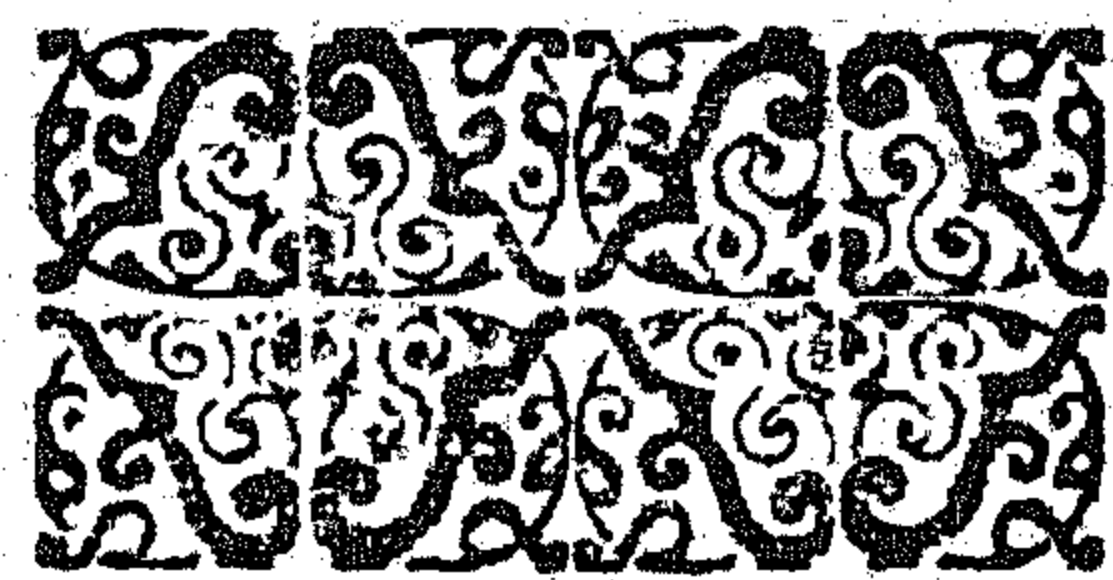
Tum verò Porphyrij sententiam referre cœpit , subdens . Ο μὲν γὰρ Προς-
φύειος διοεξέλιμος , πινες μὲν ὅσ' παλαιῶν θεωρήσαντο τῶν ἀρχῶν , πινες δὲ
ἢ θεωρητῶν ἡμῶν ἐπ' ἄλλας καὶ ἄλλας δόξας λέγων, ὡς συλλήψθαι εἰπεῖν, ὡς ἔτε οἱ
τῶν πρώτων ἀθεοπήτα ἰσοδύνατες θεωροῦνται τῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἀφέλειαν , οἱ γὰρ μὴ
ἐξ ἑδ' λέγοντες θεοῦ, ἔτε οἱ τῶν δευτέρων ὅσ' τῶν θεωρητῶν ἀφ' ἡμῶν ἀνατρεῖται τοῦ
μὲν

adeo suspicias in Philosopho isto. Ergo Eusebeia inquit, η πασων των αρειων... in illud... adeo suspicias in Philosopho isto. Ergo Eusebeia inquit, η πασων των αρειων... in illud... adeo suspicias in Philosopho isto. Ergo Eusebeia inquit, η πασων των αρειων... in illud...

tiam. Deique dignitatem hac vna demum ratione ac vi percipiens, si constituerimus illum esse rerum omnium causam, & earum quæ mutationis expertis naturæ suat effectorem. eos nanque appellavit immortales Deos, qui semper atque vno eodemque modo de opifice cogitant: ac semper ad illius bonum ordinati, id ab eo consequuntur, vt tanquam molitricis causæ imagines eaque perturbationis ac prauitatis expertes nusquam ab eodem diuelli ac separari possint. decet enim Deū has quoque sui imagines cōstitueret & neque oēs mutationibus & perturbationibus subiectas, quæque ad uitia delabantur, quæadmodū hominū animis accidit qui ultimū inter ratione utētes naturas tenēt locū: sicut ē cōtrario ij de quibus loquimur immortales Dij summi appellantur. Neque uerò immortales ideo appellantur ut ab animis humanis distinguantur, quasi nunquam amittant diuinam beatitudinem, neque obliuiscantur unquam siue naturæ suæ siue paternæ bonitatis. Verū huiuscemodi perturbationibus humanus subijcitur animus, Deum vt interdum quidem cognoscat suamque dignitatem reputet: interdum verò eadem excidat cognitione. Quocirca merito hominum animi mortales appellantur Dij quòd interdum moriantur: cum scilicet diuinam vitæ probitatem exuentes à Deo recedunt: rursus reuiuiscere dicuntur interdum, cum scilicet ad Deum conuertuntur. Sic fanè viuere dicuntur diuinam vitam aut illam amittere, quatenus immortalī natura mortalis fortem fortiuntur, non quod esse desinant, sed quia excidant vitæ præstantia: mors enim naturæ quæ rationis est particeps, est diuinitatis intelligentiæque priuatio, quam consequitur immensa perturbationum conflicatio. In ignoratione enim rerum meliorum necesse est seruire deterioribus. A quibus nulla alia ratione uindicantur quàm cum ad Deum conuertuntur recordationis ac mentis ope. Hac Hierocles: qui (vt ad preces veniam) post multa sic scribit. Τίς δὲ ὁ νόμος, καὶ ἡ τέταρτη ἐπισημημένη πάλιν λέγουσιν ὅτι νόμος μὲν ἢ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομικῶν, ἢ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομικῶν, ἢ ἀστρονομία τῶν ἀστρονομικῶν...

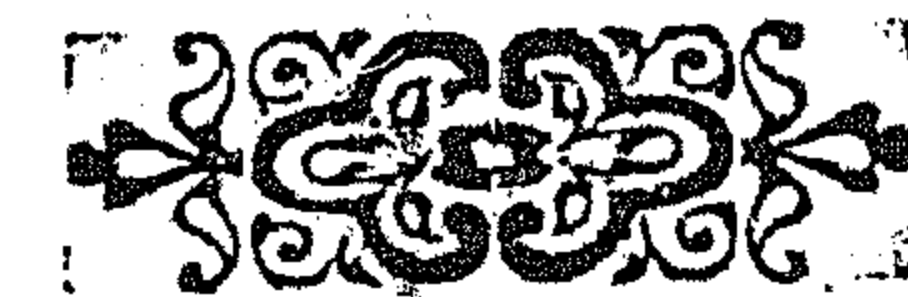
quæ sanè precatio nostræ inhæreret causâ a quâ id habemus & firmus, & eò tandem perueniamus vt benè simus. Qua autem ratione consequatur aliquis vt benè sit nisi Deus largiatur? aut quo pacto ei qui a Deo optare aliquid possit & petere, nec tamen petat, Deus, etsi liberâ lissimus, donet? Ne igitur solo sermone precaremur, sed potiùs opere precationem firmaremus; nèue nostris item viribus præfidentes, diuinum auxilium consequi contemneremus, utque demum precem operi tanquam formam materiæ adiungentes, cum actione preces, cum precibus actionem coniungeremus, addidit, vt nisi Deos precati ad opus non aggredieremur. *Hæc & alia huiusmodi eximius iste auctor. Quæ sanè omnia claudi possunt aureis illis Procli verbis quæ in hanc ipsam sententiam habuit. εἰ τις θεῶν ἴσχυος ἀδρόπαις, εἰς θεῶν ἄντὴν χενεῖοι.* Si vlla est vocis utilitas, ea debet ab homine ad Dei laudes referri. *Hæc Ethnici. Sed quanquam tam præclarè multa Platonici de precatione disputarint, haud dubitandum est tamen quin alia multa longè præclariora afferri possint: ita enim splendide ac copiosè Chrysostomus aliique multi Christianæ Philosophiæ patres precationis originem, necessitatem, vim denique omnem atque rationem tractarunt: tam miris laudibus diuinisq; præconijs eius dignitatem fructusque extulerunt: ac (quod caput est) diuinæ ipsæ literæ tanta explorum varietate, sententiarumque grauitate illam commendarunt, vt nullum fortasse agrum studiosius cultum inuenias: aut in quo possis maiore cum admiratione atque iucunditate versari. sed ne sacra cum profanis miscere videar, nouaque disputationis ansam non omnino opportunè arripere, (obiter enim, etsi grauius, precationis necessitatem attigit hic Plato) rem omnino prætereundum censui. Atque hæc ipsa de causâ (ne inquam intempestiuus videar) multa relinquam, quæ ex profanis poetis etiam ad hanc sententiam traduci possent. Sed iam octauum hunc librum concludentes, ex amplissimis hisce quasi vestibulis ad amplissimos vberimòsque physiologiæ campos, vnde etiam ad Theologicos patebit aditus, pedem, Deo benè iuuante, inferamus.*

FINIS OCTAVI LIBRI.
DECADIS PRIMAE.

IN PLATONIS
TIMAEVM,
SIVE
INNATVRALEM OMNEM
ATQVE DIVINAM
PLATONIS ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMAE

LIBER NONVS.

*Q*VAE ex M. Tullij libro de Vniuersitate extant fragmenta, huic planè Timæi parti respondent, quam in hoc libro nono aggredimur explicandam. Quamobrem optarit fortasse quispiam, vt Ciceronis interpretationem omnino sequar in posterum: ceteris interim interpretationibus prætermisissis. Ita enim fieret vt ijs qui græcè haud norunt, non magnopere hac in parte Platonis eloquentia desideranda esset, quasi interpretum culpa admirabilem illam suauitatem ac venustatem amisisset. Contra verò qui Græcis quoque literis imbuti sunt, Græcæ atque Romanæ eloquentiæ parentes audirent grauissimè & copiosissimè disputantes. Verùm ne id faciam, prohibent multa. Nam Cicero præterquam quòd augustissima Platonici Timæi vestibula, congressus, personasque ipsas sustulit; pulcherrimùmque consensum illum dissoluit, quo hunc dialogum cum politicis libris & Critia iun-

Bbbb

Etum

Confertur Ciceronis liber de Vniuersitate cum Platonis Timæo.

Etiam esse stentimus, quibus in rebus mirum artificium, summa dignitas, varia denique ornamenta cernuntur; summam rerum potius visus est sequi interdum, ac suo quasi ingenio subtilissimam difficilissimamque Vniuersitatis tractationem persequi, quam eodem planè verborum ac sententiarum pondere & artificio. Quanquam enim hoc interpretationis genus in Demofthenis atque Aeschini orationibus magnopere probandum fuit, ubi propter rerum perspicuitatem licuit argumenta, rerumque ipsarum ordinem, & (vt semel dicam) omnes orationum illarum virtutes, neglectis saepe verbis; exprimere; attamen in Timæo, in quo subtilissimè disputatur, ac vel ex vnius immutatione vocis, ne dicam sententiæ, quæstiones interdum maximæ oriuntur, optassent sanè, vt tanquam merus interpres, non vt auctor, rem peregrisset, idque verba non appendens modò, (quanquam ne id quidem fecit) verum etiam di numerans quodammodo, ac verbum ferè verbo reddens. Neque enim M. Tullio, hoc est summo dicendi architecto, aut latine linguæ egestas, aut ἀλλωσμοί, aut aliud quidpiam id prohibuisset vnquam. Et quamquam verbum è verbo exprimere, (vt ipsemet † M. Tullius scribit) indifferenti interpretis videri possit, iureque illud ab † Horatio pronunciatum, a B. verò † Hieronymo laudatum puto,

Nec verbum verbo curabit reddere fidus
Interpres.

Veruntamen videndum est diligenter ne ad laborem in difficilioribus locis subterfugiendum, hæsitantiámque nostram occultandam, hoc interpretandi genus sectemur: atque interim etiam verbis licentiùs neglectis, sententias ipsas peruertamus. Et quamuis Cicero specie potius interdum quam re ipsa, interdumque leuissimè dissidet à Platone, veruntamen si eius disputatio de Vniuersitate cum græco Timæi libro conferatur, saepe etiam dubitari potest, quin aut prætermittat aliqua: aut pro arbitrato noua comminiscatur, & a re aliena: aut demum quam ipse loci sententiam esse putabat, expresserit quidem: veram autem ac Timæi germanam, minimè. Neque enim magnum fuit Ciceronem in tam abstrusa disputatione, (talem enim hanc esse ipsemet † profitetur) obscurisque sententijs, etsi græca linguæ peritissimum, aberrare aliquando aut hære: cum in iisdem græci quoque interpretes, qui que omne tempus in Philosophia consumpserunt, iam saepe estuent, & inter se dissideant. Ac quod pertinet tum ad magnificas illas Timæi ingressiones atque vestibula: tum ad eiusdem dialogi cõiunctionem atque consensum cum politicis libris & Critia, fuisse a M. Tullio quæ asserebam, prætermissa omnia, non est quod dubitari vllò modo possit: nam vniuersa Socratis sociorumque disputatione qua politicus epilogus, Solonis historia, rerum dicendarum propositio, atque dialogorum illorum series & dispositio continetur, Cicero ne leuissimè quidem attigit: quod tamen prudenter fecisse non inficior: cum aliò spectet ipse: nec nisi ea persequi instituisset quæ de Natura differuerat noster Timæus. Eiusdem verò dialogi congressus atque personas fuisse ab eodem M. Tullio sublata, inde constat, quod cum Timæum paulò post physiologiæ initium (dum scilicet ad eam Mundi causam aggredi vellet

† l. 3. de fin.
† l. de art.
poet.
† l. de ratione inter.

† l. 2. de fin.
non longè ab init.

quæ finis obtinet locum) paucis quibusdam interpellasset Socrates, hæc Socratis verba in Ciceronis libro prætermittuntur omnia: licet nullo cum rei detrimento prætermittantur: immo ab eo qui non meri interpretis personam suscepit, scitè. Neque tamen contendo Platonis congressus illos ita fuisse a Cicerone reiectos, quòd existimem librum illum de Vniuersitate in dialogi morem conscriptum non esse: nam contrarium conijcere licet ex illis verbis. Quocirca si forte de Deorum natura ortuque Mundi differentes, minus id quod habemus animo, consequimur, vt tota dilucidè & planè exornata oratio sibi constet, & ex omni parte sibi consentiat, haud sanè erit mirum: contentique esse debebitis si probabilia dicentur: æquum est enim meminisse & me qui differam, hominem esse, & vos qui iudicatis: vt si probabilia dicentur, nil vltra requiratis. Immo verò facile adducor vt credam Pythagoreum aliquem primas tulisse disputationis partes, atque eum fortasse P. Nigidium illum fuisse, quem in eiusdem libri exordio tanquam Pythagoreum insignem extollit. Sed eo planè consilio hæc dixi, vt constet M. Tullium quippe qui nihil minus quam interpretis partes tueretur, nouas personas atque congressus induxisse, Platonis omnino posthabitis. Quod autem interdum summam rerum sequatur, aut suo ingenio philosophetur, aut denique a Platonis sententijs, nec fortasse sentiens, discesserit, in cursu ipso dialogi planissimè ostenditur: ubi verba ipsa sententijsque conferemus vtrinque. Ergo Ficini, Seranique interpretationibus retentis, suisque in locis de more collocatis, nostraque etiam tertio loco subiecta, eadem planè ratione reliquo opere pergam qua cœpi. Quanquam ubi commodè aliquid ex Tulliana siue delibare siue usurpare potero, atque ad meam interpretationem referre, haud parcam: cum certum habeam, furta hac in re, nisi opportunitate careant, tum scriptis nostris laudem, tum legentibus vtilitatem esse allatura.

Iam verò ad posteriorem Timæi partem propius accedamus, in qua noster author aggreditur disputationem de Vniuersitate: eandemque omnibus numeris absoluit. Quocirca vt hæc pars ad ea maximè pertinet, quæ in præfati dialogo subiectæ materiæ locum obtinere docuimus: superior verò, si ad vnum Timæi institutum referatur, præparationis nomen tantum meretur: ita quæ aggredimur in præsentia, longo interuallo nobiliora sunt ac pulchriora. Etenim de Mundi ortu atque initijs, deque animi totiusque Naturæ ratione differitur, nihil vt cælo, terra, marique (vt poetice cum Cicerone loquar) reperitur, quod non subtiliter & copiose tractetur. Sed & hæc difficiliora esse, non est quod dubitemus: nam præterquam quod præclara quæque hæc sibi suo iure vendicant, quæ (vt optimè ex veteri prouerbio † monuit Plato) ἀπὸ τῶν ὀπίσθιων ἀποκρύπτειν, abditis planè arcanisque rationibus sic interdum disputat, ut nisi omnem intelligentiæ vim neruosque intendamus, plurima nos prætereant necesse sit. cum præsertim arduam magnorum Philosophorum comparisonem aggressi simus, atque eorum Physiologiam immo & Theologiam quoque ipsam, cum Christianis decretis, ad quæ limanda est & corrigenda, conferre instituerimus. Sed quoniam hanc

Rerum dicendarum materia, utilitas, difficultas, & partitio.

† in Cræ. & al.

disputationem in duas potissimas partes distribui omnibus in promptu esse potest, ac priorem de principijs agere, posteriorem de ijs quae ex principijs profecta sunt, ad primam aggrediar, quam sic orditur Timaeus.

Par. I.

Εστι οὖν δι' αὐτὸ ἐμὸν δόξαν πρῶτον διαίρε- τὸν ταύτῃ πὶ τὸ ὄν μὲν αἰεὶ ᾔσθῃσιν δὲ ἔκ' ἔχον. καὶ πὶ τὸ γινόμενον μὲν ὄν δὲ ἐδέεσθαι.

Principio ita mihi distinguendum esse videtur quid sit quod semper est carens generatione; quid verò quod gignitur quidem, neque est unquam. Principio, mea quidem sententia, hac ponenda & distinguenda sunt. Quid est quod semper sit, neque ullum habet ortum, & quod gignatur nec unquam sit.

Ficinus.

Non. int.

Primum itaque explicandum est mea quidem sententia, ac statuendum, quid sit illud quod semper est, nec ortum habet: quidue id quod gignitur quidem, est vero nunquam.

Benius.

Com m. i.

Inquirendum nobis & explicandum est primum quo consilio Timaeus partes sibi demandatas tueatur, hinc fuerit exorsus: & quid tandem pertineat ad institutum hac rerum siue distributio siue explicatio. Plurimum quidem (ut rem aggrediar) ad Timaei institutum impositasque partes implendas pertinet hoc exordij genus. Nam cum Vniuersitatis naturam explicare deberet noster auctor: causarum verò cognitio ad cuiuslibet rei naturam percipiendam maximè sit necessaria, ipsas sibi Vniuersitatis causas primò conquirendas explanandasque proposuit. Cùmque effectrix apud Platonem & praestantissimum locum teneret, & ceteras causas doctrinae gratia deberet anteire, ac summam de Mundo an sit ortus ac proinde num efficiens causam habeat, ante omnia constituendum esset; (quis enim aut finem propter quem conditus est Mundus, requirat, aut materiam ex qua constat, aut formam quae illi tributa est, nisi verè effectum esse, antea fuerit constitutum?) Mundi ortum, ac causam prius censuit esse statuendam. Quod ut ex arte fasere posset, positiones quasdam, siue sumptiones manūs aut postulata, quod in singulis ferè disciplinis, Mathematicisque in primis fastidium videmus; praemittere voluit, quae ad rem commodè conficiendam maximè pertinere videbatur. Tres verò sunt huiusmodi positiones: ac primam quidem (ut Ficino interprete utamur) statuit, seu potius statuendam esse monet, dum ait, Explicandum est quid sit quod semper est, nec ortum

Tres sumptiones praemittit Mundus in ijs inueniendis accommodatas.

habet: quid verò quod gignitur quidem, neque est unquam. quare statim etiam illam in medium affert, dum subdit. Illud intelligentia percipitur per rationis indagacionem: atque unum idemque est semper: hoc opinione attingitur per sensum rationis expertem, gigniturque & interit, ac verè est nunquam. Alteram verò proponit dum sequitur. Quicquid autem gignitur, ex aliqua causa necessariò gignitur: sine causa enim oriri nihil potest. Tertiam demum, quae ex prima ducta est continetur his verbis, quae & ipsa statim consequuntur. Quando igitur opifex in operis alicuius constructione ad id quod eodem modo se habet semper, aspicit, & huiusmodi quodam vsus exeplo, ideam vimque in opus educit, pulchrum fieri tunc opus omne necesse est: quando verò ad id quod factum est, respicit, minimè pulchrum. Has, inquam, tres sumptiones praemittit noster Plato, ut ad legitimam dispu-

disputationem descendere commodius possit.

Quaqua non me latet Serrano non tres sumptiones tantum siue hypotheses (ut ipse appellat) sed septem usas esse hoc in loco, dum sic scribit. De Vniuersi & hominis creatione dicendus, septem hypoteses substernit.

Propositas sumptiones potestate continere alias sumptiones quasdam

I. Aliquid est quod semper est, nec vllum habet ortum: id est τὸ ὄν αἰεὶ ᾔσθῃσιν δὲ ἔκ' ἔχον, aliquid quod semper fit, neque verè unquam est. id est, τὸ γινόμενον μὲν ὄν δὲ ἐδέεσθαι.

II. Illud τὸ verè ὄν intelligentia & ratione comprehenditur: illud τὸ γινόμενον, opinione cum sensu quodam rationis experte percipitur.

III. Illud verò ὄν, semper existit, eodem semper modo habet αἰεὶ καὶ παντα ὄν, hoc verò τὸ γινόμενον, ut fit, ita perit, nec unquam verè existit. id est ὄντως δὲ ἐδέεσθαι ὄν.

III. Quicquid fit necessariò fit ab aliqua causa.

V. Duo sunt ἔργα δεισιματά, id est exemplaria, ad quae opifex Vniuersi respexit, dum res ipsas crearet, vnū τὸ κατὰ τὰ ὄν & sempiternū, alterū γινόμενον siue ἄσθῃσιν, & generationi nimirum & alterationi obnoxium.

VI. Opifex ille Vniuersi non egit temerè, sed certa animi Idea, quae in mente ab aeterno representauit operis illius quod volebat efficere, ἰδέα δὲ ἴμα siue εἰκόνα. vnde suo tempore res ipsae natae sunt & reuera extiterunt.

VI. Rerum ipsarum aliae sunt creatae ad sempiternum paradigma, aliae ad γινόμενον. Vniuersum creatum est ad sempiternum exemplar: res singulares ad generabile. Haec iste. In quibus tamen multa praeposterè dicta uideri possent, verè tamen atque appositè affirmantur nonnulla. Etenim dum primo loco significat Platonem cum moneret statuendum esse quid sit illud quod semper est, nec ortum habet: quidue id quod gignitur quidem, est verò nunquam; facile pugnet Platonem ipsum ad primam sibi summptionem quam etiam statim substernit, aditum munire quidem, atque ea statuenda cogitare: at hypothesein seu summptionem proferre nullam. Sed si rectè animaduerteris, dum hac ponit explicanda, accipit tanquam exploratum ac certum duo reperiri, quorum alterum sit semper nec ortum sit: alterum quod semper fit, nec verè est unquam. quare dum unum explicandum ac statuendum esse decernit; nimirum quid ea sint; alterum etiam assumit: nimirum ea reperiri atque extare. ita etiam dum ait Serranus, Platonem in quinta hypothese statuere duo reperiri exemplorum genera, sempiternum & mortale; id verò etsi hoc loco non affirmetur, assumitur tamen: nam dum comedit Timaeus, opificè tunc praclarum reddere opus, cum ad exemplum respicit, quod eodem modo semper se habet: contra verò pulchrum haud reddi, si aliud exemplum sibi proponat; sumit tanquam certum duo haec genera explorum inueniri: ac proinde quinta hypothesis ansam Serrano dedit. Idque etià de sexta accidit, ubi dum opifici alterum ex illis exemplis intuendum esse decernit, dum aliquod efficere molitur opus; sumit sibi temerè ac sine Idea illum non agere. Quemadmodum etiam dum declarat quid sit id quod semper est & caret ortu, quidue id quod fit semper, & nusquam est, affirmatque id quod semper est, intelligentia, quod

quod sit semper, opinione percipi; id quoque, Ficini pace, (vt suo loco constabit) nullo modo a Platone ostenditur, sed sumitur potius. Vt quamuis Plato, non nisi tres illas quas diximus hypotheses iacere, ydemque tantum in disputatione progressu ad Vniuersitatis initia statuenda vti videatur; non ineptè tamen Serranus ceteras illas quae latere videbantur, obseruauerit & explicauerit. Quas etiam eò libentius recensere volui, quòd Platonis rationes ad Mundi causas altiùs confirmandas non magnam vim habeant, nisi ad quatuor illas hypotheses quas potestate in tribus illis conclusit, ac quasi in praesidij loco latere voluit, tandem deueniamus, easdemque confirmemus. Duo tamen sunt quae in praesentia mihi in Serrano non probantur: quorum vnum est, quod habet in quinta hypothesis, videlicet duo fuisse exemplaria, ad quae rerum author Deus in Mundi molitione respexit: alterum τὸ πρῶτον, & sempiternum: alterum δεύτερον siue ἄκρον, ortum inquam, ac proinde interitui etiam obnoxium. Plato enim dum diceret, Quando igitur opifex eam speciem intuetur quae semper est eadem, huiusmodique aliquo vsus exemplo, ideam ac vim exprimit, opus sanè pulchrum reddat necesse est. Sin autem eam quae gignitur intueatur & exprimat, minimè; assumit quidem haec duo exemplorum genera. Verùm non de Deo speciatim loquitur: quasi Deus sit qui hoc duplici exemplorum genere vtatur: sed in vniuersum verba facit de quouis opifice qui opus aliquod efficere molitur: idque vt cum hoc prius generatim de quouis artifice ac molitore statuerit, denique de Mundi opifice ac molitore Deo differens, hunc ex Mundi pulchritudine in sempiternum exemplar in specie ostendat, quod vti que facit paulò post. Et idcirco hunc locum in quo Timaeus de opifice ac duplici exemplari agit M. Tullius vertit. Quocirca si is qui aliquod opus efficere molitur, & quae sequuntur, vbi significauit Platonem de quouis opifice in vniuersum loquutum esse, non de Deo: quod tamen adeò constanter asseuerat Serranus. Quare non mirum (atque hoc est alterum quod non probabam in illo) si secum ipse disensit, dum statim in vi. hypothesis affirmat Mundi opificem in Mundi molitione secutum esse ideam quam ab omni aeternitate in mente gestauerat: hincque res extitisse, quae in hac Vniuersitate continentur. Nam si id verum est (est autem verissimum, atque in varijs Timaei locis constabit) quo pacto duplex illud exemplum secutus est, quorum alterum mortale esset? aut vbi nam erat mortale hoc exemplum, cum Deus ante Mundum (vt est apud Platonem) nihil mortale molitus esset? num in mente cum aeterno illo? an verò in inani? aut cur denique passim docet ac tuetur Plato Mundi exemplar, etsi varia rerum genera contineret, vnum, idque sempiternum, fuisse? Haec itaque mihi in Serrano pugnare videntur: licet ipse acinde, vt non potuit non animaduertere in quibus sese coniecerat Syrthes, ex istis se rursus expedire conatus est: sed frustra: cum erroris fontem minimè agnouerit: nimirum eo in loco opificis nomine non Deum sigillatim, sed quemcumque opificem generatim significari.

Sed iam tandem ad tres sumptiones illas reuertamur: ac quoniam ex illis

illis pendet vniuersa disputatione de Mundi causis atque initijs, eas quam fieri accuratius a nobis potest, dilucidemus. Dicamus autem primò de prima: verborum ac sententiae vim explorantes, dum quaeritur quid sit quod semper est, ac caret ortu: qui tunc id quod gignitur quidem, sed tamè est nunquam. Simulque videamus vnde manarit haec partitio. (sitamen partitio censenda est, id enim explicabimus infra) ratio ac forma: ac demum (quod rei caput est) vtrum huiusmodi decretum quo haec duo genera rerum constitui videntur, consentiat cum veritate. Ac primò quidem videtur non facile intelligi posse quid sit illud quod semper est, nec habet ortum: quidue gignitur & nunquam est. Nam si prius membrum significare contendis quicquid est aeternum & expers dissolutionis: posterius uerò quicquid dissolubile est atque mortale; iam refragabuntur varij rerum gradus qui inter Deum & corpus a Platone constituuntur: humanus nanque animus ortus videtur ex Timæo, atque ex materia, quae cunque illa sit, coagmentatus: ut enim Timaeus, Mundi opificem reliquias quasdam permiscuisse atque illum constituisse: non itaque fuit semper: ac proinde in priore gradu non potest collocari: in posteriore longè minus; quia quae in hoc collocantur, monet sub aspectum cadere, semperque gigni & interire: nec tamen verè vnquam esse: quae humano animo nullo pacto conueniunt. Demones etiam ex altera quidem parte ortos esse tradit cum Mundo: ex altera verò ex sui natura aspectum ac sensum effugere: non igitur ad vllum istorum graduum sunt reuocandi. Quin etiam hoc ipsum de diuinis illis mentibus ostendi posset, quas post summum bonum statuisse dicitur. Cum enim existimauerit ex fecunditate summi boni esse profectas, lateri cogitur ortas esse: quicunque tandem is fuerit ortus. Immo, si nonnullis credimus, ortum illis aperte ac libentissimè tribuit. Vel igitur non semper fuerunt, quia ortae sunt, (Mundum enim quòd ortus sit, prohibet aeternum censei) vel certè si aeternus sit, illorum ortus adhuc, quoniam ortae sunt, ad primum membrum non pertinebunt: ad alterum verò multò minus, cum sola innelligentia percipi possint. Ad haec Peripatetici, immo & Academicorum quoque plurimi qui caelum sempiternum faciunt, hoc, quòd sub aspectum cadit, a priore gradu secluderè: quòd sempiternum est, a posteriore. Quid quod ipsamet mortalia corpora non a priore solum, verum etiam a posteriore gradu videntur excludi? nam cum neque sint semper et orientur, ad priorem nullo modo pertinent. cum uerò aliquando genita sint, consistantque certo quodam ac definito tempore (hoc enim omnium fermè consensu atque experientia ipsa satis constare videtur) posteriore coerceri non poterunt. Id quod de prima materia etiam ostendi posset, si quis ad alterum istorum generum reuocare illam contenderet. Hinc Proclus. τὸ ὕλην (inquit) ἔτε ὄν ἀεί φάσαι δὲ ἀπὸ τῆς οὐκ ὄντος ἐλάττω καὶ ἐν ἑαυτῇ, ἔτε μὴ ὄντος, ὡς μὴ πᾶσι δὲ ἀπὸ τῆς οὐκ ὄντος ἐλάττω καὶ ἐν ἑαυτῇ. Hoc est. Materia neque ad eorum genus videtur posse reuocari quae semper sunt cum ipsam non ens appellare soleamus: neque ad genus eorum quae fiunt, cum ne pati quidē

possit

De prima sumptione, disputatione, in qua quaeritur quid sit id quod semper est, nec habet ortum: quid id quod gignitur & nunquam est.

Opponuntur prius multa proposita partitioni ac dogmati.

possit, ut ne omnino tandem corrumpatur atque deficiat. *Qui d pluram Deum* (si aliquibus gravissimis Platonice credimus) potius est super omnem aeternitatem, quam sit aeternus, atque idcirco ab illo in diuinas mentes integra manat aeternitas: in humanos vero animos aeternitas mista cum tempore. Quamobrem ne ipse quidem Deus ad illum istorum generum atque ordinum redigi poterit. Vel itaque partitio ista imperfecta erit ac manca: vel certe inanis prorsus et absurda. cum praesertim diuisio (ut hoc quoque addam) nequaquam versari in ijs debeat, quae nullam inter se analogiam ac proportionem habent, et infinito propemodum interstitio disiotantur; cuiusmodi esse videntur ea quae sempiterna sunt, quaeque nunquam vere dicuntur esse.

Explicatur questio proposita ac Platonis dogma antiquissimum ac nobilissimum esse ostenditur.

Sed quanquam haec ita se habere videantur, optemè tamen locutus est noster author, immo verò huiusmodi rerum appellationes, propositaque decreta non solum Platoni apud quem nusquam ferè non se se offerunt; verum etiam alijs authoribus plurimis, iisque clarissimis, quos longo ordine producam, fuerunt familiaria, praesertim verò sapientissimis illis diuinorum mysteriorum ac spectaculorum contemplatoribus Moysi ac Paulo, immo verò ipsimet rerum omnium authori Deo. Quamobrem Apostolus (ut ab ipso incipiam) non Ethnicorum philosophiam secutus, sed caelesti spiritu afflatus atque edoctus, breuiter atque diuine eandem rerum partitionem perstrinxit, dum diceret, τα βλεπόμενα αἰώνια. Quae videntur, temporaria sunt: quae non videntur, aeterna. Vbi (ne hoc praetermittam, quod rem mirificè illustrat) non solum partitionem istam agnouit, verum etiam testatus est (id quod αἰὲν ὄντος affirmat Plato) res sempiternas sola intelligentia percipi posse: nam idcirco etiam subdidit statim Μη προοπύτων ἢ μὲν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα, non contemplantibus nobis quae videntur, sed quae non videntur. Ac proinde minime mirum videri debet Sanctos patres, ac praesertim graecos, huiusmodi appellationes ac partitionem rerum, vel ipsis Platonis verbis retentis usurpasse, eademque mirificè extulisse ac celebrasse. Quamobrem B. Augustinus cum id ipsum in Platone obseruasset; Vehementer (inquit) hoc Plato tenuit & diligentissimè commendauit: & nescio vtrum hoc vspici reperiat in libris eorum qui ante Platonem fuerunt: nisi vbi dictum est, Ego sum qui sum, & dices eis, qui est misit me ad vos. Hieronymus quoque, Sola Dei natura (inquit) verè est. Id enim quod subsistit, non habet aliunde, sed suum est: caetera quae creata sunt, etiam si videntur esse, non sunt, quia aliquando non fuerunt: & potest rursus non esse quod non fuit. Quare Deus solus qui aeternus est, essentiae nomen verè tenet. Sed & praclarè Origenes in eandem sententiam. Si aliud quidpiam (inquit) in creaturis entis nomine, uel hac significatione appellari posset, nunquam diceret dominus hoc sibi esse nomen, sciebat enim se solum esse: creaturas verò a se accepisse ut essent. Nam & umbra ad comparationem corporis non est: & fumus ad comparationem ignis non est. Hinc Nazianzenus

† epist. 2. ad Cor. ca. 4.

† l. 7. de civ. Dei c. 11.

† ep. quadam ad Damasc. quae incipit, Quoniam iustitiam tuam, & habetur. 10. 2.

† ho. unica in lib. Reg. incant. Anna.

zenus magnus ille Theologus in oratione de funere patris, & epistola prima ad Celdonium, & clarius in sermone de pauperum amore, & altero die natali Domini docet; ea quae sub aspectum cadunt, inanem speciem habere, atque adeò vera essentia carere. Contra verò illa quae mente cernuntur, esse aeterna, & essentiam sola habere. Sic etiam disertissimis verbis Epiphanius contra Marcionem vbi τὸ δὲ ὀππὸν τὰ μὴ ποτ' ὄντι, atque illud primam omnium rerum causam Deum, hoc creata omnia continere docet. Idem planè sensit disertissimus Philo: qui in eo libro cui titulus, De eo quod malum bono insidiatur, fusè docuit creaturas non essentialiter sed opinione durtaxat subsistere: Deum verò. Idem fusiùs videre est apud B. Iustinum in adhortatorio ad gentes, & apud Eusebium Caesariensem libro xi. de praeparatione capite vi. qui etià Platonem hanc ipsam rerum partitionem ex diuinis voluminibus in hunc locum transtulisse pugnant. Quanquam (ut ingenue fatear) si ex ipsius Moysi scriptis potius, quam aut ex Trismegisto, aut alio quopiam Moysi sectatore haec accepisse velint, assentire illis haud possum: nam Plato huiusmodi decretum ex Mercurio Trismegisto integrum hausit, qui V. Poëmandri capite ad initium sic habet. πᾶν τὸ φανόμενον ἕσθηται. τὸ δὲ ἀφανὲς ἀείδει. Quodcūque sese offert aspectui, genitum est: quod verò latet, sempiternum. Quo in loco statim etiam subdit. φαντασία μόνον ἔστι ἕσθηται. ἡ δὲ ἐν γὰρ ὄντι ἢ φαντασία, ἢ ἕσθηται. ὁ δὲ εἰς ἀφύπνους ἕσθηται ὁ πρὸς ἀφαντασίαν. Phantasia solum circa ea quae genita sunt versatur, quae praeter generationem nihil existit. At vnicus is ingentus (Deum intelligit) a phantasia (ut constat) percipi nequit. Quod etiam hoc ipso in loco docet Plato, dum res quae generantur, sensu tradit & opinione attingi: quae verò ingenita sunt, non sensu percipi, sed intelligentia. Consimilique loquendi ratione vsus est idem Mercurius in capite vii. xi. & tribus sequentibus ad res tum sempiternas, tum mortales designandas. Quid plura? Plato non solum has appellationes ac partitionem accepit ex Mercurio, verum etiam integras sententias, atque adeò has ipsas positiones omnes quas hic praemittit. Quin totam ferme argumentationem quae vsus est ad Mundi opificem statuendum, ad Timaeum transtulit, ut infra, ne saepius repetere eadem cogamur, ostendam vtriusque sententiae ac verbis ipsis collatis. Denique (ut ad rem redeam, ac multa praetermittam ex Cyr. l. 5. in Dionysio Areopagita, Chrysostomo, Cyrillo, Damasceno, Nazianzeno rursus, Augustino & alijs nonnullis, qui docere videntur per abusionem res creatas appellari entia) Moysi Deique ipsius vocibus usurpatam inuenies hanc partitionem. Nam Exodi capite i. cum Moses de eius nomine sciscitaretur, a quo ad Israeliticum populum mittebatur, respondit ille. Ego sum qui sum: sic dices filijs Israel. Qui est misit me ad vos uos. Vbi sanè si quis accuratè animaduertat, non obscure proposita entis partitio significatur. Nam cur quae so existens nomen sibi vendicat Deus, hocque sibi nomen esse respondet ac profitetur (de nomine enim sciscitabatur Moses) nisi quod res conditae, praesertim mortales, haud ita verè existunt: sed potius fluunt, ac (si cum Deo conferantur qui solus, ut est in sa-

† Dio. 2. & 5. c. de diu. no.

† Chry. ho. 14. in Ioh.

† Cyr. l. 5. in Io. c. 23.

† Dam. l. 1. c. 12.

† Naz. or. 4. de Ioh. & or.

2. de pasce.

† Ang. l. 5. de gen. ad lit. c. 16.

† Epist. I. ad Tim. c. 6.

† Tim. c. 6.

cris literis, habet immortalitatem) umbra quaedam illius sunt, ac veri entis vestigium? Atque hoc inde etiam clarius intelligi potest, quod ab ipsa voce יהוה Ebieh, idest sum, qua hic panditur Dei nomen, manavit τερρηα θεουατο illud ac maxime intimum Dei nomen יהוה quod diuinae literae יהוה Peli, & נפלאה Niphlat, absconditum & mirabile, alij verò ineffabile, ac propterea etiam graeci ἀφαντος & ἀνεκάνητος esse dixerunt. Nam ab illius vocis radice qua sine dubio est יהוה cum additione literae י (Iod enim solet esse formatiua, quam vocant, litera propriorum nominum, praesertim cum praepositur) & commutato י, Iod, in ו Vau, (id enim passim inuenias in Hebraeis literis: cum duae illae literae sint affines, atque inuicem commutabiles) factum est יהוה Iehouah, id est, existens, quod nimirum id soli Deo, vel ipsius met testimonio conueniat. Vt proinde cum caetera quae nos appellamus entia, cum vero praesertim ente comparata, sint potius (vt dicebam) entis vestigium, atque adeo umbra quaedam, in his verbis partitio illa egregie designetur. Qua de causa (vt id refellam quod hac in re in nostram sententiam urgere quis posset, ac simul alia quaedam afferam quae illam confirmant alius) vbi sunt literae illae יהוה bona cum Hebraeorum venia omnino legendum esset Iehouah, si vim literarum spectemus, non autem Adonai. Neque id contendo, quod euinci res possit ex nonnullis rythmis Hebraeorum, in quibus nisi legamus Iehouah, rythmi illi dissoluantur, vt verbi causa Psalmo xxx. in illis verbis: אֲבִירָכָה אֲבִירָכָה אֲבִירָכָה vbi illud אֲבִירָכָה additum videtur non ornatus causa tantum, sed vt verbum quoque illud ipsi יהוה respondeat, atque rythmus quem Hebraei רִיטְמוֹן vocant, hoc est conspicuum, conflatur. Id quod accidit etiam paulo post in יהוה & נְרוּבַקָה clarius autem in cantico Mosi; Hec, inquam, & huiusmodi loca non usurpabo in praesentia: nam cum Poetica Prophetarum ars ignoretur hoc tempore, concedes fortasse quosdam interdum rythmos exaudiri: sed qui ad sententiam nostram confirmandam non magni momentum habeant. Verum ad rationes confugiam, quae sanè in promptu sunt: nam literae illae יהוה non possunt ex se ferre ipsius Adonai puncta. Quare Hebraei veteres (veteres in praesentia appello, qui fuerunt ante punctuorum inuentionem) vbi incidissent in eas literas, easdem sanè non quod Iehouah conficere ac sonare illas non intelligerent, sed cultus atque obseruantiae causa, (quod scilicet יהוה Peli, & נפלאה Niphlat absconditum & admirabile in diuinis oraculis dici animaduertent) Adonai nomine efferebant. Quin etiam summus Sacerdos in Sanctuario (ut Rabbi Moses fatetur) ipsum Iehouah verè proferebat, eodemque nomine populo in die sanctificationis siue expiationis benedicebat. Ac propterea fiebat, vt Iehouah, Sanctuarij, Adonai, populi diceretur nomen. Atque hinc posteriores Hebraei qui puncta inuenerunt, vt veterum pronuntiationem in his literis יהוה efferebant tuerentur, ipsius Adonai puncta (quae alioquin literae illae ferre non possunt) aptauerunt illi, si tamen aptauerunt: & ideo factum

Confirmatur praedicta breui quadam digressionem de nomine Dei, quo ipse vnus existens appellatur.

† 71. 73. factum est, ut ubi inciderent in illas voces יהוה אדני Adonai Iehouah, 75. & 40. ut Genesis decimoquinto, Deuteronomij tertio, Abdia initio, & alibi, ne Eze. c. 21. absurdi uiderentur, Adonai Adonai in tam uarijs literis legent es, no- Abac. in f. uo ritu, atque eo coacto quidem & alieno, legerint Adonai Elobim: cum tamen יהוה multo minus recipere possit puncta ipsius Elobim. Atque hunc in modum uaria loca mirifice confudentes, huiusmodi יהוה modò יהוה modò יהוה fecerint. Haud itaque Adonai legendum est, sed Iehouah: quod (ut dicebam) essentiam significat, & est proprium Dei nomen, ipsumque infinito interstitio segregat a caeteris rebus, quae uera entia, praesertim cum illo comparatae, haud sunt. Quod mirifice, ut monebam, cum allata Platonis partitione consentit ac congruit. Atque hoc etiam pertinet, quod uetustiores quidam Hebraeorum codices, (ut ex B. Hieronymo intelligitur יהוה habere- rent non יהוה, Iod retinentes potius, quam in ו Vau commutantes. & hinc etiam, ut idem testatur, fiebat ut Graeci quidam habetiores ubi offendiissent nomen יהוה non Iehouah, sed Πιπi (sunt Hieronymi uerba) legerent. Quod nimirum dum Hebraicum יהוה quandam Graeci Π. referret speciem, Graeci illi qui per insitiam vtrunque, Iod patrio more in uocalium loco habebant, Graeco quoque more inter legendum à sinistra tendentes ad dextram pro יהוה Iehouah, Πiπi proferrent: non secus ferè atque Hebraeis illis accidit, qui Christi domini titulum Crucis affixerunt: nam vt erant Graeca ac Latinae linguae imperiti, Graecè ac Latine dum exararent, Hebraeorum more (quod ego Romae apud Sanctae Crucis Basilicam, vbi magna illius tituli pars asseruatur, non semel perspexi) a dextera ad finistram pergentes exararunt. Iam itaque facile intelligitur illud יהוה manasse ab יהוה accessione, Iod formatiui vt appellant. Atque idcirco etiam satis intelligitur יהוה dum à recentioribus istis nunc Elobim, nunc Adonai punctis (vt dicebam) notatur, nec Adonai punctis, nec Elobim, esse pronuntiandum, sed punctis illis reiectis, Iehouah omnino retinendum esse, quo docemur Deum vnū verè esse, atque existentis nomen mereri. Atque hoc etiam res tandem reuoluitur, si quis nunullos secutus affirmet יהוה non ex יהוה (id quod nos asseueramus) formari ac deriuari, sed ab eadem voce qua ibi Dominus usus est cum diceret, אהיה, seu potius a tertia eiusdem temporis יהיה (posteriore nimirum Iod, in ו Vau conuerso) quae vox tametsi significet erit, verè tamè pro omnibus temporibus in diuinis literis usurpatur, ita enim Deus dū diceret אהיה אהיה significasset, Ego sum qui fuit, est, & erit, ac similiter dum subderet יהיה אהיה mittit me ad vos, significaret, qui fuit, est, & erit, mittit me ad vos: atque hoc pacto profiteretur se ab omni aeternitate eundem fuisse semper & futurum. Caetera verò (quoniam hoc illi proprium atque intimum erat nomen, & ab alijs rebus eiusdem disingere notionem debebat) nunquam verè existere. Et hoc est sine dubio quod significare voluit dominus Apocalypsis capite. 1. dum diceret. Εγω ειμι το Α & το Ω, αρχη & τέλος, ο ανι & ο ω, ο εσ & ο μ & ος

† in ep. 136

† Hie. in ep. ad Marcell. 20. 3.

Reuocatur disputatio ad propositam summptionem: pro qua explicatur adhuc quaedam.

luminibus reperiatur. Verum duo sunt quae desiderantur adhuc. Nam videndum esset primum quae sit in hac partitione singulorum membrorum vis, quidque tandem sub quoquoque contineatur: id enim praeterquam quod a principio fuerat propositum, rei caput censendum erit, si ad rerum initia inuestiganda pertinet, quemadmodum vult Plato: tum vero diluenda essent quae obijciabantur illi: nam maximam sine dubio faciunt dubitationem. Et quoniam haud ita dilucide constat ex dictis an quae sancti illi viri, ac diuinae in primis literae reuocant ad duo illa capita, ea prorsus sint quae Plato sub illis voluit contineri, videndum esset an veritatem hac quoque in re attigerit noster author.

Ergo vt primum declarem; obseruandum, ac tanquam firmissimum fundamentum statuendum est, verè non distingui ac secerni a Platone hoc in loco ens in id quod semper est, & in id quod generatur & nunquam est; sed potius assumi quandam entis (quacunque illa sit) distributionem: ait enim explicandum esse quid sit quod semper est carens ortu, quid verò quod gignitur quidem neque est vnquam: quod etiam statim praestat, vtrunque explicans atque definiens. Et idcirco vox illa διαίρετέον hic non distingendum significat, vt Ficinus atque alij nonnulli interpretati sunt, sed explicandum, seu differentijs notatis statuendum; hoc enim sensu non raro apud Platonem aliosque bonos authores inuenias hanc vocem vsurpatam, vt obseruauit Budaeus: quare nihil planè paritatis est hoc in loco Plato: sed potius (vt monebam) assumens quandam entis partitionem, eius vim ac naturam discriminibus positis declarauit, Et idcirco dum Proclus tam minutè atque adeò religiosè quaerit, quaenam tandem diuisio sit hac de qua loquitur Plato, asserens

Nullam partitionem fieri a Platone in hac summptione, sed affumi potius quandam entis distributionem.

† τίς οὖν ἡ διαίρεσις αὐτῆ, καὶ πῶς τὸ πᾶν γέγονε; πότερον ὡς ὅλον πρὸς εἰς μέρη πεπεῖται τὸ πᾶν, ἢ ὡς ἅπλως εἰς εἶδη διελθόν, ἢ ὡς εἰς πλείους συμμενόμους μίαν πᾶν φαίνουσαν ὡς ἑσάν εἰς συμβεβηκότα, ἢ ἀνάπαλιν ὡς συμβεβηκός εἰς ἑσάν; ταῦτα γὰρ εἰσὶν ἀδυσκλήτως εἰδόμενα τινος εἶδη τῆς διαίρεσεως. hoc est, quænam itaque est hæc diuisio, & qua ratione facta est? Vtrum netorum aliquid diuidit in suas partes. vel genus in species: vel vnã aliquam vocem in significationes varias: vel substantiam in accidentia, vel contra accidens in substantias? hæc namque sunt quas nonnulli celebrare atque vsurpare solent diuisionis species, atque tam fusè statim disputat ut nullam harum diuisionum hic fieri ostendat, ac tandem concludit. τί οὖν ἐρεῖ μὲν; ἡ διαίρεσιν μὲν ἐδεμίαν πεποιεῖσθαι τὸν Πλάτωνα καὶ οὐκ ἀκρίβησιν δὲ ἀφορεῖσθαι τὰ εἶδη ὄντος, καὶ τὰ γιγνομένου; τί ποτε ὄσιν ἐκείτηρον αὐτῶν; τὸ γὰρ διαίρετέον πρὸ διακρινητέον, ταῦτόν μοι δοκῆσθαι σημαίνειν. hoc est. Quid igitur dicemus? an diuisionem quidem nullam fecisse Platonem in præsentia, sed existentem eius quod semper est; & eius quod fit, discretionem agnouisse ac diiudicasse? & quid igitur horum duorum statuemus? mihi quidem illud διαίρετέον diiudicandum, siue discernendum significare videtur. dum, inquam, tam religiosè rem perscrutatur Proclus, veritatem (ut rem intuenti constare facile potest) attigit quidè: sed cur in re non usque adeò obscura tantos excitaret scrupulos, tamque longè exaggeratam illam de diuisione ista hic reuocaret, atque adeò intru-

† li. 2. in Ti. † eodemius πέπελινγα.

truderet disputationem, immo uerò Platonis de diuisione instituta cum Peripateticis, Stoicisque conferret, non habuit.

Iam uerò huiusmodi partitionis quam hic arripit Timæus, quæ uis sit atque potestas, non constat inter Platonicos: qui sanè in uariis opinionibus contentionesque hac de causa deueniunt, quemadmodum testatur Proclus his uerbis. οἱ μὲν πάντα τὰ ὄντα ὁπωπιῶν, εἴτε ἀσώματων, εἴτε ἐικονικῶς ἔφασκεν διὰ τῆς αἰτίας μετὰ τὴν τῆς διακρίσεως. οἱ δὲ ἄλλα καὶ τῆς ἐπιγνητῆς ἀπλῶς ἀπὸς ἀλλήλους ἐκ δὲ τῶν τοῦτε γέγονεσιν. id est. Alij quidem omnia entia quæcunque tandem sint, siue exempli, siue simulachri locum habeant, affirmarunt hac partitione contineri: alij uerò negarunt: quocirca varia hac de re interpretum extiterunt controuersia.

Atque inter hos quidem idem Proclus suam sententiam his exponit. † Αὐτὸ δὲ τὸ ὄν ἀεὶ, πότερον τὸ νοητὸν πάντα συμπαίνει κόσμον, ἢ τὸ δημιερῶν, ἢ τὸ ἀσώματων τῶν πάντων, ἀλλοτῶς ἀλλῶς ἐπέλεον. καὶ οἱ μὲν τὸ νοητὸν, πότερον ἀρχῆς, καὶ πᾶς πρὸς αὐτὸ τὸ νοητὸν πλάτος; οἱ δὲ τὸ ἀσώματων, πᾶς ὁ δημιερῶν ἐκ εἶναι ἀεὶ ὄν; εἴπερ ἄλλο τὸ ἀσώματων, καὶ ὁ δημιερῶν. οἱ δὲ ὁ δημιερῶν, πᾶς τὸ ἀσώματων ἢ τοῖσιν οἱ μὲν οὖν τὸ ἀσώματων αἰτίον ἐν τῷ ἀεὶ ὄντι τακτέον, ἐναρῶς ὁ Πλάτων φησὶν, πρὸς πότερον τὸ ἀσώματων, ὁ τεκτῶν ἀκέρως ἀπὸ ἀπειρομάτου, πρὸς τὸ καὶ ταῦτα καὶ ὡς αὐτῶν ἐστὶν, καὶ πρὸς τὸ γέγονος, καὶ ἐπέκρινεν ὁ δὲ οἱ μὲν δημιερῶν ὅτι ὁ κόσμος, ὅτι δημιερῶν ἀρχῆς, ὅτι ὁ κόσμος πρὸς τὸ ἀεὶ ὄν ἐπέλεον, οἱ δὲ ὁ μηδεμίαν εἰπεῖν, πρὸς τὸ γέγονος. οἱ δὲ ὄν τῶν μηδεμίαν εἰπεῖν, ἀεὶ ὄν ἐστὶ τὸ ἀσώματων τῶν πάντων. ὅτι δὲ καὶ ὁ δημιερῶν τὸ αὐτῆς ὄντος μόνος πάντως, δημιερῶν ἐπέλεον, τῶν ἀσώματων ὁ δημιερῶν ἴσως, πρὸς τῶν αὐτῶν διαίρεσιν ὡς ἀπὸ ἀρχῆς τῶν γιγνομένων, καὶ ἴσως αὐτῆς ἀσώματων ὁ δὲ δημιερῶν, πρὸς τὸ ψυχῆς ἐστὶν. ὡς τε τῶν ἀεὶ ὄντων ὄντων. οἱ δὲ καὶ ἐρεῖ ἀεὶ αὐτῶν, ἄπὸς αὐτῶν ὄντων ἀεὶ λογικῶς εἶναι, καὶ πᾶς γὰρ ἐμμελέων ὡν εἶδος καὶ ταῦτα τῶν μόνος ἀπὸς αὐτῶν ὄντων ἀεὶ ὄντων εἶναι. Iam uerò id quod sepe est, vtrūne Mundū significat vniversū qui intelligentia cōprehenditur, an uerò opificē, an potius Vniuersitatis exēplum? alij nāque aliter atque aliter arbitrati sunt. & si quidem Mundum significat qui animo cernitur, vndenam incipit, & quousque tandem se extendit? Si autem exemplum, quomodo Mundi opifex semper non est? aliud enim est exemplum, aliud opifex. Si uerò opificem, quo pacto exemplum non est eiusdem rationis? Quod quidem igitur ea causa quæ exempli rationem habet, sit in eo genere collocanda quod semper est, perspicuè satis declarauit Plato. dum enim quaereret cuius exemplum Mundi opifex similem efficeret Mundum, an ei quod secundum eadem eodem semper modo se habet, an uerò illi quod factum est, statim constare decreuit Mundi artificem, siquidem ipse Mundus pulcher est, atque eius artifex bonus; in æternum exemplum inspexisse. Si uerò, quod ne affirmare quidem fas est, minimè pulcher sit, Mundum habuisse ortum exemplum. Si itaque nefas est id affirmare, ex his quæ semper existunt, est Mundi exemplum. Quod autem Mundi quoque opifex eiusdem sit fortis, hinc intelligitur: nam animum quem constituit. Mundi opifex disertissimis uerbis appellat primū eorum quæ facta sunt; & ortum ipsius tradit, quamobrem cum opifex sit ante animum, ex ijs erit quæ semper sunt. Atque idcirco di-

De vi ac potestate summptionis dictæ præsertim ex Platonibus: deque eorundem opinionibus iudicium.

Proclus.

† li. 2. in Ti.

cet

cet de illo. Itane verè semper est ars ac ratio Dei, atque fieri poterit ni cum diuina sit Mens, non eiusdem quoque sit fortis atque rationes? Non ne igitur Mundus vniuersus qui mente percipitur semper est? His Proclus aperuit suam opinionem: quam etiam deinde cum aduersus Iamblichum in eandem sententiam digressus esset, confirmavit clariùs, explicans quibus tandem finibus arbitraretur circumscribi eius quod semper est, vim ac potestatem, idque his verbis. *εἰ οὐδὲ ἐμὲ καὶ τὸ φαινόμενον λέγειν ἀπορησύνως, πᾶν τὸ αἰώνιον ὃν νῦν ὁ Πλάτων παρήλειπε, ἀρχόμενον μὲν ἀπὸ τῶν αὐτοζώντων οὐρανοῦ, (τὸ τὸ γὰρ ἐστὶ τὸ πρῶτον αἰώνιον) λήγον δὲ ἄχρι τῶν μετεκτάνων νόων. hoc est.* Si igitur mihi efferendum sit quid præcipuè hac de re sententiâ, Plato id omne hoc in loco comprehendit quod est sempiternû: incipiens ab ea natura quæ per se ipsam viuit (hæc enim prima est inter æternas naturas) definensque in singularibus intelligentijs ac mentibus. Hæc iterum Proclus; qui sanè dum Mundi huius opificem, eiusdemque Mundi Ideam sub isto genere collocat, rectè quidem mihi videtur philosophari, verèque Platonis mentem aperire, qui hoc apertis verbis in Timæo asseruit: ac præsertim de Mundi Idea; quemadmodum optimè etiam hunc ipsum quem modo explicamus Platonis locum attingens M. Tullius monuit, ut paulò post videbimus. At dum Mundum qui solo animo attingitur, ac Mundi qui sub aspectum cadit, Ideam tanto intervallo disiungit Proclus, g. auiter (ut opinor) lapsus est: nam Plato in Timæo Mundum ipsum qui cernitur animo, passim facit Mundi huius aspectabilis Ideam. Quamquam forsasse excusari posset Proclus hoc in loco quod per *νοῦν κόσμον* non intelligibilem Mundum significare velit, quem Plato Mundi huius qui sub aspectum cadit, Ideam vocat: sed vniuersam intelligibilem naturam, quæ, quicquid tandem contineat, non idem planè sit cum Idea Mundi. Sed & illud dubitari posset aliqua ex parte, dum eodem planè intervallo opificem & Vniuersitatis exemplum disiungit, ac longè alium facit, si enim in Deo ipso sit Idea illa, atque eiusdem prorsus nature sit (id quod Academici multi sentiunt) vana esset distinctio. Denique dum ait. Eius quod semper est nomine a Platone comprehendi omne quod æternum est, idque ea ratione, ut primum intelligatur id quod per seipsum viuit, ac deinde mentes singulæ; respondendum esset tum argumentis quibus ostendimus æternas omnes substantias sub eo genere haud collocari posse, tum verò declarandum esset quas tandem ex ijs quæ sub intelligentiam cadunt, naturas æternas esse velit. Ut omnium animum apud Platonem *διὰ τὸ ζῶν* dici posse, cum sit (ut scribit in Phædro) seipsum mouens: (id enim cum de metaphoricò animi motu quo scilicet ipse animus intelligit, dici velint Platonici, ob hanc intelligentis vitæ vim seipso viuere animum affirmare coguntur) & tamen longo intervallo abesse a principe illo rerum loco atque gradu in quo princeps rerum sempiternarum natura collocatur. Sed & longè aliter sentit Iamblichus: id enim quod semper est, negat siue Ideas, siue Mundum qui intelligentia sola percipitur, siue denique ipsum Mundi opificem continere: contenditque ijs omnibus esse superius, atque ad Vnitatem quam summo loco statuit, proximi-

Iamblichus.

me

me accedere. Iamblichi sententia ex his verbis intelligitur. † *Αὐτὸ δὲ ἰαμβλικὸς ἐμβλεψάς διαμάχεται τῶν λόγων, τὸ αἰὲν ὄν, κρείττων καὶ ἴσῳ ἡμῶν τῶ ὄντος καὶ ἴσῳ εἰδέων ἀποφασίματος, καὶ ἐπὶ ἀκρῶ τῶ νοῦ ἑσίας ἰδρύων αὐτὸ πρῶτον μετέχων τῶ ἐνός. hoc est.* At Iamblichus constanter pugnat rationeque ostendit, id quod semper est, superius esse atque præstantius illis quoque speciebus entis & Ideis: atque in summo intelligibilis substantiæ ipsû collocat ac firmat, sic ut per se primò sit particeps vnitatis. Ita Iamblichus, qui & ipse suam opinionem ex Platone confirmare conatur his verbis. *τίποτις ἢ μαρτυρεῖ καὶ τὰ ἐν Παρμενίδει γεγραμμένα πρὸς τὸ ἐνός ὄντος, καὶ τὰ ἐν Σοκράτει καὶ ἄλλοις πρὸς τὸ ὄντος πᾶσι τὰ ἐν ὄν, καὶ πρὸς τὸ πᾶν τὸ ἐν νοῦ. id est.* Quæ ex ijs etiam confirmari possunt quæ in Parmenide tradita sunt de Vnitate existente, & quæ habentur in Sophista. Ibi enim quod est vnum, ponit ante totum: & ante Vniuersitatem intelligibilem. Ita Iamblichus, qui sanè si id quod ipse sumit tanquam exploratum ac certum, consentiret Platoni, ostendisset sine dubio Mundum qui animo percipitur, non comprehendi eius quod semper est, nomine: cum id quod semper existit, Mundum ipsum anteuertat, quem exemplarem appellant. Idque etiâ de Ideis ostendisset, quæ si non idem sunt cum intelligibili Mundo, at certè in eodem intelligibilium substantiarum ordine versari deberent. Verùm cū Plato non semel, idque perspicuis verbis contendat in Timæo, aspectabilis Mundi Ideam, seu Mundum qui sub aspectum non cadit (id quod Iamblichus non animaduertisse mirum est) semper existere, cūque reuera Plato in Parmenide dum dicitur τὸ ἐν ὄν supra intelligibem Mundum constituisse, non id vniuersim intelligere videatur, sed partem quandam eius quod semper est, eamque præcipuè id obtinere, Iamblichus assentiri nullo modo possum. Apuleius verò in libro de dogmate Platonis ad priorem gradum reuocandum esse tradit Deum, Mentem, Ideas, & animam. Sub posteriore verò contineri ea omnia quæ sub sensum cadunt, & mutationi sunt obnoxia. Nam cum dixisset duas ἑσίας siue essentias fuisse a Platone constitutas, alteram quæ solo animo cernatur, aspectabilem alteram, Et primæ (inquit) substantiæ Deum esse voluit & Mentem, formâsque rerum, & animam. Secundæ substantiæ omnia quæ informantur, quæque gignuntur, & quæ ab substantiæ superioris exemplo originem ducunt: quæ mutari & conuerti possunt, & labentia. M. Tullius autem in prima Tusculana hunc locum visus est vel de vni Ideis, vel de his maxime interpretari dum sic habet. Nihil enim putat esse Plato quod oriatur & intereat: idque solùm esse quod semper tale sit, qualem Ideam appellat ille, speciem nos. Quam sententiam clariùs adhuc expressit in Oratore ad Brutû ubi ad hunc Platonis locû non minùs dilucidè quàm eleganter alludens, Has (inquit) rerum formas appellat Ideas ille nō inteiligendi solùm, sed etiam dicendi grauisissimus author atque magister, Plato: easque gigni negat, & ait semper esse: ac ratione & intelligentia contineri: cæteras nasci, occidere, fluere, labi, nec diutiùs esse vno & eodem statu. In qua sententia Porphyrius etiam fuisse videtur, si † Simplicio credimus,

Apuleius.

M. Tullius.

Porphyrius.

† post init.

Sim. l. r. phy. com. 27.

D d d

mus,

Authoris sententia.

eâdemque causa sint omnia, id uerò præterquam quod petit principium, non ducit nos nisi ad causam corpoream, cuiusmodi est uerbi causa cæli. Duo itaque mea sententia, dicenda sunt: primum est, in priorē illo dicto, in quo Plato affirmat inuestigandum esse quid sit id quod semper est, & ortu caret; sumere dari aliquid quod semper fuerit omni carens ortu, idque paulò post accipere tanquam a materia separatam, cum solo animo cerni uelit ac percipi: ac quicquid sub sensum cadit, & incorporatum est, neget semper esse. Et quidem esse aliquid quod & semper fuerit, nullumque ortum habuerit, & sit a materia separatam, licet non ita perspicuum sit, ex simplici terminorum apprehensione, quemadmodum constat omne totum esse maius sua parte, aut huiusmodi aliquid; immo nec rationibus omnino exploratis ac certis demonstrari a nobis possit, ut triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, si quis tamen reputeat diligenter, ratione saltem ualde probabili colligitur. Etenim Mundum hunc quem cernimus, uel sine ortu fuisse fatendum est & æternum: uel certè esse ortum, ac prædixisse ab aliqua causa, quæ aut sit æterna, aut (ne uno eodemque tempore, & in eiusdem rei molitione concedatur progressus infusus in causis) ab æterna causa profecta sit. (tamei enim progressus infusus, siue in circulum uelis, siue in rectum a nemine mea quidem sententia fuit rationibus planè exploratis atque perspectis explosus, præsertim si cū pugnaci Physico agas; explosus tamen fuit à multis, ac præsertim ab Aristotele & ac B. Thomæ rationibus nō infirmis, quæque æquo bonoque iudici probentur mirificè.) Quod si Mundus uel fuit sempiternus, uel a causa profectus est sempiterna, sequitur reperiri aliquid quod & semper & a materia abstractum fuerit; id quod assumit Plato. Nam si Mundus est ortus, igitur ex aliqua causa est ortus: quod si ita est; rursus (ne in infinitum sit abeundum) ad primam causam perueniemus quæ fuerit ante Mundi ortum, ac propterea expers esset materia. Nam si materiam æternam ponas, atque in hac Mundi auctorem demergas, iam eodem modo urgebo, quo si Mundum statueres sempiternum, id quod mox refellam. Etenim si Mundus siue materia fuit ab omni æternitate, necesse est, ut eius motor fuerit liber atque secretus ab omni corpore: quia quicquid mouetur, mouetur ab alio; (nam præterquam quod id inductione constat in ijs quæ siue loci commutatione, siue alia quacunque ratione mouentur; idem respectu eiusdem, ut loquuntur Peripatetici, esset in actu & in potentia.) Quare ne progrediendum sit in infinitum in causis mouentibus, necesse est motorem fuisse immobilem: quod si immobilis, erit quoque a corpore seiungatus: alioquin esset uel incorporatus, uel uirtus in corpore: quæ sunt per se absurdasatis, ac præsertim quod ipse motor pateretur in agendo: ac proinde nō esset sempiternus: cuius contrarium sumebat ratiocinatio. Ob hanc, inquam, rationem ualde probabile uideri potest aliquid esse quod semper fuerit, atque a materia separatam, quodque ortum habuerit nullum. Ut interim omittam ea quibus susè tractant hoc argumentum Aristoteles & Peripatetici uarijs in locis: S. Thomas tum in prima summæ Theologicæ parte

† Ar. 8. phy.
& 2. meta.
† S. Tho. pp.
9. 2. a. 3. &
l. 1. contra
gent.

† Dion. c. 2. parte, tum contra gentes & alibi passim, & ante eum Dionysius † Arco-
de cæl. hier. pagita non uno in loco: Philo Hebræus in libro de confusione linguarum
& lib. de & alibi † sepe, Iustinus, † Epiphanius, † Athanasius, † Hieronymus † &
diu. nom. Augustinus † frequenter. Irenæus libro II. capite xvi. xxiv. & xli. ix.
† Philo lib. Origines libro I. periarcon capite I. & libro vii. contra Celsum. Basi-
eitam quod lius homilia x. in Hexameron, Gregorius Nazianzenus libro de Diuini-
Deus sit im- tate ad † Euagrium, & oratione I. de Theologia, Gregorius Nyssenus
mat. & lib. in disputatione de anima & resurrectione. Theodoretus in Epithome di-
de Sacrif. uinorum decretorum libro v. capite I. Chrysostomus homilia v. in episto-
† Iust. in q. 2. lã ad Colossenses. Damascenus lib. I. capite I. v. xii. & xiv. Gregor. x.
de incor. & xxxii. † Moralium. Hilarius libro II. de Trinitate & psalmo cxxix.
† Epiph. ha. † Anselmus in Monologio: Iosephus libro de confusione linguarum, &
14. & al. cum Magistro sententiarum Scholastici plurimi qui omnes non obscure
† Athan. ostendunt Deum ab omni corpore atque materia secretum esse, idque ab
com. I. de la et omni æternitate.
de decr. ostendunt Deum ab omni corpore atque materia secretum esse, idque ab
† Hier. de ijs omni æternitate.
qua in scrip. Deo trib. &
Deo trib. & omni æternitate.
ps. 93.

Alterum, quod dicendum existimarim, est, æquum bonumque cense-
dum esse in disciplinis tradendis ut aliquid interdum (ne scilicet omnè
† Aug. ep. lapidem mouere semper cogamur, aut per alienos campos uagari) sine
35. & 85. et demonstratione excipiatur: dummodo aut passim receptum sit, aut per
lib. de essen- se ipsum sit ualde plausibile, ac ratione euinci possit apud æquum rei esti-
trin. matorum: aut denique (quod est potissimum) in superiore, aut etiam fi-
† est oratio nitima scientia & facultate id fuerit comprobatum. Id quod hoc in loco con-
45. tingit. Nam tum passim vulgatum est, & apud omnes penè receptum repe-
† In illud ex riri aliquid quod semper fuerit, ortu carens, & a materia separatam: tum per
celsor cælis se ipsum est ualde plausibile, atque ut uidimus ratione concludi potest satis
factus. c. 10. firma: tum a naturali Philosopho, cuius partes tuetur Timæus noster, tanquam
& II. in superiori scientia probatum sumi potest: cum id diuinæ Philosophiæ ex in-
† cap. 20. & sequentibus. stituto sit statuere ac demonstrare, quemadmodum fecit Plato in Parmeni-
de. Et idcirco (ut diluamus quod obijciebamus à principio) negatur a Phy-
sico id esse ostendendum potius quam assumendum. Nam licet fortasse ue-
rissimum sit primum Philosophum propter humani ingenij imbecillitatem,
dum sempiternum aliquid ortuque carens & a materia abstractum statuere
molitur, cogi; si tamen expeditiores ac ualentiores huic rei machinas admo-
uere uelit; Physici adminiculis aliqua saltè ex parte uti, quemadmodum fecit
Aristoteles x. i. suæ diuinæ Philosophiæ (quas enim Metaphysicus siue ex
fine desumit rationes, siue ex amplitudine entis, siue ex unitate ad quã sunt
reuocanda omnia, siue ex ente per communicationem quod debet reuocari ad
ens per se: aut etiam Moralium ducit tum aliunde, tum præsertim ex fine uel
premio hominis quæ nequeant esse in hac uita, aut ex damnis quæ humanæ
societati imminerent perpetuo si talis natura nō præset mortalibus, hæc sanè
non usque aded expeditè ad sempiternam abstractamque substantiam nos
traducunt sicut Physicæ: tamei inter Physicas etiam non omnes eandem
habent firmitatem) Physicus tamen si huiusmodi entis existentiam assumat,
id iure suo facit, quod scientiæ hoc intersit quæ in rerum diuinarum con-
templatione versatur. Hæc de priorē illius sumptionis parte.

E e e

Sed

Examinatur posterior sumptionis pars: an nimirum quæ oriuntur & occidunt, sint, ut pugniant Peripatetici, an verò non sint, ut affirmant Platonici.

Sed iam progrediamur ad alteram: in qua dubitatur iurene in hoc posteriore sumptionis membro affirmari. Plato reperiri aliquid quod gignatur quidem, Sed nunquam fit. id enim (ut ostendimus) & αὐτὸ δὲ εἶναι, atque adeò falsum videtur. vidit autem Proclus hanc dubitationem, eamque attigit his verbis. Ἀλλὰ πῶς εἰσέποτε ὄν τὸ γιγνώμενον, καὶ ἂν διαφύηδ ἢ ἔπειτα ἐν Σοκράτει ἔχῃ ὅτι τὸ μὲν ὄν ἐστὶ ἀλλ' ἔπειτα ὄντος εἰσέποτε ὄν. qua obsecro ratione id quod fit, nunquam est; cum in Sophista perspicuus verbis affirmauerit non quidem esse sed verè atque syncere nunquam esse. sed & eadem dubitationi statim satisfecit, si tamen verè satisfecit, his verbis. Νῦν δὲ εἰρηται εἰσέποτε ὄν, ὅτι τὸ ὄν ἐστὶ τῆς αἰωνίας ἀσφατέτακτο φύσεως. τὸ δὲ γιγνώμενον εἰσέποτε ὄν τὸ αἰὲν ὄν. εἰπερ αὐτὸ τὸ εἶναι ἢ ὄν, ἀδελκτον τῶ μὴ εἶναι. ὁ δὲ γιγνώμενον συμπεπλεγμένον ἔχον τῶ μὴ ὄντι τὸ ὄντος αὐτῶ ὄν, εἰσέποτε εἶναι ὄν. ἔτι πῶς ὄν εἰληρηταῖος ὄν, καὶ εἰσέποτε ὄν, ὄντος ἀδελκτον μὴ εἶναι. ἀλλὰ μὴ ἔτι τὸ εἶναι πῶς, ὄν, ὄν, καὶ ὄν. Nunc verò ideo dixit nunquam esse: quia id quod est, præordinatum erat atque præfixum in æterna natura. at verò id quod fit, nunquam est semper existens. quo fit, ut si, esse, quatenus est, ens, non suscipit non esse; ita è contrariò id quod fit, quoniam implicitum est cum non ente, (quod enim fit in eo quodammodo est quod non est) nunquam fit existens. sic id quod verè ac syncere est & per se ipsum est, id est uti conuenit esse: non autè conuenit cū esse nō esse: ita ut simul sit & non sit. Hac est spinosissima Procli ratio, quæ nō magnopere aberro, in eo est posita quòd quemadmodum τὸ ὄν, quoniam non recipit non esse, habet insitum ut semper sit: ita τὸ γιγνώμενον, quoniam habet admistum non esse, habeat insitum ut nunquam sit. Sed profectò videtur mihi id interim docere de quo non dubitatur, atque inexplicatum relinquere id de quo dubitatur. ego enim non negarim id quod est, quatenus est, non recipere nō esse: & è contrariò id quod fit, quatenus fit, non esse. neque Aristoteles & Peripatetici qui extremū hoc Platonis decretū (id quod iā uidebimus) damnant, affirmant nunquam id quod fit, quatenus fit, esse, sed querit quid sit id quod fit & nunquam est: nā quod fit, perfici volunt & absolui, ita ut aliquando verè dicatur esse; ac proinde non quidem quatenus fit, sed quatenus factum est & consisit, dicatur esse. in qua dubitatione puerile est affirmare id quod fit, quatenus fit, non esse: hoc enim est dubitationem declinare, non explicare. nam omnino ostendendum esset id quod fit reuera nunquam esse: idque non quatenus fit tantum, sed simpliciter & in vniuersum; & quia reuera nunquam existat. Et sanè si Aphrodiseum Alexandrum audias (atque ita Aristotelem etiam cum Platone in hoc dogmate comparabimus) mirificè cū Aristotelis doctrina, atque adeò cum veritate ipsa pugnat hac in re Plato, sic enim clamat ille. † Qui ea quæ gignuntur & intereunt propterea dicunt non esse, quoniam aliquando quidem sunt, aliquando verò non sunt, solam autem æternam substantiam esse, quia nullo modo participat eo quod non est; primū ex ipsa euidencia vsūque loquendi redarguendi sunt. Omnibus enim quæ talia sunt, videntur esse, & ita sentiunt & dicunt. Deinde quod gignitur ex non ente, fit ens, & acquirit esse, alioquin non gigneretur: similiter quod inter-

Alexander pro Peripateticis.

Ex Simpl. l. 1. phy. super tex. 15. 1. com. suo 14. ante finem.

rit, ex esse mutatur in non esse, ammittens esse quod habebat antea, alioquin non interiret: quare hac ipsa re quod aliquid gignitur & interit, necessariò habet esse, & in ijs quæ sunt numerari debet. non enim corruptibilis substantia, si non est similiter atque æterna, perpetua, non est. nam si ideo non est quia interit: ergo quando non interit, & quatenus non interit, eo ipso tunc quoque fuerit. Hæc Alexander. Quem Simplicius sic conatur refellere ut Platonem tueatur. Quemadmodum album (inquit) id propriè dicitur quod est purè & syncerè album, omni permixtione nigroris vacans: quod autem ita est album, ut plus nigredinis admixtū habeat quàm ipsum est, nemo sapiens dixerit simpliciter album, sed tantummodo secundum quid, & potius appellauerit non album: ac quemadmodum etiam aqua vnum habens gradum caloris, septem autem frigoris, non appellatur calida: sic etiam res corruptibiles potius dici debent non esse, quàm esse, quandoquidem plus habent de non esse quàm de ipso esse. Verum id ipsum; dicit Alexander, quod affirmas Simplicii, res nimirum mortales habere plus de non esse, quàm de esse, est quod eget probatione: tantum abest ut constet septem habere gradus non esse, vnum de esse, aut etiam plus de non esse quàm de esse, ut tua exempla assumunt, si seruetur proportio. At ostenditur, subdit Simplicius. Nam ante generationem (inquit) infinito tempore non sunt: similiter quoque post interitum. Sed infirma probatio, nam infinitum illud tempus, quo aut non fuit, aut non erit, non est intrinsecum ipsi rei, quemadmodum est frigus aquæ, nigrities alicui corpori. quare ut efficeret quod queris, deberet ostendere & intrinsecè constituere res mortales vel inesse rebus mortalibus quibus esse concedis secundum quid: quemadmodum aqua & rei albæ inest nigror & frigiditas. Quare hæc tenus frigida Simplicij responsio. Hinc alij quidam conciliare istos conati sunt: idque hac ratione. Nam si res quæ oriuntur & occidunt (inquit isti) considerentur non per se & absolutè, sed cum Deo collatæ, qui est æternus immortalisque natura, profectò καὶ τὸ εἶναι, ac propter excellentiā Deus esse dicitur: ille minime, atque in hunc sensum locutus est Plato de rebus mortalibus. quod si spectentur per se ipsæ & absolutè, nemo inficietur eas esse: nam alioquin nec affici, nec commutari aut interire possent res mortales. atque huc spectant Aristoteles & Peripatetici, ut propterea verbis tantum non re dissentiant. Hæc isti. Qui ut id illustrent, proferunt etiam egregias illas B. † Augustini voces, qui dum res cum Deo conferret, sic aiebat. Inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. esse quidem, quoniam abste sunt: non esse autem, quoniam id quod es, non sunt, id enim verè est, quod incommunicabiliter manet. Sic Augustinus. Ac præclare quidem: nam diuinæ quoque literæ non vno in loco res creatas quasi nihilum esse volunt si cum Deo conferantur. Atque idcirco † Isaias (ut hunc saltem locum attingam) Omnes gentes (inquit) quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei. Verum tamen altius dissentiunt hac in re Plato & Aristoteles, quàm ut hac vna ratione, quod isti faciunt; conciliari possint: nam Plato non solum contendit

Simplicius pro Platone.

Refellitur Simplicius quòd non rectè satisfaciatur Alexandro.

Alij conatur eos conciliare.

Reijcitur conciliatio proposita: & ostenditur re ipsa dissidere Platonem & Aristotelem.

† lib. 7. conf. 6. 11.

† cap. 40.

res mortales non esse, quia si cum Deo conferatur, uerè ac profectè non sunt (neque enim id inficiatur, sed & fatetur & prædicat passim) uerum etiam quia ipsa per se tales sunt uerè & intrinsecè: negat enim uerè esse, quia perpetuò fluunt, alterantur, oriuntur & interuunt. Neque idcirco ab hac sententia discedit, quòd agant & afficiant, aut etiam afficiantur, quin potius hoc ipso in sententia confirmatur magis ac magis, nam hæc pereuntis sunt, siue orientis simul & occidentis. Et idcirco acutè Aristoteles, qui ut res uerè esse ostenderet, nitebatur easdem a perpetua huiusmodi alteratione ac fluxu vindicare, ac Platonis fundamentum prosternere. Quare aiebat. Manifestum est non esse necessarium semper aliquid abire. quia diuiditur ipsa diminutio in infinita: sed totum aliquando abire. Similiter autem & in alteratione qualibet. non enim si partibile est in infinitum id quod alteratur, ob id & alteratio: sed simul uniuersa fit sæpè ut congelatio. Aliter itaque respondendum est. Et sanè si rem paulò acuratiùs intimiùsque spectemus, comperiemus Alexandri aliorumque multorum pace optimè philosophari Platonem: quod quoniam cum Peripateticis agimus, hac ratiocinatione demonstratur. Reperitur aliquid compositum ex contrarijs, uerbi causa corpus mixtum ex elementis: reperitur itaque aliquid etiam quod gignitur, neque est unquam. Prior argumenti pars aperta est, & a nemine uocatur in controuersiam. demonstratur posterior. Omne compositum ex contrarijs uersatur in perpetuo dissidio & alteratione: sed quòd uersatur in perpetua alteratione, gignitur & non est unquam: omne itaque compositum ex contrarijs gignitur & non est unquam. Maior, quam uocant, siue propositio, est perspicua, quia contraria inuicem semper agunt, patiuntur & alterantur: nam cum agant naturaliter, non possunt non agere: nec afferri potest ratio cur aliquando agant, aliquando non agant. præsertim si corpus mixtum ad pondus, quod inquam habeat calorem, & reliquas primas qualitates in eodè planè gradu, uerè non reperitur, ut omnino existimo: sed altera altera qualitas uincat: sic enim cum qualitates agant naturaliter, actio esset perpetua. Minor propositio siue assumptio probatur contra Alexandrum primò, tum uerò uniuersè. Contra Alexandrum, quia cum ipse & censeat primas qualitates esse formas elementorum, primas uerò qualitates sint in perpetua alteratione ac pugna ut demonstrauimus, formæ perpetuò alterentur ac transmutentur necesse est. Uniuersè hoc pacto. Formæ mortales emanant & confluunt ex qualitatibus & temperatione primarum qualitatium: & hac etiam de causa eiusmodi formæ proprias habent qualitates, quibus in materia positæ ponuntur, sublatis tolluntur: sed hæc qualitates uersantur in perpetua alteratione, quia non possunt non agere; ergo & ipsæ formæ. Atque hinc etiam fit, ut eiusmodi formæ quoniam sunt totæ immersæ in materia, non uariantur ac transmutentur sine transmutatione totius, ac proinde propter continuam alterationem partes semper fluunt & in uarietate uersantur. Quamobrem ijs minimè assentior, qui quoniam animaduertunt mixta quaedam corpora, præsertim imperfecta facile interire: quaedam uerò, ut sunt lapides ac metalla, difficillimè, in illis tum dissidium concedunt & pugnam, tum intendi ac remitti for-

† 1. 8. phys. a
t. 123. vsque
ad 27.

Ex Auer. 2.
met. com. 3.

formas, in ijs uerò minimè: sed potius formas & qualitates citra omnem alterationem mutuùmque dissidium temperatas esse uolunt: ita ut nisi extrinsecus accesserit contrarium aliquid, nequeant hæc labefactari & corrumpi. Non (inquam) ijs assentiri ullo modo possum: nam ut omittam temperationem istam dissidio carentem esse commentitiam, & cum inijs & qualitatibus unde manat, minimè congruentem; quòd obsecro fieri potest, ut eiusmodi metalla non sint corruptibilia, cum sint ex contrarijs conflata? quòd si ita est, (hoc enim ne aduersarij quidem inficiantur) debent igitur intrinsecè esse talia non per accidens, et ratione extrinsecus agentis. nam alioquin lapis semota omni extrinseca contrarietate, esset incorruptibilis. Et sanè quemadmodum inter corpora cælestia quaedam breuissimo, alia immenso propè temporis spatio reuoluuntur, cum tamen utraque moueantur, sic inter inferiora corpora quaedam mira celeritate, quaedam mira traditate (nam idcirco etiam terrestria cælestibus respondent) alterantur ac transmutantur. Quid plura? quemadmodum inter res sempiternas, cuiusmodi nos Ideas facimus, Peripatetici Intelligentias; earundemque mensuram, cernitur mira proportio; ita ut æuum sit totum simul ac sempiternum, naturæ illæ totæ simul ac sempiternæ: ita etiam res quæ sub sensum cadunt & mortales, debent cum sua mensura, cum tempore inquam consentire. cum igitur tempus intrinsecè fluxum sit, & in perpetua quadam mutatione uersetur, res quoque caduca debent in perpetua mutatione uersari. Quamobrem est quidem cur Naturæ vim & artificium obseruemus, quæ tam leue remissumque dissidium ijs ingenerauit quæ diuturna esse uellent; at cur illud negemus, refractis præsertim non corruptis qualitatibus & formis, non habemus. At enim, dicit quispiam, alterantur quidem perpetuò: sed non idcirco fit uera generatio aut corruptio, idque tum quia temperatio elementorum & qualitatum ex quibus emanat forma, habet latitudinem, ac propterea huiusmodi forma licet intendatur & remittatur, perseuerat eadem: tum quia etsi partes materiales alterentur perpetuò, & aliquo pacto uerè semper fluunt; per identitatem tamen formæ optimè conseruatur identitas compositi, quemadmodum per identitatem alui identitas fluuij, tametsi aqua semper fluat; cum quia uera generatio est compositi, & non solius materiae. & ideo non est dicendum propter solam alterationem aliquid generari aut corrumpi. Sed hæc responsio nihil planè efficit: nam ut mittam in præsentia fortasse hoc unum satis Platoni esse posse: nimirum alterationem esse perennem: cum hinc generationem si non compositi, saltem qualitatum (quod enim est generatio compositi, id est alteratio qualitatibus) colligere liceat: ac proinde hinc ortus quidam & interitus appareat quo satis superque a sempiterno ente quòd ἀείξει τὴν τὴν ἰσχυρῶς, semper ac secundum eadem idem planè esse dicitur, distinguantur mortalia, profectò in rebus mortalibus in quibus forma est immersa in materia, non possumus intelligere materiam elementarem fluere quin fluat & forma: quemadmodum si fluuius perenniter fluat, non possumus percipere quin simul imago scopuli in eius aqua perpetuò (suo tamen modo) intereat & restitatur tota.

Platonis opinio comprobatur.

Confirmatur eadē opinio ex Heraclito. Homero. Hesiodo. Orpheo.

Ex Heraclito rursus.

Ex vocibus. αἰών & χρόνος.

Ex Mundi Symbolo. Ex Parmenide. Nausiphane.

Locro & Pythagoricis.

Plutarcho.

tota. Quare cum fluuij alueus sit forma extrinseca, nec in materia ipsa immersus sit, vt formis accidit de quibus disputamus, scopulus potius quam alueus est ad rem explicandam accommodatus. Atque hoc est) vt optimè animaduertit Plato in Cratyllo) quod docebat Heraclitus, dum fluere omnia, nihilque permanere assererat: rerumque progressum cum annis fluxu comparabat. Hoc etiam Homerus & Hesiodus sibi voluerunt dum cecinere Thetym quam scaturientem interpretantur, & Oceanum qui fluit ac refluit perpetuò, esse initia rerum. Idem Orpheus qui Oceanum pulcherrimum contendit coniugium inchoasse primùm: dum se cum Thety germana commisceret. Idem rursus is de quo paulò ante sermonè inieceram, Heraclitus, qui Quemadmodum (inquit) nemo potest bis in eundem descendere fluuium: sic neque caducam hanc fluxamque substantiam bis in eodem statu pertingere, cum mutationum celeritate dissipetur. Hæc enim quemadmodum tradit Plato in idem recidunt omnia. Quin etiam voces illæ id ipsum cl. mare videntur, αἰών & χρόνος. nam illud αἰὼν τὸ αἰεὶ ὄν significat Semper existens. hoc αἰὼν τὸ πᾶν significat fluere. ea nimirum de causa quòd fixa sint quidē quæ mensurantur æuo & semper eadem: at quæ tempore, semper fluant, ac nunquam eadem perseuerent. Atque hanc maximè ob causam luna quippe quæ ne momento quidem temporis vno eodemque tenore procederet, Mundi Symbolum erat Aegyptijs. Et huc sanè spectabat Parmenides cum assereret nihil ex ijs quæ videntur, esse in Vniuerso: quasi diceret esse in Ideis, quemadmodum postea ad rerum scientiam retinendam declarauit Plato. Hinc etiam Nausiphane non ignobilis Philosophus aiebat ex his quæ nobis videtur esse, nihil magis esse quam nō esse, intelligebat enim, perpetuò fluere quæ gignuntur, atque in medio ortus interitūque versari. Ob id denique Locrus, cuius vnus testimoniò Pythagoricorum omnium sensus atque opinio testata esse potest, res quæ oriuntur, Ideis siue exemplaribus opposuit: τὰ ἡνωμένα ἐν μεταβολῇ, ἑκάδ' αἰσῶν δὲ ἀκίνητων τὴν ἀκίνητον ἡ μόνον τὴν ἰσότητα res quæ oriuntur in perpetua quadam mutatione, Ideam verò ingentam, immobilem, fixamque, & solo animo comprehensam esse voluit, Ac Plato ipse (id quod constabit infra) εἰς αἰὼν siue essentiam, cuius nomine intelligit res æternas, opponit generationi. Atque hanc ob causam Plutarchus magnus author edisserens illud Delphici Oraculi Εἰ, Nos Deo (inquit) εἶ ἰδεστ Es dicimus: veram, certam, solamque soli conuenientem ei appellationem, qua esse dicitur, tribuentes. Re uera enim essentiæ nos nequaquam sumus participes, sed vniuersa mortalis natura in medio ortus & interitus posita, speciem, opinionemque obscuram & instabilem sui præbet. Quod si animum intendas, vt eam intelligentia comprehendere possis, ecce tibi aberrat ac vacillat ratio, nihil vt apprehendere possis quod permaneat, reueraque sit. nam quemadmodum aquam si completaris arctius, fit vt compressa dilabatur ac pereat, sic res mutationibus obnoxias dum sectatur humana mens, opinione decipitur,

† In The. & Craty.

† Rhod. l. 20. c. 7.

† vide Senec. epist. 89.

† l. quod bonum malo inficiatur. † in Cantic. Anna.

† l. 1. Reg. in Cant. Anna. † Iob. c. 23. † I. Cor. c. 7. † l. 2. Re. c. † Sap. c. 13. 14.

pitur, ac vel ad interitum eius, vel ad ortum aberrat. Atque hanc ob causam quod sit, eò numquam perducitur, vt verè dici possit esse: ortu nimirum nusquam desinente, vel insistente. Hæc Plutarchus. Quibus si addas res creatas (vt ait Philo) non essentialiter, sed opinione duntaxat subsistere: (quod vbi de vera subsistentia agitur est germanissimum Platonis dogma) atque (vt ait Origens) esse instar vmbre & fumi, quorum prior cum corpore, posterior cum igne collata non sunt: ac denique ea omnia huc reuoces, quibus in priore huius sumptionis membro ostendimus, solum Deum verè esse, cætera potius fluere ac deperire quam subsistere, non immeritò Platonis decretum laudes, qui quicquid tempore mensuratur, gigni quidem sed tamen nunquam verè esse affirmat. Cum præsertim diuina quoque litera de Deo clament † Nihil est præter te. † Deus enim solus est. & de Mundo, Præterit † figura huius Mundi, † omnes tanquam aqua dilabimur, quæ sanè similitudo est sententiæ nostræ aptissima: ac denique, vt alia quedam loca præteream, de Mundo ac Deo simul asserit Sapiens † Ex ijs quæ videntur bona, poterunt intelligere eum qui est Quare (vt Alexandro & Peripateticis satisfaciam) quæ hoc genere continentur, etsi generantur, addo etiam afficiunt & afficiuntur, mouent & mouentur, agunt & patiuntur, non tamen veram vllam habent consistentiam, aut uerè sunt: cum isthæc sint fluentium, atque eodē fluxu orientium simul & occidentium. Neque enim repugnat totam eorum naturam in fieri esse positam, vt de motu, & tempore, & si quid tale, fatentur ipsi: (id quod optimè labentis aquæ vmbra intelligitur) ac proinde ab ijsdem similia quedam promanare. Atque hoc etiam Simplicius (ne vbi rectè sensit debita laude fraudetur) attigit tandem, dum verbis iam antea allatis adderet. Sed & quo tempore res mortales videntur esse, perpetuò commutantur; tendentes ad non esse. Atque idcirco etiam non negarim. Platonem (vt paulò ante dicebam) tales appellasse mortales res omnes, atque ad genus eorum quæ gignuntur neque sunt vnquam, reuocasse illas, quòd uerè esse non videantur si cum Deo conferantur, qui vnus omnis mutationis est expers. quin Plato non vno in loco disputat id propria germanaque significatione dici ens, quod in se immutabiliter continet omnes rerum atque entis gradus: perfectionemque omnem, quod vni Deo propter eius infinitatem infinitamque perfectionem conuenit. Et idcirco etiam passim, ac præsertim in Timæo a rebus mortalibus hoc titulo excludit entis nomen: vt meritò B. Augustinus obseruet Platonem qui Deum ens, quæ oriuntur & occidunt non ens appellat, cum illo Exodi, Ego sum qui sum, & cum altero. Qui est misit me ad vos, mirificè consentire. In qua sententiâ Stoici quoque fuerunt: idque ad summum ac potissimum fundamentum rem reuocantes, quod scilicet res procreata omnes sint ex nihilo. Quocirca Seneca, Quæcunque extra Deum sunt (inquit) manent non quia æterna sunt, sed quia defenduntur cura regentis: futura protinus nihil, si manum ille tolleret. Hæc, inquam, omnia non modò non inficior, sed sequor ac probor: veruntamen omnino addi vultim Platoni mortalia in seipsis etiam, & intrinse-

Philone. Origene.

Ad Argumenta Alexandri & aduersariorum.

cè esse talia, ac seclusa quoque ea qua cum Deo conferebatur ratione, non esse verè entia, & carere consentia, cum fluant perpetuò. Vt propterea non verbis sed re ipsa dissideat ab Aristotele. Nisi tamen in controuersiam reuoces (id quod facit † Carpentarius) an uerè Plato perpetuam istam rerum alterationem ac commutationem probarit: nam in Cratylo videtur Socrates Heraclitum irridere quòd eiusmodi rerum mutationem fluxionemque statueret. Sed profectò noster Plato in Timæo, (quocumque tandem consilio Heraclito haud videretur assentiri in Cratylo : neque enim persequi omnia possumus hoc tempore) cum Loco Heracliti partes sequitur disertis verbis : quamuis non in vniuersum, (id quod dissidium vtrunque tollit) sed in certo ac definito rerum genere. Et idcirco Aristoteles qui libro I I X. Physicorum hanc sententiam reprehendit, & I I I. de † Cælo, nominatim eam tribuit Heraclito, x I I I. † Metaphysices Platonem ac Socratem Heracliti opinionibus imbutos facit: idque vel maximè quòd fluxam hanc rerum permutationem hauserint ex eo. Quo etiam in loco fatetur propter huiusmodi rerum inconstantiam Platonem statuisse Ideas : atque scientiam, quam in rebus mortalibus non agnosceret, in Ideis ipsis collocasse. Quod sane passim, ac præsertim in Timæo perspicuè obseruare licet. Atque hæc ad controuersiam explicandam, & pro comparatione Aristotelis & Platonis in proposito dogmate. Nam quod attinet ad duo illa rerum genera a Platone propo-

† in Alc. nō vno in loco.

† Coni. 3.

† Sum. 2. c. 1

Explicata controuersia, & Platonis decreto confirmato, iam ostenditur quid de sumptione illa vniuersa sentiendum sit ex Proclo & multorum aliorum sententia.

sita, vnum adhuc addere cogor: licet iam me tanta pigeat prolixitatis. Etenim dum hoc in loco statuendum proponit Timæus quid sit id quod semper est, quidue generetur neque sit vnquam, si Eusebium, Proclum, Ficinum, aliosque complures audias, ac præterea authoris consilium progressumque disputationis a quos bonisque spectes potius quam rem summo iure, & ex vi verborum illorum decernas, omnia videtur ad hæc duo capita voluisse reuocare. Nam primum descriptiones quibus vtrunque membrum statim declarat, videntur generales: cum persensibile & intelligibile, quæ differentia per omnia entia permeant, eorum naturam describat atque explicet. Deinde Trismegistus, a quo obseruauimus Platonem huiusmodi sumpsisse decretum, generatim & ipse videtur locutus: nam in quinto Pæmandri capite (hunc enim locum in primis citabamus) quamuis de vno Deo loqui coepisset, deinde tamen verbis illis τὸ πᾶν ὅτι τὸ φαίνοντιον ἕστιν, τὸ δὲ ἀφανὲς ἀείη. Quodcunque sese offert aspectui genitū est: quod verò latet sēper est. sub his duobus generibus videtur completi voluisse omnia. Denique multis alijs in locis ad hæc duo membra affirmes naturas omnes fuisse a Platone reuocatas, vt in Parmenide & Sophista, vbi etiā τὸ ὄντος differit, in politicis libro v. ad extremum, in vi. ad initium, et in Timæo rursus (qui locus pro omnibus esse potest) vbi (vt antea etiam vidimus) scribit in hunc modum. Ταῦτα δὲ πάντα μέρος χρόνου, καὶ τὸ τὸ ἔσται, χρόνος γερωνότος, εἶδη φέρωντες, λαμβάνοντες ὅτι πᾶν αἰδίον ἔστιν, καὶ ὁρῶντες, λέγοντες γὰρ ὅτι ὡς ἔστιν, ὅτι τε καὶ ἔσται, τῆ δὲ τὸ ὄντος μόνον καὶ τὸ ἀλλήθην λόγον, προσήκει. τὸ δὲ ἔσται, πᾶν ἐν χρόνῳ ἕσται ἔσται, καὶ λέγοντες, καὶ ἔσται, τὸ δὲ αἰδίον, ἔστιν ἀκινήτως, ὅτε προσβύτηρον, ὅτε νεώτερον προσήκει γίνεσθαι ποτε, ὅτε γερωνόται, καὶ ὅτε αἰδίου ἔσται.

τὸ πᾶν τε ἔδ' ἐν ὅσῳ ἕσται τοῖς ἐν αἰδίῳ προσήκει, ἀλλὰ χρόνος πάντων, αἰδίον τε μιμημένον, καὶ ἀφάντων κλημένον γερωνότος εἶδη. hoc est. Hæc omnia temporis sunt partes. Atqui erat, & erit quæ nati temporis sunt species, non rectè æternæ substantiæ assignamus. Dicimus enim de illa, est, erat, & erit, sed illi reuera solum esse competit: fuisse verò & fore deinceps ad generationem tēpore procedente referre debemus. Motus enim quidam duo illa sunt: æterna verò substantia cum eadem semper & immobilis perseueret, neque senior seipsa fit vnquam, neque iunior: neque fuit hætenus, neque erit in posterum: neque recipit eorum quicquam, quibus res corporeæ mobilisque ex ipsa generationis conditione. Nempe hæc omnia temporis imitantis æuum, sēque numero reuoluentis species sunt. quibus verbis dum sempiternam essentiam atque omni motu expertem, opponit ijs quæ in tempore fiunt, motionique sunt obnoxia, videtur omnia ad hæc duo genera reuocare. Quod si ita est, videndum esset quomodo satisfaciamus ijs, quæ iandiu attulimus, ad hæc duo rerum membra falsitatis coarguenda.

Duo itaque in primis rata esse debent, primum est ortum seu generationem, licet interdum latè patere soleat apud Platonem, qui pro eorum etiam constitutione quæ corpore carent, usurpauit illam, vt verbi causa in Mundi anima contigit, ad quam ἕσται translit; hinc tamen pressè accipi, pro generatione scilicet, quæ corporatam materiam habet subiectā: nam præterquam quod eorum propriam esse voluit quæ sub sensum cadunt, eandem generationem vna cum hac Vniuersitate docuit institutā esse: ideo enim dicebat. Dicamus igitur quam ob causam ille rerum author generationem & hoc Vniuersum instituit; de quo tamen Vniuerso siue Mundo addidit. Hic cernitur, tangitur, & corpus habet: omnia autem huiusmodi constat gigni & genita esse. Et propterea cum doceret nullam eiusmodi rem genitam posse esse æternam, veluti exploratum reliquit sempiternis conuenire non posse. Alterum quod debet esse certum, est id quod semper caret ortu, latè admodum patere apud Platonem: nam præter id quod est omnino simplicissimum & independens, continet etiam multa alia, quæ licet vera generatione careant, a primo tamen ente pendent a quo etiam profecta sunt. Ex quibus illud consequitur vt Idea, diuinaeque illæ mentes (quæ verò sint ex Platone videbimus alibi) et quicquid denique cum illo singas Mundum hunc qui sub aspectum cadit antecessisse, materiæque carere ad primum illum gradum, alijs licet atque alijs interuallis, sit redigendū. Nam siue dependere hæc dixeris, siue emanasse, siue facta esse & constituta, siue orta, satis est non fuisse ex sensibili materia, & cum hac Vniuersitate constituta: & proinde carere generatione: cum generatio non nisi cum aspectabili hoc Mundo incæperit.

Quæ cum ita sint, iam, tot tantarūque dubitationū nodus explicari poterit. Nam quæ ante corporeum hunc Mundum extare voluit Plato, cum

Posita istorū sententia, quæritur quo pacto dilui possint argumenta ab initio allata contra huiusmodi sumptionem. Atque idcirco duo ponūtur fundamenta.

Ad argumenta ab initio allata.

Ffff

ponit ante oculus proprietates ipsorum. Ita Proclus. Qui sanè si ostendisset hanc descriptionem, tametsi remotissima ac maximè extrinseca videatur ab eius quod queritur natura, nobis tamen esse notiozem: commodiusque nos ad eius quod semper esse dicitur, cognitionem ducere, omnem sine dubio sustulisset dubitationem. Sed quoniam id sibi assumit potius quàm demonstrat, res de integro explicanda est. Ergo reuocandum est ad memoriam priorum has positiones idcirco afferri a Timæo, vt ex illis doceat Mundum esse fuisse conditum, & ad exemplar conditum, hocque præterea esse pulcherrimum ac sempiternum. Quare (vt non multò post videbimus) ex eius quod hic semper esse contendit descriptione, Mundi exemplum collegit fuisse sempiternum: idque ea ratione, quòd cum Mundus pulcherrimus sit, non nisi ex pulcherrimo sempiternoque exemplo exprimi potuerit. Et idcirco potuisset quidem Plato eius quod asserit vnum atque idem esse semper, naturam ac vim paulò intimius explicare, vt alibi accuratè fecit, ac præsertim in Parmenide: veruntamen cum ex multis quae de eo dici potuissent, nihil hoc in loco vsui esset, nisi id ipsum quod extrinsecus assumpsit, videlicet illud intelligentia per rationis indaginem percipi, sapienter caeteris omnibus prætermisissis, hoc vnum ad illud describendum commemorauit. Quod autem id vnum illi vsui esset ad sempiternum Mundi exemplum statuendum (id enim rei caput est) res ipsa declarat, si Platonis ratiocinatio ac progressus spectetur: nam subsumit statim eum qui aliquod opus molitur, tum demum necessariò opus efficere pulcrum, cum hanc speciem quae eadem est semper, intuetur, ac sibi proponit exemplum. Ex quibus omnibus colligit Mundi molitionem non nisi speciem hanc quae vna eademque est semper, imitatione expressisse: cum neque Mundo quicquam sit pulchrius, neque eius aedificatore præstantius. Atque ita præclare exempli naturam decernit. Venio ad tertiam: quae cum difficilius est atque spinosior, tum sine duce vllò est nobis tractanda. Ergo (vt hinc incipiam) totum hunc locum τὸ μὲν εἴη οὐσίη καὶ λόγος ἀεικλιπῶν, ἀεὶ καὶ τὰ πάντα ὄν. τὸ δ' αὖ δὲξ ἢ μετ' ἀλδιόσεως ἀλόγου, δεξῆ αὖ σὺν γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ εἰδέναι τε ὄν, Chalcidius & Serranus sic vertunt vt facile credas hæc accepisse non secus ac simplici meràque enunciatione, non ratiocinatione contingantur. Quasi dicat Plato. Quod semper est ortuque caret, est intelligentia perceptibile, & semper est idem: contra verò quod gignitur & nec est vnquam, est opinione per sensum perceptibile, interitque & nunquam consistit: & ita dubitatio hac in parte nullum haberet locum, quia non essent hæc (vt feci) ad syllogismum reuocanda, sed simplici enunciatione explicanda. At Marsilius, vt vidimus, quem secutus est Erizus, sic interpretatus est, vt omnino velit ea omni ratiocinationem syllogismumue conficere: quod scilicet contendat Plato, id quod semper est, esse intelligentia perceptibile, quia semper est idem: contra verò quod gignitur & nunquam est, per sensum rationis expertem attingi, quòd gignatur, intereat, & uerè sit nunquam. Quae controuersia, quod pertinet ad primum membrum posita est in illis verbis ἀεὶ καὶ τὰ πάντα ὄν. quod vero attinet ad secundum, in illis γινόμενον καὶ ἀπολλύμενον, ὄντως δὲ εἰδέναι τε ὄν. Vbi sanè cum verba

Tertia.

vttranque

vttranque interpretationem ferant, ab inferis excitandus esset Plato, vt suam ipse sententiam exponeret. Quanquam si vrgeas vt nihilominus aperiã vttram interpretationem magis probem, mihi sanè (vt ingenue fatear) longè magis arridet prior: existimo enim mera enunciatione non argumentatione concludendam esse illius loci sententiam: idque tum quia si syllogismum esse negemus, nullum locum habebunt ea, quibus argumentationem illam nõ bonã, immo puerilè esse arguebamus. Tum quia si ex M. Tullij versione loci vim explores, poterit quidem & mera enunciatione proferri sententia, & ad syllogismum rursus reuocari: (eãdem enim fermè ambiguitate continetur) sed tamen longè planior erit si mera enunciatio censeatur: quemadmodum græcè etiam (ni valde quidem fallor) planior est si enunciatio proferatur: tum quia simplici enunciatione id ipsum fermè proposuerat Locrus. ait enim, καὶ τὸ μὲν εἴη οὐσίη ἀεικλιπῶν τε καὶ ἀλδιότων, καὶ μὲν τε, καὶ τὰς ταυτῶν φύσιν ὁμοίαν τε καὶ ἀεὶ εἶναι, ὅτι γινόμενον. hoc est. Atque id quidem est ingenitum & immobile, constans eiusdemque naturæ semper, intelligentia perceptibile, ac rerum genitarum quæ semper fluunt exemplum. Tum quia cætera omnes positiones quibus sibi ad disputationem sternit aditum, mera enunciatione proponuntur: epichiremate ac syllogismo nulla: tum denique (id quod rem maximè continet) quia hanc summptionem statuit Plato vt deinde colligat exemplum, quod imitatus est Mundi opifex in eius molitione, fuisse ex eorum genere quæ semper sunt, atque ortu carent: at dum id colligit, eãdè summptione veluti mera enunciatio potius, quàm syllogismo vtitur: ait enim. Rursus considerandum est vttrum Mundi faber sit imitatus exemplar, idne quod idem semper & simile est: an id quod genitum fuerit. Atqui si pulcher est hic Mundus, & opifex Mundi bonus, sempiternum certè exemplum maluit imitari, sin secus, quod ne dictu quidem fas est, generatū exemplum est pro æterno secutus. cum verò & Mundus omnium genitorum pulcherrimus sit, & eius author caesarum omnium optimus, dubium non est quin sempiternum sit secutus exemplum. Quamobrem cum hic tantum contendat sempiternum fuisse illud exemplum, & ex eorum genere quod idem semper & simile est, syllogismi autem quem facit Marsilius, nullum vestigium, nullus vsus cernatur, simplici enunciatione locum illum contineri dicendum est: ac proinde vana omnino erit dubitatio. Quod uerò ex Peripateticis obijciebatur falsum esse comprehendi aliquid intelligentia sine sensuum adminiculis, cum necesse sit quicquid consedit animo, id totum haustum fuerit prius à sensibus; profectò nihil tandem efficit contra Platonem: nam quot habet exceptiones

Quarta.

† 13. de an. nes ea Aristotelis sententia, † Nihil est in intellectu quod prius non fuerit in sensibus; tot habet confirmationes, hæc Platonis sumptio. Quod semper est, intelligentia comprehenditur. Nam (vt omittam Deum ac substantias quæ sunt à corpore seingatae, nihil intelligere ope sensuum) multa intelligit homo, quæ nullo unquam sensu attingi possunt: cuiusmodi est Deus, & caetera omnia quæ materiae sunt omnino expertia. quia multa percipiuntur, multa quoque fabricantur ab ani-

mo, quæ sunt cum rebus mortalibus & corporatis coniuncta: nec tamen ea dunt sub ullum sensum: ut odium, inimicitia, rerum definitiones, & alia huiusmodi innumera. Quod si hæc omnia tunc demum subeunt animum, cū à rebus externis species aliqua per sensus haustae fuerint, unde mens ea vel percipit, vel exprimit ac molitur; hoc si non apud Peripateticos, apud alios sanè multos non caret dubitatione. neque enim desunt viri grauissimi, qui velint posse hominem interdum intelligere aliqua sine sensuum auxilio, quin ab ijs impediri sepe, tantum abest ut iuuetur. A qua etiam sententia videat Peripatetici quo pacto expediant Aristotelem qui fatetur Vates, Sybillas, Bacchides, atque eos omnes qui siue fanatici atque insulti, siue Numine afflati dicerentur, (hos ipse ἐνοιαζόμενοι atque ἐνθεοὶ appellat) futura præuidisse, oracula, raticinationesque fudisse. quique simul & concedit in Boristene vel secus Herculeas columnas fuisse aliquos qui eodem pacto multa præsentirent. Nam quancunque tandem huius rei causam attulerit, hos sanè non sensuum adminiculis, sed à sensibus abalienatos, & (ut ipse etiam loquitur) ἐκστασιὰς longè posita, futuraque præuidisse. Sed esto in presentia nihil intelligat humanus animus in hac vita, nisi intermedijs sensibus: (quod tamen alibi considerabimus) at huiusmodi cognitio quod pertinet ad res quæ nunquam oriuntur ac semper sunt, est imperfecta & obscura, & longè abest à perspicua cognitione, tum rerum immortalium, quæ Peripatetici docentibus sunt nobis maximè ignotæ: tum Idearum, quas vel vnas vel maximè intelligit hic Plato, dum vult id quod semper est sola intelligentia comprehendendi. Immo verò in hac eadem imperfecta cognitione exiguam partem, habet sensus: ac valde remota causa est, cum aliquid tantum ministret animo, unde quibusdam veluti gradibus sese attollat, ac tandem aliquo pacto illas attingat. Quocirca cum Timæus eo signo ac nota distinguat Ideas ac res sempiternas ab rebus caducis ac fluxis, quod illæ animo percipiuntur, hæc sensibus; ex perfecta, adæquata ac germana cognitione (uti decebat) eiusmodi signum desumpsit ac notam: cum præsertim per accidens iuuetur homo sensibus in cognitione rerum immortalium: cum illæ suo pte natura sint proprium obiectum intelligentiæ ac mentis: ac quò magis intelligentia est à sensibus seingata, eò perfectiùs attingat ea. Quanquam (ut fatear id quod est) hoc decretum quo non hic solum, sed alibi passim docet esse quaedam quæ sine ullis sensuum adminiculis, vniùsque rationis indagatione ab humana intelligentia comprehenduntur: ex triplici quasi fonte manauit, atque ex tribus veluti decretis illius cognitio pendet. Ac primum quidem est, reperiri species quasdam & formas rerum abstractas ac separatas ab his quæ sub sensum cadunt: easque solas immutabiles esse & perennes, scientiamque veram vna intelligentia perceptas gignere. Quam rem cum alibi fuisse, tum præsertim in hoc ipso dialogo paulò ante finem differit: idque ea potissimum de causa, quod in ipso disputationis cursu huiusmodi species veluti de illis constaret, usurpasset Timæus: ac proinde ne eas suo iure statuisse uideretur, ad extremum censuit esse comprobandas. Alterum uerò est, humanum animum esse antiquiorem quàm corpus: immo corpora hæc

mor-

mortalia esse veluti carceres in quos detrudantur animi, ob flagitia quædam à suis sedibus deturbati. Et hoc est quod in Axiocho (siue enim Platonis sit dialogus, ut & Clemens Alexandrinus ac Stobæus volunt, siue Xenocræticus eiusdem Platonis discipuli ac nepotis, quemadmodum & alij quidam suspicantur, siue denique & AEschines Socratici, ut Harpocratio & Laërtio videtur forte etiam Laer. nam in Xenoc. librū de morte citat. & Laer. in AEschine. De ἡρώτων ἡρώτων, animum, inquam, animalemque immortale mortali inclusum custodia, ac propterea animum factò concreti interitu, si iustè vixerit, in suam sedem ac regionem reuolare. hinc parem astris animorum numerum conditum, ipsèdemque astris veluti vehiculis impositum fuisse: deinde verò necessitate quadam his corporibus fuisse insertos: unde, si iustè curriculum vitæ confecerit, ad attributum astrum reuertatur. Hoc secundum. Quamquam tandem pacto accipienda sint ea quibus venditare videtur hominem esse solum animum, humanumque corpus esse animi veluti carcerem, exponam & alibi. siquidem in Timæo, ubi dedita opera hæc tractat, licet a cælestibus istis vehiculis in quibus seminati ac sparsi sint animi, atque a regressu animorū ad cælestes sedes, ubi facta sit concreti solutio, non abhorret; hominem tamen omnino conflari ex anima, & mortali hoc corpore: hocque nomine illum appellat animal. Postremum decretum, quod ex secundo oritur; est huiusmodi: animos, quippe qui intelligentia præditi essent, antequam in hunc carcerem detruderentur, non potuisse non habere propriam operationem atque cognitionem, idque species illas (de qua paulò ante dicebam) contemplantes. tamen si dum mortali hoc corpore coërentur, & corporatis, fluxis que imaginibus per sensus haustis pulsantur, nullam illarum memoriam atque notitiam habeant. Et hoc sanè cum alibi sepe, tum in Phædro ac Timæo tradit disertissimis verbis. Quæ cum ita sint, iam omnis tollitur dubitatio: nam laborabit quidem Aristoteles fortasse, qui cum statuisse nostram omnem cognitionem necessariò ex phantasmatibus pendere, felicitatem nobis quandam adiuuenit in hac vita, atque eam in ea contemplatione & positam, quæ etsi assidua, non laboriosa tamen sit & difficilis, sed omnè cura & negotio vacua: omni voluptate & iucunditate referta; ac (quod admirabilius videri posset) non nisi post diuturnum tempus ac perfectam vitæ longitudinem contingat homini. ac denique & ἐκστασιὰς à se ipsis inquam alienatos animo, futura prænoscere. at Plato qui negat perfectam germanamque animi cognitionem ex corporatis rerum phantasmatibus dependere, quin potius hæc impedimento illi esse, optimè potuit affirmare, id quod semper vnum & idem est (hoc est sempiternas illas species) intelligentia per rationis indagationem (ut nimirum cognitio per sensus excludatur, quam opinionem appellat) percipi ac teneri. Atque hinc ceteræ omnes propositæ dubitationes tolluntur. Quamuis enim existimauit huiusmodi species non posse attingi in hac vita (quanquam Dei munere id aliquibus posse contingere qui perpurcati animo essent, non grauare concessit in Timæo) ijs

Gggg

tamen

tamen positus de quibus nuper agebamus, citra omnem temeritatem affirmare potuit, species illas sola intelligentia attingi & percipi. Sic etiam e contrario, cum mortalia omnia perpetuo fluere velit, ac propterea veram scientiam haud gignere, sed opinionem (id quod satis superque disputatum ac confirmatum est supra) iure optimo statuere potuit, id quod gignitur & nunquam est, sola opinione attingi, idque per sensum rationis experte: cuius non temere mentionem facit: sed ut discrimen ponat inter hunc ac celestem illum & penè diuinum animi sensum, quo utitur dum extra corpus hoc degit: atque adeo huiusmodi sensum rationis expertem à quocunque animi sensu sine intelligenti vi & facultate seiungat: & (ut semel dicam) ut quemadmodum sempiternas illas species dixerat percipi *νοήσει μὲν λόγῳ*, sic has caducas *μετ' αἰσθητικῆς ἀλλόθρου* per sensum qui ratione caret. Ut omittā id quoque affirmare potuisse quod non satis compertum esset num in humano sensu sit ratio. Neque enim desunt ex Peripateticis, (ut alios philosophos taceam) qui in homine ipsum sentiendi actum non sine rationis concursu fieri affirmant, atque in sensu versari rationem. Ex his itaque omnibus proposita sententia quæ alioquin obscura videbatur & salebrosa, tum vera, & constans, tum perspicua esse potest ac plana. Nam id quod fit, *ἡσυχία μὲν οὖν ἐστὶν ὄντως τὸ ἀδύνατον ὄν*. gigni inquam & interire, verè tamen esse nunquam, explicatum est supra. De opinione autem quam cum sensu tam intimè coniungit Plato, atque à Mente, quasi hac non egeat ipsa opinio; toto celo seiungere videtur, deque opinione ipsa & intelligentia in vniuersum, quæ abstruso quodam modo duo efficit humanæ cognitionis genera & formas, dicemus postea. † quemadmodum infra etiam de sensu disputabimus, quem significat nihil supra opinionem ministrare homini: cum tamen experientia ipsa satis docere videatur Mentem ope sensuum certissimas demonstrationes ac pronuntiata colligere: ut ignem esse calidum: quodlibet esse maius sua parte: corpus graue tendere ad centrum, & huius generis penè infinita. Atque iisdem in locis videbimus an propositæ descriptiones, & abstracta pronuntiata omnia, quæ in huiusmodi descriptionibus obseruauimus, cohercant (id quod de effatis docuimus superioris particulæ) cum Christianæ Philosophiæ decretis, ac doctorum nostrorum sensu. Nam ut patent quam latissimè, atque diuina & immortalia omnia, scientia; terrena & caduca, opinione, concludunt, nostra plurimum refert eiusmodi cognitio. Interim tamen, quod attinet ad tria illa decreta quorum præsidijs explicauimus propositas descriptiones, non idem planè debet esse noster qui est Platonico- rum sensus ac iudicium. Nam species illas ac formas de quibus in primo decreto; extare, atque ab Theologorum nostrorum scholis magna cum Platonis laude retineri, tum fateor, tum suo loco demonstrabo: secundum verò ac tertium non item. Nam dum in secundo statuit humanum animum esse antiquiorem quàm corpus: nos contra corpus utpotè imperfectius, quòdque animo ipso vita & sensu donatur, prius fingi profitemur; ac prinde ipsum, non animum esse antiquius. Pari ratione humanum corpus (id quod in eodem decreto sumit) esse animi uelut carcerem,

Alia quædā dubitationes attinguntur, & in aliū locum reijciuntur.

Iudicium & cautio quæ huius Particulæ decretis ac fundamentis sunt adhibenda.

† vide Dec. 11. libro. 1. part. 11.

rem, atque in hunc à cælo delapsum esse ac deturbatum propter flagitia quædam, & ideo nihil esse aliud quàm animal utens corpore, uel animum mortali inclusum custodia, non admittimus. id quod de tertio etiam accidit: ut enim humanus est animus corpore posterior, ita nullam aut operationem aut cognitionem habere potuit antequam cum hoc corpore copularetur. Tamen si hæc (ut opportuniore loco uidebimus) possunt magna ex parte ad meliorem sententiam reuocari: iuxta quam sancti quoque Patres cælum, hominis patriam, Mundum hunc, exilium, humanum denique corpus, carcerem esse, sæpissimè monuerunt, ac magna cum diuinarum litterarum consensione monuerunt. Cum præsertim nec humanos animos, hoc est immortales, caducum corpus decere uideretur Platoni, et sepe dixerit: nec mortale, aut etiã perturbationibus obnoxium, sed immortale, atque ad miraculum usque perfectum corpus fuisse primis hominibus à Deo attributum. Ut non mirum sit hæc de humano animo atque homine ipso effata inter sapientes promanasse.

Part. III. Πάν δὲ αὐτὸ γιγνώσκον ἢ αἰτίας πρὸς ἃς αἰσθητικῆς γίγνεται. πάντι δὲ ἀδύνατον γαίης αἰτίης ἡσυχίαν γαίης. Quicquid autem gignitur ex aliqua causa necessario gignitur. sine causa uerò oriri quicquam impossibile est. Quicquid autem gignitur ex aliqua causa gigni necesse est, fieri enim nullo modo potest ut quicquam sine causa gignatur, aut fiat.

Omne autem quod gignitur, ex aliqua causa gigni necesse est, neque enim fieri illo modo potest, ut sine causa aliquid procreetur.

Com. III

Iacit secundum fundamentum ac positionem: in qua contendit omnino esse necessarium, ut quicquid fit ab aliqua causa fiat. Hæc uerò sumptio atque positio (quemadmodum patebit infra) pertinet ad ostendendum Mundum habuisse causam efficien-tem perinde ac prima. & eodem spectat id quod statim subditur; nimirum fieri nullo modo posse ut sine causa aliquid oriatur. quæ sententia uel est ratio prioris: uel certè, si non tam loquendi modus, quàm res ipsa spectetur, est expolitio: pertinet enim ad illustriorem eius explicationem: et si enim aliud quoquo modo dicere uideretur, re tamen ipsa in eodem loco manet. nam id quod fit, necessariò à causa proficisci; & fieri non posse ut sine causa aliquid oriatur, in idem tandem recidunt. Quanquã non me latet Proclum uelle has esse duas κοινὰς ἐνοίας, communes animi conceptiones, easque diuersas: nam posterior, inquit, ἐπαρτέρον ὄντι, τὸ δὲ ἕτερον ἡττοί γινώσκον, καὶ σαφέστερον. clarior est: prior minus perspicua. sed errat: nam, si rectè reputemus, præterquam quod non uidetur fingi posse aut concipi quomodo prior sententia obscurior sit aut diuersa, immo omnino uidetur cum posteriore conuerti, ipsemet Plato in conclusione deinde, qua statuit Mundum pendere ab effectrici causa, unicam tantum ex his sententijs recolat ac citat, dum dicit; quicquid autem gignitur ab aliqua causa neccessariò gigni asseruimus: alterius autem ne uerbum quidem: cum tamen cæteras (quas attulimus) sumptiones, suis locis omnes usurpet ac recolat ad conclusiones quas meditabatur, colligendas. Quare Serranus etiam (ut uideamus supra) dum proponeret hypotheses illas, unicam hypothesim ex his duabus sententijs constituit. Quod si tamen uelit aliquis priorem illam sententiam esse conclusionem: posteriorem

Ficimus. Nou. inf. Benius. Ponit secundam sumptionem ad inuenienda initia Vniuersitatis

verò conclusionis rationem, ut dicere coeperam, & probationem, habebit sanè quem sequatur. siquidem Proclus cum dixisset τὸ μὲν ἕτερον τῆ νῦν φηθέντων τῶντων ἀναγκασιότατον ἔστι τὸ ἕτερον ἢ τὸν γνώριμον καὶ σαφές. horum quidem dictorum clarius est alterum: alterum minus clarum atque perspicuum, è vestigio subdebat. τὸ μὲν ὡς μέσον. τὸ δὲ ὡς συμπέρας μαθησι. τὸ μὲν γὰρ πᾶν τὸ γινόμενον ἔσθ' αἰτίην γίνεσθαι πρὸς ἑξ ἀνάγκης, συμπέρας σμᾶ δὲ. τὸ δὲ πᾶν τὸ ἀδύατον χωρὶς αἰτίης ἔσθ' ἔστιν ἔστιν μέσον, ἢ ὁ συλλογισμὸς ἢ κατὰ γρηγορίου ἐν πρώτῳ χημειῶν τοῦτος. τὸ γινόμενον ἀδύατον χωρὶς αἰτίης γίνεσθαι. τοῦτο δὲ ἔσθ' αἰτίης πρὸς ἀνάγκην γίνεσθαι πᾶν ἄρα τὸ γινόμενον ἔσθ' αἰτίης πρὸς ἑξ ἀνάγκης γίνεσθαι. καὶ λ. γ. ὅπως σὺ μὲν ἔσθ' ὡς ἰαμβλίου ἔσθ' ἔστιν ἄλλοι πρὸς ὁμοεικότων ποιῆν συλλογισμὸν. Hoc est. Et illud quidem ut medium: hoc verò tanquam conclusionem posuit. etenim illud omne quod gignitur, a causa aliqua gignatur necesse est, conclusio est. hoc verò; fieri nullo modo potest ut aliquid sine causa procreetur; medium est ac ratio conclusionis. ut propterea syllogismus sit in prima figura & Categoricalis hoc pacto. quod gignitur non potest non a causa aliqua gigni, sed è contrariò à causa aliqua uecessariò gignitur. Omne igitur quod fit ab aliqua causa necessario fit. pulchrius enim est sic concludere, quemadmodum censuit concludendum Iamblichus: quàm hypotheticum facere syllogismum cum alijs. sic, inquam, Proclus: & ante illum fortasse Iamblichus. Tamen si (ut dicebam) Plato dum deinde conclusionem ex hac sumptione colligeret, neque hanc in argumenti loco habuit: neque nisi expolitionis ornatusque causa se duo illa consociasse significavit. denique quo pacto posterius dictum sit magis perspicuum, non video. Quam rem ne ipse quidem Proclus omnino dissimulare potuit: nam idcirco statim subdebat. Ἀλλὰ πῶς ὁ μέσος τῶ συμπέρας ματος γνώριμότερος; τὸ γὰρ ἀδύατον μὴ ἔσθ', ὅτι ὡς ἀνάγκην ἔσθ'. καὶ τὸ ἀνάγκην ἔσθ', ἀδύατον μὴ ἔσθ'. ἢ τῶν μὲν πρὸς ἕτερον; sed qua obsecro ratione medius terminus est notior quàm conclusio? idem enim valet; fieri non potest ut non sit; & necesse est ut sit; & contra: necesse est ut sit; & impossibile est ut non sit: an non idem tandem valet utrunque? Vbi pergens, πολλὰ μὲν, inquit, τὸ μὲν ἀνάγκην ἔσθ' ὁ γνώριμον, τὸ δὲ ἀδύατον μὴ ἔσθ' γνώριμον. sæpè necessariū est, non est notum: at impossibile non esse, est notum, quia in rem exēptis etiam illustrare conabatur: a quibus recessendis, ne sim longior, superse- deo: rem cuique integram relinquens. Nam si obijcias in priore sententia qua asseritur, quicquid gignitur, ex aliqua causa necessario gignitur, causam vere ut necessarium principium proponi: in posteriore verò dum dicitur si: è causa oriri nihil potest, causam ueluti conditionem sine qua non (ut Peripatetici loquuntur) proferri tantum, ac propterea sententias non nihil differre, id verò hoc in loco in quo cause fit mentio, temerè obijcitur. nam si diceret, sine tempore, vel sine motu, aut sine actione & passione gigni nihil potest, tunc tempus uel motus, aut etiam actio & passio obtinerent quidem locum conditionis sine qua non: sed cum dicitur sine causa oriri nihil potest, causa non potest in conditionem conuerti. Quod si adhuc pugnaciter urgeas, si non ut conditio, at certè ut causa, sine qua non, proponitur in posteriore sententia, quasi

quasi verò non excludatur dispositionum (quas vocant) atque huiusmodi aliorum, si quæ sunt, necessitas ad alicuius rei ortum, id ipsum de priore cauilla- bor ego. nam dum dicit, quicquid gignitur ex aliqua causa gignitur, non excludit ipse dispositiones. Et propterea velit nolit Proclus hæc dua sententia vel apud peripateticum Peripateticum, ne dum apud iustum rerum aestima- torem, in idem recidant necesse sit: cum præsertim non veluti rigidus Phi- losophus atque aded cauillator differere soleat noster Plato, sed tanquam æquus disputator ac grauis. At verò quicquid gignitur, à causa gigni, nihil- que aut fieri posse sine causa, satis per se videri posset apertū & exploratum. Nam si quæ gignantur, efficiuntur; effecta quoque erunt: quod si effecta, cau- sam necessario habebunt, cum sint relata: neque alterum sine altero reperiri possit. Huc accedit quòd generatio est mutatio quedam: ac propterea necesse est ut suas et ipsa causas habeat, quemadmodum ceteras mutationes omnes ha- bere constat. Et sanè si ea quæ arte fiunt, quæue casu aut fortuna fieri dicun- tur, causas in suo genere habere cernimus, in rebus quæ gignantur ac natu- raliter fiunt, stultum esset causam non admittere. Denique in rebus ipsis naturalibus inductione ostendi potest, quicquid fit, causam existendi habere. Quamobrem dum Aristoteles libro vii. Metaphysices docet, quæcumque fiunt, ab aliquo, & ex aliquo fieri, additque, si nihil præexistat (id autem quia causa esse debet) fieri nullo modo posse, ut aliquid fiat, ac i. Physio- logia libro, ex nihilo nihil fieri asserit, contra verò quicquid fit ex causa fieri, omnesque mutationes habere suas causas, id sanè quod attinet ad causam efficientem (nam de materiali planè dissentimus) libentissimè illius senten- tiam sequimur. Debet autem effectrix hæc causa intelligi distincta ab eo quod fit: nam nihil potest sibi ipsi esse causa ut sit: si enim est, quomodo se efficit ac gignit? ac propterea debet efficiens causa præexistere vel tempore, vel natura. Quamquam cuiusmodi sit in aliquibus hæc distinctio, dum causa ef- fectrix motus apud Peripateticos non usque aded apparet distincta ab eo quod mouetur in locali motu, non est huius loci. etenim in presentia vnam effectricem generationis causam querit Plato, quæ causa huiusmodi dubita- tionem non habet. nisi tamen velis aut id effici quod est & dum est: ac rur- sus idem vno eodemque tempore, ac respectu sui ipsius & in se ipso agere & pati: eodemque modo idem esse in actu & in potentia: & (ut dicam breui) esse, agere & pati antequam sit aut fiat.

† cap. 7.

Part. iv.

Οτου μὲν οὖν αὐτὸ Δι-
μεγρὸς πρὸς τὸ καὶ τῶ
τὰ ἔστιν βλεπόντων, τοῖ
ἔστιν πρὸς πρὸς ἑξ ἑξ
νος ἀναγκασιότατον, τῶ
ἔστιν καὶ δὲ αὐτῶν ἀπὸ
ἔστιν καὶ ἀλλῶν ἑξ ἀνά
ἔστιν ἔστιν ἀποτελεσθαι
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον
ἔστιν ἔστιν ἀναγκασιότατον

Quando igitur opifex in operis alicuius constructio-
ne ad id quod eodem modo se habet semper aspici-
t: huiusmodi quodam usus exemplo iaciam uimque
in opus educit pulchrum tunc fieri opus omne neces-
sarium est. Quando verò ad id quod factum respici-
cit, minime pulchrum.
Quocirca si is qui aliquod opus efficere molitur, eam spe-
ciem qua semper est eadem, intuetur, atque eam sibi pr o-
ponit exemplar. & quidem illam, cogitationisque sua vim in
opus educit: ita omnino necesse est rem totam præclarè ab-
solui. Sin autem in illam qua gignitur inspiciet, genitum
exemplum sibi proponens, non præclarum opus certè perficiet.
Cum

Ficinus.

Nou. Int.

Cum itaque is qui aliquid efficere molitur, eam speciem quae semper est eadem, intuetur: huiusmodique aliquo usus exemplo, Ideam ac vim exprimit; uniuersum sanè opus efficiat pulchrum necesse est. Sin autem aspexerit eam quae gignitur, atque exprimat ortum exemplum, pulchritudinem opus non consequetur.

Com. IV.

Statuitur terra sumptio ad inuenienda Mundi initia.

Afferuntur variae dubitationes aduersus sumptionem propositam.

I.

II.

III.

Statuit hoc loco tertiam positionem, qua (ut uidebimus infra) utetur ad ostendendum Mundi exemplar non fuisse caducum, atque ex his quae oriuntur, & intereunt, sed stabile & sempiternum. Positio uero, quod attinet ad sententiam auctoris, est perspicua: docet enim opificem, si in alicuius operis molitione aeternum exemplum aspexerit, praclarum reddere opus. contra uero accidere si sectetur alterum exempli genus, sed quod pertinet ad ueritatem non uidetur usque aded firma et explorata, etenim multa sunt quae adhuc essent explicanda: multa etiã quae illam uidentur labefactare atque aded euertere. Nam sumit primo opificem aliquid molientem, necessarium exemplum sibi proponere (quodcunque tandem illud sit) siue caducum, siue sempiternum. At hoc non usque aded perspicuum est quin oppugnari possit. Quis est enim qui non uideat multa opera moliri atque efficere homines per imprudentiam ac temerè? multa unius Naturae impulsu ac ductu? multa etiam atque illa interdum praecleara, omnino praeter id quod aut sibi extrinsecus ad imitandum proponunt, aut animo concipiunt, & conantur praestare? Quin Anaxagoras, (ut ad opificem potissimum ueniam) Mentem introducit huius Uniuersitatis fabricatricem: & tamen (ut idemmet Plato scribit in Phaedone) temerè molientem illam facit, ac sine exemplo. Id quod Aristoteles etiam fecisse uisus est: nam nisi nomine tenus potius quam uerè & ex animo Deum censuit Uniuersitatis auctorem atque opificem, & à primo ente uoluit omnia duxisse ortu: cum tamen rerum Ideis atque exemplaribus penitus è sua Philosophia exploratis, Mundi opificem nullo proposito exemplo fecerit omnia molientem. Atque id ipsum in dies accidere uoluit in rerum naturalium ortu, in quo liberalissimus hic Philosophus priuatione quae naturales quasdam appetitiones ad formam suscitaret in materia, initij locum ac nomen dedit: exemplum interim nullum agnoscens in earum procreatione. Deinde esto in omnibus speciebus sequatur exemplum opifex, at dicam id ita demum fieri, ut hoc exemplum non necessarid consistens sit potius, siue etiam fluens, quam solo animo conceptum & comprehensum. Ut cum pictor sibi aliquid animo fingit prius ac concipit: deinde conceptam hanc speciem & formam coloribus exprimit. Sed & illud quæri posset, an generatim Dimiurghi nomen usurpet, ita ut id quod hoc loco docet ac tradit de eo, de quocunque opifice intelligi uelit: an de Mundi opifice tantum. Nam si prius statuit, iam reclamabit ratio, cum sapientis artificis sit quemadmodum ex rudi materia, ita ex rudi exemplo pulcherrimum interdum opus efficere. si posterius, ac de uno Mundi opifice loquitur, quod quæso reperiebatur caducum exemplum quo uti posset ante ipsius Mundi ortum? quod si non reperiebatur, temerè itaque as sumitur Dimiurgo uel sempiternum

uel

uel caducum exemplum inspiciendum fuisse ut unum aut alterum imitaretur. Huc accedit quod Mundum ortum facit, eundemque pulcherrimum esse uult, dum docet ad aeternum exemplum conditum esse. Quamobrem si Mundus pulcherrimus est, & tamen ortus, corporatus, & sub aspectum cadens, corporata quoque species erit pulchra: & proinde id quod ad eius exemplum efficitur, non necessarid carebit pulchritudine: ut sumit dum dicit. Si autem id aspexerit quod est ortum, pulchritudinem opus non consequetur. Haec, inquam, uidentur obijci aut quæri posse: sed tamen explicabuntur etiam. Quamobrem ad primam dubitationem respondeo Platonem in hac positione nihil laborare, tametsi temerè interdum siue frustrato consilio, unoue demum Naturae ductu, ac quodam ueluti impetu geruntur multa. Haud enim sumit opificem, quisquis ille sit, necessarid sibi quicquid agat, exemplum proponere ad imitandum: sed tantum eum opificem qui non fortuitò agat & temerè. At enim opificem, dum aliquod molitur opus, atque eam speciem quae semper est eadem intuetur, sibi que ad imitandum proponit, eiusdemque denique vim & Ideam opere ipso exprimit (quae omnia non temerè agentis sunt ac ut Naturae, sed consilio, electione, atque animi meditatione & prouisione) praclarum opus reddere; contra uero si ortam ac fluxam speciem aspiciat & imitetur (in quo etiam prouisio & consilium assumitur) minus pulchrum. Sed urgebis. Hac itaque ratione positio illa vim haud obtineret suam: nam si non curat Plato an aliqua temerè fiant nec ne, neque sumit opificem, quicumque ille sit, alteram semper ex his duabus speciebus intueri; sed tantum si hanc aut illam intuetur & exprimit, necessarid aut pulcherrimum aut minus pulchrum reddere opus, in Theoremate deinde, dum exemplum pulcherrimum ac sempiternum fuisse ex hac positione colligit, non poterit colligere Mundum necessarid habuisse aeternum exemplum, nisi necessarid etiam statuerit in positione ipsa opificem necessarid aut sempiternum aut caducum exemplum imitari atque exprimere. nam dicam potuisse Mundi auctorem nullo exemplo proposito Mundum efficere, id quod Anaxagoras, ut dicebamus, & Aristoteles, si aliquibus Peripateticis credimus, affirmarent; sed hoc uidebimus deinde in Theoremate ipso. Quo etiam in loco diluemus quartam dubitationem, cum ibi pulcherrimum faciat Mundum tametsi ortum. Hic tamen monebo pulcherrimum fecisse Mundum non absolutè & in uniuersum, sed inter ea omnia quae genita sunt: ac propterea ortus esse potuit, cum tamen & minime pulcher esset cum ijs quae ortu carent collatus, & pulcherrimus rursus, si cum ceteris, quae orta sunt, conferatur. Atque hoc pacto etiam ruit tertia dubitatio: uerè enim, quod Serrani pace dixerim, qui in positionibus hanc ad unum Uniuersitatis opificem Deum refert, & de opifice loquitur generatim Timaeus, non de Deo tantum, atque hinc deinde in Theoremate à Thesi ad hypotesim tradens orationem, descendit ad opificem Mundi: & de opifice item loquitur qui non aliud quam vim & Ideam exprimat, quam sibi proposuit imitandam. Ut propterea si rudem Ideam imitetur, rude opus, si pulchrum pulchram, efficiat Quamuis enim ex rudi impolitae materia pul-

IV.

Diluuntur alatae dubitationes.

Ad I.

Ad IV.

Ad III.

† uide par. 4
lib. 1. Dec. 2.
in resp. ad 1.

Ad II.

pulchrū opus efficere possit, sapiētissimus artifex: ex rudi tamē exēplo, si hoc unū imitetur effingā: que pulchrū opus exprimet nunquam. alioquin exemplum ac simulacrum essent inter se dissimilia. Difficilior est secunda dubitatio: nam re vera assumit aeternum exemplum debere secluso etiam mentis conceptu, siue imitantis opificis cogitatione, per se extare. sed hoc etiam ex questione de Ideis pendet, quas vult non vna animi cogitatione, sed hac etiam seclusa extare. Quod totum deinde, ne iure arbitrariue suo id videretur ar ipere, dum praesertim tot tantā que hac una positione molitur; persequitur atque ratione confirmat. Quamobrem ibi cum Platone res considerabitur opportunius.

Part. v.

Ο δὲ πᾶς ὁρατός, ἢ κόσμος ἢ ἄλλο ὅτι ποτε ὀνομαζέμενος μέλλει ἀνδραγατοῦ τὸ δ' ἴμιν ἐνομιεῖται. Vniuersum igitur hoc, Caelum siue Mundum, siue quo alio vocabulo gaudet cognominemus. Omne igitur Caelum, siue Mundus, siue quo alio vocabulo gaudet, hoc à nobis nuncupetur.

Ficinus.

Nov. int.

Benius.

Com. v.

is constitutis qua inseruire debebant ad statuendam tum effectricem causam Vniuersitatis, tum eiusdem exemplum; iam ut nihil desiderari possit quod ad communiendum disputationis aditum pertinere uideatur, materia subiecta appellationes partim proponit, & quasi ratas haberi postulat: partim ex ipsiusmet Mundi natura, si forte alijs nominibus gauderet, monet esse desumendas. Et iure quidem. Nam cum disputationis argumentum proponens, dixisset Timæo οὗτος τὸ παντὶς, de natura Vniuersitatis esse differendum, iam cum in disputatione nomine Vniuersitatis nunc caelum, nunc Mundum, nunc alia quaedam huiusmodi nomina usurpaturus esset, (sic enim erat apud Philosophos in more positum, ut apud Locrum & Trismegistum uidere est quem morem Aristoteles etiam, praecipuorem nimirum sequutus, & amplexus est) integrum sibi esse voluit, tum propositis uti caeli Mundiue nominibus, quae iam peruulgata erant ac trita; tum alijs, si ad eius naturam explicandam ita aliquando postulari occasio. Et sanè ut multiplici rerum varietate distincta est hac Vniuersitas, uarijsque ueluti notionibus sese offert contemplantibus, ita uarias, multiplicisque appellationes ac nomina non potuit non inuenire. Quamobrè non defuerunt qui μηχανῶν, machinam inquam, antonomastice illam appellarunt: idque, quantum assequi coniectura possum, quod dum tanta rerum constat varietate, excellentis machinae instar sit, quae non nisi multiplicibus instrumentis, Vitruuio ipso teste, constat. Quocirca nunquam Epicureum Velleium audio apud M. Tullium Platoni insultantem uerbis illis. Quibus oculis animi intueri potuit uester Plato fabricam illam tanti operis, qua construi à Deo atque aedificari Mundum facit? quae molitio, quae ferramenta, quae vectes, quae machinae, qui Ministri tanti operis fuerunt? quin hic Mundus ueluti admirabilis quaedam Machina reliquarum omnium praestantissima mihi ante oculos obuersetur.

† I. coel. 96 & lib. de Mun. ad Alex.

† lib. 1. de Nat. D.

Materiae subiectae appellationes ratas haberi postulat.

De Mundi siue Vniuersitatis appellationibus varia.

setur. Neque sententia refragatur nostra quod μηχανῶν (ut in Cratylō docet Plato) id significet quod ad multa pertingit & ascendit, (ex μηχανῶν enim & ἀεὶν, hoc est longè multū inue ascendere & penetrare, duci uoluit nomen) nam cum hac etiam ratione Mundus suo ambitu omnia (id quod in Timæo explicatur fusè) pertingat atque coërceat: in idem utrunque ferme recidit. Ut proinde Mundi fabricator Deus, Machinator quoque iure optimo appelletur: sicut etiam eodem ferme nomine (quod scilicet artificis nomen excellenter Deo conueniat, operis uerò, Mundo) a multis, praesertim uerò à Trismegistro & Platone, Deus Δημιουργός, Δημιουργία Mundus, appellatur. Sed & κόσμος praeterea dicitur est ab ornatus; qui sanè tum in rebus singulis, tum in partium ordine, proportionē, pulchritudine, uarietate que ac numeribus cernitur. Quod appositè quidem ac penè diuinè explicauit Trismegistus Pæmandri sermone IX. aureis illis uerbis, Πατὴρ μὲν οὖν ὁ Θεὸς τὸ κόσμον, ὃ δὲ κόσμος ἦν ἐν τῷ κόσμῳ. ἢ ὁ μὲν κόσμος, ἢ ὁ τὸ δ' αὖ. τὰ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τὸ δὲ κόσμος, ἢ εἰκότως κόσμος κέκληται. κοσμεῖ γὰρ τὰ πάντα τῇ ποικιλίᾳ τῆς φύσεως, ἢ τῇ ἀδελείῳ τῆς οὐσίας, ἢ ἀκομίας τῆς οὐρεσίας, ἢ τῇ τάξει τῆς ἀδελείας, ἢ τῇ συστάσει τῆς ποιότητων, ἢ τῇ τάξει τῆς γινομένων. hoc est. Deus igitur Cosmi pater. Cosmus autem eorum quae in Cosmo, & Cosmus quidem Dei filius. Quae uerò in Cosmo, sub Cosmi ditio- ne consistunt. Ac iure Cosmus appellatus est. Omnia si quidem κοσμεῖ id est ornat, uarietate generationis, perennitate uitae, perpetua operatione & efficacitate, necessitatis celeritate, missione elementorum, ordine denique rerum quae generantur. Quae in re audiendus est etiam noster Plato, qui in Timæo dum introducit Deum perficientem & exornantem Mundum, sic loquitur. Quot igitur & quales animalium formas Mens in speciem rerum intuens, poterat cernere, totidem & tales in hoc Mundo secum cogitauit effingere. Erant autem animalium genera quatuor: quorum unum diuinum atque caeleste, alterum pennigerum & aëreum, tertium terrestre, quartum diuinæ animationis. Maximè speciem faciebat ex igne, ita ut splendidissimus esset, & aspectus pulcherrimus. Quumque similem Vniuersitatis naturae efficere uellet, ad uolubilitatem rotundauit, comitè- que eum sapientia quam optimae mentis effecit, circumque caelum aequaliter distribuit, ut uerus illi ex hac uarietate ornatus accederet. Ac propterea si non malè affirmauit M. Tullius, Vniuersitatem hanc quam tanta uarietate distinctam cernimus, bene à Grecis κόσμος, à Latinis lucentem Mundum fuisse appellatam, praeclearè omnino Plinius, qui, Quem Graeci (inquit) κόσμον ab ornamento appellarunt, meritò à nostris Mundus, à perfecta nimirum absolutaque elegantia, nuncupatur. Sed elegantissimè omnium ac scite Plato rursus in Gorgia, qui φασι οἰσσοῖ (inquit) ἢ ἔρανδον, ἢ γλῶ, ἢ δεῖξ, ἢ ἀνδράποισ τῶ κοσμιῶν τῶ σωζέει, ἢ φιλίαν, ἢ κοσμιότητα, ἢ σωφροσύνην, ἢ δικαιοσύνην, ἢ τὸ ὄλον τῶν, διὰ ταῦτα κόσμον κέ- λετον, ἢ ἀκοσμίαν ἢ δὲ ἀκόλασαν, hoc est. Tradunt sapientes caelum ac terram Deos que & homines societa te quadam & amicitia, modesto quoque

H h h h quoque

† Tul. in lib. de Vniu. † Plin. lib. 2. c. 1. & 4.

quoque ornatu, temperantia, iustitiâque contineri. atque id Vniuersum hac de causa *κόσμος* appellant, non confusam congeriem & intemperantiam. Hæc Plato, quicum deinde Aristoteles si non *ἴσδεν* planè verbis, sententia certè planè consensit. Concordia († inquit) est salus Mundi, rerum omnium parentis, ac longè omnibus præstantis pulchritudine. Nam quæ tandem natura præstabilior ipso? Quancunque enim dixeris, eius utique ipsius Mundi pars est. Nam quicquid pulchritudine præditum est, id quasi gentile habet cum eo societatem: quo fit ut rectè atque ordinè constitutum esse, nomen ipsum quod a consentanea partium compositione pulchritudineque ductum est, declaret. Hinc Vniuersum (subdit paulò post) commodius *κόσμος* nominaueris, idest compagem rerum concinno ordine digestam, quàm *ἀνοσμίαν* idest congeriem confusam & inconditam. facile autem (ut ego quidem censeo) à diuinis litteris ad Græcos fluxit, ut ab ornatu nomen retulerit Mundus. Nam quemadmodum conditus perhibetur informis primum, omnique ornamento vacuus, sic etiam eundem mirificè deinde à summo opificè distinctum fuisse atque ornatum docemur. Nam Trismegistus (ut Orpheum aliòsque multos præteream hoc tempore) qui adeò luculenter huius appellationis rationem explicat, de informi Mundi procreatione, distinctione, ornatuque sic disserit, ut alter quasi Moses videatur. Sed & τὸ πᾶν & τὸ ὅλον hic passim in Timæo, & ab Aristotele, in libris præsertim de cælo dictus est. Nam cum τὸ πᾶν eam vim habeat ut totum aliquid significet respectu habito ad species, optimè hæc appellatio conuenit Mundo quæ ex varijs speciebus conflatus est. pari ratione cum τὸ ὅλον significare possit, et totum aliquid quod eundem respectum habeat ad species, ut τὸ πᾶν, & totum aliquid habito respectu ad partes, quod integrum dixeris, id quoque Mundo mirificè quadrat, qui non modò est totum quoddam ratione specierum, verum etiam (ut ait Plato) ἐν ὅλοις ἐξ ἀπαιτων. Vnum opus totum ex omnibus totis. Et hoc est, si mea uideas, quod sibi uoluit Pythagoras dum Mundum † denarij numeri simbolo designaret: neque enim (quod Cælij pace dixerim) eò spectabat ut ostendere uellet decem corporibus constare Mundum: sed quia quemadmodum denarius omnibus numeris refertus est, ita Mundus absolutus sit omnium rerum generibus, sitque πᾶν & ὅλον, immò (ut Platonis uerbis utar) ἐκ πάντων ἀπαιτων ἐν ὅλοις. Et idcirco cum notiones harum duarum uocum πᾶν τὸς inquam & ὅλον, cum de Mundo fit sermo, in idem recidant, haud mirum uideri debet si M. Tullius promiscuè usurpare illas uisus est: Tullio enim Platonis τὸ πᾶν, modò Naturam uniuersam, modò totum, modò omnia, sæpe Mundum, frequentius Vniuersitatem significat: ut ex libro de Vniuersitate, si hunc cum Platonis Timæo conferas, haurire passim exempla poteris. Οὐρανὸς, etiam interdum pro Mundo usurpatur: nam licet apud Græcos pro ipsa cælesti regione frequentius accipi solet, interdumque etiam Hebræorum more pro aëre, ut ex Hippocrate libro 1. *ἄπαιτων* commentario 11. monuit Galenus; non rarò tamen, siue à præstantiori parte, siue à continente sumpto nomine, pro ipsa rerum Vniuersitate accipiunt, si que † Aristotele ipso teste. Denique magnum animal a spectabile,

† in libro de Mund. ad Alex.

† Ex Cæli. 22. c. 14.

† libro. 1. de Cæli. 56. & 97.

bile, ac Dei imaginem, alijsque huiusmodi appellationibus, descriptionibusue nuncupat Mundum Plato, ut uidemus in progressu. Atque idcirco etiam, ne tot, tamque varias appellationes huc congerat, addit, ἢ καὶ ἄλλο ὅτι ποτε ἀνοσμίαν, μάλις αὐτὸ δέχοιτο. vel quocunque alio nomine gaudeat appellari.

Quo in loco (ut ab humilioribus istis paulò assurgamus) nō est illud prætereundum quod subindicare uisus est Plato, dum de Mundo quem intelligentem facit, asserit ἢ καὶ ἄλλο ὅτι ποτε ἀνοσμίαν, μάλις αὐτὸ δέχοιτο. siue quocunque tandem nomine gaudeat appellari, ea enim sui Platonis sententia, ut crediderit rerum nomina non ex hominum arbitrio & constitutione, sed à natura ipsa esse profecta. Quare in Cratylo dum Hermocrates negaret à natura ulli rei nomen inesse, uel etque rectam nominum rationem ex hominum consensione atque impositione penes esse; ipse contra singulis rebus rectam nominum rationem à natura insitam esse affirmavit: quæ apud omnes tum Græcos tum Barbaros è. dem semper existeret. Id autem ea potissimum ratione ostendere nitentur, quod rerum essentia, quamuis per imaginationem nostram sursum deorsumque sapissime distrahantur, natura tamen firmæ sunt & stabiles. Quamobrem operationes quippe bæ sequuntur rerum naturas, definitæ esse debent ac certæ. Ergo cum, dicere sit operatio quedam quæ circa res uersatur, is tandem rectè dicet, qui non essentias illas pro arbitrio, sed ut rei ratio ac natura postulat appellarit. Itaque cum nomenclare sit dicendi pars quedam & actio circa res, singula erunt nominanda quemadmodum requirit natura, non pro uoluntate. Nisi tamen quispiam, si secandum aliquid ac texendum sit, rem omnino speret rectè confici posse, tamen si non ueluti rei natura postulat, sed temerè ac pro arbitratu id efficere molietur. His itaque & huiusmodi alijs concludit nomen à Natura, non ab hominum arbitrio esse: & idcirco Nomen (inquit) est rerum substantias docendi atque discernendi instrumentum. Hinc docet nomen institutorem sapientissimum esse debere, quippe qui optimè interrogare sciat & respondere; & proinde rerum essentias nomina accommodare. Hinc etiam factum esse dicit, ut primi auctores nominum acutissimi fuerint sublimium rerum inuestigatores. Neque uerò huius decreti inuentionem sibi arrogat Plato, sed & Poëtis fatetur fuisse cognitum, & à Prodicho Chio tractatum. Nā Homerus, inquit Plato, in hoc ipsum decretum intuens cum de Troiano fluuio loqueretur, cecinit.

Ὀν Ξάντον καὶ Σκάνδρον οἱ θεοὶ, αὐτὸς δὲ Σκάμανδρον.

Quem Xantum Diui appellant, hominesque Scamandrum.

& deuolucres quadam rursus,

Χάλκιδες καὶ Κίμινδον οἱ θεοὶ, αὐτὸς δὲ Κίμινδον.

Chalcidem eam Diui appellant: hominesque Cymindin, sic Bathiea ab alijs Myrine, Astynacta item Scamandrius, dicebantur.

hæc ille. Et sanè, quicquid tandè his in locis somniarit Homerus, ceruū est huiusmodi decretum cum diuinis litteris mirificè consentire, in quibus

H h h h 2 passim

De vi nominum, & qui mirificè cum diuinis litteris cōsentiat Plato.

passim inuenias nominibus ipsis uel rerum notiones intimas atque natura-
 ras contineri ac designari, uel eorum munera, uim, operationes, ceteraque
 huius generis indicari. Quamobrem cum summus rerum auctor Deus † ad-
 duxisset ad Adam uniuersa animantia ut uideret quo ea uocaret nomi-
 ne, sapientissimus ille Protoplasta suis illa nominibus, hoc est cum illorum
 essentia atque natura mirifice consentientibus, appellauit, sic ut omne quod
 uocauit Adam (ut est in sacris monumentis) ipsum omnino esset nomen
 eorum. Quapropter Pythagoras (id quod penè diuinitus factum uidetur)
 dicere solebat, sapientissimum reputandum esse illum, qui prima rebus
 nomina imposuisset. Quod Plato etiam egregie probauit, confirmauitque
 in Cratylo, & M. Tullius memorie commendauit in Tusculanis † disputa-
 tionibus. Sed & mirifice id ipsum expressit diuinus Psaltes † cum caneret
 מוֹנֵה מִסְפָּר לְכֹכְבִּים לְכֹלֵם שְׁמוֹת יְקָרָא † Qui nu-
 merat mul-

† Gen. c. 2.
 † 2. Thuf.
 post med.
 † Ps. 146.
 u. 4.

tudinem stellarum: & omnibus eis nomina uocat. Vbi sanè Dei
 sapientiam, (nam idcirco statim clamat sapientiae eius non est nume-
 rus) ex eo celebrat quod stellis omnibus nomina uocet, ac proinde sin-
 gularum naturam perspectam habeat. Quod etiam fecit † Isaias cum di-
 ceret. Educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine
 uocat. Hinc (ut illud taceam quod in nouo saeculo ad hoc ipsum con-
 firmatum de Simone legimus, cui Dei filius ac sapientia cum Ecclesiae
 firmamentum esse deberet ille, nomen in † Cephas sine Petrum conuer-
 tit) אַבְרָם Abram iussit † Deus appellari אַבְרָהָם Abraham, quod pater fu-
 turus esset multitudinis, siue multarum gentium (id enim significat אַבְרָהָם
 Abraham) sic יִצְחָק † Izhac, quod nos Isaac, à risu matris nomen inue-
 nit: ita יַעֲקֹב † Iacob, si: primum quod supplantasset
 fratrem, est † appellatus: tum uerò יִשְׂרָאֵל † Israël, quod cum Deo prae-
 ualuisse, ab Angelo appellari † iussus est. Sic denique (ne in re aperta
 longior sim) innumera propè nomina huius generis inuenies in diuinis
 litteris. Quamquam id quod ad Raphaëlem pertinet, quoniam mirifice re
 nostram illustrat, praeteriri nullo modo debet: cum praesertim à nemine ha-
 stenus (quod sciam) explicatum sit, ergo רַפָּאֵל Raphaël Dei medicinam
 significare notum est: sed quam egregie atque aded diuine ueri medici
 partes exprimentur in eo, hoc est declarandum. Is itaque sic se gessit, ut
 nulla medicina pars, nullum munus reperiatur, quod non exercuerit atque
 tractarit. Medici est eos curare qui aduersa ualitudine uidentur: eos prae-
 seruare qui rectè ualent, atque ecce tibi Raphaël qui uirumque praestat
 egregie: namque ut Medicus Tobiam senem luminibus captum, & allo-
 quitur primum, † In proximo est ut cureris, & paulò post etiam curat,
 piscis cuiusdam adhibitis intestinis, Tobiae uerò adolescenti, eiusdemque
 uxori Annae extremum uitae discrimen subeuntibus praesto est, consimilibus
 quibusdam medicamentis. Quare etiam dum de Tobia filio loquitur, † Ego
 ducam & reducam cum sanum, aiebat ille: quod & opere ipso perfecit.
 Medici quoque est cum praesentes tum proximas morborum causas
 explo-

† Job. c. 1.
 † Gen. c. 17.
 † Gen. c. 21.
 † Gen. c. 25
 † Gen. c. 31
 † Tob. c. 5
 † cap. cit.

explorare, prognostica facere, abditas rerum vires exploratas habere,
 ex hisque interim remedia tum ad conseruandum, tum ad curandum confi-
 cere ac parare. Sed ecce tibi Raphaël prauidet mortiferum adolescentis pe-
 riculum; de abditis piscis illius uirtutibus in corde, iecore, ac felle sitis, dis-
 ferit interrogatus: atque ex iisdem medicamenta parat, quibus deinde illum
 (ut dicebam) in aperto illo uita periculo tuetur, de quo ex multorum mar-
 te constabat. Quid plura? Pharmacia, anathome, & Chyrurgia uel tractan-
 da illi sunt, uel eorum opera, qui harum rerum periti sunt & gnari, uen-
 dum appositum. At Raphaël optimi instar anathomici Tobiam iuuenem de
 ratione primum docet, qua ingentem illum piscem incièere & exenterare
 debeat: Tum uerò qua condire illum, atque medicamenta ex certis illius par-
 tibus conflare, quod (nisi de nominibus disputare uelimus) pharmacia opus
 est: denique periti Chyrurgi instar ostendit quo pacto cartilago ac membra-
 na illa ex senis oculis euellatur, lenitiuis primum adhibitis, tum incisione.
 Nam si ἀλεπτικῶν, uictoriam artem inquam, de qua Pythagoras, Locrus,
 ac Plato meminerunt, Medicina partem facias, ac scientiam, praeterea, do-
 cendique uim, qua, eodem Platone teste, debet Medicus posse Medicos effi-
 cere alios (gymnastica enim, quam gladiatoria exercitatio potius quam ipsa
 Medicina ars peperit & natura, lōgè a germanis Medicina partibus distat)
 haec uerò ex dictis satis superque cernuntur. Ut propterea apud Hebraeos in-
 credibilis quaedam ac penè diuina uis in nominibus sita cernatur ad rerum natu-
 ras (id quod docuit † Plato) atque essentias patefaciendas. Quae sanè res lucu-
 letè adhuc confirmari posset si quis siue illud Iob † Qui stellas claudit sub
 signaculo, siue illud Osee † Absque misericordia aut alterum Nō populus
 meus siue alia quaedam quae in re non admodum dissimili habet † Origenes, diligen-
 ter perpenderet. sed quae a iuribus satis esse possunt. Quamquam ne profanos
 auctores hac in re non libenter audisse uideamur, lubet sanè locum uniuersum
 quo re hanc tractat Proclus, describere: ut intelligatur quam siue ingeniosè,
 siue estaticè, siue etiam superstitiosè hac in re philosophentur. Sic itaque
 disputat. Δεί δὲ εἶδέναι καὶ τὸ μερόσπις ἀντὶ δυνάμεως ὄνομα δεῖται, τὸ σωθῆματος ὄν
 τὸ δημιουργοῦ σύμβολον, καὶ τὸ ἀεκατοπότης ὄντι τὸ ὄντος. ἀρρητον αὐτὸ καὶ ἀφθέρηκτον καὶ
 ἀντοῖς γινώσκον τοῖς δεῖται, οὐκ αἰα γὰρ ὄντι ὄνοματι πάσι τάξις ἵψ' ἀφθέρηκτων.
 δεῖται μὲν τοῖς δεῖται, διανοητὰ δὲ τοῖς διανοητοῖς, δεξαστὰ δὲ τοῖς δεξαστοῖς. καὶ
 τὸτο καὶ αὐτὸς ἐν τῷ Κρατύλῳ φησὶ τὸ Ομηρον ἀποδεχόμενος, ἀλλὰ μὲν ἐν δεῖται ὄνομα-
 τα ἵψ' αὐτῶν, ἀλλὰ δὲ ἐν ἀνθρώπων δεξαστὰ πιδέμενον, ὄν ἑαυτον τελευτῆ δεῖται, ἀνδρες
 δεξαστὰ μανθρον, καὶ Χαλκίδος, καὶ κλησκουσι δεῖται, ἀνδρες δεξαστὰ μιν, καὶ ἐπὶ πολλῶν ὁμοίως.
 ὡς γὰρ ἀλλοι μὲν αἱ δεῖται γινώσκεις, ἀλλοι δὲ αἱ ἵψ' μιν κλησκων, καὶ τῶν ὄνοματων. ἀλ-
 λά μὲν τὰ δεῖται πῶν ὄλων εἶσαν ἐμφανῆνται ἵψ' ὄνοματων, ἀλλὰ δὲ ἵψ' ἀνθρώπων με-
 εικῶς αὐτῶν ἐμφανῆνται. τὸτο τοίνυν ὅτι τὸ κόσμον παρὰ παρὰ εἶδως, ἀλλο τὸ δεῖται
 ὄνομα ὄντι τὸ φαίνόμενον καὶ ἀρρητον ἀφικον αὐτὸ, καὶ πλείστης ἀλαβίας αὐτὸ παρ-
 σιῶεσκει, ὡς σύμβολον τὸ ἐν αὐτῷ δεῖται σωθῆματος. τὸ γὰρ ὅτι ποτὲ καὶ τὸ δεχαιοταμ-
 δάνων, ὅμοιος ὄντι τὸ κοσμικὸν ὄνομα, ὡς ἀφθέρηκτον καὶ δεῖται εἶσαν ἐληχτός. ἵνα
 καὶ σύσοιρον ἢ τὸ παρ' αὐτῶν συμμαθόμενον, διὰ καὶ τοῖς δεξαστῶν ὄνοματι δεῖται ἀφθέρηκτων
 κοσμικῶν. τὰ μὲν ἀρρητα κλησκων, τὰ δὲ ρητὰ παρ' αὐτοῖς. τὰ μὲν, ἵψ' ἀφανῶν ἐν αὐ-
 τῷ δυνάμεων ὄντι. τὰ δὲ ἵψ' ἐμφανῶν σοιχίων ἐξ ὧν συμπαλήρωται. διὰ τὸ ὄντι
 δεῖται, καὶ τὸ ὄνομα, τὸ ὅτι ἐμφανῶν, καὶ τὸ ἀφανῶν. τὸ μὲν δυνατὸν, τὸ δὲ δυνατὸν, τὸ γὰρ
 ὅτι ποτὲ, τὸ ἐν ὄντι ὄντι σηματικόν, καὶ ἕρως αὐτὸ μὲν ἀρρητον ὄνομα τὸ τὸ πάντων ἐν τῷ

† in Cratylo.
 † Cap. 9.
 † Cap. 1.
 † con. Cel. l.
 3. post. in.

πασι μόνως. τὸ δὲ κόσμος, τὸ οὐρανός, τὸ ἔρανος, τὸ ἄπυρον δια τὸ πρῶτον, τὸ τελείον αἰτίαν δὲ ἢ τὸ ἀγαθὸν πληρῆς ἐστὶ, μένον μὲν ἀβρίπτως. ἀπὸ τῶν δὲ τελείων, ὁπρὲρ ὁ κόσμος ἀπὸ τῶν ἀγαθῶν. hoc est. Nosse autē oportet diuinū stabilis virtutis atque naturæ nomē, quod est opificis notæ symbolū (quatenus nimirū ab eo quod est, non egreditur) & quasi tessera. atque arcanū ineffabileque signum: ipsis tamen Dijs perspectum ac notum. propria quippe insunt nomina singulis rerum ordinibus: diuina quidem diuinis: intelligibilia intelligibilibus. opinabilia opinabilibus. Id quod Plato ipse in Cratylo affirmat, assentiens Homero: qui sanē tradit iisdem rebus alia a Dijs nomina, alia ab hominibus, utpote opinionem sectantibus, imponi: ut dum Xanthum inquit, dixere illum Dij: Scamandrum homines: & rursus, Chalcida dij vocant; homines verò Cymindin. Ut enim aliæ quidem sunt Deorum notiones, aliæ partialium animarum: sic & nomina: nam alia quidem, diuina scilicet, vniuersam essentiam atque naturam exprimunt eorum quæ nominantur: alia, nimirum humana, partialiter isthæc attingunt atque declarant. Hæc igitur cum intelligeret Plato, nossetque Mundo præter vulgare ac notum nomen aliud inesse diuinum arcanūque, hoc apertè exprimere recusans, multa [cum cautione obtulit & indicauit, tanquam symbolum insitæ in eo diuinæ notæ: siquidem illud [quodcunque tandem excipiat nomen] clā hymnus est mūdani nominis: quod ineffabilē diuinamque substantiam sortitur & comprehendit. ut eiusdem sit ordinis atque rationis cū eo quod designat. Et idcirco a Theurgis quique res sacras operantur & curant, diuina nomina tradita sunt de Mundo: quarum alia ineffabilia, alia effabilia ab eis dicuntur: & illa quidem pertinent ad infinitas latentēque in Mundo virtutes: alia ad exposita elementa ex quibus constat. His itaque tanquam sumptionibus traditur & forma Mundi, & efficiens causa, & exemplum, & nomen tum notum tum abditum: atque illud quidem geminum (id autem ait Proclus propter duo illa quæ Plato proposuit nomina, Cælum ac Mundū) hoc autem vnicum & singulare: nam id significat illud, quocumque, quod est vnitatis nota. atque hæc ratione habes ineffabile nomen Vniuersitatis, quod in patre permanet: tum Mundi quod est progressionis: tum cæli quod est conuersionis. Et per hæc tria & finalem habes causam vnde Mundus repletus bono, manet ineffabiliter, progreditur verò perfectè, cōuertitque sese ad expetendum bonum. Hæc Proclus: quæ quicquid contineant siue ingeniosè dictum, (ut significare cœperam) siue præposterè & superstitiisè, ex ijs quæ iam antea hac ipsa re disputauimus, facile erit diiudicare. Nunc redeo ad Platonē: qui dum Mundi appellationes proponit, atque hunc intelligendi vi predictum facit, meritò dicere potuit, ὁ δὲ πᾶς οὐρανός, ἢ κόσμος, ἢ ἄλλο ὅτι ποτε ἐνομαζόμενος μάλιν ἀνδραγοίτω, τὰ τῶν ὀνομαζόμενων. Quo etiam in loco obseruandum est mendosè (ut ego quidem existimo) legi ὁ δὲ πᾶς οὐρανός, legendūque

† cont. 96. & 97.
 † l. 2. c. 1. & 4.
 † cap. 2.

quæ esse, τὸ δὲ πᾶς, & Statim interpunctione adhibita οὐρανός, ita ut non ὁ πᾶς sed τὸ πᾶς, ac propterea nec cum οὐρανός iunctum, sed per se legatur: & sit sententia; non quam expressere Chalcidius & M. Tullius, Omne itaque cælum Mundus nuncupatus sit, sed quam Ficinus amplexus videtur, atque eum secutus Foxius, Vniuersitas autem hæc, Cælum, vel Mundus, vel quocunque alio nomine gaudeat, nominetur. Nam ut omittam durum esse illud πᾶς οὐρανός, longè illustrior esset præmunitio, explicatiūque postulatum, si quemadmodum deinde πᾶς frequentissimè usurpat, tum verò οὐρανόν & κόσμον, ita hic diceret. Hæc igitur Vniuersitas, Cælum vel Mundus nominetur. Deinde paulò ante, non ὁ πᾶς οὐρανός, omne cælum, sed τὸ πᾶς Vniuersitas inquam, fuerat proposita ac statuta materiæ loco, dū diceret, Timæo disputandum esse περὶ φύσεως τῶν πάντων, de natura Vniuersitatis. Iam itaque si dicatur τὸ πᾶς, hoc est, Vniuersitas proposita, cælū vel Mundus appelletur, appositè quidem & consentienter dicetur: sed si dicatur ὁ πᾶς οὐρανός, omne hoc cælum (cum nihil tale proposuisset antea, immo ne nominasset quidem) Mundus uocetur, id uerò omnino ab re pronunciat bitur. Et idcirco etiam in reliqua disputatione non πᾶς οὐρανός, sed οὐρανός, nec πᾶς adiectiuè (ut ita dicam) & tanquam additamentum, sed τὸ πᾶς more eorum quæ per se consistunt, tritum atque usurpatum inuenies. Sed his omiſſis, iam animaduertere licet, falsum esse quod Platoni tribuit Proclus in his nominibus proponendis, nimirum eo consilio uoluisse illum hæc de subiecta materia proponere nomina, quod apud ueteres ἀμφιβολίας haberent. Potius enim ne disputationem inuolueret ac turbaret ab ambiguis huiusmodi nominibus, si ambigua esse sentiebat, debuisset abstinere: aut eorum uim, notionemque eodem tempore explicare, uel etiam deligere illustriora, quàm tot tamque uaria nomina, quot passim refert, sine ullo discrimine usurpare. Quo circa Aristoteles hac ipsa de causa cæli & nomen longa disputatione usurpaturus, uarias prius explicat illius significationes: id quod Plinius & seruauit etiam & ante Plinium author libri de Mundo & ad Alexandrum. Ac propterea Proclus, qui fatetur hæc nomina esse ambigua, & tamen eadē proponit ἵνα μὴ πῶς διδουσι καὶ ἀπὸ ἐπιταράτῃ, ἀλλοτε ἀλλοις ὀνομαζόμενος, ne methodum atque doctrinam turbaret, non idem semper usurpans nomen; suam ipse sententiam euertit. reliqua uerba quibus propositam sententiam aperit, hæc sunt. Καὶ γὰρ ἡ αὐτὸ τὸ αἰὶνόν, ὅτι τὰ ὀνόματα ταῦτα πολλὰ ἔχει τῶν παλαιῶν ἀμφιβολίας, τῶν μὲν τὸ ἀπὸ σεληνίου μόνον κόσμου καλεώμενον, τὸ δὲ οὐρανίου, ἔρανον. τῶν δὲ τῶν ἔρανον μέρος τῶν κόσμου λεγόντων, καὶ τῶν μὲν ἀρχι σεληνίου αὐτὸ δεικνόντων. τῶν δὲ καὶ τὰ ἀπὸ τῶν ἀστέρων ἔρανον προσειπόντων.

Z δὲ δ' ἔλαγχ' οὐρανόν εἰρωὶ ἐν αἰθέρι καὶ νεφέλῃσι.
 διόπερ ὁ Πλάτων οἰκότως ἀφορίζει τὸ πᾶς ἢ ἅλης θεωρίας, ἢ τῶν ὀνομαζόμενων. τὸ πᾶς οὐρανόν καὶ κόσμον προσεγγράσει καὶ λέγων, ὡς ὁ πᾶς οὐρανός, ἵνα μὴ μόνον οἰκῆται αὐτὸ τὸ πᾶς σαμὰ λέγειν, ὀνομαζόμενον ὁ κόσμος, ἢ ἄλλ' ὅτι ποτε ὀνομαζόμενος χείρισι. hoc est. Atque illud etiam sciendum nomina hæc multam habere amphibologiam ambiguitatemue apud antiquos: cum hi quidem id

id vnum appellent Mundum quod est infra Lunam: caelum vero quod est supra: alij vero caelum faciant Mundi partem: ex quibus etiam alij ad Lunam vsque ipsam finiunt caelum: alij superiores generationis partes quoque volunt continere.

Iupiter est caelum fortitus in aethere latum, Ac celsas inter nubes.

Quamobrem iure optimo ante vniuersam contemplationem definit Plato quae ad haec omnia pertinent, Vniuersitatē caelum & Mundū appellans. afferensque: idque ut vniuersum caelum, (ne scilicet eius nomine putares diuinum tantum corpus intelligere) appelletur nobis Mundus, vel quocunque tandem nomine gaudeat nuncupari. Quamquam cum Plato iam antea materiam Timaeo subiectam τὴ πάντων φύσιν Vniuersitatis naturam fecisset; atque idcirco, vt de ipsius Vniuersitatis vi atque nomine constaret clarius, addidisset à Mundi ortu ad humanam vsque naturam (vt scilicet Physiologiam omnem tractaret) agendum esse, si Proclus hoc in loco lectionem nostram amplectatur, nec legat [nunc itaque caelum] sed [Vniuersitas itaque haec] caeli Mundine, nomine nuncupetur, optimè retineri poterit eius sententia. Nam hoc pacto voluisset Plato vt Mundi calue nomina, tametsi alioquin varijs vsurpationibus distracta atque ambigua, eadem planè ratione acciperemus, qua significauerat accipiendum esse τὸ πᾶν, quasi diceret τὸ πᾶν, cuius vim atque notionem satis superque triuimus supra, in posterum & caelum & Mundum, & alijs huiusmodi nominibus appellaturi sumus: atque idcirco haec nomina, ne propter amphibologiam dubitationem creent, eadem planè notione ac significatione sumantur quae πάντες, Vniuersitatis, inquam, nomen accepimus ac triuimus. Et quidem licet Proclus lectionem hanc nostram, suaēque in primis sententia tuenda rationem videatur respicere, quod & in verborum contextu legat ὁ πᾶς ἕρως, & in commentarijs eadem planè verba repetat; veruntamen vt veritas interdum, ne cogitantibus quidem nobis, se ipsam prodit, videtur, nec sentiens, eiusdem lectionis necessitatem agnouisse, dum diceret. Διάπερ ὁ Πλάτων ἐνόησας ἀφορίζεσθαι πρὸς τὴν ὅλην θεωρίαν τῶν ὄντων τὸ πᾶν ἕρως καὶ κόσμον θεωρουμένων, καὶ λέγων ὡς ὁ πᾶς ἕρως. Iure itaque Plato designat ac statuit ante disputationem vniuersam quae intersunt nominum; Vniuersitatem ipsam, caelum & Mundum nuncupans, cum dicat, vniuersum caelum. Quo in loco tametsi mirifice confundit voces illas ὁ πᾶς ἕρως, & τὸ πᾶν ἕρως ὀνομάδω, satis tamen indicat Platonis sententiam (id quod in verbis quoque facit, quae mox rursus recitabimus ex illo) eam esse quam nos expressimus. Sed & omnino vana est (vt opinor) eiusdem Procli suspicio, quam deinde expressit his verbis. Καὶ εἰκόων ἕρως μὲν αὐτὸ καλεῖν ὡς πᾶν ἀκοῦν· κόσμον δὲ ὡς ἅπαντα· λέγει γὰρ ὁ ἕρως ἡμῖν ὀνομάδω καὶ κόσμος. hoc est. Videtur autem Plato caeli appellationem ex vulgari tritaque sententia arripere: Mundi vero nomen ex propria. Idcirco enim dicit caelum nobis nominetur & Mundus. Vana inquam: nam praeterquam quod illud ἡμῖν ex trita loquendi ratione fluxit

fluxit potius, quam quod propriam authoris sententiam significet, si germana lectio recipiatur, quam etiam hoc ipso in loco expressit ipse Proclus, illud ἡμῖν ὀνομάδω, non minus propter caelum quam propter Mundum pronunciat. Et ideo promiscuè deinde Plato vsurpat vtrumque. Vt propterea rectè idem Proclus, qui, quasi ne ipse quidem suam suspicionem probaret, subiecit statim, εἰ καὶ ἀμφοῖν δυνάτ' αὐτὸ καλεῖν. Tametsi vriusque nominis gratia fieri potest vt dixerit ἡμῖν ὀνομάδω. Haec sunt quae Timaeus ad initium statuit suae disputationis: idque tum vt sint praecipua quaedam fundamenta vniuersae scientiae naturalis, tum maxime vt sibi inseruiat ad inuenienda, cōstitutēdaque initia & causas Vniuersitatis. Quae sanè fundamenta, siue sumptiones sint omnia quē admodū ea nos appellauimus passim, siue potius alia sint definitiones, alia axiomata quas & cōmunes notiones appellamus ac pronunciat; alia sumptiones propriè & κήρυγμα quae graeci vocant, non magnopere disceptandum censui, ne vno eodemque tempore de nominibus quaeque disputarem. Hanc tamen rem, nec vno in loco, prosequutus est Proclus: qui cum ad eorum explicationum aggrediens, monuisset instituisse Platonem τὰ διὰ τὸ δὲ δέντων ὄρων per datos terminos, seu finitiones manūs, progredi ad res explicandas, ac rursus non multò post asseruisset ἐν τῷ ἀποδείξεων ex suppositionibus inquam, progredi; cum suppositiones praemittenda sint demonstrationibus, ad extremum rem totam copiosè his verbis complexus est. Εἰκόων ὁ Πλάτων ὡς περ οἱ Γεωμέτραι, πρὸς τὸ ἀποδείξεων ὄρων θεωρουμένων καὶ ἀποδείξεως, δι' ἃν ποίεσθαι τὰς ἀποδείξεις, καὶ τὰς ἀρχὰς θεωρουμένων τῆς ὅλης φυσικῆς, ὡς γὰρ καὶ ἀλλοίαι μουσικῆς ἀρχαί, καὶ ἀλλοίαι ἰατρικῆς, ὁμοίως δὲ καὶ ἀριθμητικῆς ἀλλοίαι καὶ μηχανικῆς, ἔτι καὶ φυσικῆς ἀρχαί τινες τῆς ὅλης, καὶ οὗτος ὁ Πλάτων πρὸς τὸ δὲ δέντων ὄρων, τὸ ποίησαι μὲν λόγον ἀποδείξεων, ἔτι καὶ τὸ δὲ δὲ καὶ ἀποδείξεως ἀλόγου ἀδείξεων, πᾶν τὸ φυσικὸν ἀπ' αἰτίας γίνεσθαι, τὸ μὴ ἀπ' αἰτίας ὑφ' ἑστέρας, ἔτι καὶ τὸ ἀποδείξεως τὸ ἀεὶ ὄν ὄντι, τὸ καλὸν ὄντι ἐξ ἀνάγκης, ἔτι τὸ ἀποδείξεως φυσικῆς, τὸ τὸ καλὸν ὄντι, τὸ πᾶν ἕρως καλεῖσθαι ἢ κόσμος, ἀπὸ γὰρ τέτων τῶν ἀρχῶν πάντα θεωροῦνται τὰ ἐφεξῆς. hoc est. Videtur Plato Geometrarū instar ante demonstrationes sumere definitiones & suppositiones per quas facturus est ipsas demonstrationes: atque praecipere vniuersae physiologiae principia. Etenim alia sunt principia Musicae, alia Medicinae, alia Arithmeticae & Mechanicae, sic & Physiologiae vniuersae sua sunt principia, quae nunc affert Plato. sunt autem haec.

- I. Id quod verè est, intelligentia per rationem comprehenditur.
- II. Quod generatur, opinione cum sensu rationis experite attingitur.
- III. Omne genitum a causa gignitur.
- IV. Quod a causa non subsistit, non est genitum.
- V. Cuius exemplum semper est, id necessariò est pulchrum.
- VI. Cuius exemplum est genitum, hoc pulchrum non est.
- VII. Vniuersum, Caelum vocetur vel Mundus.

Atque ab his principijs quae sequuntur deducit omnia. Haec Proclus. Quibus, ne longum faciam, illud tantum addam; videri mihi Platonem primo loco duas proponere definitiones: tum verò vnicum axioma & pronunciatum, non duo vt facit Proclus: denique tres sumptiones. Quae omnia generali

†l. 2. pag. 69 m.
†l. 2. p. 70. m.
†l. 2. p. 72. post m.

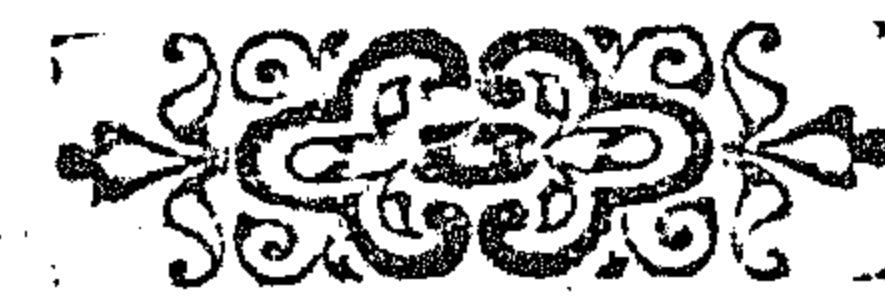
Kkkk rali

vali *ἁποδείξει* siue suppositionū nomine concluduntur. Atque his quidē præ-
sidijs Plato in sequenti particula statim aggredietur ad effectricē causā: tū ad
reliquis, quemadmodū, Deo benè iuuante, videbimus in libro primo sequen-
tis decadis. Nam in decimo, quem mox aggrediar, primæ huius decadis li-
bro, lubet non nihil digredi: & vt fidem liberem meam, de authoribus dis-
putare quos in Mundi ortu & constitutione explicanda sequutus est noster
Plato. Quæ enim Platonem cum Aristotele comparanti dicenda essent, vt
constet quibus initijs & quasi armis ad Physiologiæ principia siue causas
vniuersitatis vterque aggressus sit, ac summatim vter aptiorem methodum
ac rationem in eiusmodi conquisitione seruarit (nam vt Plato sumptiones
istās præmisit quibus inuestigaret principia vniuersitatis: ita Aristoteles
quodam veluti proœmio vsus est quo nos doceret de artificio ac ratione sibi
in eadem disputatione seruanda) tunc explicabo, cum de principijs ad quæ
ea retulerunt, disputabo.

FINIS LIBRI NONI.
DECADIS PRIMÆ.

IN PLATONIS
TIMÆVM,
SIVE
INNATVRALEM OMNEM
ATQVE DIVINAM
PLATONIS ET ARISTOTELIS
PHILOSOPHIAM
DECADIS PRIMÆ
LIBER DECIMVS.

ARDVVVM sanè (fateor) sed tamen pulcherri-
mum, atque in primis cum Christiana philosophia
coniunctum sese nobis offert argum. entum, quod in
hoc decimo libro tractemus: ac primæ huic Decadi
tanquam Celophonem imponamus. Disputandum
est enim de authoribus & quasi Magistris quorum
instituta atque decreta in naturali diuinâ que phi-
losophia secutus est noster Plato. Nam quod semel
atque iterum dubitari captum est in superiore libro, dum obseruant quidam
Platonem varia Mosis decreta atque sententias in Timæum transfuisse; id
sanè in sequenti Decade multis in locis nouam nobis afferet dubitationem.
siquidem multa rursus in disputatione reliqua occurrent, in qui us viri eu-
diti & graues istud ipsum a Platone factitatum esse disputant. Quamobrem
operæ pretium me facturum existimo, si locum hunc pulcherrimum & per
difficilem, quique Græcos patres excitauit ferè omnes, explanauero. Sic

DE AVTHO
ribus quos se-
cutus est Pla-
to.

enim authorum, quos secutus est Plato, dogmatis pro ut licuerit exploratis, tum facilius animaduertere licebit quae nam ex purissimis Moysis fontibus, quaeue ex Trismegisto, Pythagora, aliorumque riuis fluxerint in Timaeum: tum de vniuerso Platonis consilio ac doctrina passim deliberare atque statuere. Etenim quemadmodum bellica Imperatoris disciplina tunc commodius agnoscere ac diiudicare potest, cum eorum virtus, rei que militatis scientia fuerit perspecta, sub quibus ille meruerit: quosue gloriae studio fuerit aemulatus; ita etiam nos, cum in aliqua Timaei parte haesitabimus, ad eorum doctrinae genus confugientes, quorum studia iam didicerimus Platoni fuisse in rerum naturalium ac diuinarum conquisitione probata; eorumdemque decreta, ubi fieri possit, cum Platonis conferentes, facilius Platonicae physilogiae ac Theologiae penetrales inspiciemus.

Academicorum sententia: qua Pythagoricus fit Plato.

Consentiunt autem (vt rem aggrediar) Academici ferme omnes Platonem cum alibi saepe, tum praesertim in hoc dialogo Pythagorae doctrinam fuisse sequutum. Atque pro eorum opinione illud in primis facere videtur, quod Timaeus Locri & Pythagorae auditor, & Pythagorae doctrinae in eo quem *ἡ φιλοσοφία καὶ ἡ εὐσέβεια* edidit commentarium, sectator fuisse perhibetur. quare cum de Vniuersitate disputat Timaeum faciat Plato, rationi consentaneum videtur, vt hinc se Pythagoricum fore significauerit: quemadmodum etiam in Parmenide, dum de rebus diuinis loquitur atque vno omnium principio, Parmenidem & Zenonem Pythagoreos qui de iisdem scripserant, introducens, Pythagorae in primis additus est. Atque ob id Proclus in Timaei prooemio *καὶ αὐτὸ (inquit) τὸ τῶν Πυθαγορείων Τιμαίου ἡμεῖς καὶ εὐσέβεια, καὶ φιλοσοφία* (inquit) *τῶν Πυθαγορείων διδασκαλίας ὅτι* Platonis Timaeus Pythagoreorum decretorum accuratus atque perfectus magister est. Rursusque Proclus in sua Theologia, cum nos admoneret Platonem in Timaeo *ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ φιλοσοφία* de Dijs agere qui sunt infra lunam: de que illorum ordine & collocatione; simul etiam testabatur haec ferme a Pythagoreis excepisse: sigillatimque Philolaum Pythagoreum in multis secutum esse. Nam *πλάτων (inquit) τῶν Πυθαγορείων διδασκαλίας ὅτι* multa de ijs praecipua, eaque admirabilia nobis scripta reliquit Pythagoreus Philolaus. Sed & illud videtur ad id confirmandum accommodatum, quod Plato in Timaeo numeris, figuris, atque (vt vno verbo dicam) Mathematicis vtitur: quod philosophandi genus Pythagorae maxime proprium fuisse varijs antiquorum testimonijs comprobari posset, ac praesertim ex Aristotele, qui quoties Pythagoreos exagitat, id ferè semper ea ratione praestat, vt in numeris ac figuris illorum sententias sitas fuisse velit. Quamobrem Cicero in prima Thusculana refert Platonem, vt Pythagoreos cogno-

† omnino reprehendendum. *τῶν συγγραμμάτων, quid. n. sibi vult filiorum scriptor hoc in loco?* † in comment. carmin. Pythag. ferè ad init.

† Gel. lib. 3. e. 17.

Καὶ οὐ Πλάτων ἢ γὰρ σε μαθητὴν ὁ πόδος ἔχει, Πλάτων δ' ἀρχαίων ἐκείνων ἡλικίας βίβλων, ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθη.

Neque verò desuerunt, qui vel suspicati sint, vel etiam crediderint sacram Moysis historiam legisse Platonem, eidemque in tractatione de Vniuerso fuisse additum. Inter quos Eusebius Caesariensis principem sibi facile vendicat locum, vt videre est in commentarijs, quos de praeparatione Euangelica conscripsit, praesertim verò libro vndecimo, & alijs duobus qui proximè consequuntur. Ibi enim immensam propè argumentorum vim ac syluam coniecit, vt Platonis doctrinam sacris Hebraeorum literis Moy-

Altera sententia: qua ex Graecorum; Latinorum, ac denique; Hebraeorum sententia fit sectator Moysis. Sunt autè ex Graecis, Eusebius.

cognosceret in Italiam venisse: atque cum alios multos, tum verò Architam Timaeumque cognouisse, ac Pythagorae omnia ex illis dedidisse; qui tamen rationem ferè nullam suae sententiae reddere solerent, nisi quod esset numeris, aut descriptionibus explicandum. Vt minimè mirum videri debeat maximarum quaestionum explicationem, eiusque praecipuè, quae mundanae animae interest, ad figuras & numeros fuisse reuocatam. Quem etiam philosophandi modum tanquam ingenuo viro dignum in delitijs propè sibi extitisse, non ea solùm inscriptione declarauit, quam Academiae vestibulo affixit ad Geometriae ignaros arcendos: verum etiam quia in Timaeo de elementorum ortu ac dispositione disserere, huncque ad Mathematicas figuras reuocare instituens, assererat. Nunc iam dispositionem ortumque ipsorum sigillatim demonstrare conuenit, nouo quidem & inusitato demonstrationis genere: sed vobis, qui omnes eruditionis ingenuae vias peragrauistis, plano atque perspicuo. His, inquam, quo pacto erga Pythagoreorum disciplinam affectus esset, indicare voluit. Etenim cum nouum & inusitatum demonstrationis genus polliceatur Timaeus, idque (vt ex ipsamet demonstratione patet, qua protinus vsu esse inuenimus) Mathematicis figuris constet, quod Pythagoreis familiarissimum fuisse certum est: cumque hoc ipsum demonstrationis genus suis auditoribus haud obscurum fore contendat, quod ij vniuersas ingenuae eruditionis vias peragrauerint; (hic autem Pythagoricum quoque docendi institutum designat) Pythagoreorum etiam fontibus amplissimum suae Physiologiae campum irrigasse haud ambigenum videtur. Sed quid longiore oratione ad rem hanc confirmandam opus est, cum ea quae de effeetrici Vniuersitatis mente, de Ideis, de Mundi anima, de Dijs, de necessitate, de prima materia, de Caeli coagmentatione, ac de ijs penè omnibus, quae hoc dialogo continentur; ex Timaei Locri Pythagorici monumento, quod nostris quoque temporibus extat; expressa ferè sint omnia, atque ea ratione expressa, vt quae apud Locrum praesè ac perobscure conscripta sunt, Plato dilataste potius atque dilucidasse quam nouum opus scripsisse videatur? Vt Timon dentatus quidem ac mordax, sed verax tamen alicui videri possit, dum multos in Sillis carpens; Platonem ideo perstringit, quod ingenti pretio libellum quendam Pythagoricum coemit, vnde Timaeum nobilem dialogum (sic enim loquitur Gellius) scripserit. Quamobrem sic Timon.

Moyſiſque præcipuè oraculis conſentire, iſſe nãque Platonem ipſum totiſſimè hæere oftenderet: ita ut, quæ de Deo, de eiusdem providentia, de Verbo, de Ideis, de animi immortalitate, de reſurrectione, de iudicio, de cœleſti terra, de fide, de Reipublicæ institutionibus, de Androgeno, de Poro, ſimulque de prædicis multis, æque primo hominum ſtatu, ic denique (quod inſtituti noſtri maximè intereſt) de Vniuerſitatis ortu & conſtitutione conſcripſit, ex Prophetarum fontibus, Moſiſque præſertim omnia ferè eum hauſiſſe voluerit. Neque omnino leues ad id probandam rationes habuit: quas ſanè omnes, ne longior ſim, recenſere mihi non eſt conſilium: ac præſertim quoniam, eſi in ijs omnibus propoſitum erat Eufebio, Platonem Moſi additum oſtendere; nos tamen, dum querimus quos poſſiſſimum authores imitandos, ſectandõſue in Timæo ſibi delegerit Plato, in ijs præcipuè rationibus inſiſtere debemus; quæ ad Timæi dogmata faciunt. Primum igitur (ut has tantum breuiterque recenſeam) id ex Eufebio proqatur, quoniam cum in illud incidisset Moſiſ dicentis ex Dei persona. † Ego ſum qui ſum: ſic dices filijs Iſrael. Qui eſt, miſit me ad vos. Cùmque ſimiliter perlegiſſet illud Salomonis dicentis † Factum eſt quod fuit: & faciendum quod factum eſt, neque nouum aliquid ſub Sole; duplex rerum agnouit genus, alterum quidem æternum, & ſola intelligentia comprehenſum; aliud verò temporis, & continuis mutationibus ſubiectum. Atque hanc ipſam rerum partitionem ex Moſe, & Salomone non ſententijs ſolum, ſed ipſis planè verbis fuiſſe a Platone uſurpatam: & cum apud illos præſius haberetur, paulò latiùs expreſſam affirmavit. Ac primum ſanè partitionis membrum, ac rerum genus tunc a Timæo expreſſum voluit, cum ſub diſputationis initio diceret. Diſtinguendum videtur quid eſt id, quod ſemper eſt, ortum non habens: quidue illud quod ſemper fit, eſt autem nunquam. Illud certè mente & ratione percipitur, eodem ſemper exiſtens modo: hoc verò ſenſu rationis experti comprehenditur & ortum occidit, verèque & ſtabiliter nunquam eſt. Alterum verò ex Salomone in Timæum relatum fuiſſe cõſuit: dum de temporis ortu loqueretur Timæus dicens. Hæc enim omnia, erat ſcilicet & erit, temporis partes ſunt, quæ non rectè ad æternam ſubſtantiam transferimus, cui, eſt, ſolummodo verè accommodatur; erat autem & erit fluentibus ſolum verè aptatur: ſpecies enim iſtæ ſub tempore ſunt, quòd circulari & ordinato motu æternitatem imitari videntur. Hoc eſt alterum rerum genus: in quo, ne quis ſuſpicaretur eum non rectè Platonis verba intelligere; diuiſionem hanc ex Numenio Pythagoreo conſirmavit: qui in ſecundo libro de bono, eandem afferens, hæc ipſa Platonis loca ita videtur interpretari, ut primum partitionis membrum ſubſtantijs materia carentibus & ſemiternis, alterum corporeis & caducis cõ Eufebio ſentiat referendum. Huc etiam ſecundo loco multa ſpectat ex ijs quæ attulit Eufebius cõ affereret Platonem, quippe qui in Timæo Deum unum, ac cælum unum eſſe voluit afferens. Vtrum igitur rectè unum cælum eſſe dicimus, & Deum unum, an multos innumerabileſque dicere rectius erit? unum profecto: ſi qui-

† l. II. de pr.
c. 6.
† Exodi 3.
† Eccleſ. 1.

† l. II. c. 9

† Dent. 6. 8. quidem ad exemplar creatum eſt, illud Moſiſ expreſſiſſe ex Dei persona dicentis. † Audi Iſraël, Dominus Deus tuus vnus eſt. Huc quoque
† l. II. c. 15. ſpectant ea omnia, quæ in eodem libro leguntur: etenim cum vidisset Eufebius Platonem inueſtigandum propoſuiſſe in Timæo an Mundus ortus eſſet, atque ab aliquo temporis incæpiſſet exordio, & tandem probaſſe ortum habere, deſinitioque temporis principio incæpiſſe, ita ut dixerit, nefas eſſe arbitrari Mundum Dei providentia non eſſe conſtitutum, voluit hic illud Moſiſ expreſſiſſe dicentis, † In principio creauit Deus cælum & terram. Vbi
† Gen. 1. 1. Vniuerſum a Deo procreatum ipſe quoque prædicauerat. Id quod paulò poſt eo nomine † comprobauit, quoniam Moſes Solem, Lunam, & cætera ſidera a Deo condita his verbis oſtenderat. Et dixit Deus fiant luminaria in firmamento cœli, & ſint in ſigna & in tempora. Et fecit Deus ſtellas, & duo luminaria magna, & poſuit ea in firmamento cœli. Id quod Plato uſurpauit (inquit ille) dum a Verbo & Mente Solem & Lunam, & quinque ſtellas quæ errantes dici ſolent, ad temporis ortum fabricatas, & in circulis collocatas fuiſſe pronunciauit. Atque hoc ipſum ea ratione † confirmat, quòd Moſes tum pro ſingularum rerum creatione affirmavit vidisse Deum illas eſſe bonas: tum ſummatim de omnibus valde bonas fuiſſe enunciauit. Quod etiam Plato (ut ait Eufebius) manifeſtauit dicens. Si bonus eſt Mundus, & Creator bonus, rursusque ſi Mundus optimus effectum, ille optima cauſarum. His † addit Platonem, cum in Vniuerſitatis molitione Deum loquutum eſſe ſignificaret, diuinum illud Moſiſ dogma voluisse expreſſum, quo paſſim Dei vocem rerum procreationi adhibitam fuiſſe docet. Hæc ferme ſunt quibus Eufebius nititur comprobare Platonem Moſiſ doctrinam in Timæo ſequutum eſſe, atque eandem etiam expreſſiſſe. Quæ
† l. II. c. 16. quantum virum habeant ſuo loco videbimus. Nunc ad reliquos pergamus
† l. III. c. 7. qui in eandem ſententiam iuerunt. Ac profecto nõ poſtremus inter hos fuit
† in l. de cur. Theodoretus: eſi enim dum varias Platonis opiniones cum diuinis Eccleſie
græc. aff. & alijs. Theodoretus: eſi enim dum varias Platonis opiniones cum diuinis Eccleſie oraculis confert interdum, illum & his ſape conſentientem probare, & ab iſdem nonnunquam diſſentientem arguere ſolet; illuc tamen progreditur ut huiusmodi conſenſum ipſi tandem Platoni aſcribat in furti loco. Quapropter eum Moſen Theologia Oceanum appellaret, ex hoc Græcorum ſapientiam tanquam fluuios manaffe, ac Platonem præ cæteris philoſophis quadam veritatis lumina, atque initia accepiſſe affirmavit. Quid plura? Eufebij ac Numenij (de hoc autem dicam poſtea) autoritate, teſtimonio, rationibus denique ita commotus eſt, ut horum iſſe opinioni ad extremum ſine ulla dubitatione ſubſcripſerit. Neque verò Clemens Alexandrinus abhorruit ab hac ſententia, cum ex Græcis multos multa didiciſſe voluerit ex Hebrais: ac Platonem ipſum non modò philoſophum ex Hebrais appellauerit, ſed plurima de Deo, de ſpe futura vitæ, de legibus, de que alijs non paucis, in primis verò de Mundo ex Moſe uſurpata conſcripſiſſe, ac pro ſuis venditaſſe exiſtimauerit. Nec ſanè contemnendas ad id ſuadendum rationes habuit: quas in Stromatis paſſim diſſeminatas, quòd conquiſitionis noſtræ intereſt; colligam ut poterò breuiſſimè. Primum itaque inſigne illud dogma, quod de Deo Platonicus Timæus

Theodore-
tus.

Clemens
Alexandri-
nus.

Timaeus proposuit, dum nec inueniri nec efferrī posse diceret, eo argumento ostendebat ex diuinis Hebraeorum literis † fuisse desumptum, quod cum † Exo. c. 24. Moyses ad montis fastigia, hoc est, (vt ipse Clemens interpretatur) ad Dei contemplationem ascenderet; tum populum ad huiusmodi fastigia accedere prohibebat (quod scilicet Deus a paucis admodum posset deprehendi) tum denique non nisi in caligine (quod nimirum indicari atque efferrī non posset) eum inuenit. Ideas quoque a Platone ex Moysē voluit esse desumptas, tum quia in libro, quem de fortuna scripsit Pythagoreus Eurytus, amplissimis verbis testatus est; Deum ad sui ipsius exemplum condidisse hominem, (id quod maximo inditio esse videtur Platonis exemplaria non solum Pythagorica, sed etiam Mosaica fuisse) tum praeterea quia Plato quippe quae Ideas etiam cognitū difficiles esse dixit, atque Idearum ἰδέαι, hoc est locum siue campum ac receptaculum, constituit, illius † Genesios expresserit, in quo Abraham die tertia secundum Dei sermonem illuc venisse dicitur, ubi suspiciens, locū seu regionem eminens inspexerit: tum denique quoniam dum Plato in Mundo qui sola intelligentia percipitur, animalium ac ceterarum rerum aspectabilium Ideas affirmavit reperiri, haec sanè ex Genesis historia fluxerint, in qua caelum non aspectabile, terra sancta & oculorum intuitum effugiens, ac lux, quae solo cernatur animo, proponitur sub creationis initio. Sed & hoc ipsum tum de humano corpore, tum de animo accidisse vult: nam humanum quidem animum in terrenum tabernaculum a Platone introductum, Mosaicum illud exprimere arbitratur, quo ipsum corpus ex terra formatum, atque animum in faciem, (quia scilicet in hac princeps eius facultas sit collocanda) infusum atque inspiratum voluit. Postremo ex Vniuersitatis materia argumentum etiam desumpsit, quod Plato dum materiam qualitatū atque figurae expertem facit, Mosaicum illud sequutus sit, in quo dicitur, Terra autem erat inaspectabilis & incomposita. Haec sunt quae pro hac sententia habuit Clemens: nam illam quidem rationem quam ex diuina voce desumpsit; iam in superioribus retulimus ex Eusebio. Id ipsum de Iustino Martyre & Philosopho existimandum est: qui sanè auro sermone illo, quo Graecos cohortatur ad verum Dei cultum; multis ac subtiliter quidem differuit, vt quae Plato de Deo, de Ideis, deque hominis, terrae, caeli, ac temporis origine & procreatione in Timaeo praecepisset; ex Moysē desumptae esse ostenderet. Ac primum (vt ea strictim percurram) Platonem quippe qui in Aegypto versatus fuerat; Mosaicis scripturis adiutum, potiores de Dijs sententias, ac prioribus contrarias introduxisse; immo verò Deum singularem statuisse voluit: licet Socratis exemplo permotus, atque Areopagitas veritus, non nisi occultis rationibus ac dissimulanter significauerit sententiam suam. Atque ob id factum putat, ut Moysē sequutus, non illud solum quod est sempiternum τὸ δὲ ὀννυνοῦναι: quemadmodum de Deo latè ex Eusebio ostendimus; sed etiam ipsum Deum, vt qui moliendi facultatem è materia non desumpserit, ὁμοῦν id est factorem (vt ita dicam) non autem δημιουργὸν hoc est opificem appellauerit. Quin etiam etsi statuisset (inquit Iustinus) quicquid generatur; natura esse dissolubile, ob cicutam tamen

metum

B. Iustinus.

metum negauit Deos quos ortos fecit; esse vnquam dissolubendos. Atque idcirco etiam accidisse contendit, vt cum diceret Plato Deum καὶ πάλαι λόγον, hoc est secundum antiquum verbum, principium, mediū, finemque omnium rerum obinere; παλαιὸς λόγος Mosaicam legis ergo mentionem fecerit: similiterque in Timaeo, dum assereret. Superiora principia Deus nouit, & quotquot hominum illi chari sunt, Moysē & Prophetas intellexerit. Ideas quoque siue species ex diuinis literis a Platone voluit usurpatas, dum de tabernaculo Deum his verbis loquentem audiret. † Et facies mihi tabernaculum per omnia simile exemplari, quod in monte praescriptum ostendi tibi. Et rursus. Sic facies iuxta formam quam in monte ostendi tibi. Et hinc est (inquit B. Iustinus) vt cum Plato separatam Tabernaculi exemplum statuendum animaduertisset, in eum errorem incidit, vt rerum omnium, quas sensu attingimus; separatas Ideas inueniri existimaret: atque ex rerum creatione quae in Genesi enarratur, hominis quoque, caeli, terraeque exemplum referre, contenderit: terrae quidem, quoniam cum eam creatam primum, statim verò inaspectabilem fuisse legeret, hoc postremum de antiquiore terra, quae scilicet exemplum esset; illud superius de terra, quae sensui est exposita, ac simulachrum censetur, dictum putauit: caeli autem, quia cum firmamentum conditum perlegisset, hoc non nisi corporeum caelum, illud verò, de quo sanctissimus vates cecinit, † Caelum caeli domino, terram autem dedit filijs hominum, corporei & aspectabilis exemplum esse crederet: hominis denique, quia cum de eo mentionem fecisset Moyses, ac multis postea interiectis de limo terrae conditū esse affirmaret, hunc terrenum ac sensibus expositum, illum antiquiorem, atque instar exempli Platoni voluit extitisse. Ad haec tempus vna cum caelo ortum dixisse Platonem existimauit Iustinus, quod apud Moysē post caelum conditum primum diem, quae & ipsa tempus est, fluxisse animaduertisset. Denique Platonis illud (inquit B. Iustinus) in Timaeo de Dei filio naturali ratione dictum Ἐχαστὸν αὐτῶν ἐν τῷ πνεύματι posuit illū in Mundo, a Moysē accepit Plato, nam quae aenea crucis figura a Moysē designata fuerant, subdit Iustinus, etsi Plato non omnino intelligeret: nec satis crucis mysterium inde agnosceret; usurpauit tamen, atque idcirco in eodem Timaei loco cum δὴ πῶν vim (inquam) & naturam illam quae primo Deo proxima est, in modum X literae porrexisset atque adeò decussasset, statim tertium locum Spiritui dedit, quem apud eundem Moysē super aquas ferri legerat, & ideo addidit τὰ δὲ τῆς θεοῦ ἰσοτιμίας. Tertia verò circa tertium, sic tum de crucis mysterio tum de Trinitate Iustinus. Quae Athenagoras totidem fere verbis secutus est. Haec ex Graecis. Tamen si enim alij quidam patres videntur adhuc apud Graecos fuisse in hac sententia, veruntamen quoniam quae ipsi attingunt, partim haud pertinent ad Timaeum, partim conueniunt cum ijs quae vel haecenus exposuimus, vel etiam mox exponemus ex alijs. veniam iam ad Latinos.

† in or. pro
Christi.† li. 8. de ci-
uit. Dei. c.
11.

Ergo B. Augustinus † etiam cum Eusebio sentire visus est. Etenim cū Ex Latinis.
Plato in Aegypto (vt praeter multos author est Laërtius) peregrinatus B. Augustinus
esset,

kkkk

kkkk

Athenagoras

esset, omnia ibi illum didicisse, quae magna haberentur, credidit ac pronun-
 ciauit: ita ut sacram de Vniuersitatis procreatione historiam, quacunque
 apud Aegyptios ratione asseruaretur, degustasse Platonem, eademque
 aliqua ex parte usum esse, ex B. Augustino omnino sit verisimile. Ac
 quamuis temporum ratione habita negauerit Platoni aut cognitum fuisse
 unquam Ieremiam, sicut alicubi † B. Ambrosium sequutus scripserat: aut
 Prophetarum oracula in graecam linguam, atque eam Punicam Ptolomaeo
 Aegypti Rege per septuaginta interpretes procurante translata
 legisse unquam; veruntamen haec omnia saltem per interpretem cogno-
 uisse suspicatus est. Atque hinc etiam factum esse voluit, ut cum Plato
 animaduertisset Moysen sub Genesis initio dicentem. In principio crea-
 uit Deus Caelum & Terram. ipse quoque in Timaeo Deum primò terram
 ignemque (igni verò caeli locum hic Platonem tribuere voluit) iunxisse
 promulgauerit: ob idque etiam accidisse, ut cum Moyses dixerit. †
 Spiritus Domini ferebatur super aquas: spiritum pro aëre accipiens
 Plato, affirmauerit inter ignem & terram fuisse aquam & aërem consti-
 tutam: atque ita extrema illa elementa inter se esse copulata. Haec sunt ea
 quibus adductus Augustinus suspicatus est Platonem in Timaeo additum
 fuisse Moysi; nam illud quidem argumentum quod ex insigni illo desum-
 psit Exodi loco, in quo legitur, † Ego sum qui sum, cum ab Eusebio præ-
 occupatum fuerit, silentio dissimulandum est. Eiusdem verò sententiae fuit
 † Hieronymus Velmus Amoniae Episcopus, qui Timaeum, Platonem, at-
 que omnes qui de Mundi molitione aliqua ratione conscripserunt, Moysi
 lectione edoctos se haud quaquam dubitare affirmavit. Quod ratione etiã
 confirmare nititur. Siquidem cum Moysi verba exponeret dicentis.
 Spiritus Domini ferebatur super aquas: atque huius spiritus nomine
 spiritum sanctum intelligeret, de hoc amoris ergò mentionem factam esse
 uelles, id in Platonis Timaeo expressum existimauit, dum Deum bonitate
 ductum, ex rudi indigestaque elementorum mole omnia constituisse dici-
 tur. Idem sentire visus est Marsilius Ficinus: cum enim † multa ex Pla-
 tone collegisset, quae cum sacra Moysi historia omnino consentire viderentur;
 Numenij opinionem comprobare, ac Platonis studiosum Mosaycae
 quoque legis studiosum efficere contendebat. Qua in re non inde solum ra-
 tiones desumpsit, quòd Timaeus ostendit Mundum a Deo bonitatis suae gra-
 tia fuisse conditum, Deumque ab initio caelum terramque creauisse, ac deinde
 aëreum spiritum (ut ipse ait) super aquas circumfudisse, sed etiam quia
 haec tandiu permansura contendit, quandiu diuinæ placuerit uoluntati.
 Quin etiam quòd maximè obseruandum est; addit Deum fecisse hominem
 sibi adeò similem, ut unius ipsius Dei cultor, terrenorumque dominus in
 terris fuerit collocatus. Atque haec duo postrema apud Moysen perspicua
 esse dicit. Haec Ficinus. Cetera enim quae pro sua opinione firmanda dis-
 seruit, cum Timaei non omnino propria sint, nihil est quod in praesentia
 persequamur. Atque in hanc quidem opinionem facile uenisse suspicaris

Hieronymus Velmus

Ficinus

† de doctr. Christi. c. 28

† Gen. 1.

† Ex. 3.

† de sex diebus cond. or. lec. 2.

† l. 8. ep. 45.

Augustinum Steuchum Eugubinum, summæ eruditionis uirum, atque Hebraicæ imprimis & Graecæ linguae peritum: hic etenim doctissimis de perenni philosophia commentarijs ueterum insistentis uestigijs, multa tum ex Moysè, tum ex Platone collegit, quibus efficere conatur Platonem Moysi historiam fuisse sequutum. Quae sanè relaturus non ualde est quod memorem in praesentia hunc † obseruasse in Politico a Platone dictum esse. *ὅτι μὲν τὸ σωθέντος πάντα καλὰ.* idest. Ab eo qui composuit omnia bona, seu pulchra, id quod Moyses sub creationis exordio passim inculcauit cum diceret. Vidit Deus quod esset bonum. Præteribo etiam in Epinomide, dum inquireret, quænam ars faciat homines sapientes, per omnes artes uagatum, atque ad agriculturam denique progressum; dixisse, neque hac nos fieri sapientes, quia non arte aliqua sapienti, sed Natura & secundum Deum, idest impulsu Dei, qui nos ad id instigauit, agriculturam exercemus: quod (ut idem † annotauit) a Moysè significatum est, dum diceret hominem a Deo in terram missum esse ut eam coleret, & in sudore uultus sui uesceretur. Denique silentio illud etiam inuoluam, quod obseruauit alibi, Moysen scilicet, caeli, terræ, syderum, animalium, plantarum denique, ac totius Naturæ eum fecisse creatorem: quod Plato expressit decimo de Republica, dum eum *κοσμοποιῦν* hoc est plantarum censitorè appellat, Naturamque condidisse, & (ut uno uerbo dicam) Vniuersitatem molitum esse testatur. Haec, inquam, omnia missa faciam: quòd licet cum ijs maximè coniuncta sint, quæ de Vniuersitate præcepit nosler Timæus: proindeque suspicari possis hinc etiam ex Steucho luculenter ostendi Platonem non abfuisse ab sectatoribus Moysi, in Timaeo tamen Moysè usum esse (quod maximè quærimus) euincere nullo modo possunt. Iis igitur utar, quibus ex Steucho in Timaeo consentire uisus est. Ac primò occurrit quod habet † libro quinto, ubi cum sibi ostendendum proposuisset Deum tum singularem, tum omnium authorem ex Platone statuendum esse asserens, Incipiam igitur ex Timaeo, quo in libro mirabili consensu ex Theologia Moysi & Aegyptiorum creatorem omnium rerum inscrutabilem, ineffabilemque Deum non visibilibus solum, sed etiam ipsorum animorum, ac Deorum, maximè verò animæ Mundi, idest eius, qua caelum animatum putarunt, confitetur; id ea ratione ostendebat, quoniam cum de Mundi origine differens Moyses, nihil de eius causa præcipere ausus esset, quòd intelligeret (ut ipse Steuchus scribit) difficile esse eum cognoscere, in uulgus autem efferre nefas, Platonicus Timæus Moysen in rerum creatione describenda imitatus dixerit, *ὅτι μὲν οὐδὲ ποιντῶν ἢ πατέρων τῶν δὲ τῶ πάντων ἀγαθῶν ἔργων ἢ ἀγαθῶν εἰς πάντας ἀδύατον λέγειν.* Hoc est (ut M. Tullio interprete utamur) Atque illud quidem quasi parentem huius Vniuersitatis inuenire difficile, & cum iam inueneris, indicare in uulgus nefas. Idque ipsum secundo loco confirmat, quoniam uterque parentem Vniuersitatis Deum fecerit: Moyses dum ait eum creasse Caelum & terram, Plato, dum creatorem, & qu-

Augustinus Eugubinus

† li. 6. c. 11.

† l. 6. c. 5.

† lib. 2. c. 5.

† lib. 5. c. 1.

Rkkk 2

parent

quidem, & patrem Mundi inuenire difficile, & cum iam inueneris prædicare, eloqui vulgo impossibile. Addit † bonitatem, quam Plato in Timæo Mundi gignendi causam esse, quâque Deum præstare contendit, eandem a Mercurio pro Mundi causa in Cratere fuisse celebratam cum dixerit ἀγαθὸς ὄν, μόνος δὲ τέτατος ἀγαπέτατος, ἠδέλησε δὲ πῶ γλυκός μῆσσι. idest. Cùm esset bonus, hoc enim vnum in eo excellit; voluit terram ornare. Addit etiam † Crateris dogma vtriusque fuisse, dum a Platone in Timæo animis repletur, a Mercurio autem mente & sapientia. Hoc ipsum de animi origine statuit. Dum enim Plato (inquit Steuchus) cum anima Mundi in eodem Cratere reliquas fuisse temperatas affirmat, Mercurium sequutus est, qui ab anima Mundi cæteras omnes prodire voluit. Timæi etiam διμωρεῖν vtrique fuisse communem tanquam certum relinquit. Præterea mentis vehiculos Platonem ex Mercurio vsurpasse vult. Plato enim in Timæo asserit. Hac quidem ratione mentem animæ, animam corpori dedit: totumque ita Mundum constituit. Trismegistus verò in libro qui Clavis inscribitur ait, ψυχὴ δὲ ἀνθρώπου ἐξέτιται ἔσθρον τέτατος ἐν τῷ λόφῳ, ὁ λόφος ἐν τῇ ψυχῇ, ἢ ψυχῇ ἐν τῷ σώματι. hoc est. Anima hominis vehitur hoc modo. Mens in ratione: ratio in anima, anima in corpore. His addit animarum metempsychosi seu migrationi, quam Trismegistus in Asclepio attulit; omnino hæere Platonis Timæum. Ille enim ait. Animarum variæ sunt mutationes: nam aliæ in fortem beatorem: aliæ in peiorem statum recidunt: nam reptilium quædam humi repentes in aquaticas abeunt: aquaticæ in terrestres, terrestres in volucres: aëreæ in homines: humanæ factæ immortales in Dæmones mutantur, tum in Deorum choros abeunt. Plato autem ex eodemmet, Steucho existimauit puras animas reuolare a Æthra, impuras in secunda vitæ reuerti ad corpora; primumque eas fieri feminas, ac si impura perseverauerint, transire in corpora mutorum animantium. Quin etiam Deus (vt † idem scribit) Deos ex Platone creauit: quod & Mercurius affirmauerat in Asclepio, nam cū pictores Deos facere posse statueret, Deum quoque Deos creare posse affirmabat. Ibidem ait Platonem in Timæo fecisse celum ἀστέρα ἀθανάτων hoc est citra senium atque interitum, quod ex Steucho significauerat Trismegistus in Asclepio cum diceret a Deo fieri in celo immortalitatem. Hæc fermè sunt quibus vsus est magnus hic author ad suam sententiam comprobendam. In quam sanè multò antea venisse Iamblichum, ex ijs quæ de mysterijs Aegyptiorum scripsit; facillè conijcio: tamen si enim Platonem in Timæo peculiariter Mercurij philosophiæ inhæere minimè explicat: eum tamen ex ipsius Mercurij columnis, quæ nobilissimarum disciplinarum mysterijs refertæ essent, sapientiam didicisse voluit. Neque fortasse ab hac opinione abhorruerunt Ficinus ac Carpentarius, quorum alter non vno in loco; † alter verò in Alcinoi † commentarijs Platonem ex Mercurio multa hausisse significauit. Quanquam ille in Theologia maximè significat Mercurij vestigijs instituisse Platonem, asserit enim vniuersam quorundam antiquorum, inter quos Mer-

† lib. 7. c. 9.

† lib. 7. c. 9.

† lib. 5. c. 2.

† l. de Chris. relig. c. 22. et lib. 17. de anim. immor. c. 1. † digres 2. c. 3.

Iamblichus.

Marfilus Ficinus. Iacobus Carpentarius.

eurium collocat; Theologiam Platonis libris contineri; hic verò Ideam Platonis Trimegisti fuisse, atque in multis, præsertim uerò in Verbi dogmate eum sequutum fuisse putat. Atque pro hoc etiam comprobando coniecturis vtitur, quarum prima est, quoniam, quæ Plato de Verbo videtur vaticinari cum Mercurio, qui de eomet Verbo non obscure omnino loquutus est, magnopere consentiunt. Altera verò inde desumitur, quòd Plato in Phædro scribit Theuth (hunc autem Trismegistum esse vult) Deum apud Aegyptios habitum, primumque Geometriæ & Astronomiæ inuentorem fuisse. Et in Philebo addit, eundem artificiosè elementa sermonis distinxisse, ipsamque legendi artem confecisse. Hæc ex Carpentario. Qui sanè non iniuria fortasse Theuth non nisi Trismegistum esse vult: nam Mercurium quem authore † Eusebio Sanchuniatius Phœnicum Theologus vocat Thoanthum, & Cicero tertio de Natura Deorum Thoyth appellat, ἑὸς δὲ ab Aegyptijs appellatur. Hæc sunt quibus multi ac præcipuè Steuchus Platonis Timæum Mercurio non modò consentire, sed hæere etiam suadere conatur.

† l. 2. de praean. c. 7.

Ego verò in eam sententiam deueni, vt existimem Platonem ex varijs sapientum decretis, quæ de rerum vniuersitate extarent, ijs excerptis, quæ sibi nobiliora ac potiora viderentur; ea ad Timæum non secus retulisse, quàm apes efficere soleant, dum (vt ipsemet Plato in Ione significauit) per prata uoluitantes, varios flores seligunt ac delibant, ex iisque mel conficiunt. Ad quod credendum multa me impellunt, illudque imprimis, quod multorum philosophorum auditor fuit, atque (ut uaria tulerunt peregrinationes, quas sapientiæ studio suscepit) varijs dogmatibus ac disciplinis imbutus est, ita ut clariora decreta summo studio expendisse ac se legisse credendum sit.

Authoris sententia.

Sed qui tandem (inquit) sunt ij quorum decretis Platonis Timæus addictus fuit? Pythagoreum Locrum præ cæteris sequutus est: præterea uerò Trismegistum Mercurium. Orphei quoque, Hesiodi, Heracliti, Zoroastri, & Magorum sententias atque oracula quandoque sectatus est, & aliorum denique philosophorum, si qui fuerunt huius notæ, opiniones nõ contempsit. Ac quod ad Locrum attinet, nihil est quod laboremus: nam ut paulò ante retulimus, & ipsius Locri monumentum cum Platónico Timæo conferenti constare facillè poterit, sæpius præssas Locri sententias dilatare potiùs uidetur Plato, quàm noui aliquid moliri. Quod uerò ad Mercurium attinet, non idcirco id existimo quòd Plato non secus ac Mercurius bonitatem tanquam Mundi causam celebrauerit: nam quemadmodum Deum esse optimum, & probitate excellere (nisi desipimus) Naturæ instinctu docemur: sic etiam dum Mundum a Deo prodijisse fatemur; eius bonitatem inter Mundi causas collocare cogimur: ita ut Platonem in hoc Trimegisti dogmati assentiri non mirum, sed potiùs necessarium uideri debeat. Idque ipsum sentio dum διμωρεῖν commune vtrique fuisse ait Steuchus: nam in hoc etiam inter se consensisse nihil mirum. Etenim si Deum pro Mundi authore eorum quisque agnouit, Mundi molitorem atque

Non vnum authorem & sectam, sed varias, cum delictu tamen, sectum esse Platonem. Nimirum Locrum.

Trismegistum

atque opificem (id enim *δημιουργός* sonat) a Platone appellari fuit penè necessarium: sicut Mercurium (si non græcè scripsisse, sed translatum & a veteribus & a nostris lectum esse velit) suis verbis eandem notionem expressisse & eo nomine quod *τὸς ἑρμῆος* responderet; eum extulisse necesse fuit. Nihil ferè etiam moueor, quòd uterque Deos creati, seu condè (non valde enim in præsentia de vocibus est laborandum) asseruit: siquidem licet concedam Trismegistum quoque nomine Deorum astra intelligere, quèmadmodum & Plato fecit: tamen non est mirum conuenire in huiusmodi Deorum creatione: nam Deo rerum omnium authore constituto, statim illud consequitur, ut qui tales Deos, astra inquam, in Vniuersitate intuetur, a Deo conditos esse fateatur. Parum etiam adduci possum ut Steucho assentiar, quòd Plato cælum faciat interitus expers. Trismegistus verò dicat in cælo fieri immortalitatem: nam præterquam quod hic non de cælo sed de naturis mente præditis loqui videtur, rem ipsi rationi expositam, atque omnium propè gentium opinione firmatam potiùs, quàm nouam aut admirabilem utriusque pronunciant. Certè Aristoteles cum assereret Deos in cælo, hoc est immortale in immortalibus, collocatos esse, id omnium hominum consensuratum esse affirmabat: sic enim scripsit. † Omnes homines de Dijs habent existimationem. & omnes eum qui sursum est locum, Deo tribuunt, & Barbari & Græci, quicumque putant esse Deos: tanquam videlicet immortalibus immortalibus coaptatum sit. Neque etiam valde commoueor, quia diuinum illud Verbum, quod adèd familiare Trismegisto fuit, Platonicus Timæus memorasse, & in procreatricis Mentis loco habuisse visus sit: nam cum idem verbum alijs permultis, Orpheoque in primis fuerit familiarissimum, nihil est quòd hinc Trismegisto hæc Platonem colligamus. Neque verò omnino ad id suadendum accommodatus est Crateris vsus, quia scilicet eorum quisque ad animi naturam explicandam illum retulerit. Plato enim eo utitur ad animorum temperationem, ac tradit in eodem Cratere animos fuisse temperatos, in quo & Mundi anima temperata ac permixta fuerat. Trismegistus verò (ut scribit Pinandri capite quarto) illum ad animorum temperationem haud refert: aut si refert (ipsum enim etymon, quod mixtionem temperaturamque representat, id quodammodo suadet) non eodem consilio quo Plato fecit: hic enim animos in huiusmodi cratere coagmentatos ac conflatos docet: ille verò ut ostenderet hominum alios mentis participes euasisse, alios verò minimè, craterem mente plenum fuisse voluit: atque eos animos, qui sese in illo immergere potuerunt, mentem & sapientiam reportasse, cetera verò omnia sine ratione remansisse. Quare non parum varius videtur crateris vsus. Aliquam vim habet quod est apud Platonem ab opifice ex reliquijs animæ Mundi animas caeteras fuisse constitutas: apud Mercurium autem ab vna Mundi anima reliquas existere vniuersas. Aliquid præterea efficere videtur id, quod Plato intelligentiam per necesse aduenire homini contendit, mentemque per animam in corpore influere. Trismegistus verò Pinandri sermone decimo, mentem per rationem, rationem per animam, animam per spiritum, spiritum per corpus

† l. r. de cæli
t. 22.

pus inuehi dicit in hominem. Quamquam enim ille de anima Mundi, hic de anima hominis loquitur; de uestione tamen ac transitu mentis non videntur discrepare. Aptæ etiam videtur Metempsychosis illa, qua Mercurius in Asclepio (ut vult Steuchus) humanos animos in ferarum corpora migrare contendit, ac tandem ad Angelos, Deorumque choros reuocari: Plato autem ab astris in humana ferinæque corpora commigrare, ab hisque ad astra, quæ Deos etiam appellat, reduci affirmat. Veruntamen magis commoueor propter ea quæ eorum quisque de opifice pronunciauit, dià *† μὲν τὸν πτω* (inquit Plato) *† πατέρι τὸ δὲ τὸ πᾶν τὸς ἀστὲρ τε ἔργον. ἢ ἀστὲρ πᾶσι πᾶσι ἀδύατον λέγει.* Mercurius verò. *Θεὸν μὲν τὸν οὐρανὸν χελεπίν. θεῶν δὲ ἀδύατον.* Magis, inquit, ijs verbis commoueor. neque ob id quidè quòd uterque existimauerit difficile esse Deum vel inuenire, vel cum inuentus fuerit, aliquid de eo pronunciare: sed quoniam dum totidem ferè verbis Plato, quot Mercurius, aut saltem paulò latiùs, rem istam explicat, ex ipso Mercurio id omne visus est transfuisse. Ac quamuis in Mercurij monumentis quæ nunc siue Apuleij siue Marsilij industria latinè extant, ista Mercurij uerba non reperiuntur: reperiuntur tamen in Græcis codibus in quibus multa ad extremum leguntur, quæ desiderantur apud illos. Quare † Iustinus ac † Cyrillus uiri sanctissimi locum istum ex Mercurij monumentis pari consensione, totidemque verbis proferunt. Ut omittam Iohannem Stobæum; apud quem tum eadem planè uerba Mercurij nomine recitantur: tum duæ integræ disputationes quibus caret Appulei Poëmander habentur ex veterum monumentis.

† In l. in Ap.
† Cyr. c. l. ul.

Sed quoniam ipse alia permulta obseruavi, quibus nullo modo refragari possumus: reliqua omnia missa faciamus, atque ad hæc deueniamus. Trismegisto igitur Platonem fuisse additum colligitur primò, quoniam non modò metempsychosim, seu animorum migrationem, id quod ex Asclepio obseruat Steuchus; sed etiam eorundem ortus, distributio, lapsus atque ascensus, quæ apud Platonem in Timæo habentur omnia, ex Trismegisti Pinandro desumpta sunt, iisdemque penè verbis expressa: siquidem Mercurius sermone decimo (ut Marsilio interprete utamur) ait. Num in ijs, quæ generatim audistis, quemadmodum ab vna Mundi totius anima vniuersæ profluunt animæ per omnem Mundum tanquam distributæ circumcurrentes? Harum utique animarum mutationes permultæ, partim fanè in melius, foeliciumque: partim autem in contrarium. Nam reptilium quædam in aquatilia transmuntantur: aquatilia in terrestria migrant: terrenorum in volatilia scandunt: aëreorum vertuntur in homines: hominum deinde immortales animæ in Dæmones transeunt: demum in Deorum choros foeliciter reuolant, Chori Deorum gemini: vagantium vnus: non vagantium alter. Atque hæc est suprema animæ gloria. Anima verò in corpus humanum delapsa, siquidè mala perseuerauerit, non gustat immortalitatis quidquam, neque bono etiam fruitur: reuoluto autem itinere in reptilia præcipitās. Hæc utique adiudicatio prima est aia malæ prauitas aia igno-

ignorantia. Anima naturæ rerum, bonique inscia, orbata oculis, corporis sese passionibus implicat. Anima mali dæmonis ritu corrupta se ipsam ignorans abiectis corporibus, monstrisque deformibus seruit. *Hæc Trismegistus. Quæ Plato (ut dixi) omnia ad Timæum, ne transuersum quidem unquam ab ipso Mercurio discedens, retulit: nam humanos animos ex ipsius mundanæ animæ reliquijs conflatos significauit: eosdem præterea per astra distributos, ac quasi disseminatos docuit: deinde ad corpus hoc quod humanum appellatur, proximo ortu traduci, indeque si peccandi finem fecerint; ad astra redituros: sin minus, varijs mutationibus subijci, ita ut in volatiliū, aquatiliū, ac cæterorum denique animantium corpora pro flagitiorum conditione migrent: ex quibus denique cunctis erroribus expiati, ad diuinos choros reuertantur, atque beatam vitam consequantur.* Hæc inquam Mercurium sequutus de animorum procreatione, distributione, lapsu, regressuque scripsit Plato: quem eidem Trismegisto habuisse consensus etiam declarat, qui apud ipsos in rerum immortalium, mortaliumque nominationibus obseruatur: siquidem Mercurius mortales aspectui subiectas, & ortui obnoxias appellat: phantasiam circa eas solum versari docet, atque easdem semper fieri: immortales verò aspectui latere, nec generari, phantasiâque nec apprehendi, nec affectionibus subijci. Plato autem affirmat immortales carere ortu, sola intelligentia percipi, easdem esse semper: mortales verò gigni, neque unquam esse, & opinionem per irrationalem sensum attingi. Quid quod Plato de Vniuersitatis principijs disputaturus, Mercurium non solum imitatus, aut sectatus est, sed etiam sententias vel earum dictionibus retentis, ex Trismegisto est mutuatus? Etenim Trismegistus Pæmandri sermone qui Etodecimo de rerum natura disputaturus, in primisque de earum principijs, ab efficienti exorsus, duas ad molitricem causam statuendam siue dignitates, siue positiones præmisit, quarum prima hæc fuit. Quæ sensu apprehenduntur, omnia sunt facta, & semper fiunt: quæ verò genita (& hæc secunda) non a se ipsis, sed ab alijs generantur. Et hinc collegit dari causam efficientem dicens. Quamobrem, cum res quæ genitæ sunt, ab alijs generari dictum sit, datur harum opifex. Plato autem, cum hanc ipsam efficientem Vniuersitatis causam statuere vellet, has duas positiones præmisit, primam cum diceret. Id quod gignitur, neque est unquam, per irrationalem sensum attingitur. Secundâ verò asserens. Quicquid gignitur, ex aliqua causa gignitur. Ex quibus sanè collegit quæcumque hoc Mundo continentur; causam efficientem habere, idque his verbis. Quæ sensus mouent opinione per sensum percipiuntur. Hæc verò talia esse constat, ut gignantur, & genita sint. Quidquid autem gignitur, ex aliqua causa gigni asseuerauimus. Hæc Plato: ex quibus perspicue videre est ex iisdem principijs eandem colligere conclusionem; atque a Trismegisto vix differre. quia ille duas huiusmodi positiones ad conclusionem quæque iacens, rationem latius proposuit: hic verò alteram earum tantum repetens, paulò pressius loquutus est.

Orpheum.

Quod autem Orpheum sequutus sit, ex eo suaderi possit, quoniam cum hic

hic græca Theologia princeps atque Antistes haberetur, omnes penè Græcorum scholas ex huius fontibus hausisse apud locupletissimos authores legitur. Id quod ne ipse quidem Proclus, qui tamen Timæum facit Pythagoricum, nō agnouit: quandoquidem in sua Theologia sic scriptum reliquit. *Απειρα γὰρ ἡ παρ' ἑλλήσι θεολογία, τῆς Ὀρφικῆς ὅτι μυστηριακῆς ἐργον. πρῶτος μὲν Πυθαγόρου ἦν ἡ ἀπλαστική τὰ θεῶν ὄργια διδασκόντων, ἡ δὲ τέρων δὲ Πλάτωνος κατεδέξαμενο τὰ παντὴ ἢ θεῶν ὄργια μίαν ἐκ τῆς Πυθαγορείων ἢ τῆς Ὀρφικῶν ἡραμενῶν.* Vniuersa enim Græcorum Theologia est fœtus Orphica mystagogia. primò enim Pythagoras ab Aglaophemo Orphica Deorū orgia edoctus est: deinde Plato horum omnium scientiam ex Pythagoricis Orphicisque monumentis excepit. Hæc Proclus, qui; ne quis interim nobis obijciat Theologica istiusmodi decreta in Timæum, quippe qui physicus est, conuenire non posse, ac proinde Platonem non ita in Timæo sed alijs in locis Orpheum secutum esse, subijcit statim. *Εν Τιμαίῳ γὰρ θεῶν ἡσυχία σιδηρῶν θεῶν, ἢ τῆς ἐν αὐτοῖς τῆς ἀναδιδακτικῆς ἐστὶν ἡσυχίας, ὅτι τῶν θεῶν ἡσυχία κατὰ φύσιν, ἢ τῶν πῦλινος αὐτοῖς ἡσυχίας. καὶ πατέρων ποιῆται τῆς θεῶν ἀσθενείας.* In Timæo namque de Dijs qui infra lunam sunt, eorundemque serie cum docere aggredere, ad Theologos con fugiebat: quos Deorum filios appellat: patresque simul veritatis efficit quæ de illis tradit. Verum auctoritates mittamus vbi vtriusque doctrina, quod volumus apertè docere potest. Etenim quæ de rerum origine, de procreatrici Vniuersitatis mente, de duplici Mundo, exemplari scilicet (quem vocant) & aspectabili, de confusa illa fluctuantique mole, ac de Necessitate apud Platonem legimus; Orpheum multò antea decantauerat. Atque (ut in præsentia taceam, de Vniuersitatis origine, quam antiquissimus hic Theologus ac vates non modò constanter asseueravit ac cecinit, sed vetustissimorum omnium Græciæ Theologorum ac Poëtarum qui rem hanc attigerunt vsquam, Corypheus fuit ac princeps) de procreatrici quidem Mente constat: nam Verbum quod ad Mundi molitionem retulit Orpheus, nihil sanè est aliud nisi edificatrix illa mens, quam Plato Vniuersitati præfecit. Quamobrem, cum Vniuersi constitutionem sine vllò discrimine tum Verbo tum Menti tribuisset Mercurius: ac Verbi Mentisque nomine promiscuè vsus esset; nihil hac in re Orpheum ac Platonem differre inuenias, nisi quia hic Mentis, ille Verbi nomen plus adamasit. Atque ob id Orpheus Mundi procreationi præfecit Verbum: omnia ab eo voluit derivare: hoc etiam tum ἡσυχίῳ τυπωτῶν, Mundi scilicet fabricum, tum ἀποτελλῶν, seipso perfectum esse dixit: atque ab ipso etiam ἀπὸ τῶν τελεῶν, omnia perfici commemorauit. Plato autem διμυρῶν, τεχτωνῶν μόνον, alijsque huiusmodi nominibus νοῦν, mentem inquam appellat: quæ omnia in idem recidere satis constat. Immo verò (si Theodoro credimus) Verbi vocem non modò excepit, ac præcipuè ad Timæum eodem nomine retulit, quod & mentem familiarissimam habuerat: sed etiam mentem ipsam Verbum Dei diuinissimum definiuit. Ut hinc etiam appareat hos in edificatrice illa Mente statuenda inter se conuenire. Aspectabilis verò Mundus, eiusdemque incorporeum exemplum Orpheo etiam fuit familiarissimum: nam cum duplicem rerum Vniuersitatem fecisset: alteram (diuiniorē scilicet) in-

pl. 1. c. 3.

† l. de mat. & mun.

verdum in opificis Iouis aula, nonnunquam in eiusdem ventre, interdumque etiam in pectore extitisse: alteram ex ipsiusmet opificis pectore prodijisse docuit. Quapropter cum pronunciaisset in opificis Iouis ventre atque aula terram, fluuios, tartara, atque omnia denique latitasse; hac deinde ex eius pectore in hanc lucem fuisse edita, his carminibus cecinit.

Πάντα τὰ δὲ κρύβας αὐδῆς φάος ἐς πολυγῆδες,
Μέλλει δὲ κρυφῆς ἀεθέρειν πολυδέσκαλο πέζων. *idesť*
Quæ prius omnigena ingenti sub pectore claudens
Seruabat, mirum, latas eduxit ad auras.

Quamobrem tum mundani illius exempli, tum aspectabilis Mundi dogma, Orphei etiam fuisse non est cur dubitemus. Molem verò illam indigestam atque informem, necessitatēque etiam decantauit Orpheus. Nam quid aliud sibi vult Chaos illud, ex quo Mens (vt idē ait) cum prius omnia confusa essent, & indigesta, Vniuersum molita est, nisi vastā illā confusāque molē, quā a Mente ad ordinē reductam fuisse affirmavit Plato? Quid præterea Necessitas illa, quā Orpheus in antiquissimo Chaos tradit extitisse, nisi Necessitatē illā, quā Platonis Timæus Mundi exordio interfuisse, atque Mentis sapientiæ obtēperasse scribit? Hæc Orpheū sequutus Plato. Vt interim alia multa præterea, quæ cū subtiliore animaduersione egeat, ac iam quod volumus, ex superioribus constet satis, ad commentariorum progressum reijcienda sunt. Quanquam illud adhuc addi posse videtur, quod per se satis apertum est, nimirū Platonem, quippe qui Mentem voluit tum sapientiā insignitam, tum bonitate ductam, ad Mundi molitionem descendisse, Orphicum illud prorsus expressisse, quo sapientiā Amorēque primū opificem fecit cum diceret.

Καὶ μῆτις πρώτης ἡρώτων, ἡ ἔρωτος πολυτέρπης.

hoc est. Prima fuit genitrix Sapientia, dulcis Amorque.

Hesiodum. Sed & Hesiodo additum fuisse Platonem, ex eo primū colligitur, quòd dum in sermonem de Dæmonibus incidere solet, cum passim Hesiodi testimonijs vtitur, quemadmodum in Cratylo atque alibi videre est: tum præcipuè in Timæo Dæmonum ortum ac propagationem ex illius Theogonia desumit. Deinde ex eo etiam ostenditur, quòd ab Hesiodo in eādē Theogonia de Terræ, Cæli, astrorum, totiusque Mundi origine ac molitione, de Chaos, de conditore Deo, deque huiusmodi alijs, quæ apud Orpheum paulò ante obseruauimus, disputatur. Ex quibus Platonem multa ad suum Timæum ex Hesiodo, quemadmodum ex Orpheo, retulisse faciliè deprehendas. Quod verò Heraclitum quoque sic interdum sequutus, suadere possunt

Heraclitum. multa: atque illud imprimis quod Heracliteum illud dogma, in quo res corporeæ semper fluere, ac verè nunquam esse, immo continuo interire dicuntur, a Platone magna ex parte exceptum esse, & (vt in Physiologia patet quam latissime) passim fuisse illustratum cum sæpè ex Aristotele, tum ex Platone ipso in Cratylo, Timæo, atque alijs locis deprehenditur. Etenim hac ipsa de causa Heraclitus horum scientiam esse negabat: ac tum sensum, tum intelligentiā in his decipi, nihilque veri vnquam intelligere as-

† l. r. met. 6.
5. & al.

in ma

firmabat: ac denique ex hoc principio alia multa statuebat, quæ apud Platonem illustrata esse perspicimus. Vt quamuis† Carpentarij sententiā in prægressu de Ideis in Alcin, sententiā non improbem, qui obseruauit Platonem in Theæteto atque in Cratylo non omnino assentiri Heracliti opinionibus; Laërtio tamen, qui in Platonis vita hunc Socraticas, Heracliteas, ac Pythagoricas rationes permiscuisse tradit, atque in his quæ sensibus subiiciuntur, Heracliti partes tueri, libenter assentiar: si tamen fateatur aliorum etiam multorum decreta quædam amplexum esse: sicque interdum eiusdem Heracliti partes tueri, vt eam planè rationem sectetur quam nos tradidimus ab initio. Sed de hoc pluribus alibi non vno in loco. De Zoroastro autem & Magis præter Psellum Plethon Platonicus testis est in ijs quæ tum ad Bessariorem, tum aduersus Scholarium scribit. Monet enim hic author Platonem priuata Philosophia, quam ipse inuenerit, haud esse philosophatum: sed Zoroastris sapientiā esse sequutum, quæ per Pythagoreos ad ipsum peruenit. Pythagoramque a Magis, qui a Zoroastro descenderunt, eā omnia in Asia didicisse. Quæ omnia ea sanè ratione confirmat, quòd eloquia quæ a Zoroastro profecta sunt, mirificè consentiant cum Platonis decretis. Atque huiusmodi quidem consensum vel ex ijs agnoscere possumus, quæ vtrique de effectrice mente, de Dæmonibus, ac præcipuè de Bono, quod supra mentem statuunt, tradidere. Verum & de his, & de alijs quibusdam quæ Laërtius in hanc sententiā in Platonis vita statuere videtur, in progressu opportunijs. Iam enim ex ijs quæ hactenus collegimus atque obseruauimus, satis constare potest quibus fontibus Timæi campum irrigauerit Plato: quibusue quasi Philosophiæ patribus in Vniuersitatis molitione ac natura declaranda vsus fuerit.

Zoroastrum & Magos.

Neque verò mirum videri debet in vna eadēque Philosophiæ parte explananda tot Philosophorum ac sectarum decreta permiscere potuisse. Nam ij ferè omnes eandem doctrinam veluti per manus traditam coluerunt. Cum enim celeberrimi illius Magorum principis Zoroastri sapientiā tota Asia vagaretur: atque inde etiam fluxisset ad Græcos: cumque Trismegistus etiā sapientiæ gloria non modò Aegyptijs, sed cunctis propè gentibus antecelleret quæ per idem tempus florissent: obidque etiam & sapientiæ Deus haberetur: & Termaximi nomen esset consequutus: (etenim, si Steucho credimus, non ob id dictus est Termaximus, quòd maximus tum Philosophus, tum Rex, tum Sacerdos extiterit, vt multi venditant: sed quoniam perfectum aliquid, atque omnibus numeris absolutū sic appellaretur a Græcis. Ita enī Homerus perfectè beatos θεῶν μάρεσσι, valde impiū θεῶν γὰρ ἐχτοὶ dixit: vt Mercurius ob inauditum ingenium ac scientiam Termaximi nomen inuenit) factum est vt ante Platonem Græcis Philosophis ac Poëtis nihil esset antiquius, quàm Zoroastri Trismegistiquæ decreta mysteriāque perdiscere, atque ad lucubrations suas referre. id quod in rebus diuinis maxime ac naturalibus accidit: ex quibus ij multa (vt refert Iamblichus) tradiderunt literis: multa etiam (vt præter Iamblichum Proclus aliique testantur) in columnas atque huiusmodi monumenta retulerant.

Vnde factum sit vt tot authorum ac sectarum decretum in vna eadēque Philosophiæ parte coniungerentur.

Vt

Ut propterea etiam varia gentes, Graecique in primis, cum in Asiam aliquando, tum praecipue in Aegyptum tanquam ad sapientiae mercaturam confluerint. Quare praeter Eudoxum, Cadmum, Solonem, Thaletem, de quibus Strabo, Orpheus etiam (quod ipsemet in Argonautica testatur) ad Aegyptios peregrinatus est. Pythagoras quoque (ut ex M. Tullio, Plutarcho atque alijs est animaduertere) in Aegypto fuit multis annis, seque, ut ferunt; Hebraeorum more circumcidit. Plato etiam sapientiae studio ad Aegyptios concessit, atque alij denique multi, quemadmodum Diodorus & Iamblichus inter ceteros testantur, illinc Philosophiae merces in Graeciam comportarunt. Atque hanc ob causam, si ea diligenter conferas, quae adhuc ex Trismegisto, Orpheo, atque alijs omnibus habemus, quibus Platonem ipsum adiectum fecimus; eadem instituta atque decreta posteris per manus quasi tradita ac consignata reperies. Quamobrem ut huiusmodi consensus ex aliquibus quae ad Timaeum pertinent agnoscamus, cum Trismegistus constantem suae gentis sententiam sequutus, Vniuersitatis originem suis libris promulgasset: atque ad illius molitionem, Mentem, quam Verbum etiam saepe appellat, retulisset (quemadmodum in Parmandro cernitur, ubi hanc Vniuersitatem a diuina mente prodijisse ostendit, ac de eiusdem origine & ratione disputat) cumque hoc ipsum iam antea Zoroaster fecisset, quemadmodum ex ijs sine oraculis, quae vocant, sine logijs intelligitur quae apud veteres disseminata, a Francisco Patritio post alios quosdam diligenti sane conquisitione ac studio collecta sunt; ecce tibi Caldæi reliqui & Magi, denique Aegyptij ac Graeci Theologi, poetae que prope omnes apud ethnicos aperte Mundi originem suis oraculis praedicauerunt: ac Mente in eius aedificatione vsi sunt: id quod percipi ex multis potest, sed inde in primis ubi & Pater (sic enim in dijs Zoroastri & Magorum apud Psellum & alios legitur) ἢ δευτέρῳ secundum inquam menti, omnia tradidit: & πατρικῶς νοῦς σύμβολα ἐπιείσοι τῆς ψυχῆς. Paterna mens signa inferuit animis. Orpheus autem tum Oceani, Terrae, & ipsius denique Vniuersitatis ortum cecinit, omnia ex Iouis pectore ac ventre prodijisse statuens, (quemadmodum paulo ante ostensum est) tum Verbum illud quod a Mercurio pro Mente sine discrimine usurpatur, ad huiusmodi molitionem eodem nomine retulit: atque ut Iustinus Martir de eo loquitur, ἔγνω ὅτι διὰ τὸ λῶρον τῶ θεῶ πάντα ἐξήυε το φύσις. Diuinum verbum omnia nouit condidisse. Anaxagoras etiam Mundo & originem dedit, & procreatricem Mentem praefecit. Quanquam enim videtur hac mente Chaos fecisse antiquius, (quod ei Aristoteles, † & iniuria fortasse, tribuit) immo eadem saepe etiam abusus esse; quemadmodum de eo in Phaedone pronunciauit Plato; hanc tamen in Mundi molitione, tanquam rerum omnium causam introduxisse constat. Quare aserebat (idque vel Aristotele ipso teste) τὰ πάντων ἡρεμοῦ ποῦ κίνησιν ἐμποῖσσαι τὸν νοῦν, καὶ διακρίνει. Vniuersis rebus quiescentibus, motum intulisse mentem: & res diuisisse: fuisse que (ut Plato refert in Phaedone) διακόσμων τε καὶ πᾶσι ἀίπει. Exornatricem & causam omnium. Quo etiam nomine ab eodem Anaxagora ἦς ἀποκρίτης, βασιλῆς ἔραρος καὶ γῆς & denique πάντων αἰπος ἢ ἡμετέρας inquam

Ratio haec nus allata pro consensu proposito, confirmatur varijs Timæi de cretis collationis cum Mercurij aliorumque authorum qui paulo ante recitabantur, dogmatibus.

† Ar. lib. 1. p. 73.

inquam Dominatrix ac princeps, Regina caeli & terrae, ac prima rerum effectarum causa appellatur. Atque eodem ferè pacto hac in re (si Plutarcho credimus) philosophatus est Thales: cum eam ipsam Mentem, quam Anaxagoras constituisse omnia statuerat atque exornasse; & νοῦν τῆς κόσμου & θεῶν Mundi inquam Mentem & Deum appellans, Mundi constitutioni praefecisse videatur. Pro Pythagora autem & Pythagoreis vnus Locrus in praesentia satis esse poterit: apud quem Vniuersitatis ortum ac molitricis mentis dogma non minùs celebre est atque illustre, quàm apud Platonem. Ut cum Plato procreatricem mentem illam non modò ex Anaxagora (ut in Cratyllo legitur) introduxerit: sed modò ex sapientibus omnibus, modò ex ijs, qui antecesserant (ut cernitur in Philebo) eam promulgarit, satis indicarit se Pythagoram, Hesiodum, ac ceteros quos commemorauimus, sequutum esse. Sed & eiusdem procreatricis Mentis quibus eam celebrarunt appellationes, doctrina consensus ac successionem declarant. Siquidem ἦς a Mercurio πάντων πατήρ, ἀπλαγῆς ἀπαθῆς, αὐτὸς πάντων ἔσθς, omnium pater, errore carens, perturbationis ex pers, seipsa permanens dicitur. Ab Anaxagora, ex Aristotele ἀμύνης καὶ ἀπαθῆς, ex Platone ἐδὲν μεμιμῆνος ἀποκρίτης πάντων αἰπος, διακόσμις: sine cōplexu, affectione carens, nulli rei admixta, imperatrix, omnium causa, ornatus, appellatur. Ab Orpheo dicitur τῶ πάντων ἀποκρίτης, θεῶς, λόγος, formatrix per se perfecta, diuinum verbum: a Platone in Philebo cum Anaxagora vocatur βασιλῆς ἔραρος καὶ γῆς: κόσμος μὲν, σωτήρ τῶ πάντων: in Timaeo κόσμου ποιητής, δημιουργός, πατήρ. hoc est Regina rerum omnium, ornans, componens Vniuersitatem; effectrix, opifex ac parens Mundi: quae omnia in idem p orsus recidere nihil est cur dubitemus. Graecorum Chaos etiam idem ferè omnes tanto consensu amplexi sunt, ut dubitari non possit, quin veterum hac de re opinio quasi permanens a posteris recepta fuerit. Etenim indigesta illa moles, quam Plato a Mente in Mundi molitione ad ordinem redactam fuisse docuit: quamque ostendimus nihil aliud esse, nisi informe Orphei Chaos; non modò ab his fuerat promulgata: verum etiam ab Hesiodo, a Trismegisto, a Pythagoreis, ac denique a sexcentis ferè Ethnicorum Poëtis, tum Theologis usurpata. Quamobrem Hesiodus, cum rerum procreationem texeret, & Chaos meminisset: & illud πάντων ὁ ὠμισα, omnibus inquam antiquius, appellauit. Quod Trismegistus quoque humidæ naturæ nomine significauit: dum in huius visceribus (sicut Parmandri capite primo scripsit) ignem, ac cetera huiusmodi prima corpora posuit: ex eiusdemque visceribus verbo ad molitionem accedente, humidamque naturam agitante, ignem atque aërem prodijisse, ac terram aquis vndique coopertam diu remansisse tradidit. Immo verò capite tertio & Abyssis & Chaos, in quibus tenebrae ac confusa elementa essent, apertam mentionem facit. De Pythagoreis, verò constat: nam Locrus, qui pro omnibus esse potest, cum Mundi molitionem traderet, molem illam ordine carentem, ac temere agitatum, a Deo siue a Mente in ordinem adductam fuisse pronunciauit. Denique alij etiam plurimi facile occurrent, qui ante Platonem Chaos meminere. Ut dubitari non possit hac etiam in re Platonem veteres illos sequutum esse. Rerum quoque distributio, qua

qua sempiterna, sola intelligentia percipi, nunquam gigni, atque eodem modo se semper habere: quae verò sub sensum cadunt, sola opinione attingi, semper fluere, ac nunquam esse, tam saepe in Timæo affirmat Plato; Mercurij, Pythagorae, atque Heracliti fuit. Atque ut de Heraclito taceam, quem tum ex Platone in Cratyllo, tum ex Aristotele octavo Physicae auditionis libro, rebus inferioribus atque corporeis perennem illam permutationem tribuisse constat; Mercurius, cum alibi saepe, tum praesertim in sermone quintodecimo disertissimis verbis ea distinctione est usus, dum de Vniuersitatis principijs disputaret: ac Mundum ostenderet ab effectrice causa derivasse. Quod Pythagorici etiam fecerunt: nam ut omittam Pythagoricum Numenium, Eusebio teste, hanc distinctionem quam habuit familiarissimam, ex veterum monumentis excepisse, eademque Epicarmum (ut docet Laërtius) usum esse frequenter, & cum Platone communicasse; Locrus res ad exemplum effectas, aspectabiles scilicet ac sensibus expositas, semper gigni, perenniter fluere ac permutari, nunquam verè esse, ac sola denique opinione attingi, passim affirmat: contra verò exemplaria extare semper, immobilia permanere, sola intelligentia percipi, eiusdemque esse naturæ. Dogma etiam de Demonibus a Trismegisto ac Magis apud quos est celeberrimum, ad Orpheum, Hesiodum, Pherecidem, Empedoclem, aliosque tum Poetas tum Philosophos esse derivatum, atque a Platone cum alibi saepe, tum praecipue in Timæo ex horum opinione retentum (quanquam quo nomine atque assensu explicabimus suo loco) nemo vel mediocriter in antiquorum monumentis versatus, poterit dubitare. Quid quod Timæi Metempsychosis non modò Pythagoræ ac Pythagoreis fuit familiaris; sed etiam a multis cum Poëtis tum Philosophis usurpata, qui ante Platonem longo temporis intervallo floruerunt? Quamobrem ut Trismegistum praeseream, in cuius Pæmandro aperte ac fuse eam vulgari ostendimus, Ionius poeta, Locro ipso Pythagorico teste, eam cecinerat ante Pythagoram. Epicarmus etiam verbis illis quae apud Clementem Alexandrinum leguntur *ἡ ψυχή ἀσεβῶν ἀναστρέφεται ἐν τῆ γαίᾳ περὶ τὰ ἀλγίστα φωνῶσι, ἕως ἄρα γαίης ἀφ' ἧ τρεῖς κελῶς*. Animæ impiorum sub cælo in terra volant, doloribus crudelibus cruciatibusque inevitabilibus pessimè, Pythagoricam illam methempsychosim aliqua ex parte usus est expressisse. Immo verò (quod nos ex Herodoto atque alijs suo loco ostendemus) omnino ab Aegyptijs, quemadmodum errores alij plures, profecta est: ut iure quidem Chrysostomus affirmet eam Platonis (quocumque tandem consilio eam usurpasset) non fuisse inuentum. Id ipsum de Ideis, deque alijs multis ostendi posset. De quibus omnibus ne longius quam institueram, praesens excurret oratio, infra in Timæi commentarijs opportunijs.

† Numen. lib. 2. de bono: sic Eusebio lib. 11. de praep. c. 6.

† hom. 4. in cap. 2. Act. Apost. ante finem.

Ex lectione ipsa Platoni haud fuisse perspecta Moysis oracula, suadetur multorum auctoritate.

Verum quid de Mose? An Platonem & sacra huius volumina perlegisse, & decreta aliqua ex istis ad Timæum retulisse dicemus? Equidem cum Moysis Genesim cum Platonis Timæo contulerim diligenter, animaduerti sanè illos cum in aliquibus facile inter se conuenire, tum in multis etiam quam longissime discrepare. Ita ut consensum agnoscam quidem in aliquibus: at Platonis decreta ex Moysis sacrarijs prodijisse affirmare non ausim. Immo

(ut

ingenuè fatear) nihil unquam inueni apud Platonem, quod deprehendere poterim ex vna Moysis historia fuisse expressum: in multa verò incidi, ob qua existimem eam legisse nunquam: ut propterea ijs qui asserunt Moysis libros Platoni fuisse familiares (de libris verò loquor: nam ut eorundem decreta aliqua, aliunde quam ex ipsorum librorum lectione perceperit, accidere potuit facile, ut dicam paulò post) assentiri nullo modo possim. Atque hoc ipsum Laetantio (ut ab ipso incipiam) omnino probari animaduerto: qui non modò Platonem accessisse negat ad Iudæos: verum etiam diuino consilio factum esse affirmat, ut ijs qui tot sapientes adijissent sapientiae causa, ad ipsos Iudæos non accesserint, nimirum quod alienigenis Dei veri iustitiam ac religionem nondum fas esset cognoscere, sed ultimo tempore a Christo illis esset reuelanda. Sed & in eadem opinione fuit Theodoretus Episcopus Cyrensis: qui cum moneret clariore Philosophos ac Socratem in primis & Platonem Deum effecisse Mundum ex materia subiecta. Atque ijs, subijciebat, fortasse aliqua venia dari potest: cum nec quid dicant Prophetæ audierint: nec diuinos Apostolos doctores habuerint: solis autem rationibus eorum quae sunt cognitionem permiserint. Neque ab hac sententia discessit B. Chrysostomus, qui tamen alicubi animaduertisset non deesse qui crederent Platonem Mosaycis fuisse eruditum, immo uerò & Gracos Philosophos Aegyptijs praceptoribus usus esse constanter affirmet, attamen nullo modo concedit Platonem Moysis, Prophetarumque decreta secutum esse, sed eos Aegyptios praepceptores habuisse vult, a quibus Graeci multorum animantium imagines ac cultum retulissent: atque hac de causa his praceptoribus gloriari vult egregium Academicorum principem: ac Socratem inducere qui Aegyptiorum superstitionibus imbutus, per Canem Aegyptiorum Deum iuraret, atque Aesculapio gallum sacrificaret. Atque hanc ipsam sententiam Carpentario non mediocriter doctrina viro placuisse conijcio, qui cum obseruasset Platonem de Dei verbo verba facere, assererat hoc illum atque alia multa ex Mercurio potius quam ex Moysè translulisse. Idque etiam (ut Nice tam interim illustris eruditionis auctorem, ac Franciscum Syluestrum Ferrariensem ac Dominicum Sotum Segobiensem Theologos grauissimos committam, quibus hanc opinionem persuasam esse, ex eorundem scriptis non obscure animaduertes) Steuchum tuum meum sensisse arbitror: qui ex Mercurij potius quam Moysis, aut Prophetarum fontibus hausisse affirmat. Quin etiã cum de Moysè loqueretur, qui a Deo, caelum, terram, aliaque dixerat procreata. Quam (inquit) hæc Theologia probata fuisset Platoni atque Aristoteli: si uiderentur potuissent? Immo verò in hanc ipsam sententiã tandem disertissimis verbis discessit. Tradidit enim illum, cum ex multorum decretis atque consensu, tum praecipue ex Trismegisti voluminibus Mundi molitionem agnouisse, e quibus etiam alia plurima translulisset. Neque fortasse ab hac sententia abhorruit Numenius (quanquam nihil certi de hoc statu) dum Platonem Atticum Moysen appellat. Etenim cum inter tot Philosophos, qui de Mundo egerant, aliqui casu ortum assenerassent: alij a Demonibus, siue aëreis aethereisue quibusdam Dijs fabricatum, nonnullique sempiternum esse

† 1. 4. de ver. s. 1. c. 2.

† Th. in epit. diu. d. c. 4. §.

† ho. 3. in c. 1 ep. ad Rom.

† Car. dig. 3. in Alcim.

† Fer. in phy. §. 1. in q. d. 43. d. 1. a. 1. §. 1. de per. phil. ca. 25.

† 1. 4. c. 8.

† 7. cap. 7.

M m m m

con-

contenderent, nec a Deo, aut pedere, aut gubernari faterentur; ac permul-
ta alia; quae Moysi praecipue contradicunt, protulissent; Plato quippe qui
Deum Vniuersitatem hanc non fabricasse solum atque exornasse, verum
etiam eidem summa providentia prospicere statuerat, ac multa denique
alia protulerat, quae cum Moysi longe magis quam Aristotelis, aut aliorum
Philosophorum decretis consentiunt, Atticus Moses hoc nomine potuit iu-
re optime appellari. Quin etiam, cum Numenius quemadmodum Mosem
in Platone obseruat, sic contra Platonem quoque se in Moysi agnouisse
contendat: cumque certum sit id postremum ob consensum tantum dici ab
eo potuisse, videtur satis constare Atticum Mosem ab eodem ob unum
consensum fuisse appellatum. Vt Moses hoc nomine Aegyptius Plato,
Plato autem Atticus Moses diceretur. Neque verò nobis non sauet (si quis
rem paulò attentius aestimet) Cyrillus Alexandrinus libro 1. contra Iulia-
num: etenim dum tradit Græcos ab Hebræis surripuisse multa, haud sanè
affirmare audei Platonem siue Mosis historiam legisse, siue cum Hebræis
versatum esse: sed tantum fuisse in Aegypto perinde ac Pythagoras Tha-
les, ac permulti alij. ac per hanc occasionem factum esse ut Mosaiica quæ-
dam ad eius aures pervenerint. Nam hoc nomine & Timæi locum illum
recitat, in quo Plato cum Aegypto Sacerdote loquentem facit Solonem:
& Diodori dicta quaedam refert, quibus testatur apud sapientes Aegy-
ptios Iudeum quendam, Mosem nomine, fuisse celeberrimum. Quibus He-
rodotum † addere potes, qui Pherecydem & Pythagoram ab Aegyptijs † 1.2.
animorum iransmigrationem & huiusmodi alia accepisse dicitur. Vbi sine
ulla dubitatione Aegyptiorum nomine non Hebræos, sed germanos Ae-
gyptios, hoc est idololatrias Aegypti sacerdotes ac sapientes intelligit. Quid
multa? Plato ipse usque adeò luculenter ad dogmata quaedam confirman-
da, Syrorum, Phœnicum, & Aegyptiorum mentionem † facit, rursumque se
Barbarorum nomine (ubi de doctrinarum inuentione loquitur) Aegy-
ptios, Syrosque intelligere significat, ut de hac sententia vix ac ne vix
quidem dubitare liceat.

Demonstra-
tur rati-
bus a Platone
quod ex Ti-
mæo colligi
possit, non fuisse
lecta oracu-
la proposita.

At dixerit quispiam, quæ sunt tandem illa ex quibus intelligitur Moy-
sem haud fuisse a Platone lectum? Multa quidem sunt, atque ea gra-
uia. Quorum illud primum sit, quod refert Saiticam regionem, quæ in
Aegypto est, immo Aegyptum vniuersam ab aquarum eluuiionibus tu-
tissimam fuisse semper: nec supernè ibi unquam descendisse aquam: nam
quid quæso afferrè potuit, quod magis pugnaret cum Moysi, qui perspicuè
refert, immensam penè aquarum vim è cælo decidisse, atque vniuersam
quoque terram ita obruisse, ut quindecim cubitis excelsiores montes su-
peraret? Nam si generalem illam eluuiionem Platoni cognitam affirmes,
immo, quod suspicantur quidam, eius meminisse etiam, cum Solon in Ti-
mæo de Pyrra & Deucalione, & de Mundi eluuiione tanquam de re-
bus antiquissimis loqueretur, iam quicquid sibi velit eo in loco (quanquam
nihil minus quam Noëticum diluuium significasse, aperte demonstra-
uimus † libro octauo) certum est Platonem statim subdere illi multas
alias

† 1.5. poli. in
Epin. & alij

† vid. in dig.
com. 8.

alias eluuiiones ac clades antecessisse, quod ex Moysi ita falsum est quam
quod falsissimum. Pugnare etiam ac mirificè quidem pugnare cum Moysi
ingens ille annorum numerus, quorum monumenta a Saiticæ præfecturæ
hominibus retulit asseruata. Neque enim rem adeò fabulosam aut exco-
gitasset unquam, aut etiam ab alijs excogitatam literis consignasset, si
Moysen ita aperte Mundi originem ac temporum seriem narrantem, au-
disset. Nam quod aliqui suspicantur annos illos de quibus meminit Plato
lunares fuisse, aut menstruis confectos spatijs, inde falsum esse deprehen-
ditur, quòd octo illa annorum millia, quorum memorias ab illis conserva-
tas scripsit, sexcentis circiter annis constitissent. At hoc pacto Solon;
quippe qui res longè vetustiores ex Græcorum monumentis repetebat,
pueros appellare potuisset Aegyptios, qui sexcentorum annorum antiqui-
tatibus gloriarentur: tantum abest ut Aegyptius ille Sacerdos Græcos
hoc nomine iure insimulasset, dum diceret. O Solon Solon vos Græci
pueri semper estis: nullusque inter vos reperitur senex. Et rursus. A-
pud vos quidem & alias gentes res gestæ nuper, litteris monumen-
tis traduntur. Sed certis temporum curriculis illuies immissa
cœlitus omnia populatur. Ideòque qui succedunt, & litteris & musis
orbati sunt. Quo fit ut quasi iuuenes iterum sitis & rudes, præterita-
rum rerum prorsus ignari. Nam & ea ipsa, quæ modò ex vestris hi-
storij recensebas, a puerilibus fabulis Solon parum distant. & huc
etiā pertinet quod scribit † in libris de legibus hominum generationem
uel nullam unquam initium habuisse, nec terminum habiturum: sed fuisse
omnino semper ac fore: aut si cepit, iam ab illius ortu immensam quandā
temporis longitudinem præterisse. Quid quod animos primum per astra
disseminatos facit Plato: tum uerò temporum interuallo ex istis sedibus
eos deturbat, atque ad humana hæc detrudit corpora, ac denique animum
corpore antiquior em esse pugnare: cum tamen Moyses disertè satis doceat
humanos animos a Deo primum corporibus ipsis inspiratos insertosque
fuisse; ac corpus ante animum fuisse a Deo fictum ac procreatum. Atque
huc pertinet quod indicat in Timæo, in Menexeno autem multis differit,
ac non paucis etiam confirmat in Critia: nam cum uideret uarias gentes
de antiquitatis gloria decertare, seque certatim, ut Mundi ortum assume-
bant omnes, ac tanquam exploratum certumque assumebant, contendere se
primas ortas esse, ecce tibi Plato qui pugnavit in Attica regione primum
exitisse homines, indeque in cæteras regiones propagatos esse, ita ut ibi
tantum sint aut indigenæ: alibi incolæ & peregrini. Quod quāto-
pere contradicat Moysi nemo est qui non uideat. Huc pertinet etiam quod
Plato astra facit animalia, & que diuina: Moyses ab animalium ordine aper-
tè satis (ut suo loco declarabimus) seiungit ea, tantum abest ut ullam diui-
nitatis partem impertiat illis. Plato hominē cōdit longè ante cæteras ani-
mantes, Moses post omnes. Plato suum illum Dimiurgum atque Vniuersi-
tatis opificem a procreatione molitioneue humani corporis abstinere iu-
bet: Moses Deum ipsum suis quasi manibus illum de limo terræ finxisse

M m m m 2 memo-

† 1.6. col. pen.

Vt Eusebij at
que aliorum
qui in cōtra-
ria opinione
sunt, argumē-
tis satisfiat,
huius opinio-
nis patefit o-
rigo.

memorat. Sed quoniam longum esset percensere singula, ac quae in ipsis velut
foribus Mosaica historiae obseruauimus, satis ostendunt quod volumus; super-
est, ut ad ea veniamus quibus Eusebius atque alij multi permoti, videntur cō-
trariam sententiam comprobasse. Quae in re, ut sententia istius originem ex-
remus antea, reuocanda sunt ad memoriam incense illa disputatione, quas
nascente Ecclesia aduersus Graecos pro Christiana fidei defensione habuerunt
maiores nostri. Etenim cum Ethnici ex altera parte sacrosanctis Christianorum
oraculis fidem haberent nullam: ex altera verò Homeri, Orphei, Trismegisti,
Pythagorae, Platonis, & huiusmodi aliorum decreta ac monumenta diuinis
propè laudibus extollerent, ecce tibi Iustini, Clementes, Origenes, Minutij,
Eusebij, aliique complures, qui hinc fortissimum veluti arietem ad eorum su-
perbiam expugnandam constarunt. Is vero fuit eiusmodi: nam demonstrare
conati sunt Graecos qui sibi omnium propè artium ac disciplinarum, Philoso-
phiaeque in primis inuentione arrogaret, haec ab Hebraeis trāstulisse, ac fures
potius fuisse quā inuētores. Quod argumentū grauissimè & copiosissimè tra-
ctarunt multi: ita ut illud etiā liberatoris nostri, Quo quot uenerunt ante
me, fures sunt & latrones huc uel maximè pertinere uellent. In qua sanè re
multa praecclare ac sapienter. Tametsi dū eò progrediuntur ut Platonē faciant
Mosaica historiae ac legis studiosū, id verò mihi semper suspectū fuit. Etenim
si qui uelint in Platonis libro de Vniuersitate varia decreta agnoscere, in qui-
bus cum Moysē consentit, hoc verissimum esse, & profiteor, & do-
ceo. Quod si etiam addant aliqui, se ea ratione iudicasse Platonem Moysē te-
ctione edoctum, quod multa primigenia illius ueritatis decreta quae comple-
xus est Moyses, fuerint ad Platonem transmissa: idque per eos qui uel Mosē
ipsum legerant, uel ab alijs qui illum legisent, exceperant aliqua; id etiam
libentissimè concedam: ac fortasse hoc est quod sibi aliqui uoluerunt. Quod si
ipso Moysē libros legisse uelint, ac Mosaicas sententias lectione ipsa haustas
ac delibatas in suos dialogos, maximè uerò in Timaeum, retulisse, id fateor mi-
hi omnino suspectum esse: nam praeterquam quod rationibus paulò ante alla-
tis in contrariam sententiam adducor, argumenta ipsa, quae ex Eusebio atque
alijs attulimus, partim nihil planè efficiunt, ut ostendam, partim etiam nihil
tandem euincunt, nisi quod nuper concedebam: nimirum Platonem in quibus-
dam consentire cum Moysē, ac tum a Trismegisto qui Mosē legerat, tum ab
Orphee, Pythagora, atque huiusmodi alijs, ad quorum aures Mosaica facillè
peruenerant, fuisse ad eum multa transmissa, quae antiquam illam ueri-
tatem praeserant. Sed iam propositis Eusebij aliorumque argumentis
respondeamus.

Iam satisfiat
argumentis.

Ad Eusebiū.

Ergo prima Eusebij ratio desumebatur inde, quod dum Plato afferret eo-
rum quae sunt partitionem, statueretque immortalia semper & eodem
modo esse, atque ortu carere: contra uerò mortalia semper fieri, uerò
autem esse nunquam, sed occidere, atque haec rursus sensu comprehen-
di: ea uerò ratione percipi; tum illud expresserit Moysē dicentis ex
Dei persona. Ego sum qui sum, sic dices filijs Israël. Qui est misit me
ad

ad uos. Tum illud Salomonis affirmantis. Factum est quod fuit. facien-
dum quod factum est: neque nouum quidquam sub Sole. Sed iam
ostensum est has rerum mortalium & immortalium nominationes Trisme-
gisto fuisse familiarissimas: immo hanc ipsam sententiam una cum alijs mul-
tis quae consequuntur, a Platone ex quindodecimo Pimandri sermone ad Ti-
maeum esse relata. De qua re proprio etiam loco constabit clariùs. Ne-
que maiorem vim habent ea quibus Eusebius suadere conatur Deum singu-
larem ex Moysē a Platone promulgatum esse. Nam, ut omittam Na-
duce intelligi posse Deum esse singularem; tantum abest ut Plato Deum sin-
gularem esse predicauerit, ut cum reuera (quod paulò post etiam docebimus)
vnum esse sentiret, id aperte omnino constantèrque non sit ausus efferre.
Quaquam non est negandum (id quod Eusebius deceptus) a Platone tam
Mundum illum exemplarem quem uocat, ac solo animo comprehensum;
quam aspectabilem hunc sensibusque expositum, Deum fuisse appellatum:
atque de utroque hoc Deo *μὴ εἶναι ἑνὸν*, siue unitatem, vario tamen ge-
nere & natura contentam atque definitam, ab eo predicari. Quare Eusebius
haud sentiens unitatem, quam tum de aspectabili hoc Deo, tum de exem-
plari promulgauit Plato, non eandem esse, quam Moses de summo Deo
predicauerat; ad hanc de Dei unitate consensionem probandam ea Platonis
attulit uerba. An igitur vnum caelum esse dicemus, & Deum vnum,
an multos, innumerabilesque dicere rectius erit? Vnum profectò
siquidem ad exemplum creatum est, quae sanè uerba non de summo Deo,
sed de aspectabili Mundo proferuntur. Quod autem Plato dum affirmaret
Mundum fuisse a Deo conditum, remque nefariam esse Mundum ipsum a
Dei prouidentia haud procreatum existimare, expresserit illud Moysē dicen-
tis, In principio creauit Deus caelum & terram, nec assentio; nec quo
pacto assentire possim, uideo. At Moysē (inquit Eusebius) eo maximè con-
silio, Deum pronunciauit esse Mundi authorem, quod nefarium esse duceret
arbitrari ab alio quàm a Deo diuinamque prouidentia Mundum fuisse condi-
tum. Sed neque id efficit quod ipse uult. Nam primò constat Deum à plu-
rimis tum Poëtis tum Philosophis caeli ac totius Vniuersitatis authorem
fuisse promulgatum, quos tamen ob id vnum Moysē Genesim legisse, ac de
industria sequutos esse, affirmaret nemo. Deinde dixit quidem Plato in Ti-
maeo Mundum diuina prouidentia esse constitutum: nefas praeterea esse ef-
ferre Mundi opificem in vulgus: nefas etiam eum qui est optimus, res effice-
re nisi pulcherrimas; at nefas esse existimare a Dei prouidentia Mundum
non fuisse conditum (id quod Eusebius conceptis uerbis assumit) nequa-
quam affirmant. Denique opinio de Mundi origine, quod scilicet a Deo pro-
diisset, Moysē tempore fuerat a Maioribus quasi per manus tradita: cum
Noë ad Abrahamum usque eumque iam sexagenarium fuisset superstes.
Quare Deum esse totius Vniuersitatis opificem, ita Hebraeis erat persuasum,
ut mera expositione potius id illis proponendum esset, quod uerè fecit Moy-
ses; quàm ut oppositam sententiam tanquam nefariam, hoc quod Eusebius
is

in Mose obseruauit, artificio, oporteret detestari. Quamobrem licet Timæus dixisset nefas esse existimare Mundum a Deo minimè conditum; cur tamen eum hac in re Moysi additum faceret non habuit. Dum autem contendit Euebius Platonem dicentem a Mente Solem, Lunam, & errantes stellas propter temporis ortum esse condita, atque in circulis collocata, Mosaicū illud expressisse, Et dixit Deus fiant luminaria in firmamento cœli & stellæ, profectò neque hæc ratio, si rem accuratè perpendamus; est usque adeò verisimilis. Siquidem natura apud omnes gentes est comparatum, ut ex Solis, Lunæque motibus variæ temporis partes notentur: atque ad earum similitudinem ac normam cætera temporis mensuræ a nobis conformentur. Quamobrem natura ipsa consequitur, ut qui Deum cœli, syderum, ac totius Vniuersitatis parentem fecerit, Solem ac Lunam eo potissimum consilio fateatur esse constituta, ut temporis rationem habeamus. Et propterea apud Aratum vetustissimum Poëtam hoc ipsum legimus decantatum his versibus.

Ille quidem cœlo defixit signa superno,
Partitis astris, stellisque prouidit in annum,
Quæ tempestates homines & signa docerent,
Ut fixa in terris essent certo ordine cuncta.

non igitur Platonem ex Moysè id usurpasse potius quàm a Natura, commo-
niquè etiam consensu atque usu didicisse, & hausisse existimandum est.
Ac præsertim quòd ibi Plato multa tum de tempore, tum de Sole ac Luna
est persequutus, quæ Moyses omnino prætermisit. Adde hoc ipsum a Trismegisto,
Orpheo, aliisque multis ante Platonem fuisse traditum: ut propterea
longè probabilius sit ex istorum potius, quibus veluti magistris usus est, monu-
mentis, quàm ipsa Moysis lectione hoc percepisse. Sed & dum asserit Plato,
Si bonus est Mundus, & Creator bonus: rursusque. Si mundus opti-
mus, ille optima causarum, non video cur Eusebius id totum ex Moysis
historia produisse velit, dum hic tum pro singularum rerum creatione earum
bonitatem proposuit: tum de omnibus tandem verba faciens, eas valde bo-
nas fuisse subiicit. Nam illud primò certum est Platonem in hoc bonitatis
dogmate exponendo per Moysis vestigia haud esse progressum: Moyses enim
mera expositione rerum promulgauit bonitatē. Plato autē tū ex simulachri tū
ex opificis probitate exemplarē causam cōprobauit: ac statim finē, quem bo-
num ipsum esse voluit, explicauit & statuit. Deinde quis egregiè de Mun-
di origine philosophari poterit, qui sibi aut opificis, aut rerum bonitatem,
quasi obuiam prodeuntem aliqua ratione non obseruet & amplectatur? Cer-
tè apud Theologos nostros satis constat Natura duce cognosci Deum tum
probitate excellere, tum in Vniuersitatis procreatione bonum pro fine sibi
proposuisse. Atque hac de causa hæc inter ea collocat, quæ Magistra ac du-
ce Natura siue humani ingenij lumine dignoscuntur. Ut propterea illos qui
Platonem ideo suspiciunt, quòd cum causam inquireret, ob quam Deus mali-
tus sit Vniuersum, tandem docuerit fuisse bonitatem, hac in parte nihil ma-
gnam attulisse putem. Quod verò uterque Dei vocem ad Vniuersitatis mo-
litionem

vide Theod.
in l. de mat.
& Mundo;

litionem retulerit, haud sanè ostendit Platonem Moysis Genesim hac in re
sibi imitandam proposuisse: nam in iisdem tum vocis diuinæ usus, tum in
loquendo consilium, tum denique eorum, quæ subsequuntur sunt, varietas, Eu-
sebij rationi refragatur. Moyses enim in singulis rebus condendis tam cœ-
lestibus quàm inferioribus, Deum loquutum fuisse testatur. Plato autem se-
mel tantum: cum scilicet ad res terrenas atque caducas constituendas pro-
grediendum foret. Moyses cum Deum loquutum esse narraret, res simul pro-
creasse atque formasse docuit. Plato tunc planè Deum loquentem fecit, cum
& ipse ab instituta creatione vacare decreuisset, et alijs quibusdam siue cau-
sis siue ministris cætera coagmentandi munus imponere. Ita ut dissensionem
potius quàm consensum hoc in loco obseruare possis. Adde Poëtas multos,
Homerumque in primis, Dei consilia ac decreta cum exprimerent, hunc sepe
loquentem introduxisse. Quare Plato cum ad disciplinas tradendas dialogo
vteretur, quod descriptionis genus ob imitationem Poëticum redolet quasi mo-
rem, Poëtas potius imitatus videtur. Atque ex his Theodoro etiam facile
est respondere. Nam dum Platonem Moysi sæpe consentientem facit, ac
præ cæteris Philosophis quaedam veritatis lumina atque initia ex Moysè
vult excepisse; hoc non improbamus; dummodo alia quavis ratione id factū
existimet, quàm quòd Moysen ipsum legerit, aut ex sacris planè fonti-
bus hauserit. Quod si Eusebij argumentis, quem veluti testem producit, no-
stram opinionem conetur euertere; nos qui Eusebio respondimus, Theodoro
etiam satisfacimus. Iam verò ad Clementem deuenio; qui dum per mon-
tis fastigia ad quæ ascenderat Moyses, intelligit contemplationem earum re-
rum quæ sola intelligentia percipiuntur: per caliginem autem in qua vidit
Deum diuinam naturam, quæ ab homine neque percipi possit, neque efferi;
equidem id acutè ab eo excogitatum non negarim: at quam verè, non satis
video. Quis enim credat abstrusam hanc, quæ hic latere sententiam voluit,
& Platoni fuisse exploratam, & ab eodem verbis illis expressam, quibus
affirmauit Mundi opificem inueniri difficiliter, efferi autem nullo modo pos-
se? Nam ut omittam & ipsam hominis intelligentiam satis per se ipsam
experiri quanta quasi caligine Dei natura sit interclusa: & apud Mercurium,
Orpheum, atque (ut vno verbo dicam) apud omnes sapientes illustriorem
fuisse eam sententiam, qua Deum ob naturæ excellentiam animo compre-
hendi posse negarent, quàm ut Platoni ex Caligine illa intelligenda foret;
Ego sanè libentiùs in hoc Platonis loco explicando † Iustino ac † Theodo-
reto, (ut interim omittam quæ ex † Nazianzeno atque alijs in Clementis
opinionem afferri possent) assentior. Nam licet Plato intelligeret cogita-
tione Deum omnino comprehendere non posse, quoad tamen assequi poterat,
longè aliter opinabatur, quàm Atheniensium religio profiteretur, quemad-
modum cum alibi, tum Epistola quadam ad Dionysium significauit, ubi sè
quid serò scriberet, Deum affirmabat a se præfigi epistolæ: si quid populari-
ter, Deos. τῶν μὲν γὰρ ἀεὶ ἀλλὰ ἐμσοῦνς δεδὲ ἀρχῆ, θεοὶ δὲ τῶν ἡμεῶν. Nam
cum Socratem, quippe qui diceretur vnius Dei cultum introducere voluisse,
aut aliter de Dijs sensisse quàm Athenienses præciperent, veneno inter-
emissent.

Ad Theodo-
retum.

Ad Clemen-
tem.

† Iust. or. hor.
ad gen.
† The. lib.
de princ.
† Naz. or. 2.
de Theol. ad
init.

vid. quæ su-
sius scripsi-
mus in hæc
sententiā l. 3

emissent; Plato cum & ipse summum Deum singularem esse crederet, ac longè aliter sibi de eo persuaderet, quàm patria religione decerneretur; Socratis exemplo permotus, Areopagitasque veritus, quid de Deo sentiret haud facile proferre audebat: & idcirco cum Deum Mundi authorem atque parentem fecisset: iamque illud superesset, ut quenam huius summi authoris natura esset, exponeret, affirmavit nec posse illum sine difficultate inueniri, nec in vulgus vllò modo efferi. Et idcirco etiam epistola secunda nò nisi per anigmata de Deo sibi scribendum monebat. Ut si me audias, nequaquam sit verisimile Platonem montis illius fastigia intuentem, aut etiam caliginem illam spectantem apud Mosem, his veluti anigmatibus res quæ solo animo percipiuntur, diuinamque naturam significari voluisse. In his verò quibus demonstrare conatur Clemens, Platonem Ideas ex Moysse desumpsisse, equidem illi assentiri non possum. Etenim primò si (quod ipse † Clemens alicubi testatur) scriptum reliquit Pythagoreus Eurytus, Deum ad sui ipsius exemplum condidisse hominem, profectò fatendum est, Platonem etiam, si quid tale aut in Timæo, aut alibi scripserit, Pythagoreos potius, ex quibus tot ac tanta desumpsit, sequutum esse. Deinde dum Plato excelsam terram apud Mosem Abrahamo legit ostensam, ac die tertia eundem Abrahamum eminens inspexisse locum; quis terram quandam Idealem potius intelligat, quàm veram regionem, ac locum in montis vertice situm, quemadmodum exposita littera sententia persuadet? cum præsertim ibi altare ab Abrahamo erectum, victimam mactatam, ac multa id genus alia gesta fuisse narrentur, quæ locum aut regionem illam mysticè, ac præsertim pro Ideis ab Ethnico accipi potuisse reclamant? Denique vbinam obseruavit Clemens Moyssem de rerum creatione loquentem, lucem, Cælum, ac terram proposuisse, quæ non oculis sed solo animo cernerentur? Nam vbi locus ille, Terra erat inanis & vacua, apud septuaginta interpretes legitur ἀόρατος, hoc est inaspectabilis & inuisibilis, certum est ibi terræ desertitatem & obscuritatem, quia scilicet luce careret, designari, non autem id pronuciari tanquam solo animo cerneretur: ac iuxta eam sententiam qua Deum ac res a materia solutas, non solum Plato, verum etiam † Apostolus ipse ἀόρατες seu inaspectabiles vocat. Et ideo statim ijdem Septuaginta vbi nos de eadem terra legimus Vacua, habent ipsi ἀνεπιφανής, hoc est incomposita. Quod de terra, quæ Ideæ cuiusdam instar a materia esset seiugata, ac sola cogitatione perciperetur, non potest intelli: sed de ea solum, quæ ob tenebras aspectum effugeret. Quamobrem ut innumeras ferè Patrum auctoritates prætereā, quæ hunc Clementis expositionem euertunt: ac multa alia taceam, quæ ne locus ille hoc pacto a Platone exciperetur, impediunt, sat sit hæc omnia ex Hebraica veritate intelligere: cuius verba quantumuis in eis torquendis sis audax, nihil minus significant, quàm quod Platonem intellexisse vult Clemens. Sic itaque habent hebraicae literæ. Et terra erat חֲדָה וְרֵוָה. thohu, uauohu, quæ verba nihil aliud significant nisi terram primò conditam fuisse inornatam ac deformem, quod ideo contingebat, quia nondum erat aut ab aquis distincta, aut in montes ac planicies distribu-

† lib. 6. Stro-
mat.

† ad Tim. 1.
ad Colof. 1.
& alibi.

sa, simulque florum atque herbarum decore, plantarum varietate, cultura hominis, luce denique ipsæ carebat: quæ tamen omnia paulò post est consequuta. Et ideo non solum Chaldaicis litteris hoc ipsum expressum legimus, quæ habent: וְאֶרֶץ הָיְתָה עֲרֵבָה וְרֵקָנָה & terra erat deserta & vacua; verum etiam Symachi & aliorum qui græcè hunc ipsum locum interpretati sunt κενότητα siue ἀβύσσον, inanitatē inquam, seu ociosam atque incultam reddentes. Ut apud Septuaginta, Clementis pace, illud ἀόρατος nihil planè aliud significare possit. Dum verò ais Plato animum in terrenum tabernaculum à Deo introductum fuisse, neque id, si me audias, omnino respondet (ut existimauit Clemens) Moysi, dum animum diceret fuisse a Deo inspiratum desuper in faciem corporis, quod ex terra formauerat. Nam ut in præsentia ostendere supersedeam Platonis sententiã paulò aliter afferri; quàm apud eum legatur; immo humanos animos a iunioribus quibusdam Dijs non autè a summo opifice in terrenum tabernaculum fuisse traductos, quod Clementis rationem maximè vrget; Plato animum constitutum prius voluit: tum verò corpus. At Moses contra, prius corpus, deinde animum. Moses tum ex nulla planè materia effectum esse animum, tum eo tempore procreatum, cum simul in Adæ faciem est inspiratus, siue in tabernaculum (ut Clementis vtar verbis) est introductus. At Plato animos, & ex reliquijs animæ Mundi coagmentatos, & iam multò ante corporis constitutionem per astra disseminatos esse voluit: atque inde temporis interuallo detrusos in hæc corpora: idque tanquam ad carcerem, atque ad luendas antea factæ vitæ scelera: quod cum Moysse non consentit. Plato corpus non a summo rerum opifice Deo, sed a iunioribus illis Dijs, idque ex omnium elementorum coagmentatione voluit institutum. Moses עָפָר. haphar, ex puluere, seu quòd puluis fueris cum aqua admixtus, ex limo terræ: neque ab alio quàm ab ipsos Deo narrauit fictum & constitutum. Nam quod Hebraei quidam (falsò tamen ut alibi ostendimus) opinantur, ac Philo præsertim contendit, Deum vsum esse Angelis, in humano corpore formando, cum diceret, Faciamus, id sanè non est verisimile (quicquid existiment aliqui) hic fuisse expressum, dum iuniores illos Deos alloqueretur. Nam Plato censuit ab his iunioribus Dijs res mortales esse conditas: easque nulla summi opificis opera, quòd mortalia condere recusaret. At Moses contra tot tantarumque rerum planè mortalium procreationi neminem vnquam præter Deum adhibuit: nec ab vlla re mortali procreanda illum abstinere voluit. Denique quod rem maximè continet, cum Trimegistus ac Locrus hac planè ratione animum corpore conclusum faciant: ac caetera quæ apud Platonem hac in re obseruauit Clemens, explicatè satis exponant: immo (quod supra docuimus) Plato dum traderet hominis procreationem, integra ex illis dogmata ac sententias transtulit ad Timæum, profectò cur hac in re Clementi assentiar non habeo. Idque ipsum postremò de prima materia existimo. Nam cum Locrus quoque materiam qualitibus

N n n

exper-

tum pro caelo corporeo a Platone excipi: contra verò caelum quod Prophe-
 ta caelum caeli appellat, Ideam siue caelum iudicari, quod sola intelligentia
 percipitur, non libenter probavim. Ac primùm optasem quidem ut potius ex
 caeli nomine, quam ex firmamento aspectabile caelum statuisset apud Mo-
 sem. Ita enim hoc non potuisset in controuersiam reuocari: cum tamen contra fir-
 mamenti vox magnam dubitationem habeat. Immo ex Hebraica veritate
 que habet *רָקִיעַ* rachia, ac dilatationem (ut ita dicā) seu extensionem signi-
 ficat, vide *רָקִיעַ* tur. intelligendum spatium, quod aut inter caelū & terram
 intercedit: aut supra terram non modò aspectui, sed Soli ipsi patet, quocur-
 que etiam corpore repleatur: sic enim & aues in firmamento volare, & astra
 in eodem collocata dicuntur. Quanquam cum deinde *רָקִיעַ* seu firmamentū
 Caeli nomine appelletur a Mose, ac Plato caeli nomen non solum cœ-
 lestibus corporibus, verum etiā interdū Mundo vniuerso tribuat, cōcedamus
 in presenti a B. Iustino firmamenti nomē Platoni caelū hoc corporatū, ac sensu
 bus expositum significasse. Verum quis nisi aegrè concedat unquam caelum
 caeli, de quo Regius Vates loquitur, caeli huius corporei esse Ideam? Aut
 quis non libentiùs fateatur longè probabilius esse Platonem, si tamen eum
 locum verè legisset aliquando, accepisse hoc caelum caeli pro octauo ipsius cœ-
 li globo, quem reliquos omnes complecti atque arcere censuit? cum præser-
 tim dum caelum caeli Domino datum caneret ibi sanctissimus vates, ipse quo-
 que Plato in extrema caeli parte Deos commorari se piissimè in Phedone & a-
 libi affirmasset? Denique (ut postrema huius rationis partè respondeam)
 non dubito hominis nomine, quem de limo terræ formatum memorat Moses,
 terrenum hunc hominem atque corporeum intelligendum esse: sed illum, de
 quo priore capite mentionem fecit, Ideam quandam hominis Platoni uisam
 esse, mihi certè persuaderi non potest. De eodem enim homine corporeo Mo-
 sem utrobique loqui, atque posteriore in loco illius procreationem repetere,
 quod eiusdem statum, domicilium, peccatum, uitam, posteritatem denique ip-
 sam cæteris rebus omiſſis narrare aggrediebatur, clariùs mihi videtur, quàm
 ut ad Ideam illam commentandam Ethnico potuerit argumentum prebe-
 re. Denique quod proxima ratione contendit, ideo Platonem voluisse tem-
 pus ortum esse simul cū caelo, quoniā apud Moſem obseruaret statim postcaeli
 conditum primam diem, quæ & ipsa tempus est, fluxisse; equidem ut me pau-
 cis expediam, cum tempus ex caelo præcipue pendeat, atque ex eiusdem
 motu notetur: idque Natura ipsa cunctos doceat, quibus & cernendi & in-
 telligendi vis in est, ut ipse met. Plato satis declarat in Timæo, ac Locrus
 quoque ipse scriptum reliquerat, non faciliè auderem tam longè huius rei
 originem repetere. Postremò, quod tum de Crucis mysterio tum de Trini-
 tate una cum Athenagora obseruat, id verò (ne inutiliter repetere co-
 gamur) quam vim habeat ibi ostendemus, ubi disputabimus de Plato-
 nis Deo. Interim sat sit ea non de filio Dei proferri, sed de Mundi anima
 cuius vim atque naturam, dum toto Mundo fusam esse decernit; non
 cum Mose explicat, sed Pythagoricis numeris atque figuris constat atque
 componit.

Nunc.

† Vide ibi.
2. decadis 2.

Nunc ad B. Augustinum deuenio: cuius admirabilem pietatem, ac
 diuinum propè ingenium doctrinamque ita suspicere soleo, ut dum hic, ne-
 scio quo pacto, dissentire ab eo cogor, non possim non molestissimè ferre, quan-
 quam cum ipsemet multa se ex opinione aliorum, ac disputando etiam &
 inquirendo protulisse testetur, minus grauatè ferendum erit: idque ea præ-
 sertim de causa, quod nos quippe qui Trismegistum atque huiusmodi alios Mo-
 sis quasi interpretes fuisse Platoni, libenter concedimus: ab Augustini sen-
 tentia uix ac ne uix quidem fortasse absumus. Ergo dum refert ex Plato-
 ne Deum primò creasse seu iurxisse ignem ac terram; præterquam quod i-
 gnem a Platone caeli nomine usurpari non usque adeò verisimile alicui vide-
 ri posset, quod tamen B. Augustinus Græcum aliquem (ni fallor: nam a-
 pud † Theodoretum etiam hoc scriptum reperias) sequutus tradidit; id san-
 nè cum Platonis oeconomia atque sensu non faciliè consentit. Nam de caeli
 constitutione iam multò antea, & copiosissimè quidem disputauerat. In
 eo autem loco quem refert Augustinus, de elementorum constitutione ac po-
 sitione loquebatur. Atque ob id dicebat. Quoniam verò corporeus
 (Mundum verò intelligebat): spectabilisque & tractabilis erat futu-
 rus: ac sine igne videri nihil potest: nihilque sine solidò tangi: &
 solidum absque terra nihil: ideo in operis huius exordio Deus ignem
 primò terramque creauit. Hæc Plato. Qui protinus de constitutione ca-
 terorum quoque elementorum egit. Ita ut ignem caeli nomine hic accipe-
 re, aut caelum terra iunctum fuisse (sic enim illud *πυρὶς ἀνωταί, πνεύματι*, quod Ci-
 cero vertit composuisse, legerat Augustinus) affirmare non audeam. At ue-
 rò dum scripsit Platonem, quippe qui inter ignem ac terram aërem colloca-
 uerat, aëris nomine spiritum illum significasse, de quo Moyses dixerat, &
 Spiritus domini ferebatur super aquas, profecto hic spiritus pro spi-
 ritu sancto potius, quàm pro aëre accipiendus videtur. Quare apud Hebræos in
רוחַ הַיְהוָה hoc est in magna Genesi dicitur spiritus Messiae. Trismegi-
 stus etiā, qui eundem spiritum super aquas induxit, vocat eum
πνεύματι νοερόν, spiritum intelligentem. Denique sanctissimi viri Basilii,
 Ambrosii, atque (ut vno verbo dicam) omnes ferè Ecclesiae patres, tam La-
 tini quàm Graeci, idque ne ipso quidem Augustino dissentiente; Spiritum
 sanctum intelligi volunt. Ut propterea Ecclesia in benedictione fontis de
 eo tanquam de Spiritu sancto loquatur. Optimè enim spiritus Domini, a
 quo etiam Iob caelos dicit ornatos, Sapientia orbem terrarum repletum,
 & cui denique sanctissimus vates creationis munus tribuit, & ab ore
 domini prodire canit, idem Domini spiritus videtur de quo Moyses lo-
 quitur est. Quod si dicas, non animaduertisse Platonem ibi de spiri-
 tu sancto sermonem haberi: & ideo pro corporeo spiritu illum acce-
 pisse: quod † Hebraei multi † Tertulliano, † Theodoro, atque
 alijs quibusdam minimè dissentientibus fecerunt, neque hoc valde re-
 fert: nam primò non videtur verisimile, spiritum hunc qui domini dicere-
 tur, pro aëre a Platone usurpari potuisse. Deinde esto in aëris loco fueris:

ab. 110.

† The. in
99. super Ge-
nes.

Bas. & Am-
br. in. hunc
locum. Hier.
in 99. Heb.
Diod. Tarf.
Ruper. & a-
lij alibi Au-
gust. 11. de
ciuit. D. ca.
32.
Iob. cap. 26.
Sap. cap. 1.
Dan. ps. 103
& 32.
† Hebraei, ut
Auen. Esdra
hic, & alij.
† Terr. lib.
con. Herm.
† Theod. in
Gen.

Ad B. Augu-
stinum: quam
quā ab eius
sententia ni-
hil propè di-
scedimus, dū
saltè per Tris-
megistum
Mosaica co-
gnouisse fate-
mur.

ab illo acceptus, quid praeterea? Num asseremus hunc ob id Moyses locum fuisse a Platone expressum, quod de aëris constitutione atque ordine mentionem fecerit? minimè verò. Nam cum de Vniuersitate disputaret, necesse fuit agere de singulorum elementorum natura: atque hac de causa in aëris atque aquae sermonem non potuit non incidere, deque elementorum situ ac proportione non disputare. Huc accedit, quod Moses dixit spiritum illum agitasse, vel certè fouisse aquas (id enim Mosi significat hic vox illa מַרְחֵפֶת merachepeth, quam noster interpres vertit ferebatur) quia scilicet cum Deus Naturam tunc institueret, a quas ineffabili quadam ratione consouebat, ut naturalem illis vim atque efficacitatem tribueret ea generandi, quae mox ab illis debebant permanere. At Plato de aëre loquens, tum hunc, tum aquam inter caelum & terram mediū locum obtinuisse contendit. Ita ut Platonem longè aliò spectare constet, quàm ut voluerit Moysaicum illud exprimere. Quod autè Hebraica illa vox מַרְחֵפֶת merachepeth, fouere significet & incubare, non inde solùm constat, quod & magna Rabbinorum pars ita sentit, & vox רַחַפַּח rachaph, vnde prior formata est, significat consouere, ut ex Hebraica veritate patere omnibus potest, verùm etiam quia inter Gracos Diodorus & Basilius hanc expositionem probant qua spiritus aquas fouisse dicitur, atque Hebraeorum esse fatentur. Immo verò B. Hieronymus, qui hoc in loco vertebat, ferebatur, Septuaginta facillè sequutus, qui & ipse ἐμείλιτο interpretati sunt, tādè in quaestionibus Hebraicis in hanc Hebraeorum sententiam discessit. Quod si alteram expositionem sequaris, quae spiritus domini aquas agitasse dicitur, (sic enim praeter similia quadam scripturae loca suadet editio Chaldaica, quae habet.

וְרוּחַ דְּיְי מְנַשְׁכָּה עַל אַפֵּי מַיִם

Et spiritus Dei flabat super faciem aquarum.

Atque huc commodè referrì potest tum Septuaginta ipsorum vox, ἐμείλιτο, quasi spiritus ille non nisi agitando ferretur super aquas, tum verbum ipsum paulò ante propositum רַחַפַּח rachaph: nam cum interdum in diuinis literis significet se mouere optimè vox altera מַרְחֵפֶת significare potuit spiritum se super aquas mouisse: ac proinde eas agitasse) consimili planè ratione ostenditur longè aliò spectasse Platonem, qui aërem non agitasse aquam, sed medium locum inter aquam & ignem obtinuisse tradit.

Ad Vyclmū

At dices cum Vyclmo. Si spiritus ille Moysis (quod facillè concedis) est Spiritus sanctus; cerè de hoc mentionem fecit, ut Dei amorè ac bonitatè ostenderet. Quare Plato dum asserit Deum bonitate ductum ex rudi illa ac temerè agitata elementorum mole omnia consiituisse, Moysaicum illud expressit, Spiritus domini ferebatur super aquas. Acute quidem, sed quàm verè, iam videbimus. Nam primum Domini spiritum sic accipio pro Spiritu sancto, vel (ut Cbrystostomus facit) pro singulari quadam, ac planè diuina

diuina vi & efficacia; ut uelim Deum, quippe qui naturam instituebat, aquis, immo terra etiam, quae aquis obruta erat & admixta, impressisse naturalem vim, vnde statim ac reliquo etiam tempore animalia, ac cetera omnia gignerentur ac prestarentur, propter quae ab authore illa suo condebantur. At in ad Dei amorem ac bonitatem promulgandam id effectum statuens, iam aliò transfers sententiam: atque ea elicit quae tibi, si uelis a Moysè hoc in loco spectari, comprobanda essent. Deinde si Plato consensit cum Moysè, dum Dei bonitatem pro Mundi causa statueret, adhuc tamen ostendendum esset Platonem ex Moysè id desumpsisse. Nā (ut paulò ante Eusebio opponebam) quis est qui sentiat Deum probitate excellere, qui si Deum Mundi authorem faciat, non eadem bonitate ductū esse arbitretur ad illum molendum? Adde bonitatis dogma illustrius esse apud Locrum, Orpheum atque alios multos, quàm ut credi possit Ethnicū hominem a Moysè, & praesertim ex hoc loco illud transtulisse. Itaque potius confugere debuisset Vyclmus, si tamen optasset aliqua veritatis specie suam opinionem quasi aspergere, ad animam, quam Plato per Mundū uiuersum peruadere, eundemque coërcere dixit: aut saltem ad Mentem illam, quam Plato Mundi procreationi praesecit. Nam procreatricè hanc Platonis Mentem aliqua ratione Spiritui sancto respondere Nazianzenus inter alios tradidit: quanquam Platonem ex Moysè transtulisse illa nō affirmavit. Animam quoque Mundi (ut alibi dicam) qui eodem modo cū Spiritu sancto contulerint, non desuerunt.

† Naz. or. 5
de Theol.
† A. 2. Dec. 2.

Dum uerò hanc opinionem ea ratione confirmat Ficinus, quod Deus tū ex Moysè, tum ex Platone bonitate ductus condiderit Vniuersum; iam ex his, quibus Eusebio atque Vyclmo satisfacere contendimus, patere responso potest. Aut enim Natura duce Dei bonitatem inter Mundi causas retulit, aut ex Mercurio, Locro, atque alijs, quos sequutum esse docuimus, id totum excepit. Quod uerò tradit Ficinus, cum apud Moysè, tum apud Platonem legi Deum ab exordio Terra, Caeloque condito, aëreo spiritu aquas circumfudisse; haud sanè efficit, quod opinatur. Primum etenim (sicut luculenter paulò ante ostendimus) longè differunt spiritus ille què Moyses aquas siue agitasse, siue fouisse scribit, atque aër quem Plato medium inter ignem & aquam affirmat constitutum. Deinde quis possit Ficino asseriri, dum ait Moysè ac Platonem eodem planè ordine post caeli, terraeque molitionem ad aëris constitutionem deuenisse, cum Moyses breuissimis quidem uerbis caeli ac terrae procreatione, eiusdemque terrae statim propositis. statim de hoc spiritu meminerit: Plato autem non antea ad aëris constitutionem descenderit, quàm proluxa oratione multa ac uaria de eadem Vniuersitate disputauerit? Denique uterque Mundi tradebat ortū, utriusque igitur de caelo atque elementis tanquam de praecipuis Mundi partibus primò erat agendum. Quis igitur miretur si utrunque de aëris procreatione meminisse inuenerit, ubi uterque de caeli ac terrae constitutione egisset? Quanquam (si me audias) nequè est concedendum uerè spiritus

Ad Ficinum.

ritus.

ritus nomine potuisse ibi aërem a Moysse significari, ac proinde a Platone eodem nomine intelligi. Nam **רוּחַ** ruach, (sic enim est Hebraice, ubi spiritum vertit interpret) est quam plurimas quidem habet significaciones in diuinis literis, ac præcipue accipitur pro corporeo spiritu, propriè tamen non verum aërem significat, quique veri elementi nomen meretur, sed mixtum, atque ex exhalatione ortum: cuiusmodi est ventus. Moses enim aëris orbem, seu potius immensum hoc supra terram spatium in quem non modò aspectus ferris, sed Sol ipse permeare potest, non **רוּחַ** sed **רוּחַ קָדוֹן** rachia nominauit: & idè dixit aues volare super faciem **רוּחַ קָדוֹן** & stellas in **רוּחַ קָדוֹן** esse collocatas, nunquam verò aues dixit volare in **רוּחַ קָדוֹן**. Quamobrem si halitus & aër quem spiramus, **רוּחַ** aliquàdo appellatur in diuina scriptura, id (ni valde quidem fallor) effectum est potius, quia est instar venti, quàm quòd meri aëris aut naturam retineret: aut ratio (vt ita dicam) illi conueniret. Nam quod Rabbi David illud **רוּחַ קָדוֹן** Iobi. Coarctauit me **רוּחַ קָדוֹן** ruach uteri mei, & aliterum eiusdem **רוּחַ קָדוֹן** Iobi, & **רוּחַ קָדוֹן** non ingreditur inter eas, exponit de aère, id fecit, vel aërem pro uero sumens, vel certè deceptus est: nam præterquam quod in loca illa (ut consideranti patère satis potest) optimè quadrat, sauent etiam nobis Septuaginta interpretes, qui ubique **רוּחַ קָדוֹן** uerterunt, & B. Hieronymus qui illis haerens priore in loco spiritum, in posteriore spiraculum legit. Quare ipsemet Rabbi David (quod ipsum aperte coarguit) cum aërem ibi intelligi uellet, aërem ea uoce expressit (**רוּחַ קָדוֹן** auber enim dixit significare) quæ in diuinis literis nunquam inuenitur: sed est Rabbiorum propria. Ergo dū Moses hoc in loco dicit **רוּחַ קָדוֹן**, spiritum inquam, agitasse aquas non potuit significare aërem qui est elementum: ac proinde de Plato dum loquitur de aère, quem in elementi loco habuit, longè a Moisaica sententiæ significatione abest. Neque uerò dubium est Platonis sententiæ nullo modo aduersari cælum atque astra tandiu permansura, quando diuina placuerit uoluntati, aperte enim testatus est, ea ex sui natura esse dissolubilia: uoluntate autem diuina fore, ut perpetuò conseruentur. Verum ubinam apud Mosem id legit Ficinus, qui rem hanc apud eum perspicuam esse affirmat? Immo uerò Plato existimauit non modò cælestia corpora, uerum etiam eorum opera & effectus, cuiusmodi est motus, tempus, & huiusmodi alia, nunquam interitura: cum tamen Christiana ueritas constanter doceat si non ipsi coelo, ac certè eius conuersionibus ac tempori certos ac definitos terminos impendere. Denique dum asserit Platonem affirmasse Deum sibi adè similem fecisse hominem, ut unicum sui cultorem rerumque terrenarum dominum eum in terris collocauerit, profectò diuinissimum mysterium, nec omnino fortasse sentiens, profudit hic Ficinus. Verè enim ut alibi ostendemus, Dei imago ac similitudo, ad quam homo dicitur conditus, potissimum in dominatu atque imperio posita est, quod in cæteras corporatas creaturas accepit homo. Verè etiam

† cap. 32.
† cap. 41.

etiam Platonis Deus dum de condendo homine cum iunioribus illis Dis loqueretur, dixit hominem non solum futurum fuisse eum, qui diuino cultui deditus esset, uerum etiam qui principatum inter cætera animantia consequeretur, idque his uerbis. Atque eius quidem animalis, quod tale futurum est, ut cū immortalibus appellatione conueniat, diuinumque uocetur, principatumque teneat, & iustitiam simul ac uos ultro colat; ego uobis semen & initium tradam. Et rursus paulò post. Satis autem & quasi sparsis animis per singula singulis conuenientia temporum instrumenta fore, ut animal nasceretur, quod omnium animalium maximè esset diuino cultui deditum. Verum hæc aut ex Moysse sumpsisse Platonem, aut etiam Moysi ualde consentire (si me audias) nunquam concedes. Primum quidè quia dū ait Ficinus Platonem affirmasse Deum sibi adè similem fecisse hominem, ut eū sui cultorè, & rerum mortalium dominum fecerit, priorè huius effati partè, quæ totū Ficini argumentū sustentat, nunquam in Platone inuenies: nam scribit quidem Plato, & rerum mortalium dominum, & Dei cultorem fuisse constitutum: at has ob causas Dei similem esse, quod eum cum Moysse consentientem maximè uidebatur efficere, ne indicauit quidem. Deinde dum Plato simul cum hominis imperio eiusdem hominis cultum erga iuniores illos Deos prædicit, an hoc etiam ex Moysse fluxisse dicemus? Minimè uerò: nam ex Moysse contrarium planè didicisset, cum disertissimis uerbis **רוּחַ קָדוֹן** prohibeat Israëlitis ne Solem, Lunam, ac reliquam militiam cæli colant. Hi enim iuniores Dij, ut hoc eodem in loco ipsemet Plato explicat, Dij præsertim sunt qui cælo uoluuntur oculis nostris manifesti, astra uidelicet: quibus Aegyptiorum siue opinionem siue errorem sequutus, animus, & (quod d'eterius est) diuinitatem tribuit. Quamobrem cum Moyses Hebræis prohibuisset hunc cultum, præcipue uerò quod eos in Aegypto natos, atque in Aegyptiorum idololatriâ aliquando lapsos uiderat, Plato (nisi aliunde nobiscum coniungi possit, atque ad meliorem sententiã reuocari) a Moysse quam longissime recessit. Quid plura? Trismegistus uir quidem inter Ethnicos insignis, sed Ethnicus tamè, hæc ferè ipsa, quæ ex Platone de homine attulimus, frequenter inculcat: præsertim uerò (quod rem maximè continet) ipsum affirmat, tum ad rerum diuinarum atque adè ipsius Mundi Deique contemplationem effectum ac procreatum esse, tum ad imperandum ijs omnibus quæ continentur sub cælo. Quamobrem in hoc Platonis dicto id unum reperitur, quod cum Moysse consentiat: nempe hominem esse rerum terrenarum dominum: quod præter Mercurium, M. Tullius etiam atque alij Ethnici multè affirmarunt, qui tamen, uno fortasse Mercurio excepto, Moyssem legerunt nunquam. Quamobrem Basilius, Nyssenus alijque nonnulli sic tractant locum istum, quò homo harum rerum efficitur dominus, ut naturalibus rationibus rē totam euincant. Ut propterea mirandum sit Aristotelem (Epicurus enim ceterisque huiusmodi Philosophi non est cur nos ualde commoueat) uix quidem homini nisi rerum artificiosarum dominatum (sic enim Simplicius ac plerique alij docent) penitus adiudicasse: quando nos quodammodo eum

† Ex. c. 20.
Deu. 17. &
al.

Poem ser. 3.
& 4.

Basilius Hex.
sup. Nyss.
l. 1. phil. c. 4.

† 2. phil. c. 4.

contendit esse finem. Sed de hoc (quoniam questio est nobilis ac Timaei propria) suo loco differemus. Nunc sat sit potuisse Platonem homini rerum terrenarum dominatum concedere, nec tamen ex Mosaicis libris id surpassasse.

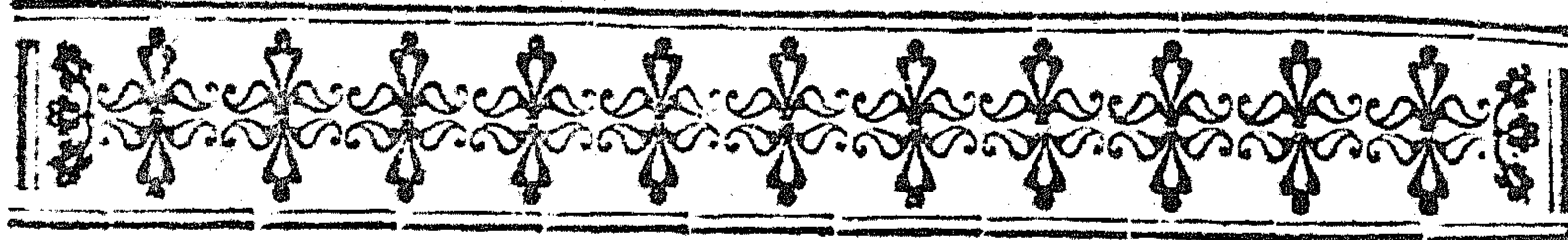
Ad Steuchū. Ad Steuchum verò, et si iam exposui quo consilio ea protulerit; idque vel eius testimonijs confirmarim, si quis tamen pertinaciter eius rationibus uti velit, sic respondendum putarim. Ac primò dum asserit Platonem cū affirmaret Vniuersitatis parentem difficiliter inueniri posse: ac si inueniatur, nefas esse in vulgus illum efferre, Moysen fuisse sequutum, qui de Mundi creatione disserens, eadem de causa nihil planè de Deo efferre ausus est, profectò esset primùm ostendendum ea cogitatione atque consilio Moysen voluisse de Deo disputare. Deinde probandum quoque esset hoc Moysi consiliū fuisse Platoni perspectum. Denique cum apud Trismegistum, cuius sectatorem demonstrauimus fuisse Platonem, perspicuis verbis hoc ipsum effatum reperitur, quo Deum inuenire difficile, efferre autem nefas indicatur; nescio cur id eam ob causam ex Moysè fluxisse coniectet, quòd de Deo non disputarit. Dum verò addit Steuchus vtrumque Vniuersitatis parentem fecisse Deū: Solem praeterea conditum fuisse, ut euidentis esset caeterorum luminum mensura; Lunam etiam simili quadam ratione procreatam: ac temporis partes, tempusque ipsum, ac circuitus caeli fuisse à Deo vnà cum Mundo constitutos, satis quidem ijs factū existimo, dum in eandem ferè sententiā aduersus Eusebium disputauimus. At dum contendit Deum ex Platone creasse, animum ex diuiniore substantia, quam τωτό, hoc est indiuiduam, semperque eandem appellant; eandemque creatam alteri naturae, corporeae scilicet, tradidisse: Mosaicumque illud expressisse, quo Adae spiritum tum a Deo procreatum, tum ab eodem in corpus insertum voluit, decipitur profectò: primùm quia Plato animos ex subiecta materia conditos dixit: ex substantia inquam diuidua & indiuidua, ut suo loco docebimus: Moyses verò nihil tale pronunciauit unquam. Deinde Moyses fecit Deum corporis etiam opificem: Plato nō a Deo, sed a iunioribus Dijs affirmavit constitutum. Plato animum antiquiorem iudicauit corpore, atque in hoc ob peccata tanquam in carcerem fuisse detrusum. Moyses corpus primò conditum docet; animum postea in illud insertū atque spiratum. Denique tantam in animi atque hominis ipsius constitutione diuersionem reperias inter ipsos, ut ab ijs qui Platonem Moysi additum faciunt, omnino dissensio necesse sit. Haec ad Steuchum. Nam reliqua quae ab ipso aliunde, quam ex Timaeo desumpta sunt, partim nihil aduersus nos faciunt, partim in superioribus diluimus, dum de bonitatis dogmate, de agriculturae origine, de caeli, siderum, atque huiusmodi aliarum rerum creatione loqueremur.

Ad Aristobulum, Numenium, & alios. Ad Aristobulum verò nihil dicam, cum nulla alia ratione suam opinionem muniat, nisi ea, quam usurpauit Eusebius: cui sanè iam pro uirili mea satisfeci: quemadmodum etiam exposui quae hac in re de Numenio sentiebam. Atque eodem planè nomine alios, quos commemoravi, omnes praeteribo. Vnum tamen, quod ad Philonem attinet, non omittam. Nam dum de Mundi procreatione disserit, optassem equidem ut potius vetustiorum Hebraeorum.

Hebraeorum sententias in Moysi oraculis explicandis retulisset, quam ut se in Graecis ostentans, ac Platonica cum Mose pro libidine miscens, Moysi Genesim in Platonis Timaeum conuertisset. Pulchriora enim sunt Moysi ac diuinae legis oracula, quàm ut tam arcta egeat profanorum scriptorum necessitudine. Quod philosophandi genus eò magis nobis est detestandum, quòd ex liberio re hac atque coacta dogmatum coniunctione, Christianorum deinde culpa multè inter fideles irreperint opiniones, quae Ecclesiam non mediocriter labe actarunt. Ut ipse hac etiam de causa nunquam sim concessurus, Platonem quem alioquin suspicio, diuinarum litterarum mysteria introspectisse, nisi res diligenter rationum momentis fuerit aestimata ac comprobata.

Atque hac de authoribus, quibus in Mundi molitione explicanda usus est Plato. In quibus quàm longo intervallo reliquatur a Mose, dum Mundi originem & creationem tradit, nihil attinet commemorare. Hic enim Dei afflatu excitatus, ille humanis persuasionibus imbutus, ad Vniuersitatis procreationem narrandam accessit. Ex quo etiam est consequutum, ut purissimam alter, alter non sine coeno hauserit veritatem. Quanquam non est negandum Moysen hominum quoque testimonijs de Mundo condito fuisse edoctum. Adam enim, ut ex sacris literis intelligitur, septimam prolem cognouit. Quare optimè potuit posteritatem illam omnem de Mundi creatione docere. Mathusala verò longaeuus ille senex, qui ab Adamo fuit septimus, ac si rectè subdixi annorum rationem, ante Adæ mortem ducentos iam annos natus erat, haud dubiè Adamum communem parentem & praesentem videre, & loquentem audire potuit. Quocirca omnino credendum est cum Noëmo, ac tribus illius filijs, quae a maioribus, atque imprimis ab ipso Adamo acceperat, communicasse: attigit enim sexcentessimū fermè ipsius Noëmi annum. Noë verò, quippe qui trecentis ac quinquaginta annis Mundi superfuit eluioni: ac propterea non solum superstes fuit tempore Tharae Abrahami patris, verum etiā non antea decessit è vita, quàm Abraham ad sexagesimum fermè annum peruenisset, facile ad Abrahamum proindeque ad Isaac & Iacob totam conditi orbis veritatem quasi per manus transmittere potuit. Atque ita necesse est a Iacob ad filios, ac tribus vniuersas, Moysenque inter caeteros deriuasse. Quòd obrem dubitandum non est quin Moyses a suis etiam maioribus totam conditi orbis rerumque gestarum memoriam exceperit. Quanquam haec quoque testimonia, ut a sanctissimis viris profecta sunt, quique Dei ipsius consuetudine usi fuerant, ac diuinitus ipsi etiam edocti, non tam humanum quàm diuinum eiusdem Mosaicae historiae veritati pondus auctoritatemque tribuere debent. Interim verò (ut ad Platonem redeam) quae ex Trismegisti, Hesiodi, Orphei, Pythagorae, Locri, omnium denique, quotquot recenseram, siue monumentis fragmentisque superest, siue ab alijs authoribus quoquo modo litteris consignatum usurpatumque deprehenderimus, agnoscendum erit nobis magna cum diligentia. Tametsi in Aristotele in cuius libris Platonis decreta disseminat a se re sunt omnia, praecipuo quodam studio versandum est.

Quantopere a Mose superetur Plato in conditi orbis narratione, si auctores, quos sequuntur spectemus.

SERIES CHARTARVM.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z & *
 Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vv
 Xx Yy Zz
 Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp
 Qqq Rrr Sss Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz
 Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk Llll Mmmmm
 Nnnn Oooo.

Omnes sunt duernices, præter* qui est ternio, & Zzz, & Oooo,
 semis.

R O M A E

Ex Typographia Gabiana. C I D. I D. XCIV.

